LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
1
ՅՈՒԼԻՍ
1931
1 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1609
ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԿՈՒՄ

Ի՛նչքան ալ բարեհաճութեամբ նայինք, չպիտի կրնանք ածկել թէ՝ անկումի շրջան մը կ՚անցընէ մեր հանրային կեանքը։

Ճշմարիտ անելի մը մատնուած ենք։ Անհասկացողութիւն։ աչաձեւում։ Քար ու խիճ՝ ամէն կողմ։ Եւ ամէն ճակտի վրայ։ իրք՝ ամէնէն տարրական գործերուն մէջ։

Պայքարը՝ տեսակէտ մը պաշտպանելու, դատ մը շահելու իգ չէ, այլ… «հախէն գալու» ձգտում։ Տեսակ մը բաշամարտ։ ը տեսնես ի՛նչ ձիւն պիտի բերեմ գլխուդ…»։

Իսկ ձիւնը կամ կարկուտը կու գայ կ՚իջնէ բու իսկ ժողովուրդի գլխուն։ Անվերջ պղտորելով, խառնակելով հանրային անքը։ Դարձնելով ամէն ինչ վիճելի եւ լպրծուն։ խախտելով գլի- տեղաւորուած հիմեր։

Եթէ կարելի ըլլար մասնաւոր տաղաւար մը բանալ Փարիզի Գաղթային Ցուցահանդէսին մէջ եւ ցուցադրել մեր գաղթային կեանքը, ապահովաբար շատ աւելի հետաքրքրաշարժ, րտակեդրոն, նոյն իսկ այլանդակ համայնապատկեր մը պիտի արզուէր, քան կը տեսնենք այնտեղ, Քամպօճի, տակասարի կամ Թունուզի տաղաւարներուն մէջ…։

Վայրենացա՞ծ ենք թէ Նրբացած։ Ե՞տ գացանք թէ ափազանց յառաջ նետուած։

Պատասխանը մենք չէ որ պիտի տանք։

Աչքէ անցուցէք մեր մամուլը, եւ կը ստանաք [illegible]կի տեղ ասը պատասխան։ (Միայն Ֆրանսայի մէջ ունինք 22 պարբերական հրատարակութիւններ, որ շուտով կրնան հասնիլ 25ի)։

Սերտեցէք արծարծուած խնդիրները։ Ամփոփուէք միայն ազգային-գաղթային կեանքին վրայ։— Մէկ բառով՝ սփիւռքին ռս։ Չկայ հարց մը որու մասին կարելի ըլլայ լեւ գտնել ակառակորդին հետ։ Չկայ բանաձեւ մը որուն շուր[illegible]րենասօսիլ եւ համոզել, վիճիլ եւ համոզուիլ։

Իրար խառնուած են խելօքն ու անխելքը։ Իրարկը հրմշկեն ծիծաղելին եւ եղերականը։

Եւ ամէնէն շատ խօսողներն ու պոռացողները անոնք են, ր ոչ ընդունակութիւն, ոչ ալ կամք ունին ո՛ր եւէ շինարար ործ կատարելու։

…Լուրեր կուտաս Հայաստանի կացութեան մասին, լուսանկարը քաշելով բուն իսկ խորհրդային թերթերէն։— չ միայն ն ուզեր լսել, այլեւ հազար կտոր կ՚ըլլան, իրողութիւնները լխիվայր շրջելու եւ բոլորովին հակառակ տպաւորութիւն ործելու համար։

Եղբա՛յր պատուական, ահա տես, կարդա՝ «Խորհրդային Հայաստան»ը —Գարշելի հաւատաքննութիւն։ Բարբարոսական արշաւանք ամբողջ մտաւորականութեան դէմ։ Դեբրազմ՝ րագէտին, արուեստագէտին, բանաստեղծին, պատմագէտին, եզուագէտին, փիլոգրին, բանասէրին, ճարտարապետին, ճարտարագէտին, վարժապետին, հնագէտին, բժիշկին, քիմիագէտին, դեղագործին, վիրաբոյժին, խմբագրին, հաշուապահին, ողագէտին եւ անտառագէտին դէմ…։ Օրհնութի՞ւն այս թէ աչելութիւն։ Բարի՞ք է թէ չարիք։ Շինարար աշխատա՞նք է թէ անճիտում։

Չեն պատասխաներ։ Լուրն ալ չեն արտատպեր։ Սչուցէ…։

Եւ ընդհակառակն, ակռայ կը կճրտեն քեզի դէմ որ անողորմաբար մէջտեղ կը հանես այս կոպիտ իրողութիւնները։ Համատարած բարբարոսութեան մը այս աղօտ փաստը։

Պատահական օրինակ մըն է այս, հազարներէ մէկն։

Եւ ահա ուրիշ մը։ Բոլորովին ուրիշ բան։

Բարեգործականի արծաթեայ յոբելեանին առթիւ, երկու կաթողիկոսներ, Սահակ Բ. եւ Բաբգէն Ա. միասնաբար ստորագրած են կոչ մը, որով կը հրաւիրեն ժողովուրդը [illegible] տալ Հ. Բ. Ը. Միութեան։

Երեւութապէս՝ անմեղ պարտականութիւն մը։ անի որ հոգեւոր հովիւներուն պաշտօնն է աղօթել ու օրհնաբարոզել ու մաղթել, յորդորել եւ համոզել։

Եւ սակայն, այս կոչն իսկ ախտանշան մըն է։ [illegible]յական ը՝ բարքերու անկման։ Տեսակ մը գոեհիկ «ռէքլամ»ը շատ կը յիշեցնէ Օրմանեան պատրիարքին հռչակաւոր ջարերականը՝ ի նպաստ «Ինիօն» ապահովագրական ընկերութեան։

Մէկզի դնելով այն խնդիրը թէ երկու կաթողիկոսները իրաւունք ունէի՞ն ստորագրելու այդպիսի կոչ մը, ութեան մը հանդէպ որ ոտքի տակ առած է ժողովրդապետական ամէն սկզբունք, որ կը մնայ «Օլիկարշի» մը հակառակ բո՛ հաւատքներուն, միասին կարդանք հատուած մը․

— «Բարեգործականի Արծաթեայ Յոբելեանին առթիւ սիրական պարտք համարեցինք ներկայ կրկնածայն կոչն ընել մեր սիրելի ժողովուրդին, որպէսզի ցարդ չանդամագրուողն անդամագրուին ի յիշատակ Յոբելեանին եւ արդէն անդամագածները աւելցնեն իրենց անդամական տուրքերը»։

Կը մնայ որ երկու կաթողիկոսները նոր կոնդակո՛վ գանձանակներ հաստատեն եկեղեցիներու մէջ եւ ժապաւէնալ տոմարներ բաժնեն առաջնորդներուն։

… Եւ տակաւին կ՚ըսեն թէ ամիրայական բարքը շատո՛նց պատմութեան անցած են։ 1860էն ի վեր…։

Շ.

МАМՈՒԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՈԳԻՆ

«Յուսաբեր» կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 յունիս).

— Այսօր, երբ մեր գրագէտներն եւ արուեստագէտները, տեւական արժէքներու ձգտելով, կը տուայտին որոնումներու ճամբուն վրայ, ուր անպակաս են մոլորումներ եւ յուսալքումներ, մեր ազգային ոգին է որ նորէն ուղեցոյց փարոս պիտի ծառայէ իրենց։ Ուր ալ որ ղառնան իրենք, ուր ալ որ երթան, դարձեալ պիտի չկրնան զատուիլ իրենք իրենցմէ։ Ու որովհետեւ իրենցմէ իւրաքանչիւրին մէջ — որքան ատեն որ հայ է դաստիարակութեամբ, լեզուով, ձգտումներով — կայ մասնիկ մը ընդհանուր ոգիէն, ապա ուրեմն այդ է որ գոյն պիտի տայ իր ստեղծագործութիւններուն։

Ամէն ինչ անցողական է. անցողական երեւոյթներուն մէջ ազգն է նորէն ամէնէն մնայունը։ Ու եթէ մեր գրագէտներն ու արուեստագէտները կ՚ուզեն կայուն գետին ունենալ իրենց ոտքերուն տակ, ազգին վրայ է որ պէտք է խարսխեն։

Օտար գրականութիւն, օտար արուեստ — անոնք ալ իրենց հիմին մէջ խորապէս ազգային են։ Անոնցմէ առնելու է համամարդկայինը՝ միայն ճոխացնելու համար մեր ազգայինը։ Ազգերը իրենց փոխյարաբերութիւններու ընթացքին մեծապէս կ՚ազդուին իրարմէ, պահպանելով սակայն իրենց առանձնայատկութիւնները։ Հակառակ պարագային, անոնց մէկը կամ միւսը պիտի դադրէր ազգ ըլլալէ ու պիտի ձուլուէր իրմէ աւելի հզօրին հետ։

Նոյնը, ա՛լ աւելի դիւրաւ, պիտի պատահէր անհատ արուեստագէտին։ Պոկուելով ազգային հողէն, իր արուեստը պիտի մնար պարապ տարածութեան մէջ՝ աննիւթ ու անարմատ։ Դուրսէն առնուած արտաքին փայլը, որքան ալ շլացուցիչ, անգոյն միայն պիտի ըլլար անհոգի մարմնի մը վրայ։

Ազգային ոգիէն է միայն որ կրնան բխիլ կենդանի ու տեւական գործեր։»

ԱՊՐՈՒՍՏԻ ՍՂՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ կուսակալ եւ քաղաքապետ Մուհիտտին պէյ ծրագիր մը կը մշակէ, երբ դարման ապրուստի սղութեան։

Մուհիտտին պէյ յարմար կը տեսնէ որ ուտեստեղէն ծախող բազմաթիւ խանութները, որոնք զանազան տեղերու մէջ պէտք եղածէն աւելի շատ են, միացուին եւ սահմանափակուի մըրցակցութիւնը։

Տեսնուած է որ օրական քանի մը հարիւր հաց հանող փուռը նոյն ծախքը կ՚ընէ հազարաւոր հաց հանող փուռերու նման։ Նոյնը նաեւ բանջարավաճառներն ու ճաշարանները։ Այս վերջինները մանաւանդ ծայրայեղութեան մը հասած են, որովհետեւ փոքր թաղեր կան ուր 10-12 ճաշարան կայ, մինչդեռ մէկ քանի հատն իսկ շատ ենյաճախորդներու թիւին համեմատութեամբ։

Մուհիտտին պէյի կարծիքն այն է որ պէտք է փոքր դրամագլուխները միացուին, փուռերու, մսավաճառներու, բանջարավաճառներու, եւ մինչեւ իսկ նպարավաճառներու թիւը սահմանափակելով։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պարտքերու յետաձգման հարցին առթիւ

Պատերազմական պարտքերու յետաձգման բանակցութիւնները ծանր դժուարութեան մը մատնուեցան աշխի օր։ Այն ատեն որ, ֆրանսական դահլիճը բացառիկ նիստ մը գումարեց, իսկ Մ. Նահանգներու ելմտական նախարարը ստիպուեցաւ հեռախօսով խորհրդակցիլ նախագահ Հուվըրի հետ։

Կը կարծուի թէ այսօր կարելի պիտի ըլլայ ելք մը գտնել։

Դժուարութիւն պատճառող կէտերը երեք են.— 1. Առանց պայմանի վճարելի գումարին բաշխումը, 2. այդ վարկերուն պայմանաժամը. 3. երաշխաւորութիւններ յետաձգման համար։

Նախագահ Հուվըր համաձայն է ֆրանսական առաջարկին որ առանց պայմանի վճարելի գումարը յանձնուի Միջազգային Կարգադրութեանց Դրամատան։ Այս հաստատութիւնն է որ պիտի կատարէ բաշխումը, իբրեւ վարկ։ Արդ, ֆրանսական կառավարութիւնը կը պահանջէ որ այս ձեւով գանձուած գումարին մէկ մասը, մէկ միլիառ 900 միլիոն յատկացուի Աւստրիոյ, Չեխօսլովաքիոյ, Հունգարիոյ, Եուկոսլավիոյ եւ Ռումանիոյ ի նպաստ նախատեսուած փոխատուութեանց։ Ամերիկայի Նախագահը կը մերժէ այս պայմանը, շեշտելով թէ իր առաջարկը նկատի ունի միայն Գերմանիան. հետեւաբար միայն անոր պէտք է վերադարձուի առանց պայմանի վճարելի գումարը։

Յետոյ, ֆրանսական կառավարութիւնը կ՚առաջարկէ համաձայնութեան մէջ նշանակել յետաձգուած պարտքերու վճարման պայմանաժամը։ Նախ երկու տարի առաջարկած էր, բայց յետոյ հինգի բարձրացուց։ Իսկ Նախագահ Հուվըր անհրաժեշտ չի գտներ պայմանաժամը դնել, կամ կը նախատեսէ մինչեւ 25 տարի։ Թուականէն աւելի, սկզբունքին դէմ է որ կ՚առարկէ Ամերիկա։

Երաշխաւորութեան մասին ալ բացասական դիրք բռնած նախագահ Հուվըր։

․˙․ Պերլինի մէջ տիրող ջղագրգռութիւնը սաստկացաւ, երբ իմացան որ ընդհատուած են ֆրանքօ-ամերիկեան բանակցութիւնները։ Կը վախցուի որ աղետալի հետեւանքներ ծագին, եթէ բանակցութիւնները ձախողին։ Կը վախցուի մասնաւորապէս մարքի անկումէն, որ այս անգամ կրնայ անդարմանելի դառնալ։

Մուսոլինի Հռոմ կը հրաւիրէ Գերմանները

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ Մուսոլինի Հռոմ հրաւիրած է Գերմանիոյ վարչապետն ու արտաքին նախարարը։ Այս լուրը մեծ խանդավառութիւն պատճառեց Պերլինի մէջ։ Մուսոլինի քանի մը անգամ դիմած էր Հռոմի գերմանական դեսպանին, բացատրելով Գերմանիոյ Նախարարներուն այցելութեան առաւելութիւնները։ Գերմանիոյ աջակողմեան հոսանքները, որոնք ծուռ կը նային ֆրանքօ-գերման տեսակցութեան վրայ, շատ գոհ են Մուսոլինիի հրաւէրէն։ Նոյնիսկ ազատական թերթերը բարենշան կը համարեն Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ մերձեցումը։ Մուսոլինի կ՚ուզէ որ Գերմանիոյ Նախարարները իրեն այցելեն կարելի եղածին չափ շուտ, բայց հաւանական չէ որ կարենան ճամբայ ելլել յուլիսի վերջերէն առաջ։ Դէպի Փարիզ այցելութիւնն ալ այդ օրերուն կը զուգադիպի։ Հաւանաբար, Պրունինկ եւ Քուրցիուս Փարիզ գալէ յետոյ, ուղղակի անցնին Իտալիա։

Հակահրէական շարժումը Սելանիկի մէջ

Սելանիկէն կը հեռագրեն թէ նոր դէպքեր պատահեցան քաղաքին մէջ, եւ քսան հոգի վիրաւորուեցան։ Հեռագիրը կ՚ըսէ թէ Հրեաներն էին որ յարձակեցան քրիստոնեաներուն վրայ։

Ինչպէս յայտնի է, այս դէպքերը հետեւանք են հակահրէական շարժումի մը։ Ցուցարարները կ՚ըսեն թէ հրէական «Մաքապի» Միութիւնը կը դաւադրէ երկրին դէմ, ուժ տալով Մակեդոնիոյ ինքնավարութեան։ Կառավարութիւնը խստօրէն պարսաւեց այս ցոյցերը եւ կը կարծուէր թէ ամէն ինչ վերջացած է, բայց կրկին բորբոքած են կիրքերը։

Սելանիկէն կը գրեն.— Յունիս 25ի իրիկունը ծանր միջադէպեր պատահեցան յոյն ազգ- կազմակերպութիւններու եւ Հրեաներու միջեւ։ Իրիկունը ուշ ատեն հակահրէական շարժումը ծաւալեցաւ եւ ժողովուրդը յարձակեցաւ «Մաքապի»ի գրասենեակներուն վրայ եւ քար ու քանդ ըրաւ ամէն ինչ։

Կարգը պահելու համար զինուորական եւ ոստիկանական ջոկատներ օգնութեան կանչուեցան։ Ոստիկանապետը յայտարարեց թէ կարգը խանգարողներու հետ խիստ պիտի վարուի։ Ձերբակալուած ուսանողները ազատ արձակուեցան, հարցաքննուելէ վերջ։

Գիշերը, ժամը 9.30ին երբ «Մաքապի»ի վարչութիւնը ժողով կը գումարէր, 200 Յոյներ շրջապատեցին գրասենեակը։ Վարչութեան անդամները դժուարութեամբ կրցան փախիլ։ Երեքը վիրաւորուեցան. ժողովուրդը քարկոծեց Հրեաներուն տուները եւ ծեծեց հրեայ անցորդները։ Ոստիկանութիւնը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Մ. ՏԷՐՊԷՏԷՐԵԱՆԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

Երկուշաբթի օր տեղի ունեցաւ մեր ողբացեալ աշխատակցին թաղումը, Բուրպվուայի գերեզմանատան մէջ։

Հակառակ լուր օրուան, ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը, հասարակութեան բոլոր խաւերէն։ Բացի ընտանեկան բարեկամներէն եւ ծանօթ մտաւորականներէ, բազմութեան մէջ կը նշմարուէին Հ. Յ. Դ. Բիւրոյին և Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէին անդամները, Բարեգործականի ներկայացուցիչները, մամուլի ներկայացուցիչները, Հ.Յ.Դ. Պուա Քոլոմպ Անիէռի կոմիտէին, Հայ Գրական Միութեան եւ Կարմիր Խաչի անդամներն ու անդամուհիները, հայ եւ ֆրանսացի Ազատ Որմնադիրներ եւն. որոնք մինչեւ գերեզմանատուն հետեւեցան մեռելական թափորին։ Դագաղը ծածկուած էր բազմաթիւ ծաղկեպսակներով։ Ողբացեալ ընկերոջ մարմինը զետեղուեցաւ առժամեայ դամբարանի մը մէջ։

․˙․ Հայ Գրական Ակումբը փոխան ծաղկեպսակի հարիւր ֆրանք նուիրած է Ա. Ե. Կարմիր Խաչին։

ԲՈՒԽԱՐԻՆ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Օդի ճամբով Լոնտոն հասաւ Բուխարին, որ այնքան խօսիլ տուած է իր վրայ, կոմունիստ կուսակցութեան ներքին տագնապներու ընթացքին։

Նախ տեսակցեցաւ Սոքոլնիքովի հետ, յետոյ գնաց իր բարեկամներուն մօտ։ Պիտի մասնակցի գիտութեան պատմութեան համագումարին, որ կը բացուի այս շաբթու։

Անգլիական հիւպատոսը անցագիր տուած է իրեն, խօսք առնելէ յետոյ որ երբեք կուսակցական քարոզութեամբ չպիտի զբաղի Անգլիոյ մէջ։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՄԻՇՏ ԱՆՀԱՆԳԻՍՏ

Չիքակոյէն կը հեռագրեն թէ ծանր ընդհարում մը տեղի ունեցաւ համայնավարներուն եւ ոստիկաններուն միջեւ։ Կռիւին կը մասնակցէին 3000 հոգի։ Համայնավարները ցոյց մը կազմակերպած էին, բողոքելու համար ոստիկանութեան դէմ, որ ձերբակալած էր իրենց մէկ ընկերը, խափշիկ մը։ Բողոքը վերածուեցաւ կռիւի, երբ ոստիկանները պէտք տեսան գործածելու արտասուաբեր ռումբեր։ Բռունցքը եւ բիրը եւս միջամտեցին։ Բազմաթիւ տղաք եւ կիներ վիրաւորուեցան։ Կատարուեցան նաեւ նոր ձերբակալութիւններ։

ՏԱՔԸ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

Օրերէ ի վեր զարհուրելի տաք մը կը տիրէ Նիւ Եորքի մէջ։ Յունիս 29ին 150 նոր զոհեր արձանագրուեցան։ Ասոնց 75ը արեւահար ինկան, իսկ միւսները խեղդուեցան, երբ կը փորձէին զովանալ։

Արեւմտեան Նահանգներուն մէջ, ջերմաչափը 37-44 կը ցուցնէ շուքին տակ։ Ժողովուրդը պաշարած է բաղնիքները։ Երթեւեկն ալ խանգարուած է, որովհետեւ շատ մը վայրերու մէջ երկաթեայ գիծերը ուռած են տաքէն։

ԱՖԻՈՆԻ ԲԵՐՔԸ ՊԱԿԱՍ

Պոլսոյ Առեւտրական Սենեակին տեղեկութեանց համաձայն, աֆիոնի բերքը Արեւմտեան Անատոլուի մէջ մասամբ աւրուած է վերջին անձրեւներուն հետեւանքով։ Մարզուանի եւ շրջականերու մէջ աֆիոնի տունկերը դեռ ծաղկած վիճակի մէջ են։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

"ԱՆԲԱՒԱՐԱՐ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ,,

Խորհ. Հայաստանը՝ համայնավար տնտեսական վերակառուցման կեանքին լծուած, իր հնարաւոր եւ առաւելագոյն ուժն է, որ կը սպառէ այլեւս։

Կամայ թէ ակամայ մեր մօտ հայրենիքի մէկ միլիոն ժողովուրդը, այսօր փաստօրէն զըրկուած է սեփական տնտեսական միջոցներէ։ Իր հարստութեան ամէնէն խոշոր մասին հետ, իր աշխատանքը տրամադրած է երկրի վերաշինութեան, իբրեւ տեւական գրաւադրութիւն։

Այս բոլորին փոխարէն, դեռ այսօր ալ, նոր այդ ժողովուրդի համար մարդավայել ապրուստը կը մնայ իբրեւ հեռաւոր երազ։

Ապագայ «յաղթանակ»ներու եւ «բոլշեւիկեան բարիքների» հեռանկարին համար, ժողովրդական համակերպումը այս ծանր կացութեան հանդէպ՝ կարելի է ընդունիլ իբրեւ բնական եւ տրամաբանականնելք։Մանաւանդ եթէ ընդունինք այն անվիճելի սկզբունքը թէ նոր գործի մը հիմնաւորման եւ արդիւնաւորման համար զոհաբերութիւնը առանց անմիջական փոխարինումի, էական նախապայմանն է ապագայ յաջողութեան։

Արդա՞ր է սակայն այս զուտ տեսական սկզբունքէն ելլելով, աչքը փակել իրականութեան, որ հակառակ պաշտօնական եւ անպաշտօն մունետիկներու աղմուկին, կը մնայ միշտ վտանգուած ու սպառնական։

Օրուան վարիչներու համար այլեւս ժամանակը եկած կը նկատուի ստանալու պտուղը այն անհաշուելի դրամագլուխին, որ տրամադրուած է երկրի արդիւնաբերութեան գործին։

Հակառակ այս տրամադրութիւններուն եւ ատոնց իրականացման գործադրուած «հարուածային» կարգադրութիւններուն, այս տարի ընդհանրապէս գէշ նշաններ երեւան կուգան տնտեսական ձեռնարկներու քննութեան ընթացքին։

Հայաստանի արդիւնաբերական բոլոր ճիւղերուն մէջ «խայտառակ ճեղքուածներ»ը այլեւս օրուան կարեւոր հարցը կը կազմեն։ Ասկէ ամիս մը առաջ Հ. Կ. Կ. Կեդրոնական Կոմիտէի դիւանը իր մայիս 21ի որոշումով խիստ հրահանգներ կուտար «ճեղքւածները վերացնելու» մասին։

Այդ արձանագրութեան մէջ կը շեշտուի առանձնապէս այն՝

— «Որ չնայած արդիւնաբերութիւնն ապրիլին ապահովւած է եղել անհրաժեշտ հումքով եւ նիւթերով, ապրիլի պլանը կատարւած է ընդամէնը 65,4 տոկոսով»։

Իսկ մինչեւ հիմա ծրագրերու թերակատարումը խոշոր չափով կը նկատուէր իբրեւ հետեւանք հումքի եւ նիւթերու պակասութեան։

Ասկէ ալ յառաջ կուգայ այն կարեւոր հարցը թէ, ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, որ հակառակ բոլոր հնարաւորութիւններուն եւ միջոցներուն, մեր երկրի արդիւնաբերական ամսական ծրագիրները կը փակուին միջին հաշւով հարիւրին 40 - 45 թերակատարումով։

Համայնավար ղեկավարներու համար նորութիւն մը չէ անշուշտ հարցին այս ընթացքը։ Որովհետեւ նոր չէ որ «ճեղքւածքներ» կը յայտնաբերուին իրենց զանազան ձեռնարկներու մէջ։ Հայութիւնը սակայն գըտնահատութեան այն եղանակն է որով անոնք կը վարժուին մոտենալու իրենց սեփական սըխալներուն։

Ընդհանրապէս սովորութիւն էր դարձած այդպիսի առիթներու մէջ իրենց ապիկարութիւնը փաստել «հակայեղափոխական դասակարգային թշնամի»տարրերու ցոյց տուած ընդդիմութեան առասպելներով։

Այս բովանդակ մեղադրանքը որ այլապէս իր ներքին պատճառներն ունի, փաստօրէն կը ստորադասուէր ուրիշ աւելի կարեւոր պատճառներու գոյութիւնը, ի վնաս երկրի տնտեսութեան զարգացման։

Ներկայիս թէեւ իբրեւնախաբան նորէն կը յիշուին դասակարգային թշնամինները, սակայն բուն կարեւոր տեղը բոլոր «պլանների թերակատարման» մէջ կը մատնանշուի աւելի լրջութեամբ։

«Անբաւարար ղեկավարութիւնը» իրական թշնամին է, որ վտանգեր է մինչեւ հիմա բոլոր կարեւոր ձեռնարկները եւ կը սպառնայ աւելի ծանր կացութիւն ստեղծել յետագային։

Բազմաթիւ առիթներով, այս ուղղութեամբ փաստեր արձանագրուած են այս էջերուն մէջ։ Յիշողութիւնները թարմացնելու եւ անգամ մը եւս բոլշեւիկեան անշնորհք եւ վտանգաւոր ղեկավարութեան պատկերը գծելու համար, արձանագրենք փաստ մը Հայաստանի պահածոներու գործարանի ղեկավարութեան մասին։

Ամրան այս եղանակին, գործարանի ամէնէն կենդանի եւ լարուած աշխատանքի շրջանն է։

Գործարանի ղեկավարութեան նախապատրաստական աշխատանքները կարեւոր նշանակութիւն ունին, սակայն, գործարանի օրուան անմիջական աշխատանքներու արդիւնաւորման տեսակէտէն։

Ամէնէն կարեւոր ձեռնարկը այս եղանակի համար, մրգերու եւ բանջարեղէնի գործարան փոխադրելու հարցն է, որու համար պէտք էր մտածուած ըլլայ դեռ ձմրան ամիսներուն։ Եղա՞ծ են նախնական աշխատանքները, եւ ապահովւա՞ծ են անհրաժեշտ միջոցները։ Պատասխանը լսենք իրենցմէ.

— «Հեռու եւ մօտ շրջաններից ծսկայական քանակութեամբ զանազան տեսակի մրգեր եւ բանջարեղէն պէտք է փոխադրել գործարան. սակայն, դժբախտաբար, պէտք է ասել, որ կոնսերվի գործարանը փոխադրական միջոցներից զուրկ է։ Հաւաքման (?) գործարանի ծրագրի՝ միայն 25 քիլոմեթր ծեռաւորութիւնից գործարան պէտք է տեղափոխել տասը ծազար տոն զանազան տեսակի միրգ, իսկ դրա ծամար գործարանը չունի իր սեփական տրանսպորտը։» («Խ. Հ.» յունիս 11)։

Տասը հազար թօնօ միրգ 25 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ եղող շրջաններէն գործարան փոխադրել, առանց փոխադրական միջոցներ ունենալու, ի հարկէ կը մնայ լոկ ծրագիր։ Եւ վաղը պիտի բացատրուի թէ «կոնսերվի պլանները ունեցան խայտառակ ճեղքւածքներ»։ Դասակարգային թշնամի՞ն, կամ իրենց սիրած արտայայտութեամբ «դաշնակ եւ կուլակ միացեալ ընդդիմութի՞ւնը» խանգարեցին գործարանի ղեկավարութեան աշխատանքները։ Եւ կամ «օբեկտիվ» պատճառնե՞րը արգելք եղան կազմակերպելու փոխադրական գործը, թէ՞ նիւթական միջոցներու չգոյութիւնը,

Ոչ այս, ոչ այն,այսօր աւելի քանկը խոստովանին մարդիկ եւ ցոյց կուտան իրական եւ բուն պատճառը.

— «Դիրեկցիայի տրամադրութեան տակ ներկայումս քառասուն ծազար ռուբլի փող կայ՝ յատկապէս տրանսպորտ կազմակերպելու ծամար. բայց դիրեկցիան չի շտապում, քանից պարզւում է որ նա տրանսպորտ կազմակերպելու միջոց գտեր է, որոշել է կտրուկ միջոցներ ձեռք առնել Ն. Պայազետից եւ Պարսկաստանից մեծ քանակութեամբ էշ բերելու — իշային տրանսպորտը կազմակերպելու ծամար»։

Հոյակապ գիւտ, հրաշալի ղեկավարութիւն եւ մանաւանդ գործնական միջոց տասը հազար թօնօ միրգ Հայաստանի զանազան վայրերէն փոխադրելու Երեւան։

Հարկ չկայ դատողութիւններ հանել այս մէկ հատիկ փաստէն, մանաւանդ որ ամէն օր կը գրեն ու կը խօսին այնքան գէշ ու մնասաբար ղեկավարութեան մասին։

Անժխտելի փաստն այն է որ այսօր, Հայաստանի տնտեսական վերաշինական աշխատանքները կը տուժեն մասնաւորաբար համայնավար անճոռնի եւ անշնորհք ղեկավարութենէն։ Հիմա ուրեմն այս ուղղութեամբ է, որ պէտք է ձեռք առնել «հարուածային» միջոցներ։

Տարբեր առիթով, այս նոյն ցաւոտ պարագան առանձին յօդուածով մը քննութեան առնուած է Կ. Կ. քարտուղարի կազմէնմէջ։Հոդ ի միջի այլոցկը գտնենք հետեւեալ ուշագրաւ տողերը իրենց ղեկավար մարմիններու աշխատանքներու մասին։

— «Շփոթ եւ շատ անգամ բացայայտ սխալ որոշումների կողքին միշտ էլ կը գտնենք մըշակուած եւ ծարցերն ու խընդիրները ճիշդ դնող բանաձեւեր ու որոշումներ»։

Բայց չէ՞ որ ղեկավարութեան դերը այսքանով չի վերջանար։

— «Բոլշեւիկեան ղեկավարութիւնը բոլորովին էլ չի սպառում ճիշդ բանաձեւերի մշակմամբ։»

Այլ խօսքով բանաձեւերով և անհամ եւ շատ անգամ անհասկնալի որոշումներով գործ չի արտայայտուիր. էականը այդ բանաձեւերն ու որոշումները ժամանակին եւ ուղիղ կերպով գործադրելն է։

— «Ղեկավարութեան էութիւնը կայանում է ոչ թէ բանաձեւերի մշակման մէջ, այլ բանաձեւերի կատարման, նրանց կենսագործման մէջ։ կուսակցական ղեկավարման էութիւնը կազմում է ծէնց բանաձեւերի եւ դիրեկտիվների իրագործումը»։

Ստալինի այս մտքերը օգնութեան կանչելով յօդուածագիրը իրենց ղեկավար մարմնի նկատառութեան կը յանձնէ դնել ղեկավարութիւնը իր իրական կոչմին եւ բարձրութեան վրայ։

Իրենց իսկ կողմէ մատնանշուած այս խոցելի կողմը, որ մեր հաշիւով գլխաւոր արգելքներէն մէկն է երկրի ընդհանուր բարգաւաճման, պիտի ուղղուի՞ վերջապէս գոնէ տնտեսական վերաշինական ձեռնարկներու մէջ— խնայելու համար անհաշիւ զոհողութիւնները եւ արգարացնելու համար հայ աշխատաւոր զանգուածի սպառած նիւթական եւ բարոյական կորովը։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

"ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԸ,,

Պարզ, առօրեայ լուրերու հետ կարդացինք ու անցանք. «Պէյրութի մէջ հող մը գնուած է հայկական ճեմարանի շինութեան համար»։ Շատ վերջերը անդրադարձան սակայն թէ անոնք որ այս գեղեցիկ ձեռնարկը հասցուցին մինչեւ հող, ինչ անսահման եւ անխորտակելի հաւատքի պէտք ունեցան չյուսահատելու կամ կէս ճամբէն չհեռանալու համար։

Վերջին աղէտներէն ասդին, հայութեան ամէնէն դժբախտ դասակարգը, մտաւորականութիւնը, ցըրուեցաւ աշխարհի չորս հովերուն։ Առօրեայ անմիջական հոգերու ծընշումէն դեռ չազատած, անոր սեւեռեալ մտահոգութիւնը եղաւ հայ մշակոյթին փրկութիւնը։ Ազատել ինչ որ կարելի էր մնացածէն։ Վերսկսիլ խորտակուած երազը, գաղութներու ջլատող, զարհուրելի պայմաններուն տակ։

Հայ Մշակոյթը կորսնցուցած էր ոտքի հողը, հայրենի մթնոլորտը, դարձած էր «հայծաթլոս»։ Հայ հեղինակը դադրած էր արտադրելէ։ Հայ խօսքը լսող չունէր, հայ գիրքը՝ ընթերցող։ Կը պակսէին նոյնիսկ դասագրքեր գաղթական աշակերտութեան համար...։

Տարիներով ծեծուեցաւ Մշակութային Միութեան մը հարցը։ Հայ գրողին, հեղինակին կամ մտաւորականին յոյսի խարիսխը դարձաւ ան։ Մշակութեան ծրագիրներ, տեղի ունեցան երկար բանակցութիւններ։Գաղափարին շուրջը համախմբուած էին ամէնքը, խանդավառուած էին բոլոր հասակի պատկանողներ։ Կը մնար իրագործել։ Դրամ պէտք էր, եւ ամէնէն համեստ սկզբնաւորութեան մը համար քանի մը հարիւր հազար ֆրանք։

Շատ երկար, թէեւ չափազանց շահեկան է պատմութիւնը այդ աշխատանքին։ Մանրամասնութիւնները բոլոր անցած-դարձածին, շռայլ եւ սնամէջ խոստումներուն եւ դառն յուսախաբութիւններուն, որոնք կապուեցան «Մշակոյթ»ին։ Իբրեւ հետեւանք այդ ամէնուն, հայ մտաւորականութիւնը նորէն ինքզինքը գըտաւ լքուած եւ մէս մինակ։

Բայց յիշեմ գոնէ մէկ օրինակ։

Դիմեցի գլորցական հին ընկերոջ մը, որուն բախտաւոր գիրքը եւ զարգացումի աստիճանը ամէն յոյս կը ներշնչէր խանդավառուելու «Մըշակութային»ի ձեռնարկով։

Իր պատասխանը, անգլերէն եւ մեքենագրուած, պահած եմ։

— «Կը զարմանամ որ կը զբաղիս հայ մտաւորականներու վիճակով։ Եթէ բնաւ գոյութիւն չունենային անոնք, աւելի լաւ...»։

Մէկիկ - մէկիկ գոցուեցան «Մշակութային»ի ծրագրին գեղեցիկ էջերը։ Հայ գրագէտը եւ հեղինակը քաջալերել ստեղծագործելու ինչպէս երէկ։ Տարածել նոր հեղինակութիւնները։ Վերհրատարակել հայ մատենագրութեան լաւագոյն հատորները։ Գիրք եւ դասագիրք հասցնել հայ ընթերցողին եւ գաղթական ուսանողին, մատչելի արժէքներով։ Հիմնել նախակրթարաններ գաղութներու հայաշատ կեդրոններու մէջ...։

Մէկիկ - մէկիկ վհատած հեռացան Մշակութայինով խանդավառուողներն ալ։

Թաղուեցաւ գաղափարը։

***

Գոնէ այնպէս կարծեցինք որ թաղուածէր«Մշակութային»ի գաղափարը։ Հաշուի չենք առած հայ մըտաւորականութեան անընկճելի հաւատքը նոյն իսկ անկարելիին առջեւ։

Երկու հոգի ձեռնարկեցին մխտնինակ գլուխ հանել ինչ որ ունեւորը կամ «ազգ»ը անճրկած էր ընելու։ Անոնք հիմնեցին Հայկական Ճեմարանը գաղթականներու թիթեղեայ բնակարաններուն վրեւ, իբրեւ դրամագլուխ ունենալով իրենց գործին գեղեցկութեան հաւատքը։

Երկու տարուան լուռ եւ յամառ աշխատանքէ ետք, Լեւոն Շանթի և Ն. Աղբալեանի հիմնած հրաշալի գործը արդէն ապահովուած հիմերու վրայ՝եգոնէ գաղափարական տեսակէտով։ Որովհետեւ չպակսեցան նոյնիսկ գաղափարին դէմ դաւողներ։

Կը մնայ նիւթական ապահովութիւնը։

Եգիպտոս, Սուրիա եւ Ամերիկա քիչով կամ շատով կապուեցան գործին։ Փաստ՝ Պէյրութի Հայկական Ճեմարանը ձեռնարկած է հողի մը գնման, ունենալու համար իր սեփական շէնքը, եւ ուրիշ հողի մը գնման, հիմնելու համար հայկական նախակրթարան մը։

Կը՛ մնայ եւրոպահայ, մանաւանդ Ֆրանսայի հայ գաղութը, որ պէտք է կապուի համազգային այդ հոյակապ ձեռնարկին։ Պէտք է կատարէ իր պարտքը։ Քանի որ վրիպեցան միւսները։ Խօսքը հայութեան այն դասակարգինն է հիմա, որ գիտցաւ «տասնոց»ներով հիւանդանոց,ժամ ու դպրոց պահել դարերով։

Աւելորդ է, կամ առնուազն փախուստի միջոց, ինչպէս կը փորձեն ոմանք նման պարագաներու, ցոյց տալ հարուստին դուռը կամ Բարեգործականի հասցէն։ Մեր «տասնոց»ը շատ աւելի արժէքաւոր է գաղափարական գործին համար քան առանց հաւատքի շպրտուած հազարը առատին եւ կորգուած նըպաստը երկրորդին։ Վրիպածներ են երկուքն ալ այս գետնին վրայ։

Պէյրութ Հայկական Ճեմարանը եօթանասուն աշակերտ ունի։ Վաղուան եօթանասուն մտաւորականներ հայկական գիրով կրթուած եւ մարզուած։ Երեւս տասնեակներով վաղուան գիներ, դաստիարակներ, գործիչներ,եղնելու համար 1915ի պարապը։

Ֆրանսայի հայութիւնը կրնայ տասը հոգի կեցնել եօթանասունին վրայ։ Ու պարտքն է աւելցնել։ Եւ եթէ չի՛ րնար աւելցնել տասը հոգի, կրնայ աւելցնել հինգ, երկուք։

Պէտք ըսել ինչ որ կ'ընեն Ամերիկայի Եգիպտոսի հայ գաղութները։ Ուր ծրագիրներու եւ բարդ ձեռնարկներու պէտք չկայ աստ համ։

Ճեմարանին օժանդակող անհատները կամ կեդրոնական մարմինի մը դիլ որոշ ամսավճար մը, հոգ չէ թէ՛ քան համեստ ըլլայ ան, տասնի մը, ֆրանք մը։

Կարելի՛ է որ հազար Հայ մարդ կամ կին չըլլայ ամբողջ Ֆրանսայի հայութեան մէջ որ նոյնիսկ ամսական մէկ ֆրանքչկարենայ յատկացնել այդ գեղեցիկ նպատակին։

Իսկ ամսական հազար ֆրանքը կը նշանակէ Սուրիոյ գաղթականութեան եր[?] նոր մտաւորականի ծնունդ։

Լ. ՄԵՍՐՈՊ

ԿՈՒՏԱՍԻ ԵՐԳԱՏՕՆԸ

(...FESTIVAL)

Յուսացածէն շատ աւելի խանդավառ եարդիւնաբեր անցաւ Կիրակիի հերգը, ստուար բազմութեան մը ներկայութեան։ Հո՛ն էին ամէնէն հեռուներէն մինչեւ յետին գործաւորը, իրենց յարգանքի արտայայտութիւնը բերելու մեր ազգային երաժիշտ վարդապետին։

Փարիզի մէջ առաջին անգամ է որ ութսուն հոգինոց երկսեռ երգչախումբի գոյութիւնը կ'ողջունենք։ Յառաջութիւն կը մաղթենք եւ գնահատութիւնը մասնաւորապէս կը կեդրոնացնենք սա կէտին վրայ որ խումբը իր երգեցողութեան մէջ միատարր էր, միաձոյլ եւ համբ, որքան կարելի է ըլլալ սիրելէ բաղկացած կազմով։ Եւ յատկութիւնը շատ աւելի զգալի պիտի ըլլար (ի պատիւ խումբին)թէ բեմը եւ սրահը ըլլային քիչ աւելի փոքր։

Համեստ երաժշտական գետնի վրայ վեր մը ըլլալէ զատ, իր կազմով եթողած տպաւորութեան տեսակէտէ համազգային ցոյցի մը վերածուեցաւ։ Երախտագիտական ցոյց մը որ՝ որ մեր ազգին մատոյց ամենամեծ ծառայութիւն մը։ Ժողովուրդը ոտքի հանելու, զայն խանդավելու եւ ազգային շարժում կափրոփականտ ստեղծելու լաւագոյն միջոցը նորէն արուեստն է, եւ անդավառող երգ պէտք է մեղի, ներաշխութեան եւ վեբականգնի սասարելու համար։

Հաճով նշմարեցինք որ բոլոր կուսակցութիւնները,«Հայ լայֆը»,գործաւորը, աքոյթներու մէջ չտեսնուած միկ, յունիսի այս տաք կիրակիօրով քովի հաւաքուեր էին։

Ներկ ժողովուրդը գուցէ անգիտակ է ի՞նչ պայմաններով այս երգչախումբը տարաւ յաղթանակը։ Եօթը ամիս փորձ, շաբաթը երկու անգամ, տեղ, այնտեղ, եկեղեցին, եկեղեցիի պահ մը վռնտուելով, որովհետեւ հանգիստ ըրած էր ժամկոչը[?] եւ ակիշները, յետոյ ոսպնական մանաւոր թոյլտուութեամբ ին հաւաքուած, անճրեւին, արև, եւ այլ դժուար պարագաներով։

Գեղեցկութիւն ու եւ է արտայայտութիւն ճայ իրականութ[եան] մէջ կատարեալ չի կրնար ըլլ[ալ] բայց երբ ո եւ է կազմակերպութ[իւն] իր կարելին կ'ընէ լաւագոյն[ին] համար, կատարեալ կարելի է համ[արել]։ Ուրիշ առթիւ երբ քիչ մը [...] գած ենք քննադատել ինչ ինչ [...] կայացումներ, պատճառը այն է [որ] անոնք իրենց կարելին չեն ըրա[ծ] լաւագոյնին համար, եւ այս՝ շահ[ա]գիտական նպատակաւ, եւ կամ [ա]գիտակցօրէն։

Իսկ պարագան նոյնը չէր [...] րակիի համերգին, մանաւ[անդ] այդ խանդավառ երիտասարդութի[ւն] մեծամեծ զոհողութիւններ գտաւ։

Անցնելով ուղղակի համերգին,[…] գիտողութիւններըառաւելապէս լա[…] կը հակին։

Ժողովուրդը խանդավառ ծափ[ե]րով ողջունեց Սաքօն, որ, որ[պէս] արուեստագէտ, առանց երաժշտ[ա]կան որոշ դաստիարակութիւն [ս]տեսած ըլլալու, բնատուր յատկ[ու]թիւն ունի խանդավառելու եւ կա[ղ]մակերպելու, բան մը ընելու։ Խ[ոս]տովանինք որ իր վարած բաժիննե[րը] մասնաւորապէս ոգեւորիչ դարձ[ան] կրկնութեան արժանանալով։ Եր[կ]րորդ խմբավարը, Նշան Սերգոյեա[ն] հակում ցոյց տուաւ ճարտարօր[էն] վարելու կրօնական երգերը, իսկ [...] ղովրդականները պահ մը անոնց [...] դեցութիւնը կրեցին արտայայտու[...] ձեւին մէջ։ Բայց ինչո՞ւ չխոստ[ո]վանիլ որ իրեն վերապահուած էլ կառուցուածքով դժուար կտորներ որպիսին են «կալի երգ»ը ու «Մ[...] փանայ քաջերը», որոնց ուսուցմ[ան] մէջ ցոյց տուաւ մեծ բծախնդրու[...]թիւն։

Մեներգեցին Օրիորդներ Մարգա[...] րիտ Բաբայեան, առաջին գործակ[...] վարդապետին, Հ. Թորոսեան, Պի[...] պիլեան, Պ. Պ. Նաւասարդեան [...] Սերգոյեան որ իբր ղեկավար աւե[...] յաջող էր անշուշտ։ Դաշնակ[ի] ճարտարօրէն կ'ընկերանար Օր. Ղ[ա]զարոսեան եւ Լիլի Լասքին տաւիղ[ով,] իսկ Օր. Զառափեան նուագեց վա[ր]դապետին դաշնաւորած պարերը։

Այս խումբով եւ մեներգողներ[ով] կազմին համերգը միացուց նաեւ նո[...] բեմին վրայ բազմաթիւ արուեստ[ա]գէտներ, նոյն նպատակին շուրջ։ [...] ցաւինք խորապէս որ Օր. Գաբրիէլեա[ն] հրաւիրուած չէր մասնակցելու։ [...] մեր աշխատող եւ արժէքաւոր երգ[...] չուհիներէն մէկն է եւ կազմակեր[...] պիչներու ուշադրութենէն վրիպելու չէր։

Համերգի միջոցին Պ. Զօպանեա[ն] բանախօսութեամբ պարզեց վարպե[...] տին գործը, տեղեկութիւններ տուա[ւ] վարդապետին Խնամատար Մարմնի[ն] աշխատանքի մասին, գիտել տուա[ւ] որ ժամանակին Փարիզի հարուստ[...] ները չէին գիտցած գնահատել վար[...] պետը եւ պահել զայն գաղութի[ն] մէջ, որով փրկուէր պատերազմի ար[...] հաւիրքէն։

Այս երաժշտական փառաւոր ար[...] տայայտութեան միջոցին երբ բոլոր[ը] խանդավառ էին, պահ մը մտածե[...] ծինք Վիլժիւյիֆի այն խցիկին վրա[յ] ուր կը ծգնի վարդապետը։ Արդեօ[ք] իր երգերէն ձայն մը հասա՞ւ մինչեւ իրեն, եւ կամ նոյն միջոցին բնու[...] թեան խորհրդաւոր մէկ գիպուածո[վ] տեսիլք մը կամ երազ մը տեսա՞[ւ] նոյն գիշերը։ Բայց իր մտանկ[ի] մահով անմահացաւ ինքը, եւ վայե[լ] է ըսել՝ «մահուամբ զմահ կոխեաց»։

*** Յաճախ տեսած ենք ո[ր] խումբ մը կը կազմուի նպատակի մ[ը] համար եւ անկէ վերջ կը ցրուի։Եթէ նոյնը պիտի պատահի այս միացեա[լ] երգչախումբին համար ալ, ափսո՜ս մեր խանդավառութիւնը։

*** Մեզ կը հաղորդեն թէ կիրակիի համերգէն մօտ 10 հազար ֆրանքի շահ մը գոյացած է յօգուտ վարպետին։

Ա. ՓԱՐԹԵՒԵԱՆ

ՈՉ ԱՍՏՈՒԱԾ, ՈՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Ուկրայնիոյ «Անաստուածներու Միութիւնը» որոշած է յուլիսի սկիզբը փակել երկրին 19 եկեղեցիները եւ 4 սինակոկները, որոնք պիտի վերածուին ակումբի կոմունիստ կուսակցութեան անդամներուն համար։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱՐԳԸ ԵԿԱՒ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒՆ

Այս սիւնակներուն մէջ պարզեցինք այն յարձակումները, որոնց ենթարկուած են Հայաստանի «չէզոք» մտաւորականները։ Կոմունիստ կուսակցութիւնը, կամ պարզապէս Մոսկուա հրահանգած է, որ երկրին մէջ պէտք է կուսակցականացնել բոլոր մտաւորականները։ Այլեւս չպիտի թոյլատրուի, որ մտաւորական մը ինքզինք չէզոք յայտարարէ եւ քաղաքականութեամբ չզբաղի։ Իսկ ի՞նչ է այդ քաղաքականութիւնը, — պայքար Դաշնակցութեան եւ ազգային հակումներուն դէմ։

Ահա կարգը եկաւ բժիշկներուն, մղելու զանոնք եւս այդ «քաղաքական» ճամբուն վրայ։ Այսուհետեւ բժիշկներն ալ հիւանդ մը խնամած ատեն նկատի պիտի ունենան ոչ միայն պայքարիլ մանրէներուն, այլ նաեւ Դաշնակցութեան դէմ։ Իրենց գիտութեան մէջ պիտի կիրարկեն «դիալեկտիկական մատերիալիզմի մեթոտները»։ Ծիծաղելի ըլլալէ աւելի բան մըն է այս պահանջը, բայց ներողութի՜ւն, բոլշեւիկեան աղբիւրէ՛ առնուած է լուրը։

Արդարեւ «Խորհ. Հայաստան» (13 յունիս) կը գրէ թէ վերջերս Լուսաւորութեան գործավարութեան Տան մէջ տեղի ունեցաւ ժողով մը, որ տեւեց երկու օր։ «Մարտնչող մատերիալիստ-դիալեկտիկների ընկերութեան բժշկական սեկցիայի» նիստն էր այդ, որուն կը մասնակցէին Երեւանի բժիշկները, փրոֆէսէօրները, գիտականները։ Նախ լսուեցաւ առողջապահական գործավար Գարդաշեանի զեկոյցը. «Բժշկութեան դերը երկրի սոցիալիստական վերակառուցման գործում» նիւթին մասին։

Զեկոյցէն յետոյ, «ելոյթ» ունեցան 46 բժիշկներ։ Մեծամասնութիւնը, կ'ըսէ նոյն թերթը, բացայայտ կերպով իր հաւանութիւնը տուաւ զեկոյցին «սկզբունքային թեզիսներին, — ուժեղացնել դիալեկտիկական մատերիալիզմի մեթոդի կիրառումը բժշկականութեան մէջ եւ ընդհուպ մօտեցնել բժշկականութիւնը սոցիալիստական վերակառուցման գործին մէջ»։

Այսուհետեւ բժշկական մասնագէտներն այլ եւս չպիտի հեռեւին «ապաքաղաքականութեան», դասակարգային պայքարի այս «սուր մոմենտում» չէզոք չպիտի մնան։

Բժշկական ուսանողութեան դաստիարակութիւնն ալ պիտի կատարուի մարքսիզմի ոգիով։

Ժողովը փակելէ առաջ, Գարդաշեան այսպէս ամփոփեց իր միտքը.— «Գիտական աշխատութիւնների նիւթերը պիտի կազմեն երկրի սոցիալիստական վերակառուցման վերաբերող խնդիրներ, հետամտելով մի հիմնական նպատակի, այն է՝ նպաստաւոր պայմաններ, ստեղծել աշխատանքի արտադրողականութեան սիստեմատիկ բարձրացման համար։ Ամէն մի շեղում այդ ուղղից՝ նպաստում է բժշկա-առողջապահական մասսայի եւ ուսանողութեան քաղաքական դեղորիենտացիային, հանդիսանալով կոնդրատեւականութեան խրայատուկ արտայայտման մի ձեւ բժշկականութեան մէջ»։

Այս խրթին հայերէնը... առողջապահական չէ անշուշտ, ձեր խելքն ալ կը տանի, բայց նոյն շեշտով ահա ուրիշ թեթեւ ամբաստանութիւն մըն ալ.—

«Եւ իրօք, զբաղել եւ զբաղեցնել գիտական հիմնարկի աշխատակիցներին եւ ուսանողական աուդիտորիան (ունկնդիրները) մանր մունր հարցերով եւ հազուագիւտ կազուիստիկ (դիպուածական) խնդիրներով, ինչպէս այդ տեղի է ունեցել Պրոֆ. Յովհաննիսեանի կլինիկայում, կը նշանակէ շեղել մեր ուշադրութիւնը սոցիալիստական շինարարութեան հրատապ խնդիրներից»։

Եւ, կը վերջացնէ նոյն թերթը, ժողովը բուռն կերպով դատապարտեց սակաւաթիւ անհատները, որոնք չըմբռնելով «ժամանակի հրամայական պահանջը, փորձեցին մեղմացնել կամ բացասել կոնդրատեւականութեան արտայայտութիւններ ներկայութիւնը բժիշկների մէջ»։

ԿԱՐԿՈՒՏ

Ղափանէն կը տեղեկացնեն թէ վերջերս տեղացած կարկուտէն եւ հեղեղէն վնասուած են Արցեւանիկ, Գոտաքլու, Դըլըու, Ալմալուղ, Խըղրանց, Ուժանիս, Ղարաչիման եւ Եղվարդ գիւղերուն ցանքերը, պարտէզները եւ բանջարանոցները։ Աշնան ցանքը, մօտ 3000 հեկտար տարածութիւն, հարիւրին հարիւր համեմատութեամբ վնասուած է։ Փըճացած են նաեւ մարգագետինները։ Ցիշեալ 3 գիւղերը զրկուած են ցորենի եւ կենդանիի կերի պաշարէ։

Հեղեղը խեղդեց նաեւ 28 անասուն եւ 2 հովիւ։ Ամէնէն աւելի վնասուած է Եղվարդը, որ շատ պտղաբեր էր։

ՏԱԹԵՒԻ ԳԵՂՋԿՈՒՀԻՆԵՐԸ

Պատմական Տաթեւը, որ մեծապէս վնասուեցաւ վերջին երկրաշարժէն, լծուած է արդէն աշխատանքի։ Մանաւորաբար կիներն են, որ կը կատարեն շրջանի աշխատանքը,— մէկ օրուան մէջ, կ'ըսէ «Խորհ. Հայաստան», կիները փորեցին 3 քիլոմեթր երկարութեամբ առու մը եւ ջուր բերին նոր հաստատուած գիւղին համար։ Մէկ օրուան մէջ պատրաստեցին 900 փութ աւազ, 3 քիլոմեթր երկար սեպ զառիթափէն վեր բարձրացուցին իրենց ուսերով 100 հատ գերան, շինեցին 7 քիլոմեթր երկար խճուղի մը։

Կիներն են դարձեալ որ կը կատարեն վարուցանքը, տղամարդիկը զրկելով ծանր աշխատանքէ։ Պայմանագիր կնքած են, մասնակցելու համար շինարարութեան։ Այս աննախընթաց աշխատասիրութիւնը վարձատրուեցաւ 50 րուբլիով։ Գիւղերը իրարու միացնելու դէմ կան տըրտունջներ, զորս նոյն թերթը կը վերագրէ ունեւոր գիւղացիներու։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿՌԻՒԸ ԱՒԵԼԻ ՍԱՍՏԿԱՑԱՒ

Երէկ պարզեր էինք Պոլսոյ Թուրք մամուլին միջեւ ծագած կռիւը։

Վերջին Թղթաբերէն կ'իմանանք թէ աւելի սաստկացած է վէճը։

Ստորեւ՝ կարգ մը քաղուածքներ.—

«Ճիւմհուրիյէթ» (Եօնուս Նատի պէյ).— Կ'արժէ՞ զբաղիլ սորբին արարածներով, որոնց դէմքը գծուած է մսավաճառի սուրիններով, եւ որոնց կեանքը շաղախուած է յածութեան ու ամօթի ճահիճներուն մէջ։ Երեսուն տարուան մեր քաղաքական մաքուր ճակտին անոնց նետելիք սուտի ու կեղծիքի ցեխերը չեն կրնար նոյնիսկ մեր ոտքերուն հասնիլ։ Եւ յորովայնէ որդնոտ այս ճահճային արարածներուն դէմ մեր անձը պաշտպանելու համար չենք կրնար բուն նպատակը աչքէ հեռացնել։

Այսօրուան խնդիրը սա է.—

Մինչեւ ե՞րբ պիտի հանդուրժենք որ մարդիկ, որոնք յայտնի չէ թէ ուրկէ՞ կ'առնեն իրենց ուժը, շարունակեն հրապարակը խառնշտկել, յարձակիլ երկրին նուիրականութեանց վրայ եւ դաւել վարչաձեւին դէմ։ Խնդիր մըն է ասիկա, որուն մասին պէտք է խորհին երկրին պատասխանատու վարիչները եւ որմով պէտք է լըջօրէն զբաղի Թուրք հանրային կարծիքը։ Կարգ մը դատարկապորտներ, որոնք իրենց սնակացած կեանքին մէջ կորսնցնելիք որեւէ բան չունենալով ճահճային որդի իրենց հասակէն հազար անգամ վեր արկածախնդրութեանց մէջ կը նետուին. կը կարծեն թէ Թուրք ազգը պիտի հանդուրժէ որ յաւիտեանս շարունակեն ազատ ձիարձակարան դարձնել հրապարակը։

Օրինակ, «Եարըն» կոչուած Թուղթի կտորը, երեկ մէկ կողմէ երկինքները կը բարձրացնէր Չէրքէզ Էտհէմ եղբայրները, եւ միւս կողմէ Ֆալիհ Րըֆքը պէյի վրայ յարձակելու դիմակին տակ կը հրատարակէր որպէս թէ պատմական յօդուած մը, որով շատ կը տեսնէ մեր աչքին լոյսը Կազիին, Ըսմէթ փաշային եւ նման մարդոց իշխանութեան գլուխ գտնուիլը։

«Եըլտըզ» կոչուած Թուրք-յոյն խառնուրդ քուրջի կտորն ալ բացէ ի բաց կը հրաւիրէ Թուրք ազգը լինչի ենթարկել իրեն ծառայողները։

Այս Թուղթի կտորները իբրեւ թերթ հրատարակողներէն մէկն է Արիֆ Օրուճ կոչուած խայտառակը («քէֆազէ»), որ դաւաճանական աւարքներու պատճառով իր կեանքը բանտերու մէջ անցուցած ցած («ալչաք»)մըն է։ Երկրորդն ալ՝ էութիւնը կասկածելի արարած մը, որ Չիթուրիս-Միթուրիս կոչուած կարգ մը Յոյներու հետ միանալով, ամբողջ ուժովը կը յարձակի մեր ազգային սրբութեանց վրայ։

Արիֆ Օրուճ պէյի ոճը շատ բուռն եւ վիրաւորիչ է։

«Եարըն»ի խմբագրապետը կը գրէ, «Զղուելին դեռ կ'ոռնայ» վերնագրին տակ.

— Անկիրթ մարդո՛ւկ (Էտէպսիզ հէրիֆ), բու խօսքո՞վդ է որ Արիֆ Օրուճին ականջէն բռնելով բանտը պիտի նետես։ Եւ այն ատեն հրապարակը ազատ գտնելով ուզածիդ պէս պիտի ռռեցնե՞ս սա յագենալ չգիտցող ստամոքսիդ պարկը։ Քու հայրենազաւ կոչած մարդիկդ շատոնց գիտեն թէ շատոնց ծախած ես այդ հայրենիքը եւ օղիի դրամ ըրած։

Զարամիտ (հայխ) մարդը երէկ նորէն շարունակեց ոռնալ։ Հետեւցնելով կառավարական միւս թերթերու հրատարակութիւններէն եւ Եօնուս Նատի զզուելիին ոռնոցներէն, կը հասկնանք թէ ասոնք դըրդուած են խմբովին յարձակում գործելու։ Եւ որովհետեւ բնաւ չենք կրնար միտքէ անցընել թէ Իսմէթ փաշա կը դիմանի օգնութեանը դիմելու մանաւորաբար սա զզուելի մարդուն, չի հասկցուիր թէ Եօնուս Նատի որմէ՞ եւ ի՞նչ ձեւով հրամաններ ստանալով յարձակումի անցած է։ Բայց եւ այնպէս, որոշ է թէ խնդիրը ծագեցաւ Բանուորագիւղացիական կուսակցութիւն մը կազմելու փորձին վրայ, այն կուսակցութեան՝ որուն պաշտօնական արտօնութիւնը դեռ չէ առնուած։

Յարձակման ներքին ծալքը սա է.—«Ընդդիմադրութիւնը չարտօնել, ընդդիմադիրները բանտարկել եւ նոյնիսկ անոնց թերթերը փակելու սպառնալիք ու յանձնարարութիւն ընել։

«Վկայեալ հայրենադաւ» մը կրնա՞յ եղեր թերթ հրատարակել, ո՛ւր մնաց կուսակցութիւն կազմել։ Այսպէս կ'ըսէ «Ճիւմհուրիյէթ» թուղթի կտորը։ Ասկէ առաջ ալ, 36,000 ոսկի վճարելով, նոյն բաները գրել տուին Ալի Նաճիին։ Նոյնիսկ պատերու վրայ յայտարարութիւններ փակցուցին։ Ի՞նչ եղաւ արդիւնքը։ Արիֆ Օրո՞ւճը պզտիկ մնաց։ Ո՛չ, այլ այդ փորձին հեղինակները փճացան եւ քաշուեցան հրապարակէն։ Զարմանալի է որ տակաւին կը շարունակուի նոյն քաղաքականութիւնը։

Եօնուս Նատի զզուելին, այնքան չփացաւ որ, Սէրպէսթ կուսակցութեան կազմութեան ատեն, յանդգնեցաւ բաց նամակ ուղղել Կազիին, եւ այդ մեծ մարդուն սպառնալ հետեւեալ խօսքերով.

«Մենք վստահ ենք մեր ուժերուն վրայ, դուք ծըղրեցէք ձեր դիրքը»։

Այս լիրբ դատարկապորտին հինա կրկին հրապարակ գալը ամենամեծ անարգանքը չէ՞ Թուրք ազգին համար։

Ո՛վ տնաւեր։ Եթէ քու խօսքովդ բանտին դուները պիտի բացուին, մե՛զք բացողներուն։ Բանտը մտնելով ելլելով, մենք այլ եւս վարժուեցանք։ Բայց եթէ օր մը քու արիւնի գոյն կարմիր ականջը ձեռք անցնի, ալ երեւակայէ վիճակդ»։

⁂ Ուրիշ սիւնակի մէջ, «Եարըն» ուղղակի անձնական յարձակումներ կը գործէ «Ճիւմհուրիյէթ»ի խմբագրապետին վրայ, ըսելով թէ յօդուածաշարքով մը պիտի պարզէ թէ «մամուլի այդ առաւ-փախաւ»ը ի՛նչպէս միլիոնատէր դարձաւ, եւ «Պապա Թահիրի անիծապարտին այս աշկերտ»ը ի՛նչպէս դիրք գրաւեց։

ՍՊԱՆԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կիրակի, առտուան ժամը 8էն մինչեւ 4, ամբողջ Սպանիա եռուզեռի մէջ էր ընտրելու համար իր 474 երեսփոխանները։

Մինչեւ երեքշաբթի, յայտնի չէր ընտրութեանց պաշտօնական արդիւնքը։ Եւ սակայն առաջին տուեալները կը հաստատէին, որ ընկերվարական-հանրապետական դաշնակցութիւնը յաղթանակը տարած է գրեթէ ամէն կողմ։ Ընտրուած են գրեթէ բոլոր նախարարները։

Տեղ տեղ, ընտրութեան պայքարը հետաքրքրական էր... զուեճարտութեան մը պէս։ Յաղթանակը տարին Քաթալանի մէջ անջատման կողմնակիցները, ցնծութեան ալիք մը բարձրացնելով երկրին մէջ։ Սակայն բանիմաց շրջանակներու կարծիքով, Քաթալանցիները չպիտի փորձեն իրենց երկիրը բաժնել Սպանիայէն գիտնալով որ, դէթ տնտեսապէս, ոչինչ պիտի շահին։

Երկրին միւս մասերուն մէջ եւս ընտրութիւնները ցոյց տուին հետաքրքրական երեւոյթներ։ Բայց ընդհանուր առմամբ, կարելի է ըսել թէ ամէն կողմ խաղաղ անցաւ, նոյն իսկ ոմանք նկատեր են, որ ընտրողները այս անգամ աւելի քիչ էին թիւով, քան նախընթաց ընտրութեան միջոցին, եւ այս՝ հակառակ ընտրողներու տարիքին փոփոխման, որ ընտրելու իրաւունք կուտար ոչ թէ 25 տարեկաններուն, այլ 23 տարեկաններուն։ Ընտրող մը մռայլութեամբ իբրեւ քուէ չէք մը նետած էր սընտուկին մէջ։

Այսուհանդերձ փոքրիկ միջադէպեր պակաս չեղան։ Վերկարայի մէջ ազգայնականները եւ հանրապետականները բախում մը ունեցան եւ ընդհարման միջոցին մեռան 2 հոգի, եւ վիրաւորուեցան 5 հոգի։ Պատալոնիոյ մէջ համայնավարները կրակեցին ինքնաշարժի մը վրայ, որ գինուոր կը փոխադրէր։ Սպաննուեցան անցորդ մը եւ կառավարը։ Հէբենչիոյ եւ Կալիչայի մէջ քանի մը հոգի սպաննուեցան բախման մը միջոցին։

Ամբողջ օրուան մէջ, սպաննուածներուն թիւը կը հասնի 15ի, վիրաւորներունը՝ 50ի։

Մատրիտի մէջ Թաղի մը երէցը քուէ կը գնէր, երբ բռնուեցաւ։ Ամբոխը հետապնդեց զայն, դուրս քաշեց եկեղեցիէն եւ թերեւս քարկոծէին՝ եթէ վրայ չհասնէր ոստիկանութիւնը։ Երէցին վէրքերը երբ դարմանուին, պիտի յանձնուի դատարանի։

ԱՄՐԱՆ ԶԱՐԻՔՆԵՐԸ

Պավարիոյ մէկ գիւղին մէջ ծերունի հողագործ մը ենթարկուեցաւ մեղուներու յարձակման։ Դէմքն ու ձեռքերը խայթելով. մեղուները տեղնուտեղը մեռցուցին խեղճ ծերունին։

⁂ *Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ վերջին շաբթուան ընթացքին Միացեալ Նահանգներու մէջ արեւահար մեռան 90 հոգի։ Զափազանց տաք կ'ընէ երկրին մէջ։*

⁂ *Քանթալի շրջանէն (Ֆրանսա) կը տեղեկացնեն թէ կայծակ ինկաւ գիւղի մը ելեկտրական թելերուն վրայ։ Հողագործ մը, տեսնելով որ բռնկած են իր տանը հասնող թելերը, ուզեց մարել, բայց ելեկտրահար ինկաւ գետին։ Աղջիկը փութաց օգնութեան, բայց ծանր այրուածքներ ստացաւ։*

⁂ *Պասթիայէն (Ֆրանսա) կը գրեն թէ կիրակի Ս. Պօղոսի տօնն ըլլալով, գործարանատէր մը կ'ուզէ ցնծատօն մը սարքել իր պարտէզին մէջ։ Հրախաղութիւններ կատարուած պահուն, հրթիռ մը կը ցատկէ իր զաւկին ճակտին կը զարնուի, ծակելով ոսկորը։ Ուրիշ հրթիռ մը կ'այրէ աղջկան զգեստները։ Թէեւ աղջիկը ազատեցաւ թեթեւ այրուածքներով, բայց տղան մեռաւ։*

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ֆրանսական բարեկամ կառավարութիւնը, Նախարարական հրամանագրով մը, պաշտօնապէս Փարիզի Ակադեմիային մէջ ընդունելով Մուրատեան Հայ վարժարանը, Երկրորդական եւ Բարձրագոյն Ուսումնարանի աստիճանով (Ensègnement Supérieur Libre), պսակած եղաւ Մխիթարեան Միութեան բովանդակ յոյսերը յօգուտ հայ ազգին։

Այս բարձր առանձնաշնորհութեան հանդիսաւոր յայտարարութիւնը պիտի կատարուի մեր ամավերջի մրցանակաբաշխութեան հետ, որուն պիտի նախագահէ, յանուն ֆրանսական կառավարութեան, Պ. Հանրի Փաթէ խորհրդարանի փոխ-նախագահը, որ միեւնոյն ժամանակ պիտի յանձնէ Տեսչութեանս, Ֆրանսական Ակադեմիայի կողմէ վարժարանիս նուիրուած Ոսկեմեդալը։

Վարժարանիս Տեսչութիւնը, այս առթիւ, կը հրաւիրէ պատուել այս կրթական վառարանի պաշտօնական հանդէսը։

ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (2)

ՀԱՃԻ ՔԵՐԻՄԻՆ ՕՐԸ

(կովկասեան գրականութիւն)

Բայց դուք հակառակը կը գործադրէք, օշարակի կը վերածէք թէյը, ջուրի տեղ օշարակ կը խմէք։

— Թող քար տեղայ գլխուս, եթէ գաւաթին մէջ շաքար կը լեցնեմ... երբեք կեանքիս մէջ, միայն դուք եւ զաւակներդ էք, որ այսպէս կ'ընէք։

— Բայց ինչո՞ւ, տղաքդ շաքարը գաւաթին մէջ կը լեցնեն, դուն որ անոնց մայրն ես, պէտք է բացատրես թէ շաքարը դրամով կը գնուի։ Հետեւաբար, չափաւոր կերպով գործածելը անհրաժեշտ է, գիպուածով պէտք չէ փճացնել։

— Այս առթիւ հազար անգամ ըսած եմ իրենց, այլեւս պզտիկ ալ չեն, Աստուած վկայ ամէն բան կը հասկնան... բայց ի՞նչ ընել երբ անօթի ենք կը պոռան։

— Բայց ինչո՞ւ թէյին հետ կտոր մը հաց չես բերեր։

— Այդ մասին, դուն ինքդ ըսէ, անոնց։

Ոճրագործներու պէս, գլխիկոր տղաքները նստած էին, հայրը, վշտացած տղաքներուն կը նայէր, առանց բերանը բանալու։

Վերջապէս, Ծարապանի ամուսինին առջեւ ծածկոց մը փռեց, եւ երկու հաց ու պանիր բերաւ։

— Կի՛ն, պոռաց յանկարծ Հաճի Քէրիմը, դուք զիս դէպի կործանում կ'առաջնորդէք։

— Ի՞նչ կ'ըսէք, ըսաւ կինը շուարած։

Զե՞ս գիտեր շան... աղջիկ ինչո՞ւ այդքան պանիր բերիր, է՛յ մեղք չէ՞, կէսը վաղուան պահէյէք, բայց ո՞վ է որ պանիր կ'ուտէ, ըսէ՛ ինծի, ո՞ր մէկ միլիոնատէրը պանիր կ'ուտէ, որուն փութը 25 ռուբլիի կ'արժէ, հէ՛յ ինչո՞ւ երկու հաց բերիր...։ Օֆ, օֆ, օֆ, է՛հ, վախ, խեղճ Եղիաի աղջիկ ես։

— Ինչո՞ւ համար այս լուտանքները...։ Օ՛, Աստուած իմ, հոգիս առ, որ հանգիստ գտնեմ։

Կինը արցունքները սրբեց, ու տխրագին նստաւ եռոյին քով։

— Ուրեմն թէյը բեր, ըսաւ Հաճի Քէրիմ։

Վերջապէս, գէշ աղէկ թէյը խմեցին, տղաքները համարձակութիւն չունէին այլեւս գաւաթին մէջ շաքար լեցնելու։ Իրենց սովորութիւն ըրին խածնելով խմել, եւ միեւնոյն ժամանակ հացն ալ ծամելով ուտել։

— Հիմա առէք գիրքերնիդ ու մեկնեցէք, հրամայեց հայրը։ Ահմետ եւ Սամետ վարանումի մատնուեցան, առին գիրքերը եւ դրան սեմին վրայ կանգնեցան...։

— Էհ, ալ ի՞նչ, պոռաց Հաճի Քէրիմ։

— Հայրիկ... կակազեց Ահմետը, առանց աւելի բառ մը ըսելու։

— Ի՞նչ կայ նորէն։

—Հայրիկ, ուսուցիչը դրամ կ'ուզէ.. մեզ դասարան չի թողուր։

— Ինչո՞ւ, ըսաւ, Հաճի Քէրիմը, ու կապուած տեղէն ցատկեց ելաւ, եթէ ձեռքս անցնի, ես անոր կը սորվեցնեմ։ Օ՛հ իրեն հօրը...։

Եւ վարժապետին հասցէին հատընտիր հայհոյանքներու համրիչ մը սկսաւ թափել բերնէն. մինչ տքի ելաւ, տղաքը կորսուեցան. երբ հայհոյանքի համրիչը լրացաւ, վճռեց վարժապետին երթալ։

Այս բարկութեան միջոցին ոչմէկը ձեռքին տակ գտնելով, իր բարկութիւնը կնոջը գլխուն թափեց։

— Զգիտեմ, ի՞նչ փորձանքի պէտք է ենթարկել այդ ցածոգին, թող տունը քանդուի, որ մեզի չհանգիպէր։

— Ես եմ միշտ.. բայց ի՞նչ պէտք է ընել։

— Օ՛հ, դուն ինքդ չե՞ս գիտեր, բայց ըսէք ո՞վ էր որ ստիպեցգիս, որ տղաքներս ռուսական դպրոց ղրկեմ, մի՞թէ միլիոնատէր եմ որ ամսական 3 րուպլի վճարեմ, քանի կ'ընէ, (հոս Հաճի Քէրիմ մատներուն վրայ համրել սկսաւ), երեսունըվե՛ց րուպլի տարեկան... լակոտներուդ համար, թող այն գիշեր, հօրդ մարմինը կոտրէ՞ր այն գիշեր երբ քեզ պիտի ստեղծէր։

— Է՛հ, բայց ո՞վ կը ստիպէ քեզի, զանոնք դպրոց ղրկելու։

— Տուած դրամներս ո՛վ պիտի վերադարձնէ ինձ, տարին մը ի վեր դրամ կը վճարեմ վարժապետին, այդ աղբավաճառի տղուն եւ մէկ ալ ես քեզի պէս չեմ որ կարծիք փոխեմ։ Ասկէ զատ, ի՞նչ գործ կրնամ ընել անոնցմով, այդ քու լակոտներովդ։ Պարզ հաշիւ մը անգամ չեն գիտեր։ Այսուհետեւ մեր շահերը այնպէս կը պահանջեն որ ռուսական լեզու եւ հաշիւ սորվին, որպէս զի կարող ըլլամ Մաքարա երթալ, Հաճի Ասատի հետ մրցիլ։

Հաճի Քէրիմը շքեղ վաճառականութեան մը լուսատու հեռանկարով մը կը բորբոքէր, կարծես պաշ մը մոռցաւ իր նեղութիւնը, եւ ընկղմեցաւ երազներու մէջ. բայց նշմարելով որ շատ հեռու էր գացեր, աճապարեց ետ դառնալ, անգամ մըն ալ փափաքեցաւ նշանաւոր հացագործ Մէհտի ընտանիքին հաւասարիլ։ Այսպէս երկնային եւ երկրային ամբողջ ձախողութիւնները եւ պերճանքները մտքէն հանեց, պատրաստուեցաւ վարժապետին ուղղուելիք հարցումները կանոնաւորել։ Իր տան դրան մօտ, դրացի Մուստաֆէկին հանդիպեցաւ, եւ բարեւեց։

— Սալէմ ալէքքիւմ, Հաճի,ո՞ւր այսպէս նեղուած։

— Մարդուն քով, թո՛ղ Աստուած ամբողջ ուսանողներուն տունը քանդէ։

— Ինչո՞ւ համար, Հաճի։

— Վայրկեա՛ն մը իմ տեղս եղէք, Մուստաֆէկ, տարօրինապէս թշուառ եմ ես, պահ մը հանգիստ չունիմ, տղաքներս են որ այսպէս քաշել կուտան ինծի, փող (դրամ), միշտ փող, եթէ փորձես կտոր մը հաց բերանդ տանիլ, փող՝ պուտ մը թէյ խմես, փո՛ղ, ոտքդ տունէն դուրս նետես՝ փող նորէն, փող, ապագային միշտ միեւնոյնը փող, ամէն բանի փող։ Մարդ ուրիշ բան չըսեր եթէ ոչ, փող, փող, փող։ Ահաւասիկ ինչ որ մարդոց բերնէն կ'ելլէ...։

ՏԱՂՍՏԱՆ

(Շար.)

դժուարութեամբ զսպեց ամբոխը։ Ամբողջ գիշերը քաղաքը կը գտնուէր զինուորական հսկողութեան տակ։

∴ Համառուսանողական Միութիւնը Նոր զեկոյց մը հրատարակեց, որով կ՚ըսէ թէ Հրեաներուն երեք չորրորդը օտարահպատակ են, մեծ մասով կը մասնակցին համայնավար կուսակցութեան, կը տպագրեն երեք թերթեր օտար լեզուներով՝ օտար խմբագիրներու կը վճարեն որպէսզի յօդուածներ գրել տան Սելանիկը ազատ քաղաքի վերածելու մասին, իրենց զաւակները յունական վարժարան չեն ղրկեր եւն.։ Այս պատճառներով Ուսանողական Միութիւնը կը պահանջէ լուծել «Մաքապի»ն։

Սպանիոյ ընտրութիւնները

Տակաւին յայտնի չէ Սպանիոյ սահմանադիր ժողովի ընտրութեանց վերջնական արդիւնքը, բայց առաջին լուրերը շատ նպաստաւոր են հանրապետական վարչութեան համար։ Այլեւս անդարձ կորսուած է միապետութիւնը։ Նոր ժողովին մէջ ընկերվարականները պիտի կազմեն պատկառելի թիւ մը, 130 հոգի։ Յետոյ կուգան արմատականները։

Հնդկաստանի ապագան

Խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին Լոնտոնի մէջ, նախապատրաստելու համար կլոր Սեղանի խորհրդաժողովը։ Հարիւր ինը հնդիկ իշխաններու հարցարան մը ղրկուած էր, Հնդկաստանի ապագայ վարչաձեւի մասին։ Այդ իշխաններէն 72ը առանց առարկութեան կ՚ընդունին առաջադրուած դաշնակցութիւնը, իսկ եօթը իշխաններ կը յանձնարարեն կազմել հնդիկ պետութիւններու համադաշնակցութիւն մը, համահնդկական դաշնակցութեան ծրագիրը քննելէ առաջ։

∴ Հնդկաստանի փոխարքան ճառի մը մէջ աւետեց թէ մայր երկիրը շուտով օգնութեան պիտի հասնի, տրամադրելով հարիւր միլիոն ստերլին։ Այս գումարին մեծագոյն մասը պիտի գործածուի պահեստի դրամատան մը հաստատման։

Երկրին տնտեսական եւ ելմտական վիճակը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Նահանգներու մեծ մասին ելմտացոյցները խոշոր բացեր կը ցուցնեն։ Կեդրոնական նահանգներու բացը 225,000 ստերլինի կը հասնի։

Ճառ յաղագս խաղաղութեան

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովի առջի օրուան նիստին մէջ, վարչապետը ճառ մը խօսեցաւ Եւրոպայի կացութեան վրայ։

— «Գիտէք որ, ըսաւ, յառաջիկայ փետրուարին խորհրդաժողով մը պիտի գումարուի Ժընեւի մէջ, քննելու համար զինաթափութեան խնդիրը։ Կը յուսանք թէ այդ ժողովէն ելած պայմանագիրը սկզբունքի պարզ յայտարարութիւն մը չպիտի ըլլայ, այլ շօշափելի գործ մը»։

Բացատրելով Անգլիոյ կատարած զինուորական կրճատումները, Պ. Մաքտօնըլտ յայտարարեց.

— Մենք տուինք օրինակը եւ գրեթէ հասած ենք նուազագոյն չափին։ Կառավարութեան ընդհանուր քաղաքականութիւնը եւ Ժընեւի մէջ ունեցած ազդեցութիւնը կը ձգտին ստեղծել այնպիսի յարաբերութիւններ որ կարելի ըլլայ խափանել պատերազմը, ախտանշանները երեւցած պահուն իսկ։ Վըստահ եմ թէ Պ. Պ. Պրունինկի եւ Քուրցիուսի Լոնտոն այցելութիւնը եւ մեր յառաջիկայ ճամբորդութիւնը դէպի Պերլին իրենց կարգին պիտի նպաստեն խաղաղեցնելու Եւրոպան։ Ուրախութեամբ իմացանք որ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի նախարարներն ալ պիտի տեսակցին մօտերս։ Միւս կողմէ, Նախագահ Հուվըրի ձեռնարկը ապացոյց է թէ բարի կամեցողութիւն կը տիրէ ամէն կողմ եւ թէ աշխարհը անջրդի անապատ մը չէ այսօր»։

Նախորդ վարչապետ Պ. Պօլտուին ալ ձայնակցեցաւ այս խօսքերուն, ի դիմաց պահպանողականներուն։ Իսկ Պ. Չըրչիլ արտայայտուեցաւ բոլորովին տարբեր ուղղութեամբ։ Ջախջախած հռչակեց զինաթափութեան բոլոր փորձերը, յայտարարեց թէ Անգլիան տկարացած է թէ ցամաքի եւ թէ ծովու վրայ։ Յետոյ, ուշադրութիւն հրաւիրեց ռուսական վտանգին վրայ։

— «Համաձայն իմ տեղեկութիւններուս, Խորհրդային Միութիւնը ռազմանիւթ կը հրածէ աննախընթաց քանակութեամբ։ Եթէ հնգամեայ ծրագիրը ձախողի, խորհրդային իշխանութիւնը պիտի ստիպուի ուրիշ բան մատուցանել ժողովուրդին եւ այդ շրջանը ծանր պահ մը պիտի ըլլայ Ռուսիոյ սահմանակից երկիրներուն համար։ Այդ պետութիւնները իրենց գերագոյն երաշխաւորը կը համարեն ֆրանսական բանակը։ Այս բանակը ամրապնդիչ ազդակ մըն է Եւրոպայի համար։ Եթէ քանդենք այս հաւասարակշռութիւնը, աւելի գէշ բան մը կրնայ անցնիլ անոր տեղը»։

Պետական գանձը պարապ

Սօֆիայէն կը հեռագրեն թէ նոր վարչապետ Մալինօֆ յուսահատական կը գտնէ Պուլկարիոյ ելմտական վիճակը։

— «Իշխանութեան գլուխ հասնելով, մէկ հատիկ լեւա չգտայ գանձին մէջ եւ չեմ գիտեր ի՛նչպէս պիտի կատարուին Յուլիս 1ի վճարումները։

Նոր գործավարութիւններ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ նկատի առնելով քաղաքապետական տնտեսութեանց յանձնուած խոշոր գործերը, մօտերս պիտի հաստատուի քաղաքապետական տնտեսութեան գործավարութիւն մը՝ Միութեան զանազան հանրապետութիւններուն մէջ։ Միեւնոյն ատեն պիտի հաստատուի քաղաքապետական եւ առտնին տնտեսութեան կեդրոնական խորհուրդ մը, Մոսկուայի կեդր. Գործադիր Կոմիտէին կից։

Օդանաւ մը երկու գլուխ կը թռցնէ

Անսովոր արկած մը պատահեցաւ առջի օր, Շաթօռուի մէջ։

Զինուորական օդանաւորդ Հէռվէ Մառթէն մինչ կը սաւառնէր օդին մէջ, ուզեց թռիլ Փարիզէն եկող ինքնաշարժի մը վերեւ։ Ինքնաշարժը կը վարէր քսանըհինգ տարեկան հողագործ մը, որուն քով նստած էր մայրը։ Ետեւը նստած էին այր եւ կին մը։ Օդանաւը թռչելով կառքին վերեւ, թռցուց վարիչին եւ մօրը գլուխները։ Երկրորդ հողագործին գանկը ջախջախուեցաւ։ Օդանաւորդը նորէն բարձրացաւ արկածէն յետոյ, բայց քիչ յետոյ ձերբակալուեցաւ։

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ-ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

12 Յուլիս կիր. առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Meudonի անտառին մէջ

Կը մասնակցին Սկաուտ բոլոր խումբերը

Տեղի կ՚ունենան սկաուտական խաղեր, ձեռական աշխատութիւններու ցուցադրութիւն եւ անակնկալներ։

Եկէ՛ք եւ տեսէք նոր սերունդի փրկութեան միակ հարազատ պատկերը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ», ՀԱՏՈՐ ԹԻՒ 3

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

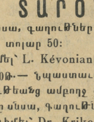
(ՄՇՈՅ ԳԵՂԱՄ)

ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀ

Ֆրանսա, գաղութներ եւ Պալքաններ 30 ֆրանք, մնացեալ երկիրներ 1 տոլար 50։

դիմել՝ L. Kévonianի, 235 Fbg. St. Martin. Paris (10)

ԾԱՆՕԹ.— Նպաստաւոր է բաժանորդագրուիլ Ն. Գ. Բ.ի հրատարակութեանց ամբողջ շարքին (12 հատոր), որ կ՚արժէ միայն 200 ֆրանք Ֆրանսա, Գաղութներ, Պալքաններ, եւ 10 տոլար ուրիշ երկիրներ։ դիմել՝ Dr. Krikorian, 126 Rue du Fbg. St. Denis. Paris (9)

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆի Կայծակ խումբի ժողովը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Պատ. Միութիւնը խորհրդակցութեան կը հրաւիրէ վաղըհինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Կուկունեան, Համազասպ եւ Կայծակ խումբերու լիազօր ներկայացուցիչները։ Ներկայ կ՚ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը։

Այրի Տիկին Պէաթրիս Տէրպէտէրեան, վարդ. Տէրպէտէրեան եւ պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որ հաճեցան անձամբ կամ գրաւոր իրենց վշտակցութիւնը յայտնել իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ հօր

Մ. ՏԷՐՊԷՏԷՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Անիէռ-Պուա Քոլոմպի Զէյթուն կոմիտէն, Պէլվիլի Ռոստոմ կոմիտէն եւ Ռոստոմ Գրադարանի միութիւնը իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէրպէտէրեան ընտանիքին

ԸՆԿ. Մ. ՏԷՐՊԷՏԷՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Տէր եւ Տիկին Յ. Թէրզիպաշեան եւ որդի Անտրէ, Տէր եւ Տիկին Ա. Աբգարեան (Թուլուզ), Տէր եւ Տիկին Թ. Գուլաքսըզեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Թէրզիպաշեան (Լիոն), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց որդւոյն, եղբօր, աներձագին եւ ազգականին՝

ՍՏԵՓԱՆ ԹԵՐԶԻՊԱՇԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ երիտասարդ հասակին յետ երկարատեւ հիւանդութեան։

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ ՖՐԱՆՔ

Քրիւազ, Գ. Խ.— 35։

Վալանս, Պաղտ.— 70։

Պէռ լա Պասք, Վարդ.— 70։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պրուսայի որբերէն Յակոբ Մութաֆեան (նախկին մականունը Գրիգորեան) կը փնտռէ իր վարպետը Պրուսացի զերձակ Նուպար Էնկիւրյեան։ Իմացնել՝ H. Moutafianի, Odos Tivon No. 97, Kokinia, Le Pirée, Grèce.

— Խաչեր Կէտիկեան (Ֆրանսա) կը փնտռէ իր քոյրը Ֆընտըճագցի (Մարաշի շրջան) Ազնիւ (նախկին անունը Կիւրճի) որ այժմ կը գտնուի Փարիզ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Յովսէփ Կէտիկեանի, Chez Mr. Bury René au Moulin Mestifier, Maves (Loir et Cher). France.

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՄԱՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

ԱՐԵՒՈՏ ՃԱՄԲԱՆ

Հրատարակութիւն

Հրանտ-Սամուէլ Գրատան

51 Rue Mr. le Prince, Paris (6)

Գին՝ 10 Ֆր., Ամերիկա՝ 50 սէնթ

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 2 ՅՈՒԼԻՍ 1931
2 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1610

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

Հուվըրի գլորած քարը կը շարունակէ զբաղեցնել յաղթական աշխարհակալները։ Մանաւանդ Ֆրանսան։

Առաջարկելով մէկ տարի յետաձգել պատերազմական պարտքերու վճարումը, Մ. Նահանգներու նախագահը կը փորձէ ոչ միայն տնտեսական ձեռնարկ մը, այլ եւ քաղաքական խաղ մը։

Անշուշտ, ամէն բանէ առաջ, իր շահերն ապահովելու համար է որ ասպարէզ կ'իջնէ հռչակաւոր Եանքին.— սեղանաւոր «Հօրեղբայրը»։

Ամերիկան միլիոններ շահու դրած է Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ, ինչպէս եւրոպական ուրիշ երկիրներու մէջ։ Եթէ թոյլ տայ որ կործանին Գերմանիան եւ Աւստրիան, ոչ միայն այդ միլիոնները կը կորսուին, այլ եւ միւս միլիառները։

Ո՞վ պիտի կրնար նախատեսել Գերմանիոյ սնանկութեանն փլուզման հետեւանքները՝ Եւրոպայի, նոյնիսկ Ամերիկայի համար։ Տնտեսական եւ քաղաքական պայմանները ոչ լեռ ու ձորերու հետ կապ ունին, ոչ ովկիանոսին։ Ամերիկան շատ հեռու էր պատերազմի դաշտէն։ Եւ սակայն, անհաւասիկ տարիներ յետոյ, կը կրէ անոր հետեւանքները։ Ահա մատնուած է տնտեսական զարհուրելի տագնապի մը, որ շատ մը տեսակէտներով կը գերազանցէ եւրոպականը։ Բացատրեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք,—դրամատիրութեան աճում, գերարտադրութիւն, մեքենական ուժի յաւելում, — հարցը այն է որ Մ. Նահանգները սաստկօրէն կը գալարուին համաշխարհային տագնապի ջղաձգութիւններուն մէջ։ Ուստի եւ չեն կրնար մեկուսանալ եւ ամփոփուիլ «դիտող»ի դերին մէջ, ինչպէս կը սիրեն ընել քաղաքական ասպարէզին վրայ։

Հուվըրի ծրագիրը նախաբան մըն է, ուրիշ միջամտութիւններու համար։ Մէկ տարի յետաձգել տալով առնելիքտալիքները, ոչ Գերմանիան կը փրկուի, ոչ ալ Աւստրիան։ Ամերիկացիները գործնամիտ մարդիկ են, եւ կ'ըմբռնեն այս տարրական գիտելիքը։ Բայց իբրեւ գործնական մարդիկ, չեն ուզեր վերի վայր շրջել ամէն բան, եւ կը հաշուեն իրենց քայլերը։

Չէ՞ որ այս պզտիկ փորձն իսկ դժուարութեան մատնուեցաւ։ Տասը օր է որ մէջտեղ դրուած է խնդիրը։ Հեռագիր, հեռախօս, նախարարական տեսակցութիւններ, բերան բերնի բանակցութիւններ, — եւ տակաւին չէ գտնուած բանաձեւը։ Ֆրանսան կ'առարկէ։ Լավալի կառավարութիւնը նոր ուժ ստացաւ խորհրդարանէն։ Իսկ Ամերիկան, միշտ վարժուած հրահանգելու եւ պարտադրելու, չկամութեամբ կը լսէ դիտողութիւնները։ Կէտեր կան որոնց մասին ոչ իսկ տրտունջի մը կը հանդուրժէ։

Ըսել կ'ուզենք թէ, ամերիկեան առաջարկը աւելի լայն է եւ շատ աւելի հեռաւոր նպատակներ ունի, քան կ'ենթադրուի։ Եւ այս գետնին վրայ իրեն հետ ունի Մեծն Բրիտանիան։

Հուվըրի առաջարկին հրատարակութեան օրն իսկ, Լոնտոնի աշխատաւորական դահլիճին պաշտօնաթերթը լուրջ ազդարարութիւն մը կ'ուղղէր Ֆրանսայի։ Կ'ըսէր մօտաւորապէս —ժամանակը եկած է որ Ֆրանսա վարուի այնպէս ինչպէս վայել է եւրոպացի «ճէնթլմէն»ի մը։ Այլապէս իր վրայ պիտի հրաւիրէ ահեղ պատասխանատուութիւնը Եւրոպայի հաւասարակշռութեան խանգարման։

Այնպէս որ, ծանր փորձի մը ենթարկուած է Ֆրանսան։ Եթէ տեղի չտայ, միայն Անգլիան եւ Ամերիկան կրնան անելի մատնել զինքը, պահանջելով իրենց առնելիքները։ Իսկ տեղի տալով առանց ո՛րեւէ վերապահութեան, պիտի հարկադրուի յառաջիկային ալ շարունակել գիջումներու ճամբան։

Ճիշդ է, Ֆրանսայի աջակողմեան թերթերն ալ սպառնալիքներ կը տեղան իրենց կարգին։ Բայց տիրող մտահոգութեան ամէնէն ակներեւ ապացոյցը այն է որ, դահլիճը — խորապէս աջակողմեան — չլսեց այդ ձայնը եւ բռնեց խոհեմութեան ճամբան։ Նոյն իսկ դաւանափոխ, թունդ ազգայնական կիսաթավ էռվէն թելադրեց կլլել այս «դառն դեղահատը»։

Ուրեմն, Ֆրանսայի դիրքէն կախում ունի ամերիկեան ձեռնարկին ելքը։

Այս փորձը յաջողի թէ ձախողի, ճամբայ պիտի պիտի բանայ նոր անակնկալներու։ Պիտի հարթէ ճամբան՝ պատերազմական հաշիւներու փակման։

Պարտքերու յետաձգումը կրնայ ժամանակի ընթացքին, յանգիլ անոնց ջնջման։ Իսկ այսպիսի դէպք մը չի կրնար չփլասել դաշնագիրներու «սրբութեան», որուն այնքան փարած է Ֆրանսան։

Շատո՜նց պղծուած է այդ մագաղաթներուն սրբութիւնը կամ կուսութիւնը։ Անոնք որ խմբագրեցին եւ ստորագրել տուին 1919ի դաշնագիրները, այսօր ամէնէն աւելի շուարած են անոր հետեւանքներուն առջեւ, եւ ելքեր կը փնտռեն գիշերաջան տքնութեամբ։

Անոնք չէին նախատեսած ոչ խորհրդային կարգ ու սարքին այսքան երկար տեւողութիւնը, ոչ տնտեսական ահաւոր տագնապը, ոչ Արեւելքի ստորերկրեայ փոթորիկները, ոչ ալ միլիոնաւոր բազմութեանց սպառնացայտ յորձանքը։

Դէպքերը կը տանին դէպի վերաքննութիւն։

Շ.

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Մ. Տէրպէտէրեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի

Տիկին Եկաւեան (ատամնաբոյժ)	100.—
Արաբկիրի Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղ	100.—
Ս. Սարգիսեան (տիկուան)	5.—
Յակոբ Աբգարեան, (Մարսէյլ)	50.—
Գումար	255.—
Յունիս 24ի գումարը	3040.—
Ընդհ. գումար՝	3295.—

* **

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ստացած ենք հետեւեալ գումարները . —

Նազենի Տ. Միքայէլեան (փոխան ծաղկեպսակի Մ. Տէրպէտէրեան)	30.—
Յակոբ Աբգարեան (Մարսէյլ)	50.—
Ոմն	20.65
Գումար	100.65
Յունիս 30ի գումար	8020.35
Ընդհ. գումար	8121.—

ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ՊՕՅՔՈԹԻՆ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԻՆ

Պէյրութի «Ազդակ»ին մէջ կը կարդանք (23 Յունիս).

— «Պօյքօթի Կոմիտէի անդամներուն ձերբակալութիւնը բաւական բան փոխեց պօյքօթի ընթացքէն։ Հանրակառքերը, որոնք բոլորովին պարապ կ'երթեւեկէին ցարդ, քանի մը օրէ ի վեր սկսած են ցանցառ թիւով ճամբորդներ ընդունիլ. ընդհանրապէս այն կարծիքը կը տիրէ՝ թէ այլ եւս չուշանար լուծումը եւ վերջ կը գտնէ այս անբաղձալի վիճակը։

Առաջին օրը ոչ ոք կրցաւ հասկնալ՝ թէ ի՞նչ ամբաստանութեամբ ձերբակալուեցան Իպրահիմ Հատտատ եւ իր ընկերները։ Կէս օրուան մօտ, անոնք անակնկալօրէն ձերբակալուեցան, երբ դատարանի հրաւէրին պատասխանելով Արդարութեան Պալատը կ'ուղղուէին։ Անմիջապէս ձեռնակապերու տակ առնուեցան անոնք եւ առաջնորդուեցան Աւագուտքի բանտը եւ հոն իւրաքանչիւրը արգելափակուեցաւ առանձին զնտաններու մէջ։ Բանտարկեալները երբ իմացան թէ Կոմիտէին անդամները, որոնք քանի մը շաբաթ առաջ նորէն հիւր եղած էին իրենց մօտ, բերուած են, բոլոր գօվուշներէն լսուեցան «կեցցէ՛ Իպրահիմ Հատտատ եւ իր ընկերները» աղաղակները։ Այնքան խիստ հսկողութեան տակ առնուեցան անոնք, որ նոյն իսկ չթոյլատրուեցաւ ստանալ իրենց ընտանիքներուն կողմէ ղրկուած ուտելիքները։

Լրագրողներու դիմումին պատասխանելով, ներքին գործերու նախարարը յայտարարեց թէ անոնք ձերբակալուած են ընդհ. դատախազութեան հրամանով եւ անպայման օրէնքի տրամադրութեան համաձայն։ Երկրորդ օրը հասկցուեցաւ որ ձերբակալման հրամանագիրը տրուած է ընդհանուր դատախազութեան կողմէ եւ անոնք ամբաստանուած են պատժական օրէնքի 55, 56 եւ 58րդ յօդուածներու տրամադրութիւններով, ըստ որոնց կը սահմանուի մէկ տարիէն մինչեւ տասը տարի բանտարկութիւն եւ տեւական բերդարգելութիւն։

Սոյն յօդուածներուն համաձայն, անոնք որ պետութեան դէմ դաւադրութիւն կը պատրաստեն եւ ուրիշները կը դրդեն գործադրելու այդ ոճիրը, մահուան կը դատապարտուին։ Նմանապէս մէկ տարիէն մինչեւ տասը տարի թիապարտութեան կը դատապարտուին ամէն անոնք որ ուրիշներու ազատութիւնը կը կապտեն եւ կը գործածեն պայթուցիկ նիւթեր եւ ռումբեր։

Այս յօդուածներէն կը հասկցուի որ Կոմիտէի անդամներուն ձերբակալման պատճառ եղած են Նաճար սրճարանի վրայ նետուած ռումբը եւ այն գրգռութիւնները որոնցմով ժողովուրդը կը մղուէր հանրակառք չնստելու։

Շաբաթ օր խիստ քննութիւններ կատարուեցան կարգ մը տպարաններու մէջ։ Անոնց մէկ մասը կնքուեցաւ եւ ոստիկանական հսկողութեան տակ առնուեցաւ։ Կը կարծուի որ այժմ կառավարութիւնը կ'աշխատի երեւան հանել գրգռիչ թռուցիկներու հեղինակները եւ այն տպարանը ուր կը պատրաստուէին անոնք։

Պայթուցիկի ուրիշ դէպք մըն ալ պատահած է ժօրժ Փիքօ փողոցին մէջ, Մինթ էլ Հասան պահականոցին մօտ։ Ինքնաշարժի մը մէջ նետուած է զօրաւոր պայթուցիկ մը, սարսափի մատնելով ճամբորդները եւ թաղեցիները։ Բարեբ նետած են կարգ մը տուներու ապակիներուն եւ ջարդ ու փշուր ըրած։ Ոստիկանութիւնը հասած է, սակայն չէ կրցած ձեռք անցընել չարագործները։

Ըստ «Էլ Նիտա»յի, առջի օր, խոլամական տարազով վեց կիներ հանրակառք կը նստին եւ երբ վար կ'իջնեն որոշուած կայարանը, սաստիկ հով մը կը բանայ անոնց քօղերը եւ կը տեսնուի որ անոնք երկայն պեխեր ունին, որով կնկան տարազով էրիկ մարդիկ են եւ վարձուածներ։

*** Շաբաթ օր, Կ՞ետրոս Յովսէփ Հէքիմեան անուն հայ մը, երբ հանրակառք նստողները կը նախատէր եւ անոնց կը թելադրէր վար իջնել, գաղտնի ոստիկանի մը կողմէ ձերբակալուելով ոստիկանատուն առաջնորդուած եւ անկէ ալ բանտ ղրկուած է։

*** Թերթերը կ'ըսեն թէ պօյքօթի կոմիտէին անդամներէն մէկը օրը օրին ոստիկանութեան կը տեղեկացնէր բոլոր որոշումները։ Կոմիտէի վերջին ժողովի որոշումները, որոնց ներկայ եղած է լրտես անդամը, բոլոր մանրամասնութիւններով սեփականութիւնը դարձած են կառավարութեան։ Կոմիտէին միւս անդամները, իրենց ձերբակալութենէն քանի մը ժամ առաջ լուր առած են որ իրենք մատնուած են։

*** Պօյքօթի բանտարկուած անդամները հարցաքննութեան համար հարցաքննիչ դատաւորի պաշտօնատունը չեն բերուիր. բոլոր հարցաքննութիւնները կը կատարուին բանտի զնտաններուն մէջ։ Դատական գերագոյն խորհուրդը, որ այժմ ձեռք առած է պօյքօթի բոլոր դատերը, կը բաղկանայ ֆրանսացի եւ տեղացի դատաւորներէ, վճիռը անբեկանելի է։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍՊԱՍՈՂԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

Տակաւին յայտնի չէ ֆրանքեւամերիկեան բանակցութեանց վերջնական ելքը։ Առջի օր Ֆրանսայի Ծերակոյտն ալ իր հաւանութիւնը յայտնեց կառավարութեան տուած պատասխանին։ Որոշ սրտնեղութիւն կը տիրէ Ամերիկայի եւ Անգլիոյ մէջ, բայց ամէն յոյս կտրուած չէ տակաւին։ Երկու օրուան անստուգութիւնը մեծապէս ազդեց սակարանին վրայ։ Կարծողներ կան որ եթէ Ֆրանսա տեղի չտայ, Ամերիկա եւ Անգլիա պիտի ստանձնեն Հուվըրի առաջարկին գործադրութիւնը։ Անգլիոյ հանրային կարծիքը մեծ մասով համամիտ է Հուվըրի առաջարկին։ Աշխատաւորականներուն օրկանը դիտել կուտայ թէ Հուվըր չպիտի հանդուրժէ որ Ֆրանսա իր հակառաջարկները օգտագործէ, աւելցնելու համար իր տիրապետութիւնը Պալքաններուն վրայ, կամ զանոնք իբրեւ քաղաքական զէնք գործածէ Գերմանիոյ դէմ։

Այս գետնին վրայ իրարու հետ բոլորովին համաձայն են Անգլիա եւ Ամերիկա։ Մեծն Բրիտանիա բոլորովին հակառակ է որ առանց պայմանի վճարելի հատուցումներու գումարը, 20 միլիոն ստերլին, նորէն իբրեւ փոխ տրուի Գերմանիոյ եւ միջին ու արեւելեան Եւրոպայի կարօտ պետութեանց, ինչպէս կը թելադրէ Ֆրանսա։

Ինչպէս ըսինք, եթէ բանակցութիւնները ձախողին, հաւանական է որ Պ. Հուվըր ստանձնէ գլուխ հանել Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ տնտեսական փրկութեան գործը, համախորհուրդ Անգլիոյ հետ։ Մնաց որ, երկու պետութիւնները 120 միլիառ դրամագլուխ ունին այդ երկու պարտուած երկիրներուն մէջ։

Արդէն իսկ պայքար մը սկսած է անգլեւսաքսոն մամուլին մէջ, ընդդէմ Ֆրանսայի, որ պատասխանատու կը համարուի Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ կործանման։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, բանակցութիւնները վերսկսած են։ Կը կարծուի թէ միջին ճամբայ մը պիտի գտնուի, Գերմանիոյ տրուելիք պայմանաժամը նշանակելով տասը տարի։

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

ԵՐԿՈՒ ՀԱԶԱՐ ՀՈԳԻ ԿԸ ՊԱՇԱՐԵՆ ԹԱՂ ՄԸ

Հակահրէական ցոյցերը կը շարունակուին Սելանիկի մէջ, հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն։

Յունիս 30 թուակիր հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ նոր խռովութիւններ ծագեցան գիշերը։ Երկու հազար հոգի կէս գիշերին պաշարեցին Քէմպէլի հրէական թաղը եւ կրակի տուին տաղաւարները։ Բնակիչները խելայեղ փախան դէպի դաշտերը։ Տասնըմէկ տաղաւարներ այրեցան։ Յիսունըչորս ընտանիքներ անպատսպար կը մնան։ Դպրոցը եւ սինակոկն ալ քանդուեցան։

Յարձակողները հետապնդուելով ոստիկանութեան կողմէ, պատնէշներ շինեցին եւ կրակ տեղացին։ Ոստիկանութիւնը նեղը մնաց։ Հազիւ կարելի եղաւ բարեկարգութիւնը վերահաստատել առտուան ժամը 2ին։ Մօտ 10 հոգի վիրաւորուեցան։

Կառավարութիւնը կը խորհի պաշարման վիճակ հռչակել։

Դատական նախարարը Սելանիկ պիտի երթայ, քննութիւն մը կատարելու համար։

*** Սելանիկի մետրապոլիտ կենատիոս միջամտելով, խաղաղութեան յորդոր տուաւ ուսանողական եւ հայրենասիրական միութեանց, որպէսզի չնեղեն Հրեաները։

Իտալիա սկսաւ գործադրել

Առանց սպասելու ֆրանքեւամերիկեան բանակցութեանց ելքին, իտալական կառավարութիւնը սկսաւ գործադրել Հուվըրի առաջարկը։ Արտաքին նախարարը, համախորհուրդ ելմտական նախարարին հետ, պաշտօնապէս հաղորդեց Իտալիոյ պարտական պետութեանց՝ թէ չպիտի պահանջէ 1931 յուլիս 1ի պայմանաժամով վճարելի պարտքերը։ Միեւնոյն ատեն ծանոյց պահանջատէր պետութեանց՝ թէ կը յետաձգէ իր պարտքերուն վճարումը՝ նոյն պայմանաժամուն, սպասելով վերջնական որոշման։

Իտալիա իր այս կարգադրութիւնը հաղորդեց Նախագահ Հուվըրի, աւելցնելով թէ յուլիս 1ի վճարումներուն համար նախատեսուած գումարները առժամապէս կը յանձնէ Միջազգային Դրամատան։

Ընդդիմադիրներ Թուրքիոյ մէջ

Թուրք թերթերը կը շարունակեն արծարծել նոր կուսակցութեան մը կազմութեան խնդիրը։ Վերջին լուրերու համաձայն, Սէրպէսթ կուսակցութիւնը վերակազմելու փորձերը գործնական ձեւ առած են, գոնէ Այտընի մէջ։ Իզմիրէն խումբ մը մտաւորականներ դիմած են Ֆէթհի պէյին, որպէսզի վերակազմէ կուսակցութիւնը, բայց ժխտական պատասխան ստացած են։

Իզմիրի թերթերը Ֆէթհի պէյը կը մեղադրեն իբր քաղաքացիական քաջութիւն չունեցող։ Միւս կողմէ, ցաւով կ'արձանագրեն Հիւսէին Ճահիտի ըրած յայտարարութիւնները։ Այս առթիւ «Ենի Ասըր» կը գրէ.

— «Ազգին բարօրութեան ճամբէն փախած են։ Կը փախին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

"ՄԵՆՔ ԿՆՔԻԵՑԻՆՔ ԿՌԱՍՆԱՌՄԵՅԵՑ...,,

Ձեր պապերը, ամէն իրիկուն դաշտէն դարձին, ի՛նչ անուշ կը պատմէին հի՛ն հի՛ն օրերը։

Բայց ձեր պապերը վաթսունը անց, մազը մօրուքը ճերմկած, «ապրած ու տեսած» մարդիկ էին, որ փա՛ռք կուտային հին օրերուն։

Հիմա, Հայաստանի մէջ, բոլշեւիկներն ալ, փոքր կուշտ նոր հարուստներու պէս՝ կարծես ճաշու սեղանէն կ'ելլեն ու, «փոհանամք գքեզ,տէ՛ր» ըսելու ձեւով մը, նոտեր յուշ կը գրեն։ կան որ յիսունը անց են, «ապրած ու տեսած», կան որ պեխ ալ չունին, ո՛չ ապրած ու ոչ տեսած։ Բայց յուշ կը գրեն Մորկընթաուի կամ Լոյտ Ճորճի լրջութեամբ։ Այսպէս է, որ գրեցին իրենց յուշերը շատ շատերը, Ա. Երզնկեանը, Ա. Յովհաննիսեանը, Ե. Զարենցը, Գ. Մահարին, եւ ահա Ե. Զուբարը։

Այս վերջինը միայն փոքրիկ տետրակ մըն է դեռ գրած։ Աւելին ալ կը գրէ, հէ՛յ, տեղդ հանգիստ կաց։

Առ այժմ կը պատմէ թէ ինչպէս «սովետսկի վլաստ ընդունեց» փոքրիկ Հայաստանը նոյեմբեր 29ին։ Դեռ չըսեր թէ փա՞ռք կը կարդայ թէ անէծք։ Այսուհանդերձ տխուր դաս մը կայ այդ յուշերուն մէջ։ Ե. Զուբար կը գրէ թէ երբ Մայիսեան ստամբակութիւնը ջախջախուեցաւ Հայաստանի մէջ, հայ կոմունիստները եւ Ղազախի մոլորած գիւղացիները քաշուեցան Ատրբէջանի հողերը։ Բագուի մէջ կազմուեցաւ «Հայաստանի Կոմունիստական Կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի արտասահմանեան Բիւրօ», որուն կ'անդամակցէին Հայկազ Կոստանեան, Շաւարշ Ամիրխանեան, Յովսէփ Փօղոսեան, կոստիա Այվազեան, Լեւոն Ուլիբէկեան, Անանիա Բերբերեան եւ դեռ ուրիշներու կարգին արիւնարբու Աւիսը։

Այս կոմիտէնմիշտ մարդ կը ղրկէր Հայաստան՝ հաղորդակցութեան մըտնելու համար երկրին մէջ պահուըտած կոմունիստներուն հետ։ Այդ գործը կը կատարէին Ժենիա Արեշեան, Դորա, Բայբուրդեան, Տիգրան Ղալթախչեան։ Մասնաւորաբար այս վերջինը, Ղազախցի, մաքոքի պէս կ'երթար կուգար, նամակ կը տանէր, դաշնակցական թերթ ու գրականութիւն կ'առնէր ու կը վերադառնար։ Այս պատմութիւններէն կը հասկցուի, որ Ղազախի գիւղացիները փառաւորապէս կը դաւաճանէին Երեւանի օրուան կառավարութեան։ Նոյնիսկ շատերը դարձած էին «Ատրբէջանցի»։ Ահա այս «Ատրբէջանցի»ներն են, Ղազախի հայ գիւղացիները,որ Բագուի 11րդ կարմիր բանակին 32րդ զօրաբաժնին մէջ կազմած էին «հայկական ջոկատ» մը։Զուբարի յուշերուն այս մասը չափազանց հետաքրքրական է թէ՛ մեզի, թէ...իրեն համար։ Զուբար այդ «Հայոց պոլկին» մէջ կը կատարէր «քաղզեկի» պաշտօնը։ Բայց զինուորները երբեք ականջ չունէին՝ մտիկ ընելու համար «կոմունիզմի այբուբենը»։ Անգամ մը կրակոտ ճառ մը կը խօսի եւ կը յայտնէ թէ Լեհաստան կը սպառնայ Խորհրդային Ռուսիոյ։ Բոլորը լուռ կը մնան, ոչ ոք կը ծափահարէ։ Իրենց ի՛նչ փոյթը։ Նոյնիսկ գիւղացի զինուոր մը, ոտքի կ'ելլէ, գլխարկը գետնին կը զարնէ եւ հեկեկալով կը արտնջայ որ իր գիւղն ազատագրելու մասին խօրհո՛ւրդ իսկ չկայ։

— «Բա՛, սա հայութիւն ա՞...» կը հարցնէ Զուբարի։

Շարունակենք յուշերը։ Օր մըն ալ լուր կը տարածուի, որ իրենք, հայ զինուորները, պիտի ղրկուին... Խրիմ, կռուելու Վրանգելի դէմ։ Ի՛նչ յուսախաբութիւն Ղազախցիներուն համար։ Ուրեմն իրենք պարզ գործիքներ են, թնդանօթի միս՝ օտար իշխանութեան մը օգտին։ Խեղճ ու խաբուա՛ծ զինուորներ։ Արդարեւ օր մը, երբ հայկական ջոկատը կը մեկնի Հայկաւանէն եւ կ'իջնի Ստանիսլաւակի փողոցն ի վար, ապստամբ Ղազախցիները կ'երգեն երգ մը, «մեր ջըր վարդ ու գարուն, վերջումն էլ.. Զէյթունի քայլերգը»։ Բոլոր հայ խանութպանները դուրս թափեր էին, կը գրէ Զուբար, նոյնիսկ մէկը հեգնանքով կըսէ.

— «Սրանք մերոնք են, ի՛նչ բոլշեւիկ, ի՛նչ կռասնառմէյէ (կարմիր բանակի զինուոր), միամի՛տ Աւիսներ...

Կը կատղի՜ Զուբար։ «Արիւնը գլխիս խփեց», կը գրէ։ Գիշերը չի քնանար, տքալով քրտնելով յեղափոխական երգ մը կը յօրինէ Ղազախցիներուն համար, որպէս զի անգամ մըն ալ չերգեն... Զէյթունի քայլերգը։

Քանի մը օր յետոյ հրաման կը տրուի այս ջոկատին պատրաստ ըլլալ գիշերն իսկ մեկնելու։

— Ո՞ւր պտենք գնալ, Աղստաֆա՞ թէ Ռուսաստան», կը հարցնեն հայ զինուորները տրտմութեամբ ու կասկածով։

Զուբար կը պատմէ այս ամէնը տգէտի կամ միամիտի պէս։Սակայն չափազանց հասկնալի է, չէ՞։ Խեղճ գիւղացիները, խաբուելով որ կարմիր բանակը պիտի կռուի Հայոց աղուոր աչքերուն համար, ալիւր ու շաքար պիտի բերէ իրենց,— օ՜ դաւաճան ռուսասիրութիւն (*), որ Հայոց ժամանակակից պատմութեան մէջ անջնջելի արատ մը պիտի մնայ,— կռուեցան հայ իշխանութեան դէմ եւ փախան ռուս սուիններ բերելու «Ուզունթալի փոշտի մօտ»։ Գացին «կնքուեցին կռասնառմէյէց», սակայն երբ հասկցան թէ այդ «կռասնառմեյէն» ուրի՛շ նպատակ կը հետապնդէ, լեցուեցան դառնութեամբ։

Զուբար յետոյ կը պատմէ թէ ի՛նչպէս սահմանն անցաւ։ Սահմանակից գիւղացիները պատրաստ էին «ճանապարհը բաց անելու, փոշտը վերացնելու»։ Միայն կը վախնային, որ կարմիր բանակը օգնութեան չի հասնիր եւ դարձեալ «իրիկունը կարմիր աստղը կը տեսնեն, առաւօտուն մավզերի ռեխը»։ Զուբար կ'անցնի Սեւ-քարը, կը խօսի Դաշնակցութեան նշանակած գիւղապետներուն հետ, որոնք... ծպտեալ կոմունիստներ են,— Դաշնակցութի՛ւն կը լսե՞ս։ Իր մարդիկը կը զինուին ու կը պարեն հարսնիքի մը մէջ։ Վէճի կը բռնուին դաշնակցական «պրիստաւին» հետ։ Յաջորդ օրն ալ կը սպաննեն զայն, օրուան կառավարութեան քթին տակ։ Յետոյ Զուբար կը հասնի Աչաջուր, իր առաջնորդին Սհակի տունը։ Պատերուն վրայ պատկերներ, — Դումանի խումբը, Սեւքարեցի Սաքօն, զօրավար Անդրանիկը, «Մահ կամ Ազատութիւն»։ Զուբար կը զարմանայ ու կ'ապշի։ Բոլշեւի՞կ է Սհակը թէ ... դաշնակցական, կը հարցնէ ինքնիրեն մեր Եղիա Զուբարը։ Սհակի լուսաբանութիւնն ահաւասիկ.

— «Ես էլ կամ Դումանի խմբի մէջ, ա՛յ, աջ կողմը, վերջումը։ Քեռի խմբումն էլ եմ եղեր...։ Դումանը, Սաքօն սրբեր էին, նրանք դաշնակներ չէին»։

Զուբար կը հասկնա՞յ գէթ այստեղ թէ խաբուած մըն ալ այս Սհակն է։ Որ ան երբե՛ք, երբե՛ք բոլշեւիկ մը չէ։

Երբ Զուբար կը կազմակերպէ Աչաջուրի երիտասարդները— օ՛ր ցերեկով—, յանկարծ լուր կուգայ թէ «Օսմանցին հասել է Բողխքենդ», Նոր կառավարութիւն կազմուեր է, նախագահը՝ «ռուսասէր» Վրացեանը, «կառավարութեան մէջ մտել են ինչ որ երկու մարդ որ դաշնակներ չեն,... Խոնդկարեան...» (կը պատմէ Դիլիջանցի մը), եւ «Վրացեանի Մինախորեանը» (կ'ըսէ ուրիշ յուշագիր մը, Ա. Յովհաննիսեան)։Այդ շրջանին Հայաստանի հողը կը մտնէ ռուս կարմիր բանակը, առջեւը ձգած «Հայոց պոլկը»։ Ռո՛ւսն է, որ կուգայ։ Ոչխարի պէս հայ գիւղերը կը վազեն ընդառաջ։ Եւ կը սկսի «հակա»ներու ձերբակալութիւնը։ Ահա հինգ սպաներ, դաշնակցական։ Արիւնկզակ Աւիսն ու Զուբարը կը կը հարցաքննեն զանոնք։ Հայ սպաները կ'ուզեն իմանալ թէ.

— «Ճի՛շդ է, որ մեզ Ատրբէջանի կառավարութեանն էք յանձնելու։

— Հայաստանի Ցեղկոմն այդպիսի կարգադրութիւն չի արել։

-- Ի՞նչ է մեր մեղքը։

— Դուք ընդդիմանում էք Հայաստանի աշխատաւորութեան կամքին։

— Լա՛ւ, մեր վերջին ցանկութիւնն է, որ մեզ դատի հայ աշխատաւորութիւնը եւ ոչ թէ Ատրբէջանցիք»։

Զուբար չի պատմեր շարունակութիւնը։ Բայց մենք գիտե՛նք,— արիւնկզակ Աւիսը ջարդե՛ց այս կտրիճ հայ սպաները։

Հայաստան «կարմրած է» այլեւս։

Ի գին Սարդարաբադի եւ այլ հերոսական ճակատամարտներու գնուած Հայաստանը վերջապէս «կնքուեց կռասնառմեյեց»... դաւաճանութեամբ։

Զուբար կը փնտռէ իր եղբայրները, որոնք «դաշնակցական զօրքի սպաներ էին»։

— «Բա՛, էդ ո՞նց։ Դու էստեղ, եղբայրդ էնտեղ,եղբայր եղբօ՛ր դէմ», կը զարմանայ հայ գիւղացի մը։

Կը լռէ Զուբար։ Քանի մը տարի յետոյ, Միասնիկեանը կը գրէ. «Այսօրուայ Հայաստանում պէտք է կիրառել խորհրդային կարգերը, բայց առանց բառացի ընդօրինակութեան, առանց անպատճառ կրկնելու այն ամէնը, որ տեղի է ունեցել Ռուսաստանում, որովհետեւ Ռուսաստանի կարմիր զօտին մեր վոխ մարմնի համար շատ երկար կը լինի, ինչպէս հօրը գօտին՝ Սասունցի Դաւթի մէջքին»։

Աւելի քան տասը տարի անցած է արդէն։

Հիմա մենք գիտենք կատարուած թերութիւնները։ Իսկ դուք, հայ գիւղացիներդ Ղազախու, որ «ապստամբ» գրուեցաք, հայ երիտասարդներդ Դիլիջանի,որ «կռասնառմէյէց» կնքուեցաք, եւ դուն ալ Զուբար, փոխարեալդ ի խմբագրութենէ «Խորհ. Հայաստան»ի, գիտե՞ք հիմա թէ Ռուսը ռուս է միշտ կարմիր կամ ճերմակ գօտիով, միթէ սուտ չէի՞ն իր խոստումները։ Ըսէ՛ք, ըսէ՛ք, չէ՞ք զգար թէ խաբուած էք։ Մենք կարդալով այդ յուշերը, եւ առանց դատաստան ընելու — դատելու ի՛նչ նիւթեր կան այնտեղ,— այն համոզման եկած ենք թէ հիմա ինչքա՛ն զղջացած են Ռուսին «գիրկ ու ծոց բացող» մեր միամիտ գիւղացիները, թէ ինչքա՛ն կ'ուզէին, որ, օր մըն ալ, լսէին երգուեալ ու կնքեալ Դաշնակցականներուն երգը։

Մեր հայրենիք ազատ անկախ,

ՇԱՀԷՆ

(*) Համոզուած եմ որ հայ բոլշեւիզմը ռուսասիրութեան քաղաքական տեսակ մը արտայայտութիւնն է պարզապէս։

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Մուկլեվիչ, որ հրամանատարն էր Ռուսիոյ ամբողջ նաւային զինուորական ուժերուն, պաշտօնանկ եղաւ եւ իրեն յաջորդ կարգուեցաւ Օրլոֆ։

Բարանոֆ, որ հրամանատարն էր զինուորական օդանաւային ուժերուն, նշանակուեցաւ Ռուսիոյ ազգային տնտեսութեան գերագոյն խորհուրդին անդամ եւ իրեն յաջորդ նշանակուեցաւ Ալկնիս - Աստրոֆ։

ԱՖՂԱՆԵՌՈՒՍ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Քապուլի մէջ կնքուած է դաշնագիր մը Ռուսիոյ եւ Աֆղանիստանի միջեւ, չէզոքութեան տրամադրութիւններով։

Այս դաշնագիրը կը փոխարինէ 31 օգոստոս 1926ի դաշնագիրը, որմէ կը տարբերի կարգ մը կէտերով, որոնց համաձայն երկու կողմերը կը հրաժարին յարձակողական ամէն ձեռնարկներէ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Վերջերս, Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը կ'անցընէ ներքին տագնապ մը, որ յառաջ եկաւ՝ մասնաւորաբար երկու կարեւոր պատճառներէ. 1) Փիքսի մէջ բռնօրէն կազմուած հոգաբարձութեան մը հարցը, 2) Մայիս 28ի պարագան։

Ինչպէս իր ժամանակին գրած եմ, հակառակ բազմաթիւ փաստացի գիտողութեանց եւ բողոքներու, հակառակ հրապարակային զանազան արտայայտութեանց եւ Հայրենակցականներու բուռն բողոքներուն, ցարդ Կեդր. Վարչութիւնը չկրցաւ Փիքսեցիներու մեծամասնութիւնը գոհացնող որոշում մը կամ կարգադրութիւն մը ընել այս խնդրին մասին։ Այս ձգձգումները պատճառ կը դառնան, որ թաղեցիները դիրք բռնեն թէ՛ թաղականութեան, թէ՛ դպրոցին եւ թէ՛ Վարչութեան հանդէպ։ Կը տեղեկանամ թէ մօտ ատենէն յարմար կարգադրութիւն մը պիտի ըլլայ։ Եւ գլխաւոր պատճառը Կեդր. Վարչութեան ներկայ անգործնութեան, Հայաստանի անկախութեան տօնի օրուան համար տուած անխմաստ որոշումն է, որուն վրայ յառաջ եկաւ ներքին պաղութիւն մը։

Միւս կողմէ, բոլորովին անգործնութեան դատապարտուած է Կըրթական Խորհուրդը, որուն հնչակեան եւ ռամկավար անդամները կան ու չկան. ո՛չ ժողով կայ, ո՛չ ալ որ եւ է որոշում եւ կարգադրութիւն։ Հիմա, որ շրջանը կը լրանայ, եւ նորին համար կարգ մը ձեւականութիւններ կան, մէջտեղը հետաքրքրուող մարմին մը չկայ։

⁂ Թուրքիոյ նախկին նախարար Ոսկան Մարտիկեան վերջերս բանախօսութիւն մը ըրաւ «Ափոլլօն» սրահին մէջ։ Այս ճառին մէջ, Պ. Մարտիկեան որ պահպանողական մարդ է, չվարանեցաւ պարզել մեր պատմական արժէքներն ու անոնց խորհրդանշանները — (եռագոյն, Մայիս 28)։

Մեր ռամկավար խիկարները որ գործօն դեր ունէին այս բանախօսութեան կազմակերպութեան մէջ, նոյնիսկ իրենց ամէնէն իմաստուն ատամնաբոյժ ծերունին, յուսախաբ եղան, տեսնելով, որ Պ. ՈսկանՄարտիկեան իրենց պէս չի հայհոյեր՝ 1) Եռագոյնին, 2) Մայիս 28ին, 3) Դաշնակցութեան... Ընդհակառակն, առաջին երկուքը պաշտպանելով՝ ուղղակի ռամկավարներուն գլուխին է որ կ'իջեցնէր լախտի հարուածը։ Անցա՛ծ ըլլայ։

⁂ Բոլոր վարժարանները սկսած են ամավերջի քննութիւնները։ Ընդհ. արձակուրդը կը սկսի յուլիս 5էն վերջ, երբ տրուած կ'ըլլան նաեւ վկայականներու բաշխման եւ ամավերջի հանդէսները։

Ուրիշ անգամ ընդարձակօրէն գրած եմ արդէն. այս տարի Փիքսի կայանը ունեցաւ մօտաւորապէս 1100 երկսեռ աշակերտներ, բաժնուած հետեւեալ ձեւով՝ — Փիքսի Ազգ. վարժարանը 500, կաթոլիկ վարժարանը 300, բողոքականներունը՝ 250—300, Քոքինիան՝ 650, այսպէս Ջաւարեան 300, Ազգ. վարժարանը 250, կաթոլիկները 100։ Սինկրուն՝ 150, (Ազգ. վարժարանը 95—100, բողոքականներունը 60)։ Լիփազման՝ 400, այսպէս Ազգ. վարժարանը 150, բողոքականներունը 250։

Ձեռ հաշուեր շրջանները— Լավրիոն, Քամարիցա, Գանտիա, Միտիլլի, Ռէթիմնօ, Քալամաթա, որոնց աշակերտներուն ընդհ. գումար կը հասնի հազիւ 300ի։

Կը տեսնուի ուրեմն, որ մեր գաղութին մէջ կրթական լուրջ աշխատանք կը կատարուի, եւ եթէ ապահովուած ըլլան նիւթական եւ ֆիզիքական պայմանները, այն ատեն այս շրջանս կրնայ հիմնական գործ կատարել եւ նուաճումներ արձանագրել՝ կրթական ճակատին վրայ։ Մաղթենք որ պատասխանատու մեր հարուստներն ու շրջանիս վերին մարմինները՝ նիւթապէս եւ բարոյապէս գիտնան գնահատել այս աշխատանքը։

⁂ Հ. կ. Խաչը մեծ շուքով եւ կոկիկ հանդիսաւորութեամբ տօնեց իր կազմութեան քսանամեակը՝ Աթէնքի «Տինխիա» սրահին մէջ։ Նախագահեց՝ բժ. Գալուստեան, բանախօսեց՝ ընկ. Մ. Փափազեան, Կեդր. Վարչութեան զեկոյցը կարդաց ընկերուհի Գեղուն Փափազեան։ Եղան արտասանութիւններ, եւ խմբերգներ՝ ընկ. Կառվարենցի ղեկավարութեամբ։ Երգուեցաւ նաեւ Հ. Կ. Խ.ի քայլերգը՝ հեղինակուած եւ քառաձայն՝ ընկ. Կառվարենցի կողմէ։ Պատրաստութիւններ կը տեսնուին Պատգամ. ժողով գումարելու համար։

⁂ Կուսակցական կեանքը կը բոլորէ իր ամէնէն կարեւոր շրջանը։ Շուտով կը բացուի արդէն 9րդ Շրջ. Ժողովը։ Բոլոր շրջաններն ալ սկսած են վիճաբանիլ Շրջ. Ժողովի օրակարգին շուրջ։ Բոլոր շրջանները նոր թափով մը կ'աշխատին լրացնել իրենց նիւթական եւ բարոյական պարտաւորութիւնները։

Այս տարի, իբրեւ նորութիւն թերեւս հանդէսով մը կատարուի պաշտօնական բացումը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՒ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԸ

(խորհրդային ակնոցով)

Խօսել հայ երաժշտական մշակոյթի մասին, առանց կանգ առնելու երաժշտագէտ Կոմիտասի ստեղծագործութիւնների վրայ, անկարելի է։ Կոմիտասը մէկն է այն սակաւաթիւ հայ երաժշտագէտներից, որոնց երկերը մինչեւ օրս էլ ոչ միայն չեն կորցրել իրենց թարմութիւնն ու հմայքը, այլ եւ լուրջ ուսումնասիրութիւնների անսպառ ակունք են ծառայում հայ երաժշտութեան պատմութեան ուսումնասիրութեան բնագաւառում։

Թէ Կոմիտասից առաջ եւ թէ նրա ժամանակ, մեղանում տարածուած էին հայերէն բնագրով շէնծու եւ կեղծ եղանակներ, որոնք մեր ինքնուրոյն եւ ինքնատիպ ժողովրդական երգերի հետ ոչ մի կապ չունէին։ Բազմաթիւ շնորհալի եւ անշնորհք երգահաններ տուրք տուին հայ բուրժուազիայի ցանկութիւններին, սակայն Կոմիտասն ամենախիստ կերպով պայքարում էր այդ երգերի դէմ։ Ահա թէ ինչո՛ւ նա գիշեր ու ցերեկ հաւաքում, գրի էր առնում ու ներդաշնակում այդ երգերը։ Բայց Կոմիտասը միայն երգ հաւաքողի ու ներդաշնակողի դեբում չէր մնում։ Նա, շնորհիւ իր լուրջ պատրաստութեան, կարողանում էր լուծել եւ հայ ժողովրդական երգին վերաբերող մի շարք երաժշտական բարդ խնդիրներ։

Եթէ նրանից առաջ Կարա-Մուրզան իր երաժշտական գործունէութեամբ տուրք տուեց ազգայնականութեան՝ հայրուկային, ռազմի երգերի տարածումով, իսկ Մակար Եկմալեանը իր հոգեւոր երգերով՝ կրօնականներին, ապա Կոմիտասը իր ամբողջ պատրաստութեամբ ու երաժշտական բարձր ընդունակութիւններով նուիրեց հայ աշխատաւոր գիւղացու «ռամկի» երգին, աշխատելով դրսեւորել նրանց մէջ այն ընկերատնտեսական կացութիւնը, որի մէջ գտնւում էր հայ գիւղացին։ Այդ է պատճառը, որ նրա մշակած երգերը իրենց վրայ կրում են շատ անգամ թախծի ու վշտի տարրեր։

Թէ ի՛նչքան հմտութեամբ ու վարպետօրէն է կատարել Կոմիտասը իր առաքելութիւնը, բաւական է այստեղ մէջ բերել ժամանակակից ռուս նշանաւոր երաժիշտ Գնեսինի կարծիքը, որն արտայայտել է վերջերս Մոսկւայում կազմակերպած համերգում Կոմիտասի երգերը լսելուց յետոյ.— «Ես զարմանում եմ, որ 25 տարի առաջ փոքրիկ Հայաստանը տուել է մի Կոմիտաս, որի ստեղծագործութիւններն իրենց գեղարուեստական կառուցուածքի եւ արժէքի տեսակէտից հազիւ կարելի կը լինէր սպասել Ռուսաստանի խոշոր կենտրոններում ապրող նոյն ժամանակի ամենայայտնի ռուս երաժիշտներից»։

Կոմիտասը մէկն է այն երաժիշտներից, որն իր ամբողջ յոյզերն ու զգացմունքները ձուլել է հայ ժողովրդական երգերին, հայ աշխատաւորութեան յոյզերին, այնպէս որ նրանց զատել իրարից ու սահմանագծել, անհնարին է։

Վ. Ն.

(«Գրական Արշաւ», Թիֆլիս)

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակա[…] էինք մեր երաժշտական աշխա[…] տակցին տեսութիւնը՝ կիրակ[…] օրուան համերգի մասին։

Ուրիշ երիտասարդ երաժշ[…] տագէտ մը, որ մասնակցած է[…] մեր բացառիկ թիւին, նոյնպէ[…] գրի առած ըլլալով իր տպաւո[…] րութիւնները, սիրով տեղ կո[…] տանք։ Յապաւած ենք միայ[…] նկարագրական մասը, չկրկնելո[…] համար։

Կիրակի օրուան համերգը, գեղ[…] արուեստական մեծ յաջողութիւն մ[…] կրնայ նկատուիլ։ Յաջողութիւն մ[…] ոչ միայն անմիջական փայլերին հա[…] մար, զոր ունեցանք, այլ նաեւ, ա[…] մանաւանդ, այն կարեւորութիւ[…] ներուն պատճառաւ որոնց վրայ յո[…] գնելու իրաւունքն ունինք այսու[…] հետեւ։

Ըսել չենք ուզեր, բնաւ, որ ձեռ[…] բերուած շօշափելի արդիւնքը, —[…] որուն ծանօթ չենք դեռ — յառա[…] եկաւ ինքնաբերաբար եւ առանց[…] եւ է ճիգի։ Այդ կերպ խորհիլը ան[…] գիտանալ պիտի ըլլար այն բոլո[…] նիւթական թէ բարոյական դոհո[…] ղութիւններուն, որոնք— ամէն նուի[…] րումէ դուրս — անխուսափելի էի[…] այսպիսի գեղեցիկ ձեռնարկ մը գլու[…] հանելու համար։ Պատիւ ուրեմն Տիկ[…] նանց Միութեան։ Պատիւ Յանձնա[…] ժողովի գործօն անդամներուն։

Բայց վերջապէս, հասարակու[…] թիւնն ալ գիտցաւ, գոնէ այս ան[…] գամ, կատարել իր պարտականու[…] թիւնը, որով եւ սատարել կենսակա[…] գործի մը։

Այժմ հարց կ'ուզենք։— Կարելի[…] է տեւական ձեւ մը տալ Կոմիտաս[…] եան հանդէսին առթիւ ի մի համա[…] խմբուած այս մեծ երգչախումբին։

⁂

Յայտագրին առաջին մասը կազ[…] մող եկեղեցական երգեցողութիւննե[…] րը ղեկավարելով, Պ. Նշան Սերգոյ[…] եան ցոյց տուաւ տարիներու փոր[…] ձառութիւն մը ունեցող դպրապետ[…] անժխտելի կարողութիւնը, իսկ իր[…] րեւ մեներգու ժողովրդական երգերու[…] («Կանչէ կռունկ», «Հով Արէք») նուաղ յաջող թուեցաւ մեզի։ Ինչո՞[…] արդեօք Պ. Սերգոյեան յօժարեցա[…] այդ զոհողութեան, որ թէեւ պատ[…] ուաբեր, աւելորդ էր։ «Հով լինի»[…] նոյնին ղեկավարութեամբ, երեւա[…] հանեց գիլ ձայներուն բաւական ըն[…] տիր որակը։ Յաջորդաբար երգուե[…] ցան «Լուսնակն Անուշ»ը եւ «Շորո[…] րա»ն անմիջականօրէն միասին[…] Հրաշալիք մըն է »Լուսնակն Անուշ»[…] մին միւսին ծնունդ տուող անծայ[…] րածիր արձագանգներու յորդառա[…] աղբիւր մը։

... Երկու ղեկավարներուն ալ ի[…] րենց երգել տուած եղանակներու[…] մէջ նշմարելի գլխաւոր թերութիւնը[…] ձայներուն ի մի ձուլուած չըլլալ[…] է։ Նաեւ երանգներու համեմատակա[…] պակասը։ Օրինակ, «Էս գիշեր»ը քի[…] մը մեքենաբար երգուեցաւ։ Գնացքը[…] արագ է, բայց կարելի չէ՞ր նոյնիսկ[…] այդ արագ գնացքին մէջ քիչ մը աւելի[…] կշռոյթ եւ երանգ դնել։— Յետոյ[…] բարձր ձայներուն ընդհանուր առա[…] մով քիչ մը անտաշ հնչելու պարա[…] գան։ Անոնց դերը, բաղդատելով գի[…] լերուն, աւելի ապերախտ է, որով[…] հետեւ վերջինները իրենց tessi-ture*ին (ձայնահէնք)* մէջ բնա[…] կանօրէն աւելի սահուն կ'երգեն[…] մինչ «բարձր»երուն մէջ, չմարզուած[…] ձայն մը աւելի խորթ կը հնչէ։

(Նկատելի է որ Պ. Պ. Սերգոյեան եւ Ցակոբեան մէկը միւսէն տարբեր կերպով տեղաւորեցին զանազան ձայները):— Վերջին գլուխը մը: Արական ձայները (մանաւանդ «սոսկ»երու խումբը, երբեմն տկար կը մնային, կարծես, բաղդատմամբ իգական երկու խումբերուն:

Բ. Մասին գլուխը կը գտնուէր «Սիփանայ քաջերը», զոր ղեկավարեց Պ. Սերգոյեան, եւ որուն մէջ գիլ ձայները նուազ յաջող էին քան նախորդ կտորներուն մէջ:

Պ. Սաքօ Ցակոբեան մեզի տուաւ «Գութաներգ»ը, (որուն «սոլ տիեզ»ները բնաւ ճիշդ չէին ելլեր) եւ «Քաղհան»ը միասին, յետոյ դարձեալ միասին, «Օրօր Աղինօ»ն եւ «Սոնա եար»ը: Կը կարծենք որ եթէ «Քաղհան»ը անմիջապէս չկպչէր «Գութաներգ»ին, աւելի լաւ կ'ըլլար: «Սոնա եար»ին մասին ըսելիք չկար: Ղեկավարը գիտցաւ օգտագործել «սոսկ» ձայներուն արտաբերած contretempsները, ինչպէս նաեւ եղանակին յառաջատուական արագութեամբ գնացքը:

... Երգահանդէսին վերջին մասը ղեկավարեց Պ. Սերգոյեան: «Կալի երգը» գլուխ հանելը բաւական դժուար գործ էր, որուն մէջէն յաջողութեամբ դուրս գալուն համար կը շնորհաւորենք Պ. Սերգոյեանը: Չենք կրնար ընդունիլ որ ամենավերջին կտորը, «Ո՛հ ինչ քաղցր բան», յաջող ընտրութիւն մը եղած ըլլայ: Կոմիտաս վրդ.ի apothéoseը տարբեր ձեւով պէտք էր կատարել: Կարելի էր, զոր օր.՝ «Անուշուն բարի լուս»ին նման խանդավառող եւ ոչ գրեթէ տղայական խմբերգով մը վերջացնել, մինչդեռ այդ մէկ եղանակը մեր լաւագոյն տպաւորութիւնները նուաղեցուց:

... Կրկին եւ կրկին մաղթենք այս խումբը միշտ կանգուն տեսնել, որովհետեւ պէտքի մը, անհրաժեշտութեան մը կը համապատասխանէ: Եթէ ըլլալիք գոհողութիւններ կան, թող ըլլան, ժողովուրդն ալ սիրով պիտի մասնակցի: Այս կարգի գոհողութիւնները կորսուելու սահմանուած չեն բնաւ:

Հեռուն գիտենք:

ՆՈՒՊԱՐ Ց. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

75 ՄԻԼԻԱՐ ՍԹԵՐԼԻՆ

Անգլիոյ աշխատանքի նախարարութիւնին յայտարարութեան համաձայն, 8 նոյ. 1920էն 30 յունիս 1931 գործազուրկներուն տրուած նպաստին գումարը կը հասնի 75 միլիար սթերլինի:

ՊՐԻՒՆԻՆԿ Կ'ԱՄՈՒՍՆԱՆԱՅ

Պերլինէն տրուած լուրի մը համաձայն վարչապետը, Պրիւնինկ, որ մինչեւ այժմ ամուրի կ'ապրէր, մօտերս պիտի ամուսնանայ փրոֆէսէօրի մը աղջկան հետ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ...

«Ճիմհուրիէթ-Եարըն» վէճը կը շարունակուի նոյն սաստկութեամբ: Եօնուս Նատի պէյ իր թերթին յունիս 25ի թիւով կը փչէ «Այս խաղերուն պէտք է վերջ տալ» վերնագրին տակ.

— «Հիմա մեր նշանաբանն է այնպայման փճացնել այն դատարկապորտները, որոնք շահ կը յուսան Թուրք ազգը խաբելէն: Ասիկա հայրենասիրական ասպարէզ պարտականութիւն մըն է զոր մինչեւ վերջը պիտի հետապնդենք: Պղտոր ջուրին մէջ ձուկ որսացող դատարկապորտներուն ինքնութիւնը անպայման երեւան պիտի գայ, անոնց սպասող վախճանին հետ: Մեծ ազգիս հանգիստին եւ խաղաղութեան համար, ասկէ դուրս միջոց չկայ:

Առենը պիտի գայ Արիֆ Օրուճ խեղկատակին հարցնելու հաշիւը այդ բարբանջանքներուն: Այս վկայեալ հայրենադաւը կը կարծէ թէ, մէկ երկու զրպարտութիւն ընելով, պիտի կարենայ գլխ եւ կեցնել իմ նպատակէս: Երկու ձեռքերս փակած են այդ դաւաճանին եւ նմաններուն օձիքին: Մամուլի ազատութիւն եւ հիմնական օրէնք պատուաւոր քաղաքացիներու համար են: Եթէ դատարան ալ չըլլայ, հանրային կարծիքին ուժը կը բաւէ ճզմելու այս դատարկապորտները:»

Արիֆ Օրուճ պէյ ալ նոյն ոճով եւ որակումներով կը պատասխանէ, Եօնուս Նատի պէյը կոչելով «անպատկառ», «գարշելի», «Չերքեզ Էտհէմի ուշաղ», «հէրիֆ», եւն.:

Իբրեւ ինքնարդարացում ալ կ'ըսէ թէ ինք Չերքեզ Էտհէմի գործակցած է միայն այն ատեն, երբ ան կը ծառայէր հայրենիքին ու ի պատուի էր: Բայց յետոյ որեւէ կապ չէ ունեցած անոր հետ, այլ ընդհակառակն Եօնուս Նատի պէյն է որ անկէ 1000 ոսկի առնելով «Ենի կիւն» թերթը հրատարակած է:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԵՐԵԿՈՅԹ

ՎԷՆՍԷՆ, 27 յունիս.— Վէնսէնի եւ Մոնթրոյի Հայ Կրթասիրաց Երկ. Միութիւնը իր 4րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպած էր ընտանեկան երեկոյթ մը, որ տեղի ունեցաւ շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 8 Ave. de Parisի սրահին մէջ:

Կոկիկ բազմութիւն մը փութացած էր սրահ: «Մեր Հայրենիք» քայլերգէն յետոյ, նախագահ Պ. Միհրան Էմիրխանեան ջատագովելով միութեանանհրաժեշտութիւնը, խօսքը ուղղեց բոլոր հանդիսականներուն որ ուժ տան միութեան:

Տեղի ունեցան արտասանութիւններ, մեներգներ, փանթէզիներ եւ հայկական պարեր: Հաճելի էին խումբ մը մանուկներու ոտանաւորները: Պ. Հ. Փափազեան ալ խօսք առնելով, գիտել տուաւ թէ մաս մը հայրենակիցներու անտարբերութեան պատճառաւ միութիւնը չկրցաւ իրագործել իր նպատակը: Միութեանս նպատակն է մանկապարտէզ մը բանալ որպէսզի Վէնսէնի եւ Մոնթրոյի մեր քանի չափ փոքրիկները գէթ շաբաթը մէկ օր գան քով քովի եւ սորվին այբուբենը: Միութիւնը եռանդով փարած է գործի որպէս կարենայ իրագործել մանկապարտէզի մը բացումը:

Խանդավառ միթնոլորտի մը մէջ, «ուտ»ի մասնակցութեամբ երգուեցան յեղափոխական երգեր:

Անուրջի դրուեցաւ կողով մը գեղձ, որմէ գոյացաւ 163 փրանք, յետոյ երեկոյթը շարունակուեցաւ մինչեւ կէս գիշեր:

Հանդիսականները տաք տպաւորութեամբ մեկնեցան սրահէն:

Պ. Ղուկասեան

ՊԱՊՆ ՈՒ ԴՈՒՉԷՆ ԴԷՄ ԱՌ ԴԷՄ

«Թան»ի Թղթակիցը կը գրէ Հռոմէն.—

— Կը հաստատուի, որ Վատիկան գոհացման ոչ մէկ կէտ գտաւ կառավարութեան ծանուցագրին մէջ: Այսուհանդերձ ծանուցագիրը արդար կը համարի քննութիւն մը բանալ, հաստատելու համար պատասխանատուութիւնները Վատիկանի ստացուածքներուն կրած վնասին եւ Պապի հեղինակութեան հանդէպ կատարուած յարձակումներուն մէջ:

Այս երկրորդ կէտին մէջ, եկեղեցիին կեդրոնական վարչութիւնը կը կարծէ թէ դատաքննութեան եղանակը երբեք համապատասխան չէ յանցանքին նշանակութեան: Արդարեւ ինչպէս յայտնի է, Լաթերանի դաշնագիրը Պապը կը դնէ նոյն աստիճանին վրայ Թագաւորին ու Դուչէին հետ: Իտալական պատժական օրէնքը խստօրէն կը դատապարտէ այն ոճիրները, որ կը գործուին վեհապետական իշխանութեանց դէմ: Վատիկան նոյնպէս իրաւունք կը ստանայ բանակցութիւնները վարելու երկու կողմերուն միջեւ:

Սակայն մինչ ինք կ'ուզէր բանակցութիւն վարել վէճին բոլոր կէտերուն մասին, իտալական կառավարութիւնը սահմանափակած է բանակցութիւնը՝ ուղղելով միայն ճշդել դաշնագրին 43րդ յօդուածը: Վատիկանի կողմէ գիտել կը տրուի որ իտալական կառավարութիւնը միշտ այն մեկնակէտն ունի թէ կաթոլիկ երիտասարդներու կազմակերպութիւնը քաղաքական գործունէութիւն կը կատարէ: Վատիկան փաստ կը պահանջէ այս մեղադրանքին դէմ:

Միւս կողմէ, Վատիկան դառնութեամբ կը գանգատի որ իտալական կառավարութիւնը եւ չառներ Կաթոլիկ Երիտասարդական Միութեանց լուծման հրամանագիրը:

Արդարեւ, կառավարութիւնը կը միայ հաստատ այն կէտին վրայ, որ վէճին էական մասը կը կազմէ: Որուան իշխանութիւնը այն համոզումն ունի թէ իր վարչաձեւը վտանգուած է, եթէ իր ձեռքին տակ չառնէ ամբողջ երիտասարդութիւնը: Այնպէս որ, չուզեր տեղի տալ կրթական ճակատին վրայ:

Կը մերժէ որ եւ է վիճաբանութիւն՝ այս մասին եւ արդէն կատարուած խուզարկութեան մը առջեւ դրած է Պապը, որ իր կարգին նոյնքան անհաշտ է իբրեւ գերագոյն պետ հռոմէական եկեղեցիին:

Այնպէս որ, անորոշ է վէճին ելքը: Կարծողներ կան թէ Պապը յանդուգն քայլ մը պիտի առնէ, աւելի անկախ զգալու համար ինքզինքը:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԱԲՆԱԿ ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Հայրենակիցներ, ճակատագրի անողոք հարուածը մեզ բռնագաղթ ընելով, մեր հայրենի օճախներէն, սատանայական կեանքի դառնութիւններէն ամենէն անհանդուրժելին այստեղ տուաւ բոլորիս:

Սակայն վաղուան համար մեր ունեցած հաւատքը, Անտոք-Մովասաբի եւ առհասարակ մեր հայրենիքի բոլոր ամենէն լեռներուն պէս անսասան ըլլալով, հպարտութեամբ կը տանինք մեզի վիճակուած կացութեան բոլոր անպատեհութիւնները:

Այս վստահութեամբ ալ վեց տարի առաջ հիմը դրինք Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան, որու գլխաւոր նպատակն է հնարաւորութեան սահմանին մէջ յարաբերական կապ հաստատել բոլոր Տարօն-Տուրուբերանցիներու հետ եւ հասնիլ անոնց բարոյական ու նիւթական կարիքներուն:

Հակառակ կարգ մը անտարբերներու, եկող գացող վարչութիւնները խղճմտօրէն կատարած են իրենց պարտականութիւնը, ջանք չխնայելով միութիւնը կենդանի պահելու համար: Միութիւնը իր նիւթական սահմանափակ միջոցներով օժանդակած է շատ մը հայրենակիցներու:

Այսօր, երբ դէմ դիմաց կը գտնուինք համատարած գործադրկութեան (Հայաստանի աղէտեալներու վիճակն ալ առանձին), ամէն հաւատաւորութիւն հաւաքաբար իր կարելին կ'ընէ ի նպաստ իր հայրենակիցներուն: Միթէ դուն անտարբե՞ր պիտի մնաս, թո՞ղ պիտի տաս որ գործազուրկ ու աղէտեալ եղբայրներդ գալարուին անօթութեան ճիրաններուն մէջ: Համբանքով հայրենակիցներ ունինք: Ունինք նաեւ անխախտ հաւատք մեր ապագայութիւններուն հանդէպ: Մեր նշանաբանն է եղած վեհանձնաբար հասնիլ կարօտներուն, պաշտպանել անզօրը, մխիթարել ծանօթն ու անծանօթը:

Ուրեմն հայրենակիցներ, հաւաքուեցէք, ուժ տուէք Միութեան եւ կարելին ըրէք զայն ծաղկեցնելու համար: Մեր սիրելի Տարօն-Տուրուբերանի դէպքերն ու դէմքերը թող ներշնչումի աղբիւր ըլլան հայրենիքի կարօտով տոչորեալ հոգիներուն, որոնք օր գիտէ օր մը մեր հայրենի աշխարհին անկիւնաքարը պիտի դնեն:

Վարչութիւն

Յ. Գ.— Նոր վարչութեան անդամներն են.— Ատենապետ՝ Պետրոս Վարդանեան, քարտուղար՝ Լեւոն Յօնիկեան, գանձապահ՝ Տիգրան Տիրոյեան, Գէորգ Միրոեան եւ Սամսոն Ալիքսանեան: Հասցէ.— Léon Doniguian, 52 Rue Isidor Neuyale. Bagneux (Seine), France.

ԿՈՉ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԲՈԼՈՐ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ

Թանկագին քոյրեր եւ եղբայրներ,

եւ հիմա գործի:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ընդհ. Պատգ. Ժողովի կողմէ ընտրուած Սկաուտական Վերին Մարմինս արդէն իսկ ձեռնարկած է գործի: Այդ Մարմինին կ'անդամակցին.—

Պ. Պ. Գ. Ցակոբեան (Ազգ. Ընդհ. Պետ) Ա. Ատենապետ, *Յ. Պալքճեան՝* Բ. Ատենապետ, *Օ. Եազմաճեան՝* Ատենադպիր, *Հ. Աբէլեան՝* Միջազգ. յարաբերութեանց քարտուղար, *Տիկ. Էլէն Բիւզանդ (Քիւթիւքեան)՝* Գանձապետ, *Պ. Պ. Վ. Փաստրմաճեան, Ա. Պէրպէրեան՝* խորհրդական անդամներ:

Խոստումներ չունինք ձեզի ընելիք:

Գիտենք ձեր այժմէական եւ հեռաւոր պահանջները: Միայն աւելցնենք թէ մեր սկաուտ վեթերաններու կողմէ Միութեան հիմնադրութեան սկզբնական օրերուն պատրաստուած Կանոնագիր-Ծրագիրը, առանց հիմնական նպատակէն շեղելու, ենթարկուած է փոփոխութեան, վաւերացուած Միութեանս Ընդհ. Պատգ. Ժողովին կողմէ:

Մեր բոլոր իրաւասութիւնները, գործն ու աշխատանքի եղանակը ճշտորոշուած են այնտեղ:

Ամուր հիմքերու վրայ դրուած է 1922ի քաղաքական դէպքերէն աւրին խախտուած սկաուտական կարգապահութիւնը, շնորհիւ պատրաստուած կանոնագրութեան:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտ դաստիարակութեան միջոցաւ, ցրուած ուժերն պէտք է ստեղծուի միաձոյլ կազմակերպութիւն մը, որ վաղը արժէքի վերածուելով, կարենայ իր բաժինը բերել հայ ժողովուրդի ինքնապաշտպանութեան գործին, հայրենիքէն ներս թէ դուրս:

Քոյրեր եւ եղբայրներ, այս գաղափարին համար է որ հաւաքուած ենք այսօր Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին տակ: Մեզմէ ամէն մէկը հաւասարապէս իր բարոյական թէ նիւթական երաշխաւորութիւնը պէտք է հանդէս բերէ այս մեծ իտէալին իրագործման համար:

Արտաքին պատահարներու բերումով, հոգեպէս այլասերուած, ֆիզիքապէս ձեւազեղծ նոր սերունդին մէջ հայկական նկարագիրը վերստեղծելու գործը բնականոն ժամանակներու օրէնքներով չի դարմանուիր: Արտակարգ միջոցներ պէտք են:

Դէպի ետ նայիլ չկայ: Անցեալը՝ իր յուսախաբութիւններով եւ սխալներով այլ եւս փակուած է մեր՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն համար:

Լաւագոյնը ապագան է: *Թող գերբուկ ըլլան ճամբաները: Հոգ չէ մեզի կ'իյնայ քալել: Չընկրկինք, քաջ ըլլանք: Մեր մէջ, դեռ ոսկեղէն հանքեր կան, անսպառ ուժերու մթերք մը: Այսօրուան եւ վաղուան մեր պէտքերը երեւան պիտի բերեն զանոնք: Կամքերը արթուն:*

Ուժերու համախմբման շրջան է: *Այսօր իսկ կամ երբեք: Ամէն մարդ իր պարտականութեանը գլուխը:*

Պատուի առէ՛ք, ողջունեցէք մասեաց ալեւոր գագաթը եւ տուէ՛ք Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտի ձեր խօսքը:

Դէպի՛ գործ:

Հ. Մ. Ը. Մ. Սկաուտական Վերին Մարմին

ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ԴԷՄ

Փոցտամէն կը հեռագրեն թէ Վերսայլի դաշնագրին կնքումին 12րդ տարեդարձին առթիւ, գերման ուսանողները որոնք համաժողով մը ունէին, ցոյց մը կազմակերպեցին նոյն դաշնագրին այն տրամադրութեան դէմ, որ Գերմանիոյ կը վերագրէ ընդհանուր պատերազմի պատասխանատուութիւնը:

Բանախօսներուն մէջ կը գտնուէին բազմաթիւ յայտնի դէմքեր, ինչպէս գերման նախկին վարչապետը, Տոքթ. Շախթ եւ հանգստեան կոչուած զօրավար Ֆոն Մեցխ:

Ցոյցը աւարտեցաւ բանաձեւի մը ընթերցումով: Այդ բանաձեւը բողոք մըն է այն խոստովանութեան դէմ, զոր, կ'ըսէն գերման ուսանողները, Դաշնակիցները բռնի առին Գերմանիայէն: Եւ այդ խոստովանութիւնը դարձաւ հիմը զինաթափութեանց եւ դարմանումներու անարդար տնօրինութեան:

*** Պերլինէն կը հեռագրեն թէ ընկերվարական-ազգայնական ուսանողները բիրտ ցոյց մը կազմակերպեցին իրաւաբանական համալսարանի մէկ դասախօսին դէմ, որ յայտարարեր է թէ Վերսայլի դաշնագիրը աւելի ամուր չէ որքան Պուքրէշի ու Պրեսթ-Լիթովսքի դաշնագիրները:

Ուսանողները պահանջեցին որ պաշտօնանկ հռչակուի դասախօսը: Եւ այնքան բրտութիւն ցոյց տուին, որ դասախօսը փախաւ ու պահուըտեցաւ դասարանի մը մէջ:

Բոլոր այս միջադէպերը ցոյց կուտան կ'աճի ընդդիմութիւնը Վերսայլի դաշնագրին դէմ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (3)

ՀԱՃԻ ՔԵՐԻՄԻՆ ՕՐԸ

(կովկասեան գրականութիւն)

Սատանան գիս մոլորեցուց, որ տղաքներս Սաֆարպէկի դպրոցը ղրկեմ, անշուշտ, դուք ալ կը ճանչնաք, սա աղբավաճառին որդին...:

— Ինչո՞ւ համար, Հաճի, տղաքներդ Սաֆարպէկի դպրոցը ղրկեցիր:

— Հէ՜յ, ինչո՞ւ համար, որպէսզի կարդալ եւ հաշուել սորվին, այսչափ կը բաւէ, յետոյ իբրեւ օգնական, վաճառատանս մէջ կ'առնեմ:

— Լաւ ուրեմն, ինչո՞ւ Արքայական դպրոց չղրկեցիք:

— Հա՜,հոն որպէսզի ռուսական գլխա՞րկ դնեն եւ հագնին կարճ հագուստներ, մոռնա՞ն Շէրիաթի օրէնքը, գինի խմե՞լ սորվին, իրենց ծնողքները՞ ուրանան, ու կեդրոնական Թուսիս երթան խաղի եւ շունի մի՞ս ուտեն... Տուած խորհուրդիդ մեծապէս շնորհակալ եմ, ցտեսութիւն, Մուսապէկ, ցտեսութիւն, ժամանակս շա՜տ կարճ է, քիւտա հաֆիս (ցտեսութի՜ւն):

Այսպիսի վնասակար խօսակիցէ մը օձիքը ազատելու համար, Հաճի Քէրիմ հեռացաւ, անցաւ քանի մը ցեխոտ փողոցներէ, ուր տնական աղտոտ ջուրերը գէշ հոտ մը կ'արտադրէին: Մօտեցաւ դպրոցին, տեսակ մը խոշոր շէնք, մէկ յարկ եւ լայն գաւիթով մը, Հաճի Քէրիմը ներս մտաւ, տղաքները ճանչցաւ, վեգ կը խաղային:

— Այսպէ՞ս դաս կը սերտէք, լակոտներ:

— Բայց ի՞նչ կրնանք ընել, երբ ներս չեն ընդունիր, պատասխանեցին լակոտները, փաղաքուշ եղանակով:

— Ալլահ էքպէ՜ր, սրտնեղ գոչեց Հաճի Քէրիմ: Եւ առանց կանխաւ լուր տալու, դասարան մտաւ, ուր ութէն մինչեւ տասնութը տարեկան տղաք, Սաֆարպէկի տուած դասը կը շարունակէին: Ասիկը նպաստաւոր գտնելով կ'ուզէր դուրս թափել կուտակուած սրտնեղութիւնը: Յառաջացաւ, մօտեցաւ Սաֆարպէկին:

— Սելամ ալէքիւմ, կը բարեհաճի՞ք ընելու, Սաֆար պէկ...

— Կեցի՛ր, Հաճի, կեցի՛ր քիչ մը, պոռաց Սաֆար պէկ, վազելով ձինքը հրմշտկեց դէպի դուռ:

— Սպասեցէ՛ք, Սաֆար պէկ, սպասեցէ՛ք, կ'աղաղակէր Հաճի Քէրիմ, ինչո՞ւ գիս դուրս կը վռնտէք այսպէս:

Աշակերտներուն մէջ խնդուք մը պայթեցաւ:

— Անկարելի է, Հաճի, անկարելի, դասընթացքն է որ կը շարունակուի, դասընթացքի ժամանակ նախարարն անգամ չի կրնար ներս մտնել...: Սպասեցէք, յարակից սենեակը, երբ դասը լրանայ, ինքս կու գամ քեզ փնտռելու:

— Սաֆար պէկը դուռը շրխկով մը փակեց Հաճի Քէրիմին վրայ:

Այսպէս պաղ ընդունելութեան բախելուն, քթին տակէն քանի մը բառեր մրթմրթաց Սաֆար պէկի հասցէին, ու անցաւ յարակից սենեակը, Մանկավարժական Սպասարան:

Աթոռի մը վրայ նստաւ, եւ փորձեց սովորական կերպով տեղաւորուիլ: Ծունկերը ծալեց, բայց տեսնելով որ լինալէ զատ բան մը չպիտի կրնար ընել, ոտքերը երկնցուց եւ ընկղմեցաւ մտածումներուն մէջ:

Սաֆար պէկի այս դիրքը հաճելի չեկաւ իրեն: Զափազանց բարկացած էր, իր հպարտութիւնը վիրաւորելուն համար: Պէտք եղաւ քանի մը արդարացի փաստեր փնտռել, եւ այսպէս Հաճի Քէրիմը իր պաշտպանողական դերին մէջ անցաւ. այն ժամանակ երբ ինք բանջարեղէն կը ծախէր, անդին Սաֆար պէկի հայրը աղբավաճառ էր... եւ մայրը, լուացարարուհի, եւ հօրեղբայրը, իշավար... իսկ մեծ հա՞յրը...

Աստուած գիտէ միայն, որ Հաճի Քէրիմ Սաֆարպէկի ազգատոհմը ուր պիտի կրնար բարձրացնել, եթէ ուժգին պայթում մը վերջ չտար իր խոկումներուն: Երկրաշարժ է, մտածեց Հաճի Քէրիմ, ու դէպի դուռ նետուեցաւ: Նոյն պահուն դուռը բացուեցաւ, Սաֆար պէկ ներս մտաւ: Աղմուկը հանողը աշակերտներն էին, որ իրենց դադարի ուրախութիւնը կը յայտնէին:

— Է՜հ, Հաճի, խօսեցէք այժմ, ի՞նչ է ձեր փափաքը, ըսաւ Սաֆարպէկը, ներողամիտ ոճով մը:

— Տղաքներէն լսեցի որ, զիրենք դասարանէն կը վռնտէք,

— Այո, ճշմարիտ է:

— Ինչո՞ւ այդպէս:

— Ցայտնի է որ դրամ չեն վճարեր: Ես առանց դրամի բան չեմ կրնամ սորվեցնել, եւ ոչ ոք կրնայ այս ձեւը ըմբռնել, օրէնքն է որ այսպէս գծած է:

— Ի՞նչպէս չեն վճարեր, դեռ մօտերս չէ՞ր որ անցեալ ամսուանը վճարեցին:

—Այո, ատիկա անցած ամսուանն էր, բայց հիմա, ներկայ ամսուանն է որ կը պահանջեմ:

— Լա՜, մեծ բան մը չէ... շաբաթ մը պիտի վճարեմ, պայմանաւ որ դասերէն ետ չթողուք:

— Ատիկա անկարելի է.

— Բայց հասկնանք թէ ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ իրաւասութիւն չունիմ, երեւակայեցէք որ մօտերս դպրոցներու քննիչը մեր քաղաքը պիտի այցելէ, ու քննութեան պիտի ձեռնարկէ, եւ առաջին քննութեան կարգը մեր դպրոցը պիտի ըլլայ... Եւ վստահ եղէք որ, այսպէս թէ այնպէս ան պիտի հարցնէ.— «Ըսէ ինծի, սիրելի Սաֆարպէկ, արդեօք աշակերտներդ իրենց ուսանողութեան ծախքը կը վճարե՞ն»: Եւ ես պիտի պատասխանեմ. «Ոչ, պարոն քննիչ, երկու Ալլահվէրտիքանոֆ, այսինքն զաւակներդ, Հաճի, դեռ բան մը վճարած չեն», եւ գիտէ՞ք,մինչեւ ուր պիտի հասնի, Պ. քննիչը պիտի նեղուի, եւ պիտի ըսէ.— «Թո՛յլ ու անհոգ ուսուցիչ մըն էք դուք, Սաֆարպէկ»,եւ տնօրէնին պիտի պատմէ, եւ ան ալ խնամակալութեան, եւ խնամակալութիւնը նախարարին, եւ նախարարը թագաւորին, այն ժամանակ թագաւորը պիտի հրամայէ պաշտօնէս հրաժարիլ... Պէ՞տք է, որ այսպէս ըլլայ, Հաճի:

ՏԱՂՍՏԱՆԻ

(շար.)

ամէնէն խելացի եւ ազդեցիկ հայրենակիցները։ Կարծես այդ ճամբան ըլլար ժանտախտէ վարակուած գիւղ մը։

Եթէ կուսակցութիւն կազմելու համար անպատճառ պէտք կայ այս տեսակ գլուխներու, այն ատեն կուսակցական կեանք չպիտի կազմուի Թուրքիոյ մէջ։ Բայց կուսակցութեան համար կը բաւէ ժողովուրդին գիտակցութիւնը։

Հակառակ վախկոտներուն, Թուրք ժողովուրդը անշուշտ օր մը պիտի կազմէ իր ուզած կուսակցութիւնը եւ ուզած գաղափարներուն շուրջ պիտի միանայ»։

⁂ «Ենի Ասըր» թերթին համաձայն, լուծուած Սէրպէսթ կուսակցութեան պետ Ֆէթհի պէյ, Իզմիրի իր մէկ բարեկամին գրած նամակին մէջ ըսած է.

—«կատարեալ պարծանքով կը հետեւիմ այնպայքարին որ կը մղուի յանուն ընկերային սկզբունքներու իրականացման»։

500 հոգի մեռած՝ տաքէն

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ տաքերը կը շարունակուին սաստկութեամբ, Մ. Նահանգներու ամէն կողմը։ Մինչեւ հիմա արեւահար մեռած են 500հոգի, իսկ հազարաւորներ հիւանդ են։ Տաքը ամէնէն ահաւոր համեմատութիւններ առած է միջին Արեւմուտքի շրջանին մէջ։ Բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ ջերմաչափը կը մնայ 100 աստիճանէն վեր, շուքին տակ (սանթիկրատ 37)։ Բազմաթիւ զոհեր կան նաեւ Շիքակոյի մէջ։ Արեւմտեան նահանգներուն մէջ, հողագործները միայն գիշերը կրնան աշխատիլ, որովհետեւ ցերեկը անտանելի է տաքը։ Անհամար անասուններ ալ կը սատկին տաքէն, իսկ ընդարձակ տարածութեամբ հունձքեր կոնծած են։ Յոյս չկայ որ յուլիս 4էն առաջ իջնէ ջերմաչափը։

Նիւ-Եորքի բնակիչներէն 750,000 հոգի Քոնի կղզին ապաստանած են եւ ամէն գիշեր հազարաւոր մարդիկ հասարակաց պարտէզներու մէջ կը պառկին։

Աշխարհի շրջանը ինը օրէն

Ամերիկացի օդանաւորդներ Փոսթ եւ Կէթթի, որոնք աշխարհի շրջանը կը կատարէին յունիս 23էն ի վեր, Ալասքա հասան, հերոսական թռիչքէ մը յետոյ։ Իրենց ամէնէն վտանգաւոր շրջանը, որ կը սկսէր Խապարովսքէն (Արեւելեան Սիպերիա) տեւեց 16 ժամ 45 վայրկեան։ Յետոյ առանց ժամանակ կորսնցնելու ճամբայ ելան, կտրելու համար 835 քիլոմեդր եւս, արագօրէն նորոգելով մեքենան։ Ֆէրպէնքս հասնելով, հազիւ երեք ժամ քնացան եւ նորէն ճամբայ ելան դէպի Էտմոնտոն (Քանատա)։ Այնտեղ իջնելով, երկու օդանաւորդները 7000 քիլոմեդր կտրած պիտի ըլլան, առանց հաշուելու մեկնումէն ի վեր կտրուած տարածութիւնները։

Ալասքայէն ճամբայ ելած ատեն, օդանաւին անիւը զարնուեցաւ կլէթթիի ուսին, բայց քաջ օդանաւորդը կարեւորութիւն չտուաւ։ Երէկ Նիւ Եորք հասած պիտի ըլլային, որով ինը օրէն կատարած կ'ըլլան աշխարհի շրջանը։

⁂ «Կրաֆ-Ցէփլին», որ դադար առած էր ատենէ մը ի վեր, յունիս 30ին ճամբայ ելաւ դէպի սկանտինաւեան երկիրները եւ Իսլանտա։ Քանի մը օրէն պիտի վերադառնայ իր կայանը եւ յետոյ թռիչք մը պիտի կատարէ դէպի Հիւսիսային բեւեռ։

⁂ Օդանաւորդուհի Մարիզ Պասթիէ, որ Փարիզէն ճամբայ ելած էր կիրակի օր, թեթեւ օդանաւով մը, վար իջաւ Նիժնի Նովկորոտի մէջ (Ռուսիա), 2889 քիլոմեդր կտրելով։ Այս թռիչքով, օդանաւորդուհին կը կոտրէ արական մրցանիշը՝ փոքր օդանաւով։ Իրմէ առաջ կտրած է Զիմմէրման, 2665 քիլոմեդր (1929 յուլիս 17)։ Իսկ ուղիղ գծով հեռաւորութեան տեսակէտէն ալ կըկոտրէ իգական մրցանիշը, քանի որ իրմէ առաջ, 1929 օգոստոս 20ին նոյն փորձը կատարած է Լենա Պէրնշթայն (2263 քիլոմեդր)։

Անգործութիւնը Անգլիոյ մէջ

Վերջին վիճակագրութեամբ, յունիս 22ին անգործներու թիւը կը հասնէր 2,627,386ի, ինչ որ կը նշանակէ 6455 աւելի անցեալ շաբթուան վրայ, իսկ 812,044 աւելի՝ բաղդատելով անցեալ տարուան նոյն ժամանակաշրջանին հետ։

Կացութիւնը Պէյրութի մէջ

Առաջին էջին վրայ մանրամասնօրէն հրատարակուած են Պէյրութի դէպքերը։ Վերջին լուրերու համաձայն, պոլքոթի գործեւուն ցարդ երկարելէն եւ ներկայ վիճակէն ազդուած, մարզպանութիւնը որոշած է կտրուկ միջոցներ ձեռք առնել։

Պոյքոթի վերաբերեալ բոլոր դատերը պիտի յանձնուին Գեբազոյն Խորհուրդին եւ պիտի արժանանան խիստ պատիժներու։ Բացի այդ, հրահանգներ տրուած են բոլոր ոստիկանական պահականոցներուն՝ շատ ուշադիր ըլլալ եւ ձերբակալել ամէն անոնք որոնք ժողովուրդը կը դրդեն հանրակառք չնստելու։ Այնպէս որ պզտիկ կասկած մը իսկ բաւական է օձիքը ձեռք տալու։

Պէրնըրտ Շօ Ռուսիա կ'երթայ

Պէրնըրտ Շօ, անգլիացի մեծ թատերագիրը, որ վերջերս Վենետիկ այցելած էր, բռնները կապած է Ռուսաստան երթալու համար։ «Չեմ ուզեր մեռնիլ առանց տեսնելու ոչ-դրամատիրական երկիր մը»։ Վերադարձէն յետոյ իր տպաւորութիւնները պիտի պատմէ անշուշտ։

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ

ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Տէսինի ընկերները այս Կիրակի օր։ Վայրը եւ ժամը տեղին վրայ կը ծանուցուին։ Ներկաներու թիւը պիտի նկատուի օրինաւոր։ Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Զ. Ռ. Մ. ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Au Grand Arbre, chez Fiquetի պարտէզին մէջ (Robinson)

Անակնկալներ ծանօթ դերասաններու եւ սիրողներու կողմէ, երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկական եւ եւրոպական պարեր։

Ներկայ հասարակութիւնը պիտի շարժանկարուի մեր ծանօթ ընկերոջ կողմէ։

Ժամը 8ին կը սկսի հրավառութիւնը, որ պիտի տեւէ կէս ժամ, կը խնդրուի կէսօրուան եւ երեկոյեան ճաշերը միասին բերել, ձոխ եւ աժան պիւֆէ։

ՄՈՒՏՔ՝ 2.50 ՖՐ., ՊԶՏԻԿՆԵՐՈՒՆ 1 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Թրամուէյ 128ը առնել Porte d'Orléansէն, շոգեկառք՝ Լիւքսէնպուրկէն կամ Denfert Rochereauէն։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին Emile Zola սրահին մէջ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԻՆԿԱԾ ԲԵՐԴԻ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ»

Կը մասնակցին Օր. Բօլինէ, Պ. Պ. Թրագօշ, Նուպար Գազազ եւտյլն

Գ ի ն ե ր ը ժ ո ղ ո վ ր դ ա կ ա ն

ԾԱՆ.— Նոյն ներկայացումը Վիէնի մէջ, կիրակի օր, ժամը 2ին 150 Rue Lafayetteի սրահին մէջ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Անիէռ-Պուա Քոլոնպի Սահակ Մեսրոպ Դպրոցին կողմէ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10 մինչեւ երեկոյ Արժանթէօյի գեղատեսիլ անտառին մէջ։

Երգ, արտասանութիւն եւն.։ Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Դաշտահանդէսին մասնակցողները կրնան այցելել շրջանիս Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներու բանակատեղին որ կը գտնուի հանդիսավայրէն քիչ հեռու։

Հաղորդակցութիւններ.— Շոգեկառք՝ Սէն Լազարէն, հանրակառք թիւ 40 փորթ Քլիշիէն եւ թիւ 45 փորթ Անիէռէն, իջնել՝ կար Արժանթէօյի ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն։

Ա. Ե. Հ. Կ. Խ. ՓԱՐԻԶԻ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ»

Մասնաճիւղին տարեկան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

12 Յուլիս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

Սէն Քլուի անտառին մէջ

կը նախագահէ՝ Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ, երգ, նուագ եւ խաղեր

Հաղորդակց. միջոցներ.— Tramway 2, 18 շոգեկառք եւ շոգենաւ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

«Սալնոյ Ձոր»ի Հայր. միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ։ Այս Կիրակի ժամը 2ին Սէնթ Անտրէ, Պառ Ռեսթորան տիւ Պէլվէտէրի մէջ։

կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ կը խօսի՝ Պ. ԱԶԳԻՆ

Երգ, արտասանութիւն, նուագ, եւրոպ. եւ հայկ. պարեր

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՊԱՇՏՕՆՍ Է ԽԸՌՄԲԱԼ»

Կը մասնակցին՝ Օրիորդներ Մանուշ Մարտիրոսեան, Անժէլ Վարդանեան, Պ. Պ. Վ. Ֆէսճեան, Վաղարշակ, Գ. Պօղոսեան եւ Պուլվար Օտտօի վարժարանին սկաուտները։

Մ ո ւ տ ք ը ա զ ա տ է

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Կը խօսի ընկ. Լ. Զօրմիսեան։ Նիւթ՝ «Ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս Դաշնակցական եղայ»։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Պատ. Միութիւնը խորհրդակցութեան կը հրաւիրէ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Կուկունեան, Համազասպ եւ Կայծակ խումբերու լիազօր ներկայացուցիչները։

Ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Հ. Յ. Դ. Վիէնի մեկուսի ենթակոմիտէն Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Ապառաժ խումբերու ընկերներու կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէրպէտէրեան ընտանիքին

ԸՆԿ. Մ. ՏԷՐՊԷՏԷՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Վիէն, Մ.Մ.— 35 Վճարեցինք։
Երուսաղէմ, Գ. Փ.— 1 ոսկի։
Վարշաւիա, Ա. Ա.— 50 ֆր.։
Խարպին, Մ. Շ.— 7 տոլար։
Էքիւլի, Յ. Թ.— 70։
Լա Կոտինիէռ, Տիկ. Դ.— 140։
Էթուի, Տէրտ.— 35։
Քլամառ, Ժ. Ա.— 35։
Վիրիէօ, Ա. Գ.— 70։
Ալէս, Կտ.— 70։
Մարսէյլ, Խ. Ն.— 70։
Սարսէլ, Տէր Պ.— 100։
Տէսին, Գործ.— 374։
Տէսին, Ն. Գ.— 20։
Փարիզ, Գ. Ն.— 73։
Պարժոլ, Ն. Ա.— 140։
Մարսէյլ, Ս. Զ. Հայր. Միութ. — 20 ֆր.։
Սէն Ժէռոմ (Մարսէյլ) Համբ.100։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պրուսայի որբերէն Յակոբ Մութաֆեան (նախկին մականունը Գրիգորեան) կը փնտռէ իր վարպետը Պրուսացի դերձակ Նուպար Էնկիւրլեան։ Իմացնել՝ H. Moutafianի, Odos Tivon No. 97, Kokinia, Le Pirée, Grèce.

— Խաչէր Կէտիկեան (Ֆըրանսա) կը փնտռէ իր քոյրը Ֆընտըճագցի (Մարաշի շրջան) Աղնիւ (նախկին անունը Կիւրճի) որ այժմ կը գտնուի Փարիզ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Յովսէփ Կէտիկեանի, Chez Mr. Bury René au Moulin Mestifier, Maves (Loir et Cher). France.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS 208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն 235, Faub St.-Martin PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Téléphone : NORD 67-23

R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 3 ՅՈՒԼԻՍ 1931

3 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1611

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

Երեք-չորս օրէ ի վեր, արտատպումներ կը կատարենք Թուրք թերթերու միջեւ մղուած պայքարի մը մասին: Արտատպումներ, որոնք անարժէք պիտի դառնային ուրիշ պարագաներու մէջ:

Արդարեւ, այդ լրագրական ճակատամարտը, — այդ ջրհանկրային արշաւը տեղի կ'ունենայ շրջանի մը մէջ, որ յղի է զանազան անակնկալներով:

Զսպուած կիրքերու այդ պատկերազարդ արտայայտութիւնը ախտանշան մըն է՝ քէմալապետութեան մէջ տիրող անհանգստութեան: Թերեւս նախանշան մը՝ նոր պոռթկումներու:

Ճակատողներէն մէկը, Եօնուս Նատի, որուն դէմ ամէնէն ծանր լուտանքները կը տեղայ Արիֆ Օրուճ, ոչ միայն հրապարակագիր է, այլ եւ հիմնադիրներէն մէկը քէմալական սահմանադրութեան: (Անդամ եղած է օրինագիծը մշակող յանձնախումբին): Հազար գոյն փոխած, եւ վերջապէս իր փրկութիւնը գտած է քէմալականութեան մէջ: Զինադադարին հազիւ կրցաւ օձիքը ազատել, եւ ապաստանեցաւ Էնկիւրի, շնորհիւ հայանուն գործակալի մը մեղսակցութեան: Քէմալական յաղթանակէն յետոյ, Պոլիս դառնալով, հիմնեց «Ճիւմհուրիյէթ»ը, փառաւորապէս տեղաւորուելով հայկական խոշոր տպարանի մը մէջ — «լքեալ» գոյք:

Որքան ալ չափազանցութիւններ ըլլան «Եարըն»ի մեղադրանքներուն մէջ, իրողութիւններ կան որ չեն պարտկուիր:

Եօնուս Նատի վարժուած է հովին համեմատ առագաստ պարզելու: Մասնակցելու ո՛րեւէ աւարի: Իբրեւ հրապարակագիր՝ իր ուժը կը պարտի ամբոխավարութեան, որուն Թրքաբարոյ վարպետներէն մէկն է:

Միւսը՝ Արիֆ Օրուճը, չենք ճանչնար: Դիմացինը, իր կարգին, կը պատմէ անոր պատմութիւնը:

Ինչպէս կ'երեւայ, նոյնքան խուժանավար հրոսապետ մըն է, որ սուրը շարժելու ասպարէզ չգտնելով, գրիչ շարժել սկսած է:

Իր ամէնէն մեծ արժանիքն այն է որ, դեռ երկու տարի առաջ, երբ քիչեր կը համարձակէին տրտնջալ, «Եարըն»ը հրատարակեց եւ սուր ակնարկներ ուղղեց օրուան իշխանապետութեան, բոլոր գործավարներուն եւ մանաւանդ Ըսմէթ փաշայի դէմ: Թերթը հետապնդեցին, զինքը բանտարկեցին, բայց մինչեւ այսօր ալ չէ դադրեցուցած պայքարը: Մէնէմէնի կախաղաններուն առթիւ, նորէն դատի տակ էր, Իզմիրի մէջ: Հրաշքով ողջ մնաց եւ ահա ասպարէզ կը կարդայ իր թշնամիներուն: Գլուխը փրկելու համար, չի ծածկեր իր յարգանքը Մ. Քէմալին եւ միւսներուն: Բայց չի ծածկեր նաեւ ըսելիքը: Քարերը կը գլորէ ուղղակի, անուղղակի, եզովբոսեան բարբառով:

Ի՞նչ է բուն իմաստը այս սանձարձակ ըմբշամարտին:

Սխալ պիտի ըլլար միա՛յն անձնական կիրքերու, ազդեցութեան պայքարի վերագրել լրագրական այս աննախընթաց գզուըտուքը: Անձնական ոխերէ թելադրուած, բայց հոսանքէ հոսանք պայքար մըն է որ կը մղուի, Մ. Քէմալի բարեհաճ նայուածքին տակ:

Եւ արդէն, կառավարական թերթերը այս գետնին վրայ փոխադրած են կռիւը:

Շաբաթը չանցած, Եօնուս Նատիին օգնութեան հասաւ Ֆալիհ Րըֆգի, նմանապէս Թունդ քէմալական: Երեսփոխան եւ բանաստեղծ, խմբագրապետ՝ Էնկիւրիի պաշտօնաթերթին, այս արատաւոր մարդն ալ պարտք սեպած է խառնուիլ կռուաններին, եւ սպառնալիքներ տեղալ Արիֆ Օրուճի եւ անոր հետեւորդներուն:

Ինչպէս Եօնուս Նատին, նոյնպէս Ֆալիհ Րըֆգին կ'ուզեն ապացուցանել թէ յետադիմական ձեռնարկ մըն է որ կը կատարուի օրուան իշխանութեան դէմ:

Նորէն հրապարակի վրայ են նոր՝ ընդդիմադիր կուսակցութեան մը կազմութեան լուրերը: Բերնէ բերան, թերթէ թերթ կը յիշուին անփառունակ Ֆէթհիի, իր պատեանին մէջ քաշուած Հիւսէյին Ճահիտի եւ ուրիշներու անունները:

Ֆէթհին իր դասը առաւ, իսկ Հիւսէյին Ճահիտը հազիւ ազատեցաւ Խարբերդի կամ Իզմիրի կախաղանէն: Այնպէս որ, դժուար թէ անոնք նորէն ասպարէզ գան: Բայց անվիճելի է մէկ բան — նոր խմորումներ տեղի կ'ունենան Թուրքիոյ մէջ: Նոյն իսկ Իզմիրի շրջանին մէջ, որ յաղթական ընդունելութիւն մը սարքեց Ֆէթհիի, շատ չանցած Մէնէմէնի կախաղանները տեսնելու համար:

Յատկանշական են «Եէնի Ասըր»ի (Իզմիր) մեղադրանքները, Ֆէթհիի եւ Ճահիտի մեկուսացման առթիւ.

—«Ազգին բարօրութեան ճամբէն փախած են», կը փախին ամէնէն խելացի եւ ազդեցիկ հայրենակիցները: կարծես այդ ճամբան ըլլար ժանտախտէ վարակուած գիւղ մը: Եթէ կուսակցութիւն կազմելու համար անպատճառ պէտք կայ այս տեսակ գլուխներու, այն ատեն կուսակցական կեանք չպիտի կազմուի Թուրքիոյ մէջ: Բայց կուսակցութեան համար կը բաւէ ժողովուրդին գիտակցութիւնը: Հակառակ վախկոտներուն, Թուրք ժողովուրդը անշուշտ օր մը պիտի կազմէ իր ուզած կուսակցութիւնը եւ պիտի միանայ ուզած գաղափարներուն շուրջ»:

Առանց գուշակութիւններ կատարելու, կ'արժէ հետեւիլ Թրքական այս նոր տագնապի ելեւէջներուն:

Շ.

ՀՈՒՎԸՐԻ ՆՈՐ ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ

ԱՄԷՆ ՅՈՅՍ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՉԷ ՏԱԿԱՒԻՆ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, ֆրանքօ-ամերիկեան բանակցութիւնները պահ մը ընդհատուելէ յետոյ, վերսկսան առջի օր:

Միեւնոյն ատեն ֆրանսական կառավարութեան հաղորդուեցաւ նախագահ Հուվըրի մէկ յուշագիրը, որ արդէն հրատարակուած էր ամերիկեան թերթերուն մէջ:

Յուշագիրը խմբագրուած է հաշտարար տրամադրութեամբ: Խօսելով ֆրանսական պատասխանին վրայ, կը գնահատէ անոր սիրալիր ոգին եւ կը պարզէ նախագահին տեսակէտները՝ բոլոր կէտերու մասին:

Հուվըր մէկ-մէկ աչքէ անցնելով Ֆրանսայի հակառաջարկները, փափկութեամբ դիտել կու տայ թէ անոնք դժուար թէ ծառայեն Գերմանիոյ օգնելու առաջադրութեան, ինչպէս կը տրամադրէ իր ծրագիրը: Այս առթիւ, կը ճշդէ առկախ մնացած կէտ մը.— Բոլոր յետաձգուած պարտքերը պէտք է հատուցուին երկար պայմանաժամի մը մէջ, երբ 25 տարիէն, միջին տոկոսով մը:

Ստորեւ կ'ամփոփենք յուշագրին գլխաւոր կէտերը.—

Մէկ տարի յետաձգելով պարտքերը, ամերիկեան կառավարութիւնը իր մասին 252,000,000 տոլարով նպաստած պիտի ըլլայ տնտեսական կացութեան բարւոքման: Բայց այս գործին համար կարեւոր զոհողութիւններ պէտք է պահանջել նաեւ միւս կառավարութիւններէն, մէջն ըլլալով ֆրանսականը: Տարակոյս չկայ թէ Գերմանիան է որ առաջին առթիւ պիտի օգտուի յետաձգումէն, քանի որ իր վճարելիք պարտքերուն գումարը կը հասնի 400 միլիոն տոլարի: Ուրիշ պետութիւններ եւ գաղթապետութիւններ ալ պիտի օգտուին: Պէտք չէ մոռնալ թէ Գերմանիոյ տնտեսական կացութիւնը շատ աւելի խախուտ է քան ուրիշ ո՛րեւէ երկրի մէջ: Ամերիկեան կառավարութեան կարծիքով, առհասարակ բոլոր կառավարութիւնները պիտի օգտուին յառաջ գալիք բարւոքումէն:

Ամերիկեան եւ ֆրանսական կառավարութիւնները համամիտ կ'երեւան երկու շատ կարեւոր կէտերու մասին. 1.— Ֆրանսա չպիտի պահէ մէկ տարուան միջոցին Գերմանիոյ վճարելիք ո՛րեւէ գումար: 2.— Կ'ընդունուի առանց պայմանի վճարելի գումարներուն հատուցման սկզբունքը, կատարեալ թեթեւացում մը ապահովելով հանդերձ Գերմանիոյ:

Հետեւաբար, կը մնան չորս վիճելի կէտեր.—

Առաջին.— Ֆրանսական կառավարութիւնը կ'ուզէ որ Միջազգային Դրամատունը վճարուած գումարները նորէն փոխ տայ ճարտարագործական եւ սեղանաւորական հաստատութեանց, փոխանակ տալու գերմանական կառավարութեան: Ամերիկեան կառավարութիւնը իր ծրագրին համաձայն չի գտներ այս առաջարկը՝ որ երբեք ո՛ր եւ է ուղղակի թեթեւացում չպիտի բերէ Գերմանիոյ, ինչպէս կ'առաջադրէ նախագահ Հուվըր:

Երկրորդ.— Ֆրանսական կառավարութիւնը կը թելադրէ որ Միջազգային Դրամատան վճարուած անպայման հատուցումներու գումարէն 25 միլիոն տոլար տրամադրելի մնայ փոխ տալու կեդրոնական Եւրոպայի երկիրներուն, մանաւորապէս անոնց որոնց ելմտացոյցը պիտի ազդուի հատուցումներու ընդհատումէն:

Գերմանիայէն ետ առնել այս գումարը՝ կը նշանակէ խախտել նախագահին առաջարկութեան ոգին, որ կը թելադրէ դադրեցնել միջպետական բոլոր վճարումները: Մանաւանդ որ, եթէ ուրիշ երկիրներ ալ նմանօրինակ վերապահումներ դնեն, անկարելի պիտի ըլլայ հաշտեցնել բոլոր տարակարծութիւնները:

Երրորդ.— Երկու պետութիւնները համաձայն չեն յետաձգելի պարտքերու վճարման պայմանաժամի մասին: Առանց առայժմ փափախելու իր նախատեսած 25 տարուան պայմանաժամը, ամերիկեան կառավարութիւնը անկարելի չի գտներ համաձայնութիւն մը, պայմանաւ որ միւս խնդիրները լուծուին:

Չորրորդ.— Ամէնէն մեծ դժուարութիւնները կը ներկայացնէ երաշխաւորութիւն գումարներու հարցը: Ամերիկեան կառավարութիւնը կ'ընդունի թէ, Եընկի ծրագրին համաձայն, Ֆրանսան պարտաւոր է, եթէ Գերմանիան դադրեցնէ պայմանաւոր հատուցումներու վճարումը, Միջազգային Դրամատան վճարել 125 միլիոն տոլար: Աւելի պարզ խօսելով, Ֆրանսա կ'ուզէ որ վճարումներու յետաձգման շրջանին Գերմանիոյ կողմէ Միջազգային Դրամատան վճարուած եւ յետոյ նորէն Գերմանիոյ փոխ տրուած գումարները արձանագրուին երաշխաւորութեանց գումարներու պահանջին, որպէս թէ Ֆրանսան ինք վճարած ըլլար եւ հետեւաբար ազատած՝ ամէն պարտաւորութենէ: Արդ, այս առաջարկը կը խախտէ ամերիկեան ծրագրի ոգին, եւ կը ձգտի փոփոխել Եընկի ծրագիրը, զոր ստորագրած չէ Ամերիկան:

Նկատի առնելով Գերմանիոյ ներկայ վիճակը, եթէ ամերիկեան առաջարկները ձախողին, Գերմանիան անխուսափելի կերպով պիտի տեղեկացնէ թէ կը յետաձգէ բոլոր պայմանաւոր հատուցումներու վճարումը, ինչպէս կը տրամադրէ Եընկի ծրագիրը: Եթէ ամերիկեան ծրագիրը ձախողի, Ֆրանսա իր պահանջած վճարումներէն պիտի ստանայ իբր 150 միլիոն տոլար, իսկ փոխարէն պարտաւոր պիտի ըլլայ վճարել Ա.— 106 միլիոն տոլար՝ իբրեւ երաշխաւորութեան գումար, համաձայն Եընկի ծրագրին.— Բ.— Իբր 110 միլիոն տոլար՝ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի եւյլն.:

Վերջացնելով, նախագահ Հուվըր յոյս կը յայտնէ թէ Ֆրանսա միջոց պիտի գտնէ դժուարութիւնները հարթելու:

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Պերլինի ոստիկանութիւնը, որ սովորական վիճակի մէջ 16 հազար հոգիէ կը բաղկանայ, արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է, կանխելու համար նոր խռովութիւններ:

Այս միջոցին Պերլին համախմբուած են բազմաթիւ համայնավարներ, երկրին զանազան մասերէն, մասնակցելու համար խոշոր ցոյցի մը որ պիտի սկսի կիրակի օր: Ոստիկանութիւնը արգիլած ըլլալով գիշերային համախմբումները, ցուցարարները նոր միջոցներ կը խորհին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Սելանիկի դէպքին հետեւանքները

Սելանիկէն կը հեռագրեն թէ տասը հոգի սպաննուած եւ յիսուն հոգի վիրաւորուած են հրէական թաղին մէջ, նախընթաց օրուան դէպքերուն հետեւանքով: Նաեւ երկու հարիւր տուներ մոխիր դարձած են:

Հաստատուած է թէ անիշխանական տարրեր ալ խառնուած են կռիւներուն: Ոստիկանները չեն մասնակցած խռովութիւններուն եւ ընդհակառակն պաշտպանած են Հրեաները:

Պ. Վենիզելոս երեսփ. ժողովին մէջ յայտարարեց թէ ո՛ր եւ է արդարացում չունին դէպքեն հեղինակները եւ թէ խստիւ պիտի պատժուին: Օրէնքը պիտի գործադրուի ամենայն խստութեամբ: Վարչապետը ինք հրահանգած է որ դատական նախարարը Սելանիկ երթայ եւ անձամբ քննութիւն կատարէ, յանցաւորները պատժելու համար:

Սելանիկի երեսփոխանները եւ ծերակուտականները հեռագրած են Վենիզելոսի որ իրենց քաղաքը գայ, իր ներկայութեամբ վերջ տալու համար անկարգութեանց: Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են կարգ-կանոնը ապահովելու համար:

Սելանիկի ոստիկանութիւնը հրաման ստացած է ի հարկէն կրակ ընել խռովարարներուն վրայ: Զինուորներն ալ պատրաստ են միջամտելու:

Իբրեւ հետեւանք դատական նախարարին կատարած քննութեանց, քսան հոգի ձերբակալուեցան:

.*. Լուրի մը համաձայն, կարգ մը համայնավարներ օգտուելով ոստիկաններուն բացակայութենէն, Սելանիկի կեդրոնական փողոցները պտտած եւ ցոյցեր կատարած են ազգայնականներուն դէմ: Ոստիկանապետը կրակ տեղալով, ցրուած է ցուցարարները:

Տրոցկի եւ Հնգամեակը

Լեհական թերթերը կը հրատարակեն Տրոցկիի մէկ յօդուածը՝ հնգամեակի մասին: Աքսորական բոլշեւիկը կը յայտարարէ թէ Խորհրդային Միութիւնը տակաւին շատ հեռու պիտի մնայ դրամատիրական երկիրներէն, ճարտարագործական տեսակէտով: Կ'ըսէ թէ ներկայ վիճակին մէջ, Ռուսիոյ ընկերվարացումը անկարելի է: Նախ պէտք է երկիրը բարձրացնել դրամատիրական երկիրներու մակարդակին: Վերջացնելով, Տըրոցկի կը գրէ թէ Խորհրդային Միութեան արդի վարիչները կը խաբեն ժողովուրդը հնգամեայ ծրագրով, որուն իրենք իսկ չեն հաւատար:

Սիոնական շարժումը միշտ առոյր

Սիոնական համաժողովը, որ գումարուեցաւ Պալի մէջ, մասնակցութեամբ 253 պատգամաւորներու, նախագահ ընտրեց Պ. Լէօն Մոցքինը (Փարիզէն): Տոքդ. Վայզման, հրէական գործակալութեան եւ Սիոնական համաշխարհային կազմակերպութեան նախագահը, պարզելով քաղաքական կացութիւնը, յայտարարեց թէ անսահման հնարաւորութիւններ կան Պաղեստինի ապագային համար: Տակաւին յիսուն հազար ընտանիքներ կրնան հաստատուիլ Պաղեստինի մէջ, յառաջիկայ տարիներու ընթացքին, առանց վախ պատճառելու արաբական տարրին: «Հրեաները ոչ կ'ուզեն տիրապետել, ոչ ալ ուրիշին տիրապետութեան տակ իյնալ»:

Կարմիր գործակալ մը ձերբակալուած

Արշիլ Միկացէն, խորհրդային առեւտրական կազմակերպութեան փոխ-նախագահը, ձերբակալուեցաւ Նիւ Եորքի մէջ, ծանօթ ճարտարագէտի մը բողոքին վրայ: Միկացէն կ'ամբաստանուի թէ պայմանագիր մը խախտելով, խարդախութեամբ տիրացած է ճարտարագիտական արտօնագիրներու: Ամբաստանեալը կը պատրաստուէր Ռուսաստան դառնալու:

Վաղուան Սպանիան

Նոր Սահմանադրութեան խմբագրիչ յանձնախումբը գրեթէ աւարտած է իր աշխատանքները: Համաձայն մշակուած օրինագծին, Սպանիան կը դառնայ հանրապետութիւն: Միայն խորհրդարանը կրնայ դադրեցնել սահմանադրական երաշխաւորութիւնները, ծայրայեղ պարագաներու մէջ: Նախնական կրթութիւնը ձրի է եւ պարտաւորիչ: Ծերակոյտը պիտի բաղկանայ 260 անդամէ, հաւասար չափով ընտրուած՝ մտաւորական, առեւտրական, ճարտարագործական եւ բանուորական ընկերակցութիւններու մէջէն: Իսկ Երեսփ. Ժողովը պիտի բաղկանայ 466 անդամներէ: Կիներն ալ քուէարկելու իրաւունք ունին: Ամէն Սպանիացի ընտրող է 23 տարեկանին: Հանրապետութեան նախագահին պաշտօնավարութեան շրջանն է վեց տարի: Նախագահը կ'ընտրուի երկու ժողովներուն կողմէ: Նախագահ կրնան ըլլալ բոլոր Սպանիացիները որ առնուազն 40 տարեկան են եւ կը վայելեն իրենց բոլոր իրաւունքները: Նախագահ չեն կրնար ըլլալ կղերականները եւ արքայական գերդաստանին անդամները:

.*. Երկիրը չէ խաղաղած տակաւին: Տնտեսական տագնապին հետեւանքով, բազմաթիւ գործադուլներ ծագած են գլխաւոր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԽՑԻԿԻՆ ՄԷՋ

Կիրակի, յունիս 28, Կոմիտաս Վարդապետին ի պատիւ կազմակերպուած համերգին տպաւորութեանը տակ՝ յաջորդ օրն իսկ. Կոմիտասը տեսնելու գացի։

Տասներկու տարի էր չէի տեսած։

Փլաս տ'Իթալիէն 85 թիւ հանրակառքը կ'առնեմ, ու ժամը 3ին Վիլժիւիֆի Ապաստանարանին առաջն եմ։

Փարիզի հարաւային արուարձաններէն՝ համեստ անկիւն մը, ծառուղիի մը աջ կողմը, փանդակապատ ընդարձակ շէնք մը։

Երկաթ մեծ դրան հնչակը կը զարնեմ։ Դուռը կը բացուի։ Այցելուներու յատուկ սենեակը կը մտնեմ ու նպատակս կը յայտնեմ։

Պաշտօնեան զիս կը ղրկէ իր պաշտօնակցին։ Ան ուրիշի մը։ Սա կը լեցնէ տպուած թերթիկ մը, եւ բարապանի մը կը բացատրէ «Պարոն Կոմիտաս»ին խցիկը զիս առաջնորդելու հրահանգները։

Լաւ մշակուած եւ ծաղկաւէտ ու ծառազարդ մեծ պարտէզին ձախ ծայթին վրայէն կը քալեմ ուղեցոյց պաշտօնէին հետ, ու կը հարցուփորձեմ զինք։

— Ութ հարիւր յիսունի չափ պատսպարեալներ եւ երկու հարիւրէն աւելի պաշտօնեայ կան այստեղ։ Ամէն օր 7 կամ 8 նորեր կու գան, մէկ մասն ալ, տեղի պակասութեան պատճառով, գաւառները կը ղրկուին,— կ'ըսէ պաշտօնեան։

Երկար ու աջեւձախ նրբանցքներէ եւ աւելի ընդարձակ բանջարանոցէ մը անցնելով՝ կանգ կ'առնենք 8րդ բաժանումին մեծ դրան առաջ։

Հնչակ. եւ ներսի հսկիչը կ'երեւի։

Ամուր փականքը կը ճռնչէ, դուռը կը բացուի։

Տպեալ արտօնագիրը կ'առնէ ուղեցոյցիս ձեռքէն։ Ան կը մեկնի, ես ներս կը մտնեմ։

Լայն, մաքուր ու լուսաւոր նրբանցքի մը մէջ եմ։ Այս անցքին վրայ երկու կողմէն կը բացուին բազմաթիւ խուցեր, թուագրուած, լայն ու հաստ դուռներով, կէսէն վար տախտակով, կէսէն վեր՝ ապակեփեղկ։

Դուռներուն՝ զոյգ կղպանք,— ամուր բանալիով փականք մը՝ անոր վարը հաստ մղլակ մը։

Կը սրսփամ ակամայ, — ա՜յսչափ պատ ու պարիսպ, փականք-ախլանքներ, զոյգ-զոյգ բանալիներ ու պաշտօնեաներ ինչի՞ համար են..., — աւազակնե՞ր կը զսպեն թէ զառածեալ գազաններ։

Արդեօք մեր անզուգական մեծ վարպետը ի՞նչ վիճակի մէջ... շըղթայուա՞ծ, պրկաշապիկո՞վ թէ կապկպուած պիտի տեսնեմ..., — կ'անցնի մտքէս։

Բայց այս պայմաններու մէջ առողջ մա՞րդն անգամ կը խենդենայ, ո՜ւր մնաց խենդը խելօքնայ...։

Դրան ապակեայ մասէն կը տեսնեմ՝ ճերմակ մահճակալի մը վրայ սեւ հագուստով ընկողմանած մեր պաշտելի Վարդապետը...։

Հսկիչը՝ բանալին կը դարձնէ, մղլակը կը քաշէ ու ներսն եմ, Կոմիտաս Վարդապետին գետնայարկ խցիկը։

Գլխուն կողմը փոքրիկ լուսամուտ մը՝ երկաթ փեղկով։ Քիչ անդին՝ դուռ մը՝ պարտէզի մը վրայ բացուած։ Մահճակալին քով պարզ դարակ մը, խցարգելին կօշիկները մէջը։

Երեսը պատին՝ աջ կողմի վրայ երկնցած, գլուխը բարձին, ոտք ոտքի պարզած ու միշտ երերցնելով՝ ցերեկի ճաշէն ետքի հանգիստը կ'առնէ Վարդապետը։

Գլխէն մինչեւ ոտքը՝ մաքուր, կոկիկ, իր սեւ սքեմին մէջ։ Թաւ, ճերմկած մօրուք մը կը լայնցնէ իր դէմքը, որ լերկ գանկին հետ՝ արեւէ այրած գոյն մը ունի։ Կ'ըսէք ամիսներով ծովափ է գացեր՝ մորթը պղնձացած, տպաւորիչ գոյն մը առեր է։

Կը մօտենամ, գլխարկս ու պտուղի կապոցը ձեռքս։

— Բարեւ Վարդապետ, — կ'ըսեմ, ձեռքը բռնելով։

Չի մերժեր ձեռքս, բայց բարեւս չի փոխադարձեր։

Դրան ապակիէն՝ պառկած ձեւին մէջ զիս տեսնելուն՝ դիրքը չէր փոխած։

Բայց ձեռքը բռնել, «բարեւ» ըսելուս վրայ՝ գլուխը իմ կողմս դարձուց եւ ուժգին՝

— Ինչո՞ւ եկար, ի՞նչ գործ ունիս այստեղ, — ըսաւ։

Հսկիչը դուռին մէջ կեցեր է։

— Եկայ ձեզ տեսնելու, սիրելի Վարդապետս։

— Պէտք չկայ, գնա՛, մի՛ կենար։ Այստեղ քեզի վտանգ կրնայ գալ. տունդ գնա՛ կ'ըսեմ, — շարայարեց իրեն սովորական եռանդով։

Հսկիչին ուղղելով (անշուշտ ֆրանսերէն) խնդրեցի որ եթէ կարելի է՝ զիս մինակ ձգէ։

— Նա՛յն, Նա՛յն... պոռաց հըսկիչին երեսին՝ աջ ձեռքին տենդոտ շարժումներովը եւ քանի մը ուրիշ գերմաներէն բառեր կցելով ոչերուն։

Ու դարձաւ ինծի, նորէն.

— Քեզի կ'ըսեմ, գնա՛ տունդ, զաւակներուդ քովը, եւ ինչ որ բերեր ես՝ հետդ տար...

— Վարդապե՛տ, պտուղ բերեր եմ. ել նստէ՛, միասին ուտենք, քիչ մը զովանաս, խօսինք...— կ'ըսեմ։

— Պտո՞ւղ, չեմ ուզեր, ո՛չ, ո՛չ, ետ տար... գնա՛ կ'ըսեմ, քեզի վտանգ կրնան բերել...։

— Ես Վարչութենէն արտօնագիր ունիմ, սիրելի վարդապետս։

— Վարչութի՞ւնն ով է...այստեղ Վարչութիւնը ե՛ս եմ, քեզի կ'ըսեմ, տունդ գնա, քու ընտանիքիդ մէջ դարձիր...։

Եւ յանկարծ կէս հեգնական ու կէս վշտացած շեշտով՝

— Ի՞նչ... զիս խենդեցա՞ծ կարծեցիր՝ եկար տեսնելո՞ւ... — ըսաւ, եւ աջ ափով՝ ժխտական շարժումով մը փակեց խօսքը։

— Կ'աղաչեմ, վարդապետ, — կ'ըսեմ ողոքիչ ձայնով մը — ինչո՞ւ այդպէս կը խորհիս... Տասը-տասներկու տարի է քեզ չեմ տեսած, կարօտցեր եմ՝ եկայ որ քեզ տեսնեմ... կնոջմէս ու զաւակներէս քեզի յարգական բարեւներ բերած եմ... կը յիշե՞ս Հուրիկը (*), ինչքան կը սիրէիր...։ Մի՞տքդ է, ինչքա՜ն Վանի ժողովրդական երգեր երգեցի՝ ձայնագրեցիր... Հապա մանկապարտէզի յատուկ երգե՛ր որ մշակեցինք...։ Համերգներ՝ որ կը կազմակերպէիր՝ խանդավառ ունկնդիրներու ծափերը խլելով...

Լուռ, եւ միայն երկարած ոտքին թաթը՝ երերցնելով, մտիկ ըրաւ, չընդհատեց հին յուշերու խօսքերս։

Օգտուելով այս րոպէական հանդարտութենէն՝ գրպանէս հանեցի կիրակիի համերգին յայտագիրը եւ աչքին դէմ բռնելով ըսի.

— Տե՛ս, անուշի՛կ Վարդապետս, երէկ ի պատիւ քեզի մեծ համերգ մը տուին քու նախկին աշակերտներդ ու մշտական բարեկամներդ, 3-4000 հոգինոց բազմութեան մը ներկայութեանը։ Նայէ՛, քու ձայնագրած երգերդ են բոլորը...։

Առանց բուռն մերժումի, միայն աջ ձեռքը դէմքին դէմ բռնելով՝ սրդողածի պէս պատասխանեց.

— Չեմ ուզեր տեսնել, ո՛չ, տար քեզի հետ. գնա՛։

Հսկիչը զարմանքը չծածկեց ինծմէ, մեր խօսակցութիւնը զինք հետաքրքրեր էր, եկեր կեցեր էր պարտէզին դուռին կողմը, դարակին առաջ, որուն վրայ դրեր էի պտուղին ծրարը։

Կամաց մը խնդրեցի որ եթէ կարելի է ծիրանները պնակի մը մէջ դնէ, լուայ ու բերէ։

Մտիկ կ'ընէր Վարդապետը, եւ իսկոյն երեսը դարձուց մեր կողմը՝ ակնարկը հսկիչին ու շուտ-շուտ նորէն ըսաւ.

— Նա՛յն, Նա՛յն (գերմաներէն՝ ո՛չ, ո՛չ)... եւ շարունակեց, նախադասութիւններու տարափ մը սկսաւ տեղալ բերնէն, ու վերջացուց անկապակից՝ գիգի-բիգի ծըծը բըծը վանկերու շղթայով մը, որմէ ոչ ոք բան մը կը հասկնար, աւա՜ղ...։

Ու կրկին գլուխը դարձուց պատին դէմ, ձեռքովը դէմքը փակած՝ մնաց նոյն ոտներեր դիրքին մէջ։

Ինծի կը մնար ցտեսութիւն ըսել եւ քաշուիլ։

Ծիրանը դարակին վրայ թողի, ձախ ձեռքը բռնելով՝

— Դէ՛հ ցտեսութի՛ւն, սիրելի՛ վարդապետ,— ըսի։ Ձեռքը մերժեց, միայն քաշեց քիչ մը իրանին փակցուց, ոտքը միշտ միւսին վրայ երերցնելով։

Խցիկէն դուրս ելայ հսկիչին հետ։ Նրբանցքին մէջ կեցանք, առանց վարդապետէն տեսնուելու։ Կը հարցափորձեմ պաշտօնեան...։

Բայց այդ մասին յաջորդով։

ՋԻԹՈՒՆԻ

(*) Պատերազմին սկիզբը Պոլիս ծնած աղջիկս՝ որուն անունը Կոմիտաս ինքը դրած է։

ՀԱՅԱՏԱՔՆՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Յ. ՔԱՋԱԶՆՈՒՆԻ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼԻ ԱԹՈՌԻՆ ՎՐԱՅ

ԽՄԲ.— Ժամանակին ընդարձակօրէն գրած ենք դաւանափոխ Յ. Քաջազնունիի եւ առհասարակ մտաւորականութեան դէմ սարքուած հայատաքննական ժողովները։

Ահա թէ ի՛նչպէս կը նկարագրէ այդ ժողովներէն մէկը, Հայաստանէն նոր հասած փախստական մը.—

«Տեխֆակ» (Տեխնիկական Ֆակուլտէ) Ինստիտուտի ուսանողութիւնը, այնօր էլ, ինչպէս եւ ամէն օր դասախօսութիւնից յետոյ, նայում էր պատերի յայտարարութիւններին, համոզուած լինելով որ ճաշից յետոյ ըստ ամենօրեայ սովորութեան, պէտք է մի ժողով կամ զեկուցում լինի։ Եւ որովհետեւ ժողովները առհասարակ լինում են պարտադիր, ուրեմն ուզեր չուզեր պիտի հետաքրքրուէր։

Միջանցքի կենտրոնական մասում պատի վրայ կախուած մեծատառ յայտարարութիւնը գրաւել էր բոլորի ուշադրութիւնը։ Զեկուցանողն է ընկ. Գիւլիքեօխվեանը։

Յայտարարութիւնը գրուած էր կարմիր տառերով եւ մի քանի բառ սեւ գոյնով «Դաշնակցութիւնը եւ քրդական ապստամբութիւնը»։ Երեկոյեան ժամի վեց եւ կէսն էր, ուսանողները բոլորը ներկայ էին, ժամը ճիշդ 7ին բացւեց ժողովը եւ ընտրւեց նախագահութիւն հետեւեալ կազմով.— Նախագահ՝ Ինստիտուտի Կոմբջիջի քարտուղար Վանիա Բաբաջանեան, անդամները՝ Աթոյեան, Եղիշէ, Արսէն եւ ուրիշները։

Զեկուցումը սկսում է Գիւլիքեօխվեանը. — «Դաշնակցութիւնը ինչպէս միշտ նոյնպէս և այժմ ճիգ է անում խորհ. Հայաստանի աշխատաւորներից ետ խլելու սոցիալիստական հայրենիքը, որպէսզի հայ աշխատաւորներին նորից գցի արեան ծովը. իր ճարպիկ կլասիկ քաղաքականութեամբ միանալով իմպերիալիստների վարձկան ծառաներ 2րդ Ինտերնացիոնալի հետ աշխատում է խորհ. Հայաստանի աշխատաւորութեան քցել մոլորութեան մէջ, խանգարել նրա խաղաղ եւ հանգիստ աշխատանքը — սոցիալիզմի կառուցումը. իմպերիալիստները եւ Դաշնակցութիւնը երկար տարիներ ջանում են խզել մեր անկեղծ բարեկամական յարաբերութիւնները Թուրքիայի հետ, սակայն չյաջողւեց նրանց եւ այժմ մի նոր առիթ են գտել օգտագործելու կազմակերպելով Քիւրդերին նրանց յետադիմական մասին եւ իբրեւ ազատագրական շարժում ուղղել Թուրքիայի դէմ։ Մի՞թէ, ընկերներ, այդ դաւերը հիմնաքարում ուղղուած չեն մեր միութեան դէմ եւ նրա անբաժանելի մասը կազմող խորհ. Հայաստանի դէմ։

— Ընկերներ, մեր երկրի ներսում դեռ կան մարդիկ, որոնք գիտակցելով այդ, ուզում են թմրեցնել մասսային եւ ծածկել այդ շարժման բուն նպատակը. ուսանողութիւնը եւ դասախօսական կազմը պիտի ի յայտ բերի Դաշնակցութեան թափթփուքներին եւ վռնդի մեր շարքերից։ Եւ այդպիսինները մեզ մօտ շատ են եւ հէնց մեզ մօտ է, մեր Ինստիտուտում եւ դասախօսութեան եւ ուսանողութեան մէջ։ Օրինակ տեսնենք ինչ է գրում պրոֆ. Քաջազնունին իր մի անտիպ յօդուածներից մէկում.

— «Ձէնքդ վար, հայրենասէր, երբ ես տեսնում եմ քեզ այդ բանակում, որտեղ քո տեղը չի, սիրտս լցւում է անհուն խռովով»։ Այս մէջբերումը բերուած է մօտաւոր։ Ընկերներ, ինչ է ուզում ասել պրոֆ. Քաջազնունին իրա այս նախադասութիւնով։ Ահա թէ ինչ՝ նա ուզում է ծածկել Դաշնակցութեան իրական գիծը, նա ուզում է ասել որ Դաշնակցութիւնը խորհ. Հայաստանի դէմ չէ եւ եթէ պատահաբար կամ փոքրիկ չափով կապ է ունեցել այդ շարժման հետ, այդ սխալ է։ Պրոֆ. Քաջազնունի, եթէ դուք խզել էք ձեր կապը Դաշնակցութեան հետ, ինչո՞ւ ապա ծածկւած կերպով առանց դէմ առ դէմ դուրս գալու աշխատում էք Դաշնակցութեան համար։ Բերենք մի ուրիշը — օրինակ դասատու Ռոտինեանը, որ ուսանողութեան մէջ յայտարարում է որ Դաշնակցութեան ցանկութիւնը այնքան էլ չի տարբերւում կոմկուսակցութիւնից, նա եւս ուզում է կառուցանել մեր երկիրը, այն տարբերութիւնով, որ այլ պետութիւնների օգնութեամբ է ուզում կառուցանել։ Ի՞նչ էք ուզում ասել, ընկ. Ռոտինեան, որ Դաշնակցութիւնը աւելի արագ տեմպո՞վ պիտի կարողանայ կառուցանել մեր երկիրը, բայց ոչ, դուք սխալւած էք։ Վերջացնելով խօսքս իմ եւ ամբողջ ժողովի ցանկութիւնն եմ յայտնում որ նրանք որոնց առաջի եւ ընդհանրապէս դասախօսական կազմը արտայայտուի։ Թող վեր կենան եւ պարզ ու որոշ կերպով առանց այս կամ այն կողմը ընկնելու, արտայայտւեն Դաշնակցութեան եւ նրա արեւնոտ քաղաքականութեան մասին»։

Զեկուցումից յետոյ խօսեց ժողովի նախագահը՝ Բաբաջանեան եւ յայտարարութեան ձեւով ասաց հետեւեալը.

— «Հնգամեակի այս 3րդ վճռական տարում երբ կոմկուսակցութիւնը բոլորիս առաջ հարց է դրել պարզել մեր դէմքը եւ ցոյց տալ մեր իսկական ուղին, այսօր աւելի քան անհրաժեշտ է դասախօսների ելոյթը այս խնդրի մասին, եւ թող պարզ կերպով արտայայտւեն Դաշնակցութեան անպէտքութիւնը մեր երկրի համար, թող արտայայտւեն մեր տեմպերի մասին եւ Դաշնակցութեան ջանքը այդ տեմպերը կասեցնելու համար. ովքեր ցանկանում են թող գրւեն, իսկ մենք ցանկանում ենք որպէսզի պրոֆ. Քաջազնունին անպայման ելոյթ ունենայ, եւ պարզ կերպով յայտարարի իր սխալը եւ ասի վերջնականապէս՝ մեզ հետ է թէ մեր դէմ։ Պրոֆ. Քաջազնունի, խնդրեմ խօսքը ձեզ է պատկանում։ Պրոֆ. Քաջազնունին բարձրանալով բեմ դողդոջուն ձայնով ասաց

— Ես չէի ուզում խօսել, չէի ուզում բեմ բարձրանալ, սակայն դուք պահանջում էք եւ ստիպում էք անպայման խօսել, ես միայն այսքանը կարող եմ ասել։ Սրանից եօթը տարի առաջ ասել եմ եւ հիմա էլ ասում եմ որ ես ձեզ հետ եմ, իսկ գալով յօդւածին ես երկու ձեռքովս նորից ստորագրում եմ եւ ամբողջ ժողովի առաջ պնդում եմ եւ յայտնում եմ իմ ցանկութիւնը ինչպէս գրել եմ իմ յօդուածի վերջում. կարդալ ամբողջ յօդուածը եւ ոչ թէ նրա մի մասնիկը, չաղաւաղել յօդուածը։

Հակառակ հանդիսականների ցանկութեան դասախօսներից ոչ մէկը չէր արտայայտւում։ Խօսքը տրւում է կոմսոմոլիստ Եղիշէին.

— Ընկերներ, ձայնը աւելի բարձրացնելով, ընկերներ, Դաշնակցութիւնը իմպերիալիստների հետ միանալով, ընկերներ, Դաշնակցութիւնը ուզում է մեր ձեռքից խլել մեր երկիրը, ընկերներ տասը տարի «կառուցանում ենք» սոցիալիզմ, հայրենիքը, ընկերներ խորհ. Հայաստանի այս տեմպերը որին ծանօթ են բոլորը, որի մասին մեր թերթերը շատ են գրում, Դաշնակցութեան հանդիստ չի տալիս եւ, ընկերներ, այսօր մեր երկրի ներսում ընկեր, է՛խ (արտայայտելով զզւանք որ Քաջազնունուն ընկ. է ասում) պրոֆ. Քաջազնունինները այսօր մեր աչքերը ուզում են փակել, նրանք սուտ են ասում, մեզ ուզում են խափել որ Դաշնակցութիւնը, որ Քրդերը մեր երկրի համար չէ որ Թուրքերի դէմ են կռւում, ընկերներ, դա ազատագրական շարժում չէ, այլ մի շարժում է որ ուղղւած է խորհ. Միութեան տապալման դէմ։ Ընկերներ, նըման պրոֆէսէօրների մենք չենք թոյլ տալ մեզ մօտ աշխատին նրանց չպիտի թոյլ տալ որ մեր խորհրդայինհիմնարկների մօտով անգամ անցնեն։

Այսպէս խօսեց այդ կոմսոմոլիստը եւ պարծենկոտութեամբ նստեց իրեն արժանի նախագահութեան անդամի աթոռի վրայ։

Ժողովի նախագահը չգիտեմ քանի անգամ, բայց նորից «հանդիսականների ցանկութիւնը յայտնեց» որ դասախօսները արտայայտւեն եւ չի տեսնելով ոչ մի դասախօսի ձեռք, դարձաւ մէկին ասելով.

— Ընկ. Տոնեան, դուք խօսել էիք ուզում խնդրեմ։

Տոնեան վեր կենալով շփոթւած այդ տարօրինակ հիւրասիրութիւնից, չհրաժարւելով սկսեց խօսել.

— «Ընկերներ, ես չէի ուզում խօսել, բայց... այստեղ մարդիկ խօսեցին ընկ. Քաջազնունու մասին որ իբր թէ Քաջազնունին ծածկւած կերպով աշխատում է Դաշնակցութեան համար, ես կարծում եմ որ դուք սխալւում էք, որ նա եօթը տարի առաջ իր դեկլարացիան տւել է եւ նա իր կապը խզել է Դաշնակցութեան հետ, պէտք է աւելի ճիշդ մօտենալ եւ իզուր մարդկանց չվիրաւորել, իսկ եթէ պահանջւում որ դասախօսներս Դաշնակցութեան մասին անպայման արտայայտւենք, մենք այս կարող ենք ասել որ մենք ոչ մի կապ չունենք Դաշնակցութեան հետ։

Խօսում է Բզնունին.

— «Ընկեր Տոնեան, այդ ինչքան միամիտ էք ուզում ձեւանալ եւ կարծես չէք հասկանում Քաջազնունու յօդւածի իսկական իմաստը եւ եթէ չէք բացատրւում, ես կը բերեմ ցիտատներ (մէջբերում) այն դեկլարացիայից, որ նա տւել է 7 տարի առաջ, եւ ի զուր է Քաջազնունին պահանջում կարդալ իրա յօդւածը ամբողջովին։

Բերելով երկու ռուսերէն ցիտատներ, դառնալով Տոնեանին նորից սկսեց.

— Սրան ինչ կ'ասէք ընկեր Տոնեան, որ Քաջազնունին պարզ կերպով ասում է, թող կառուցանեն մեր երկիրը, որ այժմ քաղաքական դրութիւնը այնպէս է որ մենք առայժմ պիտի սպասել նպաստաւոր պայմանի. Արդեօք սրանից պարզ կերպով չէ՞ք տեսնում որ Քաջազնունին քարոզում է սպասել մինչեւ հնարաւոր առիթին՝ օգտագործելու. չէ՞ք ընդունում այդ առիթը որ Դաշնակցութիւնը գիտակցելով է միանում քրդական շարժման եւ ղեկավարում նրան, որպէսզի մեր սահմանում չթողնի մեր բարեկամ Թուրքիային, այլ դարձնի իբր թէ ազատ Քիւրդիստան եւ պատերազմի մէջ քաշի Միութիւնը, եւ դուք ընկեր Տոնեան եւ նրանք ովքեր համոզւած գիտեն այս, ի զուր են միամիտ ձեւանում. այլ որոշակի ասացէք որ դուք մեզ հետ չէք եւ մեր ուղին ձեզ համար խորթ է, եւ մենք պահանջում ենք որ դուք, պրոֆ. Քաջազնունի, եւ նրանք ովքեր ձեզ պէս են մտածում, վեր կենան եւ պարզ կերպով արտայայտւեն որ մեզ հետ չեն։

Նախագահին «ցանկութեամբ» կրկին անգամ խօսեց Քաջազնունին.

— Ես չեմ հրաժարւում եւ այստեղ բերւած ցիտատներնիմն են եւ ես մի բան եմ խնդրում որ ինձ ազատէք աշխատանքից որովհետեւ նման մթնոլորտում ես աշխատել չեմ կարողանում։

Խօսեց պրոֆ. Մկրտչեան.

— Ընկերներ, այս քանիերորդ անգամն է որ նախագահը պահանջում է մեզնից արտայայտւել, բայց չէ որ մենք «քաղաքականապէս» այնքան պատրաստ չենք, երբ մենք խօսում ենք, ճիշդ ենք ասում, դուք մեզ ասում էք որ դա Դաշնակցութեան տեսակէտն է կամ որ եւ է թեքման տեսակէտ է, մենք այստեղ մեղաւոր չենք, որովհետեւ այդպէս ենք պատկերացնում եւ այդ իսկ պատճառով հրաժարւում ենք առհասարակ խօսելուց։

Ժողովը տեւեց երկու օր օրական եօթ ժամ եւ վերջանալու օր նախագահը յայտարարեց որ պրոֆ. Քաջազնունին հեռացւեց աշխատանքից։

ԱԿԱՆԱՏԵՍ

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

ԲՈՒՌՆ ԿՈՉԵՐ

Ինչպէս գրեցինք, ծանր դէպքեր պատահած են Սելանիկի մէջ, իբրեւ հետեւանք հակահրէական գրգռութեանց։

Սելանիկի թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան դէպքին ծագման մասին.—

«Դէպքերը ծագում առին այն կոչերէն, զորս կը ցրուէր Համաուսանողական Ազգային Միութիւնը քաղաքիս շուկաներուն մէջ։ Ահաւասիկ այդ կոչին թարգմանութիւնը.

Յո՛յն ժողովուրդ.

Քու գուրգուրոտ ծոցիդ մէջ ունիս մարդոց մեծ զանգուած մը, Յունաստանի Հրեաները։

Այս մարդիկը, որոնք սիրով կը մասնակցին մեր ազգային տօներուն, ցոյց տալու համար որ, իբրեւ թէ մեր հայրենիքի բարեկամներն են, առիթ չեն փախցներ վարկաբեկելու համար քու գաղափարներդ եւ աշխատելու որ անհետանաս դուն աշխարհիս երեսէն։

Հրեաները անոնք են, որ քաշկռտեցին մեր Կրիկորիոս Ե. Պատրիարքը Պոլսոյ փողոցներուն մէջ, 1821ին։

Հրեաները անոնք են, որ իբրեւ համայնավար եւ իբրեւ քոմիթաճիներու գործակիցներ, հելլէն ցեղին գերեզմանը կը փորեն։

Հրեաները անոնք են, որ կը հրատարակեն երեք ֆրանսախօս թերթեր եւ ոչ իսկ հատ մը յունախօս։

Որով 3)4ով օտարահպատակներ են, երբ ատղին գանձեր կը դիզեն Յունաստանի մէջ։

Ոմանք իրենց «Ավանթի» թերթով պարկեշտ յոյն զինուորները կը մղեն, որպէսզի իրենց զէնքերը դարձնեն իրենց սպաներուն դէմ։

Որոնք խաչը նետեցին իրենց խանութներուն վրայ պարզած դրօշակներու ձողերուն գագաթէն։

Որոնք կատաղօրէն աշխատեցան որ Սելանիկը դառնայ ազատ քաղաք մը հրէական իշխանութիւններով եւ ուրիշ բաներով։

Որոնք վերջապէս ամէն ձեւով

կը վարկաբեկեն ամէն ինչ որ հելլենական է եւ Մաքսալի անունով կը ծանակցին քօմիթաճիական ժողովներուն եւ կ'արտայայտուին ի նպաստ Մակեդոնիոյ ինքնավարութեան։

Ցո՛յն ժողովուրդ,

Քու բարձր պարտականութիւնդ է անմիջապէս կատաղի պոյքոթի մը ձեռնարկել Հրեաներուն դէմ, որոնք չեն յարգեր քու այնքան հազարաւոր եղբայրներուդ արիւնը որով թրջուեցաւ գերազանցապէս հելլենական Մակեդոնիան։

Առ այժմ սահմանափակուէ քու զայրոյթիդ վեհանձն արտայայտութեամբ, որ պէտք է կայանայ Հրեաներէն որեւէ բան չգնելուն մէջ։

Պաշտպանէ հելլենական որեւէ արտադրութիւն, գնէ միշտ քու եղբայրներէդ, որոնցմէ այնքան շատեր այսօր անօթի են, կատաղօրէն պոյքոթի ենթարկէ Հրեաները, ինչպէս անոնք պոյքոթի կ'ենթարկեն մեզ։

Այսպէսով ցոյց պիտի տաս, որ մեռնիլ չուզող ժողովուրդ մըն ես։

Այսպէսով ցոյց պիտի տաս, որ հիւրասէր ես, բայց եւ գիտես պատժել անոնք որ չարաչար կը գործածեն քու հիւրասիրութիւնդ.

Ցառա՛ջ, Հելլեննե՛ր, շարժեցէք, խանդավառութեամբ սկսեցէք պայքարը եւ պատրաստուեցէք աւելի մեծ պայքարներու, եթէ ժամանակները պահանջեն։

Համալսարանողական Ազգային Միութեան ուսանողները, իրենց հետ ձեզ ալ գործունէութեան կը հրաւիրեն։

Ցառա՛ջ...»

Համալսարանողական Ազգային Միութիւն:

* * *

Այս կոչերը բուռն գրգռութիւն մը ստեղծեցին թէ՛ Յոյներու եւ թէ՛ Հրեաներու մօտ։ Յունական թերթերը կը գրեն թէ, մինչ ուսանողական խումբեր, քաղաքին զանազան կէտերուն վրայ կոչերը կը ցրուէին, յարձակում կրեցին հրէական խումբերու կողմէ եւ այս պատճառով ալ, կարգ մը վայրերու մէջ, բախումներ տեղի ունեցան։

Հրէական թերթերը ընդհակառակը կը գանգատին, թէ ոստիկաններէն շատեր, հակառակ իրենց ստացած հրահանգներուն, չէին արգիլեր կոչերու ցրումը։

«Մաքէտոնիա»յի համաձայն, քաղաքապետարանին առջեւը ուսանողներուն վրայ յարձակեցան խումբ մը Հրեաներ, որոնց մէկը ուսանողի մը գլխարկը առնելով տրորեց, իսկ միւսները փորձեցին ծեծել կոչ ցրուողները։ Հրեաներու այս յանդգնութիւնը գրգռեց հոն հաւաքուած Յոյները, որոնք հակայարձակման դիմեցին եւ ծեծկռուքէ մը վերջ ազատեցին ուսանողները Հրեաներու ձեռքէն։ Նոյն դէպքը կրկնուեցաւ «Փալատիոն»ի առջեւը։ Բախում մը տեղի ունեցաւ Պէտէսթէնի հրեայ խանութպաններուն եւ Յոյներու միջեւ։ Երկու ուսանողներ եւ երեք Հրեաներ խոշտանգուեցան։ Էկնաթիայի եւ Այա Սոֆիայի կողմերը, Հրեաները «ամօ՛թ» կը պոռային Յոյներու երեսին։ Հրեայ մը, Նիքի պողոտային վրայ մինակ գտնելով կոչ ցրուող ուսանող Ասթէնիտիսը, յարձակած է անոր վրայ եւ խոշտանգած։ Ուսանողին օգնութեան փութացած են հինգ Յոյներ, որոնք բռնելով յանդուգն Հրեան, ծեծած եւ ապա ձգած են փողոցին մէջտեղը։

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

Վերջերս Միջագետքի Ֆէյսալ Թագաւորը պտոյտ մը կատարեց դէպի հիւսիսային Իրաքի շրջանը եւ մասնաւորապէս Սիւլէյմանիէ, որ Շէյխ Մահմուտի ապստամբութեան կեդրոնն էր։ Այս առթիւ խօսած ճառէն կ'ամփոփենք հետեւեալ մասերը.

— Ձեզմէ իւրաքանչիւրը գիտէ, որ Իրաքի բաժանումի գաղափարին համակարծիք չեմ։ Իրաքը ամբողջականութիւն մը եղած է, եւ ճիշդ այս պատճառով Լիուայի արեւմտեան բնակչութեան համար կարելի չէ խաղաղ կեանք ապրիլ, եթէ Լիուա մաս չի կազմեր հայրենիքին։

Լիուայի բնակիչները Իրաքէն եւ իրենց Իրաքցի եղբայրներէն օր մը իսկ անկարող են հեռու ապրիլ։ Ճշմարտութիւն մըն է այս, ծանօթ բոլոր Իրաքցիներուն եւ բոլոր ազգերուն։

Հայրենիքի ամբողջականութեան գաղափարին վրայ կառուցուած է Իրաքի պետականութիւնը, եւ մօտ ապագային Իրաք պիտի գրաւէ իր սեփական տեղը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

Մեզմէ ամէն մէկը— կառավարութիւն թէ ժողովուրդ— իր պարտականութիւնները պիտի կատարէ մեր սուրբ հայրենիքի հանդէպ. բոլորս պիտի համագործակցինք իրարու՝ մեր յոյսերը իրականացնելու եւ մեր երկիրը բարձրացնելու համար։

Քիւրտերը ներկայիս կը դաստիարակուին իրենց մայրենի լեզուով, ինչպէս նաեւ Արաբներն ու Թուրքերը։ Արդարութեան սիրոյն պաշտօնեաները պէտք է գիտնան եւ հասկնան Իրաքի լիաներու լեզուն։ Հաւասարութեան սկզբունքը յարգած ըլլալու համար, օրէնքը միաժամանակ իրաւունք շնորհած է Լիուայի մեծամասնութեան լեզուով թղթակցութիւն վարել պետական հաստատութեանց հետ։ Սովորոյթներ, աւանդութիւններ, կրօնքներ եւ ազանդներ ըստ առաջնոյն կատարեալ յարգանք պիտի վայելեն։

Իմ երկրիս քաղաքական վիճակը կը հարկադրէ, որ փոփոխութիւններ եւ բարեփոխումներ ըլլան հնարաւորէն աւելի։ Հետեւաբար ազգի իւրաքանչիւր անհատ պէտք է համագործակցի կառավարութեան՝ պարտականութեան ընդհանուր բեռը թեթեւցնելու համար։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԻՍԱՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ «ՄԻԼԼԻՅԷԹ»Ն ԱԼ ԽԱՌՆՈՒԵՑԱՒ ԿԱՐԱՒԱՆԻՆ

Երեք օրէ ի վեր կ'ամփոփենք Թուրքիոյ կառավարական եւ ընդդիմադիր թերթերուն միջեւ մղուած կռիւը, Թրքաբարոյ «անուշահոտութիւններով»:

Կռիւը կը շարունակուի նոյն սաստկութեամբ: Այս անգամ կարաւանին խառնուած է նաեւ «Միլլիյէթ»ը: Էնկիւրիի պաշտօնաթերթին, «Հաքիմիյէթը Միլլիյէ»ին խմբագրապետ Թունդքէմալական Ֆալիհ Րըֆգին է որ կը մռնչէ, «Թող քիչ մըն ալ հայհոյեն» խորագրին տակ.

— Բնաւ մի կարծէք թէ ընդդիմադիր այս բոլոր թերթերը ստորին (ալչաք) են։ Պալքաններէն մինչեւ Ամերիկա, այս տեսակ արարածները լրտեսներու եւ հայրասպաններու կարգը կը դասուին եւ նոյնիսկ անհատական ազատութիւններէ կը զրկուին։ Իսկ մենք անոնց յանձնած ենք թերթ կոչուած միջոցը եւ իրաւունք տուած որ խաղան կայլին հետ, որ ամբողջ հայրենիքը, ազգային պատիւը եւ սրբութիւնները կը մարմնացնէ։

Այսօր կրկին վերակազմուած են երկու ճակատները·— Ջապիչ ուժերը (ԽՄԲ.— Ժամանակին, Միլլի ուժերուն դէմ Տամատ Ֆէրիտին կազմած գունդերը), եւ Միլլի ուժերը։

Բացէք Տամատ Ֆէրիտի եւ Սիւլէյման Շէֆիքի արտօնուած Պոլսոյ թերթերը։ Պիտի տեսնէք թէ այն ատեն ի՞նչ մտածումներով եւ զէնքերով է որ կը յարձակէին անկախութեան պայքարի հրամանատարներուն վրայ, հիմա ալ նոյն ոգիով ու զէնքերով յարձակում կը գործեն ընդդիմադիր թերթերը։

Ոչ մէկ յաղթանակ այսքան շուտ քակուած է, ոչ մէկ փառք այսքան կանուխ ուրացուած է, եւ ոչ մէկ դաւաճանութիւն այսքան շուտ վերակենդանացած է։

Ահա Չէրքէզ Էտհէմի «ուշաղ»ը, որ կը յանդգնի ըսել թէ Մուսթաֆա Քէմալ իշխանութեան գլուխ կը մնայ «կռթնած գրաւումի իրաւունքին»։

Չէ՞ք գիտեր թէ Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ ո՞ր զօրավարները իշխած են, գրաւումի իրաւունքին կռթնելով։ Այս երկու քաղաքներուն մէջ Մ. Քէմալը կարենալ քննադատել, յաղթանակը ծաղրել է՝ ըսելով թէ «անցեալին կը պատկանի»։ Եւ այս ոճիրը գործողները, կարծես գրաւման ուժերուն պաշտպանութեան տակ գտնուէին, արձակ - համարձակ պոռոտին պատուաւոր եւ տառապեալ ժողովուրդին մէջ, ինչպէս կը պոռոտէին Քիւրտ Մուսթաֆա եւ Ալի Քէմալ։

Այս պատկերը իրապէս խորհիլ կուտայ մեզի։

Այնչափ հոգիները, որոնք կ'ուզեն յաղթանակը քանդել, միայն ձեր միջավայրին մէջ կը շնչեն։ Իրենց աղտոտ ձեռքերով միայն ձեր մաքուր օդը կը թունաւորեն։

Ինչպէս Պէտէվիները, որոնք պատերազմին վերջանալուն կը սպասեն մեռելները կողոպտելու համար, ինչպէս դատարկապորտներ որոնք աւարառութեան համար հրդեհի կը սպասեն, այս մարդիկն ալ կը սպասեն հայրենիքին անդամատման, կառավարութեան անկումին, որպէս զի կարենան գոհացնել իրենց կիրքը։

Պատիւը երբեք այսքան համբերող եւ ներողամիտ եղած չէ անպատուութեան դէմ։ Այս ներողամտութեան պատճառը այն է որ Էնկիւրի անսահման ուժ ունի եւ կը ճանչնայ ազգին մեծ սիրտը։

Բոլորը, բոլորը կը տեսնենք։ Սմսեղուկ պատկերաւոր գրութիւններուն ներսիդին, ձեր տողերուն խորը, եւ ձեր սեւ հոգիները մինչեւ ծայրը կը տեսնենք։ Բայց ազգն ալ տեսնելու է։ Թողէք, քիչ մըն ալ հայհոյեն, քիչ մըն ալ յոխորտան, մինչեւ որ ժողովրդական ո եւ է կասկած չմնայ իրենց տգեղ, զզուելի եւ աղտոտ էութեան մասին։

Ապա թէ ոչ, ամէն մարդ գիտէ թէ ազատութիւնը մորթերու վրայ նետուած ոսկորի կտոր մը չէ, որ փողոցի շուները կրծեն զայն...։

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Հոս մեծ շահագրգռութեամբ կը հետեւին այն երեւոյթին, որով կուսակցական թերթերը մէկ ճակատով յարձակումի անցած են, եւ միւս թերթերն ալ անոնց կը պատասխանեն։ Այս վիճաբանութեան արդիւնքի մասին զանազան ենթադրութիւններ կ'ըլլան։

Նախապէս, նկատի առնելով կուսակցական թերթերուն գործածած կարգ մը բառերը, կը կարծուէր թէ կառավարութիւնը արմատական միջոցներ ձեռք պիտի առնէ ընդդիմադիր թերթերուն դէմ։ Եթէ չեմ սխալիր, այս տեսակէտը ճիշդ չէ։

Ընդդիմադիր թերթերուն կարգ մը գրութիւնները եւ բառերը լրջօրէն ջղայնացուցած են այստեղի կուսակցական շրջանակները։ Հակառակ ասոր, մամուլի ազատութիւնը պիտի պահպանուի։

Խալքի ամէնէն ազդեցիկ անդամներէն Վասըֆ պէյ մասնաւոր տեսակցութեան մը ընթացքին ըսած է.

— Մամուլի ազատութիւն եւ նորէն մամուլի ազատութիւն։ Պիտի պոռան, պիտի պոռան, օր մըն ալ պիտի յոգնին...։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ա. Ե. Հ Կ. ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՎԻԷՆ, 29 Յուլիս.— Կարմիր Խաչի Վիէնի մասնաճիւղ գեղեցիկ գաղափարը յղացած էր, կազմակերպելու ընտանեկան հանդէս-երեկոյթ մը, որ տեղի ունեցաւ շաբաթ իրիկուան ժամը 8·30ին, Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» ակումբին մէջ։ Ճիշդ ժամանակին արդէն երկսեռ բազմութիւն մը փութացած էր սրահ, քաջալերելու համար Կարմիր Խաչի ձեռնարկը։ Սրահի 100 նստարանները բոլորն ալ գրաւուած էին արդէն։ Նախագահ Պ. Միքեան երեկոյթը բացուած յայտարարելէ վերջ, բացատրեց Կանանց Միութիւններու օգտակարութիւնը այրերու կողքին։ Մանաւանդ մեզ նման անդարմանելի եւ անհաշիւ ցաւեր ու հոգեր ունեցող փոքր ազգի մը համար։ Յիշեց նաեւ այլասերման վտանգը որ մեր տուներէն ներս մտած է, եւ որուն դէմ մենք պէտք է ազդուին պայքարինք։ Այս պայքարին մէջ ամէնէն մեծ պարտականութիւնը կ'իյնայ Կանանց Միութիւններու եւ Կարմիր Խաչերու վրայ։

Յետոյ կոչ ըրաւ որ, գաղութը ուժ տայ Կարմիր Խաչին, միշտ կանգուն մնալու եւ մեր գաղութին օգտակար ըլլալու համար։ Յետոյ երգուեցաւ «Հիմի էլ լռենք»ը փոքրիկներէ կազմուած երգչախումբի կողմէ։ Արտասանեց փոքրիկ Օր. Վ. Նալպանտեան, կտոր մը՝ Վահրամ Սօսեանէ։ Նոյնպէս Փոքրիկ Սր. Փ. Թէրզեան, պուպրիկը ձեռքին, երգեց «իմ անուշիկ մանկիկըս»։ Փոք. Մ. Ուզունեան արտասանեց Սմբատ-Բիւրատի «Կարմիր Խաչին»ը։ Վեց փոքրիկ Օրիորդներու կողմէ երկու գեղեցիկ հայկական պարեր հայկական տարազով, այս պարերուն, նուագով կ'ընկերանար Պ. Ա. Ալիքսանեան։ Այս գաղութին մէջ առաջին անգամ էր որ կը տեսնէին փոքրիկներու հայկական պարերը։ Գովելի է նաեւ Կարմիր Խաչի վարչութիւնը քանի մը օրուան մէջ այս գեղեցիկ պարերը սորվեցուցած էր 10—12 տարեկան փոքրիկներու։

Պարերէն յետոյ, երգչախումբին կողմէ երգուեցաւ «Համբարձում Եայլա»ն։ Պ. Մ. Մուրատեան երգեց «Երեւան բաղ եմ արել» եւ կտոր մը «Արշին մալ ալան»էն։ Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Օր. Հ. Միքճեան, որ կրընոպլէն մասնաւորապէս հրաւիրուած էր խօսելու համար։ Օրիորդը գեղեցիկ բանախօսութիւն մը կարդաց Կարմիր Խաչի նպատակներու շուրջ, յետոյ տեղեկութիւն տուաւ ուրիշ շրջաններու գործունէութեան մասին։ Մասնաւորապէս ծանրացաւ Սուրիոյ շրջանի վրայ, եւ մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ Կ. Խաչի բացած գրասենեակի մասին, ուր տեղ չքաւոր հայրենակիցներու դեղօրայք եւյն. կը տրամադրուի, որովհետեւ, այդ շրջանին մէջ, ամէնէն շատ հիւանդութիւններ կը պատահին, ինչպէս մալարիա եւյն.։

Յիշեց, նաեւ աւելի սրտի մօտիկ գործ մը, որուն ձեռնարկած է այդ շրջանի Կ. Խաչը, համաձայն կեդրոնի հրահանգին,— այն է, տարագրութենէն ողջ մնացած հոգեհատորներու փրկութիւնը։

Յետոյ յաջողապէս ներկայացուեցաւ «երկու տէրով ծառան»։

Երգեց Պ. Ա. Տիգրանեան «Ես լսեցի մի անուշ ձայն», Պ. Յ. Մաթոսեան արտասանեց «Հայ Լեզուն» (Զապէլ Ասատուր)։ Երեկոյթը վերջացաւ ճիշդ ժամը 11·30ին եւ հանդիսականները մեկնեցան շատ գոհ։

Տակաւին երեք ամիս է, որ վերակազմուած է Կ. Խաչի մասնաճիւղը եւ այս իր երկրորդ ձեռնարկն է։ Շրջանային վարչութեան հրահանգին համաձայն, Հայաստանի այս վերջին երկրաշարժի աղէտեալներուն համար ալ հանգանակութիւն մը կատարելով ճարեց կոկիկ գումար մը (307 Փր.) որ ղրկուած է կեդրոն։

Ն. Գալէ

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵԼՖՈՐԻ ՄԷՋ

ՊԵԼՖՈՐ,— Պելֆոր շրջապատուած է հսկայ գործարաններով, որոնց մէջ առաջին տեղը կը բռնեն Als. ·Thom·ը, նաեւ Schwob Frèresը։ Առաջինին մէջ կը գործեն 11,000 գործաւոր-գործաւորուհիներ, ստանալով օրական 30—40 Փր.։ Քաղաքիս հայ հայրենակիցներուն մեծ մասը հոն կը գործեն, գոհ՝ իրենց ստացած օրականներէն։ Գործարանը քաղաքէն երեք քիլմ. հեռու, Օֆֆմօնի եւ Պօսմոնի մէջ ամէն ընտանիքի յարմար կահաւորուած երկու սենեակներ տրամադրած է, ինչպէս եւ ելեկտրական լոյս եւ ջուր, չնչին ամսավճարով. տրամադրած է նաեւ օթօպիւսներ գործաւորներուն երթեւեկին համար։

Մեր հայրենակիցներէն մաս մը կը գործեն Schwobի մեծ գործարանին մէջ։ Այս ալ տրամադրած է կոկիկ շէնքեր գործարանին շատ մօտ, փոքրիկները կ'ուսանին օտար մանկապարտէզներու մէջ ձրիաբար եւ անշուշտ հետզհետէ կը ձուլուին, քանի որ գաղութը չունի բազմաթիւ հայրենակիցներ, որպէսզի ապահովէ մասնաւոր մանկապարտէզ։ Տարի մը առաջ մաս մը Հայեր քաղաքէս մեկնած են Փարիզ կամ այլուր, կարծելով թէ մեծ քաղաքներու մէջ աւելի օրական պիտի ստանան, բայց զղջացողներ շատ։ Երկու ամիսէ ի վեր մեկնող հայրենակիցներէն ոմանք վերադարձած են եւ գործարաններու դուռները կը զարնեն։ Եւ յաճախ կը յաջողին գործ գտնել շնորհիւ հինգ տարուան հայ գործաւորներու թափած ջանքերուն։ Բայց ո՞ւր է Փարիզի 50 Փր· օրականը եւ ո՞ւր է այսօրուան 18 Փր· օրականը...։ Բանուորները կը գործեն ամիսը 22 օր, գումարը՝ 396 Փր. որուն 300ը փանսիոններու կը վճարեն, մնացեալ մասը, սրճարանի կամ սիկառի չի բաւեր։

Խորհուրդ կուտամ հայրենակիցներուս տեղ կամ գործ չփոխել, ուր որ ըլլան, մանաւանդ հիմա որ գործազրկութիւն կայ ամէն կողմ։ Հայերս դարձեալ բախտաւոր ենք որ կը ճարենք մեր օրապահիկը։ Ո՛չ տանտէրը ո՛չ ալ սինէման է որ մեզ կը կշտացնէ, այլ գործարանային մաքուր աշխատանքը։

*** Հ. Յ. Դ. Մարմինը եռանդով կը գործէ։ Անցեալները սարքած էր գեղեցիկ պարահանդէս մը։

Գնահատելի է ընկերներուն յառաջդիմութիւնը։ Միայն կը փափաքէինք որ օգտուելով Նորեկ ընկերներու կարողութիւններէն, յաճախ սարքուին նման հանդէսներ։

Համակիր մը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (4)

ՀԱՃԻ ՔԵՐԻՄԻՆ ՕՐԸ

(կովկասեան գրականութիւն)

— Ոչ, բայց երբ քննիչը ձեզի հարցնէ թէ աշակերտներդ ամէնն ալ վճարում կ'ընե՞ն, ի՞նչ բան կ'արգիլէ ձեզ երբ այս ըսէք։

— Ի՞նչ բան կ'արգիլէ զիս, օ՛, շատ բան, մանաւանդ ի՞նչպէս պէտք է ստել քննիչի մը առջեւ, վերջը տեղս Սիպերիա կ'ըլլայ, ամէն դուք ալ ոչինչ պիտի շահիք։ Եւ յետոյ, Հաճի, ի՞նչպէս կրնամ պատիւս ոտնակոխ ընել, ստելով միայն, հէ՛յ, Հաճի, ի՞նչ խելքիդ կը փչես... դուք ամբողջ վաճառականներդ միշտ կը ստէք, բայց ուսուցիչը տարբեր բան է, երբեք չի ստեր, Աստուած կը զգուշացնէ զիս։

— Թո՛ղ անիծուած հօր մը զաւակ ըլլամ եթէ երբեք մէկ անգամ մարդ խաբած եմ... բայց ամէն մարդ մէկ չէ, ըսէ, Սաֆարպէկ, ի՞նչ պէտք ընենք։

— Արդեօք անլոյծ խնդի՞ր մը կայ մէջտեղը, տուէք ինչ որ աշխատութեանս վարձքն է, այսինքն 3 րուբլի, այն ատեն պիտի շարունակուի ուսուցումը։

— Երեք օրէն պիտի վճարեմ։

— Լաւ, ուրեմն երեք օր վերջ, տղաքներդ կը ղրկես։

— Շնորհ ըրէ՛ք, Սաֆարպէկ, շնորհ, ի՞նչեր կրնան ընել առ երեք օրուան միջոցին, դատարկապորտութեան պիտի վարժուին։

— Աւա՛ղ, ասիկա ամէնէն նուազագոյն շնորհս է։ ... Ըսէ՛ք, ինչո՞ւ կը մերժէք հիմա վճարել։

— Կ'երդնում պապուս գերեզմանին վրայ, որ գրպանս մէկ սանթիմ չունիմ։

— Ուրեմն ըսէք, Հաճի, ո՞ւր պահած էք քսան հազար րուբլին, հարցուց, փաղաքուշ եղանակով մը։

Հաճի Քէրիմը կատղեցաւ։

— Թո՛ղ անիծուած ըլլամ, թո՛ղ տղաքներս մեռնին, թո՛ղ ճրագս մարի, եթէ քսան հազար ունիմ ու կը ստեմ, նոյնիսկ քսան րուբլի, ի՞նչ յիմարութիւն է աս, որ ամէն մարդ զիս վարկաբեկել կ'ուզէ։ Քսան հազար ունիս, երեսուն հազար ունիս, կ'ըսեն, կարծես դրամիս հաշիւը իրենք բռնած ըլլան։ Այս յիմարութիւնը բերնէ բերան տարածուած է, թո՛ղ Աստուած իրենց տունը իրենց գլխուն փլցնէ, չեմ գիտեր ինչո՞ւ սանկ երջանկութիւն մը կը վերագրեն ինծի... Մտիկ ըրէք, Սաֆարպէկ, թող աչքերս կ'ուրանան, թո՛ղ հողը զիս ծածկէ, եթէ ձեզ կը խաբեմ...։

— Է՛հ կը բաւէ, Հաճի, կը հաւատամ ձեզի, պարապ տեղը մի երդնուք։

Հաճի Քէրիմը կերպասէ թեւով իր ճակատը սրբեց, ու սրտին խորքէն հառաչեց։ Ճակատին քրտինքի լիճերը չորցնելէ վերջ, ջանաց դադրեցնել քթին փշշոցը։ Կրկին Սաֆարպէկին նայեցաւ, տեսնելու համար թէ համոզուա՞ծ էր, եւ յետոյ մեղմ ձայնով մը շարունակեց։

— Ուրեմն, այսպէ՞ս պիտի կարգադրենք, Սաֆարպէկ... տղաքներս ներս առէք, վաղը վճարումը կը ղրկեմ։

— Ո՛չ, Հաճի, ոչ, չեմ կրնար, իսկապէս չեմ կրնար, Աստուծոյ սիրուն տղաքներդ տուն տար, ղրկէ այն ատեն երբ դրամ ունենաս։ Հիմա ինչ որ ըսէք, անկարելի է, չպիտի կրնանք իրարու հետ համաձայնիլ։

Այս միջոցին, Հաճի Քէրիմ հըպարտ ստուտում մը ունեցաւ։

— Արդեօք զիս ասկէ վռնտե՞լ որոշեր էք, գոչեց զայրացած, եւ վեհանձնաբա՛ր րուբլի մը նետելով գրասեղանին վրայ, աւելցուց։

— Տղաքնե՛րը ներս կանչեցէք այժմ։

— Իսկ մնացա՞ծը։

— Ծառայիս հետ պիտի ղրկեմ։

— Հաճի, շշտեց անողոք ուսուցիչը, կ'երդնում Աստուծոյս վրայ, որ եթէ երկու հարիւր իննսունը ինը սանթիմ երեք քառորդ վճարած ըլլաք, կրկին չպիտի հաւանիմ լաւագոյն միջոցն է մնացորդը վճարել։

— Ըսէ ինծի, Սաֆարպէկ, կռի՞ւ կը փնտռես։

Իրաւ որ, Սաֆար պէկը անողոք եւ յամառ մարդ մըն էր.

— Խոստովանէ ինծի, Հաճի, ինչո՞ւ դուք ալ ուրիշ միլիոնաներու պէս ձեր քսակին բերանը ամուր կը բռնէք, երբ խնդիրը ձեր տղաքներուն կրթութեան մասին է։ Մտածեցէք, Հաճի, եթէ կարդալ գրել գիտնայիր, միլիոնատէր մը կը դառնայիր, շատ գործեր կրնայիր ընել, քան այժմ։ Ասիկա հօրդ յանցանքն է։

— Թո՛ղ դրախտը ապրի ան, որ անհոգ եղած է այս մասին...։

— Հիմակուընէ երեւակայեցէք, ձեր տղաքներու ապագան, օրինակ մի՞թէ ձեզի հաճելի չէ որ տղաքներդ բարձր դիրքերու տիրանան, ըլլան ազդեցիկ մարդիկ, բայց գիտե՞ս, ատոր կրնան հասնիլ միայն կրթութեան շնորհիւ։ Անոնց առջեւ ամէն մարդ պիտի խոնարհի։ Հաճելի չէ՞ նաեւ ըլլան միլիոնատէր, եւ կամ ռուսական բանակին հրամանատար, ոսկեզօծ ուսնոցներով, ու նաեւ տնօրէններ, խնամակալներ, որոնց առջեւ նոյնիսկ ես, չորս ոտքերով պիտի քալեմ, ահաւասի՛կ ինչ է կրթութեան արժէքը։

Հաճի Քէրիմ այս փայլուն ճառէն աղօտ փափաք մը զգաց, ուսուցիչը սրտին զգայուն թելերուն դպած էր։ Գրպանէն մէկ մետր երկայնութեամբ քսակ մը քաշեց, ու դէպի վար ծռեց բերանը, ու դէպի ծեղքուած կողմը ուռեցաւ, վերջապէս երեք րուպլինոց մը երեւցաւ քսակին բերանը, ու յանձնեց ուսուցիչին.

— Յանուն Աստուծոյ, խնամք տար զաւակներուս։

— Հանգիստ եղէք Հաճի, տղոցդ ապագան ապահովուած է, ըսաւ Սաֆարպէկը մեծափառ եղանակով մը։ Յետոյ այս երկու մարդիկը իրար ջերմագին բարեւելէ վերջ Հաճի Քէրիմը դէպի շուկայ ուղղուեցաւ, իր պարպուած քսակը լեցնելու։

ՏԱՂՍՏԱՆԻ

Թարգ. Մ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ՎԵՐՋ

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ ԶԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հանքէօյէն, կը հեռագրեն թէ 25 հոգի գնդակահարուեցան, 5ը կոմունիստներ։

կեդրոններու մէջ: Վալէնցիոյ մէջ գործադուլ հռչակած են հացագործները եւ հանրակառքի պաշտօնեաները: Մալակայի մէջ ընդհանուր գործադուլ կը տիրէ: Ժողովուրդին պարէնաւորումը դժուարացած է: Խանութպաններուն հրաման տրուած է բանալ դուռները, այլապէս տուգանքի պիտի դատապարտուին:

151 հոգի եւս մեռած տաքէն

Շիքակոյէն կը հեռագրեն թէ սարսափելի տաքերը, որ սկսան մէկ շաբաթ առաջ, կը շարունակուին անընդհատ: Պաշտօնապէս կը ծանուցանեն թէ 151 հոգի արեւահար մեռած են բուն իսկ Շիքակոյի մէջ:

∴ Տաքութեան ալիքը վարակած է նաեւ Յունաստանը: Յունիս 28ին Աթէնքի մէջ ջերմաչափը կը ցուցնէր 39, Կրետէի մէջ՝ 32, Սէրէզ 37 եւն.: Գրեթէ առաջին անգամ է որ տաքը այսքան կը սաստկանայ յունիս ամսուն:

Տիւսէլտորֆի հրէշը գլխատուեցաւ

Երէկ առտու, Քէօլնի մէջ գլխատուեցաւ Փէթէր Քիւրթէն, Տիւսէլտորֆի հրէշը, նախագահը մերժած ըլլալով ներման խնդրագիրը: Մահավճիռը տրուած էր ապրիլ 7ին եւ երեք ամիսէ ի վեր դատական նախարարին որոշման կը սպասուէր:

Օրէնքը կը տրամադրէ որ ամէն մահապարտի 12 ժամ առաջ լուր տրուի, վճիռին գործադրութեան մասին: Քիւրթէնի ալ տեղեկութիւն տրուեցաւ չորեքշաբթի կէսօրին, որ պատրաստուի մեռնելու: Այս լուրին վրայ, մահապարտը, որ մինչեւ հիմա քաջութիւն կը ցուցնէր, փղձկեցաւ եւ ուշաթափ ինկաւ:

Նափոլէոնեան օրինագիրքը տակաւին ի զօրու է Ռենոսեան գաւառին մէջ, ուստի մահապարտը փոխադրուեցաւ Քէօլն, ուր կը գտնուի կիյյեօթինը:

∴ Հեռագրական լուրերու համաձայն, մահապարտը պաղարիւն էր վերջին վայրկեաններուն: Երբ մահուան խցիկը առաջնորդեցին, թուղթ եւ գրիչ ուզեց, քանի մը նամակներ գրելու համար իր զոհերու ընտանիքներուն: Այդ նամակներուն մէջ իր զղջումը կը յայտնէր գործած չարիքներուն համար: Յետոյ ամբողջ գիշերը անցուց աղօթելով, ընկերակցութեամբ քանի մը կրօնաւորներու: Ժամը 5.30ին գործադրուեցաւ վճիռը,

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ

ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Տէսինի ընկերները այս Կիրակի օր, վայրը եւ ժամը տեղին վրայ կը ծանուցուին: Ներկաներու թիւը պիտի նկատուի օրինաւոր: Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին Emile Zola սրահին մէջ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԻՆԿԱԾ ԲԵՐԴԻ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ»

Կը մասնակցին Օր. Բօլինէ, Պ. Պ. Թրագօշ, Նուպար Գազազ եւտոյն

Գ ի ն ե ր ը ժ ո ղ ո վ ր դ ա կ ա ն

ԾԱՆ.— Նոյն ներկայացումը Վիէնի մէջ, կիրակի օր, ժամը 2ին 150 Rue Lafayetteի սրահին մէջ՝

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԵԱՆ

հանդէսը այս կիր կէսօրէ վերջ ժամը 4.30ին 26RueTroyon. Sèvres

կը նախագահէ Փարիզի երեսփոխան Պ. ՀԱՆՐԻ ՓԱԹԷ

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այս իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ: Կը խօսի ընկ. Լ. Զօրմիսեան: Նիւթ՝ «Ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս Դաշնակցական եղայ»:

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ֆլորիայի մէջ՝

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ա բամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս իրիկուն ժամը 8.30ին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն, բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՈՒՐՖԱՅԻ Հայր. միութեան ժողովը այս իրիկուն ժամը 8-30-ին Cefé Rouquetի մէջ, 38 Ave. Simon Bolivar. մէթրօ Buttes Chaumont.

ԿԻԼԻԿԵԱՆ Հայր. միութեան ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, մէթրօ Օտէոնի դիմացի Café Petite Sourceի մէջ բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: կարեւոր օրակարգ:

ՍԻՓԱՆ երգչախումբի զբօսանք-պտոյտը այս կիրակի առաւօտ St. Germaine en Layի անտառին մէջ, մեկնումի ժամադրավայրն է Gare St. Lazar ժամը 8.37ին: Ամէն հինգ վայրկեանը շոգեկառք կայ՝ կը հրաւիրուին անդամները, համակիրներն ու բարեկամները՝

ՕՐ. ԼՈՒԻԶ ԱՂԱԲԵԿԵԱՆ

կ'երգէ այս իրիկուն ժամը 9ին P. T. T.ի կայանէն, կ'երգէ «Ծաղիկէի-սիրելիս», «Քելէ քելէ» եւ «Ցըլէեաման»՝

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պրուսայի որբերէն Յակոբ Մութաֆեան (նախկին մականունը Գրիգորեան) կը փնտռէ իր վարպետը Պրուսացի դերձակ Նուպար Էնկիւրլեան: Իմացնել՝ H. Moutafianի, Odos Tivon No. 97, Kokinia, Le Pirée, Grèce.

— Խաչէր Կէտիկեան (Ֆըրանսա) կը փնտռէ իր քոյրը Ֆընտըճագցի (Մարաշի շրջան) Ազնիւ (նախկին անունը Կիւրճի) որ այժմ կը գտնուի Փարիզ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Յովսէփ Կէտիկեանի, Chez Mr. Bury René au Moulin Mestifier, Maves (Loir et Cher). France.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գործ.— 1578.60,
Ժուանվիլ լը փոն, Պագ.— 70:
Էքս ան փրովանս, Ջատր.— 70:
Փարիզ, Մ. Ռ.— 35,
Կարտան, Ա. Մ.— 100,
Լիոն, Տիկ. Սար.— 140:
Նիս, Վ. Մ.— 100,
Վիվիէ, Վ. Տ.— 37,

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ,, ՀԱՏՈՐ ԹԻՒ 3
ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ
(ՄՇՈՅ ԳԵՂԱՄ)

ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀ

Ֆրանսա, գաղութներ եւ Պալքաններ 30 ֆրանք, Միացեալ երկիրներ 1 տոլար 50:

դիմել՝ L. Kévonianի, 235 Fbg. St. Martin. Paris (10)

ԾԱՆՕԹ.— Նպաստաւոր է բաժանորդագրուիլ Ն. Գ. Բ.ի հրատարակութեանց ամբողջ շարքին (12 հատոր), որ կ'արժէ միայն 200 ֆրանք Ֆրանսա, Գաղութներ, Պալքաններ, եւ 10 տոլար ուրիշ երկիրներ: դիմել՝ Dr. Krikorian, 126 Rue duFbg.St. Denis. Paris(9)

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Զ. Ս. Մ. ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Au Grand Arbre, chez Fiquetի պարտէզին մէջ (Robinson)

Անակնկալներ ծանօթ դերասաններու եւ սիրողներու կողմէ՝ երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Ներկայ հասարակութիւնը պիտի շարժանկարուի մեր ծանօթ ընկերոջ կողմէ:

Ժամը 8ին կը սկսի հրավառութիւնը, որ պիտի տեւէ կէս ժամ՝

Կը խնդրուի կէսօրուան եւ երեկոյեան ճաշերը միասին բերել՝ ձուկ եւ աժան պիւֆէ՝

ՄՈՒՏՔ՝ 2.50 ՖՐ., ՊԶՏԻԿՆԵՐՈՒՆ 1 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Թրամուէյ 128ը առնել Porte d'Orléansէն, շոգեկառք՝ Լիւքսէնպուրկէն կամ Denfert Rochereauէն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Անիէռ-Պուա Քոլոնպի Սահակ Մեսրոպ Դպրոցին կողմէ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10 մինչեւ երեկոյ Արժանթէօյի գեղատեսիլ անտառին մէջ:

Երգ, արտասանութիւն եւն.: Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Հաղորդակցութիւններ.— Շոգեկառք՝ Սէն Լազարէն, հանրակառք Թիւ 40 փորթ Քլիշիէն եւ Թիւ 45 փորթ Անիէռէն, իջնել՝ կար Արժանթէօյ ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն:

Հ Ա Մ Ե Ր Գ Լ Ի Ո Ն Ի Մ Է Ջ
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ 60ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Տէսինի կոմիտաս երկսեռ երգչախումբին կողմէ
մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ-ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

12 Յուլիս կիր. առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Meudonի անտառին մէջ

Կը մասնակցին Սկաուտ բոլոր խումբերը

Տեղի կ'ունենան սկաուտական խաղեր, ձեռական աշխատութիւններու ցուցադրութիւն եւ անակնկալներ:

Եկէ՛ք եւ տեսէք նոր սերունդի փրկութեան կենդանի եւ հարազատ պատկերը:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
4
ՅՈՒԼԻՍ
1931

4 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1612 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԵՂԱՆԸ ՊԱՏՐԱՍՏ Է, ՀՐԱՄԵՑԷ՛Ք

Մեր յունիս 9 եւ 10 թուակիր խմբագրականներով, փորձեցինք նորէն զգաստութեան հրաւիրել մեր հակառակորդները, գաղութներու կազմակերպութեան չարաբաստիկ հարցին առթիւ։

Հրապարակաւ պարզեցինք մեր դիրքը՝ Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան հանդէպ։ Հարցմը որ քիչ մը չափազանց կը հետաքրքրէ մեր ընդդիմադիրները։ Մասնաւորապէս ռամկավարները։

Ըսինք թէ՝ «կը մնանք անհաշտ ընդդիմադիր։ Գաղափարական հակառակորդ։ Արթուն պահակ։ Ոչ մէկ զիջում՝ այս կէտին մէջ»։ (10 յունիս)։

— «մենք, երկրի եւ ժողովուրդի բարիքին համար իսկ, պարտականութիւն կը համարենք մերկացնել այս բոլորը (չարիքները)՝ մեւին սեւ, ճերմակին ճերմակ ըսել՝ մատնանշել, ծաղկել, բողոքել՝ միեւնոյն ատեն բոլորովին դէմ ըլլալով տիրող իշխանութիւնը բռնի տապալելու ո՛ր եւ է ձեռնարկի։ Հեռու մնալով ապստամբական ո՛ր եւ է ծրագրէ՝ նոյնիսկ համբերելով ամէնէն ընդվզեցուցիչ արարքներուն, —զանգուածային ձերբակալութեանց, աքսորներու եւ բազմազան հալածանքներու։

— Ի՞նչ է ձեր տեսակէտը այս մասին։

Եւ ահաւասիկ Հայաստանը ամբողջական գլխատման, կազմալուծման, աղճատման ենթարկուած՝ էջմիածինէն մինչեւ համալսարանը։ Գրականութենէն մինչեւ արհեստագիտութիւնը։ Գիւղատնտեսութենէն մինչեւ լեզուն՝ Արհեստանոցէն մինչեւ ակադեմիան։ Գիտութենէն մինչեւ բանաստեղծութիւնը։

Վկայ — նախ եւ առաջ խորհրդային թերթերը՝ եթէ չէք հասկնար, պատրաստ ենք թարգմանելու՝

— Ազգի եւ հայրենիքի ո՞ր գերագոյն շահը կը թելադրէ բարեւի կենալ այս գարշելի վանդալականութեան առջեւ՝ նոյն իսկ ա՛յս ողջակէզին հանդէպ» (9 յունիս)։

Եւ իբրեւ հարցում.

— «Մեր բռնած դիրքը ինչո՞վ կը վնասէ Հայաստանի բարօրութեան։ Կամ ի՞նչ կապ ունի գաղութներու կազմակերպութեան հետ»։ (10 յունիս)։

×

Մեր ուղղած հարցումին սկսած է պատասխանել Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը, յօդուածաշարքով մը, որ դեռ չէ աւարտած։

Իսկ Եգիպտոսի պաշտօնաթերթը պարտք սեպած է, փոխանակ բուն հարցին պատասխանելու... բարեկրթութեան դաս տալ «Յառաջ»ին։ Իբրեւ նմոյշ, կ'արտատպենք հատուած մը.

— «Ե՞րբ պիտի սորվին, երբեք պիտի սորվի՞ն սա «Յառաջ»-ները՝ թէ կոպտութիւնը զօրութիւն չէ։ Իսկ եթէ զիրենք կարդացող տղերց վրայ տպաւորութիւն ընելու համար է որ այս լեզուով կը խօսին մեզ հետ, կրնան դադրեցնել իրենց խօսակցութիւնը, այլեւս տրամադիր չենք այդ հաճոյքը իրենց պատճառելու՝ Ուրիշ հազար առիթ ունին յոխորտալու, հայհոյելու եւ տղերքը... հմայելու. այս մէկը՝ բանակցիլ Պոլսոյ ջրհանկիրներուն լեզուով որոնք հայերէն աշխարհաբար սորված ըլլային, շատ է մեր ներողամտութեան համար...» («Արեւ», 22 յունիս)։

Իմացէք, բարեկի՛րթ եւ կենցաղագէտ Վահան Թէքէեանն է, բանաստե՛ղծը, որ գրի առեր է այս տողերը։

Ա՛յն մարդը, որ տարին տասներկու ամիս թոյն կը սրսկէ երակներու մէջ, սողոսկուն, ծածկամիտ եւ երկդիմի դարձուածքներով։ Որ կը ծածկէ իր մտածումները եւ չարտասաներ բառերը, աւելի զռեհկօրէն սպրդեցնելու համար զանոնք։ Որ անմրցելի վարպետն է գաղտասուքին կամ սպրդուքին (insinuation)։

Արդ, մէջտեղն են մեր երկու խմբագրականները, եւ մենք տող մը փոխելու պէտք չենք զգար։ Ինչ կը վերաբերի անոնց «կոպտութեան», կը յանձնարարենք Պ. Թէքէեանի նորէն եւ նորէն կարդալ զանոնք, եւ բաղդատել իր գրածներուն հետ։ Իր քնքո՛յշ, օձի պէս գալարուն «ֆրազ»ներուն հետ։

×

Անցնելով բուն օրակարգին, Պ. Թէքէեան անճարակ խաղ մը կը խաղայ ատենէ մը ի վեր, պահանջելով որ հրապարակաւ պատասխանենք իր կարգ մը հարցումներուն։

Կ'ուզէ իմանալ թէ՝ Դաշնակցութիւնը յանձն կ'առնէ՞ ուրիշ կուսակցութեանց եւ մարմիններու քննութեան ենթարկել իր քաղաքականութիւնը։

«Դաշնակցութիւնը պէտք չէ իր գաղտնի ժողովներուն եւ խորհուրդներուն մէջ տուած որոշումները գործի վերածէ կամ վերածել փորձէ՝ առանց այդ մասին հաւանութիւնը առնելու քաղաքական գործով զբաղող ուրիշ հայ մարմիններու, նախ կուսակցութեանց եւ ապա ազգային իշխանութեանց՝ ինչ չափով որ կարելի է»։ («Արեւ» 17 յունիս)՝

Նոյնը՝ ներկայ պարագային ալ,— կ'ուզէ որ ճշդենք «գաղութներու վերաբերումը Հայաստանի հանդէպ, որուն մէջ կը մտնէ նոյն գաղութներու կազմակերպման մէջ դեր մը կատարել ուզող Հ. Յ. Դաշնակցութեան Հայաստանի հանդէպ վերաբերումը»։ («Արեւ, 22 յունիս)։

Պատասխան,— Սեղանը պատրաստ է. հրամեցէք խօսեցէք Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ։

Իբրեւ կենցաղագէ՛տ եւ դիւանագէտ, Թէքէեանները պէտք է գիտնային թէ խնդիրներ կան որոնց մասին հրապարակաւ խօսիլը իսկապէս «կոպտութիւն» եւ «անգիտակցութիւն» կ'ենթադրէ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՇՈՒՐՋ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Ծայրայեղութենէ ծայրայեղութիւն գլորելուն մէջ շահ չկայ։ Չկան բաւարար փաստեր ու վաւերական տեղեկութիւններ թէ լաւատես եւ թէ յոռետես կարծիք կազմելու՝ Ախտանշաններ կան միայն, որոնք վճռուի ուժ չունին՝ կան նաեւ լուսաւոր կէտեր՝ որոնք յառաջդիմութեան յայտարարներ չեն՝

Լաւին ու գէշին այս սահմանումէն յետոյ, կրնանք երկարօրէն խօսիլ Թուրքիոյ յեղաշրջումի մասին, այն չափով, ինչ չափով որ հրատարակուած տեղեկութիւնները կը ներեն։

Նախ քննիւթը արծարծելը, պէտք է նշել որ խրախուսական են հայ մամուլին եւ հայ քաղաքական միտքին Թուրքը լաւապէս ճանչնալու համար ըրած փորձերը՝ Թուրքիա մեր դրացին է՝ պիտի ապրինք միշտ քով քովի, կից սահմաններով։ Հետեւաբար, զինքը ճանչնալու, լաւ ճանչնալու համար, պէտք է հետեւինք անոր բոլոր շարժումներուն, մեր քաղաքական ուղղութիւնը ըստ այնմ մշակելու համար՝ Չի բաւեր ըսել թէ Թուրքին յաւիտենապէս թշնամի ենք։ Պէտք է գիտնանք թէ մեր թշնամին ի՞նչ կ'ընէ, որպէսզի մեր ալ ընելիքի մասին մտածենք։

Այս տեսակէտով, տարիներէ ի վեր հայ մամուլին ցոյց տուած հետաքրքրութիւնը թէ խրախուսական է եւ թէ հրահանգիչ՝»

ՊՈՅՔՈԹԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Պոյքոթի նախորդ կոմիտէի ձերբակալումէն անմիջապէս յետոյ, գործի սկսաւ երկրորդ կոմիտէն, նախագահութեամբ Հաճի Ռաշիդ Պէհիպ Պուսթանիի՝ նոր կոմիտէն որոշած է լռութեամբ եւ առանց թռուցիկներու գրգռութեանց գործել եւ խաղաղ միջոցներով շարունակել պոյքոթը։ Կառավարութիւնը որոշած է ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել, եթէ որ եւ է գրգռութեան դիմուի՝

Կոմիտէի բանտարկուած անդամները դեռ կը մնան միեւնոյն խստութեանց ներքեւ՝ Անոնք իբրեւ բողոք անօթի կը մնան եւ կը մերժեն իրենց ղրկուած կերակուրները՝ Ամէն կողմէ կերակուրներ եւ նուէրներ կը ղրկուին անոնց՝ Աւագուաքի բանտը՝

⁂ Կարելի չէ վերջացած նկատել պոյքոթը՝ Հանրակառքերը թէեւ կանոնաւոր կերպով կ'երթեւեկեն, սակայն շատ քիչեր կը նստին անոնց մէջ։ Ժողովուրդը գոհ չէ այս վիճակէն եւ կ'ուզէ վերջ տալ, սակայն իւրաքանչիւրը իրեն յատուկ հաշիւով կը հանդուրժէ՝ մանաւանդ ինքնաշարժերու երթեւեկը շատ դժուարութիւններու մատնուած է. ամէն տեղ եւ ամէն վայրկեան կարելի չէ գտնել զանոնք՝

Նշմարելի է սակայն որ օրէ օր հանրակառք նստողներու թիւը սկսած է բազմանալ, թէեւ շատ դանդաղ՝ Անցած շաբաթներ, մինչեւ իրիկուն հազիւ 5-10 սուրիական մուտք կ'ունենար ընկերութիւնը հանրակառքերէ, մինչդեռ շաբաթէ մը ի վեր սկսած են 5-6 ս. ոսկի մուտք ունենալ իւրաքանչիւր հանրակառքի վակոնէն։ Բաղդատելով առաջուան մուտքերուն հետ, այս գումարը շատ չնչին է, որովհետեւ օրական 40-50 ս. ոսկի մուտք կ'ունենար իւրաքանչիւր վակոնը։

⁂ Արաբական թերթերը կ'ըսեն թէ բանտարկեալները շատ գէշ վիճակի մէջ կը գտնուին եւ հիւանդ են՝ Անոնց գտնուած «գօվուշ»ները խոնաւ ու նեխած ըլլալով, բոլորն ալ թանչքէ վարակուած են եւ նիհարցած։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Ֆրանքեւամերիկեան բանակցութիւնները վերսկսան երէկ։ Առայժմ յուսալից է մթնոլորտը եւ հաւանաբար կարեւոր քայլ մը առնուի։ Ֆրանսա իր շահերուն դէմ գտնելով հանդերձ Հուվըրի առաջարկին շատ մը կէտերը, չուզեր մեկուսանալ։ Մանաւանդ որ, Անգլիոյ մէջ ալ տրամադրութիւն կայ ծրագիրը գլուխ հանելու, նոյն իսկ առանց Ֆրանսայի մասնակցութեան։

Իբրեւ նորութիւն, յիշենք որ Լոնտոնի մէջ կը խորհին խորհրդաժողովի մը հրաւիրել Ներկի ծրագիրն ստորագրող պետութիւնները։

Թուրքիան ալ կ'ուզէ օգտուիլ

Պոլսոյ «Ազգամ» թերթին տնօրէնը հարցուց ամերիկեան դեսպանատան թէ Նախագահ Հուվըրի ծրագիրը կ'ընդգրկէ՞ նաեւ Թուրքիոյ հանրային պարտքերը։ Դեսպանատան խորհրդականը իբրեւ պատասխան, Թուրք խմբագրին ղրկեց Հուվըրի ծրագրին պաշտօնական բնագիրը, ուր կ'ըսուի.— «Բայց չհաշուելով կառավարութեանց պարտաւորութիւնները մասնաւորներու հանդէպ»։

Հակառակ այս բացորոշ վերապահումին, «Ազգամ»ի խմբագիրը կը հարցնէ թէ կարելի՞ է Օսմ. հանրային պարտքերը համարել իբրեւ պարզ յանձնառութիւն մասնաւորներու հանդէպ, քանի որ այս խնդիրը քննուեցաւ Լօզանի մէջ։

Փա՛ստ է որ Թուրքերն ալ տրամաբանել գիտեն։ Իսկ «լքեալ» գոյքե՞րը։ Մասնաւո՞ր աւար են թէ հաւաքական, «Ազգա՛մ» պէյ։

ԱՄԷՆ ԲԱՆՒՈՐ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻ

ՄԷԿ ՇԱԲԱԹ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ

Երեսփ. Ժողովը փակումէն առաջ տուաւ կարեւոր որոշում մը,— պարտաւորիչ եւ վճարովի արձակուրդ Ֆրանսայի բոլոր բանուորներուն, ինչպէս կը վայելեն պաշտօնեաները։

Միտքերը պատրաստուած էին արդէն, բայց կարգ մը երեսփոխաններ ուզեցին յետաձգել տալ։ Օրինագծին վիճաբանութիւնը սկսաւ հինգշաբթի կէս օրին։ Տեղեկաբերը հաղորդեց թէ աշխատանքի յանձնաժողովը միաձայնութեամբ ընդունած է օրինագիծը, թէ բոլորն ալ համաձայն են սկզբունքի մասին, մէջն ըլլալով առեւտրական սենեակները եւ գործատէրերու սէնտիքաները։ «Պաշտօնեաները իրենց կանոնաւոր արձակուրդներն ունին. ինչո՞ւ խտրութիւն դնել բանուորներուն համար»։ Պ. Տիւրաֆուր, երբեմն աշխատանքի նախարար, պաշտպանեց օրինագիծը, յայտնելով թէ ինքն ալ ժամանակին առաջարկած էր։ Երեսփոխան մը առաջարկեց որ արձակուրդը տեւէ մէկ շաբաթ, վճարուելու պայմանով։

Հակառակ զանազան ընդդիմութիւններու, որոշուեցաւ քուէարկութիւնը վերջացնել գիշերային նիստի մը մէջ։ Այդպէս ալ եղաւ։ Գիշերը ժամը 11ին վերսկսաւ վիճաբանութիւնը։ Հարցումներ եղան հաւաքական արձակուրդներու եւ հողագործ բանուորներու մասին։ Յատկապէս ճշդուեցաւ թէ արձակուրդ ստացող բանուորները չեն կրնար երթալ ուրիշ տեղ աշխատիլ արձակուրդի միջոցին։ Երեսփոխան մը պահանջեց որ տուներու մէջ աշխատողներն ալ (ծառայ, սպասաւոր եւն.) օգտուին արձակուրդէն։

Ձեռամբարձ քուէարկութեամբ ընդունուեցաւ մէկ շաբաթ արձակուրդը։

Մասնաւոր տրամադրութեան մը համաձայն, այն բանուորները որ 15 օրուան արձակուրդի իրաւունք ունին, դայն պիտի ստանան երկու անգամէն։ Մերժուեցաւ բանաձեւ մը որ կ'առաջարկէր արձակուրդի համար կորսուած ժամանակը լրացնել յաւելուածական աշխատանքով, տարուան ընթացքին։

Քուէն ալ ելեկտրական կոճակով

Խորհրդարանը տուաւ նաեւ ինքնատիպ որոշում մը։ Յառաջորդ նստաշրջանէն սկսեալ, քուէարկութիւնը պիտի կատարուի... ելեկտրական կոճակով։ Այս նորութեան համար պիտի ծախսուի 600,000 ֆրանք։ Աջակողմեան երեսփոխանները դէմ էին, բայց օրինագիծը ընդունուեցաւ։

Նոր դրութեամբ, իւրաքանչիւր երեսփոխանի առջեւ պիտի դրուին երկու ելեկտրական կոճակներ, որոնց մէկուն կամ միւսին վրայ պիտի կոխէ, թեր կամ դէմ քուէարկելու համար։ Յետոյ ելեկտրական թելերու հանգոյց մը նախագահին ամպիոնին մօտ դրուած քուէատուփի մը մէջ պիտի նետէ կտրօն մը, քուէարկող երեսփոխանին անունով։ Այս կտրօնը պիտի իյնայ կչիռի մը այս կամ այն նժարին մէջ, համաձայն տրուած քուէին, — թեր կամ դէմ։ Պարզ ակնարկ մը նժարներուն վրայ՝ կը բաւէ անմիջապէս իմանալու քուէարկութեան ելքը։ Միեւնոյն ատեն արձանագրող գործիքներ անմիջապէս պիտի ծանուցանեն նաեւ քուէներու թիւը։ Կտրօնները հաւաքելէ յետոյ, դիւրին է հասկնալ թէ ինչպէս քուէարկած է իւրաքանչիւր երեսփոխան։

Այս նորութեան առաւելութիւններն ընդունելով հանդերձ, անշուշտ շատ մը երեսփոխաններ պիտի շուարին, մանաւանդ առաջին օրերուն, եւ իրենց կամքին հակառակ քուէներ պիտի տան, ձախաւերութեամբ կամ մտացրիւ վիճակի մէջ։

Յետոյ, միշտ հաւանական ըլլալով մեքենային խանգարումը — թէեւ բազմիցս փորձուած է — ի հարկին սովորական ձեւով քուէարկութիւն ալ պիտի կատարուի։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Ստացած ենք հետեւեալ գումարները.—

ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Պորտոյի «Արարատ» միութեան հանգանակութիւնը	580.60
Եոզկատի Իյտէլի գիւղի Հայր. միութիւն, Կրընոպլը	100.—
գումար	680.60
Յուլիս 2ի գումարը	3295.—
ընդհ. գումար՝	3975.60

×

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Եոզկատի Իյտէլի Հայր. միութիւն, Կրընոպլը	120.—
Տօքթ. Մ. Նորայր (Մ. Տէրպէտէրեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի)	100.—
գումար	220.—
Յուլիս 2ի գումարը	8121.—
ընդհ. գումար	8341.—

⁂

...Խմբագիր «Յառաջ»ի

ՊՈՐՏՕ, 1 Յուլիս.— Ցաւով իմացանք Հայաստանի մէջ պատահած աղէտալի երկրաշարժը։ Եւ ուզեցինք մենք ալ մեր կարելին ընել, չափով մը մասնակցիլ եղբայրական օգնութեան՝ Քիչ մը ուշ սակայն։ Այս անգործութեան շրջանին, չէինք կրնար աւելին ընել՝ Պորտոյի «Արարատ» միութիւնը ձեռնարկեց հանգանակութեան մը, որմէ գոյացաւ 585 ֆր.՝ թղթատարի ծախքը զեղչելով, կը մնայ 580 ֆր. 60 ս. զոր ձեզ կը ղրկենք մանտա քարթով՝ Կը խնդրենք որ այս գումարը յանձնէք Հայաստանի երկրաշարժի օգնութեան Փարիզի կեդրոնական յանձնախումբին, ստանալով ընկալագիրը։

Կը խնդրենք հրատարակել նուիրատուներու անունները։

Վարչութիւն

Յ. Գ.— Հանգանակիչ յանձնախումբի կը բաղկանայ հետեւեալներէ՝ *Յովսէփ Քէթէնճեան, Շնորհք Սուքիասեան։*

⁂

...Խմբագիր «Յառաջ»ի

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 1 Յուլիս.— Եոզկատի Իյտէլի Հայր. միութիւնը որքան ալ փոքրիկ, չէր կրնար անտարբեր մնալ հանդէպ իր արենակիցներուն, որոնք բնութեան արհաւիրքներուն ենթարկուեցան Զանգեզուրի մէջ։

Կը յուսանք թէ մեր այս չնչին բայց սրտաբուխ նուէրը, 100 ֆր.ը կրնայ սփոփարար ըլլալ՝

Մակեդոնիոյ որբերուն աղեխարշ ճիչերն ալ արձագանգ գտան միութեանս մօտ, որ կազմուած է բացառաբար իրենց բախտակից որբերէ՝ Իբրեւ ապացոյց եղբայրասիրութեան կը ղրկենք 120 ֆրանք, «Յառաջ»ի միջոցաւ։

Վարչութիւն

ՈՐԴԵՍԶԻ ՆՈՐԱԾԻՆՆԵՐԸ ՉՇՓՈԹՈՒԻՆ

Պրուքլինի մէկ հիւանդանոցին մէջ ընդունուեցաւ նոր դրութիւն մը, նորածին երախաներուն ինքնութիւնը ապահովելու համար՝ Անմիջապէս որ երախան ծնի, անդրմանիշակագոյն ճառագայթներու կ'ենթարկուի, եւ մօրը անունին սկզբնատառերը կը դրոշմուին զիստերէն մէկուն վրայ։

Այստեղ, Փարիզի հիւանդանոցներուն մէջ, երախան ծնելէ անմիջապէս վերջ, մօրը կը հարցնեն անունը, եւ լաթի մը վրայ գրելով, կը կապեն թեւերուն՝

ԱՐԵՒԵԼՔԸ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ԴԷՄ

Հայերէն թերթերը, այս վերջին տարիներուն, մարգարէաշունչ եղանակով մը, յաճախ կը խօսին պայքարի մը մասին, որ կը պատրաստուի Եւրոպայի եւ Ասիոյ միջեւ։

Քիչ մը ուշացած է այդ արձագանգը։

Վեց տարի առաջ, երբ ֆրանսական թերթերը շատ մտահոգ էին այդ ապագայ մեծ պայքարին մասին, յայտնուած կարծիքներու ազդեցութեանը տակ՝ յօդուած մըն ալ գրած «Մարմարա»յի մէջ։ Ցետոյ ֆրանսական օրաթերթերը մոռցան այդ պայքարը,— է՛հ, օրաթերթերը, ամէն ազգի մէջ, երախայի պէս են, շուտով կը լքեն իրենց խաղալիքը եւ կը զբաղին ուրիշ նոր բանով մը,— ու պահ մը իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը դարձուցին այն պայքարին վրայ, որ կը պատրաստուի Եւրոպայի եւ Ամերիկայի միջեւ։

Եւրոպա իր յուսահատական դէմքը Ասիոյ դարձնէ թէ Ամերիկայի, խնդիրը նոյնն է,— կը նշանակէ թէ վախ ունի իր գերիշխանութիւնը կորսնցնելու։ Արդարեւ, լոյսին հետ, որ կուգայ արեւելքէն, կը հասնին արհամարհանքի եւ ընդվզումի աղաղակներ։ Այլեւս մարդիկ չեն ուզեր պաշտել Եւրոպան, իբրեւ աղբիւր իմաստութեան եւ ուժի։

Ինծի համար հաճոյք մը եղաւ կարդալ Միքայէլ Նալբանդեանի կարծիքը, յայտնուած՝ տարիներ առաջ։ Նալբանդեան իր երկրագործութիւնը որպէս ուղիղ ճանապարհ գործին մէջ, որ տպուած է 1862ին, կը կանգնի Ասիոյ կողմը եւ մարգարէական շունչով մը կ'ըսէ.

— «Պիտի գայ օր, երբ այդ պառաւ Ասիան պիտի ծանկանայ եւ ասիական ազգերն այն վայրկեանից պիտի սկսանին իւրեանց պատմութիւնը»։

Նախ կը տեսնուի, որ Նալբանդեան տնտեսական վարդապետութեան ճամբով միայն կ'երթայ ոգեկոչելու Ասիոյ ապագան.

— «Ասիոյ ապագան աւելի մեծ է, աւելի լայն է տնտեսական խնդրի վերաբերմամբ, քան թէ Եւրոպայի ապագան»։

Ցետոյ կը տեսնուի, որ Ռուսոյի վարդապետութեան գիծով կ'երգէ Ասիոյ թարմութիւնը եւ «քաղաքակիրթ Եւրոպայի» մահը։

1912ին Յ. Գ. Մրմրեանն ալ, փիլիսոփայօրէն շօշափելով պայքարը արեւելքի եւ արեւմուտքի, արհամարհանք կը կարդար Եւրոպայի դէմ.

— «Մինչ արեւմուտք՝ պատմական ու փիլիսոփայական իր հնութիւններն եւ տեսութիւններն սպառելու վրայ՝ ժամանակակից յետին դէպքն ու դէմքն եւ վէպքը մանրամասն նրբագրութեամբ ու արուեստամոլութեամբ կը յանձնէ հանապազօր մամուլի բազմախօս երախին, Արեւելք՝ իր հսկայ ու անդրաջրհեղեան հնութիւններէն սկսեալ մինչեւ իր կրօնական տեսութիւններն ու յայտնութիւնները, փիլիսոփաներն ու հանճարները՝ տակաւին կ'ագահէ մեզի ի լոյս տալ, հակառակ անոնց սկզբնական ու արմատական նկարագրին, հակառակ մանաւանդ որ՝ արեւին հետ՝ ի՛նքն է նաեւ իմաստութեան եւ գիտութեան նախանշող արշալոյսը։ Ասոր գլխաւոր պատճառն ալ՝ արդի իմաստութեանց ամէն բան Եւրոպայէն ակնկալելու եւ՝ առանց պատշաճեցնելու աշխատութեան՝ տեղական իր ամէն մասերուն ածանցելու նախապաշարումն է։ Եւրոպա ամէն բան, Եւրոպա ամէ՛ն բանի աղբիւրն համարուած է մեզի, նոյնիսկ այնպիսի բաներու՝ ուր երկրորդ ու մերթ երրորդ ձեռքի դեր մը հազի՛ւ ունի ինք»։

Կը տեսնուի, որ մեր մտաւորականներէն ոմանք կանուխէն զինք բռներ են Եւրոպայի դէմ։ Վալէրի Բրիւսով հայ հոգին խիկ կը բաժնէ երկուքի, արեւելեան եւ արեւմտեան բեւեռներու։ Հայ քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ՝ երկու ազդեցութիւններ, արեւելեան եւ արեւմտեան։ Եւ «ռուսահայ» ու «Թրքահայ» բացատրութիւններուն մէջ կը տեսնէ այդ ազդեցութիւններուն պարզ նշանակութիւնը։ Սակայն Վ. Բրիւսով հայ մշակոյթին աշխարհագրական-քաղաքական երկուութիւնը կը շփոթէ հայ իմացականութեան պատմա-փիլիսոփայական երկուութեան հետ։ Այնպէս որ սխալ է արեւելքի եւ արեւմուտքի մեծ պայքարին հետ կապել նաեւ արեւելահայ եւ արեւմտահայ մշակոյթներու անկախ զարգացումը։ Իմ համոզումով, հայ հոգին ունի երկու երես,— ցամաքային իմացականութիւն (esprit continental) եւ միջերկրականեան իմացականութիւն (esprit méditerranéen)։ Բայց այդ երկու երեսներն ալ կը կրեն արեւելքի յատկանիշերը։ Երկուութիւնը գոյութիւն ունի ամէն բանի մէջ, եւ ամէնուն հոգիին մէջ։ Մեթերլինկ կ'ընդունի, որ ամէն ուղեղ, բաժնուելով երկու կիսագունդերու, կը ներկայացնէ արեւելքն ու արեւմուտքը։ Եւրոպան եւս կարելի է բաժնել երկու մասերու,— հարաւ եւ հիւսիս,— որոնք կը ներկայացնեն երկու տարբեր քաղաքակրթութիւններ։ Բայց մենք այսօր Եւրոպան կ'առնենք իբրեւ ամբողջութիւն, դնելու համար դէմ յանդիման ուրիշ մեծ ամբողջութեան մը, որ Ասիան է։

Արդ, երբ խորապէս քննենք մէկ կողմէ հայ հոգիին երկու բեւեռներու բաժնուիլը, միւս կողմէ Եւրոպայի ու Ասիոյ երկու ճակատներու բաժնուիլը, պիտի տեսնենք որ առաջին բաժանումը երեւութական (virtuel) է, եւ երկրորդը՝ իրական (réel)։

Եւրոպա վերածնունդի շրջանին յայտնեցաւ իբրեւ լատինական արժէք։ Ոմանք «միջերկրականեան» կ'ըսեն, ինչ որ, տեսակէտով մը, սխալ է։ Ցետոյ ռոմանթիզմի շրջանին, արթննալով հիւսիսային ազգերը, ըմբոստացան լատինական արժէքներու դէմ, եւ ստեղծուեցաւ եւրոպական արժէք մը,— խառնուրդ հիւսիսային եւ հարաւային իմացականութեանց։ Եւ ահա քսաներորդ դարը, որ ճիգ մըն է՝ ստեղծելու «տիեզերական» արժէք, եթէ կարելի ըլլայ լռեցնել ներքին հակամարտ հոսանքները եւ մարսել Ասիան։

Սակայն Եւրոպա դեռ միաձոյլ չէ, այնպէս որ շատեր շփոթութեան կը մատնուին երբ հարկ կ'ըլլայ գծել Եւրոպայի սահմանները։ Ժամանակ մը Եւրոպայի արեւելեան սահմանագիծը կ'անցնէր Ռուսիոյ մէջքին վըրայէն, Ուրալեան լեռնաշղթայէն։ Մեծն Պետրոս Սէն Փեթերսպուրկ կը փոխադրէր իր մայրաքաղաքը, Եւրոպա մտնելու համար։ Ընդհակառակն Ասիա կը քաշուին ռուս բոլշեւիկները։ Եւ Եւրոպայի սահմանագիծը աշխարհագէտները, հիմա, աւելի ասդին կ'առնեն։ Բայց ոմանք ժամանակ մը Եւրոպայի արեւելեան սահմանագիծը կը դնէին... Հռենոսի մէջ, բաժնելով լատին աշխարհը... Ասիայէն։ Այս ամէնը ցոյց կուտան, թէ ինչ որ կը կոչուի «եւրոպական արժէք», գոյութիւն չունի տակաւին։ Երկու հակադիր ուժեր, համադրմանութիւն եւ համալատինութիւն, գերիշխանութեան պայքար կը մղեն, արգիլելով «եւրոպական ուժին» ստեղծումը։

Ու միւս ճակատին վրայ, Ասիա կը ցնցուի, կը թօթվուի, ու յամրաբար կ'արթննայ։ Սամսոնն է, որուն մազերը կը բուսնին։ Ո՞վ կրնայ մարգարէութիւն ընել։ Ցանկարծ գտնելով իր ուժերը, պիտի կործանէ՞ Եւրոպայի մեծ տաճարը, ինքն ալ կորսուելով փլատակներուն մէջ, թէ պիտի գիտնայ օգտուիլ եւրոպական քաղաքակրթութեան բարիքներէն,— ուզել իր անկախութիւնը, թեւ երկարել Եւրոպայի եւ կազմել Եւրասիան։

Աշխարհագրութիւնն խիկ կ'ըսէ թէ չկայ Եւրոպա, չկայ Ասիա, այլ կայ միայն Եւրասիա մը։ Միջին դարուն՝ կրօնքն էր, որ բաժնեց այդ երկրամասերը, Եւրոպան կը ներկայացնէր քրիստոնէութիւնը, եւ Ասիան՝ իսլամութիւնը։ Եւրոպացիները երջանիկ էին եւ ապահով, որ ծով մը, Միջերկրականը,— «Քրիստոնէութեան ծով» կ'անուանէին զայն, փոխարինելով «քաղաքակրթութեան ծով» հին բացատրութիւնը,— կը բաժնէր զիրենք իսլամական աշխարհէն։ Սխալեցան անշուշտ։ Բայց պատմութիւնն խիկ կ'ուսուցանէր թէ, ինչպէս Փիւնիկեցիներուն համար, որոնք նստած էին «Արեւելքի սանդուղներուն» վրայ, գաղութներ էին ափրիկեան եւ եւրոպական ծովեզերքները, նոյնպէս Հռոմայեցիներուն համար, որոնք նստած էին եւրոպական թերակղզիին մէկ թեւին վրայ, գաղութներ էին Հայաստանի բարձրաւանդակները։

Դժբախտաբար, Ռուսիա, որ հեռու ինկած է քաղաքակրթութեան եւ վաճառականութեան ծովէն, ատաուածաշնչական Միջերկրականէն, ամենամեծ թատերաբեմը հին ու նոր պատմութեան, այնքան գէշ կերպով կը զրգռէ Ասիան, որ թերեւս պատահի ինչ որ պատահեցաւ Սամսոնի։

Ցաջորդով դարձեալ այդ պայքարին մասին, որ պիտի երեւի նաեւ ուրիշ ձեւերով։

ԱԶԱՏԱՆԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԳԻԾԵՐ

(ընկերոջ մը դագաղին եռեւէն)

Մահուան անակնկալ ու դաւադիր հարուածը մեզմէ խլեց մէկը մեր ամէնէն ճամեստ մտաւորականներէն։

Ստիպուած ենք հաշտուիլ դառն իրականութեան հետ։ Ստիպուած ենք փիլիսոփայ դառնալ անկենդան մարմինի մը առջեւ, որ ժամ մը առաջ, օր մը, շաբաթ մը առաջ, մեզի պէս կը մտածէր ու կը զգար։ Անիկա անխուսափելի է մարդուն համար, որ պիտի քալէ մեռնողներուն ետեւէն։

Ինքնամխիթարուինք կամ ոչ, մտածումին թելերը որքան որ պրկենք, աչաւոր ճշմարտութիւնը, մահուան իրականութիւնը — աւելի կը պայծառանայ, աւելի ընտանի կը դառնայ.

Մենք մահուանն ենք ու մահը մերը,
Ո՞վ է մշտական աշխարհի տէրը։

***

Այսպէս ուրեմն, երբ դէմ դիմաց կը նստինք, երկու կռուողներուպէս, որոնք երբեմն հաշուեյարդարի պէտքը կը զգան մահուան գաղափարին առջեւ, միշտ մե՛նք ենք որ նկուն կը մնանք, տեղի կուտանք, ու ակամայ կ'ընտելանանք անոր հետ։

Իբրեւ գրական փաստ, որ կը յայտնենք մեր հակառակորդին, մեռնողին արժանիքներն են, որոնք որքան ալ հեզութեան ու դիւային ժպիտի արժանանան, մնացողներուս մխիթարութիւն կը պատճառեն։ Մեզի ուրիշ բան չի մնար, եթէ ոչ շարժանկարի մը պէս վերապրիլ մեռնողին կեանքին մանրամասնութիւնները, եւ նկարագրի քանի մը կարկառուն գիծեր երեւան հանել, որոնք ուժն ունին բարեկամներու անկեղծ համակրութիւնը հրաւիրելու, որոնք վերյիշել կուտան մեզի կեանքի դառնութեան մէջ ինկած քանի մը կաթիլ քաղցրութիւնը։

«Տէրպի»ն, մեր սիրելի ու փաղաքշական բառով, անոնցմէ էր, որոնք իրենց շուրջը համակրութիւն ստեղծելու անվերապահ ուժն ունին։ Համակրութիւն բառը, այս առիթով, ու մեռնողին համար, մէկէ աւելի իմաստներ ունի անշուշտ, որովհետեւ ամէն անոնք որ կը հետեւէին իր գագաղին, արեւոտ օր մը, այդ բառին մէջ կը գտնէին այն գիծերը նկարագրի, որ մարդ արարածը սիրելի կը դարձնէ իր նմաններուն։ Ու Տէրպին, տարաբախտ Տէրպին, այդ բառը կազմող ու անոր շուրջը դեգերող բոլոր զգայութիւններուն գումարը կը ներկայացնէր։

Բայց ես կ'ուզէի շեշտել մասնաւորաբար ճամեստ մտաւորականի տիպարը, այն՝ որ մեր հօրիզոնին համար չգտնուելիք մանուկը կը դառնայ։ Որովհետեւ.— Ինչո՞ւ չխոստովանիլ, համեստութիւնը յաճախ հեռու է հայ մտաւորականէն։ Եթէ ուրիշ հայեցակէտներով հայ մտաւորականը պահանջողի դերին մէջն է, երբ ինքն խիկ կենդանի նահատակ է մեր իրականութեան մէջ, երբ հայ մտաւորականը ինքն իր մարմինովը կը սնանի, օրէ օր դէպի գերեզման ու գերեզմաննոց աւելի մօտենալով,— ինչո՛ւ ծածկել որ համեստ չէ երբեմն ան բառին կատարեալ իմաստովը։

Այս է պատճառը, որ Տէրպիի գերեզմանին առջեւ, միակ բառը որ միտքս կը չարչրկէ, ճամեստ բառն է, ինչպէս որ համեստութեան մէջ մեծ եղաւ անոր յուղարկաւորութիւնն ու թաղումը, առանց՝ սովորական դարձած, դամբանականներու, առանց կրօնական «փառաւոր» արարողութիւններու, աւելի խիկ աւելի յուզիչ, աւելի մտերմիկ։

Տէրպետէրեան չէր անոնցմէ, որ մեծ արժէք կուտան իրենց մտաւորական աշխատութիւններուն։ Ո՛չ թէ չէր հաւատար գործին, որուն համար կը տքնէր, կը հատնէր, մի՛շտ աւելի կատարեալ, ճշմարտութեան աւելի մօտիկ բան մը տալու համար, այլ իր կատարած գործին արժէքը չէր խոշորցնէր այնպէս, ինչպէս տեղի կ'ունենար այն ուրիշ մտաւորականներու մօտ։ Ցամառ պրպտողի տիպարն էր, եւ այն գիտական-պատմական ուսումնասիրութիւնները, որ վերջին քանի մը տարուան ընթացքին տուած էր մեր գրականութեան, արդիւնքն էին խորունկ գիտակցութեան։ Որովհետեւ ճշմարտութեան համար կը կարդար ու կը գրէր։

Կը գրէր մանաւանդ իր ճաշոյքին համար։ Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ։ Մեր մէջ ո՞վ է որ գրիչ կը շարժէ, կը տքնի ու կը տառապի նիւթական ակնկալութիւններու համար։ Բոլորը, բոլորս ալ այդ հաճոյքին գերիներն ենք, նման մետաքսի բոժոժին մէջ աշխատող որդին, որ թելերն իր վրայ կը հիւսէ, իր բանտը կերտող բանուորին պէս...։

Ամէն անգամ որ կը հանդիպէինք իրարու, կը պատմէր իսլամի պատմութեան մասին, որ իրմէ շատ ժամանակ եւ առողջութիւն խլեց։ Վերջացնելուն պէս, ինչպէս կը հաւաստէին, անխառն գոհունակութիւն զգացեր էր։ Այդ գոհունակութիւնը վերջինը պիտի ըլլար սակայն, վերջինը՝ տրուած մտաւորական մարդուն, որ ուրիշ վայելք չէր փնտռեր, բայց միայն քանի մը հատոր, թուղթ, մելան ու գրիչ, ամփոփուելու համար ինքն իր մէջ, եւ արտադրելու ուրիշին համար։

Գիտական ու պատմական աշխատութեան նուիրուած լռջութիւնը, լրջութիւնն էր նաեւ սկսած ու ստանձնուած ամէն մէկ պարտականութեան։ Իրմէ շա՛տ աւելի երիտասարդ մտաւորականներ, լծուած գրական ու կրթական գործերու, (Գրական Ակումբ եւ Սանասարեան գիշերային դասընթացք) աւելի շատ յոգնութեան նշաններ ցոյց կուտային։ Հակառակ յիսունեւինը տարիներուն, միշտ պարտականութեան գլուխ էր։

Ու պէտք է յիշել տակաւին իր ընկերականութիւնը, հաճելի խօսակցութիւնը, սրտցաւութիւնը, որոնցմով կը դառնար ճշմարիտ ընկեր մը, գրաւելով իր խօսակցին սիրտը։ Իր ընդդիմութիւններն ու տարակարծութիւններն խիկ անզօր էին վանելու զինքը։ Տիպար մըն էր ան, որուն նմանը դժուար է գտնել։ Ազնիւ մարդու տիպարն էր ան նաեւ, բառին ազնուական իմաստով։

Կը հաւատամ սխալած չըլլալ, երբ արձանագրեմ հոս, որ հայ մտաւորականի համեստ փափաքը իրն ալ եղաւ.— Մեռնելէ առաջ ունենալ իր հրատարակուած հատորը, տեսակ մը միջնորդ կամ օղակ, մտաւորականի անունը սերունդ մը գէթ պահելու յիշողութիւններու մէջ...։

Այդ փափաքին իրականացումը կ'իյնայ այլեւս «Հայրենիք»ի խմբագրութեան, որուն աշխատակիցն էր առանց որեւէ վարձատրութեան, եւ որուն ղրկուած էր վերջին ընդարձակ ուսումնասիրութիւնը, իսլամի պատմութիւնը։

Ցուսա՛նք որ այս անգամ հայ մտաւորականի ցանկութիւնը պիտի իրականանայ, գէթ մահուընէ յետոյ...։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԽՑԻԿԻՆ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Առանց վարդապետէն տեսնուելու, իր խցիկին դրան քովը նրբանցքին մէջ կը խօսիմ հըսկիչին հետ։

Կը հարցնեմ թէ Père Komitasը հանդարտ կը մնա՞յ թէ ոչ, լաւ կ'ուտէ՞ կը խմէ՞, երբեք կ'երգէ՞ արդեօք, լաւ կը քնանա՞յ, կը պտըտի՞։

— Բոլորովին անմիտս եւ մեղմ է։ Լաւ կ'ուտէ, կը խմէ, կը քնանայ։ Գիշերները հագուստը կը հանէ՝ այնպէս կը պառկի։ Երբեմն, պարտէզին մէջ պտտած ատեն եւ խցիկին մէջ կ'երգէ՝ բայց չենք ճասկնար։

Ու երեք անգամ կը կրկնէ ինծի թէ.

— Ինծի զարմանք եկաւ որ ձեզ այսպէս լաւ ընդունեց, ու հետերնիդ խօսեցաւ։ Ձենէ առաջ միայն երկու տիկիններ կը յիշեմ, զորս սիրալիր ընդունեց և հետերնին խօսեցաւ։ Անկէ ի վեր ով որ եկած է՝ կամ դուռնէն վռնտած է եւ կամ պարտէզը փախած է՝ չէ ուզած խօսիլ։ Դուք ահա առաջին անձն էք՝ զոր ընդունեց այսքան հանդարտութեամբ...

Կը պնդէ որ եթէ կ'ուզեմ՝ նորէն ներս մտնեմ խօսիմ հետը։

Չեմ ուզեր չարաչար գործածել առաջին այցս ու շնորհակալութիւն յայտնելով պաշտօնեային՝ կ'ուզեմ մեկնիլ։

Վարդապետին կիսաբաց դուռը հրելով — Ձեր բարեկամը ձեզի ցտեսութիւն կ'ըսէ, Հա՛յր Կոմիտաս, — կը ձայնէ հսկիչը՝ փորձ մը եւս ընելու փափաքով, բայց վարդապետը ոչ կը նայի, ոչ կը պատասխանէ։ Աջ ձեռքը դէմքին դէմ պահած կը շարունակէ ոտքին թաթը երերցնել։

Գլուխս կսկծալի ցաւերով լի՝ կը մեկնիմ Արգելարանէն, ու երկաթէ ծանր դուռը ետեւէս կը փակուի սեւ կոփնչով մը։

Փողոցն եմ, հանրակառքը կը նետուիմ՝ դէպի Փարիզ... ու կը մտմտամ.

— Ճար չկա՞յ արդեօք Երգի մեծ Վարպետին...։

***

Ջինադադարէն անմիջապէս յետոյ, Պուլկարիայէն Պոլիս վերադարձիս՝ գացի տեսայ Կոմիտաս վարդապետը Շիշլիի ֆրանսական հիւանդանոցին մէջ։

Երկար տեսակցութեանս արդիւնքը տպուեցաւ յաջորդ օրուան «Ազատամարտ»ին մէջ։

Այդ յօդուածիս վերջը՝ եւ թելադրութիւն մը ըրած էի.— Վարդապետը հանել առանձնարանէն եւ բերել՝ ընտանեկան-ընկերական իր սիրած միջավայրին մէջ, իր աշակերտ-աշակերտուհիներուն մէջ, իր երգերուն ու կատակներուն մթնոլորտովը վերակենդանացնել իր ըմբոստ ջիղերը եւ վշտացած ճոգին։

Բժշկական օրէնքներու եւ համոզումներու դէմ երթալու յաւակնութիւն չունիմ։

Կը կարծեմ սակայն որ Կոմիտաս վարդապետը որուն հետ հոգեկան կապերով մտերիմ եղած եմ 24 տարիներէ ի վեր Էջմիածնէն, Վանէն ու Պոլսէն, այո՛, Կոմիտաս վարդապետը ամէնուն գիտցածին պէս անբուժելի խենդ չէ։ Կոմիտաս վարդապետը սաստիկ վշտացած է, ծանր քէն է ըրեր։

Կրնա՞յ բժկուիլ...

Ի՞նչ միջոցներ կարելի է փորձել...։

Կրկին անգամ զինք տեսնելէս յետոյ, ահա իմ առաջարկները՝ զինք սիրող ու պաշտող ամբողջ հայութեան առաջ դրըւած.—

1.— Կոմիտասի եւ Շահմուրատեանի հայկական երգերու եղանակները նուագող ֆօնոկրաֆ մը զետեղել իր խցիկին մօտիկ եւ փորձել թէ ի՛նչ տրամադրութեամբ պիտի վերաբերուի։ Փորձը կրկնել քանիցս եւ հսկել իր շարժումներուն վրայ, առանց տեսնելու։

2.— Կոմիտասիի ձայնագրած երգերէն— կրօնական եւ ժողովրդական— երգել տալ իր լաւագոյն աշակերտներուն բերնովը, առանց տեսնուելու, եւ հսկել իր շարժումներուն վրայ։

3.— Կոմիտասի հոգին ըմբռնող եւ անձնուէր մէկը իբրեւ հսկիչ (ծպտուած անշուշտ) Ապաստանարանին Վարչութեան հետ համաձայնելով, եւ կամ վարդապետը առանձին վիլլայի մը մէջ փոխադրելով, մէկ երկու շաբաթ հետեւիլ անոր նիստ ու կացին, շարժուձեւերուն եւ ըղձանքներուն, գիշեր ցերեկ, ճաշերուն եւ զբօսներուն, առանց ճանչցուելու վարդապետէն։

4.— Իսկ ամէնէն հիմնականըիմ կարծիքով, վարդապետը հանել այդ անյուշ բերդէն.— Վիլժիւիֆի արգելարանին գետնայարկ խցիկէն, ու տեղափոխել անաղմուկ գիւղ մը, պարտէզներով շրջապատուած վիլլայի մը մէջ, քանի մը անձնուէր սիրելիներու հսկողութեանը եւ ընկերակցութեանը յանձնուած, եւ Կոմիտաս վարդապետին դառնացած սիրտը զգուող, քաղցրացնող շրջանակ մը ստեղծել բնակարանին մէջ։

Ո՞վ գիտէ, բժիշկին ընել չկրցածը բնութիւնը թերեւս ընէ՝ բնական ճամբով..։

Հրաշք չէ որ պիտի գործուի։ Անկարելի ալ չէ։

Ի՞նչ կը խորհին այս մասին Կոմիտասի Խնամատար Յանձնաժողովին յարգելի անդամները։

ՉԻԹՈՒՆԻ

ՀԱՑԱԴՈՒԼ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

«Լը Փօփուլէր» թերթը կը գրէ թէ Լիթքէնս 15 օրէ ի վեր հացադուլ յայտարարած է Մոսկուայի բանտին մէջ։

Լիթքէնս Ռուսիայէն փախուած էր 1922ին։ Սակայն 1927ին նորէն Ռուսիա մտաւ, ու ձերբակալուեցաւ։ Դրկեցին գաւառ, իբրեւ աքսորական։ Ցետոյ ազատ ձգեցին, հսկողութեան տակ։ Վեց ամիս առաջ, մենշեւիկներու դատին ժամանակ նորէն ձերբակալեցին եւ դրին Մոսկուայի բանտը։ Չեկան ամէն ճիգ թափեց, բունի խոստովանութիւններ կորզելու համար բերնէն։ Ապարդիւն։ Այս կամայական ձերբակալութեան, այս անհանդուրժելի տանջանքներուն դէմ բողոքելու համար է, որ Լիթքէնս հացադուլ ըրաւ եւ կը շարունակէ 15 օրէ ի վեր։

Կոմունիստները, որ ցարական օրերուն բանտերուն մէջ նոյն տառապանքն ապրեցան, նոյն հացադուլներն ըրին իբրեւ բողոք, պիտի յիշե՞ն ի վերջոյ թէ յեղափոխական մարդու գործ չէ, այլ ցարական չինովնիկներէն աւելի վատ մարդու գործ ինչ որ կը կատարեն։

Յիշենք ուրիշ նոր դէմքեր, որ ձերբակալուեցան ու բանտարկուեցան։ Պրունշթայն նետուած է Վէրքնէ-Ուրալսկի բանտը։ Զէպէրպաում էյով դատապարտուած է 10 տարի բանտարկութեան։ Իր կինը՝ 5 տարի բանտարկութեան։ Զէրէփանին, 70 տարեկան, 5 տարի բանտարկութեան։

Նկատի առէք, որ այս բանտարկութիւնները կ'ըլլան առանց դատ դատաստանի։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԱՐՁԵԱԼ ՍԵՒԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Թիֆլիսի հայերէն «Պրոլետար» թերթին աշխատակիցը կը գրէ թէ Սեւանի լճին խնդիրը կը մօտենայ իր լուծման։ Եւ այս առթիւ կուտայ հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Լիճը ծովի մակերեւոյթէն բարձր է 1925 մեթր, ունի 60 միլիար խորանարդ մեթր ջուրի պաշար եւ կ'իշխէ շրջակայ անջրդի հարթավայրերուն վրայ։ Այսպէսով դարձած է անսպառ աղբիւր ելեկտրական ուժի։ Կը բաւէ միայն լճին մակերեսը իջեցնել 50 մեթր։ Այսպէսով մակերեսը կը պզտիկնայ 7 անգամ։ Ակադեմիկոս Լեվինսոն-Լեսսինգի քննութեանց արդիւնքը կ'ուսումնասիրէ օտարազգի հեղինակաւոր գիտնականներէ կազմուած յանձնախումբ մը։

1935 տարուան վերջերը պիտի շինուին վեց ջրաելեկտրակայաններ, մէկը՝ Քանաքեռինը արդէն սկսած են շինել, երեքը պիտի շինուին Քարվանսարայի, Կախսու-Գիւմիւշի եւ Արզնիի մօտ։ Միւս երկուքը Երեւանի առաջին եւ երկրորդ ջրաելեկտրակայաններն են, որ պիտի վերանորոգուին։

«ՀԱՅ ԿԱՐՄՐԱԴՐՕՇ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ»

Այսպէս կը կոչուի դերասանական այն խումբը, որ ներկայացումներ կուտայ Բագուի մէջ։ «Կոմունիստ» թերթը կը գրէ թէ տրուած ներկայացումները մեծ յաջողութիւն գտան ժողովուրդին մէջ։

Բեմավարն է երիտասարդ նկարիչ մը, Մուշեղ Սաղեան, որ ծանօթ է ժամանակակից թատրոնի գեղարուեստական ձգտումներուն։ Խաղերուն ներքին եւ արտաքին ձեւաւորումը կը կատարէ արուեստագիտօրէն։ Երբեմն թէեւ կատակերգական զրոյց մը կը ստանան անոնք։ Խումբին մէջ տիրական արժէքներ են դերասան Աբելեան, վաստակաւոր դերասաններ Ցասմիկ եւ Ոսկանեան։

Այս խումբին մաս կը կազմեն դերասաններ Լ. Երամեան, Ալլահվերդեան, Ալզարեան, Ամերիկեան, Եսայեան, Մկրտչեան։ Երիտասարդներէն աչքի կը զարնեն Ալ. Յովհաննիսեան, Ագեան, Հայրեան, Ալենակ, Սանթուրեան, Ալայեան, Յովսէփեան, Յարութիւնեան։ Կիներուն մէջ՝ Հրանուշ Բաբաջանեան, Աստ. Երամեան, Աննա-Մելիք, Նուարդ Սանթուրեան։

«ԱՆՀԱՐԱԶԱՏՆԵՐԸ ՎՌՆՏԻԱԾ»

Այս խորագրին տակ Բագուի «Կոմունիստ»ը կը գրէ (12 յունիս).—

Նախիջեւանի շրջանին մէջ Փիփ գիւղի ուսուցչուհի Ժենիա Աշուղեան փայտատերերէն պակաս ապրանք կ'առնէ եւ Թիֆլիսէն ձայնագրուած հայրը կը կանչէ, հետը Թիֆլիս կը ղրկէ։ Հաստատուած է որ Ժենիայի հետ խմբակցութիւն մը կազմած էին ուսուցիչներ Ա. Մարգարեան եւ Ա. Ազարեան։ Որոշուեցաւ պաշտօնէ հանել այս «անհարազատները» եւ գիւղ ղրկել գանոնք աշխատելու։ Տարապարհակ աշխատա՞նք։

ԴԵՐԵՆԻԿ ԴԷՄԻՐՃԵԱՆ

Յունիս 20ին Երեւանի մէջ տօնուեցաւ ծանօթ գրող Դ. Դէմիրճեանի գրական գործունէութեան 35ամեակը։ Ուրիշ առթիւ մը կը ներկայացնենք իր գրականութիւնը։ Այս անգամ միայն կենսագրութիւնը.—

Դ. Դէմիրճեան ծնած է 1877ին, Ախալքալաքի մէջ։ Նախնական կրթութիւնը կը ստանայ իր ծննդավայրին մէջ եւ յետոյ կը յաճախէ ռուսական վարժարան, երբ կը փակուին հայ վարժարանները։ Ետքըամբողջ ընտանիքով կը փոխադրուի Արտահան, ուր կը շարունակէ ուսումը։

1892ին կը մտնէ Գէորգեան Ճեմարան։ 1893ին կը տպուի իր առաջին բանաստեղծութիւնը «Տարազ» թերթին մէջ, «Մանուկ առուակը» խորագիրով։ Յետոյ «Մուրճ»ի մէջ կը հրատարակէ քնարերգական կտորներ։ 1894—1895ին, աշակերտներու խռովութեանց շրջանին, Դէմիրճեան եւս կը հեռացուի ճեմարանէն։ Կ'երթայ Թիֆլիս եւ կը մտնէ Ներսէսեան վարժարան, զոր կ'աւարտէ 1897ին։ Հետեւեալ տարին կուտայ իր բանաստեղծութեանց առաջին հատորը։ Յետոյ թափառիկ կեանք մը։ Կը մտնէ օդերեւութաբանական կայանը, կառապաններու մէջ, Բարեգործականի գրասենեակը, բուժ գործարան մը, բանուորական ճաշարան մը։

1905ին կ'երթայ Ժընեւ եւ կը մտնէ համալսարան, բնագիտութիւն ուսանելու։ Նոյն ատեն կը հետեւի գրականութեան եւ մանկավարժութեան։ Ժընեւի մէջ կը գրէ «Սեփականութիւն» պատմուածքը եւ «Տարերային» վէպը։ Հինգ տարի յետոյ կը վերադառնայ Թիֆլիս, ուր կը վարէ, Յովնանեան վարժարանին մէջ, Հայոց լեզուի եւ գրականութեան դասախօսի պաշտօնը մինչեւ 1912։

Կը գրէ արձակ եւ ոտանաւոր։ 1914ին՝ վաստակ *Թատերգութիւնը, 1916ին՝* դատաստանը։ *1917ին՝* Ազգային խայտառակութիւնը։ *1918ին՝* Յովնան մեծանունն։ *1920ին՝ քառեակներու ժողովածու մը,* Գարուն։ *Կը գրէ նաեւ երգիծական կտորներ,* Համառօտ անմահներ կամ յաւերժական մահկանացուներ, Ծանօթները, Նրանց ժպիտը, Քաջ Նազարը։ *Ունի* պատուածքներու *ժողովածու մը եւ* Արհաւիրք՝ներ *թատերգութիւն մըն ալ։* Աշխատակցած է Հայաստանի գրեթէ բոլոր պարբերականներուն եւ թերթերուն եւ ներկայիս նախագահն է Աշխատաւորական Գրողներու Միութեան, եւ քարտուղարը՝ Գրողներու Դաշնակցութեան։

Եղած է նաեւ Անդրկովկասեան խորհրդարանի անդամ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ ԿՌԻՒԸ

Երկու կողմերն ալ նահանջած չեն տակաւին, եւ օրէ օր նոր «յայտնութիւններ» կ'ընեն։ Կռիւըարդէնփոխադրուած է քաղաքական գետնի վրայ։

Քաղուածք մը՝ վերջին Թրքաթերթէն (28 յունիս).

«Եարըն» (Արիֆ Օրուճպէյ).—

Օրէ օր, մեր հակառակորդները աւելի խիստ լեզուով կը շարունակեն իրենց յարձակումները։

Խալքի թերթերը գիտական եւ բանաւոր քննադատութիւն մը չէ որ կ'ընեն, այլ նախնական մարդոց իսկ անվայել հայհոյանքներ կ'արձակեն։ Ասիկա այն զէնքն է զոր Իթթիհատը կը գործածէր, իր հակառակորդները լռեցնելու համար։ Ան ալ իր ընդդիմադիրները կ'աշխատէր ամբաստանել իբր հայրենադաւ կամ յունասէր ու հելլենասէր։

Խալք կուսակցութիւնը կ'ուզէ այս հետքերուն վրայէն քալել, ինչ որ իր գործած սխալներուն ամէնէն աչառուն է։ Կառավարութիւնը քննադատութեան չի հանդուրժեր, կուսակցութիւնը չի մարսեր որ իր ծրագրին դէմ առարկութիւն ըլլայ։

Թո՛ղ կասկած չունենան որ ժողովուրդը այլեւս զզուած է այս հինցած, ժանգոտած հայհոյանքներէն։ Արդէն յատկանշական է որ փոթորիկը փրթաւ այն օրէն ի վեր, երբ ձեռնարկուեցաւ Բանուոր-Գիւղացիական նոր կուսակցութեան կազմութեան։ Նախ թերթերը յարձակումի անցան, յետոյ քանի մը երեսփոխաններ նորոյթ մը ստեղծեցին, եւ սկսան հայհոյել ընդդիմադիրներուն։

Կը սպասենք որ Խալքի թերթերը այսուհետեւ բարեկրթութեան վերադառնան, որովհետեւ իւրաքանչիւր յարձակում իր դէմ պիտի գտնէ փոխյարձակում մը։ Հայհոյողին՝ կը հայհոյեն, բարեկրթութեամբ խօսողին ալ բարեկրթութեամբ կը պատասխանեն։

Նոր կուսակցութիւնը պաշտօնապէս չէ կազմուած, այլ միայն առժամեայ ծրագիրը հրատարակուած է։ Խալքի թերթերուն կը մնար ո՛չ թէ անձերու վրայ յարձակիլ, այլ ծրագիրը քննադատել։

Մեր կարծիքով, խնդիրը պարզ է։ Նոր կուսակցութեան կազմութիւնը կամ կը թոյլատրուի, կամ ոչ։ Չթոյլատրելու համար պէտք չկայ անոր նախաձեռնողներուն եօթը պորտը հայհոյելու։ Կարելի չէ թոյլատրել, կ'ըսուէր եւ խնդիրը կը լմննար։ Բայց փոխանակ ասոր, նախամեծար համարուեցաւ անձերը մրոտելու հին ունակութիւնը եւ բոլոր թերթերը սկսան միաբերան հայհոյել։

Եթէ Խալքը կը կարծէ որ իր հակառակորդները իբր հայրենադաւ դատարկապորտ ամբաստանելով կըրնայ ժողովուրդը իր շուրջը հաւաքել, շատ կը սխալի։

⁂ «Եարըն» իր առաջին էջին մէջ եւ վեց սիւնակի վրայ կը գրէ.— «Ոռնուս Նատիէն յետոյ չենք կրնար հանդուրժել Ֆալիհ Ըֆքըին անարգանքին։ Պէտք է յարգել գիտնալ արժանապատուութիւնները, ապա թէ ոչ կը սորվեցնենք»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Շատ անգամ առիթ ունեցած ենք նկարագրելու տաժանելի կեանքը աշխատաւորներուն։

«Յառաջ»ի սուղ սիւնակները բաւական չեն որպէս զի մանրամասնօրէն գրի առնենք այն ճնշումները որոնց կուրծք կուտան աշխատաւորները։

Դարձեալ Ռօպէրթիի վակօնի գործարանին մէջ իրենց արդար քրտինքը թափող հայ աշխատաւորութիւնն է տուժողը, մանաւանդ իր գործին վերաբերեալ արհեստաւորը։ Մեծ փոփոխութիւններ տեղի ունեցած են այս եօթը-ութ ամսուան ընթացքին։

Ինչպէս ուրիշ առթիւ գրած եմ թէ բոլոր հայ գործաւորները շնորհիւ իրենց յարատեւութեան եւ ճիգերուն արժանացած են ջերմ գնահատութեան, եւ շատեր գրեթէ տուն տեղ եղած, ընտանիք կազմած եւ զաւակներու տէր եղած են։

Բայց այսօր ամէնքն ալ մտահոգ են, գործազրկութեան մղձաւանջին հետեւանքով։ Նորէն կ'արծարծուի տեղացիի եւ եկուորի խնդիրը։

Ինչպէս ամէն տարի, նոյնպէս այս տարի խաղաղ անցան մայիս մէկի ցոյցերը, բայց ահա կարմիրները կը պատրաստուին օգոստոս մէկին, որուն ազդանշանը տրուած է արդէն։ Կ. Տ.

ՀՐԱՆԴ ՓԱՐԻԶԵԱՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— Մեր սիրելի Հրանդ Փարիզեանի դառնաղէտ մահը մեծ ցաւ պատճառեց ոչ միայն իր ազգականներուն եւ բարեկամներուն, այլեւ բոլոր Տարօնցիներուն։

Հայրենակից Մեսրոպ Կաղնեանը իր գրութեան մէջ յիշած էր Հարաւային Ամերիկա հաստատուած Փորթուգալեան վարժապետը։ Նախ ճշդենք այդ մականունը, որպէսզի Խասգիւղցիները չշփոթենք։ Ոչ թէ Փորթուգալեան, այլ Փուրթոյեան։ Անոր կողքին կար նաեւ Մարտիրոս վարժապետը, նոյնպէս Խասգիւղցի։ Եթէ չեմ սխալիր Մարտիրոս վարժապետ Նշոյեանը իր մահէն յետոյ իր զաւակ Վահանը (23 տարեկան) ժառանգեց իր հօր հարստութիւնը եւ մինչեւ այսօր կ'ապրի իր հօրեղբօր որդի Մխիթար Նշոյեանի հետ միասին։

Ուրեմն Փուրթոյեան եւ Նշոյեան երկու վարժապետները իրենց նիւթական մեծ օժանդակութիւնը բերած են Տարօնի մեծ եւ նշանաւոր գիւղերէն Խասգիւղի դպրոցին։ Ասոնց հետ հրապարակ կը նետուի հայրենասէր Հրանդ Փարիզեանը։ Շնորհիւ իր աշխատութեան կարճ ժամանակի մէջ, կոկիկ գումար մը կը հաւաքէ Խասգիւղի մէջ գիւղական մեծ դպրոց մը շինելու համար, բայց ծրագիրը չիրականացաւ, որովհետեւ արիւնարբու Թուրքը ոչ միայն ջնջեց այդ գեղեցիկ ծրագիրը, այլեւ Տարօնի աշխարհը, մոխիրի վերածելով բոլոր դպրոցները, վանքերը, նուիրական վայրերը եւ ժողովուրդը։

Թէեւ Հրանդ Փարիզեանի ծրագրած գիւղական դպրոցին հարցը փակուեցաւ, բայց այդ դրամով շատ մը Խասգիւղցիներուն կեանքերը փրկուեցաւ ստոյգ կորուստէ։ Մեր ողբացեալ հայրենակիցը 1930 մայիս 15ին կը գրէր.— «Աշխատեցէք բոլոր հայրենակիցները քով քովի բերել եւ կազմակերպել, որպէսզի հնարաւորութիւն ըլլայ օգնել մեր թշուառ հայրենակիցներու։ Պէտք է լաւ գիտնաք որ մեր խեղճ Տարօնի ժողովուրդը շատ է չարչարուած, շատ է տառապած, նաեւ շատ է կոտորուած։ Նաեւ եթէ կարելիութիւն կայ, հրատարակեցէք «Տարօն» անունով ամսաթերթ մը, որպէսզի մեր նոր սերունդը չմոռնայՏարօնը»։ Բ. Կ.

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐ

ՆԱՆՍԻ.— Յունիս 27ին տտամնաբուժական վարժարանը աւարտեցին Ուս. Միութեան երկու անդամները՝ Պ. Աթոյեան Մերոն (Գաւիրէ) եւ Մէջէլեան Արմենակ (Սոֆիա)։ Երկուքն ալ յառաջադէմ ուսանողներ էին եւ աւարտեցին շատ լաւ նիշով։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Պատասխան «Յառաջ»ի հարցարանին՝ Թիւ 27)

ԼԻՈՆ.— Իբրեւ միջոց նոր սերունդի փրկութեան, կ'առաջարկեմ.—

1. Ամէն բանէ առաջ անհատական ջանք։ Գործելու տրամադիր մարդիկ պէտք է հրապարակ գան եւ ջանք չխնայեն իրենց կարելին ընելու համար։ Չկան, ներկայ ժամանակի Ռոստոմներ, որ իջնեն հրապարակ եւ ամբոխները քաշեն իրենց ետեւէն։ Եթէ ամէն վայրի մէջ —քաղաք թէ գիւղ— 10—12 վառվռուն երիտասարդներ հրապարակ գան՝ այս սուրբ գործին համար, կը յուսանք որ որոշ շօշափելի արդիւնք ձեռք կը բերեն։

2. «Յառաջ»ը պէտք է ունենայ իր մանկական բաժինը։ Այդ բաժինը պէտք է բաժնուի երկու մասի, մէկ մասը ֆրանսերէն իսկ մէկ մասը հայերէն, գեղեցիկ փոքր ոտանաւորներ, հէքեաթներ եւայլն գրուեն, ֆրանսերէնը, դիմացն ալ թարգմանաբար հայերէնը կամ հայերէնը ֆրանսերէնի թարգմանելով։

3. Կազմակերպիչ մանուկներու յատուկ երեկոյթներ հանդէսներ եւ այդ հանդէսներու գեղարուեստական բաժինը սորվեցնել փոքրիկներու։ Այդպիսով անոնք կը ստանան թէ համարձակութիւն եւ թէ կը սկսին սիրել հայերէնը։

4. Ամէն ծնողք ջանք պէտք չէ խնայէ իր զաւակին հայերէն սորվեցնելու, ազգային պատմութիւն եւայլն, եթէ ինքը չէգիտեր, դրացիին միջոցով անգամ կրնայ սորվեցնել։ Մանուկը անգամ մը որ ուսման, ազգ. պատմութեան սէրը, փափաքը ստանայ այլեւս բաւական է, ինքն իրեն կը փնտռէ կը գտնէ անհրաժեշտ գիրքերը եւ նիւթերը։

Երկու խօսք ալ, Բարեգործականին, Հայրենակցականներուն, Ուսումնասիրացներուն եւ Կրթասիրացներուն.

— Խնդրեմ ազնիւ տիարք, բարեհաճեցէք մէկ մէկ ներկայացուցիչ ուղարկել նոր սերունդի փրկութեան համար խորհրդակցելու...

— Տիարք, ստացած ենք ձեր նամակը։ Շատ լաւ նպատակ է բայց... մեր կազմակերպութիւնը չէզոք ըլլալով...

Ի հարկէ գործը կ'ուշանայ, կը դժուարանայ եթէ այսպէս մտածեն ու գործեն մարդիկ, «չէզոքութիւն» հռչակելով եւ Ապրիլեան սգահանդէսին, եւ Մակեդոնիոյ որբերու հանգանաթեան եւ նոր սերունդի փրկութեան գործին մէջ։

Միսաք Ղազարեան

⁂ Միութեանս բոլոր անդամները յաջողութեամբ փակեցին այս տարեշրջանը եւ կը պատրաստուին խմբական պտոյտներ կատարել մեծ արձակուրդին։

⁂ Միութիւնս իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տիկ. Էլիզ Գովանին, որ այս անգամ եւս մէկ տարուան «Յառաջ» նուիրած է մեզի։

Վարչութիւն

ԱՇԽԱՐՀԻ ՇՐՋԱՆԸ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Ինչպէս գրած էինք, երկու ամերիկացի օդանաւորդներ, Փոսթ եւ Կէթթի, Յունիս 23ին Նիւ Եորքէն ճամբայ ելած էին աշխարհի շրջանը կատարելու համար։

Երկու յանդուգն օդանաւորդները իրենց մեկնակէտը հասան հինգշաբթի օր, եւ մեծ խանդավառութեամբ ընդունուեցան 10,000 քաղաքացիներու կողմէ, որոնց մէջ էր նաեւ Լինտպէրկ։ Մաքսային քննութիւններէն յետոյ, առաջին անգամ օդանաւէն ելաւ Փոսթ, ժպտադին բայց շատ յոգնած։

Կէթթի աւելի ուժասպառ էր եւ չէր կրնար բառ մը արտասանել։ Պաշտօնեաները օդանաւէն դուրս հանեցին զինքը, եւ հազիւ կրցաւ ժպտիլ։ Իսկ Տիկին Փոսթ ամուսնին հետ ողջագուրուելով, ուրախութենէն կուլար։ Հանդիսականները մեղքցան եւ չուզեցին ուսերու վրայ առած՝ յաղթական արշաւ մը կատարել, որպէսզի օդանաւորդները կարենան հանգչիլ։

Երկու օդանաւորդները աշխարհի շրջանը կատարած եղան 8 օր 15 ժամ եւ 51 վայրկեանէն, կոտրելով նախորդ մրցանիշները։ Յաջորդ օրը փառաւոր թափոր մը կազմուեցաւ որուն կը մասնակցէր անհամար բազմութիւն մը։

ԶՐՈՅՑ

ԸՆԿ. Մ. ՏԷՐՊԷՏԷՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

Կը տեսնեմ որ չե՛ս ամապարեր այսօր, չափաւոր նստելով, չափաւոր խօսելով, չափաւոր կատակելով...

Ինծի կը թուի թէ բոլո՛ր գործերդ ու պարտականութիւններդ վերջացուցած ես այսօր, աւելի երկար մնալու, աւելի՛ երկար ունկնդրելու եւ խոկումի աւելի երկար պահեր տալու բոլորիս համար...

Կարծեմ թէ այսօր ամենայարմար օրն է որ ըսեմ թէ ի՛նչ կը նշանակէ. «Բոլոր ծերմակահեր սիրելիներէդ մազ մ'առիր յիշատակի համար. ու օր մը,բոլոր ծամերդ փոխելու չափ, ծերմակ վարսեր ունեցար...»։

Բայց դուն այսօր հարցեր չես տար, բայց դուն կը լռե՛ս, ինչպէս բոլոր այն պահերուն, երբ այլեւս չէիր կրող առարկել, երբ համոզուած էիր, եւ երբ հաճելի էր քեզ հաճոյախօսել քու կամ հեռաւոր մէկի մասին...

Այո՛, այո՛, դուն հիմակ այլեւս պէտք չունիս հարցնելու թէ ի՛նչ ըսել է. «Ամէն մեռնողն իր մահէն քիչ մը բաժին տուաւ քեզ, ու օր մը այլեւս չըդիմացաւ չափ լիւ մահ մ'ունեցար...»։

Այո՛, այո՛, այնքա՛ն պարզ են այս բոլոր խօսքերը, այնքա՛ն սովորական, որ կ'ըմբռնե՛մ լռութիւնդ...

Քանի որ տեղն եկաւ, ըսե՛մ։ Էութեանս մէկ անկիւնին մէջ,— հոգ չէ թէ ո՞ր կողմ,— բջիջներու խմբակցութիւն մը կար, որուն միակ սնունդը, որուն գոյութեան միակ պայմանը քու մեղրածոր ժպիտն էր ու լոյսը որ կուգար քու վճիտ դէմքէդ... Արդ, որովհետեւ ո՛չ «Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ, ո՛չ «Գրական Ակումբ»ին մէջ, եւ ո՛չ ալ որեւէ տեղ պիտի գտնեմ քեզ կերակրելու եւ կենդանի պահելու համար բջիջներուս այդ խմբակցութիւնը, ուրեմն պիտի մեռնի՛ բջիջներուս այդ խմբակցութիւնը...։ Ո՛վ իմ երկնակամարի բազմաթիւ աստղերէն մէկը, քիչ մը աւելի՛ լուսաւոր էր երկնակամարս, երբ կայիր, ու նուազ լուսաւոր է այսօր, երբ դուն խաւարած ե՛ս...

Բայց իրապէ՞ս... հաւատա՞մ, որ կը մեկնիս... Այդպէս յանկարծակի՞... բայց ի՞նչ պատահեցաւ...

Ահա չե՛մ թողուր... Նախ անոր համար որ ինձ ըսես թէ ինչո՞ւ... Եւ յետոյ այն պատճառով որ քու պզտիկ մէկ կենսագրութիւնդ պահեմ ծոցատետրիս մէջ, իբրեւ յիշատակ։

⁂

Ինձ անծանօթ հաշիւներէն ծնար դուն... եւ քու առաջին դայեակն ու առաջնորդը թուաբանական ճշմարտութիւնն էր...

Մինչ, ժամանակի ընթացքին, բազմաթիւ մարդիկ կը փոփոխեն իրենց սիրականները, մերթ սպառելով Կիրքի՛ համար, մերթ սիրաբանելով Հպարտութեան, մերթ քծնելով Փառքին, դուն անայլայլ եղար քու սիրական թուաբանութեան պէս, ու հաւատարմութեամբ կապուա՛ծ մնացիր հաշուեկշիռներու...

Քու աւագ որդի հեռաքրքրութիւնը ժամանակէն ու տարածութենէն բազմալիսի հարստութիւններ ու եկամուտներ կը բերէր քեզ, եւ դուն զանոնք հաշուեկշիռի ենթարկելէ վերջ միայն կ'ընդունէիր...

Ցամառօրէն եւ ուշադրութեամբ կը ստուգէիր գումարելիները, անխնայ ջնջելով քու սրտի տախտակէն սխալ արտադրեալով գործողութիւնները...

Կը ժպտէի՛ր, հաւանութիւնդ տալով այն գործողութիւններուն՝ որոնք ենթարկուած էին ճանրահաշուական օրէնքներու... Ահա այս պատճառով էր որ, ուսուցչի՛ մը պէս մերթ կը շոյէի՛ր Լենինի գլուխը, եւ մերթ չէիր յանդիմաներ Մակտոնալտը...

Եւ, քու սիրած թիւերուդ պէս, կը խառնուէիր քու նմաններուդ, քու ցեղակիցներուդ հետ, ու ենթարկուելով անոնց ճակատագրին, կը գումարուէի՛ր, կը նուազէի՛ր, կը բաժնուէի՛ր ու կը բազմապատկուէիր...

Հեռաւոր կրճատում մը՝ բա՛ն մը կը կրճատէր քեզմէ եւ պզտիկ յաւելում մը փոփոխութեան կ'ենթարկէր քու տարողութիւնդ...

Ահա թէ ինչո՞ւ այնքան բարախումով կը սպասէիր վճիռին՝ որ պիտի տրուէր Խորենացուն, եւ հինգ անգամ կը հարցնէիր. «Աստուածդ սիրես, ի՞նչ է կարծիքդ մեր Մելոյեանի «Երեք ընկերներ»ու մասին...

Դայեակի պէս կը բռնէիր որբերու ձեռքը, քալե՛լ կը սորվեցնէիր, առանց յոգնութեան զանոնք հասցնելով մինչեւ «Ցարբերականութեան» կատարը եւ Այնշթայն...

Զա՛ր, դուն խոստացար, տակաւին շա՛տ ուրիշ բաներու մասին խօսիլ մեզի... Դուն կ'ըսէիր թէ աւելի՛ երկար պիտի մնաս, բայց ահա առանց խոստումներդ իրագործելու կը մեկնի՛ս...

Ըսէ՛, ինչո՞ւ այսպէս յանկարծակի...բացատրութիւն կ'ուզեմ, բացատրութի՛ւն...։

ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ

ԱՅՍ ԷՐ ՊԱԿԱՍ

Պելկրատէն կը հեռագրեն թէ անձնասպան եղած է 18 տարեկան ուսանող մը, տեսնելով որ իր գնդախաղի խումբը պարտուած է Զեխերէն, Պալքանեան բաժակի մրցումին մէջ։ Մրցումէն առաջ, ուսանողը գրաւի բռնուած էր իր կեանքին վրայ, եւ կատարեց խոստումը...։

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի կէս օրէն յետոյ ռումբ մը պայթեցաւ Սէտան փողոցին մէջ (11րդ Թաղամաս)։ Այստեղ կը գտնուի տեղաւորման գրասենեակ մը՝ իտալացի բանուորներու համար։ Տասնի չափ բանուորներ կը սպասէին սպասման սրահին մէջ, երբ ահարկու պայթիւն մը լսուեցաւ եւ թանձր մուխ մը լեցուց սրահը։ Ռումբ մը պայթած էր։ Արեան ճապաղիքներու մէջ կը գալարուէր 50 տարեկան բանուոր մը ծանրապէս վիրաւորուած գլուխէն եւ սրունքներէն։ Վիրաւորուած էին ուրիշ երեք բանուորներ ալ։ Միւս վեցը անվնաս մնացած էին։

Անմիջապէս դէպքին վայրը հասան ոստիկանական վերատեսուչ Պ. Քիափ, իր հետեւորդներուն հետ։

Կը կարծուի թէ այս արարքը քաղաքական հանգամանք չունի, այլ գործն է խենդի մը կամ ճամբուած բանուորի մը։

Ընթչամարտ՝ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ

Սկովտացի նոր երեսփոխան մը, երկրորդ անգամ ըլլալով, ծանր միջադէպի մը պատճառ եղաւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ։ Երեսփոխանը մերժած էր նստիլ, ճառը խօսելէ յետոյ։ Նախագահը կրկնեց ազդարարութիւնը։ Սկովտացին յամառեցաւ։ Հարկ եղաւ կանչել խորհրդարանի զինեալ պահակները, որոնք իրենց կարգին հանդիպեցան բուռն ընդդիմութեան։ Երեսփոխանին բարեկամներն ալ խառնուեցան վէճին եւ կատարեալ ըմբշամարտ մը տեղի ունեցաւ, թէեւ առանց աղմուկի։ Միայն կռուողներուն հեւքը կը լսուէր, իսկ ժողովը լուռ ու մունջ կը հետեւէր քաջագործութեան։ Քառորդ ժամ տեւեց այս տեսարանը եւ վերջապէս դուրս հանուեցաւ կամակոր երեսփոխանը, որ կախակայուած պիտի մնայ մինչեւ նստաշրջանի վերջը։

Սելանիկ խաղաղած

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ, շնորհիւ ձեռք առնուած միջոցներու, բարեկարգութիւնը վերահաստատուեցաւ Սելանիկի մէջ։ Մամուլն ալ իր կարգին յորդոր ուղղած էր հասարակութեան որ պահէ պաղարիւնը։

Դատական նախարարը իր կատարած քննութենէն յետոյ, յայտարարեց թէ տեղական իշխանութիւնները երբեք չեն թերացած իրենց պարտականութեանց մէջ, շարժած են մեծ աչալրջութեամբ եւ անվիճելի անկողմնակալութեամբ։ Հրեաները շնորհակալութիւն յայտնեցին Վէնիզէլոսի յայտարարութեանց եւ կառավարութեան հոգածութեան համար։ Նահանգապետը հրաւիրեց Հրեաները վերսկսիլ իրենց գործերը, բացարձակապէս երաշխաւորելով իրենց ապահովութիւնը։

Ռումբ մը՝ Հռոմի կայարանին մէջ

Վերջերս պայթիւնները յաճախադէպ են Իտալիոյ մէջ։ Մէկ ամիս առաջ, ռումբ մը պայթեցաւ Պոլոնիոյ մէջ, յետոյ Թորինօ, յետոյ Ճենովա։ Այժմ ձայնը կուգայ Հռոմէն։ Մինչ մաքսատան մէջ կը քննէին վակոնի մը պարունակութիւնը — կերպասեղէն — սարսափելի պայթիւն մը լսուեցաւ, ջարդուփշուր ընելով ամէն բան։ Նապոցները բացողներէն մէկը վայրկենապէս մեռաւ, իսկ երկուքը ծանրապէս վիրաւորուեցան։ Պայթուցիկ վակոնը եկած էր սահմանագլուխէն։ Մեռնող գործաւորը ձեռքին մէջ ամուր բռնած էր դրամապանակ մը, որ օտար դրամներ կը պարունակէր։ Կը կարծուի թէ մահափորձին հեղինակը դիտմամբ դժոխային մեքենային կապած է զայն, հետաքրքրութիւն շարժելու համար։

15 միլիոնի սնանկութիւն մը

Սէնի ընդհ. դատախազութիւնը ձերբակալման հրամանագիր հանեց ծանօթ ձեռնարկուի մը, Ֆէլիքս Օտուէնի դէմ, որուն սնանկութիւնը ծանր հետեւանքներ պիտի ունենայ։ Մանաւանդ որ սնանկը փախած է։ Իր անհետացումէն յետոյ տետրակները քննելով, հաստատուեցաւ թէ 15 միլիոն ֆրանքի կեղծ մուրհակներ հանած է։

Պ. Օտուէն վարժուած էր փառաւոր կեանքի մը եւ կանգ չէր առներ ո՛րեւէ շռայլութեան առջեւ։ Միայն ինքնաշարժը 250,000 ֆր. կ՚արժէ։ Ունի փարթամ վիլլաներ, զբօսանաւ, շքեղ ապարանքներ։ Միայն Փարիզի բնակարանին մէջ ութ սպասաւորներ աջ-ականջ կտրած էին, ուպէսզի բան մը պակաս չըլլայ… Գալով գոհարեղէններուն, Տիկին Օտուէն աւելի քան մէկ միլիոնի շքեղութիւն կը պտտցնէր վրան, դեռ վերջերս։ Խարդախ սնանկը անհետացած է յունիս 3էն ի վեր։

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ

ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Տէսինի ընկերները վաղը Կիրակի օր, Վայրը եւ ժամը տեղին վրայ կը ծանուցուին։ Ներկաներու թիւը պիտի նկատուի օրինաւոր։ Ներկայ կ՚ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Անիէռ-Պուա Քոլոնպի Ս. Մեսրոպ Գրադարանի դաշտահանդէսը մեկնավայրն է Gare St. Lazare ժամը 8.37ին: Ամէն հինգ վայրկեանը շոգեկառք կայ, կը հրաւիրուին անդամները, համակիրները ու բարեկամները։

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ։

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեաննէնթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ Հայր. միութեան ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, մէթրօ Օտէոնի դիմացի Café Petite Sourceի մէջ բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ կարեւոր օրակարգ։

ՍԻՓԱՆ երգչախումբի զբօսանք պտոյտը վաղը կիրակի առաւօտ St. Germaine en Layeի անտառին մէջ, մեկնումի ժամ-

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Փարիզ, Փ. Ղ.— 65։
Ավինեօն, Ա. Պ.— 35։
Մարսէյլ, Ի. Թ.— 35։

Սեվրանի Հայ Կրթական Միութիւնը կը խնդրէ, որ Վօժուռի Բերդը տեղի ունեցող դաշտահանդէսին մասնակցիլ փափաքողները գտնուին այս Կիրակի Սէվրանի կայարանը մինչեւ ժամը 9.30։ Օթօքառի երթեւեկ՝ 4 ֆրանք։

ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Պորտոյի «Արարատ» միութեան հանգանակութիւնը.—

Դ. Շաղլամճեան, Բ. Ծաղիկեան, Դաւիթ, Ոհն 50ական ֆր. Շ. Սուքիասեան, Պ. Անանեան, Լ. Արմէնեան, Գ. Հալաճեան, Յ. Ազոաւեան, Ա. Բէնտէրեան, Կ. Տօնէրեան, Հ. Աբրահամեան, Ս. Այճըեան, Պ. Խաչատուրեան, Ճ. Տօնիկեան, Գ. Սարգիսեան 20ական, Կ. Հալաճեան 30, Յ. Բէթէնճեան 15, Հայկ. Տաւրօս ճաշարանի կողմէ 25, Տօլապճեան, Մ. Շիրինեան, Գ. Նալչաճեան, Ս. Տէր Մարտիրոսեան 10ական, Հ. Փափազեան 5, Քըրթիքեան 30 ֆր.։ Գումար 585 ֆր.։

Թղթակցի ծախքը զեղչելով 580 ֆր. 60 սանթիմ։ (Տես Ա. էջ)։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Զ. Ո. Մ. ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Au Grand Arbre, chez Fiquetի պարտէզին մէջ (Robinson)

Անակնկալներ ծանօթ դերասաններու եւ սիրողներու կողմէ, երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Ներկայ հասարակութիւնը պիտի շարժանկարուի մեր ծանօթ ընկերոջ կողմէ:

Ժամը 8ին կը սկսի հրավառութիւնը, որ պիտի տեւէ կէս ժամ։

Կը խնդրուի կէսօրուան եւ երեկոյեան ճաշերը միասին բերել, ջուր եւ աժան պիւֆէ։

ՄՈՒՏՔ 2.50 ՖՐ., ՊԶՏԻԿՆԵՐՈՒՆ 1 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Թրամուէյ 128ը առնել Porte d'Orléansէն, շոգեկառք՝ Լիւքսէնպուրկէն կամ Denfert Rochereauէն։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վրէժ խումբին կողմէ

Վաղը Կիրակի ժամը 3ին, Պառ Թիւնէլի պարտէզին մէջ

կը խօսի, Ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Համազգութային կազմակերպութեան մասին

Երգ, արտասանութիւն, նուագ, եւայլն

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԵԱՆ

հանդէսը վաղըկիր. կէսօրէ վերջ ժամը 4.30ին 26RueTroyon. Sèvres

կը նախագահէ Փարիզի երեսփոխան Պ. ՀԱՆՐԻ ՓԱԹԷ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

«Սալնոյ Ձոր»ի Հայր. միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ։ Վաղը Կիրակի ժամը 2ին Սէնթ Անտրէ, Պառ Ռեսթօրան տիւ Պէլվէտէրի մէջ։

կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ — կը խօսի՝ Պ. ԱԶԳԻՆ

Երգ, արտասանութիւն, նուագ, եւրոպ. եւ հայկ. պարեր

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՊԱՇՏՕՆՍ Է ԽԸՌՄԲԱԼ»

կը մասնակցին՝ Օրիորդներ Մանուշ Մարտիրոսեան, Անժէլ Վարդանեան, Պ. Պ. Վ. Ֆէսճեան, Վաղարշակ, Գ. Պօղոսեան եւ Պուլվար Օտտօի վարժարանին սկաուտները։

Մ ու տ ք ը ա զ ա տ է

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 5 ՅՈՒԼԻՍ 1931
5 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1613 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՄԸ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Անցեալ Մայիս 28ին հրատարակեցինք սրտառուչ կոչ մը՝ Խտըպէկէն (Սուէտիա)։

Ափ մը լեռնականներ — ժառանգորդները երէկուան յաղթանակին — որոշեր են յուշարձան մը կանգնել ա՛յն կատարին վրայ ուր մղուեցաւ ազատարար կռիւը, 1915 Օգոստոս - Սեպտեմբերին։

Անոնք դեռ 1929ին, կազմեր են յանձնախումբ մը։ Ձեռնարկեր են հանգանակութեան, որպէս զի կարենան արժանավայել յարգանքի տուրքը տալ «կռիւներու ընթացքին զարնուած քաջերու փոշեթաթախ եւ կորուստի դատապարտուած գերեզմաններուն»։

Եւ սակայն, իրենց նիւթական ուժերն անբաւական են, գլուխ հանելու համար այս գործը։ Եւ իրենց աչքերն ուղղած են դէպի դուրս։ Մասնաւորապէս դէպի Ֆրանսա, որ սերտ կապեր ունի այդ հողամասին հետ։

Պարտականութիւն սեպեցինք մեր ձայնն ալ միացնել այդ հեռաւոր կոչին, որպէսզի օր առաջ իրականանայ ծրագիրը — Յաղթանակի յուշարձանը։

Ատոր համար ալ, «Յառաջ»ի այս թիւը գրեթէ ամբողջութեամբ նուիրուած է Մուսա Լերան դիւցազնամարտին։

×

Անշուշտ առաջին հերոսամարտը չէ այս։ Եւ ոչ ալ ամէնէն մեծը։

1915ին, մենք ունեցանք մէկը միւսէն գերազանց մարտնչումներ, Թուրքիոյ այն բոլոր կէտերուն վրայ ուր կռիւ կար, ուր ըմբոստացումներ տեղի ունեցան, զգաստացնելու համար արիւնախանձ թշնամին։

Ահա՛ Վասպուրականը, որ կռուեցաւ ու յաղթեց։ Ահա Շապին Գարահիսարը, որ հերոսաբար մարտնչեցաւ ու ինկաւ։ Ու տակաւին Սասունը, Զէյթունը, Ուրֆան եւ ուրիշներ։

Վասպուրականը յաղթեց, գտնուելով սահմանին վրայ, եւ օգնութիւն ստանալով ժամանակին։ Ու յաղթեց Ճէպէլը Մուսան, կանգնած՝ փրկարար ծովուն ափը։ Միւսներն ինկան ուժասպառ, բայց առանց տատանելու։ Աննկուն եւ աննահանջ։

Ու մինչ՝ ճակատագրական պահուն, Վասպուրականն ալ կորսնցուցինք, անհման ողորումներէ յետոյ, — ինչպէս կորսնցուցինք Երզնկան, Կարինն ու Մուշը — Ճէպէլը Մուսան մնաց բախտաւոր՝ ամենավերջին աղէտներէն յետոյ ալ։

Աշխարհակալները լքեցին բոլոր ճակատները, եւ պահեցին այնքան աւար որքան անհրաժեշտ էր իրենց ազդեցութեան պայքարին եւ տնտեսական շահերուն համար։ Սուէտիային վիճակեցաւ ինալ յաղթականի մը հոգատարութեան տակ։ Անմիջապէս կապել վէրքերը։ Ամփոփուիլ, ոտքի կանգնիլ ու աճիլ։ Բայց. մէկ վայրկեան չմոռնալով մեռելները։ Անո՛նք որ, վճռական ժամուն, զարկին ու զարնուեցան, վաղուան հաւատքով։ Տոկալու, տեւելու, հողն ու ազատութիւնը պահելու կամեցողութեամբ։

×

Բախտաւորութիւն մը, նաեւ, այս յուշարձանի պարագան։

Քանի՛ քաղաքներ եւ գիւղեր պիտի ուզէին ունենալ իրենց յուշարձանը։ Կամ հաւաքական յիշատակարան մը, այն սարերուն կատարը ուր վերջին ճակատամարտը մղուեցաւ։ Կամ այն հրապարակներուն վրայ ուր հազարներ եւ հազարներ ինկան . . . ։

Ցիր ու ցան՝ աշխարհէ աշխարհ, չունինք տակաւին մէկ հատիկ յիշատակարան, որ խորհրդանշէր մեր տառապանքն ու մարտնչումները, մեր բազուկն ու միտքը, մեր կամքն ու հաւատքը։

Եւ պիտի չունենանք, տակաւին, երկար ատեն։ Այն աշխարհին մէջ, որ Հայաստան կը կոչուի, հազիւ կը հանդուրժեն մեր մտքի վաստակաւորներուն անգամ. ո՛ւր մնաց մտածել ազատագրութեան, ռազմի եւ յաղթանակի փառքերու մասին։

Դեռ նոր մտքէ անցաւ — այն ալ ափ մը որբերու շնորհիւ — յիշատակարան մը կանգնել Տէր Զօրի մէջ, իբրեւ տեսակ մը «Տխրունի» հայաշինչ սարափներուն։

... Մուսա լեռը շատ հեռու է մեր մայր հայրենիքէն։ Գրեթէ կղզիացած։ Բայց թո՛ղ իրականանայ առաջադրուած յուշարձանը, իբրեւ համեստ մէկ խորհրդանշանը կռիւով շահուած իրաւունքին։ Իբրեւ ճառագայթ մը արիւնազանգ յաղթանակի։

Թող պատմէ ան, այդ հեռաւոր լերան կատարէն, բոլոր անցորդներուն եւ հարեւաններուն, — բարեկամ թէ թշնամի — որ այս ժողովուրդին բաժինը միայն սուգը չէ, այլ եւ մաքառումն ու յաղթանակը։

Թող պատմէ — առ այժմ ի դիմաց բոլորին — փառքը մեր բազուկին եւ կրակը մեր անսասան հաւատքին։

Եւ թող նոր սերունդը պարծանքն ունենայ ներշնչուելու նա՛եւ մեր ամեհի ու յաղթական մարտնչումներով, փոխանակ միայն «Ահեւլոց»ներ լսելու։

Թող այդ յուշարձանը դառնայ թանձրացեալ — կրանիթեայ — արտայայտութիւնը մեր ռազմական արժէքին, յանուն հայրենիքի եւ ազատութեան։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Համաձայնութիւն գոյացաւ

Ֆրանքեւամերիկեան բանակցութիւնները վերսկսան առջի օր, եւ յանգեցան սկզբունքի համաձայնութեան մը։ Վերջին պահուն կարելի եղաւ գտնել միջին բանաձեւ մը, որուն համաձայն Ամերիկա կ'ընդունի առանց պայմանի վճարելի գումարներուն վճարման պահպանումը։ Միջազգային դրամատան պայմանագրին մէջ նախատեսուած էր որ երբ Գերմանիա դադրեցնէ իր պայմանաւոր վճարումները, Ֆրանսա 500 միլիոն մառք պիտի հայթայթէ, վճարելու համար Գերմանիոյ պահանջատէրներուն։ Գոյացած համաձայնութեամբ, Ֆրանսա կ'ազատի այս պարտականութենէն։

Գլխաւոր կէտերու մասին համաձայնութիւն գոյանալէ յետոյ, այժմ կ'ուսումնասիրուին զանազան մանրամասնութիւններ։

⁂ Նիւ Եորքէն կը գրեն թէ Ամերիկայի Դաշնակցային դրամատունը տրամադիր է մասնակցելու 25 միլիոն տոլարի փոխառութեան մը, որ պիտի տրուի պարտքերու յետաձգման հետեւանքով վնասուած փոքր պետութիւններու։ Յայտնի է թէ Ֆրանսա կ'ուզէր Գերմանիայէն ստանալիք դրամին մէկ մասը յատկացնել Ռումանիոյ, Եուկոսլավիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ Յունաստանի։

Սիոնականներու ժողովը

Առջի օր գրած էինք թէ Սիոնականներու համաժողովը գումարուեցաւ Պալէ մէջ, եւ որոշեց ուժ տալ Պաղեստինի տեղաւորման քաղաքականութեան։

Ընկերակցութեան նախագահ Տօքթ. Վայզման այս առթիւ խօսեցաւ իր հրաժեշտի ճառը, որ կը բաղկանայ 20,000 բառէ, եւ որ տեւեց երեք ժամ։ Տօքթ. Վայզման իր յաջորդներուն վրայ պարտականութիւն կը դնէ պաշտպանել Հրեաներուն իրաւունքները Պաղեստինի մէջ, ուժ տալ տեղաւորման քաղաքականութեան, զօրացնել ազգային հիմնադրամը, ի հարկին հրէական փոխառութիւն մը կնքել գաղթականներու տեղաւորման համար, աւելի լայն հիմքերու վրայ դնել թէ սիոնական կազմակերպութիւնը եւ թէ հրէական գործակալութիւնը, եւ Պաղեստինի մէջ հաստատել գրասենեակ մը, Արաբներուն հետ յարաբերութիւնները վարելու համար։ «Ինչ որ ալ ըլլայ Պաղեստինի խեղճ Ֆէլլահներուն վիճակը, շատ աւելի ապահով է քան ի սփիւռս աշխարհի ցրուած հրէական բազմութիւններուն կացութիւնը»։

Տօքթ. Վայզման պատմեց թէ նախապէս Սիոնական կազմակերպութիւնը չունէր հրէական պետութեան մը ծրագիրը, այլ միայն կ'աշխատէր որ Սիոնականները կարենան Պաղեստին գաղթել անարգել, հող գնել, տեղական ինքնավարութիւն վայելել եւ ազատօրէն զարգացնել իրենց մշակոյթը։ Երբ Անգլիացիները ստանձնեցին երկրին հոգատարութիւնը, վարչութեան գլուխը դրին այնպիսի մարդիկ որ չէին ըմբռներ սիոնական նպատակները եւ բաղձանքները, անծանօթ եւ անպատրաստ էին իրենց յանձնուած բարդ գործին։ Այնպէս որ, անտարբերութիւն յառաջ եկաւ անգլիացի վարիչներուն մէջ, բայց ոչ թշնամութիւն կամ հակահրէականութիւն։ «Մենք պատրաստ ենք համաձայնութիւն մը գտնելու Արաբներուն հետ, հաւասարութեան հիման վրայ»։

Ամուր Ազգային Տուն մը շինելով Պաղեստինի մէջ, խաղաղութեամբ եւ համբերատարութեամբ, մենք կրնանք Արաբներուն հետ գործակցաբար հրէական ճիգին համար բանալ լայն ասպարէզներ, որոնք կը կարօտին ձեռներէցութեան, կազմակերպութեան, իմացականութեան եւ դրամի։»

Համագումարը մանրամասնօրէն քննեց ընդարձակ հողեր գնելու ծրագիրը, բաղձանք յայտնելով որ բարեփոխուին արգելիչ օրէնքները։

Գործազրկութիւնը եւ օտարները

Փարիզեան թերթերը դիտել կուտան թէ օրուան տագնապը շատ մը ֆրանսացիներ կը զրկէ աշխատանքէ, Փարիզի շրջանին մէջ։ Առջի օր Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին մէջ հարցում ուղղուեցաւ Սէնի նահանգապետին թէ ի՛նչ միջոցներ ձեռք առած են, յարգել տալու համար այն օրէնքը որուն համաձայն միայն 100ին 10 համեմատութեամբ օտար բանուորներ կրնան աշխատիլ Փարիզի շրջանին մէջ։

Նահանգապետը խոստովանեցաւ թէ շատ մը հաստատութիւններ չեն համակերպած օրէնքին եւ թէ ամենախիստ հրամաններ տրուած են քննիչներուն, որպէս զի յարգել տան կանոնագրութիւնը։

Երկար վիճաբանութենէ մը յետոյ, ժողովը մէկ միլիոն ֆրանքի վարկ մը քուէարկեց։ Այս գումարը պիտի դրուի բարեսիրական գրասենեակներու տրամադրութեան տակ, որպէս զի օգնեն աւելի քան չորս ամիսէ ի վեր անգործ մնացած բանուորներու եւ դիւրացնեն տան վարձքերու վճարումը։

Լիթվինոֆ Էնկիւրի կ'երթայ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ արտաքին գործավար Պ. Լիթվինոֆ եւ ուրիշ քանի մը պաշտօնատարներ «Ուկրանիա» յածանաւը պիտի նստին սեպտ. 6ին, Էնկիւրի երթալու համար։ Այցելութեան նպատակն է ամրապնդել Թուրքեւռուս յարաբերութիւնները։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ԻԲՐԵՒ ԹԵՐԹՕՆ
Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆԻ
"ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑԸ,,

Գործադուլը կը վերջանայ

Լիլէն կը հեռագրեն թէ՝ համաձայնութիւն մը գոյացաւ Ռուպէ-Թուրքուան շրջանի 60 անկախ գործարանատէրներուն հետ, դադրեցնելու համար գործադուլը, որ կը տեւէ շաբաթներէ ի վեր։ Այս համաձայնութեան շնորհիւ, 300,000 բանուորներ պիտի վերսկսին աշխատանքը։ Ներկայութեան պարգեւը ջնջուելով, տեղը հաստատուած է, մինչեւ 15 սեպտեմբեր, հատուցման պարգեւ մը, 3 առ հարիւր համեմատութեամբ։ Սեպտեմբեր 16էն յետոյ այս համեմատութիւնը պիտի իջնէ 1 առ 100ի, եւ մաս պիտի կազմէ աշխատավարձին։ Համաձայնութեան բանաձեւը մշակած էր վարչապետ Պ. Լավալ։

Հարիւրներով կը փախչին

Հիմա որ վերջնապէս ճշդուեցաւ Սպանիոյ վարչաձեւը — հանրապետութիւն — հարիւրաւոր քահանաներ, վանականներ եւ մարապետներ կ'ապաստանին Ֆրանսա, Պելժիա եւ Գերմանիա։ Կրօնաւորները կը յայտարարեն թէ կը նախընտրեն իրենց կամքով հեռանալ, փոխանակ սպասելու որ վտարուին։

Կացութիւնը Սելանիկի մէջ

Հեռագրի մը համաձայն, վերջին 24 ժամուն ընթացքին նոր դէպքեր պատահած են Սելանիկի մէջ։ Քաղաքը միշտ պաշարման վիճակի տակ է։ Շատ մը հրեայ ընտանիքներ կը պատրաստուին հեռանալու քաղաքէն։

Մինչեւ հիմա, զանազան դէպքերու հետեւանքով սպաննուած են 10 հոգի, իսկ վիրաւորուած՝ հարիւր հոգի։

⁂ Մակեդոնիոյ Պահեստի Սպաներու Միութիւնն ու Պահեստի Ենթասպաներու Ընկերակցութիւնը հետեւեալ հեռագիրը ուղղած են կառավարութեան, պատերազմական եւ ներքին նախարարութեանց, ինչպէս նաեւ մայրաքաղաքի թերթերուն.

—«Մեր կազմակերպութիւնները չափազանց յուզուած են եւ անակնկալի եկած մաքապիի հակազգային եւ դաւաճանական գործունէութեան հետեւանքով եւ կը խնդրեն ձեզմէ ստիպողաբար լուծել յիշեալ կազմակերպութիւնը եւ աքսորել անոր վարիչները։ Սահմանադրական եւ իրաւական անկարելիութեան պարագային, ստիպուած ենք կիրարկել հելլենական Մակեդոնիոյ պաշտպանութեան անգիր օրէնքներն ու սահմանադրութիւնը, պարտադրելով Մաքապիին ըստ ինքեան լուծումը եւ ստիպելով անոր յանդգնօրէն նենգամիտ օրկանները, որպէս զի երթան անմիջապէս տեսնուիլ ինքնավարութիւն հետապնդող արջերուն հետ»։

Վէճ մը Ղպտիներուն հետ

Գահիրէի Ղպտիներու թանգարանին քահանայ պահապանը մերժեց բանալիները յանձնել Եգիպտոսի կրթական Նախարարութեան պաշտօնեաներուն, որոնք գացեր էին կառավարութեան փոխանցելու թանգարանը, համաձայն վերջին օրէնքին։ Ոստիկանութիւնը պահակներ դրած է թանգարանին դրան առջեւ։ Ղպտիներու ազգ. խորհուրդը ուժ կուտայ պահապանին մերժման, եւ բողոքագիր մը ղրկած է կառավարութեան, յայտնելով թէ թանգարանին մէջ պահուած նշխարները նուիրական են եւ պէտք է մնան հոգեւոր իշխանութեան խնամքին տակ։

Հանքերու աշխատանքը 7.30 ժամ

Երկար բանակցութիւններէ յետոյ, բրիտանական կառավարութիւնը օրէնք մը քուէարկեց, որուն համաձայն հանքերու մէջ օրական աշխատանքը պիտի ըլլայ 7.30 ժամ, մէկ տարի եւս։ Բանուորները կ'առաջարկէին միայն 7 ժամ, բայց կարելի չեղաւ համաձայնիլ։ Իսկ հանքատէրերը այս միջին ճամբան ալ չեն ընդունիր եւ կը յայտարարեն թէ մինչեւ ծայրը պիտի երթան, անխախտ պահելու համար 8 ժամը։

Հայ մը ինքնաշարժի տակ

Մարսէյլի շրջանին, Լա վիստի մէջ Մեսրոպ Պաղտասարեան անուն Հայ մը, 59 տարեկան եւ երկու զաւակներու հայր, բեռնատար ինքնաշարժի մը տակ մնալով մեռած է։

Գերմանացին յաղթեց

Ուրբաթ օր. 40,000 հոգինոց բազմութեան մը առջեւ, Քլիվլէնտի մէջ (Մ. Նահանգներ) տեղի ունեցաւ կռփամարտի համաշխարհային ախոյեանի մրցումը։ Դէմ դիմաց ելած էին գերմանացի Մաքս Շմէլինկ եւ ամերիկացի Եընկ Սթայպլինկ։ Գերմանացին, որ նախապէս յաղթական էր, այս անգամ անվիճելի կերպով շահեցաւ մրցանակը, 15րդ շրջանին քաշուելու հարկադրելով Ամերիկացին։ Իններորդ շրջանին այնքան նեղեց Ամերիկացին, որ այս վերջինը փռուեցաւ անկիւն մը, թէեւ քաջաբար մարտնչելով։

ՏԻՒՍԷԼՏՈՐՖԻ ՀՐԷՇԻՆ ԱՅՐԻՆ ԱՐԵԱՆ ԳԻՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Քուրթէնի մահապատիժով չփակուեցաւ Տիւսէլտորֆի ողբերգութիւնը։ Հրէշին ձերբակալութեան համար կառավարութեան խոստացած 15,000 մարքի վարձատրութեան խնդիրը դեռ չէ լուծուած։

Քուրթէնի կինը, որ մատնեց իր ամուսինը, կը պահանջէ առիւծի բաժինը, 9000 մարք։ Այս պահանջը իրաւական փափուկ խնդիրներ կը յարուցանէ։ Որովհետեւ, վարձատրել իր ամուսինը մատնող կինը՝ համաձայն չէ տիրող բարքերուն։

Ճիշդ է որ Քուրթէն ամօլը ամուսնալուծուած էր, քաղաքային օրէնքով, բայց Հռենոսի պէս կաթոլիկ շրջանի մը մէջ պսակը անլուծելի է կրօնական տեսակէտով։

ՁԱՅՆ ՄԸ ՃԵՊԷԼ ՄՈՒՍԱՅԷՆ

(կենդանի Ամանոսէն)

Ճիհունի վերին ակունքներէն ծնունդ կ'առնէ Ամանոսի (Հայ Լեռ) լեռնաշարը։ Ամանոս իբրեւ ձախ բազուկը հայկական Տաւրոսին ուղղահայեաց կ'երկարի դէպի Միջերկրական, հնօրեայ «Հայոց Ծոցը» որ այսօր Ալեքսանտրէթի ծոց կը կոչուի։ Ամանոս լեռնաշարը որ Տաւրոսի հետ եռանկիւն մը կը կազմէ շրջապատելով կիլիկեան արգասաւոր դաշտագետինը, Զորք-Մարզուանի, Փայասի վրայով եւ Ալեքսանտրէթի կռնակէն կը մտնէ համանուն ինքնավար սանճաքին մէջ՝ առատահոս ու մշտադարուն կանանչով։

Ինչ անհուն ու կանանչավառ համայնապատկեր է Ամանոսը որ կ'եզերէ Հայոց ծոցը, եւ համակ նկարչագեղ իրական դրախտ է որ կայ։ Այժմու սուրիական սահմաններէն ներս, Պէյլանի վերեւ կը մըռայլի Հայ Լեռը եւ թեթեւ ընդհատումով մը կը շարունակուի դէպի սելեւկեան հողամասը։

Լիբանանի լեռները իրենց ռետինաբոյր ու բարձրահասակ մայրիներով երգուած են։ Հայ լեռը իր մայրիի համատարած անտառներով, հանճարի փառքին սահմանուած անուշաբոյր դափնեծառերով եւ հին օրերուն բանաստեղծը պսակող դմբուխտեայ մրտենիներով, վայրի կեռասենիներու ու վայրի վարդերու իր բնանկարներով իր երգչին կը սպասէ։ Հայ Լեռը՝ (կեավուր տաղ) որ դարեր շարունակ վառ պահեց ցեղին ազատութեան հուր ու բոսոր երազները. եւ նոյն իսկ տարագրութեան մռայլ ու վատագոյն օրերուն միաց իբրեւ յոյսի անմար ջահ՝ ցեղին յարութեան հաւատացող մահապարտ աքսորեալներու հոգեղէն աչքերուն համար։

Որովհետեւ, Զէյթունի, Ֆնտըճաքի եւ Ամանոսի քաջերէն բուռ մը վայրի այծերու պէս արագոտն Ամանոսն ի վեր մագլցած էին, ներքին անդուսպ բնազդով, Ամանոսի հայեւղենութեան յաւիտենականութիւնը պահելու եւ գալիքի սրտին մխրճելու համար։ Տարօրէն դեղեցիկ, ծանր արկածներէն ու մահացու վտանգներուն արհամարհոտ, մահուան դէմ աներկիւղ իրենց ինքնուրաց եւ ինքնամխոտող ըմբոստացումով, անոնք կործանող Զէյթունի անխուսափելի վերականգնումի հրավառ յոյսը պտտցուցին Հայ Լեռի անառիկ, արծիւներուն միայն մատչելի ծերպերուն մէջ, գագաթներուն վրայ, արեւապսակ բարձրերէն դիտելով յաւերժակապոյտ Միջերկրականը։

Ինթիլլին 1916ին խռովքոտ փեթակ մը կը դառնար. հոն կը հաւաքուէին մահուան արահետներէն մազապուրծ ազատուած ազատախնդիր Արմէնները։ Կը մտածէին ու կը ծրագրէին մէկ անգամէն ապաւինիլ Հայ Լեռի լանջերուն, միանալու Արամ պէյի փոքրաթիւ կորիճներուն, որոնք Իսլահիյէի վերերը յաճախ կը նշմարուէին։ Ճէմալ փաշան կը կանխէր ծրագիրը եւ կը քանդէր համայն բոյնը...։

Այսպէս մեծ ու շքեղ եղած է Ամանոսի հրապոյրը, եւ Ամանոսը երբեք չէ խաբած իրեն դիմողները, իրեն ապաւինողները։

Բայց Ամանոսը հրաշքի պէս ցնցող, երազի մը չափ անոյշ անակնկալ մը պահած էր բովանդակ հայութեան համար։

Ամանոսը իր վերին, Տաւրոսեան սկիզբներէն սկսելով սկսած էր ամայանալ, դաւադրաբար լքուիլ իր հերոս ու քաջազէն ժողովուրդէն։ Ամանոսի վախճանի մայրակէտէն անակնկալօրէն առինք հակահարուածի արդար եւ հատուցիչ դէնքերու շկահինը։ Որովհետեւ, հայկական Ամանոսը Պէյլանի վրայ, պատմական Անտիոքի եւ Սելեւկիոյ հինաւուրց հողերուն վրայ շնչառ կ'իյնայ, բլէ անդին դէպի Արեւմուտք բնականօրէն դէպի երկինք խոյանալով։

Հոն Հայ Լեռն ունի հարազատ, ժպտուն ու քաղցրադէմ դուստր մը որուն Ճէպէլ Մուսա անունը կու տան։ Ճէպէլ Մուսայի փէշերուն վրայ վեց եօթհայագիւղեր փռուած են, ծովուն եզերքը, որոնք ծովի կոհակներով համբոյր կու տան Կիպրական լեռներուն։

Ճէպէլ Մուսան Ամանոսի դուստրն է, անոր բնական շարունակութիւնը, ուր արծիւներու պէս թառ եկած հայութիւնը, լերան տակի հազար թաքուն ու խորհրդաւոր ճամբաներով հոգեկան հաղորդակցութեան մէջ է Զէյթունի, Հաճընի այլ արանց հայութեան հետ։ Պատահականութիւն չէ, այլ ներքին քաշողականութեան արդիւնք է որ Ճէպէլ Մուսայի շուրջ բարձրացաւ հիմքը Նոր-Զէյթունին։

Ճէպէլ Մուսան հակառակ իր գեղին, հրապոյրին, սառնորակ աղբիւրներուն, ադամանդավազ ջրիկներու, սաղարթախիտ անտառներուն կորսուած էր բունի տարագրեալներու մեր յիշողութեան մէջ։ Ճէպէլ Մուսան որ Ամանոսի փառքը շքեղօրէն վերակերտեց 1915ի օգոստոսեան օգոստափառ իր խոյանքով, համբուրելի ընդվզումով։

Ճէպէլ Մուսան որ այժմ ալ կապուած մնալով իր հողին, Ամանոսի արժենականութեան պատգամը կու տայ, Միջերկրականէն ձայն մը ղրկելով մեզի։ Թէ կ'ուզեն 1915ի շքեղ յաղթանակը յաւերժացնել լերան սեգ կատարին (ուր կը պատարագեն ամէն տարի) բարձրացնելով յաղթութեան յուշարձան մը...։

Ուրե՜մն. Ճէպէլ Մուսան, Ամանոսի չքնաղադէմ ու մրրկավարս այդ դուստրը կանգուն է, անսասան։ Եւ իբրեւ յաւերժահարս նստած է Սելեւկիոյ մօտիկը եւ իբրեւ անքթիթ պահակ կանգնածէՀայոց ծոցին շուրջ, տարագիր ու հալածական հայութեան հոգեղէն աչքերուն համար իբրեւ տեւող ու ժպտուն յոյսի անմար ու անմեռ ջահ։

Ուրեմն՝ 1915ի յաղթական կըտրիճ լեռնականները ոչ միայն ողջ ու առողջ են, կ'աշխատին ու հաց կ'ուտեն, այլ այնքան քաջ ու հպարտ ու կենսունակ են, որ կ'աշխատին ջոգիի ջաց ալ պատրաստել։

Ուրեմն՝ կը մտածեն ու կը խօսին, կը քրտնին ու կը զոհաբերեն ոչ միայն Ներկային համար որ իրենցն է անսուտ կերպով, այլ անցեալին համար որ իրենցն է հերոսօրէն, եւ ապագային համար որ մերն ալ է շքեղօրէն։

Ուրեմն կ'ապրին, կը շնչեն, կը զգան, կ'ոգեկոչեն ու կ'երազեն։ Բայց, ժամանակի տեւողութեան, նիւթի կործնչելիութեան մէջ, զգացումին, երազին ու հեքեաթին յաւերժութիւնը (հերոսական արարքներու կապուած) կ'ապահովուի մտածումը քանդակելով մարմարի վրայ իբրեւ արուեստի գործ եւ արուեստին մէջ դնելով ցեղին անյարիր տեսիլքը, իբրեւ մեծութեան ու մեծագործութեան ներշնչարան։

Ճէպէլ Մուսայի բարձունքը ծովահայեաց, արգոսեան աչքերով մեր ներքին վարարուն խռովքը պատկերացնող փոթորկավարս դիցուհի մը, Նեմեսիսի խորհրդապատկերով։ Այս է ծրագիրը։ Յաղթութեան կոթող մը բարձրադիր, ծանրաբեռն պարտականութիւններով։

Ճէպէլ Մուսայի բարձունքէն մարմարի սպիտակութեամբ եւ մեր երազներու ուժգնութեամբ բարձրանալիք այդ կենսաթրթիռ խորհուրդը (յուշարձան) կոթող մը չպիտի ըլլայ միայն, այլեւ հզօր փարոս մը այսօրուան խաւարին մէջ։

Ինչ հպարտութիւն է այս կորիճ Սուէտացիներուն համար։

Բարձրայօն ու արծուեբոյն Ճէպէլ Մուսան ամրակերտ պատուանդան ունենալով, վաղը պիտի կանգնէ այդ փարոսը... Եւ արդէն անոր լոյսը այժմէն կը դեղու տարագրի մեր հայրենաբաղձ հոգիէն ներս...։

ՇԱՀԱՐՈՒՆԻ

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋ ը

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

ՓՇՈՒՐ ՄԸ ԿՐԱՆԻԹ

Փարիզահայ թերթերը արձագանգը եղան Սուէտիայէն բարձրացած կոչի մը՝ ուղղուած արտասահմանի հայութեան, մասնաւորապէս ֆրանսահայ հայրենասէրներուն։

— Ո՞ւր է Սուէտիան, ըսին թերեւս ոմանք։

Սուէտիա կամ Ճէպէլ-Մուսա, սիրելի հայրենակից, կիլիկեան Հայաստանի հարաւը, Անտիոքի արեւմուտքը, Միջերկրականի վրայ Մուսա լեռ կոչուած լեռնալանջքին երկարող եօթը հազար բնակչութեամբ, եօթը հայ գիւղերու խումբ մըն է, որոնց կողքին հաստատուած է քանի մը տարիէ ի վեր նաեւ Նոր Զէյթունը։

Հայ Լեռն է որ Պէյլանի վրայով իջած եւ ծովը խարխափ նետելէ առաջ՝ կազմած է այս չքնաղ լեռնաշխարհը։

Լերան հարաւը, Սուէտիոյ դաշտային մասը, Որոնդէսի ափերուն վրայ, Ալեւիներ կը բնակին։ Դիմացը փռուած է Կասիոս լեռը, շքեղ հասակը երկինք խրելով եւ ոտքերը ծովուն մէջ, հանդիպակաց ստորոտը ունենալով Քէսապը, վեց հազար զուտ հայ բնակչութեամբ։

Ալեքսանտրէթի ինքնավար գաւառին մէջ, ինքնավար հայ ոստան մըն է Սուէտիան, հայ իր կառավարիչով, ոստիկանութեամբ եւ վարչական բոլոր կազմերով:Ժամերով քալէ, այլայեղ ո՛չ մէկ տարրի պիտի հանդիպիս։ Հայրենի օդը պիտի ծծես, հայ երգը պիտի լսես, հայ շինականին պիտի հանդիպիս։ Սուէտիայի անունը անցագիր մըն է, կորդախօս մը, ազատ երթեւեկի։Սուէտացին օրուան որեւէ մէկ ժամուն, ցերեկ թէ գիշեր, կրնայ իր բնավայրի սահմաններէն դուրս ելլել, այլատարր շրջաններ երթալ, ինչպէս եթէ իր պարտէզը շրջագայէր։ Հա՛յ անցեալով, աւանդութիւններով, լեզուով նկարագրով ու բարքերով, խրոխտ ու պատկառազդու Սուէտիացին կը մարմնացնէ իր մէջ նաեւ բոլոր առաքինութիւնները հայ մարտական ոգիին։

1915ի եղեռնին արհամարհելով ջարդարարին գաղթելու հրամանը, ապստամբութեան դրօշը պարզեց իր փառապանծ լեռներուն վրայ, նախընտրելով հերոսական մահը անարգ ու ստրուկ կեանքէն։ Թշնամին յարձակեցաւ միանգամայն քանի մը ճակատներու վրայ, թիւի եւ ռազմանիւթի իր անբաղդատելի գերակշռութեամբը։ Թնդանօթներով ու գնդացիրներով զինուած բազմահազար կանոնաւոր բանակի մը դիմաց, Սուէտիացին ունէր միայն 85«կրա» հրացան, քանի մը գերմանական տասնոց եւ որսի հրացաններ։ Բայց ան ունէր լաւագոյն զէնքը, բարոյականը, եւ իր ցեղին հեգնուած մարտականութիւնն ու խոշտանգուած պատիւը պաշտպանելու, ճշմարտութիւնը ցուցադրելու սրբազան պարտականութիւնը։

Եւ ան կռուեցաւ մեծ ու պղտիկով, կին ու երախայով։ Ալեզարդ մայրը պաշար պատրաստեց, ծերունին վառօդ շինեց, տասնամեայ պատանեակը սուրհանդակ-ազաւնիի դեր կատարեց, պարմանուհին սափորը ուսին սարէ սար ու պատնէշէ պատնէշ թափառեցաւ, անվեհեր ու առիւծասիրտ, հոգ չէ թէ երբեմն ջրալից կուժը թշնամիին կապարներուն տակ փշրուէր։ Բոլորը կռուեցան դիւցազնաբար։ Եղան շա՜տ տատաղի կռիւներ, եւ ամէնքն ալ վերջացան Սուէտիացիին փառայեղ յաղթանակովը։

Իր յարաձուն ամօթալի պարտութիւններէն վերջ, Թուրք կանոնաւոր բանակը եռապատկեց իր ուժերը, շրջաններու վայրագ խուժանն ալ հաւաքեց, գինեց ու Մուսա լերան սարալանջին վրայ նետեց։ Թնդանօթային ռումբերու եւ գնդակներու հրանձրեւին տակ, փողերու եւ հորդաներու թրքաբարոյ խլացուցիչ կոկոցին մէջ, Սուէտիացին առաւել զօտեպինդ ու ռազմաշունչ իր հերոսական ինքնապաշտպանութեանը մէջ, արձակեց իր կապարները համրանքով, եւ զարկաւ ուղիղ ու ճահցուն։ Զարկա՛ւ Թուրքմեան բազուկով։

Այս դիւցազնական գոյամարտը տեւեց երկու ամիս։

Եւ օր մըն ալ, 1915 սեպտեմբեր 6ի առտուն, երբ, ինչպէս ամէն առտու, թնդանօթը կը գոռար եւ անհաւասար կռիւը իր աշեղ թափով կը շարունակուէր, երբ արեւը հազիւ երկու նիզակ հասակ նետած՝ աւա՜ղ քոյր Քէսապը իր գրկին մէջ խեղդող հնազա՛նդ ու լռակեաց կասիոսին վրայ, հեռո՛ւն ծովուն վրայ, սեւ կէտ մը նշմարուեցաւ։

Ֆրանսայի Միջերկրականեան նաւատորմիղին մաս կազմող «Կիշէն» զրահաւորն էր, որ Թուրք ծովեզերեայ շարժումները քննելու իր դերին մէջ, նշմարելով լերան բարձրագիր կատարին դրօշը, կը մօտենար։

Մարտանաւը եկաւ ու խարիսխ նետեց Մինա հրուանդանին դիմաց։ Երկուստեք յարաբերութիւնները սկսան։ Հետեւեալ օրերը հասան «Տըղէքս» եւ «Ժան Տարք» մարտանաւերն ալ։ Հոն էր նաեւ ծովային սպայ Պ. Տիրան Թէքէեանը, որ իր կատարած անգնահատելի ծառայութիւններով, այդ կռուող ժողովուրդին ամէնէն սիրելի եւ թանկագին բարեկամը հանդիսացաւ, որուն անունն ալ, ինչպէս ծովակալ Տարդիժ տիւ Ֆուրնէի եւ հրամանատար Վէրգօսի, հայ մամիկները կը յիշեն ու պիտի յիշեն, երբ հայերուն դիւցազներգութիւնը հեքեաթի պէս պատմեն իրենց թոռներուն, չմոռնալով նաեւ ֆրանսացի այն միւս ազնիւ զաւակները, սպայ թէ նաւազ, որոնք փոթորկոտ ծովուն վրայ ազատագրման վսեմ գործը անձնուէրօրէն կատարեցին։

Սուէտիացի մարդիկը ուզելով պատուով մեռնիլ, կռիւը շարունակելու համար, ծովակալէն խնդրեց որ ռազմանիւթ եւ պաշար տրուի իրեն, եւ կիներն ու երախաները ֆրանսական պաշտպանութեան յանձնուելով ապահով վայրեր փոխադրուին։

Ծովակալը այս բաղձանքը հաղորդեց պատկան իշխանութեան։ Որոշուած է ամէնքն ալ փոխադրել։ Սեպտեմբեր 12ի առաւօտը սկսաւ նաւամուտքը երախաներուն ու կիներուն։ Յաջորդ օրը զինակիրները թուփերն ու քարերը համբուրելով անհո՜ւն կսկիծը իրենց սիրտերուն էջ կունակ տուին այն հողին, որուն վրայ ծներ էին, զոր հայրերու բազմադարեան կտակը սերունդէ սերունդ ձգեր էր իրենց խնամքին ու բարգաւաճման, որուն վրայ այնքան հերոսաբար կռուեցան բարբարոսութեան ու ոճիրին դէմ, իրենց պատւոյն եւ ազատութեան համար։

Սուէտացին փոխադրուեցաւ Փորթ Սայիտի դիմաց, Սուէզի ջրանցքին ասիական ափը։ Հիւրընկալ Լազարէթը անոր համար եղաւ սակայն գաղագեղ մը։ Ամիսներ թափառեցաւ անհանդարտ վրէժի ու ազատութեան հուրովը բոցավառ։ Գիշերը երկնքի աստղերը, ցորեկն ալ անապատին աւազը հարցաքննեց։ Ո՛չ մէկ խինդ շրթներուն վրայ, ո՛չ մէկ ժպիտ աչքերու բոցին մէջ։ Երախաներն իսկ մռայլ լռջութիւնը պատեց։ Անգլիական իշխանութիւնը ուզեց ու պնդեց Սելանիկ տանիլ տղամարդիկը, նիւթական լայն խոստումներով, ռազմանիւթի փոխադրութեան գիծերուն վրայ աշխատցնելու։ Մերժեցին։

Սուէտիացին կռուիլ կ'ուզէր, կ'ուզէր կռուիլ Թուրքին դէմ։ Անոր մէջ նուիրումը հորիզոն չունէր եւ կռուի սէրը՝ սահման։

Ֆորթ-Սայիտի ֆրանսական ծովային սպայակոյտը հետքրքրուեցաւ յայտնուած բաղձանքներով եւ սկսաւ մարզել երիտասարդութիւնը։ Ապա զինուած եղաւ նախարար Տընի Բօշէնի՝ վերակեւելու ընդհատուած գործը։ Շուտով գոհացում տրուեցաւ, եւ այսպիսով հիմը դրուեցաւ Արեւելեան Լեգէոնին, շնորհիւ «Ժորէկիպէր»ի մարտանաւուն հրամանատար Պ. Պընուա տ'Ազիի ազդեցիկ միջամտութեան եւ մարդասիրական մեծ ջանքերուն, իրեն օժանդակ ունենալով սպայ Պ. Տիրան Թէքէեանը, որ թէեւ Մարսիլիա ծնած եւ անհաղորդ հայ կեանքին, սակայն եւ այնպէս թունդ հայրենասէր, արժանաւոր կապը հանդիսացաւ Սուէտիացիներու յարաբերութեանց ֆրանսական իշխանութեան հետ, եւ առաջնակարգ դեր կատարեց Լեգէոնի ստեղծման գործին մէջ։

Օր մըն ալ Սուէտիացիներու զգեստաւորուած փաղանգը ճամբայ ելաւ Արեւելեան Լեգէոնի Ա. վաշտը կազմելու։ Այն ատեն հայ մայրը խայտաց եւ անապատը թնդաց անոր մարտագոռ աղաղակէն.

— Թո՛ղ երթան։

Վրէժի հնոցին մէջ մկրտուած լեգէոնը ճամբայ ելաւ Պատիւին եւ Հայրենիքին համար։ Զարկաւ Արաբայէն Տաւրոս։ Անոր սուրին առջեւ սարսափը ապաստան փնտռեց եւ կրունկին տակ ոճրագործը ծունկի եկաւ։ Աւերակները ժպտեցան եւ վերածնութեան շունչն անցաւ...։

Այդ երանելի օրերուն Մուսա Լեռը կը սպասէր իր ժողովուրդին յամեցող վերադարձին։

Օր մը որդիներու առաջին շարանը կարօտախտը սրտին վերջապէս երեւցաւ ծովուն կապոյտին վրայ։ Եւ՝ լեռներու քառամեայ ամայութիւնը դողաց սիրելի ձայներու դղրդիւնին տակ։ Բոլոր ձեռքերը նուիրուեցան հայրենիքը վերաշինելու սրբազան գործին, բոլոր կամքերը լծուեցան ստեղծագործ աշխատանքին։ Եւ Սուէտիացին վերաշինեց իր քարուքանդ օջախը առանց արտաքին օժանդակութեան։

Եւ ահա անկէ ի վեր, ամէն տարի, լերան վրայ ինկած հերոսներուն անձանօթ շիրիմներուն մօտ կը տօնէ իր ազատագրական կռիւը։

Այդ հերոսավայրին վրայ յիշատակարան մը կանգնելու համար է որ կոչ ըրաւ քեզի. «Սուէտիացիին լուման անզօր է առաջադրուած վսեմ գործը պատշաճ կերպով ի գլուխ հանելու»։ Հետեւաբար քեզի դիմած կ'ընէ, ֆրանսահայ գաղութ, որպէսզի եղբայրօրէն փշուր մը կրանիթ ղրկես իրեն։

Որովհետեւ «ինքնապաշտպանութեան այդ քաջարի ոգին պէտք է անհրաժեշտօրէն փոխանցել ապառող ու գալիք բոլոր սերունդներուն, այդ ոգին արտայայտող յիշատակարան մը կանգնելով»։

Որովհետեւ՝ «կռիւներու ընթացքին զարդուող քաջերուն փուշեծածուկ ոսկորուստի [illegible] շիրիմներուն վայել յարգանքը պէտք է տրուի»։

Որովհետեւ «նոյն ձեւով Մուսա Լեռը պէտք է դառնալ ուխտատեղի եւ ներշնչարան ցեղին ազատագրման ճամբան ընդգրկող եւ վաղուան մեծ հերոսամարտին պատրաստուող ամէն Հայու համար»։

Ուրեմն փշուր մը կրանիթ, ֆրանսահայ գաղութ։

Կեանքիդ մէջ տուփ մը պակաս բրնձափոշի գնէ, Հայուհի, կարմիր գլանիկ մը պակաս գործածէ, եւ փշուր մը կրանիթ ղրկէ Մուսա Լերան յիշատակարանին։

Հա՛յ երիտասարդ, այսօր կեանքիդ դիւրին ու եսասէր հաճոյքներուն մէկը պատարագէ հաճոյքներու է՛ն վսեմին՝ հայրենիքին սիրոյն։

Դուք բոլորդ մէկ, մի՛կ ըրէք, հայրենաբաղձօրէն եւ ազատատենչ, Հայոց ծոցէն մինչեւ Սէնի ափերը երկարող աղաղակն է.

— Փշո՛ւր մը կրանիթ։

ՏՈՔԹ. Ս. ՄԱԹՈՍԵԱՆ

ՕՐԱԿԱՆ ՈՒԹ ԺԱՄ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Սպանիական կառավարութիւնը հրամանագիր մը ստորագրեց, որ կը բաղկանայ 106 յօդուածներէ եւ որուն համաձայն օրական աշխատանքի չափ կը սահմանուի ութը ժամ, ամբողջ Սպանիոյ մէջ։

ՆԱՄԱԿ

ԿՏՐԻՃ ՍՈՒԷՏԱՑԻՆԵՐՈՒ

Սիրելի բարեկամներ,

Փարիզաբնակ Սուէտացիներու պատգամաւորութիւն մը, առաջնորդութեամբ Տոքթ. Գ. Շարայեան (Մաթոսեան), եկաւ ինծի եւ երկ[illegible] սարգայուց դիս հին յիշատակներու վերարծարծումով։ Անոր համար [illegible] կեղծօրէն շնորհակալ եղայ իրեն։

Արտակարգ երեւոյթ մարդկային սովորութեանց մէջ,— մարդիկ [illegible] րար կը յիշեն։ Ցուրտ մոռացումի փոխարէն, անոնք յուզեցին մէկը, զիրենք շատ սիրած էր, եւ կրնամ ըսել որ մի՛շտ կը սիրէ զիրենք եւ կը ձգտի տակաւին խառնուիլ իրենց կեանքին եւ լսել իրենց մասին։

Ի՞նչ եղան այն հերոսները, որոնց զինուոր. քաջութիւնը ազատեց իրենց երախաներն ու մանուկները։ Հերոսներ՝ որոնց արիութիւնը թոյլ տուաւ ֆրանսական նաւերուն մէջ հաւաքել զիրենք։

Ֆրանսական անունին արժան[illegible] մէկը չէր կրնար վարանիլ օգնելու անոնց որ կրեն իրենց խաչը։

Եւ մենք հաւաքեցինք եւ ամփոփեցինք զանոնք փշապսակ խաչեալներ բոլոր, որպէսզի ազատութեան եւ եղբայրական հաւասարութեան դրօշին տակ սպասեն յաղթական խաղաղութեան։

Այսպէսով ոչ միայն իրենց աք[illegible] սորական եղբայրներու արիւնոտ ճանապարհը խնայուեցաւ անոնց, այլ մանաւանդ հերոսական Ճէպէլ Մուսան զէն ի ձեռին եւ վեհանձնաբար իր արիւնը ընծայեց, երբ հայկական լեգէոնը փայլեցաւ յաղթանակի դաշտին վրայ։

Ահա ինչ որ կրցաւ ընել ձեր փաղեմի հրամանատարը։

Եւ ասոր կը բաղձար ան, երբոր յարաբերութեան մէջ մտաւ ձեր հռչակաւոր պատերազմական նախարար Մարեշալ Լիօթէի հետ, ձեր հին ու հաւատարիմ բարեկամ նախարար Տընի Բօշէնի միջոցաւ՝ թէ դուք ի՛նչ կերպով կրնայիք փրկուիլ միջազգային քաղաքական խա-

[illegible]

BENOIST d'AZY

Նախկին Հրամանատար

«Ժորէկիպէռ» մարտանաւին

Խմբանկար մը Արեւելեան Լեգէոնի Յուէտիացի հերոսներէն, քաշուած 1917ին փորթ Սայիտի գաղթակայանին մէջ։

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Կ'ԸՍԵՆ...

1

Նայէ՛, կ'ըսեն, գեղեցիկ սա դաշտերուն ու ծովուն...
Վիշտը մարդուն կը մեռնի, կ'ըսեն, ներքեւն արեւուն։
Բնութիւնը կը փոխէ՛, մարդոց արցունքը երգի,
Ու ցաւն յոգնած պարտըւած, կ'ըսեն, անդարձ կ'անհետի։
Պէտք է մոռնա՛լ ու լքե՛լ մռայլ յուշերն անցեալին...
Կ'ըսեն, յոյզերըդ քնքոյշ սա ծաղկանց պէս թո՛ղ փթթին...։

2

Քեզի ի՞նչ փոյթ, որ մարդիկ, չարին, դաժան, դըուժան...
Եղի՛ր հեզնող, կ'ըսեն, եւ փիլիսոփայ յաւիտեան։
Ի՞նչ փոյթ քեզի, որ մարդն'ր կը հալածուին, կը զոհուին...
Եւ բիւրաւոր կեանքեր կան, ենթակայ լուռ զրկանքին։
Ի՞նչ փոյթ, ի՞նչ փոյթ, կ'ըսեն դեռ, որ օրէ օր մարդիկ նոր՝
Կ'ունենան վիշտ ու դաժբան ու տառապանք մ'ահաւոր։
Դիտէ՛, ճանչցի՛ր այս ամբոխն, ու միշտ վերէն նայէ դուն,
Կ'ըսեն, զո՛ւր է քրքրել, կեանքին թնճուկն անանուն։

3

Կ'ըսեն, այսպէս ու կ'անցնին։ Օ՛, դուք խեղճեր՝ կ'ըսեմ ես,
Պէ՛տք է մերձիլ իմ ցաւին, եւ ցաւերուն բոլորիս։
Պէ՛տք է սիրել ու փրկե՛լ տառապողները բոլոր...
Պէ՛տք է ճանչնալ բոլորին հոգիները վիրաւոր։
Ծով ու ծաղիկ, կ'ըսեմ ես, սո՛ւտ են, կեղծիք ու շպար
Ցաւն է, իմ ցաւս ու մարդոց, որ կը տիրէ՛ բռնաբար։

4

Հաւատացէ՛ք, կ'ըսեմ ես. տառապանքն է տեւական,
Եւ ո՛վ գիտէ տառապիլ, մեծ ու ազնիւ է միշտ ան։
Ո՛վ իր ցաւին հետ, կ'ըսեմ, կը յարգէ ցաւն ուրիշին,
Հաւատացէ՛ք, ո՛վ մարդիկ, ան գերմարդն է Նիցչէին։

5

Մի հեգնէ՛ք վիշտն ուրիշին, զրկուածին ու խեղճին...
Ձի ցա՛ւն է մայրը կեանքին, ու կեանքը՝ ցաւ մ'է ինքնին։

ՄՕՐՍ ՇԻՐՄԻՆ ԱՌՋԵՒ

Տարիներու բեռն ուսիս, վշտակործան ու նըկուն,
Ահա քեզի եմ եկած, մա՛յր իմ... հոգի՛ լուսեղէն...
Հողախորշիդ անաղօթք կ'ուզեմ բացուիլը մէկէն...
Կը նեղուիս, դուն ա՛լ գիտեմ, հող մխ-մինակ ու լըքուն։
Քեզմէ հեռու, ես բնա՛ւ չունեցայ օր մը աղուոր,
Զը ժպտեցա՛յ, չերգեցի՛, եղայ խորհուրդը մահուան,
Ու տե՛ս, վատոյժ եմ արդէն, լըռա՛ծ է մէջս ամէ՛ն բան։
Կը նմանիմ արծիւի մ'իր բոյնին մէջ վիրաւոր։
Իմ վիշտս մեծ եղաւ, մա՛յր, եղան վէրքերս անհամար,
Հալածական ու անտէր, եղա՛յ ոգին ես ցաւին.
Արդ հաշտուած կամովին՝ գաղափարին հետ հողին,
Քեզի՛ կ'ուգամ, մա՛յր տես, եւ կը ժպտիմ տենդահար,
Ու ծոցիդ մէջ՝ թեւերուդ կ'ուզեմ հանգչիլ... Թարմանալ
Ու քու խուցիդ անանուն կ'ուզեմ պահակը ըլլա՛լ...
Ա՛լ մոռնալու, չզգալո՛ւ, մա՛յր, իմ տաժանքըս մռա՛յլ։

ԱԹԷՆՔ — Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՅԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Ե.

ՎԵՐՍԿՍՈՒՄ

Ո՛վ իմ սիրական, ահա դուն կ'արթննա՛ս, եւ կասկածներս կը փարատի՛ն...

Մինչ դուն կը քնանայիր. ես կը դաւէի՛, սպաննելու համար քու Մ'ահուան մօտիկութիւնը...

Վերմակներուդ հետ, քու ամբողջ աշխարհը ծածկող վերմակներուդ հետ, ահա կը վանտես կասկածներս...

Ուրեմն դուն պիտի վերսկսիս նշենիներո՞ւ պէս եւ թաղուած որթատունկերո՞ւ նման... Ուրեմն դուն գարո՞ւն կը յայտարարես քիչ առաջուան ձմեռ իմ երկրին...

Եթէ միայն այս պատճառով վերսկսար, քնացի՛ր, քնացի՛ր սիրելիս, որովհետեւ ես վարժուած եմ դիտելու թանգարաններու մէջ պահուած ժամիկները եւ խրտուիլակները՝ որոնց շնորհիւ մանուկներն իմաստութիւն կը սորվին...

Ինչո՞ւ ընդհատել, ինչո՞ւ վերսկսիլ նորէն ընդհատելո՛ւ համար... Կատարեալ պարտութի՛ւնը կամ կատարեալ յաղթութի՛ւնը կ'ուզեմ ես... Ես վերջական ընդհատումը կը սիրեմ՝ կամ անդադրում շարունակութիւնը.,. Ես կը վախնա՛մ վերսկսումէն... Վերսկսումը կասկածելի է...

Յոյս չդրի արեւի հրայրքին վրայ, ու մէջը թոնիրով տնակ մը շինեցի ինձ համար.,. Ապրիլի վերսկսող ծաղիկները կասկածելի են, սիրելիս, թաղար մը գնէ, եւ գիրք մը՝ որ քեզ բոյսեր սեղմելու գաղտնիքը ցոյց տայ...

Ո՛վ վերսկսող սիրելիս, կը սիրեմ քեզ ինչպէս արագիլները միայն եւ ոսկի բզէզներ՝ կակաչներու բաժակին մէջ՝ կամ հասկերո՛ւ վրայ...

Ահա նորէն ձմեռն եկաւ, ահա նորէն ո՛չ մէկ ծաղիկ ու թիթեռնիկ, բայց ես կը ծիծաղիմ նորէն, շնորհիւ այս գետին՝ որ կը շարունակէ հոսիլ ու այս օդին՝ որ բնա՛ւ չի վերսկսիր, այլ կը շարունակէ՛...

Եթէ միայն ինձ մխիթարելո՛ւ համար վերսկսար, ընդհատէ՛, սիրելիս, ընդհատէ՛... ես չե՛մ ամուսնանար վերսկսողներուն հետ...

Եթէ ակամայ վերսկսար, ընդհատէ՛, սիրելիս, ընդհատէ՛, կամաւորապէս, ակամայ չընդհատելու համար...

Եթէ մէկն ստիպեց որ վերսկսիս, ընդհատէ՛, սիրելիս, ընդհատէ՛ քու իսկ ստիպումովդ, ստիպուած չընդհատելու համար...

Ես անընդհատ շարունակողները կը սիրեմ եւ անոնք, որոնք կը խուսափին վերսկսումէ...

Պատրաստուա՞ծ ես որ չդիմես վերսկսումին՝ չուզես հանդիպիլ անոր, չժպտիս անո՛ր...

Ամէնէն հասարակ ու չնչին խոտը կարող է ձեռնարկել մի զարմանալի վերսկսումի, ինչպէս նաեւ ամէնէն հասարակ ու չնչին ցեղը...Սակայն հերոսներն անոնք են որ կը շարունակեն...

Երկրի վրայ անհաշուելի դեգկութիւններ ու երկիրներ կան՝ որոնք կը դիւթե՛ն մեզ վերսկսելու համար, ինչպէս տարագնաց ու տկար ծիծեռնակները...

Դուն ո՞ր մէկն ես,— Գեղեցկութիւնն ու երկի՞րը, թէ ծիծեռնակը... Դուն ո՞ր մէկն ես·— Մագնի՞սը թէ գամը...: Մագնիսը՝ որ կը տիրանայ իր չուեցածին, թէ՞ գամը որ կ'ընդհատէ ու կը վերսկսի, փոխանակ շարունակելու...

Ահա դուն կը յարդարես քեզ, ո՞վ իմ սիրական, վերսկսելու համար, բայց ինձ կը հրամայեն բոլոր անոնք միայն, որոնք կը յարդարուին շարունակել կարողանալո՛ւ համար...

Մէկը վերսկսաւ հետապնդել մէկ ուրի՛շ սէր, յուսալով որ կը հանդիպի կատարեալին ու սակայն չհանդիպելով՝ վերսկսաւ...·

Մէկ ուրիշը շարունակեց յարդարել մի նախկին սէր, մինչեւ հասաւ կատարեալին...

Վե՛րջ տուր վերսկսումի բարեկամութեան, ո՛վ իմ սիրական, եւ սիրտիդ մէջ թող միայն նստի Շարունակելը···

ՄՈՒՍԱՄԻՐ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ ԹԷ ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

Մեզի անըմբռնելի կը թուի այն հարցը թէ Հայաստանի մէջ ի՞նչպէս պարկեշտ մարդիկ տակաւին կը փորձեն գրականութիւն ընել,— խենթութիւն չէ՞, երբ բառերուն գոյնն իսկ քննութեան կ'առնեն վերէն եկողները։ Ահա ձեզի հետաքրքրական ու թեր ու դէմ տեսակէտներ, իբրեւ «միտք եւ արուեստ», կարդացէք եւ զարգացէք։

Ա. Զօրեան, որ փառքը կ'երգէ խորհրդային երկիրներու կարմիր երկինքին, քանի մը տարի առաջ (1925-1928) ներշնչուեցաւ ու երգեց նաեւ վարդաձորի կոմմունը: Այս վէպը անցեալ տարի արտատպուեցաւ «Հայրենիք» ամսագրին մէջ։ Երեւանի մէջ ամէնքը հաւնած էին այս խորհրդային գրականութեան։ Տարի չանցած՝ հիմա կը յայտարարուի ոչ միայն «իսկական գեղարուեստական արժանիքներից զուրկ», այլ նաեւ ...«կուլակային արտայայտութիւն», քիչ մնաց դաշնակցական գրականութիւն պիտի ըսէին։

Վաչնեան, որուն չնաշխարհիկ կարծիքներուն ծանօթ են մեր ընթերցողները Երեւանի «պոլշեւիք տագնապ»ին առթիւ իր արտայայտութիւններէն, քննադատելով «վարդաձորի կոմմունը», կ'առնէ սա հատուածը.

— «Երկար տարիներ, մարդու բացակայութեան պատճառով, տղամարդու բան անելով տղամարդու տեսք է ստացել...»։

Քննադատը կ'եզրակացնէ.

— «Հեղինակը պարզօրօշ կերպով փորձում է անցկացնել մարդու եւ կնոջ աշխատանքի մէջ վիթխարի վիհ, օբյեկտիվօրէն կատարելով կուլակի գործն ու պատուէրը»։

Քիչ մըն ալ աւելի պարզաբանելով կ'ըսէ թէ Զօրեան դէմ է կնոջ աշխատանքին գիւղատնտեսութեան մէջ, որովհետեւ կինը կը կորսնցնէ իր քնքշութիւնը քաղքենիներուն համար։ Չափազանց բնական երեւոյթ, կինը էրիկմարդու գործ կատարելով շուտով առնական արտայայտութիւն մը կը ստանայ։ Այս խօսքը նորութիւն ալ չէ։ Բայց Երեւանի մեր բոլշեւիկներէն զատ ոչ ոք այդ երեւոյթին բացատրութիւնը... կուլակին ու դաշնակցականին կապեց։

ՎԱՐԴԱՁՈՐԻ ԿՈՄՄՈՒՆԸ

Վաչնեան նման խմբծանքներով, կը հասնի հետեւեալ եզրակացութեան·

«Վարդածորի կոմմունը զուրկ է իսկական գեղարուեստական արժանիքներից, չունի սոցիալական որեւէ արժէք մեր ժամանակի պահանջների տեսակէտից, նրանում պատկերուած կոմմունը կեղծ է, շինծու, տնկած, որը չունի ոչ մի հեռանկար, չունի կոլտնտեսութեան ելումի յառաջութիւն, Նա պարզապէս 4 հոգու ընկերութիւն է, որը թաղնուած է կոմունի անուան տակ, խուսափում է պետական հարկից եւ օգտւում է կոմունայի արտօնութիւններից։ Զօրեանը փաստօրէն աջօգել է դասակարգային պայքարը։ Այս գիրքը օբյեկտիվօրէն դիսկրեդիտացիայի է ենթարկում կոմունայի գաղափարը, դրանով իսկ օգնելով կուլակին»։

Յետոյ կ'աւելցնէ,

— «Զօրեան դեռ այժմ էլ կարծում է, թէ մեր ընթերցող մասսան դարձեալ զարգացման այն աստիճանն է ապրում, երբ կարելի էր էժանագին դեմագոգիայով եւ արտաքուստ յեղափոխական ֆրազներով մոլորեցնել, խաբել, հաւատացնել։ Նա ինքը կտրուած լինելով մեր իրական կեանքից, դեռ տեղեակ չէ, թէ ի՞նչպէս ընթերցող մասսան խիստ քննադատօրէն է մօտենում ամէն տեսակի գրուածքներին, զգաստ ու աչալուրջ կերպով նրանց տակը քօղարկուած կոնդրատեւականութիւնը, սուխանով գրոմանականութիւնը, ռամզինականութիւնը մերկացնում»։

Դժբախտաբար կարելի չէ աւելի մէջբերումներ ընել, այնքան երկար է այդ յօդուածը եւ գրաքննութիւնը՝ խիստ։ Զօրեան կը պարծենայ եւ կ'ըսէ թէ երկու տարի առաջ Երեւանի մէջ շատ կը հաւնէին իր այդ վէպին։ Թելադրած էին որ թող ռուսերէնի թարգմանել։ Գ. Վանանդեցի «Նուաճում» մը համարեց այս վէպը։ «Գրական Դիրքերում»ի խմբագրութիւնը (Ալազան, Գիւլիքեխվեան, Ն. Զարեան, Վանանդեցի) յաջող գործ մը կը համարէին զայն։ Սակայն նոյն այդ խմբագրութիւնը այսօր տպելով Վաչնեանի յօդուածը, կ'ուրացնէ կ'արծիքներ։ Ուստի կը հարցնէ.— «Եթէ իմ այս գրուածքում համակրանք եմ ցուցաբերում դէպի կուլակները, ապա ի՞նչպէս բացատրել մեր յայտնած գրական կարծիքները, միթէ՞ նրանք կոմպլիմենտներ են եղել իմ հասցէին, թէ՞ հասարակութիւնը մոլորեցնելու փորձ»։ Երկու տարի առաջ այնպէս, երկու տարի վերջ այսպէս։ «Գրական Դիրքերում»ի խմբագրութիւնը կըստիպուի պատասխանել եւ ըսել թէ «պրոլետարական քննադատութիւնը ի հարկէ հիմք չունէր է ծառայեցնի այն կաղցած մնալու իր հին կարծիքներին եւ ձգտելու աւելի ճիշդ արժէքաւորելու գրուածքի իդէոլոգիական եւ գեղարուեստական սխալներն ու թերութիւնները։»

Կարծիք եւ սկզբունք չէր փոխեր միայն Նասրէտտին հօճան, ամէն ժամանակ 40 տարեկան էր... սկզբունքի տէր մնալու համար։ Իսկ մեր բոլշեւիկնե՞րը...Մոսկուան գիտէ։

ԽԱՓՇԻԿԵԱՆ ԴԵՂՕՆ ՄԸ

Երեւանի մեր բոլշեւիկներուն ծօն ի գո՞ւր արուեստի ծաղկոտութիւն փնտռելէ յետոյ, երբեմն խափշիկներուն ծօն, որոնք իրենց անկեղծութեամբ ու բնականութեամբ ի՞նչ քաղցր բանաստեղծութիւն մը ունին շրթներու վրայ։ Ահա գեղօն մը Սեննեքամպերոյ բնիկներէն առնուած.—

— Պաքարի մեծ թագաւոր մըն էր, որ տիրէր ամբողջ Պաքունուի։ Պաքարիի պալատը (Թաթա) հսկայ բերդ մըն էր, ուր կ'ապրէին բազմաթիւ դերիններ, ուր դիզուած էին ահագին զէնքեր, հագուստեղէններ, ուտելիքներ եւ ոսկի։ Բայց ամէնէն աւելի թանկագին էր իր աղջիկը, գեղանին Տիուտի։ Պատերազմի՛կ, դուն որ երբեք չդողացեր թշնամիին գեղարդին առջեւ, դուն պիտի դողայիր Տիուտիի աչքերուն առջեւ։ Երբ Տիուտի կ'երեւէր, կը մթնէին միւս աղջիկները, որովհետեւ ոչ ոք աստղերը կը տեսնէ, երբ արեւը կը ցաթի։ Տիուտի գեղեցիկ է ինչպէս նորածագ արեւը։ Տիուտի աշխոյժ է ինչպէս անտառին վիթը։ Տիուտի նայուածք մը ունի,որ յիշողութիւնդ կորսնցնել կուտայ եւ կը սարսռացնէ ամէնէն հաստատակամ մարդն անգամ։ Սեկա, քաջ պատերազմիկ, գեղեցիկը եւ համակրելին բոլորին մէջ, կը կապուի անոր քայլերուն։ Սեկա կը սիրէ Տիուտին։ Տիուտի կը սիրէ Սեկան։ Տիուտի կինը պիտի ըլլայ Սեկայի։ Տիուտի նըւիրուած է Սեկայի ինչպէս կեանքի, նոյնպէս մահուան մէջ։

(Այդ շրջանին Պամպարացիները կ'ասպատակեն երկիրը, կը սպաննեն մարդիկը, կ'առեւանգեն կիները, գերի կը տանին տղաքը։ Սեկա կռիւ կ'երթայ Պամպարացիներուն դէմ, յաղթանակով ու փառքով կը պսակուի։ Եւ դարձեալ այդ շըրջանին, յանկարծ Պաքարի կը տեսնէ, որ Տիուտի յղի է։ Կը կատղի, կը հարցաքննէ աղջիկը եւ կը սպառնայ մահուամբ)։

Տիուտի՛, ըսէ՛ ինծի անունը անորոքքեղ մոլորեցուցիչ:— «Հայր իմ, այն զոր կը սիրեմ ես, գեղեցիկ է ինչպէս արեւը։ Քաջ է ինչպէս առիւծը։ Իմաստուն է ինչպէս ծերունին մը։ Սակայն չպիտի ըսեմ քեզի իր անունը։ Ան պէտք չէ մեռնի։ Ան պէտք է ձեր սիրելի փեսան ըլլայ, որպէսզի եսքեն յաջորդէ քեզի»։

Տիուտի մութ բանտը նետուած է։ Տիուտի անօթութեամբ կը չարչարուի։ Տիուտի կը յուսահատի։ Տիուտի մեռա՛ւ, կրկնելով. «Իմ սիրականս գեղեցիկ է ինչպէս արեւը»։ Սակայն Տիուտի չըսաւ երբեք իր սիրականին անունը։

Սեկա վերադարձած է պատերազմէն, յաղթած է Պամպարացիներուն։ Պաքարի թագաւորը կը հարցնէ Սեկայի թէ ինչ որ փափաքի, պիտի տրուի իրեն։ Սեկա անշուշտ պիտի ուզէր որ Տիուտին իրեն տայ կնութեան։ Սեկայի կ'ըսեն թէ Տիուտի մեռած է։ Սեկա կը վշտակրի, Սեկա կը նուաղի կնոջ մը նման։ Սեկա այլ եւս ոչինչ կ'ուզէ, ոչինչ կը փափաքի...։ Կ'վազէ խրխրականին գերեզմանին վրայ եւ այնտեղ կը մեռնի իր սրտին ցաւէն, կանչելով անունը Տիուտիի, իր սիրելի Տիուտիին, որ մեռաւ սիրահար։

Աղջիկնե՛ր, մանկամարդ աղջիկներ, դուք որ աչքեր ունիք ամէնէն պաղ մարդոց սիրտերն իսկ բաբախել տալու,

Դուք, որ կրնաք աչքի մէկ նայուածքով աւելի արիւնել քան հրացանը, որ մինչեւ բերանը լեցուած է, եւ աւելի հաճոյք պատճառել, քան տեսքը գետին, որ անապատին մէջ երկար ճամբորդութենէ մը յետոյ երեւան կ'ելլէ,

Դո՛ւք, մտիկ ըրէք պատմութիւնը դժբախտ Տիուտիի, որ մեռաւ սիրահար։

Պատերազմիկնե՛ր, քաջ պատերազմիկներ, որ կը դողացնէք թշնամին, վրան կը յարձակիք տեղատարափ անձրեւէն յետոյ ուռած ու կատղած գետի մը ուժգնութեամբ,

Դուք, որ ձեր առաքինութեամբ կը պաշտպանէք աղուոր աղջիկները գերութեան ու ասպատակներու բռնութեան դէմ,

Դո՛ւք, մտիկ ըրէք պատմութիւնը դժբախտ Տիուտիի, որ մեռաւ սիրահար։

ՃԵՊԵԼԸ ՄՈՒՍԱՅԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԱՅՍ ԹԻՒԸ

1915ի Ապրիլեան համատարած ողբերգութիւնը ունեցաւ նաեւ իր հերոսերգութիւնը։

Վասպուրական, Շ. Գարահիսար, Սասուն, Ուրֆա, Զէյթուն-Ֆընտըճագ եւ Ճէպել-Մուսա (Սուէտիա) չքաւորէն ու մէկ մարդու պէս ծառացան թրքական հայաջինջ բազուկին դէմ, զայն խորտակելու համար՝ արիւնառատ եւ հերոսական գուպարի մը բռնուեցան։

Վասպուրական աշխարհը համայն, Տարօնի խուլ ու կորած անդունդներուն մէջ, Սեբաստիա-Կովտընէն-Կէմէրէկ Արգէոս, եւ մինչեւ Պոնտոսեան ծովը (Մուրատի հրաթեւ փաքը)։

Տաւրոսի զանազան կէտերուն վրայ եւ ամբողջ Ամանոսի երկայնքը գիւցազնամէպ մը ապրեցաւ ծաղկապարտ ցեղը, ահեղօրէն զարնելով եւ հրավառ յոյսը աչքերուն մէջ։

Այս ամբողջ գիւցազներգութիւնը յաղթեց միայն Վասպուրականը եւ Ճէպել Մուսան։ Այս երկու յաղթականներէն զուրսի օգնութեանց շնորհիւ բացառապէս բախտաւոր եղաւ Ճէպել-Մուսան։

Եւ ահա Ճէպել Մուսացիները ձեռնարկեր են կանգնելու յուշարձան մը յաղթանակի, լերան կատարը։

Սուէտացին 1915ի օգոստոսէն մինչեւ սեպտեմբեր, նոր յիսուսօրէայ իր զինադրութեամբ, ցեղին սուր ու զըժըմբեր երկինքէն շրթեց յաղթանակը իբրեւ պրոմեթէոսի հուրը, առատ գնդակ տեղալով։ Այդ արի ու լեռնական ժողովուրդի հոգին յօժար է, մարմինը տկար։

Որպէսզի կառուցուելիք յուշարձանը համապատասխան ըլլայ իրենց յղացումին եւ մեր զանկութեան, անոնք (Ճէպել-Մուսացիները) կոչով մը կ'ուզեն «հեռաւոր եղբայրներու» լուման։

Արդէն իսկ Փարիզի մէջ կազմուած է հանգանակութեան յանձնախումբ ֆրանսահայերուն նպաստը տալու այդ ձեռնարկին։ Յանձնախումբին մէջ մտած են հայ եւ ֆրանսացի ականաւոր դէմքեր։ Գումար մըն ալ հանգանակուած է։

«Յառաջ»ի խմբագրութիւնը յուզիչ պատրաստակամութեամբ մը այս օրուան թիւը տրամադրեց այս ձեռնարկի արգասաւորման։

ԾԱՆՕԹ.— Նուէրները ղրկել յանձնախումբի գանձապահ Պ. Տիրան Թէքէեանի, 6Rue d'Arcole, Marseille.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ ԳՈՐԾ ՄԸ

ՍԷՎՐԱՆ.— Մեր գիւղի Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտ գայլիկները, անցեալ դեկտեմբերին «Timbres antituberculeuses» ծախած են գիւղին մէջ։ Այս գեղեցիկ գործը որ անցեալ տարի ալ կատարուեցաւ, մեծ գնահատութեան արժանացաւ տեղացիներուն կողմէ։

Գիւղացիները 6 յունիս թուակիր նամակ մը ուղղելով խմբապետ Պ. Լօրէնեանի, կը խնդրեն երախտագիտութիւն յայտնել տղոց, որոնք անխոնջ աշխատած են այս գործին յաջողութեան եւ խրախուսած ամէն կերպով աջակցիլ Հայերու, երբ պէտք ունենան։

Seine et Oise նահանգին մէջ Սէվրան Բ. մրցանակը շահած է եւ ստացած 1000 ֆր. նուէր որով կարելի պիտի ըլլայ երկու աղքատ տղաքներ օդափոխութեան ղրկել։

ՕՆՆԻԿ

Հ. Մ. Ը. Մ.

«Յառաջ»ի անցեալ թիւին մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական վերին մարմնոյ կոչին առթիւ սխալմամբ Տիկին Էլէն Բիւզանդ նշանակուած էր գանձապետ։ Գանձապետն է Պրն. Գառնիկ Յովհաննէսեան, որուն անունը մոռցուած էր։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Զ. Ռ. Մ. ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Au Grand Arbre, chez Fiquet*ի պարտէզին մէջ* (Robinson)

Անակնկալներ ծանօթ դերասաններու եւ սիրողներու կողմէ, երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Ներկայ հասարակութիւնը պիտի շարժանկարուի մեր ծանօթ ընկերոջ կողմէ:

Ժամը 8ին կը սկսի հրավառութիւնը, որ պիտի տեւէ կէս ժամ, կը խնդրուի կէսօրուան եւ երեկոյեան ճաշերը միասին բերել, ջուր եւ աժան պիւֆէ,

ՄՈՒՏՔ՝ 2.50 ՖՐ., ՊԶՏԻԿՆԵՐՈՒՆ 1 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Թրամուէյ 128ը առնել Porte d'Orléans*էն,շոգեկառք՝ Լիւքսէնպուրկէն կամ* Denfert Rochereau*էն:*

Ա. Ե. Հ. Կ. Խ. ՓԱՐԻԶԻ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ»

Մասնաճիւղին տարեկան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

12 Յուլիս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

Սէն Քլուի անտառին մէջ

կը նախագահէ՝ Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ, երգ, նուագ եւ խաղեր

Հաղորդակց. միջոցներ.— Tramway 2, 18. շոգեկառք եւ շոգենաւ :

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ (ՊԱԼԵՆՑ)

51 Rue Monsieur - le - Prince, PARIS (VIe)

Հեռաձայն' Danton 88—65 Մէթրօ' Odéon

Գրատանս մէջ կան Հայերէն եւ Ֆրանսերէն ամէն տեսակ գրքեր, գրական, գիտական, դպրոցական, Թատերական, առողջապահական, Լեզուաբանական (բառարաններ, զրուցատրութիւն), ինչպէս նաեւ երաժշտական կտորներ (Կոմիտաս վրդ.ի, Հայաստանի երաժիշտներու, Սինանեանի, Սրուանձտեանցի, Պարթեւեանի, եւայլն:)

Գաւառէն եւ արտասահմանէն ստացուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով, գործառնութիւնները միշտ կանխիկ դրամով,

Կը գնենք եւ կը փոխանակենք հին կամ գործածուած գիրքեր: Օրը օրին կը ստանանք նոր հրատարակութիւնները, Հայաստանէն եւ գաղութներէն:

Վարձու կը տրուին վիպական գրքեր

շաբաթը միայն 3 ֆրանքով (ամիսը 10 ֆր.)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՀԱՄԱՌՕՏ ԳՐԱՑՈՒՑԱԿԸ

ՈՒՆԻՆՔ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ, ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԵՆՔ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԱՄԷՆ ԿԱՐԳԻ ԳՈՐԾԵՐ

PHARMACIE COMMERCIAL

de la Place Clichy 6 Place Clichy, Paris (9)

Ուր պիտի գտնէք ակնոցներու ճոխ մթերք, աչքի քննութիւնը կը կատարուի ձրի Պ. Գ. ՄԷԼԻՔԵԱՆի կողմէ, վկայեալ Պեռլինէն:

PHOTO ACOUSTIQUE OPTIQUE

Métro et Nord Sud Place Clichy Tél. Cent. 65—18

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՊԷԳՈՆԻ «Մասիս» խումբի հերթական ժողովը այս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

Դուք, *որ վարակուած էք հեղձախտով, լայնաթոքութիւնով, ցնցղատապով, գացէք* MONT - DORE (Auvergne) *որ օժտուած է 40 եզական սրահներով ջերմաշնչութեան համար* (inhalation).

Մանր. դիմել Cie. de Mont-Dore, 10 Rue Auber, Paris (9).

Սեվրանի *Հայ Կրթական Միութիւնը կը խնդրէ, որ Վոժուռի Բերդը տեղի ունեցող դաշտահանդէսին մասնակցիլ փափաքողները գտնուին այսօր կէսօր. Սէվրանի կայարանը մինչեւ ժամը 9.30, Օթօքառի երթեւեկ՝ 4 ֆրանք:*

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Պաշտօնական մարմիններու ուղղուած ամէն տեսակ աղերսագրերու խմբագրութիւն, հարկային, ապահովագրական, Ֆրանսա մուտքի արտօնութեան, ինքնութեան Թուղթերու կանոնաւորման եւ նաթիւրալիզասիոնի *օրէնքներու վերաբերեալ խորհուրդներ: Ամուսնական ձեւակերպութեանց արագ հետապնդում 15 օրուան մէջ:*

ԴԻՄԵԼ՝ Խ. ՔԷՊԱՊՃԵԱՆի ամէն օր ժամը 10—12, 20 rue de Bezons à Courbevoie (Seine). Tél. Défense 0—39.

EMPIRE Սինեմա-Հօլ՝ 37 Av. Wagram

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւդ. եւ վարիսի: Ամէն օր 9-12, 2-8, Կիր. 9-12:*

Վարձու է 17րդ Թաղամասին մէջ, երրորդ յարկ, փողոցի վրայ, յարկաբաժին մը 3 փիէս, խոհանոց, W. C. տէպարա, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Մէթրօ՝ La Fourche կամ Brochant, մանրամասնութեանց համար դիմել առաւօտները, ժամը 9.30—12, Տալկըճեանի, 7 rue Bergère. Փարիզ (9).

Մախու է Tricotage*ի մեծ եւ լաւ մեքենայ մը: Մանրամասնութեանց համար դիմել* Kiltikian, 8 Rue Rougemont, *Փարիզ (9).*

Հաշուակալ ծեր հաշիւներուն քննութեան, կանոնաւորման, հաշուեկշռի պատրաստութեան համար դիմեցէք Պ. Տալկըճեանի, 7 Rue Bergère, Փարիզ (9).

Electrophone Thomson-Houston
Brillant répertoire de disques

BRASSERIE HAROLA

3 Rue la Vieuville
Place des Abbesses
Métro: Abbesses, Tél. Marc. 39-88

ՎԱՐՁՈՒ ՍՐԱՀՆԵՐ

Պարահանդէսի, հացկերոյթի, երեկոյթներու եւայլնի համար, մասնաւոր գին Հայերու

IMPRIMERIE - **MASSIS** - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

8, RUE CHATEAUDUN

MÉRIDIONAL ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ Է

MÈTRO CADET, LE PELETIER ET N. D. DE LORETTE

ՏՕՔԹ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ՄՈՐԹԱՑԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Varices*ի* (վարիս) եւ hémorroides*ի*(էմոռոյիտ) արմատական դարմանում առանց գործողութեան, գիտական վերջին մեթոտներով:

Տիադէռմի (diathermie), (իւլթրա-վիօլէ) ultra-violets.

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ընդունելութեան ժամեր ամէն օր 4—7.30, կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: 142 Fbg. St. DÉNIS Tél. Nord 31-49

(կառ. տիւ Նորի եւ կառ. տը լ'էսդի մէջտեղը)

RESTAURANT HADJIAN

4 Rue Chaussée d'Antin, Paris

Կը ծանուցանէ իր յարգելի յաճախորդներուն թէ այսօրուընէ սկսեալ հարիւրին 30—40պիտի զեղչէ իր անուանի ճաշերուն գիները:

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգային հիւանդանոցին,

44 Rue Poissonnière, Մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ

38 Rue Rochechouart Մէթրօ Cadet *և* Anvers Autobus J. JB.
Tél. TRUDAINE 56 - 58

Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ *Աղիքի* հիւանդութիւններ ցատուկ յարկաբաժին *Վեներական* եւ *Մորթի հիւանդութեանց* ULTRA - VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ *Ոսկորի*, Ջղային, Արեան հիւանդութիւններ եւ ցօղացաւ:
ինչպէս նաեւ Assurances Sociales*ի* հիւանդներ,
կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ կէսօր:

ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ALIMENTATION TURENNE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

112 Rue de Turenne. Փարիզ (3) Մէթրօ՝ République

Թէլիֆօն՝ Archive 50—61

Այցելեցէք մեր խանութը եւ բաղդատեցէք մեր գիները

ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ԱՐԱՐԱՏ

39 Rue de Trévise, Paris (9), Մէթրօ՝ Cadet, Tél. Prov. 05 91

Ամէն տեսակ արեւելեան եւ եւրոպական նպարեղէններ փոքրաքանակ եւ մեծաքանակ վաճառում:

Յաճախորդներու փափաքին գոհացում տալու համար մեծ խնամքով սկսած ենք պատրաստել ամենավերջին սիսթէմի գերմանական մեքենայով անարատ եւ թարմ սուրճ,

Ապրանքներուն ամենալաւը՝ անմրցելի գիներով:

CORDONNERIE « AKAP »

Maison A. KAPIKIAN

17 Ave. Philippe Auguste, PARIS (11) Tél. Roq. 39-89

Մէթրօ՝ ԱՎՐՈՆ կամ ՆԱՍԻՈՆ

Չափու վրայ տոկուն եւ ճաշակաւոր կօշիկ ունենալու համար ոտքի կազմախօսական ձեւը ուսումնասիրած կօշկակարը միայն գոհացում կրնայ տալ ձեզի: Մասնագիտութիւն *Բոէֆ տը Շինի:* Հեռաձայնով իսկ կրնաք խորհրդակցիլ, ժամադրութեամբ չափ առնելու կուգայ:

Մասնաւոր արհեստանոց կօշիկներու նորոգութեան

ՀՐԱՒԷՐ ՓԱՐԻԶԱՀԱՅԵՐՈՒՆ

Այցելեցէք Exposition Coloniale*ի մէջ,* Stand Palestine*ի կից,* Café Maure *գարեջրատունը,ուր կը նուագէ ԹԱՌԻՍԹ ԺՕՐԺ եւ կ'երգէ Տիկին ՍՈՒՐԱՔԵԱՆ մինչեւ կէս գիշեր:* Exposition*ի մէջ միակ հայկական ժամադրավայրը:*

ԾԱԽՈՒ հողաբաժիններ 250 քառ. մէթրէն սկսեալ, փարիզէն 10 - 30 վայրկեան հեռու, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, փողոցները շինուած: Գին՝ սկսեալ 24 ֆր.էն, ամսավճարով եւ 5 7 տարի պայմանաժամ: Պայմանագրութիւնը ստորագրելէն անմիջապէս վերջը, հողաբաժնին տէրն էք, Հողաբաժինները տեսնել փափաքողներուն ձրիաբար կը տրամադրուին մեր ինքնաշարժերը: Տուներ կը շինուին նպաստաւոր պայմաններով, Ունինք նոյնպէս վիլլաներ, բնակարաններ՝ ապառիկ գնելու եւ վարձելու, փարիզ եւ շրջակաները, Ապահովագրութիւն կեանքի, գոյքի, ինքնաշարժի, հրդեհի, գողութեանց եւայլն, տուներ եւ ամէն տեսակ fonds de commerceներու վրայ գրաւականով փոխառութիւններ, դիմել՝

ՏԷՐ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ ԵՒ ՏԱՐԱՍՈՎ

Գրասենեակը, 18 Rue Chaussé d'Antin, Métro Opéra եւ Chaussée d'Antin, ամէն օր ժամը *9—12* առաւօտները եւ *2—7* կէսօրէ վերջ, կիրակի եւ տօն օրեր ժամը *10*—1: Հեռախօս Provence *78—02,*

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՈՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէոն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Littré 38—43

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՀՄԱՅԵԱԿ ԿԱՄԿԱՆԵԱՆ

92 bis Ave. Verdun, Issy-les-Moulineaux, Seine

Արեւելեան եւ եւրոպական նպարեղէններու
ամենալաւը եւ ամենաաժանը

Այցելեցէք մեր խանութը եւ օգտուեցէք այս պատեհութենէն

Լիոնի եւ շրջակայից միակ հայ տպարանը

"ԱՐԱՔՍ"

LYON, 70 Rue Paul Bert, ou 8 Rue Gazomètre

Ա. ՊԷՅՋԱՏԵԱՆ ԵՒ Ս. ՓՈՂՀԱՐԵԱՆ

կ'ստանձնենք տպագրութեանց վերաբերեալ ամէն տեսակ յանձնարարութիւններ մաքուր եւ խնամեալ աշխատութեամբ եւ խիստ դիւրամատչելի պայմաններով:

Ծանօթ.— *Տպարանը բաց է առաւօտեան ժամը 7էն 12 եւ կէս օրէ վերջ 2էն 8, իսկ Կիր. եւ տօն օրերը 10—12:*

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու
Պատուոյ մէտայլ ֆրանս. առողջապահ. Նախարարութենէն

Բաց է ամէն օր կէս օրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), *գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ Ռէօնթկէնեան դարմանում* (radiothérapie profonde), *նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործածուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:*

Թոքախտաւորներու համար pneumothorax*ի գործողութիւն: Հակահիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):*

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քննէածական, թելադրական եւ ֆրէօյտեան մէթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Sociale*ի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:*

Դարմանատան ատամնաբոյժը կ'ընդունի վերոյիշեալ ժամերուն:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն:

Հասցէ՝ 126 Rue Legendre (17) Tél. Marcadet 07—42
Métro: La Fourche եւ Brochant, Autobus H. R. Rbis, Tramway 39, 40, 42, 5:

Columbia
Agence exclusive

POLYDOR
REGISTERED TRADE MARK

H. ARTINIAN, 26 rue Lessage, Paris XX. Tél. Ménil. 61-85

1931ի Հայերէն, յունարէն եւ Թուրքերէն ամենավերջին փլաքները հասած են. նուագուած եւ երգուած նշանաւոր արուեստագէտներու կողմէ: Գին 18, 20, 24, 27, 36, 39 ֆր.: Ունինք նաեւ ամենամեծ գործարաններու ֆոնոները (երաշխաւորուած) 300—2000 ֆր.: Կրնանք հայթայթել նաեւ La Voix de son Maître*ի* Courant continu*ն, գին՝ 478 ֆր. 75: Մեր գիները գործարաններէն նշանակուած են: Ծախուածները ետ չենք առներ: Բաց է ամէն օր ժ. 8էն իրիկուան 9:*

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՅՈՒԼԻՍ 1931
7 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1614 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՐՁԵԱԼ ԸՆԿՐԿՈՒՄ

Վաղը ամբողջութեամբ կուտանք պատճէնը այն նոր «բարեփոխումներուն» որ հրամանագրուած են Ստալինի կողմէ, ինչպէս պիտի կարդաք լուրերու բաժնին մէջ։

Ինչպէս 1930ի սկիզբը, այս անգամ ալ խորհրդային իշխանութիւնը ռազմախաղ մը կը փորձէ, դարմանելու համար զարմանազան «քէլլէկէօզութեանց» հետեւանքները։

Ստալին այս անգամ չի գործածեր բառը —«քէլլէկէօզութիւն»— բայց ինչ որ ուշադրութիւն կը յանձնէ եւ հրահանգէ, բաւական է լուսաբանելու կացութիւնը։

Ամէնէն առաջ, կարմիր սատրապը անհրաժեշտ կը գտնէ վարչական «նոր մեթոտներ», որոնք «չէին նախատեսուած»։ Կ՚առաջարկէ փոխել բանուորներու հաւաքման եւ աշխատավարձի ձեւերը։ «Պէտք է վերջ տալ այն դրութեան որով հաւասար աշխատավարձ կը վճարուի մասնագէտ բանուորին եւ հասարակ բանուորին»։

Այս փոփոխութիւնը ինքնին կ՚ենթադրէ վարձքերու յաւելում «որակեալ», մասնագէտ բանուորներու, որոնք խթան պիտի ըլլան հասարակ բանուորներուն համար։ Միեւնոյն ատեն, պիտի ձեռնարկուի բարելաւելու բանուորներու պարենաւորման եւ բնակութեան պայմանները։ «Խորհրդային բանուորները կը պահանջեն գոհացնել իրենց բոլոր նիւթական եւ մշակութային պէտքերը։ Մենք ստիպուած ենք գոհացնել այդ պահանջները։»

Երկրորդ, Ստալին կը պատուիրէ պատասխանատու պաշտօններ յանձնել անկուսակցական աշխատակիցներու, ճարտարագործական ձեռնարկներու մէջ, «որպէսզի հասկնան թէ կուսակցութիւնը կը գնահատէ ընդունակ աշխատաւորները»։

Գալով քաղքենի մասնագէտներուն եւ արհեստագէտներուն, անոնց հանդէպ ալ պիտի փոխուի կուսակցութեան քաղաքականութիւնը։ «Պէտք է փոխել մեր դիրքը հին դպրոցի ճարտարագէտներուն եւ արհեստագէտներուն հանդէպ, աւելի ուշադրութիւն ընծայելով անոնց եւ մեզի քաշելով զանոնք»։

Երրորդ, պիտի սահմանակուի թրըսթներու ղեկավարութեան ձեւը։ Չափազանց խճողուած են թրըսթները։ Մինչեւ 100-200 ձեռնարկներ կեդրոնացած են միեւնոյն թրըսթին ձեռքը, ինչ որ կը դժուարացնէ ղեկավարութիւնը։ Իսկ ղեկավարութիւնն ալ հաւաքական չպիտի ըլլայ, այլ անհատական։

Եւ վերջապէս, միջոցներ նախատեսուած են ունեւոր գիւղացիներու (կուլակ) ընտրական իրաւունքներու վերահաստատման մասին։

Այս առթիւ, յատկանշական պարագայ մը — Ստալին պաշտօնապէս կը հաստատէ թրքաբարոյ վայրենութիւն մը— անհամար գիւղացիներու տեղահանութիւնը՝ իբրեւ «կուլակ»։ Պատահաբար կը գործածէ բառերը, —«տեղահանութիւն, տեղափոխուած, պարպուած»։— Բայց մեծ բան է այսքանն ալ, երբ յիշենք որ, Հայաստանի մեր «անկաշա՛ռ բարեկամները» այդքանն իսկ չեն խոստովանիր։ Հաւաքական տնտեսութեանց, «կոլխոզ»ներու գործադրութեան հետեւանքով, առնուազն հազար գիւղացիներ ալ տեղահան եղան, «այլուր փոխադրուեցան» Հայաստանի մէջ, բայց հայ հասարակութիւնը միայն դաշնակցական, «Թշնամի» թերթերուն մէջ կարդաց այդ չարաբաստիկ լուրը։

Ինչպէս որ, մտաւորականներու հալածանքներուն, կենդանի նահատակութեան պատմութիւններն ալ՝ միայն դաշնակցական թերթերը հրատարակեցին, օրը օրին քաղելով խորհրդային մամուլէն...

×

Ուրեմն, առ այժմ հիմնուելով միայն «Թաս»ի հեռագրական լուրերուն վրայ, կը տեսնենք որ Ստալին նոր ոստոստումներ կը փորձէ։ Անփառունակ ընկրկում, եթէ ոչ լենինեան նահանջ։

Բացատրութեան ձեւերը եւ պոռոտախօսութիւնները բան մը չեն փոխեր անողոք իրականութենէն։ Բացորոշ է որ, հնգամեայ ծրագրին գործադրութեան դժուարութիւնները, իր իսկ պարտադրած մարզանքները անելի մը յանգեր են, եւ կը պահանջեն վերաքննութիւն։ Մասնաւորապէս ուշագրաւ են աշխատավարձի հաւասարութեան ջնջումը, եւ «քաղքենի» մասնագէտներու հանդէպ յանձնարարուած «հոգածութիւնը»։

Ահաւասիկ երկու տարի է որ կը հալածուէին, կը հարցաքննուէին, կը մաղուէին այդ մասնագէտներն ու մտաւորականները։ Շատ-շատերը գնդակահարուեցան խեղկատակ դատավարութիւններէ յետոյ, իբրեւ դաւաճան կամ խափանարար։ Ուրիշներ — հազարաւորներ — բանտի եւ աքսորի մէջ կը քաւեն իրենց չգործած մեղքերը։ Դեռ ուրիշներ մինչեւ այսօր ալ կը տառապին անորոշութեան մէջ, գոյնզգոյն շոշորթներու, տգէտ եւ անոպայ աշկերտներու ձեռքին տակ։

Ինչպէս կ՚երեւայ, Լենինի անարժան յաջորդները իրենք իսկ սարսափած են իրենց ստեղծած կացութեան հետեւանքներէն, եւ քարէ քար կը զարնեն գլուխները, ելք մը գտնելու համար։

Ամփոփուելով մեր շրջանակին մէջ, ամէնէն քստմնելի պարագան այն է որ, «յեղափոխական» մարզանքներու ծանրագոյն, ամենախելագար փորձերը կատարուեցան մեր ազգային հայրենիքին մէջ։ Ռուսաստանը մեծ է եւ կը դիմանայ։ Իսկ Երեւա՞նը։

Ռուսական «կարմիր զօտին» խեղդկապի մը պէս պլլուած է մեր «փտիտ մարմին»։ Ո՞ւր ես, Միասնիկեան... Շ.

ՊԱՊԸ Կ՚ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ ՕՐՈՒԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Յուլիս 4ին վատիկանի պաշտօնաթերթը հրատարակեց Պապին նոր կոնդակը, որ ուժգնօրէն կը դատապարտէ իտալական կառավարութեան խստութիւնները կաթոլիկ երիտասարդութեան եւ ուսանողական կազմակերպութեանց դէմ. կոնդակը շատ երկար է եւ բացառիկ նշանակութիւն ունի, քանի որ կը ճշդէ վատիկանի դիրքը Մուսոլինիի քաղաքականութեան հանդէպ։ Պապը ուղղակի չի յարձակիր օրուան վարչաձեւին դէմ, բայց խոր դժգոհութիւն կը յայտնէ ձեռք առնուած միջոցներուն առթիւ։ Կը յայտարարէ թէ փորձեցին սպաննել ամէն ինչ որ սիրելի է իր սրտին. «կաթոլիկ երիտասարդական կազմակերպութիւնները եւ ուսանողական միութիւնները լուծուեցան բռնութեամբ եւ այնպիսի միջոցներով որ կարծես թէ գործ ունէին ոճրագործներու ընդարձակ եւ վտանգաւոր կազմակերպութեան մը հետ.»

Զաղկելէ յետոյ զանազան «վայրագութիւններ» եւ «բռնութիւններ, որոնք մինչեւ արիւնհեղութեան յանգեցան, խօսքով եւ գործքով անարգանքներ անձերու դէմ, մէջն ըլլալով մեր անձը», Պապը դիտել կուտայ թէ ձեռք առնուած միջոցներու նպատակն է «եկեղեցիէն խլել երիտասարդութիւնը, ամբողջ երիտասարդութիւնը. վերջին դէպքերը պէտք է բացած ըլլան բոլորին աչքերը. դուք շատ լաւ գիտէք, գերյարգելի եղբայրներ եւ եպիսկոպոսներ իտալիոյ, թէ ի՛նչ ծանր եւ չարաշուք սխալ է կարծել թէ եկեղեցիին կատարած գործը այլեւս աւելորդ դարձած է, քանի որ կրօնական կրթութեան հաստատուած է դպրոցներու մէջ եւ խոստովանահայրեր նշանակուած են երիտասարդական ընկերակցութեանց համար. երկուքն ալ անհրաժեշտ են, բայց բաւական չեն.»

Կոնդակը մասնաւորապէս կը բողոքէ այն փորձին դէմ որ կը ձգտի «ամբողջովին մենաշնորհի վերածել երիտասարդութիւնը, մանկութենէն մինչեւ չափահասութիւնը, յօգուտ կուսակցութեան մը, վարչաձեւի մը, եւ գաղափարաբանութեամբ մը որ յայտնապէս կը վերածուի ճշմարտօրէն հեթանոսական կռապաշտութեան մը, որ կատարելապէս կը հակասէ ընտանիքին բնական իրաւունքներուն, ինչպէս եկեղեցիի գերբնական իրաւունքներուն.»

Ֆաշիստ կուսակցութեան անդամները, մէջն ըլլալով տղաքը, պատրաստ են կատարեալ հաւատարմութեան երդում ընել օրուան վարչաձեւին. Պապը ապօրէն կը գտնէ այս երդումը եւ կը պահանջէ որ յարգուին «եկեղեցիին եւ Աստուծոյ իրաւունքները»։

Կոնդակը երկարօրէն կը պատասխանէ նաեւ այն ամբաստանութիւններուն, որոնց համաձայն կաթոլիկ ընկերակցութիւնները քաղաքական նպատակներ կը հետապնդեն եւ տեսակ մը կուսակցութիւն կը կազմեն։ «Ի՞նչ վտանգ կրնային պատճառել պետութեան՝ սա երիտասարդական ակումբները, մէջն ըլլալով 150,000 պզտիկ աղջիկները, եւ սա հովանաւորութիւնները որոնք վայրագօրէն փակուեցան,»

Իբրեւ եզրակացութիւն, Պապը կը հրաւիրէ հաւատացեալները աղօթել։

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ստացած ենք հետեւեալ գումարները.—

Զատիկ Խանզատեան (Մ. Տէրպետէրեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի)	100.—
Յուլիս 4ի գումարը	8341.—
Ընդհ. գումար	8441.—

×

ԽՄԲ.— Այս գումարէն 3000 ֆրանք մայիս 19ին փոխադրած ենք Սելանիկ, Թեմական Խորհուրդին, բաժնելու համար Տրամայի եւ Գավալայի շրջանի թշուառացած որբերուն։

Յուլիս 4ին փոխադրեցինք 5000 (հինգ հազար) եւս։ Համագումար՝ 8000 ֆրանք։

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Մաքսիմ Կորքի յօդուած մը գրելով «Փրավտա»յի մէջ, դիտել կուտայ թէ խորհրդային գրականութեան մէջ, նոյնիսկ համբաւաւոր գրագէտներու քով իրական ձգտում մը կայ հակահրէականութեան։ Հռչակաւոր գրագէտը ուժգնօրէն կ՚ըմբոստանայ այս ձգտումին դէմ եւ դիտել կուտայ թէ օրուան լաւագոյն գրողներէն Փիլնիաք սկզբունքէ զուրկ մարդ մըն է, որուն անօգուտ է ապացուցանել իր սխալներուն անպատշաճութիւնը։

ՀՐԷՇԻՆ ԿԻՆԸ ՍՏԱՑԱՒ ԻՐ ՎԱՐՁՔԸ

Փրուսիոյ Ներքին Նախարարութիւնը որոշեց Տիւսէլտորֆի հրէշին ձերբակալման համար սահմանուած 15,000 մարք պարգեւին 6000ը տալ անոր կնոջը, որ առաջին մատնանշումը կատարած էր։ Մնացեալ գումարը պիտի բաժնուի 15 մարդոց միջեւ, որոնք օգտակար տեղեկութիւններ հաղորդած էին ոստիկանութեան։

ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾ ՄԸ ՕԴԻՆ ՄԷՋ

Կիրակի օր օդանաւի ծանր արկած մը պատահեցաւ Հիրսոնի մէջ (Ֆրանսա), սպաննելով հինգ հոգի եւ վիրաւորելով տասը հոգի։

Քանի մը օդանաւեր փորձեր կը կատարէին. ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը։ Ժամը 4ին, հանդիսատեսները տեսան որ օդանաւ մը չի գործեր եւ իրենց վրայ կ՚ուղղուի.

Դեռ բազմութիւնը չցրուած, օդանաւը սրընթաց արագութեամբ գլորեցաւ վար, հնձելով քանի մը հոգի. երբ օգնութեան հասան, արդէն հինգ հոգի մեռած էին, իսկ տասը հոգի վիրաւորուած։

Ի՞ՆՉ ԲԱՆԻ ՊԻՏԻ ԳՈՐԾԱԾԵՆ

Կասկած յայտնուած ըլլալով թէ գերմանիա սպառազինութեան պիտի գործածէ պարտքերու յետաձգումէն ստանալիք դրամները, գերմանական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաւաստիքներ տուաւ։ Տրամադրելի գումարները պիտի գործածուին ելմտացոյցի բացերը գոցելու եւ գերմանիոյ տնտեսական կեանքը փրկելու։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԴԺԳՈՀ Է

Մինչ կը կարծուէր թէ ամէն դժուարութիւն հարթուած է Փարիզի մէջ կատարուած բանակցութիւններով, ահա նոր դժուարութիւն մը Ամերիկայէն։ Նախագահ Հուվըր չընդունիր Ֆրանսայի նոր հակառաջարկները, եւ կը պնդէ իր տեսակէտին վրայ։

Առարկութեան գլխաւոր կէտերն են.—

1. Գերմանիայէն զատ, միւս պետութեանց ըլլալիք աջակցութեան խնդիրը։ Ամերիկեան կառավարութիւնը բացարձակապէս կը մերժէ մասնակցիլ Ֆրանսայի առաջարկած օգնութեան սնտուկին, 25 միլիոն տոլար փոխ տալու համար այն փոքր պետութեանց որ պիտի վնասուէին պարտքերու վճարման յետաձգումէն։ Միայն սա կրնայ ընել որ աչք փակէ Ամերիկեան դրամատան անուղղակի մասնակցութեան։

2. Միջազգային դրամատան յանձնուելիք 612 միլիոն մարքին Գերմանիոյ տալու ձեւը.— Ամերիկա կը պնդէ թէ օգնութիւնը պէտք է ըլլայ գերման պետութեան, եւ ոչ թէ մասնաւորներու։ Ֆրանսա կ՚առարկէ, մէջ բերելով Միջազգային դրամատան կանոնագիրը, որ կ՚արգիլէ ո՛ր եւ է գործողութիւն կառավարութեանց հետ։

3. Ապրանքի ձեւով եղած հատուցումները.— Ամերիկեան ծրագրին հիմնական գաղափարը այն է որ Գերմանիա ո՛ր եւ է բան չվճարէ մէկ տարուան ընթացքին։ Ֆրանսա կը պահանջէ որ շարունակուին այս կարգի հատուցումները, համաձայն կնքուած պայմանագրութեանց։

Ամերիկա չի համոզուիր։ Կ՚ընդունի որ շարունակուին ապրանքով հատուցումները, բայց Գերմանիան չվճարէ անոնց գործադրութեան ծախքերը։

Ուաշինկթընէն նոր հրահանգներ եկած ըլլալով, բանակցութիւնները պիտի շարունակուին Փարիզի մէջ։

Հաւանական է որ առանձին ժողով մըն ալ գումարուի, Երնկի ծրագիրն ստորագրող պետութեանց միջեւ, հարթելու համար կարգ մը դժուարութիւններ։

Նոր փոփոխութիւններ Խ. Միութեան մէջ

ՆԱՀԱ՞ՆՋ ԹԷ ՌԱԶՄԱԽԱՂ

Խորհրդային թերթերը կը հրատարակեն Ստալինի մէկ երկար ճառը, որ խօսուած է յունիս 30ին, ճարտարագործութեան վարիչներու համագումարին մէջ։ Ճառին նիւթն է «Նոր կացութիւնը եւ տնտեսական կառուցման նոր գործերը»։ Այս ճառը կը թելադրէ նոր քաղաքականութիւն մը, որուն առաջին արտայայտութիւններէն մէկն է վերահաստատել կուլակներուն (ունեւոր գիւղացի) քաղաքական իրաւունքները, կարգ մը պայմաններով։

Ստալին բաւական համարելով քաղքենի մասնագէտներու եւ ունեւոր գիւղացիներու դէմ ձեռք առնուած միջոցները, կ՚առաջարկէ մեղմացնել քաղաքականութիւնը։ Միեւնոյն ատեն կը թելադրէ կարգ մը միջոցներ, աւելցնելու համար գործարաններուն արտադրութիւնը, մօտենալով դրամատիրական արտադրութեան պայմաններուն։ Անհրաժեշտ կը գտնէ մասնաւորապէս բարեփոխել բանուորութեան խնդիրը։ Առաջ, բանուորները ինքնաբերաբար քաղաք կուգային գործ գտնելու, գիւղերը թշուառութեան մատնուած ըլլալով։ Այժմ կացութիւնը արմատապէս փոխուած է, գործազրկութիւնը դադրած է, գիւղին թշուառութիւնը՝ փարատած։ Գիւղերը տասնեակ հազարաւոր մեքենաշարժ արօրներ եւ ուրիշ գործիքներ ունին, «կոլխոզ»ները (հաւաքական տնտեսութիւն) կազմակերպուած են եւ կուլակները խորտակուած։ Այս բոլորին շնորհիւ, գիւղացիները կրնան աւելի մարդկային պայմաններու մէջ աշխատիլ։ Աշխատավարձի պայմաններն ալ փոփոխութեան կը կարօտին։ Կարլ Մարքս եւ Լէնին ըսած են թէ մասնագէտ (որակեալ) բանուորի մը եւ հասարակ բանուորի մը տարբերութիւնը գոյութիւն պիտի ունենայ նոյնիսկ ընկերվարութեան շրջանին. միայն համայնավարութեան շրջանին պիտի անհետանայ այս տարբերութիւնը։ Հետեւաբար աշխատավարձը, նոյնիսկ ընկերվարութեան շրջանին պէտք է համապատասխանէ բանուորին աշխատանքին, եւ ոչ թէ անոր պէտքերուն։ Իւրաքանչիւր ձեռնարկի մէջ պէտք է գտնուի որոշ թիւ մը մասնագէտ բանուորներու։ Ձեռնարկներու մէջ բանուորներուն թիւը որոշելու համար, պէտք է շարունակ բարւոքել պարենաւորումը եւ բնակութեան պայմանները։

Գալով քաղքենի մասնագէտներու, Ստալին կը պատուիրէ փոխել անոնց հանդէպ բռնուած դիրքը, «աւելի ուշադրութիւն ընծայելով եւ աւելի խնամք տանելով անոնց»։

Գործարաններու եւ թրըսթներու ղեկավարութիւնն ալ պիտի բարեփոխուի, հիմնուելով տնօրէններու հեղինակութեան եւ պատասխանատուութեան սկզբունքին վրայ։ Վարիչներու իրաւասութիւնը պիտի զօրացուի եւ ապակեդրոնացում պիտի հաստատուի արդի կեդրոնացման տեղ, որուն հետեւանքով

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ էջ)

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ՄՇՏԱՐԾԱՐԾ ԿՐԱ՞Կ ԹԷ ԱԽՏԱՆՇԱՆ

Դրասէր բարեկամ մը ունիմ, որուն հետ յաճախ հանդիպում կ'ունենամ։ Քաղաքականութեան մասին չենք խօսիր, կամ գրեթէ։ Քիչ մը հայկական այդ հիւանդութենէն ինքզինքնիս ազատ պահել կ'ուզենք։ Տընտեսական մարզանքներն ալ ուժը չունին կեանքի թաւալգլոր ու յառաջուն ընթացքին վրայ ներգործելու։ Կայ սակայն ուրիշ հիւանդութիւն մը, որմէ դժուար է փրկուիլ, այն տարբերութեամբ, որ ուրիշին վնաս չի պատճառեր։ Երբ երկու բարեկամներ քով քովի կուգան, չեզոք նիւթերը որ կան եւ կրնան գոյութիւն ունենալ, գրականութիւն եւ արուեստներն են, որոնք խօսակիցներու մէջ խրամատ չեն բանար, իրարու ծուռ աչքով եւ իբրեւ հակառակորդի նայիլ չեն տար։ Այս է պատճառը, որ մեր ունեցած տարակարծութիւնները, այնքան բնական, ուժը չունին մեր յարաբերութիւնները ձգտուած վիճակի մէջ պահելու։

Դրասէր բարեկամս թոյլ չի տար, որ սկսիմ, խօսքը իրեն կը վերապահէ.

— Ամէն անգամ որ կը խօսիք գիրքերու եւ թերթերու հրատարակութեան մասին, ե՛ս ալ կը զգամ ձեր զգացած դառնութիւնը։ Անշուշտ պատճառներ ունիք այդպէս մտածելու եւ յոռետես արտայայտուելու։ Կը տեսնեմ որ օր օրի աւելի կը բազմանայ թերթերու եւ գիրքերու հրատարակութիւնը բոլոր գաղութներու մէջ։ Ամէն մտաւորական, անձնական հոգերը մոռցած, նո՛ր հոգեր կը ստեղծէ, իր ուժերը լծելով հրատարակչական գործերու։ Մամուլը կը դառնայ ու կը դառնայ, եւ աշխարհի յորձանքին մէջ ինկող հայկական ամէն հաւաքականութիւն, թերթ կամ գիրք լոյս կ'ընծայէ։ Քաղաքներ կան, ուր զոյգ զոյգ օրաթերթեր կը հրատարակուին. խմորատիպներն իսկ անպակաս են. բազմաթիւ շաբաթաթերթերու, կիսամսեաներու, երկօրեաներու կապոցները իրարու վրայ կը բարդուին ու կը կուտակուին...։ Թերթերէն զատ, գիրքերը...։ Ատեն մը տետրակներ էին անոնք, հիմա ստուար հատորներ. հինէն ու նորէն, պատմութիւն, վիճակագրութիւն, վէպ, բանաստեղծութիւն, տարեգիրք ու ժողովածու. բոլորն ալ իրար հրելով ու հալածելով, ամէն օր լոյս կը տեսնեն։ Մէկը միւսին տեղը բռնել կը փորձէ. հեւ ի հեւ վազք մը կայ, երբեմն գիտակցօրէն, յաճախ անգիտակից։ Չեմ խօսիր առայժմ անոնց բովանդակութեան մասին։ Ուրիշ խնդիր է ատ։ Կ'ուզեմ գիտնալ սակայն թէ հեղինակ կամ հրատարակիչ, ի՞նչպէս կը հանեն տպագրական ա՛յնքան ծախքերու. ո՞ւր է աղբիւրը այդ թաքուն հարստութեան, որ մի՛շտ կը հոսի. կը սպառի, կը հատնի, ի գին նիւթական ու բարոյական անհուն զոհողութիւններու։

— ...

— Խնդրեմ, մի՛ խօսիք ինծի մշակոյթի մասին. մի՛ խօսիք մշտարծարծ այն կրակին մասին, որ մեր ցեղային նկարագրին տարրերէն մէկն է. մենք ալ գիտենք։ Կրնա՞ք սակայն զիս տարհամոզել, թէ այս բոլորը արդիւնք են գրական յատկանիշերու միայն, եւ այդ շարժումին մէջ չկան նաեւ ցուցամոլութեան, անհաշտութեան, եսամոլութեան, անհեռատեսութեան եւ ուրիշ բացասական յատկութիւններու ախտանշաններ, որոնցմո՛վ ալ վարակուած ենք դժբախտաբար։

— Թոյլ կուտա՞ք...

— Պէտք է դերերը փոխել, պէտք է, որ ժողովուրդը դառնայ մտաւորականութեան ուղեցոյցը։ Բայց մտաւորականութեան առաջնորդները չեն օգտուիր դժբախտաբար տրուած դասերէն։ Գիրքերը չեն վճարուիր, չեն կարդացուիր, թերթերու բաժնեգիները անվճար կը մնան, հրատարակիչ, խմբագիր ու աշխատակից ոչ նախանձելի գոյութիւն մը կ'ապրին։ Ինչո՞ւ համար սակայն այս կացութեան խոտոր համեմատութեամբ, թերթերու եւ գիրքերու հրատարակութիւնները կը բազմապատկուին։

— Կը կարծէ՞ք որ մենք գոհ ենք այս վիճակէն։

— Անշուշտ գոհ չէք։ Դառնացած կը խօսիք միշտ։ Ինչո՞ւ սակայն կը շարունակուի այս վիճակը։ Ուժերու խնայողութեան քարոզը զոր կուտաք հասարակութեան, ամէնէն աւելի ձեր գլխուն կարդալու էք։ Ցանուն ի՞նչ բանի այդքան զոհողութիւն, թէ՛ նիւթական եւ թէ՛ բարոյական։ — Որպէս զի ձեր գիրքերն ու թերթերը իրարու վրայ դիզուա՞ծ մնան. որպէս զի քիլօներով վաճառքի՞ հանէք։ Չէ՞ք գիտեր որ մեր լեզուով հրատարակուած գիրքերուն ու թերթերուն պահեստը գնող չկայ։ Դուք ինձմէ աւելի լաւ գիտէք գրկանքը, որուն կ'ենթարկուին հայ գրագէտն ու մտաւորականը, լոյս աշխարհ բերելու համար հատորներ, որոնք կապոցներով կը սպասեն յաճախորդի, ընթերցողի...

. . . .

Երկարօրէն մտիկ ըրի այս սրտցաւ եւ սակայն արդար խօսքերը։ Չեմ փորձեր որեւէ կերպով պատասխանել անոր, ա՛յնքան պերճախօս են այդ փաստերը։ Ակամայ կը խոստովանիմ թէ ինչ որ գիտէ այս կալուածէն, շա՛տ քիչ է հոգիներու տառապանքին ու ֆիզիքական տանջանքներուն քով, որոնց մէջ կը հիւծին մեր մտաւորականներն ու գրողները, նոր թէ հին։

Պէտք է վերջապէս իմանան հայ սակաւաթիւ ընթերցողները, թէ ի՛նչ հանգամանքներու մէջ ծնունդ կ'առնեն մեր մէջ գիրքերը, թերթերը, եւ որոնց հեղինակներուն ու հրատարակիչներուն մասին ժողովուրդին մէջ կը տիրէ թիւրիմացութիւն։ Փարատելու համար այդ թիւրիմացութիւնը որ կապուած է հեղինակին անձին եւ անոր գործին, պէտք է գրի առնել քանի մը իրողութիւններ, շա՛տ պարզ, որոնց գիտակցութիւնը, վստահ եմ, ունի ամէն մէկ ուշիմ ընթերցող եւ որուն վրայ կրնայ լայնօրէն խորհրդածել։

Մտերիմ, բայց տխուր այս զրոյցներէն ո՛չ մէկ արդիւնք, ո՛չ մէկ դրական օգուտ կ'ակնկալեմ։ Իրերը պիտի ընթանան այնպէս ինչպէս մինչեւ հիմա։ Պէտք է սակայն արձանագրել անոնցմէ մէկ քանին, որոնք լաւագոյն փաստը պիտի արձանագրեն ժամանակակից հայ գրի, մամուլի, հեղինակի ու ընթերցողի պատմութեան համար։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ

ԼԱՍԻՈԹԱ.— Տարաբախտ Կոմիտաս վարդապետին ի պատիւ Փարիզի մէջ տրուած մեծ համերգի մանրամասնութիւնները վստահ եմ թէ մեծ հաճոյք պատճառեցին համայն հայութեան։

Լաւ չէ՞ր ըլլար որ այնքան երկար եւ տքնաջան աշխատութենէ յետոյ պատրաստուած 80 հոգինոց «Կոմիտաս» եւ «Սիփան» միացեալ երգչախումբը, եթէ ոչ ամբողջութեամբ, գոնէ փափաքողներէն 40 հոգի այցելէին գաւառները, սկսելով Լիոնէն, ապա Մարսէյլ եւ Նիս եւն.։ Վստահ եմ որ խումբը ամէն տեղ ջերմ ընդունելութիւն գտնելէ զատ, հայկական գեղջուկ երգերուն սարսուռը պիտի պտըտցնէ հայրենաբաղձ հայութեան կարօտակէզ սրտերուն մէջ, նոյնիսկ թմրածներն ալ արթնցնելով։

Բարոյական թէ նիւթական տեսակէտով արդիւնքը յուսացուածէն շատ բարձր պիտի ըլլայ եթէ մեթոտիկ ծրագրով մը գործադրուի։

Կարգադիր Մասնախումբին յարգելի անդամներուն ամենալուրջ ուշադրութեան կը յանձնեմ առաջարկս։

կուտինացի

Մ. Տ.

Համեստ, ազնուական եւ պարկեշտ։ Ահա տպաւորութիւնը որ կ'ունենայիր իր հետ առաջին իսկ հանդիպումիդ։ Եւ անիկա ոչ եւս է։

«Ոչ ե՛ւս»...։ Բոլոր դժնդակ իմաստը այս խօսքին, կը հասկնան հիմա իր բարեկամները որոնք իրիկուն մը զատուեցան իրմէ լաւագոյն տրամադրութեան տակ եւ յաջորդ առտու նստան իր մահագիրը խմբագրելու։

Բայց իրապէս յանկարծակա՞ն էր Տէրպէտէրեանի մահը։

Մահը շանթահարե՞ց մեր պատուական Տէրպին, թէ ինքը քայլ առ քայլ մօտեցաւ անոր, սպառելով իր վերջին ուժերը, իր կեանքին յետին ճիգերը։

Ճշմարտութիւնը այս վերջինն է։ Եւ ատոր մէջն է արժէքը այս անհետացող դէմքին։

Ամբողջ ձմեռը անիկա տքնեցաւ հսկայ աշխատանքով մը։ Գրական աշխատանք։ Պրպտեց, կարդաց, սորվեցաւ եւ գրեց, հեւ ի հեւ, գիշերը ցերեկին խառնելով, լուցնելով։

Որի՞ եւ ինչի՞ համար։

Դժնդակ հարցում հայ հեղինակին եւ հայ գրիչին համար, որուն պատասխանը կրնայ հայ գրողը դասել խենդի կամ հերոսի կարգին։

Իսկապէս, ինչի՞ կը ձգտի այն մարդը որ ինքզինքը տուած է հայ գրականութեան։ Նիւթականի՞։ Գոյութիւն չունի մեր մէջ այդ արդար իրաւունքը, որով լայնօրէն կը վարձատրուին մեր շուրջը գտնուող օտար գրողները։ Համբաւի՞։ Բայց մեր իրականութեան մէջ լաւագոյն հեղինակները անգամ ընթերցող չունին։

Տէրպէտէրեան ստուար աշխատասիրութեան մը վրայ ինքզինքը սպառեց, ինկաւ գրիչը ձեռքը, վերջին տողերը հազիւ չորցած, գիտնալով այդ պայմանները։ Տուէք իրեն, ինչ անուն որ կ'ուզէք։

Տէրպէտէրեանի «Իսլամի Պատմութիւն»ը, որ շուտով կ'երեւայ «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, նոր ուղի մըն է հայ մատենագրութեան համար, բոլորովին նոր գիրք մը հայ նոր գրողներու համար։ Պէտք է սակայն գիտնալ թէ աժան դափնիներու կամ մակերեսային աշխատանքի գետինը չէ ան։ Եթէ օտար գրականութեանց հետ բաղդատելու սխալը գործենք արեւելագիտութիւնը, եւ մասնաւորապէս իսլամական գիտութիւնը, մեր մէջ պիտի գտնենք կատարեալ անապատ։ Ոչ աղբիւր կայ, ոչ ատաղձ գիտական նոր աշխատանքի համար։ Մինչդեռ, իբրեւ արեւելքցի եւ մշակոյթ ունեցող ժողովուրդ, պէտք էր հակառակը ըլլար։

Եւ յետոյ, իր շահեկանութեան հետ շատ ընդարձակ է նիւթը։

— Քանի կ'երթամ կը մխրճուիմ կոր, այնչա՛փ շատ բան կայ, այնչա՛փ անսպառ է այս նիւթը, կ'ըսէր շարունակ մեր դժբախտ ընկերը։

Պէտք է անշուշտ սպասել գործին լոյս տեսնելուն, բայց կրնամ ըսել հիմակուընէ թէ անոր մէջ կարելի է տեսնել իր հեղինակին նկարագրի ամէնէն ազնիւ գիծերը, խղճմտութիւն եւ լայնախոհութիւն։

Նկարագրի այդ յատկութիւնները իր մէջ ստեղծած էին զօրաւոր եւ անսասան սկզբունքներ։

«Տէրպին» հեռուէն ճանչցողներուն համար անիկա նման էր հանդարտ, ժպտող լճակի մը։ Մօտէն նայողը խաղաղ մակերեսին տակ պիտի տեսնէր համոզումի ապառաժներ։

Դաշնակցական էր։ Չէր կրնար չըլլալ ա՛յդ նկարագիրով։ Չէր կրնար նաեւ ուրիշ բան ըլլալ։ Կ'ատէր սողոսկողները, անիրաւութիւնը եւ անոր համակերպողները, անգոյնները։

— Ինչո՞ւ դաշնակցական եղած ես, հարցուցինք իրեն իրիկուն մը, մահուընէն քանի մը օր առաջ։

Զարմացած մեր երեսը նայեցաւ, պատասխանը փնտռելով, եւ ըսաւ վերջապէս.

— Մարդ չի կրնար դաշնակցական ըլլալ, կրնայ դաշնակցական մտայնութեամբ ծնած ըլլալ։ Կեանքիս մէջ զէնք չեմ գործածած, կը վախնամ արիւնի տեսքէն, բայց ատոնք արգելք չեն եղած որ ամբողջ հոգիովս չըմբոստանամ մեզի եղած անիրաւութեանց դէմ։ Անհասկնալի է ինծի համար հոգեբանութիւնը նոյն մարդոց որ Հայ են եւ չեն զգար այդ ըմբոստութիւնը։ Հայ ըլլալ եւ յեղափոխական չըլլալ կարելի չէ։

Տէրպէտէրեանի դաշնակցականութիւնը կը բխէր իր խառնուածքէն, իր նկարագրէն։

Եւ մէկ օրէն միւսը այդ ամէնէն մնաց յիշատակ մը միայն։

Եւ գեղեցիկ արեւոտ օրով, տարինք զինքը թաղելու։ Իր դագաղը զայն ծածկող ծաղիկներու գեղեցկութիւնը, իր յամառ աշխատանքը, իր կապոյտ ազուոր աչքերուն խաղաղութիւնը յանձնեցինք ոչինչին։ Գոնէ այնպէս կը հաւատար ինք։

Իր վերջին թուղթերուն վրայ կը գտնեմ ամենավերջին տողը, զարմանալիօրէն ցնցող զուգադիպութիւն։

— Tout est illusion, si ce n'est Dieu lui même. *Նախազգացա՞ւմ, դաւանա՞նք թէ կատակ...։*

Իրապէս, քանի մը ժամուան մէջ ի՞նչ կը մնայ մեր պատուական բարեկամէն, մեր սիրուած ընկերէն, իր տքնաջան եւ անձնուէր կեանքէն։ Ոչ իսկ անուն մը։ Հազիւ աղօտ յիշատակը իր համեստ ստորագրութեան երկու գիրերէն՝ Մ. Տ.։

Դժնդակ ճակատագիր գիտունի եւ գրագէտի, երբ Հայ են անոնք...։

Լ. ՄԵՍՐՈՊ

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ԴԵՊՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Բարեկարգութիւնը վերահաստատուած է արդէն, Սելանիկի մէջ։ Բայց կ'արժէ ներկայացնել նախընթաց դէպքերը, պարզելու համար կացութեան ծանրութիւնը։

«Հորիզոն»ի յունիս 26ի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները ծանր դէպքի մը մասին, որուն լուրը հաղորդած ենք ժամանակին.—

Առջի գիշեր ժամը 9·30ին, երբ հրէական զանազան հիմնարկութեանց առջեւ պահակ կեցուցուած ոստիկանները հեռացած էին, 200ի մօտ ազգայնական Յոյներ, պաշարեցին Մաքապիներու հաւաքատեղին եւ անոր շուրջը գտնուող բոլոր փողոցները։ Ապա, ասոնցմէ 8 հոգին, գացին շիտակ հաւաքատեղին, ուր ճիշդ այդ պահուն ժողով կը գումարէր Մաքապիի վարչութիւնը։

Ութ ազգայնականները ներս մտնելէ վերջ, յառաջացան դէպի նախասենեակ։ Երբ երկու մաքապիստները հարցուցին թէ ի՞նչ կ'ուզեն, ազգայնականները ի պատասխան, խլեցին սենեակին աթոռները եւ անոնցմով սկսան կոտրել ապակիներն ու կարասիները։ Ցուցարարներէն մին նշմարեց որ Էրրէրա, ծանրօրէն վիրաւոր, գանկն ու կռնակը ջախջախուած, արիւնլուայ եւ զգայազիրկ վիճակի մէջ գետին փռուեցաւ։ Ուրիշ ցուցարար մըն ալ աթոռի հարուածներ սկսաւ տեղացնել Շալօմին վրայ, որ սակայն յաջողեցաւ պատուհանէն ցատկելով կծիկը դնել։

Հաւաքավայրին սրահը գտնուող միւս Հրեաները առանց համարձակելու միջամտել այս կռիւին, կղպեցին միջանցքի դուռը։ Ազգայնականները սակայն, իրենց ձեռքի աթոռներով կոտրեցին դուռը եւ խուժեցին սրահ, յարձակեցան ներկաներուն վրայ եւ սկսան զանոնք ծեծել ու կոտրել ամէն ինչ որ կար սրահին մէջ։ Մէկ ակնթարթի մէջ, հոն ոչ սեղան մնաց, ոչ աթոռ, ոչ պատուհան, ոչ գրադարան եւ ոչ ալ ուրիշ որեւէ իր։ Հրեաները աշաբեկած, սկսան փախչիլ պատուհաններէն եւ օգնութիւն աղաղակելով։

Մաքապիի գանձապահը Լէոն Փինհասը միայն չկրցաւ փախչիլ, որովհետեւ աթոռի հարուածներով, ան ալ վիրաւորուած էր կուրծքէն ու կռնակէն եւ զգայազիրկ՝ գետին ինկած։

Մինչ այս յարձակումը տեղի կ'ունենար շէնքին մէջ, անդին դուրսը, մնացեալ ցուցարարները, պէնզինով լեցուն շիշ մը առած, կը պատրաստուէին կրակի տալ հաւաքավայրը։ Այդ ատենն էր որ դէպքին վայրը հասաւ ոստիկանական ենթասպայ մը, ոստիկանի մը հետ եւ ուզեց ձերբակալել ցուցարար մը որ կը հրամայէր շէնքը կրակի տալ։ Ցուցարարները սակայն, այս անգամ յարձակեցան ոստիկաններուն վրայ եւ փախցուցին իրենց ընկերը, մէկիկ մէկիկ փախելով նաեւ իրենք։ Այնպէս որ, երկու վայրկեանի ընթացքին, դէպքին վայրն ու շրջակաները, երկու վիրաւորներէն, երկու ոստիկաններէն եւ պէնզինի շիշէն զատ ուրիշ բան մը չէր մնացած։

ԱՆՈՆՑ ՓՆՏՌԱԾԸ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆ Է

Մեր մամուլը, վերջերս սկսեր է դարձեալ սուր կերպով քննութեան առնել սա մեր գաղթահին ընդվզեցուցիչ իրականութիւնը։

Յառաջ *դեռ քանի մը օր առաջ, բացայայտ դառնութեամբ եւ սրտնեղութեամբ իրաւամբ դիտել կուտար.*

—«Ամփոփուեցէք միայն ազգային գաղթային կեանքին վրայ։ —Մէկ բառով յաբիւրինթոս, չկայ հարց մը որու մասին կարելի ըլլայ լեզու գտնել հակառակորդին հետ։ Չկայ բանաձեւ մը որուն շուրջ կարենաս խօսիլ եւ համոզել, վիճիլ եւ համոզուիլ»։

Տարբեր առիթներով ալ, միշտ մեր ժողովրդական ներկայ անկերպարան վիճակը նկատի ունենալով, նոյն այդ սիւնակներէն եղած են բազմաթիւ առաջադրութիւններ, բացորոշ առաջարկներ եւ նոյն իսկ անուղղակի հրաւէրներ բոլորին, միացած ուժերով դիմագրելու մեզի սպառնացող վտանգին։

Այս բոլորին փոխարէն, սակայն, կը տեսնենք ու կը դիտենք ամէն օր որ մեր հակառակորդներու գիրքը, ո՛չ միայն բոլորովին հակառակն է մերինին, այլ եւ աւելի քան խուսափողական, աւելի քան խարդախ։

Անշուշտ մեր այս գնահատութիւնն ալ կրնայ ընդունելի չնկատուիլ, խծբծուիլ իբրեւ միակողմանի։ Մասնաւորաբար մեր հակառակորդներու կողմէն։ Զէ՞ որ ասոնք ալ, իրենց կարգին, նոյնքան ոգեւորութեամբ, նոյնքան յաճախակի կը կրկնեն ու կը մատնանշեն մեր ներքին ցաւերն ու հոգերը։ Բայց դիտելի յարաբերութեամբ մը միայն։

Առէ՛ք ռամկավար կուսակցութեան օրկաններէն մէկն ու մէկը եւ թերթեցէք անոր յաջորդական քանի մը թիւերը։ Հոն ուր Դաշնակցութիւնը խնդրոյ առարկայ չէ, կամ ոեւէ ձեւով անդրադարձում չկայ դաշնակցական այս կամ այն շրջանի գործունէութեան մասին, կը գտնենք խելօքիկ եւ ըստ երեւոյթին չափազանց սրտցաւ թելադրութիւններ եւ արտայայտութիւններ մեր ազգային իրականութիւնը յուզող հարցերու շուրջ։ Անկեղծութեան եւ գործնականութեան տրամադրութիւններ ալ կ'ունենանք իսկոյն, ու լաւատեսութեան հով մը թեւ կուտայ արդէն ձեր տրամադրութիւններուն։

Այսքան միայն, եւ այն ալ պայմանագրական ձեւով։ Եւ հազիւ մէկ երկու օրուան համար կրնան կեանք ունենալ այս կարգի տրամադրութիւնները։

Բաւական է որ այս կամ այն ձեւով դաշնակցական թերթ մըն ալ անդրադառնայ ռամկավարի յայտնած մտքերուն — ըսենք «իմաստուն եւ խոհական» թելադրանքներուն։ Ալ վերջացաւ,

— Ինչո՞ւ դաշնակցականը կրկնեց ռամկավարին խօսքերը, ներքին կուսակցական հաշիւներ, հին խաղեր եւ նման բազմատեսակ չակերտաւոր արտայայտութիւններ կրակ կը բռնկեցնեն մեր ռամկավարներու բերնին մէջ եւ թոյն կը կաթեցնեն անոնց գրիչներէն։

Կողմնակի դիտող մը կամ անկուսակցական մը, ի վերջոյ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ թէ կեղծ են «կուսակցութիւններու համերաշխութեան քարոզներն ու յորդորները» քանի որ անոնք կը խուսափին իրենց տրամադրութիւնները միացնելէ եւ միասնաբար պաշտպանելէ։

Քիչ չեն նաեւ այնպիսիներ ալ, որոնք հարցի խորը թափանցելու ընդունակութիւնն ունին, եւ հետեւաբար կը տեսնեն բուն իսկ անտեսանելի պատճառները։

Անկուսակցական եւ իր ընդհանուր աշխարհայեացքով աւելի շատ ռամկավար կուսակցութեան մօտիկ բարեկամ մը, ատենէ մը ի վեր կը թուի թէ մոռցած ամէն հոգ, որոշեր է ամէն գնով պարզել իրեն համար սա «ազգակործան կռիւներու» բուն գաղտնիքը։ Բոլորին հետ եւ ամէն կարելի առիթով ան ձեւը գտած է իր նախասիրած նիւթին մօտիկցնելու իր խօսակիցները։

Կը դիտեմ սակայն, որ աստիճանաբար յուսահատութիւնը կը ճնշէ բարեկամիս ջիղերուն։ Կը փորձուիմ իր պրպտումներու արդիւնքն ու եզրակացութիւնները խոստովանիլ տալ իրեն։

— Չէ՛, անօգուտ բան է, եւ աւելորդ յոգնութիւն, ձեզ այս մեր ռամկավար բարեկամներու հետ մէկ ճամբէ քալեցնել։

— Այդքա՞նը շատերը կրնան ըսել, դիտել կուտամ իրեն։

— Այո՛, ատիկա ընդհանուր եզրակացութիւն է, իսկ պատճա՞ռը։ Մէկ չէ, այլ բազմաթիւ պատճառներ կան իրապէս ձեր ներքին անհամաձայնութիւններուն. բայց ամէնէն շատ մտածել եմ ռամկավար պարագլուխներէն Xի շատ ուշագրաւ մտքերու վրայ։

Համբերատարութեամբ կը լսեմ յուսահատ բարեկամիս պատմութիւնը։ Պարզ է, որ ան իր խօսակցութիւններու մէջ բաւական յառաջացած ռամկավար Xի հետ, անկէ կրցած է լսել անկեղծ խոստովանութիւններ։

— «Դաշնակցութեան անցեալը եւ անոր ղեկավարներու ներկայ ընթացքը» ըստ երեւոյթին գլխաւոր պատճառ մըն է ռամկավար ուղեղներու կասկածամտութեան։ Իսկ երբ դիտել կը տրուի անոնց թէ, այս ժողովուրդի մէկ խոշոր զանգուածը, եւ մասնաւորաբար երիտասարդութիւնը, հակառակ ձեր ռամկավար գնահատութիւններուն, եւ տարած անոր պայքարին նորէն եւ նորէն Դաշնակցութեան գիրկը կը նետուի, ասիկա պատճառ մը չէ՞ կարծելու որ Դաշնակցութիւնը կը գնահատուի ուրեմն իր գործերու եւ գաղափարական քարոզութիւններու կենդանի աշխատանքներու մէջ»։ Հոս է, որ ռամկավարի խայթուած զգացումները կը մղեն իր հեղինակաւոր անդամին յայտարարելու.

— «Դաշնակցութեան ուժը, իր գործերու եւ գաղափարական քարոզչութիւններու արդիւնքը պէտք չէ նկատել. այլ այն հսկայական գումարներու, որ այդ կուսակցութեանը ժառանգութիւն մնացեր է Հայաստանի անկախութեան շրջանէն։ *Անգամ մը երբ սպառին այլեւս այդ գումարները, մենք հնարաւորութիւն կ'ունենանք ո՛չ միայն վերջնականապէս չէզոքացնելու այդ վտանգաւոր կազմակերպութիւնը (Դաշնակցութիւնը), այլեւ մեզի կապելու հայ գիտակից զանգուածը, մանաւանդ երիտասարդութիւնը»։*

Այսքանը բաւական կը նկատեմ, ընդհատելու մեր խօսակցութիւնը։ Գիտեմ թէ խօսակիցս վրդովուած է, վրդովուած անոր հա-

...ւոր, որ «սա աղայական արտայայտութիւններըX ի կողմէն», ...ւախտեց իր մէջ հաւատքը ամէնէն առաջ X ի հանդէպ։

Այո՛, արդար է այդ վրդովումը։ Ընդվզեցուցիչ, որովհետեւ պատահական մէկը չէ այդ արտայայտութիւններու հեղինակը, այլ կարեւոր դէմք մը, ղեկավար ռամկավար մը, զանց ընելով դեռ ուրիշ բազմաթիւ օրինակները։

Վրդովեցուցիչ է նաեւ այն տեսակէտով, որ ի վերջոյ ռամկավարները կը կարծեն թէ իրենց առաջին պարտականութիւնն է մահացնել դաշնակցութիւնը, որմէ ետք միայն նոր ուժերով ան դեր պիտի կատարէ առանց խափանումի մեր ազգային կեանքին մէջ։

Այս հոգեբանութիւնը բնական է որ չի կրնար ստեղծել տարբեր կացութիւն մը այն իրողութենէն զատ, որ մեր ամէնօրեայ իրականութիւնը կը ներկայացնէ։

Ու դեռ «Յառաջ»ը շատ անգամ դառնութեամբ պիտի կրկնէ.

— «Չկայ բանաձեւ մը որուն շուրջ կարենան խօսիլ եւ համոզել, վիճիլ ու համոզուիլ»։

Չկայ, որովհետեւ դէմը կեցողներու համար էական խնդիրը այդ չէ, այլ քու գաղափարական ուժերու ոչնչացումը։

ԱՆՑՈՐԴ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Մեղրիի շերամապահներէն հաւաքուած խոզակին քանակութիւնը ցոյց կուտայ, որ այս տարի, բաղդատմամբ անցեալ տարուան, բերքը առատ չէ։

⁂ Յունիս 13ին տեղացած կարկուտէն վնասուած են Վաղարշապատի շրջանին Ն. Այլանու եւ Աւլեբեքլու գիւղերը, մասնաւորաբար այգիները ու բամպակի արտերը։ Մասամբ վնասուած են նաեւ ցորենի արտերը։

⁂ Հայաստանի մէջ համայնացուած գիւղացիական տնտեսութիւններու թիւն է 168,855։ Համաձայն 1931ի վիճակագրութեան, գիւղացիական տնտեսութիւններու (համայնացուած կամ ոչ) ընդհանուր թիւն է 183,626։ Կը նշանակէ թէ Հայաստան համայնացուած է արդէն մեծ մասամբ։

⁂ Բժիշկ մը «Խորհրդ. Հայաստան»ի մէջ յօդուածով մը կ'ուսումնասիրէ այն շրջանները, ուր աշխատաւորութիւնը աւելի շատ վարակուած է ճահճատենդով։ Այդ շրջանները բամպակամշակութեան շրջաններն են։ Յօդուածագիրը, ըսելէ յետոյ թէ կանխարգելիչ բազմաթիւ միջոցներ ձեռք առնուած են այդ շրջաններուն մէջ՝ փճացնելու համար ճանճերը, կ'ըսէ թէ այս տարի «քինինիզասիոն»ի պիտի ենթարկուին 15,000 բանուոր։

⁂ Բագուի «Հայ կարմրադրօշ թատերախումբը», որուն մասին գրեցինք անցեալ օր, իր տասնամեակը տօնելէ յետոյ, շուտով շրջագայութեան պիտի ելլէ Անդրկովկասի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, իր խաղացանկին մէջ ունենալով Քաղաքը, Ազդանշան, Խռովութիւն, Բեկում, Ցեմպը, Սեվիլ, Մորգանի խնամին, ինչպէս նաեւ Հրկիզողները, Բոռ, Նարկոմի եղբայրները, Ռէլսերը զինգում են։ Այլեւս երբեք չպիտի խաղան հին խաղերը, Հին Աստուածներ, Դաւիթ բէկ, Տրիլբի, Դաւաճանութիւն։

Կը տեսնուի որ ազգային թատերախաղերն ալ արգիլուած են բեմէն։

⁂ Հաւ ու հաւկիթ «մթերելու» համար տրուած հրահանգները չեն գործադրուած։ Գիւղացիները երեւի չեն ուզեր իրենց հաւն ու հաւկիթը «եաղմայի» տալ։ Միւս կողմէ զեղծումներ կատարուած են եւ մթերումը՝ ձախողած։ Այս առթիւ «Խ. Հայաստան» կը հրատարակէ կոմունիստ կուսակցութեան մէկ որոշումը, որ կ'ըսէ. «Նկատի ունենալով, որ ձւի ու թռչունների մթերումն ունի բացառիկ կարեւորութիւն, կուսակցական-խորհրդային եւ հասարակական կազմակերպութիւններին մինչեւ աշուն արգիլել հանել ձւի մթերման ապարատում զբաղուած աշխատողներին»։ Միւս կողմէ, դատի տակ պիտի առնուին անոնք, որ չեն յանձներ պահանջուած հաւն ու հաւկիթը։

Կիներու մասնաւոր խումբեր, գողնոցով ու զամբիւղով, գիւղէ գիւղ կը պտըտին ու հաւկիթ կը ժողվեն պետութեան համար։

⁂ Հայաստանի կառավարութիւնը միանուագ 1000 րուբլի եւ ամսական 200 րուբլի յատկացուց Դ. Դէմիրճեանի, իր յոբելեանին առթիւ։ Պետական հրատարակչականն ալ պիտի լոյս ընծայէ Դէմիրճեանի երկերուն ամբողջական ժողովածուն։

⁂ «Յառաջ»ի թիւերէն մէկուն մէջ յօդուածով մը ներկայացուած էր Վարդանեանի տեսակէտները «լենինեան ազգային քաղաքականութեան մասին», տպուած Թիֆլիսի «Պրոլետար»ին մէջ։

Այժմ Վրաստանի Կոմունիստ կուսակցութիւնը խիստ յանդիմանութիւն մը կը կատարէ ոչ միայն Վարդանեանի, այլ նաեւ «Պրոլետար» թերթին, որ «միանգամայն շփոթել եւ աղաւաղել է այդ թեզումների էութեան վերաբերեալ ռուսական վելիկոդերժավ շովինիզմը տեղական նացիոնալիզմին»։

ԿԱՅԱՆԷ ԿԱՅԱՆ

Ընթերցողները կը յիշեն թէ Սելանիկի ոստիկանութիւնը որոշած է պարպել Պէշ Չինարի հայկական գաղթակայանը։

Սելանիկի «Մակեդոնիա» թերթը կը գրէ այս առթիւ (27 յունիս).

«Ազատ Գօտիի վարչութեան եւ տեղւոյս խնամատարական վարչութեան միջեւ գոյացած համաձայնութեամբ մը, Ազատ Գօտիի շրջափակին մէջ բնակող հայ գաղթականները, այդ շրջափակը մաքրելու համար պիտի փոխադրուին Լէմպէթ, ուր պիտի զետեղուին փայտաշէն եւ քարաշէն փարանկաներու մէջ։ Այս փոխադրութեան ծախքերը պիտի վճարէ Ազատ Գօտին։

Գալով միեւնոյն տեղը բնակող քրիստոնեայ գաղթականներուն, անոնք, հիմակուընէ մէյմէկ հողամասի սեփականատէր պիտի դառնան Զէյթինլիքի մէջ եւ այդ հողերու փոխարժէքը պիտի վճարէ Ազատ Գօտին։ Անկէ զատ, հաւանաբար, այս վերջիններուն փոքր օգնութիւն մըն ալ ըլլայ։

Ազատ Գօտիի այս մասին հողով լեցուիլը պիտի ուշանայ եւ սակայն ի սէր ձկնորս գաղթականներուն, որոնց համար գտնուած է արդէն ծովեզերեայ յարմար հող մը, որուն փոխարժէքը պիտի վճարէ Ազատ Գօտին։

Պէտք է յիշել, թէ վերոյիշեալ լուծումը, որ արդիւնքն է լոկ Սելանիկի երեսփոխան Պ. Լէվանտիսի ջանքերուն, մեծապէս նպաստաւոր է Ազատ Գօտիի շահագրգռուած գաղթականներուն համար»։

Իսկ «Հորիզոն» կ'աւելցնէ.

— «Մակեդոնիա» չի յիշեր թէ, Ազատ Գօտիէն փոխադրուելիք հայ գաղթական ընտանիքներուն 500ական տրախմիի հատուցում պիտի ըլլա՞յ։ Արդեօք, այս ճղճիմ նպա՞ստն ալ ջուրը ինկաւ, որ յիշատակութիւն չկայ այս մասին, մեր պաշտօնակցի գրածին մէջ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԼՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՃԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մեր ընթերցողներուն ծանօթ է Թուրքերէն թերթերուն փողոցային կռիւը։

Էնկիւրիէն կը գրեն թէ մամուլի նոր օրինագծին պատրաստութեան առթիւ հետեւեալ փոփոխութիւնները կը նախատեսուին.— Պատասխանատու տնօրէնութիւնը պիտի վերցուի և պատասխանատու պիտի ըլլան արտօնատէրերն ու խմբագրապետները։ Ընդհ. դատախազութիւնը իրաւունք պիտի ունենայ թերթը փակելու եւ դատի քաշելու, եթէ պատուոյ եւ արժանապատուութեան դէմ գիրով կամ պատկերով յարձակում ըլլայ։ Պարագան նոյնն է, եթէ այս տեսակ ակնարկութիւն մը ըլլայ մասնաւոր հանրապետութեան եւ Ազգ. Ժողովի նախագահներուն։ Հոսանք մը կայ որ այս տեսակ յանցանքները ծանրակշիռ նկատուին։

Նոր օրէնքը քննադատութեան ամէն իրաւունք լայնօրէնն կուտայ թերթերուն։

⁂ Ընդդիմադիր թերթերուն վերջին հրատարակութիւնները Էնկիւրիի մէջ մեծ գգուանքով ընդունուած են։ Ուշադրութիւն գրաւած է որ պատուոյ դէմ եղած այս յայտարարութիւնները դրամ շահելու եւ միւս կողմէ ալ գրգռութիւն յառաջ բերելու բնոյթը ունին։ Մինչեւ հիմա այս տեսակ հրատարակութիւններ չէին եղած երկրին մէջ։ Բարոյական եւ ազգութիւն չճանչցող մարդոց կողմէ եղած այս հրատարակութեանց շարունակութիւնը կարգ մը երեսփոխաններու կողմէ ուշադրաւ նկատուած է։

Այս կացութեան դէմ միջոցներ ձեռք առնելու համար Խալքի խորհրդարանական հատուած խորհրդակցութիւններ պիտի ունենայ։ Կարծողներ կան նոյնիսկ որ Ազգ. Ժողովը ամրան արձակուրդ չպիտի ընէ այս կացութեան բերումով։

Էնկիւրիի մէջ ընդհ. կարծիքը այն է թէ այն մարդիկը որոնք հրատարակութեանց միջոցով դրամ շահելու համար ազգային սրբութիւնները թիրախ կ'ընեն ու ամէն ինչ կը զոհեն, յայտնի կերպով կ'ուզեն դաւ մը նիւթել

ՊԻՏԻ ՓԼՑՆԷ՞Ն...

Կեսարիա-Ուլուգըշլա երկաթուղին, որ Նուլիոս Պէրկէր ընկերութեան կողմէ կը շինուի, դեռ չէ յանձնուած, հակառակ անոր որ կարճ ժամանակէն շինուելու պայմանով յանձնուած էր եւ այս պատճառով դրամական կարեւոր զոհողութիւններ ըրած էր կառավարութիւնը։

Այս մասին կարգ մը զրոյցներ շրջան կ'ընեն։ Զարմանքով կը յիշուին անունները կարգ մը յանձնառուներու, որոնք գծին զանազան մասերը իրենց վրայ առեր են։

Զրոյցներուն նայելով, շինութիւնը պայմանագրութեան համաձայն չէ կատարուած եւ այս պատճառով 47 կամուրջներ չպիտի ընդունուին կառավարութենէն, պէտք եղածին պէս շինուած չըլլալով։

ԱԽԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՄԷՋ

Ատանայի, Ճէպէլը Պէրէքէթի և Քոզանի կուսակալները խորհրդակցութիւն մը կատարած են, իրենց շրջանակներուն մէջ տիրող աւազակութեանց վերջ տալու համար։

Գործավարները ներքին գործավարութեան հաղորդած են թէ պէտք է որ իրենց շրջանին մէջ գործադրուի աւազակութեան արգելիչ օրէնքը։

Այս պարագային, աւազակները ո եւ է մէկուն կողմէ պիտի կարենան սպաննուիլ, առանց սպանեալին վրայ պատասխանատուութիւն լինալու։ Կ'ըսուի թէ այս ճակատագրին ենթարկուելիք աւազակները հարիւրի չափ են։

ԲԱՄՊԱԿԻ ԱՐՏԱԾՈՒՄԸ

Վերջին մէկ ամսուան մէջ Մերսինի նաւահանգիստէն 512,000 ոսկիի բամպակ արտածուած է,

Այս տարի ամէնէն աւելի բոլշեւիկները բամպակ գնած են Ատանայէն։ Վիճակագրութեան մը համաձայն, սովիէթները 301,000, Իտալացիները 66,000, Հելլէնները 46,000, Գերմանները 42,000 ոսկիի բամպակ գնած են։ Սովիէթները դեռ բամպակ պիտի առնեն Ատանայի հրապարակէն։

Արդիւնքի տեսակէտով, Ատանայի այս տարուան արտածումը անցեալ տարիէն քիչ է։ Անցեալ տարի նոյն ամսուան մէջ 1,478,000 ոսկիի բամպակ արտածուած էր։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԲԱՐՔԵՐԷՆ

ՎԻԷՆ.— Ժողովրդական առածը կ'ըսէ թէ ամէն ինչ անցողական է, բայց մեր ազգային կեանքին մէջ, «խաչաձեւումը» կարծես յաւիտենական է։

Մեր եւս ունինք դարաւոր տխուր յիշատակներ, մեր սիրելիներու արիւնով նուիրականացած, որոնք ազդակներ են մեզ բարոյական անկումէն զերծ կացուցանելու։

Դժբախտաբար աչաւոր իրականութիւնը տակաւին խթան մը չէ եղած մաքուր նկարագիրով դաստիարակելու մեզ։ Տակաւին կարելի չեղաւ սրբագրել մեր այլանդակ բնաւորութիւնները։

Գաղութիս մէջ անկազմակերպ վիճակ մը կը տիրէ քանի մը տարիէ ի վեր, շնորհիւ Լիոնի Նախկին Ազգային Միութեան սադրանքներուն։ Յաճախ փորձեր եղած են այս անախորժ կացութեան վերջ տալու, բայց միշտ ալ ձախողութեան մատնուած են։ Կարգ մը մարդիկ երեւի հաճոյք կը զգան անվերջ պղտորելով, խանգարելով հանրային կեանքը։ Ռամկավարները կարծես ուխտած են քանդել ինչ որ կը շինուի ուրիշներու կողմէ, իսկ իրենք բան մը շինէին գոնէ։ Այդ ալ չկայ կ'երեւի թէ վերէն եկած հրահանգը քանդել եւ միայն քանդել է։

Ազգային Միութիւնը, գիշերային դպրոց մը բացած է հայերէնի դասաւանդութեան փոքրիկներու համար մօտ 8 ամիսէ ի վեր։ Ի՞նչ ընեն սա գեղեցիկ գործը քանդելու համար։ Գիշեր ցորեկ իրար անցած են։

Յաճախ իրենց պաշտօնաթերթին մէջ թղթակցութիւններ կ'երեւին, բոլորովին շինծու եւ սուտ, վայրկեան մը չե՞ն անդրադառնար թէ ճի՞շդ են սա գրուածքները։ Պատի՛ւ Դաշնակցականներուն, չեն իսկ գիջանիր պատասխանել։ Կ'արհամարհեն, կը ծիծաղին ու կ'անցնին։

Կը հարցնենք, Պ. Չօպանեան, ա՞յս է ձեր դաստիարակած սերունդը։ Ուրիշները վարկաբեկելով չէ որ պատուաւոր պիտի դառնաք, այլ ձեր գործունէութեամբը։ Ահա ատոր համար է, որ ձեր շուրջը պարապութիւն կը տեսնէք միշտ։ Արդեօ՞ք ռամկավարներուն խիղճը կը հանգստանայ, եթէ Վիէնի ազգային կեանքը անպատուաբեր եղանակով մը կը գլարուի։

ՅԱԿՈԲ ՄԿՐԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԵՐ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Մեր Երիտ. Միութիւնը հրապարակ իջած է գաղութիս զարգացման սատարելու առաջադրութեամբ։ Պիտի գործէ բացարձակապէս չէզոք գետնի վրայ։ Հետեւաբար առանց կուսակցական, դաւանանքի եւ սեռի խտրութեան, կ'ընդունի ամէն անոնք որոնք կ'իւրացնեն իր նպատակները։

Մեր գործերն են.—

Ա. Կազմել նուագի, երգչական եւ թատերական խումբեր։ Արձանագրուելու համար պէտք է դիմել վարիչ Պ. Յ. Արըճեանին, 109 Rue Etienne Dolet, Alfortville.

Բ. Միութեանս ակումբը պիտի ունենայ ընթերցասրահէ զատ գրադարան մըն ալ։

Ամէն տեսակ գիրքեր եւ թերթեր նուիրել փափաքողները պէտք է դիմեն գրադարանապետ Պ. Արշակ Մկրեանին, 11 Rue des Violettes.

Ընթերցասրահը մօտ օրերս պիտի տրամադրուի հանրութեան եւ գրադարանէն պիտի կրնան օգտուիլ բոլոր ընթերցասէրները։

Գ. Սարքել հանդէսներ, ցերեկոյթ եւ երեկոյթներ թատերական ներկայացումներ, հրապարակային դասախօսութիւններ եւ վիճաբանական ժողովներ։ Մասնաւորապէս ուժ պիտի տրուի չափահասներու համար գիշերային դասախօսութիւններ կարող ուսուցիչներու կողմէ պիտի աւանդուին հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներ, Հայոց պատմութիւն եւ հաշուեգիտութիւն։

Դաս առնել փափաքողներուն արձանագրութիւնները կը կատարուին Պ. Հմայեակ Ուզունեանի մօտ, Rue Etienne Dolet.

Դ. Մարզական գետնի վրայ միութիւնս ուժ պիտի տայ Հ. Մ. Ը. Մ.ին եւ նման միութիւններուն։

Միութիւնս մինչեւ իր սեփական յարմարագոյն ակումբը գտնելը՝ պիտի օգտուի նորաբաց «Հայ Ակումբ»էն, առժամապէս մաս կազմելով անոր վարչութեան։

Անդամագրուելու համար դիմել ամէն երեկոյ ժամը 19էն 21 Պ. Յարութիւն Քիւփէլեանի 7 Rue des Brochets, Հայոց եկեղեցիին դիմացը։

Մեր Միութիւնը բոլորին համար է։ Փափաքելի է որ բոլորն ալ միանան մեզի։

Օրիորդներ, Տիկիններ եւ Պարոններ, ահա լայն ասպարէզ ձեր առջեւ։ Միացէք մեզի եւ պիտի տեսնէք որ բոլորս ալ ձեռք ձեռքի տուած հրաշքներ պիտի գործենք։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Նահատակ Գրողներու Բարեկամները հետզհետէ եւ հատոր հատորի ետեւէ լոյս կ'ընծայեն գրական նշխարները մեր գրողներուն, որոնք մեկնեցան անվերադարձ։ Երէկ Գեղամ Տէր Կարապետեանի գիրքն էր *Տարօնի Աշխարհը*, որ լոյս տեսաւ եւ շուտով կ'երեւին Գեղամ Բարսեղեանի, Ջէօկիւրեանի եւ ուրիշներու կարգին՝ Արփիարի հատորներն ալ։

Գաղափար մը տալու համար Արփիարի գործին մասին, պիտի հրատարակենք երկար հատուած մը, Թերթօնի տեղ, *Յառաջի* մէջ անոր մէկ գործէն՝ *Կարմիր Ժամուցը*, որ յուզիչ իրապաշտութեամբ մը կը ներկայացնէ կեանքը Պոլսոյ հայ «ազնուաշուք»ներուն, Սուլթան Համիտի շրջանին, ըմբոստ ու յեղափոխական քահանայ մըն է, որ կ'ընդվզի ստրուկի հոգեբանութեան դէմ։ Արտատպելով այս հատուածը, կ'ուզենք ոչ միայն մեր նոր սերունդին տալ հին գրականութեան լաւագոյն էջերէն մին եւ ներկայացնել հայ գրականութեան իրապաշտ դպրոցին վարպետներէն մէկը, այլ նաեւ ցոյց տալ պատկերներ, որոնք ժամանակակից են մեզի, եւ կրնան թեւադրել ու ներշնչել։

ԽՄԲ.

Ա.

Թաղին մէջ Քիւրքճեան Հայրապետ էֆէնտիին վրայ խօսուած ատեն, «էֆէնտին» յորջորջումը բաւական կը համարուէր։ Ո՛չ անուն, ո՛չ մականուն։ Պարզին վսեմութիւնը։

Էֆէնտին Խասգեղէն Օրթագեղ փոխադրուած էր երեսուն տարի առաջ։ Այդ երկար ժամանակամիջոցին, կիրակի մը ժամէն բացակայած չէր։ Ու ա՛լ հիմակ իր սովորութիւնները բնազդի մը ճնշումովը կը վարէին տէրունական օրերուն իր կենցաղը։ Պատարագը չսկսած՝ ժամ կ'երթար, խորհրդարանը քիչ մը կը հանգչէր, եւ թաղին շաբթուան մը գործերուն վրայ ընդհանուր տեղեկութիւններ կը տրուէին։ «Խորհուրդ խորին»ին՝ տաճարը մտնելով շիտակ պահարան կ'անցնէր։ Նորին Վսեմութեան հետ թաղին ազնուաշուքներն ալ հոն հիւրընկալուելու առանձնաշնորհը կը վայելէին։ «Կեցո»ին՝ դասը կը յառաջանար։ «Որ օրհնես»ին՝ ատեանը, մանրաքայլ մանրաքայլ, գլուխը բաց։ «Ի սկզբանէ»ին աւարտմանը՝ պատարագչորին աւետարանը համբուրելու կ'երթար, ոսկի մը ժամուց նուիրատուութեամբ։ Աջհամբոյրը հինգի կը բարձրանար՝ երբ եպիսկոպոսը կը պատարագէր։ Մենծ Աղան որ, բարեպաշտական այս պարտականութիւնը կատարած ըլլալու գոհունակութեամբը սիրտը զեղուն, կը վերադառնար պահարան, հոնկէ խնդրակատար Աստուածամօր պատկերին առջեւ երեսը խաչակնքելէ յետոյ կը սկսէր դուրս երթալ, պատէն փոքր ինչ շեղած քայլափոխերով։ Վէզիրի մը սենեակէն մեկնած ատենը, պալա էֆէնտին կը զգուշանար քամակը ամբողջակի անոր աչքին պարզելու անքաղաքավարութենէն. իր քրիստոնէի խղճմտանքը իրեն չէր թոյլատրեր նուազ պատկառոտ երեւիլ Աստուածածինին դիմաց։ Դուրսը մուրացիկները կը սպասեն երբեք պատրանք չկրած ակնկալութեամբ։ Թաղին նորափթիթ երիտասարդները կիրակնօրեայ զգեստով սիգապանծ, ձեռքերնին գանձանակ ու պնակ «կուգայ կոր» կը մրմնջէին։ Էֆէնտին ասոնցմէ իւրաքանչիւրին առջեւը կանգ կ'առնէր, ձեւացեալ կծծիութեան զուարճաբան ակնարկութեամբ։ Ու լիաբուռն նպաստով հանդերձ, «աղբի՛ք զաւակներս» վարձատրութեամբ մըն ալ կը փոխարինէր քնքշութիւնը այդ երիտասարդներուն, զորս բարեգործական տենչանքը վաղայարոյց ըրած էր։ Խորհրդարանը սուրճէ մը ետքը, տուն կը վերադառնար, հետը տանելով նարտի խաղակիցներ։

Երեսուն տարիներու կիրակնօրեայ այս հանգստաւէտ կենցաղավարութիւնը խանգարեցաւ 1890 օգոստոս 19ին։ Այդ օրը ժամուն տօնախմբութիւնը ըլլալով, շքադիր հանդիսաւորութեամբ կը պատարագէր թաղին քարոզիչ եպիսկոպոսը։ Սպասաւորելու պատուին ալ նոր «դարիպը» արժանացած էր, շնորհիւ իր ձայնին։ Արարողութեան պահուն, երբ «Ազատութիւն եղբարց մերոց գերելոց» աղաչանքին երկինք առաքման կարգը եկաւ, հայաստանցի տէրտէրը՝ աչքերը բոցաւոր՝ բուրվառը ժողովրդին արձակեց երկնագգեցիկ զայրոյթէ մղուած ուժգնութեամբ ու աներազո՛ն «ա՛» մը սլացուց։ Հայ հոգիները մէկէն ի մէկ այդ «ա՛»ին վրայ ամբարձիկ, շնչասպառ հոն մնացին քարացած, մեծ պատահարներու սպասող անբարբառ անձկութեան մէջ։ «Զա՛տ»ը պայթեցաւ, նրբահծծիւն մեղեդիի մը պէս թրթռաց «ո՛ւ»ն, երկնասլաց «թի՛ւն»ը ու ամպրոպ «ամէն»ը փոթորկեց տաճարին մէջ։ Երէկ յուլիս տասնըհինգն էր։

Արփաթեւ քահանան հիմակ ուժաթափ վար կ'իջնէր իր սաւառնած բարձունքէն։ Ա՛լ սրտմտութեամբ մարմրկող հառաչ մըն էր իր յոխորտ կանչիւնը։ Անձնակարօտ անուշութեան անլուր փղձկիւնով մըն էր որ հեծծեց «եղբա՛րց մերո՛ց գերելո՛ց»ը, հազար տարիներու ողորմաղերս պաղատանքը առ Աստուածն Հայոց։ Ու Հայոց հազար տարիներու ուսարծարծ «Տէ՛ր ողորմեա՛»ն անգամ մը նորէն փոխասեց գթութեան խնդրարկու այդ նայուածքին։ Բայց այս անգամ մռնչիւնով։ Երէկ, Պոլսէն Աքեա ճամբու դրուած էր հայ խումբ մը, շղթաներով։ Իսլամին դէմ պարտոխաթափ վրէժխնդիրներու ջոկատը։ Առաջինը։

Երբ նոր պանդուխտը «Ազատութիւն եղբարց մերոց»ը նորալուր եղանակով մը գեղգեղեց ու ժողովուրդն ալ անսովոր նորութեամբ սլացուց աղերս մը որ սրտին ալքերէն ժայթքած թնդիւն մըն էր, էֆէնտին այս բոլոր նորութիւններէն յանկարծակի եկաւ։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

վարիչները խորապէս գիտակ չեն իրենց վարած հաստատութեանց անցուդարձին։

*** Գործադիր Կոմիտէն արդէն իսկ հրատարակած է հրամանագիր մը, կուլակներու իրաւունքներու վերահաստատման մասին։ Իրենց ընտրական իրաւունքներէն զրկուած եւ տեղափոխուած կուլակները պիտի վերստանան իրենց իրաւունքները հինգ տարուան ժամանակամիջոցի մը մէջ, սկսելով տեղահանութեան թուականէն, եթէ, այդ ժամանակաշրջանի ընթացքին ապացուցած ըլլան թէ դադրեցուցած են իրենց հակախորհրդային քարոզութիւնը եւ շարժած են իբրեւ պարկեշտ եւ բարեխիղճ աշխատաւորներ։

Ապստամբութիւն Տաճկաստանի մէջ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ կարմիր բանակին զինուորները, ժամանակցութեամբ Տաճկաստանի ժողովուրդին, փախուստի մատնած են հրոսակախումբի մը մնացորդները որոնք սահմանը անցեր էին Պասմաճ Իպրահիմ պէյի հրամանատարութեամբ։ Իպրահիմ եւ իր գործակիցները գերի բռնուած եւ Թաշքէնտ փոխադրուած են։

Ծանր դէպքեր Պուլկարիոյ մէջ

Գործադուլները իրարու կը յաջորդեն Պուլկարիոյ մէջ։ Մէկ շաբաթէ ի վեր աշխատանքները դադրեցուցած են հիւսիսային շրջանի հիւսուածեղէնի բանուորները։ Հինգշաբթի օր Եամպոլի մէջ ծանր կռիւներ պատահեցան ոստիկանութեան եւ բանթողներուն միջեւ, որոնց թիւը 4000ի կը հասնէր։ Ոստիկանները ուզեցին ցրուել ցուցարարները, բայց անոնք դիմադրեցին։ Ոստիկանները կրակ ըրին, իսկ բանուորները քարերու կարկուտ մը տեղացուցին։ Հեծելագունդ մը օգնութեան հասած ըլլալով, կռիւը սաստկացաւ։ Գնդակներն ու քարերը կը տեղային փոխադարձաբար։ Իբրեւ հետեւանք, բազմաթիւ բանուորներ եւ ոստիկաններ վիրաւորուեցան։

Ուրբաթ օր, Րիլոյի (Սօֆիա) ջուրի բանուորներէն իբր 1000 հոգի գործադուլ ըրին։ Գրգռութիւն կը տիրէ նաեւ Ֆիլիպէի եւ Տուպնիցայի ծխախոտի մթերանոցներուն մէջ։ Բանուորները 25 առ յաւելում կը պահանջեն։

2700 աշակերտներու ծնողները դէպի բանտ

Պրունշվիքի (Գերմանիա) ազգային - ընկերվարական կառավարութիւնը բանտարկութեան վճիռ արձակեց 2700 ծնողներու դէմ, որոնք երկու օրուան դասադուլ ընել տուած էին իրենց զաւակներուն, բողոքելու համար կրթական նախարարին մէկ տնօրինութեան դէմ։ Ընկերվարականները ընդհ. ներման բանաձեւ մը առաջարկեցին խորհրդարանին, որ մերժեց, հետեւաբար 2700 ծնողները պիտի բանտարկուին։

Ֆէյսալ թագաւորը Եւրոպա կուգայ

Միջագետքի թագաւորը Պաղտատէն ճամբայ ելաւ օդանաւով, Եւրոպա գալու համար։ Երեք ընկերի կը սպասուէր։

Յաջողութիւն մը Սանասարեան դատին մէջ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ յունիս 30ին նորէն քննուեցաւ Սանասարեանի դատը, եւ «ազգը կարեւոր յաջողութիւն մը ունեցաւ»։ Պատրիարքարանի փաստաբանները առարկեցին թէ Պոլսոյ կուսակալութիւնը լաւ չի կատարեր խանին մատակարարութիւնը, թէ շատ մը սենեակներ պարապ կը մնան, թէ յարակից Մահմուտիէ խանին կողմէ ոտնձգութիւն ըրած եւ Սանասարեան խանի ներքնայարկի մէկ մասը գրաւած են եւն։ Իբրեւ եզրակացութիւն, պահանջեցին որ խանին մատակարարութիւնը յանձնուի վստահելի ձեռքի մը, մինչեւ դատին վախճանը։

Դատարանը ընդունելով այս պահանջը, որոշեց խանին մատակարարութիւնը առնել կուսակալութենէն եւ յանձնել Էվգաֆի իրաւագէտ խորհրդական Սիւլէյման Ջիւհտի պէյի, պայմանաւ որ Պատրիարքարանը 25.000 ոսկիի նոր երաշխաւորութիւն մը ցուցնէ։

*** Բանկալթիի գերեզմանատան դատին մէջ ալ, քաղաքապետութեան փաստաբանները նորէն իրաւասութեան խնդիր հանեցին, ժխտելով հայ համայնքի եւ Պատրիարքարանի գոյութիւնը։ Դատարանը փակուած համարեց այս խնդիրը։

Մամուլի ազատութիւնը Թուրքիոյ մէջ

Իբրեւ հետեւանք Թուրք թերթերու միջեւ ծագած բուռն պայքարին, Ազգ. Մեծ Ժողովը քննութեան առաւ հարցապնդման առաջարկ մը։ Վիճաբանութիւնը շատ բուռն էր։ Շատ մը երեսփոխաններ խօսք առին եւ խստօրէն քննադատեցին ընդդիմադիր թերթերուն «նենգ եւ կործանարար պայքարը»։

Բանաձեւ մը, զոր ստորագրած են յիսուն երեսփոխաններ, կը պահանջէ քաղաքացիական իրաւունքներէ զրկել եւ վտարել ութ խմբագիրներ։

Սպառնալիք ընդդիմադիրներուն

Անթալիոյ երեսփոխան Տոքթ. Նազիֆ Շէրէֆ «Հաքիմիյէթը Միլլիյէ»ի մէջ հրատարակած է յօդուած մը ընդդիմադիր լրագրութեան մասին, ուր կը գրէ.

— Ընդդիմադիր լրագրութեան մասին խորհրդածութիւններ եւ վերլուծումներ կ'ընեմ, եւ միշտ այն եզրակացութեան կը յանգիմ թէ ան միշտ վնասաբեր եղած է երկրին։ Ընդդիմադիրները տնտեսական տեսակէ՞տ մը յայտնեցին, ընկերային ցաւի մը դարմա՞նը գտան միթէ։ Յաջողեցա՞ն ամենափոքր օրէնքի մը մէկ գիտական քննադատութիւնը ընել։ Ո՛չ։ Ընդհակառակն, անոնք մեծամեծ վնասներ կը հասցնեն երկրին, վտանգաւոր կրակի մը հետ կը խաղան։ Բայց թող ապահով ըլլան թէ բոլորը մէկ պիտի այրին իրականութեան դժոխքին մէջ, եւ չպիտի կրնան Թուրք երիտասարդութեան, Թուրք հասարակապետութեան մէջ պառակտումի ռումբը արձակել։

Յանկարծամահ

Վիէննայէն կը հեռագրեն թէ յանկարծամահ եղաւ ընկերվարական «Արպայթէր Ցայթունկ» թերթին խմբագրապետը, Ֆրիտրիխ Աւստերլից, 69 տարեկան։

Հանգուցեալը անդամ եղած է Աւստրիոյ խորհրդարանին, գրեթէ քառասուն տարի։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՊԷՔՕՆԻ «Մասիս» խումբի հերթական ժողովը այսօր երեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԳԱՐԱՌ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը այս իրիկուն ժամ. 8ին: պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ: պարտաւորիչ ներկայութիւն,

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

իսի լէ Մուլինօ, Հօրափեան.— 35 ֆրանք:

փիէրֆէօ, Ս. Ա.— 35,

Քլամառ, Ա. Խ.— 35,

Ռուսէ վասէ, Պիլ.— 70,

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտեմ հայրս Թովմաս էքմէքճեան եւ եղբայրս Անդրանիկ (կարնեցի), որոնք 1915ին մնացին Մալաթիոյ սարերը, Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Սիրանուշ էքմէքճեանի, 13 Rue des Dominicains, Marseille, Գրատուն «Յառաջ»,

— Սեբաստացի (Գէփճելիէն), պղնձագործ Աւետիս Օտապաշեան կը փնտռէ իր աղջիկը՝ Արշալոյս Օտապաշեան, որ 9 տարեկան հասակին տարագրուած էիր խորթ մօր Զարուհիի հետ: իսկական մօր անունը էլմաս է, 1917ին Նիսիպիի թոռուն Մահմուտ գիւղը ըլլալը հաստատուած է: Անկէ ի վեր տեղեկութիւն չիկայ իր մասին: Ստոյգ լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» եւ 200 ֆր: նուէր, իմացնել՝ Ա. Օտապաշեանի, Traverse du Canal, No. 2, La Valbarelle, Marseille, France.

կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել,

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS 208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
8
ՅՈՒԼԻՍ
1931
8 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1615 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը երեք խմբագրականներով լրացուց իր պատասխանը՝ մեր յունիս 9 եւ 10 Թուականի խմբագրականներուն:

Երրորդ եւ վերջին խմբագրականին մէջ, ռամկավար պաշտօնաթերթը ամփոփած է իր եզրակացութիւնը: Որով, մեզի կը մնայ կանգ առնել անոր վրայ: Առաջին երկուքը քաշքշուքներ ու ընդհանուր խօսքեր են: Սարէն-ձորէն տեսութիւններ՝ «բոլշեւիկեան-յեղափոխական դիկտատուրական !» (քիչ մը վարը՝ կիքտատուրական !), «դէմոկրատական-էվօլիւսիօնիստական !» հարցերու մասին:

Ի՞նչ կ'ըսէ ռամկավարներու կեդր. Վարչութեան բերանը.

— «Համաձայն ենք «Յառաջ»ին որ Հայաստանը պէտք է ըլլայ հայրենիքը տարագիր Հայերուն. համաձայն ենք որ յանուն արդարութեան պէտք է ըլլայ սահմաններու սրբագրում, աւելցնենք «Յառաջ»ի ըսածներուն վրայ նաեւ թէ, մեր համոզումով հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը անտեսեց Հայերու արդար իրաւունքները եւ կովկասի մէջ միայն իր շահերէն առաջնորդուելով, մեծ զոհողութիւններու ենթարկեց հայ ժողովուրդը, դեռ կրնանք շատ մը հարցերու մէջ Դաշնակցութեան հետ միեւնոյն տեսակէտները ունենալ, բայց յանուն մեր այդ բոլոր արդար պահանջներուն եւ տեսակէտներուն, չենք կրնար համաձայնիլ կուսակցութեան մը հետ որուն գործելակերպը պիտի շարունակէ մնալ միայն թշնամական՝ Հայաստանի խորհ. իշխանութեան հանդէպ։

Եւ մեր կարգին կը հարցնենք «Յառաջ»ի. եթէ անկեղծօրէն կը փափաքիք որ տարագիր Հայերը Հայաստան երթալու հնարաւորութիւն ունենան.

Եթէ կը փափաքիք որ Հայերը չուծանան Հայաստանէն եւ ըսեն հնարաւոր օժանդակութիւնը անոր վերաշինական ձեռնարկներուն.

Եթէ կը փափաքիք որ գաղութներու մէջ ուժերու համախմբումով կատարուին ազգային ինքնապահպանման աշխատանքները, պէտք է նախ հրաժարիք Հայաստանի հանդէպ ձեր որդեգրած դիրքէն որ ամենագլխաւոր պատճառներէն մէկն է գաղութահայութեան մէջ տիրող անհամաձայնութեան եւ անոր ներկայ ողբերգական վիճակին: *(«Ապագայ» 4 յուլիս)*։

Այս պատասխանը չի լուսաբաներ մեր դրած հարցերը: Բայց փա՛ռք տանք աստր ալ:

Այս յայտարարութիւնը աւելի կը մօտենայ նիւթին, քան նոյն կուսակցութեան Եգիպտոսի պաշտօնաթերթին վերջին ելոյթը, որ առնուազն վարժապետական էր:

Ուրեմն, ռամկավար պաշտօնաթերթը ընդհանրապէս և տեսականօրէն համաձայն է մեզի հետ — խորհրդային իշխանութեան մասին — բայց գործնականին մէջ կը բաժնուի մեզմէ, վախնալով որ հետեւանքները աւելի գէշ կ'ըլլան:

Եւ այս առթիւ, մեր վզին կը փաթթէ ծանր մեղք մը, — մեր բռնած դիրքը Հայաստանի հանդէպ՝ «ամենագլխաւոր պատճառներէն մէկն է գաղութահայութեան մէջ տիրող անհամաձայնութեան եւ անոր ներկայ ողբերգական վիճակին»:

Ան չի հանդուրժեր մեր ընդդիմադիրի, գաղափարական հակառակորդի, քննադատողի դիրքին — որ իբրեւ թէ իրենց ալ ուղղութիւնն է — եւ հետեւաբար կարելի չի գտներ ո՛րեւէ համաձայնութիւն:

Այստեղ, արդէն, կը գտնուինք անելի մը առջեւ:

Դաշնակցութիւնը յստակօրէն գծեր է իր ուղին խորհրդային իշխանութեան հանդէպ, 1921էն ի վեր: Երկու խորհրդաժողովներ եւ երկու ընդհ. ժողովներ, ամէն տարի գումարուած Շրջ. ժողովներ, ուրիշ բազմաթիւ խորհրդակցութիւններ եկեր յանգեր են այն եզրակացութեան, թէ օգուտ չկայ լորձնաշուրթն փառաբանութեան մէջ:

Հայաստանը մեր հայրենիքն է: Կորիզը, կռուանը, խարիսխը գալիքին: Բայց զայն վարող իշխանութիւնը չունենալով ազգային քաղաքականութիւն, ժխտելով, նոյն իսկ ծաղրելով Հայկական Դատը, չի համապատասխաներ մեր շահերուն: Հետեւաբար մեր տարրական իրաւունքն է պայքարիլ անոր դէմ, գաղափարական գետնի վրայ: Ջաղկել անոր թերութիւնները: Մերկացնել անոր վայրենութիւնները: Զգաստութեան հրաւիրել զայն: Պահանջել որ գործէ համաձայն այս ժողովուրդի շահերուն, եւ ոչ թէ սարկօրէն, տգիտօրէն կապկելով բռնաբարող կուսակցութեան մը տեսակէտները:

Այս քաղաքականութենէն բարիքնե՞ր կը ծնին թէ չարիքներ:

Ռամկավար պաշտօնաթերթը չարիք միայն կը տեսնէ, անշուշտ ուժ տալու համար իր «հաւատարիմ բարեկամ»ի տրամաբանութեան: Բայց առանց հիմնաւորելու իր մեղադրանքը:

Իսկ մենք, առանց միամիտ յոյսեր սնուցանելու, գիտենք, որ գաղափարական պայքարը վերջ ի վերջոյ կը բերէ շատ մը բարիքներ: Նոյն իսկ ա՛յս պարագային:

Անշուշտ չեն պահանջեր որ հրապարակաւ պատճառաբանենք այս հաստատումը: Երբ նստինք սեղանի մը շուրջը — կլոր կամ քառակուսի — կը խօսինք լայնօրէն:

Առ այժմ, խօսինք ուրիշ կէտի մը մասին:

Պարզենք, մանաւորապէս, ռամկավար պաշտօնաթերթին տայթաքումը՝ կէս ճամբու վրայ:

Խօսինք այն զարմանահրաշ միամտութեան վրայ, որով կը կարծէ թէ բա՛ն կը շահինք շոյելով, քծնելով, սուտ-խենդ ձեւանալով ակնբեւ չարիքներու հանդէպ: Շ.

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԵՆ ԱՆԳԼԻԱՆ
ԹԷ ԼՔԱԾ Է ԻՐԱՔԻ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԴԱՏԸ

Լոնտոնի մէջ կը գործէ Իրաքի Փոքրամասնութեանց Կոմիտէ մը: Վարչական անդամներէն Իրաքի ծովակալ Սէյմըր Հօլ (զանձապահ) եւ զօր գնդապետ Լէյն, նամակ մը ուղղելով «Թայմզ»ի (6 յուլիս) կը գանգատին թէ Անգլիա լքած է Միջագետքի փոքրամասնութիւնները: Ուշագրաւ պայքար մը բացուած է այս նամակին առթիւ, որուն ամփոփումը կուտանք ստորեւ.

— «Անցեալ քանի մը ամիսներու ընթացքին, մասնագէտներու մարմին մը, որուն կ'անդամակցէին փորձառու եւ ողջամիտ մարդիկ (անուններն ալ կը յիշէ), Ազգաժողովին աջակից Միութեան գործադիր կոմիտէին խնդրանքով, ձեռնարկեց պատրաստելու կարգ մը վերջնական թելադրութիւններ, Իրաքի հոգատարութեան դադարման առթիւ: Այս թելադրութիւնները, որոնք պիտի ներկայացուէին Ազգերու Դաշնակցութեան Հոգատարութեան ցանձնաժողովին, մասնաւորապէս կապ ունէին քիւրտ եւ քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան հետ, քանի որ անոնց բարօրութիւնը Անգլիոյ վրայ դրուած եւ անոր կողմէ ընդունուած մասնաւոր պարտականութիւններէն մէկն է, իբրեւ հոգատար պետութիւն:

Մայիս 14ին փրոֆ. Կիլպըրթ Մըրրէյ, իբրեւ նախագահ Ազգաժողովին Միութեան Գործադիր կոմիտէին, նամակ մը ուղղեց Ժընեւ, Հոգատարութեանց ցանձնաժողովին, հաղորդելով այդ թելադրութիւնները: Միեւնոյն ատեն ներկայացուց նախագիծը յայտարարութեան մը զոր պիտի ընէր Իրաքի ներկայացուցիչը, երբ դիմէր Ազգ. Դաշնակցութեան անդամագրուելու համար: Նկատի առնելով Ա. Դ. Միութեան վայելած հեղինակութիւնը, ուրիշ խմբակցութիւններ եւ անհատներ, որոնք խորապէս շահագրգռուած են այս խնդրով, աւելորդ գտան իրենց առաջարկները ներկայացնել Հոգատարութեանց ցանձնաժողովին:

Այժմ կը տեղեկացնեն մեզի թէ՝ ճիշդ այն պահուն որ Հոգատարութեանց ցանձնաժողովը նկատի պիտի առնէր Իրաքի խնդիրը, փրոֆ. Մըրրէյ ետ առած է իր նամակը եւ յուշագիրը: Այս ընթացքին միակ հնարաւոր բացատրութիւնն այն է թէ արտաքին նախարարութիւնը զօրաւոր ճնշում մը բանեցուցած է փրոֆէսէօրին վրայ, որ այդպէս շարժած է, առանց խորհուրդ հարցնելու պատասխանատու կոմիտէին:

Սկզբունքի կարեւոր խնդիր մը կը ծագի այստեղ: Ժընեւի մէջ հանրածանօթ իրողութիւն մըն է թէ փրոֆ. Մըրրէյի ներկայացուցած չափաւոր եւ առողջ առաջարկները լաւ ընդունելութիւն գտած էին Հոգատարութեանց ցանձնաժողովին անդամներուն եւ պաշտօնեաներուն կողմէ:

Այդ առաջարկները կը համարուէին իբրեւ ապացոյց թէ այս երկրին մէջ կան տարրեր որոնք կ'ըմբռնեն թէ չենք կրնար հրաժարիլ մեր հոգատարութեան պատասխանատուութենէն, առանց ապահովելու որ փոքրամասնութիւնները չնեղուին մեծամասնութեան ձեռքին տակ: Ոչ ոք այնքան աշխուժապէս պաշտպանած է փոքրամասնութեանց դատը որքան փրոֆ. Մըրրէյ: Ոչ ոք այնքան բարձրաձայն դատապարտած է նախկին դաժիճները կամ օտար կառավարութիւնները՝ փոքրամասնութեանց իրաւունքներու պաշտպանութեան համար եղած թերացումներու առթիւ: Փրոֆէսորը յաճախ շեշտած է Ազգաժողովի Միութեան անկախութիւնը, եւ սակայն, ահա առաջին փորձին մէջ որ կապ ունի մեզի հետ, եւ ուր միջազգային պարտականութեան եւ ազգային պատուի ամէն նկատում կը պարտաւորէ մեզ պահպանել փոքրամասնութեանց իրաւունքներ, Ա. Դ. Միութեան նախագահը ետ կ'առնէ իր բողոքը եւ սկզբունքները, հաւանաբար օրուան կառավարութեան հրամանով:

ԽՄԲ.— Թայմզ այս հարցին առթիւ գրած է խմբագրական մը, որուն կ'անդրադառնանք յաջորդով:

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

«Հայրենիք» կը գրէ խմբագրականի մը մէջ (23 յունիս).

— «Ինչպէս յայտնի է, Արեւելքի կարգ մը երկիրներ, օրինակ, Պարսկաստան, Հնդկաստան եւ Չինաստան, որոնց դրամական սիսթեմը ամբողջովին հիմնուած է արծաթի վրայ, չափազանց մեծ կորուստներու ենթարկուած են այժմ, արծաթի տարապայման անկման հետեւանքով: Եւ արծաթի այս անկումը բնականաբար զգալիօրէն ծգած է տեղական դրամներու արժէքը:

Մասնաւորապէս ծանր է այս տեսակէտով Պարսկաստանի վիճակը, ուր դրամի անկման վրայ մասամբ ազդած է նաեւ արտասահմանի հետ առեւտուրի աննպաստ ընթացքը: Վերջերս Պարսկաստան շատ աւելի քիչ ապրանք կ'արտահանէր քան կը ներածէր դրսէն:

Առեւտուրի այս աննպաստ ընթացքը կասեցնելու եւ գէթ չափով մը պարսկական թումանի արժէքը բարձրացնելու համար, Թեհրանի կառավարութիւնը հրատարակած է նոր օրէնք մը, որով Պարսկաստան ապրանք ներածողները կը պարտաւորուին ապահովութիւններ տալու, թէ նոյն արժէքով ալ ապրանք պիտի արտահանեն Պարսկաստանէն:

Այս օրէնքը արդէն կը գործադրուի Խորհրդային Միութեան, Թուրքիոյ, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի սահմաններուն վրայ:

Ինչպէս կը հաղորդեն ամերիկեան թերթերու թղթակիցները, պարսկական այս նոր օրէնքը շարք մը երկիրներու համար չափազանց դժուարացուցած, ոմանց համար գրեթէ անկարելի դարձուցած է առեւտուրը Պարսկաստանի հետ: Միայն Խորհր. Միութիւնն ու Անգլիան են որ համեմատաբար քիչ կը տուժեն այդ օրէնքէն:

Պատճառն այն է, որ Խորհր. Միութիւնը շատ պէտք ունի պարսկական չոր մրգեղէնին, բամպակին եւ բրինձին, որոնց փոխարէն կարող է նոյնքան մեծ քանակութեամբ իր սեփական ապրանքները մտցնել պարսկական շուկան: Իսկ Անգլիան պարսկական նաւթը կ'արտահանէ եւ նոյնպէս կարող է անոր տեղ մեծ քանակութեամբ իր ապրանքները ծախել Պարսկաստանին:»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՅԱՑԱՒ

Տագնապի օր մըն էր յուլիս 6ը, երկուշաբթի: Նախագահ Հուվըրի վերջին մերժումը յուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէր նոյն իսկ լաւատեսներուն: Բայց կարելի եղաւ գտնել մօգականբանաձեւը: Համաձայնութեան գլխաւոր կէտերն են.—

1.— Պատերազմական պարտքերու վճարումը պիտի յետաձգուի 1931 Յուլիս 1էն մինչեւ 1932 Յունիս 30:

2.— Գերմանիա պիտի վճարէ առանց պայմանի նշանակուած տարեվճարը: Այսինքն, այն երկու միլիառ ֆրանքը որ յատկացուած է Ֆրանսայի աւերեալ գաւառներու վերաշինութեան: Բայց, օգնելու համար Գերմանիոյ տնտեսական վիճակի բարւոքման, ֆրանսական կառավարութիւնը իր մասին յանձն կ'առնէ որ այս վճարումները Միջազգային Դրամատան կողմէ վերածուին գերմանական երկաթուղիներու գանձատոմսերու: Ուրիշ խօսքով, Ֆրանսա Գերմանիոյ փոխ պիտի տայ անոր վճարելիք դրամը, բայց ամբողջովին անխախտ պիտի մնայ վճարման սկզբունքը, որուն մեծ կարեւորութիւն կուտայ Ֆրանսան:

3.— Այս բոլոր վճարումները պիտի ըլլան տոկոսաբեր, իսկ մայր գումարը պիտի հատուցուի տասը տարեվճարներով, սկսելով 1932 Յուլիս 1էն:

4.— Միեւնոյն պայմանները գործադրելի են գերմանական երկաթուղիներու գանձատոմսերուն համար:

Ասոնք են համաձայնութեան հիմնական կէտերը: Իսկ երեք ուրիշ կէտերու մասին, որոնք ուղղակի կապ չունին ամերիկեան կառավարութեան հետ, Ֆրանսա հետեւեալ յայտարարութիւնները կ'ընէ.—

1.— Հաւաքական ձեռնարկ մը պիտի ըլլայ պետական գլխաւոր դրամատուններու կողմէ, Միջազգային Դրամատան միջոցաւ, օգնելու համար Եւրոպայի այն պետութիւններուն որոնք մասնաւորապէս պիտի ազդուին վճարումներու յետաձգումէն:

2.— Նախնական համաձայնութիւն մը պիտի գոյանայ Ֆրանսայի եւ Միջազգային Դրամատան միջեւ, որպէս զի Ֆրանսա Եընկի ծրագրով նախատեսած երաշխաւորութեանց գումարը լրացնէ միայն հաւասար ամսավճարներով, համաձայն Միջազգային Դրամատան պէտքերուն: Այսինքն, պայմանաժամը հասած ատեն, Ֆրանսա մէկ անգամէն չպիտի վճարէ նախատեսուած 440 միլիոն ոսկի մառքը, այլ ամսավճարներով, ինքն ալ իր կարգին դարձեալ ամսավճարներով Գերմանիայէն ստանալէ յետոյ առանց պայմանի վճարումները:

3.— Ապրանքով հատուցանելի վճարումները եւ ուրիշ մասնագիտական հարցեր պիտի քննուին առանձին, մասնագէտներու յանձնախումբի մը կողմէ, որ պիտի ջանայ հաշտեցնել գործնական պահանջները Հուվըրի ծրագրին ոգիին հետ:

Ֆրանսա իրեն կը վերապահէ անհրաժեշտ ապահովութիւնները պահանջել Գերմանիայէն, որպէս զի վճարումներու յետաձգումէն շահելիք դրամները գործածուին միայն տնտեսական նպատակներու համար:

⁂ Երկուշաբթի օր երեք յաջորդական ժողովներ գումարեցին Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի բանագնացները, վէճը լուծելու համար: Նախ, ժողով գումարեցին ժամը 3.30ին, վարչապետութեան գրասենեակը, ուր Ամերիկայի լիազօրը հաղորդեց Հուվըրի պատասխանը: Ժամը 4ին արտակարգ նիստ գումարեց Ֆրանսայի Նախարարական խորհուրդը: Ժամը 8ին պատասխանը հաղորդուեցաւ Ամերիկացիներուն, որոնք անմիջապէս հեռախօսեցին Ուաշինկթըն: Կացութիւնը փափուկ էր, Ֆրանսա իր ծայրագոյն զիջումներն ըրած ըլլալով: Ժամը 10ին Ամերիկայի ներկայացուցիչները նորէն վարչապետարան գացին, ժպտաշուրթն: Համաձայնութիւնը գոյացած էր: 45 վայրկեան յետոյ, վարչապետ Պ. Լավալ հրաւիրեց մամուլի ներկայացուցիչները եւ հաղորդեց բարի լուրը: Վերջապէս ժամը 11.30ին բանագնացները ստորագրեցին նախնական համաձայնութիւնը:

⁂ Համաձայնութեան լուրը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Լոնտոնի մէջ: Շատեր կը կարծեն թէ այս համաձայնութիւնը ճամբայ պիտի բանայ քաղաքական խնդիրներու համար ալ:

Հրէական Տունը եւ Անգլիա

Սիոնական համագումարի վերջին նիստին մէջ, խստօրէն քննադատուեցաւ Մեծն Բրիտանիոյ քաղաքականութիւնը՝ հանդէպ Հրէական Ազգային Տան: Մատնանշուեցան կատարուած անարդարութիւններն եւ յարուցուած խոչընդոտները: Մեղադրանքի արժանացաւ նաեւ նախագահը, Տոքթ. Վայզման, իբրեւ չափազանց համակերպող անգլ. կառավարութեան առջեւ: Պատգամաւոր մը դիտել տուաւ թէ հրէական միլիոններ կորսուած են Պաղեստինի մէջ եւ անարդարութիւն համարեց մեղադրել Հրեաները թէ համապատասխան բան չեն տուած: Առ հասարակ բոլոր պատգամաւորները բողոքեցին հրէական իրաւունքներու կրճատման դէմ:

Րաբունապետ Ուայզ, խօսելով ամերիկեան պատուիրակութեան անունով, պարսաւեց բրիտանական կառավարութիւնը իր բռնած ընթացքին համար: Կ'ամբաստանեմ, ըսաւ, բրիտանական կառավարութիւնը ամբողջ աշխարհի առջեւ, որ բարոյապէս ձախողեցաւ կատարել իր յանձնառութիւնը հրեայ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ

Վերջին քանի մը շաբաթներու դէպքերը ներքին ճակատի վրայ, ցոյց կուտան որ աշխատաւորական դահլիճը լուրջ տագնապ մը կ'անցնէ։

Ամբողջ երկու տարի երերուն կեանք մը ունենալէ ետք, աշխատաւորական իշխանութիւնը հասած է անելի մը առջեւ, ուր իր յոյսը կապուած է Լոյտ Ճորճի քմահաճոյքին։

Կիրքերը այն աստիճան լարուած են ամէն տեղ որ, ներկայ տընտեսական տագնապին առաջին եւ վերջին պատասխանատուն կը նկատեն օրուան վարիչները։ Կրնայ չափազանցուած ու միակողմանի ըլլալ այդ համոզումը, սակայն փաստ է որ դէպքերու դժբախտ զուգադիպութեամբ մը, կացութիւնը հետզհետէ ծանրացաւ վերջին երկու տարիներու ընթացքին։

Դժուար է այլ եւս ըսել թէ ի՛նչ պիտի ըլլային պայմանները, եթէ փոխանակ ընկերվարականներուն, Պոլտուինի կուսակցութիւնը յաղթանակէր 1929ի ընտրութիւններուն մէջ։ Միջազգային քաղաքական պայմանները եւ համաշխարհային տնտեսական տագնապը ստեղծած են այն տեսակ բացառիկ վիճակ մը որ, շատ ալ ճիշդ չէ ամբողջ պատասխանատուութիւնը նետել այս կամ այն խմբակցութեան ուսերուն։ Անգլիացի ողջամիտները ներքնապէս համոզուած են թերեւս այս ճշմարտութեան, բայց կուսակցական կիրքերը թոյլ չեն տար երբեմն աւելի անաչառ ու անշահախնդիր կերպով գնահատելու դէպքերը։

* * *

Տաք կռիւ կայ ներկայիս կառավարութեան դէմ, որ խորհրդարանին ներկայացուց հողային նոր տուրքի մը օրինագիծը։ Ելմտական Նախարար Սնոտըն որ հեղինակն է այդ օրինագծին, կ'առաջարկէ բոլոր մշակուած կամ անմշակ հողերու արժէքէն մէկ փէննի տուրք գանձել իւրաքանչիւր ոսկիի վրայ։ Ընդդիմադիրները դիտել կուտան որ եկամուտի տուրքին գնահատման ատեն, հողատէրը արդէն իսկ կը վճարէ գումար մը իր ստացուածքին համեմատական արժէքին վրայ։ Ուրեմն, կը պոռան բոլորովին ***անարդար է երկու անգամ տուրքի ենթարկել միեւնոյն սեփականութիւնը երկրի մը մէջ ուր օրէնքը ժողովուրդին բարիքին համար միայն կը պատրաստուի։***

Ալ ի՜նչ աղմուկ, խորհրդարանէն ներս ու խորհրդարանէն դուրս։ Մանր խօսքեր ընկերվարութեան դէմ, Մաքտոնըլտի դէմ, Սնոտընի դէմ։ Ժողով, բանակցութիւն, վէճ, սպառնալիք ու մեւտասաններորդ ժամու համաձայնութիւն մը՝ դահլիճին եւ Լոյտ Ճորճի միջեւ։ Սկզբունքի հարց է, ըսին ազատականները ու սպառնացին օրինագծին դէմ քուէարկել պահպանողականներուն հետ։ Հետեւանքը պիտի ըլլար կառավարութեան տապալումը եւ խորհրդարանին լուծումը։ Սակայն ելմտական նախարարին անդրդուելի կեցուածքին առջեւ նահանջեցին, ընդունելով որ փոխանակ մէկ փէննիի, մէկ ութերորդ փէննի նշանակուի նոր տուրքին սակը... Յաղթանակեց կառավարութիւնը ու ափ ի բերան մնացին պահպանողականները, Լոյտ Ճորճի այս նոր խաղին առջեւ։

Ինչո՞ւ այս ռազմախաղը, նախկին վարչապետին կողմէ։

Ծանօթ է որ ազատական կուսակցութիւնը յուսահատօրէն պառակտուած խմբակցութիւնն է Անգլիոյ խորհրդարանին մէջ, ուր ունի միայն 58 երեսփոխան։ Հակառակ այս փոքր համրանքին, իր ձեռքին մէջն է նժարը, որովհետեւ միացեալ երկու գլխաւոր կուսակցութիւնները չունին բացարձակ մեծամասնութիւն։ Քուէարկութեան ատեն կը շահի այն հատուածը որուն կը հակի Լոյտ Ճորճ, իր քանի մը տասնեակ բանակայիններով։ Վերջին երկու տարուան մէջ անոնք քուէարկեցին գրեթէ միշտ կառավարութեան հետ, որպէսզի ամուր պահեն Մաքտոնըլտի աթոռը։ Ոչ մէկ ակնկալութիւն ունին օրուան իշխանութեան տապալումէն, որովհետեւ չափազանց անհաւանական է իրենց յաղթանակը յառաջիկայ ընտրութիւններուն մէջ։

Եթէ ընկերվարականները հեռանան, կասկած չկայ որ պահպանողականները պիտի գրաւեն իշխանութեան ղեկը։ Լոյտ Ճորճ որ, կարելի է ըսել, միակ հեղինակաւոր դէմքն է սա ալեւոր քաղաքագէտներու շարքին մէջ, ազատական կուսակցութիւնը դեռ ոտքի վրայ պահելու համար, իր ուզած ձեւով կը վարէ այս երկսայրի կացութիւնը։ Տեսակ մը դասատու որ իր կամքը կը պարտադրէ աշակերտներուն. «Այսպէս ըրէք, այնպէս մի՛ ընէք, եթէ ոչ կը տապալեմ։»

Եւ քանի որ աշխատաւորականները մեծամասնութիւն չունինրեսփ. Ժողովին մէջ, հասկնալի է որ ստիպուած են պահելու Լոյտ Ճորճի բարեկամութիւնը, եթէ կ'ուզեն շարունակել իրենց գոյութիւնը։ Այս տեսակէտէն առաջնորդուելով էր, ուրեմն, որ Լոյտ Ճորճ, անգամ մը եւս փրկեց կառավարութիւնը։

Այս անփառունակ վիճակը բնականաբար հաճելի չէ աշխատաւորականներուն համար, որոնք աստիճան մը կաշկանդուած են իրենց ձեռնարկներուն մէջ։ Փրկութեան ճամբայ մըն էր օրինակ, խառն կառավարութիւն մը ազատականներուն հետ, կարեւոր նախարարութիւններ յանձնելով Լոյտ Ճորճին ու Սըր Ճոն Սայմընին։ Գրեցին այս տեսակ լուծումի մը մասին, բայց կարգ մը շրջանակներ անհաւանական կը նկատեն այդ բանը, որովհետեւ սուր երկպառակութիւն կը տիրէ թէ՛ աշխատաւորական կուսակցութեան եւ թէ ազատական շարքերէն ներս։ Ընկերվարականներու ըմբոստ հատուածը կ'ամբաստանէ Մաքտոնըլտը որ խաղալիք դարձած է նախկին վարչապետին ձեռքը, իսկ ազատականները կը քննադատեն իրենց ղեկավարը, «որուն վարած քաղաքականութիւնը չի համապատասխաներ կուսակցութեան արժանապատուութեան»։ Կարեւոր դէմքեր հետզհետէ կը խզեն իրենց պաշտօնական կապը կուսակցութեան հետ եւ զարմանալի չպիտի ըլլայ, եթէ այս պատմական մեծ կազմակերպութիւնը կիսուի միւս երկու կուսակցութիւններուն միջեւ։

Պահպանողականները թէեւ զբաղած իրենց ներքին վէճերով, ակնդէտ կը սպասեն նոր դէպքերու եւ Մաքտոնըլտ-Լոյտ Ճորճ բարեկամութեան վախճանին։Ոչ ոք կը հաւատայ որ . ներկայ խորհրդարանը կրնայ լրացնել իր հնգամեայ շրջանը։ Իսկ աւելի լաւատեսները կը պնդեն թէ շատ մօտ է յաջորդ ընտրութեանց թուականը։

* * *

Ինչո՞վ է մեղաւոր օրուան իշխանութիւնը եւ ի՞նչպէս պիտի դարմանուի կացութիւնը, եթէ տապալի այն։

Քիչ-շատ քաղքենի երկիրներու մէջ, 5-10,000 ոսկիի հարստութիւն ունեցող մէկը եթէ լսէ «ընկերվարութիւն» բառը, կը քրտնի, կը ջղայնոտի ու կը կարմրի սարսափէն։ Ա՛լ չենք յիշեր բոլշեւիզմի մասին որ կրնայ աւելի ծանր տագնապներու ենթարկել հարուստ քաղաքացին։

Նոյն երեւոյթն է որ տեղի կ'ունենայ այսօր Անգլիոյ մէջ։ Ինչպէս դիտել կուտան ծայրայեղ աշխատաւորականները, անգլիական ընկերվարութիւնը «անուշ ջուրի» ընկերվարութիւն է։ Վարչաձեւը, հիմնական սկզբունքները՝ պետական կարգ ու սարքին մէջ կը մնան այնպէս ինչպէս էին տասը, քսան, հարիւր տարի առաջ։

Բայց հակառակ այս շատ յայտնի իրողութեան, կասկածը դրամատէր շրջանակներու մէջ՝ կայ ու կը մնայ։ Նախկին ոչինչ փոխուեցաւ երկու տարուան ընկերվարական վարչութեան ընթացքին, սակայն հարուստ դասակարգը անապահով կը զգայ ինքզինք։

Այս մտավախութիւնը պատճառ եղած է որ երկրին դրամը հեռանայ Շրջաբերութենէ, պահ դրուի դրամատուններու մէջ կամ փոխադրուի ուրիշ երկիրներ։ Երեւոյթ մը աշխատանք որ կը բացատրէ երկրի աւետրական տագնապին մէկ մասը — չենք խօսիր արտաքին պատճառներու մասին։ Այս անապահով ու կասկածոտ մտայնութեան վրայ բարդեցէք տիրող անգործութիւնը, որ կը ջլատէ ամէն արմատական որոշում այս կամ այն հարցին մէջ։ Մօտ երեք միլիոն անգործներ կը թափառին ունեւոր դասակարգին աչքին առջեւ, կ'ապրին պետութեան նպաստով եւ ընկերվարական վարչութիւնը չի կրնար վճռական լուծում մը գտնել տակաւին։ Դրամատէր Անգլիացին թերեւս չի կրնար ընդունիլ որ կառավարութեան մը ուժերէն վեր է դարմանել այդ տագնապը մէկ օրէն միւսը, որովհետեւ անիկա հետեւանք է բազմաթիւ պատճառներու։

Ընկերվարական իշխանութիւնը զանազան օրինագիծներ ներկայացուց խորհրդարանին, որոնք քիչ-շատ նպաստաւոր էին զրկուած դասակարգին, — այրիներու կենսաթոշակներու յաւելում, արհեստակցականներու գործադուլի իրաւունք, հանքային աշխատաւորներու օրավարձի նոր սակագին, նախնական կրթութեան տարիքի բարեփոխում եւյլն. —։

Ընդհանուր առումով, աշխատաւորականները փորձեցին ընել այն բոլոր բաները, որոնց մասին չպիտի մտածէր պահպանողական դահլիճ մը։ Մէկ խօսքով, երկրին արդիւնաբերական, տնտեսական, ներքին քաղաքական տագնապին խոշոր չափով նպաստեց աշխատաւորական վարչաձեւը։ Այսպէս կը մտածեն Անգլիացիները։

Մենք կրնանք դարմանել այս բոլոր վէրքերը, կը պնդեն պահպանողականները։ Ու կը խօսին մաքսային դրութեան եւ ելմտական նոր կարգուսարքի մասին։ Արդարեւ պահպանողական վարչութիւն մը միայն կրնայ ապահովութիւն ներշնչել անգլիացի ժողովուրդին։ Խառնուածքի խնդիր։ Ու ներկայ տագնապը հաւանաբար դէպի աջ պիտի քշէ բազմութիւնները յառաջիկայ ընտրութեանց ատեն։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԼԵԶՈՒ ԿԱՅ, ԱԿԱՆՋ ՉԿԱՅ...

Վստահ ենք, թէ հնդկական առածը մեզի համար ըլլալու չէ. — «Ան որ մահէն առաջ ծառ մը տնկէ, բարիք կ'ընէ», քանի որ, ո՛չ թէ ծառ ու անտառ, այլ հայրենիք տընկելու յաւակնութիւնն ունինք, շատ անգամ միայն՝ աչքերը գոց՝ երեւակայելով։

Այս կարգէն աչա խոստմնալից, եւ պտղաբեր ծառ մը որ եթէ մանկութենէն ազատի, կրնայ անցորդին շուք տալ։ Չծամծմենք, Հայրենակցական Եղեմի ծաղիկը, որ .մինչեւ «Յառաջ»ի ազդարարութեան ականջ տալը շատ ժայռեր պիտի կոտրէ։ Հայրենակցական Միութիւն. եթէ չես հասնիր հօն ուր կ'երթաս, պատճառը արագ վազքդ է։ Եթէ չես կրնար տրամաբանել, պատճառը սա է, որ բոլոր անդամներդ երկար լեզու ունին եւ բոլորը խուլ են։ Եթէ կոխէն աչք չես կրնար բանալ, պատճառը այն է, որ ամէն անհատ պահանջող է։ Եթէ բեռնակիր չկայ, պատճառը այն է, որ ամէն մարդ ճարտարապետ է։ Եթէ գործ չի տեսնուիր, պատճառը այն է որ ծրագիրները շատ են։ Եւ միայն այս չէ, կռիւ, ծեծ, քէն ու ոխ։ Երկար է շարանը։

Ե՞կուր, սրտցաւ հայրենակից, եկո՛ւր դուն՝ որ ընդունակ ես տաք օջախ շինելու նոյն իսկ քեզի համար խորթ վայրերու մէջ։ Եկո՛ւր դուն՝ որ 7-8 տարուան մէջ այս օտար ջուրերու մէջ դաւակ մկրտելու, եւ նոր տուն կառուցանելու չափ ուժ զգացիր վրադ, աչաւոր սարսափներէն վերջը։ Եկո՛ւր վար սա բեմին ետեւէն ու սրահի մէկ պատուհանին դիտենք միասին, բե՛մը, բեմը ուր այսօր նոր միութիւն մը պիտի մկրտեն։ Եկուր, եկուր, որ շուտ հասնինք։ Աչա՛ նայէ, նայէ դիմացի սենեակը՝ նայէ մինչեւ որ ականջներդ վարժուին լսելու եւ ուղեղդ դատելու։

* * *

Օր մը կարապետեան կամ Թորոսեան, իր հայրենակցին տունը հիւր եղաւ։ Ուտել-խմելէն, ներկայէն ու անցեալէն խօսելէ յետոյ, հարցը եկաւ հօն, ուր կը վերջանայ միշտ։

— Ինտո՞ր է մեր Հայրենակցական Միութիւնը։

— Սանկ-նանկ, բաներ մը կ'ընեն...։ Շիտակը խելքս շատ բանի չի հասնիր։

— Կ'ըսեն թէ Վարչութիւնը անարժան է, թէ մէկը միւսին «եախան» չի թողուր, թէ իրարու միս կը ծամեն, ի՜նչ գիտնամ, անանկ բաներ կ'ըսեն որ, մարդուս սիրտը կը խառնէ։

— Ախպար, շնորհքով, շիտակ մարդ չկայ որ... մէկը ռամկավարի «զուռնա» կը փչէ, մէկը բոլշեւիկի հով կը փչէ, մէկը հնչակեան, մէկը դաշնակցական, մէկը հին, մէկը նոր, հէ՜յ մարդկութիւն...։ Ամէն մարդ իր կաղ էշը քշելով օր կ'անցընէ...։

— Իրականութիւնը միայն այդ չէ դժբախտաբար։ Էշը քշած ատեն, ամէն մարդ իր ալիւրը բարեկամէն առաջ աղալու վրայ կը մտածէ... Նայէ որ մէկուն խելքին փչեց, աչա առօք-փառօք հազարներ կը պահանջէ իր տուած տասնոցներուն փոխարէն, իր չեմ գիտեր ո՛ր բարեկամին համար։ Եւ եթէ չտան, վա՛յ, «ցոյց կուտամ ձեզի...»։ Հրաժարական, օր մըն ալ նայիս «հասցուցի, մարդ ըրի, դրամս եւ խելքս տուի որ այսօր ակռայ ցոյց տան ինծի»։ Մէկը կ'ուզէ Հայաստան դրամ ճամբել, միւսն ալ չեմ գիտեր ուր։ Եղաւ հա՛, չեղաւ հա՛, եւ կռիւը ձեռք կ'առնեն...։

— Ըսէ՛, էհ՛, «Գարակէօզ» կը խաղցնեն...

— Հրաժարեցայ, նայելով որ դուն հրաժարեցար եւ ալ մարդ ըսելիք մարդ չմնաց...։ Ի՛նչ որ է, խօսքը խօսք կը բանայ, հայրենակից, քանի որ երկուքս ալ հօս ենք, խելք խելքի տանք, ձեռք ձեռքի, լաւ մը մտմտանք եւ վերջապէս բան մը դուրս հանենք։

— Եղածին վրայ հա՞տ մըն ալ...

— Հինցած է, եղբա՛յր, հինցած է անոնց թէ անունը, թէ ծրագիրը։ Հինցած են նաեւ կռիւներն ու վէճերը։ Պէտք է թարմ օդ, նոր ոգի, նոր սիրտ։ Կը հասկնա՞ս, նորը միշտ հինէն լաւագոյն է...։ Ես սատնկ եմ համոզուեր, նո՛ր, նո՛ր, նո՛ր կ'ըսեմ, եւ ան ալ ես եւ դուն պիտի պատրաստենք։ Մենք չափենք, մենք շինենք, կը հասկնա՞ս, հայրենակից, ժամանակ է որ մենք ալ ցոյց տանք թէ սոխի գլուխ չենք...

— Ի՞նչ ըսեմ... Մինչեւ ծուծս զզուած եմ։ Հո՛ն կռիւ, հո՛ս կռիւ, անոր «խաթրը» կոտրէ, ասոր երես տուր։

— Կռիւի բան չկայ, սիրելի հայրենակիցս, եւ պէտք է որ երկրիդ մեռելներու յիշատակը միտքդ բերես։ Ցիշէ՛ թէ ինչպէս անոնք անմիաբանութեան երեսէն մորթուեցան, բայց կը հասկնամ քեզ։ Դուն աղմուկը չես սիրեր, ուստի իմ ծրագիրս, որ գլխուս մէջ գրուած է, դուրս կը հանէ քաղաքացին, որ այս բոլոր չարիքներուն պատճառն է... Անոնց ոտքը մեր սեմէն հեռու... Ես հաւատացած եմ որ, եթէ քաղաք ՀԸԼԱյ, գիւղին վրայ կարկուտ չի գար։ Անոնք կ'ուզեն մեզ էշու տեղ դնել, մինչդեռ իրենց մէջ մարդու նմանող մարդ չկայ։ Մօ՛, ես անոնց խերն եմ անիծեր, որ իրենց չափ միութիւն կազմել չգիտնամ։ Լսէ՛, հայրենակից, մենք քաղաք-մաղաքի հետ գործ չունինք, տո՛ւր ինծի ձեռքդ եւ երկու հոգի մէկ եղած կ'ընէ այն ինչ որ ուզէ։

— Պիտի ըլլա՞յ, կ'ըսես, այս բանը։

— Եղաւ գնաց, ի՛նչ կայ որ ՀԸԼԱյ։

* * *

Երկու օր վերջը «Յառաջ»ի մէջ կարդացինք թէ այսինչ նահանգի, այնինչ քաղաքի, այսինչ գիւղի հայրենակիցները սեփականութեամբ ժողովի կը հրաւիրուին։ Եղան տասը հոգի ներկայ։ Մէկը մեծ ջարդեց, մէկը մանր։ Քիչ մը շնորհակալ եղան հիմնադիրներուն որ «ազնիւ յղացումի» ունեցած են, եւ յետոյ ծրագրի գլխաւոր կէտերը նկատի առին։ Յօդ. 1.— Հայաստանի մէջ իրենց սիրելի նահատակ գիւղի անունով գիւղ մը շինել։ 2.— Թուրքիա մնացած որբերը ազատագրել ու դպրոցներու մէջ կրթել։ 3.— Դպրոցներու եւ եկեղեցիներու շինութեան օգնել։ 4.— Բարեգործութեամբ զբաղիլ։ Մուտքէն գոյացաւ 1.50 փրանք եւ որոշեցին Միութեան կազմուելուն առթիւ հանդիսաւոր պարահանդէս մը տալ։(ինչ որ անհրաժեշտ է, առ ի քաղաքավարութիւն)։

Ժողովէն ամիս մը վերջը, տեղի ունեցաւ պարահանդէս մը, որուն նիւթական հասոյթը միայն նուագողներուն բաւեց, եւ 1500 փրանքի բացը իրենց համար մեծ անակնկալ մը եղաւ... խեղճ հայրենակիցներ, կը յուսային առաջին առթիւ քանի մը հազարներ հասոյթ ունենալ... Այս բացի մասին երկար ատեն վիճեցան, ուզեցին պատճառը հասկնալ, ... փնտռեցին երկար ատեն, ... կարծեցին թէ օրը լաւ չէր ... ուրիշներ թէ լաւ չէր կազմա[կեր]պուած։ Ու վերջապէս բացը գոց[ելու] համար նոր հանդէս մը սարքել[ու] րոշում տուին։

Ցաւալի է, բայց իրական ու ... նօրեայ։ Հարկ սեպեցինք ման[րա]մասնել, որ գուցէ ոմանք կարծ...

Այդ երկրորդ հանդէսը, ո՛չ մ[իայն] բացը չգոցեց, այլեւ նոր եւ ... խոր վէրք մը բացաւ. այս ան... բացէն զատ պատահեցան ... անախորժ բաներ, որոնք Միութ[իւնը] պիտի հինցնէին չծնած։ Եւ ... տօրէն կռիւ, իրար վիրաւորել։ Վ[եր]ջապէս եղաւ այն, ուրկէ սկսա[ն] այս տողերը։ Աչա վէրքին մէջ[էն] մաս մը թարախ։ Թող ամէն Հ[այ]րենակցական դիտէ, մտածէ ու դա...

Ո՛չ մէկ միութիւն պիտի յաջո[ղի] եթէ հաւատք եւ վստահութիւն չու[նի] իր վարիչ մարմինին վրայ։ Ոչ ... Հայրենակցական Միութիւն իր ծր[ա]գիրը գործադրելու ուժ պիտի ու[նե]նայ. մինչեւ որ վերջ չտրուին սա... բաժանումներուն եւ մեծխօս[ի]կութեան։ Հայրենակցականնե՛ր, ... վերջ տուէք ձեր ծրագրային մե[ծ]խօսիկութիւններուն։ Ո՞վ է գիւղ ... քաղաք շինէր, որ Հայրենակցակա[ն]ներն են որ միլիոններ են ունեցե[ր] որ գիւղ շինեն, ինչո՞ւ չզբաղիլ ... լալիք եւ անհրաժեշտ հարցերով ... ի զուր գլուխները կարծր ժայռերու զարնել։

Արթնցէ՛ք, որովհետեւ այն շ... տերը որ առտու կանուխ ծնա[ծ են] տակաւին կէս օր չեղած մեռացած ե[ն]... Բայց միայն հօս չէ մեր ցա[ւը]...

Ա. ՌԱԶՄՈՒՆԻ

ՍՏԱԼԻՆԻ ՆՈՐ ՆԱՀԱՆՋԸ

Երէկ տուած էինք ամփոփումը Ստալինի նոր ճառին, կարգ մը «բարեփոխումներ» կը թելադրէ։

Ստորեւ՝ աւելի լայն քաղուածք մը.—

Այն ճառին մէջ, զոր Ստալին արտասանեց 23 յունիսին, Ռուսիոյ Ճարտարարուեստի Վարիչներու Համաժողովին մէջ, կարգով աչքէ անցուց երկրի ճարտարարուեստին աշխատանքի արդիւնքները, որ արձանագրուած են վերջին հինգ ամսուան ընթացքին։ Եւ նկատեց որ ճարտարարուեստի կարգ մը ճիւղեր 100ին 40-50 համեմատութեամբ աւելցուցած են իրենց արդիւնաբերութիւնը՝ բաղդատմամբ անցեալ տարուան թիւերուն։ Իսկ ուրիշ ճիւղեր՝ 100ին 20-30 համեմատութեամբ։ Մասնաւորապէս ածուխի եւ երկաթի ճարտարարուեստը՝ 100ին 6-10 համեմատութեամբ միայն։

Երկաթի ճարտարարուեստին արդիւնաբերական այս յետամնացութիւնը (retard) կը ծագի անկէ, որ, այս վերջին տարիներուն, Ռուսիոյ ճարտարարուեստի զարգացման պայմանները հիմնովին փոխուած են։ Ստեղծուած է նոր վիճակ մը, որ կը պահանջէ ղեկավարութեան նոր մեթոտներ, ինչ որ չեն ըմբռնած կամ նախատեսած ճարտարարուեստի վարիչները։

Ճարտարարուեստի զարգացումը ներկայիս կը պահանջէ վեց պայմաններ.

1.— Նախ անհրաժեշտ է գործաւոր հայթայթել ճարտարարուեստական ձեռնարկներուն։ Հաւաքական գիւղատնտեսութիւնը պատճառ եղաւ, որ գործարաններուն մէջ պակսի բանուորը։ Առաջ բանուորները իրենք էին, որ գիւղէն քաղաք կը վազէին եւ գործարան կը դիմէին պատահաբար, գործազրկութեան կամ թշուառութեան պատճառով, անօթութեան կամ սովի վախով։

Այժմ կացութիւնը փոխուած է հիմնովին։ Գործազրկութեան տագնապը լուծուած է եւ գիւղերէն թշուառութիւնը վերցած։ Գիւղերը հիմա ունին տասնեակ հազարներով մեքենաշարժ արօրներ եւ հողագործական ուրիշ մեքենաներ։ Ունեւոր գիւղացիներու ընդդիմութիւնը ջախջախուած է։ Ամէն կողմ հիմնուած են հաւաքական գիւղատնտեսութեան բջիջներ (կոլխոզ), կարելիութիւն ստեղծելով ապրելու եւ աշխատելու մարդկային պայմաններու մէջ։ Ռուսիոյ մէջ ներկայիս ոչ մէկ գիւղացի քաղաք կը փախչի իր գիւղէն, ոչ մէկ նոր բանուոր կը հասնի ճարտարարուեստական ճիւղերուն։

Հետեւաբար, երբ այլեւս անկարելի է սպասել, որ բանուոր գայ հնգամեայ ծրագիրը յաջողցնելու համար իսկ անհրաժեշտ է նոր բանուորներ հայթայթել ճարտարարուեստին։ Անհրաժեշտ է մասնաւոր միջոցներ գտնել, որպէսզի գիւղացիները գան աշխատին գործարաններու մէջ։ Անհրաժեշտ է որդեգրել բանուորագրութեան նոր քաղաքականութիւն մը, շնորհիւ պայմանագրութիւններու, զորս պիտի կնքեն տնտեսական կազմակերպութիւնները հաւաքական գիւղատնտեսութեան միութիւններուն (կոլխոզ) հետ։

Արդէն առաջին փորձերը տուին գնահատելի արդիւնք մը։ Նոյն ատեն անհրաժեշտ է անցնիլ մեքենայացման եւ աշխատանքի աւելի բարդ եղանակներու, որպէսզի կարելի ըլլայ ստեղծել ուժի նոր աղբիւրներ, առանց որուն Ռուսիա չի կրնար դիմանալ ճարտարարուեստի նոր կշռոյթին, ոչ ալ թեւատարած թռիչքին։

2.— Աշխատավարձի խնդիրն ալ կը պահանջէ նոր լուծում մը։ Անհրաժեշտ է, որ ճարտարարուեստի պատահական գործաւորները մնայուն դառնան իրենց աշխատանքին մէջ, որպէսզի կարենան սորվիլ ճարտարարուեստի իրենց ճիւղերու թէքնիքը եւ վարժուին նոր մեքենական եղանակներու։ Այս պատճառով, պէտք է վերջ տալ բանուորներու հոսունութեան։ Եթէ, ճարտարարուեստի վերահաստատման շրջանին, երբ թէքնիքը այնքան բարդ չէր, ոչ ալ ճարտարարուեստը լայնօրէն տարածուած, կարելի էր դեռ աղէկ աշխատիլ այդ ձեւով, հիմա, ճարտարարուեստի զարգացման, դանդաղածային շինարարութեան հսկայաքայլ յառաջդիմութեան, թէքնիքի մանաւորապէս բարդ այս շրջանին բացարձակապէս անընդունելի է այդ։ Պէտք է վերջ տալ արհեստագէտը

ու ոչ-արհեստագէտը հաւասարապէս վարձատրելու սովորութեան։

Քարլ Մարքս եւ Լենին ըսած են թէ արհեստագէտին եւ ոչ-արհեստագէտին միջեւ տարբերութիւնը գոյութիւն պիտի ունենայ նոյնիսկ ընկերվարութեան շրջանին, նոյնիսկ դասակարգերու ջնջումէն յետոյ։ Այդ դրութիւնը պիտի ջնջուի միայն համայնավարութեան շրջանին։ Հետեւաբար, աշխատավարձը, ընկերվարութեան շրջանին, պիտի համապատասխանէ աշխատանքին եւ ոչ թէ պահանջին։

Ճարտարարուեստի իւրաքանչիւր ճիւղի մէջ պէտք է գոյութիւն ունենան արհեստագէտ բանուորներու մասնաւոր խումբեր, զորս կարելի է ստեղծել աւելցնելով աշխատավարձը։

Եւ այս՝ պիտի քաջալերէ արհեստագէտ բանուորը, միւս կողմէ հեռանկար մը բանալով ոչ-արհեստագէտին աչքին։ Որպէս զի բանուորները հաստատուին իրենց աշխատանքին մէջ, պէտք է իրականացնել անոնց բնակութեան եւ ապրուստի պայմաններուն բարելաւումը։ Այս ուղիով, այս վերջին տարիներուն կատարուեցան մեծ նուաճումներ, սակայն բաւական չեն ատոնք, գոհացնելու համար բանուորներու աճող պահանջները։ Պէտք է նկատի առնել անոնց ոչ թէ հին պահանջները, այլ նորերը։ Խորհրդային երկրի բանուորները, որ փրկուած են գործազրկութեան տագնապէն, ազատագրուած են դրամատէրերու լուծէն եւ հիմա իրենք են իրենց տէրը, կ'ուզեն որ գոհացում տրուի իրենց նիւթական եւ մշակութային բոլոր պահանջներուն։ Ստիպուած ենք գոհացնել։

3.— Դարձեալ հարց կը ծագի ճարտարարուեստի մէջ աշխատանքի կազմակերպութեան մասին։ Անհրաժեշտ է բանուորները տեղաւորել այնպիսի պայմաններու մէջ, որպէս զի կարենան հասկնալ արդիւնաբերութեան վիճակը՝ բարելաւելու համար որակը։ Երկաթուղիով փոխադրութեանց մէջ անպատասխանատուութիւնը ջնջելով՝ կարելի եղաւ գնահատելի արդիւնք մը ձեռք ձգել, նոյն բարելաւումը պէտք է մտցնել ճարտարարուեստի մէջ։

4.— Առաջ երկաթի եւ ածուխի — աղբիւրը մեր ճարտարարուեստին — խարիսխը կը գտնուէր Ուկրայնիոյ մէջ։ Ուկրայնիան էր, որ Մոսկուայի եւ Լենինգրադի ճարտարարուեստական կեդրոններուն երկաթ կը հայթայթէր։ Հիմա մեծ համեմատութեան հասած է Ռուսիոյ ճարտարարուեստը, Ուկրայնիա չի կրնար հասնիլ պահանջը գոհացնելու։ Ստիպուեցանք ածուխի եւ երկաթի հայթայթման նոր խարիսխ մըն ալ հիմնել Ուրալի մէջ, Կուզնեցկի աւազանը, ինչպէս նաեւ Թուրքեստանի մէջ։ Այս պատճառով կը պահանջուի 4-5 անգամ աւելի վարիչներ, յաջողցնելու համար երկրին ընկերվարական ճարտարարուեստացման ծրագիրը։ Պէտք ունինք վարիչ մասնագէտներու, ճարտարագէտներու, ընդունակ հասկնալու երկրին գործածած դասակարգին քաղաքականութիւնը եւ պատրաստ՝ խղճմտութեամբ իրագործելու զայն։ Ոչ մէկ դասակարգ, որ կը տիրապետէ, չի կրնար զանց առնել իր մտաւորականները, այնպէս ալ բանուոր դասակարգը չի կրնար հրաժարիլ իր մտաւորականներէն, մասնագէտ ճարտարագէտներէն։

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԽԱՆԻ ԴԱՏԸ

Երէկ հաղորդած էինք Սանասարեան խանի դատին առթիւ ձեռք բերուած նոր յաջողութիւն մը։

Ստորեւ՝ մանրամասնութիւններ.—

Դատը տեղի ունեցաւ Յունիս 30ին։ Պատրիարքարանի կողմէ ներկայ էին Նէճաթի պէյ, Պ. Պ. Մ. Նարլեան եւ Լ. Զիվէր. կուսակալութեան կողմէն ալ՝ Սէնիհէտին(?), Մաշհուտ Մաշիր եւ Թահսին Նասըրի պէյեր։

Նախորդ նիստին որոշուած էր որ դիմացի կողմը պատասխանէ վստահելի անձի (ետի ադըլ) մասին Պատրիարքարանի փաստաբաններուն տուած յուշագրին, իսկ այս վերջիններն ալ՝ դատին էութեան մասին դիմացի կողմին տուած յուշագրին։

Կուսակալութեան փաստաբանները բերանացի ալ կրկնեցին իրենց յուշագրին գլխաւոր գիծերը, ըսելով.

— Նահանգային վարչութիւնը պետական պաշտօնատուն մըն է։ «Ետի ադըլ» պահանջել, կը նշանակէ «ետի էմին» (վստահելի ձեռք) պահանջել։ Արդ, ի՞նչ աւելի վստահելի ձեռք, քան պետական պաշտօնատուն մը։ Հետեւաբար պէտք է վստահիլ կառավարութեան, եւ համոզուիլ թէ ան լաւագոյն կերպով կը մատակարարէ խանը։ Կը կարծենք թէ դիմացի կողմն ալ ո եւ է տրտունջ չունի մատակարարութեան մասին։ Միւս կողմէ, համաձայն հաշուեկշռի 1925ի օրէնքին 23րդ յօդուածին եւ Էվգաֆի նոյն տարուան պիւտճէի օրէնքին 4րդ յօդուածին, մենք իրաւունք ունինք սեփականացնելու խանը։ Որով, կը մերժենք դիմացի կողմի պահանջը, խանին մատակարարութիւնը երրորդ վստահելի ձեռքի մը յանձնելու մասին։

Ասոր վրայ Նէճաթի պէյ խօսք առնելով ըսաւ.— կուսակալութիւնը չէ պետական այն պաշտօնատուններէն, որոնք իրաւունք ունին առանց որ եւ է դատական վճռի, գալ եւ տեղ մը գրաւել եւ գանձումներ ընել։ Արդէն վարձակալները այս պարագան շատ լաւ գիտնալուն համար է որ, չեն ուզեր վարձքերը յանձնել դիմացի կողմին կամ մեզի, այլ օգտուելով կացութենէն՝ ո եւ է վճարում չեն ըներ, դրամը իրենց քովը կը պահեն։ Ապագային անկարելի պիտի ըլլայ գանձել այս վարձքերը, ինչ որ վնաս է երկու կողմին ալ համար։ Որովհետեւ, եթէ Կուսակալութիւնն ալ շահի դատը ու խանը առնէ, դարձեալ չպիտի կարենայ գանձել յետնեալ վարձքերը։

Միւս կողմէ, այս կացութեան հետեւանքով, կուսակալութեան փոխանորդ Թահսին պէյ զեղչած է սենեակներուն վարձքերը, որպէսզի այս ձեւով գոհացնէ վարձակալները եւ անոնք իրեն յանձնեն վարձքերը։

Յետոյ, խանին նորոգութիւնը չի կատարուիր, ապահովագրական դրամները չեն վճարուիր, մէկ խօսքով՝ լաւ մատակարարութիւն չկայ։ Իբրեւ խանին տէրը, մենք կը պահանջենք որ վերջ տրուի այս ամէն տեսակէտով վնասակար կացութեան եւ խանին մատակարարութիւնը յանձնուի վստահելի ձեռքի մը։

Հոս Պ. Մ. Նարլեան խօսք առնելով դիտել տուաւ թէ Սանասարեանի եւեւի(?) Մաշհուտէ խանին կողմէն ոտնձգութիւն եղած է։ Այսպէս, ներքնայարկէն փորած եւ Սանասարեանի ներքնայարկի մէկ մասը առած են։

Կուսակալութեան փաստաբան Թահսին պէյ ըսաւ թէ այդ տեսակ բան մը չկայ։

— Բայց կալուածական վարչութիւնն է որ մեզի հաղորդեց այդ պարագան, պատասխանեց Պ. Մ. Նարլեան։ Այս ի՞նչ տեսակ մատակարարութիւն է, որ մատակարարը լուր չունի անցած դարձածէն։

Նէճաթի պէյ կրկին խօսք առնելով շարունակեց.

— Եթէ տեղւոյն վրայ քննութիւն մը (քէշֆ) ըլլայ, պիտի տեսնէք մեր մատնանշած բոլոր անպատեհութիւնները, եւ ի մէջ այլոց պիտի տեսնուի թէ քանի՞ սենեակ պարապ են, եւ թէ ի՞նչ զեղչեալ գիներով վարձու տրուած են մնացած սենեակները։ Մեր ըսածին գլխաւոր ապացոյցը այն է որ, վարձակալներուն մէկ մասը դատարանին կը յանձնէ վարձքը։

Դատաւոր Ֆաթըլ(?) պէյ հետաքրքրութեամբ լսեց այս յայտնութիւնը եւ հարցուց թէ որո՞նք են այդ վարձակալները։ Նէճաթի պէյ անմիջապէս տուաւ Պ. Եուսուֆեանի եւ Ամար էֆ.ի անունները։ Յետոյ աւելցուց որ եթէ որոշուի խանը յանձնել վստահելի ձեռքի մը, իրենք արդէն առաջուընէ տրուած 25,000 ոսկիի երաշխաւորութիւն մը ունին։ Արդէն, — ըսաւ, — անոր ալ պէտք չկայ, քանի որ խանը վստահելի ձեռքի կը տրուի. բայց եթէ ուզուի, պատրաստ ենք նոր երաշխաւորութիւն ալ տալու։

Նէճաթի պէյէն յետոյ խօսք առաւ Պ. Մ. Նարլեան եւ բացատրեց գործին իրաւական կողմը։ Ինչպէս որ իրաւունքի մը քանակը խնդրոյ առարկայ չէ օրէնքին աչքին, նոյնպէս ալ տեւողութիւնը կարեւորութիւն չունի։ Ոտնձգութիւնը մէ՞կ ժամ եղած է, թէ՞ քանի մը տարի, միեւնոյնն է օրինական տեսակէտով։ Արդ, մեզի ոտնձգութիւն մը եղած է, եւ պէտք չէ թոյլատրել որ ան շարունակուի մինչեւ դատին վերջանալը։

Միւս կողմէ, — շեշտեց Պ. Մ. Նարլեան, — դիմացի կողմը կ'ըսէ թէ կուսակալութիւնը պետական պաշտօնատուն է։ Ո՛չ, ան օրէնքով պարզ անհատէ մը տարբերութիւն չունի։ Հետեւաբար, չեն կրնար ըսել թէ կուսակալութիւնը ամէնէն վստահելին է եւ թէ վստահելի ձեռքի պէտք չկայ։ Կուսակալութիւնը մեր հակառակորդն է որ առանց դատական վճռագրի գրաւած է մեր խանը։ Անիկա ոտնձգութիւն մըն է, զոր օրէնքը վայրկեան մը անգամ չի կրնար թոյլատրել։ Հետեւաբար կը պահանջեմ խանին մատակարարութիւնը յանձնել վստահելի ձեռքի մը։

Դատաւորը խորհրդակցութեան սրահը քաշուեցաւ եւ 15 վայրկեանէն վերադառնալով հաղորդեց իր որոշումը, որուն համաձայն խանին մատակարարութիւնը պիտի յանձնուի վստահելի ձեռքի մը (ետի ադըլ), պայմանաւ որ Պատրիարքարանը 25,000 ոսկիի նոր երաշխաւորութիւն մը ներկայացնէ, քանի որ հինը այլեւս ի զօրու չէ։

Յետոյ դատաւորը հարցուց թէ կողմերը համաձա՞յն են թէ որո՞ւ պէտք է յանձնել խանին մատակարարութիւնը։ Երկու կողմերն ալ ըսին թէ վստահութիւն ունին նախկին մատակարարին, Էվգաֆի իրաւագէտ խորհրդական Սիւլէյման Զիւհտիւ պէյի, որ վարձքերը գանձելով դրամատան պիտի յանձնէ։

Դատաւորը յայտնեց թէ հարկ եղած պաշտօնագիրը պիտի գրէ եւ պիտի ճշդէ վստահելի անձին վարձքին քանակը եւ իրաւասութիւնը, անմիջապէս որ 25,000 ոսկիի երաշխաւորութիւնը ներկայացուի։

Յաջորդ դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ սեպտ. 17ին։ Այս նիստին պիտի քննուի դատին էութիւնը։

ՋԻՋՈՒՄ ՄԸ

Էնկիւրիէն կը գրեն Պոլսոյ Թերթերուն.—

Ազգ. Մեծ Ժողովի ելմտացոյցի յանձնախումբին մէջ կարգ մը ժողովականներ դիտել տուին թէ օտար եւ փոքրամասնութեանց վարժարաններու Թուրքերէնի ուսուցիչները արժանիք եւ ձեռնհասութիւն չունին յաճախ, եւ այս մասին բողոքներ կը լսուին։ Ժողովականները այս խնդրին շուրջ կրթական գործավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեցին, կարգադրութիւն մը ընելու համար։

Գործավարութիւնը պատասխանած է թէ Թուրքերէնի ուսուցիչ ընտրելու իրաւասութիւնը պիտի թողուի փոքրամասնութեանց վարժարաններու տնօրէնութիւններուն, իսկ գործավարութիւնը պիտի վաւերացնէ այդ ընտրութիւնը։

«Նոր Լուր» կը գրէ այս առթիւ.

— կրթական գործավարութեան այս կարգադրութիւնը շատ կարեւոր է։ Տարիներէ ի վեր գանգատներ կային թէ Թուրքերէնի ուսուցիչներուն մէջ անկարողներ եւ դասախօսելու անընդունակներ կան, որոնք սակայն իրենց ամսաթոշակներուն երկու օր յապաղումը չեն ընդունիր ու բողոք բողոքի վրայ կը տեղացնեն, երբ հայ ուսուցիչներ քանի մը ամսական կը պահանջեն։ Վարժարաններու տնօրէններ կրթական տնօրէնութեան դէմ չբողոքելու զգուշութեամբ ձայն չէին հաներ։ Կ'երեւի թէ այս վիճակը միայն հայ դպրոցներու յատուկ չէր, այնպէս որ այս խնդիրը արձագանգ գտած է մինչեւ բարձրագոյն մարմիններ եւ կրթական գործավարութիւնը այս կարգադրութեան յանգած է։ Տնօրէններ որոնք պատասխանատու են իրենց վարած դպրոցներուն կրթական ուղղութեան համար, պէտք է լայն իրաւասութիւն ունենան հսկելու նաեւ Թուրքերէնի ուսուցման եղանակին, ուսուցիչներուն ձեռնհասութեան, աշակերտներու անոնց հետ վարուելու եղանակին վրայ։ Անիկա պիտի նպաստէ նաեւ Թուրքերէն լեզուի կանոնաւոր դասախօսութեան, կը բաւէ որ ընտրուած ուսուցիչը կրթական տնօրէնութենէն վաւերացուած ըլլայ։ Ընդունուած նոր ձեւը կրթական տեսակէտով աւելի օգտակար եւ արդիւնաւոր պիտի ըլլայ եւ տնօրէններու իրաւասութիւնը պիտի հաստատէ։

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿՐԱԿԻ ՏՈՒԻՆ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՀՐԷԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆԸ

Սելանիկի Թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հրատարակեն հրէական գաղթակայանի հրկիզման մասին, որուն առաջին լուրերը տուած ենք օրը օրին.—

Յունիս 30ին, գիշերուան ժամը 11ին, խումբ մը քաղաքացիներ Գալամարիայի կողմէն գալով, մտած են Գամպէլի Թաղամասը եւ Իսաք Նաքոլի(?) տանը դրան վրայ քարիւղ թափելով կրակի տուած են. Թաղամասը պաշտպանող պահակներու անմիջական միջամտութեամբ հրդեհը մարուած եւ երկար հետապնդումներէ վերջ, պատասխանատուներէն չորս հոգի ձերբակալուած են։

Հազիւ կարգը հաստատուած էր, ժամը 12ին երկու հարիւրէ աւելի Յոյներէ բաղկացած խումբ մը՝ ատրճանակներով զինուած։ Թաղամասը շրջապատեցին եւ սկսան փայտաշէն տաղաւարները քանդել։ Հրեաները խուճապահար ամէն ինչ թողլով բաց դաշտերը փախան։

Մինչ այդ հազարաւոր Յոյներ խուժած էին շրջակայ թաղամասերէն եւ սկսած էին կրկին տաղաւարները կրակի տալ։ Ոստիկանութեան գործը դժուար էր, ո՛չ բազմութիւնը ցրուել եւ ոչ ալ կրակին առաջքը առնել կրնար։ Ինքնաշարժերով եկած օժանդակ ուժերը կէս ճամբան ստիպուեցան կանգ առնել, որովհետեւ խրամներու մէջ պաշտպանուած կարգ մը քրիստոնեաներ անոնց դէմ սկսան կրակել։ Ոստիկանները անմիջական վտանգի ենթակայ՝ անոնք ալ իրենց կարգին խրամներու մէջ մտնելով սկսան օդին մէջ կրակել եւ այսպիսով իսկական պատերազմի պատկեր մը պարզուեցաւ։ Երկար ճիգերէ վերջ առաւօտեան ժամը 2ին ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ կացութեան տիրանալ եւ բազմութիւնը ցրուել։ Մինչ այդ 11 փայտաշէն տաղաւարներ հրոյ ճարակ եղած էին։ Տաղաւարներէն մէկը սինակոկ էր եւ ուրիշ մը վարժարան։

Ուրիշ Թաղամասին մէջ ալ Հրեաները կասկածելով որ իրենց վրայ յարձակում պիտի ըլլայ, ամբողջ գիշերը անքուն սպասեցին։

Ժամը 2.15ին գործաւորական կեդրոնէն ուրիշ զինուած խումբ մը գացած է Զարիլարօ(?) 6 թիւ Թաղամասը, հոն ալ դէպքեր առաջացնելու համար։ Ոստիկանական ուժերը կրցած են Թաղամասը պաշտպանել, եւ ձերբակալած են 7 հոգի։ Ակներեւ է որ կարմիրները մատ ունին այս վերջին խռովութիւններուն մէջ։

Վարտար Թաղին մէջ եւս պատահած են դէպքեր։ Յարձակումներ գործուած են հրեայ բնակարաններու վրայ զանոնք այրելու նպատակով։ Հրացանաձգութիւն եւս եղած է բայց ոստիկաններու միջամտութեամբ որ է լուրջ դէպք չէ պատահած,

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՊԵՐՃ ԹԱՇՃԵԱՆԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

ԽՄԲ.— Դժբախտաբար շատ ուշ, շաբաթ օր միայն ստացանք այս Թղթակցութիւնը։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մեծ բազմութիւն մը կը հետեւէր ողբացեալ Պերճ Թաշճեանի դագաղին, տունէն մինչեւ Հայոց եկեղեցին եւ մինչեւ Սէն Փիէռի գերեզմանատունը։

Ցուղարկաւորներու մէջ կը նշմարուէին նաեւ օտար ականաւոր դէմքեր, Մարսիլիոյ հայ առեւտրականներու դասը, արուարձաններու հոգաբարձութեանց եւ հայ կուսակցութեանց ներկայացուցիչները, ամէն դասակարգի պատկանող հայրենակիցները։ Դագաղին կը հետեւէին նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղի գայլուկները։ Երկու կառքեր կը տանէին բազմաթիւ ու գեղեցիկ ծաղկեպսակները։

Ս. Յարութիւն մատրան մէջ Գր. եպիսկ. Պալաքեան նախագահելով արարողութեան, յուզիչ դամբանական մը խօսեցաւ. «Մարսէյլի մեծ գաղութը առ յաւէտ կորսնցուց իր խաղաղութեան պահապաններէն մէկը։ Յաւիտենական հանգիստ իր բարի եւ խաղաղասէր հոգւոյն»։

Ցուղարկաւորներու բազմութիւնը հետեւեցաւ մինչեւ գերեզմանատուն։

Ներկայ մը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Շուարուն մնաց, երազին մէջ ծանր վտանգի ենթարկուողի մը շնչարգելութեամբը։ Մէկէն ի մէկ սթափեցաւ սակայն. աթոռը թողուց եւ դուրս ելաւ։ Խնդրակատարէն հապշտապ անցնելով, Աստուածածնին ներկայութիւնն իսկ մոռցած՝ շիտակ խորհրդարան գնաց։

Անդին պահարանը ազնուաշուքները համաշարժ դրդմամբ, իրարու երես նայեցան դէմքերնուն բոլոր շարժուն մասերը ծռմռելով։ Այդ նշանացի ազդարարութեամբ, ամէնքը միասին դուրս ելան։ Բակը տանող դրան առջեւ տեսան ժամկոչը, որ՝ վիզը ծուռ՝ տեղը կը մնար, էֆէնտիին հովանոցը դեռ ձեռքը։ Մարդուկին եւ աղաներուն միջեւ րոպէական մտերմութիւն մը հաստատուեցաւ։

— Ժամկոչ աղբար, էֆէնտին ու՞ր գնաց, հարցուցին։

— Խորհրդարանը, պատասխանեց ողորմուկ ձայնով մը։

— Բան մը ըսա՞ւ։

— Չէ, երեսը մեռելի երես էր։

Ծանրաքայլ, ինչպէս յուղարկաւորութենէ մը ննջեցեալին տունը վերադարձողներ, իրենք ալ խորհրդարանը յառաջացան, «աճայի՛պ» մը մրմռալով քթերնուն տակէն։

Էֆէնտին կանանչ կերպասապատ սեղանին գլուխը նստած, ֆէսը աթոռին վրայ, ուժգին սիկար կը քաշէր։ Եկուորները ոտքի վրայ շարուած մնացին, ամէնուն բերանը գոց։ Ոչ ոք սիրտ կ'ընէր լռութիւնը խզելու։ Հետաքրքիր ժամկոչը եկաւ, դրան առջեւ բարեւ բռնած կայնեցաւ, իբր թէ հրամանի սպասելու համար։ Կացութեան փրկութիւնը հետը կը բերէր։ Իր ներկայութիւնը առիթ հայթայթեց բերաններու կապանքին քակմանը։ Ազնուաշուքներուն մէջ տարիքովն ու դիրքովը էն հեղինակաւորը մեղմաձայն հարցուց.

— Էֆէնտի, սուրճ մը կ'ուզէ՞ք։

Հաւանութեան նշան տրուեցաւ «հըմ»ով մը։ Ժամկոչին հրամայեցին էֆէնտիին սուրճ մը բերել։

— Դուք ալ առէք, աւելցուց էֆէնտին։

— Ամէնուս ալ, ժամկոչ աղբար, երկրորդեց հեղինակաւոր ազնուաշուքը։

Ու այս առաջին յաջողումէն քաջալերուած, շարունակեց.

— Ի՛նչ աղուոր օր, մայի՛ս։ Էֆէնտին այսօր վեր պիտի ելլէ՞։

— Իրաւ որ չիյտեմ, եղաւ կտրուկ պատասխանը։

Պերճաբարբառ արտայայտութիւն մը թէ էֆէնտիին զայրոյթը տակաւին երկունքի մէջ էր։ Անխօսուկ ալ սուրճերնին խմեցին։

Երբ ժամկոչը ֆինճանները ժողված՝ դուրս ելլելու վրայ էր։

— Ինծի նայէ, ըսաւ էֆէնտին, Սրբազանին ըսէք որ կարճ կապէ ու գայ։

Արարողութեանց հապճեպ վերջացումի այս հրամանը՝ անլուր մինչեւ այդ օրը՝ ազնուաշուքներուն արդէն սարսած իմացականութիւնը ա՛լ բոլորովին հիմնիվեր շրջեց։ Էֆէնտին միշտ խստիւ կշտամբած էր դպիր կամ քահանայ որ ժամասացութիւնը թռչելով կարճ կապելու սրբապղծութեան կասկածը տար։

Պատարագն արդէն աւարտած ըլլալով, եպիսկոպոսը ընկերակցութեամբ աւագերէցին ու աթոռակալին, խորհրդարան եկաւ, առանց ժամկոչին հրաւիրմանը։

Երեքն ալ, ի տես այլայլած դէմքերու եւ բերանեալ շրթունքներու, արտակարգ դէպքի մը պատահումը կռահեցին։ «Ողջոյն»էն ետքը, զոր էֆէնտին ոտքի ելլելով ընդունեց, ու այս առթիւ ֆէսը դրաւ, ամէնքն ալ բազմեցան։ Ժամաւորներուն «աղուոր» բազմութիւնը, օդին մայիսեան զովաշունչ անուշութիւնը խօսակցութեան նախնական նիւթերը հայթայթեցին։ Եպիսկոպոսը փափկանկատութեամբ զգուշացաւ որեւէ հարցում ընելէ, թէ ինչո՞ւ էֆէնտին «Օրհնեալ եղերուք»ին ատենը չէր տեսած։ Հետաքրքրութիւնը գուցէ ժամուցին համար ակնարկութիւն համարուէր։ Ժամկոչը երեք սուրճ եւս բերաւ։ Երբ ֆինճանները վերցուց ու գնաց, էֆէնտին, որուն լռութիւնը անխռով կը մնար՝ եպիսկոպոսին ծանր ծանր հարցուց, վսեմի մօտեցող լրջութեամբ.

— Սրբազան, աս լերան արջը ե՞րբ եկաւ։

— Լերան արջը ո՞վ է, էֆէնտի, հարցուց քմծիծաղով մը եպիսկոպոսը, որ բան մը չէր հասկցած։

— Ա՛յ, հեռու կարգէն, սա ասօրուան դարիպը։

— Տէր Յուսիկ հա՞յրը կը հարցնէք, էֆէնտի, ընդդիմաբանեց եպիսկոպոսը, շեշտին մէջ արտայայտելով դժգոհութիւնը, զոր կը զգար Աստուծոյ պաշտօնէին նկատմամբ անհարկի լեզուի մը դէմ։ Ու շարունակեց.

— Երեք օր է։

— Ո՞վ խրկեց։

— Ո՞վ պիտի խրկէ որ։ Պատրիարքարանէն յանձնարարագրով եկաւ, միւս պանդուխտը արդէն գացած ըլլալուն։

— Է՛, ալ ասանկ ատեն հոս խրկելիք ուրիշ մարդ չգտա՞ն։

— Ի՞նչ կայ, էֆէնտի, ի՞նչ եղաւ, ի՞նչ ըրաւ, հարցապնդեց եպիսկոպոսը ակներեւ սրտնեղութեամբ։

— Ի՞նչ կայ մի, ի՞նչ եղաւ մի, ի՞նչ ըրաւ մի։ Ինծի՞ կը հարցնէք, Սրբազան։ «Ականջս ունին եւ ոչ լսեն, աչս ունին եւ ոչ տեսանե՛ն»։

— Ինչ որ կայ, կ'աղաչեմ, պարզօրէն ըսէք, էֆէնտի, խնդրեց եպիսկոպոսը։ Այս քահանային նկատմամբ եթէ առաջուց բան մը գիտէք, այդ ուրիշ խնդիր է։

Պզտիկ ազնուաշուք մը, որուն աչքը պատուհանն էր, այդ րոպէին նշմարելով պանդուխտը, որ խնդրակատարէն կ'ելլէր, էֆէնտիին իմացուց։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

ժողովուրդին հանդէպ: Պնդեց թէ Անգլիոյ աշխատաւորական կառավարութեան քաղաքականութիւնը հարիւրին 50 Արաբներուն ի նպաստ է, հարիւրին 50 Հրեաներուն դէմ: Ինք չի մեղադրեր ժողովուրդը, այլ կը մեղադրէ կառավարութիւնը: Մենք ապահովութիւն կը պահանջենք, մենք ալ ազատութիւն կ'ուզենք հող գնելու, ներգաղթ կատարելու:

Բարունապետին ճառը մեծ յուզում պատճառեց, իսկ աշխատաւորական խմբակը նեղսրտեցաւ:

Պաղեստինի հրէական հիմնադրամին տնօրէնը հաշիւները ներկայացնելով, ըսաւ թէ հարիւրին 25 նուազած են հասոյթները, իբրեւ հետեւանք 1929ի դէպքերէն յառաջ եկած անվստահութեան, եւ աստիճան մըն ալ համաշխարհային տնտեսական տագնապին պատճառաւ:

Պապը եւ Մուսոլինի դէմ դիմաց

Հռոմի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ մեծ զարմանք պատճառեց Պապին վերջին կոնդակը, որուն ամփոփումը տուեր էինք երէկ: Զարմանք եւ ցաւ մանաւանդ անոր համար որ, կոնդակը արտասահման ղրկուած էր Հռոմի մէջ հրատարակուելէ առաջ: Պապը իր վստահելի եկեղեցականներուն յանձնած էր զայն, որպէսզի ցրուեն: Այս ընթացքը կ'ըսեն, կրնար արդարանալ, եթէ Պապը ամենամեծ ազատութիւն չվայելէր իր հաղորդակցութեանց համար կամ եթէ Հռոմի օտար թղթակիցները դիւրութիւն չունենային ամէն միջոցով հաղորդելու Պապին տեսակէտները:

Պարզ է որ Պապին այս ելոյթը չպիտի նպաստէ յարաբերութեանց բարւոքման եւ միտքերու խաղաղեցման: Ուրեմն, վէճը կը պահէ իր ծանրութիւնը, եթէ աւելի սաստկացած չէ: Առ այժմ սովորականին պէս կը շարունակուին կրօնական գործողութիւններն ու արարողութիւնները, մասնակցութեամբ իշխանութեան: Հռոմի մէջ իսկ, զինուորական խոստովանահայրեր մասնակցեցան փաշական թափօրներու:

Իտալական մամուլը վերապահ դիրք մը բռնած է պապական կոնդակին հանդէպ, անշուշտ անսալով վերէն տրուած հրահանգներու:

Անգլիոյ մարդահամարը

Համաձայն ապրիլ 26ի մարդահամարին, որուն տեղեկագիրը դեռ նոր հրատարակուեցաւ, Անգլիոյ բնակչութեան թիւն է 44,790,485. որուն 39,947,931ը բուն Անգլիա եւ Կալլէսի երկիրը, իսկ 4,842,554ը Սկովտիա: Թէեւ առաջին երկու երկիրներուն բնակչութիւնը 2,281,000 աւելցած է 1921ի մարդահամարէն ի վեր, բայց ծնունդները պակսած են: 1911-1921 տասնամեակին ծնունդներու թիւն էր 8,281,000, մինչ 1921-1931 տասնամեակին եղած է 6,930,000: Բնակչութեան յաւելումը յառաջ եկած է մահերու զարմանալի նուազումէն: Ծնունդներու համեմատութիւնն է 1000ին 16.3, ինչ որ աշխարհի ամէնէն վար թիւն է, բացի Շուէտէն: Լոնտոնի բնակչութիւնը 100ին 10 եւս աւելցած է վերջին տասնամեակին, հասնելով 8,202,200ի, ինչ որ Անգլիոյ բնակչութեան մէկ հինգերրորդը կը կազմէ:

Ուրեմն, Լոնտոն աշխարհի ամէնէն բազմամարդ քաղաքն է անվիճելի կերպով: Յետոյ կուգան Նիւ Եորք (6,981,920 հոգի), Պերլին (4,382,000), Փարիզ (2,871,400) եւն.:

Անգլիոյ մէջ կիները այրերէն 1,800,000 աւելի են, ինչ որ կը նշանակէ թէ իբրեւ քուէարկու ալ մեծագոյն ուժը կը ներկայացնեն: կիներուն թիւն է՝ 23,325,774, այրերուն թիւը՝ 21,464,711:

Ծնունդներու թիւը եղած է, վերջին տասնամեակին, 10,930,000, որ ամէնէն ցած մակարդակն է 1881էն ի վեր իսկ մահերը պակսած են 500,000:

Հնդկաստանի ապագայ վարչաձեւը

Հնդկաստանի իշխաններու ժողովը երկարօրէն քննելով երկրին ապագայ կազմակերպութեան խնդիրը, հրատարակեց զեկոյց մը, որուն համաձայն 60 պետութիւններէ 50ը պատասխանած են անցեալ մայիսի հարցարանին: Ժողովը այն եզրակացութեան եկած է թէ պէտք է մէկդի դնել հնդկական պետութեանց համադաշնակցութեան ծրագիրը, եւ կազմել համահնդկական դաշնակցութիւն: Ծրագրին համաձայն, Հնդկաստան պիտի ունենայ երկու դաշնակցային ժողովներ (խորհրդարան): Աթոռներու բաշխումն ալ նախատեսուած է, բայց պզտիկ պետութիւնները դժգոհ են:

Այս բոլոր ծրագիրները եւ ուսումնասիրութիւնները պիտի ներկայացուին Լոնտոնի «Կլոր Սեղան»ի ժողովին, որուն պիտի մասնակցի նաեւ Կանտի:

Իրաքի թագաւորը Էնկիւրի մէջ

Ինչպէս գրած էինք, Իրաքի թագաւորը օդանաւով ճամբայ ելած է դէպի Եւրոպա, եւ երկուշաբթի օր իջաւ Էնկիւրի: Թագաւորին կ'ընկերանայ Ռիւսթէմ պէկ Հայտար, ելմտական նախարարը: Սահմանագլուխէն դիմաւորուեցաւ թրքական կառավարութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ եւ մասնաւոր կառախումբով առաջնորդուեցաւ Էնկիւրի: Էմիր Ֆէյսալ երեք օր հիւր պիտի ըլլայ Մ. Քէմալի: Իրաքի վարչապետն ալ Էնկիւրի կը գտնուի այս միջոցին: Էնկիւրիէն թագաւորը պիտի անցնի Պոլիս եւ յետոյ Եւրոպա, բժկուելու համար:

Մ. Քէմալ ինքն է որ պաշտօնապէս հրաւիրած է Ֆէյսալը: Հինգ տարի առաջ, Մուսուլի վէճին ատեն, Թուրքիա եւ Իրաք կասկածոտ էին փոխադարձաբար: Այդ անվստահութիւնը հետզհետէ տեղի տուաւ բարեկամութեան, հակառակ սահմանային միջադէպերու: Ըսմէթ փաշա եւ Իրաքի վարչապետ Նուրի փաշա պիտի խորհրդակցին, վերջնապէս խափանելու համար ո՛ր եւ է դէպք սահմանագլուխին վրայ: Այս առթիւ պիտի ճշդուի նաեւ Թուրքիոյ բաժինը՝ Մուսուլի քարիւղին մէջ:

Վէճ մը Իրաքի եւ Իրանի միջեւ

Վերջերս լուրեր կը շրջէին թէ պարսիկ ոստիկանական ուժ մը անցնելով Իրաքի սահմանը, Խանէքինի մօտ, սկսած է պահականոց մը շինել քանի մը հարիւր քայլ դէպի ներս: Իրաքի կառավարութիւնը Յուլիս 1ին յանձնաժողով մը ղրկեց Խանէքին, քննութիւն կատարելու համար:

Տեղեկագրին համաձայն, հաստատուած է թէ Պարսիկները իսկապէս իրաքեան հողին վրայ կը կառուցանեն պահականոցը (Շիա Սորխ): Իրաք ամէն միջոց ձեռք առած է, որպէսզի քանդուի պահականոցին շինուած մասը եւ պարսիկ սահմանապահ զօրքը քաշուի Իրաքի հողէն:

Ա. Ե. Հ. Կ. Խ. ՓԱՐԻԶԻ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ»
Մասնաճիւղին տարեկան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն
Սէն Քլուի անտառին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Ծոխ եւ աժան պիւֆէ, երգ, նուագ եւ խաղեր

Հաղորդակց. միջոցներ.— Tramway 2, 18· շոգեկառք եւ շոգենաւ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբի կողմէ
ի նպաստ Խաժակ Ակումբ — դպրոցի
19 Յուլիս Կիրակի ժամը 2.30ին
Վիէնի Սերքլը Քաթոլիք սրահին մէջ, Սէն Մօրիս եկեղեցիին կից
Ղեկավարութեամբ դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ»

Տոմսերու գինները՝ Ա. կարգ 5 ֆր. Բ. կարգ 3 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէին վիճաբանական ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 131 Fbg. du Temple.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Սարգիս Մինասեան խումբի դասախօսական ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot. Կը խօսի՝ Ընկ. Վ. Շուշանեան, նիւթ՝ «Ինչ է ընկերվարութիւնը»:

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 9ին Նիկողոսեանի ճաշարանը: Ներկայանալ 1930—31ի անդամատետրերով: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Բացականերու անունները պիտի տրուին կոմիտէին:

Հ. Յ. Դ. Պէլֆոռի «Վազգէն» խումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Յ. Թէրզիպաշեանի եւ ընկ. Անտրէի իրենց որդւոյն եւ եղբօր դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ Հայր. միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Gafé la Petite Sourceի մէջ: Մէթրօ Օտէոն:

ԶԱՐՍԱՆՃԱԳԻ Լիոնի Հայր. միութեան մասնաճիւղերու Գ. Պատգամաւորական ժողովը տեղի պիտի ունենայ Լիոնի մէջ այս Կիրակի 206 Rue Duguesclin Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատենական միութեան Գրադարանը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռեմ հայրս Թովմաս Էքմէքճեան եւ եղբայրս Անդրանիկ (կարնեցի), որոնք 1915ին մնացին Մալաթիոյ սարերը: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Սիրանուշ Էքմէքճեանի, 13 Rue des Dominicains, Marseille, Գրատուն «Յառաջ»:

— Սեբաստացի (Գէփճելիէն), պղնձագործ Աւետիս Օտապաշեան կը փնտռէ իր աղջիկը՝ Արշալոյս Օտապաշեան, որ 9 տարեկան հասակին տարագրուած էր իր խորթ մօր Զարուհիի հետ: իսկական մօր անունը Էլմաս է, 1917ին Նիսիպիի Թոռուս Մահմուտ գիւղը ըլլալը հաստատուած է: Անկէ ի վեր տեղեկութիւն չիկայ իր մասին: Ստոյգ լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» եւ 200 ֆր: նուէր: իմացնել՝ Ա. Օտապաշեանի, Traverse du Canal, No. 2, La Valbarelle, Marseille, France.

Կը խնդրուի արտասահմանեան Թերթերէն արտատպել:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Փարիզ, Ա. Պ.— 100:
Մէօտօն, Յ. Գ.,— 100:
Մարսէյլ, Տքթ. Շ.— 280:
Շէրպուրկ, Մ. Հ.— 35:
Լը Հավր, Հ. Ս.— 10:
Սէն Շամոն, Մ. Թ.— 175.25:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵւՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
9
ՅՈՒԼԻՍ
1931
9 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1616 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԿԻԶԲՆ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ...

Ինչպէս տեսանք, Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը բոլորովին անբնական պայման մը կը դնէ մեր առջեւ, պահանջելով փոխել մեր դիրքը հանդէպ խորհրդային իշխանութեան։

Ոչ միայն անբնական, այլ եւ արտառոց է այդ պահանջը և ծիծաղելի։ Բոլորովին անհամապատասխան՝ այս ժողովուրդի շահերուն։

Արդարեւ, ի՞նչ կը նշանակէ պահանջել կուսակցութենէ մը որ գործէ հակառակ իր համոզումներուն։ Հակառակ իր բազմաթիւ ժողովներու որոշումներուն։ Եւ հակառակ տարրական տրամաբանութեան։

Իրենք, ռամկավարները, որոնց Փարիզի «շէֆ»երէն առնուազն երկուքը Հայաստան կը գտնուէին հանրապետութեան օրերուն, ի՞նչպէս կը գործէին, իբրեւ ընդդիմադիրներ։

Մոռցե՞ր են իրենց գրգռիչ հրատարակութիւնները եւ վայրերան կանչերը։ Նոյն իսկ ապստամբութեան կոչերը (1919 սեպտեմբեր, Երեւան եւ Ալեքսանդրապոլ)...։

Այդ օրերուն, կատարեալ սանձարձակ ազատութիւն կար ինչպէս երբեւեկի, նոյնպէս մամուլի։ Առտուն կանուխ արթնցողը կը փչէր, առանց աջ-ձախ նայելու։ Առանց ո՛ր եւ է խղճահարութեան։ Եւ այդ շրջանին ոչ պետութիւնը կազմակերպուած էր հիմնապէս, ոչ ալ երկիրը ձեւաւորուած։ Ամէն ինչ երերուն էր։ Ի լինելութեան։

Անշուշտ ռամկավարները հայ ժողովուրդի «լաւ հասկցուած շահերուն» համար էր որ արար-աշխարհ իրար կ'անցընէին այդ օրերուն...

Իսկ հիմա որ մեր դիմացը ունինք վերջնապէս կազմակերպուած երկիր մը եւ տասը տարուան իշխանութիւն մը, հանրածանօթ՝ իր կերպարանքով եւ քաղաքականութեամբ, իր ձեւովն ու ճերմակովը, կ'ուզեն որ միայն եւ միայն գոհաբանական մաղթանքներ մատուցանենք տարին տասերկու ամիս։

Կ'ուզեն որ ոչ խօսինք—իրենց պէս— ոչ ալ գրենք՝ յարաձուն բռնութեանց, Թրքաբարոյ հալածանքներու, անվերջ բանտարկութեանց եւ աքսորներու մասին...

Կ'ուզեն որ ձայն-ծպտուն չհանենք, երբ երկիրը կ'ամայանայ, կը տրորուի, կը ծիւրի դաժան լուծի մը տակ, երբ Թուրքը կը տեղաւորուի, իսկ Հայը մաղէ կ'անցուի, երբ անծայրածիր Ռուսաստանի մէջ փորձուած մարգանքները նոյնութեամբ, նոյնիսկ «յաւելեալ եւ ճոխացեալ» բովանդակութեամբ ու վայրագութեամբ կը փոխադրուին մեր խեղճուկրակ միջավայրին մէջ...

Կը պահանջե՛ն որ ժողովուրդէն ծածկենք, գաղութներուն հաղորդենք նոյնիսկ խորհրդային թերթերուն մէջ երեւցած չտեսնելի փաստերը— «քէլլէկէօզութիւններ»ը, գարշելի հաւատքննութիւնները, մարդի եւ հակազգային արարքները։

Վերջապէս, լռութի՛ւն, լռութի՛ւն կը պահանջեն, երբ մենք —եւ իրենք ալ— հազարումէկ փաստեր ունինք որ կ'ապացուցանեն թէ Երեւանի մէջ բազմած իշխանաւորները ամէն բանէ առաջ եւ ամէն բանէ վեր՝ կը ճգնին արմատախիլ ընելու հայրենիքի գաղափարը— այս ժողովուրդին միակ ապաւէնը։

×

Արդ, Պ. Պ. ռամկավարներ, եթէ ձեզի հաճելի է խաբել գաղութները յանուն ողջմտութեան մը որ ծաղրանքն է բուն ողջմտութեան, մենք ձեզի հետ չենք։

Ձեզի հետ չեն սա արմատախիլ բազմութիւնները, որ շատ աւելի բան գիտեն իրականութեան մասին, քան ձեր անծաղ հէքեաթները։

Իսկ ձեզ մեղսակից կը համարէ, կ'արհամարհէ այն ժողովուրդը որ ահա տասը տարիէ ի վեր կը տքայ բարբարոս լուծի մը տակ, բայց կը համբերէ, որովհետեւ կը հաւատայ իր ճակատագրին եւ արդարութեան յաղթանակին։

Եւ մենք ալ — ըսենք արդէն — միալով հանդերձ անհաշտ ընդդիմադիր, կը համբերենք շատ մը չարիքներու։ Մինչեւ իսկ համբերութեան յորդոր կը կարդանք տառապանքէն մոլեգնած զգացումներուն։

Մե՛ծ է տարբերութիւնը՝ մեր եւ ձեր միջեւ։

Ձեզի պահեցէք ձեր «սկիզբն իմաստութեան»ը, որ կապուած օրուան իշխանութեան «քէյֆ»ին հետ, եւ թոյլ տուէք որ յանգարենք ձեր քունը։

Ձեր այլանդակ տրամաբանութեամբ, ամէնէն տարրական որձերն անգամ կապելով Երեւանի սայլին, դուք այս ժողովուրդը կը վերածէք բանաւոր հօտի մը։ Կը սպաննէք ինչ որ եղեցիկ է եւ մարդկային՝ անոր մէջ։ Կը կապտէք անոր ազատութեան իրաւունքը։ Կը մոլորեցնէք զայն, եւ կը խրէք անճախուտքի մը մէջ։

Մի շփոթէք հայրենիքի սէրը՝ իշխանաւորներու, պատահաբար նշանակուած «կոմիսարներ»ու փառաբանութեան հետ։

Եւ քիչ մը համեստ եղէք, փոխանակ ամէն իմաստութիւն իրապահելու ձեզի, փոխանակ մենաշնորհի մը վերածելու հայրենիք մը որուն իրական կացութիւնն անգամ հանելուկ ձեզի համար։

Շ.

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ստացած ենք հետեւեալ գումարները . —

Սուրէն Սահակեան	100.—
Նատիրեան	50.—
Էքսէրճեան	50.—
Սահակ Սահակեան	100.—
Արամ Ջիլինկիրեան	50.—
Նշան Ջիլինկիրեան	25.—
Հրանդ Այնթապլեան	20.—
Աւետիս Սիսլեան	30 —
Բիէռ Հօլասեան	50.—
Միհրան Ոսկերիչեան	5.—
Հայկազ Լսաճանեան	5.—
Երուանդ Ադամեան	20.—
ՈՒՆ	10.—
Վարդեան	10.—
Նիկողոս Մարգարեան (Մարսէյլ	30.—
Գումար	555.—
Յուլիս 7ի գումարը	8441.—
Ընդհ. գումար	8996.—

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԵՒՈՅԹ ՄԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (3 յուլիս).

— «Հիմակ որ տօնախմբութիւնը վերջացաւ եւ բարեգործականի ղեկավարութիւնը նոր թափով գործի պիտի սկսի, իրագործել ջանալու համար նոր ուղեգիծը, կ'արժէ որ կէտ մը — երեւութապէս աննշան, բայց խորքին մէջ կարեւոր — վեր առնենք։

Գրեթէ բոլոր հայաշատ քաղաքներու մէջ յոբելինական հանդէսներ տեղի ունեցան։ Այն քաղաքներուն մէջ, ուր Բարեգործականի մասնաճիւղերը զերծ մնացած են ռամկավար կուսակցութեան ազդեցութենէն եւ կրցած են պահել իրենց չէզոքութիւնը, պարզուած է հայկական եռագոյն դրօշակը։

Այսպէս՝ Աթէնքի, Սելանիկի, Աղեքսանդրիոյ եւ Սուրիոյ հանդէսներուն, տեղական երկիրներու դրօշներուն քով, իր յարգանքի տեղը ունեցած է նաեւ հայկականը։ Վերոյիշեալ քաղաքներու մասնաճիւղերու վարչութիւնները այս կերպով ցոյց տուած եղան թէ իրենք կուսակցութիւն չեն խաղար եւ գիտեն Բարեգործականը դասել հատուածական նկատումներէ վեր։

Միայն երկու քաղաքներու մէջ կազմակերպուած հանդէսներուն է որ հայկական դրօշակ պարզուած չէ կանխամտածումով, Տանք անունները այդ քաղաքներուն, —փարիզ եւ Գահիրէ։ Ռամկավար կուսակցութեան երկու գլխաւոր կեդրոնները։

Եռագոյնին պարզուիլը կամ չպարզուիլը իր արժէքէն բան չի պակսեցներ, ոչ ալ արժէքը կը բարձրանայ։ Եռագոյնը եռագոյն է, նուիրական մասունք, ըլլայ ան պահուած սնտուկին մէջ, հոգիին խորը կամ պարզուած բեմերու վրայ։ Յարգանքի պակասը անոր հանդէպ, ազգային արժանապատուութեան ժխտումին հաւասար է։ Պատմութեան անցած ըլլայ կամ ոչ, փաստ, իրողութիւն ըլլալէ չի դադրիր։ Հայաստանի խորհրդային կառավարութեան՝ եռագոյնին հանդէպ ունեցած թշնամանքը պատճառ չէ որ գաղութներու մէջ ալ այդ թշնամութիւնը ցոյց տրուի։ Խ. կառավարութիւնը եռագոյնին չափ կ'ատէ նաեւ Բարեգործականը։ Խորհրդային կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը հալածէ եկեղեցին եւ կրօնքը, ուրեմն՝ գաղութահայութի՞ւնն ալ պէտք է հետեւի իր օրինակին, որպէսզի չդժգոհեցնէ կառավարութիւնը։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Մէկը վերջացաւ, միւսը սկսաւ

Փարիզի խորհրդակցութիւնները հազիւ վերջացած, ահա նոր ժողով մը, այս անգամ Լոնտոնի մէջ։

Պ. Մաքտոնըլտ Երեսփ. ժողովին մէջ յայտարարեց թէ նախապէս ուզած էր խորհրդակցութեան մը հրաւիրել շահակից պետութիւնները, փութացնելու համար ֆրանքօ-ամերիկեան համաձայնութիւնը։ «Ֆրանսական եւ ամերիկեան կառավարութիւնները երկուքն ալ հաւաստեցին թէ պատրաստ են ներկայ ըլլալու այդ խորհրդաժողովին, եթէ ուղղակի համաձայնութիւն չգոյանայ։ Ինչպէս գիտէք, բանակցութիւնները սկզբունքի համաձայնութեան մը յանգած են արդէն Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ, բայց առկախ ձգած են կարգ մը կարեւոր կէտեր, որոնք պիտի քննուին շահակից պետութեանց միջեւ։ Հետեւաբար, բրիտանական կառավարութիւնը կրկնեց իր հրաւէրը խորհրդաժողովի մը մասին որ պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ»։

Ուրեմն, Լոնտոն պիտի հրաւիրուին շահակից պետութեանց ներկայացուցիչները, կարելի եղածին չափ շուտով կարգադրելու համար առկախ հարցերը։ Ժողովը պիտի բացուի այս երկուշաբթի եւ հաւանաբար մէկ շաբաթ տեւէ։ Նախ մասնագէտները պիտի քննեն առկախ հարցերը, յետոյ իւրաքանչիւր երկրի ելմտական նախարարները պիտի մասնակցին ընդհանուր խորհրդակցութեանց։

Գերմանիան գոհ է առայժմ

Գոյացած համաձայնութեան առթիւ, գերմանական կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը ուղղելով ժողովուրդին, գոհունակութիւն կը յայտնէ, թէեւ շատ բարեխառն արտայայտութեամբ։ «Երախտագիտութեամբ կ'ընդունինք թէ՝ տնտեսական տագնապի ամէնէն ծանր պահուն հասկցան Գերմանիոյ կացութիւնը. բայց, նոյն իսկ Հուվըրի ծրագրին գործադրութեամբ Գերմանիան չազատիր իր ելմտական եւ տնտեսական դժուարութիւններէն։ Ան չի կրնար խնայուած դրամները գործածել թեթեւցնելու գերման ժողովուրդին կրած զոհողութիւնները։ Կառավարութիւնը պէտք է շարունակէ ամենամեծ ջանքեր թափել, խնայողութիւններ կատարելու համար։

Հուվըրի ծագրին շնորհիւ ըլլալիք խնայողութիւնները ամբողջովին պիտի գործածուին ամրապնդելու երկրին ելեւմուտքը։ Պարտքերու յետաձգման շրջանին, ո՛ր եւ է ծախքի յաւելում չպիտի ըլլայ որ եւ է ճիւղի մէջ։ Վարչապետը այս մասին բացորոշ յայտարարութիւններ ըրած է ամերիկեան կառավարութեան։

⁂ Գերմանական մամուլը թեթեւ գոհունակութիւն մը յայտնելով հանդերձ, բուռն կերպով կը յարձակի Ֆրանսայի վրայ զոր կը համարէ «Շայլօք»ն մեծագոյն խոչընդոտը խաղաղութեան։ «Ներկայ պայմաններուն մէջ Գերմանիան սակէ շատ աւելի մեծ բանի մը պէտք ունէր»։

Ի՞նչ շահեցաւ Գերմանիա

Պերլինի լաւատեղեակ շրջանակներուն մէջ հետեւեալ կերպով կ'ամփոփեն Գերմանիոյ շահելիք առաւելութիւնները.— 1. Հուվըրի ծրագրին շնորհիւ, առաջքը կ'առնուի Գերմանիոյ տնտեսական փլուզման։ Կացութեան ծանրութիւնը յայտնի էր վերջին 15 օրուան ընթացքին, Հուվըրի առաջարկէն մինչեւ Փարիզի համաձայնութեան օրը։ Անցեալ մայիսէն ի վեր, ոչ միայն օտար դրամները կը քաշուէին Գերմանիոյ հրապարակէն, այլ եւ գերմանական դրամները կը «գաղթէին»։

Վերջին տասնըհինգ օրուան մէջ աւելի սաստկացաւ այդ շարժումը։ Յունիս 1էն իսկ, Րայխսպանքը կորսնցուց իր ոսկեդրամի պահեստին հարիւրին 50ը, եւ հազիւ յաջողեցաւ պահել օրինական հարիւրին 40ը, շնորհիւ օտար փոխատուութեանց։— 2. Մէկ տարուան յետաձգումը ինը միլիառ ֆրանքի թեթեւացում մը պիտի բերէ գերմանական ելմտացոյցին մէջ։ Վախ կայ որ տուրքերու եկամուտին նուազման հետեւանքով այդ ինը միլիառը չբաւէ լեցնելու բացը։ Եւ սակայն եղած օգնութիւնը ամենամեծ կարեւորութիւն ունի։ Կառավարութիւնը պիտի կրնայ շունչ քաշել գոնէ վեց ամիս, եւ սանձել համայնավարներն ու ազգայնականները, որոնք պետութեան սնանկութեան կը սպասեն, իշխանութիւնը ձեռք անցընելու համար։ 3. Հուվըրի ծրագրին գործադրութեամբ, պիտի վերահաստատուի վստահութիւնը, եւ ոչ միայն օտար, այլեւ գերմանական դրամները պիտի վերադառնան Գերմանիա։ 4. Իսկ ամէնէն մեծ օգուտն այն է որ, վերջապէս անվիճելի կապակցութիւն մը կը հաստատուի պատերազմական հատուցումներուն եւ միջդաշնակցային պարտքերուն միջեւ։

Մամուլի ազատութիւնը Թուրքիոյ մէջ

Ազգ. Մեծ Ժողովը կը շարունակէ իր վիճաբանութիւնները՝ մամուլի ազատութեան մասին, որ ծագեցաւ Թուրք թերթերու ծանօթ պայքարէն։ Վարչապետ Ըսմէթ փաշա պատասխանելով կարգ մը երեսփոխաններու ճառերուն, յայտարարեց թէ մամուլի ազատութիւնը ամէնէն արդիական եւ ազգու զէնքերէն մէկն է մեր դարուն եւ անհրաժեշտ։ Ըսմէթ փաշա աւել-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

«Թայմզ» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ, իր հրատարակած նամակին առթիւ, որուն ամփոփումը տուինք երէկ.

— Մեր հրատարակած նամակը սկզբունքի կարեւոր խնդիր մը կը յարուցանէ։ Արդարեւ, այն կարծիքը կը յայտնէ թէ բրիտանական կառավարութիւնը երբ յանձն առաւ հրաժարիլ Իրաքի հոգատարութենէն, այդ երկրին հետ կնքուած զինակցութեան վերջին դաշնագրով, լաւ չմտածեց ձեռքերը լուալով ամէն պատասխանատուութենէ՝ հանդէպ փոքրամասնութեանց-քիւրտերու եզիտիներու, Ասորիներու եւ ուրիշ արեւելեան քրիստոնեաներու, Հրեաներու եւ Սաբէացիներու։ Մենք ստանձնեցինք այդ պարտաւորութիւնը, մեր հոգատարութեան բերումով, այդ յանձնառութիւնը ընդունուեցաւ նաեւ Ֆէյսալ Թագաւորին կողմէ, որ 1922ի դաշնագրին Գ. յօդուածով ստանձնեց կազմական օրէնք մը հաստատել, ապահովելով Իրաքի շատ մը հասարակութեանց կրօնական եւ կրթական իրաւունքները։ Այս պայմանը նոյն իսկ չյիշուեցաւ անցեալ տարի կնքուած դաշնագրին մէջ։ Կը կարծուի թէ այդ զանցառութեան պաշտօնական պատճառներն են.— Նոր դաշնագիրը ի զօրու չէ մինչեւ որ Իրաք Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնէ եւ այսպէս բոլորովին անկախ ըլլայ, արդ, անտեղի պիտի ըլլար փոքրամասնութեանց մասին տրամադրութիւններ դնել երկու անկախ պետութեանց միջեւ կնքուած դաշնագրի մը մէջ, ստորագրողներէն մէկուն երկրին համար։ Այդ փոքրամասնութեանց համար բրիտանական պատասխանատուութիւնը աւելի մեծ չպիտի ըլլայ, ոչ ալ աւելի պակաս քան Ազգերու դաշնակցութեան ուրիշ որեւէ մէկ անդամին պատասխանատուութիւնը։ Ազգերու դաշնակցութեան խորհուրդին կ'իյնայ, երբ անգլիական հոգատարութիւնը վերջանայ, կամ Ազգերու դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին գործն է, երբ Իրաքի կառավարութիւնը դիմէ անդամակցելու համար, ապահովել Իրաքի բազմաթիւ ցեղային եւ կրօնական փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն պաշտպանութիւնը։ Հոգատարութեանց Յանձնաժողովը միջոցներ կը խորհի այդ նպատակը լաւագոյն կերպով ապահովելու համար, եւ անշուշտ վերջնական յանձնարարութիւններ պիտի ընէ Ազգերու դաշնակցութեան խորհուրդին. եւ վերջապէս այդ մարմնին պարտականութիւնն է քննել թէ յանձնաժողովին առաջարկուած միջոցները բաւարա՞ր են եւ հաւանակա՞ն է որ ընդունուին Իրաքի կառավարութեան կողմէ։»

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՏԵՂԻ՞ ԿՈՒՏԱՅ

Հեռագրի մը համաձայն, յոյս կայ որ մօտերս խաղաղօրէն վերջանայ Իտալիոյ եւ Վատիկանի միջեւ ծագած վէճը։ Վատիկանեան աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Մուսոլինի հաշտարար պատասխան մը գրած է վերջերս հրատարակուած կոնդակին։

Մուսոլինի իր ցաւակցութիւնները յայտնած է, կ'ըսեն, Վատիկանի դէմ եղած նախատինքներուն առթիւ, աւելցնելով թէ միջոցներ պիտի խորհի կաթոլիկ միութեանց գոյութիւնը հաշտեցնելու պետութեան սկզբունքներուն հետ։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՅ ԱՅՍՊԷՍ

(Բանուորագիւղացիական կուսակցութեան շուրջ)

Միշտ նորութիւն մը կայ Թրքական ճակատին վրայ։

Երբ արտաքին վտանգ չկայ, երբ ջարդելիք մարդ, կողոպտելիք աւար չկայ, մեր հարեւանները կը սիրեն իրարու մխ ուտել։ Վկայ՝ Իզմիրի եւ Էնկիւրիի կախաղանները քանի մը տարի առաջ, Մէնէմէնի խնդիրը՝ վերջին անգամ։

Այս անգամ գզուըտուքը շատ ծանր չէ բստ երեւոյթին։ Եւ սակայն կը մատնէ մտայնութիւն մը, որ ծնունդ է խորունկ մտատանջութեանց։

Եոնուս Նատի — Արիֆ Օրուճ վէճը, որ մեծ համեմատութիւններ ստացաւ, շնորհիւ երկու կողմերուն ալ սանձարձակ լեզուագարութեան, անձնական-անհատական հանգամանքին եռեւ կը պահէ ընկերային-քաղաքական լուրջ հարցեր։

Արդի Թուրքիան, որ կը սոնքայ իր հանրապետական-ժողովրդավար սկզբունքներով, կրնա՞յ թոյլատրել ընդդիմադիր կուսակցութեան մը կազմութիւնը։ Ամբողջ հարցը ասոր մէջ է։ Մնացեալը արտաքին ճակատն է, կեղեւը, ծածկելու համար բուն իրողութիւնը։

Ֆէթհի պէյի անցած տարուան փորձը ցոյց տուաւ թէ Էնկիւրիի վարիչները չեն հանդուրժեր Խալքէն դուրս ուրիշ կուսակցութեան մը գոյութեան։ Նոյն այդ փորձին առթիւ Մուսթաֆա Քէմալ տեսաւ ժողովրդական ընդհանուր դժգոհութիւնը օրուան իշխանաւորներուն դէմ։ Ու որպէսզի միանգամ ընդ միշտ վերջ տայ ընդդիմադիր հոսանքին, որ Մէնէմէնի պարագային մէջ յետաշրջական խիստ ծանր շարժումի մը հանգամանքն ստացաւ, դիկտատորը օգտագործեց 28 կախաղաններուն շնորհիւ ստեղծուած ահուսարսափի վիճակը, լուծեց խորհրդարանը եւ նոր ընտրութիւններ կատարել տուաւ։

Շատ ճարպիկ գտնուեցաւ Մ. Քէմալ այս գործին մէջ։ Որովհետեւ եթէ սպասէր Ազգային Մեծ Ժողովի շրջանի լրիւ վերջանալուն, ընտրութեանց համար նպաստաւոր հող չպիտի գտնէր, ու այսպէս թէ այնպէս խլրտումներ պիտի ծագէին անպայման։ Այսօրուան վիճակը լի ու լի կ'արդարացնէ ուրեմն Ղազիին այդ հեռատեսութիւնը։

Ի՞նչ է այժմ կացութիւնը։

Նոր խորհրդարանը եւ նոր կառավարութիւնը (գրեթէ հինին երկրորդ տպագրութիւնը) իշխանութեան գլուխ կը գտնուին աւելի քան երկու ամիսէ ի վեր։ Ազգային Ժողովը իր աշխատանքներուն սկսելէ առաջ, Խալք կուսակցութեան համաժողովը գումարուեցաւ Էնկիւրիի մէջ եւ գծեց այն ծրագիրը, որ իբր առաջնորդ պիտի ծառայէր Թուրքիոյ արտաքին եւ ներքին նոր քաղաքականութեան։

Մայիս 9ին Ըսմէթ փաշա խորհրդարանին առջեւ կարդաց կառավարութեան նոր ծրագիրը, զոր կարելի է ամփոփել հետեւեալ ձեւով.

1.— Տուրքերը պիտի կրճատուին։

2.— Ընդհանուր խնայողութիւն պիտի կատարուի նոր ելմտացոյցին մէջ։ Պաշտօնեաները պիտի զեղչուին 100ին 15 համեմատութեամբ։ Պետական ծախքերը պիտի կրճատուին 100ին 10։

3.— Ապրուստը աժանցնելու միջոցներ ձեռք պիտի առնուին։

4.— Արտածումները պիտի կանոնաւորուին։

5.— Երկրագործներուն եւ արհեստաւորներուն վարկեր պիտի յատկացուին։

6.— Տեղական արտադրութիւնները պիտի պաշտպանուին։

7.— Ըստ առաջնոյն երկաթուղիներ պիտի շինուին եւ ուժ պիտի տրուի զանազան հանրօգուտ շինութեանց։

8.— Պիտի ամրապնդուի պետութեան հեղինակութիւնը։ Դատական եւ վարչական բարենորոգումներ պիտի կատարուին։

Մուսթաֆա Քէմալ իր ծանօթ քննական պտոյտի ընթացքին, ընդհանուր կացութիւնը ուսումնասիրած էր եւ եկած այն համոզման թէ՝ վերի ութ գլխաւոր կէտերու իրագործման աշխատելով, կարելի կ'ըլլայ երկիրը փրկել տնտեսական քայքայումէ։

Երկու ամիսէ ի վեր, կառավարութիւն եւ Ազգ. Ժողով կ'աշխատին այս ուղղութեամբ։

Նախ սկսան ելմտացոյցի կրճատումով։ Ծախքերը ջնջելով միայն կարելի պիտի ըլլար թեթեւցնել տուրքերը, այսինքն նուազեցնել հասոյթի գլխաւոր աղբիւրը։ Անցեալ տարուանին վրայ, 46 միլիոն Թրքական ոսկի զեղչ մը ուզեցին ընել (226 միլիոնի վրայ շուրջ հարիւրին 20 զեղչ)։ Զկրցան դպչիլ պաշտօնեաներուն։ Երկրորդական զանազան ծախքեր վերցուցին։ Առանց սակայն հաւասարակշռուած ելմտացոյց մը կարենալ մէջտեղ դնելու։

Ծրագրի միւս կէտերուն շուրջ խորհրդակցութիւններն ու վէճերը կը շարունակուին դեռ։ Երեւոյթները այնպէս ցոյց կուտան սակայն թէ՝ շատ յոյս չկայ զանոնք իրականացնելու։

Ահա՛ այս պայմաններուն մէջ է որ ծագում առաւ Արիֆ Օրուճի բանուորագիւղացիական կուսակցութիւն մը կազմելու խնդիրը։

Այս լուրը նոր սարսուռ մը պտըտցուց Պոլսէն մինչեւ Իզմիր բոլոր դժգոհ հոգիներու մէջ։ Իզմիր հին միջնաբերդը Քէմալի, այսօր մեծագոյն թշնամին է անոր։ Ու ներկայ կարգերուն հակառակ ո եւ է շարժում առաջին անգամ եւ ուժգնօրէն արձագանգ կը գտնէ հոն։ Այս անգամ ալ նոյնը պատահեցաւ, ու Իզմիրի մէջ գտնուեցան թերթեր ու անհատներ, որոնք յայտարարեցին թէ նոր կուսակցութեան կեդրոնը Իզմիրը պիտի ըլլայ, քանի որ Պոլսեցիները դաւաճանեցին մէկ անգամ։

Ու դարձեալ ահազանգը հնչեց Էնկիւրիէն մինչեւ Պոլիս։ Իշխանաւորներէն մինչեւ ծանկլաւիկները ցնցուեցան։

Բանուորագիւղացիական կուսակցութիւն։ Բաւական պերճախօս չէ՞ այս անունը։ Ու նաեւ բաւական թափանցիկ՝ հասկնալու համար անոր ետեւ թաքնուած գաղտնիքը։

Ազդանշանը տուաւ «Ճիւմհուրիյէթ», որ յարձակեցաւ Արիֆ Օրուճի անձին վրայ, մէջտեղ դրաւ անոր կասկածելի անցեալը, Չէրքէզ Էտհէմի հետ յարաբերութիւնները, հայրենադաւ անուանեց զայն, պարզապէս եզրակացնելու համար թէ այսպիսի մէկը չի կրնար կուսակցութիւն կազմել։ Անձը վարկաբեկելով, ուզեց շարժումը խեղդել իր սաղմին մէջ։ Շարժում՝ որ կրնայ շատ հեռուները տանիլ հանրապետական Թուրքիան։ Կարելի չէ կատակել բանուորագիւղացիական կուսակցութեան հետ։

Էնկիւրի իրար անցաւ իր կարգին, եւ ընդհանուր յարձակողական մը սկսաւ Արիֆ Օրուճի թերթին՝ «Եարըն»ի, ինչպէս նաեւ անոր հանախոհ «Եըլտազ» եւ «Սօն Փօսթա» թերթերուն դէմ։ Պաշտօնաթերթ «Հաքիմիյէթը Միլլիյէ»էն սկսեալ մինչեւ զաւեշտաթերթ «Գարակէօզ»ը, կառավարական բոլոր թերթերը խառնուեցան կարաւանին։ «Վաքըթ», «Ագշամ», «Եէնի Կիւն» («Ճիւմհուրիյէթ»ի իրիկուան տպագրութիւնը) միահամուռ կը յարձակին ընդդիմադիր որակուած թերթերուն վրայ, անոնց խմբագիրներուն շռայլելով ամէնէն փաղաքշական այա Թուրքա ածականները։ Ընդդիմադիրները նոյն ուժգնութեամբ կը փոխադարձեն, մասնաւորաբար դիմակազերծ կ'ընեն Եոնուս Նատին, որ «լքեալ» գոյք Մաաթէոսեան տպարանը գնած է 500 ոսկիով, մինչ 25000 ոսկի կ'արժէր, խրացուցած է Իթթիհատի կեդրոնատեղի Գըրմըզը Քօնաքը, գնած է Բերայի նախկին Պոնմարշէն քանի մը հարիւր հազար ոսկիի եւ «Թիւրքուազ» անուն արդիական մեծ սրճարանի մը վերածած, եւ մեծագոյն բաժնետէրն է Մաչքա փալասին, Խտիվի Պանքային գործադիր վարիչ մարմնի անդամը, եւն.։ Բոլորն ալ հաշիւ կը պահանջեն այս հուչակաւոր ամբոխավարէն թէ ի՛նչպէս կրցաւ տիրանալ այսքան անհաշուելի հարստութեան (իրադեկ մը 1000 ոսկի —12,500 ֆր.— կը հաշուէ Եոնուս Նատիի օրական եկամուտը)։

Չարժեր աւելի երկար կանգ առնել այս հայհոյամարտին վրայ։

Մեզի համար էականն է գտնել իրերու խակական իմաստը, երեւան հանել ներքին թաքուն ծալքերը եւ աչալուրջ հետեւիլ դէպքերու զարգացումին։

Քանի մը օր առաջ, Թուրք ընդդիմադիր մը, որ մօտէն իրազեկ է իր երկրի ներքին անցուդարձերուն, ցաւով կը խոստովանէր թէ ներկայիս միակ լուրջ կազմակերպութիւնը համայնավար կուսակցութիւնն է Թուրքիոյ մէջ։ Բոլոր նորահաս մտաւորականները յարած են այդ գաղափարին եւ շատ լուրջ ու կարգապահ կազմակերպութիւն ունին։ Ու եթէ ներկայ տնտեսական տագնապը շարունակուի, քէմալական Թուրքիա օր մը պիտի իյնայ «բանուորագիւղացիական»ներու ճանկը։

Ահա թէ ուր կ'երթայ այսօրուան Թուրքիան։

Առանց նոյնութեամբ իւրացնելու մեր Թուրք խօսակցին գաղափարները, կրնանք վստահօրէն կրկնել թէ անելի մէջ կը գտնուի Թուրքիա։

Պիտի կրնա՞յ ելք գտնել։

Այդ իսկ է խնդիրը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՔՈՒՊԱՅԷՆ

Մեր Գաղութին Վիճակը

ԹՈՒՆԱՍ, 22 Յունիս.— Հայ գաղութը նոր է Քուպայի մէջ։ Լօզանի չարաբաստիկ ժողովէն յետոյ, արտագաղթը այստեղ ալ հասաւ, սակայն ոչ այնքան ուժգնութեամբ։ Մօտ տասը տարուան կեանք ու պատմութիւն ունին Հայերը հոս։

Հայերը առհասարակ ցրուած են չորս քաղաքներու մէջ։ Բազմամարդութեան տեսակէտէն առաջին տեղը կը գրաւէ Հավանան որ նախապէս ունէր մօտ 1000 հոգի, սակայն շատերը հիւսիսային, հարաւային Ամերիկայի եւ ներքին գաւառները ցրուելով իջած է իր թիւի կէտին՝ 500 հոգիի։ Հայաստանի գրեթէ բոլոր գաւառներէն հայրենակիցներ կան հոս։

Գաղութը ունի բազմաթիւ միութիւններ, թիւով 15, որոնք սունկի պէս կը բուսնին ու կը խամրին։ Յիշատակութեան արժանի են հետեւեալ միութիւնները որոնք գաղութին ազգային կեանքին տուն կուտան։ Գաղթային Միութիւնը որ գաղութին բոլոր գործերը կը վարէ եւ կը պահէ հայկական դպրոց մօտ 25—30 մանուկներով, որոնք Մեսրոպի տառերը կը սորվին եւ ազգային դաստիարակութեամբ կը սնանին։ Հայ Կարմիր Խաչը պարբերական հանդէս-ներկայացումներով, հայրենական սէրն ու կարօտը վառ կը պահէ թափառական Հայուն հոգիին մէջ։ Կ'օգնէ նաեւ չքաւորներուն։ Քաղաքական կազմակերպութիւններէն գոյութիւն ունին Հ. Յ. Դ.ը եւ Ռամկավար ակումբը։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ունի գօրաւոր կազմ, սեփական ակումբ եւ ճոխ գրադարան, մօտ 500 հատընտիր գրքերով։ Յաճախակի լսարաններով, հանդէսներով, ժողովներով մտաւոր սնունդ կը հայթայթէ հայրենասէր սերունդին։ Վերջերս գովելի ճիգ մը, գոյգ կուսակցութիւններ, չէզոքներուն հետ համերաշխաբար կազմեցին Հայ Գաղթային Միութիւնը, օրինակ ծառայելով գաղութներուն։ Գոյութիւն ունին նաեւ Հայրենակցական Միութիւններ, որոնք փոխանակ իրար լրացնելու, կը չէզոքացնեն։ Կը ստանանք «Հայրենիք» ամսագիրը եւ օրաթերթ «Յառաջ»ը են.։

Տնտեսական կեանքը բաւական մտահոգութիւն կը պատճառէ։ 3-4 հոգիի բացառութեամբ, ամբողջ գաղութը կը զբաղի ներկարարութեամբ։ Իբրեւ առեւտրական հաստատութիւն ունին Կեսարացի Մ. Տօնիկեանի գործարանը, ուր կ'աշխատին 18-20 բանուորներ,— հայ եւ տեղացի։

Թունասը երկրորդ հայաշատ քաղաքն է Քուպայի։ Ժամանակին գաղութին թիւը բարձրացած է 85 հոգիի, իսկ այսօր կը հաշուեն 35։ Այս հայրենասէր գաղութը նիւթապէս մասնակցած է ազգային բոլոր օգտաշատ ձեռնարկներուն, ինչպէս Լէնինականի աղէտեալներուն, հայկական Քօնա պիւրոյին, Հավանայի կարօտեալներուն հանգանակութեան եւլն.։ Հոս գոյութիւն չունի դպրոց եւ ոչ ալ ազգային կազմակերպութիւն։ Կը գործէ միայն Հ. Յ. Դ. «Շանթ» Կոմիտէն։ Գաղութը կը ստանայ այժմ 4 օրինակ «Հայրենիք» օրաթերթ, 2 ամսագիր, «Յառաջ» եւ «Դրօշակ»։ Ազգային զգացումը այս երիտասարդ հայ գաղութին մէջ վառ կը մնայ պլպլուն ջահի մը պէս։ Գաղութին տնտեսական կեանքը աւելի նախանձելի է քան Հավանայինը։ Այժմ բոլորը իրենց սեփական գործերը ունին։ 3—6 տարուան շրջանին իրենց վարք ու բարքով եւ տքնաջան աշխատութեամբ անուն ու դիրք շինած են հոս եւ հայ ցեղի անուան բարձրացման մեծապէս սատարած։ Տեղական թերթերը քանիցս գովեստով արձանագրած են գաղութին ճիգերը, պաշտպանելով հայկական դատը։

Թունաս քաղաքը ունի հետեւեալ վաճառականները.— Շալճեան-Զանթիկեան ընկ. Վանեցի, Յ. Հալաճեան եղբայրք, Կեսարացի, Ս. Տօնիկեան Կեսարացի կերպասի վաճառատուններ։ Նպարավաճառներ.— Գ. Խաչատուրեան՝ Երուսաղէմցի, Գ. Սեւակ՝ Զէյթունցի, Ազնիւ Պզպըզեան եւ Պօյաճեան ընկ. Պրուսացի եւ Պոլսեցի, Քանքանեան եւ Նաճարեան ընկ. Վանեցի եւ Տիգրանակերտցի։

Սանթիակօ տէ Քուպա քաղքին մէջ կան ինը Հայեր, Պանես՝ Կեսարացի վաճառական մը Ս. Ժամկոչեան։ Իսկ Պարաքօվա՝ մէկ հայ ընտանիք։ Ահա Հայերը ամբողջ Քուպայի մէջ, մօտ 550 հոգի։

Սուրիոյ, Յունաստանի եւ ուրիշ երկիրներու հայրենակիցներուն կը թելադրենք որ,իրենց աչքերը չուղղեն դէպի Քուպա, որ այսօր իր տնտեսական եւ քաղաքական տագնապալի օրերը կը բոլորէ։ Տագնապ մը, որ աննախընթաց է Քուպայի պատմութեան մէջ։

Յ. ԽՏԻՐԵԱՆ

ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹ (Իսքէնտէրուն).— Կարծես այլեւս վարժուած ենք մեր կանքով իսկ գաղթելու քաղաքէ քաղաք, երկիրէ երկիր, նոյնիսկ կտրելով լայնածաւալ ովկիանոսները։ Ցրուած աշխարհի բոլոր անկիւնները եւ դժբախտ եւ անտէր, չունինք մեզի յատուկ անկիւն մը։

Ես ինքս աւելի քան 17 տարի է կը թափառիմ երկրէ երկիր, Թրքական դժոխքը եւ արաբական կիզիչ անապատը քայլ առ քայլ չափելէ յետոյ, օր մըն ալ ուղղուեցայ դէպի Եւրոպա, քաղաքակիրթ կոչուած մարդոց երկիրը, Ֆրանսա։ Ամբողջ եօթ տարի ապրեցայ այդ երկիրը, ուսումնասիրեցի մարդիկը, եւ չկրցայ գտնել կչիռ մը, դատելու համար այն բոլորը որ մենք սորված էինք ճերմակ թուղթի վրայ։ Կեղծ եւ պոռնիկ Եւրոպա...

Չէի կրնար ապրիլ Եւրոպա, եւ դարձեալ ձեռք առնելով պանդխտութեան ցուպը ուզեցի վերադառնալ դէպի արեւելք։ Եւ եկայ Սուրիա։ Ուզեցի հեռանալ այդ քաղքենիներու երկրէն, որ բան չի խօսիր իմ սրտիս, ուր ամէն ինչ խորթ է։ Փարիզի պողոտաները, թատրոններն ու սինէմաները չեն հրապուրեր զիս։ Կ'ուզեմ հեռանալ, հեռանա՛լ ծեքծեքուն աղջիկներէն, որոնց մէկ ժպիտը յաճախ գերեզման կը նշանակէ։ Այդպէս ամէն ինչ արուեստական է, նոյնիսկ կեանքը...

Ոտքիս փոշիները կը թօթվեմ Մարսիլիոյ նաւահանգիստը եւ կը մտնեմ փոքր նաւ մը։ Ճենովա, Լիվորնօ, Ալժեր, Տրիպոլիս, Փորթ-Սայիտ, Եաֆա վերջապէս 24 օրուան պտոյտէ մը յետոյ կ'իջնեմ Պէյրութ, ուրկէ մեկնած էի տարիներ առաջ։

Մովուն գինովութիւնը արդէն փարատած է եւ դուրս կ'ելլեմ քաղաք պտոյտի։ Եօթ տարի առաջ պտտած էի Պէյրութ եւ սակայն այսպէս չէր։ Շէնցուցեր են ամէն կողմ. իսկ հանրակառքը չի բանիր, պոյքոթ կայ։ Նոյն արեւելեան ժողովուրդը փէսով եւ ապարօշով եւ լայն շալվարով, դարձեալ մուրացկաններ փողոցներուն անկիւնները եւ սակայն ժողովուրդը աւելի ներկայանալի է քան առաջ։ Հազիւ քայլերս կ'ուղղեմ դէպի գաղթակայանը։ Անշնորհք, անճաշակ թիթեղեայ տանիքով եւ կէս փտած տախտակով շինուած խրճիթներ մօտ կէս քառ. քիլոմեթր տարածութեան վրայ։ Փողոցները նեղ եւ անկանոն։ Աղտոտութիւնը աչքի կը զարնէ, եւ սակայն կարելի չէ մեղադրել, որովհետեւ չեն կրնար գոհացում տալ նախ իրենց նախնական պէտքերուն։ Ընտանիքի հայր մը որ նուազագոյն 2-3 զաւակ ունի, իբրեւ պարզ աշխատաւոր կը ստանայ 75-100 ղրշ. սուրիական (17-20 ֆր.)։ Թէեւ ապրուստը աժան է, սակայն դիւրին չէ այդքան քիչ իւղի մէջ տապկուիլ։ Թո՛ղ հարուստները փոր ուռեցնեն եւ պանքաներ լեցնեն իրենց փողերով եւ այս անտէր ժողովուրդը տուայտի ու ընկճուի պատառ մը չոր հացի համար։ Կը փնտռեմ իմ ազգականներս եւ ոլոր մոլոր ճամբաներէ անցնելով վերջապէս կը գտնեմ։ Խրճիթ մը — քանի մը փայտեր տնկուած, բոլորտիքը քանի մը տախտակներ գամուած եւ թիթեղներով ծածկուած։ Արեւի ճառագայթները կ'այրեն, չես կրնար տասը վայրկեան հանգիստ նստիլ ներսը։

Կը վազեմ Զահլէ, ուր ամառները բժշկուելու կ'երթան միայն մաքուր օդ շնչելով։ Կը բարձրանանք մինչեւ ձիւնապատ լեռը ուրկէ կը դիտենք լայն հորիզոնը։ Կը դառնամ Պէյրութ եւ պէտք է մեկնիմ Ալեքսանտրէթ։ Կը վարձենք ինքնաշարժ մը։ Չորս հոգի ենք եւ կը թողունք Պէյրութը մեր ետին ու կը սուրանք դէպի առաջ,Անթիլիաս, ուր կը նստի Կիլիկիոյ կաթողիկոսը։ Կ'անցնինք Ճիւնիէն։ Ճիպէ՛յլ, Ճ... պէ՛յլ, կեցնել կուտամ. ինքնաշարժ... 20 վայրկեան միայն, կըպտըտիմ վ... վար։ Տրիպոլիի մէջ կը տեսն... թանքեր որ կ'երթեւեկեն փողոցն... րուն մէջ եւ արագահարուածներ ... խաւոր փողոցներուն անկիւններ... «Ճօֆէօր»ը պէնզինի դրամ կ'ու... չենք տար, կը նեղուի։ Կ'առնեն... կուտանք։ Կը սուլուիմ ոստիկա... դիմել. կը մեղմանայ եւ արդէն ճա... բայ ենք։ Դարձեալ պէնզինի դրա... Միւսներէն ուզէ, կ'ըսեմ, ես քեզ... սանթիմ չեմ տար։ Կը կաղղի... կը յայտարարեմ որ դատարանը ... տեսնուինք իր հետը եւ բարկո... թիւնս այս անգամ չեմ կրնար ... պել։ Հոմս, Համա եւայլն, արդէ... Հալէպ ենք։ Իրիկուն է։ Նորէն վէ... կառավարին հետ։ Եւ վերջապէս ... հասնիմ Պէյլան։ Կը փնտռեմ ծա... նօթներ. շուտով կը գտնեմ հօրեղ... բայրս եւ ունեցած չունեցածը բե... ցնելով կը հասնինք Աթըզ, օդասուն... փոքրիկ գիւղ մը, մօտ 35-40 տուն... Ունին նախակրթարան։ Ժողովուրդ... կը զբաղի հողագործութեամբ. Հ... վերջէն հաստատուած են նաեւ Կ... լիկիայէն եկած 10-12 ընտանիքներ... բոլորն ալ հողագործ կամ խաշնա... րած։

Աթըզ կը նմանի իմ մայրե... գիւղիս. պաղ ու զուլալ ջուրեր, գ... ղեցիկ անտառներ։ Գիւղացիներ... աղքատ ըլլալով կը սպասեն որ գո... բացուի իրենց։ Եթէ հայ հարուստ... ներ քչիկ մը դրամ ծախսեն եւ գ... Աթըզ, Սովուք, Սլուք, Պէյլան, Քէ... սապ, Սուէտիա, Պիթիաս, Անտիո... Ալեքսանտրէթ եւայլն, պիտի կրնա... շահաբեր գործեր բանալ, որոնք կ'օ... տուի նաեւ ժողովուրդը։ Ո՞ւր պի... տեղաւորուի այս ժողովուրդը։ Հա... հոս կրնայ պահել իր ազգային ն... րոյն դիմագիծը եւ մշակոյթը։

Ու այժմ տեղաւորման ամէնէ... յարմար շրջանն է այս։ Հողն ... ջուրն ալ, օդն ալ հայկական։ Մի... թէ թող բարեհաճին հայ հարուստ... ները դրամագլուխ դնել եւ գ... դարձնել։

Թէեւ հոս չկան Փարիզի հր... պուրիչ հաճոյքի վայրերը, բայց կ... կատարեալ հայկական մթնոլոր... հայկական ոգի, հայկական լեզու... Ուրիշ առթիւ պիտի աշխատիմ ... ուսումնասիրել շրջանիս բազմաթիւ բազմատեսակ գործերը։

Երբ Հայաստանի դռները փա... ուած են պողպատէ բանալիներ... գոնէ օգտուինք այս պատեհութիւ... ներէն։ Հայեր, դարձէք դէպի ար... ւելք, դէպի լաւագոյն վայրը Քէ... սապ, Սուէտիա, Անտիոք եւ Ալէ... սանտրէթ։

Հ. ՎՐԷԺ...

ՍՏԱԼԻՆԻ ՆՈՐ ՆԱՀԱՆՋԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ստալին յետոյ քննութեան առաւ այն հարցը թէ ի՛նչպէս պէտք է կազմել բանուոր դասակարգին «մտաւորականներու կորիզը»։ Ռուսիոյ բարձրագոյն վարժարանները կը յաճախեն տասնեակ հազարներով երիտասարդներ, բոլորն ալ բանուոր դասակարգէն։ Անոնք պիտի կազմեն ճարտարարուեստի վաղուան մասնագէտները։ Բանուոր դասակարգէն առնուած եւ պատրաստուած այդ երիտասարդ մասնագէտներու շարքին մէջ պէտք է մտցնել նաեւ արհեստագէտ բանուորները, որոնք կը մասնակցին բանուորական խանդավառութեան խումբերուն, արթնութեան ջոկատներուն։ Բանուոր դասակարգին այս նոր խաւը, բարձրագոյն վարժարաններէն հասած երիտասարդ մասնագէտներուն հետ, պիտի կազմեն բանուոր դասակարգին «մտաւորական կորիզը»։ Պէտք է նաեւ անկուսակցական մասնագէտներու վստահիլ վարիչի պաշտօններ, կը բաւէ որ անոնք ցոյց տան նախաձեռնութեան ոգի եւ հնարամտութիւն։ Եւ այս անոր համար, որ հասկցուի թէ մերկ ուսակցութիւնը դիւրաւ գնահատել բոլոր այն աշխատաւորները, որոնք շնորհք եւ ընդունակութիւն ունին։

5.— Այստեղ ահա կը ներկայ... նայ այն հարցը թէ ի՛նչպէս պէ... է օգտագործել ճարտարարուեստ... այն մասնագէտները, որոնք ... պատկանին քաղքենի դասակարգին։

Երկու տարի առաջ, այդ մտ... ւորականներուն ընտիր մէկ մա... վարակուած էր խափանարարութե... ոգիով։ Ներկայիս տարբեր է կացո... թիւնը։ Մենք ջախջախեցինք քա... ղաքներու եւ գիւղերու դրամա... տիրական տարրերը, որոնց ... տիրապետենք հիմա։ Հիմնելով հ... ւաքական գիւղատնտեսութե... բջիջներ, մեծ յաջողութիւն գտա... Դալով քաղքենի մտաւորականներ... այն յոյսերուն՝ միջամտութիւն ստ... ծելու համար, պէտք է ընդունիլ, ... աւազի վրայ հիմնուած են անոն... Այդ մտաւորականներէն որոշ մ... մը, որ նախապէս համակրութի... կապած էր խափանարարներուն հե... երեսը դարձուց դէպի սովետակ... կարգերը։ Ոչ միայն այս մտաւոր... կանները, այլ նաեւ երէկուան խ... փանարարները սկսած են աշխատ... բանուոր դասակարգին հետ համ... բաշխաբար։ Մեր քաղաքականո... թիւնն ալ, իրենց մասին, պէտք ... կատարէ նոյն այդ Հրջադարձը։

Եթէ խափանարարութեան դ...

գացումէն առաջ, մեր քաղաքականութիւնը եղաւ խորտակման քաղաքականութիւն, ներկայիս ալ պէտք է ըլլայ հոգածութեան եւ ուշադրութեան քաղաքականութիւն։ Պէտք է փոխել մեր դիրքը հանդէպ հին դըպրոցի այդ ճարտարագէտներու, իրենց ցոյց տալով աւելի հոգածութիւն, եւ ձգելով որ գան մեզի։ Այս պէտք է ըլլայ մեր ջանքը։

6— Ճարտարարուեստի զարգացման հարցը։ Դրամատիրական երկիրներու մէջ ճարտարարուեստի զարգացման նպաստեցին բարեկամ ազգերը իրերօգնութեամբ, մանաւոր փոխերու շնորհիւ։ Իսկ Ռուսիա երբեք նման փոխեր չգտաւ։ Ընդհակառակն դրամատիրական երկիրները ամէն օգնութիւն զլացան, որպէսզի կասի խորհրդային ճարտարարուեստին վերելքը։

Եւ իր սեփական աղբիւրներով էր, որ Ռուսիա զարգացուց ճարտարարուեստն ու հողագործութիւնը։ Սակայն աւելի եւս բարելաւելու համար մեր ճարտարարուեստը, անհրաժեշտ է, որ բոլոր ձեռնարկները կանոնաւորապէս կրճատեն ու իջեցնեն ապրանքներու արժեգինը։

Ահա սոնք են ղեկավարութեան եւ աշխատանքի նոր եղանակները։ Զանոնք կիրարկելու համար, ճարտարարուեստական ձեռնարկներու վարիչները պէտք է ճանչնան իրենց ձեռնարկին բոլոր մանրամասնութիւնները։ Այդ նպատակով, անհրաժեշտ է այլեւս չհիմնել թրըսթներ, որ բաղկանան 100 կամ 200 ձեռնարկներէ, որպէս զի վարիչները խորապէս ուսումնասիրեն իրենց գործարանները եւ անոնց արդիւնաբերութեան աստիճանը։ Պէտք է որ այդ թրըսթները ղեկավարուին ոչ թէ հաւաքաբար, այլ անհատաբար։

Եզրակացնելով, Ստալին ըսաւ թէ «արդիւնաբերութեան 1931 տարուան ծրագիրը իրագործելի է, որովհետեւ ծանօթ են բոլոր այն պայմանները, որոնք անհրաժեշտ են յաջողութեան։ Այս ծրագրին իրագործման երաշխիք կը կազմեն աշխատելու մեր կամքը, աւելի լաւը տալու մեր ցանկութիւնը եւ վերջապէս գոյութիւնը միլիոնաւոր բանուորներու, որոնք նոր կեանք մը ստեղծած են իրենց համար»։

*
* *

Այս է Ստալինի ճառը իր ամբողջական գիծերուն մէջ, դէթ ինչպէս կը հաղորդէ բոլշեւիկ հեռագրական գործակալութիւնը արտասահմանի ընթերցողներուն։

Որոշ է որ Ստալին նոր ու կարեւոր նահանջ մը կը կատարէ։

Նախ այս հրամանագիր-ճառով կը գաղրեցնէ հալածանքը մտաւորականներուն դէմ, որոնք, իբրեւ «դաւաճան», «խափանարար», «աշխարհակալներու գործիք», երկար ատեն, կանուխ կարմրած տանձի պէս խակ երիտասարդներու թուքին ու մուրին ենթարկուեցան։

«Լը Փըթիւլէր» թերթը դիտել կուտայ, որ բանուորներու աշխատավարձը ուրիշ ամէն երկրէ աւելի անարդար կը տնօրինուի Ռուսիոյ մէջ։ Ստալինի այս նոր հրահանգով, այդ բաշխումը պիտի ըլլայ աւելի եւս անարդար, ստեղծելով բանուորական իրական ազնուապետութիւն մը հասարակ բանուորներու դանգուածին մէջ։ Հնգամեայ ծրագրին անյաջողութիւնն ալ մեծ դեր ունեցաւ այս նահանջին մէջ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԴԱՏԸ

ՆՈՐ ՔԱՇՔՇՈՒՔՆԵՐ

Յուլիս 1ին, Պոլսոյ Քաղաքային Դ. Ատեանին առջեւ շարունակուեցաւ Բանկալթիի գերեզմանատան դատը։ Ատեանին կը նախագահէր Շէրէֆէտտին պէյ, իր շուրջն ունենալով Սագըպ եւ Պիրհանէտտին պէյ։ Պատրիարքարանի կողմէ ներկայ էին Նէճմեթի պէյ եւ Պ. Մ. Նարլեան, իսկ Քաղաքապետութեան կողմէ Ֆէյզի պէյ։

Դատաւորը նախ հարցուց Ֆէյզի պէյի թէ գրաւոր պատասխան տուա՞ծ է Պատրիարքարանի փաստաբաններուն յուշագրին, եւ պատճէնը հաղորդա՞ծ անոնց։ Երկու կողմերը հաստատական պատասխան տուին։

Յետոյ խօսք առաւ Նէճմեթի պէյ, եւ պատասխան մը տուաւ դիմացի կողմի գրաւոր յուշագրին։ Հակառակորդ կողմը, — ըսաւ Նէճմեթի պէյ, — նախապէս ըսաւ թէ գերեզմանատան հողը հանրային նպատակի մը յատկացուած (մէթրուք) *վայր մըն է, եւ հետեւաբար կրնայ նաեւ ետ առնուիլ, երբ նպատակին չի գործածուիր։*

Յետոյ, երբ պատասխան մեր ցոյց տուած ճէօտէթին, *յայտնեց թէ գերեզմանատան հողը վագֆը* սաճին *է (իրական վագֆ), հետեւաբար, վերջին օրէնքին համաձայն պէտք է Քաղաքապետութեան փոխանցուի։*

Այս անգամ ալ, դիմացի կողմը կ'ըսէ թէ գերեզմանատան հողը կը պատկանի Սուլթան Պայազիտի վագֆին, և քարտէսն ալ կը ներկայացնէ։

Կասկած չկայ թէ, — շարունակեց Նէճմեթի պէյ — մենք պատասխաններ ունինք այս բոլոր առարկութեանց դէմ։ Բայց անկէ առաջ, բարձր դատարանիդ ուշադրութեան կը յանձնենք հետեւեալ երկու օրինական կէտերը.—

1.— Օրինական պայման է որ կողմ մը իր բոլոր առարկութիւնները մէկ անգամէն ընէ։ Ապա թէ ոչ, ան իրաւունք չունի նոր առարկութիւններով ընդլայնելու խնդրին սահմանը։ Արդարեւ, Ֆէյզի պէյ անկէ առաջ ըսաւ թէ Բանկալթիի գերեզմանատան հողը յատկացուած է (մէթրուք), *իսկ հիմա կ'ըսէ թէ Սուլթան Պայազիտի վագֆին կը պատկանի։ Մինչդեռ դատավարութեան օրէնքը հակառակ է այսպէս անդադար կարծիք փոխելու։*

2.— Առարկութիւնները որոշ *պէտք է ըլլան եւ փաստերով պէտք է խօսին։ Իսկ հոս շփոթութիւն կայ։ Գերեզմանատունը* յատկացուա՞ծ *է, իրակա՞ն վագֆ է, թէ՞ ոչ-իրական վագֆ։ Կը խնդրեմ որ դատարանը որոշում մը տայ այս մասին, որպէսզի ամէն նիստի նոր առարկութեան մը առջեւ չգտնուինք եւ այս ձեւով խնդիրը չձգձգուի։*

*Ինչպէս յայտնի է, դատարանը անկէ առաջ որոշեց թէ հայ համայնք (*ճէմաաթ*) գոյութիւն ունի եւ իրաւասու է դատ բանալու։*

Հակառակ ասոր, Քաղաքապետութեան փաստաբան Ֆէյզի պէյ փորձեց կրկին յարուցանել այս փակուած հարցը։

Տրուած որոշումէն կ'երեւի որ, — ըսաւ Ֆէյզի պէյ, — դատարանը մեր հակառակորդ կողմը ընկերակցութեան (ճէմիէթ) *նմանցուցած է։ Արդ, ընկերակցութեան օրէնքին համաձայն ալ դիմացի կողմը չի կրնար դատախազ ներկայանալ։ Կը պահանջեմ որ դատարանը նկատի առնէ այս կէտը* եւ նոր որոշում տայ իրաւասութեան խնդրի մասին։

*Յետոյ, դիմացի կողմը գործադրութեան յետաձգումի (*Թէհիրի իճրա*) որոշում կ'ուզէ, եւ դատարանն ալ կուտայ։ Բայց Քաղաքապետութիւնը* գործնական որեւէ միջամտութիւն փորձած չէ որ, *դիմացի կողմը անոր յետաձգումը պահանջելու իրաւունք ունենայ։*

«Յետոյ, — շարունակեց Քաղաքապետութեան փաստաբանը, — գերեզմանատան հողը կամ հանրութեան յատկացուած է, կամ անձնական կալուած է։ Եթէ առաջինն է, այն ատեն հողը ինքնին քաղաքապետութեան կը փոխանցուի։ Իսկ եթէ անձնական է, դարձեալ մերն է։ Որովհետեւ, կառավարութիւնը անկէ առաջ պայմանաժամ տուաւ բարոյական անձնաւորութեանց որ դիմեն եւ մասնաւորներու անուան եղած կալուածները իրենց անուան արձանագրեն։ Բայց դիմացի կողմը չէ դիմած։ Կառավարութիւնը կրկին եւ կրկին պայմանաժամ տուաւ, բայց նորէն չդիմեցին։ Հետեւաբար կորսնցուցած են ամէն իրաւունք»։

Աւելորդ է ըսել թէ Քաղաքապետութեան փաստաբանին առարկութիւնները օրինական ոեւէ հիմ չունին։ Նախ սխալ է թէ գործնական միջամտութիւն չկայ, քանի որ Քաղաքապետութիւնը վարձակալներուն ազդարարած է որ վարձքերը իրեն յանձնեն, ժամին դրկած եւ քարտէս շինել տուած է, եւ վերջապէս դիմած է Թափուի վարչութեան, թափու առնելու համար։

Նկատելով որ խնդիրը կարգադրուած է արդէն, Պատրիարքարանի փաստաբանները պէտք չտեսան այս բացատրութիւնները տալու։ Միայն Պ. Մ. Նարլեան խօսք ուզեց, իրաւասութեան հարցին արծարծման անտեղութիւնը շեշտելու համար։ Բայց նախագահը անմիջապէս ըսաւ.

— Այդ խնդիրը որոշուած է եւ չի կրնար քննուիլ։

Ասոր վրայ, բնականաբար պէտք չմնաց ոեւէ բացատրութեան։ Ուրիշ խօսքով, դատարանը մերժած եղաւ դիմացի կողմին ոչ-օրինական պահանջը, իրաւասութեան խնդիրը վերարծարծելու մասին։

Դատը պիտի շարունակուի յուլիս 18ին։ Իսկ մինչ այդ, կանխարգել միջոցը պիտի երկարաձգուի։

«ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՏԱՐԵԱԼ Է»

Արեւելեան նահանգներու մարզպան իպրահիմ թալի պէյ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է Թուրք թերթերու.

Արեւելեան նահանգներուն մէջ անդորրութիւնն ու ապահովութիւնը կատարեալ են։ Ամէն ոք իր գործերով կը զբաղի։ Իսկ պարբերաբար պատահած մանր մունր դէպքերը սովորական միջադէպեր են, եւ իրենց մէջ ոչինչ ունին ուշադրաւ ու յատկանշական։

Գեշ փրոփականտները բնականաբար անպակաս են միշտ։ Բայց ժողովուրդը ձանձրացած է այլեւս այդ կարգի քարոզութիւններէն եւ անոնց գառն հետեւանքները ճաշակած, որով բացարձակապէս կարեւորութիւն չընծայեր անոնց։

Կարելի չէ խորհիլ թէ ներկայիս արեւելեան սահմաններուն վրայ ոեւէ յարձակում կը գործուի կամ յելուզակային ոեւէ դէպք կրնայ պատահիլ։ Մենք ամէն միջոց ձեռք առած ենք սահմաններու ապահովութեան համար։ Պարսիկ կառավարութիւնն ալ կը հեղուի այդ յելուզակներէն։ Թերթերը երբեմն կը գրեն թէ պարսկական հողերուն վրայ ընդհարումներ կը պատահին։ Այդ դէպքերը արդիւնք են պարսիկ զինուորներու կողմէ յելուզակներուն դէմ սկսուած զօրական գործողութիւններուն։ Պարսիկ կառավարութիւնը ներկայիս կը ջանայ նուաճել հրոսակները։

Արեւելեան նահանգներուն մէջ բերքը չափազանց լաւ է այս տարի, եւ ժողովուրդը մեծապէս գոհ է ասկէ։ Անօթութեան վտանգ չկայ։

Միւս կողմէ, զարկ կը տրուի շինարարական աշխատանքներուն։ Երկաթուղիի շինութիւնները, մասնաւորապէս արեւելեան նահանգներու բնակիչներուն մեծ գոհունակութիւն պատճառած են, վերաշինելով եւ ծաղկեցնելով հայրենիքին այդ մասերը։ Մինչեւ Սօֆուլու, շինութեանց համար յանձնարարութիւն տրուած է։

Եփրատի վրայ շինուելիք երկաթէ կամուրջին յենակները զետեղուած են։ Երկաթուղային շինութեանց հետեւանքով Արղընիի պղինձի հանքերուն օգտագործումը մեծապէս պիտի դիւրանայ, ամէն տարի միլիոնաւոր ոսկիներու արժէքով պղինձ պիտի ղրկուի զանազան վայրեր։

Այս նպատակին իրագործման համար վեց միլիոն ոսկի յատկացուած է։ Այդ գումարէն քանի մը հարիւր հազար ոսկի ծախսուած եւ զետեղումներու ձեռնարկուած է։ Յաջորդ տարի երկու միլիոն ոսկի պիտի ծախսուի։

Միջոցներ ձեռք կ'առնենք նաեւ առողջապահական կազմակերպութիւնը ընդարձակելու համար։ Տիարպեքիրի ժողովուրդը կրցաւ վերջապէս ջուրի անձկութենէն փրկուիլ։ Տարիներէ ի վեր աղտոտ եւ քնասակար ջուր մը կը խմէր, հիւանդութեանց տեւական վտանգին տակ գտնուելով։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԷՋ

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ ցոյցեր տեղի ունեցան Պաղտատինի մէջ, առեւտրականներու եւ խանութպաններու համար նախատեսուած ամսական տուրքի օրէնքին առթիւ։ Բոլոր վաճառատուները փակուեցան։ Ոչ ինքնաշարժ, ոչ ձիաւոր կառք մնաց փողոցներուն մէջ։ Կազմակերպիչները կը սպառնան երեք օր շարունակել գործադուլը, ինչ որ եթէ իրականանայ, չափազանց պիտի դժուարացնէ պարէնաւորման խնդիրը։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Պատասխան «Յառաջ»ի հարցարանին՝ Թիւ 28)

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— Ֆրանսայի հայ սերունդի հայեցի դաստիարակութիւնը օրուան ամէնէն կարեւոր հարցերէն մէկն է։ Անհատական ամէն ճիգ ապարդիւն պիտի անցնի, եթէ չունենանք «ուսումնական կեդրոնական մարմին» մը որ գաւառներու մէջ ստեղծէ մանկապարտէզներ կամ երկօրեայ շաբաթական դասընթացքներ։

1.— Եթէ ամբողջ Ֆրանսայի հայ գաղութը մտնէր Հ. Բ. Ը. Մ. մէջ, այն ատեն մենք պիտի ստիպէինք որ անպայման Բարեգործականը ստանձնէ այս գործը։ Սակայն քանի որ այդ կարելի չէ, անօգուտ է պահանջել։

2.— Զափահաս Որբերու Միութիւնն ալ չի կրնար ստանձնել այդ գործը։ Ան կրնայ եթէ ուզէ՝ իր ձեռնարկներէն գոյացած լումաներով որբեր ազատել հարէմներէն եւ անապատներէն։

3.— Կը մնայ «Յառաջ»ը, որ հրաւիրէ «Դպրոցասէր Տիկնանց»ը որ լծուի այս գործին։ Դպրոցասէրը Փարիզի մէջ կը հրաւիրէ ականաւոր մտաւորականներ եւ ուսուցիչներ, խորհրդակցական ժողով մը, որպէս զի կեդրոնական մարմին մը կազմեն։ Յետոյ կը հաստատեն նուազագոյն տուրք մը, տարեկան 25 ֆրանք որով պիտի գոյանայ շօշափելի գումար մը։ Այնուհետեւ ուսուցիչներ կամ վարժուհիներ կը նշանակուին գործելու համար Ֆրանսայի մէջ։

4.— Առաջարկուած 25 ֆր. տուրքը դիւրաւ կը գանձուի։ Կեդրոնական մարմինը (ուսումնական) կը վաւերացուի պետութենէն։ Ֆրանսայի մէջ ապրող ամէն հայ ինքնութեան թուղթերը փոխած միջոցին պէտք է ներկայացնէ նոյն մարմինէն 25ի ֆր. ստացական մը։ Այսպէս անկարելի է անտարբեր հայրենակիցներէն ուսման կամ ուրիշ բանի համար դրամ գանձել։ 25 ֆր. վճարողները պիտի կրնան մասնակցիլ ընտրութիւններուն, իբրեւ ազգային տուրք վճարող։

Լ. Պօղոսեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ L'HUMANITÉ

Փարիզի «Իւմանիթէ» թերթը երկու սիւնակ բան գրեր էր, երեքշաբթի օր, Հայաստանի մասին, ցոյց տալու համար «հայ ժողովուրդին վերածնունդը» սովետական իշխանութեան օրով։

Նախ կ'ըսէ թէ Հայաստան, Թուրքիոյ սահմանին վրայ ունի 36 հազար քառ. քիլոմեթր տարածութիւն, բայց կը ներկայացնէ ամբողջական Հայաստանի մէկ փոքրիկ մասը միայն։ Վերջին դարուն Հայաստան բաժնուած է Ռուսիոյ, Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ։

Ամենամեծ մասը գրաւած է Թուրքիան։ Ու կը յիշէ ջարդերը, զորս Թուրքերը կատարեցին պատերազմէն առաջ թէ պատերազմի միջոցին։ Մարտիրոս ժողովուրդ մըն է Հայը, որ կրեց փոխն ի փոխ աշխարհակալներու լուծը եւ երկիրը դարձաւ ռազմադաշտ։

Այս խօսքերէն յետոյ ռէքլամ խորհրդային Հայաստանի։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԸ ՃԱՄԲՈՐԴԷ

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Մուսոլինի Պերլին պիտի երթայ, Գերմանիոյ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին այցելութենէն յետոյ։ Հաւանական է որ Լոնտոն ալ հանդիպի։

Եօթը տարուան ընթացքին, Մուսոլինիի առաջին ճամբորդութիւնը պիտի ըլլայ այս։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔԻՉ ՄԸ ԵՐԿԻՆՔ (բանաստեղծութիւններ)։ Գրեց՝ Վահրամ Սօֆեան։ 1931, Նիւ Եորք, Գին 1 տոլար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

— Ներս կանչեցէ՛ք, հրամայեց էֆէնտին։

Հայաստանցի տէրտէրը եպիսկոպոսին առջեւը խոնարհութիւն ըրաւ, ու ներկաները համահաւասար «ողջոյն»ով մը բարեւելէ յետոյ, ոտքի վրայ մնաց։ Էֆէնտին նստիլ հրամայեց։ Տէրտէրը չլսելու զարկաւ։ Ոտքի վրայ կեցած էր ի յարգանս եպիսկոպոսին եւ ոչ թէ աշխարհականի մը։ Դիրքի փոփոխութեան հրամանը նուիրապետական բարձունքէն կը սպասէր։ Պարտաճանաչ մեծարանքի այս համարձակ արտայայտութիւնը դարիպին վրայ հրաւիրեց եպիսկոպոսին բարեացակամ տրամադրութիւնը։

— Նստէ՛, տէր հայր, հրամայեց դաշն ձայնով։

Տէրտէրը Սրբազանին առջեւ խոնարհելով նստաւ։ Քանի մը վայրկեանի լռութենէ յետոյ, էֆէնտին.

— Հրամանքդ ո՞ր տեղէն ես, տէրտէր, հարցուց, հատիկ հատիկ արտասանելով իւրաքանչիւր վանկ։

— Տոմուզ գեղէն, պատասխանեց տէր Յուսիկ, առանց «ծառայ եմ, էֆէնտի» նախաբանին՝ որ պանդուխտներուն բերանը պարտաւորիչ էր։

— Տոմուզ գեղէ՛ն, հըմ, մըթմըթաց էֆէնտին քթին տակէն։ Ու բարձրաձայն.

— Է, հոս ալ գիտե՞ս ո՛ւր է։

— Սթանպօլ չէ՞։

— Հա՛, ատ ալ գիտես եղեր։ Աղէ՛կ, աղէկ։ Է՛, Հասան փաշան ալ գիտե՞ս ո՛վ է։

Ուսերը վեր թօթվելով, երեսը պատին դարձուցած, պանդուխտը արհամարհանքով մը մրմռաց.

— Է, ես ի՛նչ գիտնամ, ո՞վ է։ Ո՞վ կ'ուզէ թող ըլլայ։ Աշխարհիս երեսը շունէն շատ Հասան փաշա կայ։

Եկեղեցականները սկսան մօրուքնին շոյել։ Էֆէնտին պարտաւորուեցաւ լայնկեկ թաշկինակի մը օժանդակութեանը դիմել, արքայապիղծ յանդգնաբանութիւնը չլսած ըլլալու համար։ Ագնուաշուքները քթերնուն տակէն ամմա հէօտիւկ ա *փափսացին իրարու։ Էֆէնտին իր թաշկինակը ծալելով շարունակեց ծանրութեամբ։*

— Աս Հասան փաշան քու գիտցածներէդ չէ՛, տէրտէր, Պէշիկթաշի Հասան փաշան է։

Սպառնացայտ շեշտը զօր էֆէնտին «Պէշիկթաշ»ին զարկաւ, թէեւ ժողովականներուն երեսները մթագնեց, բայց ընաւ ներգործել չթուեցաւ Հայաստանցի տէրտէրոջ վրայ, որ ա՛լ աս անգամ պոռթկաց.

— Է՛, ես ի՛նչ ընեմ, ո՛ր տեղին կ'ուզէ թո՛ղ ըլլայ։ Հասան փաշա մըն ալ մեր խասսապն կայ։ Ամիրա, ես քեզի բան մը ըսե՞մ, ասանկ սուրբ օրով մեծ մեղք է պատարագէն յետոյ անհաւատ շուներուն անունները բերաննիս առնելով ծոմերնիս աւրելը։

Ու հաւատացեալ քրիստոնէի խղճմտանքի խայթէն տանջուած՝ ոտքի ելաւ եւ եպիսկոպոսէն մեկնելու հրաման խնդրեց։ Սրբազանը խորհրդաւոր հարցումներուն շարժառիթն իմանալու ինքն ալ հետաքրքիր, խնդրուած թոյլտուութիւնը զլացաւ։

Էֆէնտին հարցումներն ու վճիռները անայլայլակ շարունակեց, առանց շտապփոյթ գոհացում շնորհելու իր շուրջը գտնուող հետաքրքիրներուն անհամբերութեանը։

— Աս Հասան փաշան ան քու մէմլէքէթիդ *Հասան փաշաներէն չէ, պոռաց գրեթէ։*

Ու ձայնը ցածցնելով ցածցընելով.

— Աս Հասան փաշան Նորին Վեհափառութեան աչքն ու ականջն է, սովրէ՛։

— Է՛, ինծի՞ ինչ, ամիրա, ի՛նչ կ'ուզէ թող ըլլայ, դիմադարձեց տէր Յուսիկ, իր անհոգ արհամարհանքի շեշտով։ Կ'ուզէ աչքն ըլլայ, կ'ուզէ ականջը, ո՛ր ծակը կ'ուզէ թող ըլլայ։

Եպիսկոպոսը այս մենամարտական պատասխաններուն ա՛լ վերջ մը դնելու ժամանակը հասած համարելով, էֆէնտիէն խնդրեց տէր Յուսիկ հօր պարզօրէն յայտնել ինչ որ իմացնել կ'ուզէր։

Էֆէնտին անդրադարձաւ որ եպիսկոպոսը այս անգամ կը զգուշանար «Ձեր Վսեմութեան հրամանները հաղորդել» նուիրագործեալ բանաձեւին կիրարկումէն։ «Խըմպըլ» տէրտէրի մը կոպտութիւնը նոյնիսկ քարոզիչին վրայ կ'ազդէր։ Մտքին մէջ իր հեղինակութեան ըմբոստացման կասկածը ծնաւ։ Բայց կը զգար թէ կացութեան տէրը ինքն էր։ Նախ ձեռքին հինգ մատները շրթունքէն օդը, օդէն շրթունքը տարուբերելով զոչեց.

— Ժողովուրդը գըգռող այն ի՛նչ եղանակներ էին։ Լուրը հիմակ գնա՛ց Հասան փաշային։ Ճուռնալ եղա՛նք, ճուռնա՛լ։

Ու հազիւ լսելի մրմունջով մը։

— Ան ի՛նչ «ազատութիւն» էր որ պոռացիր, տէրտէր։

Եպիսկոպոսը, աւագերէցը, աթոռակալը, յօնքերնին պռստեցին։ Տէր Յուսիկ առանց վարանումի պատասխանեց.

— Մեր հազարաւոր տարիներու աղօթքներն են, մեր սուրբ հայրապետներուն դրած ծէսերն են։ Ի՛նչ, աս ժամը հայ քրիստոնէի ժամ չէ՞։

Ու Հայաստանցին աչքերը խոլոռ մոլոր ժուռ ածեց եպիսկոպոսին երեսը. քահանաներուն երեսը։ Բայց մը ամէնքն ալ հիազարհուր ցնցուեցան։ Այդ հրուտ նայուածքին մէջ Հայաստանի սպառնական ցասումը կը ցոլար։ Քստմնեցաւ էֆէնտին ինքն ալ։ Մեղմաձայն հազազով մըն էր որ պատասխանեց.

— Ան երանելիները ո՛ւրիշ ատեն կ'ապրէին։ Հիմակ դարը ուրիշ դար է։ Սուրբ հայրապետները, մեռնինք նէ, անդին հոգիներնուս փրկութեանը կ'օգնեն, ամա աստեղ մեզի չեն կրնար ազատել։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

ցուց թէ այդ ազատութիւնը կառավարութեան գործը չէ, այլ ազգին հետ կապ ունի եւ թէ կառավարութիւնը օրինագիծ մը ներկայացուցած է այս մասին։

Ժողովը միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնեց վարչապետին յայտարարութեանց։

Տախեն կը մեռնին Քանատայի մէջ

Քսան տարիէ ի վեր չտեսնուած տաք մը կը տիրէ Քանատայի Օ'նթարիօ քաղաքին մէջ։ Բազմաթիւ մարդիկ մեռան անցեալ շաբթուան ընթացքին։ Հազարաւորներ կը նետուին գետերն ու լիճերը, զովանալու համար։ Բայց այստեղ ալ զոհեր պակաս չեն։ Արդէն իսկ 60 հոգի խեղդուած են։ 31 հոգի արեւահամար մեռած, իսկ երեք տղաք անշնչացած են շանթահար։

Էմիր Ֆէյսալ կը մեծարուի

Ինչպէս գրած էինք, երկուշաբթի օր Էնկիւրի հասաւ Էմիր Ֆէյսալ, Միջագետքի թագաւորը։ Մեծ պատիւներ եղան արաբ թագաւորին, որ այցելեց Մ. Քէմալի եւ ճաշի հրաւիրուեցաւ։ Ներկայ էին բոլոր նախարարները, Ազգ. Մեծ ժողովին եւ պետական խորհուրդին նախագահները, Իրաքի նախարարները եւն.։ Սիրալիր բաժակաճառեր խօսեցան Էմիր Ֆէյսալ եւ Մ. Քէմալ, շեշտելով թէ անկախաբար աշխարհագրական ազդակներէն, փոխադարձ շահերը, խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը եւ ներքին ու արտաքին անդորրութիւնը սերտ կապերով կը միացնեն երկու երկիրները։

ԿԱԼՈՒԱԾԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻՋԵՒ

Սուրիացիներու կալուածական խնդիրը խորհրդակցութեան նիւթ եղած է Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, հետեւեալ կարգով.

Ա.— Թուրքիոյ մէջ լքուած Սուրիացիներու կալուածները։

Բ.— Սուրիոյ մէջ լքուած Թուրքերու կալուածները։

Գ.— Կիլիկիոյ մէջ լքուած Հայերու կալուածները։

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ համաձայնութիւն գոյացած եւ վերջացած է առաջին երկու կէտերուն համար, իսկ Հայերու վերաբերեալ մասը, մնացած է անլոյծ, ամէն ժողովի Թուրքերուն ընդդիմութեան արժանանալով։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ-ՎԻՃԱԲ. ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ Ընկ. Բ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

կը հրաւիրուին Քրիստափոր, Ռոստոմ, Իշխան ենթակոմիտէներու բոլոր ընկերները, ինչպէս նաեւ Պատանեկան միութեան անդամները։

ԼԱ ՍԻՕԹԱ.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։

Կը խօսի՝ Ընկ. Բ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Շավիլի Երիտ. Միութեան դաշտահանդէսը Յուլիս 19ին

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ԱՌԹԻՒ

Տարօն Տուրուբերանի Հայր. միութիւնը սարքած է թէյասեղան մը ի պատիւ իր հայրենակիցներուն։ Այս Կիրակի ժամը 3ին, 150 Route d'Orléans, Պանեօ։ Կը հրաւիրուին Տարօնցի հայրենակիցները իրենց ընտանեկան պարագաներով։

ԾԱՆՕԹ.— Փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը և իջնել Պանեօ կայարանը, ուր առաջնորդողներ պիտի սպասեն։

ՍԴԱՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Կէյվէյի եւ շրջ. Հայր. միութեան կողմէ

Այս Կիրակի առաւօտեան ժամը 11.30ին հոգեհանգիստ պիտի կատարուի ի յիշատակ 1920 Յուլիս 8ի սպանդին զոհ գացած հայրենակիցներու։

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի բոլոր հայրենակիցները։

Դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Ալֆորվիլի մէջ, Սէնի Գետափը։

Կը Նախագահէ Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԸՃԵԱՆ

Երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ։

Ճաշը կարելի է միասին բերել։ Տոմսերը պահ դնել եկեղեցիին դիմացը Պ. Պ. Ազարեանի մօտ, 17 Rue Brochet։ Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։ Մուտքը ազատ է։ Անձրեւի պարագային պատսպարուած վայր։ Շոգեկառք Կար տը Լիոնէն ամէն 15 վայրկեան։ Շոգենաւ եւ 103 թիւ թռամուէյ։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 32 Ave. des Gobelins. Կը խօսի ընկ. Ռէն, Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕի Վռամեան խումբի ժողովը վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին, 241 Rue J. J. Rousseau։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն,

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕի Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին նոր Ակումբին մէջ, 241 Rue J. J. Rousseau, Իսի լէ Մուլինօ։ Կը խօսի՝ ընկերուհի Ս. Տէր Դաւթեան, Ռոստոմի մասին։

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 9ին կառ Մոնբարնասի քովի սրճարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէին վիճաբանական ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 131 Fbg. du Temple.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Սարգիս Մինասեան խումբի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot. Կը խօսի՝ Ընկ. Վ. Շուշանեան, նիւթ՝ «ինչ է ընկերվարութիւնը»։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ Հայր. միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Gafé la Petite Sourceի մէջ։ Մէթրօ Օտէօն։

ԶԱՐՍԱՆՃԱԳԻ Լիոնի Հայր. միութեան մասնաճիւղերու Գ. Պատգամաւորական ժողովը տեղի պիտի ունենայ Լիոնի մէջ այս Կիրակի. 206 Rue Duguesclin Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատանեկան միութեան Գրադարանը։

ՀՐԱՒԷՐ

Ի գիտութիւն Շավիլի եւ շրջակայից հայութեան, կը յայտարարենք թէ՝ Յուլիս 13, Վարդավառի Մեռելոցի օրը յատուկ Ս. Պատարագ պիտի մատուցուի գիւղիս առժամեայ մանկապարտէզի սրահին մէջ, 20 Ave. Ville d'Avray, Շավիլ։

Յաւարտ Ս. Պատարագի հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն պիտի կատարուի հանուր ննջեցելոց հոգւոց համար։

Վարչութիւն Շավիլի եւ Սրջ. եկեղեց. միութեան

8, RUE CHATEAUDUNի

MÉRIDIONAL ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ Է

MÈTRO CADET, LE PELETIER ET N. D. DE LORETTE

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Փլէօսթի, Գ. Պաղտ.— 390 ֆր.։

Նէօյեի, Կ. Գ.— 35։

Վիէն, Ն. Խ.— 35։

Լապէկիւտ, Մ. Պ.— 40։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Սեբաստացի (Գէփճելիէն), պղնձագործ Ալեքսիս Օտապաշեան կը փնտռէ իր աղջիկը՝ Արշալոյս Օտապաշեան, որ 9 տարեկան հասակին տարագրուած էր իր խորթ մօր Զարուհիի հետ։ Իսկական մօր անունը Ելմաս է, 1917ին Նիսիպիի Թոռում Մահմուտ գիւղը ըլլալը հաստատուած է։ Անկէ ի վեր տեղեկութիւն չիկայ իր մասին։ Ստոյգ լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» եւ 200 ֆր։ նուէր, իմացնել՝ Ա. Օտապաշեանի, Traverse du Canal, No. 2, La Valbarelle, Marseille, France.

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

Պ. ՏԻՐԱՆ Զաքարեանէ եւ իր ծանօթներէն կը խնդրուի իր հասցէն յայտնել «Յառաջ»ի վարչութեան։ Իր վերջին հասցէն էր, 82 Rue de la Mare, Paris (20).

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

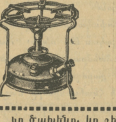
96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւդթ. եւ վարիսի։ Ամէն օր 9-12, 2-8, Կիր. 9-12։

Ծախու է Tricotageի մեծ եւ լաւ մեքենայ մը։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Kiltikian, 8 Rue Rougemont, Փարիզ (9).

EMPIRE Միւզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

ԿԱԶԻ ՕՃԱԽՆԵՐՈՒ ՄԹԵՐԱՆՈՑ

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԱՇԼԵԱՆ

71 rue Longue des Capucins

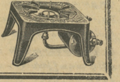
71, րիւ Լօնկ տէ Քաբիւսէն, ՄԱՐՍԷՅԼ

կը ծախենք, կը շինենք, կը նորոգենք եւ կը փոխանակենք կազի օճախներ նպաստաւոր պայմաններով

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԳԻՆ

ՈՒՆԻՆՔ ՍՈՒՐՃԻ ԵՒ ՄՍԻ ԱՂՕՐԻՔՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու Պատուոյ Մէտայլ Ֆրանս. առողջապահ. Նախարարութենէն

Բաց է ամէն օր կէս օրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12։

Հոն կը կատարուին Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում (radiothérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործածուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն։ Հակահիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ)։

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քնէածական, թելադրական եւ ֆրէօյտեան մէթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդները կը տրուի լուրջ խնամք։

Դարմանատան ատամնաբոյժը կ'ընդունի վերոյիշեալ ժամերուն։

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն։

Հասցէ՝ 126 Rue Legendre (17) Tél. Marcadet 07—42

Métro: La Fourche եւ Brochant, Autobus H. R. Rbis, Tramway 39, 40, 42, 5։

ՄԱՐՍԻԼԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ծախու են Քանըպիէռէն միայն 12 վայրկեան հեռու եւ մինչեւ կէս գիշեր թրամ.(թիւ 29) հաղորդակցութիւն ունեցող շրջանի մէջ 140 քառ. մեթր տարածութեամբ հողաբաժիններ, Առանց կանխավճարի, միայն ամսական 300 ֆրանք վճարում։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն եւ կոյուղիները պատրաստ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Լուտվիկ Տիարպէքիրլեանի կամ Մելքոնեանի, ամէն օր Պառ տէ Լիօն, Քուռ Պէլզօնս (Bar des Lions. Cours Belsonce). Marseille.

Վարձու է 17րդ թաղամասին մէջ, երրորդ յարկ, փողոցի վրայ, յարկաբաժին մը 3 փիէս, խոհանոց, W. C. տէպարա, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Մէթրօ՝ La Fourche կամ Brochant. Մանրամասնութեանց համար դիմել առաւօտները, ժամը 9.30—12, Տալկըճեանի, 7 rue Bergère Փարիզ (9).

Ատամները մաքրելու համար խիւս, փոշի եւ հեղուկ

ESKA

Պատրաստուած Ռուսիոյ կայսեր նախկին ատամնաբոյժ S. S. KOSTRITZKYի դեղագրին համաձայն

Կը ծախուի միմիայն դեղարաններու մէջ։ Դիմել՝ Laboratoir Eska, R. Hobschette, Dr. en Pharmacie, 76 Rne Orfila. Paris (20).

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Littré 38—43

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՏՕՔԹ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Varicesի (վառիս) եւ hémorroidesի (էմոռոյիտ) արմատական դարմանում առանց գործողութեան, գիտական վերջին մեթոտներով։

Տիադէռմի (diathermie), (իւլթրա-վիօլէ) ultra-violets.

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ընդունելութեան ժամեր ամէն օր 4—7.30, կիրակի եւ տօն օրեր 10—12։ 142 Fbg. St. DÉNIS Tél. Nord 31-49

(կառ տիւ Նօռի եւ կառ տը լ'Էսդի մէջտեղը)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՀՄԱՅԵԱԿ ԿԱՄԿԱՆԵԱՆ

92 bis Ave. Verdun, Issy-les-Moulineaux, Seine

Արեւելեան եւ եւրոպական նպարեղէններու ամենալաւը եւ ամենաաժանը

Այցելեցէք մեր խանութը եւ օգտուեցէք այս պատեհութենէն

RESTAURANT HADJIAN

4 Rue Chaussée d'Antin, Paris

Կը ծանուցանէ իր յարգելի յաճախորդներուն թէ այսօրուընէ սկսեալ հարիւրին 30—40 պիտի զեղչէ իր անուանի ճաշերուն գիները։

ՀԱՅԵ՛Ր, ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՁԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՄԲ ԱՆՑՆԵԼ, ԳՆԵՑԷՔ

ODEON "La Voix de son Maître" Columbia

ԱՄԵՆԱՎԵՐՋԻՆ ՓԼԱՔՆԵՐԸ ԱՄԵՆԱԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

L. NICHANIAN

56 Rue Piat, Paris (20) Մէթրօ Պելվիլ

Ամառուան եղանակին ֆոնօները կը ծախուին ամենազեղչեալ գիներով

ՀՐԱՒԷՐ ՓԱՐԻԶԱՀԱՅԵՐՈՒՆ

Այցելեցէք Exposition Colonialeի մէջ, Stand Palestineի կից, Café Maure զարեջրատունը, ուր կը նուագէ ԹԱՌԻՍԹ ԺՕՐԺ եւ կ'երգէ Տիկին ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ մինչեւ կէս գիշեր։

Expositionի մէջ միակ հայկական ժամադրավայրը։

«THE SEVA VOICE» MONOPOLE

MANUFACTURE GÉNÉRALE DES MACHINES PARLANTES FRANCO - SUISSE

SEVA

La Grande marque qui s'impose dans le monde

«PRODUITS SUISSE» produits de qualité, phono moderne faisant meuble et portatif completera l'élégance de votre interieure

APPAREIL DÉPOSÉE

REGISTERED TRADE MARK

EN VENTE CHEZ LES BONS REVENDEURS et GRANDS MAGASINS

AGENT PARTOUT LA MARQUE MONDIALE

DEPOSITAIRE GENERAL.— PARIS - SUISSE - LONDRES - AMSTERDAM ET SUD - AMÉRIQUE

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 10 ՅՈՒԼԻՍ 1931
10 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1617

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՒ ՀԻՄԱ, ԻԲՐԵՒ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ամփոփենք մեր տեսութիւնները՝ Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթին դրած հարցին առթիւ։

1. Դաշնակցութիւնը չի կրնար փոխել իր դիրքը՝ Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան հանդէպ։ Զի տեսներ ո՛րեւէ տուեալ, ո՛ր եւ է նոր երեւոյթ, փոխելու համար կուսակցութեան գերագոյն ժողովներուն կողմէ սահմանուած ուղեգիծը։

2. Դաշնակցութիւնը կը շարունակէ իր գաղափարական պայքարը, յանուն այս ժողովուրդի գերագոյն շահերուն։ Այդ պայքարը «թշնամական» է այն իմաստով որ չի հանդուրժեր օրուան իշխանութեան սայթաքումներուն, բռնութիւններուն, ապիկարութեան եւ վտանգաւոր մարզանքներուն։

3. Դաշնակցութիւնը, իր գաղափարական պայքարը մղած ատեն, երբեք աչքէ չի հեռացներ ոչ օրուան պայմանները, ոչ մեր առանձնայատուկ վիճակը, ոչ ալ ընդհանրապէս Կովկասի կացութիւնը։ Հետեւաբար, դէ՛մ է ո՛ր եւ է գործողութեան որ կը ձգտի տապալել օրուան իշխանութիւնը, ընդհարումներ կամ ցնցումներ յառաջ բերել։

Այս մասին հաւաստիքներ տալու պէտք չունինք։ Ոչ ալ դաս առնելու։

4. Իբրեւ ընդդիմադիր պայքարելով օրուան իշխանութեան դէմ, ձաղկելով անոր հակազգային եւ կարճատեւ, կամակոր քաղաքականութիւնը, Դաշնակցութիւնը ամէն գնով պատրաստ է ընծայելու իր աջակցութիւնը երկրին վերաշինութեան, զարգացման եւ զօրացման համար։

Այս առթիւ ալ, կը խնդրենք որ չփորձեն դաս տալ մեզի։ Երբ դէմ դիմաց նստինք, դիւրին է ապացուցանել ինչ որ կատարուած է եւ կը կատարուի հրապարակաւ, եւ ինչ որ անկասկած նորութիւն է իրենց համար։

5. Մեզի համար անվիճելի չարիք է — եւ այսօր աւելի քան երբեք — այն լուռ մեղսակցութիւնը զոր կը կատարեն ռամկավարները եւ ուրիշներ, պարտկելով, խեղաթիւրելով, ժխտելով Հայաստանի ներսն ու դուրսը գործուած չարիքները։ Հայրենիքը սիրել՝ չի նշանակեր մեքենաբար, ստրկօրէն դէմ բռնել, փոխասացութիւն կատարել իշխանաւորներու արձակած եղանակներուն վրայ։ Ահաւասիկ «լէպլէպիճի» Թուրքն անգամ չի հանդուրժեր «գապուլ»ին,—այն ալ իր դիմացն ունենալով իշխանասաստ, այլեւ ազատարար ուժ մը, Քէմալ-Ըսմէթ-Ֆէվզի միահեծան եռրորդութիւնը։

6. Կարճատեսութիւն է, դասալքութիւն եւ վատութիւն է արտասահմանի մէջ ցրուած 700,000 հայութեան ներքին գործերը, ինքնապաշտպանութեան պարտականութիւնը ձգել բախտին։ Ձեր օձիքը չպիտի կրնաք ազատել, ոչ ալ ձեր ձեռքերը լուալ, առարկելով թէ Դաշնակցութիւնը այսպէս կ'ընէ, կամ Երեւանը այնպէս կ'ուզէ։

Գաղութներու կազմակերպութիւնը լուծում կը պահանջէ անյապաղ։ Ուժ ունիք, հրամեցէք ասպարէզ եւ կազմեցէք առանց Դաշնակցութեան, ձեզի հետ քաշելով ժողովուրդին հարիւրին 90ը։ Զունի՞ք —հրամեցէք միասին փորձենք եւ իրականացնենք։

Երեւանը գործ չունի այստեղ։ Եթէ Երեւանը մեր —եւ բոլորին— ուզած իշխանութիւնն ըլլար, աւելորդ էր մտածել գաղութներու կազմակերպութեան մասին։ Ամէնէն փոքր համախմբումն ալ կը կապուէր հայրենիքին հետ. դեսպաններու եւ հիւպատոսներ, ազատ եւ կանոնաւոր երթեւեկ, սերտ կապակցութիւն, փոխադարձ վստահութիւն կը լրացնէին մնացեալը։

Արդ, գիտէք որ Երեւանը «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ»։ Ան հրապարակաւ, նոյնիսկ այս պողոտաներուն վրայ մեզ հռչակեց «հայմաթլոս»։ Ան մեր երեսին շպրտեց միջազգային իրաւազիրկութիւնը, եւ մեր վրայ կը նայի այնպէս ինչպէս ո՛րեւէ քաղքենի հիւրընկալ երկրի ոստիկանութիւնը։

7. Նոյնիսկ Երեւանի բարիքին համար, անհրաժեշտ է որ գաղութները կազմակերպուին, ապահովեն իրենց ինքնապաշտպանութիւնը, ունենան կեդրոնական իշխանութիւն։ Եթէ բարի է Երեւանցիներուն միտքը, անշուշտ գոհ պիտի մնան, իրենց դիմացը գտնելով 700,000ին ձայնը, կամքը, ճիգը ներկայացնող օրկան մը։ Իսկ եթէ չար է — եւ դժբախտաբար այդպէս է— ուրեմն մենք աւելի արագ եւ աւելի եռանդով պիտի փարինք աշխատանքի, որպէսզի մեր գլխուն ճարը նայինք։ Տեսե՞ր էք մէկը, որ երեսէ ձգուի, արհամարհուի, նոյնիսկ շահագործուի, եւ չդիմէ ինքնապաշտպանութեան։

Եւ ինչո՞ւ կը վախնաք որ այդպիսի կազմակերպութիւն մը դիրք պիտի բռնէ Երեւանի դէմ, երբ վստահ էք որ ձեզի պէս կը մտածէ «ազգ»ին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը...

8. Աւելորդ են այս բոլոր բանավէճերն ու լրագրական խօսակցութիւնները, եթէ մեր հակառակորդները տակաւին պիտի թաւալին «հայաստանեան» եւ «հակահայաստանեան» կոչուած կախարդական շրջանակին մէջ։

Մէկդի՝ հաւատաքննութիւնը, եթէ գործ կատարելու միտք ունիք։

Շ.

ՆՈՐԷՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՋԱԽԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԹԵՐԹ ՄԸ ԴԱԴԱՐՄԱՆ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻ

Լիբանանի հանրապետութեան նախագահին կարգադրութեամբ, անորոշ ժամանակով դադարման դատապարտուեցաւ Պէյրութի իսլամ ազգայնականներու օրկան «Էլ Նիտա», որ վերջերս ամենամեծ սպառում մը ապահոված էր Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ։

«Էլ Նիտան» իր վերջին թիւին մէջ, առաջին էջին վրայ, Էտիպ Էլ Սաֆատի ստորագրութեամբ յօդուած մը հրատարակեց, որ պատճառ եղած է իր դադարման։ Նոյն յօդուածին մէջ, հեղինակը բուռն յարձակումներ գործելէ վերջ հոգատար պետութեան վրայ, կը յայտնէր որ զուր են ֆրանսացիներու վրայ դրուած յոյսերը, որովհետեւ անոնք —կ'ըսէր թերթը— կը սպառեն մեր դրամագլուխը։ Դեռ կարգ մը բուռն յարձակումներէ վերջ, յօդուածագիրը խօսելով սուրիական սահմանի մասին, կը գրէր.

— «Մարէշալ տ'Էփրէ քանի մը ամիս առաջ Սուրիա եկած էր հիւսիսային սահմանի ամրութիւնը ուսումնասիրելու եւ ապահովելու համար։ Անոր ծրագրին համաձայն, որոշուեցաւ Ճէզիրէթ-իւլ Ալիաի մէջ Հայեր տեղաւորել, ուր անոնք կապուին հողին եւ հոն մնան տեւականապէս։ Տեսանք որ այդ սահմանները իսկոյն Հայերով լեցուեցան։ Ֆրանսացիները այս կերպով կը կարծեն որ պիտի կրնան սահմանի վրայ յառաջ եկած որեւէ վտանգի մը դիմադրել, ապահովելով անոնց օժանդակութիւնը։

«Սակայն կրնայ ըլլալ որ, օր մը, Հայերը, որոնք թշնամի են թուրքերուն, գրգռութիւններ յառաջ բերեն եւ Թուրքիան ստիպուի յարձակիլ անոնց վրայ։ Պէտք է մտածենք թէ՛ ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը եւ այն ատեն ինչեր պիտի պատահին մեր երկրին մէջ...»։

ՄԱՄՈՒԼ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ը

«Յուսաբեր» շօշափելի փաստերով ուշադրութեան կը յանձնէ գնահատելի գործ մը որ մարմին առաւ առանց փողի եւ թմբուկի (30 յունիս).

— *«Իբրեւ կազմակերպութիւն «Համազգային»ը արդէն ունի իր Հիմնաժողովը, Կեդր. Վարչութիւնը, երկու խնամակալ Յանձնաժողովներ եւ ութ մասնախումբեր, շուրջ 700 անդամներով։*

Իբրեւ գործ ան արդէն ունի իր տիպար երկրորդական վարժարանը, Պէյրութի Հայ Ճեմարանը, տպարան մը (Պէյրութի մէջ), գրադարան մը, երգչախումբ մը եւ երեք հրատարակութիւններ, որոնք լոյս ընծայուած են իր հրատարակչականին կողմէ։

Երեք տարիներու ընթացքին «Համազգային»ը ունեցած է ընդամէնը 2,328 ոսկի մուտք (որուն 800 ոսկին Հ. Կ. Խաչէն). այս գումարէն «Համազգային»ը 2171 ոսկի ծախսած է Հ. Ճեմարանի վրայ, իսկ մնացած գումարը յատկացուցած իր միւս ձեռնարկներուն։

Հայ Ճեմարանը այժմ արդէն չորս դասարան ունի 63 աշակերտ—աշակերտուհիներով (12ը գիշերօթիկ), որոնց 32ը ինքնավճար, 25ը՝ Հ. Կ. Խաչի սաներ, 3ը՝ «Համազգային»ի սաներ եւ 3ը՝ ձրի։

Ու լաւագոյն աւետիսը — «Համազգային»ի սեփական հողը, որ գնուեցաւ ասկէ երկու շաբաթ առաջ, Պէյրութի հայաբնակ քաղաքամասին մէջ։

Ու մեծագոյն քաջալերանքը— այն ջերմութիւնը, որ խաւ առ խաւ ու գաղութ առ գաղութ կը ծաւալի դէպի այս նորաստեղծ ու կենսունակ կազմակերպութիւնը։

Իրական տօն պիտի ըլլայ հայկական գաղթաշխարհի եւ յատկապէս Սուրիահայութեան համար, երբ «Համազգային»ի սեփական շէնքի առաջին քարը դրուի իր նոր գնած հողին վրայ։

Ու ճշմարիտ մեծագործ մը պիտի ղառնայ այն հայ ունեւորը, որ այս գեղեցիկ գործը իր ձեռքովը կատարէ։»

ԿԱՐՄԻՐ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԸ

Գերմանական կառավարութիւնը արգիլած ըլլալով համայնավարական մարզական ընկերութեան (Սպարտակոս) ողիմպիականը, խորհրդային իշխանութիւնը որոշեց Մոսկուայի մէջ կազմակերպել զայն։ Մարզական միջազգայինը կարեւոր գումարներ յատկացուցած է, հոգալու համար օտար համայնավար մարզիկներու ճամբու ծախքը։

ՈՎ ԷՐ ՊԱՍՄԱՃ ԻՊՐԱՀԻՄ ՊԷԿ

Անցեալ օր գրեցինք թէ խորհրդային իշխանութիւնը յաջողած է զսպել Տաճկաստանի (Տաճիկիստան) ըմբոստութիւնը, գերի բռնելով Պասմաճ Իպրահիմ պէկը, իր ընկերներով։

Նոր մանրամասնութիւններէ կ'երեւայ որ, Իպրահիմ պէկ յաջողած էր սահմանը անցնիլ, ուրիշ երկու պեկերու հետ, բայց տեղացի հրոսապետ մը, Մուկում Սուլթանօֆ մատնեց խորհրդային իշխանութեան։

Խորհրդային մամուլը կը պատմէ թէ Իպրահիմ պէկ էնվէր փաշայի զինակիցը եւ մրցակիցն էր 1922ին, երբ Թուրքիոյ նախկին սպարապետը սպաննուեցաւ Իպրահիմ պէկ ժամանակին թակարդը ձգելով Պուխարայի էմիրին հետեւորդները, բազմաթիւ ուղտեր եւ ուրիշ հարստութիւններ գրաւեց, երբ էմիրը Աֆղանիստան կը փախչէր։ Բայց յետոյ բարեկամացաւ էմիրին հետ, եւ էնվէրի յաջորդեց իբրեւ սպարապետ Պասմաճ բանակին, կարմիրներուն դէմ։ Հիմա Թաշքէնտ կը գտնուի, սպասելով Չեկայի վճռին։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Վերջին տեղեկագրին համաձայն, մինչեւ յունիս 29 Անգլիոյ անգործներու թիւն էր 2,664,889 հոգի, որոնց մէկ միլիոն 847,849ը ամբողջովին գործազուրկ։ Այս թիւը կը ներկայացնէ 37,500ի յաւելում մը, բաղդատելով անցեալ շաբթուան հետ, 774,314ի յաւելում անցեալ տարուան նոյն ժամանակամիջոցին վրայ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ԻԲՐԵՒ ԲԱՆՈՒՈՐ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ ՄԱՂՈՒԵԼՈՒ

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Ռիկայէն (8 յուլիս).—

Խորհրդային իշխանութիւնները կը ծանուցանեն թէ կը խորհին «որոշ թիւով աշխատունակ Հայեր» բերել տալ արտասահմանէն, յառաջիկայ քանի մը ամիսներու ընթացքին, տեւականապէս տեղաւորելու համար խորհրդ. Հայաստանի մէջ։ Դասակարգային սկզբունքները խստօրէն պիտի գործադրուին ընդունելութեան համար։

Տնտեսական նոր քաղաքականութիւնը

Իբրեւ հետեւանք Ստալինի վերջին ճառին, որուն ամփոփումը տուինք արդէն, Խորհրդ. Միութեան վերստուգիչ կեդր. Յանձնաժողովը նիստի հրաւիրուած է այսօր, 10 յուլիս։ Խորհրդային Սահմանադրութեամբ, վերստուգիչ կեդր. Յանձնաժողովը կը կազմէ հակակշռի գերագոյն մարմին մը՝ կառավարութեան գործունէութեան վրայ։ Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս ժողովին, որ կրնայ զբաղիլ տնտեսական քաղաքականութեան ամբողջական վերաքննութեամբ։ Հաւանական է որ Ստալին նոր ճառ մը խօսի, արդարացնելով փոփոխութեանց անհրաժեշտութիւնը։

Նախագահ Մոլոտոֆ տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ խորհրդային տնտեսութեան արդիւնքներու մասին՝ ներկայ տարուան առաջին երկու եռամսեաններու ընթացքին։ — Ուշագրաւ է որ խորհրդային մամուլը երկու շաբաթ պահեց Ստալինի ճառը, մինչ խօսուած էր յունիս 23ին։ Քաղաքական Բիւրոյին որոշման վրայ էր որ ճառին բնագիրը հրատարակուեցաւ մամուլին մէջ։

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, խորհրդային իշխանութիւնը հրամայած է անյապաղ կատարել կարգ մը ձեւափոխութիւններ՝ գործարաններու մէջ, գործադրելու համար Ստալինի պարզած սկզբունքները։ Նախ եւ առաջ պիտի վերակազմուի գործարաններու ներքին յարդարանքը։ Գալով աշխատավարձի յաւելման, նոր հրահանգի մը համաձայն, ճարտարագործական միութիւնները պէտք է իրենց շրջանակին մէջ գտնեն անհրաժեշտ գումարները։ Այս հրահանգը ստորագրած է ոչ միայն Մոլոտոֆ, իբրեւ նախագահ Գործավարներու Խորհուրդին, այլ եւ Ստալին, որ մինչեւ հիմա իր ստորագրութիւնը դրած չէր ո՛ր եւ է հրամանագրի տակ։

25,000 խազախներ ապստամբած?

Ռիկայէն կը հեռագրեն թէ 25,000 խազախներ ապստամբած են Քուպանի եւ Կովկասի շրջանին մէջ։ Խորհրդային իշխանութիւնը բազմաթիւ օդանաւեր ղրկած է, ռմբակոծելու եւ թունաւոր կազ արձակելու համար։ Կ'ըսուի թէ հազար խազախներ շնչահեղձ եղած են կազերէն։ Իսկ դաշտերուն մէջ հունձքը փճացած է։

Ընդհանուր վերաքննութի՞ւն

Ուաշինկթընէն «Տէյլի Էքսփրէս»ի կը հեռագրեն թէ եթէ պարտքերու յետաձգումը չնպաստէ աշխարհի տնտեսական վերականգնացման, Միացեալ Նահանգները տրամադիր են յառաջիկայ տարի քննութեան ենթարկելու բոլոր պատերազմական պարտքերը եւ հատուցումները։ Լոնտոնի թերթը կ'ըսէ թէ շատ լուրջ աղբիւրէ առած է այս լուրը եւ կ'աւելցնէ թէ նախագահ Հուվըր որ նախապէս կը խորհէր այս տարի իսկ պարտքերու ընդհանուր զեղչ մը կատարել, այս մտադրութենէն հրաժարեցաւ վախնալով խորհրդարանին ընդդիմութենէն։

Միւս կողմէ, Հռոմէն կը հաղորդեն թէ Իտալիան օգտուելով տիրող տրամադրութիւններէն, պիտի փորձէ առաջին քայլը առնել զինաթափութեան ճամբուն վրայ։ Սպառազինութեանց կրճատումը անշուշտ մեծապէս կը թեթեւցնէ տնտեսական հոգերը։

Գերմանիան փրկելու համար

Նկատելով որ Հուվըրի միջամտութիւնը չէ յաջողած հոգեբանական նպաստաւոր ազդեցութիւն գործել արտասահմանի մէջ, գերման առեւտրական, սեղանաւորական եւ ճարտարագործական հաստատութիւնները յանձն առած են իրենց աջակցութիւնն ընծայել Րայխսպանքին։ Ասոնք 500 միլիոն ոսկի մարքի երաշխաւորութիւն մը պիտի հայթայթեն, որպէսզի կարելի ըլլայ ապահովել արտասահմանի օժանդակութիւնը։ Այս առթիւ գերմանական կառավարութիւնը երկու հրամանագիր-օրէնքներ հրատարակեց, որոնց մէկուն համաձայն ամէն ձեռնարկ որ հինգ միլիոն մարքէն աւելի դրամագլուխ ունի, պարտաւոր է բաժին մը ստանձնել 500 միլիոնի երաշխաւորութեան մէջ։ Երկրորդ հրամանագիրը կը ճշդէ երաշխաւորութիւնը գործածելու պայմանները։

⁂ Փարիզի գերմանական դեսպանը առջի օր այցելեց Ֆրանսայի վարչապետին (ի բացակայութեան Պ. Պրիանի) եւ մէկ ժամու չափ տեսակցութիւն ունեցաւ։ Դեսպանը այս առթիւ գերման կառավարութեան գոհունակութիւնը յայտնեց ֆրանք եւ ամերիկեան համաձայնութեան համար, եւ կրկնեց այն հա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՐԵՒԵԼՔԸ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ԴԷՄ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Այս տագնապը ծագեցաւ մեծ պատերազմէն յետոյ: Եւ այդ առթիւ՝ ահագին գրականութիւն:

Նախ, 1924ին, Ռընէ Կենոն լոյս ընծայեց իր գիրքը, Արեւելք եւ Արեւմուտք: Այս գիրքին առթիւ, երբ Ֆրետերիք Լըֆեվր կը խօսեցնէր Մարիթէնը, Կենոնը եւ Մասին, տեսնուեցաւ որ բաւական ծանր տագնապ մը կայ միտքերուն մէջ: Les Nouvelles Littéraires շարունակեց իր պրպտումները: Ցանկարծ Les Cahiers du Mois 1925ին սկիզբները միացեալ եւ ստուար թիւով մը, 400 էջ, ներկայացուց Եւրոպայի եւ Ասիոյ մեծանուն մտաւորականներու կարծիքն ու վերլուծումը եւրոպականութեան տագնապին եւ Ասիոյ ապագային մասին: Այնուհետեւ Անրի Մասի ասպարէզ իջաւ, նախ պարբերականներու մէջ, յետոյ գիրքերով, ահազանգ հնչեցնելու համար ի պաշտպանութիւն Արեւմուտքին: Սիլվէն Լէվի եւս հրատարակեց իր ուսումնասիրութիւնը, Արեւելք եւ Արեւմուտք: Պահ մը Փարիզի բոլոր գրական եւ քաղաքական պարբերականները լեցուեցան այս հարցին արձագանգներով: Պէտք է խոստովանիլ թէ առաջին անգամ չէր, որ արեւելքի եւ արեւմուտքի այս պայքարը կուգար զբաղեցնել միտքերը: Շատ էր գրուած այդ մասին: Սակայն 1925ին էր, որ, յանկարծ, խռովիչ երեւոյթ մը առաւ հարցը: Նոյնիսկ ֆրանսացի գրագէտ մը վէպ մը գրեց, երեւակայելով պատերազմ մը, որ տեղի կ'ունենար Եւրոպայի եւ Ասիոյ միջեւ, ու եւրոպական զօրաբանակներու ընդհ. հրամանատարը կը տանէր կանգնելու Պարսկաստանի սահմանին վրայ:

Քիչ յետոյ ֆրանսական գերիրապաշտ գրական դպրոցը յարեցաւ ասիականութեան: Ասիա, իր ենթագիտակցութեան հրաշալի բըռունմներով, մեծագոյն աղբիւրն է արուեստի եւ գրականութեան, կ'ըսէին գերիրապաշտները: Պահ մը պոլշեւիկ մտաւորականներն ալ միացան Ասիոյ վարդապետութեան: Եւ երկու խումբերը, իրենց պարբերաթերթերով, La Clarté եւ La Révolution Surréaliste, ծուլուելու՝ պոռալու համար թէ մեռա՜ծ է Եւրոպան, եւ Ասիա կը պտըտի Եւրոպայի փողոցներուն մէջ, յաղթականի մը նման: Պէտք է ըսել թէ Մոսկուայի մէջ բոլշեւիկները աւելի կանուխ դիրք բռնած էին Ասիոյ կողքին,— սկիւթականութեան երգը, զոր կը հնչեցնէին Ա. Պլոք եւ Ս. Եսենին, վաղո՜ւց լռեցուցած էր զապատնիկներու (արեւմտականներու) աղաղակը: Իսկ Պերլինի մէջ խումբ մը մտաւորականներ Ֆրոյտի վարդապետութեան մէջ կը տեսնէին Ասիոյ (ենթագիտակցական) ուժին յաղթանակը Եւրոպայի (գիտակցական) ուժին վրայ:

Այս ամէնուն հետ, եղան գրագէտներ, որ ըսին թէ Ասիան արդէն իսկ պարտութեան մատնած է եւրոպական միտքը եւ արուեստը: Հայքայիները օրուան նորոյթ են, Կոնքուրները իրենց արուեստին մէջ շատ բան կը պարտին Ճափոնի, Վ. Հիւկոյի գործերուն մէջ կը ծըփան արաբ բանաստեղծներու պատկերները, եւն.:

Իսկապէս տագնապի մատնուած էր եւրոպականութիւնը (européisme):

Այդ շրջանին այժմէական դարձած էր Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներու կազմութեան հարցը: Եղան մտաւորականներ, որ այդ հարցը համարեցին լաւագոյն դարմանը՝ լուծելու համար եւրոպականութեան տագնապը: Ճիշդ է թէ Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներու պատկերը կը ծնի Ազգերու Դաշնակցութենէն, սակայն Ազգերու Դաշնակցութիւնը չէր, որ պիտի կրնար դարման մը տանիլ եւրոպականութեան տագնապին: Անհրաժեշտ էր, որ Եւրոպան, նախ ինք մինակը, կազմակերպուէր ու միութիւն մը ստեղծէր, ճիշդ ինչպէս Միջին դարուն: Աւելի ճիշդը, պէտք էր որ Եւրոպա աշխարհագրական պարզ բացատրութիւն մը ըլլալէ աւելի՝ դառնար

1.— Նախ միութիւն մը: Այդպէս էր եղած Միջին դարուն, երբ ամբողջ Եւրոպա մէկ լեզու կը խօսէր (լատիներէն), հաւաքական պայքարներ կը մղէր (Խաչակիրներու արշաւանքը), մէկ կրօնքով միացած էր (քրիստոնէութիւն): Ու երբ, այսօր ալ, յաջողի կազմել նման միութիւն մը, թերեւս յաջողի փշրել յարձակողականը մարդկային երկու մեծ զանգուածներու (Ասիա եւ Ամերիկա):

2.— Ցետոյ մեծ հայրենիք մը: Ամբողջ Եւրոպան՝ ամբողջական ու մեծ հայրենիք մը, Մ. Նահանգներ:

Արդէն Եւրոպա, տեսակէտով մը, դարձած է այդպիսի միացեալ հայրենիք մը: Այլ եւս անկարելի է պատերազմ մը եւրոպական երկու ազգերու միջեւ: Լեհաստան եւ Գերմանիա, թէեւ ոխերիմ թշնամիներ, չեն կրնար կռուիլ իրարու դէմ: Ինչպէս Հունգարիան ու Եուկօսլավիան, թէեւ անհաշտ թշնամիներ, չեն կրնար պատերազմիլ իրարու դէմ: Եւրոպական իւրաքանչիւր ազգ, կ'ըսէ Ժորժ Ռու, կատարելապէս դադրած է այլ եւս ինքնիշխան ու ինքնավար երեւալէ: Այս առաջին պարագան իսկ կը ստեղծէ Եւրոպա մը, մեծ ու միացեալ հայրենիք մը:

Եւ յետոյ, ասկէ զատ, կայ նաեւ երկրորդ պարագայ մը, — Ռուսիան: Երբ Ռուսիա զանգուածեղ ձեւ մը կը ստանայ, երբ 150 միլիոն մարդ կը հաւաքէ, երբ դրամատիրութեան (Եւրոպայի մէկ յատկանիշը) դէմ կը կռուի, — այս պարագան իսկ կը ստեղծէ Եւրոպա մը: Ուրեմն քանի զօրանայ Ռուսիան, կը փարատի եւրոպականութեան տագնապը, այսինքն կը ստեղծուի Եւրոպա մը, ոչ թէ իբրեւ աշխարհագրական պարզ անուն, այլ իբրեւ մեծ հայրենիք մը, մեծ ազգ մը:

Եւ ահա հիմնովին կը խախտի ազգ եւ հայրենիք բառերուն իմաստը:

Ի՞նչ կը նշանակէ «հայրենասիրութիւն» ժամանակավրէ՜պ: կամ ի՞նչ կը նշանակէ ազգասիրութիւն(*): Դարձեալ ժամանակավրէպ:

Արդարեւ, որպէսզի գոյութիւն ունենայ Եւրոպա մը, ամբողջական եւ միացեալ, անբաժան եւ միասնական, պէտք է որ կազմուի նաեւ այդ երկրամասին բնակիչներուն մէջ անկեղծ ու նոր զգացում մը, համազգայնութեան զգացումը: Ամերիկայի, Ասիոյ եւ Ռուսիոյ յարձակողական դիրքին առջեւ՝ ամէն եւրոպացի պէտք է զգայ սէրը համազգային բնակավայրին, եւրոպական երկրամասին: Այս զգացումը բաւական աճած է ընդհ. պատերազմէն յետոյ, թէեւ այդ մեծ պատերազմն էր դարձեալ, որ Եւրոպայի արեւելեան սահմաններուն վրայ ստեղծեց փոքրիկ հայրենիքներ: Ժորժ Ռու, որ կը քննէ Եւրոպայի համազգայնութեան հարցը, կը կարծէ թէ մարդկութիւնը, որ ցեղային կեանքէն անցաւ քաղաքային կեանքին (la cité), եւ քաղաքային կեանքէն՝ ազգային կեանքին (la nation), շուտով պիտի անցնի ազգային կեանքէն համազգային (international) կամ երկրամասային (continental) կեանքին, եւ նոյն կշռոյթով պիտի դիմէ դէպի տիեզերական քաղաքակրթութիւն: Ո՞վ է, որ կուտայ այս կշռոյթը: Տնտեսական պատճառնե՞րը, քաղաքական ցանկութիւննե՞րը, ընկերային ձգտումնե՞րը: Ոչ եւ ոչ: Պարզապէս հաղորդակցութեան միջոցները: Երեկ ձին էր, որ տարածութիւնները կը կտրէր եւ մարդուն կամքն ու տիրապետութիւնը կը հասցնէր մինչեւ ուր որ կրնար: Յետոյ նաւերը, որոնք, կտրելով հեռաւորութիւնները, նոր չափ մը տուին հայրենիքին: Յետոյ երկաթուղին, որ իրարու կապեց զանազան երկիրներ: Իսկ այսօր ինքնաշարժը եւ վաղը օդանաւը պիտի ջնջեն նեղ սահմանները, պիտի տապալեն ազգային տարբերութիւնները, եւ երկրամասէ երկրամաս պիտի տիրէ մէկ կամք, պիտի լսուի մէկ լեզու: Ոչ տարբեր ցեղեր, ոչ թշնամի ազգեր: Մէկ երկիր, մէկ ազգ:

Սակայն մարգարէական այդ հեռանկարին հասնելէ առաջ, ահա երկրամասերու տիրապետութեան պայքարն է, որ տեղի կ'ունենայ: Եւրոպա պիտի յաղթէ՞ Ռուսիոյ, Ասիոյ կամ Ամերիկայի, վերջնապէս դարմանելով իր տագնապը: Եւ ի՞նչ պէտք է նախատեսել այս պայքարին մէջ Հայերուն համար:

Միքայէլ Նալբանդեան կը գրէ.
— «Հայերին մնում է (այս պայքարին մէջ) փորորք օգուտ քաղել իւրեանց դրութիւնից»: Ի՞նչպէս:

Պատասխանելու համար այդ հարցին, անգամ մըն՝ ալ՝ անդրադառնանք Ասիոյ եւ Եւրոպայի արժէքներուն եւ ուժերուն վերագնահատութեան:

ԱԶԱՏԵԱՆ

(*) Երբ patriotismeը կը թարգմանենք հայրենասիրութիւն, ճիշդ է թարգմանել nationalismeն ալ՝ ազգասիրութիւն: Արդէն մեր մէջ սովորութիւն էր հին ատեն …ismeը փոխարինել …սիրութիւն կամ … պաշտութիւն ածանցով: Ածանց կ'ըսեմ, որովհետեւ բարբառ մը չէ, օրինակի համար, նիւթապաշտութիւնը (matérialisme): Ետքէն սովորութիւն դարձաւ գործածել… ականութիւն: Դարձեալ, սովորութիւն է internationalismeը թարգմանել միջազգայնականութիւն, Սակայն, ինչպէս պիտի տեսնուի քիչ յետոյ, հիմա ոչ ոք այդ բառով կը հասկնայ ազգերու յարաբերութիւնը, այլ՝ միութիւնը, բոլոր ազգերու հաւաքական արտայայտութիւնը, ուժը, արժէքը: Այնպէս որ, երբ կ'ըսեմ համազգայնութիւն, պէտք է հասկնալ internationalisme, համայն ազգերու միութիւնը, մէկ ու մեծ ազգ կազմելը: Ա.

ՍԵՒ ԾՈՎԸ ԵՒ ՔԱՐԻՒՂԻ ՀՈՐԵՐԸ

(Խորհրդային ակնոցով)

Մոսկուայի Կրասնայա Զվեզդա թերթին թղթակիցը Փարիզէն կը գրէ.—

Մուսուլի քարիւղին խողովակներուն զետեղման հարցը Ֆրանսայի շահերուն ի նպաստ լուծուած ըլլալով, ֆրանսական քաղաքականութիւնը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ կը ստանայ գործունէութեան նոր խթան մը:

Մուսուլի քարիւղէն իրեն ինկած բաժինը առնելու համար, Ֆրանսա պիտի ուզէ զօրացնել Միջերկրականի իր նաւատորմը: Եւ այդ պարագան իսկ ֆրանսական ծովակալութիւնը «կը մօտեցնէ» Սեւ ծովին: Ատով կը բացատրուի Ֆրանսայի հետաքրքրութիւնը Թուրքիոյ հանդէպ: Ըստ երեւոյթին այդ հետաքրքրութենէն մղուած էր որ «Ֆրանս Միլիթէր» թերթը 18 յունիսի թիւով եւ «Սեւ ծովուն մէջ» խորագիրով կը գրէր.

«Սեւ ծովեան պետութիւնները մտահոգ էին, երբ 1930ին, յունուար ամսուն, Սեւաստաբոլ հասան Պալթիկ ծովի նաւատորմէն ռուսական երկու նաւեր,— «Պարիժսկայա Կոմունա» եւ «Պրոֆինթերն»:

«Օսմանեան կառավարութիւնը շատ բարձրացուց այդ փաստին առթիւ: Եւ իբր թէ հանգստացաւ այն ատեն, երբ հաղորդուեցաւ թէ յիշեալ երկու նաւերը Քրոնշթատ պիտի վերադառնան նորոգուելէ յետոյ: Սակայն ապրիլ ամիսը անցած է շատոնց, իսկ նաւերը կը մնան իրենց տեղը:

Թէեւ Ռումանիա այն օրէն ի վեր Իտալիոյ մէջ շինել տուաւ երկու ռազմանաւեր, սակայն երբեք չի կրնար թէ կրնայ մրցիլ խորհրդային նաւատորմին հետ: Այս է, որ կ'անհանգստացնէ Ֆրանսան: Ճիշդ է, պատերազմի պարագային, Ֆրանսա կրնայ իր նաւատորմը ղրկել Սեւ ծով: Սակայն երբ Թուրքիա չէզոք մնայ, ինչպէս կը պահանջէ ռուսեւթուրք դաշնագիրը իրարու վրայ չյարձակելու մասին, այն ատեն Ֆրանսա նեղուցներէն կրնայ անցընել միայն ծովային այնպիսի ուժեր, որոնք չեն կրնար գերազանցել Ռուսիոյ Սեւ ծովի նաւատորմը: Այսպէս կը տրամադրէ 1923ի Լօզանի դաշնագիրը:

Ուրեմն ֆրանսական հրամանատարութիւնը չի կրնար հաւատալ թէ կը յաջողին իր զինուորական գործողութիւնները Սեւ ծովուն մէջ եւ պաշարումը ռուս նաւահանգիստներուն: Ֆրանսա, ծովային իր յատակագիծերը իրագործելու համար, պէտք է իր կողմը ունենայ Թուրքիան: Նախ այն նպատակով, որ Թուրքիա արգելք չհանդիսանայ իրեն՝ երբ ուզէ Սեւ ծով մտցնել անհրաժեշտ տեսած որեւէ պատերազմական նաւ: Ցետոյ որովհետեւ ֆրանսական ծովային հրամանատարութիւնը գիտէ թէ Թուրքիա զօրաւոր նաւեր ունի Սեւ ծովուն մէջ: Սակայն, ինչպէս յայտնի է, Թուրքիա 1930ին Ռուսիոյ հետ ստորագրած է համաձայնագիր մը, որ կը պահանջէ երկու պետութիւններէն իրարու տեղեկութիւն տալ, առնուազն 6 ամիս առաջ, երբ կ'ուզեն աւելցնել իրենց ծովային ուժերը:

Ֆրանսական զինուորական թերթին յօդուածագիրը չի հաւատար, որ կը յարգուի այդ համաձայնագիրը: Ու կ'ըսէ. «Կը մաղթենք Թուրք կառավարութեան համար, որ Մոսկուա շատ մօտիկ օրերու մէջ որեւէ պատրուակ չգտնէ՝ խզելու համար այդ համաձայնագիրը»: Սակայն ռուսեւթուրք յարաբերութիւնները կը հանգչին բաւական լուրջ եւ ամուր հիմերու վրայ:

Ինչ կը վերաբերի ֆրանսական զինուորական շրջանակներու կարծիքին, Սեւ ծովուն մէջ ուժերու յարաբերութեան մասին, որ իբր թէ կը սպառնայ Թուրքիոյ, անոնց այդ հետաքրքրութիւնն իսկ ցոյց կուտայ, որ Սեւ ծովը ֆրանսական աշխարհակալութեան աչքին վերստին կը ստանայ իր կարեւոր նշանակութիւնը այն օրէն ի վեր, երբ իր տրամադրութեան տակ գտաւ յենակէտ մը, օրինակ՝ քարիւղի նաւահանգիստ մը Միջերկրականի արեւելեան եզերքը: Ֆրանսական աշխարհակալութիւնը «մօտեցեր է» նորէն խորհրդային հացին, քարածուխին եւ կովկասեան նաւթին:

ԲԻՒԶԱՆԴԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Փարիզահայ մամուլը արձագանգ չեղաւ musée des Arts décoratifsի մէջ (Լուվր) բացուած արուեստահանդէսի մը.— Բիւզանդական արուեստի աննախընթաց եւ եզական ցուցահանդէսին, որ արժանի մրցակիցը կը հանդիսանայ յունուարին, Լոնտոնի մէջ բացուած պարսիկ արուեստի գեղաշուք ցուցահանդէսին:

Ամիսներ տեւող բանակցութիւններէ յետոյ, կարելի եղաւ ապահովել Եւրոպայի եւ Ամերիկայի զանազան թանգարաններու եւ անհատական հաւաքածոներու մասնակցութիւնը: Հարեւանցի ակնարկ մը կը բաւէ, ըմբռնելու համար անգնահատելի հարստութիւն մը, որուն վրայ այնքան նախանձախնդրութեամբ կը գուրգուրան:

Դժբախտաբար մեր մէջ գրեթէ չկան բիւզանդագէտներ որոնք կարենային մօտէն ծանօթացնել մեզ բիւզանդական արուեստի պատմութիւնը:

Բիւզանդական արուեստին մեծագոյն մասը ձօնուած է եկեղեցիին եւ պալատին:

330 թուականին Մեծն Կոստանդիանոս կը հիմնէր Վոսփորի ափերուն վրայ իր նոր մայրաքաղաքը: Այն ատեններուն էր երբ քրիստոնէութիւնը դուրս կ'ելլէր գետնադամբաններէն իբրեւ պաշտօնական կրօնք եւ պէտք ունէր ստեղծելու արուեստի նոր ձեւ մը:

Թէեւ ան քիչ ունէր արձանագործներու, քանդակագործներու հոյակապ արտադրութիւններ, նման Յունաստանի եւ Հռոմի, բայց իր կարգին ունեցած է նոյնքան կարեւոր արուեստագէտներու եւ հնարամիտ ճարտարապետներու բանակ մը:

Երկար ժամանակներէ ի վեր արեւելքի ծաղկեալ մեծ քաղաքները, Աղեքսանդրիա, Անտիոք եւ Եփեսոս, ապրող կեդրոններն էին հելլենական մշակոյթին, որ զարգացուցին պաստական ձեւերու հին աւանդութիւնը եւ կազմեցին հիմը բիւզանդական արուեստին: Այս վերջինը աչքի կը զարնէ գլխաւորաբար Դ.էն Զ. դարու առաջին ոսկեշրջանին ծաղկած քրիստոնէական արուեստին մէջ:

Այն թուականներուն արդէն, կանգնուած յիշատակարանները, որքան Վոսփորի նորաշէն մայրաքաղաքին մէջ, նոյնքան եւ աւելի քրիստոնէական յիշատակներով թըրծուած Հռոմի, Երուսաղէմի եւ Անտիոքի, կը կրեն այն ազդեցութիւնները ու նիւթերը, որոնցմով դարեր շարունակ հրաշալիքներ կերտեց հեթանոս Արեւելքը:

Արդ, յիշեալ բազմաթիւ եկեղեցիներէն իրենց հանճարեղ կառուցուածքով, գիտութեամբ եւ գեղեցկութեամբ, ճարտարարուեստական մէկ-մէկ գոհարներ են, որոնց մէկն է Պոլսոյ աննման Այա-Սոֆիան:

Միւս կողմէ արուեստագէտները կը բերէին իրենց ստեղծագործող հանճարին լաւագոյն ընձաները, զարդարանքի ամենամեծ ճաշակաւոր յղացումները, կերպով մը աւելի նուիրականացնելու իրենց յարգանքն ու պաշտամունքը նորայաղթ քրիստոնէութեան:

Այս տողերուն մէջ անհնարին է մանրամասն ծանօթութիւններ տալ արուեստի մը ծագման եւ զարգացման փուլերուն, մանաւանդ բիւզանդականին մասին, որ այնքան յաբափոփոխ շրջաններ անցուցած, գիտական եւ արհեստագիտական բարդ ազդեցութիւններ է կրած:

Pavillon Marsanի այս անօրինակ ցուցահանդէսը իրականացումն է մանր արուեստներու արտադրութեան ճոխ մէկ համախմբումին, Փղոսկրեայ «փլաք»ներ, տուփեր, գիրքի կողքեր, որոնց վրայ ճարտարօրէն քանդակուած են կրօնական զանազան տեսարաններ, արծաթեայ սկաւառակներ, անօթներ եւայլն:

Նուազ հետաքրքրական չեն ոսկի Չերտերու վրայ դրուագուած դէմքեր, զարդանկարչական , կերպասներու կտորներ ցոլացող գոյներով, որ այսօր իսկ կը պահեն իրենց անարատութիւնը, իբրեւ գաղտնիք մը բաղադրութեան: Ասոնք յատկապէս կը հիւսուէին կայսերական արհեստանոցներու մէջ, յիշեցնելով պարսիկ Սասանեան հերպասները:

Միւս կողմէ, հազուագիւտ քարերու վրայ զմայլելի փորագրութիւններ ամենանուրբ վայելչութեամբ: Այս կարգէն է Ռոչիլտի հաւաքածոյէն Օնորիուս կայսեր եւ կայսրուհիին կիսանդրին: Ուրիշ մը նոյնքան հրաշալի, Ամերիկայէն եկած, «Անտիոքի սկիհը», արծաթեայ փորագրութեան գոհար մընէ,— Քրիստոս եւ առաքեալները այգեստանի մը մէջ:

Սրահներէն մէկը յատկացուած է մագաղաթ աւետարաններու, գունագեղ մանրանկարներով, որոնց երկու հատը ԺԳ. եւ ԺԴ. դարու Կիլիկեան շրջանէն հայկական աւետարաններ են:

Հոս կ'արժէ յիշել բիւզանդական խճանկարները («մոզայիք»ները), որ ընդարձակ տեղ մը կը գրաւեն գեղարուեստի մարզին մէջ, զարդարելով Իտալիոյ եւ Պոլսոյ բազմաթիւ եկեղեցիներ ուրմերը(Պոլսոյ մէջ անոնք մեծ մասամբ ծեփիծէ վերածուած են): Այս արուեստը իր գագաթնակէտին հասած էր ԺԲ. դարուն, երբ Բիւզանդիոնը իր մշակոյթը եւ արուեստի շունչը կը սփռէր սլաւ արեւելքի ու լատին արեւմուտքի վրայ:

Դժբախտաբար այդ հսկայ յիշատակարանները իրենց արդ ու զարդով անփոխադրելի են, լրիւ գաղափար մը տալու համար արուեստասէր հասարակութեան:

Մ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

ՏԱՐՕՆԸ

ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ամէն ժողովուրդ, քաղաքակրթուած թէ վայրենի, իրենց ազգային աւանդութիւններու յիշատակելի օրն ունի: Այդ օրը կը տօնեն մեծ խանդավառութեամբ, մայր հայրենիքի ծոցը, մասնաւորապէս բար այն միջավայրի մէջ ուր ծնունդ առած են ազգային հերոսներուն ու սուրբերուն:

Հայ ժողովուրդը, թէեւ աշխարհի ժողովուրդներուն մէջ ամէնէն աւելի զոհուեցաւ իր ազատագրական իտէալին համար, բայց այսօր վտարանդի, հայրենազուրկ, իր բիւրաւոր հերոսներու յիշատակին փոքր կոթող մը կանգնելու տեղ չունի…

Տարօնի ժողովուրդը որ թանկագին բաժին մը ունի ազատագրութեան զոհողութեանց մէջ, այս օտար հողերուններէն՝ իր բեկորներով ամէն տարի 12 յուլիսին կ'ուղէ յարգանք եւ ու սիրոյ զգացումները հաղորդել իր սիրելիներու հոգիներուն:

Տարօնը,հայաշխարհի մէկ անկիւնը սիրելի ու նուիրական, յոյսի, վրէժի ու դիւցազնութեան փառաբան, արհամարհեց հառաչանք ու աղերս, տեսաւ դահիճներու Լէնկթիմուրի արեան բաղնիքները, կարմիր սուլթանի ջարդերը,Էնվէր Թալէաթեան սպանդը, բայց չընդունեց ստրկութիւնը: Միշտ մնաց անվեհեր ու աննկուն՝ հայ ազատագրութեան ճամբուն վրայ իր ժողովրդի արեան յորդաններով: Գալարուեցաւ յեղափոխութեան ալիքներուն մէջ, խոշտանգուեցաւ, բնաջնջման սարսափներու ենթարկուեցաւ, բայց միշտ ալ աւելցաւ իր ֆէտայիներու շարժման եռանդը: Տարօն վաղուց հասկցած էր թէ տիրոջը միշտ անգութ ու զիջատիչ է. ազատութիւնը կը կայանայ ռազմի եւ վրէժի մէջ: Պէտք էր զինուիլ, պայքարիլ գիշատիչ անհամար «պաշըպօզուք»ներու, աշիրէթներու, հազարաւոր բանակներու դէմ: Ու այսպէս իր տկար ուսերուն վրայ իր փոխադ ձեռքերով վաթսունական թուականներէն ի վեր տարաւ հայ ազատագրութեան ծանր լուծը, ծնաւ ազատութեան գաղափարի հերոսները, առաջամարտիկ զինուորներ, նշանաւոր խմբապետներ, որպիսիք հայ մարտական կուսակցութեան ռահվիրաները, իր քրտինքի ու արեան գնով սնոյց յեղափոխութիւնը, իր վաստակաբեկ չարաչար աշխատանքի լումաներով զէնք առաւ, հաւաքական դիմադրութեամբ պաշտպանեց հայ դատը գերմարդկային ճիգերով: Եղաւ այն ինչ որ է Նիշը Սերպիոյ, Նավարինը՝ Յունաստանի, Սօֆիա՝ Պուլկարիոյ համար:

Տարօնի հերոսամարտերը շատ են: Սասուն ուխտած էր իր ժայռերէն բուռ մը քաջերով չափուիլ անթիւ խուժաններու ու բանակներու դէմ: Զէյթունէն յետոյ Տարօնն էր որ ուժգին արձագանգ կուտար հայկական հարցի շուրջը:

Անիծեալ ճակատագրին, ռուս եւ անգլիական հակամարտութեան զոհ գացին այդ ամէնը: 1915ի եղեռնը իր մահասփիւռ թոյն ու ժահրը Էնվէր Թալէաթեանկարիճներով թափեց փոքր ժողովուրդին սրտին մէջ, կասեցուց հայ վրէժի ու ազատութեան երակը:

Հանգչէ՛, սիրելի Տարօն, մենք քու հարազատ բեկորներդ կ'երդնունք որ մեր ազատամարտը կատարած ենք սերունդէ սերունդ, հոգ չէ թէ մեր հառաչանքները լսուին օտար, հեռաւոր հորիզոններէ:

Գ. ՇԷԽԻԿԵԱՆ

ՄԱՐԱԽՆԵՐՈՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Անցեալ շաբթու մարախի զարհուրելի տեղատարափ մը իջաւ Հալէպի շրջականները, Պապ, Ազազ,Ճէպէլը Սէման եւ այլ տեղեր, ուր հունձքերը ամբողջովին բնաջինջ եղան: Շատ մը վայրերու մէջ մարախները այնքան խիտ շարքերով անցան որ պահ մը կարծուեցաւ թէ արեւու խաւարում տեղի կ'ունենար: Տեղական թերթերը կը պահանջեն որ կառավարութիւնը դեղչէ հողագործներու տուրքերը, նկատի առնելով անոնց կրած վնասը:

ԱՐՇԱԿ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կ'իյնան մէկը
…րջիւսին եռեւէն, աշնան դալկահար
…երեւներու նման, բոլորն ալ գոհ
…ույն անողոք հիւանդութեան— թո-
կախտին։
…Կը մեռնին հեռու հայրենի հո-
…ղէն ու հարազատներու խնամքէն,
…հիւանդանոցներու խուլ անկիւննե-
…ուն մէջ, սիրելիներու կարօտը
…րտերուն եւ արցունքը աչքերուն
…էջ։
Ահա մէկը եւս, «Իշխան» են-
…թակոմիտէի ընկերներէն Արշակ Նա-
…խասարդեան, Սուրմալուի Իգդիր
…իւղէն։ 33 տարեկան, անծնողք եւ
…մուրի։ Մէկը Հայաստանի հան-
…րապետութեան հաւատարիմ, պար-
…ածանաչ եւ անվախ զինուորներէն։
Փետրուարեան ապստամբութենէն
…տոյ, 1921ին Հայաստանի բանա-
…ին հետ կ'անցնի Զանգեզուր եւ
…նկից ալ Պարսկաստան, Թաւրիզ։
…ն երեք տարի հանրապետական
…ռավարութեան անդամներուն քով
… մնայ ու կը ծառայէ իր սիրած
…ղովուրդին, մնալով միշտ հաւա-
…րիմ, բոլորէն սիրուած եւ ծայր
…ստիճան գաղտնապահ։
Ցետագային, Ատրպատականի
…ղը. Կոմիտէի յանձնարարագրով
… մեկնի Եւրոպա։ Իր առօրեայ
…պրուստը ճարելու մտահոգութեամբ
…կու-երեք տարի կը թափառի
…րանսայի զանազան շրջանները,
…շտ իբր գործարանային բանուոր։
Հակառակ այս անհրապոյր մթնո-
…րտին եւ կրած զանութիւններուն,
…նվթար եւ մաունքի մը սրբու-
…թամբ իր մէջ կը պահէ Դաշնակ-
…ցութեան խտէալը եւ դաշնակցական
…ւնուորի վեհ ու մաքուր գաղափա-
…րականութիւնը։ Վերին աստիճանի
…ողաքավար էր ու համեստ իր մե-
…րուն հանդէպ, մասնաւորաբար
…ւսակցական եւ պետական գոր-
…ծերու մասին անսահման զուր-
…րանք եւ յարգանք ունէր։
Վերջին տարիներս հաստատուած
Մարսէյլ՝ եւ անդամագրուած Իշ-
…ն ենթակոմիտէի, ուր կը կատա-
…ր իր նիւթական եւ բարոյական
…որ պարտականութիւնները։
Կ'աշխատէր շաքարի գործարանի
մէջ, ուր եւ ստացաւ կործանա-
…ր հիւանդութիւնը, թոքախտ։ Երկու
…րի շարունակ Մարսէյլի Քոն-
…փսիոն հիւանդանոցին մէջ տառա-
…լէ յետոյ, յուլիս 2ին կ'աւանդէ
…ին։
Մահուան վերջին վայրկեանին,
…եվարքի գալարումներուն մէջ, կը
…հանջէ իր զրպանին մէջ խնամքով
…հուած կուսակցական տետրակը
…ուրիշ թուղթեր, վերջին անգամ,
…ոտով ու արցունքոտ աչքերով կը
…բուրէ Դաշնակցութեան արիւնա-
… զինանշանը և կը փակէ աչքերը։
Թաղումը կատարուեցաւ յուլիս
…, եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Սէն
…ուի գերեզմանատան մէջ։
Ցարգա՛նք իր յիշատակին։

Տիգրան Թադէոսեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՆՈՐ ՋՐՄՈՒՂԸ

Այս մասին ճարտարապետ Կ. Ռուզբաշեան հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ «Խորհ. Հայաստանի.—

Երեւանի ներկայ ջրմուղը շինուած է 1912ին։

Ըստ նախագիծին, ջրմուղը պիտի տար օրական 200,000 դոյլ ջուր, համաձայն Երեւանի բնակչութեան թիւին, որ 28,000 էր այն ատեն։ Նախագիծերը կը պատրաստուէին նկատի առնելով բնակչութեան աճումը 20 տարուան մէջ։ Եթէ Երեւանի բնակչութեան աճումը բնական չափով տեղի ունենար, ըստ 3 տոկոս, 1932ին Երեւանի բնակչութեան թիւը պիտի ըլլար 50,400։ Սակայն, այս վերջին տարիներուն, Երեւանի բնակչութիւնը այնքան աճեցաւ, որ այժմ կը հաշուուի մօտ 100,000։ Նկատելով, որ Երեւանի ջրմուղէն կ'օգտուին նաեւ Նորքի, Աւան գիւղի Արաբկիրի, Քանաքեռի, Վերին եւ Ներքին Շէնգաւիթ գիւղերուն, Թաղագիւղի, երկաթուղիի կայանին, բամպակամշակութեան կեդրոնին բնակիչները, որոշ է թէ ջուրը պիտի պակսէր։

Անցեալ նոյեմբերին, երբ չափուեցաւ ջրմուղին հայթայթած ջուրին քանակը, տեսնուեցաւ որ 24 ժամէն կը ստացուի 170,000 դոյլ։

Ուրեմն իւրաքանչիւր բնակիչի կ'իյնայ 1,41 դոյլ։ Այս բաժինին մէջ կը մտնէ ջուրը, որ կը թափի, բաղնիքներուն ու արտաքնոցներուն կը տրուի, լուացարանները կը ղրկուի, փողոցները ջրելու կը ծառայէ, հրշէջները մարելու կը գործածուի։ Եւրոպայի մէջ իւրաքանչիւր մարդու կը նախատեսուի տալ 10 դոյլ ջուր։ Այսպէս մէկ կողմէ ջուրի պակասը, միւս կողմէ Երեւանի բնակչութեան աճումը պատճառ կը դառնային, որ ջրաբաշխ ծորակներու մօտ կազմուին պոչեր, մանաւանդ ամառ ատեն։ Իսկ հրդեհի ժամանակ աւելի գէշ, ինչպէս անցեալ տարի՝ երբ ջուրը պակսեցաւ եւ կարի գործարանը այրեցաւ բոլորովին։

Ուստի քաղաքային խորհուրդը 1929ին որոշեց լայնցնել ջրմուղը այնքան որ տայ օրական 1,500,000 դոյլ։ Սակայն «չուգուն»է խողովակները կարելի չեղաւ ստանալ ժամանակին, այս պատճառով 1930ին պատրաստուեցաւ երկրորդ նախագիծ մը, «պեթոնէ» խողովակներով ջուր բերելու համար Դրբուլաղէն Երեւան։ Ջուրը պիտի գայ մինչեւ քաղաք, եւ բարձր թաղի մը մէջ, Աբովեան փողոցին վերեւը, պիտի շինուի երկու ճնշման ջրամբար 450,000 դոյլ պարունակութեամբ։ Ջրամբարէն մինչեւ տուները ջուրը պիտի տարուի «չուգունէ» ճնշող խողովակներով։ Ճնշման ջրամբարներուն բարձրութիւնը պիտի կրնայ ջուրը հանել տուներուն մինչեւ հինգերորդ յարկերը կամ հրդեհի ատեն մինչեւ տանիքները։

Այս նախագիծը կրնայ ջուր հայթայթել 220,000 բնակիչի, թիւ մը որուն պիտի հասնի Երեւան քանի տարիէն։ Քաղաքին ջրմուղին շինութենէն յետոյ, պիտի սկսուի նոր ջրմուղներ շինել Էջմիածնի, Կոտայքի եւ Ղամարլուի համար, որոնք խմելու մաքուր ջուր չունին։

Այս նախագիծը կը նստի մէկ միլիոն 580,000 րուբլի։ Աժան կը նկատուի այս ծախքը, որովհետեւ ջուրը կուգայ ինքնահոս, առանց ծծիչ մեքենաներու եւ առանց մաքրուելու, որ անհրաժեշտ չէ։

Շինութիւնները սկսած են 1929ին։ Այժմ գրեթէ աւարտած են ջրամբարները։ Պատրաստ են ակօսներն ալ, ուր պիտի դրուին խողովակները։ Այս ակօսները փորուած են մէկուկէս մեթր խոր, որպէսզի ջուրը պաղ ըլլայ ամառը եւ չսառի ձմեռը։

ԿԱՐԿՈՒՏ ԸՆԿՈՅԶԻ ՄԵԾՈՒԹԵԱՄԲ

Յունիս 25ին Սարդարաբադ, Թափաղիբի, Մոլլա-Բայազետ, Քեարիմարխ եւ Գեչուլու գիւղերուն վրայ, որոնք բամպակամշակութեան շրջաններ են, ընկոյզի մեծութեամբ կարկուտ տեղաց եւ շուտով 3 վերշոկ,(մօտ 20 սանթիմեթր) թանձրութեամբ նստաւ գետինը։

Սարդարաբադ եւ Թափաղիբի գիւղերուն ցանքերուն մէկ մասը, իսկ Մոլլա-Բայազետի, Քեարիմարխի եւ Գեչուլուի ամբողջ ցանքը հարիւրին հարիւր համեմատութեամբ փճացած է։ Կարկուտը սաստիկ կը հարուածէր անոնք, որ կ'աշխատէին դաշտին մէջ, այնպէս որ շատերուն մարմինը ուռած կապուտցած է։ Հասած օգնութեան շնորհիւ, անմիջապէս գիւղ փոխադրուեցան անոնք որ չկրցան փախչիլ եւ դաշտը մնացած էին։

Շուտով հասան բժշկական ջոկատները, անհրաժեշտ դարմանը տալու աղէտեալներուն։ Կարկուտն ու սաստիկ քամին կոտրեցին կոտրեցին ու գետը թափեցին այգիներուն վազերը եւ ծառերուն ճիւղերը։ Վնասուած են նաեւ քանի մը տուներ, ջարդուած են պատուհաններու ապակիները։

Աղէտեալ գիւղերուն օգնելու համար, ձեռք առնուած են անհրաժեշտ միջոցները։

ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ

Հայաստանի զանազան շրջաններէն Երեւան հաւաքուած են 3000 սկաուտներ։ Յունիս 25ին Երեւանի մարզադաշտին մէջ բոլորը միասին կատարեցին մարզական խաղեր, յետոյ կանգնեցին «Օդանաւ» բուրգը։ Յաջորդ օրն ալ շարունակուեցան մարզական խաղերը։ Ցետոյ Երեւանի, Լէնինականի, Ղարաքիլիսայի, Բայազետի, Վաղարշապատի, Ղամարլուի, Աշտարակի խումբերը գընդակի խաղեր ու մրցումներ կատարեցին։

Իրիկուան ալ գացին կուսակցական բանուորական ակումբները, ուր բանուորները, իրենց պատմեցին երկրին նուաճումները, ապագայ ծրագիրները,— հէքեաթի ձեւով, բայց այս անգամ ոչ թէ «կար ու չկար» ըսելով, այլ «պիտի, պիտի» կրկնելով։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

Պօղազլեանէն (Եոզկատ) յունիս 26 թիւով կը գրեն թէ կեսարիոյ Առաջն. փոխանորդ Սերովբէ քհ. Պուրմաեան հոն հասած է եւ ներկայացած է գայմագամին եւ ոստիկանապետին ու յայտնած է այցելութեան նպատակը։ Գայմագամն ու ոստիկանապետը լաւ ընդունելութիւն ըրած են իրեն եւ արտօնած զինքը այցելելու հայ գիւղերը։ Հայախօս 350ի չափ Հայեր կը գտնուին այդ գիւղերուն մէջ եւ կը զբաղին երկրագործութեամբ, գայմագամը յայտնած է թէ գոհ է Պօղազլեանի Հայերէն իբր հաւատարիմ եւ շինարար հայրենակիցներ։ Նոյն հաւաստիքը յայտնած են նաեւ տեղացի Թուրքերը։ Հայ բնակչութիւնը այցելած է քահանային, որ տեղեկացած է թէ անոնք մեկնող ազգակիցներուն թողած արտերուն մէջ կ'աշխատին եւ բարեկեցիկ են։ Կարօտեալները կը խնամուին իրենք իրենց մէջ։ Մուրացիկ չկայ։

Քահանան յունիս 26ի օրը մկրտած է 20ի չափ երախայ։ Կրկին թիւով մկրտուելիքներ կան դեռ։ Ժողովուրդը 17 տարիէ ի վեր քահանայ չէր տեսած։ Կիներն են որ աւելի կը հետաքրքրուին անցեալ բնականոն կեանքով։ Գիւղին ամէնէն բարձր գիրքին վրայ սքանչելի եւ բարձրադիր եկեղեցի մը ունին Հայերը։ Այս եկեղեցին անաղարտ մնացած է իբր կոթող մօտաւոր անցեալի։ 1910ին Սահակ Կաթողիկոս Եոզկատ երթալու առթիւ Պօղազլեան եկած եւ այդ եկեղեցիին մէջ պատարագած ու քարոզած է։ Եկեղեցին ոեւէ յիշատակութիւն չունի։ Անունն է Ս. Աստուածածին։ Շէնքը հազիւ 40-50 տարուան է կ'ըսուի, բայց շատ հաստատուն է։ Եոզկատի կուսակալը հրամայեր է անցեալին մէջ պահպանել եկեղեցին։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

ԼԱ ՍԻՕԹԱ.— Մեր գաղութի մասին շատ գրուեցաւ «Ցառաջ»ի մէջ։

Վերջացող ամսուան մէջ ուրախալի էր մեզի տեսնել սրտցաւ հայրենակիցներու որոշ մասին շարժումը՝ միանալու եւ հաւաքաբար դարման մը խորհելու համար։ Քանի մը խորհրդակցութիւններէ յետոյ, 27 յունիսին տեղի ունեցաւ ընդհանուր ժողով մը, ուր միաձայնութեամբ կազմուեցաւ Լսարանական Միութիւն մը։ Վարչութեան անդամ ընտրուեցան Պ. Պ. Յակոբ Չէքմէնեան, Հաճի Յակոբ Թաթիկեան, Զարեհ Բլատեան, Ցարութիւն Պիպէրեան եւ Մեսրոպ Կաղինեան, որոնց պաշտօն տրուեցաւ պատրաստել Ծրագիր-Կանոնագիր մը յառաջիկայ ընդհ. ժողովի մը մէջ վաւերացնելու պայմանաւ։

Լիայոյս ենք թէ նորակազմ միութիւնը իր համեստ առաջադրութիւններով խիկապէս մեծ դեր պիտի կատարէ։ Ան պարբերաբար պիտի կազմէ դասախօսական ժողովներ կարող դասախօսներ հրաւիրելով, որոնք ֆրանսական եւ հայկական պատմութիւններէն կարեւոր մասեր պիտի բացատրեն հայ ծնողներուն։ Իսկ երիտասարդութիւնը ինքնին պիտի մօտենայ բանախօսներուն աւելի մօտէն լսելու հայ պատմութիւնը, գրականութիւնը, զարգացումը անցեալին ու ներկայի մէջ։ Առաջադրուած է նոյն իսկ գիշերային դասախօսութիւններ սարքել աշխատող երիտասարդութեան ֆրանսերէն, հայերէն եւյլն. սորվեցնելու համար։

Դժբախտաբար ունինք հայրենակիցներ, որոնք կարծես հիւսիսային բեւեռէն եկած են։ Չեն ուզեր մօտենալ որ եւ է ազգային շարժումի։ Եւ աւելի ցաւալին այն է որ անոնք բոլորը թրքական գեհենին արհաւիրքը իրենց մորթին վրայ կրած ու տեսած են։ Կան նաեւ մաս մը բողոքական հայրենակիցներ ալ որ սրբազան պարտականութիւն կը սեպեն հեռու մնալ որեւէ հայկական հաւաքոյթէ։ Կրօնքը բոլորովին խղճի պարտականութիւն սեպելով անհրաժեշտ է բոլորուիլ, Հայը Հայ պահելու նուիրական գործին շուրջ։ Ապա թէ ոչ, ինչպէս նախանշանները այժմէն իսկ կը տեսնուին, նորահաս սերունդը պիտի օտարանայ։

Անցեալ օր ականատես եղայ փոքրիկներու խաղերուն, պատուհանիս տակ։ Բոլորն ալ Հայ, 6էն 10 տարեկան, թիւով 7։ Կարգի շարուած տեսակ մը խաղ կ'ընէին. իրենց խօսակցութիւնները առանց բացառութեան օտար էին։ Տասը վայրկեան դիտողութեանս ընթացքին բառ մը հայերէն չկրցայ լսել։ Իսկ տասը քայլ անդին կար ուրիշ պզտիկներու խումբ մը որոնց խօսակցութիւններէն որոշապէս կը տեսնուէր թէ Իտալացի էին եւ իրենց լեզուով կ'արտայայտուէին։ Ինչո՞ւ, որովհետեւ իրենց ծնողքին դաստիարակութիւնը եւ բծախնդրութիւնը բոլորովին տարբեր եղած է քան մերինները։ Վերոյիշեալ 7 փոքրիկները անոնցմէ են որ օրական մէկ ժամ հայերէն դաստիարակութիւն կը ստանան Նախորդ վարժուհիէն։ Օգտուելով գաղութին անկազմակերպ վիճակէն եւ անշարժութենէն, այս Նախորդ վարժուհին անձնապէս Նախկին վարժարանի շէնքին մէջ շարունակեց մաս մը աշակերտներու դասաւանդութիւն ընել օրական մէկ ժամ միայն։ Եւ գիտէք ի՞նչ դիրք բռնած է Նորակազմ Լսարանական Միութեան հանդէպ, — համբերութիւնը ունեցանք կարդալու իր ազդը, Լսար. Միութեան ընդհ. ժողովէն երկու օր յետոյ մեր գործածած զուգը փակցուած իր իսկ ձեռքով։

(ԽՄԲ.— Պատճէնը մեզի ղըրկուած է, բայց զանց կ'առնենք)։

Կ'ըսեն թէ այս վարժուհին, Ա. Ազամեան, 25 տարուան փորձառութիւն ունի… Բայց փոխանակ Նորակազմ Միութեան սատարելու, խաղեր կը սարքէ որպէսզի տապալէ, գործիք դառնալով քանի մը թափթփուքներու ձեռքը։

Ոչ, Լա Սիօթայի գիտակից հայ գաղութը Լսարանական Միութիւնը կանգուն պիտի պահէ, որովհետեւ Ֆրանսայի հիւրընկալ գիրկը ապաստանած իւրաքանչիւր ժողովուրդ ազատ է իր մշակութային կեանքը վառ պահելու, օրինական սահմանի մէջ։

Գաղութին կը մնայ համերաշխօրէն բոլորուիլ Նորակազմ միութեան շուրջ, լսելու համար հայ խօսքը, հայ պատմութիւնը, հայ երգը եւ վերջապէս հայ մշակոյթը, միացած ֆրանսական մեծ ազգի շքեղ պատմութեան հետ։

Կուտինացի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական Վերին Մարմինը այս տարի եւս կը կազմակերպէ սկաուտներու օգտափոխութեան համար բանակում մը Մարսէյլի եւ Սէն Ռափայէլի միջեւ, ծովեզերեայ մայրիներով շրջապատուած գեղեցիկ դիրքի մը վրայ օգոստոս 1էն մինչեւ 31։

Բանակումին կրնան մասնակցիլ 8 տարեկանէն մինչեւ 16 տարեկան սկաուտ եւ ոչ-սկաուտ պատանիները։

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն օր ժամը 1-30էն մինչեւ 4, Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնական գրասենեակը, 1 rue Saulnier, Մէթրօ Քատէ։ Արձանագրութիւնները կը դադրին յուլիս 20ին։ Անկէ վերջ կատարուած դիմումները անհետեւանք կը մնան։

Բանակումի մէկ ամսուան ծախք որոշուած է 400 ֆրանք, իսկ 15 օրուան համար 225 ֆրանք, աւելի մանրամասնութեանց համար նոյնպէս դիմել Հ. Մ. Ը. Մ.ի Գրասենեակը։

Սկաուտական վերին մարմին

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԽՈՀԱՆՈՑԻՆ ԳԻՐՔԸ, Բ. մաս Տպ. «Հորիզոն» Մարսէյլ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

…ւ ինքզինք զսպելով՝ հար-
ց.
— Դուն հոս մնալո՞ւ եկար։
— Այնպէս է, տուն մը մնա-
…եկեր եմ։
— Է, մնալու եկեր ես նէ, ան
…ուզ գեղդ մոռցիր տէ, խուզի
…ցի եղիր։ Աստուծով նորէն
… երթաս նէ, հոն ի՛նչ կ'ու-
…նէ ան եղիր։ Հոս հէ՛մ քե-
…ընես, հէ՛մ մեզի։ Հոս քա-
…ագէտ ըլլալու է։ Ականջիդ
…րէ աս պատուիրանքը— Օր-
…եղ՝ սկիզբն իմաստութեան,
…ուղ Հասան փաշայի։
— Անանկ է, էֆէնտի, անանկ
…՛տ պատուական խրատ է,
…ղակեց ազնուաշուքներու
…երգը միանուագ։
…պիսկոպոսը միջամտութեան
…կ զգաց։
— Բայց էֆէնտի, ի՞նչ ընե-
…է հարցուց, դէմքը խոժոռած։
…ասան փաշա է, աս Հիւսէյին փաշա է ըսելով մեր եկեղեցական արարողութիւնները փոխելո՞ւ ենք, ջնջելո՞ւ ենք։ Եթէ հինգ հարիւր տարի է ի վեր ատ քաղաքագէտ իմաստութեան դպրոցին աշակերտած ըլլայինք՝ այսօրուան օրս Հայաստանեայց եկեղեցի մնացած չէր ըլլար։ Գացող պանդուխտն ալ «ազատութիւն» կ'ըսէր, եկողն ալ կ'ըսէ, ես ալ եթէ ապասաւորեմ, ես ալ պիտի ըսեմ։

— Սրբազա՛ն, սրբազա՛ն, խելքդ կանչէ որ տուն գայ, աղաղակեց էֆէնտին. ըսել ալ կա՛յ, ըսել ալ կա՛յ։ Երեսուն տարի է որ աս ժամն եմ. օր մը օրանց մէկերնիդ լսեցի՞ք որ «ազատութենէն ետքը» ժողովուրդը «ամէն» պոռայ, «Տէր ողորմեա» գոչէ՝ հէ՞։

Այս ուշագրաւ դիտողութեան վրայ մտածելու համար քանի մը րոպէ շնորհելէ յետոյ, տրտմաձայն մրմնջեց.

— Աս մէկ ամիս է ի՛նչ կը դառնայ, չի՛յտէ՞ք։

Յուլիս տասնըհինգի ակնարկութիւնը յուշարար ազդարարութիւն մըն էր, ազգին համար նոր ստեղծուած կացութեան ծանրութիւնը չմոռնալու զեկուցում մը։ Լռջացան երեսները, կարկեցան բերանները։

Էֆէնտին շուրջը աչք մը նետեց, դէմքերը այլափոխեալ տեսաւ։ Հոգ չէ, թո՛ղ իրենք ալ քաշէին։ Կէս ժամէ ի վեր ինքն ալ կը տառապէր իր իշխանութեան դէմ ընդվզումի նշաններէն։ Կը զգար թէ իր ազդեցութեան տկարացումը Օրթագեղին աղետաբեր պիտի ըլլայ։ Անգլուխ մնալով իր թաղն ալ անխոհեմութեան պիտի մղուէր. ինքն իր մէջը փրկչի կոչում զգացողի գիտակցութեամբ էր որ ուզած էր Օրթագեղը փորձանքի դէմ ապահովել։ Հիմակ որ ա՛լ նպատակին հասած ըլլալ կը կարծէր, հարկ տեսաւ մեղմանալ։ Կապը կտրելու չէր.

ուստի խօսքն անուշութեամբ պանդուխտին ուղղեց.

— Հիմա, տէր հայր, ինծի մտիկ ըրէ որ ըսեմ, յայտարարեց։ Ես ամէնէն նախանձախնդիրն եմ եկեղեցական արարողութիւններու, բայց «հարկը օրէնքը կը լուծէ» ըսեր են։

Ու դառնալով միւս եկեղեցականներուն, աւելցուց.

— Ես քիչը կ'ըսեմ, դուք շատը հասկցէք։

— Բայց ի՞նչպէս ընելու է, էֆէնտի, հարցուց աւագերէցն անուշութեամբ։

— Ի՞նչպէս ընելու է, հիմակ ըսեմ, պատասխանեց էֆէնտին, ու, տէր Յուսիկին դառնալով, իր հրահանգները տուաւ.

— Սա «ա»ն բերնէդ կամացուկ մը կը հանես, հազալով մը։ Մարդ ենք, հազալնիս կը բռնէ, ան ալ մեղք չէ՛ ես։ «Զատ»ը կ'ուտես։ Կ'ուտե՛ս, տէրտէր, կ'ուտե՛ս, չէ նէ ա՛ն մեզի կ'ուտէ։ «Եղբարց մերոց»ին հազդ քիչ մը կ'անցնի։ «Գերելոց»ին վրայէն՝ լփռտելով։ Էֆէնտիմ, գերելոց ըլլալ չեն ուզեր նէ, թո՛ղ խելքերնին գլուխնին կենան։ Փա՛ռք Աստուծոյ, մենք ալ քրիստոնեայ ենք, մեզի՞ ինչու գերելոց չեն ըներ։ Էֆէ՞մ։

— Անանկ է եա՛, անանկ է եա՛, ձայնեց նորէն աշխարհականներու խմբերգը միանուագ ու բարեխրատն ալ շարունակեց.

— «Եւ շնորհ յառաջիկայ»ին եկա՞ր մի, քեզի խուլա՛ճ, խուլա՛ճ իզին, պոռա՛ ու պոռա, կ'ուզես նէ թող ձանձ մինչեւ Շնորհք էֆէնտիին տունը հասնի։

Ընդհանուր քրքիջ մը պատասխանեց այս կատակաբանութեան, որ էֆէնտիին հանդարտացման բարեգուշակ նշանն էր։

— Հիմակ «ինտոր ընելու է»ն սորվեցա՛ր եա, տէր հայր, ա՛լ երթաս բարով։ Եւ «Տէր ընդ քեզ» ըսելով հրահանգիչ էֆէնտին պանդուխտ քահանան արձակեց.

— Էֆէնտի, յայտարարեց տէրտէրը ոտքի ելլելով, ատանկ խօսքերէն ես բան չեմ հասկնար։ Սրբազանը եթէ կը հանի, թող հրաման տայ, ու ա՛լ կիրակի օրերը ես սպասաւորութիւն չընեմ։

— Է, էն աղէկն ալ ատ կ'ըլլայ, քրթմնջեց էֆէնտին սրտնեղութեամբ։

Պանդուխտը եպիսկոպոսին առջեւը խոնարհութիւն ըրաւ, երկու քահանաները առանձին ողջունեց, եւ աշխարհականներուն ալ ընդհանուր բարեւ մը տալով դուրս ելաւ։

— Զա՛ն բարբարոս յանապատի, անոր համար կը քաշենք եա, ըսաւ հեղինակաւոր ազնուաշուքը իր քովիններուն։

Էֆէնտին, ա՛լ խոնջ ու վաստակաբեկ, ժամացոյցը հանեց, նայեցաւ եւ «օ՜» մը թողուց, իբր զարմացագին արտայայտութիւնը ժամանակին յառաջացման համար։ Անմիջապէս ոտքի ելլելով, «հրամեցէ՛ք, սրբազան հայր» հրաւէր կարդաց եպիսկոպոսին։ Քանի մը «հրամեցէք» ալ բոլոր ներկայ գտնուողներուն ուղղեց։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

ւաստիքները թէ պարտքերու յետաձգումէն խնայուած գումարները պիտի գործածուին միայն երկրին տնտեսական վերակազմութեան։

.*. Կացութիւնը միշտ ծանր է Պերլինի մէջ։ Թէեւ վերջին օրերս դրամատուններէն քաշուած դրամներու գումարը 60 միլիոնէն իջած է 25 միլիոնի, բայց մեծ անձկութիւն կը տիրէ։ Կը հաւատեն թէ Ամերիկա որ եւ է պարագայի մէջ թոյլ չպիտի տայ որ կործանի Գերմանիոյ վարկը։ Հաւանական է որ հաւաքական ձեռնարկ մը կատարուի։

.*. Հրաւիրագիրներ ուղղուած են արդէն Լոնտոնի ժողովին համար, որ պիտի գումարուի յուլիս 17ին։ Ամերիկան ստորագրած չըլլալով Երնկի ծրագիրը, միայն «դիտող» մը պիտի ղրկէ։

Թշուառութիւնը Պուլկարիոյ մէջ

Սօֆիայի թերթերը կը գրեն թէ երկրագործական նախարարին առաջարկով, դատական նախարարութիւնը հրամանագիր մը հանած է, որուն համաձայն գիւղական ստացուածքներու բռնի վաճառումը պիտի դադրի երեք ամիս։ Այս վաճառումները կը կատարուէին ի հաշիւ պարտքերու, այն ինչ պուլկար հողագործները ծանրապէս վնասուած են տիրող տագնապէն։

Հաւաքական տնտեսութիւնը

1931 Յուլիս 1ին խորհրդային իշխանութիւնը կը հաշուէր 219,000 «կոլխոզ» (հաւաքական տնտեսութիւն), որ կը ներկայացնէ 13,695,000 գիւղական տնտեսութեան, այսինքն 55 առ հարիւր։ Կոլխոզները եւ Սովխոզները (խորհրդային տնտեսութիւն) ցանած են 67,500,000 հեքտար տարածութիւն։ Տասներկու միլիոն անհատ հողագործներ ալ ցանած են մնացեալ տարածութիւնը։ Հարաւային շրջաններուն մէջ, հունձքը սկսած է։

Թէեւ պաշտօնական տեղեկագիրները կ'աւետեն թէ ցանքի ծրագիրը հարիւրին 97 իրականացած է, հարիւրին 10ը յաւելում ցուցնելով անցեալ տարի ցանուած տարածութեան վրայ բայց մտահոգութիւն կը տիրէ կոլխոզներու աշխատանքի արդիւնքի մասին։ Նոյնպէս խնդիր է թէ իշխանութիւնը ընդդիմութեան չպիտի՞ հանդիպի, երբ ուզէ առնել հաւաքական տնտեսութեանց հունձքը։

ԱՆՁՐԵՒ, ԿԱՐԿՈՒՏ, ՑՈՒՐՏ

Մինչ սարսափելի տաքերէն բազմաթիւ մարդիկ կը մեռնին Մ. Նահանգներուն, Քանատայի եւ ուրիշ երկիրներու մէջ (Յունաստանի մէջ ալ երեք անգլիացի նաւազներ մեռան), աշնանային օդ մը կը տիրէ Փարիզի մէջ։ Օրը քանի մը անգամ կ'անձրեւէ, տաքուկ արեւ մը կ'երեւայ, յետոյ նորէն կ'ամպոտի օդը։ Իսկ երէկ յայտնապէս ցուրտ էր։

Գալով գաւառներուն, փոթորիկները կը շարունակուին։ Պօվէրի շրջանին մէջ ութ հոգի կայծակնահար եղան։ Վիէնի մէջ՝ բուռն փոթորիկները չեն դադրած մայիսէն ի վեր։ Իսկ ձիւնը փառաւորապէս նստած է Անըսիի մէջ (Հօթ-Սավուա)։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լա Սիօթա, Յ. Պ.— 70,
Վիթրի, Ա.Տ.— 140,
Պերլին, Ք. Ռ.— 200,
Մարսէյլ, Մ. Զ.— 35,
Սէն Թ'Օպան, Խաչ.— 35,

Պ. Վահրամ Կրպոյեան, Այրի Տիկին Ս. Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Բարունակ Կրպոյեան եւ իրենց պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, աղջկան, քրոջ աղջկան, հարսին եւ ազգականին

ՏԻԿ. ԱՆԺԷԼ ԿՐՊՈՅԵԱՆԻ

դառնադէտ մահը՝ 21 տարեկան երիտասարդ հասակին,

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին Cochin հիւանդանոցին մէջ, ուսկից հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Thiais գերեզմանատունը,

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Սեբաստացի (Գէփճելիէն), պղնձագործ Աւետիս Օտապաշեան կը փնտռէ իր աղջիկը՝ Արշալոյս Օտապաշեան, որ 9 տարեկան հասակին տարագրուած է իր խորթ մօր Ջարուհիի հետ։ Իսկական մօր անունը էլմաս է, 1917ին Նիսիպի թոռուն Մահմուտ գիւղը ըլլալը հաստատուած է։ Անկէ ի վեր տեղեկութիւն չիկայ. իր մասին։ Ստոյգ լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» եւ 200 ֆր։ նուէր, իմացնել՝ Ա. Օտապաշեանի, Traverse du Canal, No. 2, La Valbarelle, Marseille, France.

կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել,

— Կը փնտռեմ հայրս Թովմաս Էքմէքճեան եւ եղբայրս Անդրանիկ (կարնեցի), որոնք 1915ին մնացին Մալաթիոյ սարերը, Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Սիրանուշ Էքմէքճեանի, 13 Rue des Dominicains, Marseille, Գրատուն «Յառաջ»։

Պ. ՏԻՐԱՆ Զաքարեանէ եւ իր ծանօթներէն կը խնդրուի իր հասցէն յայտնել «Յառաջ»ի վարչութեան։ Իր վերջին հասցէն էր, 82 Rue de la Mare, Paris (20).

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ-ՎԻՃԱԲ. ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.—Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ Ընկ. Բ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Քրիստափոր, Ռոստոմ, Իշխան ենթակոմիտէներու բոլոր ընկերները, ինչպէս նաեւ Պատանեկան միութեան անդամները։

ԼԱ ՍԻՕԹԱ.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։

Կը խօսի՝ Ընկ. Բ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ԱՌԹԻՒ

Տարօն Տուրուբերանի Հայր. միութիւնը սարքած է թէյասեղան մը ի պատիւ իր հայրենակիցներուն։ Այս Կիրակի ժամը 3ին, 150 Route d'Orléans, Պանեօ։ Կը հրաւիրուին Տարօնցի հայրենակիցները իրենց ընտանեկան պարագաներով։

ԾԱՆՕԹ.— Փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը և իջնել Պանեօ կայարանը, ուր առաջնորդողներ պիտի սպասեն։

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Կէյվէյի եւ շրջ. Հայր. միութեան կողմէ

Այս Կիրակի առաւօտեան ժամը 11.30ին հոգեհանգիստ պիտի կատարուի ի յիշատակ 1920 Յուլիս 8ի սպանդին զոհ գացած հայրենակիցներու։

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի բոլոր հայրենակիցները։

Դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Ալֆորվիլի մէջ, Սէնի Գետափը։

Կը նախագահէ Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐՃԵԱՆ

Երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ։

Ճաշը կարելի է միասին բերել։ Տոմսերը պահ գնել եկեղեցիին դիմացը Պ. Պ. Ազարեանի մօտ, 17 Rue Brochet։ Ճոխպիւֆէ ժողովրդական գիներով։ Մուտքը ազատ է։ Անձրեւի պարագային պատսպարուած վայր։ Շոգեկառք կար տը Լիոնէն ամէն 15 վայրկեան։ Շոգենաւ եւ 103 թիւ թռամուէյ։

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ-ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Այս կիր. առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Meudonի անտառին մէջ

Կը մասնակցին Սկաուտ բոլոր խումբերը

Տեղի կ'ունենան սկաուտական խաղեր, ձեռական աշխատութիւններու ցուցադրութիւն եւ անակնկալներ։

Եկէ՛ք եւ տեսէք նոր սերունդի փրկութեան կենդանի եւ հաբազատ պատկերը։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Տեղացող անձրեւներուն հետեւանքով, յառաջիկայ Օգոստոսին յետաձգուած է Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի դաշտահանդէսը, որ տեղի պիտի ունենար Սէն Քլուի անտառին մէջ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ 2 Օգոստոս կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն ժամը 8

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 32 Ave. des Gobelins. Կը խօսի ընկ. Ռէն, Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕի Վռամեան խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 8.30ին, 241 Rue J. J. Rousseau։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն,

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕի Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Նոր Ակումբին մէջ, 241 Rue J. J. Rousseau, Իսի լէ Մուլինօ։ Կը խօսի՝ ընկերուհի Ս. Տէր Դաւթեան, *Ռոստոմի մասին։*

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 9ին կառ Մօնբառնասի քովի սրճարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէին վիճաբանական ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 131 Fbg. du Temple.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Սարգիս Մինասեան խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot. Կը խօսի՝ Ընկ. Վ. Շուշանեան, *նիւթ՝ «ինչ է ընկերվարութիւնը»։*

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ընկեր Կարօ խումբի ժողովը այս կիրակի ժամը 2ին ընկ. Յովհաննէս Ջարոյեանի բնակարանին մէջ,

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ Հայր. միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Gafé la Petite Source*ի մէջ։ Մէթրօ Օտէօն։*

ՋԱՐՍԱՆՃԱԳԻ Լիոնի Հայր. միութեան մասնաճիւղերու Գ. Պատգամաւորական ժողովը տեղի պիտի ունենայ Լիոնի մէջ այս Կիրակի. 206 Rue Duguesclin Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատանեկան միութեան Գրադարանը։

ՀՐԱՒԷՐ

Ի գիտութիւն Շավիլի եւ շրջակայից հայութեան, կը յայտարարենք թէ՝ Յուլիս 13, Վարդավառի Մեռելոցի օրը յատուկ Ս. Պատարագ պիտի մատուցուի գիւղիս առժամեայ մանկապարտէզի սրահին մէջ, 20 Ave. Ville d'Avray, Շավիլ։

Յաւարտ Ս. Պատարագի հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն պիտի կատարուի հանուր ննջեցելոց հոգւոց համար։

վարչութիւն Շավիլի եւ Շրջ. եկեղեց. միութեան

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
11
ՅՈՒԼԻՍ
1931

11 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1618

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՇՈՇՈՐԹԱՊԱՏՈՒՄ

Հեռո՛ւ մեզմէ զուարճանալու ո՛րեւէ տրամադրութիւն: Բայց, կարելի չէ զսպել մեր ծիծաղը — եւ միանգամայն արգահատանքը — թղթատելով խորհրդային մամուլը:

Անցեալ Ապրիլ 29ին, Թիֆլիսի պաշտօնաթերթը, «Զարիա Վաստոկա», իսկ Մայիս 4ին, «Խորհրդային Հայաստան»ը էջերով հէքեաթներ գրի առեր էին, ապացուցանելու համար թէ Դաշնակցութիւնը դաւեր կը լարէ Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ դէմ, աջակցութեամբ... հանգուցեալ Պօղոս Նուպար փաշայի, Կիրիլ մեծ դուքսին, Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ այլ աշխարհակալ պետութեանց: Պօղոս Նուպարը դարձուցեր էին... Դաշնակցութեան լիազօր՝ Կիրիլ մեծ դուքսին հետ պայմանագիր կնքելու համար Նիսի մէջ:

— «Ռամկավար» Պօղոս Նուպար փաշան կիրիլի հետ պայմանագիր կնքելու գործում դաշնակցական լիազօրի դերում — դա այնպիսի մի տեսարան է, որ արժանի է ուշադրութեան, եթէ վերյիշենք այն գժտութիւնները, որոնք շարունակ բաժանել են այսպէս կոչուած «Հայկական կադետներին» (ռամկավարներին) եւ «դաշնակներին»:

Եւ դեռ ի՛նչ սարսափելի յայտնութիւններ.

— *«Կասկածից վեր է որ, անգլօ-ֆրանսիական իմպերիալիզմը, Դաշնակները եւ Երկրորդ Ինտերնացիոնալը համաձայնեցրել են ԽՍՀՄ.ի դէմ քրտական սեպ ստեղծելու իրենց գործողութիւնները», Նպատակ ունենալով «պայքար մղել ԽՍՀՄ. դէմ, խորհրդային Անդրկովկասը խորհրդային Միութիւնից բաժանելու համար»: («Խ. Հ.» 7 մայիս):*

Այս հէքեաթները կարկտելու համար, բոլշեւիկ վարիչներն ու գրիչները օգտուեր էին Պէյրութի «Էլ Ահրամ» թերթին մէկ զառանցանքէն: Գունաւորելով, ճոխացնելով եւ ուռեցնելով զայն, անմիջապէս հնչեցուցին ահազանգը, եւ իրարու ետեւէ ժողովի հրաւիրեցին բազմազան կազմակերպութիւններ, որպէսզի բանաձեւեր քուէարկել տան, Դաշնակցութեան «ինտերվենցիոնիստական ավանտուրա»յին դէմ: Այս առթիւ էր որ, ատեան քաշեցին նաեւ Հայաստանի գրոց-բրոցները, դաւանափոխ Քաջազնունիէն մինչեւ ուղղագրական հերոս Մանուկ Աբեղեանը, լեզուաբան Աճառեանն ու հնագէտ Աշխարհբէգը, եւն.:

Խեղկատակութիւնը չէ վերջացած տակաւին: Կրնա՞յ վերջանալ: Եթէ վերջանայ, ի՞նչպէս պիտի զբաղեցնեն շարքերը:

«Խորհրդային Հայաստան»ի Յունիս 27ի թիւին մէջ, առաջին էջի առաջին երեք սիւնակներուն գլուխը կը կարդանք, խոշոր տառերով.

— «Դաշնակցութեան արիւնոտ դաւերի մի նոր մերկացում.— «Ֆրանկֆուրտեր Ցայտունգ»ը քրտական հարցի ու հայկական հակայեղափոխական կուսակցութիւնների դերի մասին»:

Գերմանական թերթը հրատարակեր է թղթակցութիւն մը՝ Պոլսէն, Թրքական «կանանչ Տետրակ»ին առթիւ: Համաձայն թղթակցին պատմութեան, քրտական շարժման անմիջական կազմակերպիչը կը՛ հանդիսանայ՝

— «Հայկական դաշնակ կուսակցութիւնը, որ ուրիշի դրամներով ստեղծած է քրտական գաղտնի «Հօյբուն» կազմակերպութիւնը եւ ծրագրած ու ղեկավարած է անոր գործունէութիւնը»:

Եւ դեռ ինչե՛ր.

— «Հայկ.տարրերը.ի դիմաց դաշնակցականներու, Հնչակեաններու եւ Ռամկավարներու եւ ուրիշ հայկական ազգայնական խմբակներու, արտասահմանի մէջ իրենց ունեցած մեծ կապերով, կարեւորագոյն շարժիչ զսպանակները կը հանդիսանան խորհրդային Միութեան եւ Թուրքիոյ դէմ ուղղուած զանազան շարժումներու համար»:

Այսքանը, արդէն, բաւական էր բոնկցնելու Երեւանցիներու դիւրավառ ուղեղը:

Եւ ահա կրակ ու բոց կը տեղայ «Խորհրդային Հայաստան»ը, վերլուծելով գերմանական թերթին լուրերը, եւ տակէ տակ շարելով գլուխ-գործոց ապուշութիւններ: Այս առթիւ խմբագրութիւնը անգամ մըն ալ կը շեշտէ հնչակեաններու եւ ռամկավարներու մեղսակցութիւնը, նորէն վկայութեան կանչելով «Էլ Ահրամ»ի «կատարած մերկացումը» Պօղոս Նուպար փաշայի եւ կիրիլի, այդ երկու «թագազուրկ արքաներ»ու յայտնի բանակցութիւններու մասին»:

Որպէսզի հարազատութիւնը չպղծուի, նոյնութեամբ կ՚արտատպենք «Խորհրդային Հայաստան»ի չքնա՛ղ շարադրութիւնը.

— «Հայկական բուրժուազիայի բոլոր կուսակցութիւնները հանդէս են գալիս միասնական ֆրոնտով (ճակատ), որպէս իմպերիալիզմի տանու (տունի) շների մի փոհմակ, որոնք միշտ պատրաստ են կատարելու իրենց տէրերի ամէն մի ցանկութիւնը»:

Եզրակացութի՞ւնը — սաստկացնել պայքարը ներքին ճակատի վրայ, բոլոր անոնց դէմ որ չեն ըմբռներ վտանգին ահաւորութիւնը, միջամտութիւնը, «հակախորհրդային պատերազմի պատրաստութիւնը» որ տեղի կ՚ունենայ... Սուրիոյ «հայկական օջախ»ին մէջ...

Եւ նորէն քար մը խե՛ղճ Քաջազնունիի գլխուն.

— «Բոլոր նրանք ովքեր փորձում են չտեսնել այդ, հանդիսանում են պատերազմի հրձիգների փաստական գործակալները: Քաջազնունու եւ նրա ձայնակիցների տարտամ դատողութիւնները ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ *բացարձակ փորձեր խամրեցնելու մեր մասսաների զգօնութիւնը եւ այդպիսով ճանապարհ հարթելու Դաշնակցութեան ինտերվանցիոնիստական դաւերի իրագործման համար»*:

... Եւ հիմա, բարեւի կեցէք, եղբա՛րք ի ռամկավարութիւն:

Շ.

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԸ
ՋՆՋՈՒԱԾ?

Սելանիկի «Հորիզոն»ին մէջ կը կարդանք հետեւեալ տարօրինակ լուրը (4 յուլիս).

— *«Երեք տարի առաջ արծարծուած եւ ապա թաղուած խնդիր մը, այսօր, անգամ մըն ալ եւ այս անգամ աւելի քան պաշտօնապէս ու վճռապէս մէջտեղ կուգայ, բոլոր սիրտերուն ցաւ ու տրտմութիւն պատճառելու համար:*

Ահաւասիկ դժբախտ լուրը.— Մակեդոնիոյ ընդհ. կուսակալութիւնը, վերջնական կերպով ջնջեց այլեւս Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ Ազգ. Առաջնորդարանին, ինչպէս նաեւ հայ համայնքին գոյութիւնը: *Ընդհ. կուսակալ Պ. Ս. Կօնաթաս, իր իրաւասութեան ենթակայ բոլոր կառավարական եւ քաղաքային իշխանութեանց ղրկած է նոր շրջաբերական մը, որով կը հրահանգուի ասկէ վերջ չճանչնալ հայկական Առաջնորդարանի* (մէթրօփոլիս) *եւ համայնքի* (քինօթիս) *գոյութիւնը, հետեւաբար եւ չյարաբերուիլ անոնց հետ: Այս շրջաբերականին մէկ պատճէնն ալ ղրկուած է տեղւոյս Առաջնորդարանին, առ ի տեղեկութիւն:*

Այս պաշտօնագրի հիման վրայ ալ, ընդհ. կուսակալութեան պատկան մէկ սպասարկութիւնը, անցեալ օր թաղ. Խորհուրդին վերադարձուցած է խնդրարկուի մը մէկ վկայագիրը, որուն վրայ կային «մէթրօփոլիս» եւ «քինօթիս» վերտառութիւնները: Պաշտօնեան, կարմիր մատիտով ջնջած էր վերոյիշեալ զոյգ մը բառերը, յայտնելով խնդրարկուին, թէ այս տեսակ մարմիններ չեն ճանչնար իրենք: Ասկէ զատ, բերանացի թելադրուած է ազգ. իշխանութեանց, ասկէ վերջ գործել միայն իբրեւ «Հայ Եկեղեցիի Խորհուրդ» (Էֆօրիա Թիս Արմէնիքիս Էքլիսիաս):

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ԱԿՌԱՆԵՐՈՎ ԵՒ ԵՂՈՒՆԳՆԵՐՈՎ...

Տակաւին չէ դադրած Թուրք ընդդիմադիր թերթերու եւ քէմալական օրկաններու կռիւը: Դրադէտ եւ հրապարակագիր Եազըճը Գատրի պէյէն մինչէ «Հաքիմիյէթը Միլլիյէ»ի էջերէն (պաշտօնաթերթ).

— *«Անատօլուի անկախութեան պայքարը իր մասնաւոր աւանդութիւնը, նպատակը, իր առանձնայատուկ սիսթէմը ունի: Ասիկա ուրիշ բան չէ եթէ ոչ խալք կուսակցութեան եւ իր կառավարութեան որդեգրած ուղղութիւնը: Եւրոպացիները Քէմալիզմ կոչեցին այս ուղղութիւնը: Մենք այդ կուսակցութիւնը կը ներկայացնենք ահաւասիկ: Մենք ո՛չ ռամկավար, ո՛չ ազատական, ո՛չ ընկերվարական, ոչ ալ ֆաշիստ ենք: Սաքարիոյ, Դօճաթէփէի քէմալիստներն ենք, Լօզանի քէմալիստներն ենք միայն:*

Չե՛նք ճանչնար խօսքի ազատութիւնը, երբ Թուրքիոյ ապագան է որ խնդրոյ առարկայ է: Չե՛նք թոյլատրեր որ Լօզանի դաշնագիրը ստեղծող մտայնութեան եւ ոգիին հակառակ որեւէ ընթացք ցոյց տրուի: Ու մանաւանդ մեր ակռաներով եւ եղունգներով կը բզքտենք ամէն անոնք, որ կը փորձեն լեզու եւ ձեռք երկարել Մուսթաֆա Քէմալի, այն դրօշակին զոր այս ազգը իր գլխուն վրայ կը կրէ: Եթէ չենք կրցած մինչեւ հիմա ընել ասիկա, ամօ՛թ մեզի:»

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ ՆՈՐ ԱԲԲԱՀԱՅՐԸ

Վիէննայէն կը հեռագրեն մեզի Յուլիս 9 Թուականով.— *Միաբանութեան նոր Աբբահայր ընտրուեցաւ Հ. Մեսրոպ Հապոզեան:*

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ստացած ենք հետեւեալ գումարները.—

Վէնսէնի Հայ կրթասիրաց միութեան հանգանակութիւնը, գանձապետ Պ. Նուպար Մարգարեանի ձեռքով	189.—
Գրիգոր Քէֆիկեան (Ռուսիյյեօն)	10.—
Մ. Նշանեան, (Պուրկուան)	10.—
գումար	209.—
յուլիս 10ի գումարը	8996.—
ընդհ. գումար	9205.—

×

ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Մ. Նշանեան, (Պուրկուան)	10.—
յուլիս 4ի գումարը	3975.60
ընդհ. գումար՝	3985.60

*
* *

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 7 Յուլիս.— Քէօթահիոյ նորակազմ հայրենակցական երկսեռ միութիւնը իր հայրենակից մեծ երաժշտագէտ Կոմիտաս վարդապետի անուան շուրջ ստեղծուած խանդավառութենէն ազդուած, մտադրած է հոս եւս Փարիզի համերգին մէկ մանրանկարը տալ ի պատիւ վարդապետին: Գոյացած հասոյթը պիտի ուղարկէ խնամատարութեան, յատկացնելու համար ձեռագիր տետրակներու հրատարակման:

Միութիւնս Փարիզի համերգին մասնակցած ըլլալու համար իր նիհար գանձէն կ՚ուղարկէ ձեզ՝ (300) երեք հարիւր Ֆր. խնդրելով յանձնել Կոմիտասեան խնամատարութեան:

(կնիք)

ԽՄԲ.— կը խնդրուի ստանալ համապատասխան ընկալագրով:

ԽՈՇՈՐ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Պրէմէնի (Գերմանիա) ընդհ. դատախազութիւնը որոշեց իբրեւ խարդախ սնանկ դատի քաշել Լահուզէն եղբայրները — երեք հոգի — որոնք գլխաւոր վարիչներն էին «Նօյտտէօյչէ Վօլլէ»ի, բրդեղէնի մեծ հաստատութեան: Ընկերութեան բացն է 240 միլիոն մառք: Թերթերը կը հրատարակեն երեք եղբայրներուն կալուածներուն պատկերները,— հրաշալի դղեակներ՝ շինուած եւ կահաւորուած Գերմանիոյ առաջնակարգ ճարտարապետներուն եւ արուեստագէտներուն կողմէ: Երեք եղբայրները իշխանավայել կեանք կը վարէին, ի հաշիւ 14 գերմանական եւ 22 օտար դրամատուններու: Միայն Լոնտոնի սեղանաւորական շրջանակները երեք միլիոն ստերլին կը պահանջեն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Գերմանիան փրկելու համար

ՃԵՊԸՆԹԱՑ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Տօքթ. Լութեր, Րայխսպանքի տնօրէնը, Ամսթերտամ գնաց առջի օր, յետոյ օդանաւով անցաւ Լոնտոն, անկէ իջաւ Փարիզ եւ կը մեկնի Պազէլ: Նպատակն է՝ օտար հրապարակներու աջակցութիւնը ապահովել Գերմանիոյ տնտեսական վերակազմութեան համար: Յոյս կայ որ Տօքթ. Լութեր յաջողի ոչ միայն երկարաձգել տալ 100 միլիոն տոլարի փոխառութեան պայմանաժամը, այլ եւ նոր վարկեր ստանալ, վեց ամսուան համար: Րայխսպանքը այժմէն միջոցներ ձեռք կ՚առնէ, նոր կացութեան յարմարելու համար: Արդէն հաղորդեցինք խոշոր սէնտիքայի մը կազմութեան լուրը: Այդ խմբակցութեան կը մասնակցին հազար գերմանական հաստատութիւններ, համաձայն իրենց կարողութեան: Այս կերպով կառավարութիւնը իր տրամադրութեան տակ պիտի ունենայ 500 միլիոն մառք, որ արհամարհելի գումար մը չէ, ներկայ պայմաններուն մէջ: Կը յուսացուի արտասահմանէն ալ ապահովել մէկուկէս կամ երկու միլիառ մառք (9—12 միլիառ ֆրանք), երկար պայմանաժամով: Այսպիսի աջակցութիւն մը վեր է անհատական միջոցներէ, հետեւաբար պիտի ապահովուի հաւաքական մասնակցութեամբ:

*** *Պերլինի մէջ գէշ տպաւորութիւն գործեցին անգլ. կարգ մը թերթերու արտայայտութիւնները: Այսպէս, «Տէյլի Հէրըլտ», աշխատաւորականներուն պաշտօնական օրկանը, կը թելադրէ որ Գերմանիա ինքնաբերաբար դադրեցնէ յածանաւերու շինութիւնը եւ հրաժարի աւստրօ-գերման մաքսային համաձայնութենէն, մտնելով եւրոպական ընդհանուր միութեան մէջ: Պերլինի անգլ. դեսպանն ալ այս իմաստով խօսքեր ըրած է Գերմանիոյ վարչապետին, որուն տուած պատասխանը նպաստաւոր չերեւար: Դեսպանը նորէն ուշադրութիւն պիտի հրաւիրէ այս հարցի մասին:*

Կեցցէ՜ «Յեղափոխութիւնը»...

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ հռչակաւոր պատմաբան Պլատոնօֆ, անդամ գիտական Ակադեմիային, հինգ տարի աքսորի դատապարտուեցաւ, Վիատկա բնակելու պայմանով: Ուրիշ ակադեմական մը, Լազարէֆ, դատապարտուեցաւ տասը տարի բերդարգելութեան: Կինը իր քաղաքացիական իրաւունքներէն զրկուած եւ բնակարանէն արտաքսուած ըլլալով, անձնասպան եղաւ:

Մուսոլինի կը սպառնայ խզել

Իտալական թերթերը քանի մը օր լռութիւն պահելէ յետոյ, սկսած են բուռն մեղադրանքներ ուղղել Վատիկանի դէմ, վերջին կոնդակին առթիւ: Ամէնէն նշանակալից հրատարակութիւնը բրաւ «Մէսսաճէրօ», դիտել տալով թէ Պապին կոնդակը կը ձգտի նուազեցնել պետական իշխանութեան հմայքը եւ ազդեցութիւնը, վարկաբեկելու համար ազգը: «Այս վիճակը չի համապատասխաներ կառավարութեան սկզբունքներուն: Միակ լուծումն է 1929 փետր. 11ի պայմանագրին (կոնկորտա) խզումը: Ինչ որ ալ ըլլան այդ լուծման հետեւանքները, ֆաշիօն ի վիճակի է պաշարինով դիմագրաւելու զանոնք թէ Իտալիոյ ե՛ւ թէ աշխարհի առջեւ. բայց իրաւունք ունի նաեւ մերժելու ամէն պատասխանատուութիւն»:

*** *Շատ բարդ խնդիր է խզումը: Երբ կնքուեցաւ Լաթրանի համաձայնութիւնը, խնդիր ծագեցաւ թէ Հռոմ եւ Վատիկան անքակտելի դիւանագիտական վաւերագիրնե՞ր կը համարեն դաշնագիրը եւ պայմանագիրը: Քանի մը շաբաթ վերջը, Մուսոլինի յայտարարեց թէ իրեն համար անջատ բաներ են մէկը եւ միւսը. իսկ Պապը պատասխանեց թէ դաշնագիրը եւ կոնկորտան անքակտելի են, մէկուն արժէքը կախում ունի միւսէն: Կա՛մ երկուքը մէկ պիտի մնան, կամ երկուքը մէկ պիտի իյնան: Այնպէս որ, եթէ Հռոմ խզէ կոնկորտան, Պապը չեղեալ պիտի համարէ Լաթրանի դաշնագիրը, պիտի հրաժարի Վատիկանի պետութենէն, ինքզինքը համարելով միշտ գերի, ինչպէս առաջ, նոյնիսկ վերադարձնելով Իտալիոյ տուած հաշուեյարդարի գումարը:*

*** *Ֆաշական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը շրջաբերականով մը չեղեալ հռչակեց այն կարգադրութիւնը որուն համաձայն ֆաշական արձանագրութիւնը եւ կաթոլիկ միութեան արձանագրութիւնը միեւնոյն արժէքը ունէին:*

Իրաքի թագաւորը Թուրքիոյ մէջ

Էնկիւրիէն պաշտօնական հեռագիր մը կ՚աւետէ Ֆէյսալ թագաւորին եւ Մ. Քէմալի սիրալիր տեսակցութիւնը: Կ՚աւելցնէ թէ Իրաքի վարչապետ Նուրի փաշա եւ ելմտական նախարար Րիւսթէմ պէյ այցելեցին Ըսմէթ փաշայի, Թէվֆիգ Րիւշտի պէյի եւ միւս գործավարներուն, տնտեսական յարաբերութեանց մասին բանակցութիւններ կատարելու եւ իրենց հպատակներուն բնակութեան պայմանները փոխադարձաբար ճշդելու համար: Խօսակցութեանց ընթացքին, երկու կողմերն ալ հաստատեցին թէ տիրող բարեկամութիւնը կը համապա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊՈԼՍՈՅ ՀՈԳԵՎԱՐՔԸ
ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԻՃԱԿԸ

Այս խորագրին տակ L'Echo de Paris*ի մէջ, 8 յուլիս, յօդ-ուածաշարք մը ունի Ռընէ Վան-լանտ։ Նոյն օրուան թիւով, Անտրէ Վիոլիս* Le Petit Parisien*ի մէջ* կը խօսեցնէ Թուրքիոյ նախկին Թա-գաւորը, Սուլթան Ապտիւլ Մէճիտ։ Երկու յօդուածներն ալ կը շօշափեն Թուրքիոյ ներկայ կեանքը։ Այդ պատճառով, կը կտրենք գլխաւոր ու կարեւոր մասերը եւ կը ներ-կայացնենք մեր ընթերցողներուն։

* * *

Ի՞նչ կը խորհի Ապտիւլ Մէճիտ Թուրքիոյ նորահաստատ վարչաձե-ւին մասին։ Ան, ժառանգորդը աշ-խարհի ամենահին արքայական գեր-դաստաններէն մէկուն, դեռ երէկ կը թագաւորէր երեք հարիւր քսան մի-լիոն մարդոց վրայ։ Իրեն կը տրուէր «Հաւատացեալներուն հրամանատա-րը», «Աստուծոյ շուքը երկրի վրայ» տարօրոգելիները։ Պաշտպանն էր սըր-բազան նշխարներուն,— մարգարէին վերարկուն, դրօշակը, սուրը, հողա-թափները, մօրուքը։ 1922ին, Պոլսոյ հին պալատին մէջ, իրեն շնորհուե-ցաւ խալիֆայութիւնը, եւ բազմա-թիւ իշխաններ ու շէյխեր գացին իր ձեռքերն համբուրել, երբ ան կանգնած էր մարգարիտով, յակին-թով ու զմրուխտով զրուագուած իր գահին մօտ։ Ցետոյ, երկու տարի ա-ռաջ, խալիֆայութիւնը առին իրմէ։ Եւ ստիպեցին զինքը, որ հեռանայ Թուրքիոյ հողերէն, Պոլսոյ պալատ-ներէն։ Եւ ահա Նիսի մէջ, ծաղկա-ւէտ բլուրի մը վրայ։ Գլխին՝ ոչ ապարօշ ցցունազարդ եւ մարգար-տայեռ, կռնակը ոչ վերարկու հայ-րենի մետաքսահիւս եւ հրաշափայլ։ Ոչ իսկ սաթէ կամ սադրինէ համ-րիչ մը ձեռքին։ Հագուած է Եւրո-պացիի պէս։

Սուլթան Ապտիւլ Մէճիտ նախ կը բացատրէ Թուրքերուն հին յա-րաբերութիւնները Նիսի հետ։

—1543ին Թուրք նաւատորմին հրա-մանատարը օգնութեան եկաւ Ֆրան-սացիներուն Նմբակոծելու Նիսը։ Այստեղ ապրեցաւ, իբրեւ աքսորական, Նա-խահայրերէս մին, իշխան Ճէմ, որ ոտանաւորներ ալ գրեց...։

Ցետոյ իր կեանքը։ Կը պատմէ իր տղայութիւնը, զոր, Ապտիւլ Հա-միտի շրջանին, անցուց վախի եւ դողի մէջ։ Հակառակ Համիտի կամ-քին, Ապտիւլ Մէճիտ կանոնաւոր ուսում կը ստանայ, եւրոպական լե-զուներ կը սորվի, կը սիրէ ջութակը եւ նկարչի վրձինը։ Սիրահար պար-տիզամշակութեան, կը պատմէ թէ Սկիւտարցիները կը կարծէին, որ կր-նար հմայել իր լճակին ձուկերը։

— «1924ին, մարտ ամսուն մէջ Ազգ. Ժողովը ջնջեց խալիֆայու-թիւնը եւ հրամայեց, որ 32 իշխան-ներ եւ 35 իշխանուհիներ հեռա-նան Թրքական հողէն։

Ես պիտի ծափահարէի Մուս-թաֆա Քէմալը, եթէ տեսնէի որ ան Թուրքիան կ'առաջնորդէ դէպի յառաջդիմութեան եւ քաղաքակր-թութեան, ճամբով մը, որ համապա-տասխանէ Թրքական աւանդութիւն-ներուն եւ կարողութիւններուն։ Ափ-սո՜ս, այսպէս չեղաւ սակայն։

Քրոմուէլ, Նափոլէոն որքան մեծ զինուորականներ էին, նոյնքան մեծ շինարարներ եղան։ Մուսթաֆա Քէ-մալ անգերազանցելի զօրավար մըն է, փրկեց երկիրը շնորհիւ իր քա-ջութեան եւ կամքին։ Սակայն ոչ ստեղծագործող մըն է, ոչ ալ կազ-մակերպիչ մը։ Առանց կողմնացոյցի եւ առանց ծովային քարտէսի, կը յաւակնի վարել Թուրք պետութեան նաւը ալեկոծ ջուրերու վրայ։ Բայց դէպի նաւաբեկութի՜ւն կ'առաջ-նորդէ ան։

Կառավարչութիւնը բնածին կա-րողութիւն մը չէ, ինչպէս կ'ըսեն։ Ոչ ալ «հաղուստն է, որ աբեղայ կը դարձնէ ամէն մարդ»։ Ֆէսի տեղ բանի գլխարկ հագած ըլլալուն հա-մա՞ր է, որ Թուրքը պիտի կրնայ յանկարծ եւ հրաշքով քաղաքակրթեալ մը դառնալ»։

Ցետոյ, պահ մը դիտելով իր մեծ հօր պատկերը, կ'ըսէ.

— «Պապս է, Մահմուտ Բ. որ յարգուած Խալիֆա մըն էր։ Խոյտեալ կը շրջէր մայրաքաղաքին մէջ։ Իր որդին, Ապտիւլ Մէճիտ Ա., համե-ցաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմը։ Իսկ հայրս, Ապտիւլ Ազիզ, վարչա-կան եւ դատական կարեւոր բարե-նորոգումներ կատարեց երկրին մէջ։ Թուրքիան օժտեց արդիական նաւա-տորմով։ Այն շրջանին Թրքական դպրոցները մեծ յարգ ստացան Ֆը-րանսայի մէջ։ Եւ Ռընան կ'ըսէր. «Հիւանդ մարդը հիւանդ չէ այլ եւս»։ Կը խոստովանիմ, որ Ապտիւլ Համի-տի շրջանը ետ-դարձ մը եղաւ։ Քա-ղաքական մեծ սխալներ գործուե-ցան, չեմ ուզեր անդրադառնալ ա-տոնց։ Սակայն կը մեղադրեմ Մ. Քէմալը, որ շահագործեց երկ-րին սխալները եւ դժբախտութիւն-ները, մոլորեցնելով Թուրքիան ա-նել եւ փտանգաւոր ճամբու մը մէջ։ Ի՞նչպէս Ամանուլլահի փորձառու-թիւնը դաս մը չեղաւ իրեն։ Ինչո՞ւ չի հետեւիր չափաւորութեան եւ խոհեմութեան օրինակին, զոր կու տայ Աֆղանիստանի Նատիր խանը։ Պետութեան վարիչ մը պէտք է քննէ իր ազգին կարծիքի զարկերա-կը։ Այն մարդը, զոր «կազի» կը կո-չեն, զանց առաւ այդ հոգը։ Ահա թէ ինչո՛ւ դժգոհութիւնը կը տիրէ Թուրքիոյ մէջ։ Կը բաւէ կարդալ օտար առաքելութեանց տեղեկագիր-ները, օտար լրագրողներու տպաւո-րութիւնները, եւ մանաւանդ կառա-վարութեան վիճակագրութիւնները, հաստատելու համար թէ երկրին տնտեսական վիճակը ողբալի է։ Քաղաքակրթութիւնը չէ, այլ քաղա-քակրթութեան շուքը, զոր երկիր մտցուց Մուսթաֆա Քէմալ»։

* * *

Ֆրանսական թղթակիցը յետոյ կը շօշափէ նախկին խալիֆային կարծիքը համիսլամութեան մասին։ Եւ Ապտիւլ Մէճիտ կը պատաս-խանէ.

— «Եւրոպայի պետական մար-դիկը շատ սխալ գաղափարներ ու-նին իսլամական հարցերու մասին։ Անոնք միշտ կ'երեւակայեն թէ իս-լամութիւնը թշնամի է քրիստոնէու-թեան։ Եւ կը խօսին համիսլամու-թեան եւ իր վտանգներուն մասին։ Ժամանակավրէ՜պ։ Իսլամը ապրիլ կ'ուզէ միայն եւ աշխատակցիլ եւ-րոպական ազգերու հետ։ Շատ հե-ռու է յառաջդիմութեան թշնամի երեւալէ։ Մ'ի՛թէ չըսա՞ւ մարգարէն. «Գացէք Չինաստան, ուր է գիտու-թիւնը»։ Եւ Գուրանը միշտ կը թե-լադրէ հասարակաց գործերը յանձ-նել ձեռնհասներուն։ Ժամանակին, Ռամազանը սկսելու համար անհրա-ժեշտ էր, որ երեք սրբակրօն ան-ձեր իրենց աչքերովը տեսնէին լու-սինը եւ վկայութիւն տային։ Հիմա կը բաւէ հարցնել դիտարանին...։ Ահա արդիականացած է իսլամու-թիւնն ալ...»։

* * *

L'Echo de Paris*ի թղթակիցը* Ռընէ Վալանտ, աւելի բանաստեղ-ծութիւն է, որ կ'ընէ։ Նկարչութիւնը Պոլսոյ երկինքին, Մարմարայի ջու-րերուն, մինարէներու գիծերուն, ինչպէս Փիէր Լօթի։ Յանկարծ կը պատմէ.—

Նաւ կը բարձրանան — հոն ուր կը գտնուի թղթակիցը,— Թուրք պաշտօնեաները, որոնց հագուստը կը յիշեցնէ գերմանական համա-զգեստը։ Խիստ եւ լուրջ դէմքեր են։

Ֆրանսացի 4 նաւազներ, որոնք պիտի մտնեն դեսպանատան պա-հակախումբին մէջ, կը ներկայա-ցնեն իրենց թուղթերը՝ ցամաք ելլե-լու համար։ Իրենց դիտել կը տրուի թէ արտօնուած չէ ցամաք ելլել այս-պէս համազգեստով։ Բայց քաղաքա-յին զգեստ չունին նաւազները։

— Երբ Թրքական նաւատորմէն Մարսէյլ հասնէին Թուրք նաւազներ, ոչ մէկ արգելք համազգեստով ցա-մաք ելլելու։

— Բայց հոս ամէն մարդ պէտք է հպատակի Թրքական օրէնքին։

Յանկարծ բարեկամ մը Ֆրան-սացիին ականջին կ'ըսէ.

— Մի պնդեր, յետոյ նեղը կը դնեն քեզ։

Եւ Ֆրանսացի նաւազները կը հագնին նաւուն մէջ ծառայողներուն հագուստները եւ ցամաք կ'ելլեն ա-ռանց միջադէպի։

Այս առթիւ թղթակիցը կը պատ-մէ թէ մարաջախտ Ֆրանշէ տ'Էփ-րէ, Սուրիայէն դարձին, կ'ուզէ Պոլ-սոյ նաւահանգիստէն ցամաք ելլել։ Բայց չեն արտօներ, որ ցամաք ելլէ ոչ միայն համազգեստով, այլ նոյնիսկ քաղաքային հագուստով։ Ա՛ն որ Պոլսոյ գրաւման բանակին հրա-մանատարն էր։ Ի վերջոյ ֆրան-սական դեսպանին միջամտութեան վրայ թոյլ կը տրուի ցամաք ելլելու։ Եւ Ֆրանսացին կը զարմանայ, որ հակառակ անցած երկար տարինե-րուն, Թուրքերը տակաւին կը պա-հեն իրենց քէները։ Եւ կը յիշէ Թուրքի մը խօսքը.

— Մենք՝ Թուրքերս, կ'ատենք օտարականները։ Թուրքը կը սիրէ միայն այն որ Թուրք է։

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

"ԱՄՐԱՆ ԳԻՇԵՐՆԵՐ,,

(Վ. ԹՈՒՇԱՆԵԱՆ)

Մեր երիտասարդ գրական շար-ժումին մէջ Վ. Թուշանեան ինքնա-վերլուծական սեռը կը մշակէ առա-ւելապէս. վկայ իր վերջին երկը, «Ամրան Գիշերներ»ը։ Այս թարմ ու թրթռուն գիրքին մէջ կարելի է գըտ-նել գրական այդ աւանդութեան ամ-բողջ հրապոյրը ու ճաշակել միեւ-նոյն ատեն անոր դառն համը, հա-մաժը, լեղի arrière goûtն։

Թուշանեան, ինչպէս սովորու-թիւն է ըսել, խմոր կամ խառնուածք ունի, գրողի բնախօսութիւն մը, ինչ-պէս որոշ մետաղներ ունին թրթռ-ռալու բացառիկ շնորհը։ Ամենա-դոյզն հարուածը այս վերջինները կը վերածեն երգի, անսպասելի դաշ-նաւորութիւններու։ Գրական բնա-խօսութիւնը կեանքին դիմաց մերկ զանգակ մըն է, ուր հպանցիկ տպա-ւորութիւններ կը բազմապատկուին, կը յորդին, ինչպէս ներքին սարսու-ները դուրս կը պոռթկան այլեւս բաժակէն։ Թուշանեան կրակ մը ու-նի այդ մետաղներէն։ Բնախօսա-հոգեբանական տարականոն անկիւն մը, ի՛նք, տեսակ մը բաւիղ, ուր աշխարհի համր շշուկներն անգամ կը ձօնւոխան արձագանգներով, իր զգացական հակազդեցութիւնները եր-բեմն ձեւը կ'առնեն իմացական յու-զումներու, մտային պատկերներու, զգացումի իր յորձանքին վրայ մտա-ծումները կը բարձրանան, կը պը-տուտքին ինչպէս պղպջակ-ծաղիկ-ներ, ինչպէս ակամայ գաղափարներ, որոնց տէրը չէ ինք։

Բացի խառնուածքէն, որ բնա-խօսական խորք մըն է, Թուշանեան ունեցած է ճակատագիր եւ մշա-կոյթ։

Ճակատագիր. առիկա աւելի բան մըն է քան կեանքը. առիկա այն մրրիկ-ժամանակն էր, որ տու-նէն ու պարտէզէն դուրս պոկեց իր սերունդը, զինքը, նետելու համար անվաղորդայն օրերու ցաքանին տակ։ Ապահովաբար կայուն եւ ան-դորր պայմաններու տակ հասուն-նալը դժբախտութիւն մըն է անձող սերունդի մը համար, որովհետեւ ճակատագիրը չի խօսիր անոր։ Բայց այլապէս հզօր դժբախտութիւն մըն է երբ սերունդ, բոլորովին ար-մատախիլ. իր պատանի եւ երիտա-սարդ հոգին կը կրէ իր մէջ անկա-րող ափշի մը նման ու յոյսը կը խառնէ իր ճիչերուն իբրեւ վիժած պտուղներ։

Ահա սերունդը. հարուստ դժ-բախտութեամբ, հարուստ ճակատա-գրով։ Թուշանեանի գրականութիւնը, եթէ ոչ միշտ, բայց որոշ լարի մը վրայ, այդ ճակատագրին թաւ երգը, չթափուող արցունքներու չափ ծանր, անկարելի կարօտներու պէս քաղցր ու սպառիչ բառերը կուտայ։

Թուշանեանի մօտ զգալի է նաեւ մշակոյթը։ Այն խմորումը որ տուած է իրեն ժամանակակից գրական մթ-նոլորտը, ազդեցութիւնը Ժիտի, Մա-րիա Ռիլքէի, մասամբ Ցիւհամէլի։ (Ժիւլ Ռընար, մէկը իր նախասիրած հեղինակներէն, չէ ազդած երբեք իր վրայ. մտային խառնուածքի ան-համաձայնութիւն, ի հարկէ)։

Ունեւս շպարը աշխարհաքա-ղաքի կեանքին։ Անկարելի է ար-դարեւ անցնիլ ճերմակ գիշերներով ոստանին լոյսերուն տակէն, առանց անոր հիւանդ նշոյլը կրելու մտա-ծումներու խորը։ Ու Քարթիէ Լա-թենի մութերմ ժամադրավայրեր, ուր աղջիկները գաղջ ու մեղկ երաժշ-տութեան մը զոլորշիին մէջէն կը նմանին ջերմանոցի չլախտաւոր ծաղիկներուն... Թուշանեանի գրա-կան-գեղարուեստական պատրաս-տութեան մէջ զգալի է յետգիշեր-եայ Փարիզին այդ շունչը։

Վ. Թուշանեանի «Ամրան Գի-շերներ»ուն մէջ զանազան ազդե-ցութիւններ երեւան կուգան, յա-ճախ գիրար ծածկելով, բայց միշտ գիրար խորացնելով։

Օրագրութիւնը, ինքնավերլուծա-կան գրականութիւնը նախասիրած սեռը եղած է։ Թուշանեանի գրա-կանութիւնը մեծ մասամբ, ինչ ձեւ ալ մշակէ, օրագրութիւն մըն է, «Հիւանդ, անոք մարդու մը թղթե-րէն»։

Ես պիտի նախընտրէի ըսել պա-հերգութիւն։

Թուշանեան—ինչպէս ամէն բա-նաստեղծ գրող — չի կրնար թօթա-փել իր վրայէն որոշ պահերու տպա-ւորութիւնը, պահեր որոնք քաղցրա-ցած են ակնարկով մը, ժպիտով մը, յիշատակով մը, կոյս մտածումով մը։ Պահեր, երբ ձեռք մը իրեն կը թուի ըլլալ ծաղկած շուշան, երբ անտե-սանելի էակի մը ներկայութիւնը կը լեցնէ իր սիրտը, երբ «աչքերը կը սկսին լենալ անցեալի բոլոր ծառե-րուն հասակներով»։ Արձակունակ քաղքենին անշուշտ չի տեսներ, չի դղձար, չի կրնար զգալ այդ անա-նուն պահերը։ Թուշանեան անոնց նախատեսութիւնը, հեռազգացու-թիւնը կը կրէ իր մէջ, կը բաւէ որ անակնկալ պահը յանկարծ յայտ-նուի իրեն, ինք լայնօրէն կը բա-նայ դուները հիւրին առջեւ, անձ-նատուր կ'ըլլայ անոր թովչութեան, վաղանցուկ այդ պահը կը դրաւէ այլեւս իր հոգին, իր օրը. պէտք է գայն քամել, անկէ առնէ բովանդակ նեկտարը, մինչեւ որ ան ցնդի յե-տին նուրբ զգայնութիւններով։

«Ամրան գիշերներ»ու յատուկ այդ պահերգութիւնը թոյլ կուտայ մեզ ըմբռնելու Թուշանեանի հոգե-կան վիճակը։

Նախ իր մէջ չէ մեռած պատա-նին. հեռակայ պարտէզի մը գա-րունին երբեմն աչքը բացող պա-տանին պահած է տակաւին իր ջինջ միամտութիւնը, բնութեան հանդէպ սէրը, տունի քաղցրութիւններուն համար միայուն կարօտը. բայց այդ տարրական յուզումներէն սնած է Թուշանեանի խոհուն, անյոյս հայ-րենաբաղձութիւնը, որ տիրական խաւն է իր գրքի այս մասին, զոր կոչած է ինք «Մառեր ծլարձակ»։ Ոգեկոչուած ծառերն են ատոնք հայրենական աշխարհին, որոնց բոյրը միացած է իր մէջ միշտ թարմ, ինչ-պէս մեզմէ ամէն մէկուն մէջ։

Հայրենակարօտ այդ պատանիին քով որքա՛ն անճանաչելի կը մնայ միւսը՝ չափահաս Թուշանեանը, աշ-խարհաքաղաքի ու դարավերջիկ պղոտաններու այդ պոհեմը, որուն ակնարկը պղտորած է այլեւս, ու ներքին պայծառ հոգին մթագնած իմաստուն դիւրութեամբ։ Այդ երկու տարիքները բաժնուած են ընդմիշտ. անոնք բաժնող միջոցը զոհ գացած է արկածի մը, այլեւս ոչ մէկ տրա-մաբանական շարունակութիւն։

«Ամրան Գիշերներ»ու մէջ սա-տիճանաբար կը նշմարենք հասուն-նալը այդ նոր, անցեալէն հրաժարող հոգիին։ Թուշանեան կը ներկայա-նայ գեղապաշտ բայց հեշտյաթափ, խանդավառ տակաւին բայց սկեպ-տիկ, ծարաւի անյագօրէն եւ սա-կայն փառաւ, որ ոչ մէկ ակունք այլեւս պիտի կրնայ յագեցնել իր պապակը...

Թուշանեանի հոգին այսպէս բո-լոր վայելքներու, հեշտանքներու, մտածումներու վրայէն անզգալաբար կը սահի, կը մխրճի տխրութեան խորը։ Բոլոր ճամբաները զինքը կ'առաջնորդեն միեւնոյն վախճանին. զգացական տխրութիւն մը ըլլալէ աւելի իմացական տխրութիւն մըն է առիկա։ Տեսակ մը հոգեկան կեց-ուածք, տեսակ մը ազնուական հով որ կ'ընդունի իր մարդկային պար-տութիւնը եւ կը հանդուրժէ աշ-խարհին...։

Տխուր գիրք մըն է արդարեւ «Ամրան Գիշերներ»ը, տխուր, որով-հետեւ ամենէն անկեղծ շեշտերով մեզի կը զգացնէ մեր ճակատագրին ամբողջ ողբերգութիւնը։

— «Կարելի է բազմաթիւ եղա-նակներով ապրիլ, բոլորն ալ՝ կը պարունակեն տառապելու եւ ապեր-ջանիկ ըլլալու նոյն կարելիութիւն-ները։ Կ'ըսեմ, մարդ կը ցանկայ միշտ ինչ որ չի կրնար ունենալ։»

Ոչ ի հարկէ լքում, գորշ տխ-րութիւնը Դուրեանի մը, հրաժարեա-լի մը. Թուշանեանի տխրութիւնը վայելուչ հով մըն է, խոհուն շպարը իմաստութեան որ չի դրժեր երբեք կեանքը, ընդհակառակն, բաց ափե-րով, բաց շրթներով ընդառաջ կ'եր-թայ անոր։

Եթէ որոշ ատեններ յուսահատ-ութեան ալիքը կ'ուռի, կը թաւալի մարդկային ափերուն, մեծ մասամբ կը բացատրուի առիկա ջղային սպառումով։ Թուշանեանի մէջ ալ ջիղն ու արիւնը կայ սերունդի մը, որ յոգնած, մաշած է յոյսերու, յու-սախաբութիւններու, գայրոյթի եւ անստոյգ վաղորդայններու ծփան-քով։ Այդ սերունդին տխրութիւնը Թուշանեան գիտցաւ բարձրա-ցնել սակայն հպարտ ու անկեղծ ազնուականութիւնով մը. ահա գիծը, ահա շեշտը իր գիրքին։

* * *

«Ամրան Գիշերներ»ու այլապէս տպաւորիչ շեշտը իր անկեղծու-թիւնն է։ Նոյնքան անձիգ է ըն-թերցումը, որքան անճիգ եղած է կարծեք իր յղացումը. ոչ մէկ յու-զում որ իրապէս զգացուած չըլլայ, ոչ մէկ մտածում, որ պտուղը չըլլայ իրապէս տանջուող, մտահոգ ուղեղի մը. վերջապէս կեանքի շունչը, ամ-րան բացօթեայ գիշերներու թար-մութիւնը կը թեթեւցնէ գրքին եր-բեմն ծանր օդը։

Պիտի փափաքէի սակայն որ Թուշանեանի պահերը, ինչպէս ժա-մերը ամրան գիշերներու, լինին կարճ եւ աւելի թեթեւ. արդարեւ իրեն քով զգալի է ժուժկալութեան պակասը։ Թուշանեան յորդառատ է, դեղուն, տարածուն։ Ճիգը չի թա-փեր ամփոփուելու, խտացնելու իր գաղափարները, խորացնելու իր յու-զումը։ Իր ներքին ապրումը կը պոռթկայ անվարան, կը հոսի շը-ռայլ առատութեամբ, յաճախ դիւ-րին մախումի մը ձեւով։ Թուշանեան ժլատ, ինքնազուսպ չէ, ոչ իր խոր-քին, ոչ ալ ձեւին մէջ, չի գիտեր խնայել ու տնտեսել իր բառը, եւ առիկա է որ կը տկարացնէ իր որոշ էջերուն թափը, հրմայքը։ Լաւագոյն է միշտ վայրի հե-ղեղատը մնալ, կամ խորացնել դաշտը, քան տարածուիլ հորթ տա-փարակներու վրայ։

* * *

Թուշանեանի հայերէնը սահուն է, վճիտ եւ ճշգրիտ, ազատ լեզ-ուական քմայքներէ. ուշագրաւ է արդարեւ որ մեր երիտասարդ գրող-ները, որոնց կարգին եւ Թուշանեան հակառակ անցեալի եւ ներկայի մի-ջեւ բացուած վիհին, յաջողութեամբ կը շարունակեն մեր լեզուական ա-ւանդութիւնը։ Եթէ բարոյական շատ արժէքներ զոհ տուինք, գէթ յաջո-ղեցանք փրկել գրական լեզուն։ Բազ-մաթիւ նորեր, որոնք օտար ճամ-բաներու վրայ միայն հասակ նետած են, միացեր են անբռնաբարելի ի-րենց լեզուի մաքրութեամբ։ Եւ ա-հա հակասութիւնը. հայ գրա-կան լեզուն հեռաւոր գաղութներու շատ աւելի մշակուած է եւ կա... եալ քան բուն իսկ երկրի, այ... տած «բոլշեւիկ» Հայաստանի...

Թուշանեան ոճապաշտ չէ, ... ունի արտայայտութեան ինքնու... եղանակ մը։ Դժուար է ինծի ... ցատրել առիկա. զգայնութիւն մ... զոր ուղղակի ընթերցումը մի... կրնայ տալ։ Յաճախ ան ուղղ... գիտակից նկարագրութիւն մը կ'... հասէ անյարակից բայց ներշն... ոգեկոչումներով, տրամաբանակ... լեզուն կը հիւսուի թեւաւոր եւ ... թազխառնից տողերու հետ։ Այս ... մէնը ընթերցողի վրայ տպաւո... թիւնը կը թողուն արձակունակ ... նատեղծութեան մը որ կը մ... աղջամուղջին նման ցերեկին եւ ... շերին միջեւ։

Թուշանեանի քով լեզուակ... ունակութիւն մը, երբեմն չափազ... շեշտուած, աչքի կը զարնէ։— ... ծականներու հեղեղը, ոչ միշտ, ... միեւնոյն սաստկութեամբ — ... որքան ալ ածականները անխու... փելի ըլլան, միշտ բնոյթը ու... զուրսէն աւելցուած պաճուճանք... Իրական գեղեցկութիւնը ինքնուր... է, ինքնաբաւ, իբրեւ մերկութի...

* * *

Թուշանեանի «Ամրան Գիշ... ներ»ը շարունակութիւնն է իր ... ռաջին գրական փթթումին «Գ... նանային»ին։ Այս վերջինը սակ... սաթիւ տպագրուած, անգտանելի ... ներկայիս. շատ պիտի փափաք... աչքի տակ ունենալ զայն եւս։ Եր... տասարդ հոգեբանութեան զանազ... փուլերը պիտի գտնենք հոն. կարե... պիտի ըլլար հետեւիլ իր գրակ... վերելքին ու ճշդել այն գիծերը, ... րոնք սատիճանաբար աւելի կը շե... տուին, կը խորանան Թուշանեան... քով։

Բայց վերջակէտը դրուած չ... ինչպէս ամէն ինքնավերլուծակ... գործ, Թուշանեանի «Գարնանային» կամ «Ամրան Գիշերներ»ը ինքնա... փոփ եւ ամբողջական գիրքեր չե... չեն եզրակացներ։ Անոնք լայն ճեղ... մը կը բանան ներքին կեանքի ... վրայ։

Ի՛նչ խօսք որ ոչ միայն հրա... շալի, այլեւ հրահանգիչ է դիտե... այդ ճեղքերէն անդին դէպի օտա... հորիզոն մը։ Հոն յաճախ մենք մե... է որ պիտի գտնենք, ու թերեւ... մենք մեզ աւելի լաւ հասկնալու... առիթներ պիտի ունենանք։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԱԴԱՄՆ ՈՒ ԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ամրան տաքերուն հետ, օրէ օր կը զարգանան «մերկապաշտ» սովո... րութիւններն ալ։ Ոչ միայն այրեր այլեւ կիներ փողոց կ'իջնեն, դէպի դաշտերը կը չուեն նախահայրերու տարազով, աւելի կամ պակաս պարտկուած։

Արդ, այս նորութիւնը — կամ հիւանդութիւնը— սկսած է խան... գարել ընտանեկան հանգիստը։ Ա... հաւասիկ տիկին մը որ ամուսնալու... ծում կը պահանջէ, որովհետեւ իր ամուսինը, արհամարհելով բոլոր ըսի-բասները, ադամական կերպա... րանքով կ'երեւայ, ոչ միայն այրե... րու, այլ եւ կիներու մէջ (անշուշտ բոլորն ալ մերկ), բնութեան բարիք... ները վայելելու համար անտառին մէջ, տաքուկ արեւուն տակ, մար... գերուն վրայ։ Պարոնը արտօնած, նոյնիսկ պահանջած է որ իր կինն ալ հետեւի, միասին վայելելու հա... մար «մերկապաշտութեան» անմե՜ղ բարիքները։ Բայց տիկինը իրեն դէմ անարգանք համարելով այս ըն... թացքը, դիմած է դատարան, ամուս... նալուծում պահանջելու համար։

Ճշմարիտ փորձութեան մը են... թարկուած են Փարիզի դատաւորնե... րը, քանի որ օրէնքը ոչինչ նախա... տեսած է այս մասին։

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՎԵՐՍԿՍԱ՞Ւ

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ԱՐԱՐԱՏԻ, ՍԱՍՈՒՆԻ եւ ՄՈՒՇԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Սուրիոյ արաբական թերթերը վերջերս կարգ մը ծանրակշիռ լուրեր հրատարակեցին Թուրքեւքիւրտ կռիւներու մասին, եւ տուին այնպիսի մանրամասնութիւններ, որոնք չեն համապատասխաներ իրականութեան: Օրինակ, քիւրտ կռուողներուն թիւը կը հաշուէին 75,000, իբրեւ հրամանատար կը յիշէին Իհսան Նուրի փաշան, որ գերի է Պարսկաստան եւլն.:

Պէյրութի *Ազդակ*ը (30 Յունիս) իր կարգին կը հրատարակէ հետեւեալ սեփական թղթակցութիւնը, Յունիս 22 թուականով: Ճիշդ է որ ընդհարումները անպակաս են եւ քիւրտերը չեն զսպուած, բայց մանրամասնութիւններու մասին վերապահ ենք.—

Յունիսի սկիզբէն ի վեր Արարատի շրջանին մէջ տեղի ունեցող ընդհարումները շատ բուռն եւ կատաղի կռիւներու յանգեցան: Սալիհ փաշայի հրամանատարութեան ներքեւ գտնուող թրքական զօրագունդը այս վերջին կռիւներու ընթացքին ծանր պարտութիւններ կրեց եւ փախուստի մատնուեցաւ: Սակայն Թուրք կառավարութիւնը արեւելեան նահանգներու զանազան մասերուն մէջ գտնուող իր ուժերը սկսաւ կեդրոնացնել Պայազիտ, Սալիհ փաշայի ջախջախուած զօրագունդը վերստին կենդանացնելու համար:

Քրտական ուժերը, որոնք կը գտնուին Իպրահիմ փաշայի եւ Ֆերզենտէ պէյի հրամանատարութեան տակ, ծանր կորուստներու դատապարտեցին թրքական ուժերը: Միայն մէկ ընդհարման միջոցին Թուրքերը 1000է աւելի կորուստ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ ձգած են: Քրտական ուժերը հետզհետէ կը բազմանան եւ կը զօրանան, ընդարձակելով իրենց գրաւման սահմանները:

Սէյտ Ալտիւլ Վէհապ եւ Հայտարան աշիրէթի պետերէն մէկ քանին կը գտնուին Զէյլանի ձորին մէջ, ուր անցեալ տարի Թուրքերը շատ մեծ կորուստներու մատնուեցան: Այս ձորին մէջ Քիւրտերը օրէ օր կը զօրանան եւ կը պաշտպանեն իրենց դիրքերը, սարսափի մատնելով Թուրքերը, որոնք կը պատրաստուին յարձակման:

Միւս կողմէ արդէն կռիւները սկսած են Սասունի եւ Մուշի լեռներուն մէջ, ուր Սէյտ Խանի հրամանատարութեան ներքեւ գտնուող քիւրտ ուժերը թրքական զօրագունդ մը փճացուցած են եւ բազմաթիւ պահականոցներ գրաւած: Քրտական ապստամբութեան ծագումէն ի վեր Մուշի եւ Սասունի շրջաններուն մէջ Քիւրտերը այն աստիճան խրոխտ պայքարի մը ձեռնարկած չէին, որքան ներկայիս:

Հաքեարի կուսակալութեան աշիրէթներէն Հէրքի եւ Քիւրտի ապստամբական վիճակ ունին եւ ինքնավար վիճակ մը ստեղծած են: Ինչպէս յայտնի է, այս աշիրէթները 1930ի կռիւներու ընթացքին մեծ ծառայութիւններ մատուցած էին ապստամբներուն: Թրքական ուժերը ցարդ այս շրջանին վրայ յարձակողական դիրք չբռնեցին· միայն կը շարունակեն զօրացնել իրենց պաշտպանողական գիծերը: Մօտ ատենէն կը սպասուի անակընկալ եւ բուռն դէպքերու այս շրջանին մէջ:

Ամէնէն կարեւորն ու սպառնականը սակայն Տէրսիմի շրջանն է որ միշտ թրքական ազդեցութեան եւ հեղինակութեան դէմ, հինէն ի վեր, արգելք մը եղած է եւ պայքարած շարունակ անմատչելի մնալով թրքական ուժերուն: Անցած տարուան ապստամբութեան միջոցին միակ լուռ մնացող շրջանն էր Տէրսիմ, որ զանազան նկատումներով իր մասնակցութիւնը խնայած էր տեղի ունեցող շարժումներուն:

Թուրք կառավարութիւնը գիտնալով վճռական ազդեցութիւնը անոր մասնակցութեան քրտական ապստամբութեանց, ամէն տեսակ խոստումներով եւ խաղերով կրցած էր անմասն պահել զանոնք: Սակայն հակառակ այդ յաջողութեան Թուրք կառավարութիւնը ոչ մէկ ատեն կրցած էր ուժ կեդրոնացնել Տէրսիմի սահմանները, չարթնցնելու համար անոնց զգացումները: Եւ նման պզտիկ կասկած մը կամ փորձ մը բաւական պիտի ըլլար այս անառիկ լեռներու քաջ բնակիչները ոտքի հանելու, բոլորովին փոխելու համար քրտական ապստամբութեան ձեւն ու տեւողութիւնը:

Այսօր սակայն Տէրսիմի աշիրէթները, առանց բացառութեան միացած իրար մէջ, սկսած են ատելութիւն ցոյց տալ Թուրք կառավարութեան հանդէպ: Բացի երկու կեդրոնական քաղաքներէ, միւս բոլոր շրջաններէն անհետացած է թրքական ազդեցութիւնը: Շատ պզտիկ դէպք մը բաւական պիտի ըլլայ այս լեռնականները միահամուռ ոտքի հանելու:

Քրտական բոլոր կռիւներու միջոցին միշտ պարտութեան մատնուող եւ կորուստի ենթարկուող Թուրք զինուորներու բարոյականը շատ տկարացած է: Մանաւանդ տնտեսական տագնապի հետեւանքով զինուորները ողորմելի վիճակ մը ունին: Հակառակ կառավարութեան բոլոր ջանքերուն, Թուրք զինուորը անօթի է եւ մերկ: Քիւրտիստանի մէջ իրենց արիւնածարաւ շարժումներուն հետեւանքով Թուրքերը օրէ օր աւելի կը տկարանան: Մինչդեռ միւս կողմէ, բոլոր Քիւրտերուն մէջ կը սաստկանայ Թրքական զուլումէն ժամ առաջ ազատելու տենչը: Խումբերով զինուորներ, թրքական զօրագունդերէն, դասալիք ըլլալով սկսած են փախչիլ եւ միանալ ապստամբներուն որոնք չափազանց ողբերգական կը նկարագրեն Թուրք զինուորին վիճակը եւ անոր կռուելու կարողութիւնը:

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի մրցանակաբաշխութեան հանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, նախագահութեամբ Պ. Անրէ Փաթէի, Փարիզի երեսփոխան և փոխ-նախագահ Երեսփ. Ժողովին, ու մասնակցութեամբ Պ. Անրի Լօրէնի, Պ. Էտուար Սուլիէի ու ուրիշ պաշտօնական անձնաւորութիւնների: Վարժարանին նոր թատերասրահը կղացումն ու իրագործումն է արուեստագէտ Լաքքային: Նա՝ գծերի երաժիշտ, ձեւերի ճարտարագէտ, միջոցների նկարիչ և նա մանաւանդ վարպետ զարդերի պատրաստականութեան, կարողացել է ամփոփել իր ճոխ յատկութիւնները նոյն իսկ մի համեստ շինութեան մէջ:

Մի սեւ կէտով բաժանուած Մխիթարեանների հին փառքերի վերսկսումը ծափահարութեամբ ողջունւեց հանդիսականների կողմից:

Պ. Անրի Լօրէն իր մտերիմ խօսքերի կարգին գովասանքներով յիշեց Հայերիս առեւտրական, ճարտարարուեստական յատկութիւնները եւ գեղարուեստական առաքինութիւնները, Սեւրի վարժարանում բացուած արուեստագէտների ցուցահանդէսին հետ: Միեւնոյն ատեն շեշտեց երաժշտական արժէքը հանդէսի մասին, զոր կազմակերպած էր Պ. Գ. Ալէմշահ:

Մենք ունինք փոքր թիւով բայց լաւ երաժիշտներ, որ տուել են բարձր արուեստին շատ նշանակալից արտադրութիւններ: Սրանց շարքին արժանի է աւելցնել նաեւ Պ. Ալէմշահը պսակաւոր Միլանոյի արքայական concervatoireի, մարզուած երաժշտութեան բոլոր խաւերում:

Արդէն «Angelus»ին ու «Լէպլէպճի»ին յաջորդող իր «Արեւելեան Գիշերները» սէնֆոնիք խոր տպաւորութիւն թողեցին, բներգների հարուստ զանազանութեամբ, համադրութեան եւ հակադրութեան ճարտար հիւսքով եւ տեղական գոյներով:

Հակառակ իր երիտասարդ հասակին, շատ գովելի էր իր լայն տարածումը orchestrationի մէջ: Երաժշտական ճոխ «effet»ներու նման պատկերներ աւելի հարազատ արտայայտութեան կ'արժանանային, եթէ պայմանները ներէին նուագախումբին լաւագոյն ընտրութիւնը:

Կարեւոր եմ գտնում յիշել այս orchestrale արտադրութիւնից յետոյ, իր երկու նոր երգերը (որ T. S. F.ով եւս տրուեցաւ Փարիզում), յօրինուած մեր թանկագին բանաստեղծ Աւետիս Իսահակեանի «Մաղիկ էի» ու «Սիրելիս» երգերի վրայ: Երաժիշտը յաջողել է պահել բանաստեղծի ժողովրդական գոյնն ու պարզութիւնը: Նմանողութիւնից հեռու բայց մօտիկ են կոմիտասեան ձայնագրին հայրենի գեղջուկ երգերին:

Քաջալերական է Գրիգորեան ոճին համար իր վարպետների ընտրութիւնը, Moussorsky, Borodin, Rimsky Korsakoff, որոնց անխուսափելի հմայքը զգալի է իր արտադրութիւնների աշխատութեան մէջ: Իր երգերի իրականացման համար Օր. Լ. Աղաբէկեանի ձայնի մասնակցութիւնը յուզիչ տպաւորութեամբ արտայայտեց եւ ամբողջացուց հեղինակին զգացումները: Այս ծանօթ երգչուհին ծափերու արժանացաւ նաեւ Massenetի Je t'aimeով:

Մի բացառիկ անակնկալ եղաւ նաեւ Մ. Ռ. Ն. աշակերտների նախաձեռնութեամբ նորակազմ երկսեռ երգչախումբին առաջին ելոյթը, անսպասելի արդիւնքով, տրամադրուած ուժերի ու պայմանների տեսակէտից: Յայտնապէս զգալի էին քառաձայնի փոփոխակի ցայտուն ուժերն ու նրբութիւնները, որ կը ձգտէին Կոմիտաս վարդապետի վարպետ ձայնագրութեան հարազատ թարգմանութեան: Նման դժուարին կազմակերպութեան յաջողութիւնը շատ քաջալերական է, թէ խումբին եւ թէ ղեկավարին համար:

Փայլուն ճառերին, յայտարարութիւններին ու արտասանութիւններին յաջորդեց մրցանակաբաշխութիւնը:

Բարձրագոյն դասարանից սկսելով վարձատրուեցան Ա. Ն. Մեսրոպեան, Բ. Ա. Կլորիկեան, Գ. Ռ. Տէր Դաւթեան: Հինգերորդ դասարանից, Ա. Վ. Թահմազեան, Բ. Ա. Թնկրեան, Գ. Յ. Փաշաեան: Վեցերորդ դասարանից՝ Ա. Ժ. Տէր-Թոմասեան, Բ. Յ. Բիթէրս, Գ. Ե. Մուրատեան եւայլն:

Հանդէսը վերջացաւ վարժարանի աշակերտների անթերի խմբերգով արդարեւ արժանի իրենց խլած ծափերին եւ իտալական փոխ հիւպատոսի մասնաւոր շնորհակալութեան:

ՊՐՈՖ. ԱՃԷՄԵԱՆ

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԲԱՂԴԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Պէյրութի ամերիկեան բժշկական համալսարանի ուսանողներէն Պ. Քաջեան վերջերս Փարիզ եկած էր: Տեսակցութեան մը ընթացքին ուզեցի գիտնալ թէ հայ ուսանողներու կարողութիւնը ի՞նչ էր բաղդատմամբ օտարազգի դասընկերներու: Իր տուած պատասխանը նոյնութեամբ կը դնեմ, վստահ ըլլալով որ ուրախութիւն պիտի պատճառէ իւրաքանչիւր հայ ընթերցողի:

Իր դասարանը 30 աշակերտներ ունի, որոնց միայն 14ը յաջողած են վերջին քննութեանց ու կարգ փոխած են: Պարսիկ, արաբ եւ զանազան ազգերու պատկանող 14 աշակերտներէն 4ը միայն յաջողած են, 10 Հրեաներէն 3ը միայն, իսկ 8 Հայերէն 7 աշակերտ յաջողած են:

Շրջանաւարտները 12 հոգի են: 9 օտար ազգի աշակերտներէն երեքը միայն պատուով անցած են, իսկ նոյն դասարանին պատկանող Հայերը թիւով երեք բոլորն ալ յաջողած են եւ անոնց 2ը պատուով:

Ուրիշ դասարաններու մէջ գտնուող հայ ուսանողները նմանօրինակ բարձրութեանց վրայ կը գտնուին:

Թիւերու եւ որակի այս բաղդատութեան արդիւնքը իրաւամբ կը հպարտացնէ եւ կը քաջալերէ մեզ բոլորս:

Վ. Գարաեան

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

Փարիզի Հայ Ուս. Միութիւնը, բաղկացած 51 համալսարանական և բարձրագոյն վարժարաններու ուսանողներէ, անցեալ շաբաթ սարքեց թէյասեղան մը, ի պատիւ 1930—31ի շրջանաւարտ անդամներուն, իր կեդրոնատեղիին ժողովասրահին մէջ:

Այս թէյասեղանին հրաւիրուած էին Մարի Նուպար հաստատութեան մէջ բնակող ֆրանսացի ուսանողներ, որոնք ջերմ համակրանքի եւ բարեկամութեան ապացոյց մը բերին հայ ուսանողներու հանդէպ:

Թէյասեղանին մէջ խօսք առաւ վարչութեան ատենապետ՝ Պ. Յ. Դաւիթեան որ բացատրելէ յետոյ խնջոյքին բարձր նշանակութիւնը, շնորհաւորեց շրջանաւարտ ընկերներուն յաջողութիւնը եւ կարդաց անոնց անունները:

Տ. Տէրվիշեան (Licencier ès Sciences), Ս. Սողոյեան (Ingénieur des Travaux Publics), Յ. Տոպալեան (Académie Commercial pour les étrangers), Ա. Իւթիւճեան (նոյնպէս), Վ. Երեցեան (Ecole Supérieure de Commerce), Ս. Տիւմենց (Ingénieur Géomètre), Մ. Աբգարեան (Chirugien Dentiste), Բ. Թոմասեան (Architecte):

Յ. Դաւիթեանի խօսքերուն ֆրանսերէնով պատասխանեց Վարչութեան ատենապետ Պ. Տ. Տէրվիշեան:

Ֆրանսացի ուսանողներու կողմէ խօսք առաւ Պ. Ֆօր եւ ցոյց տալով մեծ համակրանք հայ ուսանողներուն հանդէպ, շեշտեց. «Այսպիսի բարեկամութիւնները անխախտ են եւ մշտատեւ»:

Ասոնց յաջորդեցին զանազան երգեր, խմբերգներ, նուագներ, արտասանութիւններ եւ պարեր:

Կարելի չէ չյիշել թէյասեղանին զուարթ եւ ընտանեկան մթնոլորտը ուր բազմաթիւ ֆրանսացի ուսանողներու հետ կողք կողքի տօնեցինք 8 շրջանաւարտներու յաջողութիւնը:

Ներկայ մը

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԽՄԲԱԳՐԻ ՄԸ ՎՐԱՅ»

ՊԷՅՐՈՒԹ, 1 Յուլիս.— Խորագիրը փոխ կ'առնեմ «Յառաջ»էն: Չպիտի ուզէի գրել այս հարցի մասին, բայց քանի որ «Յառաջ»ը իբրեւ լուր արտատպած է զայն «Լիբանան» կոչուած հայատառ թուրքի կտորէն, պարտք կը սեպեմ պարզել խնդիրը:

Մօտաւորապէս մէկ ամիս առաջ, «Ազդակ»ի գրաշարներէն Բաբգէն, 14 տարու (եւ ոչ թէ 18), քանիցս դիմած էր «Լիբանան»ի տնօրէնին, պահանջելով իր 40 ֆրանքի առնելիքը, բայց միշտ ալ մերժուած ու վռնտուած էր: Բաբգէն նիւթական նեղութիւն ունենալով, ճարահատ կ'որոշէ ծեծել «Լիբանան»ի տէրը, մի ոմն Աճէմեան, որ անծանօթ հայերէն լեզուին, կը հրատարակէ վերոյիշեալ թերթուկը, խմբագրութեամբ ծանօթ սրիկայ եւ ազգային դաւաճան Մ. Աղազարեանի:

Բաբգէն անութին տակ ունենալով երկաթէ գաւազան մը, կը ներկայանայ խմբագրատուն, եւ կ'ըսէ Աճէմեանին թէ քեռայրը տպագրական գործ պիտի տայ, հետեւաբար զինք կ'ուզէ: Երբ կը հասնին Պալ-Իտրիս, որ Պէյրութի ամէնէն կարեւոր շուկան է, Բաբգէն անութին տակէն հանելով գաւազանը կը սկսի հարուածել ուղղակի դէմքին: Այդ մարդուկը, որ մերժած էր վճարել որբի մը 40 ֆրանքի պահանջքը, կ'ուզէ փախչիլ, սակայն ամբոխը որ հաւաքուած կը դիտէր այս մանուկին եւ մարդուկին մրցակցութիւնը, պատճառ կ'ըլլայ որ Բաբգէն կարենայ աւելի եւս հարուածել:

Յետ դատավարութեան, Բաբգէն 21 օր բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, ու հիմա վերջացուցած ըլլալով իր պարտքը, ազատ կը պտտի:

Բացարձակ սուտ թէ «Բաբգէն վարձկան է, թէ կը պատկանի Դաշնակ. պատանեկան միութեան եւ թէ Զ. Ո. Մ.ի անդամ է»: Բաբգէն երբեք անդամ եղած չէ Զ. Ո. Մ.ի եւ ոչ ալ պատկանած Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատանեկան Միութեան:

«Լիբանան» իբրեւ պատճառաբանութիւն կը գրէ. «Յարձակման պատճառը եղած է մեր 30 մայիս, շաբաթ օրուան խմբագրականը, ինչ որ խոստովանած է պաճիկ որբը»: Գարշելի սուտ մը այս ալ: Դատավարութեան ընթացքին Բաբգէն յայտնեց թէ՝ ինք երբեք «Լիբանան» չէ կարդացած...»:

Պէյրութի հասարակութեան անծանօթ մը չէ «Լիբանան»ի տէրը: Ան ծուռ միջոցներով դրամ կը գանձէ միամիտներէ, խոստանալով իրենց անհատական գործերը կարգադրել թերթին միջոցաւ: Մօտ 5-6 ամիս առաջ ալ դատ մը ունեցաւ Պէյրութի ծանօթ բժիշկներէն Տոքթ. Հայրապետեանի հետ: Տեղական մամուլը իր զայրոյթը կը յայտնէր Աճէմեանին դէմ, ու կը յայտարարէր թէ «Արատ մըն է Լիբանանի համար սոյն մարդուն տալ խմբագիր տիտղոսը»:

Սոյն դատավարութեան կը յայտարարէր թէ ինք «հայերէն չի գիտեր, հետեւաբար բժիշկի մասին ինք չէ որ գրած է»: Դատախազի ու փաստաբաններու ճառերուն մէջ, Աճէմեան դատապարտուեցաւ դատական ծախքերուն վճարման եւ 1000 ֆր. տուգանքի:

Պար-Ամէլ

ՔԱՐՈԶԻՉ ՆԱՒԸ

Լենինգրադի նաւարանները աւարտեցին շինութիւնը նաւի, որ մօտ օրէն ճամբորդութեան պիտի ելլէ օտար ջուրերու մէջ «քարոզելու համար Լենինի փիլիսոփայութիւնը բոլոր երկիրներու բանուորներուն»:

Այս նաւը պիտի ունենայ նաեւ ցուցահանդէս մը խորհրդային հնգամեայ ծրագրին նուաճումներէն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Ի վաղուց անտի, Հայրապետ էֆէնտիին ժամուն տօնախմբութեան օրը իր բնակարանը կոչունքի մեծահաց սեղանի շուրջը կը համախմբէր պատարագող սրբազանը, քահանայից դասը, խորհուրդը ու երեւելիները:

Օրուան միջադէպն այս հնաւանդ սովորութիւնը չխանգարեց: Էֆէնտին իր առաջին յանցումէն ուշաբերելէ յետոյ, ինքն իր վրայ ջանք ըրած էր, ծանր խնդիրը անուշ տեղ կապելու գոնէ առժամաբար, որպէսզի հանդիսաւոր ուրախութիւնը չի հարամուի:

Ամէնքը դուրս ելան խմբովին: Բակը դեռ երիտասարդները կը սպասէին, զանձանակը ձեռքերնին: Էֆէնտին զոհացուց անոնք, բայց մունջ բերան: Կը սպասէին եւ մուրացիկներն ալ. անոնք ալ ուրախացուց:

Թաղին միւս երկու քահանաներն եւս եկան միացան խումբին, որուն կցուեցան՝ քանի մը քայլ անջրպետով՝ լուսարարը, դպրապետը, դպիրները, ժամկոչ մը: Խորհրդարանէն քիչ մը առաջ բացակայ գտնուող քահանաներէն մին՝ բոլորտիքը դիտեց եւ տէր Յուսիկը իրենց մէջը չտեսնելուն, միւս քահանային ըսաւ.

— Նոր պանդուխտը չիյտէ՛, իմաց տանք:

— Ձգէ՛, ձգէ, յարեց աղնուաշուք մը, ամէն մարդ իր ըրածը կը քաշէ:

Բ.

— Ատ անունն ալ ո՛ւրկէ միտքն է ինկեր, հարցուց եպիսկոպոսը ժպտելով, երբ տիրացու Գաբրիէլը քահանայ ձեռնադրուած օրը փափաք յայտնեց Յուսիկ անունով վերածնիլ:

Գեղացի տիրացուն, ազգային բոլոր սուրբերուն մէջէն Յուսիկ հայրապետին համար մասնաւոր հակում մը ունէր բնազդումով:

Ձեռնադրուելէն քանի մը տարի առաջ, երբ օր մը Պոլսոյ թերթերէն տեղեկացաւ թէ Սուլթանը իր Թուրան Պատրիարքարան դրկած էր ու Պատրիարքն ալ զայն խունկով ու մոմով ընդունած էր, սրբութեան պատկերի մը պէս, «Ա՜խ Յուսի՛կ մը, Յուսի՛կ մը, Պոլիս Յուսիկ մը չկար» աղաղակեց: Լուսաւորիչին թոռը Դիոկղետիանոս կայսեր պատկերը ոտքի տակ առնելով ջարդ ու փշուր ըրած էր: Տէր Յուսիկին ալ սրտէն ձայն մը կ'ըսէր որ՝ Թուրան Պատրիարքարան հասած օրը եթէ ինք Պոլիս գտնուած ըլլար, անգամ մը եւս պիտի հաստատուէր «անունին տէրն է եղեր» ժողովրդական առածին ճշմարտութիւնը:

Երբ տէր Թաղէոս վախճանեցաւ, փեսան տիրացու Գաբրիէլը անոր յաջորդեց: Այդ թուականէն տասն տարի առաջ, մեծ-կտորածին դուրսէն խուժանը Տօմուզ գեղին վրայ յարձակելու փորձ մը ըրաւ: Տէրտէրը հոն չէր՝ տարագրեալ Պոլիս կը գտնուէր. բայց գեղին երիտասարդները հոն էին: Այցելուներուն ընդ առաջ գացին, օդին մէջ «ապաշխարութեան աղօթքներ» հնչեցնելով: Ի լուր այդ ձայներուն, անկոչ հիւրերը լեղապատառ փախան: Ու անկէ ետքը կիները «ապաշխարութեան զանձանակին» առջեւ երեսնին կը խաչակնքէին, եւ «զօրութեանդ ձեռնիմ» ըսելով զայն ջերմեռանդաբար կը համբուրէին:

Ապաշխարութեան զանձանակին, ապաշխարութեան աղօթքներուն մասին, ահա ինչ որ պատմած են Տօմուզ գեղցի երիտասարդները:

Տէր Յուսիկ նորընծայ քահանան «մեղաց քաւութեան» սահմանուած ապաշխարանքները բաւական չհամարելով, անոնց վրայ հատ մը ալ ինք աւելցուց: Ժամուն դուռը ապաշխարանքի զանձանակ մը դրաւ, խոստովանանքի եկող ծերերը, կիները, աղջիկները կը դատապարտուէին մէջը հինգէն մինչեւ քսան փարա ձգելու, «ըստ չափու եւ մեծութեան մեղաց»: Տարի մը ետքը կիրակի առտու մը տէրտէրը գեղին երիտասարդութիւնը հաւաքեց ու զանձանակը ի ներկայութեան ամէնուն բացաւ: Երիտասարդներէն երկուքը հետն առնելով քաղաք գնաց: Քանի մը օրէն վերադարձան: Յաջորդ կիրակին տէր Յուսիկ հետեւեալ ծանուցումը ըրաւ.

«Ապաշխարանքի զանձանակի արդիւնքով սուրբ եկեղեցւոյս նուէր մը պիտի ընենք. ոսկի եւ արծաթ ոչ ունիմք, ըստ Առաքելոյն, բայց զոր ինչ ունիմք, ի սրտէ տամք. Աստուած ընդունելի արասցէ»:

Ժողովուրդը «ամէն» գոչեց: Երկու երիտասարդները խորանին առջեւ՝ բերին հրացան մը դրին: Տէրտէրը զայն օրհնեց եւ պատէն կախեց. փայտէ խաչ մըն ալ քովիկը: Զանձանակն ալ նորէն տեղը դրուեցաւ:

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

տասխանեն երկու երկիրներու քաղաքական շահերուն։ Յետոյ ուրախութիւն յայտնեցին թէ երկու կողմերն ալ կատարեալ բարեացակամութեամբ գործադրած են անհրաժեշտ միջոցները, սահմանագլուխի ապահովութիւնը ամրապնդելու համար։ Նախարարները բացորոշապէս յայտնեցին թէ Թոյլ չպիտի տան ո՛ր եւ է ձեռնարկ՝ երկու երկիրներու սահմաններու ապահովութեան դէմ։

Երկու նաւթահորեր բռնկեցան

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ Փլօէշթի մօտ, ահարկու հրդեհ մը ծագեցաւ նաւթահորի մը պայթումէն։ Կրակը նախ տարածուեցաւ երկու նաւթահորերու մէջ որոնք բռնկեցան։ Հովը կայծեր տարածելով, պատճառ եղաւ որ բռնկի նաեւ բանուորներու բնակավայրը։ Բոլոր տաղաւարները այրեցան եւ քաբիւղի երեք մթերանոցներ պայթեցան։ Պայթման ձայները կը լսուէին 40 քիլոմեդր տարածութեան մը վրայ։ Բոցավառ քարիւղը կը սպառնար մոխիր դարձնել նաեւ Սկորցէնի գիւղը։

Բնակիչները հարիւրաւոր բանուորներով մասնակցեցան օգնութեան գործին եւ յաջողեցան փրկել գիւղը։ Զոհ չկայ։ Բայց նիւթական վնասները շատ ծանր են։

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ

ՏՕՆԻՆԻ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՅՈՒԼԻՍ 12ԻՆ

նաւասարդեան խաղեր, ֆութպոլի եւ հեծելանիւի մրցում

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 32 Ave. des Gobelins. Կը խօսի ընկ. Ռէն, Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕի Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին նոր Ակումբին մէջ, 241 Rue J. J. Rousseau, Իսի լէ Մուլինօ։ Կը խօսի՝ ընկերուհի Ս. Տէր Դաւթեան, Ռուսոյի մասին։

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 9ին կառ փՄոնպարնասի քովի սրճարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Սարգիս Մինասեան խումբի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot. Կը խօսի՝ Ընկ. Վ. Շուշանեան, նիւթ՝ «ինչ է ընկերվարութիւնը»։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ընկեր Կարօ խումբի ժողովը վաղը կիրակի ժամը 2ին ընկ. Յովհաննէս Զ. սրոյեանի բնակարանին մէջ։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ Պատ. միութեան, միութեան մասնաճիւղին ընկերահամակրական դասախօսութիւնը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 7ին, միութեան Գրադարանասրահին մէջ, 5 Rue Alexandrie. Պար Միշէլ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Ա. Մարտիրոսեան։

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ակումբին մէջ։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները եւ համակիրները։

Տէր եւ Տիկին Ցայլաբեան (Լա Պոքա), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեան (Տրակինեան) եւ իրենց պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն Տրակինեայի հայրենակիցներուն, Տէր Մեսրոպ քահանային եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՀԱՃԻ ՄԱՐԻԱՄ ՏԻՄԻՃԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 6 յուլիս, երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գործ.— 1081 ֆր. 60 ս.։ կարգադրեցինք։

Անվէրս, Տ. Ս.— 80։

Նանթէր, Մ. Թ.— 100։

Քոլոլէն, Պ. Ֆ.— 35։

Փարիզ, Յ. Է.— 65։

Սկսանք ղրկել։

Բուսիյեօն, Գ. Ք.— 70։

Ժուայնէօզ, Ս. Մ.—

Վիէն, Ուզ.— 320։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՉԱՐՍԱՆՃԱՂԻ Լիոնի Հայր. միութեան մասնաճիւղերու Գ. Պատգամաւորական ժողովը տեղի պիտի ունենայ Լիոնի մէջ վաղը Կիրակի. 206 Rue Duguesclin Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատանեկան միութեան Գրադարանը։

ՔՂԻԻ Հայր. Միութեան (Մարսէյլ) ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի առտուան ժամը 9ին, իր սովորական հաւաքատեղին, 14 rue Colbertի ընդարձակ սրահը։ կարեւոր օրակարգ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի վարչութիւնը, իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ. Ս. Յովակիմեանի, որ իր հօր Պ. Անդրէաս Յովակիմեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, միութեանս նուիրեց 500 ֆր.։ (կնիք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտեմ հայրս Թովմաս էքմէքճեան եւ եղբայրս Անդրանիկ (կարնեցի), որոնք 1915ին մնացին Մալաթիոյ սարերը։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Սիրանուշ էքմէքճեանի, 13 Rue des Dominicains, Marseille, Գրատուն «Յառաջ»։

Պ. ՏԻՐԱՆ Չաքարեանէ եւ իր ծանօթներէն կը խնդրուի իր հասցէն յայտնել «Յառաջ»ի վարչութեան։ Իր վերջին հասցէն էր, 82 Rue de la Mare, Paris (20).

ՓԻԼԻՊՊՈՍԻՆ ՍՐՃԱՐԱՆԸ

6 Bld. Carnot, Alfortville, Seine

Աչքերնիդ լոյս, Ալֆորվիլի հայեր։ Յուլիս 14ի տօնին առթիւ Կիրակիէն սկսեալ մինչեւ Երեքշաբթի կէս գիշեր։

Քնար արեւելեան նուագախումբը պիտի նուագէ սրճարանիս մէջ ի յարգին մինչեւ առաւօտ։ Լաւ պատեհութիւն ժամանցի։ Ծոխ պիփէ։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲ»ԻՆ

Այս Երկուշաբթի իրէկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

1 Bld. Carnot, Ալֆորվիլ

ներկայացում, բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ պար ջազ պանտ ղեկավարութեամբ Պ. Գ. ՄԱՆՏԻԿԵԱՆԻ

Գին 5 ֆրանք

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Մարաշի Հայր. Միութեան կողմէ

Վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին Սալ տէ Քաթոլիկի սրահին մէջ

Կը խօսի՝ Պ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Երգ, նուագ, արտասանութիւն, երկու զաւեշտ եւայլն

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ԱՌԹԻՒ

Տարօն Տուրուբերանի Հայր. միութիւնը սարքած է թէյասեղան մը ի պատիւ իր հայրենակիցներուն։ Այս կիրակի ժամը 3ին, 150 Route d'Orléans, Պանեէօ։ Կը հրաւիրուին Տարօնցի հայրենակիցները իրենց ընտանեկան պարագաներով։

ԾԱՆՕԹ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը և իջնել Պանեէօ կայարանը, ուր առաջնորդողներ պիտի սպասեն։

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ-ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Այս կիր. առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Meudonի անտառին մէջ

Կը մասնակցին Սկաուտ բոլոր խումբերը

Տեղի կ'ունենան սկաուտական խաղեր, ձեռական աշխատութիւններու ցուցադրութիւն եւ անակնկալներ։

Եկէ՛ք եւ տեսէք նոր սերունդի փրկութեան կենդանի եւ հաբազատ պատկերը։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Արաբկիրցիներու Միութեան

Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ

Կը նախագահէ՝ Պ. ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ

19 Յուլիս Կիր. առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան ժամը 9

La Fontaine des Nouettesի պաղ աղբիւրին մօտ

Հայկական եւ եւրոպական պարեր, անակնկալներ

Ճաշը կարելի է միասին բերել։ Պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Առնել հանրակառք էնվալիտէն կամ Մոնփարնասէն եւ իջնել Viroflay.

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone ; NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 12 ՅՈՒԼԻՍ 1931

12 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1619

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՐՕՆ

Վարդավառ է այսօր։ Իսկ Վարդավառը, առանց Տարօնի, տժգոյն, աղօտ յիշատակ մը միայն։

Բառը ինքնին,— Տարօն — ամբողջ պատկեր մը կը ներկայացնէ։ Թերեւս խորհուրդ մը։

Երբ կ'ըսենք Մուշ— կը հասկնանք աշխարհագրական. վարչական բացատրութիւն մը։

Բոլորովին ուրի՛շ բան է Տարօնը։ Գոնէ անոնց համար որ տեսեր ու ապրեր են, շնչեր ու անցեր։ Ամբողջ հեթանոսութիւն՝ իր սարերովը ու դաշտերովը։ Նոյնիսկ եկեղեցիներով ու վանքերով։

—«Հէ՛յ Մշու Սուլթան Սուրբ Կարապետ...»։

Եւ պէտք է տեսած ըլլալ Վարդավառը՝ Ս. Կարապետի սարին վրայ, երբեմն հեթանոսական լերան մը կատարը, մինչեւ տասը հազար բազմութեամբ։ Ս. Կարապետի Վարդավառը՝ իր աւանդական լարախաղացներով, բայց մանաւանդ իր իսկ եւ իսկ հայկական խանդավառութեամբ,— ծիծղուն, ծփուն եւ անսրունեստ։

Անահիտի հովանին է — կ'ըսեն — փռուած այդ ամբողջ տարածութեան վրայ, հեռուն, մինչեւ Մեղրագետ ու Արածանին, եւ աւդին, մինչեւ Իննակնեան լեռները։ Այլեւ Վահագնի հոգին։

Եւ կը թուի թէ Գրիգոր Լուսաւորիչը այստեղ միայն պարտուած է, չկարենալով կործել գաղտնիքը Աստուածի։

Հեթանոս քրմապետը չէ ուզած յանձնել թանկագին գաղտնիքը, յանձն առնելով ծառայել վանքին մէջ, իբրեւ պարզ մշակ։

«Կաղ Դեւ»ն է այս,— իրեն յատուկ խցիկով ու գուբով, որուն յատակը,— ո՛վ գիտէ — ապահովաբար կը պահէ մեր հեթանոսական շրջանի անծանօթ, անգնահատելի հարստութիւնները։ Թոնիրները կը վառեն գիշերը, եւ առտուն կանուխ «Կաղ Դեւ»ը մաքրած կ'ըլլայ ամէն բան։ Մաքրած ու իր գուբը քաշուած, առանց մոխիրի հետք մը ձգելու...։

×

Ուրկէ՞ ուր այս միամիտ աւանդութիւնները՝ այս համայնակուլ ափերուն վրայ։ Այն ալ օրուան այս ժամուն, երբ շատշատեր մոխիր ցանած իրենց գլուխներուն, կը հառաչեն ու կը յօրանջեն։

Անոր համար որ, ոչ միայն Վարդավառ է այսօր, այլեւ տարեդարձը Տարօն աշխարհի վերջին ջղաձգութեան։

Վարդավառի կիրակի մըն էր — 1915 յունիս 28 — երբ Տարօնն ալ արիւնլուայ փռուեցաւ գետին, դաւադիր «եաթաղան»ը կուրծքին։ Կամ ամբողջ բազմութիւններով ողջակէզ՝ բոցերու մէջ։ Կամ ջարդուփշուր՝ բահով, բրիչով, կացինով, թնդանօթով ու գնդացիրով...

Մա՛հ կ'ոռնար թշնամին, ամբողջ հայաշխարհին վրայ, գազանային մոլուցքով մը։ Եւ գերանդին ձեռքը, ժանիքները ցից, դանակները սրած՝ շունչը առեր էր Տարօն։

Հայ չմնաց Մուշի մէջ։ Բայց Թուրք ալ չմնաց, ինչպէս կը խոստովանէր էնվէրը ինք։

Միշտ արթուն եւ ըմբոստ, սնած՝ Սերոբներու, Ջավուշներու, Հրայրներու, Մուրատներու, Անդրանիկներու, Տէր Քաջերու, Վահան Մանուէլեաններու եւ դեռ անհամար «անծանօթ զինուորներ»ու շունչով, Տարօն աշխարհը փլաւ ճակատագրական պահուն։ Վրիպեցա՛ւ վերջին քառորդ ժամուն..։

×

Փլաւ՝ ֆիզիքական աշխարհը. բայց կ'ապրի հոգեկանը։

Այսօր, ամէնէն հեռաւոր ափերուն վրայ իսկ, ո՛ղջ է Տարօնի ոգին։ Ու թերեւս աւելի աշխուժացած, ինչպէս բոլոր այն մնացորդներուն մէջ որ համրանքով փրկուեցան հայաջինջ սարսափներէն, եւ կ'ապրին վաղուան համար։

Ո՛ղջ է Տարօնը՝ իր գիրովը ու խօսքովը ալ։

Ահաւասիկ սեղանի վրայ փառաւոր հատոր մը, բառին դասական իմաստով։ Գեղամին «Տարօնի Աշխարհը», որ լոյս տեսաւ «Նահատակ Գրողներու Բարեկամներ»ու նախաձեռնութեամբ։

Գեղարուեստագէտ մը չէ Գեղամը— խտացած համայնապատկերը Մուշին։ Բայց ինչքա՛ն հարազատ եւ բաբախուն։ Տարօ՛նն է, միամիտ, վառվռուն եւ արիասիրտ։ Տարօնը՝ տքնաջան, տոկուն եւ համբերատար՝ իր ներքին տառապանքներուն մէջ, բայց ամեհի առիւծ՝ երբ հարցը զարնել-զարնուելու մասին է։ Տարօնը՝ իր ամբողջ փիլիսոփայութեամբ։

Թոնիրները վաղո՛ւց մարած են ինչպէս բովանդակ Տարօն աշխարհի, նոյնպէս «Մշու Սուլթան Սուրբ Կարապետ»ի մէջ։ Եւ «Կաղ Դեւ»ը անշուշտ մեռած՝ մոխիրներու կարօտէն։

Բայց ի՛նչքան «դեւեր» ունի Տարօնը, ի սփիւռս աշխարհի, նորէն եւ նորէն վառելու համար թոնիրները։

Ահա կայծ մըն ալ՝ Գեղամին գիրքը։

Խնկաման մը, ուր, ինչպէս խունկը մեր մամիկներուն, ամէն կիրակմուտքի, պիտի ծխայ ծուխը ծխանին եւ առաւօտը նաւասարդեան։

Ջուշանար առաւօտը, Տարօ՛ն, քանի դուն հաւատարիմ ես քու սարերուդ եւ անոնց փառքերուն, քու դաշտերուդ և անոնց արդար վաստակին։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՏՈՔԹ. ԼՈՒԹԵՐԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Րայխսպանքի տնօրէնը Տոքթ. Լութեր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պանք տը Ֆրանսի տնօրէնին Պ. Մորէի հետ։ Կէսօրէն վերջ ընկերակցութեամբ Պ. Մորէի, Տոքթ. Լութեր տեսակցութիւն մը ունեցաւ նաեւ ելեւմտական նախարարին Պ. Ֆլանտէնի հետ, որ պէտք տեսաւ խորհրդակցելու վարչապետին Պ. Լավալի հետ։

Պ. Մորէի հետ տեսակցութեան ընթացքին, Տոքթ. Լութեր մանրամասնօրէն պարզեց չափազանց ծանր կացութիւնը որուն մատնուած է Րայխսպանքը. ինչպէս նաեւ լուրջ վտանգը որուն ենթարկուած է գերմանական դրամը։

Հակառակ Հուվըրի ձեռնարկին շուրջ գոյացած համաձայնութեան, Գերմանիա զետեղուած օտար դրամագլուխները կը քաշուին կանոնաւորութեամբ մը, որ իրական սպառնալիք մըն է գերման դրամի կայունութեան համար։ Ամերիկեան, զուիցերիական, հոլանտական դրամատունները վերջերս մեծ դրամագլուխներ քաշեցին Գերմանիայէն, ինչ որ ծանր մտատանջութեան մատնեց երկրին ելեւմտական եւ ճարտարարուեստական շրջանակները։ Երկրին մէջ, վստահութիւնը խախտած է եւ գերման կառավարութիւնը կը ջանայ դարման գտնել, դիմելով արտասահմանի վարկին։

Տոքթ. Լութեր երէկ կէսօրէն վերջ, օդանաւով վերադարձաւ Պերլին, ուր անմիջապէս զեկոյց մը տուաւ նախարարաց խորհուրդին՝ Փարիզի մէջ իր կատարած աշխատանքներուն մասին։ Այսօր կը մեկնի Պալ։

Գերման կառավարութիւնը չափազանց մտահոգ է ստեղծուած կացութեան հետեւանքով։ Ամբողջ գիշերը նիստ գումարեց քննելու համար ճարտարարուեստական եւ ելեւմտական հաստատութեանց վիճակը։

Գերման թերթերը կը յայտնեն թէ Գերմանիա անմիջապէս պէտք ունի 1500էն 2000 միլիոն մառքի միջազգային վարկի մը։ Եւ որովհետեւ, վերջերս, Գերմանիոյ ըրած 100 միլիոն տոլարի միջազգային փոխառութեան պայմանաժամը կը լրանայ յուլիս 16ին, ամէնէն ուշը, պէտք է որ երկուշաբթի օր, վճռական որոշում մը տրուի Պալի մէջ։

Մասնագէտներու ժողովը Լոնտոնի մէջ

Անգլիական կառավարութիւնը պաշտօնապէս յայտնեց նախորդ իրիկուն թէ հրաւէրներ ուղղած է Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Միացեալ Նահանգներու, Իտալիոյ, Պելճիքայի եւ Ճափոնի, որպէս զի իրենց ներկայացուցիչները ղրկեն Լոնտոն։ Խորհրդակցութիւնը տեղի պիտի ունենայ յուլիս 17ին, կարգադրելու համար Հուվըրի ծրագրին գործադրութեան վերաբերեալ կարգ մը հարցեր։

Հրաւէր ուղղուած չէ անգլիական գաղթապետութեանց, ոչ ալ կեդր. եւ հարաւ.-արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց։ Այս զանցառումը կատարուած է արագօրէն դարման մը կարենալ գտնելու համար Գերմանիոյ ճգնաժամային վիճակին։ Որովհետեւ եթէ պէտք ըլլար հրաւիրել Լահէյի համաձայնութեանց 17 ստորագիր պետութիւնները, խորհրդակցութիւնները չափազանց պիտի երկարէին։

Տակաւին որոշուած չէ թէ, մասնագէտներու այս խորհրդակցութենէն վերջ, պիտի հրաւիրուի՞ն նախարարները նոր ժողովի մը։

Իրաքի թագաւորը Պոլսոյ մէջ

Ֆէյսալ թագաւորը վարչապետ Նուրի փաշայի հետ Պոլիս հասաւ ուրբաթ առտու եւ իջաւ Տօլմա Պաղչէի Պալատը, զոր իր տրամադրութեան տակ դրած է Մ. Քէմալ։ Թագաւորին էնկիւրի այցելութիւնը շատ յաջող անցած է եւ պաշտօնապէս կը ծանուցուի թէ անմիջապէս բանակցութիւնները պիտի սկսին առեւտրական դաշնագրի մը համար։ Երկու երկիրներու վարչապետները միջոցներ խորհեցան կարգ կանոնը պահպանելու համար սահմանագլուխին վրայ։ Թուրք թերթերը ջերմապէս կ'ողջունեն Ֆէյսալ թագաւորը, իսկ մէկ-երկու թերթեր ալ կը գովեն Անգլիան, անոր շիտակ ընթացքին վերագրելով Թուրքիոյ եւ Իրաքի բարւոք յարաբերութիւնները։

Ստալինի նոր խաղախականութիւնը

ԵՒ ՆԵՐՔԻՆ ՎԷՃԵՐ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Ստալին հրամայած է երեք միլիոն օրինակ տպել իր վերջին ճառէն, որ պիտի կազմէ մէկ պրակ (16 էջ) եւ պիտի ծախուի հինգ կոպէկի։

Այս ճառին հրատարակութենէն առաջ եւ յետոյ բուռն վէճեր տեղի ունեցած են կուսակցութեան ծոցին մէջ։ Վէճը չէ մեղմացած տակաւին։ Կուսակցութեան վարիչները տակաւին լռիւ եւ պաշտօնապէս չեն արտայայտուիր ճառի մասին, որ շատ մը հակասութիւններ կը ներկայացնէ կուսակցութեան ընդհանուր ուղեգծին հետ։ Ստալինի ամենամեծ անակնկալներէն մէկն է իր այն հրամանը՝ որով փոփոխութեան պիտի ենթարկուի անընդհատ աշխատանքի դրութիւնը, մինչդեռ մինչեւ հիմա էական պայման կը համարուէր հնգամեայ ծրագրին իրականացման համար։

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Ծնած է 1865ին Մուշի դաշտը, Խէյրիան գիւղին մէջ։ Կը յաճախէ Մշոյ Ս. Կարապետ վանքին ժառանգաւորաց վարժարանը, յետոյ Մուշի Միացեալ ընկերութեան վարժարանը։ Պահ մը Մուշի, յետոյ Տիարպէքիրի առաջնորդարանի քարտուղար եղաւ։ Սահմանադրութեան Պոլիս եկաւ, ուսուցիչ եւ երեսփոխան։ 1918ին մեռաւ Պոլսոյ մէջ։ Ունի բազմաթիւ աշխատութիւններ։

Երկրորդ անակնկալն է աշխատավարձի հաւասարութեան ջնջումը։ «Փրավտա» կ'ըսէ թէ ցուցակ մը պիտի պատրաստուի, որուն համաձայն մասնագէտ (որակեալ) բանուորները չորս անգամ աւելի վարձք պիտի ստանան քան հասարակ բանուորները, որպէս զի կարելի ըլլայ մղում տալ բանուորներուն, կատարելագործելու համար։ Հին մասնագէտները գոհ կ'երեւան Ստալինի յայտարարութենէն, բայց երիտասարդները, յառաջացման խոստում ստացած ըլլալով հանդերձ, նոր ուղեգիծը կը համարեն յաղթանակ մը քաղքենի սկզբունքներուն։

Արդէն սկսած են զրոյցներ տարածել թէ Ստալին անտեղի կերպով ազդուած է տնտեսագէտները եւ զանց առած համայնավար երիտասարդութեան պահանջները, որոնք միշտ դէպի ձախ կը հակին։

Տարակոյս չկայ որ նոր փոփոխութիւնները հետեւանք են տնտեսական, ելմտական եւ բանուորական դժուարութիւններու։

Անգործութիւնը նուազած Գերմանիոյ մէջ

Վերջին վիճակագրութեան համաձայն, Գերմանիոյ անգործներուն թիւը 5,042,000էն (28 փետր.) իջած է 3,962,000 (30 յունիս), ինչ որ կը նշանակէ աւելի քան մէկ միլիոն նուազում՝ չորս ամսուան մէջ։ Անցեալ տարի միեւնոյն ժամանակաշրջանին նուազումը 750,000 էր, թէեւ այն ատեն բարձրագոյն թիւը աւելի պակաս էր քան 1931 փետր 28ին։ Անգործներէն 1 միլիոն 414,000 հոգի նպաստ կը ստանան, 940,000 հոգի առժամեայ օգնութիւն, իսկ մէկ միլիոն հոգի թաղապետական կամ «բարօրութեան» նպաստ։

Զինաթափութեան հարցին շուրջ

Մուսոլինի ընդունելով օտար մամուլի ներկայացուցիչները, կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ զինաթափութեան մասին։ Յայտնել թէ Իտալիա պատրաստ է ընդունելու ամենէն փոքր թիւերն իսկ.— Իտալիոյ համար պիտի ընդունինք ըսաւ, նոյնիսկ 10000 զէնք, պայմանաւ որ ուրիշ որեւէ պետութիւն գերակշռութիւն չունենայ, որովհետեւ հակառակ պարագային, պիտի նմանէինք մարդու մը, որ ատրճանակին դէմ, ինքզինքը կը պաշտպանէ գաւազանով մը։

⁂ Ֆրանսայի Նախարարական խորհուրդը քննեց արտաքին նախարարին Պ. Պրիանի մէկ տեղեկագիրը, զինաթափութեան յառաջիկայ խորհրդաժողովին վերաբերեալ։ Յիշատակագիրը պիտի ուղղուի Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան։

Ամերիկեան կառավարութիւնը յայտնած է Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան թէ կ'ընդունի զինաթափութեան խորհրդաժողովին մասնակցելու համար իրեն ուղղած հրաւէրը։ Խորհրդաժողովի թուական նշանակուած է, ինչպէս կը յիշուի 1932 փետր. 2ը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Սլիվենի (Պուլկարիա) բանտին կալանաւորները ըմբոստանալով, փորձեցին փախչիլ։ Պահակները վրայ հասան եւ գնդակահար գետին փռեցին հինգ բանտարկեալներ։

Նոպէլի մրցանակին այս տարուան արժէքն է 173,206 քրոն որ կ'ընէ (9600 ստերլին)։

Պարսիկ ուսանողներ.— Թեհրանէն հեռագիր մը կը յայտնէ թէ պարսիկ կառավարութիւնը մօտ 100 ուսանողներ պիտի ղրկէ Եւրոպա, կատարելագործելու համար իրենց ուսումը։ Ասոնցմէ շատերը պիտի գան Ֆրանսա։

Քրոֆ. Փիքար որ ինչպէս կը յիշուի, յաջողեր էր իր օդապարիկով բարձրանալ մօտ 16,000 մեդր, հասաւ Փարիզ, ուր իր վերելքը եւ անոր գիտական հետեւանքները պիտի բացատրէ։ Փիքար պիտի տայ երկու դասախօսութիւններ։

ՄԱՐԴԸ ԵՒ ՀՈՂԸ

(ԳԵՂԱՄԻՆ ԳՐԱԿԱՆ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ)

Դրեթէ չորս տասնեակ տարիներ առաջ, համեստ անկիւնի մը մէջ, նոյնքան համեստ, բայց նուիրուած երիտասարդ մը, գլուխը կախ եւ եռանդուն աչքերով, գրի կ'առնէր ժողովներու արձանագրութիւնը, կը խմբագրէր պաշտօնական նամակներ ու կը պատասխանէր բոլոր անոնց, որոնք որ եւ է պատճառով Մուշի առաջնորդարանը կը դիմէին։

Անոնք բազմաթիւ էին։ Կուգային հեռաւոր գիւղերէն, կը պատմէին իրենց ցաւն ու կարօտութիւնը, օրուան առաջնորդէն սպասելով դեղ ու դարման։

Երիտասարդը մտիկ կ'ընէր հետաքրքրութեամբ։ Լարուած ուշադրութեամբ քրքրեր կը իրեն դիմողներու պատմութիւնը, կը նօթագրէր կարեւոր մանրամասնութիւններ։ Երբեմն կը մրթացնէր անոր ճակատը, շատ քիչ անգամ կը պայծառանար։ Միշտ տխուր էին գանգատները, տխուր նաեւ պատմութիւնները, որոնց մէջ ընտանեկան ու հաւաքական դերակատարներէն աւելի, երկու սեւէ անհատներ էին, որ կը բանային իրենց սիրտը, եւ միամիտ հաւատքով ու վստահութեամբ, փրկութիւն կ'ակնկալէին գրուած խնդրագրէ մը կամ բարերար միջամտութենէ մը։

Այդ երիտասարդը Գեղամ Տէր Կարապետեան կը կոչուէր, կեղծանունով Տարօնի Տատրակ, որ քարտուղարի մը յատուկ սովորական աշխատանքներէն անկախաբար, կը տպաւորուէր այն ամէն բաներով, զորս իրեն դիմողները կրնային անկեղծօրէն պատմել,— ընտանեկան հոգեր, այլ եւ կնոջ անհամաձայնութիւններ, դրացի անօրէններու հարստահարութիւն, պանդուխտ այրերուն հանդէպ հայրենիքը մնացած գժբախտ մայրերու գանգատներ, կռուիներ արտ ու կալի, պարտատէրի ու պահանջատէրի եւ հազարումէկ առօրեայ դէպքեր, որոնք երիտասարդին հոգիին մէջ անկիւն մը կը գրաւէին։

Օրուան յոգնութիւններէն յետոյ էր, որ Գեղամ կը կեդրոնանար ինքն իր մէջ, ու հետզհետէ կենդանութիւն ու հոգի կ'առնէին բոլոր այն իրողութիւնները, որոնք արցունքոտ հեւքերով եկեր տեղ բռներ էին իր մէջ։

Եւ Տատրակը մնջել կը սկսէր, երկչոտ ու տխուր թեւերով կը փորձէր կտրել ու անցնիլ մեծ տարածութիւններ, ծովերու եւ երկինքներու կապոյտը, կտուցին թղթիկ մը բռնած, ինչպէս էին ժամանակին բոլոր ղարիպներուն թղթիկները, հասնելու համար Պոլիս թերթերու խմբագրատուները։ Տատրակը կը փորձէր պատմել իր տեսածն եւ լսածը, զգացածն ու մտածածը։ Եւ կը պատահէր անխուսափելին։ Առաջնորդարանի քարտուղարը կը դառնար հաւաքող ու դասաւորող, ծանուանդ գրող-վիպագրող։

Իր մէջ կը կազմուէր երկու դիմագծութիւն, մէկը պատմաբանը, ազգագրագէտն ու բանասէրն էր, որ գիւղէ գիւղ կը թափառէր, գրի կ'առնէր տոհմային ամէն գեղեցկութիւն եւ ստեղծագործութիւն, մեր նախահայրերէն երկնուած դարերու ընթացքին։ Գեղամ բանահաւաքի միրով տարուած ձեռագիրներու դէզերն իրարու վրայ կը բարդէր, հայրենասէր մտաւորականի անձնուիրութեամբ, գրկանքով ու հոգածութեամբ։

Բայց անոր հոգին կը հակէր նաեւ գեղարուեստական ստեղծագործութեան ակունքին, ներշնչումի երփնագոյն պաշերուն, սովորական աշխատանքներէ դուրս, տալու համար մեզի ապրուած ու զգացուած պատկերներ ու պատմուածքներ, վէպեր ու հէքեաթներ նոյնիսկ։ Երկրորդ դիմագծութիւնը ուրեմն գրագէտի համեստ դիմագծութիւնն էր, որ նոյնքան անծանօթ մնացեր էր մինչեւ այսօր, ինչպէս անծանօթ մնացեր էր անոր բանահաւաքի աշխատութիւնը։

Բայց այս անարդարութիւնը գործուած չէ միայն Գեղամի հանդէպ։

Մեր գրականութեան մէջ բազմաթիւ են այն գրողները, որ ո՛չ կենդանութեանը եւ ո՛չ ալ մահուընէ յետոյ, իրենց արժանի պատուանդանն ունեցեր են։ Մոռցուածներ են անոնք, որովհետեւ ժամանակակից գրչի եղբայրակիցները չեն գիտցեր արժանի հարկը տալ անոնց, ծանօթացնել անոնց գործը սերունդներուն։ Անարդարութիւն նաեւ առհասարակ հասարակութեան կողմէ, որ չէ կրցեր հատորի մէջ հաւաքել ու տարածել անոնց գործը։ Անհոգութիւն նաեւ գրողին կողմէ իր անձին ու գործին հանդէպ. գրողներ՝ որոնք հաւատքը չեն ունեցած եւ ոչ ալ կարեւորութիւնը զգացած, ինչ որ գրի առած ու թերթերու խմբագրութեան ղրկած են։

Ամէն մէկը իր հոգիէն ծիլ մը արձակեր է, իր սիրտէն արիւն հոսեցուցեր, իրենց եսին գոհացում տալու համար, յաճախ տեսակ մը ժամանց, առանց մտածելու, որ այդ կերպով անգնահատելի ծառայութիւն մըն ալ մատուցեր են մեր գրականութեան։ Ու պատահեր է, որ շատ արժէքաւոր գրուածքներ, առօրեայ դէպքերու հոսանքին մէջ, կորսնցուցեր են իրենց արժէքը, իրենց հետ մոռացութեան մատնելով հեղինակները։

Գեղամ մոռցուածներէն է։ Այն ինչ որ գրի առած է կորսուած է օրաթերթերու եւ հանդէսներու մէջ։ Ու աշաւասիկ պէտք էր որ կէս դար մը անցնէր, որպէս զի գործերուն հետ հեղինակները յարութիւն առնէին։ Գեղամ Տէր Կարապետեան յարութիւն առնող գրագէտներէն մէկն է։

Մեր սերունդը նոյն իսկ հազիւ կը ճանչնար զինքը քանի մը պատմուածքներով, որոնք տարեցոյցներու մէջ ցրուած էին։ Մեր ըմբռնումով անիկա առաջնորդարանի համեստ քարտուղարն էր, որ քանի մը բողոքագիր խմբագրած է, քանի մը արձակ էջեր շարադրած. ազգագրական-պատմական նիւթեր հաւաքած ու բառարան մը կազմած։ Մեզի տրուած չէր ունենալ կարեւոր մասը այն գործին, որ գրողին անունը կը բարձրացնէ պատուանդանի մը վրայ։

«Տարօնի աշխարհ» հատորը, զոր Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամները լոյս կ'ընծայեն, Տարօնի թղթակից ու համեստ Տատրակը կը բարձրացնէ գրագէտի ու արժանաւոր գրագէտի պատուանդանին վրայ, այն շարքին մէջ, որուն երազը իրականանալու վրայ էր, երբ կայծակնահար գետին փռուեցաւ։

Լոյս տեսած հատորին գրուածքները կը յատկանշեն ծանօթ ժամանակաշրջան մը, երբ հայ մտաւորականութիւնը, թէ՛ Պոլիս եւ թէ գաւառները երկունքի մէջ էր, ինքնաճանաչման երկունքը, եւ ազգային ինքնագիտակցութեան, խանդավառութեան եւ յուսալքման շրջանը կ'ապրէր, երբ զանազան գաւառներէ, հովեր կը փչէին ցեղային զարաւոր մշակոյթը արժեցնելու։ Գեղամին ձայնը Տարօնի աշխարհէն կը հասնէր, միանալու համար իր գրչի եղբայրակիցներուն, որոնք ուրիշ գաւառներէ արձագանգ կուտային։ (Այս արդէն պատմութիւնն է գրական շրջանի մը, որ ծանօթ է Վաղուան կամ Բնաշխարհիկ Գրականութիւն անունով)։

* *
*

Գեղամի հոգիի կազմութեան բնախօսութիւնը փորձելով տալ այս քանի մը տողերով, մանելէ առաջ «Տարօնի Աշխարհ»ին մէջ, չենք կրնար գիտել չտալ, որ ո՛չ մէկ ատեն գրագէտին ու իր միջավայրին փոխյարաբերութիւնն այնքան շեշտուած է եղեր, որքան Գեղամի մօտ։ Կը թուի թէ մտաւորական եւ զգացական կապերու ներդաշնակութիւնը մարդուն եւ հողին միջեւ այնքան անտեղիտալի է, որ մեր միտքերուն մէջ «Տարօնի Աշխարհը» եւ «Տարօնի Տատրակը» մէկը միւսով օղակուած են եղեր։ Դուք չէք կրնար մարդը կղզիացնել եւ հողին ու միջավայրին ներգործութիւնը ուրանալ։ Գեղամի գրականութեան ենթահողը իր ծննդավայրն է։

«Տարօնի Աշխարհ» խորագիրը ա՛յնքան պերճախօս է, որ ինքնին պատմութիւն մըն է, եւ հատոր մը կ'արժէ։ Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու մատենաշարին այս Գ. հատորը թանկագին հաւաքածոյ մըն է այդ տեսակէտով, որ 340 էջերու մէջ մեզի կուտայ վաւերական կնիքը Գեղամի գրականութեան։

Ինչպէս միշտ, հատորը կը բացուի կենսագրական տեղեկութիւններով, որուն կը յաջորդեն քսանեւչորս պատմուածքներ ու պատկերներ, որոնցմէ մէկ երկուքը աւանդավէպեր։

Հատորը կը փակուի չորս հարիւրէ աւելի բառացանկով մը, ընտրուած Գեղամի հատորը կազմող արձակ գրականութենէն եւ անհրաժեշտ ընթերցողներուն, որոնք՝ առանց գաւառական բառերու այդ աշխատուած ցանկին, շատ մը տեղեր մութ պիտի զգային, հետեւաբար նուազ հաճոյքով պիտի հետեւէին այդ էջերուն։

Յաջորդ յօդուածով մը պիտի մատնանշենք արուեստի այն տարրերը, որոնք Գեղամի գրականութեան յատկանիշերը կը մնան, նկատի ունենալով «Տարօնի Աշխարհ»ը հատորը։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՅԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Զ.

ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼԸ

Միշտ ե՛ս *ու* դո՛ւն, *միշտ* ե՛ս *ու* դո՛ւն, *երբ կ'ամուսնան իրարու հետ, անպատճառ կը ծնին մա՛նչ մը, որ կոյր է ու կը կոչուի* Նո՛յն, *կամ աղջիկ մը, որ ծանծաղամիտ է եւ կը կոչուի* Ուրի՛շ...

Տխո՛ւր է կեանքը եւ աղքատի՛կ եսի *ու* դունի *տան ու պարտէզին մէջ... ծառերը թզո՛ւկ են այն տեղ, եւ անոնցմէ չկայ մէկը որ տանիքներէն ու ծխնելոյզներէն աւելի՛ բարձր ըլլայ ու հովանի կազմէ դրացի տուներուն, կամ պարիսպներէն դուրս երկարի, պտուղներ թափելով փողոցին մէջ... Այն տեղ ծիծաղելի ծաղիկներ կան, որոնց բուրմունքը փակուած է բաժակներուն մէջ...* Ես ու դունի *տան լուսամուտները կը նային բակին վրայ եւ անոնք բնաւ հնարաւորութիւն չունին տեսնելու թէ երբեմն որքա՛ն կսկծեցուցիչ ու երբեմն որքան քաղցր օրեր ունի փողոցը...*

Իրենց բնակարանին մէջ կը յօրանջե՛ն ես ու դուն, *եւ յուսահատակա՛ն է անոնց դէմքը, երբ կը տեսնեն որ իրենց մանչ* Նոյնը՝ *տեղեկութիւն չունի՛ գոյներու գեղեցկութենէն եւ անծանօթ է ձեւերու մխիթարութեան... Իսկ եթէ իրենց ծնածն աղջիկ է ու անունը* Ուրիշ, *յուսահատակա՛ն է անոնց դէմքը նորէն, տեսնելով որ իրենց զաւակը ո՛չ մէկ բաժակ լրիւ կը խմէ, ո՛չ մէկ ձեռագործ կը վերջացնէ ու ո՛չ մէկ սիրականի կը բանայ իր սիրտը...*

Մեր անունները չը կոչենք ես *ու* դուն, *որովհետեւ նկատուած է որ բոլոր այն ամուսինները որոնք իրար* ես *ու* դուն *կ'անուանեն, անպատճառ կը ծնին մանչ մը որ կոյր է ու կը կոչուի* Նոյն, *կամ աղջիկ մը, որ ծանծաղամիտ է ու կը կոչուի* Ուրիշ...

Եթէ մենք կամենանք միայն՝ մեր զաւակը պիտի կոչուի Շարունակել, *եւ ո՛չ ոք պիտի կարողանայ շփոթել զայն* Նոյնի *կամ* Ուրիշի *հետ...*

Ի՛նչպէս խօսիմ որ գիտնաս տարբերութիւնը դրօշի պէս ծածանող ծովին եւ հլու հայելիներուն... Ի՛նչպէս խօսիմ որ գիտնաս տարբերութիւնը որ կայ այս երկու զաւակներու միջեւ, որոնցմէ մէկը կը կոչուի Շարունակե՛լ, *միւսը* Նո՛յն...

Անոնք յաճախ իրարու հետ կը խաղան եւ անծանօթները յաճախ Նոյնը *կ'անուանեն* Շարունակել, *եւ* Շարունակելը՝ *կը կոչեն* Նոյն...

Անոնք բնաւ չեն նկատեր որ Նոյնը *միայն մէկ երգ գիտէ որ կը սկսի «Այսպէս լա՛ւ է»ով,* Շարունակելը *բազմաթիւ երգեր նետա՛ծ է, տեղ բանալու համար անոնց՝ որոնց տիրացած է, եւ տեղ կը թողու բազմաթիւ երգերու՝ որ պիտի գիտնայ...*

Նոյնը նոյն *պտուղներ կը սիրէ, վախնալով որ միւսները խիթ կուտան...* Մինչ Շարունակելը *հազար պտո՛ւղ է համտեսած, եւ գիտէ թէ ո՞ւր է պահուած խիթը, նաեւ քաղցր դառնութիւնները ու դա՛ռն քաղցրութիւնները...*

Շարունակե՞լ *փառաբանել* Շարունակելը, *որ երբ նստի, կը ճամբորդէ՛, հազար երկիր կտրողի պէս, իսկ երբ քալէ, կը հանգարտի՛ մահիճ գտած մշակի պէս...*

Նոյնը *նո՛յն է, ննջած ատեն եւ կամ նստած, բնազդական մէկ երկու շարժում, ակամայ մէկ երկու խօսք ու ճիչ եւ անիմաստ ժպիտ մը ունի...* Շարունակելը Նոյնը *չէ, որ երազել չկարողանայ...*

Նոյնը *հլու է, իսկ* Շարունակելը *յամառ... Նման ջուրերու որոնց ճամբան ինչքան ալ որ փակես, անպատճառ կերպ մը կը գտնեն խուսափելու եւ շարունակել կարենալու համար...*

Եթէ կամենանք միայն իրար չանուանել ես ու դուն, *մեր զաւակը պիտի կոչուի* Շարունակել...

Ի վերջոյ, ո՛վ իմ սիրական, կարեւորը ո՛չ ես *իմ՝ եւ ոչ* դուն, *այլ* Շարունակելը...

Վոնտենք այս պզտիկ փաղքշանքներն ու հաճոյքները, յանուն անոր՝ որ մերն *է՝ եւ կը կոչուի* Շարուակել..

ՄՈՒՍԱՍԻՐ

ՆՄՈՅՇ ՄԸ ՉԵԽԱԿԱՆ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

ՓՐԱԿԱ.— Jiri Wolker, *որ* չէխ գրականութեան ամենալաւ մշակներէն մէկն էր, 1924ին թոքախտէ մեռաւ։ Մեր անմահ Պ. Դուրեանին պէս՝ հազիւ 23 գարուն բոլորած, հեռացաւ այս աշխարհէն, բաժնուելով իր բարեկամներէն ու սիրուհիէն։ Ճակատագրով ու արուեստով ալ նման էր հանճարեղ Դուրեանին։ Մորավացի աղքատ ընտանիքի մը զաւակն էր եւ Փրակայի Կարոլոսեան համալսարանը կ'ուսանէր խեղճ ու թշուառ պայմաններու մէջ։ Շարունակ կը գրէր ու կը գրէր, բայց շատ քիչ բան կը հրատարակէր։ Մահէն յետոյ էր որ չէխ նշանաւոր գրական քննադատներ՝ ինչպէս Կարոլոսեան համալսարանի գրական կաճառին ուսուցչապետները Otakar Fischer, X. Salda(*Շալտա*), Վոլքերի ամենամտերիմ բարեկամները եւ ծանօթ բանաստեղծները Dr. Pisa, Samo Verner *եւ այլն գնահատելով հրատարակեցին անոր բանաստեղծութիւնները, որոնք՝ ըստ Միշէրի եւ Փիշայի՝ ներկայ չէխ գրականութեան գոհարներուն մաս կը կազմեն։*

Jiri Wolker*ի վերջին բանաստեղծութիւններէն մէկը՝* «Umirajici» (*Մեռնողը*), *զոր հագեւարքի տագնապալից պահուն գրի առած է, չեխական բնագրէն արձակի թարգմանելով կը ներկայացնենք «Յառաջ»ի ընթերցողներուն։*

ՏՈՔԹ. ՆՇԱՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ՄԵՌՆՈՂԸ

Եթէ ես մեռնիմ, աշխարհի վրայ ոչինչ պիտի պատահի,—
Ոչինչ պիտի փոխուի, միայն մի քանի սրտեր ցօղին տակ —
Պիտի դողան, ինչպէս ծաղիկն առաւօտուն։—

Հազարաւորներ անցան գացին, հազարաւոր ալ պիտի երթա՛ն—
Պարտասած ու մաճամերձ, որովհետեւ ոչ ոք, թէ ծնած ատենը —
Եւ թէ մահուան մէջ միանակ մնացած է։—

Մահէն չեմ վախնար, մահը դժխեմ չէ, մէկ մասը միայն—
Դժուարին կեանքին։ Ի՞նչ, սոսկալի է, ի՞նչ, դժխեմ է մեռնիլը։—
Եթէ թռած միջոցին թեւէն զարնուած հոգիները խեյակորույս վար իյնան,—
Եթէ ժամանակը իր ծերացած ձեռքերով մարմին ժանգոտող—
Երակներուն մէջ փտութիւն սփռէ, ձեռքերը, դնդերները —
Ու աչքերը, ամէն ջիղ տարբերայուծելու ու խաբելու համար,—
Որով դուն աշխարհս գրկել ուզեցիր, որով դուն սէր—
Բաժնեցիր։ Մահէն չեմ վախնար, մահը սոսկալի չէ,—
Մահուան մէջ մինակ չեմ ես,
Միայն կը վախնամ այն մահէն ուր ամէն մարդ լքուած—
Ու ես ինքս ալ մահու անծկութեան մէջ եմ։ Մնաս բարով—
Աղջիկ, մնաս բարով, սէր, մնաս բարով անծկալի պատկեր։—
Ասոնք ձեռքերս ետ քաշեցին կուրծքիդ վրայէն,—
Վայրի սիրտս ծմլեցին, յօշոտեցին. յիշատակդ ոսկիէ նետի պէս—
Խոցեց սիրտս վեց ամիս շարունակ.—
Երբ վիճակս լաւ չէր, աւելի կը ցուցնէր, լաւ էր վիճակս,
Կը նպաստէր։ Սակայն այսօր, մնաս բարով, այսօր ամէն—
Ինչ ալ ի զուր է, որովհետեւ արդէն քեզի գրեցի, որ մոռնաս,—
Ուրիշ տեղ մը փնտռես, ուր կրնաս սիրտդ սփոփել։—
Այն նամակը, ամենադժխեմ հառաչանքն իմ, անհուն տենչանքս էր,—
Բայց մեռած ատեն ամէն մարդ պէտք է մինակ ըլլայ, միս մինակ։
Եթէ մեռնիմ, աշխարհիս վրայ ոչինչ պիտի պատահի,—
Ոչինչ պիտի փոխուի, միայն եւ միայն տառապանքս պիտի կորսնցնեմ,—
Միայն ես պիտի փոխակերպուիմ, գուցէ ծառի, տղու, քարակոյտի։
Մահէն չեմ վախնար, մահը սոսկալի չէ,—
Միայն մաս մը դժուարին կեանքին։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԹԱՇԿԻՆԱԿԸ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Միայն քիթ չեն խնջեր թաշկինակով։ Զայն կը գործածեն նաեւ իբրեւ պերճանք, սիրոյ եւ սուգի նշան, կամ արցունք ժողվելու համար։ Այդ պարագաները զգացական արտայայտութիւններ են, զորս բանաստեղծները չպիտի մոռնային երգել գեղեցիկ տողերով։

Բոլոր ժողովուրդներուն մէջէն, Հայերն են, որ ամէնէն աւելի երգած են թաշկինակը։ Ի՛նչ գեղեցիկ հայերէն երգ մըն է «Ալ այլուղ»ը.

Ալ այլուղըս եարս էր բաշխել,
Ալ ապրշում շուրջը նաշխել,
Պատկերս վրրէն էր քաշել,
Ջանիս ջան,
Սիրո՛ւն տղայ, տո՛ւր այլուղըս։

Ամբողջ օփերա մըն է այս, գեղեցիկ իր երաժշտութեամբ եւ իր խօսքերով։ Մեր բանաստեղծներն ալ երգած են թաշկինակը։ Ահա թէ ի՛նչպէս Յ. Ճ. Սիրունի կ'երգէ թաշկինակը, «մերթ բուրմունքոտ, մերթ մետաքսէ, մերթ ալ համակ սեւամիր»։

Զայն իրարու կը նուիրեն սիրահարներ անխտիր,
Հայրն իր որդին անոր տեսքով
կը վերյուշէ տեւական,
Կը ծովածէ պչրոտ կնոջ տենդոտ այտերն ալ կարմիր,
Ու կ'երկարէ՛ խեղճ ճամբորդին
հրաժեշտն ալ անբաժան։
Մայրն անոր մէջ կը ծաւալէ արցունքն ամբողջ աչքերուն,
Բանտերուն մէջ յուսահատն անով զիրենք կը խեղդէ,
Հիւծող տղան ծո՛ն կը թաք[ցնէ]
բերնի սեւ թուքն ու արի[ւնը],
Վիրաւորին վէրքերն անով
պարուրեն մեղմօրէն,
Գործաւորն ալ քրտինքն անով
կը սրբէ միշտ իր ճակտէն,
Մահապարտին աչքերն անով
գոցուած՝ մահուան կը տանին։

Ե՞րբ սկսան թաշկինակ գործածել մարդիկ։ Հին ատեն Հելլենները ... մատներով կը խնջէին իրենց քիթ[ը]. Թէեւ սովորութիւն էր գօտիէն կախել թանկագին կերպասի կտոր ... եւ նման ուրիշ կտոր ... ալ բռնել ձեռքին մէջ, բայց ասո[նք] քրտնոց կը կոչուէին, եւ կը ծ[առ]այէին միայն ծնելու երեսի քրտի[ն]քը։ Յաճախ անուշահոտութիւննե[ր] կը թափէին այդ թաշկինակներու վրայ, եւ իբրեւ միայն զարդ կրէին իրենց ձեռքը կամ գօտի[ին] անկիւնը։ Հայաստանցիները իրե[նց] քրտինքը կը սրբէին գլխի գդակ[ով] որ կը կոչուէր արախչի (քրտ[ը]նոց)։

Հռոմայեցիները եւս սովորութի[ւն] ունէին մատներով խնջելու իրե[նց] քիթը։ Բայց անոնք եւս ունէ[ին] քրտնոցներ (sudarium) եւ բե[րա]նոցներ (orarium), սրբելու հա[մար] իրենց երեսն ու բերանը։ Զա[ն]նոնք կը պատրաստէին թանկագ[ին] կերպասներէ։ Հռոմայեցի կիները մ[է]ծախքեր ընելով, բերել կուտայ[ին] հեռաւոր քաղաքներէ, օրինակ Մէ[լի]տայէն, այս պատճառով պաշ[տօ]նական «սեւտալ» կոչուեցան այդ թաշկի[նակ]ները, բուրումնաւէտ եւ պերճա[...] նախշ, զորս սովոր էին բռնել իրենց ձեռքին մէջ, ճիշդ ինչպէս հիմա կիներն ու օրիորդները իրեն[ց] ձեռքէն կը կախեն քսակ մը։

Այսուհանդերձ արգիլուած էր քիթ խնջել հրապարակաւ։ Մ'անաւանդ կիները արհամարհանք կ'ենթարկուէին՝ երբ քիթ խնջէին մէկու մը առջեւ։ Յուբենալ կը պատմէ թէ այր մը վռնտեց իր կինը վայրկենական, որովհետեւ քիթը թաց էր եւ ստիպուած էր խնջել շարունակ։

ԺԵ. դարուն տակաւին մատներով կը խնջէին մարդիկ, իսկ ազնուականները՝ իրենց պարեգօտի թեզանիքով։ ԺԶ. դարուն էր, որ սովորութիւն դարձաւ թաշկինակ գործածելը։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՈՅԻ ԶԳԱՅԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Տօքթ. Փաթօ L'Esprit médical*ի մէջ կը քննէ Վիքթոր Հիւկոյի զգայական հոգին։*

Արդարեւ Վիքթոր Հիւկօ խաղալիք դարձած էր պատրանքներու, զորս իրեն կը պատճառէին մշտարթուն զգայարանքները։ Առանց քնանալու՝ երազ կը տեսնէր (onirisme)։ Եւ այնքան տարուած էր երազներով որ կը հաւատար թէ ոգիները շրջապատած են զինք։ Եւ իր գրականութիւնը մեծապէս կը կրէ դրոշմը այդ վիճակին։ Ի՞նչպէս պատրաստուեցաւ այդ վիճակը։

Հիւկօ չափազանց վախկոտ մէկն էր, այնքան որ կարծես հաճոյք կը զգար վախէն։ Այսպէս դարձաւ գերյուզական նկարագրով երիտասարդ մը։ Յուզումներու այդ սաստկութիւնն էր, որ զինք նետեց երազներու գիրկը։ Արթուն վիճակի մէջ, կը մատնուէր հոգեկան տեսիլքներու։ Այդ երազանքը միգամածի մը պէս կը պարուրէր զինք, յետոյ յանկարծ սառողի մը պէս կը լուսաւորէր իր հոգւոյն երկինքը։ Հոգեկան բժշկութեան մէջ այս մարդիկը կը կոչուին schizoideներ։

ԿԱՐՄՐԱՄՈՐԹ ՑԵՂԵՐՈՒ ՊԵՐՃԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր «մէկուկէս ժամ խօսող հռետոր»ներուն։

Ամերիկայի խորերը վայրի ցեղեր կան, օրինակ կարմրամորթները, որոնք հռչակաւոր դարձած են ճառախօսի իրենց ընդունակութիւններով։ Կարմրամորթներու երկրին մէջ, ամէն գիւղ ունի իր հռետորը, որուն պաշտօնն է հասարակութեան բացատրել օրուան գործերը կամ զորձերու քաղաքականութիւնը։ Այդ հռետորն է, որ առաջ կը կանգնի

եւ կը խօսի, երբ օտարական մը գայ, իբրեւ պատգամաւոր իր գիւղին։ Սակայն պատգամաւորը իր շուրջը կ'ունենայ նաեւ երկու «յուշարար-ներ», որոնք, յանուն գիւղին շահերուն, կը հսկեն իրենց պատգամաւորին խօքերուն վրայ։ Երբ սխալ բացատրէ, կը միջամտեն, երբ մոռնայ, կը յիշեցնեն։ Եւ այս՝ առանց խանգարելու։ Զարմանալի է նկատել որ հին Հելլէններն ալ ունէին իրենց հռետորներուն կողքին «քերականներ», որոնք կը հսկէին ճառերու ճաքրութեան եւ ճարտասանութեան։ Քաղաքական ճառերէ զատ, կարմրամորթ հռետորները պաշտօն ունին նաեւ խօսք արտասանելու կրօնական հանդէսներու մէջ։ «Բիւջիմանիթու» կոչուած տօնին մէջ, որ նուիրուած է արեւին, կարմրամորթ հռետորները վեր կը բարձրանան, խանդավառ եւ կրակոտ խօսքեր կ'արտասանեն՝ արեւին ուղղեալ, անոր նուիրելով, նոյն ատեն, լեցուած եւ վառուած ծխամորճներ։

Կարմրամորթ ճառախօսները պարտաւոր են նախ խորհիլ իրենց ըսե-լիքին վրայ, քան մը որ կը մոռնան ընել մեր հռետորները։ Ճառերը պէտք է ըլլան յստակ եւ ազնուական արտայայտութեամբ, պատկերաւոր եւ կենդանի բացատրութեամբ։ Ինչ որ զարմանալի է, սովորաբար շարժուձեւերով եւ նշաններով խօսելու իրենց վարժութեան հակառակ, արգիլուած է որեւէ ոտքի եւ ձեռքի շարժում ընել ճառ արտասանելու ժամանակ։ Միայն խօսքն է, որ պիտի բացատրէ իրենց միտքը։ Այդ ճառերուն մէջ աչքի կը զարնէ երբեմն խօսքի մը կրկնութիւնը, ճիշդ ինչպէս կը պատահի իրենց բանաստեղծութեանց մէջ։ Կը սիրեն բանաստեղծութիւն զնել իրենց ճառին մէջ, հրաշալի պատկերներ եւ յուզիչ շեշտեր։ Եւ դեռ վայրենի ու անքաղաքակիրթ կ'ըսենք այս ցեղերուն։

Ցաջորդ անգամ ճառ մը այս կարմրամորթ ցեղերէն առնուած։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԼՐԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ԱԶԳ. ՄԵԾ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Ինչպէս ծանօթ է մեր ընթերցողներուն, Թուրք խմբագիրներու փողոցային կռիւը փոխադրուեցաւ Ազգ. Մեծ Ժողով։ Այս առթիւ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան։ Յուլիս 5ի նիստին մէջ, ճառախօսները վերլուծեցին ընդդիմադիր լրագրողներուն անցեալը։

«Արիֆ Օրուճ պէյ Ջէրքէզ Էթհեմի հետ դաւեց երկրին դէմ, իսկ «Սօն Փօսթա»յի խմբագրապետ Ջէքերիա պէյ, մինոնարներու դրամով ուսանելէ եւ հոս վերադառնալէ յետոյ, անզգայ հայրենիքին դէմ գրիչ շարժեց»։

Ընդդիմադիր լրագրողներուն անցեալին վերլուծումը եւ ընդդիմադիր թերթերու դէմ կատարուած յարձակումները, շատ բուռն հոսանք մը առաջ բերին ժողովին մէջ։

Զօրաւոր հոսանք մը կ'ուզէր սահմանէն դուրս հանել հետեւեալ լրագրողները.— «Սօն Փօսթա»յի տէր Ջէքերիա, «Ըլեմազ»ի տէր Գատրի, «Խալքըն Սէսի»ի տէր Ջէյնէլ Պէսիմ եւ «Ենի Սապր»ի խմբագիր Իսմայիլ Հագգը պէյերը։

Կարգ մը երեսփոխաններ օրինագիծ մը պատրաստած էին, այս անձերը սահմանէն դուրս հանելու համար։

Մասնաւորաբար երբ Ալի Սայիպ պէյ կը խօսէր, ցոյցեր եղան։ Իսկ ճառախօսին այդ մարդոց անցեալին, նկարագրին եւ կենսագրութեան մասին ըրած յայտնութիւնները շատ բուռն հակազդեցութիւններ առաջ բերին։ Ասոր վրայ Ալի Սայիպ պէյ հարցուց.

— Երբ բարձր ժողովը այսպէս կը հաստատէ այս մարդոց դաւաճանութիւնը, պէտք չէ՞ որ իրենց անցագրերը ձեռքերնին տանք եւ ազգային սահմաններէն դուրս հանենք։

Ըսենք փաշա խօսք առնելով ըսաւ թէ կառավարութիւնն ալ սխալի բաժին մը ունի այս եղածներուն մէջ, կարգ մը միջոցներ ձեռք չառնելով։ Ցետոյ բացատրեց թէ երեք պատճառ կայ այս կացութեան.— կամ ընդհ. դատախազները եւ դատարանները եւ նման միջոցները ազդեցիկ չեն, կամ կառավարութիւնը կ'անտեսէ իր օրինական իրաւասութեան գործադրութիւնը, եւ կամ գոյութիւն ունեցող միջոցները չեն բաւեր գործածուելու շեշտուած ցաւը։

Ըսենք փաշա վերլուծեց երեք հաւանականութիւնները, եւ բուն պատճառը գտաւ երրորդ կէտին մէջ։ Ասոր համար ալ կառավարութիւնը պատրաստած է մամուլի նոր օրինագիծ մը, պատասխանատուութեան շահագործումը արգիլելու համար։

Վարչապետին ճառէն յետոյ, ժողովը վստահութիւն յայտնեց կառավարութեան։ Գալով ընդդիմադիր լրագրողները սահմանէն դուրս հանելու առաջարկին, ժողովը մերժեց։

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋ ը

Ի՞ՆՉ ԱՐԺԵՑ ՓԱՐԻԶԻ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հետեւեալ ցուցակը կը ներկայացնէ Փարիզի ցուցահանդէսին գաղթային տաղաւարները, անոնց գրաւած տարածութիւնը եւ կառուցման ծախքերը։

գաղութ	տարած.	ծախք
Ալճերիա	7000 ք. մ.	6 միլ.
Թունուզ	7000	5
Մարոք	11,000	7
Քամերուն	7000	2
Մատակասքար	13,500	7 ուկես
Սոմալի	700	500,000
Հնդկաստան	1400	1 միլ.
Հնդեւչին	80,000	25
Մարթինիք	5,800	4
Նոր Քալետոնիա	1000	300000
Կույանա	1500	500000
Թահիթի	900	300000
Ս. Պետրոս	500	60000
Սուրիա եւ Լիբանան	1205	3 միլ.

Եւ 4 միլիոն՝ ցուցահանդէսին կենդանաբանական պարտէզին համար, իբրեւ ծախք անասուններու պահպանման, սնուցման եւ պարտէզին շինութեան։

Այս ցուցահանդէսէն պիտի մնայ միայն Թանգարանը, 5000 քառ. մեթր տարածութեամբ, որուն միայն որմանկարներուն համար ծախսուած է 2,5000,000 փրանք։ Ամբողջ շէնքին համար՝ 25 միլիոն։ Հաշուելով նաեւ ուրիշ բաժիններ, մօտաւորապէս 75 միլիոն փրանք ծախսուած է, որպէսզի ներկայացուին գաղութները իրենց առանձին տաղաւարներով եւ Ֆրանսան իր հարստութեամբ։

*** Փարիզի գաղթային ցուցահանդէսին պաշտօնական տեղեկագրէն կ'երեւայ որ, առաջին երկու ամիսներու ընթացքին, մայիսէն 30 յունիս, այցելած են 7,58,231 հոգի։ Մուտք՝ 3,559,325 փրանք։ Ամէնէն աւելի բազմութիւն եղած է մայիս 24ին, օդանաւային տօնին օրը, երբ այցելուներու թիւը հասաւ 416,129ի։ Իսկ ամէնէն տկարը եղած է անձրեւոտ օր մը, երբ միայն 30,000 այցելուներ կային։

Ասկէ առաջ որոշուած էր մուտք չառնել կենդանաբանական պարտէզէն։ Ոստիկանական վերատեսչը տեսնելով աճելի խուժումը եւ անխուսափելի վտանգները, հրամայեց տուրք մը հաստատել։ Այս գլուխէն ալ գոյացած է 2,441,044 փրանք, իսկ այցելուներու թիւը եղած է 1,336,679 հոգի։

Զ. Ո. Մ.Ի ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Անցեալ կիրակի, Ռոպէնսոնի մէջ տեղի ունեցաւ Զ. Ո. Միութեան դաշտահանդէսը։ Հակառակ աննպաստ օդին, հասարակութիւնը չէր թերացած իր քաջալերանքը բերել այդ օրը։ Կազմակերպիչները տակաւին պարտէզ չհասած, շատ շատերը եկած տաղաւարները գրաւած էին։

Գեղարուեստական բաժինը կարելի չեղաւ ժամանակին սկսիլ, յորդ անձրեւին պատճառաւ։ Հազիւ ժամը 5.30ին կարելի եղաւ ներկաները պարտէզին սրահը հաւաքելով, անցնիլ օրուան յայտագրին։

Մասնաճիւղին կողմէ ներկաներուն. Գրիգորեանիչ նորհակալութեան խօսքէն յետոյ, հետզհետէ հրաւիրուեցան խօսելու Պ. Պ. Գառնիկ Յովհաննէսեան, Մ. Գույումճեան եւ Վ. Շուշանեան, որոնք շեշտեցին Զարիհասներու սերունդին ինկած պարտականութեան լրջութիւնը եւ այդ առթիւ իրենցմէ սպասուած աշխատանքները։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին դերասաններէն՝ Պ. Պ. Գմբէթեան, Տէտէեան եւ Գրիգոր Վաշան, որոնք իրենց արտասանութիւններով աւելի ոգեւորութիւն մը ստեղծեցին։ Ինչպէս եւ Տիկին Գաբրիէլեան, Օր. Էլիզ Աբրահամեան, վրացի Կինտօ Պ. Առաքելեան, Պ. Պ. Աճէմեան, եւ Ջենով իրենց մեներգներով, պարերով, նուագով եւ արտասանութիւններով նոյնքան խանդավառեցին ներկաները։

Ժամը 8.30ին սկսաւ հրավառութիւնը որ աւելի ծոխ ու զուարթ փայլ մը տուաւ հանդէսին։

Տաղաւարներէն, որոնք թաւուտքին մէջ կորսուած, բայց լաւ պատսպարուած էին անձրեւէն, երկար ատեն լսելի եղաւ բաժակաճառեր, բազմաձայն երգեր ու մեներգներ։ Տիկ. Լ. Գեւոնեան իր տոհմիկ եւ անմահ երգերով կը տիրապետէր հանդէսին։

Դաշտահանդէսը փակուեցաւ ժամը 10.30ին, թողլով խիստ հաճելի տպաւորութիւն մը բոլոր ներկաներուն վրայ։

Ներկայ մը

ԳԵՂԵՑԻԿ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

Փարիզի Սկաուտական Կեդր. Յանձնախումբը կազմակերպած է դաշտահանդէս մը, այսօր, կիրակի 12 յուլիս առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, նախագահութեամբ Պ. Ներսէս Օհանեանի։

Մէօտոնի գեղածիծաղ անտառին մէջ սարքուած այս դաշտահանդէսին մէջ անցք պիտի կատարեն 300 հայ սկաուտներ եւ պիտի ցուցադրուին այդ ջիկ սկաուտներու ձեռարուեստի սիրուն արտադրութիւնները, մանչ սկաուտներու ձեռական աշխատութիւններէն (նկար, դամի վրայ աշխատանք եւայլն) նմոյշներ, ուղղակի Հայաստանի մէջ հաւաքուած միջատներու բոյսերու հաւաքածոներ։ Տեղի պիտի ունենան արտասանութիւն, սկաուտական հետաքրքրական խաղեր, կամուրջի եւ բուրգի շինութիւն, վրաններու անմիջական բարձրացում, դրօշակախօսութիւն, հիւղակներու կառուցում եւ ուրիշ անակնկալներ։

Ամէն հայ իր ներկայութեամբը քաջալերած եւ գնահատած կ'ըլլայ հայ սկաուտին ուխտն ու աշխատանքը, երբ մէկզի դնելով ո եւ է պատճառ կամ համոյք, փութայ Մէօտոնի դաշտը, հայ սկաուտին մօտ անցընելու համար վայելքի եւ պարտաճանաչութեան գեղեցիկ պահ մը։

Եթէ նիւթապէս չենք կրնար, գոնէ գիտնանք բարոյապէս քաջալերել մեր տղաքը, որպէս չվհատին կեանքի դժնդակ պայմաններուն տակ։

Ց. Գ. Պ.

«ՄԵԶ ԱԼ ԳՈՐԾԷ ՀԱՆԵՑԻՆ»

Մանարաքիէն (Սէրէզ) ֆետեւեալ նամակը ստացած է Սելանիկի «Հորիզոն»ը (5 յուլիս).

— Ահա, դարձեալ գործաւորի խարութիւն։ Հերիք է որ հայ կը կոչուինք, — գործ չկայ։

Երկաթուղիի վարչութիւնը, վերջնական կերպով եւ առանց բացառութեան զաղրեցուց հայ երիտասարդներու եւ չափահաս որբերու աշխատանքը։ Հրաման մը եկաւ եւ մեզ ալ գործէ հանեցին։ Ցուսահատութեան մատնուած ենք, որովհետեւ գործ գտնելը շատ դժուար է Հայու համար։ Ամրան մէջ ենք ճիշդ է եւ քիչ թէ շատ պաշտային գործեր կը գտնուին, բայց ատոնք հայ գործաւորին համար չեն։

Թէ՛ մեզ գործէ կը հանեն եւ թէ՛ կ'ըսեն թէ կը ցաւին, վասնզի կը սիրեն մեզ մեր աշխատասիրութեանը համար, բայց կ'աւելցնեն թէ— «Ի՞նչ ընենք, տղաք, շատ լաւ էք, աշխատասէր էք, տոկուն եւ համեստ բանուորներ էք, բայց անունինիդ կ'ալրէ, որովհետեւ Հայ կը կոչուիք, յունական քաղաքացի չէք»։ Այսպէս կ'ըսեն մեզի երկաթուղային պաշտօնեաները։

Ձենք գիջար Հայ ծնած ըլլալնուս համար, աւելի փառք կուտանք որ Հայ ծնած ենք եւ Հայ պիտի մեռնինք։ Մեր փոքր տարիքէն անհայր եւ անմայր, ամէն զրկանքներու ենթարկուած ենք եւ ամէն չարչարանքներու հանդիպած, տեսած ու անցուցած ենք եւ տոկացած մինչեւ հիմա։

Այսուհետեւ պիտի խնդրենք մեր ազգային վերին վարիչներէն, որ մեզ այս երկրէն հեռացնեն, ալ հաց չկայ հոս մեզի համար։ Կը խնդրենք, երեսի վրայ թող չձգեն մեր փոխադրութեան խնդիրը։

Յարգելի վարիչներ, խորհեցէք եւ գործեցէք. ճար մը, ճամբայ մը ցոյց տուէք եւ աշխատեցէք մեզ փրկել անգործութեան եւ անօթութեան ճիրաններէն։ Ներկայիս, հիներուն բախտին արժանացանք 15 հայ բանուորներ եւս։ Մեզ յուսահատ մի ձգէք։

Ե. Յովհաննէսեան

ՀՆԳԱՄԵԱԿԻՆ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մոսկուայէն կը գրեն թէ Մոլոտոֆ, Գործավարներու Խորհուրդին նախագահը, ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ Ստալինի առաջադրած սկզբունքները պիտի գործադրուին մօտաւոր ապագայի մը մէջ։ Նախագահը աւելցուց թէ տնտեսական դրութիւնը փոխելու խնդիր չկայ, այլ միայն կը խորհուի նոր մեթոտներ գտնել, արտադրութիւնը աւելցնելու համար։ Կուսակցութիւնը, ըսաւ, կ'ըմբռնէ այն դժուարութիւնները որոնց կը հանդիպի հնգամեայ ծրագիրը, բայց կը յուսայ թէ լաւ մասնագէտներ շարժման մէջ դնելով, պիտի յաջողի դիւրաւ յաղթել բոլոր արգելքներուն։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Կ'իմանանք թէ Ռումանիոյ գրասէր թագաւորը, Կարոլ Բ. «Ռումանիոյ արքայական Թագ»ի Ասպետի Հքանշանը տուած է բանաստեղծ Պ. Ա. Նաւարեանի, որ պատերազմի շրջանին գրական ծառայութիւններ մատուցած է Ռումանիոյ։ La Mort de Byzance գործին մէջ գրած է ռումանական կեանքէ Ջօիքա հայրենաշունչ նորավէպը, ինչպէս եւ Poèmes d'Orientի մէջ Ցիտինա քերթուածը (դրուագ մը Ռումանիոյ անկախութենէն), որոնք մեծապէս գնահատուած են ռումանական շրջանակներու մէջ։

«Յառաջ»ի մէջ մօտերս պիտի տանք Ցիտինա քերթուածին թարգմանութիւնը։

ԱՂԲԻՆ ԱՐՏԸ

(ՇԻՆԱԿԱՆԻ ՀԱԽԱՏՖՆ ԻՐ ՀՈՂԻՆ)

ԽՄԲ.— Նաճատակ Գրողներու Բարեկամները» ճրապարակ ճանեցին իրենց առաջադրած շարքին գ. ճատորը, Մուշի գեղամին «Տարօնի Աշխարճը»։

Ճաշակ մը՝ գեղամի գրականութենէն.—

Արտը շինականի անմաճ որդին է. իսկ աղբին արտը՝ անոր եղանձը. «Քրտամբ երեսաց քոց կերիցես զհաց քո»։ Այս էր Եհովային վճիռը. ա՛յս էր ծանրբիկ ու քաղցրիկ ճակատագիրը շինականին։

Հողը վարել, օճախը վառել... ու ապրիլ։

Ու ապրեցան, այսպէս, մեր հողագործ հայրերը՝ հազար ու հազար տարիներ։

Տունկերը կը չորնային, բայց արմատներ ծիլ կուտային, մաճկալները կը մեռնէին, բայց հօտաղները կը ծաղկէին. ու հողին հետ արդար ու բարեբեր վաստակը կը շարունակուէր արունքրտինքով, ամբիծ հաւատքով...։ Հօղերը սուրբ էին եւ վաստակողները՝ սերուր։ Ալեփառ Աստուած մը կար վերը, հոնակ ժանկառի կամարին վերեւ՝ որ իր գթութեամբ անահուն կը հովանաւորէր շինականը ու անոր անդաստանը։

Ծառեր ու ճղեր, աղբուր ու քարեր՝ սրբազան հանգրուանները հայ շինականի մուրազին, որ երբ ծարւընար երկնային հողկան օրհնութիւններու, խունկով ու մոմով՝ սրտով ու հոգով էնոնց կ'երթար, ծունկ կը չոքէր, ձեռքը կը բանար եւ անա կը բացուէր տնակն ողորմութեան։

Քրտինքովը կ'ապրէր, ճաւատքովը կը մխիթարուէր...։

Ծովասարի քարավէժ ու անդնդախոր ստորոտներուն քովերը՝ ցանուցիր գեղ ու ագարակներ կան, որոնց մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ Հեթինքը։

Գեղ մը վաղեմի, գեղ մը հայրենի Ս.անսուն Սասունին։ Ու Կոզվիտը Հեթինքի ամենասիրուն ագարակներէն մէկն է, էնիկ աչքառու է ոչ միայն իր ծաղկունակ պուրակներով, այլ հողազանգուածովը չէկ ու գոհար, որ չէն ու առխաղ ատեն ամբողջապէս մշակելի է։ Սասունի քարքարուտներուն մէջ արտերը բնականէն շատ փոքր են։ Մէկ մէկ կալչափ, կամ քէբիկ մ'աւելի։ Ու կալչափ արտը կենսաչափ մը է այնքան սակաւապէտ, որքան աշխատասէր լեռնականին։

Կոզվիտի ամենահին ագարակին մէջ կը բնակէին ութը տասը տուն Հայեր, ամէնքն ալ հողագործ։

Մարտօն անոնցմէ ամէնէն համբաւ ու բազդաւորը կը համարուէր, որ ունէր հինգ արտավար տարածութեամբ աղբին արտ մը եւ ջուխթ մը խազախ եզներ՝ կայտառ ու գիրուկ, զորոնք մատով կը ցուցնէին...։

Աղբին արտը՝ եօթը պորտէ ի վեր Մարտօյի հէրանց սեփականութիւնն էր եղած։ Շատ անգամ ու շատերու կողմէ փորձեր եղեր էին աղբին արտը խլելու, բայց էնիկ կը մնար՝ իբր Մարտօյենց տան աչքի լոյսը, զոր իրենց արեւին հետ չէին փոխեր, կուրծք տալով ընդ միշտ Պոզրքցի քուրդ աշիրէթի ոտընձգութիւններուն, որովհետեւ արդէն կեանքի գնով պահուած էր էդ սեփականութիւնը նուիրական։

Հազիւ չորս արտավար տարածութիւն ունէր, սարաւանդի մը սրտին վրայ ու դուրան։ Հողը սրսուր ու բերրուն։ Ընկուզի դարաւոր ծառերը՝ հեռուէն կը շրջանակէին զինքը, ագարակին քովիկը եւ տան վերեւիկը։ Ամէն տարի աշնան զարուն՝ ձիւնը, անձրեւը ու հեղեղը՝ կ'ըրեսէն զայն Ծովասարի կողերէն իջնող նոր ու հիւթեղ խաւերով։ Աղբինը կ'ուժովնար կը նորոգուէր, առանց հանգիստ առնելու, եւ ամէն տարի իր պտուղը կը հանէր լեռնականի համեստ-հիւրընկալ սեղանին։

Բաց ասոր, աղբին արտը Ջրարբին էր, կ'ոռոգուէր ու աննմանակ կերպով կը պտղաբերէր։

1896ի խեղդ աշունն էր։

Սարերու գագաթներուն վրայ արդէն մօրմօրը մաղեր էր, սպիտակ կապեր էր եւ սարն Ծովասարը, Սասունցիի հմայքի ու պաշտումի գօղանը, որու կատարներու վերեւ միշտ կը սաւառնի երամը հոգիներուն քաջանց-դիւցազանց, որուն ապառաժ լանջքին վրայ կը թափառին վայրի այծերը — ոչխարը, իրենց ձագերով — ուլիկներով։

Ալան-թալանի օրեր էին։

Սարը ու ձորը արուն կը ճոսէր. արուն կը հոսէր, բայց մշակը կը դատէր։

Դատքի ելած էր եւ Մարտօն, իր ջուխտակ եզներով։ Հազիւ արկընծան մը հերկեր էր, յանկարծ յարձակում մը կրեց Պոզըքցիներէ ու ակնթարթի մէջ երկու եզնուկները յափշտակուեցան...։

Պէտք էր այդ ճաստ-կող մարդը վար ու վաստակէ դադրէր, որպէս զի աւելի դիւրութեամբ Աղբինը ձեռքէ հանէր...։

Ի՞նչ կրնար ընել Մարտօն։

Ինչ որ կարելի էր ըրաւ։ Սարէ սար ինկաւ, գլուխը քարերուն, քարերուն զարկաւ, գտաւ գողերը, սակայն չգտաւ եզները ու ձեռքը ծոց՝ ետ դարձաւ։

Շաբաթ մը անցեր էր, ուր նոր մօրմօրը իջեր էր ամէն դին։ Կէս ճամբուն, Մարտօն բուքբորանի բռնուեցաւ, ցուրտը դրսէն, ցաւը ներսէն՝ կիսամեռ հասաւ տնակը։ Իր բանը բուսեր էր։ Մեռաւ Մարտօն ու անգլուխ մնացին այրին, երեք որբերով՝ Ստեփօն եւ երկու քուրիկները։

Աղբին միւշթէրիները դարձեալ ջրի երեսը ելան։ Այրին ու որբեր կը բռնադատուէին ծախելու...։ Սակայն ժրաջլուխ այրին վերջին ճուապը տուեր էր.

— Մէկ ծիլ բոյս ունիմ — Ստեփօն — զէնիկ կը ծախեմ, արտը կը պահեմ...։

Երկու տարի անցաւ, այրին ու որբեր՝ խուփն-ուխաղ՝ անօթի էին։ Անօթի էին ու բոլոր համայնքը՝ մեղրով ու սերով անանող լեռնցին... ալան-թալանէն աւուր ապաւէն չէր մնացած։ Մէկ ճար կար, — ճարօնքը — անոր կառչեցան. դուռը փակեցին, երդիքը խծկեցին ու տուրիկն ի վեր՝ ելան ի ճարօնք։ Ի՞նչ ընել։ Երբ ունենան՝ կը վայլեն, երբ աղքատնան՝ կը ճարեն։

Աղքատութիւնը շուտով չի բռներ հողագործը, եթէ դառն պայմանները զայն չզրկեն եւ անոր մէջքը չկոտրեն։ Սակայն էնոր էլ վերջը եկաւ։

— Մեռնիլը աղէկ է ճարօնքէն. թոնիրը անվառ, արտը անվար՝ ի՞նչ ընենք, սաաց մայրը տղուն։

— Ի՞նչ ընենք, մտածեց փոքրիկը, պզտիկ բահ մը գտիր ինծի, դառնանք մեր աղբին արտը ու փորենք, Մարաթուկ վկայ, պըտ ապրինք...

Մէրը հիացման աղաղակ մը արձակեց ու պլլուեցաւ Ստեփօյին — «ա՛յ, քե մատաղ եղնիմ, մէկ չէ՛, երկու բահ պըտ բերեմ, մէկը քեզի մէկը ինծի...»։

Հարսնութեան օրերէ մնացած արծթիապարանջանը առաւ, քաղաք վազեց, մէկ մեծ, մէկ փոքր, երկու բահ առաւ, ու միասին գեղ վերադարձան։

Երկու կոտ ալ կորեկ դրստեր էին, բաժնեցին կէսը ուտելու, կէսը սերմելու։

Կորեկի սերմը, ճակտի քըրտինքը հետրաց մաղուեցան բահերով բացուած պզտիկ ակօսներուն մէջ, ու հետրաց քաղուեցան կալցեին։

Մարտօյի հոգին հսկեց, ու Աստուած պապան վերէն իր պէրէքէթը սփռեց։ Մէկը քսանհրեսուն աճեցաւ, ու Մարտօյի կալը, փեթակը լցուեցաւ։

Ստեփօն ու մէրը վեր ելան դէպ Ծովասար, հոնկուց՝ խունկ ծխեցին անահուն Աստծուն, ողորմի տուին Մարտօյին ու եօթը պապերուն, որոնք աղբին արտը պահեր ու կտակեր էին իրենց։

Քրտինքը ճողուն ու ճողն արեւուն՝
կ'իտայ իր օրճնէնք Աստուած անաճուն։

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

1910

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Կ. ԹԷՐՁԻՊԱՇԵԱՆ

կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց զաւկին՝

ՅԱԿՈԲ ԱՐՄԵՆԻ

փարիզ 7 յուլիս 1931

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Արաբկիրցիներու Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ

Կը նախագահէ՝ Պ. ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ

19 Յուլիս Կիր. առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան ժամը 9

La Fontaine des Nouettes*ի պաղ աղբիւրին մօտ*

Հայկական եւ եւրոպական պարեր, անակնկալներ

Ճաշը կարելի է միասին բերել: Պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Առնել ճանրակառք Էնվալիտէն կամ Մոնփարնասէն եւ իջնել Viroflay.

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ—ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Այսօր առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Meudonի անտառին մէջ

Կը մասնակցին Սկաուտ բոլոր խումբերը

Տեղի կ'ունենան սկաուտական խաղեր, ձեռական աշխատութիւններու ցուցադրութիւն եւ անակնկալներ:

Եկէ՛ք եւ տեսէք նոր սերունդի փրկութեան կենդանի եւ հաւաքական պատկերը:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Pont Mirabeau (մէթրօ Javel) առնել շոգեկառք եւ իջնել Gare Meudon ValFleuvry կամ Bellevue, ուր առաջնորդներ կը սպասեն: Ընծրեւի պարագային պատսպարուած վայր:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Մարաշի Հայր. Միութեան կողմէ

Այսօր Կիրակի ժամը 2.30ին Սալ տէ Քաթոլիքի սրահին մէջ

Կը խօսի՝ Պ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ԱՌԹԻՒ

Տարօն Տուրուբերանի Հայր. միութիւնը սարքած է թէյասեղան մը ի պատիւ իր հայրենակիցներուն: Այսօր Կիրակի ժամը 3ին, 150 Route d'Orléans, *Պանեօ: Կը հրաւիրուին Տարօնցի հայրենակիցները իրենց ընտանեկան պարագաներով:*

ԾԱՆՕԹ.— Փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանեօ կայարանը, ուր առաջնորդողներ պիտի սպասեն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

''ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ,, ՀԱՏՈՐ ԹԻՒ 3

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

(ՄՇՈՅ ԳԵՂԱՄ)

ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀ (340 էջ)

ֆրանսա, գաղութներ եւ պալքաններ 30 ֆրանք, մնացեալ երկիրներ 1 տոլար 50:

դիմել՝ L. Kévonianի, 235 Fbg. St. Martin. Paris (10)

ԾԱՆՕԹ.— Նպաստաւոր է բաժանորդագրուիլ Ն. Գ. Բ.ի հրատարակութեանց ամբողջ շարքին (12 հատոր), որ կ'արժէ միայն 200 ֆրանք ֆրանսա, գաղութներ, պալքաններ, եւ 10 տոլար ուրիշ երկիրներ: դիմել՝ Dr. Krikorian, 126 Rue duFbg.St. Denis. Paris(9)

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին: Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ակումբին մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները եւ համակիրները:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտեմ հայրս Թովմաս Էքմէքճեան եւ եղբայրս Անդրանիկ (կարնեցի), որոնք 1915ին մնացին Մալաթիոյ սարերը: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Սիրանուշ Էքմէքճեանի, 13 Rue des Dominicains, Marseille, գրատուն «Յառաջ»:

ԱՐԱՄ ԽԱՆ

ճարտարապետութեան եւ ճարտարագիտութեան գրասենեակ, 2 Rue Plichon, Paris (11). Ա. յարկ, մէթրօ Père Lachaise. կը խօսի ֆրանսերէն, հայերէն, յունարէն, անգլիերէն եւ Թուրքերէն:

Հաշուակալ ձեր հաշիւներուն քննութեան, կանոնաւորման, հաշուեկշռի պատրաստութեան համար դիմեցէք Պ. Տալկըճեանի, 7 Rue Bergère, փարիզ (9).

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւղթ. եւ վարխսի: Ամէնօր9-12, 2-8, Կիր.9-12:*

EMPIRE Միւզիք-Հօլ՝ 37 Av. Wagram

Դուք, որ վարակուած էք հեղձախտով, լայնաթոքութիւնով, ցնցղատապով, գացէք MONT - DORE (Auvergne) *որ օժտուած է 40 եզական աղբիւրներով ղեղաշնչութեան համար* (inhalation).

Մանր. դիմել Cie. de Mont-Dore, 10 Rue Auber, Paris (9).

Electrophone Thomson-Houston Brillant répertoire de disques

BRASSERIE HAROLA

3 Rue la Vieuville

Place des Abbesses

Métro:Abbesses, Tél. Marc. 39-88

ՎԱՐՁՈՒ ՍՐԱՀՆԵՐ

պարահանդէսի, հացկերոյթի, երեկոյթներու եւայլնի համար: Մասնաւոր գին Հայերու

ՓԻԼԻՊՊՈՍԻՆ ՍՐՃԱՐԱՆԸ

6 Bld. Carnot, Alfortville, Seine

Աչքերնիդ լոյս, Ալֆորվիլի Հայեր: Յուլիս 14ի տօնին առթիւ Կիրակիէն սկսեալ մինչեւ Երեքշաբթի կէս գիշեր:

Քնար արեւելեան նուագախումբը պիտի նուագէ սրճարանիս մէջ ի յարկին մինչեւ առաւօտ: Լաւ պատեհութիւն ժամանցի: Ճոխ պիւֆէ:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

8, RUE CHATEAUDUN

MÉRIDIONAL ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ Է

MÈTRO CADET, LE PELETIER ET N. D. DE LORETTE

ՏՕՔԹ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Varicesի (վառիս) եւ hémorroidesի(էմոռոյիտ) արմատական դարմանում առանց գործողութեան, գիտական վերջին մեթոտներով:

ցիադէռմի (diathermie), (իւլթրա-վիօլէ) ultra-violets.

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ընդունելութեան ժամեր ամէն օր 4—7.30, կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: 142 Fbg. St. DÉNIS Tél. Nord 31-49

(կառ. տիւ Նօռի եւ կառ. տը լ'էսդի մէջտեղը)

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ

38 Rue Rochechouart մէթրօ Cadet և Anvers Autobus J. JB. Tél. TRUDAINE 56 - 58

Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ *Աղիքի* հիւանդութիւններ յատուկ յարկաբաժին *Վեներական* եւ *Մորթի հիւանդութեանց* ULTRA - VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ *Ոսկորի*, ջղային, Արեան հիւանդութիւններ եւ յօդացաւ: ինչպէս նաեւ Assurances Socialesի հիւանդներ:

կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ կէսօր:

ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ALIMENTATION TURENNE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

112 Rue de Turenne. փարիզ (3) Թէլէֆոն՝ Archive 50—61

մէթրօ՝ République եւ Filles du Calvaire

Այցելեցէք մեր խանութը եւ բաղդատեցէք մեր գիները

Ապսպրանքները շուտով կը յանձնուին բնակարան

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգային հիւանդանոցին:

44 Rue Poissonnière, մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէոն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Littré 38—43

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Լիոնի եւ շրջակայից միակ հայ տպարանը

"ԱՐԱՔՍ,,

LYON, 70 Rue Paul Bert, ou 8 Rue Gazomètre

Ա. ՊԷՅՋԱՏԵԱՆ ԵՒ Ս. ՓՈՂՀԱՐԵԱՆ

կ'ստանձնենք տպագրութեանց վերաբերեալ ամէն տեսակ յանձնարարութիւններ մաքուր եւ խնամեալ աշխատութեամբ եւ խիստ դիւրամատչելի պայմաններով:

Ծանօթ.— *Տպարանը բաց է առաւօտեան ժամը 7էն 12 եւ կէս օրէ վերջ 2էն 8, իսկ Կիր. եւ տօն օրերը 10—12:*

ՅՈՒԼԻՍ 16 ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

CONSTANTINOPLE

ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ ԲԱՆՈՍԵԱՆ

37 RUE TRÉVISE, 37 մէթրօ՝ Cadet Tél. Taitbout 56—96

Ամէն տեսակ արեւելեան եւ եւրոպական թարմ եւ մաքուր նպարեղէններ:

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ եւ ԱՆԽԱՐԴԱԽ ՍՈՒՐՃ

Ապսպրանքները անմիջապէս կը յանձնուին բնակարան

69 rue d'Angoulême, Paris (11)
Tél. Ménilmontant 76—71

Autobus: AY. BC
Métro: Couronnes ou Parmentier

ցոկուն, ճաշակաւոր եւ ամէն քսակի յարմար կօշիկներ պատրաստուած մեր արհեստանոցին մէջ: կիր. մինչեւ կէսօր բաց է:

Columbia

Agence exclusive

POLYDOR

REGISTERED TRADE MARK

H. ARTINIAN, 26 rue Lessage, Paris XX. Tél. Ménil. 61-85

1931ի Հայերէն, յունարէն եւ Թուրքերէն ամէնավերջին փլաքները հասած են. Նուագուած եւ երգուած նշանաւոր արուեստագէտներու կողմէ: Գին 18, 20, 24, 27, 36, 39 ֆր.: Ունինք նաեւ ամենամեծ գործարաններու ֆօնօները (երաշխաւորուած) 300—2000 ֆր.: Կրնանք հայթայթել նաեւ La Voix de son Maître*ի* Courant continu*ն, գին՝ 478 ֆր. 75: Մեր գիները գործարաններէն նշանակուած են: Մախուածները ետ չենք առներ: Բաց է ամէն օր ժ. 8էն իրիկուան 9:*

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու Պատուոյ մետալ ֆրանս. առողջապահ. Նախարարութենէն

Բաց է ամէն օր կէս օրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), *գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում* (radiothérapie profonde), *նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործածուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:*

Թոքախտաւորներու համար pneumothorax*ի գործողութիւն: Հակահիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):*

Ջղային եւ Հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քննէածական, թելադրական եւ Ֆրէօյտեան մէթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Social*եի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:*

Դարմանատան ատամնաբոյժը կ'ընդունի վերոյիշեալ ժամերուն:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն:

Հասցէ՝ 126 Rue Legendre (17) Tél. Marcadet 07—42

Métro: La Fourche եւ Brochant, Autobus H. R. Rbis, Tramway 39, 40, 42, 5:

ՀԱՅԵ՛Ր, ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՁԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՄԲ ԱՆՑՆԵԼ, ԳՆԵՑԷՔ

ODEON · La Voix de son Maître · Columbia

ԱՄԵՆԱՎԵՐՋԻՆ ՓԼԱՔՆԵՐԸ ԱՄԵՆԱԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

L. NICHANIAN

56 Rue Piat, Paris (20) մէթրօ Պէլվիլ

Ամառուան եղանակին ֆօնօները կը ծախուին ամենազեղչեալ գիներով

ՀՐԱՒԷՐ ՓԱՐԻԶԱՀԱՅԵՐՈՒՆ

Այցելեցէք Exposition Coloniale*ի մէջ,* Stand Palestine*ի կից,* Café Maure *գարեջրատունը, ուր կը նուագէ ԹԱՌԻՍԹ ԺՕՐԺ եւ կ'երգէ Տիկին ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ մինչեւ կէս գիշեր:*

Exposition*ի մէջ միակ հայկական ժամադրավայրը:*

CORDONNERIE « AKAP »

Maison A. KAPIKIAN

17 Ave. Philippe Auguste, PARIS (11) Tél. Roq. 39-89

Մէթրօ՝ ԱՎՐՈՆ կամ ՆԱՍԻՈՆ

Չափու վրայ տոկուն եւ ճաշակաւոր կօշիկ ունենալու համար ոտքի կազմախօսական ձեւը ուսումնասիրած կօշկակարը միայն գոհացում կրնայ տալ ձեզի: Մասնագիտութիւն *Բռէֆ տը Շինի:* Հեռաձայնով իսկ կրնաք խորհրդակցիլ, ժամադրութեամբ չափ առնելու կուգայ:

Մասնաւոր արհեստանոց կօշիկներու նորոգութեան

RESTAURANT HADJIAN

4 Rue Chaussée d'Antin, Paris

Կը ծանուցանէ իր յարգելի յաճախորդներուն թէ այսօրուընէ սկսեալ հարիւրին 30—40 պիտի զեղչէ իր անուանի ճաշերուն գիները:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՅՈՒԼԻՍ 1931
14 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1620 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՀԱ՛ ԹԷ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏՕՆԵՆ

Ազգային տօն է այսօր, եւ արդէն երկու գիշեր է ի վեր, Փարիզի պողոտաները վերածուեր են տօնավաճառի։

Ցետին սրճարանն ալ աթոռներու ցանցով մը բռնած է իր շրջապատի տարածութիւնը, խափանելով երթեւեկը։ Մեքենաշարժ նուագ մըն ալ դրան առջեւ։ Կամ զինուորական նուագախումբ մը։

Ու կը պարեն։ Կը պարեն անընդհատ։ Կը պարեն անխտիր՝ այր, կին, ծեր, տղայ։

Կը պարեն սրտառուչ, ինքնաբեր թափով մը։ Առանց սեթեւեթի եւ առանց ետ-առաջ նայելու։

Ու պիտի պարեն երեք օր — գիշեր — անընդհատ, Ֆրանսայի ամբողջ տարածութեան վրայ։ Յուլիս 14 է,— տօնը ազատութեան եւ հայրենիքի։ Տօնը՝ բռնութեան դէմ տարուած յաղթանակին։ Հոգ չէ թէ դեռ լրումին չհասած։

Ծիծաղելի պիտի ըլլար ո՛ր եւ է բաղդատութիւն՝ մեր եւ անոնց միջեւ։ Սա ցիրուցան, անարմատ բազմութիւններուն, եւ իր երկրին տիրացած, իր ճակատագրին պատասխանատու ժողովուրդին միջեւ։

Եւ սակայն, ունինք բաղդատութեան մասնիկ մը։

Ֆրանսան տիրացած է իր ազատութեան։ Մենք՝ հազիւ համտեսեցինք զայն։ Ֆրանսան կը տօնէ իր յաղթանակը։ Մենք՝ յաղթանակներուն մէջ անգամ պարտութիւններու սուգն է որ կուլանք։

Արդ, ինչո՞ւ չըլլար որ, երբ անոնք իրականութիւնը կը տօնեն — կը պարեն իրականացած հայրենիքին համար — մենք ալ հաւաքաբար հրճուինք, յանուն այդ հայրենիքին մղուած պայքարներուն համար։ Հրճուինք միասին, աւելի եւ աւելի ներշնչուելու համար անոր հեռանկարով։ Իրականացման հաւատքով։

Եւ ինչո՞ւ միասին չըլլայինք, մանաւանդ, Ապրիլ 11ին օրը։ Խոկալու եւ իրարմով հաղորդուելու համար։

Կը թուի թէ՝ համերաշխութեան, գործակցութեան ո՛ր եւ է ելք չպիտի գտնենք, մինչեւ որ չվարժուինք միասին սգալ, միասին տօնել երկու պատմական թուականներ, — Ապրիլ 11ը եւ Մայիս 28ը։ Երկուքն ալ ազգային, երկուքն ալ համաժողովրդական։

Եւ երկուքն ալ բարերար՝ կիրքերը մարելու, զգացումները նոյնացնելու, մթնոլորտը թեթեւցնելու համար։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԱՆԷԾՔԸ

Անդունդին ափը հասեր է Գերմանիան, Մեծ պատերազմին ամէնէն մեծ պատասխանատուներէն մէկը։ Եւ մէկը որ ամենէն զ·արհուրելի պատիժը կրեց ու կը կրէ մինչեւ այսօր, յաղթականներուն ձեռքով։

— Կը սնանկանա՛յ։ Պիտի սնանկանա՛յ։ Օգնութի՛ւն...

Այս լեղապատառ ճիչն է որ կը լսուի երկու օրէ ի վեր։ Տոքթ. Լութեր, Րայխսպանքին տնօրէնը, անցեալ շաբթու օդանաւով սուրաց Ամսթէրտամ, յետոյ Լոնտոն, յետոյ Փարիզ եւ մինչ կը սպասուէր որ անցնի Պազէլ, Միջազգային Դրամատան կեդրոնը, շունչը առաւ Պերլին, յուսախաբ։ Դարձաւ Գերմանիա, յաջորդ օրն իսկ հնչեցնելու համար ահազանգը — պիտի սնանկանանք, օգնութի՛ւն...

Շաբաթներէ ի վեր, թէ ազգային եւ թէ օտար դրամագլուխը կը փախչի Գերմանիայէն։ Վերջին քանի մը օրերու ընթացքին, օրական 40,000,000էն 60,000,000 մառքի (2-3 միլիոն սթերլին) կը հասնէր դրամներու «գաղթը» դէպի արտասահման։ Կառավարութեան ձեռք առած բոլոր միջոցները անզօր են կասեցնելու հոսանքը։ Երբ տեղացին վստահութիւն չունի, անշուշտ օտարը երկու անգամ աւելի կ'աճապարէ։

Գերմանիա յոյսը դրած էր Ամերիկայի վրայ, եւ հեռագիրն ու հեռախօսը անընդհատ կը բանէին շաբաթէն կիրակի, մինչ դահլիճն ալ անընդհատ նիստի մէջ էր։ Բայց Ամերիկան դժկամակեցաւ, իրեն յատուկ հաշիւներով, եւ Գերմանիա հիմա իր աչքերը ուղղած է դէպի Ֆրանսա, դէպի յաղթականը։

Ամերիկան, իբրեւ վարպետ սեղանաւոր, չուզեր նոր վարկեր բանալ, որպէսզի Գերմանիան ամէն միջոց փորձէ գլխուն ճարը նայելու։ Արդէն 350—500 միլիոն սթերլին ամերիկեան դրամագլուխ կայ Գերմանիոյ մէջ, եւ եանքի սեղանաւորները խոհեմութիւն չեն սեպեր նոր գումարներ վտանգել։

Իսկ Ֆրանսան օգնելու տրամադրութիւն կը ցուցնէ կարգ մը պայմաններով։ Կը սպասէ որ Գերմանիա քաղաքական գիջումներ ընէ, երաշխաւորութիւններ տայ ապագային համար, դադրեցնէ մարտանաւերու շինութիւնը, այժմէն խափանէ Աւստրիոյ հետ միացման, «Անշլուս»ի ո՛րեւէ ծրագիր եւն.։

Մեծ պատերազմին անէծքն է որ կը սաւառնի Եւրոպայի գլխուն։

Անէծք մը՝ որ կրնայ փարատիլ միայն պատերազմական պարտքերու ջնջումով եւ դաշնագիրներու վերաքննութեամբ։ Մնացեալը՝ պարզ կարկտան է։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

38 ՏԱՐՈՒԱՆ ՃԻԳԸ

Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի 38րդ. Պատգմ. ժողովին բացման առթիւ, «Հայրենիք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (27 յունիս).

— «Վերջին տասնամեակի ընթացքին ոչ մէկ տարի այնքան ծանր եղաւ ամերիկահայ գաղութին համար տնտեսական տեսակէտով, որքան այս տարի։ Տնտեսական ընդհանուր անօրինակ տագնապը չէր կրնար նաեւ յոռի անդրադարձումներ չունենալ մեր զանգուածի վիճակին եւ հոգեբանութեան վրայ։

Սակայն, այսուհանդերձ մեր զանգուածը չթերացաւ իր ազգային եւ կուսակցական պարտականութեանց մէջ։ Ինչպէս ցոյց տուին Հ. Յ. Դաշնակցութեան 40ամեակի առթիւ սարքուած հանդէսներուն ներկայ հսկայական բազմութիւնները, ամերիկահայ զանգուածը ամուր փարած կը մնայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին եւ առաջուան պէս պատրաստ է աջակցելու անոր բոլոր ձեռնարկներուն։

Ոչ նուազ պերճախօս ու քաջալերական երեւոյթ մըն է նաեւ Դաշնակցական մամուլի անօրինակ տարածումն ու բարգաւաճումը, որ շարունակուեցաւ հակառակ այս տարուան այնքա՛ն աննպաստ նիւթական պայմաններուն։

Տագնապի մէջ երեւան եկած այս գմայլելի ոգին երաշխիք մըն է, որ 38 տարիէ ի վեր Դաշնակցութեան մեծ եւ համեստ գործիչներու աշխատանքը այս շրջանին մէջ ի զուր չէ անցած, այլ ստեղծած է Ատլանտեանի այս հեռաւոր ափերուն վրայ ազատատենչ ու հայրենաբաղձ հայերու հոծ բազմութիւն մը, որ մինչեւ իր վերջին շունչը պէտք չդադրի ապրելու հայ ազգային իտէալներով եւ իր ուժերուն ներած չափով նիւթական ու բարոյական զոհողութիւններ պիտի ընէ այդ իտէալներու իրականացման համար։»

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՊՈՅՔՈԹ ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԷՋ

Թաղապետական տուրքերու դէմ բողոքելու համար, Պաղտատի առեւտրականներուն յայտարարած պոյքոթը մեծ համեմատութիւններ առած է։ Բացի դեղարաններէն, մէկ շաբաթէ ի վեր վաճառատուները փակ կը մնան։ Պոյքոթ յայտարարող վաճառականները քանդեցին բազմաթիւ մեծ ինքնաշարժներ, որոնք ոստիկանութեան ապահովութեան վրայ, պիտի վերահաստատէին երթեւեկը։ Մէկ քանի ինքնաշարժներ միայն կ'երթեւեկեն, զինեալ ոստիկաններու պաշտպանութեամբ։

Կ'ըսուի թէ այս պոյքոթը աւելի քաղաքական նկարագիր ունի եւ յայտարարուած է ընդդէմ արդի կառավարութեան։ Ֆէյսալ թագաւորին բացակայութեան, իր եղբայրն է՝ Ալի որ կը կատարէ խնամակալի գործը։ Նախորդ օր, ազգայնական կուսակցութենէն պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ իրեն, բողոքելու համար իր անդամներէն ոմանց ձերբակալման դէմ։ Ոստիկանութիւնը զանոնք ձերբակալեր էր իբրեւ պոյքոթին կազմակերպիչ։

Կ'ըսուի նաեւ թէ զանազան շրջաններու մէջ ժողովուրդը գրգռուած է ընդդէմ Ֆէյսալ թագաւորին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԴԷՊԻ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

ԹԱԽԱՆՁԱԳԻՆ ԿՈՉ ՄԸ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ

ՍԱԿԱՐԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻՆ

Րայխսպանքի տնօրէնը Տոքթ. Լութեր, որ օդանաւով Փարիզէն վերադարձեր էր Պերլին, գերման վարչապետին հետ կարճ տեսակցութենէ մը յետոյ, երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ Րայխսպանքի Վարչական Խորհուրդի անդամներուն հետ։ Գերման կառավարութիւնը լսեց Տոքթ. Լութերի զեկոյցը իր բանակցութեանց արդիւնքին մասին, որմէ յետոյ, երկարօրէն սկսաւ քննել կացութիւնը։

Գերմանիոյ ելեւմտական կացութիւնը բարուոքելու համար, ֆրանսական դրամատուններու կողմէ առաջարկուած վարկի պայմանները երկարօրէն կը զբաղեցնեն գերման մամուլը։ Ազգայնական թերթերը մանաւանդ, կը հրատարակեն ֆրանսական հինգ պայմանները՝ իբր երաշխիք ֆրանսական դրամատուններու կողմէ գերման դրամատան բացուելիք վարկին ու ֆրանսական պայմանները կ'որակեն իբր «շանթաժ»։

Գերման մամուլը ֆրանսական պայմանները կը ներկայացնէ հետեւեալ կերպով.— 1) Գերմանիա պէտք է յայտարարութիւն մը հրատարակէ ընդդէմ Աւստրիոյ հետ մաքսային միութեան։ 2) Պէտք է հրաժարի երկրորդ զրահաւորի մը շինութենէն։ 3) Երաշխաւորէ Եընկի յետաձգուած տարեվճարին գործածութիւնը։ 4) Վարկերու սահմանափակման համար ձեռք առնուած միջոցները, պէտք է խստօրէն գործադրուին։ 5) Ֆրանքօ-գերման առեւտրական դաշնագիրը պէտք է կարգ մը փոփոխութիւններ կրէ, Ֆրանսայի համար աւելի նպաստաւոր պայմաններով։

⁂ Րայխսպանքէն քաշուած օտար դրամագլուխներու գումարը մէկ օրուան մէջ հասած է 92 միլիոն մառքի, մինչ նախորդ օր 50 միլիոն էր։ Պերլինի մէջ զրոյց կը շրջէր թէ կառավարութիւնը մտադիր է չափազանց ծանր միջոցներու կիրարկումը յայտարարել. կ'ըսուի նաեւ թէ ներքին մորաթորիում պիտի յայտարարուի։

Նախորդօր գերման կառավարութիւնը կոչ մը ուղղեց Միացեալ Նահանգներու եւ շահագրգռուած պետութեանց։ Սակայն Միացեալ Նահանգներու նախագահը Հուվըր՝ ժխտական պատասխան տուաւ Գերմանիոյ յուսահատական կոչին։ Նիւ-Եորքէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, Հուվըր տրամադիր էր անմիջական ձեռնարկներ կատարելու ի նպաստ Գերմանիոյ։ Սակայն ամերիկեան դրամատունները մերժած են ընթացք տալ գերմանական դիմումին, նկատի ունենալով պահանջուած գումարին կարեւորութիւնը։

Գերմանիոյ կողմէ ուզուած անմիջական վարկը կը գնահատուի 300.400 միլիոն տոլար։

⁂ Ինչպէս կը յիշուի Րայխսպանքի տնօրէնը Տոքթ. Լութեր Փարիզէն յետոյ Պալ պիտի մեկնէր, մասնակցելու օտար դրամատուններու տնօրէններու ժողովին։ Սակայն ստիպուեցաւ հրաժարիլ մտադրութենէն եւ արդէն իր տեղ նշանակած է իր խորհրդականներէն մէկը։ Տոքթ. Լութեր կը մնայ իր պաշտօնին գլուխը, ընթացք տալու համար կարգ մը կարեւոր հրովարտակներու հրատարակութեան։

Այս հրովարտակները կ'արգիլեն դրամ քաշել դրամատուններէն։

⁂ Փարիզի Գերման դեսպանը տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետ Լավալի հետ, որուն պարզեց Գերմանիոյ դժնդակ կացութիւնը։

Միեւնոյն ատեն Լոնտոնէն եւ Նիւ Եորքէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, Գերմանիա որոշած է ընդունիլ Ֆրանսայի պահանջները,— հրաժարելով մէկտեղ երկրորդ զրահաւորի մը շինութենէն, դրժել աւստրօ-գերման մաքսային համաձայնութիւնը։

Լուրը սակայն, պաշտօնապէս հաստատուած չըլլալով, վերապահութեամբ կը հաղորդուի։ Միւս կողմէ Պերլինէն տրուած լուրի մը համաձայն գերման դահլիճը յայտնած է օտար կառավարութեանց թէ պիտի հրաժարի, եթէ Ֆրանսա պնդէ իր պայմաններուն վրայ։

Գերմանական կարեւոր դրամատուն մը դադրեցուց իր վճարումները։ Գերմանիոյ բոլոր Սակարանները երկու օր ամբողջ փակ պիտի մնան։

Սպանիոյ խռովայոյզ վիճակը

Երէկ Սպանիոյ Սահմանադիր ժողովը գումարեց իր առաջին նիստը։ Հակառակ ասոր սակայն, Սպանիա ներքին քաղաքական լուրջ տագնապ մը կ'անցընէ։

Երկրին ամէն կողմերէն հասնող հեռագրեր կը յայտնեն իրօք թէ գործադուլը ամէն տեղ կը տարածուի, խռովութիւնները հետզհետէ կը սաստկանան եւ մասնաւորաբար հիւսիսարեւմտեան կողմերը՝ դիտումնաւոր աւերումներն ու հրձիգութեան դէպքերը կը շատնան։

Հեռաձայնի պաշտօնեաներու գործադուլը մանաւանդ լրջօրէն կը մտահոգէ կառավարութիւնը։ Բազմաթիւ գիծեր խզուած կամ աւերուած են եւ Մատրիտի յարաբերութիւնները ներքին նահանգներու կամ արտասահմանի հետ հետզհետէ աւելի դժուար կը դառնան։

Յեղափոխական շարժումը այնքան վարպետութեամբ կազ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՅԱՌԱՋԻ ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒԸ

Ֆրանսայի Ազգ. տօնին առթիւ, տպարանը փակ ըլլալով, ՅԱՌԱՋԻ յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ հինգշաբթի օր։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԲԱՑԸ

Երկար տարիներէ ի վեր, Անգլիա այնքան աննպաստ պայմաններու մէջ չէր փակած իր առեւտրական ամսական հաշուեկշիռը։ Յունիսի վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան թէ ներածումները բարձրացած են 68 միլիոն 640000 ոսկիի, իսկ արտածումներու գումարը ցոյց կուտայ 29 միլիոն 431 հազար միայն։ Ուրեմն 39 միլիոնի բաց մը։ Բաղդատմամբ մայիսի, ներածումները ցոյց կուտան մօտ մէկ միլիոնի բաց մը, իսկ 14 միլիոնի՝ բաղդատմամբ անցեալ յունիսի։

ՅՈՅՆ ԴՐԱՄԱՆԵՆԳՆԵՐ

Աթէնքի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց հինգ հոգինոց դրամանենգներու խմբակ մը, որ եգիպտական կեղծ թղթադրամներու արտադրութեան յատուկ արհեստանոց մը հաստատեր էր։

Խմբակը ժամանակ չէ ունեցած շրջաբերութեան հանելու կեղծ թղթադրամները, որովհետեւ տակաւին լրացուցած չէր արտադրութեան յատուկ բոլոր առարկաները։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

1000 հոգինոց հնդիկ հրոսախումբ մը յարձակում գործեց Աշվաթի զինուորական պահականոցին վրայ։ Բուռն կռիւ մը տեղի ունեցաւ եւ յարձակողները մեծ վնասներու ենթարկուեցան։ Ուրիշ տեղեկութեանց համաձայն, յարձակողները որոնք կը պատկանին երկու ցեղախումբերու, նահանջած են ուժ հաւաքելու եւ նոր յարձակում մը պատրաստելու համար։

ՌՈՒՍԵՒԱՖՂԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Պոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութիւնը կը հրատարակէ բնագիրը չէզոքութեան դաշինքին, որ Քապուլի մէջ կնքուած է 24 յունիսին՝ Աֆղանիստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ։

Դաշինքին համաձայն, եթէ դաշնագիր կողմերէն մէկը պատերազմի բռնուի ուրիշ պետութեանց հետ, միւս կողմը չէզոք դիրք պիտի բռնէ հանդէպ իր դաշնակցին։

Այս համաձայնութիւնը կը բովանդակէ նաեւ տնտեսական եւ ելմտական տրամադրութիւններ։

ԿԸ ՄԵՐԺԵՆ ՌՈՒՍԻԱ ԵՐԹԱԼ

Պերլինէն կը հաղորդուի թէ Համպուրկի խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան արժուքի ճիւղին տնօրէնը Տովկալէվսքի, ազգական Փարիզի Տովկալէվսքիին, մերժած է ենթարկուիլ Մոսկուա երթալու համար իրեն տրուած հրամանին։

ԹԱԹԱՐՆԵՐ Կ'ԱՔՍՈՐՈՒԻՆ

Ռիկայէն տրուած լուրի մը համաձայն, երկու տարի է վեր Չեկան քննութիւն կը կատարէր թաթարներու կողմէ՝ խորհրդային իշխանութեան դէմ սարքուած դաւադրութեան մը առթիւ։ Այս քննութեան հետեւանքով 600 թաթարներ աքսորուած են։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՌԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԱԶԱՏԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԼՈՒԾՈՒՄԷՆ

Թայմզի Թուրքիոյ Թղթակիցը կը գրէ (9 յուլիս).—

Թուրքիան կը կառավարէ եռապետութիւն մը, բաղկացած կազի Մուսթաֆա Քէմալ, զօր. Ըսմէթ և մարաջախտ Ֆէվզի փաշաներէն։ Կազին վերջերս թեւակոխեց իր նախագահութեան երրորդ տարին։ Ան նախագահ եղած է 1923էն ի վեր, եւ եթէ ուզէր, կրնար նախագահ ընտրուիլ ցկեանս։ Զօր. Ըսմէթ փաշա, վարչապետ 1925էն ի վեր, իր աջ բազուկը եղած է. իսկ մարաջախտ Ֆէվզի փաշա, սպայակոյտի պետը, բանուկ վիճակի մէջ պահած է զինուորական մեքենան։

Զինուորներ երեքն ալ, Կազին, Ըսմէթը եւ Ֆէվզին, քիչ յատկութիւններ ունին որ իրարու նմանին։ Կազին, որ տիրապետող դէմքն է եռապետութեան, կարճ-կտրուկ որոշում տուող է, ճկուն եւ վառ երեւակայութեան տէր։ Ըսմէթ կամակոր է, հակամէտ՝ ոխակալութեան, եւ դիւրաւ չի փոխեր ոչ իր բարեկամները, ոչ ալ գաղափարները։ Ֆէվզի յարատեւ պահպանողական մըն է, որուն միակ նպատակն է արդիւնաւոր եւ գոհ դարձնել թրքական բանակը։ Կազին եւ Ըսմէթ փաշան ազատ ձգած են Ֆէվզի փաշան եւ մտիկ կ'ընեն անոր խորհուրդները։ Ըսմէթ պատասխանատու է կառավարութեան գործադիր մասին համար, եւ աչազին գործ կը կատարէ։ Կազին կը դիտէ Ըսմէթի կատարած գործերը եւ կը միջամտէ երբ հարկը պահանջէ։ Խմբակցութիւնը շատ զօրաւոր է, ու թէեւ կարծիքի անհամաձայնութիւններ անխուսափելի են, բայց եռապետութիւնը մինչեւ հիմա պահած է միացեալ ճակատը, երբ ծանրակշիռ դժուարութիւն ծագած է։

Եռապետութեան գլխաւոր մտահոգութիւնը դրամական է։ Երբեք հարուստ եղած չըլլալով, Թրքական Հանրապետութիւնը այժմ կը գտնուի ելմտական ամենածանր տագնապի մը սպառնալիքին տակ։ Իբրեւ ապացոյց յիշենք թէ 1931 յունիս 1ին սկսող տարեշրջանի ելմտացոյցը նշանակուած է 180,000,000 թրք. ոսկի (18,000,000 սթերլին), փոխանակ 222,000,000 ոսկիի, ինչպէս էր նախորդ շրջանին։ Եկամուտները պակսած են գրեթէ 100ին 20, իսկ ծախքերը զեղչուած են ամէն ուղղութեամբ, մէջն ըլլալով ազգային պաշտպանութիւնը։ Այս պայմաններուն մէջ, զարմանալի չէ որ Հանրային Պարտքի պատուիրակներուն հետ անցեալ մայիսին սկսուած բանակցութիւնները խզուեցան։ Կառավարութիւնը կը պնդէր թէ չի կրնար գործադրել Փարիզի 1928ի համաձայնութիւնը, որուն տրամադրութեամբ ամէն տարի երկու միլիոն թրքական ոսկի պիտի վճարէ մինչեւ 1934։ Անկէ յետոյ տարեվճարները աստիճանաբար կ'աւելնան։ Պատուիրակները ընդունեցին որ առժամեայ դիւրութիւններ տրուին Թուրքիոյ, բայց մերժեցին ջնջել Փարիզի համաձայնութիւնը։

Օսմանեան Հանրային Պարտքերու բանակցութեանց շահեկան հանգամանքը այն է որ, այդ բանակցութիւնները քաղաքական զօրաւոր հոտ մը կը բուրեն։ Ֆրանսան ամէնէն աւելի շահագրգռուած է Օսմանեան Պարտքերով, եւ Փարիզի սեղանաւորները, քաղաքագէտները եւ դիւանագէտները կը ջանան իբրեւ քաղաքական զէնք գործածել Հանրային Պարտքը։ Թուրք կառավարութիւնը գիտէ այս պարագան, եւ սուր մենամարտ մը կը մղուի Էնկիւրիի եւ Փարիզի միջեւ։ Թուրքերը կ'առարկեն թէ ֆրանսական դրամը փոխ կը տրուի միայն այն ատեն երբ քաղաքական զիջումներ կ'ըլլան, իսկ իրենք չեն ուզեր ընել այդ զիջումները։ Ֆրանսացիներն ալ կը կարծեն թէ դեռ շատ ժամանակ պիտի անցնի մինչեւ որ Թուրքերը ստիպուին դրամ խնդրել, եւ միեւնոյն ատեն կը նախընտրեն սպասողական խաղ մը խաղալ։

Օտար դիտողին համար դժուար է գնահատել երկու պարագաներուն յարաբերական արժէքը, որովհետեւ շատ մը ընդհարող կէտեր կան։ Նախ, կայ խորհրդային Ռուսիան, որուն Թուրքիոյ ներկայացուցիչները չափազանց հետաքրքրութեամբ կը դիտեն Թուրքիոյ ճիգերը՝ դուրս գալու համար ելմտական ճախճախուտէն, առանց արտաքին օգնութեան։ Ռուսերը չեն ուզեր որ Թուրքիա դրամ փոխ առնէ արեւմտեան Եւրոպայէն։ Կը վախնան որ Թուրքիա կրնայ չափազանց զօրանալ, եւ թերեւս չափէն աւելի անկախ դառնալ։ Ռուսերը դրամ եւ ռազմանիւթ փոխ տուին կամ պարզապէս տուին Թուրքերուն՝ 1922ին, Անատոլուի պատերազմին ատեն, բայց հիմա ոչ դրամ կրնան տալ ոչ ալ ուրիշ ո՛ր և է բան։ Բայց կրնան Թուրքիոյ համար չափազանց անհաճոյ դարձնել գործերը, հիւսիսային արեւելեան սահմանագլուխին վրայ։ Այս հաւանականութիւնը կը ստիպէ որ մեծապէս խուսափին կռիւ ունենալէ խորհրդային իշխանութեան հետ։

Ֆրանքլէօրբ մենամարտին ուրիշ մէկ շահագրգռուած հանդիսատեսն է Իտալիան։ Իտալացիները խառն զգացումներով կը դիտեն ֆրանքլէօրբ մենամարտը։ Իրենց սեղանաւորներն ու առեւտրականները պիտի ուզէին որ Թուրքիան աւելի բարգաւաճ դառնար, որովհետեւ այն ատեն աւելի լայն ասպարէզ պիտի բացուէր Իտալիոյ առեւտրական ձեռնարկներուն համար։ Միւս կողմէ, խիստ իրական վախ մը կայ թէ ֆրանսական դրամը կրնայ վերահաստատել ֆրանսական ազդեցութիւնը ի վնաս Իտալիոյ։ Մեծն Բրիտանիան անշահախնդիր դիտող մըն է։ Անոր մեծ բաղձանքն է խաղաղ եւ գոհունակ տեսնել Թուրքիան։ Ելմտական աւելի լաւ պայմաններ աւելի գոհ պիտի դարձնեն երկիրը, իսկ Ռուսիոյ հետ խռովութիւնը կրնայ հակառակ արդիւնք ունենալ։

Եռապետութեան օրով, Թուրքիա ամբողջութեամբ բարւոքեց իր յարաբերութիւնները թէ մեծ պետութեանց եւ թէ իր դրացիներուն հետ։ Չկան առկախ մնացած կարեւոր խնդիրներ, բացի պարսկական սահմանագլուխի ճշդումէն։ Թուրքիա կ'ուզէ որ Արարատ լեռը եւ շրջակայ հողամասը իրեն ձգուին Պարսկաստանի կողմէ, փոխարէն տալով հողաշերտ մը դէպի աւելի հարաւ։ Կը կարծուի թէ այսպիսի փոխանակութիւն մը մեծապէս պիտի նուազեցնէ հաւանականութիւնը՝ քրդական նոր խլրտումներու։ Քանի մը առիթներով հաղորդուեցաւ թէ կարգադրութիւն մը եղած է, բայց բանակցութիւնները դանդաղ կ'ընթանան Թեհրանի մէջ։ Յունաստանի հետ մերձեցումը կատարուած իրողութիւն մըն է, և թուրքեւյոյն յարաբերութիւնները աւելի լաւ են հիմա քան եղած են տարիներ առաջ։ Պալքանեան պետութիւններուն հետ Թուրքիա հաստատած է բարեկամական կապեր։ Իրաքի թագաւորին այցելութիւնը նշան մըն է Իրաքցիներու եւ Թուրքերու յարաբերութեանց բարւոքման։ Մուսուլի խնդիրը գրեթէ բոլորովին մոռցուած է, եւ բրիտանական դիւանագիտութիւնը Թուրքիոյ մէջ՝ շատ յաջող եղած է 1925էն 1931։ Թուրքիոյ դիրքը հանդէպ Ազգերու Դաշնակցութեան՝ կը մնայ անփոփոխ։ Թուրքիա գոհ է որ ներկայացուցիչներ կը ղրկէ Ժընեւի զինաթափութեան, ելմտական եւ մտաւորական խորհրդաժողովներուն, բայց չուզեր մտնալ Ազգերու Դաշնակցութեան։ Օր մը կարելի կ'ըլլայ բանաձեւ մը գտնել, որով կարենայ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցութիւնը խնդրել, առանց զոհելու իր արժանապատուութիւնը։

Ներքին գործերու մէջ, եռապետութիւնը նուազ յաջող եղած է։ Անխօս դժգոհութիւն մը կը տիրէ երկրին մէկ ծայրէն միւսը, բայց մէկ-երկու պոլսական թերթեր միայն բուռն պայքար մը կը մղեն կառավարութեան դէմ։ Տնտեսական տագնապը, ծանր ուղղակի եւ անուղղակի տուրքերը եւ երբեմն վարչական քմահաճ մեթոտները դառնութիւն յառաջ բերած են։ Տեղ-տեղ յետաշրջական տարրերը զաւեր սարքած են կառավարութեան դէմ։ Տիրող ընդհանուր դժգոհութիւնը չէ վրիպած Կազիին ուշադրութենէն, և Մ. Քէմալ վեց ամիս առաջ երկու երկար պտոյտներ կատարեց Անատոլուի մէջ, հասկնալու համար դժգոհութեան պատճառները։ Վերադարձին, կառավարութեան ներկայացուց երկար ցանկ մը բարենորոգումներու որպէսզի գործադրուին։ Խոստացաւ նաեւ դարման գտնել շատ մը անհատական տրտունջներու։ Դժբախտութիւն է որ ելմտական տագնապը կը ծագի ճիշդ հիմա, որովհետեւ չի թողուր որ կառավարութիւնը ընթացք տայ Կազիին յանձնարարութեանց։

Ի՞նչ ապագայ վերապահուած է երիտասարդ հանրապետութեան։

Եթէ նոյն իսկ դժգոհութիւնը աւելնայ, Ազգ. Մեծ Ժողովը Կազիին հետ է, իսկ բանակին համար կը հաւաստեն թէ բացարձակապէս հաւատարիմ է իր պետին։ Բայց եռապետութիւնը չի գիտեր ի՞նչպէս լուծէ ելմտական խնդիրը, եւ իսկապէս այդ է ամբողջ կացութեան բանալին։ Օտար ելմտական հակակշիռ չպիտի թոյլատրուի որ եւ ձեւով, բայց կասկածելի է որ Թուրքիա բարգաւաճի առանց արտաքին տնտեսական աջակցութեան։ Կարծողներ կան թէ ամերիկեան աջակցութիւնն է միակ լուծումը եւ կը յուսան որ ամերիկացի դրամատէրներ պիտի շահագրգռուին Թուրքիայով։ Այս հնարաւորութիւնը շատ հեռաւոր կ'երեւայ, եւ ամէնէն հաւանականը այն է որ Թուրքիա աստիճանաբար կարգի պիտի դնէ իր տունը։ Երբ այդ ըլլայ, ամերիկեան եւ եւրոպական աջակցութիւնը կրնայ տրամադրելի ըլլալ փոխադարձաբար գոհացուցիչ պայմաններով։

ՄԱՐՄԻՆՆ ԱԼ ԻՐ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐՆ ՈՒՆԻ

Այսօր մասնաւորապէս անգլեւսաքսոն երկիրներուն մէջ մարմնակրթանքը ա՛յն աստիճան մեծ տեղ մը կը գրաւէ որ, նոյնիսկ քաղաքական ազդակ մը դառնալ սկսած է։ Երբ Ամերիկացիները Ֆրանսայի ի նպաստ պատերազմի կը պատրաստուէին՝ ամերիկացի Գերմանները կը տարածայնէին թէ, Ֆրանսացիները մարմնակրթանքի չեն հետեւիր, թէ ամերիկացի երիտասարդութիւնը նման ապականած միջավայրի մը մէջ պիտի վարակուի գէշ ունակութիւններով եւ պիտի կորսնցնէ իր զանազան առաքինութիւնները։ Այս տեսակէտը շատ ալ սխալ չէր։ Պատերազմէն ասդին, Ֆրանսացիներն ալ թափով փարած են մարմնակրթանքին, գրեթէ հաւասար չափով պատիւ կը վայելեն բոլոր քաղաքակիրթ ազգերուն մէջ։

Մարմնակրթանքի որեւէ մեթոտի վրայ խօսելէ առաջ ըսենք թէ, բոլոր այն միջոցները որ մարմնին բնախօսական հաւասարակշռութիւնը կ'ապահովեն, մկանները կը զօրացնեն, նորահասներու ոսկրային դրութիւնը կը մշակեն՝ լաւ են։

Մարզանքը պէտք է առօրեայ կեանքի մաս կազմէ եւ յարմարի իւրաքանչիւրին բնախօսական, նիւթական ու բարոյական պայմաններուն։

Մասնաւոր մարզանքներուն նպատակն է տկար մկան մը կամ մկանային դրութիւն մը զօրացնել։ Շուէտական մարզանքը շատ կը յարմարի մասնաւոր մարզանքի։ Այս մեթոտը կը շտկէ ծուռ ողնայարները, մկանային թերութիւնները, ինչպէս նաեւ իրենց տեղերէն ինկած գործարանները։ Բժիշկն է որ այս պարագային պէտք եղած հրահանգը պիտի տայ։

Ընդհանուր մարզանքներուն նպատակն է ուղեղային եւ ողնուղեղային պաշտօններուն մէջ պահել բնականոն հաւասարակշռութիւնը, մարմինին տալ պէտք եղած կազդոյրը, ճկունութիւնն ու ճարպիկութիւնը՝ զայն ընդունակ դարձնելու համար մարդկային բոլոր պարտականութիւններուն։ Այստեղ բոլոր մարզանքներն ալ լաւ են. թէ չափուած մարզանքով եւ թէ ազատ խաղերով կարելի է պէտք եղած նպատակին հասնիլ։

Միակ հարցը կը կայանայ մարմնամարզի ձեւը անհատի սեռին, ճաշակին, տարիքին եւ կարողութիւններուն պատշաճեցնելուն մէջ։ Պէտք է նաեւ պէտքին համեմատ ճշդել մարզանքին չափը։

Որո՞նք են մարմնամարզի գլխաւոր մեթոտները,— կայ նախ շուէտական մարզանքը, այսինքն Լինկի մեթոտը, որ հրաշալիօրէն կը պատրաստէ մարմինը։ Սկանտինաւեան երկիրներն ու Ֆինլանտիան կը հետեւին այս մեթոտին։ Բայց շատ մը ուրիշ երկիրներ անհաճոյ եւ ձանձրացուցիչ կը գտնեն զայն։ Կ'երեւի պէտք եղած երեւակայական գրգիռը չկայ անոր մէջ։ Սփէնսըր ժամանակին այս իմաստով քննադատած է զայն։ Նիցչէ կ'ըսէ. «Պէտք է մարզանքը մկաններուն համար տեսակ մը տօնակատարութիւն ըլլայ»։ Հաճոյքով կատարուող մտային թէ ֆիզիքական աշխատանքները աւելի լաւ կը կատարուին։

Այս հոգեբանական պատճառներուն համար է որ, Լինկի մեթոտը համաշխարհային չի կրնար ըլլալ, թէեւ բոլոր երկիրներուն մէջ ալ կարելի է անկէ օգտուիլ մասնաւորապէս իբր նախապատրաստութեան միջոց։

Քանի մը տարիէ ի վեր, Էպէրթ մշակած է բնական մարզանքը.— վազել, ցատկել, մագլցիլ, լողալ, նետել եւն.։ Էպէրթի մեթոտը որ տեսակ մը մրցում ալ կը գրգռէ՝ շատ եւ շուտ կը յաջողի։ Երիտասարդութիւնը կը սիրէ զայն։

Անգլիացիները եւ անգլեւսաքսոնները մասնաւորապէս կը հետեւին sportներու.— ֆութ. պոլի, պասքէթ պոլի, թէնիսի, կոլֆի եւն.։ Ընդունուած եւ լաւ մարզանքներ են նաեւ ձի հեծնելը, թիավարութիւնը եւ ձմրան մարզանքները։

Սուսերամարտութիւնը կրնայ անպատեհութիւններ ունենալ, իսկ կռփամարտը վտանգաւոր եւ անասնական է։

Ինչպէս ըսինք, այս բոլոր մարզանքներուն մէջ ալ պէտք չէ մոռնալ չափի հարցը։ Պէտք չէ մոռնալ Մարաթոնի վազողին վախճանը։

Լաւ է որ մարզանքի սկսելէ առաջ սիրտը, թոքերը, երիկամունքները, լեարդը, արեան ճնշումը, եւն. քննուին։ Ամերիկայի մէջ դպրոցական մարզանքը բժշկական հակակշիռի ենթակայ է։

Եթէ ուզենք մարմնակրթանքի լաւագոյն եւ ներդաշնակ մեթոտ մը ունենալ, պէտք է համադրենք Լինկի, Էպէրթի մեթոտներն ու անգլեւսաքսոն «սփոր»ները, բարեփոխելով զանոնք ի հարկին եւ պատշաճեցնելով անհատին տարիքին, ցեղային տրամադրութեան եւ նիւթական պայմաններուն հետ։

Դիտուած է որ երբեմն, մասնաւորապէս անգլեւսաքսոն երկիրներուն մէջ խոշոր մրցումներու ատեն, մտաւոր կրթութիւնը ժամանակաւորապէս կասած է։ Այս պարագան թէեւ շատ քննադատութիւններու տեղի տուած է, սակայն կարելի է դարմանել, երիտասարդութիւնը չափաւորութեան հրաւիրելով։ Պէտք չէ նաեւ մէկ ծայրայեղութենէն միւսին մէջ իյնալ։

Սփորներուն դէմ ամէնէն մեծ քննադատութիւնը, մրցանակներ կամ ծափեր խլելու եւ կամ նոյնիսկ դրամ շահելու փառասիրական ու եսասիրական շարժառիթներուն առիթով եղած է։ Բայց ասոնք մարզանքին անբաժանելի մասը չեն կազմեր եւ գործ չունին մասնաւորապէս դպրոցական մարզանքին հետ։ Կարելի է դարմաններ խորհիլ։ Մնաց որ, երբեմն մարզիկներու առթած հիացումն ալ գրգիռ ծառայէ ուրիշներուն։ Կայ նաեւ լաւագոյն բան մը սփորին մէջ որ կը պակսի սովորական մարզանքին,— ուր ամէն մէկը իր հաշւոյն կ'աշխատի — անիկա ինքնամոռացումն է, հաւաքականութեան, կարգապահութեան եւ համերաշխութեան ոգին։ Քաղաքացիական կրթութեան՝ աւելի օգտակար դաս չի կրնար ըլլալ։

Պէտք չէ վախնալ երբեմն պըզտիկ արկածներէ։

Եւրոպայի եւ Ամերիկայի բոլոր երկիրներուն մէջ այսօր կայ նաեւ ուրիշ հրաշալի կազմակերպութիւն մը, անիկա «սքութիզմ»ն է։

Այս կազմը ֆիզիքական կրթութեան միջազգային ճշմարիտ դաշնակցութիւն մըն է եւ բարոյականի ու կարգապահութեան հոյակապ դըպրոց մը։ Անիկա լաւագոյն հասկացողութեամբ մը կ'օգտագործէ արձակուրդները։ Պարզապէս հիանալի են ազատ օդի մէջ արիներու կազմակերպած խաղերը, լեռներու վրայ և ծովերու եզերքը անոնց բանակումը։ «Սքութիզմը» մինակը բաւական պիտի ըլլար երիտասարդութեան մարմնակրթութիւնը եւ հոգեկրթութիւնը ապահովելու համար։

Մեր զանազան հաւաքոյթներուն մէջ յաճախ անկանոն նստուածքով մը 15—20 հոգի ամբողջ սրահ մը կը լեցնեն։ Իրենք զիրենք հայ ազգը փրկելու, ընկերութիւնը յեղաշրջելու ընդունակ կարծողները երբեմն սեղանի մը շուրջ նստելու եւ բարեկրթօրէն խօսելու շնորհը չունին։ Անիկա մարմնակրթանքին եւ անոր պարգեւած հաւաքական դաստիարակութեան պակասէն առաջ կու գայ։

Մտէք ո՛րեւէ գաղթակայան, պատկերը նոյնն է. կարգ ու սարքի եւ գիծի պակաս, ասոր հետեւանքով մաքրութեան անկարելիութիւն եւ հիւանդութիւն եւն.։ Այսպէ՞ս պիտի ըլլար, եթէ մեր սերունդները սքաութական ոգիով դաստիարակուած ըլլային։

Պատերազմէն ասդին, իբր լաւ երեւոյթ կարելի է թուել իգական սեռին մասնակցութիւնը մարզանքին։ Սակայն ընդհանրապէս դեռ պէտք եղած տեղը չէ տրուած այս կենսական խնդրին։ Պէտք է այնքան առաջ երթալ որ, մարմնակրթական առաւելութիւններն ալ դեր խաղան զանազան վկայականներու տրուումին կամ զանազան մրցումներու մասնակցութեան համար։ Անիկա կարծիքն է հռչակաւոր բժիշկ Մարսէլ Լապէին, որուն մէկ գրութենէն օգտուած ենք այս յօդուածը պատրաստելու ատեն։

Սակայն այս բոլորը դիւրին բաներ չեն։ Պէտք է պայքարիլ դպրոցական ծրագիրները պատրաստողներուն մտայնութեան դէմ, պէտք է պայքարիլ ծնողներու հասկացողութեան դէմ, պէտք է խոշոր գումարներ տրամադրել հարկ եղած խաղավայրերը ձեռք բերելու համար։ Կ'արժէ սակայն որ ըլլան այս զոհողութիւնները, նկատի առնելով այն խոշոր ծառայութիւնները որոնք կը սպասուին մարմինի կրթութենէն։

Պատմութեան ընթացքին, բոլոր հին ազգերն ալ ունեցած են իրենց սեփական մարզանքները, բայց հին Յոյները առաջնութիւնը կը գրաւեն եւ մարզանքի ազդեցութիւնը շատ մեծ է իրենց գեղեցիկ քաղաքակրթութեան վրայ։ Իսկ ներկայիս ամէն մարդ ծանօթ է այն կենսունակութեան եւ շնորհքին որ մարզանքը կը պարգեւէ Ամերիկացիներուն, Անգլիացիներուն եւ սկանտինաւեան ցեղերուն։ Ֆինլանտիան որ պզտիկ երկիր մըն է, աշխարհահռչակ դարձած է շնորհիւ մարզանքին։ Միջին դարուն երբ զանազան անհեթեթ նկատումներով մարզանքը եւ մարմինը արհամարհուեցան, քաղաքակրթութիւնը մեծապէս տուժեց։

Օր մը ձեռքերը ըսեր են. ինչո՞ւ համար օրն ի բուն աշխատինք այս անպիտան ստամոքսին համար։ Ստամոքսը այս կերպով պէտք եղ սնունդը չէ կրցեր ստանալ եւ հետեւանքը այն ձեռքերն են որ ուր գործարաններու կարգին տկարացե են։ Այս պարզ ու ամէնուն ծանօ օրինակը, շատ լաւ կը պատշաճ ամէն ժամանակի եւ տեսակի խ կարներուն որոնք յանուն միտ զարգացումին կամ վերացական նկա տումներու՝ անտեսեր են մարմին կրթութիւնը։

Պէտք է մարմնակրթանքին նայ այլեւս բոլորովին ուրիշ աչքով, որովհետեւ առանց անոր՝ ոչ լաւ բա րոյական, ոչ լաւ միտք, ոչ ալ լ ընկերութիւն կայ։

Իտալիոյ մէջ, հակառակ ուրի ծայրայեղութիւններուն, Պալիլանե րու, պատանի սերունդին կազմա կերպութիւնը, սպարտական մար զանքը հրաշք կը գործեն։

Երբ այս լրջութեամբ ըմբռնեն մարմնակրթանքը, այն ատեն մկան ներու բարոյականին հետ, նոր սե րունդին մէջ պիտի մտնէ նոր ինք նավստահութիւն, ապրելու տարբե հաճոյք եւ նոր քաղաքակրթութիւ

ՏՈՔԹ. Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ

ԻՐ ԲԱԽՏԻՆ ՁԳՈՒԱԾ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

ՎԱԼՊԱՌԷԶ.—Լճացած, անփոյ այս հոծ գաղութը Մարսէյլի սիրուն արուարձաններէն, երբեք իր վրա խօսեցնելու միտք չունի ո՛չ ազգային եւ ո՛չ ալ ուրիշ բանով։

Եւ ո՛չ ալ հարցնող, փնտռո կայ։ Ձգուած է իր բախտին։

Հետզհետէ բազմանալու վրայ այս արուարձանը։ Հետզհետէ կը կառուցուին նաեւ սիրուն, կոկի տուներ, որոնց թիւը քիչ չէ։

Ու թափառական ցեղին վաղուան ծիլերը, յոյսը մեր անբախ հայրենիքին 5—12, կը յաճախեն տեղական վարժարաններ, ան ալ թաղէս 20 վայրկեան հեռու։ Ամէն օր, մայրեր, անմեղ կիներ, դատա պարտուած են ուղեկցիլ, ձմրան ցուրտ ու բուքին, ամրան տօթին, ապահով յանձնելու համար հոն, այն «լուսաղբիւր»ը ուր կը քամեն դանդաղ բայց հաստատ ու յամառ մանուկներու հոգին սիրտը...

Ո՞վ կը հոգայ... կը մտածէ ա նոնց համար պահ մը...

Աւելի քան յիսուն երեխաներ կը համրուէին իբր դպրոցական, աւելի քան 100-150 ընտանիք կազմող այս գաղութը եւ 20-25ի մօտ երիտասարդներ։

Ազգուրա՞ց է պիտի ըսէք այս գաղութը։

Ո՛չ։ Բայց ուժ, եռանդ, քաջալերութիւն չկայ։

Բառին բովանդակ իմաստով «կոյս» է այս արուարձանը։

Կը հիանանք յաճախ երբ կը կարդանք «Յառաջ»ի մէջ 20-25 տնուոր գիւղ մը որ ունի դպրոց, մատուռ, հոգաբարձութիւն, երիտասարդական միութիւն, ժրաջան տղաք, որոնք իրենց ամէնօրեայ տքնաջան աշխատանքէն յետոյ, սրահ կը շինեն, կը գրեն, կը կարդան, կը ձգտին դարման տանիլ օրուան ցաւերուն։

Ինչո՞ւ մենք ալ չունենանք Ազգային Միութիւն մը։

Պէտք է սթափիլ ու շտապել։ Իբր շարժում այս երիտասարդ գաղութին մէջ որկազմուած է 1924էն յետոյ, կայ «Հաճոյասէր» խումբ մը։ Աշխոյժ եռանդուն քանի մը երիտասարդներ են, որոնց նպատակը ուրիշ բան չէ, եթէ ընկերութեամբ միասնաբար հաճոյալի պահեր անցընել։

Այս տղաքը ազգային գործերու չեն խառնուիր, առարկելով թէ այդ մասին խորհողներ շատ կան...։

Անցեալ տարի յուլիս 13ին այս խումբը իր բացման հանդէսը կուտար, շարժում ստեղծելով։ Անցեալ շաբաթ երեկոյ, իր տարեկիցին առթիւ տուաւ հանդէս մը Թաղիս ծանօթ «շաթօ»ին մէջ, շնորհիւ Պ. Օննիկ Պաղտասարեանի որ սենեակներէն մէկը ձրիաբար տրամադրած էր իբրեւ սրահ, հոծ բազմութիւն մը անհամբեր կը սպասէր բացումին։

Խումբի անդամներէն՝ կ. Պօղիկ-

եան «Մեր Հայրենիք»ի խմբերգէն վերջ, քանի մը խօսքով անակնկալ մը կ'ընէ, կ'առաջարկէ «մխութիւն, հոգաբարձութիւն եւայլն կազմել փրկելու համար սա փոքրիկները»։

— Մեր ազգը կը մեռնի, կորսուած ենք, այո՛, կը մեռնի, կը փճանայ, եթէ այժմէն հող չտանինք եւ չսորվեցնենք հայերէնը։ Վաղը միւս օր մեր պզտիկներուն հետ խօսելու համար մէկ-մէկ թարգմանի պէտք պիտի ունենանք, ինչո՞ւ գոնէ առայժմ շաբաթը 2-3 օր գիշերային դասաւանդութիւն չունենանք հայերէն գիրը սորվեցնելու համար։

Եւ իրօք, անցեալները Թրքախօս հայրենակից մը կը տրտնջար արդար դառնութեամբ.

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր պզտիկներուն վիճակը, տղայ մը ունիմ 5-6 տարեկան ֆրանսական դպրոց կ'երթայ ու հայերէնը մոռցեր է։ Թաղաք ղրկել կարելի չէ, հոս չկայ, այսպիսով ան երբեք հայերէն կարդալ գրել չպիտի սորվի։ Ֆրանսերէնը արդէն քնացած տեղը կը սորվի, քանի հոս ենք։ Երանի՜ թէ հայ դպրոց մը ըլլար, տեղական վարժարանին տուած դրամիս կրկնապատիկը վճարէի։ Քիչ մըն ալ սպասեմ, հակառակ պարագային գիշերօթիկ հայ վարժարան պիտի ղրկեմ»։

Կեցցես դուն ազնիւ հայրենակից։

Նիւթէն շեղեցանք։

Փոքրիկներ Օր. Զեփիւռ Պաղտատլեան եւ Ռօզա Ցակոբոֆ հայերէն տրամախօսութիւն մը ըրին։ Ցետոյ արտասանեցին նաեւ առաջինը «փիսիկս» երկրորդը «մամիկս»։ Արտասանեցին՝ խումբի անդամներէն, Պ. Նուպար Սրմաքէշեան եւ Կ. Պօլիկեան։

«Վարձուած Սենեակը»ի ներկայացումէն յետոյ Պ. Նուրհան Դանկէզեանի կողմէ ներկայացուեցաւ շարժանկար Ցիսուսի կեանքը։

Այսպէս կէս գիշերը անց, լուսնի լոյսին տակ գղեակին գեղեցիկ եւ օդասուն պարտէզին մէջ վերջացաւ երեկոյթը։

Իսկ Միութի՞ւնը...

Կ. Ի. ՊՕԼԻԿԵԱՆ

Սոյն 330 աշակերտներուն 169ը մանչ էին եւ 141ը աղջիկ։

Վարժարանը իբր նուէր ստացած է զանազաններէ ճերմակեղէն, զգեստ կօշիկ եւ գլխարկ։ Դպրոցի 330 աշակերտներէն 94ը ձրի։

Տղոց առողջապահական վիճակին մեծապէս հոգ տարուած է, բժշկական քննութեամբ հաստատուած ըլլալով որ 330 աշակերտներէն 130ը միայն կատարելապէս առողջ են, իսկ մնացեալներէն 70ը կը տառապի անարիւնութենէ կամ սակաւարիւնութենէ, 50ը ունին կուրծքի ոչ տարափոխիկ թուլութիւն եւ 40ը խոշորցած նշագեղձեր։ Այս վիճակը հետեւանք է անբաւարար սնունդի եւ բնակարանային պայմաններու։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Ղազվինի հայ ազգաբնակութեան վիճակագրութիւնը, որ կատարուած է 1931 մայիսի սկիզբները, հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէ.—

Ղազվինաբնակ հայ ընտանիքներու թիւը 141—677 հոգի։ 677 հոգիին 349ը արական, 328ը իգական։ Երախաներու թիւն է 260, 144ը արական, 116ը իգական։

Դպրոցականներու թիւն է 127, որու 105ը ազգային դպրոց (չհաշուելով մանկապարտէզի 24 երեխաները) իսկ 22ը օտար դպրոցներ։

141 ընտանիքէն միայն 2.3 ընտանիքն է հարուստ։ Բարեկեցիկ կեանք վարողներ՝ մօտ հարիւրին 20ը, իսկ մնացածը միջակ ապրողներ եւ չքաւոր ընտանիքներ են։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻՐԱՐ ԿԸ ՄԱՏՆԵՆ

Ինչպէս գրած էինք, անցեալ շաբթու բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան Թուրքիոյ Ազգ. մեծ ժողովին մէջ, լրագրական ծանօթ պայքարին առթիւ։

Քաղուածք մը՝ փոխանակուած խօսքերէն.—

Ուրֆայի երեսփոխան Ալի Սայիպ պէյ ըսաւ.

—Վեց դատարկապորտներ կ'ըսեն իրենք իրենց.— Արդեօք սահմանադրութիւնը արշաւելով կրնա՞նք հանրապետութիւնը քանդել։ Տարիներէ ի վեր այս տեսակ դէպքերու կը հանդիպինք։ Չերքէզ Էթհէմ դաւաճանեց եւ թշնամի ճակատին միացաւ, բայց չտարաւ իր արբանեակները, որոնց մէկն է Արիֆ Օրուճը։

«Իզմիրի մէջ,— ըսաւ,— Սըրրի մը կայ, զոր Քիրիէ Սըրրի կը կոչեն։ Գրաւումի միջոցին յունարէն թերթ մը հրատարակած եւ գրած է. «Երբ այս նուիրական կապոյտ դրօշակը կայ, ի՞նչ գործ ունի սա կարմիր դրօշակը»։ Անոր փաստաբան եղբայրը ՝ մինչեւ ենթարկուեցաւ, բայց ինքը ազատեցաւ։

Արիֆ Օրուճ կ'ըսէ թէ Անատոլու գացած եւ միլլի պայքարին մասնակցած է։ Մինչդեռ եղածը սա է.— Երբ կը տեսնէ որ Պոլսէն Իթթիհատականներու խումբ մը Անատոլու կը մեկնի, անոնց պոչին կը փակի, կարծելով թէ դրամ ունին։ Ճամբան կը հանդիպի հրոսապետ Իփսիզ Րէճէպի, որուն կ'առաջարկէ սպաննել Իթթիհատականները եւ առնել անոնց քովի 30.000 ոսկին, զոր Մուսթաֆա Քէմալին կը տանէին։ Հրոսապետը սակայն մերժած է։

Այդ դատին հետեւեալ անդամները վկայ լսուեցան.— Լրագրող Սապրի Էտհէմ, Հաշիմ, Սալահէտտին եւ Հիւսէյին պէյեր։ Ասա մեր դէմ դրտնուողներէն մէկը (ձայն մը.— «Թո՛ւ, Աստուծմէ գտնէ»),

Գալով Ջէքէրիային, միսիօնարներն են որ զայն կրթած ու մեզի նուիրած են։

Րասիխ պէյ (Անթալիա) պօռաց.— «Տէօնմէ» էր, քրիստոնեա՞յ եղաւ...։

Ալի Սայիպ պէյ.— Միսիօնարները հայերէն զատ ոչ ոքի կը վստահին։ Լսեցի՞ք բնաւ որ Ցոյն մը կամ Հրեայ մը տարած եւ դպրոց դրած ըլլան։ Միայն Ջէքէրիան եւ կինը, զինադադարի արիւնոտ օրերուն տարին եւ դպրոց դրին։ 30-40 յարկնոց ափարթըման տեսնող այս մարդը, ինչո՞ւ երկյարկանի ափարթըմանը շատ կը տեսնէ այս երկրին մէջ։ Մի մոռնաք որ այս մարդը անծանօթ զինուորին դէմ գրեց եւ ասոր համար երեք ամսուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Անկախութեան Ատեանին կողմէ։

«Եըլտըզ»ի գալով, Դատրի իր առաջին լրագրութիւնը ըրած է «Ալեմդար»ի մէջ։ Բայց ո՛չ Դատրին կը գրէ եղեր, ոչ ալ Պալի էֆէնտին։ Ուրեմն ո՞վ դաւաճաններն են որ կը գրէին այդ յօդուածները։ Չըլլա՞յ թէ դուրսէն կուգային գրութիւնները։ Ոստիկանութիւնը պէտք է հարցաքննէ Դատրին եւ խիստ հսկողութեան տակ պահէ։

Զէյնել Պէսիմի համար «Փըրըլտաքըատէ տէօնէր» կ'ըսեն։ Ալաշէհիրի մէջ ծառայած է Հելլէններուն։

Իսմայիլ Հազզըին ալ ի՜նչ նկարագիր ունենալը գիտէք։

Կը տեսնէ՞ք թէ որոնց դէմ է մեր պայքարը։ Խաչագողներու, դաւաճաններու եւ անպատիւներու դէմ միշտ պայքարելու պատրաստ ենք։ Աւազակ ըսի, դաւաճան ըսի, եւ հաւանութեան ձայներ լսեցի ժողովէն.

*** Թանգարանի նախորդ տնօրէն եւ Իզմիրի երեսփոխան Խալիլ պէյ յայտնեց թէ երկիրը պէտք ունի խաղաղութեան, եւ ինք կը ձայնակցի խօսողներուն, եթէ ընդդիմադիրները մասնաւոր դիտումով կը շարժին։ Բայց կը յուսայ որ անոնք ետ կը դառնան իրենց ճամբէն։ Ցետոյ ըսաւ թէ ինք լաւատես է, երբ կը դիտէ կաղնին կանաչ աչքերը։ «Ազգը երբ աչքը գոցէ այդ գրութեան, ականջը գոցէ, եւ փտահի միայն իր կանաչ աչքով մեծ գաւկին, ո եւ է խնդիր չի մնար, որովհետեւ այդ զաւակը ուզածը կրնայ ընել եւ պիտի ընէ»։

*** Գոնիայի երեսփոխան Րէֆիք պէյ յիշեց նախկին ընդդիմադիրներուն ընթացքը, եւ ըսաւ թէ հիմակուաններն ալ անոնց վախճանին պիտի արժանանան։

*** Էնկիւրիի նորընտիր երեսփոխան Շէրէֆ պէյ ըսաւ.— Երբ 4—5 խեղկատակներ կը յարձակին ամբողջ ազգի մը վրայ, անվարան կը կոխկրտեն անոնց վրայ։ Խե՛ղճ Նատի։ Ես գիտեմ թէ հինգ փարա չունէր առաջ, պզտիկ մեքենայ մը բերել տալու համար։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՍԷՎՐԱՆԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՍԷՎՐԱՆ.— Fort de Vaujours*ի մօտ, կիրակի օր Միութեանս կազմակերպած դաշտահանդէսը անցաւ խիստ յաջող։* Այդ օրը՝ Միութեան յաղթանակի օրը կարելի է նկատել։ Մայրիներու ամպհովանիին տակ 250է աւելի խանդավառ հանդիսականներ, խաղերով ու երգերով անցուցին իրենց ժամերը։

Կէսօրէն անմիջապէս յետոյ, Հ. Բ. Ը. Միութեան տեղւոյս դասընթացքին հետեւող 30ի չափ երկսեռ աշակերտներու հանդէսը կատարուեցաւ՝ մեծ ուրախութիւն պատճառելով իրենց ծնողքներու եւ հանդիսականներուն։ Ամէնքն ալ շաքարով վարձատրուեցան։ Երկու օրիորդներ՝ Անթառամ Պատէմեան եւ Սիրանոյշ Տիգրանեան քօքարտներ բաշխելով 272.50 ֆրանք շահեցուցին Միութեանս։ 3 «տիսք» նուիրեց՝ Պ. Պետ. Փալանճեան։

Քիչ յետոյ վիճակահանութիւնը կատարուելով՝ շահեցան հետեւեալ թիւերը.—

108, 126, 143, 170, 188, 222, 275, 317, 318, 346, 349, 355, 405, 428, 450, 458, 493, 513, 521, 528, 529, 600, 605, 643, 660, 668, 675 708, 709, 736, 778, 822, 831, 854, 882, 884, 886, 891, 896, 907, 946, 997։

Շահող թիւերն ունեցողներէն կը խնդրուի Միութեանս դիմել։

Աճուրդի դրուած հաւի մը՝ Պ. Զարեհ Շահինեան սիրուն անակընկալով մը միացուց 200 «ջիրօզ» եւ, նուիրուած «Մէրիտիօնալ» նպարավաճառատան կողմէ։ Աճուրդը բարձրացաւ 402,50 ֆրանքի՝ Քէպապճեան եղբարց եւ Արտաշէս Պատէմեանի ջանքերով։

Դաշտահանդէսի փայլը քիչ մը եւս աւելցաւ շնորհիւ Պ. Մանուկեանի «Ճազ»ին։ Պարող զոյգերուն մէջ կային բերդի հրամանատարին տիկինը, Տէր և Տիկ. Սէվրէ, որոնք ամբողջ օրը մեծ գոհունակութեամբ հետեւեցան հանդէսին՝ խոստանալով միշտ օժանդակել Միութեանս, որուն համար Վարչութիւնս հրապարակաւ իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ։ Ցայտնուած բուռն փափաքներու վրայ՝ մօտ ատենէն պիտի որոշուի երկրորդ դաշտահանդէսի մը թուականը։

Այս առթիւ Վարչութիւնս իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլո՛ր իրեն օգնող հայրենակիցներուն, նաեւ դաշտահանդէսի եւ վիճակահանութեան տոմսերու վաճառման նպաստող անխոնջ անդամներուն։

Ի դիմաց վարչութեան
Խաչիկ Եզեկիէլեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ.— «Ցառաջ»ի յունիս 2 թիւին մէջ կարդացի «Փարիզաբնակ Տարօնցիներուն» վերնագրով գրութիւն մը, Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան կողմէ։

Ճիշդ վեց տարի է որ կազմուած է Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը, բայց կը դիտեմ որ առհասարակ բոլոր Տարօնցիներս չունինք լայն գործունէութիւն։

Սիրելի հայրենակիցներ, եթէ կ'ուզէք որ չկորսուին Անտոք-Ծովասարի, Սաչքի Դուրանի, Ս. Կարապետի եւ մեր բոլոր նուիրական սրբավայրերուն անունները եւ եթէ կ'ուզէք օգնութեան հասնիլ մեր Թշուառ հայրենակիցներուն, անհրաժեշտ է կազմակերպել ընդհ. Պատգմ. ժողով մը, հրաւիրել Տարօն-Տուրուբերանի, Սալնոյ Ձորի, Խնուսի եւ Վարդոյի մեր բոլոր հայրենակիցները ու կազմել Տարօն-Սալնոյ Ձորի Միութիւնը։ Այն ատեն հաւատացէք որ պիտի կրնաք օգնել մեր բոլոր կարօտ հայրենակիցներուն, եւ՛ Զանգեզուրի եւ՛ Սուրիոյ եւ՛ Պուլկարիոյ մեր կարօտ եղբայրներուն։

Բ. Կ.

ՊԱՊԸ ԵՒ ՄՈՒՍՕԼԻՆԻ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Ինչպէս գրած էինք, Մուսոլինի առաջին կտրուկ պատասխանը տուաւ Պապին ծանօթ կոնդակին, չեղեալ համարելով այն համաձայնութիւնը որով միեւնոյն սատիճանին վրայ կը գտնուէին ֆաշական կազմակերպութեանց եւ կաթոլիկ միութեանց անդամակցութիւնը։

Այս քայլէն յետոյ, կը սպասուէր որ աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առնուին, բայց ընդհակառակն մեղմացում կը նշմարուի վերջին օրերու։ Նոյն իսկ Մուսոլինիի եղբայրը իր օրկանին մէջ դէմ գրեց այն թերթին որ իբրեւ լուծում կը թելադրէր խզել յարաբերութիւնները եւ չեղեալ համարել պայմանագրութիւնը։

Այս փոփոխութեան պատճառները յայտնի չեն, բայց երեւոյթը բարենշան կը համարուի, յարաբերութեանց բարւոքման տեսակէտէն։

Դժուարին կէտ այն է որ, Պապը նուազ կաթոլիկ, նոյնիսկ հակակաթոլիկ կը համարէ ֆաշական կազմակերպութեան անդամները։ Անոնք կաթոլիկ են, կ'ըսէ, մկրտութեամբ եւ անունով, իսկ ֆաշական գաղափարը չի համապատասխաներ հռոմէական եկեղեցիին վարդապետութեանց։

Մուսոլինիի եղբայրը այնքան ալ ծանր չի գտներ Պապին յանցանքը, իր գործած խիստ լեզուին համար, քանի որ «աստուածային պաշտօն ունենալով», ան ստիպուած է արթուն եւ անհաշտ ըլլալ։ «Թէեւ ձգտում կայ երկու կողմէն ալ, բայց պէտք է մաղթենք որ մեղմանան յարաբերութիւնները։

Շատ մը ծանօթ անձնաւորութեանց հարցուցինք, եւ միայն մէկը խղճմտ կուսակից երեւցաւ։ Անգամ մը որ ճշդուին քաղաքային եւ կրօնական իշխանութեանց իրաւունքները, բոլորովին կը վերտնայ համաձայնութիւնը եւ հոգիներու խաղաղեցումը»։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ ՍՊԱՀԱՆԷՆ ՓԱՐԻԶ

Մեզի կը տեղեկացնեն թէ նկարիչ Ս. Խաչատրեան իր աշխատանոցը ընդունեց այցելութիւնը Լուվրի Թանգարանապետներէն Պ. Մէթմանի եւ Փարիզի պարսկական դեսպան Հիւսէին խան Ալաի։ Պր. Մէթման հիացումով դիտեց Պարսկաստանի Ալա-Գափու պալատի վերարտադրուած որմազարդերը եւ զարմանալի կերպով կապ գտաւ նոր արուեստին եւ Սեֆեվեան արուեստի միջեւ։ «Այս բոլոր նկարները ըսաւ, զարմանք պիտի պատճառեն ամբողջ Եւրոպային եւ նոր «նօթ» մը պիտի կազմեն միջազգային գեղարուեստին համար։ Մենք պիտի կազմակերպենք այս ցուցահանդէսը պետական ո՛րեւէ հաստատութեան մէջ, յառաջիկայ աշնան. եւ վստահ եմ անոր մեծ յաջողութեան»։

Իր կարգին Փրօֆ. Փօփ, Լոնտոնի պարսկական արուեստի կազմակերպողը, սոյն նկարները պիտի տանի Ամերիկա, ցուցադրելու համար զանազան քաղաքներու մէջ, հովանաւորութեամբ Շիկագոյի եւ Ֆիլատէլֆիայի Գեղարուեստական Կաճառին։

Այս առթիւ Պարսից դեսպանը յայտնեց նկարչին թէ կառավարութիւնը կը փափաքի իր վերադարձը Սպահան, Սեֆեվեան պալատներուն վերանորոգութեանց ձեռնարկելու համար։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

Յունիս 28ին տեղի ունեցաւ Պուքրէշի ազգ. վարժարանին տարեկան հանդէսը։ Այս առթիւ կարդացուած տեղեկագրէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

Ուսուցչական կազմը կը բաղկանար 17 ուսուցիչներէ՝ 9ը դասատիարակ, 3ը ռումաներէն առարկաներ աւանդող այցելու ուսուցիչ-ուսուցչուհիներ, 2ը մանկապարտիզպանուհի եւ 3ը այցելու մասնագէտ ուսուցիչներ։

Աշակերտութեան թիւն էր, դպրոցական տարուան մէջ, 330 հոգի, որուն 276ը կեդր. շէնքին եւ 54ը Օպօրի վարժարանին մէջ։

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Տէր Յուսիկ հրացանը օրհնելէն յետոյ, նոր ապաշխարանք մըն ալ երիտասարդներուն սահմանեց։ Խոստովանող այր մարդիկը կը պարտաւորէր «օրհնեալ հրացանով» թռչուն զարնել ու մատաղ ընել. «Աբէլի պատարագն Աստուծոյ» կ'ըսէր։ Ինքն իր ձեռքովը հրացանը պատէն վար առաւ, վրան խաչակնքեց ու աչքին առջեւըմեղաւորներու պատժին գործադրութիւնը հրահանգեց։

Երբ երկրորդ տարին ալ բոլորեցաւ, ապաշխարանքի գանձանակը նորէն բացին, այս անգամ արդիւնքը երկու հրացանի կը բաւէր. ապաշխարագիրը կռահեց որ երբեմն երբեմն երիտասարդներն ալ ինքնաբերաբար գանձանակին բարեխօսութեանը դիմած էին։

Տէրտէրը գեղի տղոց կարդալ կը սորվեցնէր։ Ձեռքերնին Ռոպէնսոն Քրիւզօ տուած էր, որպէսզի ինքնօգնութեան գաղափարը անոնց մտքին մէջ մխէ։ «Տեսէ՛ք կ'ըսէր, Ռոպէնսոն իր կղզիին մէջ քսան փարանոց երկաթի կտոր մը ոսկիի մեծ կտորէ աւելի օգտակար կը սեպէր։ Մենք ալ Ռոպէնսոնին պէս մեր գեղը կղզիացած ենք։ Զօրս կողմերնիս անհաւատներու ծով է։ Մեր ժամն ալ ոսկին ի՞նչ ընէ. երկաթի կտոր մը մեր գործը աւելի լաւ կը տեսնէ»։

Գեղացիները երկաթսիրութեան մէջ օրէ օր կը յառաջդիմէին։ Իրենցմէ Պոլիս գացողները հոն իրենց երկրացիներուն պանծացուցին նորահաստատ ապաշխարանքը, երկաթսիրական գաղափարներն ալ տարածելով, Օր մըն ալ Տօմուզ գեղի Պոլսոյ պանդուխտները ընկերութիւն մը կազմեցին, ապաշխարանքի գանձանակը շէն ու պայծառ պահելու նպատակաւ։ Երկիր վերադարձողներն ալ հետերնին հրշահար մը ժամուն նուէր կը բերէին։

Տիրացու Գաբրիէլը քահանայ ձեռնադրուելէն տասը տարի ետքը, գեղին ժամը քսան հրացան եւ երեսունի չափ հրշահար ունէր «ի քաւութիւն եւ ի թողութիւն մեղաց» ու քաջավարժ նշանառու երիտասարդութիւն մը։ Ցնդակի սուլումը «ապաշխարութեան աղօթք» կը կոչուէր ժողովուրդին մէջ։ Այդ աղօթքը իր զօրութիւնը կոտորածին օրը ցոյց տուաւ։

Ապաշխարանքի գանձանակին հաստատութիւնը դիպուածական գաղափարի մը ծնունդը չէր, ծրագրին մասն էր։ Տէր Յուսիկ իր գեղը բարեկարգելու խորհուրդը շատոնց յղացած էր, տակաւին տիրացու եղած ատենը։ «Թո՛ղ տէրութիւնները 61րդ յօդուածը գործադրել տալու ետեւէ ըլլան, կը խորհէր ինքնիրենը։ Այդ օրուան սպասելով հանդերձ, եթէ առայժմ քիչ մը մենք մեզի բարեկարգելու ըլլանք, գէշ պիտի չըլլայ։ Աւելի աչք չի հաներ»։ Ու կ'ուզէր որ իր գեղը օրին մէկը ամբողջ Հայաստանին կենդանի մէկ օրինակ մը հանդիսանայ, եւ գործնականապէս ցոյց տայ ինքնապաշտպանութեան է՛ն կտրուկ միջոցը որ ինքնօգնութեան մէջ կը կայանայ։

Տեղ մը կարդացած էր թէ Անգլիացիները իրենց տղոցը լողալ սորվեցնելու համար, զանոնք կը բռնեն ջուրը կը նետեն, առանց օգնութեան։ Կը թողուն որ տապլտկելով, տապլտկելով, տակ երթալով, վեր ելլելով ինքզինքնին ազատեն ու իրենք իրենց ընտելանան ջուրին մէջ ապրիլ կարենալու դիւրութեանց։ «Մենք ալ, կ'ըսէր, ուզենք չուզենք, ատ տղոցը կը նմանինք։ Ծովն ենք ինկեր, մեր գլխուն ճարը մենք պէտք է տեսնենք։ Եթէ սպասենք որ մեր ձայնը Պատրիարքարան լսուի ու մեզ ազատելու գան— եթէ երբեք գալու ալ ըլլան— կը խեղդուինք կը մնանք»։

Նորընծան շուտով գործի ձեռք զարկաւ, բարեկարգման յաջողութիւնը նախ եւ առաջ կրօնքէն ակնկալելով։ Գիտէր որ քահանան կրնայ ժողովուրդը իր ուզած ճամբէն քալեցնել, շնորհիւ այն ազդեցութեան զոր խղճմտանքներուն վրայ ունի։ Այս մտածութեամբ էր որ ապաշխարանքի գանձանակն ու աղօթքը հաստատեց։

Չէնքով ինքնապաշտպանութիւնը իր «ներքին քաղաքականութեանը» հիմն էր, իսկ «արտաքին քաղաքականութեան», այսինքն՝ Թուրք իշխանութեան հետ յարաբերութեանց մէջ «պատահականութեան», որ է վեր վար յարմարելու, վարպետութեանը կը հետեւէր։ Որոշեց գանգատի համար առաջնորդարան չդիմել։

«Տէրտէրը Առաջնորդին կ'աղբրսէ», կ'ըսէր, Առաջնորդը՝ Պատրիարքին, Պատրիարքը՝ սատրազամին։ Մի՛ մեռնիր իշուկս, գարուն պիտի գայ՝ առուոյտ պիտի ուտես»։ Ու Հայոց պաշտպանութեանը համար սատրազամին դիմումը կը նմանցնէր «տանձին պահպանութիւնը արջէն խնդրելու» միամտութեան։ Կը ջանար ամէն գործ կարճ երկայն իր ձեռքովը կտրել լմնցնել։ Մերթ կծու լեզու, երբեմն աղաչանք, այսօր սպառնալիք, վաղը քանի մը դահեկան, ու ծանր պարագաներու մէջ քանի մը մէճիտ մեծապէս նպաստեցին գեղին կրած տառապանքներուն թեթեւցման։

Կ'անդրադառնար, թէ տգիտութիւնը աղտոտութիւնը, ուտեստի անհոգութիւնը ժողովուրդին շատ աւելի աղետաբեր են քան թէ կառավարական հարստահարութիւնները։ Հայ գեղացին այդ չարիքներուն դէմ մինչեւ ատիճան մը պաշտպանուելու համար, ո՛չ Պերլինի դաշնագրին, ո՛չ Պատրիարքարանին, ո՛չ Բ. Դրան միջամտութեանը ակնդէտ սպասելու պէտք կար։ Ինքը Պոլսէն մէկ քանի թերթ կը ստանար ու գրքեր ալ կ'ընդունէր։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

մակերպուած էոր, մէկ շրջանէն միւս շրջանը կը բռնէ անակնկալ կերպով եւ ոստիկանութիւնը կը մատնէ շփոթութեան եւ անկարողութեան։ Երկրին ամէն կողմը, բազմաթիւ ձերբակալումներ կը կատարուին։

Կարմիր յրտեսներ Ռումանիոյ մէջ

Ռումէն թերթերը կը յայտնեն թէ Պրասովի տեղական իշխանութիւնները բոլշեւիկ լրտեսական նոր ցանց մը մէջտեղ հանած են։Ան կազմակերպուած էր փոխարինելու համար անցեալ աշնան բռնուած լրտեսական կազմակերպութիւնը։ Երեսունի չափ անձեր ձերբակալուած են, շատերը զինուորական, ինչպէս նաեւ հազարապետի մը կինը։

Յունաստանի նաւային ծրագիրը

Յունական Ծերակոյտին մէջ երկար վիճաբանութիւն տեղի ունեցաւ նաւային ծրագրի մասին։ Նախարարապետ Պ. Վէնիզէլոս ըրաւ հետեւեալ յայտարարութիւնները.

— Մեր նաւային զօրութիւնը ազգային պաշտպանութեան կարեւոր ազդակներէն մին է։ Պէտք չէ մոռնալ որ Թուրքիա կէօպէնը ունի։ Հինգ տարուան համար որեւէ դժուարութեան առջեւ չենք գտնուիր, Թուրքիոյ հետ մեր ստորագրած Նաւային դաշինքին հետեւանքով։ Բայց այնքան ժամանակ որ Թուրքիա զօրաւոր նաւատորմ ունի, մենք եւս պէտք է ունենանք։ Մի կարծէք թէ մեր Նաւային ուժը Թուրքիոյ վրայ գերակշռութիւն ունի։ Պէտք է յայտարարեմ թէ հակառակ իմ խաղաղասիրութեանս եւ Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ ունեցած վստահութեանս, չեմ կրնար Յունաստանը զինաթափելու պատասխանատուութիւնը ստանձնել»։

Այս բացատրութիւններէն յետոյ նաւային ծրագիրը ընդունուեցաւ Ծերակոյտին կողմէ։

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վիէնի նորակազմ Պատ. միութեան կողմէ։ Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Բանթինի մէջ։

Կը խօսին՝ դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ եւ Պ. Բ. ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԷԼ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ»

գեղարուեստական բաժին — Մուտքը ազատ է

Տէր եւ Տիկին ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց զաւկին՝ ԱՐԱՄի

Cannet, 30 Յունիս 1931

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱՆԻԷՌ, Պուա-Քոլոմպի կոմիտէի դասախօսական-վիճաբանական ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին 80 rue Charles Hefrous, Bois Colombes.

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ակումբին մէջ։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները եւ համակիրները։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կոմիտասեան Խնամ. Յանձնաժողովը պարտք կը զգայ հրապարակաւ յայտնելու իր սրտագին շնորհակալութիւնները Կոմիտաս եւ Սիփան երգչախումբերու բոլոր անդամուհիներուն եւանդամներուն եւ իրենց համակրելի պետերուն՝ Պ. Պ. Սաքօ Յակոբեանի եւ Նշան Սերգոյեանի որոնք գնահատելի զոհողութեամբ եւ անձնուիրութեամբ տքնեցան եւ յաջողութեամբ ի գլուխ հանեցին ի պատիւ եւյօգուտ Կոմիտաս Վարդապետի սարքուած համերգի խմբական բաժինները, ինչպէս եւ ամէն ջանք ի գործ դրին նիւթական բաժնին յաջողութեան համար։

Սրտագին շնորհակալութիւններ նաեւ Օրիորդներ Մ. Բաբայեանի, Հ. Թորոսեանի, Ի. Պիլպիլեանի, Տ. Զառաֆեանի, Գ. Ղազարոսեանի, Լիլի Լասքինի եւ Պ. Նաւասարդեանի որոնք նոյնքան սիրայօժար, թանկագին մասնակցութիւն բերին մեներգի եւ դաշնակի բաժիններուն։

կոմիտասեան
խնամ. յանձնաժողով

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Նէօյեի, Իշխ. Ա.— 35։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

Métro : Louis-Blanc ou Jaurès
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՅՈՒԼԻՍ 1931
16 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1621 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄԻՍՆԵՐԸ ԿԸ ՍԱՀԻՆ...

Անցեալ մարտէն ի վեր, սեղանի վրայ է Մակեդոնիոյ որբերուն խնդիրը: Ողբերգութիւն մը, որուն բոլոր ծալքերը ծանօթ են մեր ընթերցողներուն:

Վեց հարիւր կորիճ տղաք, այլ եւս յուսահատած՝ Յունաստանի մէջ պատառ մը հաց ճարելու բոլոր միջոցներէն, կը սպասեն որ «ազգ»ը տէր կանգնի իրենց: Կը սպասեն անհամբեր, համրելով օրերն ու շաբաթները:

Նպաստ չէ իրենց ուզածը, այլ աշխատանք: Տեղ մը, երկիր մը, ուր կարենան աշխատիլ եւ ապրիլ, ինչպէս ըրած են մինչեւ հիմա, 1923էն ի վեր: Առանց հոգ պատճառելու ո՛եւ է անհատի կամ հաստատութեան:

Ամառը, գիւղէ գիւղ, դաշտէ դաշտ ման գալով, շատերը կրցան զանազան գործեր ճարել, — օրական 25-30 տրախմի (8-10 ֆրանք): Բայց հիմա նորէն մատնուած են խոր մտահոգութեան: Որովհետեւ, վաղը, քանի մը շաբաթ յետոյ, այդ պատահական գործերն ալ չպիտի ունենան: Պիտի զրկուին աշխատելու իրաւունքէն իսկ: Տեղացին ինք անօթի է, անգործ և թշուառ, այնպէս որ պետական բարեացակամութիւնը օգուտ չունի: Նախ տեղացին — հպատակը — յետոյ դրսեցին:

Եւ այս ցիրուցան տղաքը իրենց աչքերը յառած են Փարիզ, ուր կը գտնուին «ազգին երեւելիները»,— Բարեգործականը, քաղաքական կուսակցութիւնները, Հայր. Միութիւններ: Բոլո՛ր փառքերն ու կուռքերը, գրոց-բրոցներն ու ոսկի հորթերը, քաղաքագէտներն ու բանգէտները:

Արդի՞ւնքը,— Իբրեւ մեծ աւետիս, թերթէ թերթ արձագանգուեցաւ թէ՛ Բարեգործականը դիմած է Երեւան: Յետոյ, ուր մը՝ հարիւր որբեր Ֆրանսա փոխադրելու համար: Ու վերջապէս,— եռամսեայ Նպաստի յանձնառութիւն մը՝ «ամէնէն աւելի կարօտեալներուն» բաշխուելու համար: (Ոչ միայն որբեր, այլեւ գաղթականներ):

Յունիս 26ին եւ 27ին, այս վերջին լուրին առթիւ, դիտել տուինք թէ անիմաստ է տրամադրուած գումարը բաշխել իբրեւ ողորմութիւն: «Կարելի է բաշխել իբրեւ դրամագլուխ որբին եւ գաղթականին՝ ինքնապահ դառնալու համար տեղին վրայ: Կամ իբրեւ ճամբու ծախք՝ այլուր փոխադրութեան»: (27 յունիս):

Միւս կողմէ, կրկին եւ կրկին յիշեցուցինք թէ 3000 ստերլին տրամադրելի կը մնայ Լոնտոնի մէջ, համաձայն նոյնինքն Բարեգործականի զեկոյցին:

Արդ, ամառը կ՚անցնի եւ մենք տակաւին տեղեկութիւն չունինք թէ ո՛ր եւ է գործնական քայլ առնուա՞ծ է, փոխադրութիւնը յաջողցնելու համար:

Տեղեկութիւն չունինք թէ պատասխան ստացա՞ծ են Երեւանէն: Մենք էինք որ, Լոնտոնի «Թայմզ»էն առնելով, հաղորդեցինք թէ Մոսկուայի մէջ կը խորհին մաս մը աշխատունակ հայ բանուորներ փոխադրել Հայաստան, ընդունելութեան համար «դասակարգային սկզբունքները խստօրէն գործադրելու» պայմանով:

Տեղեկութիւն չունինք հարիւր որբերու Ֆրանսա փոխադրութեան ձեռնարկին վերջնական արդիւնքի մասին:

Տեղեկութիւն չունինք քանի մը հարիւր որբեր Սուրիա-Լիբանան փոխադրելու եւ հողին կապելու ծրագրի մասին:

Քանի մը շաբաթ առաջ, Բարեգործականը զեկոյցով մը կը հաղորդէր թէ իր նախագահը ճաշի հրաւիրած է Սուրիոյ մարզպանը, եւ այս առթիւ խորհրդակցութիւններ տեղի ունեցած են, տեղաւորման աշխատանքներու մասին:

Անգաղտնապահութի՞ւն կ՚ըլլար հարցնել թէ՝ գոնէ այս առիթը օգտագործուեցա՞ւ, Մակեդոնիոյ որբերու տեղափոխութեան խնդիրը կարգադրելու համար:

Լռութիւն, լռութի՛ւն ամէն կողմէ: Ամէն ճակատի վրայ:

Իսկ ամառը կ՚անցնի: Ամիսները կը սահին, եւ շատ չանցած, մենք պիտի լսենք աւելի սրտաճմլիկ ձայներ՝ Մակեդոնիոյ լեռներէն:

Քիչ մըն ալ, եւ ոչ միայն «Յառաջ»ի հաւաքած հանգանակը, այլեւ Բարեգործականի սահմանած վարկը չպիտի բաւեն մեղմացնելու համատարած թշուառութիւնը: Մանաւանդ որ, ահա քիչ-շատ շտկուած գաղթակայան մըն ալ, Պէշ Չինարը կը քանդուի, եւ քանի մը հարիւր ընտանիքներ նորէն ծայրէն սկսելու մտահոգութեան մատնուած են:

Կը թուի թէ Բարեգործականը տակաւին չէ սթափած իր արծաթեայ յոբելեանին գինարբուքէն, իսկ անոր նախագահը, որ ամէն միջոց ունի գործերը կարճ կապելու, բռնուած է կախարդական ցանցի մը մէջ:

Բայց չէ՞ որ ամառը կ՚անցնի, իսկ Մակեդոնիոյ ձմեռը պակաս չէ Բարձր Հայքի ձմեռէն:

Եւ բան մըն ալ աւելի: Բարձր Հայքի մէջ, մենք թոնիրներ ունէինք, ամբողջ ութ ամիս պարտկուելու համար: Ունէինք հացի պաշար — ամբողջ վեց ամսուան ուտելիք: Մինչդեռ, Մակեդոնիոյ մէջ, ծխախոտի տերեւները, յարդի դէզերն են որ իբրեւ պատսպարան կը ծառայեն 1915ի Սարսափի մնացորդներուն, իսկ օրը մէկ ժում հացը՝ տեսակ մը պերճանք է...:

Ե՞րբ, վերջապէս ե՞րբ պիտի կրնանք տալ առաջին լուրը գործնական ձեռնարկի մը: Շ.

МАМОՒԼ

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՈՄԻՏԱՍԻ 60ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

«Ցուսաբեր» կը թելադրէ խմբագրականի մը մէջ (4 յուլիս).

— «Առաջարկ մը վարդապետի 60ամեակին առթիւ:

Քով-քովի գանք, մէկտեղենք մեր ոյժերը, լիաբուռն ու ջերմութեամբ բերենք մերաջակցութիւնը եւ բոլորիս հաւաքական ոյժերով ստեղծենք «կոմիտաս» երգչախումբ մը, որ ըլլայ գաղութին զարդը եւ դառնայ ամենուս սիրելին:

Բացարձակապէս անկուսակցական ու գերազանցօրէն ազգային ու հայկական ձեռնարկ մը, որ զմայլելի դեր կը կատարէ մեր գաղութի հանրային կեանքին մէջ՝ հայ երգը իր բարձրութեան տանելով ու անոր հետ միասին դէպի այդ բարձունքը քաշելով նաեւ մեզ:

Այս ձեռնարկին համար մեր գաղութին մէջ ո՛չ տրամադրութիւնները կը պակսին, ո՛չ միջոցները եւ ոչ կարողութիւնները: Կը մնայ միայն ձեռներէցութիւնը:

Ու եթէ այս գաղափարը կեանք առնէ ու մեր ձեռնարկը յաջողի, թերեւս ան վարակիչ դառնայ մեր միւս գաղութներուն համար ալ, եւ «կոմիտաս»ներու երգչախումբերով ցանցապատուի ընդարձակածաւալ հայ գաղթաշխարհը:

Ի՛նչ աւելի մեծ յարգանք վարդապետի յաւէտ սիրելի անունին եւ անոր յաւերժապէս անկորնչելի գործին:»

ՅՈՅՆԵՒԹՈՒՐՔ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Թուրք կառավարութիւնը երկար ուսումնասիրութենէ մը յետոյ սկզբունքով ընդունեց յոյն կառավարութեան այն առաջարկը, որով երկու երկիրներու մէջ կատարուած մաքսանենգութիւնը կասեցնելու համար, երկու պետութեանց գործակցութիւնը օգտակար կը գտնէր: Թուրք կառավարութեան պաշտօնական պատասխանին կը սպասուի:

Մաքսանենգութիւնը ընդհանրապէս կը գործուի երկու երկիրներու մէջ մենաշնորհի ենթարկուած ապրանքներու վրայ:

ԹՈՒՐՔԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հալէպ հրատարակուող «Իթթիհատ» թերթը կը հրատարակէ ուշագրաւ լուր մը, իբր թէ բանակցութիւններ կ՚ըլլան ներկայիս ֆրանսացիներու եւ թուրքերու միջեւ, երկաթուղային համաձայնութեան մը համար:

Համաձայն այդ տեղեկութեան, թուրքերը պիտի առնեն Իսլահիէ-Ատանա գիծը եւ ֆրանսացիները Չօպան պէյէն Նուսէպին:

Այս կերպով, կ՚ըսէ թերթը, սուրիական սահմանը 18.000 մեթր երկարած կ՚ըլլայ դէպի Թրքական հող:

ՊԱՂԵՍՏԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԲՈՅԿՈՏԸ

Պաղեստինի առեւտրականներու պոյքոթը որ կը տեւէ երկու շաբաթէ ի վեր, հետզհետէ տարածուած է, երկրին ներսը ստեղծելով բարդ կացութիւն մը: Պաղեստինի մէջ, գործադուլի մասնակցողները, տանիքները բարձրացած, քարերով ու սրուակի կոտրտուքներով կը հարուածեն ոստիկանական շրջմոն պահակախումբերը:

Մեծյայլ Թագաւորին փոխանորդը Ալի, հրովարտակով մը լիազօրութիւն տուաւ կառավարական պաշտօնեաներուն, որոնք պիտի կրնան ցրուելու հրաման տալ հաւաքոյթներուն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԺՆԴԱԿ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՍՆԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՍԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

Րայխսպանքի տնօրէնը Տոքթ. Լութեր չյաջողեցաւ ապահովել միջազգային անհրաժեշտ վարկը՝ գոհացնելու համար Գերմանիոյ դրամական հսկայ պէտքերը: Կառավարութիւնն ուրեմն, ստիպուած է ինքն իր միջոցներով փնտռել ելքի ճամբան եւ այս մտադրութեամբ ալ գործադրութեան դրաւ կարգ մը խիստ միջոցներ, որոնք առանց հիմնական դարման մը բերելու տագնապին, կը թուի թէ պիտի կրնան առժամաբար մեղմացնել ժողովուրդին վախն ու մտահոգութիւնը:

Դրամատուները, խնայողական սնտուկները, դրամական գործառնութիւն կատարող թղթատարական գրասենեակները փակուեցան երկու օրուան համար: Այս հաստատութեանց մէջ դրամական աւանդ ունեցողները չեն կրնար ետ քաշել իրենց դրամը. որովհետեւ եթէ թոյլ տրուէր, մէկ քանի ժամուան ընթացքին, վարկային հաստատութիւնները պիտի մատնուէին անտանելի կացութեան:

Ասկից զատ, գերման կառավարութիւնը կը պատրաստուի հրապարակ հանել դրամ մը, որ ոսկիի վրայ հիմնուած չպիտի ըլլայ, այլ միայն երկրին ներսը արժէք պիտի ունենայ եւ պիտի ծառայէ Գերմանացիներու միջեւ փոխանակութիւնները դիւրացնելու:

Այս ներքին դրամը կը կոչուի «ռանթէնմարք», իսկ արդի դրամը, «րայխսմարք» պիտի յատկացուի արտասահմանի վճարումներուն:

*** Տոքթ. Լութեր որ Պալ մեկներ էր մասնակցելու Միջազգային Դրամատան Տնօրէններու ժողովին, օդանաւով վերադարձաւ Պերլին, միայն քսան միլիոն տոլարի խոստումով մը:

Գերմանիոյ կացութիւնը ուրեմն կը շարունակէ մնալ ճգնաժամային, եւ կառավարութիւնն ստիպուած է յուսահատական մթնոլորտի մը մէջ՝ նախատեսել ծանր միջոցներ: Նախապէս Գերմանիոյ տրուած 100 միլիոն տոլարի պայմանաժամը երկարաձգուեցաւ հոկտ. 15ին: Սակայն Գերմանիա չյաջողեցաւ ստանալ 150 միլիոնի նոր վարկ մը, թէեւ 1000 կարեւոր առեւտրական եւ ճարտարարուեստական հաստատութիւններ միացեր էին երաշխաւորութիւն ցոյց տալու համար:

Նախագահ Հուվըր եւ իր շրջապատը կը շարունակեն ուսումնասիրել Գերմանիոյ կացութիւնը, սերտ շփման մէջ մնալով Նիւ-Եորքի վարկային հաստատութեանց հետ: Ամերիկեան կառավարութիւնը կը պահէ իր դիրքը Գերմանիոյ հարցին հանդէպ եւ կը կարծէ թէ իր կարելին ըրած է: Նիւ-Եորքի դրամատուները կը սպասեն եւրոպական դրամատուներու որոշումներուն, սակայն պատրաստ են օժանդակելու Գերմանիոյ, պայմանաւ որ ապահովութիւն ստանան թէ բացուած վարկը՝ շնորհիւ գերման կառավարութեան կիրարկելիք խիստ միջոցներուն, իրօք պիտի ծառայէ իր նպատակին:

Ուաշինկթընի ելեւմտական շրջանակներու կարծիքն այն է թէ Գերմանիոյ կացութիւնը կը ներկայացուի չափազանցուած գոյներով, քանի որ անոր ելեւմուտքը հաւասարակշռուած է եւ թէ կառավարութիւնը ներկայիս այնքան ալ մեծ դժուարութիւններու առջեւ չէ որ կը գտնուի:

Ամերիկեան քանի մը թերթեր կը յիշեն 1926ի ֆրանքի տագնապը եւ Ֆրանսայի կիրարկած կորովի միջոցները ու կը թելադրեն որ Գերմանիա հետեւի Ֆրանսայի օրինակին:

Հէնտըրսըն Փարիզի մէջ

Անգլիոյ արտաքին նախարարը Հէնտըրսըն Փարիզ հասաւ նախորդ օր: Լոնտոնէն մեկնելէ անմիջապէս առաջ, յայտնեց գերման դեսպանին թէ ո՛չ մէկ ջանք պիտի խնայէ ամրացնելու համար ազգերու միջեւ, մասնաւորաբար Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ բարեկամական կապերը:

Հէնտըրսընի այս յայտարարութիւնները ուշագրաւ են մանաւանդ անով որ, մէկ քանի օրէ ի վեր անգլիական մամուլը կը շեշտէ թէ Գերմանիոյ փրկութեան բանալին կը գտնուի Ֆրանսայի ձեռքը:

Հեռագրական գործակալութեան մը ներկայացուցիչին, Հէնտըրսըն յայտնեց թէ դէպի Փարիզ իր ճամբորդութեան նպատակն է ապահովել հետապնդումը նախագահ Հուվըրի ձեռնարկին:

Օդանաւի արկած Մոսկուայի մէջ

ԿԱՐՄԻՐ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Մոսկուայէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, օդանաւային արկածի մը զոհ գացին ռուս բանակի ընդհ. սպայակոյտին պետը և զինուորական օդանաւային սպայակոյտի փոխ-պետը, Մոսկուայէն 47 քիլոմեթր հեռու, երկաթուղիին վրայ: Ուրիշ վեց սպաներ եւս սպաննուած են: Ութ դիակները փոխադրուած են Մոսկուա, ուր թաղումը պիտի կատարուի զինուորական պատիւներով:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մտացած ենք հետեւեալ գումարները. —

Թրքախօսութեան տուգանքը (Մարսէյլ)	25.—
Յուլիս 11ի գումարը	9205.—
Ընդհ. գումար	9230.—

***

ԹՐՔԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒԳԱՆՔԸ

...Խմբագիր

ՄԱՐՍԷՅԼ. Անտիլեան կօշիկի գործաւորներէն մաս մը (սայաճի) ատելով թրքախօսութիւնը՝ մենք մեր մէջ որոշեցինք կանոն մը: Ո՛վ որ խօսակցութեան ընթացքին թրքերէն բառ մը գործածէ, կ՚ենթարկուի տասը սանթիմ տուգանքի:

Ուրեմն իւրաքանչիւր թրքերէն բառ 10 սանթիմ է: Այսպէս 2—3 շաբթուան ընթացքին գոյացաւ 25 ֆր., զոր ներփակ կը ղրկեմ յատկացուելու Մակեդոնիոյ մեր սիրելի եղբայրներու օգնութեան:

Գործերու թուլութեան պատճառաւ քանի մը ընկերներ հեռացած են: Հեռացողներուն գումարն ալ ղրկուած է իր նպատակին:

Գանձապահ Հ. Քաջեան

ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ԶՈՀԵՐԸ

Յուլիս 14ը այս տարի Փարիզի մէջ տօնուեցաւ մասնաւոր շուքով: Սովորական արարողութիւններուն վրայ, պատմական շուք մը կ՚աւելցնէր գաղթային բանակը եւ այս կերպով Փարիզի ժողովուրդը կրցաւ աչքէ անցընել Ֆրանսայի երեք հարիւր տարուան գաղթային պատմութեան կենդանի մէկ պատկերը, շնորհիւ գաղթային բանակին, որ այս առթիւ կը ներկայացնէր սկիզբէն մինչեւ այսօր, գաղթային բանակներու մէջ գործածուած համազգեստները եւ դրօշները:

*** Կիրակի օր միայն, Յուլիս 14ի առթիւ տեղի ունեցող երթեւեկի ընթացքին վիրաւորուեր էին 23 եւ սպաննուեր 11 անձեր:

Երկուշաբթի օր, 12 մեռեալ եւ 67 վիրաւորներ:

Իսկ երեքշաբթի, 11 մեռեալ եւ 49 վիրաւորներ: Ընդամէնն ուրեմն, 34 մեռեալ եւ 116 վիրաւորներ:

ԴԷՊԻ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԻ՞ՒՆ...

Ամերիկա որոշած է մօտ ատենէն ձեռնարկելու պատերազմական նոր նաւերու շինութեան եւ արդէն յատկացուցած է 200 միլիոն տոլարի վարկ մը:

Պիտի շինուին 11 թորփիլաձգած նաւեր, եւ 7 յածանաւեր, որոնց իւրաքանչիւրը պիտի արժէ 17 միլիոն տոլար: Պիտի շինուին նաեւ 3 ընդծովեաներ:

ՀՈՒՆԳԱՐ ԱՐՔԱՅԱԿԱՆՆԵՐԸ

Զաղրէպի մէջ հրատարակուող թերթի մը Վիեննայի թղթակիցը կը գրէ թէ Հունգարիոյ նոր խորհրդարանին բացման առթիւ, յուլիս 20ին, հունգար արքայականները Հունգարիոյ թագաւոր պիտի յայտարարեն Օթթօ իշխանը: Այս յայտարարութենէն յետոյ, Օթթօ իշխանը իբր թէ պիտի մեկնի Պուտափեշթ եւ իր գահակալութեան պահուն, ժողովուրդին պիտի ուղղէ շատ յստակօրէն եւ վճռականութեամբ խմբագրուած ուղերձ մը:

Այս լուրը տուող թերթը կը գրէ թէ Հապսպուրկներու վերստին գահակալութեան մասին խպաղութեան դաշնագրերը կը բովանդակեն շատ յստակ տրամադրութիւններ: Ըստ Թրիանօնի դաշնագրին, Հունգարիոյ վարչաձեւը կ՚ենթարկուի ժողովրդային քուէարկութեան. սակայն ո՛չ մէկ պարագայի, Հապսպուրկեան մը չի կրնար գահ բարձրանալ:

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

„ԻՆՔՆԱՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ„

«Դասակարգային Թշնամու դիմադրութիւնը մինչեւ վերջը ջախջախելու, նրա բոլոր տեսակի ու գոյնի ագենտների, աջ եւ ձախ օպորտունիզմի դէմ պայքարն աւելի ուժեղացնելու տեսակէտից, հակակոմունիստական գաղափարախօսութիւնների բոլոր արտայայտութիւնները ժամանակին մերկացնելու եւ իրենց բնումը խեղդելու համար, պահանջում է այսպէս սրել ինքնաքննադատութեան զէնքը, որպէսզի չգտնուի եւ ոչ մի բնագաւառ, որտեղ նա չհանդիսանայ մեր աշխատանքի ու պայքարի անբաժան մեթոդը»։ («Խ. Հայաստան», Յունիս 17)։

«Ինքնաքննադատութեան» վերապահուած այս բացառիկ դերը, գերազանցապէս կեդրոնացման ամուր օղակներով կաշկանդուած երկրի մը մէջ, թող ներուի մեզի, եթէ նկատենք տարօրինակ եւ անբնական։

Որովհետեւ, ինքնաքննադատութիւնը ըլլալով տրամաբանական մասը սեփական սխալը դիտելու ըմբռնումին, կ'ապրի ու կը զարգանայ հոն, ուր յանցանք չի նկատուիր քննական մտքով մօտենալ օրուան կեանքին եւ անոր ծնունդ տուող զանազան երեւոյթներուն։

Ամէնէն էական պայմանը ինքնաքննադատութեան համար, կը կազմէ մտքի ազատութիւնը։ Ուրիշ խօսքով, ազատ մտածում, եւ նոյնքան ազատ արտայայտութիւն։

Մինչդեռ համայնավար բռնատիրական վարչութիւնը իր գոյութեան առաջին օրէն կաշկանդեր է մտքի ազատութիւնը, միապետական ամենածայրայեղ երկիրները գերազանցող միջոցներով։

Այս պայմաններուն մէջ, եթէ մարդկային միտքը շարունակէ քննական ակնոցով ալ դիտել իր շուրջը, ո՞վ կրնայ պնդել, որ ճիշդ հոդ, ան ստիպուած չըլլայ կապանք դնելու արդէն այն բոլոր զգայաբանքներուն վրայ, որոնք պիտի փորձէին այլապէս արտայայտել իրենց դիտողութիւնները։

Ուրիշ պարագայ մըն ալ։

Գաղտնիք չէ առհասարակ, որ համայնավար կուսակցութիւնը, իր ընդհանուր քաղաքականութիւնը կը նկատէ անքննադատելի՝ իր իսկ կուսակցական շարքերուն կողմէ։ Ղեկավար մարմնի որոշումները կը պարտադրուին կուսակցական վարիչներուն, առանց գնահատութեան իրաւունքի։

Հետեւաբար ոչ ոք, ոչ իսկ զանազան տեսակի մարմիններ կարող են գնահատութեան ենթարկել կեդրոնի հրահանգներն եւ կարգադրութիւնները։

Այս կարգերուն վարժուած կուսակցութիւն մը, ինչպէ՞ս պիտի հանդուրժէ, ուրեմն, ինքնաքննադատութեան զարգացման։

Բայց փաստերը, եւ մեր յօդուածի սկիզբը բերուած մէջբերումը կը պարտադրեն մեզ ընդունիլ, որ «ինքնաքննադատութիւնը» գոյութիւն ունի խորհրդային կարգերու մէջ։

Հարկ է խոստովանիլ անմիջապէս, որ խորհրդային Հայաստանի ամէն մէկ թիւ կարեւոր չափով մը գրաւուած է բազմանուն թղթակիցներու կողմէ «ինքնաքննադատութեան» լոյսի տակ եղած գրութիւններով։

Հոս արդէն պէտք է նկատել որ այս թղթակցութիւնները շատ հեռու են «ինքնաքննադատութիւն» ըլլալէ։ Որովհետեւ թղթակիցները պարտականութիւն ունին գրի առնելու եւ իրենց թերթին ղրկելու, միայն եւ միայն կեդրոնէն եղած կարգադրութիւններու, հրահանգներու դէմ եղած թերացումներն ու ապօրինութիւնները։

Ասիկա արդէն «ինքնաքննադատութիւն» չէ, այլ պարզ տեղեկատուութիւն կամ մատնութիւն՝ կատարուած ընթացիկ աշխատանքներու կամ «թերացումներու» մասին։

Եւ ճիշդ այս պատճառով ալ, թղթակիցները ամենուրեք կը նկատուին «վնասակար» տարրեր։ Մանաւանդ գիւղական շրջաններուն մէջ։

Ժողովուրդը, նոյնիսկ համայնավար գործիչները կասկածանքով կը նային «ինքնաքննադատութեան» այս ասպետներուն վրայ։ Այս կասկածը արդիւնք է գլխաւորաբար այն իրողութեան, որ թղթակիցը ապահովուած կեդրոնէն, հովանաւորուած գերագոյն իշխանութիւններէն, կրնայ մէկ օրէն միւսը կասկածի ենթարկել որեւէ մէկը։

Մամուլը մանաւորաբար չափազանց աչալուրջ է թղթակիցներու կողմէ արծարծուած խնդիրներու հանդէպ։ Եւ որովհետեւ թերթի մէջ հրատարակուած թղթակցութեան պարտաւոր են ընթացք տալ պետական եւ կուսակցական մարմինները, բնական է այլեւս այն կասկածը որ կայ այսօրինակ «ինքնաքննադատութեան» դէմ։

Եւ ճիշտ ասով ալ պէտք է բացատրել այն հանգամանքը որ, հակառակ թղթակցութիւններով եղած ուժեղ քննադատութիւններուն, մատնանշուած սխալներն ու թերացումները կը մնան տեւական վտանգ։

Ժողովուրդը, հակառակ համայնավարներու կողմէն եղած քաջալերական յորդորներուն, չի օգտուեր իրեն տրուած քննադատութեան իրաւունքին։

Ան ո՛չ միայն վերապահ է այս ուղղութեամբ, այլ եւ բացասական կեցուածք ունի բոլոր «քննադատողներ»ու հանդէպ։

Կարճ խօսքով, այն ինչ «ինքնաքննադատութիւն» կը կոչուի, իրականին մէջ ՁԵԿԱՑի նման աշխատանք մըն է։ Արթուն հսկողութիւն գործարանի, գիւղի եւ դաշտի մէջ, համայնավար ղեկավարութեան հրահանգներու անթերի կատարման համար։

Արդիւ՞նքը, անշուշտ չէ այն, ինչ որ կրնար տալ ամենատարրական ազատ քննադատութիւնը։

Փաստերն ալ ճիշդ այն ուղղութեամբ է որ կը զարգանան։ Իրենք, խորհրդային վարիչներն ու գործիչներն ալ կը զարմանան, որ «ինքնաքննադատութեան կրակին» տակ եղած մերկացումները կը մնան անհետեւանք։

— «Դասակարգային Թշնամու դիմադրութիւնը մինչեւ վերջը ջախջախելու, նրա բոլոր տեսակի եւ գոյնի ագենտների, աջ եւ ձախ օպորտունիզմի դէմ պայքարն աւելի ուժեղացնելու տեսակէտից, հակակոմունիստական գաղափարախօսութիւնների բոլոր արտայայտութիւնները ժամանակին մերկացնելու եւ իրենց բնումը խեղդելու համար, պահանջւում է այնպէս սրել ինքնաքննադատութեան զէնքը, որպէս զի չգտնուի եւ ո՛չ մի բնագաւառ, որտեղ նա չհանդիսանայ մեր աշխատանքի եւ պայքարի անբաժան մեթոդը»։

Մամուլը, որ այս ուղղութեամբ խոշոր դեր ունի կատարելիք, վերջերս կարծէք թէ անուժ է դարձեր։ Ո՛չ թէ անոր համար, որ չարձագանգեր «ինքնաքննադատութեան» արտայայտութիւնները, այլ անոր համար՝

«Որ հազուագիւտ չեն այնպիսի փաստեր, երբ մեր մամուլի *սիգնալ*ներն (ազդանշան) անարձագանգ են թողնում այն կազմակերպութիւնների եւ հիմնարկների կողմից, որոնց ուղղուած են լինում նրանք»։

Հարկ չկայ ծանրանալ այս «ոչ հազուագիւտ» իրողութեան վրայ։ Այսքանը աւելցնենք որ վերջերս եղան շրջաններ (Ղարաքիլիսա) ուր բացարձակօրէն անտարբերութեամբ վերաբերուեցան «ինքնաքննադատութեան» իւրաքանչիւր մէկ արտայայտութեան դէմ։

Կան տարբեր շրջաններ ալ (Դիլիջան), ուր միեւնոյն վերաբերմունքի հետ գոյութիւն ունի նաեւ հաւաքական հալածանք բոլոր այն թղթակիցներու՝ դէմ, որոնք «ինքնաքննադատութիւն» կ'ընեն։

Այս բոլորէն զատ, գնահատելու համար «բոլշեւիկեան ինքնաքննադատութեան» այս զէնքի ուժը, կ'ուզենք ուշագրաւ փաստ մը, արձանագրուած «Խորհրդ. Հայաստան»ի Յունիս 17ի թիւին մէջ։

Երեւանի կայարանի պաշտօնեաներէն մէկը, թղթակիցներու հաւաքոյթի մը մէջ յայտնած է․

— «Իմ մասին 47 անգամ գրել են «Խորհրդ. Հայաստանում», 21 անգամ «Զարիա վոստոկայում», 22 անգամ «Ռուբոչայա Պրավդայում»։

Թարգմանութիւնը. յիշեալ Մարտիրոսեանը «ինքնաքննադատութեան կրակի տակ» 108 անգամ դատապարտուած է իր ապօրէն եւ վնասակար գործերուն համար։ Հակառակ ապացուցուած յանցանքներուն, «այնուամենայնիւ Մարտիրոսեանը իր տեղումն է»։

Դիւրին է այլեւս գնահատել այն անբովանդակ «ինքնաքննադատութիւն»ը, որ բոլշեւիկեան առաքինութիւն նկատուած է շատերու կողմէ։

Ցաւալի իրողութիւնը այն է որ այս գեղեցիկ բառին մէջ համայնավարները դրեր են բոլորովին նոր բովանդակութիւն մը, ներշնչուած Չեկայէն, իբրեւ անհրաժեշտ մասնիկ մը անոր այնքան բազմաթիւ շարժիչ մասերուն։

Ու այս է պատճառը, որ «ինքնաքննադատութիւնը» լայն հող չի գտներ, ու մանաւանդ կը մերժուի բոլոր անոնց կողմէ, որոնք ամէն բանէ առաջ ազատ քննադատութեան կարօտն ու պահանջը ունին։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԵՐԸ

ՊԷՇ ՉԻՆԱՐԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԻՆ.— ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ.— ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ.— ՁՄԵՌԸ ՉՀԱՍԱԾ ՊԷՏՔ Է ԱՅԼՈՒՐ ՓՈԽԱԴՐԵԼ ԱՅՍ ՏՂԱՔԸ.—

Սելանիկի չէզոք գօտիի վարիչ մարմինը կուսակալութեան միջոցաւ ազդարարեց Պէշ-Չինարի հայ գաղթականութեան, որպէսզի պատրաստ ըլլան ութ օրուան ընթացքին գաղթակայանը պարպելու։

Խուճապը յառաջ եկաւ այս կտրուկ ու անակնկալ հրամանին վրայ, որուն տակ ընդհ. կուսակալ Պ. Կոնաթասի ստորագրութիւնը կար։

Գաղթակայանի հազար հինգ հարիւր հայ գաղթականները որոնք ութ տարիէ ի վեր, դէշ աղէկ հաստատուած էին ծովեզերեայ այս վայրին մէջ, կ'ենթարկուին խոր ցնցումի։ Գաղթական Հայը, արդէն գրեթէ անգործ, պիտի մատնուի բոլորովին անել կացութեան մը։

Պէշ-Չինարէն յանձնախումբ մը, ընկերակցութեամբ Թեմականի եւ Հելլենահայ լիկայի ներկայացուցիչներուն կը ներկայանան կուսակալին որ ճշդելէ ետք պարպելու պատճառն, անորոշ պայմանաժամ մը կու տայ, մինչեւ որ յարմար հող մը գտնուի եւ չէզոք գօտիի կողմէ փոքր հատուցում մը ըլլալով փոխադրութիւնը կատարուի։

Կացութիւնը այս վիճակին մէջ է առ այժմ։ Զանազան զրոյցներ շըրջան կ'ընեն ժողովուրդին մէջ որոնք հեռու են որոշ հիմ մը ունենալէ։ Ստոյգն այն է, որ Պէշ-Չինարի գաղթակայանը մաս կազմելով չէզոք գօտիի տրամադրուած հողերուն, պիտի պարպուի եւ միայն հայ գաղթականները, այլ նաեւ Յոյներն ալ պիտի հեռանան, թէեւ այս վերջինները նախապէս պատրաստուած տնակներու մէջ պիտի տեղաւորուին աւելի լաւ պայմաններով։

Ջանքեր կը թափուին կարելի եղածին չափ յարմար եւ քաղաքին մօտիկ վայր մը գտնել Պէշ-Չինարի գաղթական հայութեան, որպէսզի ձեռք չեկած կարենան փոխադրուիլ իրենց փարանկաներով։

․˙․ Քանի մը շաբաթ առաջ քաղաքիս մէջ ծայր տուաւ հակահրէական շարժում մը, որուն պատասխանատուն, ըստ յունական թերթերու, հրէական «Մագապի» մարզական կազմակերպութիւնն է, որ կապեր պահելով պուլկար մակեդոնական կազմակերպութեան հետ կ'ըսեն թէ աշխատանք կը տանի ի նպաստ Մակեդոնիոյ ազատագրութեան։

Այս շարժումին պարագլուխը, «Մակեդոնիա» օրաթերթը մերկացումներ ըրաւ, ի մէջ այլոց ըսելով նաեւ թէ, անցեալ տարի «Մագապի»ի ներկայացուցիչները Պուլկարիա երթալով ներկայ եղած են Մակեդոնական յեղափոխական հաւաքոյթներու եւ ճառեր խօսած են ուժ տալով հակահելլենական բանաձեւերու եւայլն։ Հրէական թերթերը հերքելով այս բոլորը պատասխանեցին թէ հրեայ ժողովուրդը ոչ մէկ կապ ունի այդպիսի կազմակերպութեան մը հետ եւ չի ալ կրնար ունենալ։ Բացատրութիւնները տալով «Մագապի»ի Պուլկարիա այցելութեան մասին, ըսին թէ, համաձայն ընդունուած սովորութեան, մարզական հաւաքոյթներ կուտան զանազան երկիրներու մէջ, անցեալ տարուանը Պուլկարիոյ զուգադիպեցաւ ու հոն եղաւ։ Օրինակ, յառաջիկայ տարի ալ Պաղեստինի մէջ պիտի ըլլայ, ու այսպէս յաջորդաբար զանազան երկիրներ։

Վէճը սակայն մամուլի սիւնակներէն փոխադրուեցաւ փողոց եւ շաբաթ մը առաջ Սելանիկ քաղաքը մանր մունր կռիւներու թատերաբեմ դարձաւ, որ հետզհետէ սկսաւ մեծնալ ուսանողներու եւ յոյն ազգայնական կազմակերպութեանց միջամտութեամբ։ Փոխադարձ յարձակումներ կատարուեցան, բազմաթիւ վիրաւորներ երկու կողմէն, նոյն իսկ քանի մը մեռեալներով։ Հրկիզուեցան հրէական թաղամասէն «փարանկա»ներ, խոշտանգումներ եւ քարկոծումներ զանազան վայրերու մէջ։ Կառավարական ուժերը շուտով կարգը վերահաստատեցին, ու ձեռք առնուած կորովի միջոցներուն շնորհիւ այս վերջին օրերս պայքարը մեղմացած է, ու գրեթէ մարած։

Սակայն հարցին աւելի լուրջ մօտենալով, երեւան կուգայ որ, պայքարի պատճառը տնտեսական է։ Հրեաները Սելանիկի հրապարակին տիրած ըլլալով, երկրին տէրերը չեն կրնար հանդուրժել տնտեսապէս տիրող փոքրամասնութեան մը գոյութեան։ Ներկայ տնտեսական տագնապն ալ աւելի գրգռած է կիրքերը։

Կառավարութիւնը սկսած է դէպքերու պատասխանատուները ճշդել։ Մինչ այդ, հրկիզուած տաղաւարներու բնակիչները կը խնամուին պետութեան կողմէ։ Վերջերս կէս միլիոնի պիւտճէ մըն ալ տրամադրուեցաւ փճացած տաղաւարներու տեղ նորեր շինելու համար։ Մէկ խօսքով, կառավարութիւնը արդար եւ կորովի գտնուեցաւ, թէ՛ դէպքերը կասեցնելու եւ թէ՛ դարմանումներ ընելու տեսակէտով։

Ինչ որ ալ ըլլա՛յ սակայն, հարցը չէ գտած իր վերջնական լուծումը։ Միտքերը կը զբաղին հիմնական դարմանի մը մասին, որուն իրագործումը թէ փափուկ է եւ թէ բարդ։

․˙․ «Յառաջ» սրտանց հետաքրքրուեցաւ Մակեդոնիոյ չափահաս որբերու վիճակով եւ դեռ կը զբաղի։ Դժբախտաբար մինչեւ այսօր հիմնական կարգադրութիւն մը չէ եղած։ Որբերը դեռ կը սպասեն յոյսով ու հաւատքով։

Թեմականը շնորհակալութեամբ ստացաւ «Յառաջ»ի միջոցաւ հանգանակուած եւ որբերու համար ղրկուած 3000 ֆրանքը, որ երկու մասի բաժնուելով ղրկուեցաւ Տրամայի եւ Գաւալայի շրջաններու տագնապի մատնուած որբերուն, համաձայն խմբագրութեան առաջարկին։ (ԽՄԲ.— Հինգ հազար ֆր.ի նոր գումար մը եւս ղրկած ենք անցեալ շաբթու)։ Բարեգործականը քննիչ մը ղրկեց որբերու կացութիւնը ուսումնասիրելու համար տեղին վրայ։ Քննութեան համաձայն տեղեկագիր մը ղրկուեցաւ կեդրոնին։ Ասոր վրայ հարիւր պատանիներու խնդրանք-հեռագիր մը եկաւ Փարիզէն, Բարեգործականի միջոցաւ Ֆրանսայի մէջ աշխատցնելու խոստումով։

Մակեդոնիոյ մէջ 15-18 տարեկան որբեր չկան, այլ 20-27 տարեկան, որով պատեհութենէն առաւելապէս պիտի օգտուին քաղաքաբնակ տղաքը, որոնցմէ ոմանք ծնողք ունին, ոմանք հայր, եւ ուրիշներ մայր։ Այսպէսով Մակեդոնիոյ որբերուն վիճակը որեւէ բարելաւում չէ կրած։ Բոլորին փափաքն է այս մշակ տղաքը փոխադրել Հայաստան կամ Սուրիա եւ հողին կապել զանոնք։

Յունաստան այլեւս բացարձակապէս հաց չի խոստանար մեր տղոց։ Իրենք ալ գիտեն այդ եւ իրականութիւնն ալ այդ է։

Թեմականի նախաձեռնութեամբ կազմուած Չափահաս Որբերու Միութեան մարմինը յուսահատեցուցիչ դանդաղութեամբ կը շարժի։ Յայտնի չէ թէ հանգանակութեան սկսա՞ծ է թէ ոչ։

Մէկ խօսքով, Մակեդոնիոյ չափահաս որբերու այսօրուան կացութիւնը անստոյգ է։ Փարիզին մեծ յոյսեր կապուած են։ Յոյսեր կապուած էին նաեւ Բարեգործականի արծաթեայ յոբելեանին, խորհելով որ այդ Միութիւնը իր պատմութեան մէջ փայլուն էջ մը պիտի բանայ, յոբելենական հանդէսներու առթիւ, գեղեցիկ շարժումով մը փրկելով Մակեդոնիոյ մէջ լքուած 5-600 հայորդիները, որոնց աչքերը դեռ չեն յոգած սպասումէն։ Բարեգործականը պիտի ըմբռնէ՞ այդ նայուածքներուն խոր իմաստը, պիտի շարժի՞ վերջապէս։ Դեռ կը յուսանք, որովհետեւ դեռ ուշ չէ, միայն թէ ուզեն, ու փրկեն ցեղին աւանդը կազմող այս չարքաշ տղաքը։

ՎԱՀԱԳՆ

ԵՐԱԶՆԵՐԸ

Ռամիկ ժողովուրդը ընդհանրապէս մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ երազներուն, եւ անոնց կուտայ զանազան խորհրդաւոր մեկնութիւններ։

Բնախօսական տեսակէտով երազը ուղեղային գործունէութեան բնական յայտնութիւնն է։ Ան ուղեղին մէջ կը կազմուի քունի տեւողութեան, եւ կը ներկայանայ երեւակայական պատկերներու ակամայ զուգորդութեամբ, երբեմն խառնակ, անկապակից ու աններդաշնակ գաղափարներու յարակցութեամբ, երբեմն բաղդատաբար յստակ ու տրամաբանական յաջորդութեամբ։

Երազները՝ ջղային քանի մը մասնաւոր կեդրոններու անկատար ու մասնակի աշխատութեան յայտնութիւններն են։ Շատ քիչ անգամ երազը կը գոյանայ քունի առաջին ժամերուն մէջ. այդ միջոցին օրուան աշխատութենէն յոգնած ուղեղը թմրած վիճակի մը մէջ կը գտնուի, բայց անգամ մը ուղեղը հանգստանայ, կը սկսի կամաց կամաց արթննալ. այդ միջոցը երազներու կազմութեան վայրկեանն է։ Պէտք չէ մոռնալ թէ զարթնումը մէկ անգամէն տեղի չունենար, այլ դանդաղօրէն ու յաջորդաբար։ Զգայնութիւնը, զգայարանքներու գործողութիւնը եւ զգացողութեանց ընտրութիւնն ու մեկնութիւնը եւեւէ եւեւ երեւան կուգան։ Իրականին մէջ գոյութիւն ունի փոխանցման շրջան մը՝ քունի եւ զարթնումի վիճակներուն մէջ։ Մարդ հետզհետէ կը վերստանայ իր բոլոր կարողութիւններուն գործածութիւնը, եւ գիտակցութիւնը կ'արթննայ։ Այդ փոխանցման վիճակը կը հաստատուի [վերջ]նական զարթնումէն քանի մը [...] կեան առաջ։ Արթննալու վրայ անձը կը զգայ ջիղերուն մէ[ջ] իրեն փոխանցուած զգայնութի[ւն]ը, սակայն չի կրնար ճշգրտօրէն հաստել անոնց ցուցական ար[...]. Երբ այդ միջոցին անոր թեւը [...] ձայրով սեղմենք, յաւը կը զգա[յ] ռանց սակայն անոր պատճ[առը] ճշդելու. երբ փողոցին կամ [...] մէջ աղմուկ մը ըլլայ, չըմ[բռներ] անոր իսկութիւնը, սակայն լսողական տպաւորութիւնները [...] գին երազներու կազմաւորում[ին] վրայ։

Երկու երեք վայրկեան [...] զգայական կեդրոնն ու գիտակ[ցու]թիւնը կը սթափին, եւ երազած [...] կերպերը շուտով կը ցրուին։ [...] մանալի է որ երբեմն հինգ [...] կեան տեւող երազ մը իր մէ[ջ] բովանդակէ դէպքեր, որոնց [...] դութիւնը շատ երկար ըլլալ [...] թայրուի։

Դիտուած է թէ հիւանդ [...] տկարակազմ մարդիկ աւելի յա[ճախ] երազ կը տեսնեն քան թէ քա[ջա]ռողջները. անոնց երազները [...] բաբար տխուր բնոյթ ունին. [...] իրենց քունին մէջ յաճախ կը [...] հին, կ'ողբան, կը հեծեն, կուլա[ն], կը վերյիշեն արթուն վիճակին [...] զգացած ցաւերն ու տառապա[նք]ները։ Ընդհակառակն բաջա[...] մարդիկ հանգիստ կը քնանան եւ [...] ու զուարթ տրամադրութեամբ կ'[արթ]ննան։ Դիւրազգածներ շատ [...] կը տեսնեն. անոնց ուղեղը [...] կատարեալ հանգիստ չունի, եւ [...] նին մէջ երազները իրարու կը [...] ջորդեն, արթուն վիճակի մէջ իր[...] կրած տպաւորութիւններուն հա[...] ձայն։ Կնծի, ժլատ, լրակեաց [...] դիկ յաճախ բարձրաձայն կ'երա[զեն] եւ քունին մէջ երեւան կը հա[նեն] խնամով պահուած գաղտնիքները։

Տղաք յաճախ երազներու [մէջ] կը տեսնեն այդ դէպքերն ու [...] ղութիւնները, որոնք արթուն վիճա[կի] մէջ իրենց վրայ վախ ու սոսկ[ում] ազդած են։ Տկարակազմ անձեր [...] հանրապէս զարհուրելի երազնե[ր] ենթակայ կ'ըլլան. արիւնային խա[...] նուածք ունեցողները վէճ, կռիւ, պատերազմ կը տեսնեն, մաղձայի[ն]ները՝ տխուր երազներ, ջղայիննե[րը] տպաւորիչ տեսարաններ։

Երազը յաճախ արդիւնք է նե[ր]քին հիւանդութիւններու կամ վէ[ր]քերու ազդեցութեան։ Ստամոք[սի] վէրք ունեցող մը երազին մէջ [...] տեսնէ գազան մը, որ իր աղիքնե[րը] կը կրծէ, փորի մէջ ճճի ունեցո[ղ] մանուկները անհանգիստ երազնե[ր] կ'ունենան, որոնք առաջ կուգա[ն] այդ մակաբոյծ կենդանիներու պատճառած ներքին քերուըտուք[ներէն]։ Սրտի տկարութիւնէ տառա[...] պողները քունի մէջ սրտի բաբա[խ]ումներ կ'ունենան, որոնց կ'ընկե[րա]նան վրդովեցուցիչ երազներ։

Մղձաւանջը, որուն ազդէտ մա[...] դիկ թաքուն նշանակութիւններ կ[ը] վերագրեն, արդիւնք է ուղեղի, թոք[երու] սրտի եւլն․ տկարութիւններու։ Հի[ւ]անդին աչքին առջեւ կը ներկայա[...] նայ սեւ ու ծանր մարմին մը, որ կ[ը] ճնշէ իր կուրծքին վրայ եւ կ[ը] սեղմէ կոկորդը՝ ենթական կը ջա[...] նայ պոռալ, բայց չի յաջողիր, կո[...] կորդը հազիւ կրնայ խեղդուկ ձայ[ն] մը հանել. ահ ու դողով կ'արթննայ անկողինին մէջ դէրք կը փոխէ ու կրկին կը քնանայ. ահաբեկիչ երազը այլեւս չի պատկերանար իր աչքին։ Ծանրաբեռնուած ստամոքսը սրտի վրայ ճնշելով, կը խանգարէ անոր կանոնաւոր գործունէութիւնը, որմէ առաջ կուգայ որովայնի տանջնաւ[որ] խեղդուելու զգայութիւն եւ վախ[ու] սարսափ։ Մղձաւանջի ենթակայ կ'ըլ[լ]ան անոնք որ դէշ ունակութիւն ունին իրիկունները ընթրիքի առեն շատ ուտելու եւ կռնակի վրայ պառկելու։

Թէ ի՛նչ մեկնութիւն պէտք է տալ այն կարգ մը երազներուն, որոնք իրականութիւն կը գտնեն, այդ մասին ասկէ առաջ մասնաւոր յօդուածով խօսած ենք «Յառաջ»ի մէջ։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՆԱՆՍԷՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ինչպէս կը յիշուի, Ժընեւի Գաղթականաց Միջազգային Գրասենեակը որոշած էր կոչ մը հրատարակել՝ ի յիշատակ Նանսէնի՝ հիմնադրամի մը կազմութեան համար։ Կոչը որ լոյս տեսաւ մեծամուն մարդասէրին մահուան առաջին տարեդարձին առթիւ, մայիս 13ին, ստորագրուած է Պրեանի, Սէսիլի, Բուրժուայի, Կրանտիի, Հէնտըրսընի, Մադրիքի, Վէնիզելոսի նման պետական ծանօթ անձնաւորութեանց կողմէ։

Ստորեւ, հատուածներ կոչէն։

— Իր անընդհատ ճիգերով, շնորհիւ իր կորովին, յարատեւութեան և կազմակերպչական կարողութեան, հայրենիք վերադարձուց երեսուն տարբեր ազգերու պատկանող՝ մօտ 500.000 պատերազմական գերիներ. բարելաւեց 1,250,000 ռուս, 1 միլիոն ռուս եւ 300,000 հայ գաղթականներու եւ 10,000ի չափ ուրիշ գաղթականներու — Պուլկար, Ասորի, Քաղդէացի եւ Թուրք — վիճակը։

Այս արդիւնքին յանգելու համար, Տոքթ. Նանսէն չասհմանափակուեցաւ հակակշռելով Բարձր-Քոմիսէրութեան վարչական սպասարկութեան մեծ մասը. այլ նաեւ, կատարեց երկար եւ յոգնեցնող ճամբորդութիւններ, Ազգերու Դաշնակցութեան օգտին համար։

Երբ Տոքթ. Նանսէն մեռաւ, Ազգերու Դաշնակցութեան համար իր ձեռնարկած գործը անկատար էր։ Կը մնան դեռ նշանակելի թիւով գաղթականներ, որոնք ընկերային, տնտեսական ինչպէս նաեւ մարդկային նկատումներով, պէտք ունին պաշտպանութեան եւ օգնութեան։ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին տեղեկագիրը ցոյց կուտայ թէ Եւրոպայի զանազան երկիրներուն, Չինաստանի եւ Փոքր Ասիոյ մէջ, կան մօտ 170,000 անգործ գաղթականներ, թէեւ աշխատելու ընդունակ եւ աւելի քան 60 հազար գաղթականներ, տարեց, անկար, կամ դեռատի, որոնց պէտքերուն գոհացում տալու համար, շատ քիչ բան կատարուած է, կամ ոչինչ է կատարուած։ Այս գործը լրացնելու համար, նոր գումարներու պէտք կայ։ Ազգերու Դաշնակցութեան 10րդ ժողովը արտօնած էր Տոքթ. Նանսէնը որ կոչ ուղղէ ամբողջ աշխարհի գթասիրտ հասարակութեան։ Այս կոչը զոր Տոքթ. Նանսէն պիտի ուղղէր 1930ի ամրան, կը բովանդակէր ծրագիր մը, որուն համաձայն, գաղթականներու գործը վերջնապէս լրացած պիտի ըլլար 1939ի վերջը։

Թոյլ տալու համար, գաղթականներու գործին մարդասիրական բաժինը լրանայ գոհացուցիչ կերպով, 11րդ Ժողովը, ստեղծեց Նանսէնեան Միջազգային Գրասենեակը, Վարչական Խորհուրդով մը՝ Միջազգային Մտեանի Նախկին Նախագահին Տոքթ. Մաքս Հիւպըրի Նախագահութեամբ։ Նայլն։

*** Այս կոչէն 12000 օրինակներ բաժնուած են զանազան հաստատութեանց եւ անձնաւորութեանց, ամբողջ աշխարհի մէջ։ Ազգերու Դաշնակցութեան տեղեկատուութեան գրասենեակները եւ Աշխատանքի Միջազգային դիւանը միջազգային մամուլի ուշադրութիւնը հրաւիրեցին այս կոչին վրայ։

Նորվեկիոյ կառավարութիւնը յայտնած է թէ Նոպէլի մրցանակը որ տրուած էր Նանսէնի եւ զոր Նանսէն յատկացուցած էր իր ղեկավարած գործին, պիտի տրամադրուի Նանսէնեան Միջազգային գրասենեակին՝ ի նպաստ գաղթականներու։ Այս գումարին վրայ աւելցած է հրատարակիչ էրիքսընի կողմէ Նանսէնի արուած կարեւոր գումար մը, որով այսօր, գումարը բարձրացած կ'ըլլայ 14000 անգլիականի։ Նանսէնի եղբօր եւ Նորվեկիոյ կառավարութեան փափաքն է այս գումարին տոկոսը միայն յատկացնել Նանսէնի ձեռնարկած գործերուն։ Վերեւի՝ կոչին պատասխանելու համար յանձնախումբեր կազմուած են Նորվեկիոյ եւ Ռուսիոյ մէջ։

«ՀԱՅ ՃԵՄԱՐԱՆ»ԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 2 յուլիս (սեփ. թղթ.)— Կիրակի 28 յունիսին տեղի ունեցաւ Պէյրութի «Հայ Ճեմարան»ի ամավերջի հանդէսը, ճեմարանի բակին մէջ։

Հանդէսին հրաւիրուած էին միայն անոնք որ անդամ են «Համազգային» Հայ Կրթական եւ Հրատարակչական Միութեան եւ այն ծնողքները որ զաւակ ունին ճեմարանին մէջ։

Եւ ահա «Մեր Հայրենիք»ը կը գոռայ երկսեռ աշակերտութեան կողմէ, մինչ անոյն եռագոյնը կ'ալեծփի։

Բեմ կը բարձրանայ Սուրիոյ եւ Լիբանանի խնամակալական մարմնի նախագահը, ընկեր Գասպար Իփէքեան, բացումը կատարելու համար։

— «Կ'ուզէի ներկայացնել այսօր այն խանդավառ մթնոլորտը որ կը տիրէ «Համազգային»ի շուրջ։

Երկու տարի առաջ, Գահիրէի մէջ կազմուեցաւ Համազգային Կրթական եւ Հրատարակչական Ընկերութիւնը, խումբ մը մտաւորականներու կողմէ, որոնցմէ երկուքը, բարեբախտ զուգադիպութեամբ նստած են հոս, Տիկ. Ռուբինեան (Օհանջանեան) եւ Պ. Պալըքճեանը, որոնք յարատեւ աշխատողներն են Համազգայինին եւ արժանի գնահատանքի։

Ուռճացաւ Համազգայինը, ու բացաւ իր անդրանիկ հաստատութիւնը՝ Հայ Ճեմարանը Պէյրութի մէջ։ Կազմուեցան Համազգային մասնաճիւղեր, գրեթէ Սուրիոյ բոլոր հայաշատ վայրերուն մէջ։

Առաջին առթիւ իսկ մեզ ձեռք երկարեց ու պաշտպան հանդիսացաւ Ամերիկայի Հայ Կարմիր Խաչը, գնահատելով ձեռնարկը եւ նիւթապէս օժանդակելով։

Հրապարակային շնորհակալութեան խօսք կ'ուղղեմ, Համազգայինի կողմէ, Հայ Կարմիր Խաչին։ Կ'ուզէինք որ հոս ներկայ ըլլար իր պատգամաւորը, բայց հեռաւոր ճանապարհը արգելք կը հանդիսանայ։

Հոս կ'ուզեմ յիշատակել մեր ընկերոջ Նիկոլ Աղբալեանի մէկ խօսքը թէ՝ «Հայ ժողովուրդը ալիքի տոպրակ մըն է, որքան աղաս այնքան ալիւր կ'ազայ»։ Ու այսպէս հակառակ այն տնտեսական ճգնաժամային պայմաններուն որ կը տիրէ Ամերիկայէն մինչեւ հոս՝ Սուրիոյ ափերուն վրայ, կրկին հայ ժողովուրդը կը պահէ, ու պահակ կը հանդիսանայ Համազգայինին։

Մենք մի միայն գաղթական ժողովուրդ մը չենք, որ իր ապրուստը հոգալու համար եկած է այս երկիրը. ո՛չ, մենք ցոյց կուտանք տեղական կառավարութեան որ մեր կրթական հաստատութիւններով բարձր կը պահենք մեր եւ իրենց կուլտուրան։

Համազգայինը կարճ ժամանակուան ընթացքին, հաստատեց իր տպարանը, գնեց 5000 քառ. մեթր հող, Էշրէֆիէի բարձունքին վրայ, տեղին հայութեան համար հաստատելու՝ տիպար նախակրթարան մը։ Ան պիտի ունենայ ուրիշ քաղաքի մը մէջ նաեւ, իր անձնական հողն ու շէնքը դպրոցի յատուկ։

Կեցցէ՛ Հայոց աննման ժողովուրդը, ու կեցցէ՛ իր հարազատ Համազգայինը»։

Ընկեր Իփէքեանի ճառէն յետոյ, բեմ եկաւ Ճեմարանի վարիչ-տնօրէններէն Լեւոն Շանթ եւ կարդաց մանրամասն տեղեկագիր մը ճեմարանի մէկ տարուան կեանքին եւ նիւթական գործառնութեան մասին, առատ ճշգրիտ թիւեր։

Այս տեղեկագիրը, որուն ընթերցումը տեւեց մօտ երկու ժամ, կրնայ իբրեւ ուղեցոյց ծառայել արտասահմանի մեր դպրոցներու տնօրէններուն, եւ հոգաբարձուներուն։

Հանդէսի վերջաւորութեան տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւն մը, դպրոցի աշակերտուհիներու կողմէ շինուած ձեռագործներու, որոնք մեծապէս գնահատուեցան ներկայ հանդիսականներէն։

Ուշ ժամանակ ներկայ ժողովուրդը մեկնեցաւ այն համոզումով, թէ՝ Հայ Ճեմարանը կը պատրաստէ հայրենիքի գաղափարով օժտուած սերունդ մը։

ՓԱՐ-ՍԱՄԷԼ

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋ ը

ԽՈՐՀՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԵԻՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ռուսական աղբիւրէ տրուած տեղեկութեանց համաձայն, երկու երկիրներու միջեւ առկախ հարցերը լուծելու համար, այս տարի, բանակցութիւնները պիտի սկսին սեպտեմբեր 29ին։ Այս անգամ բանակցութիւններու նիւթ պիտի դառնան դրամական հարցեր, կովկասեան հանքերու գործը եւ Ռուսիոյ մէջ բնակող գերման երկրագործներու վիճակը։

ՍՏԱԼԻՆԻ ՃԱՌԻՆ ՇՈՒՐՋ

«Թաս» գործակալութիւնը կը յայտնէ թէ Ստալինի ճառին առթիւ, բոլշեւիկեան կարեւոր անձնաւորութիւն մը՝ Եարոսլավսկի հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

—. Խորհր. Միութեան ընկերվարական տնտեսութեան հաստատման բացայայտ յաջողութիւններուն առջեւ, այս յաջողութիւնը իբր համայնավար սկզբունքներու կամ հնգամեայ ծրագրի ձախողութիւն կամ դրամատիրութեան առջեւ զիջում ցուցնելու համար՝ արտասահմանեան սոց. դեմոկրատներու եւ քաղքենի թերթերու փորձերը աւելի քան ծիծաղելի են։

«Քաղքենիութիւնը շատ լաւ գիտէ թէ բոլշեւիկները չեն մտածեր հրաժարիլ համայնավարութենէն կամ տեղի տալ դրամատիրութեան առջեւ։ Անհեթեթ բան է, որոշ ժամանակի մը համար «հաւասարութեան» ջնջման մէջ տեսնել՝ հրաժարում համայնավարութեան ամէնէն բարձր սկզբունքներէն։ Իւրաքանչիւրին աշխատանքին համար, անհատական պատասխանատուութեան սկզբունքին կիրարկումը լաւ հետեւանք պիտի ունենայ ընկերվարութեան պայքարին եւ ճշմարիտ հաստատման տեսակէտէն։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

ԻՏԱԼԵԻՌՈՒՍ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ամերիկեան թերթի մը մէջ, ծանօթ տնտեսագէտ մը կը զբաղի ռուսական քարիւղի Իտալիա մուտքով եւ մասնաւորաբար իտալեւռուս յարաբերութիւններով։

Ռուսիա, Իտալիոյ մէջ՝ իր քարիւղի ներածումներուն համար, մթերանոց դարձուցած է Սավոնէ կոչուած փոքր նաւահանգիստը։ Հոն հաստատուած են 400 եարտա երկայնքի եւ 150 եարտա լայնքի վրայ մեծ շէնքեր որոնք կրնան բովանդակել 50,000 թոնօ նաւթ։ Սավոնէի մէջ կը պահեն ամէն տարի Ռուսիայէն ներածուած քարիւղի քանակին տասներորդ մասը միայն։

Այս տարի Խորհրդ. Ռուսիա կը խորհի արտադրել 27 միլիոն 500000 թոնօ քարիւղ։ 1929ին Միացեալ-Նահանգները արտադրեր էին 137 միլիոն թոնօ։ Եթէ Ամերիկա պահէ քարիւղի արտադրութեան իր այս քանակը, եւ եթէ Ռուսիոյ հնգամեայ ծրագիրը իրականանայ, 1933ին, ռուսական քարիւղի արտադրութիւնը պիտի հաւասարի ամերիկեան մէկ երրորդին։

Պատերազմէն առաջ, Ռուսիա՝ Իտալիա կը ներածէր 8 միլիոն թոնօ, իսկ 1924ին այս քանակը իջած էր 5 միլիոնի։ Իտալական շուկան ինկած էր ամերիկացի եւ անգլիացի արտադրողներու ձեռքը։ Բայց 1926ին այս վիճակը դադրեցաւ, ի նպաստ Ռուսիոյ, երբ բոլշեւիկները վերահաստատեցին Իտալիոյ հետ իրենց յարաբերութիւնները։

Իտալական կառավարութեան հսկողութեան տակ, հաստատուեցաւ ընկերութիւն մը «Աճիփ» որ Իտալիա կը ներածէ Ռուսիոյ ամբողջ քարիւղը։ Ամերիկեան եւ անգլիական քարիւղի ընկերութիւնները շատ նեղուեցան այս նոր կացութենէն, բայց չկրցան բան մը ընել, որովհետեւ «Աճիփ»ը պետական ընկերութիւն մըն է, որ յանձն առած է երկրին մէջ սպառել խորհրդային քարիւղը, աւելի ցած գնով քան ամերիկեանը։

Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ՄԸ

Հայ մամուլը քանի մը անգամ առիթն ունեցաւ խօսելու մեր հայրենակիցներէն Պ. Գ. Սայապալեանի մասին, որ ֆրանսերէն գրող մըն է, կ'աշխատակցի ֆրանսական զանազան թերթերու եւ որ անցած տարի, հակառակ իր երիտասարդ տարիքին, անդամ ընտրուեցաւ Վօքլիւզի Ակադեմիային։

Պ. Սայապալեան միեւնոյն ատեն նուրբ բանաստեղծ մըն է եւ քանիցս գնահատուած ֆրանսացի քննադատներու կողմէ։

Մարսիլիոյ P. T. T.ն (Թղթատար-հեռագրական վարչութեան անթել հեռախօսի կայանը) սովորութիւն ունի ամէն երեքշաբթի որոշեալ ժամուն մը անթելով լսելի ընելու ծանօթ բանաստեղծներու գործերը, «կէս ժամ բանաստեղծութիւն» անունին տակ։

Le Petit Marseillais կը գրէ թէ 7 յուլիս երեքշաբթի օրուան «կէս ժամ բանաստեղծութիւն»ը յատկացուած է Պ. Գ. Սայապալեանի քերթուածներուն, որոնց ընտրելագոյնները արտասանուած են արուեստագէտ Պ. Հանրի Վալըրէնի կողմէ։

Առաջին անգամն է որ հայազգի բանաստեղծ մը ֆրանսական պետական հիմնարկութեան մը կողմէ կ'արժանանայ այսպիսի պատիւի մը։

Ցիշենք այս առթիւ Պ. Գ. Սայապալեան մօտիկ ազգականն է մեր նահատակ ընկերներէն Ժագ Սայապալեանի։

Հայկակ

ԱՓԻՈՆԻ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Ժընեւի մէջ տեղի ունեցաւ ափիոնի միջազգային համաժողովը ուր Թուրքիոյ կողմէ պատուիրակ կը գտնուէր Հասան պէյ։ Համաժողովին վիճաբանութիւններուն մեծ կարեւորութեամբ հետեւեցան շահագրգռուող շրջանակները։

Համաժողովին տուած որոշումներուն համաձայն, Թուրքիոյ ափիոնի արտադրութեան հարիւրին ութսունը պիտի գնուի Եւրոպայի մէջ բացուելիք գործարաններու կողմէ։ Այս առթիւ հրապարակին վրայ զրոյց կը շրջի թէ ափիոնի արտադրութիւնը կառավարութեան մենաշնորհը պիտի ըլլայ։

Այս առթիւ, պատկան շրջանակներու տեղեկութեանց համաձայն, Թուրք կառավարութիւնը մենաշնորհ պիտի դարձնէ ափիոնի արտադրութեանց պատրաստութիւնը։ Այսինքն մորֆին, էրոյին եւ ափիոնէն հանուելիք այս կարգի թմրեցուցիչները պիտի պատրաստուին միայն կառավարութեան բանալիք գործարաններուն մէջ, եւ ներկայիս գոյութիւն ունեցող գործարանները պիտի փակուին։

Հում ափիոնի արտածումը ազատ պիտի ըլլայ. միայն թէ պաշտօնական կազմակերպութիւն մը այս արտածումը հակակշռի տակ պիտի առնէ։ Ափիոնի համաժողովէն վերջ, կառավարութիւնը օրէնք մը պիտի հանէ ափիոնի արտածման եւ ափիոնի արտադրութիւններու մասին։

Ի ՆՊԱՍՏ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ

Լոնտոնի մէջ մեծ հաւաքոյթ մը տեղի ունեցաւ ի նպաստ զինաթափութեան։ Խօսեցան երեք քաղաքական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները, Մաքտոնըլտ՝ աշխատաւորական, Պոլտուին՝ պահպանողական, Լոյտ Ճորճ՝ արմատական։

Մաքտոնըլտ ըսաւ.— Զինաթափութեան հարցը անոնցմէ է, ուր համբերութիւնը կը կատարէ ամէնէն մեծ դերը։ Ապահովութիւնը աւելի կը կայանայ պատերազմի պատճառները վերցնելուն քան թէ զինուելուն մէջ։

Մաքտոնըլտ վերջացուց ըսելով.— Ահա կ'երթանք դրական արդիւնքներ ստանալու վճռականութեամբ...

Պոլտուին յայտարարեց թէ ամբողջովին համամիտ է Անգլիոյ վարչապետին տեսակէտներուն, — Մեր օդանաւային ելեւմուտքը, ըսաւ, կը ներկայացնէ մեր ազգային ելեւմուտքին 2ուկէս առ հարիւրը միայն, մինչ Իտալիայինը եւ Միացեալ Նահանգներունը 4 առ հարիւրը, իսկ Ֆրանսայինը 5 առ հարիւր։

Նոյն իմաստով խօսեցաւ նաեւ Լոյտ Ճորճ որմէ յետոյ ունկնդիրները քուէարկեցին բանաձեւ մը, որով կը պահանջեն կառավարութենէն որ ջանք չխնայէ ապահովելու համար պատերազմական ուժերու իրական նուազում մը՝ յառաջիկայ զինաթափութեան համաժողովին մէջ։

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Մասնաւորապէս առողջապահական հրատարակութիւններն էին իր հետաքրքրութիւնը գրաւողները։ Կը ցաւէր սակայն որ Պոլսոյ մամուլին մէջ քաղաքական անպէտ տեղեկութեանց եւ խորհրդածութեանց շատ լայնկեկ բաժին մը յատկացնելով, անգին կը մոռցուին այն նիւթերը որոնց ընթերցումէն ժողովուրդը, մանաւանդ երկրին ժողովուրդը, կրնար սքանչելապէս օգտուիլ իր բարոյական ու նիւթական բարւոքման համար։ Կարդացածներէն սորվածները կը ջանար հնարաւոր եղածին չափ գործադրել տալ։ Օրինակի համար, գեղը առատ ջուր ունէր, ու տէրտէրը ծայրայեղ խստութեամբ հսկեց ժողովուրդին մաքրութեանը։ Աղէկ հիւանդուողներուն հաղորդութիւն չէր տար. «Աստուած ո՛չ միայն մաքուր հոգւով, այլեւ մաքուր մարմնով ալ պէտք է ընդունիլ», կը խրատէր։ Պոլիս գացող իր աշակերտներուն յանձնարարեց կարգ մը ընթացիկ դեղեր ղրկել, ի միջի այլոց՝ քինին։ Հիւանդներ կը դարմանէր առողջապահական եւ բժշկական հրատարակութեանց օգնութեամբ։

Լրագիրներուն մէջ խոզին օգտակարութեան վրայ տեղեկութիւններ կարդալով, որոշեց մահմետականներուն ատելի կենդանիներէն գեղը քանի մը հատ մտցնել։ Ըրաւ չըրաւ, մինչեւ Երզրումէն խոզ ճարեց ու գեղը բերել տուաւ եւ արտերը սայլեց։ Բազմածինը կ'աճէր ու կը շատնար, առանց ժողովրդեան բեռ մը ըլլալու, վեց ամիսը անգամ մը տասնըհինգ քսան ձագ ցրնկնելով։ Տարին հազիւ մէկ երկու անգամ միսի երես տեսնող գիւղացին հիմակ յաճախակի խորոված համ կ'առնէր։

Այս խոզաբուծութիւնը գեղի ապագային վրայ օգտակարապէս ազդելու առիթ մը եղաւ։ Օրին մէկը, Թուրք զինուորները այդ գեղը իջան, ուր շատոնց այցելած չէին։ Ուզեցին, ըստ սովորութեան, կերակրուիլ, բայց խոզէն զատ ուրիշ անասուն չտեսան։ Հարիւրապետը սաստիկ բարկանալով՝ ոչխար ծեծեց։ Տէրտէրը վրայ հասաւ, ողբաց խաչնամահին ըրած կոտորածներուն վրայ, ըսաւ թէ իրենք ալ աղքատութենէն ստիպեալ՝ այդ աղտոտ կենդանին կը պահէին։ Գանգատեցաւ երաշտութեան մասին, ու խօսելով խօսելով, հարիւրապետը մինչեւ իր տնակը տարաւ։ Հոն քանի մը հաւկիթ ճարեց, ճուտ մը մորթեց եւ մարդուն հրամցուց։ Հասկցուց թէ «ունեցածնին չունեցածնին ան էր»։ Ետքէն ալ Թուրքին ափը ատամնավարձ մը դրաւ։ Զինուորականը կշտացած՝ զօրքերը վերցուց, «տմարդներուն գեղը ուտելիք չկայ» ըսելով։ Անցան գացին մէկ երկու ժամ հեռու գտնուող Քիւրտ մեծ գեղ մը։ Հոնտեղի Քիւրտերը գիտէին թէ իրենց դրացի Հայոց գեղը խոզ կար։ Արդէն Տոմուզլարըն քէօյի — խոզերուն գեղը— կ'անուանէին զայն. զօրքերն ալ գործը մեծցուցին. ամբողջ գեղը իրենց աչքին խոզով ծածկուած երեւցեր էր։ Այդ այցէն յետոյ «Տոմուզլարըն քէօյի»ն ժողովուրդին բերանը «Տոմուզ քէօյի» փոխուեցաւ ու մինչեւ իսկ կէս պաշտօնական յորջորջման պէս բան մը եղաւ։ Շնորհիւ խոզերու համբաւին, ա՛լ այդ կողմէն անցնող դարձող անօթի զօրքերը գեղը կանգ չէին առներ։

Հարկահաւաքներն ալ, նախապէս կշտանալէ յետոյ հոն գալու խոհեմութիւնը կ'ունենային։ Այս ամէն առաւելութեանց վրայ կը բարդուէր տուրքէ ազատագրումը։ Խոզը անտէր կենդանի մը կը սեպուէր, արտերը ինկած, ինչպէս թռչունը օդին մէջ. ոչ ոք անոր համար տուրք վճարելու պարտական էր։ Ու կառավարական պաշտօնեաներն ալ մօտերնէն ընաւ չէին անցըներ խոզին ձեռք դպցնել։ Զգուանքն ալ սրբութեան պէս սարսափազդեցիկ է։

— Ա՛խ, կ'ըսէր տէր Յուսիկ, եթէ Հայաստանի ամէն գեղերն ու քաղաքները խոզով լեցուին, հարստահարութեանց խնդիրը արդէն լուծուած կ'ըլլայ։

***

Գաբօն դեռ պզտիկ տղայ եղած ատեն «անհաւատներուն» դէմ ատելութեամբը արդէն ապազայ մը կը խոստանար։ Ամէն անգամ որ մօտակայ գեղ մը երթար, եւ չէր դառնար, առանց ճամբան Թուրքի ու Քիւրտի լակոտներու հետ կռուի բռնուած ըլլալու։ Նախայարձակը միշտ ինքը։

— Քեզի ի՞նչ ըրին որ անոնց զարկիր, կը հարցնէին։

— Բան մը չըրին։

— Է, ինչո՞ւ զարկիր։

— Անհաւատ են։

Գեղին տէրտէրը մօրուքին տակէն կը մրթմրթար։

— Սրիկ փշիկ պզտիկուց յայտնի է,

Հայրը, գեղին հարուստը, հետեւաբար եւ խոհեմութեան մարմնացումը, քանի մը ապտակով կը վարձատրէր տղուն կրօնամոլութիւնը։

«Ասանկ մեծնայ նէ, օր մը ամբողջ գեղին գլխուն փորձանք պիտի բերէ», կ'ըսէր։ Ու տէրտէրոջը վրայ վազելով կը պահանջէր զաւկին խիստ ապաշխարանք դնել։ Տէր Թադէոս սակայն Գաբօին կը խնայէր, միտքը զայն իրեն փեսայացնել ըլլալու էր։ Տղուն հայրը հարուստ էր, այսինքն՝ գեղին երկու մեծագոյն արտերուն տէրը, զաւակն ալ մէկ հատիկը։ Քահանան ալ աղջիկ մը ունէր միայն։ Օրին մէկն ալ երկու կողմէն հաւանեցան խնամիանալու։

Գաբրիէլը ապագային իր աներոջը պիտի յաջորդէր։ Տէրտէրը սկսաւ իր փեսացուին կարդալ գրել սորվեցնել։ Աշակերտը քիչ ատենէն վարժապետին բոլոր գիտցածները ինքն ալ սորվեցաւ։ Կարդալու արդէն ուրիշ բան չկար, բայց եթէ ժամական մէկ երկու գիրք։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Բրտակյան շարժումները

«Աիրամ»ի սեփական թղթակիցը յուլիս 1 թուականով Ամմանէն կը գրէ իր թերթին.

— Թրքական զինուորական ուժեր տարւոյս սկիզբէն ի վեր կը ճամբուէին դէպի Թուրքեւպարսիկ սահմանագլուխը՝ քիւրտ շարժումներու հաւանական ծաւալումը կանխելու համար: Այդ զինուորներէն մաս մը իրենց պատերազմական գոյքերով միացած են Ջիլալիի քիւրտ ցեղապետներուն:

Թուրք իշխանութիւնները այդ առթիւ Պարսիկներու աջակցութիւնը խնդրած են եւ միացեալ ուժերով ապստամբներու դէմ ելած են: Քիւրտերու կողմէ այդ կռիւին մէջ գործածուած զէնքերը թրքական բանակին յատուկ թնդանօթները եւայլ զէնքերն էին որ Թուրք բանակէն ապստամբներու կողմը անցնող զինուորները իրենց հետ բերած էին:

Ի վերջոյ պարսիկ բանակէն Օմար խան, Շագաֆ քիւրտ աշիրէթին պետը, իր հազար զինուոր հետեւորդներով ապստամբներու կողմը անցաւ:

Արարատ լեռը, ինչպէս եւ Սալմաստ քաղաքը ապստամբներու ձեռք անցած են:

⁂ Պէյրութէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, Դամասկոսի տեղական իշխանութիւնները արտօնեցին որ քրտական ըմբոստութեան հետեւանքով Դամասկոսի մէջ բանտարկուած Քիւրտերը իրենց երկիրը վերադառնան, Հիւսիսային կողմը:

Ֆրանսացի օդանաւորդներու ձախողումը

Ֆրանսացի օդանաւորդները Տօրէ, Լը Պրի եւ մեքենավարը Մէժէն, որոնք անցեալ կիրակի, Պուռժէի կայանէն մեկներ էին դէպի Թոքիօ, ուղիղ գծով եւ առանց հանգրուանի կտրելու հեռաւորութեան մրցանիշը, ձախողեցան իրենց ձեռնարկին մէջ:

Մոսկուայէն, բոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ օդանաւը փոթորիկի բռնուեցաւ: Օդանաւորդներէն երկուքը ստիպուեցան անկարգելով վար իջնալ, մինչ երրորդը կը գրաւէր օդանաւը գետին իջեցնելու գործով, Իրքուցքէն 500 քիլոմեդր դէպի արեւմուտք, Նիշնէ-Ուտինսք կոչուած վայրը:

Օդանաւորդները որոնցմէ երկուքը վիրաւորուած են թեթեւօրէն, Մոսկուա մեկնեցան շոգեկառքով:

Դժոխային մեքենայ Ռուսիոյ մէջ

Դժոխային մեքենայ մը պայթեցաւ էքաթէրինպուրկի հետեւակազօրաց 6րդ զօրագունդի սպայակոյտի կեդրոնատեղիին մէջ: Վեց սպաներ սպաննուեցան: կան նաեւ 12 վիրաւորներ:

Երկրաշարժ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի մէջ

Բուռն ցնցումներ զգալի եղան Լէմնոսի եւ Աթէնքի մէջ: Նիւթական եւ մարդկային վնաս չկայ:

Էտիրնէէն տրուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ հոն եւս ցնցումներ զգալի եղած են կէս գիշերին:

Պոլսոյ դիտարանն եւս ցնցումներ արձանագրած է 350 քիլոմեդր դէպի հարաւ-արեւմուտք:

Պապը եւ ֆաշիստները դէմ դէմի

Հռոմի Պապին վերջին կոնդակը ի նպաստ կաթոլիկ հաստատութեանց, ամբողջ Իտալիոյ մէջ տեղի տուած է զանազան ցոյցերու:

Այս կոնդակին դէմ, ֆաշիստական գերագոյն խորհուրդը երեք կէտերով բողոք մը հրատարակեց: 1) կոնդակը կը հաւաստէր թէ սեւ շապկաւորները իրենց երդումը կուտան հացի, ասպարէզի եւ կեանքի համար: Ֆաշիստ կեդրոնը կը հաւաստէ թէ սեւ շապկաւորները ցոյց տուած են որ գիտեն հրաժարիլ հացէն, ասպարէզէն, եւ նոյնիսկ կեանքէն, երբ այդ կը պահանջէ հայրենիքի շահը եւ ֆաշիստական յեղափոխութիւնը: 2) Ֆաշիստական կուսակցութիւնը մարտական կազմակերպութիւն մըն է, իր զինուորական նպատակներով, յեղափոխութիւն կատարած է եւ հրամայական պարտականութիւնն ունի զայն պաշտպանելու որու դէմ որ ըլլայ:

Ֆաշիստ կեդրոնը զայրոյթով կը մերժէ Պապին արտասահման ուղղած կոչը, որ կը հաւաստէր թէ Ազատ-Որմնադիրները առաջնակարգ տեղ կը գրաւեն ֆաշիստական շարքերուն մէջ: Ֆաշիստներու դիրքը շատ յստակ է այդ մասին: Ազատ-Որմնադիրներու պետը բանտարկուած է Ներկայիս կղզիներուն մէջ: 3) Ֆաշիստ կեդրոնը կը հսկէ որ Ազատ-Որմնադիրներն ու ազատականները չկարենան որեւէ կերպով վերսկսիլ իրենց նախկին գործունէութիւնը, նոյնիսկ ներկայ վարչաձեւէն դուրս:

Այս հաւաստումներէն յետոյ, ֆաշիստ կեդրոնը կը հաստատէ թէ Վատիկանի եւ Ազատ-Որմնադիրներու միջեւ կապ կայ, ընդդէմ ֆաշիստ պետութեան:

Պուլկարիոյ համայնավարներուն դէմ

Պուլկարիոյ համայնավարները մեծ գործունէութեան լծուած են ուժ տալու համար գործադուլի շարժումներուն: Այս կացութեան առջեւ, պուլկար կառավարութիւնը որոշած է խիստ միջոցներու դիմել, զսպելու համար այս շարժումը:

Պուլկարիոյ Ներքին Նախարարութիւնը արգիլեց համայնավարական հաւաքոյթները, հրապարակային յայտարարութիւններն ու կոչերը:

Կառավարութիւնը կը յայտնէ թէ վճռած է գործել չափազանց խստութեամբ, բոլոր տարրերուն դէմ, որոնք կը ձգտին երկրին հանդարտութիւնը վրդովել եւ այս մտադրութեամբ ալ որոշած է փակել Պուրկազի, Սլիվէնի, Խասքովոյի, Եանպոլի, Փլովտիվի, Փազարճըքի եւ Սօֆիայի համայնավար ակումբները:

Վերջին խռովութեանց ընթացքին ձերբակալուած անձերը պիտի արտաքսուին երկրին ներսէն:

Միւս կողմէ, նկատելով որ վերջին ընտրութեանց մէջ շահող համայնավարերեսփոխանները, Մոսկուայի թելադրութեամբ՝ մեծ դեր կատարած են խռովութեանց ընթացքին, կառավարութիւնը մտադրած է ջնջել անոնց երեսփոխանութիւնը:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ
ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ-ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

Կը խօսի ԸՆԿ. Բ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

Ազգի մը կազմութեան ազդակները նիւթի մասին

(Շարունակութիւն Նախորդ դասախօսութեան)

կը հրաւիրուին «Քրիստափոր», Ռոստոմ», «Իշխան», «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէներու ընկերները, ինչպէս նաեւ Պատանեկան միութեան անդամները:

ՊՈՄՕՆ ՍԷՆ-ԺԻԻԼԻԷՆ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Բ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները

ԿԱՐՏԱՆ.— Այս կիրակի ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

Կը խօսի ԸՆԿ. Բ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վիէնի նորակազմ Պատ. միութեան կողմէ: Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Բանթինի մէջ:

Կը խօսին՝ դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ եւ Պ. Բ. ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԷԼ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ»

գեղարուեստական բաժին — Մուտքը ազատ է

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբի կողմէ

ի նպաստ Խաժակ Ակումբ — դպրոցի

19 Յուլիս Կիրակի ժամը 2.30ին

Վիէնի Սերքըլ Քաթոլիկ սրահին մէջ, Սէն Մօրիս եկեղեցիին կից

Ղեկավարութեամբ դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ»

Տոմսերու գիները՝ Ա. կարգ 5 ֆր. Բ. կարգ 3 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԱՆԻԷՌ, Պուա-Քոլոնպի կոմիտէի դասախօսական վիճաբանական ժողովը վաղը ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին 80 rue Charles Hefrous, Bois Colombes.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան կոմիտէին ընդհանուր ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ուկէսին նոր ակումբին մէջ, 241, Rue J. J. Rousseau՝ կարեւոր օրակարգ՝ բոլոր խումբերու ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գ Ա Ր Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Միութեան գրադարան ընթերցասրահին մէջ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԻՍ, Գ. Թ.— 73:

Շաս, Գ. Տ.— 35:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳԻՐ

176 էջնոց հոյակապ հրատարակութիւն մը՝ գրական, գեղարուեստական եւ պատմական ճոխ նիւթերով՝ կ՚աշխատակցին հայ ծանօթ գրողներ՝ Տարեկան՝ 125 ֆրանք՝ ջոկէ հատը 12.50 ֆրանք:

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Mr. le Prince, Paris 6e. Tél. Dan. 88-65.

Փարիզի *ամէնէն գեղեցիկ գլխարկները* F. Sorbier *մօտ,* 11 rue Lafayette *եւ* 11 Place de la Madeleine. *Գիները անմրցելի:*

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւդթ. եւ վարիսի: Ամէնօր 9-12, 2-8, Կիր. 9-12:*

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Միութեան Պիյեանքուրի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին նոր Ակումբին մէջ (Rue J. J. Rousseau)՝ կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի ժողովը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 241 Rue J. J. Rousseaux, *Իսի լէՄուլինօ: Բոլոր ընկերները եւընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ Կ. Մասնաճիւղի ներկայացուցիչը:*

ՄԱՐՍԻԼԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ծախու են *Քանըպիէռէն միայն 12 վայրկեան հեռու եւ մինչեւ կէս գիշեր թրամ. (թիւ 29) հաղորդակցութիւն ունեցող շրջանի մէջ 140 քառ. մեթր տարածութեամբ հողաբաժիններ: Առանց կանխավճարի, միայն ամսական 300 ֆրանք վճարում: Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն եւ կայուղիները պատրաստ: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Լուտվիկ Տիարպէքիրլեանի կամ Մելքոնեանի, ամէն օր Պաո տէ Լիօն, Գուռ Պէլզօնս* (Bar des Lions, Cours Belsonce). Marseille.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

EMPIRE Միւզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

Le Gérant H STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՅՈՒԼԻՍ 1931
17 JUILLET 1931

Գին՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1622

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՔՆԱԽԱԲԷՈՒԹԻՒՆ

«Յուսաբեր» կը ստիպէ մեզ նորէն անդրադառնալ հարցի մը, որ սկսեր է թնճուկ դառնալ։

Պատասխանելով իր հրաւէրին, ուզեր էինք ճշդել շարք մը թիւրիմացութիւններ, Թուրքիոյ մէջ կատարուած փոփոխութեանց մասին։(«Յառաջ» յունիս 12, 13 և 17)։ Սկիզբէն ի վեր, եւ այս անգամ ալ, մեր ուղղութիւնն է եղած «տեսնել այն ինչ որ կայ եւ տեսնել այնպէս ինչպէս որ կայ»։

«Յուսաբեր» ուրիշ պատասխան ստացած չըլլալով, հարկ դատեր է վիճաբանական— աւելի ճիշդ՝ ակադեմական— սեղան մը սարքել, «Յառաջ»ի երեք խմբագրականներուն շուրջ։

Սեղանին գլուխը կը տեսնենք մեր Թրքագէտ բարեկամը, «Ճակատամարտ»ի վաղուան «Ծերուկ»ը (Ռուբէն Տօնապետեան), որ ունի երկար յայտարարութիւն մը։ Իսկ խմբագրութիւնը մեր պատասխանին յատկացուցած է երեք խմբագրականներ, (Յուլիս 6, 7 եւ 8)։

Վերապահելով մեր պատասխանը «Յուսաբեր»ի աշխատակցին, խօսինք երեք խմբագրականներու մասին։

×

Դժբախտաբար, մեր պաշտօնակիցը գլխիվայր շրջած է բուն հարցը, եւ բռնած է ուղի մը որ կը սպառնայ յանգիլ բիւզանդական ասուլիսի։

Մենք ուշադրութեան յանձներ էինք եւ կը յանձնենք տեղի ունեցած փոփոխութիւնները՝ իբրեւ անվիճելի իրողութիւններ, որոնք հետքեր ձգած են եւ պիտի ձգեն անպայման։

«Յուսաբեր» քիչ մը պատմութիւն կը քրքրէ, կը խօսի ազգի, ցեղի, յեղափոխութեան եւ ուրիշ բաներու մասին, եւ կը յանգի եզրակացութեան մը որ ամենեւին կապ չունի դրուած հարցին հետ։

Մեր պաշտօնակիցը նոյնութեամբ կ'իւրացնէ եւ կ'ընդլայնէ իր աշխատակցին հիմնական տեսակէտը — թէ Թուրքին «զաֆա»ն չի փոխուիր, հետեւաբար եղած «բարեփոխումները» անարժէք են։ (Միջանկեալ ըսենք որ այս չակերտաւոր բառը, «բարեփոխումներ», չկայ մեր խմբագրականներուն մէջ)։

Ինչպէս ըսինք, եթէ վիճաբանութիւնը պիտի շարունակուի այս գետնին վրայ, մենք սիրայօժար տեղի կուտանք։

Զափազանց լպրծուն է այդ գետինը, որուն վրայ մոլորած է ընկ. Ա. Ահարոնեանն ալ, «Հայրենիք»ի մէջ հրատարակուած շարքով մը։ Մեր վճիռները չեն որ պիտի լուսաբանեն այս խնդիրը, եւ լաւ է որ ամփոփուինք եղածին վրայ, փոխանակ խրելու անելի մը մէջ։

×

«Յուսաբեր»ը մասնաւորապէս կը խրտչի «յեղափոխական» բառէն, զոր գործածեր էինք Թուրքիոյ մէջ կատարուած փոփոխութեանց մասին։ Եւ կը խաղայ բառին հետ։

Այս բացատրութիւնը շատ էր տեսած նաեւ Աթէնքի «Նոր Օր»ը, չակերտի մէջ առնելով «յեղաշրջում» բառն իսկ, եւ արձակելով հետեւեալ տարօրինակ վճիռները.

— «Թուրք յեղաշրջումը անսովոր երեւոյթ չէ։ Ֆէսին տեղ գըլխարկը, արաբական տառերուն տեղ լատինականը, թրքուհիներու ընկերային վիճակին բարելաւումը, կրօնքին եւ պետութեան անջատումը, հանրապետական կարգերու հաստատումը՝ շատ սովորական ու բացատրելի երեւոյթներ են, որոնք յառաջդիմութիւն ենթադրել տալէ հեռու են։

«. . . Թուրք յեղաշրջումը դէպքերու բնականոն դասաւորումին հետեւանքն էր։ Թուրքիոյ համար նոր շրջան մը չբացաւ ան, որովհետեւ Թուրք ժողովուրդը եւ մտաւորականութիւնը դեր չունեցան անոր մէջ։ Թրքական յեղափոխութիւն չէ ան, այլ պատերազմին յաջորդող համաշխարհային յեղափոխական հոսանքներուն մէկ խաղը, յետադիմական խաղ մը»։ (Նոր Օր, 27 յունիս)։

Եգիպտոսի մեր պաշտօնակիցը «յեղափոխական» ըսելով, կը հասկնայ երեք բան,— «արմատական ձեւերով հանրային եւ պետական կեանքին մէջ կատարուող խորին եւ արագ փոփոխութիւններ»։

Եւ իբրեւ բաղդատութիւն կամ հակադրութիւն կը յիշէ Անգլիան,— միշտ Անգլիան,—

«Ուր յատկապէս վերջին երկու դարերուն այս երեւոյթներէն եւ ոչ մէկը տեղի ունեցաւ եւ ուր սակայն կատարուեցան պատմութեան թերեւս մեծագոյն եւ իրական յեղափոխութիւնները — անձայն, անցնցում, անարիւն եւ անթոհչք»։ (7 յուլիս)

«Յեղափոխական» բառը, մեզի համար — եւ յատկապէս ա՛յս պարագային — կը նշանակէ բուռն, տարերային եւ արմատական շարժում, փոփոխութիւն։ Այն ինչ որ կը կատարուի, կը պարտադրուի ներսէն կամ դուրսէն, առանց կարգի սպասելու։ Առանց նկատի առնելու միջավայրը և ընկերային պայմանները։ Ցնցում մը որ կը սարսէ, կը տապալէ տիրող կարգ ու սարքը, եւ անոր տեղ կը հաստատէ նորը։

Անգլիոյ օրինակը բոլորովին անյարմար է այստեղ։ Մանաւանդ որ, Տարվինի հայրենիքը սկիզբէն ի վեր եղած է բարեշրջական — նոյնիսկ ընկերվարութեան մէջ — եւ «Յուսաբեր»ին յիշած օրինակն ալ բարեշրջական հոլովոյթ է։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Բարեգործականի թերութիւններուն նուիրուած յօդուածաշարքի մը մէջ, Սոֆիայի «Նոր Արաքս»ը դիտել կուտայ իբրեւ եզրակացութիւն (30 յունիս).

— «Մեր հիմնական պահանջն է, որ Բարեգործականը իրօ՛ք դառնայ համազգային կազմակերպութիւն։ Ու, առաջին հերթին, ժողովրդականանայ։

Ան պէտք է հիմնովին բարեփոխէ իր կանոնադրութիւնը, հնարաւորութիւն տալով որ իւրաքանչիւր հայ, ամիսը 5 լէվայէն սկսած մինչեւ հինգ; ու հինգ անգամ, զուիցերական ֆր., իր յուման մուծէ Բարեգործականի գանձը եւ անդամակցի անոր։ Թող ամէն ոք իր կարողութեան չափով ու սրտէն բխածով մասնակցի Բարեգործականին, առանց սակայն զրկուելու իր ձայնի իրաւունքէն։

Այս պարագային, կասկած չկայ Բարեգործականը քանի մը հազար անդամներու փոխարէն պիտի հաշուէ քանի մը տասնեակ հազար անդամներ, այսինքն իրօք համազգային դիմագիծ պիտի ունենայ։ Հանրային Միութեան մը մէջ դաս մը անդամներու մինչեւ 20 ձայնի իրաւունք տալը եւ մնացեալ անդամներու 95 առ հարիւրը ձայնի իրաւունքէն զրկելը, կը նշանակէ ոչ միայն տիպար համաժողովրդական կազմակերպութիւն դարձնել զայն, այլեւ աստիճանաբար խախտել անոր գոյութիւնը, եւ քար առ քար քանդել անոր շէնքի հիմերը։ Բարեգործականը, ուրեմն, ճշմարտապէս պիտի ժողովրդականացնել եւ մեր ժողովուրդը պիտի բերել մասնակից դարձնել անոր բոլոր իրաւունքներուն եւ պարտականութիւններուն։

Ու նաեւ պէտքէ փոխել Բարեգործականի բիւրոկրատիկ մեքենան։ Անսահման կեդրոնացումը բացասական է ոչ միայն իբրեւ սկզբունք, այլեւ իբրեւ գործնական քաղաքականութիւն։ կարելի չէ հանրային մեծ կազմակերպութեան մը ընդարձակ գործառնութիւնը բացառապէս կեդրոնացնել միակ վարչութեան մը ոչ միայն երեք, այլեւ նոյն իսկ... բացակայ անդամներու ձեռքը (յօդուած 14 եւ 15)։

Մեր բացարձակ պահանջն է, որ Բարեգործականը վերջ դնէ իր գերազանցօրէն առեւտրական կամ իր համբաւաւոր Թըրըստային քաղաքականութեան, անձեռնմխելի պահելով իր հսկայական գումարները։ Գիտակցաբար գործուած յանցանք է այդ, մանաւանդ այս օրերուն, երբ աւելի քան երբեք ծով կարիքներ ունի հայ կեանքը եւ հրամայական պահանջներ կ'առաջադրէ ոչ միայն հայ իրականութիւնը, այլեւ ինքը, Բարեգործականը, իր վերջին նշանաւոր «ուղեգիծ»ով։»

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՍԴԵՐԼԻՆԸ Կ'ԻՋՆԱՅ.— Լոնտոնի Սակարանը կը շարունակէ ազդուիլ քաղաքական լուրերէն եւ ոսկիի դէպի ցամաք փախուստի վախէն։ Անգլիականը որ երէկ կէս օրին բարձրացեր էր 123.50ի, ինկաւ 122.80ի։

ԷՅՖԷԼՆ Ի ՎԱՐ.— Նախորդ օր, ռուս աղջիկ մը 20 տարու, Էյֆէլի աշտարակէն վար նետուելով անձնասպան եղաւ։ Իր ազգականուհին որ իրեն կ'ընկերակցէր, փորձեց ետեւէն նետուիլ, սակայն ներկաները յաջողեցան զայն զսպել։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԼԱՎԱԼ, ՊՐԻԱՆ, ՀԷՆՏԸՐՍԸՆ ԿԸ ՏԵՍԱԿՑԻՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆՆԵՐՈՒ ՃՆՇՈՒՄԻՆ ՎՐԱՅ՝ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ ՆԵՐՔԻՆ ԴՐԱՄԷՆ

Անգլիոյ արտաքին նախարարին՝ Հէնտըրսընի, եւ ամերիկեան նախարարին Սթիմսընի Փարիզ ժամանումով, Ֆրանսայի մայրաքաղաքը կրկին կը դառնայ գերման տագնապի լուծման բանալին։

Հէնտըրսըն տեսակցութիւններ ունեցաւ Պրիանի հետ, օրուան կարեւոր հարցերուն եւ մասնաւորաբար Գերմանիոյ տագնապին մասին։ Խօսակցութիւնը ընդհանրապէս դարձած է Գերմանիոյ օգնելու անհրաժեշտութեան մասին, եթէ սակայն յստակօրէն փափաք յայտնէ եւ առ այդ, ջանայ ստեղծել քաղաքական նպաստաւոր մթնոլորտ մը։

Այս մասին ֆրանսական եւ անգլիական տեսակէտները նոյնն են գրեթէ, այն տարբերութեամբ սակայն, որ Անգլիա, ինչպէս նաեւ Ամերիկա, կ'ուզեն ելեւմտական օգնութեան եւ քաղաքական երաշխիքներու հարցերը սերտօրէն կապել զինաթափութեան հարցին եւ այսպէս, նախապատրաստել 1932ի զինաթափութեան խորհրդաժողովը։ Հէնտըրսըն արդէն մեկնեցաւ Պերլին, ուր, Անգլիոյ վարչապետին՝ Մաքտոնալտի հետ, պիտի աշխատին համաձայնութեան եզրեր գտնելու, նկատի ունենալով ֆրանսական պահանջները։ Ֆրանսա չէ հրաժարած պահանջելէ քաղաքական երաշխիքներ, իբր դարման Գերմանիոյ տրուելիք ելեւմտական օժանդակութեան։

Հէնտըրսըն, Պերլին մեկնելէ առաջ, կրկին տեսակցեցաւ Պրիանի եւ Լավալի հետ, այս անգամ, ի ներկայութեան Սթիմսընի։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ՃԻԳԵՐԸ

Գերման դահլիճը եւ Րայխսպանքը որոնք մտադիր էին ներքին շրջաբերութեան յատուկ դրամ հրապարակ հանել, (400 միլիոն մարքի արժէքով) հրաժարեցան այս ծրագրէն, գերման դրամատուններու ճնշումին վրայ եւ որոշեցին վերջին ճիգ մը եւս ընել փրկելու համար գերման դրամը։

Րայխսպանքի կանոնագրութիւնը՝ թղթադրամի շրջաբերութեան յատուկ ոսկիի օրինական սակը կը նկատէ 40 առ հարիւր։ Յատուկ հրովարտակ մը այս սակը վերածեց 30 առ հարիւրի։ Րայխսպանքը իր տրամադրութեան տակ ունի 1500 միլիոն ոսկի մարք եւ օտար արժէքաւոր դրամներու մեծ պահեստ մը, որով պիտի կրնայ,օրինաւոր կերպով տպագրել եւ շրջաբերութեան դնել 800 միլիոն մարքի գումար մը եւս։

ԾԱՆՕԹ.— Ամենավերջին լուրի մը համաձայն, Գերմանիա հրաժարած է իր այս մտադրութենէն ալ եւ կը պահէ հարիւրին 40ի ոսկի երաշխաւորութեան սակը։

Ասկից զատ, որոշուած է նաեւ զեղչի պաշտօնական սակը բարձրացնել 7էն 10 առ հարիւրի։ Իսկ արտասահման դրամի փոխադրութիւնը արգիլուած է։

Օտար դրամներու առեւտուրի մենաշնորհը կ'իյնայ Րայխսպանքի, որուն արտօնութեամբը միայն, ուրիշ դրամատուններ պիտի կրնան զբաղիլ օտար դրամներու առուծախով. իսկ որ եւ է պարագայի տակ օտար դրամները չպիտի փոխանակուին ներքին դրամներով՝ Պերլինի սակարանին գիներէն աւելի բարձր գիներով։ Օտար դրամով տրուած չէքերը, մուրհակները եւլն. ենթարկուած են դրամի յատուկ կանոնադրութեան։

Դրամատուները պիտի կրնան բանալ իրենց գրասենեակները, սակայն շատ փոքր վճարումներ ընելու պայմանով։ Միայն, օրավարձքերու եւ թոշակներու յատուկ դրամական պահանջները պիտի ստանան լիակատար գոհացում, ստուգումէ վերջ սակայն։

ՊՐԻՒՆԻՆԿ ՊԻՏԻ ԳԱ՞Յ ՓԱՐԻԶ

Պերլինի մէջ շատ կը խօսուի Պրիւնինկի եւ Քուրցիուսի Փարիզ այցելութեան մասին։ Սակայն ամէնէն յամառ կարծիքն այն է թէ գերման նախարարները պիտի նախընտրեն Փարիզ գալ բանակցելու այն ատեն միայն, երբ հրամանագրուած վերջին միջոցները տան սպասուած նպաստաւոր արդիւնքը, որպէսզի Գերմանիոյ ներկայացուցիչները չբանակցին աննպաստ պայմաններու մէջ, երբ դեռ երկրին վիճակը չափազանց ճգնաժամային է։

ՐԱՅԽՍՊԱՆՔԻ ՏՆՕՐԷՆԸ

Պերլինի քաղաքական եւ ելեւմտական շրջանակներուն մէջ զրոյց կը շրջի թէ կառավարութիւնը մտադիր է գործի հրաւիրելու տքթ. Շախթը իբր «դրամներու գործավար»։

Նոյնպէս գերմանական կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ տքթ. Լութեր մտադիր է լքել Րայխսպանքի տնօրէնութեան պաշտօնը, ստանձնելու համար ազգ. տնտեսութեան նախարարութիւնը եւ թէ Լութերի պիտի յաջորդէ Շախթ։

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՇՈՒՐՋ

Գերմանիոյ աջ ու ձախ կուսակցութիւնները կը շարունակեն պահանջել որ խորհրդարանը նիստի հրաւիրուի։ Որոշումը պիտի տրուի այսօր, կուսակցութեանց պետերու ժողո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ՎԷՃԸ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ ԴԱՏ ԿԸ ԲԱՆԱՆ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ԴԷՄ

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ Ազգ. Ժողովին մէջ մամուլի խնդրին վիճաբանութենէն յետոյ ընդդիմադիր թերթերուն հրատարակութիւնները ժողովի շրջանակներուն մէջ շատ գէշ ազդեցութիւն մը առաջ բերած են։ Բազմաթիւ երեսփոխաններ կը պատրաստուին խօսք առնել այն ժողովին ուր մամլոյ օրինագիծը պիտի քննուի, եւ ծանր յարձակումներ պիտի ընեն ընդդիմադիրներուն դէմ։

Մասնաւորաբար շատ գէշ ազդեցութիւն գործած են Իզմիրի ընդդիմադիր թերթերուն գրածները այն երեսփոխաններուն դէմ, որոնք վեց լրագրողներ սահմանէն դուրս հանելու թագրիրը ստորագրած էին։ Ալի Սայիպ իր ընտրական շրջանակին, Ուրֆայի մէջ դատ պիտի բանայ «Ենի Ասըր» թերթին դէմ որ «զարշելի թագրիրը ստորագրող հասարակ հոգիով մարդիկ» որակած էր երեսփոխանները։ Միեւնոյն ատեն յիշեալ թագրիրը ստորագրող 120 երեսփոխաններն ալ զատ զատ դատեր պիտի բանան իրենց ընտրական շրջանակներուն մէջ։

ԹՐՔՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԱՐԳՈՂ ՀԱՅԵՐ

Թրքութիւնը անարգած ըլլալուն համար Պոլիս, Ճըրճըր Սուլուի մէջ ձերբակալուեր է Գումգափուցի Սարգիսի որդի Ճան անուն մէկը։ Յիշեալը գինով է եղեր լեզուագարութիւն ըրած պահուն,

Ասկէ առաջ ալ Սիրքէճիի մէջ Յակոբ անուն մէկը ձերբակալուած էր նոյն յանցանքով։ Այս մասին կատարուած քննութիւնը աւարտած եւ Ազգ. Ժողովէն ալ արտօնութիւն եկած ըլլալով, Յակոբ Պատժական Ատեանին առջեւ պիտի դատուի։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ ՄԸ ՍՆԱՆԿԱՑԱԾ

Ժընեւի դրամատան սնանկութեան հետեւանքով, Թրքական դրամատուն մը, որ ծանօթ էր Խտիվիալ Պանք անունով, ընդհատեց վճարումները։ Նախկին Խտիվը արդէն նախապէս քաշեր էր իր դրամական աւանդները։

Գերման դրամատուններու Թուրքիոյ մասնաճիւղերէն ամէն մարդ կը փութայ ետ քաշել իր դրամական աւանդը։

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԱՂԷՏ ՄԸ

Քանէն մեկնած օդանաւ մը որ չորս ճամբորդներ կը փոխադրէր, կըրնոպլի մօտերը զարնուեցաւ բլրան մը եւ ջախջախուեցան։ Երեք հոգի սպաննուեցան, երկու հոգի ծանր վիճակի մէջ փոխադրուեցան հիւանդանոց, անմիջապէս աղէտը նշմարողները փութացին օգնութեան եւ երեւան հանեցին օդանաւուն բեկորները։

ՎԱՆՔԻ ՄԷՋ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ

Սփաթայի (Յունաստան) Ս. Նիկողոս վանքը կողոպուտի ենթարկուեցաւ աւազակախումբի մը կողմէ, որ վանքը կողոպտելէ եւ վանականներէն մէկ քանին վիրաւորելէ վերջ, սուրբին պատկերին առջեւ աղօթքի նըստաւ, թողութիւն խնդրելու համար,

Աւազակները 9 հոգի էին եւ բոլորն ալ դիմակաւոր։ Վանահայրն ու վանականները տանջանքներու ենթարկուեցան, մինչեւ որ աւազակներուն յայտնեցին վանքին գանձին թաքստոցը։

Աւազակները կողոպտելէ վերջ մօտ 50,000 տրախմի եւ զանազան արժէքաւոր առարկաներ, մեկնեցան, ինչպէս ըսինք, ծունկ մը աղօթք մրմնջելէ վերջ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴԷՄ
ԿԱՄ
"ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ,,

ՅԱՌԱՋ անցեալ շաբաթ խմբագրականով մը անդրադարձաւ Երեւանի հայատառ թերթին մէկ նոր զառանցանքին։ Գերման թղթակից մը՝ «Ֆրանքֆուրթեր Ցայթունգ» թերթին մէջ, Թուրքիոյ «Կանաչ գիրք»ին հրատարակութեան առթիւ, կ'որոնէր եւ կը վերլուծէր քրտական ապստամբութեան քաղաքական զսպանակներն ու հեռանկարները, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կռնակը նետելով քրտական շարժումներուն պատասխանատուութիւնը, եւ կ'աւելցնէր թէ «Դաշնակցականներուն գլխաւոր թշնամին, ներկայիս ինչպէս առաջ, կը հանդիսանայ ոչ թէ Թուրքիան, այլ խորհրդային Ռուսիան։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը երդուեալ թշնամին է Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան, ու Թուրքիայէն,— որ միայն երկրորդական թշնամի մը կը համարի,— կը պահանջէ մէկ բան,— ճանչնալ հայ ժողովուրդին իրաւունքը Եփրատէն արեւելք հողամասին վրայ»։

Մեզի կասկած կը ներշնչէ գերման թղթակցին ստորագրութիւնը այս կարծիքին տակ(*), կամ գէթ կասկածելի կը մնայ յօդուածին թարգմանութիւնը։ Բնագիրը չունինք ձեռքի տակ, եւ խորհրդային թերթերն են, որ մէջ կը բերեն զայն։ Վասնզի ինչո՞ւ այդպէս խորհէր, երբ ճշմարտութիւնը բոլորովին տարբեր է։ Գերման թղթակի՞ցն ալ միամիտ է, կամ այդքան խակ, որ չգիտնայ, Մերձաւոր Արեւելքի թատերաբեմի գործողութիւններուն մէջ, գլխաւոր դերակատարը իր քաղաքական խաղերով։ Խորհրդային թերթերը խօսելով գերման թերթին մասին, կ'ըսեն թէ քաղքենի թերթ մըն է ան։ Այս կէտն իսկ կը ճշդէ բան մը։ Բոլշեւիկ թերթերը կ'ուզեն ըսել թէ — միայն մենք, բոլշեւիկներս չենք, որ կ'ըսենք ու կը պնդենք թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իրեն գլխաւոր թշնամի յայտարարած է Ռուսիան, ահա գերման քաղքենի թերթ մըն ալ կ'արտայայտէ նոյն մեր կարծիքը։ ՅԱՌԱՋի ընթերցողները կը յիշեն թէ ի՛նչ հալածանքներու ենթարկուեցան Հայաստանի մտաւորականները, որոնք կ'առարկէին թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը արտասահմանի մէջ աւելի Թուրքիո՛յ դէմ կը գործէ քան թէ Ռուսիոյ։ Երեւանի մէջ, անցեալ տարի Պետիկ Թորոսեանի գլխուն պայթած փորձանքն ալ ազդէ ծագեցաւ։

Բոլշեւիկները պիտի ուզէին որ քաղքենի թերթ մըն ալ կրկնէր իրենց կարծիքը եւ ըսէր թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը կռուի միայն ու միայն Ռուսիոյ դէմ։ Անիկա պատրուակ մը պիտի ըլլայ, որ Ռուսիա իր հարաւային ծայրագաւառներուն մէջ որեւէ զգօնութիւն, որեւէ ազգային կամ անջատողական ձգտում զսպէ իբրեւ դաւաճանութիւն կամ «ինտերվենցիոնիստական» փորձ։

Մոսկուա զգօն է, որ նոյնիսկ տասը տարի անցնելէ յետոյ, կարելի չեղաւ փճացնել Անդրկովկասի իրմէ անջատելու ցանկութիւնները։ Ս. Տէր Գաբրիէլեան, անցեալ մարտ ամսուն, ճառ մը խօսելով կը քննադատէր անջատողական շարժումը եւ կ'ըսէր թէ Հայաստանի տնտեսական եւ շինարարական նուաճումները գոյութիւն չպիտի ունենային, եթէ Հայաստան բաժնուած ըլլար Խորհրդային Ռուսիայէն։

Եւ Մոսկուա ստիպուած է վախու եւ սարսափի մէջ պահել Հայաստանը այն ամբաստանութեամբ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը գլխաւորապէս կը կռուի Ռուսիոյ դէմ, խլելու համար իր մէկ ծայրագաւառը։

Ու մինչ Երեւանի թերթերուն կը թելադրէ խմբագրականներ գրել, կրկնելու համար թէ Դաշնակցութիւնը գիշեր ցերեկ դաւեր կը լարէ Ռուսիոյ դէմ, կամ հրապարակային դատեր սարքել՝ ահաբեկելու համար Երեւանի չէզոք մտաւորականները, որոնք ծիծաղելի կը համարին այդպիսի հէքեաթներով սնանիլը, միւս կողմէ օտար քաղքենի թերթեր ալ կը գտնէ գրել տալու համար իր այդ յանկերգը։

Այսպէս, մեզի համար զարմանալի չէր, նոյն իսկ գերման «Ֆրանքֆուրթեր Ցայթունգ» թերթին մէջ, կարդալ այդ ձիւթէ կարծիքները։ Ամիս մը առաջ նոյն այդ կարծիքները, նոյն կառուցուածքով, նոյն պատճառաբանութեամբ եւ նոյն... առիթով, երեւցան դարձեալ գերման ուրիշ թերթի մը մէջ։ «Պերլինէր Թակեպլաթ»ն էր, որ կ'ըսէր թէ քրտական ապստամբութեան ղեկավարն է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Խորհրդային թերթերը անմիջապէս առին ու դրին այդ յօդուածը իրենց առաջին էջերուն վրայ։ Գրողն էր դարձեալ... Պոլսէն գերման թղթակից մը։ Երկու տարբեր օտար թերթեր, ամսուան մը ընդհատումով կը կրկնեն նոյն լուրը, — աղբիւրը՝ «Պոլսէն գերման թղթակից» մը։ Լուր թարմացնելու քաղքենի կամ խորհրդային ճարպիկութի՞ւն արդեօք։ Այս երկրորդ թերթը կուտար ուրիշ նոր տեղեկութիւն մըն ալ։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը «որոշած է, — այդ որոշումը կը տրուի հայեւքիւրտ համաժողովի մը մէջ, բա՛ն իմացէք, — կազմել երկու Հայաստան, մէկը Կիլիկիոյ մէջ, միւսը Երեւանի շրջանին մէջ։ Այդ երկու Հայաստաններուն միջեւ ալ՝ Քիւրտիստան մը»։ Թիֆլիզի «Զարիա Վաստոկա» թերթն է, որ կը կատարէ այս քաղը։ Սակայն այնպիսի ճարտարութեամբ մը, որ մարդ կը շփոթի եւ չի հասկնար թէ ո՞ր աղբիւրէն առնուած է լուրը։ Գերման թղթակիցին յօդուածէ՞ն, Թուրք կառավարութեան «Կանաչ Գիրք»է՞ն, թէ... Մոսկուայէն։ Կամ խորհրդային հայերէնի թարգմանի՞չն է մեղաւորը, որ տեղ մը այսպէս ալ կը գրէ. «Տաճկական կառավարութեան թղթակիցը նկատում է, որ «Կանաչ Գիրքը» զանազան ակնարկներ է անում Իրաքի եւ Սիրիայի հոգատար պետութիւնների հասցէին»։

Պոլսոյ գերման թղթակիցը «տաճկական կառավարութեան թղթակի՞ց» դարձաւ։

Նոյն յօդուածագիրը, թրքական կանաչ գիրքէն առնելով, կ'ըսէ թէ «ֆրանսական իշխանութիւնները Արաբներու եւ Թուրքերու միջեւ սեպ մը դնելու նպատակով Հայեր կը տեղաւորեն Թուրքիոյ սահմանագլխին վրայ»։ Եւ մարաջախտ Ֆրանշէ տ'Էփրէին ալ պաշտօն կը տրուի զբաղիլ քրտական հարցով, Սուրիա այցելած ատեն։

Զարիա Վաստոկա, այս լուրերը քաղելով «գերման թերթերէն» կամ «տաճկական կառավարութեան թղթակիցէն», չի մոռնար ըսել թէ բոլոր այս տեղեկութիւնները կը հաստատուին նաեւ «դաշնակցական շաղակրատ մամուլին» կողմէ։

Այնպէս որ, այլեւս կասկած չի մնար.— Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը կռուի Ռուսիոյ դէմ, եւ ոչ թէ Թուրքիոյ դէմ։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կ'ուզէ երկու Հայաստան, եւ ոչ թէ մէկ։

Խորհրդային պաշտօնաթերթը, աշխատելով այսպիսի ծիծաղելի գիրքերու մէջ դնել Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, չէ՞ք կարծեր որ ծիծաղելի դիրքի մը մէջ կը մտնէ նախ ինք։ Կամ առնուազն յիմարներ չի՞ համարիր իր ընթերցողները, հրաւիրելով հաւատալ թէ վաղը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պատերազմ ալ կը յայտարարէ Ռուսիոյ դէմ՝ գրաւելու համար Կիլիկիան։

Մոսկուա շատ լաւ գիտէ թէ ի՛նչ կ'ուզէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, — որ հայ ժողովուրդը կարենայ ապրիլ մարդկային պայմաններու մէջ։

Մեր կուսակցութիւնը ռազմատենչ չէ, այլ ընդդիմադիր մը, որ կը քննադատէ խորհրդային իշխանութեան բարբարոսութիւնները Երեւանի գաւառին մէջ։ Մոսկուա գիտէ այս ամէնը, սակայն եթէ շարունակ լուրեր կը տարածէ թէ ապահովութեան մէջ չեն իր հարաւային սահմանները, պատճառը այն է, որ կ'ուզէ արդարացնել հաւատաքննական խստութիւնները «Խորհրդային Հայաստանի հանրապետութեան» մէջ, ստուարացնել հայ մտաւորականներու աքսորի կարաւանները Երեւանէն Սիպերիա, եւ որպէսզի, արտասահմանի մէջ, հայ ռամկավարները ըսեն, Թուրքի պէս գլուխ շարժելով.

— Հա՛յհա՛յ, էֆէնտիմ, հագլըը վար...

ՇԱՀԷՆ

(*) Վերջին պահուն ստանալով Հայրենիքը եւ կարդալով Վիէննայէն Թղթակցութիւն մը, որ կը խօսի գերման Թղթակցին այդ յօդուածին մասին, կը տեսնենք որ իրապէս գէշ չի խօսիր գերմանացին Հայերուն մասին, այլ միայն գովեստ կայ իր արտայայտութիւններուն մէջ, սակայն ռուսերէն *Զարիա Վաստոկա* Թերթը խեղաթիւրած, իր կարծիքները դրած է գերմանացին բերնին մէջ։

ՄԻ ԶՐՈՅՑ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՀԵՏ

Կիրակի, ամսոյս 12ին, մի քանի բարեկամներ հիւր էինք գնացել Սիփան երգչախմբի վարչութեան նախագահ Պ. Սահակ Յովհաննիսեանին։ Ճաշից յետոյ տան տէրը մեզ առաջարկեց այցելութեան գնալ Կոմիտաս վարդապետին։

Մեզանից եւ ո՛չ մէկը հաւատաց, որ արժանանալու ենք «մեծ խենդ»ի տեսակցութեան, քանի որ շատերին է վռնտել եւ շատ-շատերին մերժել։

Սակայն գիտենք որ վարդապետը դեռ պահել է կնամեծարութեան ազնուական գիծը, ու եթէ մեզ ընկերանայ մի կին, հաւանաբար տեսակցութիւնը յաջողի։ Ուստի խնդրում ենք Տիկ. Ռամելա Ալթունեանին որ ուղեկցի մեզ։

Ճանապարհին բարեկամներիս ասացի, որ լաւ կը լինէր եթէ վարդապետի հետ խօսէինք հակառակ մեր ընկալեալ սովորութիւններին, անսեթեւեթ, բարձրաձայն, ուրախ եւ նոյնիսկ կոպիտ։

Քառորդ ժամ յետոյ հանրակառքը մեզ նետեց այն փողոցը որի վրայ ի թիւ շատ անյայտ ու անանուն մարդկանց ապրում է հայ ժողովրդի մեծագոյն զաւակներից մէկը։

Այստեղ վիթխարի տներ չեն հաշւում փողոցների վրայ եւ մարդը իրեն չի զգում մի աննշան ճճի, անպատասխանատու իր կեանքին եւ գոյութեան։ Աղիւսէ ու փայտեայ խրճիթները մեղուի փեթակների պէս, խմբաւորուած են եւ կարծես թէ վախենում են լռութիւնից եւ խորհրդաւորութիւնից։ Դուռներեք մարդիկ են երեւում փողոցներում եւ երբեմն միայն լսւում է որեւէ մոլորուած օթօի անախորժ ձայնը, որ այնպէս արտասովոր եւ անբնական է հնչում այդ նեղլիկ փողոցներում։

Վերջապէս, գօտիի պէս երեւում են յիմարանոցի գորշ պատերը, որոնք յատուկ են միայն բանտերին եւ զօրանոցներին։

Երկար քայլում ենք. տխրութիւն կայ ամէն կողմ։ Պէսպիսութեան վարժ աչքերի համար, սպանիչ ձանձրոյթ է միօրինակութիւնը։

Ահա, վերջապէս, երկաթաձող դարբասը, որի արանքից երեւում է ընդարձակ բակը, ուր մի շիկահեր երիտասարդ, գրաւիչ դէմքով, հաստափոր գիրքը ձեռքին՝ նստած է դրան դիմաց եւ այցելուների է սպասում։

Մեզ արտօնում է ներս մտնել, հաճոյքով ցոյց տալով արձանագրութեան գրասենեակը։ Այստեղ գրել ենք տալիս մեր մանրամասն հասցէն, ինչպէս նաեւ մեր ազգակցական կամ բարեկամական կապը վարդապետի հետ։ Ձեւականութիւնը դեռ լիակատար չէ։ Մեզ ղրկում են արտօնատունը, ուր ճաղատագլուխ պաշտօնեան ստորագրում է արտօնագիրը եւ տալով այնտեղ կանգնած «խելօք խենդերից» մէկին, հրամայում է մեզ ուղեկցել մինչեւ վարդապետի բաժանմունքը։ Պաշտօնեան չի մոռանում մեզ յուսադրել, որ վարդապետը լաւ տրամադրութեան մէջ է եւ մեզանից կէս ժամ առաջ արդէն զրուցատրութիւն է ունեցել երկու երիտասարդների հետ։

— Հաւանաբար ձեզ եւս ընդունի, փորձեցէ՛ք։

Մեզ առաջնորդող խենդը մի երիտասարդ է, նիհար, նուրբ կազմուածքով եւ մի քիչ կաղլիկ։ Արտօնագիրը երկու մատների արանքը դրած, հովհարելով գնում է առաջից եւ չի մոռանում մեզ խրատներ տալ, թէ ի՛նչպէս պէտք է վարուենք վարդապետի հետ։

— Եթէ տրամադրութիւն չունենայ, ներս մի՛ մտնէք, վատ է, լաւ չէ,— ասում է նա հեղինակաւոր։

— Սրանք ո՞վքեր են,— հարցնում է Պ. Յովհաննիսեանը, ցոյց տալով մի քանի երիտասարդներ, որոնք խելօք կանգնած, պաշտօնեաների համարձակութեամբ ծխում են ու խօսում։

— Ինձ պէս հիւանդներ են.— պատասխանում է մեր առաջնորդը։

— Դուք ի՞նչ հիւանդութիւն ունէք։

— Ես մի քիչ ջղային եմ։

Քայլում ենք, անվերջ քայլում ու չեն վերջանում յիմարանոցի բակերը, մէկը միւսից ընդարձակ, մէկը միւսին գրկած, առանձին սահմաններով։ Կանգնեցինք։ Նորից երկաթաձող դուռ։ Մեր խենդը սեղմում է զանգի կոճակը ու մեր աչքերը մարդ են սպասում դիմացի դռնից։ Բանալիպանը գալիս է եւ նախ քան դուռը բաց անելը ճաղերի արանքից վերցնում է արտօնագիրը, կարդում է եւ ժպտալով մեզ ներս է հրաւիրում։

Մի քանի աստիճան բարձրանում ենք եւ մտնում դիմացի մեռեալ տունը։ Նեղ, երկար եւ կիսախաւար սրահի մէջ սպասում ենք մինչեւ կարգադրութիւնը։ Նոյն մարդը սրահի առաջին խցիկի դուռը բաց է անում ու երեւում է խցիկի երկրորդ դուռը, որ բացուած է պարտէզի մէջ։ Մեզ ընդունողը հրահանգում է դէպի մեզ յառաջացող երկրորդ պաշտօնեային, որ կանչէ «Կոմիտասը»։ Իսկ ինքը կանգնում է խցիկից քիչ հեռու, մեր ետեւ, որպէսզի աթոռներ բերի, եթէ ընդունւում ենք եւ զուր նեղութիւն չքաշի, եթէ մերժւում ենք։

Ես խնդրում եմ Տիկ. Ալթունեանին, որ կանգնի մեզանից առաջ, ուղիղ շեմքին, իսկ նա յուզմունքից տեղից չի շարժւում, կանգնած երկուսիս արանքում, բայց մէկ քայլ ետ։ Շարւած դրան վրայ սպասում ենք։ Չենք կարող խօսել, ակնապիշ նայում ենք պարտէզի դրան, որտեղից ներս պիտի գայ «մեծ ճգնաւորը»։ Բայց նա ուշանում է, երեւի գնացել է պարտէզի խորքը։

Վարդապետի խցիկը նեղ է, երկու պատ երկու դուռ՝ դէմ-դիմաց։ Մէկ անպաճոյճ մահճակալ, մէկ թքաման եւ մէկ սնարի նեղլիկ սեղան, ահա ամբողջ կահ-կարասիքը։ Ոչ մի զարդ, ոչ մի նկար պատերի վրայ, կատարեալ խուց երբեմնի վանականի։

Ոտնաձայն է լսւում, նա է, գալիս է...

Ձեռքերը ետեւ, մի քիչ կռացած առաջ, գլուխը աւելի շուտ է մեզ հասնում, քան մարմինը։ Ներս մտաւ վարդապետը բարկացած եւ վրէժխնդիր եւ կտրուկ կանգնելով մեր առաջ, Թուրքերէնով հարցրեց.—

— Ի՞նչ էք ուզում, ինչո՞ւ եկաք։

— Բարե՛ւ, վարդապետ,— ասաց Պ. Յովհաննիսեանը անմիջապէս եւ հայերէն։

Վարդապետը իր հարցը կրկնեց Թուրքերէնով։

— Դուք հայերէն չգիտէ՞ք,— հարցրեց Պ. Յովհաննիսեանը, Թուրքերէնով։

— Ո՛չ, ես հայերէն չգիտեմ, — ասաց վարդապետը, դարձեալ Թուրքերէնով եւ աւելի բարկացած։

Մէկ րոպէ լռութիւն տիրեց, ես խղճացած, աղերսարկուի արտայայտութեամբ, ասացի.

— Բարե՛ւ, վարդապե՛տ, յարգանքներս։

Մեծ ազաւորը դեռ լուռ կանգնած էր եւ աչքերը լայն բացած նայում էր մեզ, զննելով մեր դէմքերը։ Ապա հայեացքը կանգնեցնելով Տիկ. Ալթունեանի վրայ, ձեռքերը արձակեց եւ աջ ձեռքը սենեակի խորքը տանելով՝ ասաց.

— Դուք ներս հրամեցէք, Տիկի՛ն։

Առանց հրաւէրի ներս մտաւ նաեւ Պ. Յովհաննիսեանը, ապա՝ ես։

Ծառան աթոռներ էր ներս բերում ու մենք խառնուած էինք իրար, ոչ ոք չէր խօսում։ Երբ բոլորս նստեցինք, վարդապետը մեղմացած, ժպտերես, դառնալով մեզ՝ ասաց.

— Ձեզ հետ այդպէս խօսեցի, որովհետեւ ձեզ հետ Թուրք կար, նա փախաւ, ձեզ ներս առի. ուրիշ անգամ Թուրք մի՛ բերէք, ինչո՞ւ էք բերում։

Նա լռեց։ Ու ես անմիջապէս ասացի.

— Վարդապե՛տ, Կովկասից եմ գալիս եւ գնում եմ Եգիպտոս։ Ես ձեզ չեմ ճանաչում, բայց այս տեղի Հայերը ինձ ասացին, որ դուք այստեղ էք ապրում, դրա համար եկայ ձեզ տեսնելու, թէ չէ չէի գար, եթէ ձեզ նեղութիւն եմ պատճառում, կ'երթամ։

— Չէ՛, նստի՛ր, շատ լաւ էք արել, շատ լաւ։

(Մնացեալը յաջորդով) ՌԷՆ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՇՈՒՐՋ

Երկուշաբթի գիշերը, Գերմանիոյ կառավարական շրջանակներուն համար պիտի մնայ պատմական ամենէն մեծ թուականներէն մէկը, ընդհ. պատերազմէն ասդին։ Գերման դահլիճը, Րայխսպանքի Վարչական Խորհուրդը եւ գերման դրամատուններու միութիւնը մինչեւ լոյս ժողովի նստան, երբեմն առանձին, երբեմն միասին, երեւան ժամ անընդհատ խորհրդակցութենէ յետոյ, յայտարարելու համար թէ Գերմանիոյ մեծագոյն դրամատուններէն մէկը Տարմշթադթէռ ունտ Նացիոնալ Պանք ի վիճակի չէ կատարելու իր վճարումները եւ թէ գերման սակարանները փակ պիտի մնան երկու օր։

Մինչեւ կիրակի կէս օր, գերման կառավարութեան ծրագիրն էր կանոնաւորել դրամի շուկան եւ համաձայնեցնել գերման դրամատունները, որ օգնութեան հասնին նեղը մնացած վարկային հաստատութեանց։

Այս խորհրդակցութիւններն եւ բանակցութիւնները կը կատարուէին յուսահատական մթնոլորտի մէջ, քանի որ Հուվըրի հեռագիրը որով կը մերժուէր օգնութեան հասնելու համար Գերմանիոյ ուղղած կոչը, հասեր էր արդէն Պրիւնինկի։

Այս հեռագրին ստեղծած պայմաններուն մէջ, անհրաժեշտ կը դառնար անմիջապէս կարգադրել Տարմշթադթէռ դրամատան կացութիւնը. սակայն Տէօյչ Պանքի տնօրէնը մերժած ըլլալով ստանձնել յիշեալ դրամատան երաշխաւորութիւնը, համերաշխութեան եւ համաձայնութեան փորձերը կը ձախողէին եւ յաջորդ օր, հրատարակուած զեկոյց մը կը յայտնէր թէ Տարմշթադթէր դրամատունը կը դադրեցնէ վճարումները, թէեւ կառավարութիւնը կ'ապահովէր ձգուած դրամական աւանդները։

Իսկ նոյն օրը, մնացեալ վարկային հաստատութիւնները չա... ղանց կը սահմանափակէին իրենց վճարումները, համաձայն ա... քանակին, վճարումները կը կատարուէին 100 եւ 500 մարքով առաւելին։

Որեւէ պարագայի մէջ, գլուխ եւ օրական 1000 մարքէն աւելի վճարում չի կատարուիր։

Այս կացութիւնն ունեցաւ իր խուսափելի հետեւանքը։ Խնայողական սնտուկներու մէջ դրամ ունեցողները խուժեցին գրասենեակները ստանալու համար՝ մարդ գլուխ միայն հարիւր մարք...։ Ու հաւաքուած բազմութիւնը այնքան ... էր, որ պաշտօնեաները ստիպուեցան փակել գրասենեակները։

Իսկ պղտոր ջուրի մէջ որսալու համար, համայնավարներն ու ...լերեան ազգայնականները Թռուցիկներով կը յորդորէին ժողովուրդը պահանջէ ամբողջական վճարումը։

Ի հարկէ, հաստատուն վճարումներու այս եղանակը չի կրնար ...ւել, առանց կասեցնելու երկրին տնտեսական կեանքը։ Ուրբաթ, օրինակ, գործաւորներու վճարման օրն է։ Պէտք է ուրեմն որ վարկային հաստատութիւնները հաւաքեն տրամադրելի բոլոր գումարները, գոհացում տալու համար պահանջներուն։

Ի՞նչ էր Տարմշթադթէր դրամատան սնանկութեան պատճառը։ Ս... դրամատան վարչական խորհուրդի նախագահը թերթերուն կը յայտնէր թէ դրամատունը ստիպուած էր մայիսին վճարել 100 միլիոն մարք, յունիսին՝ 300 միլիոն, եւ յուլիսի 1էն 14 250 միլիոն մարք։ Մայիսէն ասդին, Գերմանիոյ վճարումներուն 1)3ը միայն այս դրամատունն էր որ կատարեր էր։ 193... յունիս 1էն մինչեւ 1931 յուլիս 2... այս դրամատունը վճարեր էր մօտ մէկ միլիառ մարք։

Իսկ Րայխսպանքի տնօրէն Տոքթ. Լութեր իր կողմէ կը ջանար Գերմանիոյ համար նպաստաւոր կարգադրութիւն մը յաջողցնել Պա... մէջ։ Միջազգային Դրամատան որոշումը ծանօթ է այս մասին։ Մինակ չի ստանձներ Գերմանիոյ բացուելիք վարկին ամբողջ ծանրութիւնը։ Բայց կ'արտօնէ իր նախագահը, որ շահագրգռուող միւս հաստատութեանց համաձայնաբար գործակցի։ Միջազգային դրամատունը Գերմանիոյ տրուելիք ելմտական օժանդակութիւնը կը նկատէ շահագործուած կառավարութեանց իրաւասութեան յատուկ գործ։ Միջազգային դրամատան տնօրէններու ժողովէն յետոյ, տոքթ. Լութեր կը յայտարարէր թէ որեւէ պետութեան համար, անկարելի է ձեռքերը լուալու մեկուսանալ ելեմտական աղէտի մը առջեւ, որ կը սպառնայ 60 միլիոննոց երկրի մը։

Թէ ինչ կերպով Տոքթ. Լութեր Միջազգային Դրամատան Տնօրէններու ժողովին ներկայացուցեր էր Գերմանիոյ կացութիւնը։

Գերմանիոյ ելմտական կացութիւնը ծանր է եւ գրեթէ յուսահատական, եթէ կառավարութիւնը միայն իր միջոցներով փնտռէ փրկութեան ելքը։

Գերմանիա կը գտնուի դրամական այն տեսակ դժուարութեանց առջեւ, որոնք միայն դրամական միջոցներով կը հարթուին։

Կեդրոնական դրամատունները իրենց ձեռքն ունին ելեւմտական միջոցներ, որոնք կրնան փրկել կացութիւնը։ Գերմանիա կոչ կ'ուղղէ անոնց որ տրամադրեն իրենց միջոցները, առանց ձգձգումներու եւ առանց գործին խառնելու իրենց քաղաքական նկատումները։

Գերմանիա, Միջազգային Դրամատունէն կը խնդրէ որ անմիջապէս գործի ձեռնարկէ առանց մտահոգուելու ուրիշ գործերով, այլ միայն դրամական միջոցներու հայթայթումով։

Գերմանիոյ այս կացութիւնը իր անդրադարձումներն ունեցաւ նաեւ

Կեդր. Եւրոպայի մէջ։ Հունգարիոյ դաշնիճը սովորաբար նիստի հրաւիրուեցաւ նախորդ գիշեր, խորհրդակցելու համար թէ ի՞նչ միջոցներու պէտք է դիմել Հունգարիոյ մէջ առաջքն առնելու համար Գերմանիոյ ելմտական կացութեան հետեւանքով երկրին մէջ առաջ գալիք տնտեսական ու ելեւմտական խառնակութեան։

Հունգարիոյ մէջ եւս, կառավարութեան որոշումով, դրամատուները փակ մնացին երեք օր։ Պուտափեշթի սակարանն ալ նմանապէս որոշումով երեք օր դադրեցուց սակարանական գործողութիւնները։

Իսկ Չեխօսլովաքիոյ մէջ, բոլոր շրջանակները չափազանց մտահոգուած են։ Ընդունելով մէկտեղ թէ Ֆրանսայի պահանջած երաշխաւորութիւնները արդար են, կը վախնան որ Գերմանիա չկարենայ գոհացում տալ անոնց եւ այսպէս, կացութիւնը աւելի վատթարանայ, դժուարութեանց մատնելով նաեւ Չեխօսլովաքիան։

ԽՕՍՔԷՆ ԴԷՊԻ ԳՈՐԾ

Յունիս 28ին ի պատիւ կոմիտաս վարդապետի տրուած համերգի աննախընթաց յաջողութիւնը գոհունակութեամբ լեցուց միացեալ երգչախումբի ղեկավարներու սիրտերը։ Հազարաւոր ժողովուրդի ներկայութիւնը եւ իւրաքանչիւր երգէ վերջ անոնց բուռն ծափահարութիւնները անվիճելի փաստեր էին թէ մեր վեցամեայ զոհողութիւնները զուր չէին։

Համերգէն յետոյ, մամուլի մէջ ալ շռայլուեցան տողեր ու նախադասութիւններ, տեւական երգչախումբ մը կազմելու համար։ Եւ որպէս երազի մը անհրաժեշտ իրականացումը, յօդուածագիրները բաւական խանդավառուած ըսին թէ՝ հայ ժողովուրդը սիրով հարկ եղած զոհողութիւնը պիտի ընէ եւն.։

Քաջալերուած անոնց այս տողերէն եւ մանաւանդ մեր խօսքը «Սիփան» երկսեռ երգչախումբին վրայ, հրապարակաւ կուզենք ըսել թէ երգչախումբս ինչպէս ցարդ, ասկէ յետոյ ալ միշտ պատրաստ է դնելու իր կարողութեան եւ հնարաւորութեան սահմանին մէջ այն ամէն զոհողութիւնները, որոնք կը ձգտին հայ երգին եւ երաժշտութեան պանծացման։ Մաղթանքները թէեւ լաւ են, բայց անբաւարար եւ անարժէք՝ գործ տեսնելու, արդիւնք տալու տեսակէտով։ Ի՞նչ է մեր ցաւը, եւ ի՞նչ է մեր փափաքը։

ՍՐԱՀԻ ՄԸ ՊԱՀԱՆՋԸ, շաբաթը գոնէ երկու ժամուան մեր երգի փորձերը կատարելու համար։ Փարիզի մէջ սրահներ շատ կան, բայց «Սիփան»ը միայն զոհողութեանց վրայ մարմնացած երգչախումբ մը ըլլալով, անկարող է առանց նիւթական համեստ օժանդակութեան վարձու սրահի մը հարցը լուծել։

Անուններ չենք ուզեր տալ, բայց գիտենք որ կան զանազան Միութիւններ, որոնք մեծ կամ փոքր, իրենց սեփական սենեակ-սրահներն ունին։ Արդեօք այս առթիւ չպիտի՞ ուզէին մեր սոյն առաջարկը նկատի առնել, քանի որ ամէն բանէ առաջ զուտ ազգային է մեր կազմակերպութիւնը եւ հայ կեանքի եւ հասարակութեան համար անժխտելի պահանջ մըն է մեր գոյութեան տեւականացումը։

«Սիփան» երգչախումբին վարչութիւնը անհոգ եւ անփոյթ չէ այս կարեւոր հարցին հանդէպ։ Ան արդէն իբրեւ «Սիփան» երգչախումբի ֆոնտ, հրապարակ հանած է 5 եւ 10 ֆրանքնոց նուիրատոմսեր, որպէսզի եթէ մինչեւ եղանակին բացումը, ձրի սրահ մը չապահովենք, գոնէ նուազագոյն վճարումով ի վիճակի ըլլանք սրահ մը վարձել եւ նուիրուիլ երաժշտական մեր աշխատանքին։

Այս առթիւ «Յառաջ»ի միջոցաւ կոչ կ'ուղղենք Փարիզի հայ մամուլին եւ անոնց սրտցաւ աշխատակիցներուն որ անդրադառնան մեր այս ցանկութեան գործնական լուծման, իրենց թողլով օժանդակութեան ձեւի նախընտրութիւնը։

Սիփանական

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ տեղի ունեցաւ յուլիս 13ի գիշերը Հայ Ակումբի բացման հանդէսը։ 300 հոգի բովանդակող սրահը ամբողջութեամբ լեցուն էր։ Շատեր ալ դուռներէն եւ պատուհաններէն կը հետեւէին հանդէսին։

Նախագահը կարճ բացման խօսքով մը բացատրեց Ակումբին նպատակը,—դառնալ մշակութային կեդրոնը Ալֆորվիլի հայ հասարակութեան, ազգային տաք մթնոլորտ մը ստեղծումով, եւ երիտասարդութեան ժամադրավայրը։ Բժիշկ Քիւթիւքեան Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ, Պ. Արըճեան՝ Երիտ. Միութեան եւ Տիկ. Էլէն Բիւզանդ Հայ Կարմիր Խաչի կողմէ շեշտեցին օգտակարութիւնը սրահին եւ թելադրեցին ժողովուրդին իրենց բոլոր միջոցներով քաջալերել ձեռնարկը։ Մասնաւորաբար ոգեւորիչ էր Տիկ. Բիւզանդ, որ բաւարար չսեպելով այս վարձուած սրահը, պէտքը ցոյց տուաւ սեփական ակումբի մը աւելի մեծ, աւելի փայլուն։ Կարմիր Խաչի մասին իր բացատրութիւնները գնահատելի գտաւ ժողովուրդը եւ իր գոհունակութիւնը յայտնեց բուռն ծափերով կատարուած գործի մասին, 54 անդամուհիներ, 120 փոքրիկներու շաբաթական երկու օր դասեր, ամսականներու կանոնաւոր վճարում, վարչութեան եռանդուն եւ հետեւողական գործունէութիւնը եւ ժողովուրդին համակրութիւնը։ Ներկաներէն շատ մը կիններ ոգեւորուած անմիջապէս անդամագրուեցան Կ. Խաչին։

Հանդէսին գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր։ Իսկական յայտնութիւն մը եղաւ ժողովուրդին Սողոմոնեան քոյրերու երաժշտական կարողութիւնը։ Մէկուն ջութակը եւ միւսին երգը իսկական արուեստագէտի արտայայտութիւն էին։ Երգչախումբ մը՝ Կ. Խաչի տիկիններէն օրիորդներէն եւ քանի մը երիտասարդներէ կազմուած, յաջող խմբերգներ երգեց։ Խումբին ապագայ պատրաստութիւնները լաւ արդիւնք կրնան տալ, երբ բոլոր ույժերը համախմբուին այս կորիզին շուրջ։ Յաջող էին Կ. Խաչի դպրոցի պզտիկներուն «Մուկերու ժողովը» եւ «Վարձուած սենեակ» դաւեշտը, ուր Պ. Պ. Քիբէճեան եւ Քնարեան բեմական լաւ շնորհներ երեւան բերին։ Պ. Մընտիկեանի նուագախումբը մեծապէս սատարեց հանդէսի ոգեւորութեան։

Աճուրդ մը՝ տասը վայրկեանի մէջ 505 ֆրանքի հասոյթ մը ապահովեց Ակումբին։

Այս բոլորէն աւելին, սակայն, «Հայ Ակումբ» մը ունենալու իրողութիւն էր որ կը խանդավառէր հասարակութիւնը, ինչպէս նաեւ այն գործակցութիւնը որ չորս կազմակերպութիւններ երեւան բերած էին այս գործը գլուխ հանելու համար։ Դաշնակցութիւնը, Կ. Խաչը, Երիտ. Միութիւնը եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը հաւաքաբար վարձած են այս սրահը ամսական 300 ֆրանքով։ Վարձքին հարիւրին 28ով կը մասնակցին առաջին երեք կազմակերպութիւնները իսկ հարիւրին 16ով Հ. Մ. Ը. Մ.ը։

Անաղմուկ գործ մըն է կատարուածը, բայց որքան օգտակար ու բարերար թէ նախաձեռնող մարմիններուն եւ թէ Ալֆորվիլի հայ համայնքին առհասարակ։ Այլ եւս վերջ գտած են սրճարաններու անկիւնները ժողով ընելու դժուարին պայմանները, հանդէսներ կատարելու համար ասդին անդին սրահ փնտռելու մտահոգութիւնները։ Կ. Խաչը ազատ կերպով կրնայ այլ եւս իր կանոնաւոր դպրոցը ունենալ հոն, Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաքը աննպաստ օդերու ատեն տեղ մը ունին իրենց գլուխը դնելու։ Երիտ. Միութիւնը կրնայ իր գիշերային դասերը ընել եւ իր մշակութային աշխատանքը կատարել անարգել՝ Դաշնակցութիւնը — ինչպէս սկսած է արդէն երեք շաբաթէ ի վեր — կրնայ իր դաստիարակիչ դասախօսութիւնները եւ ժողովները ընել։ Գրադարան մը կայ արդէն, առ այժմ քանի մը գիրքերով, բայց մօտ ատենէն ճոխանալու բոլոր հաւանականութիւններով, հայերէն թերթեր եւ հանդէսներ ապսպրուած են։ (Իր անունը յայտնել չուզող հայրենակից մը խոստացաւ 20 օրինակ գիրք նուիրել հանդէսին գիշերը)։

Ուրեմն, գոյութիւն ունին կանոնաւոր եւ արդիւնաւոր աշխատանք կատարելու բոլոր պայմանները։ Սրահին շուրջ հաւաքուածներուն մօտ չի պակսիր ոչ աշխատելու կամքը եւ ոչ ալ ոգեւորութիւնը։ Վաղանցուկ ոգեւորութեան մը նշանները չեն տեսնուածները։ Աշխատանքի խելացի բաժանում կատարուած է ու պարտականութեան ստանձնողները կը գիտակցին իրենց գործի արժէքին եւ համոզուած են անոր օգտակարութեան։

Ներկայ մը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՏՕՆԸ

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Ֆրանսայի մեծ ազգին Յուլիս 14ի տօնակատարութեանց նախօրեակին, 12 յուլիս կիրակի միջազգային ժողովասրահին մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէին նախաձեռնութեամբ տօնուեցաւ Հայաստանի անկախութեան 13րդ տարեդարձը, Մայիս Քսանեւութը։

Ժամանակին փութացած էին երկու սեռէ հայրենակիցներ բաբախուն եւ խանդավառ սրտերով, գէթ վայրկեան մը վերարծարծելու համար անկախութեան եւ հայրենիքի գաղափարը։

Բեմին ճակատը զեղուած էր տարագիր ազգային եռագոյնը եւ Դաշնակցութեան հրափայլ մեծադիր զինանշանը որ սատափեայ անգնահատելի ձեռակերտ մըն էր, պատրաստուած հիւանդ հայրենակցի մը կողմէ։ (Վերջինս աճուրդի դրուելով շահեցաւ Պ. Սարգիս Ղուկասեան)։

Հանդէսը սկսաւ «Մեր Հայրենիք»ով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Յետոյ Օր. Թագուհի եւ Օր. Ռոզ արտասանութիւններ ըրին։

Պ. Երուանդ Տէր-Կոմսեանի ջութակի ընկերակցութեամբ եւ Օր. Զառացեանի ղեկավարութեամբ օրիորդներէ կազմուած երգչախումբը յաջողաբար երգեց «Հայաստան» «Երբ որ բացուին» եւայլն, մեծապէս ոգեւորելով ներկաները։

Յաջորդաբար արտասանութիւններ ըրին ընկեր Գասպար «Դաժանօրէն», ընկեր Ղեւոնդ «միշտ զարկ» եւ Պ. Մինաս Թորոսեան «Յարգանք Եռագոյնին»։ Օր. Գայեանէ եւ Օր. Նուարդ մեներգեցին խորապէս ազդուած։

Օրուան նախագահը յայտնեց թէ որոշուած բանախօսը բանաւոր պատճառաւ մը կը բացակայի եւ մեր երէց ընկերներէն Գաբրիէլը փոխանորդաբար բանախօսելու հրաւիրեց։ Յարգելի բանախօսը ժողովրդական ոճով պարզեց Մայիս 28ի տօնակատարութեան մեծ նշանակութիւնը եւ հին Հայաստանի պատմականը ընելով, շեշտեց.— «Ազգային մեծ հերոս Արամի եւ իր հետեւորդներուն աննկուն կամքին եւ մարտնչումներուն արդիւնքն է Հայոց Մայիսեան Ազատութիւնը, անոնք նախընտրեցին մեռնիլ ազատութեան համար քան ստրկանալ Սուլթաններու եւ Էնվէրներու վայրագութեանց տակ։ Այդ թուականը պիտի վերածնի այսօրուան բազմաչարչար խլեակները մի անգամ ընդմիշտ ազատագրելու համար, անյողդողդ հաւատքով կը քալենք մեր ճամբէն»։

Օր. Նուարդի «Պլտի Գամ» եւ Օր. Գայեանէի «Հարսերուն Պարը» արտասանութիւնները խորապէս ազդեցին ներկաներուն վրայ։ Յետոյ ներկայացուեցաւ Օր. Գայեանէի եւ Օր. Ռօզայի կողմէ «վիրաւոր զինուորը»։

Ամէնէն վերջ երգչախումբը հայկական գեղեցիկ երգով մը փակեց հանդէսը, որ տեւեց չորս ժամ։

Հայ ե՛նք միշտ, որքա՛ն ալ ափերը օտար ըլլան։

Յովհ. Թրենց

ՏԱՐՕՆԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ «Սէնթ Անտրէ»ի գեղեցիկ ծառազարդ պարտէզին մէջ տօնուեցաւ Տարօնի հերոսամարտի 17րդ տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Տարօն-Տուրուբերանի հայրենակցական միութեան։ Հանդիսավայրը լեցուած էր անակնկալ բազմութեամբ մը։ Բեմը աջ եւ ձախ կողմերէն եւ ճակատէն զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններով եւ օրուան պատշաճ նկարներով։

Նախագահ Պ. Յարութիւն Ճընտոյեան քանի մը խօսքերով բացաւ հանդէսը, որմէ յետոյ խմբերգուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ը որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Պ. Գեղամ Պօղոսեան կարդաց Տարօնին ձօնուած ուղերձ մը։

Օրուան բանախօս քիմիագէտ Պ՝ Գ. Շեխիկեան ոգեւորիչ ճառով մը նկարագրեց մեր դարաւոր թշնամիին— Թուրքին— աննկարագրելի բարբարոսութիւնները, վայրենաբարոյ դահիճներուն՝ Էնվէր-Թալէաթի, կարմիր Սուլթանի եւայլ ճիւաղներուն գազանութիւնները։ Փաստացի պատմեց Տարօնի ժողովուրդին աննման հերոսութիւնները եւ ներկայացուց քանի մը նշանաւոր դէմքեր ու դէպքեր։

Կար նաեւ գեղարուեստական շատ ճոխ բաժին մը։ Պարսկաստանէն նոր հասած հայազգի թառիստ Պ. Զօպան Պայազի մէջ ընդ մէջ նուագեց հայկական եւ եւրոպական գեղեցիկ երգեր։ Դերասան Պ. Յ. Ուզունեան երգեց գեղջկական երգեր։ Ռուս նշանաւոր պարուհի օր. Լիտա իր հայկական, կովկասեան եւ խազախեան պարերով ոգեւորեց հասարակութիւնը։ Պուլվար Օտտոի ազգային վարժարանի սկաուտ աշակերտներէն Սմբատ Տէր Նազարեթեան մեծ յաջողութեամբ արտասանեց «Հայ վրէժ»ը։ Օր. Անժէլ Վարդանեան երգեց Յ. Թումանեանի անմահ «Աշուղ»էն կտոր մը։ Փոքրիկն Օսկան Զաքարեան արտասանեց Սիամանթօի Տարօնին ձօնած քերթուածը։

Միութեան կողմէ աճուրդի դրուեցաւ Ցրոնքցի Մուրատ Պետրոսեանի նկարը, զոր շահեցաւ Սալնոյ Զորի Հայրենակցական Միութիւնը քսան ֆրանք նուէրով։ Դերասան Յ. Ուզունեանի ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ ներկայացուեցաւ Տարօնի կեանքէն գիւղագրութիւն մը, որմով հանդէսը փակուեցաւ եւ հասարակութիւնը ցրուեցաւ խանդավառութեամբ։

Գ. Քէնտիրեան

ՕՏԱՐԱԿԱՆ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Արտասահմանէն սկսած է՛ մեծ թիւով բանուոր հասնիլ Պոլիս։ Անոնցմէ մեծ մասը պուլկար եւ յունական են։ Պուլկարները գլխաւորաբար որմնադիր, ներկարար եւ ընդհանրապէս շինութիւններու բանուորներ են։ Անոնցմէ ամէնէն աւելի ներկարար վարպետները գործ գտած են։

Հունգարներուն մեծ մասը գործարանի մասնագէտ բանուորներ են որոնք ճարտարարուեստի տնօրէնութեան դիմելով գործ խնդրած են։ Հունգարներուն մէջ կան որ ագարակի աշխատութիւններու փորձառութիւն ունին եւ Թրաքիոյ կրնան բանեցնել։

Օտար բանուորներէն շատերը Ատանա եւ Իզմիր գացած են։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՔՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քղիի Հայրենակցական Միութեան ներկայ վարչութիւնը ուրախութեամբ կուգայ ծանուցանել իր յարգելի հայրենակիցներուն թէ արուարձանները ցանուցիր Քղեցիներ կամաց կամաց քով քովի գալով, կը համախմբուին։ Անցեալ կիրակի մասնաճիւղ մը կազմուեցաւ, Ս. Լուի Կրան Փէնի մէջ։ Այս առթիւ միութիւնս յաջողութիւն մաղթելով, կը փափաքի ուրիշ շրջաններու մէջ ալ նման մասնաճիւղեր ունենալ։ Ս. Լուի մասնաճիւղը կը բաղկանայ 12 պարտաճանաչ անդամներէ որոնք եռանդով լծուած են այս նուիրական գործին։

(Կնիք)

ՀԱՅ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺՆԵՐ

փարիզի համալսարանին ատամնաբուժական ճիւղը աւարտելով, Ֆրանսայի մէջ գործելու իրաւունք ստացան պ. պ. Տոփասար Ռ. Զարդարեան, Սեդրաք Սասունի եւ Պասմաճեան։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՕՐ. ՊՕՏՈՒՐԵԱՆ ՓՐՈՖԷՍՈՐՈՒՀԻ

ՎԵՆԵՏԻԿ.— Յաջող քննութենէ մը վերջ՝ Օր. Մաուի Պօտուրեան՝ յուլիս 7ին Վենետիկի երաժշտանոցին քննիչ յանձնախումբէն ստացաւ փրոֆէսորուհիի վկայականը։

Առաջին աշակերտ Վենետիկի երաժշտանոցին, Օր. Պօտուրեան իր տաղանդովը, իր ջանասիրութեամբը միշտ առաջին հանդիսացած է քննութեանց մէջ, եւ ահա վերջին քննութեամբը արժանացաւ քննիչ յանձնախումբին ջերմ շնորհաւորութեանց։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Սակայն տէր Թադէոս ուրիշ հատոր մըն ալ ունէր, կլորիկ, կունդիկ, սեւուկ կողքով, զոր երբեք տղուն ձեռք տալ ուզած չէր։ Գարօն քանի մը անգամ զայն ընդնշմարած էր ու օր մըն ալ համարձակած էր խնդրել։ Տէրտէրը ինքն իսկ ամէն անգամ որ այդ գիրքը բանար, «մեղա՛յ, մեղա՛յ» կը գոչէր։ Ո՛չ ժամաւոր եղած օրերը, ո՛չ տօն օրերը զայն սնտուկէն դուրս կը հանէր։ Բայց Գարօն այդ խորհրդաւոր հատորը օր մը ձեռքն ունեցաւ։ Տէրտէրը զինքը գործի մը համար քաղաք ղրկած էր. հան մը ժողված ըլլալուն՝ ճամբէն ետ դարձաւ ու շիտակ տէրտէրոջ տունը գնաց։ Մարդը դուրս ելած էր, գիրքը բաց թողած, ակնոցն ալ վրան։ Որմէ՞ն կողմի պահէր. ուրիշ կարդալ գիտցող չկար։

Գարօն գրքին վրայ ինկաւ, նախ կարդաց կողքին ոսկեզօծ խոշոր տառերը՝ «Աստուածաշունչ»։ Սկսաւ թղթատել։ Դիւրութեամբ կը հասկնար, ուստի եւ համ կ'առնէր։ Ինքզինքն ընթերցումի տուած՝ կը մոռնար որ տէրտէրը կրնար յանկարծ գալ, երբ մէկէն «Վա՛յ անիծեալ» բացագանչումը լսեց, ու երեսին ապտակ մը շառաչեց։ Տէրտէրը գիրքը տղուն ձեռքէն յափշտակեց, ու նոյնհետայն իր արտը երթալով, կրակ վառեց եւ Աստուածաշունչը խարուկեց, յիշելով. «Վա՛յ մարդոյն այնմիկ, ոյր ձեռն գայթակղութիւն»։ Երբ գիրքը կը վառէր, տէրտէրոջ աչքերն ալ լեցուեցան։

Աշխարհաբար Աստուածաշունչ էր։ Օրին մէկը անծանօթ մը գեղ եկած էր, իշու վրայ հեծած, հետն ալ պայուսակ մը։ Տէրտէրը փնտռելով մէկտեղ նստեր խօսեր էին։ Այցելուն աստուածավախ մէկը կ'երեւնար, անուշ լեզու։ Երբ պիտի մեկնէր, պայուսակը բացաւ, մէջէն գիրք մը հանեց եւ տէրտէրին նուիրեց։ Վրան «Աստուածաշունչ» գրուած էր. քահանան գիրքը պագաւ ու ճակատին դրաւ։ Աստուածաշունչ անունը լսած էր, երեսը տեսած չէր։ Մարդը քանի մը հատ ալ ձգել ուզեց, բայց տէրտէրը անօգուտ համարեց զանոնք ընդունիլ, կարդալ գիտցող ուրիշ ոչ ոք կար։ Մարդը մեկնելու ելաւ. տէրտէրն ալ հիւրին կ'ընկերանար։ Ճանապարհին հանդիպեցան խումբ մը գեղացիներու, որոնք տէրտէրին «օրհնա՛» ըսին ու քովինն ալ բարեւեցին։ Անիկա օտարական ըլլալով, իրենց ուշադրութիւնը գրաւեց։ Խումբին մէջէն մէկը մարդուն դէմքը յիշել կը թուէր. ուշի ուշով երեսը նայեցաւ, ու մէկէնիմէկ գոչեց.

— Պատուելի՛, դուն հոս ի՞նչ գործ ունիս։

Քանի մը շաբաթ առաջ, քաղաքը անոր հանդիպած էր, կռուի մը ատեն, որուն ինքն ալ միջամտելով մէկ երկու բռունցք ալ պատուելիին գլխուն ինք իջեցուցած էր։

— Հո՞ս ալ Տիրոջը խօսքին համար եկեր ես, հա՛, շարունակեց։

Ու տէրտէրին դառնալով պոռաց.

— Տէրտէ՛ր, աս մարդը բոռ է. դուն ատոր հետ ի՞նչ բան ունիս։

Տէրտէրը շուարած, սկսաւ խաչակնքել, «Հալէն մեղք, հալածին դեւք» աղաղակելով։ Ամբողջ մարմինը կը դողար։ Գեղացիները պատուելիին վրայ թափեցան եւ սկսան ծեծել։ Մարդուկը հազիւ թէ կրցաւ իշուն վրայ նետուիլ ու փախչիլ, պայուսակը հոն թողլով։ Քիչ վերջ բոլոր գեղը հաւաքուելով՝ կրակ վառեցին ու գրքերը այրեցին։ Տէր Թադէոս տուն վազեց։ Մէկուն չէր ըսած թէ ողջակիզեալներէն հատ մը փրկուած էր։ Ինքն ալ զայն անմիջապէս պիտի զոհէր։ Կրակ տալէ առաջ, մէյ մը աչքէ անցնելու փորձութիւնը ունեցաւ։ Բռնուեցաւ։ Ադամ Եւա, Կայէն Աբէլ, Նոյ Նահապետ, Յովսէփ Գեղեցիկ անունները լսած էր, բայց ի՞նչ ըլլալնին մանրամասնօրէն չէր գիտեր։ Խարոյկը միւս օրուան պահեց։ Միւս օրն ալ ձեռքը առաջ չգնաց։ Կը նզովէր բոռը եւ կը լափէր գիրքը։

— Գիտութեան ծառն ալ ասանկ ըլլալու է, կ'ըսէր ինքն իրեն։ Ան Եւան ալ ինծի պէս մէյ մը բռնուեցաւ։ Վաղը աս գիրքը երեսէ ազատիմ. ես ալ չպատժուիմ։

Միւս օրը «Աստծու ողորմութիւնը» մեծ է, ըսելով այրումը յաջորդ օրուան կը ձգէր։ Ձգձգումը հասաւ մինչեւ այն օրը, որ ուրիշին մեղքին պատճառ եղաւ։ Առաջին թափով այրեց լմնցուց, խղճմտանքի խայթէն ազատուեցաւ։ Խղճի թեթեւացում մը որ սրտին շատ ծանր եկաւ։

* * *

Գաբրիէլը միտքը դրաւ այդ Աստուածաշունչէն քաղաքը փնտռել, բայց խուզարկութիւնները զգուշաւորութեամբ ընելու հարկը զգաց։ Տէրտէրին ընթացքը իրեն ենթադրել կուտար թէ «տակը բան մը ըլլալու է»։ Սակայն ի՞նչ։ Ուէ ենթադրութիւն չէր կրնար ընել։ Գարնան, յաճախ քաղաք կ'երթար։ Տէրտէրներն ու վարդապետները իրեն ծանօթ էին, ինչպէս եւ դպրոցին վարժապետները, որոնցմէ լրագիր կ'առնէր կը կարդար։ Անոնց ճարպիկօրէն հարցումներ ըրաւ Աստուածաշունչին վրայ։ «Հոս չկայ, կ'ըսէին, շատ սուղ է։ Վանքը հատ մը ըլլալու է, բայց ձեռագիր է. դուրս չեն հաներ, մարդու, մարդու ցոյց չեն տար»։ Աստուածաշունչ ըսելով ամէնքն ալ գրաբարը կը հասկնային։

Վարժապետներէն մէկուն՝ Արշամին՝ մասնաւոր համակրանք կը զգար։ Օր մը երբ մէկտեղ կ'երթային, անիկա արմուկովը Գաբրիէլը մշտեց, քովերնուն ճիւպպէլի մարդ մը անցած ատեն։

— Ձեր գեղը ծեծ կերած մարդը աս է, ըսաւ։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

վին մէջ, ուր հաւանաբար ընկերվարականները դէմ պիտի արտայայտուին առաջարկին: Կուսակցութեան ղեկավար մարմինը՝ առանց յատուկ որոշում մը տալու, կատարեալ ազատութիւն տուած է իր խորհրդարանական խմբակին, այս հարցին մէջ՝ շարժելու համար պարագային համեմատ:

Հուվըրի ծրագրին գործադրութիւնը

Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Լավալ այցելութիւնն ընդունեց Միջազգային Դրամատան տնօրէնին Պ. Քէնէի, որ յայտնեց թէ Հուվըրի ծրագիրը գործադրութեան մտած է նախորդ օրուընէ սկսեալ: Իրօք, յուլիս 15ին էր որ Գերմանիա պարտաւոր էր Միջազգային Դրամատան վճարել հատուցմանց տարեվճարը, զոր Միջազգային Դրամատունը պիտի կրնար վերադարձնել Գերմանիոյ իբր տոկոսաբեր փոխատուութիւն: Այս գործողութիւնը որ գրչի պարզ խաղ մը կը պահանջէ, կատարուեցաւ ձեւական ամէն կանոնաւորութեամբ:

Ամերիկեան կառավարութեան եւս տեղեկութիւն տրուեցաւ թէ Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա հաղորդած են Միջազգային Դրամատան թէ չեն սպասեր որ իրենց յանձնուի հատուցման տարեվճարէն իրենց ինկող բաժինը:

Մասնագէտներու խորհրդակցութիւնը

Անգլիական հաւաստի աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Ֆրանսա, Իտալիա, Ճափոն, Գերմանիա համաձայնութիւն յայտնած են մասնակցելու մասնագէտներու ժողովին, որ Լոնտոնի մէջ պիտի բացուի այսօր:

Գերմանիոյ ներկայացուցիչներն արդէն մեկնած են Լոնտոն: Պելճիքա եւս համաձայնութիւն յայտնած եւ իր ներկայացուցիչներն ալ նշանակած է:

Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը երէկ կէս-գիշերին հրատարակեց զեկոյց մը որով կը յայտնէ թէ անգլ. կառավարութիւնը անհրաժեշտ կը նկատէ անմիջապէս հրաւիրել նախարարներու խորհրդակցական ժողովը, որ նախատեսուած էր երբ արդէն մասնագէտներու ժողովին հրաւէրները կ'ուղղուէին եւ կը փափաքի որ այս ժողովը տեղի ունենայ յուլիս 20ին:

Ֆրանքեւռուս բանակցութիւնները

Ֆրանքեւռուս առեւտրական համաձայնութեան մը շուրջ բանակցութիւնները՝ որոնք տեղի կ'ունենային Փարիզի մէջ, տուին իրենց առաջին արդիւնքը եւ միեւնոյն օրը Ֆրանսայի պաշտօնաթերթին եւ բոլշեւիկեան «Իզվեստիա» թերթին մէջ լոյս տեսան երկու հրովարտակներ: Ֆրանսական հրովարտակը չեղեալ կը նկատէ 1930 հոկտ. 3ի հրովարտակը որ հսկողութեան եւ կարգ մը սահմանափակումներու կ'ենթարկէր Ռուսիայէն ներածուած ապրանքները:

Իսկ ռուսական հրովարտակը իր կարգին չեղեալ կը նկատէ հոկտ. 20ի մէկ հրովարտակը, որ ռուսական շուկաները կը փակէր ֆրանսական կարգ մը արտադրութեանց առջեւ:

Ֆրանսայի առեւտրական նախարարութեան շրջանակները կը կարծեն թէ այս հրովարտակները թոյլ պիտի տան որ բանակցութիւնները շարունակուին աւելի նպաստաւոր մթնոլորտի մը մէջ, յանգելու համար Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ միջեւ առեւտրական համաձայնութեան մը:

Ոչինչ կայ փոխուած Խորհ. Միութեան մէջ

Մոսկուայէն հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ համայնավար կուսակցութեան մէկ հաւաքոյթին, Ստալին զարմանք յայտնեց յունիս 23ի իր ճառին առթիւ, օտար մամուլի տուած մեկնաբանութիւններուն մասին: Ստալին կը հաւաստէ թէ օտար թերթերը կը սխալին իր ճառին մէջ նշմարելով բոլշեւիկեան քաղաքականութենէն հրաժարում մը եւ հիմնական փոփոխութիւններու խոստումներ:

Ստալին անհրաժեշտութիւնը շեշտեց ժամ առաջ իրականացնելու երկրագործութեան համայնացումը, որ Ռուսիոյ ներքին քաղաքականութեան հիմնական հարցերէն մէկն է:

8, RUE CHATEAUDUNի

MÉRIDIONAL ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ Է

MÈTRO CADET, LE PELETIER ET N. D. DE LORETTE

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ-ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, սովորական ճաւաքատեղիին մէջ:

Կը խօսի ԸՆԿ. Բ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

Ազգի մը կազմութեան ազդակները նիւթի մասին

(Շարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան)

Կը ճրաւիրուին «Քրիստափոր», Ռոստոմ», «Իշխան», «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէներու ընկերները, ինչպէս նաեւ Պատանեկան Միութեան անդամները:

ՊՈՄՈՆ-ՍԷՆ-ԺԻՒԼԻԷՆ.— Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական ճաւաքատեղիին մէջ:

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Բ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

կը ճրաւիրուին ընկերները եւ ճամակիրները

ԿԱՐՏԱՆ.— Այս կիրակի ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

Կը խօսի ԸՆԿ. Բ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

կը ճրաւիրուին ընկերները եւ ճամակիրները

Բ Ա Ց Մ Ա Ն Հ Ա Ն Դ Է Ս

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վիէնի նորակազմ Պատ. միութեան կողմէ: Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Քանթինի մէջ:

Կը խօսին՝ դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ եւ Պ. Բ. ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԷԼ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ»

գեղարուեստական բաժին — Մուտքը ազատ է

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբի կողմէ ի նպաստ Խաժակ Ակումբ — դպրոցի

19 Յուլիս Կիրակի ժամը 2.30ին

Վիէնի Սերքլը Քաթոլիկ սրահին մէջ, Սէն Մօրիս եկեղեցիին կից

Ղեկավարութեամբ դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ»

Տոմսերու գիները՝ Ա. կարգ 5 ֆր. Բ. կարգ 3 ֆրանք

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Ջաւարեան կոմիտէին կողմէ

26 Յուլիս Կիրակի Շավիլի անտառին մէջ, գերեզմանատան մօտ

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՀՕԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Վալանսի մասնաճիւղին կողմէ

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 8էն երեկոյեան 8, Մալիսարի անտառին մէջ:

Կը խօսի՝ ՏԻԿ. ՆԱՐԿԻԶ ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, նուագ, հայկական եւ ֆրանսական պարեր եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի կողմէ մարզական խաղեր:

Ճոխ պիւֆէ: Երկու լիւքս օթօպիւսներ, առաւօտեան ժամը 8.30էն մինչեւ կէսօրէ վերջ ժամը 2, ժողովուրդը պիտի փոխադրեն, Պուլըվար Վօպան, Պ. Խորէն Շամախեանի սրճարանի առջեւէն: Երթ ու դարձ 3 ֆրանք:

Վիճակահանութիւն եւ աճուրդ չպիտի ըլլայ: Մուտքը ազատ է: Կը հրաւիրուի Վալանսի Հայ հասարակութիւնը:

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԱՆԻԷՌ, Պուա-Քոլոմպի կոմիտէի դասախօսական-վիճաբանական ժողովը այսօր ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին 80 rue Charles Chefson, Bois Colombes.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան կոմիտէին ընդհանուր ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ուկէսին նոր ակումբին մէջ, 241, Rue J. J. Rousseau: կարեւոր օրակարգ: Բոլոր խումբերու ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Միութեան գրադարան ընթերցասրահին մէջ:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը իրիկուն ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Վարուժան ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ (Մարսէյլ) Վարուժան խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Պար Սանթրալի ներքնասրահը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական Վերին Մարմինը այս տարի եւս կը կազմակերպէ՝ սկաուտներու օդափոխութեան համար բանակում մը Մարսէյլի և Սէն Ռաֆայէլի միջև, ծովեզերեայ մայրիներով շրջապատուած գեղեցիկ վիրքի մը վրայ օգոստոս 1էն մինչեւ 31:

Բանակումին կրնան մասնակցիլ 8 տարեկանէն մինչեւ 16 տարեկան սկաուտ եւ ոչ-սկաուտ պատանիները:

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն օր ժամը 1.30էն մինչև 4, Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնական դրասենեակը, 1 Rue Saulnier, *Մէթրօ՝ Գատէ: Արձանագրութիւնները կը դադրին յուլիս 20ին: Անկէ յետոյ կատարուած դիմումները անհետեւանք կը մնան:*

Բանակումի մէկ ամսուան ծախք որոշուած է 400 ֆրանք, իսկ 15 օրուան համար 225 ֆրանք, աւելի մանրամասնութեանց համար նոյնպէս դիմել Հ. Մ. Ը. Մ.ի Դրասենեակը:

Սկաուտական Վերին Մարմին

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Միութեան Պիյեանքուրի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին նոր Ակումբին մէջ (Rue J. J. Rousseau): կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի ժողովը վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 241 Rue J. J. Rousseaux, *Իսի լէ Մուլինօ: Բոլոր ընկերները ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ Կ. Մասնաճիւղի ներկայացուցիչը:*

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պէյրութ, գործ.— 2000 ֆր.:
Միլան, գործ.— 108 լիր.:
Տէսին, գործ.— 100 ֆր.:
Սուետիա, Ե. Պ.— 120:
Մարսէյլ, Աս.— 86:
Սէն Թրօփէզ, Զօր.— 35:
Քլէրմոն, Ֆէրրան Թօգ.— 35.
Մարսէյլ, Ա. Թ.— 50:
Վիլֆրանշ, Ա. Խ.— 53:
Ֆոնթէն, Կ. Ֆ.— 90:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
18
ՅՈՒԼԻՍ
1931
18 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1623 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼՈՅՍԸ ՓԱՐԻԶԷՆ ՊԻՏԻ ԾԱԳԻ

Այսօր, Փարիզի մէջ, տեղի կ'ունենայ խորհրդաժողով մը որուն ելքը պիտի ազդէ ամբողջ աշխարհի տնտեսութեան վրայ, լաւ կամ գէշ:

Փարիզ են հասաքուած Գերմանիոյ վարչապետն ու արտաքին նախարարը, խումբ մը մասնագէտներով: Փարիզ կը գտնուին, արդէն, Ամերիկայի արտաքին և ելմտական նախարարները, Անգլիոյ արտաքին նախարարը եւ ուրիշ երեւելիներ:

Պարագաները նկատի առնելով, կրնանք ըսել թէ այս ժողովը աւելի մեծ արժէք ունի, քան այն որ պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ, երկուշաբթի օր:

Արդարեւ, Փարիզի ժողովին արդիւնքէն կախում ունի Գերմանիոյ փրկութիւնը: Փարիզէն պիտի ծագի լոյսը:

Վերջացող շաբաթը մղձաւանջի շրջան մը եղաւ ոչ միայն Գերմանիոյ, այլ եւ միւս պետութեանց համար:

Ոչ մէկ երկիր, ոչ իսկ Ֆրանսան, չէր կրնար թեթեւ սրտով դիտել Գերմանիոյ սնանկութեան հեռանկարը:

Արդի աշխարհին տնտեսական հիւսուածքը այնքան բարդ է եւ այնքան սերտօրէն կապուած երկիրէ երկիր, որ մէկուն գլխուն պայթած փոթորիկը անվրէպ իր ազդեցութիւնը կ'ունենայ ուրիշներու վրայ: Հետեւոր Ամերիկան ստիպուած է օգնութեան հասնիլ Գերմանիոյ, եթէ ոչ ուրիշ բանի, գոնէ փրկելու համար իր 300—500 միլիոն սռ.ի դրամագլուխը,—շահու դրուած գումարներ: Իսկ այս մանրամասնութիւն մըն է, բաղդատելով այն զարհուրելի հետեւանքներուն հետ, որ կրնան ծագիլ Գերմանիոյ փլուզումէն:

Տնտեսական պատճառներէն զատ, անոնցմէ անբաժան, կա'ն քաղաքական մտահոգութիւններ, որոնք անտարբեր չեն կրնար թողուլ նոյնիսկ թշնամի Ֆրանսան:

Եթէ Գերմանիան փլի եւ մատնուի անիշխանութեան, անցնի ծայրագոյն աջին կամ ծայրագոյն ձախին ձեռքը, ամէնէն առաջ Եւրոպան է որ պիտի ցնցուի, Ֆրանսայէն մինչեւ Լեհաստան, եւ Աւստրիայէն մինչեւ Պալքանները:

Անշուշտ չափազանցութիւններ կան Գերմանիոյ լեղապատառ կանչերուն մէջ: Գերմանիան ունի անսպառ հարստութիւններ եւ հզօր թուաբեր՝ սնանկութեան մը սպառնալիքին դէմ:

Բայց, մանաւանդ այսօրուան աշխարհին մէջ, կան տարրային ուժեր որոնք ո'չ եւ է հաշիւի չեն ենթարկուիր: Կան վտանգներ, որոնք ամէն ինչ վեր ի վայր կը շրջեն քանի չորս ժամուան մէջ:

Իսկ ամէնէն ծանրակշիռ իրողութիւնն այն է որ, երբ վստահութիւնը խախտի, մարդիկ ազգն ալ կ'ուրանան, հայրենիքն ալ:

Չէ՞ որ, վերջին շաբաթներուն, օտար դրամին չափ, եթէ ոչ աւելի, գերմանական դրամն ալ խուճապահար խոյս տուաւ երկրէն, երթալ ապաստանելու համար աւելի ապահով սնտուկներու մէջ: Օտար կղպանքի տակ:

Դրամատէրը առաջին դասալիքն է, երբ հայրենիքը վտանգուի...

×

Ի՞նչ լոյս պիտի ծագի, այսօր, Փարիզէն:

Գետինը պատրաստուած է արդէն, 500 միլիոն տոլար փոխ տալու համար Գերմանիոյ: Այսինքն այն գումարը զոր Պերլին պահանջեց մէկ շաբաթ առաջ, սրընթաց շրջան մը կատարել տալով Րայխսպանքի տնօրէնին, Ամսթէրտամէն Լոնտոն, յետոյ Փարիզ, յետոյ Պազել:

Միայն Ֆրանսան չէ որ պիտի տայ այս գումարը: Պիտի մասնակցին նաեւ Անգլիան եւ Ամերիկան, — յիշելով միայն գլխաւորները: Բայց բանալին կը գտնուի Ֆրանսայի ձեռքը:

Փարիզի բռնելիք դիրքէն կախում ունի միւսներուն աջակցութիւնը: Փարիզը առկախ հաշիւներ, քաղաքական վէճեր ունենալով Գերմանիոյ հետ, անոր մասնակցութիւնը կամ չկամութիւնը վճռական դեր պիտի կատարէ: Մասնակցելով, Փարիզը պիտի նպաստէ վերահաստատելու վստահութիւնը՝ Գերմանիոյ հանդէպ: Վճռապէս մերժելով, պիտի սաստկացնէ տագնապը, եւ ծայրայեղութեան պիտի մղէ Գերմանիան:

Այս վերջին մտահոգութեննէն բռնուած է Լոնտոնը: Եւ ատոր համար, կարելին կը փորձէ, որպէս զի չափաւորէ Ֆրանսայի քաղաքական պահանջները:

Եթէ Ֆրանսա յամառօրէն պնդէ իր տեսակէտներուն վրայ, Պրիւնինկ եւ Քուրցիուս կամ պիտի մերժեն, եւ կամ ընդունելով՝ պիտի հանդիպին Գերմանիոյ հանրային կարծիքին բուռն ընդդիմութեան եւ պիտի քշուին ասպարէզէն:

Երկու պարագաներուն մէջ ալ, անկարելի է նախատեսել հետեւանքները:

Առ այժմ լաւատեսութիւն կը տիրէ, քանի որ ֆրանսական դահլիճին մէջ տիրապետող են չափաւորները: Ապահովաբար պիտի գտնուի միջին բանաձեւը, ինչպէս միշտ:

Բայց, նորէն առժամեայ դարման մըն է ըլլալիքը: Եւ պարբերաբար պիտի կրկնուի տագնապը — ինչպէս քրոնիկ ախտ մը — մինչեւ որ յանգի տրամաբանական ելքին,— դաշնագիրներու վերաքննութիւն:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՄՈՒԼ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Հայրենիք» կը գրէ խմբագրականի մը մէջ (2 Յուլիս).

—«Քանի մը օր առաջ, յունիս 26ին, Թրոյի մէջ գումարուեցաւ Ամերիկահայ Ուսանողական Ընկերակցութեան տարեկան համագումարը, մասնակցութեամբ շուրջ 300 ուսանողներու եւ հիւրերու, որոնք կը ներկայացնէին Միացեալ Նահանգաց գրեթէ բոլոր ուսանողական անկիւնները:

Հայ ուսանողական այս ընկերակցութիւնը տարիներէ իվեր կայ հրապարակի վրայ եւ ունի բազմաթիւ մասնաճիւղեր Ատլանտեանէն մինչեւ Խաղաղական, աւելի քան 700 անդամ-անդամուհիներով: Նիւ Եորքի մէջ անոր անդամներու թիւը 201 է, Ֆրէզնոյինը՝ 200, Պոստոնինը, 50, Ֆիլատելֆիա 75, Փրովիտենս՝ 45, Վուստր՝ 40 եւայլն:

Այս քանի մը թիւերն ալ բաւական են ցոյց տալու Ամերիկահայ ուսանողական ընկերակցութեան քանակական արժէքը եւ անոր վերապահուած կարեւորութիւնները՝ իբրեւ գործօն մեր գաղութին մէջ:

Ամերիկահայ ուսանողական ընկերակցութիւնը կը յայտարարէ թէ ինք քաղաքական մարմին չէ, կուսակցական եւ հատուածական հակումներ չունի: Եւ անշուշտ այսպէս պէտք էր ըլլար: Սակայն այս զեկոյցէն չի հետեւիր թէ Ամերիկահայ Ուսանողական ղեկավար շրջանակները պարտաւոր չեն շփման գալ հայ քաղաքական, կուսակցական եւ հատուածական կազմակերպութեանց, ղեկավար շրջանակներու եւ անձերու հետ: Չէզոքութեան այս յայտարարութիւնը չարդարացներ անտեսում մը մեր քաղաքական, կուսակցական եւ հատուածական գործունէութեան որ պէտք է ուսումնասիրուի բանիմաց ուսանողութեան մը կողմէ, եթէ իրապէս ան նպատակ դրած է ծառայել ինք իրեն եւ զինքը ծնած ժողովուրդին:

Ցաւաբախտաբար, Ամերիկահայ Ուսանողական Ընկերակցութիւնը լինելով հանդերձ համակրելի եւ քաջալերանքի արժանի կազմակերպութիւն մը, մինչեւ այսօր առհասարակ հեռու մնացած է որոշ շրջանակներէ, կարծես հակում մը ունենալով նպաստաւոր նախապաշարումներ սնուցանելու հանդէպ մէկին եւ աննպաստ նախապաշարումներ հանդէպ ուրիշներու:»

ԿԱՐՄԻՐ ՊԱՇՏՕՆԵԱՅ ՄԸՆ ԱԼ

Լեհաստանի խորհրդային աւետրական պատուիրակութեան անդամներէն երկրաչափ մը եւս, իր կարգին մերժեց ընթացք տալ՝ Մոսկուա վերադառնալու իրեն տրուած հրամանին: Երկրաչափը կը յայտնէ թէ Մոսկուա կ'ուզէր զինքը շահագործել բոլշեւիկեան փրոփականտի գործին մէջ, երբ ինքը չիպատկանիր համայնավար կուսակցութեան: Յունիսին, իրեն բսուեր էր որ արձակուրդ խնդրէ եւ Մոսկուա երթայ: Երկրաչափը մերժեր էր արձակուրդ ստանալ: Ասոր վրայ, հրաման տուեր էին մեկնիլ Մոսկուա: Բայց, միեւնոյն ատեն իմացեր էր որ Չէկայի գործակալ մը հրաման ստացեր էր ճամբորդելու իրեն հետ: Երկրաչափը հասկցաւ որ պիտի ենթարկուէր իր մէկ պաշտօնակցին բախտին: Այս վերջինը՝ ստիպողաբար կանչուեր էր Ռուսիա, բայց սահմանին վրայ իսկ, ձերբակալուեր էր գաղտնի ոստիկանութեան կողմէ եւ այլեւս իր մասին որեւէ լուր չէր առնուած:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵԼԵՒՄՏԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՊՐԻՒՆԻՆԿ ԵՒ ՔՈՒՐՑԻՈՒՍ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՆ

Գերմանիոյ ելեւմտական տագնապին շուրջ բանակցութիւնները նպաստաւոր դարձուածք մը կը ստանան: Գերմանիոյ վարչապետը Պրիւնինկ եւ արտաքին նախարարը Քուրցիուս Փարիզ կուգան այսօր, խորհրդակցելու Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Ամերիկայի արտաքին նախարարներուն հետ:

Միւս կողմէ, Փարիզի մէջ, անընդհատ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին: Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Լավալ եւ արտաքին նախարարը Պրիան, յաճախակի հանդիպումներ ունեցան Հէնտըրսընի եւ Սթիմսընի հետ, ճշդելու համար Ֆրանսայի դիրքը՝ Գերմանիոյ օժանդակութեան գործին մէջ:

Ֆրանսական կառավարութեան մէկ զեկոյցը կը յայտնէ թէ դահլիճը նիստ գումարեց Պ. Տումէրի նախագահութեամբ, քննելու համար գերման տագնապին հետեւանքով՝ Եւրոպայի մէջ ստեղծուած կացութիւնը: Վարչապետը տեղեկութիւններ տուաւ կատարուած աշխատանքներուն մասին: Նախարարաց խորհուրդը քննեց այն միջոցները որոնք թոյլ պիտի տան օժանդակելով մէկտեղ Գերմանիոյ, Եւրոպայի մէջ վերահաստատել վստահութիւնը:

Այս նպատակով ալ, արդէն մշակուած է գործունէութեան ծրագիր մը, որ հաւանաբար գործադրութեան պիտի դրուի Գերմանիոյ ներկայացուցիչներուն հետ տեսակցութեանց արդիւնքէն վերջ:

Համաձայն այս ծրագրին, միջազգային փոխառութեամբ եւ մեծ դրամատուններու մասնակցութեամբ, լայն վարկեր պիտի բացուին Գերմանիոյ, սակայն փոխարէն պահանջելով շօշափելի երաշխիքներ:

Այս տեսակէտով ալ, Գերմանիոյ ներկայացուցիչներուն հետ, այսօր տեղի ունենալիք խօսակցութիւնները կը նկատուին նախապատրաստական: Եթէ այս տեսակցութիւնները ցոյց տան նպաստաւոր ելք մը, խորհրդակցութիւնները պիտի շարունակուին երկուշաբթի օր, Լոնտոնի մէջ:

⁂ Պրիւնինկի եւ Քուրցիուսի Փարիզ մեկնումի լուրը մեծ տպաւորութիւն գործեց գերման ժողովուրդին վրայ: Հակառակ ազգայնական թերթերու բողոքներուն ու վերապահումներուն, ժողովուրդը այցելութեան այս լուրը կը նկատէ մեծ յոյս մը: Երէկ առտու դրամատուններու մէջ արձանագրուած վճարման պահանջները մեծ գումար մը կը կազմէին. սակայն երբ լուրը լսուեցաւ, պահանջները նուազեցան: Կարգ մը դրամատուններ մինչեւ իսկ նոր աւանդներ արձանագրեցին:

Քաղաքական շրջանակները կը նկատեն թէ դժուար չպիտի ըլլայ համաձայնութեան մը գալ:

Դրամատունները բացին իրենց գրասենեակները. սակայն միայն գոհացում տալու համար օրավարձքերու եւ թոշակներու վճարման յատուկ պահանջներուն:

Պերլինի մէջ հանդարտութիւն կը տիրէ: Սակայն զանազան քաղաքներու մէջ, համայնավարները կը շարունակեն խռովութիւններու տեղի տալ, գրգռելով անգործները: Գոպլէնցի մէջ նախորդ գիշեր բաւական ծանր խռովութիւններ ծագեցան. ցուցարարները քարերով ու սրուակի կտորներով յարձակեցան ոստիկաններուն վրայ: Մէկ քանի փողոցներուն մէջ կրակ ալ բացուեցաւ անոնց վրայ: Կանոնաւոր կռիւ մը տեղի ունեցաւ ոստիկաններուն եւ ցուցարարներուն միջեւ:

Գերման դրամատունները Թուրքիոյ մէջ

Պոլսոյ մէջ գործող երկու գերման դրամատուններ, Տէօյչ Օրիէնթ Պանք եւ Տէօյչ Պանք, աւանդատուներուն վճարումներ կատարեցին 50 առ հարիւր համեմատութեամբ, երկու օրուան մէջ վճարելով մօտ 4 միլիոն թրքական ոսկի: Սակայն իրենց կեդրոնատեղիները դադրեցուցած ըլլալով վճարումները, այլեւս դրամ չղրկեցին Պոլսոյ իրենց մասնաճիւղերուն, որոնց միակ աղբիւրը կը նկատուէր 6 միլիոն թրքականի հասնող առնելիքներ: Այս երկու դրամատուններու պահեստը սպառած ըլլալով, աւանդատու յաճախորդներու վիճակը անորոշ կը մնայ:

Տէօյչ Օրիէնթ Պանքի Գահիրէի մասնաճիւղն եւս ստիպուեցաւ փակել իր դռները:

Ռաուլ Փէրէի դատավարութիւնը

Կը յիշուի թէ Ուսթրիքի ծանօթ գայթակղութեան առթիւ, ամբաստանուած էր մասնաւորաբար նախկին դատական նախարար Ռաուլ Փէրէ, որուն դատավարութիւնը պիտի բացուի յուլիս 20ին, երկուշաբթի:

Ահա գլխաւոր կէտերը ամբաստանութեան, որ միայն մեղսակից կը նկատէ Ռընէ Պէնարը, կաստոն Վիտալը եւ Ալպէռ Ֆավրը: Ռաուլ Փէրէ կ'ամբաստանուի թէ իբր ելեւմտական հրաժարեալ նախարար, որուն իրաւասութիւն տրուած էր միայն զբաղիլ ընթացիկ գործերով, մինչեւ իր յաջորդին նշանակումը, ստորագրած է Ուսթրիքի դրամատան խնդրած արտօնութիւնը, Ֆրանսա մտցնելու համար իտալական Սնիավիսքոզա ընկերութեան բաժնեթուղթերէն 500.000 եւ այս՝ այն տեսակ պահու մը երբ ֆրանսական դրամի անկումը նկատի ունենալով, պէտք էր արգիլուէր որ եւ է օտար արժեթուղթի Ֆրանսա մուտքը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԺԱՆՏԱԽՏԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀԻՒՂԱՒԱՆԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՐԻՒՐԻ ՄՕՏ ՀԻՒՂԱԿՆԵՐ ԿԸ ՓԱԽՉԻՆ

Պէյրութի մէջ ժանտախտի դէպքի մը հետեւանքով, հարիւրի մօտ հիւղակներ քանդուեցան Առողջապահական Տեսչութեան հրահանգով եւ ոստիկանութեան աջակցութեամբ: Անտուն մնացած Հայերը պատսպարուեցան առժամաբար Քարանթինայի շէնքերուն մէջ: Անոնցմէ ոմանք դառնացած իրենց հանդէպ ձեռք առնուած խիստ միջոցներէն, ըստ «Լա Սիրի»ի, ուզեցին վրէժ լուծել քաղաքապետութենէն, կարգ մը տեղացիներու տուները հրդեհելով: Այս արարքը ցաւ պատճառած է արաբ մամուլին: «Լա Սիրի» իսկ, թերթերու ամենաչափաւորը, ցաւ կը յայտնէ նման դէպքի մը մասին եւ կը գրէ.—

— «Հայերու քէմբին մէջ, Սէն Միշէլի դիմաց, քաղաքապետական բժիշկը գտաւ ժանտախտի դէպք մը: Բժշկական համալսարանին մէջ կատարուած արեան քննութիւնը հաստատեց բժիշկին նախատեսութիւնը: Հիւանդը անմիջապէս ընդունուեցաւ Աւազուտքի տարափոխիկ հիւանդներու հիւանդանոցը: Առողջապահական Տեսչութիւնը, օժանդակութեամբ ոստիկանութեան, լծուեցաւ 80 հին տնակներու քանդումի գործին: Անպատսպարները առանձնացուեցան Քարանթինա, բայց ուզելով վրէժ լուծել քաղաքապետութեան կողմէ ձեռք առնուած լուրջ միջոցներէն, քանի մը Հայեր փորձեցին հրդեհել բազմաթիւ տեղացիներու տուներ. հրշէջները անմիջապէս տեղւոյն վրայ փութացին եւ սահմանափակեցին կրակը»:

ՔԻՒՐՏ ԱՔՍՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Դամասկոսի կառավարութիւնը, Արարատի նուաճման գործողութիւնը շարունակուած միջոցին, կարգադրած էր որ Սուրիա գտնուող քիւրտ պետերը Դամասկոս բնակին:

Կառավարութիւնը վերջերս ասոնք ազատ ձգած է: Ասոնց մէջ կը գտնուէին Սատէթ Հաճօ աղա, Էմիր Ճէլատէթ Պէտըրխան, Գատրի Ճէմիլ փաշա եւայլն: Այս պետերը իրենց Դամասկոսէ բաժնուած օրը, Թաղապետութեան անդամներէ Լօմէր Շէմտին պէյ, հացկերոյթ մը տուած է եւ շատ մը Քիւրտեր մասնակցած են: Քիւրտերը եւ Սուրիացիները վաղեմի յարաբերութիւններ ունենալով, Քրտութեան մասին բանախօսութիւններ ըրած են:

Արձակուած աքսորականները պիտի հաստատուին հիւսիսային Սուրիոյ մէջ:

ՄԱՀ ՊԱՐԳԵՒ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

Պոլսոյ թերթերէն կ'իմանանք թէ յուլիս 12ին, յուղարկաւորութենէ մը դարձին, Բերայի խորհրդարանին մէջ յանկարծամահ եղած է Ազգ. Ժողովի Բ. ատենապետ Պ. Պարգեւ Փափազեան:

Պարգեւ Փափազեան աւելի քան 30 տարուան ազգային կեանք մը ունի իր ետին: Եղած է տեսուչ խորհուրդներու եւ Վարչութեան անդամ, իսկ տարիներով տիրաբար ատենապետած է Ընդհ. Ժողովին, յարգուելով իր Թունդ հակառակորդներէն անգամ:

Մինչեւ 1915, դրամատան պաշտօնեայ էր: Զինադադարէն յետոյ ալ զանազան պաշտօններ վարեց: Վերջերս առողջութիւնը քայքայուած էր, եւ դժուարութեամբ էր որ կ'ատենապետէր Ընդհ. Ժողովին: Կրած է նաեւ տարագրութեան դառնութիւնը:

ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԼԻՆ

ԹԱՒՐԻԶ.— Վերջին տասը տարիներու ընթացքին գաղթահայութեան հանրային հնոցին մէջ եռացին, եփեցան ու հալեցան բոլոր հարցերը: Այսօր մէկ հատիկ իսկ առկախ խնդիր չկայ մեր ու մեր հակառակորդներուն միջեւ: Բոլոր քննադատութիւնները, բոլոր առաջադրութիւնները քննուած ու բոլոր «ի»երուն վրայ վերջնական «կէտ»երը դրուած են:

Այսպէս կը սկսէր «Ցուսաբեր»ի ապրիլ 30ի խմբագրականը, «Ժամանակն է...»:

Թէեւ մտամոլի, հապճեպ խորհրդածութեան արդիւնք չէ այս եզրակացութիւնը: Տասը տարուան արտաքնապէս խաղաղ, ներքնապէս խռովեալ, հոգեպէս մաշեցող կեանքի մը առաջ կանգնած եւ անոր պատասխանատու մէկ մասը կազմող անհատի մը, եթէ ոչ մարմնի մը համոզումն է ան:

Աչա եւ նախադասութիւն մը «Հորիզոն»ի խմբագրականէն.—

«Խոստովանինք, որ ուժ տարիներէ ի վեր ոչ մէկ նիւթ այնքան մելան սպառեց հայ մամուլին մէջ, որքան միջ-հայկական համերաշխութեան մը ստեղծման եւ անոր ամրապնդման հարցը» (30 ապրիլ):

Եթէ իրօք «տասը տարիներու ընթացքին գաղթահայութեան հանրային հնոցին մէջ եռացին, եփեցան ու հալեցան բոլոր հարցերը», հայ մամուլի ներկայացուցիչները «պարտաւոր» էին ոչ մէկ նիւթի վրայ այնքան մելան սպառելու, «որքան միջ-հայկական համերաշխութեան մը ստեղծման և անոր ամրապնդման հարց»ին վրայ:

Եւ եթէ ճիշդ են յայտարարութիւնները մամուլի ներկայացուցիչներուն, չենք կրնար չընդունիլ նաեւ այն, որ այս անհաւասար մտահոգութիւնն ու եռանդը իրենց ետին չունին պարզ յուսահատական ճիչի, շշմոլոր յուզումի, անխորհուրդ, այլ անոսկր սիրոյ վերջին բացագանչութիւնը սոսկ: «Ցուսաբեր»ի եւ «Հորիզոն»ի խմբագրութիւնները եւ բոլոր նման աշխատանք կատարող եւ նման եզրակացութեան յանգող անհատներն ու կազմակերպութիւնները զգչացած են իրենց թափած եւ, ըստ երեւոյթին, ապարդիւն աշխատանքին համար: Նոյնիսկ այն ժամանակ, երբ «միատեղ» քալելու մեր ճիգերը ապարդիւն անցան, թող քալենք զատ-զատի մէջ տեսակ մը խոր համոզումի խնդիր կը տեսնենք դուք եւ այդ նորէն մէկ նպատակով եւ մէկ համոզումով՝ «ետքէն միանալու համար»:

Չկարծենք որ սափկա համոզումն է մէկ հոսանքի միայն: Բացի չնչին, բոլորովին զանցառելի լղարած, լղրձած հոգիներէ, գաղթահայութիւնը, եթէ այսօր յուսահատ է միջ-հայկական միութեան մը համար թափուած ճիգերէն, ան, այնուամենայնիւ,ունի խորին հաւատք մը, որ վաղը թէ միւս օր, անպայման պիտի տեսնէ այդ ցանկալի միութիւնը:

Այս համոզումը որ հաւատքի ուժ ունի, կը բխի նոյնանման հաւատքի կերպարանք առած գիտակցութենէ մը: Եւ այդ այնէ, որ հայութիւնը իբրեւ ամբողջութիւն, գիտական և փորձառական պատճառներ ունի հաւատալու վաղուան յաղթանակին: Ասկէ աչա եւ կը ծնին այն անսպառ տրամադրութիւնները, որոնք, տասը տարի շարունակ, կը քննեն, կը քրքրեն այն բոլոր հարցերն ու խնդիրները, որոնք կը շօշափեն՝ առ այժմ՝ գաղթային միջ-հայկական միութեան մը եւ ապա, համահայկական միութեան մը բոլոր փուլերն ու երեւոյթները:

«Ցուսաբեր» կ'առաջարկէ «զատ-զատ» քալել՝ «ետքէն միանալու համար»: Փորձի նոր ձեւ մըն է այս, որ նոր չէ ո՛չ միայն վերջին տասնամեակին, այլ եւ գաղթային վերջին յիսնամեակին համար: Վերէն, վարէն, «զատ-զատ», տեղական թէ ընդհանուր փորձեր եղեր են շուրջ երեք բաւական տարիներէ ի վեր, բայց արդիւնքը, չնչին տարբերութիւններով եւ աննշան բացառութիւններով, յար եւ նման է եղեր ներկայ իրականութիւններուն՝ աշխարհի մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը, բացի այն մէկ տեղէն, ուր պէտք էր կատարուէր եւ յաջողութեամբ պսակուէր ամենամեծ փորձը՝ Խորհրդ. Հայաստանի մէջ:

Այս բոլորին մէջ, մէկ մոռացում (ըստ ոմանց դիտումնաւոր, ըստ ուրիշներու սովորական անմեղ մոռացութեան արդիւնք) է տեղի ունեցեր, որ ըստ իս, միջ-հայկական միութեան յաջողութեան թէ անյաջողութեան բանալին է: Խօսքս հայ ղեկավար մտաւորականութեան *մասին է*:

Համերաշխական փորձերու անմեղ օրեր շատ ենք ունեցեր մեր հայրենի երկրին թէ արտասահմանի շատ մը մասերուն մէջ: Գաղտնի թէ հրապարակային շատ համաձայնութիւններ են տեղի ունեցեր մեր ղեկավար մարմիններուն միջեւ, հայ քաղաքական դատին շուրջ, եթէ ոչ համայն հայութիւնը համախմբելու, գոնէ որպէսզի ակնյայտնի խաչաձեւումներ, փոխադարձաբար դաւելու առիթներ չպատահին: Այդ ամէնը բացառապէս կը պատկանին անցեալին, — այն անցեալին, որ փակուեցաւ 1918 Մայիս 28ին՝ Հայաստանի Հանրապետութեան ծնունդովը:

Շուրջ քառասուն տարի հայ քաղաքական մտքի ռահվիրաները և կազմակերպուած հոսանքները ձգտեր էին մէկ օրուան,— Անկախութեան: 1918ի արիւնոտ օրերու Մայիս 28ը դարձակէտն եղաւ մինչ այդ յղացուած բոլոր երազներուն եւ ի գործ դրուած բոլոր ջանքերուն:

Հ. Հանրապետութեան ծնունդը, թէեւ անակնկալ եւ արիւնազանգ ծնունդ մը, ապա եւ սպառնական վտանգներով շրջապատուած, երկար մտածուած, ծրագրուած իրականութեան մը հանդստացնող թեթեւութիւնը պատճառեց մասնաւորապէս մեր ղեկավար շրջանակներուն, որոնք համեմատաբար կը կազմէին մեր գործօն շրջանակներուն մտաւորականութիւնը:

Թեթեւացնող հանգստութիւն զգացին մեր մտաւորական ղեկավարները եւ սակայն, ժամանակ ու հնարաւորութիւն չունեցան իրենց հոգիի թեթեւութիւնը դնելու կայուն ու տրամաբանական հիմերու վրայ:

Երէկ, այսօր եւ թերեւս մեզմէ յետոյ եկողներէն շատերը ապշութիւն պատճառող ցաւով պիտի յիշենք Ազգ. Պատուիրակութեան պահանջը՝ Երեւանի Հանրապետութեան կառավարութիւնը պահել Փարիզի մէջ՝ Պօղոս Նուպարի գլխաւորութեամբ:

Պարզ նախանձ, կոյր անհեռատեսութիւն, թէ մոլեռանդ նեղմտութեան արդիւնք կը համարիք դուք այս, միեւնոյն է, մէկ բան պէտք է որ անպայման մոռացութեան չտրուի: Այդ այն է, որ հակադիր հոսանքի ամբողջ մտաւորականութիւնը ո՛չ պարզ երեխայական նախանձ ունէր, ո՛չ բոլորովին կոյր, անհեռատես էր եւ ոչ ալ բացարձակապէս նեղմիտ մոլեռանդ էր:

Հ. Հանրապետութեան ծնունդին խանդավառութիւնը, աշխարհի դէպքերու այն օրուան դասաւորութիւնը, Կովկասի եւ յատկապէս Ռուսաստանի ու Տաճկաստանի ընկերա-քաղաքական կացութիւնը, Թուրքիոյ Հայոց վիճակին յուսահատական անորոշութիւնը, հայ քաղ. կուսակցութիւններուն արտասահմանեան կեդրոններուն հեռաւորութիւնը եւ վերջապէս, Դաշնակցութեան համապարփակ ներկայութիւնը՝ նորաստեղծ Հայաստանի մէջ, հանգամանքներ էին, որոնք անհնար էր որ մտահոգութեան, կասկածամտութեան ու նոյնիսկ սեւ եւ մութ հեռանկարներու առիթ չպատճառէին՝ ոչ-դաշնակցական Հայերու, ըլլային անոնք որոշ կազմակերպութիւններու անդամ եւ ղեկավար, կամ սակայն չէզոք անհատներ:

Մեր անկախութիւնը երկար չտեւեց, այլապէս կասկած չկայ որ այն օրերու նախանձն ու կասկածամտութիւնը եթէ ոչ անհետացած, գոնէ մեծապէս մեղմացած եւ համահայկական համերաշխութիւն մը կարելի դարձած կ'ըլլար մինչեւ հիմա:

Հ. Հանրապետութեան կորուստը կրակին վրայ իւղ լեցուց: Նախանձն ու կասկածամտութիւնը, դիրքերու խախտումն ու դիրքեր ձեռք բերելու մտահոգութիւնը յուզեցին զգացումներ. Նոր յենակէտ, նոր կռուան որոնելու առաջնորդեցին շատերը, այլ մանաւանդ զանոնք, որոնք իրենց գիրենք հոգեպէս ընկեր, մասնակից կը համարէին Հայաստանի անկախութեան ծնունդին՝ Հ. Ց. Դաշնակցութեան հետ, բայց վերջիններուն ուսերուն վրայ այժմ կը բարդեն ամբողջ պատասխանատուութիւնը այդ թանկարժէք անկախութեան կորուստին: Ու ասկէ, աչա՛ նոր համերաշխութեան եւ հակահամերաշխութեան ծնունդը:

Ու տասը տարի է, որ թուղթ ու մելան կը գործածուին անխնայ,«վերէն» կամ «վարէն» համերաշխելու առաջարկութիւնները կը յղացուին, կուսակցութիւնները որպէս միաւորներ կ'ամբաստանուին, չէզոք տարրը կը կշտամբուի եւ սակայն, մէկ դուռ կայ, որ չի ծեծուիր, մէկ գաղտնիք կայ, որ չի բացուիր, մէկ պատասխանատուութիւն կայ, որ հանրային դատաստանին առաջ չի բերուիր այնպէս, ինչպէս որ արժան էր: Այդ՝ հայ մտաւորական ղեկավարներու բռնած դիրքն է:

ՎԱՀԷ ԱՐՄՐՈՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԻ ԶՐՈՅՑ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ապա դառնալով ընկերոջս, հարցրեց.

— Դուք ո՞րտեղացի էք:

— Մենք Իգդիրցի ենք եւ քովինս ալ մօրաքոյրս է:

— Հա՛, շատ լաւ,— ասաց վարդապետը, գլխի հաւանութեան նշանով:

— Կը յիշէ՞ք Իգդիրը ուր համերգ տուիք,— հարցրեց ընկերս:

— Հա՛, կը յիշեմ Իգդիրը, ուրտեղ եկած եւ համերգ մը տուած եմ:

— Ես փոքր էի, որով ձեր համերգը լսած չեմ, իսկ մօրաքոյրս, բնականաբար, կը յիշէ:

Վարդապետը խօսքը տիկնոջ ուղղելով, յարեց.

— Է՛հ, աղէկ, ես ամէն երկիրներ եւ քաղաքներ պտտած եմ եւ Ֆրանսա եկած եմ, բայց դուք ի՞նչպէս հոս եկած էք, ինչո՞ւ եկած էք:

Տիկ. Ալթունեան պատասխանեց.

— Իգդիրի դէպքերու պատճառով եկանք եւ մէյ մըն ալ չկրցանք երթալ:

— Այո՛,— ասաց վարդապետը, ատանկ փոփոխութիւններ եղած են, հողային խնդիրներ տեղի ունեցած են, յետոյ կարգադրութիւն ըրին եւ ամէն մարդ իր տեղը մեկնեցաւ եւ խաղաղեցաւ...

Հոս Ֆրանսայի մէջ լաւ ենք. օրէնք կայ, կանոններ կան, իրաւական կարգադրութիւններ կան... Լսեցէ՛ք, ամէն մարդ թող իր տան մէջ նստի, իր գործով զբաղի... Սէրը, հունը բնութեան երջանկութեան մէջ է... հանդարտ կեցէք, մի խանգարուիք, այդ բաները թող ոչ ոք իմանայ... Այդ բանը մեզի համար վնասակար է եւ հայրենիքի օգուտը այդ է: Դուք կուգաք հոս գլխ տեսնելու (նայելով դռներին եւ աբանքներին), գիտէք որ հոս օրէնք կայ, որոշ կարգադրութիւններ կան, պէտք չէ դէմ երթալ... Է՛հ, յետո՞յ, ի՞նչ ունիք պատմելու, զատ-զատ պատմեցէք...

Այս ասելիս, նա նայեց ինձ եւ ժպտաց, սպասելով, որ ես սկսեմ:

— Ինչպէս ասացի, վարդապե՛տ, ես գալիս եմ Կովկասից, Հայաստանից: Ինչպէս դուք արդէն գիտէք, մենք ներկայումս ունենք ազատ Հայաստան, ունենք բանակ...

Վարդապետը, (ինձ ընդմիջելով), — լաւ, ամէն մարդ իր տան մէջ, իր հայրենիքի մէջ խաղաղ է, կ'ուտէ, կը բարգաւաճի, համն ու համեմն ունի...

— Հա՛,— շարունակում եմ ես,— ունենք բանակ, վախ չկայ, խաղաղ է, ժողովուրդը կուշտ է, ուտում է, խմում եւ ձեր երգերն է երգում Երեւանի բաղերում:

— Լաւ է անում,— ընդմիջեց վարդապետը, պայծառափայլ դէմքով եւ լի, ուրախ ժպիտով,— Երեւանի գինին ու խաղողը լաւ է հարբեցնում:

— Ի՞նչ արհեստ ունիք,— հարցրեց վարդապետը, յանկարծ, մռայլ դէմք ստացած:

— Ես գրող եմ, վարդապետ:

— Ա՛յ, գրողը քեզ տանի,— ասաց նա, մանկական ժպիտով եւ բերանը կիսով չափ բաց:

— Իսկ դո՞ւք, — հարցրեց վարդապետը, խօսքը ընկերոջս ուղղելով:

— Ես գործարան կ'աշխատիմ:

— Ի՞նչ կ'աշխատիք:

— Երկաթ կը ծակեմ:

— Լա՛ւ է, լաւ:

— Տիկի՛ն, ի՞նչ է ձեր անունը:

— Ռաշելա:

— Հա՛,— բացագանչեց, ուրախութեամբ,— անշուշտ բան մըն ալ դուք կ'ընէք, տունի գործ:

— Այո՛:

Երբ երեսը շուռ տուեց դէպի ինձ, ես անմիջապէս յարեցի.

— Ես ձեզ չեմ ճանաչում, դուք էլ ինձ չէք ճանաչում, կարծեմ մէկ անգամ ենք հանդիպել եւ այն էլ Թիֆլիսում, «Հորիզոն» թերթի խմբագրատուն: Յիշո՞ւմ էք, երբ դուք մի օր եկաք խմբագրատունը, ձեզ խնդրեցին երգել «Կռունկը», իսկ դուք հրաժարւում էիք, պատճառելով, որ առաստաղը շատ ցած է:

— Ի՞նչ կ'ըսես, յստակ խօսէ՛, ջուրի պէս պարզ խօսէ՛, բանաստեղծութիւններ մի՛ ըներ, առաստաղի բարձրի եւ ցածի մասին մի խօսիր, ամէն մարդը թող իր պատմութիւնը գիտնայ, թող իր պատմութիւնը... (Ջղայնացած):

Ընկերս անմիջապէս խօսքը փոխելով՝ յարեց.

— Վարդապե՛տ, Իգդիրէն ո եւ է յիշատակ ունի՞ք:

— Ո՛չ, մասնաւոր յիշատակ մը չունիմ, մէկ անգամ եկած եմ:

Հանդարտ էր, ժպտում էր ինքն իրեն:

— Գիտէ՛ք, վարդապետ,— շարունակեցի,— ամբողջ Հայաստանի մէջ ձեր յոբելեանը կատարեցին մեծ խանդավառութեամբ, 400 հոգուց բաղկացած,երկսեռ քառաձայն խումբը ձեր երգերը երգում էր, մեծ ուրախութիւն եւ ոգեւորութիւն պատճառելով հայ ժողովրդին, ձեր յոբելեանը շատ փառաւոր անցաւ:

Վարդապետը մեղմ ժպտաց եւ բարձրաձայն ասաց.

— Անոնք իրենց յոբելեանը կատարեցին, իմ յոբելեանը ես պիտի կատարեմ յետոյ:

— Հայաստանից անմիջապէս այստեղ գալով, բախտ ունեցայ նաեւ տեսնելու այստեղի համերգը, 80 հոգուց բաղկացած երգչախումբ, երկու ղեկավարներով, 2500 հոգու ներկայութեամբ, երգեցին ձեր եղանակած երգերը, մեծ խանդավառութիւն պատճառելով տմլիս հայութեան:

— Օ՜, լաւ է եղեր, լաւ է եղեր, — բացագանչեց մեծ երգիչը:

— Ցետոյ, մի ուրիշ բան,— շարունակեցի ես, շուտով Եգիպտոս պիտի գնամ եւ յոյս ունեմ, որ այնտեղ եւս պիտի լսեմ ձեր երգերը: Կարծեմ ձեր լաւ աշակերտներից մէկը այնտեղ է, Կանաչեան անունով, յիշո՞ւմ էք:

— Ան հիմա Կանաչեան չէ՛, Կարմիրեան է: Զատկէն ի վեր կարմրած է:

— Տեսնում է՞ք, վարդապետ,— շարունակեցի չուզենալով կտրել խօսակցութեան թելը,մեր ժողովուրդը ձեզանով է ուրախանում ամէն տեղ, իսկ դուք մտել էք այստեղ խուցի մէջ եւ չէք ուզում դուրս գալ, ի՞նչ է ձեր վիճակը այստեղ, վերադարձիս ձեզ Հայաստան պիտի տանենք:

— Այո՛, այո՛, վարդապետ,— յարեց ընկերս, ամէնքս ալ պէտք է Հայաստան երթանք:

Վարդապետը մեր պնդումի վրայ ժպտաց եւ ուղիղ նայելով աչքերիս մէջ, նոյն ժպիտը դէմքին, ասաց.—

— Ո՛չ, իմ ոտքերս հոս են, հողի վրայ, ես Հայաստան չեմ երթար. մենք Անատոլուցի ենք, կը նախընտրեմ Անատոլուի գաւառները, մենք գաւառացի ենք:

— Է՛հ, վարդապետ.— ասաց ընկերս, այն ժամանակ Քէօթահիա երթանք:

— Ո՛չ, այն տեղ ալ չեմ երթար:

— Վարդապե՛տ,— դարձեալ շարունակեցի,— ամբողջ հայ ժողովուրդը, գրականութիւն ու մամուլ զբաղած է ձեզմով, ձեր գովքն է անում, ձեզ շատ ու շատ է գնահատում, օր չի լինում, որ ձեր անունը չյիշեն, ձեր գործերը չփառաբանեն, հապա դուք ձեր կողմից ի՞նչ էք մտածում, ի՞նչ էք խորհում երաժշտութեան մասին, փիլիսոփայութեան մասին, աստուածութեան մասին, էս փուճ աշխարհի մասին եւ յաւիտենականութեան մասին: Ես կ'ուզէի ձեր բոլոր մտքերը մէկիկ մէկիկ գրի առնել եւ նոյնութեամբ յանձնել մամուլին, որ մեր ժողովուրդը կարդայ, ուրախանայ:Արդեօք չէի՞ք կարող մի ուրիշ անգամ ժամադրութիւն նշանակել, որպէսզի ես կարողանայի գրի առնել այդ բոլորը: Ի՞նչ էք ասում:

— Ես ձեռք ունիմ եւ գրիչ ունիմ (ձեռքով գրելու շարժում է անում) ես կրնամ այդ բոլորը գրել, դուն ի՞նչ պիտի պատմես, ան պատմէ:

— Ճի՛շդ է, վարդապետ,—հաստատեց ընկերս:

—Նախկա պէտք է Եգիպտոսցրկել. — յարեց Կոմիտասը, ժպտալով եւ բոլորիս դէմքը զննելով, — դուք դերասան էք:

— Ո՛չ, վարդապետ, հակաճառեցի, գրող եմ:

— Դերասանն էլ գրող է,—ասաց, ձեռքի արհամարհական շարժումով,— դերասանութիւն մի՛ ըներ Պոլսոյ դերասաններուն պէս:

Մենք վճռել էինք այնքան ժամանակ զրուցել նրա հետ, քանի ինքը չէր ձանձրացել եւ քանի դեռ տեսակցութեան ժամը չէր լրացել, բայց Տիկ. Ալթունեան վերին աստիճանի զգայուն կին, առանց մեզ նախազգուշացնելու, ոտքի կանգնեց ու նրան հետեւեց վարդապետը: Բարեկամներս կոմիտասի ձեռքը սեղմեցին եւ անցան միջանցք, յետոյ շատ ուրախ եւ ոգեւորուած մօտեցաւ ինձ, բռնեց իմ ձեռքը ու սկսեց ամուր թօթվել բարձրաձայն եւ հատու աւելացնելով.

— Տե՛ս, քեզ կը խեղդեմ (դէմքը աւելի մօտեցնելով ինձ), քեզ կը խեղդեմ, գնա՛ եւ ըսէ ժողովրդին, քո վարդապետին եւ եպիսկոպոսին, որ ես կոմիտասն եմ:

Ու երեք անգամ նորից սեղմելով ձեռքս, անցաւ միջանցք, ուր սպասում է դռնապանը:

— Վարդապե՛տ,— ասացի վերջին անգամ,— ի՞նչ ցանկութիւններ ունեք, ի՞նչ բանի կարիք էք զգում: Ես կարող եմ ձեզ ղրկել, եթէ գիրք կամ թերթ ուզում էք կարդալ՝ ուղարկեմ:

— Ո՛չ, ասաց նա, կտրուկ կերպով, ես հոս բանտարկեալ չեմ,ամէն ազատութիւն կը վայելեմ, գիրք, թերթ չեմ ուզեր կարդալ: Ես իմ վանականի խցիկիս մէջն եմ, հանգիստ եւ խաղաղ եւ ոչ մէկ բանի պէտք ունիմ:

— Իսկ վերադարձիս կարելի՞ է ձեզ նորից տեսնել:

— Վերադարձին ինձ այլեւս հոս չէք գտներ, ես ճամբորդ եմ,— ասաց նա, տխուր եւ կսկծոտ դէմքով,— զբաղուած եմ ճամբորդական պատրաստութիւններով... բայց մեր երախաները (մատը կոկորդին քսելով) մինչեւ այստեղը հասաւ...

Ցետադայ խօսքերը անլսելի էին, միայն վերջին անգամ ժպտալով վիզը երկարեց պահապանին եւ իբր թէ գաղտնի բան ասաց:

Երբ հիւանդապահը մեզ ճամբու դրաւ մինչեւ բակը, դուռը նա խորոք փակելով, հարցրեց.—

— Ի՞նչ բանով էր հետաքրքրւում Կոմիտասը:

— Հին յուշերով:

— Իսկ ձեր ականջին ի՞նչ փսփսաց,— հարցրին բարեկամներս:

— Ասածը ֆրանսերէն չէր,— պատասխանեց հիւանդապահը,— այդ քանի օր գերազանց տրամադրութիւն ունի:

Երբ այս մռայլ պարիսպներից փողոց նետուեցինք, ինձ թւաց, որ յաւիտենական խաւարից լոյս աշխարհ ընկանք:

Հայոց պայծառ իմացականութիւններից մէկը ընդմիշտ այդ խաւարի մէջ է, հազւագիւտ պարագաներում կայծկլտացող:

Ո.Է.Ն.

ՓԱԽՈՒՍՏ ԹԱՒՐԻԶԻ ԲԱՆՏԷՆ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՀԱՅԵՐ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ

Ցունիս 19ին Թաւրիզի բանտից փախան մօտ 40 բանտարկեալներ: Մի քանիսին ոստիկանութիւնը կրկին բանտարկեց, իսկ մեծամասնութիւնը երեկոյեան մթութեան պատճառով խոյս տուեց:

Փախուստը հետեւեալ կերպով եղաւ.—

Ցունիս 19ը ուրբաթ լինելով պահապանները անփոյթ էին եղել իրանց պաշտօնում: Երեկոյեան ժամը 7ին երբ բանտարկեալները բանտի բակում զբօսնում էին, յանկարծ 40 հոգի յարձակւում եւ պահապան զինուորի հրացանը խլում են: Ցետոյ երկու պահապանի հրացանն էլ խլելով եւ մի քանի հրացանի զարկ տալով, դուրս են գալիս փողոց եւ փախչում են: Հրացանի համազարկերի վրայ ժողովրդի եւ քաղաքապահ ոստիկանների մէջ խուճապ է առաջանում, որից եւ բանտարկեալները օգտւում են ու փախչում:

Փախչող բանտարկեալներից մասը Անդրկովկասի Թուրքերից էին: Գաղտնի ոստիկանութիւնը եզրակացնում է, որ այս գործը կարող է մեծամասնականների խաղ լինել: Այդ հիման վրայ նրանք սկսում են թէ Թրքաց եւ թէ Հայոց թաղերում լրտեսութիւն անել: Հետեւանքը այն եղաւ, որ «Արօր» փաձառատնից երեք հայ ծառայողներ,իսկ հայ կօշկակարներից մօտ քառասուն հոգի բանտարկեցին: Բանտարկել են եւ մեծ թւով Թուրքեր:

Հարցաքննութիւնից երեւաց, որ մեծամասնականները մեծ գործունէութեան վրայ են Ատրպատականում:

Նրանք սկսել են թէ արհեստակցական միութիւններ կազմել եւ թէ զանազան խմբեր: Բայց այս միութիւններին եւ խմբերին մասնակցողները ոչ թէ անդամավճար են վճարում, այլ իւրաքանչիւրը իր պաշտօնի համեմատ ռոճիկ է ստանում մեծամասնականներից:

Բանտում շատ են նեղում բանտարկեալներին, որպէսզի խոստովանութիւններ անեն և իրանց ընկերների անունը տան:

Բոլշեւիկները տասը տարի է աշխատում էին Թաւրիզի Հայերին ձգել իրանց ցանցը, բայց չէր յաջողւում: Այս վերջին տարին տնտեսական տագնապի շնորհիւ խեղճ կօշկակարներին ձգեցին իրանց ցանցը: Կառավարութեան խստութիւնը անշուշտ խրատ կը լինի միւսներին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՆՏԷՐ ԵՐԿԻՐ

Սպանիա ծանոյց թէ կը փափաքի Մարոքի իր հողերը յանձնել Ազգերու Դաշնակցութեան, նկատելով որ իրեն սուղի կը նստի հողատարութիւնը: Պատրաստ է Մարոքը պարպելու եւ յանձնելու եւրոպական որեւէ պետութեան:

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՇԻՒԱՊԱՀԸ

— Երկու անգամ երեք՝ վեց, երկու անգամ ութ՝ տասնըվեց, եօթն անգամ ութ՝ յիսունըվեց…

— Բարեւ, Կարապետ, — կեցուց իրեն ընկերներէն մէկը, — ո՞ւր այդպէս։

— Հայկոոպ՝ տեղաւորուելու։ Ախր ես հաշւապահ եմ հիմա… երկու անգամ իննՙ տասնըութ, չորս անգամ եօթ՝ քսանըութ…

— Ինչո՞ւ այդքան, հեռո՞ւ։ Մինչեւ տեղ հասնիլը գիտցածիդ կէսը կը մոռնաս։

— Մօտիկ տեղ կա՞յ։

— Ինչո՞ւ չէ։ Մինչեւ Հայկոոպ՝ յիսուն հաստատութեան դուռնէն կ'անցնիս, մտիր տեղ մը՝ լմնայ երթայ։ Հիմա ո՞ր պաշտօնատունը հաշւապահի պէտք չունի։ Եւ վերջապէս գիտցածը պէտք է փրկել կորուստէն։ Սատիկ անձրեւի բռնուող մը ինչ տեղ մտնելը կը հարցնէ՞։ Մտիր՝ որ դուռը բաց գտնաս։

— Չէ՛, պատասխանեց նորընծայ հաշուապահը, քանի չեմ մոռցեր՝ կ'երթայ, հէնց որ սկսայ գիտցածս մոռնալ՝ տեղ մը կը մտնեմ… երեքը քսանեօթին մէջ քանի՞ անգամ կայ։

— Ինն։

— Խաբարդա, ալ քեզի գործ չկայ, ձայնեց Կարապետն ու վազեց։

Ու թէ այդ խօլական վազքի ժամանակ քանի երախայ գետինը տապալեց, քանի հասակաւորի զարնուեցաւ, քանի կին ցնցեց՝ հաշուելը վեր էր իր հաշուապահական կարողութենէն։

Վերջապէս Կարապետը Հայկոոպի դրանն էր։ Մէկ, երկու, երեք, չորս… հասարակ հաշուապահութեամբ քակաւ բարձրանալ սանդուխն ի վեր ու ներս մտաւ, յարգալիր բարեւեց ու խնդրեց տեղաւորել զինքը։

— Տեղ չունինք, — ըսաւ վարիչը։

— Տեղ չունի՞ք… ի՞նչ կը նշանակէ այդ, — ըսաւ Կարապետը յանկարծակիի եկած։

— Տեղ չունենալն ամէն լեզուով ալ տեղ չունենալ կը նշանակէ, ընկեր։

— Կատակը մէկդի, ջանըմ, տեղս ցո՛յց տուր, նայինք։

— Տեղ չունինք։ Հասկցա՞ր։

— Տեղ չունի՛ք, — Կարապետը հաշուապահանոցին դուռը բացաւ — կ'ուզես 24 հաշուապահ տեղաւորեմ այս արանքները։ Բոլորը մեր տղաներն են, ինծի իրենց գոգը կը նստեցնեն։

— Խօսքը տեղի մասին չէ, ընկեր… գործ, այդքան հաշուապահի գործ չկայ։

— Գո՞րծը կը պակսի եղեր… ոչ, աւ կազմակերպողի մը համար գործը չի պակսիր բնաւ։ — Հայկոոպը քանի՞ տեսակ գինի կը ծախէ, նեւեցէք հարցնել։

— Երկու։ կարմիր ու ճերմակ։

— Այդ երկու տեսակ գինիներուն հաշիւները քանի՞ հաշուապահի ձեռքն են։

— Մէկ։

— Եղա՞ւ։ Տեսնուա՞ծ բան է, որ երկու իրարմէ միանգամայն տարբեր գոյն ունեցող գինիներու հաշիւները կեդրոնացած ըլլան մէկ հաշուապահի ձեռք։ Ալ դժուար է, չէ՞ երեւակայել, թէ ի՛նչ որակ պիտի ունենան ձեր գինիները…

— Ցայսօր խմողներէն դժգոհութիւն մը չենք լսած։

— Գինին թողունք։ — Քանի՞ հաշւապահ կը նայի ձեր գլանակներու հաշիւները։

— Մէկ։

— Մէ՞կ, — զարմանքէն եա-եա գնաց Կարապետը, — մինչդեռ այդ երկարութեան գլանակներուն հաշիւը երեք մարդով հազիւ պահուի։ Հիմա հասկցայ թէ ինչ Բաբելոն կը տիրէ ձեր հաշիւներուն մէջ։ Եւ ինչո՞ւ չտիրէ, երբ վեց սանթիմնոց գլանակի հաշիւը մէկ հաշւապահի վրայ կը բարդուի…

Տիրեց լռութիւն։ Վարիչը երկու անգամ գնաց եկաւ կաբինետին երկայնքով ու կենալով հարցուց.

— Իսկ դուն լա՞ւ հաշուապահ ես։

— Հըմ։ Չորս - չորս կ'ելնեմ, հինգ - հինգ կ'իջնամ՝ թռչունի արագութեամբ։ Առ աղիւսակը՝ հարցուր, ի՞նչ ըսեմ։

— Բայց… չէ, չէ, ընկեր, չեմ կրնար ընդունիլ, ուրիշ տեղ գացէք։

— Ո՞ւր երթամ։ Պետհրատը կաբելի էր, բայց դէհ, հոն ալ տպարաններու միացման պատճառով մէկ պաշտօնին երկու պաշտօնեայ է նստեր։ Հարցում մը տաս՝ երկու պատասխան մէկէն կ'առնես, ինչպէս դաշնամուրին մէկ ձայնաշարը սեղմես՝ երկու ձայն կը հանէ։ — Ո՞ւր երթամ։

— Ճիշդ է, բայց թէ մենք ալ հաշուապահ շատ ունինք։ Այսքան մարդոց ռոճիկին հաշիւ գիտե՞ս, որքան դժուար է։

— Ես իմ ռոճիկիս հաշիւը պահեմ, եղա՞ւ, ամսական քա՞նի հեղ կը տրուին ռոճիկները։

— Երկու։

— Երկո՞ւ։ Չորս հեղ իսկ տալու ըլլաք, ես իմ հաշիւս պահեմ։

Վարիչին դէմքին ուրախ ժպիտ մը փայլատակեց.

— Իրա՞ւ ծօ։ Ուրեմն առանց ուրիշի օգնութեան հաշիւդ կը պահե՞ս։ Քէզպէսները մեր գլխուն, մեր աչքին վրայ։ Այ, այդ տեսակ հաշուապահ՝ կը հասկնամ։ Որ մեզ վրայ ծանրութիւն չբարդէ։ Ուրեմն հանգիստ նստած ռոճիկդ կը ստանաս ու հաշիւը կը պահես։ Ի՞նչ ըսեմ ես կարգ մը այնպէս հաշուապահներու, որ իրօք դրամը կ'առնեն եւ կը պահանջեն, որ ուրիշներն իրենց հաշիւը պահեն։ Քալէ, դուն ընդունուած ես, ըսաւ ու աւելցուց.

— Եթէ քեզի նման տասը հաշուապահ ունենայինք, այսօր մեր վիճակն ուրիշ կ'ըլլար…։

Բանակցութիւնը վերջացած էր։

Կարապետն ալ հաշուապահ էր այնքան ռոճիկով, ինչքանի հաշիւ պահելու կարողութիւն ունէր։

Ու որպէսզի մինչեւ ամսականի օրը անգործ չնստի՝ 180 ռուբլի ավանս տրուեցաւ։

ԼՆՈՒ-ԿԱՄՍԱՐ

(Խորհրդ. Հայաստան)

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

Փարիզի Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութիւնը՝ կիրակի օր սարքած էր ընտանեկան թէյասեղան մը՝ Վարդավառի տօնին առթիւ։ Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը։

Միութեան կողմէ խօսք առաւ Պ. Պետրոս Վարդանեան, բարի գալուստ մաղթելով ներկաներուն։ «Այսօր Տարօնի աշխարհը թափուր է եւ Տարօնի զաւակները տարագիր ծաղէ ծաղ։ Գազանաբարոյ Թուրքը անխնայ ջարդեց ու այրեց, երկիրը մոխիր դարձուց եւ ինքն ալ մոխիրի վրայ նստաւ։ Հայ քաջերուն սուրը շողաց իր կրծքին վրայ ու գնդակը ճակատին՝ հազարաւորներ թաւալգլոր գետին փռուեցան։ Հայրենակիցներ, այն նուիրական հողը որ մեզ ծնունդ տուած է, անդադար մեր ականջին բան մը կը շշնջէ՝ անաւարտ պարտականութիւն մը կը թողու մեզ։ Հողէն ձայն մը մեզի կ'ըսէ որ անխախտ հաւատք ունենանք մինչեւ այն օրը երբ մեր յաղթական գնացքով կ'ողջունենք մեր սիրելի ծննդավայրը, պատմական Տարօնի աշխարհը»։

Խօսեցաւ օրուան նախագահ Պ. Կ. Սասունի։ Երկար պատմականը ըրաւ անցեալ դէմքերու եւ դէպքերու, ծանրացաւ Ս. Կարապետի, Ս. Յովհաննէսի եւ Առաքելոց վանքի ուխտագնացութեան մասին։ Անդրադարձաւ Վարդան եւ Վահան Մամիկոնեաններու փառապանծ քաջագործութիւններուն, յիշեց Դաւիթ անյաղթէն մինչեւ Մովսէս Խորենացին։ Շեշտեց թէ սկիզբէն ի վեր Տարօնը հայ ազատագրութեան ճամբուն վրայ է գտնուած եւ անհամար զոհեր տուած։

Ցետոյ խօսք առաւ Փրոֆ. Ա. Զաքրեան, որ յիշեց իր բժիշկ հօր մէկ յուզիչ պատմութիւնը Մուշի մասին։ Անդրադարձաւ միութեան գործունէութեան վրայ։ Մխիթարեց եւ խրախուսեց հայրենակիցները, որ չյուսահատին։ «Ես ձեզ հետ եմ այսուհետեւ ուժ տուէք միութեան եւ անսասան եղէք մեր պատկառազդու լեռներուն պէս։ Նոյն խրախուսիչ խօսքերն ուղղեց նաեւ Ս. Սասունի, իսկ գրաւոր ճառ մը կարդաց Պ. Լեւոն Տօնիկեան։ Մ'ենէրգեց Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան, բուռն ծափերու մէջ։ Մէջ ընդ մէջ ջութակի վրայ նուագեց Պ. Գառնիկ Տապաղեան։ Երկու յուզիչ արտասանութիւններ ըրաւ փոքրիկն Ստեփան Մանուկեան։ Երգեցին նաեւ Տիկին Քրմոյեան, Տիկին Վարդանեան եւ Գրիգոր Տէր Սիմոնեան։ Բոլորի խնդրանքով երգեց Պ. Ս. Սասունի «Ինչու Պէնկէօլը մտար»։ Պ. Կարապետ Պօղոսեան երկու քիւրտերէն երգեր երգեց յօրինուած Հայերէ եւ Քիւրտերէ՝ Գէորգ Չավուշի եւ Քեօսէ Պինպաշիի վրայ։ Սուլուխի կուխւին առթիւ ուր ինկած են երկուքն ալ։ Ամենէն վերջը, վիճակահանութեան դրուեցաւ Գեղամի «Տարօնի Աշխարհ» գիրքը։ Տասը վայրկեանի մէջ գոյացաւ 255 ֆր. եւ գիրքը վիճակեցաւ Օր. Վարդուհի Տակաւեանին։ Նախագահին փակման խօսքէն վերջ, սկսան Տարօնի պարերը եւ տեւեց մինչեւ երեկոյեան ժամը ութ։ Բոլորն ալ մեկնեցան գոհ տպաւորութեան տակ, մաղթելով նման հանդիպումներ։

Ներկայ մը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Շատ անգամներ գրած եմ այս գիւղի մասին, ցոյց տալով մեր հայրենակիցներու զոհաբերութեան ոգին։

1926ին Սէն Ժէրոմ արդէն դարձած էր պզտիկ գիւղ մը, եւ մօտ 20-25 պզտիկներ ֆրանսական վարժարան կը յաճախեն։ 1927-1928ին նորանոր տուներ կառուցուեցան, պզտիկներու թիւը աւելի շատցաւ, մինչ ծնողներու անտարբերութիւնը կը շարունակուէր ի տես այլասերման վտանգին։ Եւ ահա քանի մը երիտասարդներ առաջ նետուեցան եւ իրենց նիւթականն ու բարոյականը սպաս դնելով, ուզեցին կազմակերպել Սէն Ժէրոմը։

Ժողովի մասնաւոր յայտարարութիւններէ վերջ, տունէ տուն շրջելով ժողովականներ կը մուրային։ Մօտ 70 սեփականատէր հայրենակիցներէ եւ այդքան ալ վարձուորներէ բաղկացած ժողովուրդէն, հազիւ 7-8 հոգի ներկայ կ'ըլլար ժողովներուն։ Սակայն այսօր բոլորովին տարբեր է պատկերը։ Թաղականութեան երկու տարուան գործունէութիւնը բացայայտ կերպով ցոյց կուտայ թէ Սէն Ժէրոմ մեծապէս յառաջդիմած է, երկու տարուան մէջ տէր դառնալով 360 քմեթր հողի եւ մատուռ-մանկապարտէզի պզտիկ շէնքի մը, որուն համար ժողովուրդէն հանգանակելով միանուագ վճարած է 27,000 ֆր.։

Թաղականութեան պայմանաժամը լրացած ըլլալով, մայիս 10ին գումարուած ընդհ. ժողովին ներկայացուցած էր իր հաւաքական հրաժարականը, որուն վրայ հաշուեքննիչ եւ ընտրական յանձնախումբ մը ընտրուած էր։ Յանձնախումբը Թաղականութեան բարոյական եւ նիւթական հաշիւները քննելով, գտած է գոհացուցիչ, իսկ այժմ ձեռնարկած է նոր Թաղականութեան ընտրութեան, որ տեղի պիտի ունենայ 19 յուլիս, կիրակի առաւօտեան ժամը 9-12 եւ կէս օրէ վերջ մինչեւ 2։

Սէն Ժէրոմի ժողովուրդին կը մնայ իր ազգային պարտականութեան գիտակցութեամբ մօտենալ քուէտուփին եւ քուէները կեդրոնացնել սրտցաւ եւ գործելու ընդունակ հայրենակիցներու վրայ։

Սէն Ժէրոմի մէջ կազմուած է նաեւ Հ. Յ. Դ. «Վրէժ» խումբը, որ տուաւ իր առաջին հրապարակային բանախօսութիւնը եւ կը խոստանայ մեծ խանդավառութիւն ստեղծել գիւղիս երիտասարդութեան մէջ։

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄՑԻ

ՅԻՐՈՒՅԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՌՕՆՏՕ. — Այս գիւղը կը գտնուի Կրընօպլէն 5 քիլօմեթր հեռու. լայն ու ընդարձակ վայրի մը մէջ։ Շրջապատուած է բարձրաբերձ լեռնաշղթաներով, եւ ունի մեծ պողոտայ մը։ Ռօնտոյի արեւելեան կողմը կը գտնուի գետ մը որ ծնունդ կ'առնէ խոալական լեռներէն։ Ունի բազմաթիւ պարտէզներ, այգիներ եւ գեղեցիկ տեսարաններ։ Հայերու թիւը շատ քիչ է։ Չունինք որ եւ է միութիւն, կամ կուսակցութիւն, գրեթէ մեծ մասը համակիրներ են Դաշնակցութեան։ Կան նաեւ ընկերուհիներ որոնք անդամ են Հ. Կ. Խաչին։ Ռօնտոյի եւ Կրընօպլի նոր սերունդի դաստիարակութեան հոգը ստանձնած է Օր. Մամի Զառացեան։

Ա. ԳԼԱՆԵԱՆ

ՄԱՐԱՇԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՎԻԷՆ. — Կիրակի ցերեկ, ժամը 2.30ին ցերեկոյթ-հանդէս մը ունեցաւ Մարաշի Հայր. Միութիւնը, Սիրք-տը-կաթոլիկ սրահին մէջ։ Հանդէսը շատ լաւ կազմակերպուած էր եւ շատ ճոխ էր գեղարուեստական բաժինը։ Ներկայ էին մօտ 200 հայրենակիցներ։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Տեղի ունեցան նուագ-մեներգներ եւ արտասանութիւններ։ Ներկայացուեցան երկու ծիծաղաշարժ զաւեշտներ։ Փարիզէն հրաւիրուած էր Պ. Հրանդ-Սամուէլ, որ յիշեց Միութեանց պարտականութիւնները եւ ծանրացաւ երեք կէտերու վրայ. — Ա. Պայքար նոր հասս սերունդի այլասերման դէմ։ Բ. Գիշերային դասընթացք այն հայրենակիցներուն համար որ լաւ հայերէն խօսիլ չեն գիտեր։ Գ. Վառ պահել մեր հայրենակիցներու սրտին մէջ հայրենիքի սէրը ապագայի համար։ Տուաւ տեղեկութիւններ Սուրիոյ մէջ կառուցուած Նոր Մարաշի մասին եւ անդրադառնալով ներկայ Հայաստանին, շեշտեց թէ թէեւ փոքր է եւ խորթ վարչաձեւ մը ունի, բայց մեր ապագայ բոլոր յոյսերը կապուած են անոր հետ։ Պէտք է մեր հայրենիքին կրակը մեր սրտին մէջ միշտ վառ մնայ։ «Բամ Փորոտան»ով փակուեցաւ հանդէսը եւ ժամը 6ին հանդիսականները մեկնեցան շատ գոհ։

⁂ Նոյն օրը եւ նոյն ժամին, դերասան Պ. Թրագօշ, ներկայացուց յայտնի գրագէտ եւ թատերագիր Լ. Շանթի «Ինկած Բերդի Իշխանուհին», բայց դժբախտաբար հազիւ 50 հոգի ներկայ էր։

Այդ օրը ոչ միայն Մարաշի Հայր. Միութիւնը հանդէս ունէր, այլեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի 25 տղաքները Տէսին գացեր էին, բաժակի մրցումին մասնակցելու համար։

Ն. ԳԱԼԷ

ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Երկու տարի առաջ գրեցինք թէ Սթալինի հրամանով իրենց գիւղերը վերադարձան բոլոր այն գիւղացիները, որոնք չէին ուզած մտնել հաւաքական գիւղատնտեսութեան բջիջներուն մէջ, եւ այս պատճառով աքսորուած էին անծանօթ վայրեր։

Ցետոյ սակայն նորէն տրուեցաւ աքսորի հրամանը։ Եւ բազմաթիւ գիւղացիներ, որոնք ունեւոր կը համարուէին ջուխտ մը եզով եւ երկու հեկտար պարտէզով, տարագրուեցան անծանօթ ուղղութեամբ, իսկ անոնց կալուածներն ալ ենթարկուեցան գրաւման։

Դարձեալ դժգոհութիւնը մթագնեց հոգիները։ Եւ Սթալին արտասանեց նաւանջի իր խօսքը։ Շատեր կը սպասեն, որ վերադառնալու հրաման տրուի աքսորուած գիւղացիներուն։ Թերեւս դեռ կանուխ է։ Այդ մասին «Մուրճ-Մանգաղ» (6 յուլիս) իր առաջին էջին վրայ կը հրատարակէ Մոսկուայի մէկ հեռագիր-հրահանգը։

Խորհրդային Միութեան Կենտգործկոմի նախագահութիւնը որոշեց.

— «Այն կուլակները (սեփականատէր գիւղացի), որոնք համաձայն խորհրդային օրէնսդրութեան ձայնազուրկ են կամ տեղական համայնքի ու իշխանութեան որոշմամբ աքսորուած են իրենց գիւղերէն, — աքսորման օրէն 5 տարի անցնելէ ետքը կը վերստանան իրենց քաղաքացիական իրաւունքները, ինչպէս քուէի իրաւունքը, եթէ այդ ժամանակուան ընթացքին գործնականապէս ցոյց տան, որ դադրեցուցած են իրենց պայքարը հաւաքական գիւղատնտեսութեան բջիջներուն եւ խորհրդային իշխանութեան դէմ, եւ եթէ գործնապէս հաստատեն որ ազնիւ եւ բարեխիղճ աշխատաւորներ են»։

ԽԼԻՐԴԻ ԴԷՄ

Մոսկուայի գիտականներէն մէկը Նեվերոմսկի, որ քննութիւն կը կատարէր խլիրդի (քանսէր) դարմանման մասին, իր փորձերէն կը հետեւցնէ թէ նաֆթալինը մեծ ազդեցութիւն կը գործէ խլիրդին վրայ։

Ցայտնի էր արդէն թէ նաֆթալինը կ'աւելցնէ արեան կարմիր գնդիկները, խլիրդին բուժման մէջ եւս այս կարեւոր դերով՝ նաֆթալինը կը դառնայ թանկագին դեղ մը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

— Բռո՞տը, հարցուց դողալով։

— Նոյն ինքն պատասխանեց վարժապետը ծիծաղելով։ Արշամ Պոլսեցի էր ու ազատամիտ, այդ պաշտօնը զինքը խոհեմութեան կը պարտաւորէր։ Գաբրիէլը քաղքէն հեռացնելն' վարժապետը կը համարձակէր իր ժպիտը բոլորովին չզսպել, եւ նաեւ քանի մը խօսք ըսել։

— Մարդուն գրքերն ալ այլ եր են եղեր, աւելցուց հեգնօրէն։

— Այո՛, բռոտի գրքեր են, ըրեր են։

— Է՛, բռոտի գիրքը ի՞նչ է, խօսէ՞ս,

— Բռոտի գիրքը բռոտի գիրք է, ի՞նչ պիտի ըլլայ որ։ Կարդացողը դժոխք կ'երթայ։

Այս գեղջկական պարզամտութիւնը շատ զուարճացուց Պոլսեցի «միւսիւն», որ բռոտի գրքերէն այլապէս տարբեր ընթերցանութիւններով պարապած էր, առանց դէպի դժոխք ուղեւորութեան մը երկիւղին։

— Ատ բռոտի գիրք ըսածնին՝ Աստուածաշունչ է, ըսաւ ընկերոջ։

Տղուն շունչը բռնուեցաւ, «Աստուածաշունչ» անունը լսելուն։ Անյոյս կորսուած սիրելիի մը հետքը կարծես մէկէն ի մէկ գտած ըլլար։ Բայց միտքը կը մթագնէր, երբ վարժապետը «Աստուածաշունչ» ու «բռոտ» բառերը իրարու կը կցէր։ Հրեշտակն ու սատանան մէկ կրնա՞ն ըլլալ։

— Բռոտները Աստուածաշունչ կ'ունենա՞ն, հարցուց շուարած։

Վարժապետը խնդաց։

— Ինչո՞ւ չունենան։ Անոնք ալ քրիստոնեայ չե՞ն մի, ըսաւ։

— Քրիստոնեա՞յ մի։ Վարժապե՛տ, վրաս կը խնդա՞ս։ Պահք ու ծոմ չբռնողը ինտո՞ր քրիստոնեայ կ'ըլլայ, ընդդիմաբանեց Գաբօն։

Արշամ չուզեց աւելի առաջ երթալով խեղճ տղան բոլորովին գայթակղեցնել։ Գիտէր որ գեղացի միամիտը մէկէն ի մէկ իր գաղափարներէն բան չի կրնար հասկնալ, առանց նախապատրաստութեան։

Ու գուցէ դուրսը շատախօսութեամբը իր գլխուն փորձանք մըն ալ բերէր։ Խօսակցութեան նիւթը փոխել ուզեց, բայց Գաբրիէլին միտքն ա՛լ խռովեալ էր։ Անշուշտ վարժապետը վրան կը խնդար «բռոտները Աստուածաշունչ ունին» ըսելով։ Այո՛, անոր ձեռքինը Աստուածաշունչն էր. զայն քիչ մը կարդալուն համար էր որ ապտակ կերած էր։ Ինչո՞ւ։ Եւ ինչո՞ւ տէր Թադէոս այդ Աստուածաշունչը երբեք իր ձեռքը տալ չէր ուզած։ Ինչո՞ւ, ի՞նչ կար։ Խեղճ տղուն ուղեղը խժլտուքով լեցուած էր. պիտի ճաթէր։ Ա՛լ չդիմացաւ։

— Արշամ էֆէնտի, ատ Աստուածաշունչէն հատ մը ինծի կրնա՞ս ճարել, խնդրեց։

Վարժապետը տղուն երեսը նայեցաւ ուշադիր։ Չէ, անիկա իրեն խաղ մը պիտի չխաղար։

— Ինծի երթանք, ըսաւ։

Անխօսուկ քալելով մինչեւ վարժապետին տունը գացին։

Սենեակին դուռը կղպելէ յետոյ, վարժապետը սնտուկը բացաւ, ճերմակեղէնները դուրս հանեց. անոնց տակէն՝ թուղթերն ու գրքերը։ Որը, լաթերու մէջ պլլուած կլորիկ գունտիկ գիրքը, որուն սեւ ու սեւ կողքին վրայ ոսկեզօծ տառերը կը փայլէին։ Գաբրիէլ դողդողալով ձեռք առաւ ատ գիրքը։ Բացաւ նայեցաւ։ Նոյնն էր ինչ որ տէրտէրին քով տեսած էր։

— Թէ որ կ'ուզես, հետդ ա՛ռ տար, քեզի ըլլայ, բայց մարդ չտեսնէ, ըսաւ վարժապետը։

Գաբրիէլ ուրախութենէն ինքնիրմէն դուրս ելաւ։ Բայց ինչո՞ւ «մարդ չտեսնէ», Աստուածաշունչը ինչո՞ւ գաղտնի պահուի։ Ի՞նչ կար որ վարժապետը զայն սնտուկին խորը պահուըտուցած էր։ Ա՛լ Արշամը բացուեցաւ, «քովդ խոստովանանք մնայ» ըսելով, պատմեց ինչ որ տէրտէրին տունը գլխուն եկած էր։ Վարժապետը ա՛լ բնաւ չխնդաց։ Դէմը անմեղ ու լուրջ տղայ մը կար, որուն հետ հագեբանօրէն պէտք էր վարուիլ։

— Բարեկամ, ըսաւ, հիմակ դուն սա գիրքը կարդա՛, միտքդ թո՛ղ բացուի։ Տէրտէրը բարի տգէտ մըն է ժողովուրդին պէս։ Դուն շատ բան կարդա՛, շատ մտածէ, անկէ ետքը կը խօսինք։ Նա՛, քեզի ուրիշ գիրքեր ալ տամ։

Ու սնտուկին մէջէն հանեց փոքրիկ Հայոց պատմութիւն մը, Ռոպէնսոն մը, Յուշիկները։ Գաբրիէլ ամէնքը ծրարեց, տուփիկի մը մէջ նետեց, զայն ուսէն կախեց, ու թեթեւցած, ուրախ զուարթ ճամբայ ինկաւ իր գեղը։

Տարի մը վերջ՝ գեղացիները իրենց Գաբօն փոխուած կը տեսնէին։ Թուրքերուն ու Քիւրտերուն հետ կռիւ ընելէ կը զգուշանար, գիւղին մէջ ամէնուն հետ անուշ վարուողութեամբ կը ջանար վէճերն ու կռիւները կարգադրել։ Ձեռը պզտիկ տղաքը գլուխը ժողված, անոնց կարդալ գրել կը սորվեցնէր։

Արշամին քովէն մեկնած օրը՝ շիտակ գեղին մօտակայ լեռը երթալով, գրքերուն տուփիկը հոն քարանձաւի մը մէջ, խոշոր քարէ ծածկոյթի ներքեւ ապահոված էր։ Շաբաթը քանի մը անգամ այդ սարը կը վազէր, անհամբեր, սիրտը տրոփուն, իբր սիրուհիի ժամադրավայր մը, ու բաց օդին խորհրդաւոր լռութեան մէջ, կը կարդար ու կարդար։ Ընթերցումները դեռ մտքէն ներս չէին թափանցեր, բայց կը թողուին աղօտ հիմնապատկերներ, որոնք նման անտեսանելի մելանով գրուած էջերու, օրին մէկը պայծառափայլ պիտի շողային ուրիշ ներգործութիւններու ազդեցութեամբ։ Ձմեռները քանի մը ամիս քաղաքը կ'անցընէր։ Գրաբարին մարմաջէն բռնուած, Արշամէն քերականութեան դասեր առաւ։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Ամբաստանագիրը կ'աւելցնէ թէ Ռաուլ Փէրէ այդպէս գործած է կողմնակալութեամբ, քանի որ այդ արտօնութիւնը տալէ յետոյ, 1927 յունուարին դարձաւ Ուսթրիքի դրամատան իրաւագէտ-խորհրդականը, աւելի վերջերը, 1930 նոյեմբերին, Ռաուլ Փէրէ երբ դատական նախարար էր, դրդած է Սէնի ընդհ. դատախազը որ բարեփոխէ, գործի մը առթիւ, Ուսթրիք դրամատունը ամբաստանող տեղեկագրի մը եզրակացութիւնը:

Գալով Ռընէ Պէնարի, կ'ամբաստանուի թէ երբ Հոռմի դեսպան էր, ի նպաստ իտալական արժեթուղթերու Ֆրանսա մուտքին, միջնորդած է քանիցս, իսկ միւս երկուքը, երբ փոխ-նախարարներ, քանիցս դիմումներ կատարած են՝ ի նպաստ այդ արժեթուղթերու Ֆրանսա մուտքին:

Այս դատավարութեան առթիւ, Ծերակոյտը, որ վերածուած է Բարձրագոյն Ատեանի, կը կարծուի թէ հազիւ պիտի կրնայ իր աշխատանքը վերջացնել 4-5 օր վիճաբանելով: Իւրաքանչիւր դատավարութեան սկիզբը, Ծերակուտականներու ներկայութիւնը պիտի ստուգուի. անոնք որ ներկայ չեն եղած բոլոր նիստերուն, չպիտի կրնան մասնակցիլ վճռին:

Մուսոլինի եւ զինաթափութիւնը

Մուսոլինի, ամերիկեան թերթի մը թղթակցին յայտարարեց թէ 1932ի զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ՝ Միացեալ-Նահանգներու ներկայութիւնը՝ մեծ երաշխիք մը կը կազմէ անոր յաջողութեան: Թէ առանց Միացեալ-Նահանգներու խորհրդաժողովը ձախողութեան դատապարտուած պիտի ըլլայ, ինչպէս փորձը ցոյց տուած է նախապէս, նման խորհրդաժողովներու ընթացքին:

Գալով Հուվըրի վերջին ձեռնարկին, Մուսոլինի յայտնեց թէ արդէն, պարտքերու վճարման յետաձգումը իր նպաստաւոր հետեւանքները ունեցած է: Իտալիոյ մէջ անգործութիւնը նուազելու վրայ է, նոյնիսկ Միացեալ-Նահանգներու մէջ: «Չեմ կարծեր, ըսաւ Մուսոլինի, թէ Հուվըրի ձեռնարկը կարենայ վերջնական լուծումը բերել արդի տագնապին, բայց շատ կարեւոր, առաջին քայլ մըն է»:

Իտալիոյ եւ Վատիկանի վէճը

Վատիկանի պաշտօնաթերթը, «Օսսէրվաթորէ Ռոմանօ», արտատպելէ յետոյ ֆաշիստ կուսակցութեան վերջին զեկոյցը՝ Պապին կոնդակին մասին, կ'ընէ հետեւեալ դիտողութիւնները.— Պապը չէ ըսած թէ սեւ-շապիկաւորները երդում կուտան հացին, ասպարէզին եւ կեանքին համար: Այլ ըսած է թէ ծանօթ ըլլալով ներկայի բազմաթիւ դժուարութիւններուն, գիտնալով թէ շատերուն համար անդամատետրը եւ երդումը պայմաններ են հացի, ասպարէզի եւ կեանքի համար, փորձեր էր «խղճմտանքները հանդարտեցնել, նուազագոյն չափին վերածելով արտաքին դժուարութիւնները»:

Գալով կոնդակի երկրորդ կէտին մասին ֆաշիստներու առարկութեան, Վատիկանի թերթը դիտել կուտայ թէ Եկեղեցիի պետին դպիլ, կը նշանակէ անարգել բոլոր կաթոլիկները եւ առիթ տալ ֆաշիստներու հակառակորդներուն որ հրճուին:

Երրորդ կէտին մասին որ կը վերաբերի ընդունուած կրթական եղանակին, պապական պաշտօնաթերթը կը յիշատակէ Պապին խօսքերը՝ արտասանուած մայիս 31ին եւ որոնց համաձայն, այդ կրթութիւնը բոլորովին հակառակն է քրիստոնէական եւ քաղաքացիական կրթութեան, քանի որ կը սորվեցնէ ոխ, բռնութիւն, անպատկառութիւն:

Թրքական ինքնաշարժ մը գետին մէջ.— Մեծ ինքնաշարժ մը որ 15 ճամբորդներ կը փոխադրէր, գետն ինկաւ Պէրկամայի մօտերը: 12 ճամբորդներ խեղդուեցան: Ինքնաշարժին վարիչը յաջողեցաւ փրկել ինքզինքը:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէին ընդհանուր ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ուկէսին նոր ակումբին մէջ, 241, Rue J. J. Rousseau: կարեւոր օրակարգ: Բոլոր խումբերու ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Միութեան գրադարան ընթերցասրահին մէջ:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս իրիկուն ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Վարուժան ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ (Մարսէյլ) Վարուժան խումբի ժողովը այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Պար Սանթրալի ներքնասրահը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի ժողովը այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 241 Rue J. J. Rousseaux, Իսի լէ Մուլինօ: Բոլոր ընկերները եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ Կ. Մասնաճիւղի ներկայացուցիչը:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գործ.— 1020 ֆր.: Տէսին, Պ.— 10:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկ. Ս. Փուրթոեան, Տէր եւ Տիկ. Մ. Փուրթոեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի զաւկին, եւ եղբորորդւոյն ՀՐԱՅՐի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Տէսին, 14 յուլիս 1931

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկ. Գ. Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկ. Ա. Պետրոսեան (Հայաստան), Այրի Տիկ. Մարիամ եւ զաւակունք, Մարտիրոս, Գասպար, Կիրակոս Ագըլեաններ (Լիոն), իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ նամակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց սիրելի աղջկան, քրոջ եւ եղբօր աղջկան եւ Թոռան ՎԱՐԴՈՒՀԻի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Տէսին, 14 Յուլիս 1931

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՊՕՄՕՆ ՍԷՆ-ԺԻՒԼԻԷՆ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Բ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները

ԿԱՐՏԱՆ.— Այս կիրակի ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. տան մէջ:

Կը խօսի ԸՆԿ. Բ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վիէնի նորակազմ Պատ. միութեան կողմէ: Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Քանթինի մէջ:

Կը խօսին՝ դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ եւ Պ. Բ. ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԷԼ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ»

գեղարուեստական բաժին — Մուտքը ազատ է

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբի կողմէ ի նպաստ Խաժակ Ակումբ — դպրոցի

Վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին

Վիէնի Սերքըլ Քաթոլիք սրահին մէջ, Սէն Մօրիս եկեղեցիին կից

Ղեկավարութեամբ դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ»

Տոմսերու գինները՝ Ա. կարգ 5 ֆր. Բ. կարգ 3 ֆրանք

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՁՕՍՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Վալանսի մասնաճիւղին կողմէ

Վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 8էն երեկոյեան 8, Մալիսարի անտառին մէջ:

Կը խօսի՝ ՏԻԿ. ՆԱՐԿԻԶ ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, նուագ, հայկական եւ ֆրանսական պարեր եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի կողմէ մարզական խաղեր:

Ձոխ պիւֆէ: երկու լիւքս օթօպիւսներ, առաւօտեան ժամը 8.30էն մինչեւ կէսօրէ վերջ ժամը 2, ժողովուրդը պիտի փոխադրեն, Պուլըվար Վօպան, Պ. Խորէն Շամախեանի սրճարանի առջեւէն: երթ ու դարձ 3 ֆրանք:

Վիճակահանութիւն եւ աճուրդ չպիտի ըլլայ: Մուտքը ազատ է: կը հրաւիրուի Վալանսի Հայ հասարակութիւնը:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Արաբկիրցիներու Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ

Կը նախագահէ՝ Պ. ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ

Վաղը Կիր. առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան ժամը 9

La Fontaine des Nouettesի պաղ աղբիւրին մօտ

Հայկական եւ եւրոպական պարեր, անակնկալներ

Ճաշը կարելի է միասին բերել: Պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Առնել հանրակառք Էնվալիտէն կամ Մոնփարնասէն եւ իջնել Viroflay.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ
19
ՅՈՒԼԻՍ
1931
19 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1624

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՉԻՆՉ ԿԸ ՇԱՀԻՆՔ ԺԽՏԵԼՈՎ

Շարունակենք մեր ընկերական ասուլիսը՝ «Յուսաբեր»ին հետ։

Յունիս 12ին (ՇԱՏ ԲԱՆ ԿԱՅ ՓՈԽՈՒԱԾ), ուշադրութեան կը յանձնէինք հետեւեալ իրողութիւնները.

— «Մինչ մենք ուռած՝ մեր ինքնագոհ յաւակնութիւններով, կը յամառինք պնդել թէ «Թուրքը մարդ չըլլար» — բառին տարրական իմաստով — Թուրքը երկու սերունդ է հասցուցած՝ երկու սերունդ՝ տոգորուած հայրենիքի եւ ազգութեան գաղափարով՝ մէկը միւսէն աւելի յառաջադէմ։

...Միայն այս գետնին վրայ, անհաշուելի են փոփոխութիւնները՝ եւ մենք պարզապէս մեր զգացումները կը շոյենք, ծաղրելով, քաշքշելով, անտեսելով՝ տեսակ մը սովորամոլութիւն՝

Թուրքը հայրենիքի գաղափար չունէր երբեք՝ իսկ այսօր ունի՝ Թուրքը ազգ չէր երբեք՝ Այսօր դարձած է ազգ՝ Թուրքիան աստուածպետութիւն էր եւ «Շէրիաթ»ը՝ սրբութիւն սրբոց՝ Այսօր Թունդ ազգային պետութիւն է, իսկ «Շէրիաթ»ն ու Գուրանը նետուած են Թանգարան՝

Սուլթան-խալիֆան ամէն բան էր երբեք՝ Այսօր Թերթէն մինչեւ դպրոցը կը ծաղրեն Ալ-Օսմանի գերդաստանը, իր բոլոր կարգ ու սարքով՝

Թրքուհին վանդակներու եւ քօղերու տակ միայն կը ծաղկէր՝ Այսօր մէկդի նետած վանդակն ու քօղը, բաց՝ թեւերն ու երեսը, իջած է ասպարէզ՝ եւ շատ մը ճակատներու վրայ ասպարէզ կը կարդայ նոյն իսկ մեզի, — թէեւ յիսուն տարի առաջ անցած ըլլալ կը յաւակնինք»։

«Յուսաբեր» պարտականութիւն կը սեպէ ժխտել այս պարագան եւ մեզի կը հրամցնէ «արտառոց» կարծիք մը (բառը իրն է).

— «Ու ճիշդ այս պատճառներով Թուրքը Թերեւս ազգ էր ԵՐԲԷԿ, իսկ ազգ չէ ԱՅՍՕՐ. Թերեւս հայրենիքի գաղափար ունէր ԵՐԲԷԿ, բայց չունի ԱՅՍՕՐ (7 յուլիս)։

Իսկ այս վճիռը հիմնաւորելու համար, կը Թուէ ազգութեան տարրերը.

— «Ամէնէն առաջ անոր *պահպանողականութիւնը, յամառութիւնն ու տեւականութիւնը* ցեղային մինչեւ իսկ ամէնէն աննշանակ, ամէնէն համեստ ու ամէնէն աննկատ արժէքներու, աւանդութեանց, բարքերու եւ սովորոյթներու, տարազի եւ ձեւերու, ըմբռնումներու եւ հասկացողութեանց պահպանումին մէջ»։

«Յուսաբեր»ի տեսութեամբ, «մինչեւ քէմալական «յեղափոխութիւնը», Թուրքերու մէջ «որոշ արժէքներու շուրջ ազգային զգացումներ *կը մշակուէին ու ազգային* տրամադրութիւններ *կը խմորուէին»։*

Բայց, «քէմալականութիւնը եկաւ եւ մահացու հարուած տուաւ ազգային այս նոր խմորուող ու մեծարժէք շաղախին՝ Թուրք ժողովուրդի հոգին ցեղային տեսակէտով դարձնելով «ճերմակ տախտակ» մը, ուր ամէն վայրկեանի ամէն բան կարելի է գրել»։

×

Թո՛յլ տուէք, ընկեր «Յուսաբեր», յիշեցնել թէ այս չէ շիտակ ճամբան՝ Թուրքը եւ Թուրքիան ճանչնալու։

Միայն այս տեսութիւնը, ինքնին, աւելորդ անգամ մըն ալ կ'ապացուցանէ թէ չենք ճանչնար Թուրքիան — մեր անմիջական դրացին։ Կամ կը յամառինք ճանչնալ ու ճանչցնել համաձայն մեր զգացումներուն եւ մեր թերի ծանօթութիւններուն։

Իսկ այս թարթափումը, օրուան այս ժամուն, իսկապէս որ աններելի է։

— «Թուրքը Թերեւս ազգ էր երբէկ, սակայն ազգ չէ այսօր»։

Իսկապէ՞ս։

— «Եւ հոգեկան ու բարոյական այս փլուզումը նաեւ գաղափարական այն պերճ ու խորհրդաւոր աշխարհին մէջ, որ *հայրենիք* կը կոչուի»։

Երջանի՛կ միամտութիւն եւ ինքնախաբէութիւն, որ կը սպառնայ անգամ մը եւս քանդել մեր տունը։

×

Ո՛չ, սիրելի «Յուսաբեր», ոչ։ Թուրքը ազգ դառնալու ճամբան բռնած է արդէն։ Եւ շատոնց։ Սկսելով «Ժէօն Թիւրքեր»ու շրջանէն։

Եւ այդ ճամբուն վրայ, ան կը սպառնայ անցնիլ մեզ, խտիր չդնելով միջոցներու մէջ։

Ան արշաւեց «ընդ հուր եւ ընդ սուր», մէկ միլիոն փռելով իր ճամբուն վրայ, միայն մեր ժողովուրդէն։ Բացէք ձեր հաւաքածոն եւ կարդացէք, խմբագրական սիւնակին մէջ.

— *«Յանուն իր ցեղի գոյութեան եւ յանուն իր պատմական առաքելութեան, Թուրքիան իբրեւ պետութիւն եւ իբրեւ պետական ձեռնարկ, յղացաւ ու գործադրեց Ապրիլ 24ը («Յուսաբեր», 18 մարտ 1931)։*

Կարդացէք շարունակութիւնն ալ։ Կարդացէք, մանաւանդ եզրակացութիւնը, այնքան «տրամաբանական» եւ յուսահատական։

Աղէտէ աղէտ գլորուելով, անսահման տարածութիւններ կորսնցնելով, եւ իր իսկ զաւակներէն երկու միլիոն մարդ կրակին տալով, Թուրքը հասաւ իր նպատակին։ Տրորուեցաւ, ...մորուեցաւ, եւ եկաւ յանգիլ քէմալապետութեան։ — Շատ ...որ, չափազանց արագ յեղաշրջման մը։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Պրիւնինկ եւ Քուրցիուս Փարիզի մէջ

Ինչպէս գրեր էինք, գերմանիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը Պերլինէն մեկնեցան փարիզ գալու եւ բանակցելու համար՝ գերմանիոյ տրուելիք օժանդակութեան պայմաններու մասին՝ Այս բանակցութեանց նպաստաւոր գետին մը պատրաստելու համար, ֆրանսայի վարչապետը Պ. Լավալ քանիցս խորհրդակցութիւններ ունեցաւ Հէնտըրսընի եւ Սթիմսընի հետ՝ տեսակցեցաւ նաեւ իտալական դեսպանին հետ, բանակցութեանց մէջ՝ իտալական կառավարութեան մասնակցութեան մասին։

Անգլիոյ ներկայացուցիչը Հէնտըրսըն կ'առաջարկէ որ փարիզի այս խորհրդակցութիւնները չանցնին պարզ շփման մը սահմանները եւ գլխաւոր բանակցութիւնները կատարուին Լոնտոնի մէջ՝ իսկ ֆրանսա ընդհակառակն, կը պնդէ թէ Լոնտոնի խորհրդակցութիւնները այն ատեն միայն կրնան օգտակար եւ անհրաժեշտ դառնալ, եթէ փարիզի մէջ կարելի ըլլայ գտնել համաձայնութեան յստակ եւ վերջնական եզրեր՝

** Գերմանիա կը շարունակէ խիստ միջոցներ գործադրութեան դնել, արգիլելու համար դրամագլուխի երկրէն փախուստը՝ Այս մտադրութեամբ ալ, մշակուած է նոր հրովարտակ մը որ լոյս կը տեսնէ այսօր։

Դրամական պահանջները աւելի եւս սեղմելու համար, հրովարտակ մը 100 մառք տուրքի կ'ենթարկէ արտասահման մեկնումի համար ուզուած արտօնութիւնները՝

Գերմանական դրամի արտասահման ուղարկումը արգիլուած ըլլալով, եւրոպայի զանազան վայրերը գտնուող գերման զբօսաշրջիկները շատ նեղ վիճակի մատնուած են եւ դրամ չեն գտներ պանդոկի եւ այլ ծախքերը վճարելու։

** Հակառակ համայնավարներու եւ ծայրայեղ ազգայնականներու առաջարկին, գերմանիոյ խորհրդարանը նիստի չպիտի հրաւիրուի՝ Այսպէս որոշեց գերման քաղաքական կուսակցութեանց պետերու ժողովը, որ նիստի հրաւիրուած էր ուրբաթ օր։

Գերմանիոյ Կէլվէնքիրշէն քաղաքին մէջ խռովութիւններ ծագեցան նախորդ գիշեր։ Երկու օր առաջ արդէն, նոյն քաղաքին մէջ, համայնավարներու եւ ոստիկաններուն միջեւ կռիւ էր տեղի ունեցեր։ Եւ նախորդ գիշեր համայնավարները նոր ուժերով՝ կրկին փորձեցին խռովութիւններ յարուցանել։ Մէկ քանի վայրկեանի մէջ, գլխաւոր փողոցներու բոլոր կանթեղները խորտակուեր էին, մթութեան մէջ թողելով շրջակայքը։ Խումբերն սկսան պատնէշներ կանգնել եւ զէն ի ձեռին սպասել ոստիկանութեան, մինչ կողոպուտի համար յատկապէս կազմուած խմբակները կը կողոպտէին նպարեղէնի վաճառատուները, հացագործի խանութները եւն.։

Ոստիկանութեան եւ համայնավարներուն միջեւ, կռիւ մը տեղի ունեցաւ։ Խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են խռովութիւնները զսպելու։

Հայերու տեղաւորման հարցը

Գաղթականաց Նանսէնեան Միջազգային Գրասենեակի յանձնախումբերու եւ վարչութեան խորհուրդի երրորդ նիստը իր աշխատանքները վերջացուց Փարիզի մէջ։

Խորհուրդը պատրաստեց իր տեղեկագիրը 1939 տարուան վերջաւորութենէն առաջ, գաղթականներու գործին հաւանական լրացման մասին։ Ազգերու Դաշնակցութեան 11րդ ժողովը թելադրած էր որ այս տեղեկագիրը պատրաստուի եւ ենթարկուի յաջորդ նստաշրջանի ժողովին։

Սուրիոյ ֆրանսական մարզպանին խնդրանքին վրայ, Գաղթականաց Գրասենեակը որոշեց գործակցիլ Սուրիոյ մէջ հայ գաղթականներու տեղաւորման գործին, մինչեւ 1933 դեկտ. 31. այս թուականին կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ վերջացնել տեղաւորումը այն Հայերուն, որոնք տակաւին կը գտնուին Հալէպի եւ Պէյրութի գաղթակայաններըը։

Վարչական խորհուրդը քննեց նաեւ գաղթականներու օգնութեան հիմնադրամին վերաբերեալ խնդրանքներ եւ որոշեց հետեւեալ նպաստները.— 12500 զուիցերիական ֆրանք՝ «Ռուս գաղթականներու օգնութեան ամերիկեան ընկերութեան» կողմէ տրամադրած գումարէն, Ֆրանսա ապաստանած թոքախտաւոր գաղթական Ռուսերուն։ 12500 զուիցերիական ֆրանք Ֆրանսա գտնուող պատերազմական անկար ռուս գաղթականներու յատուկ տան մը հիմնարկութեան։ 28750 զուիցերիական ֆրանք Եսթոնիոյ ռուս գաղթականներուն դպրոցներուն եւ բարձրագոյն վարժարաններուն։

Թուրքիոյ հանրային պարտքերը

Էնկիւրիի Ազգ. Ժողովին մէջ, ելեւմուտքի վիճաբանութեան ընթացքին, բազմաթիւ երեսփոխաններ առաջարկեցին 4 միլիոն 560,000 ոսկի զեղչել հանրային պարտքի գումարէն, որ կը ներկայացնէ 1931ի տարեվճարին 1)3ը՝ իբրեւ կտրօններու հատուցում։

Ըսմէթ փաշա եւ ելեւմտական գործավարը պատասխանեցին թէ այդ գումարը պիտի վճարուի վերապահութեամբ, այսինքն պայմանաւ որ կառավարութեան եւ պահանջատէրերուն միջեւ, այս տարուան ընթացքին՝ համաձայնութիւն մը գոյանայ։ Կառավարութեան այս յայտարարութեան վրայ, Ազգ. Ժողովը վաւերացուց հանրային պարտքերու համար ուզուած վարկը, զեղչելով սակայն այդ գումարը։

Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը

Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին մէջ, արտաքին գործավարութեան ելեւմուտքի վիճաբանութեան ընթացքին, Թէվֆիք Րիւշտի երկար զեկոյց մը տուաւ Թուրք արտաքին քաղաքականութեան մասին, ցոյց տալով Թուրքիոյ խաղաղասիրական ձգտումները եւ պարզեց Համեւրոպայի յանձնախումբին աշխատանքները։ Գալով զինաթափութեան հարցին, յիշեց Թուրքիոյ, Ռուսիոյ եւ Յունաստանի միջեւ կնքուած համաձայնութիւնները, որոնցմով ստորագիր կողմերը կը հրաժարին նաւային նոր սպառազինումներէ։

Թէվֆիք Րիւշտի շեշտեց թէ Թուրքիա ամէն տարի զգալի չափով կը նուազեցնէ իր ազգային պաշտպանութեան յատուկ վարկերը եւ դեռ այս տարի 10 միլիոն նուազեցուցած է։

ՔՐՏԱԿԱՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

ՊԱՃԱՐԱԽՏ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Վանէն կը գրեն Թուրք Թերթերուն.—

Անցեալ տարի Արարատի ապստամբութիւնը վարողներէն Իհսան Նուրի եւ ընկերները պարսկական հողը անցած էին։ Անոնք իրենց հաւատարմութիւն յայտնող կարգ մը աշիրէթներու միացած են։ Պարսկական ուժերու եւ այս ապստամբներուն միջեւ բախումներ կը պատահին։ Պարսկաստանէ մեր կողմը փախչողներէն մէկ մասը սահմանագլուխին վրայ Զէյլան գիւղախումբին աւերակ գիւղերուն մէջ հիւղակներ շինել ուզեր են, բայց իրենց զէնքերը առնելու գացող զինուորներուն անձնատուր չըլլալով, դարձեալ պարսկական հողը անցած են։ Մեր սահմանագլուխին վրայ հանդարտութիւն կը տիրէ։ Սահմանագլուխին մօտ Հավասար եւ Հաշապ գիւղախումբերուն մէջ եւ լեռներուն վրայ զինեալ փախստականներ կը գտնուին, բայց ասոնք դէպք մը չեն պատրաստեր։ Հաւատարիմ գիւղացիները ասոնց չարիքներէն պահպանելու համար հետապնդում կը կատարուի եւ փախստականները ողջ կամ մեռած վիճակի մէջ կը ձերբակալուին։

Արարատի շարժումին մասնակցելէ յետոյ, զղջալով անձնատուր եղած կարգ մը գիւղացիներու խնդրանքը ընդունուած է, բայց տրուած պայմանաժամը աւարտած ըլլալով, փախստականներէն մէկ մասը կը վախնան անձնատուր ըլլալ։ Արարատի շարժումին մէջ ապստամբներէն առնուած անասուններ անասնաբոյժներու կողմէ առանց քննուելու ծախուած ըլլալով, Մուշի եւ Վանի կուսակալութիւններու մէջ անասուններու հիւանդութիւն ծագած է։ Կատարուած քննութեամբ հասկցուած է որ Վանի նահանգին մէջ հիւանդութիւն չէ մնացած. բայց Պարսկաստանի մէջ հիւանդութիւնը կը շարունակուի։

Այս հիւանդութիւնը աղի մաքսանենգութիւն կատարողներու անասուններուն միջոցաւ դարձեալ Վանի մէջ տարածուած է։ Արեւմտեան Անատոլուէն եկող անասնաբոյժներ հիւանդութեան վերջ տալու կ'աշխատին։

Փարիզի ապահովութեան համար

Փարիզի Թաղապետական ոստիկանութեան տնօրէնը Փօլ Կիշար միեւնոյն ատեն նշանակուած է փարիզեան շրջանի ապահովութեան եւ պաշտպանութեան վարչական սպասարկութեանց ընդհանուր տնօրէն։

Այս վերջին կազմակերպութեան հաստատումը վաւերացուեցաւ յատուկ հրովարտակով։ Այս կազմակերպութեան գործը պիտի ըլլայ կեդրոնացնել եւ վարել բոլոր այն գործերը, որոնք կրնան կապ ունենալ փարիզեան շրջանի ապահովութեան, բացառիկ դէպքերու կամ խռովութիւններու հետ։

Հնդկաստանի խռովութիւնները

Պոմպէյէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, հազարաւոր անձերէ բաղկացած ամբոխ մը յարձակեցաւ Փուտուքոթայի բանտին վրայ — 400,000նոց քաղաք մը — եւ ազատ արձակեց բանտարկեալները։

Ամբոխը յետոյ ուղղուեցաւ կառավարական պալատը։ Կառավարիչը հազիւ կրցաւ փախուստ տալ եւ ազատիլ. իսկ ոստիկանապետը վիրաւորուեցաւ։ Հանրային բազմաթիւ շէնքեր կրակի տրուեցան։ Տեղական ոստիկանութիւնն ու զինուորական ուժերը չկրցան զսպել ամբոխը եւ ստիպուեցան օգնական ուժեր խնդրել։

Այս խռովութիւնները կը վերագրուին տուրքերու յաւելման։

Եթովպիա՝ սահմանադրական

Եթովպիոյ արտաքին նախարարը հեռագրով մը կը հաղորդէ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան թէ Եթովպիոյ կայսրը իր ազատ կամքով սահմանադրութիւն հաստատեց երկրին մէջ։ Սահմանադրութեան յայտարարման հրովարտակը հանդիսաւոր կերպով ստորագրուեցաւ Եթովպիոյ մայրաքաղաքին մէջ։

Հրեաներու Ազգային Տունը

Սիոնական համաժողովը վերջացաւ յուլիս 15ին, ընտրելով իր գործադիր Խորհուրդը։ Ընտրուեցան փրոֆէսոր Բրոտէցկի, Տոքթ. Ասլէսոըֆ եւ Լօքըր (աշխատաւորական խմբակ). Պ. Ֆարպշթայն, որ կը ներկայացնէ ուղղափառ թեւը (Միզրիխի) եւ Պ. Նիւման, Ամերիկայի Սիոնականներուն ներկայացուցիչը։ Նոր նախագահն է Նաում Սոքոլոֆ, որուն կարդացած յայտարարութիւնը յարեւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

"ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ„
(ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆԱՊԱՏԿԵՐ ՄԸ)

Մենք տեսանք թէ Գեղամին գրական անհատականութիւնը ի՛նչ պայմաններու տակ կազմուեցաւ, Ծանօթ ըլլալով ուրեմն գրագէտին մտաւորական եւ հոգեկան աշխարհը ձեւաւորող բոլոր տուեալները, մեզի համար հեշտ, միեւնոյն ատեն հաճելի աշխատանք մը կը մնայ.—Մօտենալ «Տարօնի աշխարհ»ին, մտնել անոր դարպասներէն ներս, բարձրանալ լերան մը գագաթը, նստիլ հովանաւորող ծառի մը ստուերինտակ, արծաթահոս աղբիւրի մը եզերքը,վեր առնել գեղի աղջիկներուն աչքերն ու յօնքերը ծածկող կարմիր թաշկինակը, նայիլ անոնց աչքերուն խորը ու հոն կարդալ անբարբառ ողբերգութիւնը մարդ արարածին. կարդալ նաեւ գաղտնիքը մռայլ ճակատներուն անոնց՝ որոնք տխուր առաւօտ մը ճամբու ղրին հարազատներ ու սիրականներ, դէպի պանդխտութիւն, դէպի անծանօթ հորիզոններ...:

Առաջին ուշագրաւ եւ տիրական գիծը Գեղամի գրականութեան պատկերացումն է տրտմաթախիծ այն կեանքին, որ վիճակուած էր Տարօնի Աշխարհին: Արտաքին թէ ներքին, հոգեկան թէ ֆիզիքական կեանքը մարդոց ու շրջապատին, թշուառութիւնն է: Գրագէտը կը փորձէ տալ մեզի, այդ վիճակը: Աւելի շատ մակերեսէն կ'անցնի, հազիւ կը բանայ վարագոյրը, հազիւ կը փորձէ նայիլ անդունդին մէջ, ուր մարդ արարածը, ամէն սեռէ, տարիքէ ու դասակարգէ, անբարբառ ողբերգութիւն մը կ'ապրի: Այս վիճակին պատկերացումը եթէ հզօր ու կենդանի չէ, սակայն եւ այնպէս կը զգաս, որ անսովոր վիճակ մըն է ան, եւ մարդիկ դժբախտ են:

Տխրութիւնը, որ կը գրաւէ իրերն ու հոգիները, աղաղակող չեն, ինչպէս բոլոր մեծ ողբերգութիւնները գիւղական կեանքին, գրագէտը կուտայ այն, զոր կը տեսնէ, կը դիտէ ու կ'անցնի: Կեղեւէն ու մարմիններէն ներս թափանցելու հզօր աշխատանքը կը պակսի Գեղամին:

Հոգեկան այս վիճակին հետ զուգընթաց քալող եւ շինականին հպարտութիւնը կազմող, նուիրական աշխատանքին ու չարքաշ կենցաղին մասին հազիւ թէ ակնարկութիւն մը կը գտնենք հատորին մէջ: Միշտ ու ամէն ժամանակ տխուր, եւ սակայն քրտինքին օրհնաբեր բարիքները վայելող, արեւին տակ այրած ճակատներուն երգն ու աշխատանքը խոյս տուած են «Տարօնի Աշխարհ» հատորէն: Շատ քիչ, գրեթէ ոչինչ կայ: Ներքին ուրախութիւններուն արձագանգը չենք առներ: Որքան ալ ընդհանուր ըլլար ժամանակակից ցաւն ու բողոքը, գիտենք սակայն, որ հակառակ ատոնց, ծխնելոյզները ծուխ կ'արձակէին, թոնիրներէն թարմ հացերու հոտը կը տարածուէր շուրջը, ճամբորդներուն համար սենեակներ ու անկողիններ կը բացուէին եւ շինականին բերքերով բեռնաւորուած սայլերը, ճռնչալէն, կը դիմէին դէպի հայ գիւղերը:

Եթէ համր ամբոխին ու հաւաքականութեան մասին քիչ բան կը գտնենք, ընդհակառակն վանական մթնոլորտը գրագէտին ուշադրութենէն վրիպած չէ երբեք: Էջմիածնի ճեմարանին երկամեայ աշակերտութիւնը խորապէս պահեր է իր հետքերը անոր գրական ստեղծագործութեան վրայ: Հոս արդէն կը դառնայ ձգտումնաւոր գրող. վանական մթնոլորտը, հոն գոյութիւն ունեցող ժամանակավրէպ կարգուսարքը, եւ այդ սրբակրօն ու միստիք միջավայրին մէջ ապրողներէն ոմանց ներքին ողբերգութիւնը, ոմանց կեղծիքը երեւան հանելու աշխատանքը իր գրական յատակագծին հիմնական տարրերը կը մնան: Այս կալուածին մէջ լաւագոյն էջեր են «Ջուխտակ դէմքերը». գրագէտը կը յաջողի կարդալ Ռէս Մարտիրոսի հոգին անձուկը, գծելով կենդանի նկարագիր մը:

Երբ կը խօսիմ յաջող նկարագրի մը մասին, ըսեմ ուրեմն, որ նոյնքան կենդանի է եւ իրական, Տէր Թորէի նկարագիրը, վեցհազարեակն ու թոթարար Մարտոն պատմուածքին մէջ: Այս միակ գրուածքն իսկ պիտի բաւէր հաստատելու իր մօտ դիտելու կարողութիւնը, որ արժանիք մը պիտի մնայ միշտ: Որքան ուժով է սակայն դիտողութիւնը իր մօտ, նոյնքան տկար է երեւակայութիւնը, որ գրագէտի խմորը կը վերածէ բանաստեղծական շնորհի: Շա՛տ քիչ անգամ, գերագոյն եւ վերացումի պահերուն միայն, Տարօնի Տառապակը կը բարձրանայ ամպերու բարձրութեան, տխուր իրականութենէն հեռու: Այդ հազուադէպ պահերուն քաղցրախօս երգիչն է, մի՛շտ տխուր, միշտ դժգոհ: Կը յիշէ որ հայրենակիցն է հզօր ու սիրտով բանաստեղծ Կորիւն Մկրտիչեանի, որ դալկահար ինկաւ աշնանային խոնաւ օր մը Կարինի մէջ, եւ սակայն զգայութեան եւ յուզումի շունչը շատ տկար կը մնայ հասնելու անոր թռիչքներուն: Տկար այդ շունչը սակայն անկեղծ է: Ընթերցողը կը զգայ որ գրողին մատները դողացեր են ինչքան ալ աննշան թուին ընտրած նիւթը, պահը կամ հոգեկան մէկ ապրումը, նոյն իսկ երբ մեր ձեռքերէն բռնած մեզ կ'առաջնորդէ անշուք խրճիթներէ ներս, ուր մարդիկ անասուններու դրացնութեան հետ կ'ապրին:

Երբեմն, երբ կը դադրի իր մէջ բանահաւաքն ու ազգագրագէտը գործելէ, եւ երեւակայութիւնը թռիչք կ'առնէ, հոն Գեղամ կը սաւառնի դէպի բարձրերը: Մենք կը հետեւինք դասաւորանքի մէջ հասակ նետող մարդուն մեծվայելուչ եւ սակայն անգիտակից շարժումներուն, մարդիկ, որոնք հայրենի հողին վրայ եւ երկինքին տակ կեանքերուն ամէնէն համեստը կ'ապրին, գոհ եւ երջանիկ, արտաքնապէս (որովհետեւ մարդկային ներքին տաւմը այդ աշխարհին մէջ տակաւին եւ ոչ մէկ հայ գրագէտի տրուեցաւ կարդալ ու պատկերացնել) գոհ եւ երջանիկ այն իմաստով, որ տաշտին խմորը, պտուկին իւղն ու պանիրը անպակաս ըլլան, հոգ չէ թէ քրտինքով ու արդար քրտինքով ապրին եւ անխռով քնանան: Կ'ուզէինք որ Գեղամ յաճախ բանաստեղծ դառնար այս պայմաններուն մէջ, ու հազուադէպ հըլլային իր մօտ այն պահերը, երբ իրեն յատուկ ոճով ու ներդաշնակութեամբ, բնութեան գեղեցկութիւններուն հետ երգեր նաեւ այր ու կնոջ գեղեցկութիւնը, առաջինին յաղթ, պարթեւ հասակը, բազուկներուն ուժը, կուրծքին լայնութիւնը, աչքերուն խորութիւնը, ինչպէս նաեւ Տարօնի գեղեցիկ սեռին խորոտիկ, սիրունիկ հասակը, քնքուշ կազմուածքը, շողշողուն կարմիր թշերը, կամար ունքերը, լայն ճակատը, երգեր մանաւանդ հոգիները ազնուող արտասովոր կրակը, որուն անունը սէր ըսեր են, ինչպէս օրինակ «Հովիւ Կարօն» պատմուածքին մէջ. երգեր «հուր հրեղէն աղջիկները», սէրը՝ «դեւերէն, դիւցազուններէն հզօր»:

Այս է պատճառը, որ նոյն իսկ սիրոյ հզօրագոյն զգացութեան կը մօտենայ Գեղամ չափազանց զգոյշ *քայլերով.* Ա.րի Ասիկը, Գեղացի Նախապաշարում *եւ* Շողիկի յիշատակին *գրուածքներուն մէջ* գրագէտը կը փորձէ մտնել այդ բարդ հանգոյցին մէջ: Վերջին գրուածքին մէջ կը տրուի մեզի կարդալ հայ գիւղական իրականութեան ամէնէն ցաւոտ խնդիրներէն մէկուն մասին, բովանդակ ողբերգութիւնը մեր քոյրերուն, երբ ծնողք առանց աղջկան կամքը հարցնելու աղջիկ կ'ամուսնացնեն: Հզօր է ողբը, ցաւագին, որուն արձագանգը դարերու մշուշին մէջէն մեզի կը հասնի. «Մէկը չի հարցուներ.— Դու՛ն ի՞նչ կ'ըսես սեւաւոր աղջիկ»:

Իրեւ լաւ դիտող, հողին ու բնութեան կապուած է անոր ոտքը, եւ գրիչն ալ հաւատարիմ է իրեն: Այս կալուածին մէջն ալ զուսպ է ինչպէս են շինական հոգիները, որոնք անխօս ու անգիտակից, շատ անգամ, կ'անցնին բնութեան գեղեցկութիւններուն քովէն: Գեղամ կը սիրէ բնութիւնը, ոչ միայն կը սիրէ, այլ կը հաւատայ Աստուած-Բնութեան (Քարսիրտը)։ *Տիեզերական* գերագոյն եւ անբացատրելի ուժերուն ի՛նչ անուն կուտաք տուէք, խորհուրդը խորհուրդ ըլլալէ չի դադրիր, ինչպէս Մեթերլինկ ըսած է, անծանօթին առջեւ մարդկային քաղաքակրթութիւնը բառերու բարեշրջութեան եւ անոնց իմաստին մէջ գտնել ջանացեր է մեր հոգիները չարչարող առեղծուածին լուծումը: Այսպէս ուրեմն Աստուած-բնութեան գաղափարը կազմող երկու անջատ բառերը շատ բան կը բացատրեն գրագէտին տարակոյսներէն: Բնութիւնը համազօր է ուրեմն Աստուծոյ գաղափարին, եւ փոխադարձաբար: Չեմ գիտեր թէ հոգեկան ոեւէ կապ գոյութիւն ունէ՞ր իր այն միւս հայրենակիցին հետ, որ Գալուստ Անդրէասեան կը կոչուէր:

Յիշուած պատմուածքին մէջ, Քարսիրտը) *որ աւանդավէպ մըն* է, անօրէն ու չար Օրսալոյի բացասական նկարագիրը կը տրուի մեզի:

Ըսենք ուրեմն անմիջապէս, որ Գեղամ ալ գիւղական բացասական տիպարներ տալու մէջ աւելի կը յաջողի, ինչպէս իր գրչի միւս եղբայրները գաւառական գրականութեան: Բացասական այդ կեանքը կայ եւ գրողը ամէնէն աւելի անոր բարացուցակիրը կը ներկայանայ: Շահագործող մշակներու եւ բանուորներուն: Անոնց մութ ու բութ հոգիները ստուերներու պէս կը պտտին գիւղական աշխարհին մէջ: Միայն փոր-Մշակի *մէջ, այդ մարդոցմէ* մէկն է, ընդդէմ անլեզու եւ անտէր Բաքոյի: Այսպէս է նաեւ դրամատէր *Սարքօն,* Հողատէրն ու դրամատէրը *պատմուածքին մէջ:*

Գեղամի գրիչը չափազանց զգայուն կը դառնայ, երբ պանդխտութեան պատճառած ցաւին մասին գրել կը փորձէ: Ընթացիկ նիւթ էր իր ժամանակին. անշուշտ ոչ ոք գերազանցեց այս կալուածին մէջ Հրանտը: (Կրկին կարդալ Հրանտի Պանդուխտի Նամակները, հրատարակութիւն «Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու» Մատենաշարին Բ. հատորը: Սակայն Գեղամն ալ ունի սրտաշարժ քանի մը էջեր, եւ զգացուած, ապրուած էջեր: (Մոռնալ որ հեղինակը առաջնորդարանի քարտուղարն էր, եւ հետեւաբար նամակագիր-թղթակիցը բոլոր գիր գրել ու կարդալ չգիտցող հայ մայրերուն, հարսներուն ու պառաւներուն): Յաճախ ինքզինքը կը գերազանցէ. տեղ մը օրինակ, «Երկու տարի միայն» պատմուածքին մէջ, տեսէք բանաստեղծական հոլուերգութիւնը, ուղղուած անդարձ մեկնող պանդուխտին.

— «Դու չես գիտեր որ բոյսը չածիր առանց ջրի. ծաղիկը չի բացուիր առանց արեւի. չէ՞ որ մեր ուժը ու արեւը դու ես, ինչո՞ւ կը թառամեցնես, կը չորցնես, կը փչես մեզի, քու լուսուց ինչո՞ւ զրկուկ կը պահես»:

Քիչ մը աշուղական չէ՞ք գտներ այս հոգիէ խօսող բառերը:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՌՈՒՊԷԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Կը յուսացուէր որ Յուլիս 14ի ֆրանսական ազգ. տօնէն յետոյ, Ռուպէ-Թուրքուանի գործադուլը պիտի նուազի եւ թէ բանթողները պիտի վերսկսին աշխատանքի: Մինչդեռ հազիւ 1500 գործաւորներ մտած են գործարան:

Տակաւին կան 100,000ի չափ բանթողներ որոնք կը տոկան շնորհիւ նպաստներու:

ՅԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
Է.
ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Բայց ամէն մարդ կարող է անուանել Շարունակութիւն, այն որ ծնած է եւ որու հասակաւորումին տենչայ...

Ոգնին ու կրիան կը շոյեն իրենց ծնածը ու հրճուանքով կ'ըսեն, «ա՛հ, որքա՛ն հեշտալի փափկութեամբ ծամեր ու մորթ ունի»...

Բնա՛ւ պէտք չէ ծիծաղիլ, ո-րովհետեւ անոնք ճշմարիտ կը խօսին...Սակայն անոնց ճշմարտութիւնը հաւասար է ոգնիի սուիններուն եւ կրիայի զրահապատին, որոնցմէ ո՛չ մէկ պաշտպանութիւն կարող է տարածուիլ Իզմիրի աղէտալներուն վրայ...

Ու այսպէս մնացեալ ամէն Շարունակութիւն, *որ ինքնաբաւ է ու համառօտ...*

Ու այսպէս մնացեալ ամէն Շարունակութիւն, *որ չէ՛ կարող* շարունակուիլ Եսի ու Դունի *հաճոյքի ու հարազատութեան սահմաններէն դուրս...*

*Եթէ մենք նստինք ու տըրտնջանք ոգնիներէն ու կրիաներէն կամ զանոնք կոտորելու ձեռնարկենք, ընդհատումը պիտի գայ ու խեղդէ՛ մեր Շարու-*նակութիւնը...

Ճամբան շարունակողի պէս չհազուած բոկոտն կոյրը կը կոխէ ոգնիներուն վրայ ու կուլայ իր բախտի ու աշխարհի անկատարելութեան համար... Մինչդեռ Մարտիկը իր պարտէզի օձերն անո՛ր կը յանձնէ... որպէսզի անհոգօրէն կարողանայ շարունակե՛լ...

Շարունակութիւնը միայն մեզ պիտի հասցնէ այն հանգրուանին, ուր կրիաները չեն կարող ցեխերու եւ հողի մէջ թաղել յունիսեան հունձքերու հասակը... ուր վերջապէս կրիաները սանտր կը հայթայթեն երկրին...

Ո՛վ անվերջակէտ Շարունակութիւն, *բնաւ չեմ գիտեր թէ ես ի՞նչ պատասխան պիտի տայի Սարգոնին, (այն օրը՝ երբ իմ թագաւոր Ուրգանան պարտուեցաւ), եթէ դուն նորէն չյայտնուէիր...*

Ո՛վ ճանապարհներ, ես գիտե՛մ թէ դուք ինչո՞ւ այնքան տխրութեամբ կը յօրանջէք.— Ըսե՞մ,— որովհետեւ Շարունակութիւնը կը բացակայի ձեզմէ...

Ուշադրութեամբ դիտէ, ո՛վ իմ սիրական, ուշադրութեամբ դիտէ բազմութեան այս մասը՝ որ գլխուն արցունքներ կը թափէ կամ կը յոխորտայ աւանց ուրախութեան... բազմութեան այդ մասը կը բաղկանայ անոնցմէ՝ որոնք կը կարծեն թէ վերջացուցին ու նաեւ անոնցմէ որոնք կը կարծեն թէ վերջացա՛ւ...

Յետոյ կայ բազմութեան այս միւս մասը, որ ստախօ՛ս է, որ չուզեր խոստովանիլ թէ իր պզտիկ քսակը պարպուեցաւ, մաշա՛ծ է իր դիւրամատչելի կօշիկը, ու չի կարող շարունակել...

Առաւօտը արեւի լոյսով ու գիշերները իր իսկ երկրի սրտէն քամած իւղի լապտերով շարունակողները կը տեսնե՞ս...

Կը տեսնե՞ս բոլոր անոնք որ բնա՛ւ չեն քնանար, եւ եթէ կը քնանան, այդ միայն աւելի կատարելութեամբ Շարունակութեան ձեռնարկելու համար է:

Ինչպէ՞ս անսահման երեւցող հրապոյրի բոլոր դաշտերը կարելի է եզերել... ինչպէ՞ս կարելի է հասնիլ աշխարհի ամէնէն բարձրալի քաղաքներուն...

Բայց ո՞ւր է անսահման դաշտը որ պիտի մշակենք շարունակաբար, եւ բարձրալի քաղաքը, որու կառուցումը բնաւ չի վերջանար...

Ահա մինչեւ մեր այս կէտերուն հասնիլը,չենթարկուեցա՛նք վերջակէտի... Բայց ծիծաղելի պիտի ըլլար բաւականանալ այս քանակով... որովհետեւ ամէնէն հապիտն անգամ կարող է աւելի կատարելութեամբ ընել միեւ-նոյնը...

Դասաւորենք ու շարահիւսենք այնպէս, ո՛վ իմ սիրական, որ երբ մեր իսկ վերջակէտը դրուի, մէկը ցաւելով սրբագրէ զայն, վերհիւսելու համար մեր թողածի Շարունակութիւնը...

ՄՈՒՍԱՍԻՐ

ԾԻԾ

Ա՛լ ո՞ւր երթամ, որո՞ւ դիմեմ, ո՛վ Աստուած,
Վիշտըս տակաւ խոյանքն իրեն կը պարզէ.
Որո՞ւ դիմեմ...: Ամէն ոք զիս կը ցեցնէ,
Երբ գլխիկոր կը մըտածեմ շըւարած:

Ինչո՞ւ, ո՛վ Տէր, մարդ այսչափ սին ստեղծել,
Զըտալ անոր նոյն իսկ կաթիլ մը գութի.
Սիրտ մարմարէ, որուն վրայ կը ճայի
Շիթն արտօսրիս, ու ան կ'ուզէ դեռ ծաղրել:

Ուրեմն լա՛ւ, արցունքիս հետ անտեսուած
Գիտեմ նոյնպէս թափել շանթեր, դարբնուած՝
Սրտիս վըրայ, որ մարդուն կողը խոթեմ:

Սիրեցի ես...: Ատելութիւնը մինչ դեռ
Եկաւ ցըցուիլ հոգւոյս առջեւ կարեվէր,
Ու մութին մէջ, հիմա շանթե՛ր կը դարբնեմ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԲԵՐԱՅԻ ՏԻԶՈՒՄԸ

L'Echo de Parisի մէջ René Vanlande շարունակելով իր պըտոյտները Թուրքիոյ մասին, կը գրէ.

— Բերա, դեսպանատուններու, եւրոպական առեւտուրի, պանդոկներու եւ թատերավայրերու Բերան, կը ջանայ վերապրիլ խախուտ կացութենէն վերջ, որուն ենթարկուեցաւ կառավարութեան մեկնումով, հրեայ, հայ եւ յոյն առեւտրականներու փախուստով կամ կամաւոր հեռացումով, վերջապէս, Սեւ ծովու ռուսական նաւահանգիստներու անկումով: Արեւմուտքցիներու հանդէպ նուազ կասկածոտ եւ նեղացուցիչ քաղաքականութիւն մը պիտի կրնար մեղմացնել ուղղուած կամ պատահական այս դէպքերուն հետեւանքները: Բայց, ինչպէս երբեմն Մարոքի կայսերը, Թանճերի՝ «շուներու քաղաքին» համար միայն անարգանք եւ արհամարհանք կը տածէին, թրքական տարամերժ եւ ինքնամփոփ ազգայնականութիւնը երեկ գաղտօրէն հրճուեցաւ անկումովը ոստանի մը, որուն աշխարհաքաղաքացիական նկարագիրը կը խրտչեցնէր իր թուրանեան զգամոլութիւնը, հոգ չէ թէ վաղը ստիպուած ըլլայ ընդունելու իր սխալը:

Առաջին ակնարկով, փոփոխութիւնները միայն արտաքին ըլլալ կը թուին: Ամէնէն առաջ զգեստները: Արեւելեան երեւոյթը զոր կարմիր գլխանոցները եւ քօղերը կուտային հին հաւատացեալներէն եւ Արեւմուտքի բանաստեղծներէն անիծուած քաղաքին (Բերա, Ղալաթիա, Թաքսիմ, աղտեղութի՛ւն), այս երեւոյթը կորսուած գացած է հրովարտակով, եթէ կարելի է ըսել: Եւ երիտասարդ հանրապետութեան բոլոր հպատակները, բացի կառավարութեան կողմէ արտօնուած հօճաները, եթէ ֆէս կամ փաթթոց կրեն, անմիջապէս ազգարարութիւն կը ստանան եւ խստօրէն կը դատապարտուին:

Ինքնաշարժները ամբողջ արագութեամբ կը կտրեն Բերայի փողոցները: Արեւելքցի շարժումը ամէնէն անխոնջն է: Իր ձեռքն ունենալէ վերջ Եւրոպայի մեքենաները՝ կարծեք թէ կ'ուզէ երկար դարերու անշարժութեան եւ դանդաղութեան վրէժը լուծել: Ինչ որ անպատեհութիւններ կը ներկայացնէ քալող անցորդներուն համար: Չեմ գիտեր՝ ջախջախուածներու սիւնակը աւելի՞ ճոխ է Փարիզի թէ Բերայի մէջ: Բայց ի՛նչ խառնիճաղանճ ամէն ուղղութեամբ, անձրեւոտ օրերուն: Որովհետեւ գէշ սալարկուած այս փողոցներուն մաքրագործումը ձգուած է երկնքի ջուրերուն եւ հողի վայրէջքին: Այնպէս որ, ձմրան վատ ամիսներուն, Բերայի կիները կէսունակօշիկներով դուրս կ'ելլեն: Եւ բնականաբար, վայելչասիրութիւնը կը տառապի այս անհրաժեշտութեան: Բոլոր նմոյշները, բոլոր գոյները:

Բերայի մեծ փողոցին մէջ, որ մեր Հարաւի «բակ»երուն պէս աղմկոտ է պտոյտի եւ թափառումի պահերուն, ոստիկանները կը կանոնաւորեն խառնակ շրջագայութիւնը եւ կը պահպանեն երթեւեկի կանոնները:

Իրիկունը փողոցը կը բոցավառի վաճառատուններու, ճաշարաններու, գարեջրատուններու, պարասրահներու եւ սինեմաներու ելեկտրական լոյսերով: Մուսթաֆա Քեմալի լուսանկարները, զօրավարի կամ քաղաքացիի զգեստով, կը նախագահեն ամբողջ Բերայի այս ժամադրութեան: Եւ պէտք է պտըտիլ ակնարկը կարծեք մտահոգ կերպով կը դիտէ այս աղմկոտ ոգեւորութիւնը, որուն տակ կը ծածկուին այնքան թշուառութիւններ, հոգեր, սնանկութիւններ: Այս շրջագայողներուն մէջ, քանինե՞ր կան որ անվճար պարտաթուղթեր ունին իրենց գրպաններուն մէջ: Բայց, ի՛նչ փոյթ: Չէ՞ որ պարտքի համար բանտարկութիւնը վերցուեցաւ: կէս-զուարթ, կէս-լուրջ մեզ կը վստահեցնեն որ, կառավարութիւնը ստիպուեցաւ այս որոշումը տալ որովհետեւ բանտերը շատ փոքր կուգային: Գիշերային զբօսավայրերու մէջ, ուր կը սպասարկեն համբաւաւոր ռուս իշխանուհիները, ալիքը կը թաւալի: Ի՞նչ փոյթ թէ դէպի անդունդ: Վաղուան մտահոգութիւնը կը ցնդի սովորութեան մէջ: Ընդհանրացած ըլլալով, նուազ վրդովեցուցիչ կը դառնայ: Ամէնքն իրարու պարտք ունին: Զգենք, տեսնենք, ի՛նչ կ'ըլլայ: Անփութութիւն եւ ճակատագրապաշտութիւն: Ու նաեւ, գիտակցութեան նուազում:

Բացի այս թաքուն ողբերգութենէն որ կը ճնշէ այս ամբոխը, ուրիշ ոչինչ մասնաւոր կերպով կը գրաւէ իր ուշադրութիւնը:

Ոչի՛նչ, բացի թուրք կնոջ, իրական թրքուհիին արտաքին կեանքի մէջ մուտքէն, անոնց համար որ ճանչցեր էին երբեմնի Բերան: Անոնք շնորհալի կերպով կը հանուին համաձայն մեր վերջին նորոյթներուն, այս «քօղազերծ»ները ազատօրէն կ'երթան իրենց ամուսնին, կամ բարեկամներուն թեւը մտած եւ կամ արագ տեսիլի պէս կ'անցնին, շքեղ ինքնաշարժներու պայծառութեան մէջ: Պատրա՞նք է: Ամէն պարագայի մէջ, աւելի կը շեշտէ այս իգական ազատագրման նորութիւնը: Կը թուի թէ երէկուան գեղանի արգելափակներուն գոյնը տակաւին կը պահէ այս տժգոյն թարմութիւնը, այս խոր մռայլութիւնը զոր իրենց դէմքերուն կը դնէին հարէմն ու քօղը:

Բազմաթիւ սինեմաներ կան այս երկար ճեմավայրին վրայ, որ Մեծ Փողոցն է: Անոնց լուսաւոր յայտարարութիւնները՝ ֆրանսերէն թարգմանութիւններով, գրեթէ միշտ կը ծանուցանեն Հօլլիվուտի եւ ուրիշ վայրերու ստեղծագործութիւնները:

Սինեմայի յայտարարութիւններ, մինչեւ իսկ սուլթաններու պալատին պատերուն վրայ: Ինչ որ առենօք տեղի կ'ունենար խորհրդաւոր պալատին խորը, այսօր կը տեսնուի շարժանկարի մէջ: Եւ «Մաժիք»ներու, «Էքզէլսիօռ»ներու եւ «Սփ-

...նտիտ»ներու դաններուն վրայ, ...ւսանկարներու շղայլութիւնն է, ուր ...մբաւաւոր արուեստագիտուհինե...ու հմայքը կը ցուցադրուի «այսօր» ...յաջորդ շաբթու» կամ «մօտ ատենէն» յայտարարուած շարժանկարներու գրաւիչ տեսարաններուն մէջ։ Առեւտրական այս ցուցատախտակներուն վրայ լատինական տառերու գործածութիւնը կամ թրքերէն ...եզուն գործածելու կամ օտար բառերը թրքացնելու պարտադրութիւնը ...ուարճալի շեշտ մը կը դնեն Եւրոպայի այս ծաղրանկարին վրայ որ ...երան է։ Նոր ուղղագրութիւնը յարմարցնելու համար հնչումին, պէտք ...ղաւ որ հետաքրքրական հնարքներ ...ործադրեն եւ գործածեն կարգ մը ...շաններ որոնք անծանօթ են մեր ...այբուբենին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍՏՈՐՆԱՔԱՐՇ ԳԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ցարերը տեսակ մը գերիներ ստեղծած էին Անդրկովկասի մէջ։ Ու բոլշեւիկները հիմա այնպիսի գերիներ են ստեղծեր Երեւանի մէջ։ Մարդկային արժանապատուութիւնը կ'ընդվզի ...ւ ոչ մէկ բանի կը հանդուրժէ ...րբ կը տեսնէ այդ գերութիւնը։ Մոսկուա, խակ ու տգէտ երիտասարդներ քաղաքական դիրքերու կանչելով Երեւանի մէջ, ստեղծեց նոր ստրուկներու խումբ մը։ Նոր փաստ մըն ալ ահա.

Թիֆլիզի «Զարիա Վոստոկա» թերթը օրը օրին կը հետեւի խորհ. Հայաստան *թերթին։ Գրաքննիչի մը պէս կը ժաղէ բոլոր նախադասութիւնները։ Կը քննէ խմբագրականէն մինչեւ չորրորդ էջի ազդերը։ Եւ յանկարծ «մամուլի տեսութեամբ» մը կը սպառնայ կամ կը հրաժարեցնէ Երեւանի խմբագիրները։ Անցեալ տարի այսպէս պատահեցաւ խմբագիր Հ. Եկաւեանի։*

Զարիա վոստոկա *յունիս ամսուան վերջերը «մամուլի տեսութեամբ» մը նորէն կը քննադատէ* խորհ. Հայաստանը։ *Իր մեղադրանքները ամբողջովին թարգմանուած ու դրուած են* խորհ. Հայաստանի *մէջ (26 յունիս), ինչպէս հրամայեր է* Զարիա վոստոկա։

Ի՞նչ մեղադրանքներ են ատոնք։

Նախ երկար նախադասութիւններ, գրասենեակի մը մէջ յոգնած գրաքննիչի հիւանդ լեզու մը, տող լեցնելու նպատակով անիմաստ ինքն իր վրայ դարձող խօսքեր։ Յետոյ գանգատներ թէ ինչո՛ւ կուսակցական հրահանգները տպուած են խորհ. Հայաստանի *4րդ էջին վրայ եւ որոշումէն 8 օր ետքը, թէ ինչո՛ւ* խորհ. Հայաստան *անանձնաբուծական հարցին նուիրած է 5 ամսուան մէջ միայն 2 խմբագրական, 10 խղճակցութիւն եւ մէկ ճառ, թէ ինչո՛ւ* խորհ. Հայաստան *«օպորտունիստ» Մուրատեանին չէ կրցած քիչ մը աւելի ծանր բառ մը ըսել, եւայլն։*

խորհ. Հայաստան *հրատարակելով իր մասին տրուած ամբաստանագիրը, կը փութայ աւելցնել խմբագրական յայտարարութիւն մը,— մեղայագիր։*

Կարելի չէ ամբողջ տալ այդ ստորնաքարշ եւ սարկաւիտ յայտարարութիւնը։ Փոքրիկ քաղ մը միայն, իբրեւ նմոյշ։

ՄԵՂԱՅԱԳԻՐ

— «Զարիա Վոստոկայ»ի ճիշդ ցուցմունքներն ընդունում ենք ի ղեկավարութիւն։ Մեր թերթն անասնաբուծութեան պրոբլեմի լուծման կարեւորագոյն խնդրում միանգամայն անբաւարար է դրսեւորել կոլեկտիվ կազմակերպիչի եւ ագիտատորի իր դերը։ Նա անասնաբուծութեան սոցիալիստական ռեկոնստրուկցիայի հարցերը լուսաբանել է չափազանց անսիստեմ։ Անասնաբուծութեան պրոբլեմի լուծման, կոլտնտեսական շարժման ինչպէս նաեւ մի շարք այլ բնագաւառներում մեր թերթի պայքարը ներկայ շրջանի գլխաւոր վտանգ աջ թեքման դէմ յաճախ չի եղել շեշտակի, կոնկրետ։

Դրան զուգընթաց մեր թերթը խիստ ուշացել է կոլեկտիվացման շրջանային եւ գիւղական կոնտրոլ թւերի սահմանման ձախ օպորտունիստական ռեցիդիվը հարուածել, փոխանակ ժամանակին ինքը մերկացնելու կոլտնտեսական շինարարութեան դեկրետաւորման այդ ամէն մի փորձ։

Անցեալում ազգային թեքումների դէմ պայքարի խնդիրները դնելիս կատարել է կոպիտ քաղաքական սայթաքում։ Չափազանց վատ է դրուած եղել մեր թերթի աշխատանքներում սխալը եւ յատկապէս սխալը մինչեւ վերջը տանելու եւ իր կէտ նպատակին հասցնելու գործը։

Մեր թերթն իր թոյլ տուած այս եւ միւս կոպիտ քաղաքական սխալներն ու թերացումներս գիտակցում է եւ կ'աշխատի ամենակարճ ժամանակամիջոցում ուղղել»։

Մեղայագիր մը, գարշելի լեզուով, գարշելի նկարագրով։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՃԱՌ ՄԸ ԿԱՐՄՐԱՄՈՐԹ ՑԵՂԵՐՈՒ ԲԵՐՆԷՆ

Ճառը, զոր պիտի տանք, արտասանած է Սիթթինկ-Պիւլ (կը թարգմանուի «Նստած ցուլ»), Սիու ցեղին պետը, որ, զսպուած ապստամբութենէ մը յետոյ, փախաւ դէպի Քանատա։ Իրեն կ'ընկերանային հարիւրեակ մը ցեղակիցներ, բոլորն ալ հեծեալ, բայց յոգնած, վիրաւոր, թշուառ։ Քանատայի սահմանագլուխին վրայ անգլիացի զինուորներու ջոկատ մը կը դիմաւորէ Սիթթինկ-Պիւլը, որ անձնատուր կ'ըլլայ։ Նախ երեք անգամ ձիով սրարշաւ կը դառնայ անգլիական ջոկատին շուրջ, յետոյ կանգ կ'առնէ անգլիացի զօրապետին առջեւ, յուսահատութեան ողբագին աղաղակ մը կ'արձակէ, իրարու ետեւէ գետին կը նետէ հրացանը եւ սաղաւարտը, ձիէն վար կը նետուի, երեք քայլ կ'առնէ դէպի զօրապետը եւ կ'ըսէ.

— «Ո՞վ եմ ես։ Թշուառ կարմրամորթ մը։ Այլեւս չունիմ բարեկամ, բայց Մեծ Մայրիկէն (Վիքթորիա թագուհին)։ Մեծ ժողովուրդ մըն էինք մենք։ Հիմա տկար ենք։ Պոսթոնցիներուն ձեռքերը պարզած են մեզի դէմ։ Ի՞նչ չարիք ըրած ենք մենք։ Մեծ Ոգին մեզ տեղաւորած էր արեւմուտքի մէջ՝ ոչ անշուշտ տարագրուելու եւ հալածուելու համար ինչպէս գայլերը, եւ ոչ անշուշտ կախուելու համար ծառերէն։ Պոսթոնցիները կ'ըսեն թէ քաղաքակրթուած են իրենք, եւ մեզ կ'անուանեն վայրենինե՜ր...։ Բայց իրենց գործած ոճիրները սարսուռ կը պատճառեն բոլորին։ Պոսթոնցիները ներկուած են մեր զաւակներուն արիւնով։ Անոնք կ'ըսեն թէ Աստուած կը պաշտեն։ Մենք ալ կը պաշտենք։ Աստուած արդար է։ Ան կը դատապարտէ սպանութիւնն ու գողութիւնը։

Հաւատացած եմ, որ պիտի օգնէ ինծի՝ զարնելու համար Պոսթոնցիները։ Չեմ ըսեր վաղը, կամ միւս օրը, բայց անպայման օր մը, երբ դեռ ողջ պիտի ըլլամ։ Ես այս աղօթքը կ'ընեմ Մեծ Ոգիին, ամէն օր արշալոյսին։ Ցաճախ ուզեր եմ, որ քնանամ հողին տակ, մեռած զաւակներուս կողքին։ Երբ սահմանին միւս կողմն էի, սարսափելի երազներ կը տեսնէի, արիւնի երազներ։ Զարագուշակ մտածումները արթուն կը պահէին զիս եւ կը սարսռացնէին։ Սատանաներ են ոստիկանները։ Անոնք կրակէ ջուր կը խմցնէին իմ ժողովուրդիս։ Թշուառ ցեղակիցներս իրենց խելքը կը կորսնցնէին բայց ոչինչ կ'արգիլէր, որ ոստիկանները չկողոպտէին զանոնք։

Այն ատեն, ես ուզեցի պաշտպանել իմ ցեղակիցներս։ Մեծ Հայրը (Միացեալ Նահանգներու նախագահը) զինուոր ղրկեց մեզի դէմ, ջարդել տալու համար մեզ։ Անշուշտ անիկա խաբուած էր ոստիկաններէն եւ պատուելիներէն։ Չեմ կրնար հաւատալ թէ Մեծ Հայրը կը պաշտպանէ ոճրագործները։ Քանի մը անգամ բանակցութիւն վարեցի Մեծ Հայրիկին սպաներուն հետ, բայց անոնք խաբեպատիր խօսքեր կ'ընէին։ Ալ չեմ հաւատար Պոսթոնցիներուն։ Կռուելէ զատ ուրիշ ընելիք չունիմ։ Գիտեմ, որ մենք տկար ենք։ Անտարակոյս պիտի սպաննեն մեզ մինչեւ մեր վերջին ցեղակիցը։ Բայց լաւ է իյնալ քաջի պէս։ Եթէ պիտի տանք մեր հողերը այդ Գունաթափ Դէմքերուն, եթէ այդ է Մեծ Ոգիին կամքը, թող այդպէս ըլլայ։ Սակայն Մեծ Ոգին բարի հայր մըն է։ Ան չի հրամայեր, որ մեր ցեղը, այսպէս տկարացած ըլլալով հանդերձ, մահուան մատնուի թունաւոր կենդանիներու նման։ Այսքան»։

Վ Է Պ Ե Ր Ո Ւ ՎԵՐՋԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Անգամ մը խօսեր էինք վէպերու հանգոյցը լուծելու երկու ձեւերուն մասին, զորս կը կապէինք մէկը Շէյքսփիրի դպրոցին, միւսը Տոսթոյեւսքիի դպրոցին։ Խոստացեր էինք տալ նոր ձեւն ալ, որ աչուասիկ։

Հին Ցոյները եւ Հռոմայեցիները կը հաւատային ճակատագրականութեան, (Հելլէնները կ'ըսէին «անանքէ», իսկ Հռոմայեցիները՝ «ֆա՛թոմ»)։ Անոնց համար ամէն գործողութիւն ունէր վախճան մը։ Ինչ որ ամբողջութիւն կ'ըսուէր, ունէր երկու եզրեր,— սկիզբ եւ վախճան։ Եւ հին յունական ողբերգութեանց հեղինակները, երբ հերոսներ կը ստեղծէին կամ գործողութիւն մը կը կենդանացնէին զանազան հակամարտութիւններով (էնթրիկ), կը կարծէին թէ անոնք գոյութեան լրիւ իմաստ մը կը ստանան այն ատեն՝ երբ ճակատագրական վախճանով մը հերոսները կը դադրէին ապրելէ եւ գործողութիւնները՝ դառնալէ։

Հանգոյցները լուծելու ճակատագրական այս ձեւը, բարեփոխուելէ յետոյ Շէյքսփիրի ե՛ Տոսթոյեւսքիի դպրոցներուն հետ եւ պահ մը տեւելով ռոմանթիզմին մէջ, յանկարծ կը կորսուի դարձեալ շնորհիւ ռոմանթիզմին։ Ըստ այս վարդապետութեան՝ մարդը ազատ է եւ անկախ։ Եւ դէպքերն ալ կը դառնան քմայքար։ Չկայ կամք մը որ վարէ անհատներն ու պատմութիւնը նախագծելով եւ ճակատագրելով ուղիով մը։ Եւ յետոյ կեանքի ամէն երեւոյթ ինքն իր մէջ կը կազմէ ամբողջութիւն մը։ Բանաստեղծը կ'երգէ երգեցիկ թռչունի մը նման, որ թուփի մը վրայէն թռած պահուն ճիչ մը կ'արձակէ, բայց չաւարտեր։ Նկարիչը կը գծէ ճամբորդի մը նման որ երկաթուղիին պատուհանէն կը նշմարէ լիճի մը կապոյտ քղանցքին մէկ մասը, առանց կարենալու միացածն ալ տեսնել։ Եւ արդի վիպագիրը իր պատմութիւնը կը յօրինէ առանց մասնաւոր ծրագիրներու, պատուհանի մը պէս, որ յանկարծ կը բացուի փողոցի մը վրայ, ցոյց կուտայ երկու մարդոց կռիւը, անոնց հեռանալը։ Ի՞նչպէս աւարտեցաւ կռիւը, ի՞նչ եղան հերոսները, չի գիտեր արդի վիպագիրը, որ փակած է պատուհանը քմայքար։

Այսպէս կը վերջանան հիմա վէպերը։ Կը վերջանան առանց «վերջ»ի։ Ոմանք վէպ մը տալէ, հատորը աւարտելէ յետոյ, կուտան երկրորդ մը, կարծես իբրեւ շարունակութիւն։ (Քոլէթի վէպերը)։ Վիպային «վերջ» չունին նաեւ Ա. Բակունցի վէպիկները։ Եւրոպայի մէջ, ո՞րկէ այս ազդեցութիւնը։ Արդի մարդոց յոգնած, ջղային ու անհամբեր հոգի՞ն, որ արագութեան ներկայ կշռոյթը տուաւ իրենց։ Հաւատքի պակա՞սը, որ մարդիկը հիմա պարձուցեր է անտարբեր։ Խափշիկ ցեղին արուե՞ստը, որ մասնաւոր թէքնիք չունի, ոչ ալ գաղափար վախճանի կամ անհունութեան մասին,— արդարեւ խափշիկ երգերը իրենց թրթռացման ամենագեղեցիկ պահուն յանկարծ կը դադրին, կիսաւարտ, կիսատ մնացած բանաստեղծութիւններու նման, կամ ինչպէս դերասան մը յանկարծ կը մոռնայ իր դերը եւ կը քաշուի բեմէն։

ՇՈՓԷՆԻ ՄԱՀԵՐԳԸ

Ամէնուն ծանօթ է հիմա Շոփէնի մահերգը։ Նկարիչ Ֆէլիքս Զիեմ իր յիշատակներուն մէջ կը պատմէ թէ օր մը Նիսի իր աշխատանոցին մէջ հաւաքուեր էին Ռոսսինի, Պալզաք, Միւսէ, Տըլաքրուա, Ժորժ Սան եւ Շոփէն։ Հաւաքոյթը շատ ուրախ անցաւ եւ շարունակուեցաւ մինչեւ կէս գիշեր, մոմերու լոյսով։ Մէկը առաջարկեց որ ելլեն պարեն։

Անկիւնը դաշնակ մը կար, քովիկն ալ մարդու մը կմախքը։ Կատակի համար, նկարիչը կը գրկէ կմախքը եւ կը պարէ միասին։ Շոփէն, որ կը դիտէր մահուան պարելը, քայլ փոխելը նկարիչին հետ, յանկարծ ոտքի ելաւ, տխուր եւ մտածկոտ։ Մօտեցաւ դաշնակին եւ սկսաւ նուագել մելամաղձիկ եղանակ մը։ Ցուլումը պատած էր սենեակը, կրօնական երկիւղած լռութիւն մը փաթթուած էր ամէնքին։ Բոլորը մտիկ կ'ընէին տխրանուշ երաժշտութեան։

Շոփէն «Մահուան Քայլերգն» էր, որ կ'եղանակէր յանպատրաստից։

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱԺԻՆԸ ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՔԱՐԻՒՂԷՆ

Պոլսոյ «Վագըթ» լրագիրը կը գրէ (12 յուլիս).

— Մուսուլի խնդրոյն լուծման համար Միջագետքի կառավարութեան հետ մեր կնքած համաձայնագրին մէջ՝ Մուսուլի քարիւղներուն վերաբերեալ տրամադրութիւն մը կայ։ Այս յօդուածին համաձայն, Մուսուլի նաւթահորերէն հաւաքուելիք քարիւղներէն Իրաքի կառավարութեան առնելիք բաժինին մէկ տասներորդը Թուրքիոյ պիտի տրուի։ Մեր ստացած տեղեկութեան համաձայն, մեր եւ Միջագետքի կառավարութեանց միջեւ տեսակցութիւններ տեղի ունեցած են վերջերս այս յօդուածին գործադրութեան մասին, որովհետեւ, վերջին տարիներու ընթացքին Միջագետքի կառավարութիւնը ճնշում բանեցուցած է Մուսուլի քարիւղները շահագործող ընկերութեան վրայ, յայտնելով անոր թէ՝ նաւթահորերու շահագործումը ստանձնելու պարագային, մենաշնորհի իրաւունքը պիտի ջնջէ։

Այս ճնշումին վրայ, Մուսուլի քարիւղի ընկերութիւնը յանձն առած է քարիւղներէ առնուելիք կառավարական բաժինին ի հաշիւ, ամէն տարի 400 հազար անգլ. ոսկի վճարել, եւ Մուսուլի նաւթահորերն ալ առաւուելն մինչեւ 5 տարուան ընթացքին անպատճառ շահագործելու սկսիլ։

Իր այս յանձնառութեան համաձայն, ընկերութիւնը 400,000 անգլ. ոսկի վճարում մը ըրած է արդէն Իրաքի կառավարութեան եւ յառաջիկայ 1932 յունուարին դարձեալ նոյնչափ գումար մը պիտի վճարէ։ Եւ անկէ վերջն ալ, ամէն տարի յունուարին չորս հարիւրհազարական ոսկի պիտի վճարէ։

Հետեւաբար մեր կառավարութիւնն ալ, այս տարուընէ սկսեալ, Իրաքի կառավարութեան ստանալիք բաժինէն տասնէն մէկը այսինքն մեր դրամով 400 հազար թրքական ոսկի պիտի առնէ։ Լրացուցիչ տեղեկութեանց համաձայն, Իրաքի կառավարութիւնը հաղորդած է մեր կառավարութեան թէ պատրաստ է անցեալ ապրիլ ամսու մէջ իր առած 400,000 անգլ. ոսկիին 40,000ը յանձնել իրեն։ Այս դրամը մօտերս պիտի յանձնուի պետական գանձուն։

Այսուհանդերձ, կարգ մը անձեր կ'ըսեն թէ Մուսուլի քարիւղներէն Թուրքիոյ պատկանող բաժինին իրական հանեմատութիւնը տակաւին պաշտօնապէս ճշդուած չըլլալով, պէտք է նորէն քննութեան ենթարկել այս խնդրին վերաբերեալ համաձայնագիրը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՊՈՄՕՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 12 յուլիս.— Պօմօնի Ազգ. Վարժարանի փակման առթիւ, կազմակերպուած էր դաշտահանդէս մը, Պօմօնէն տասը վայրկեան հեռու օդասուն պարտէզի մը մէջ։ 60-70 հայ մանուկներ, բոլորն ալ սպիտակազգեստ, մաքուր ու կոկիկ, գիւղին հրապարակը ճեղքելով, երկու եռագոյններու առաջնորդութեամբ ուղղուեցան դէպի հանդիսավայրը, ուր կը սպասէին երկու հարիւր հանդիսականներ։

Բեմին ճակատը կը ծածանէին զոյգ եռագոյնները ֆրանսական ու հայկական։ Հանդէսին բացման խօսքը ըրաւ վարժուհին, Տիկին Ժամկոչեան, հրաւիրելով հասարակութիւնը աջակցիլ գործին յաջողութեան։ Յետոյ փոքրիկներուն կողմէ եղան զանազան արտասանութիւններ, երգեր եւ պարեր։ Ցայտագրին երկրորդ մասին բանախօսեց Պ. Ենովք Արմէն, որ նկատելով ներկաներուն խանդավառութիւնը, թելադրեց գործել ընդհ. ազգային հողի վրայ, կանգուն պահելու համար դպրոցներն և եկեղեցիները։ Յետոյ տեղի ունեցաւ նախապէս սարքուած վիճակահանութիւն մը։ Շահող թիւերը ստացան գեղեցիկ առարկաներ։ Գնահատելի է դպրոցին վրայ թափուած աշխատանքը։

Անցորդ

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆԸ ՕԴԷՆ

Երկու Հունգարացի օդանաւորդներ յաջողեցան Ատլանտեանը կտրել եւ յաջողութեամբ իջնել Պուտափեշթէն 40 քիլոմեդր հեռու, Պիսքէ կոչուած վայրը։ 12րդ անգամն է որ օդանաւերը կը կտրեն Ատլանտեանը Ամերիկայէն - Եւրոպա ուղղութեամբ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

Կ Ա Ր Մ Ի Ր Ժ Ա Մ Ո Ւ Ց

Վարժապետը իր գրքերը կարգաւ փոխ կուտար։ Թէեւ ճոխ գրատուն մը չունէր, երեւուն գիրք միայն, բայց անոնց մէջ Եղիշէ, Լաստիվերտացի, Հայրունի։ Գրքերուն չափ նաեւ Պոլսեցի ուսուցչին խօսակցութիւնները, պարզած տեսութիւնները այդ խապան միտքը հերկելու օժանդակեցին։ Գաբրիէլ սկսաւ կարծիքներ ունենալ, հաւզումներու տէր ըլլալ, եւ իրեն սեփական գաղափարներ ստեղծել։

Ապագայ տէրտէրը Քրիստոսը սկսաւ ճանչնալ ու սիրել։ Բայց Պօղոսն էր զինքը քաշողը։ Քրիստոս երկինքը ցաթած տրտմանուշ լուսնկային պէս կը խանդաղատէր իր սիրտը։ Առաքեալէն յեղափոխ շունչ մը իր հոգին կը խռովէր։ Աւետարանը կը կարդար ինքնամփոփ մտքով. յետ ընթերցման՝ թուլցած կը մնար, գրեթէ երազուն։ Գործք Առաքելոցին էջերը բացած ատեն չէր կրնար նստուկ մնալ, մերթ պառաւժի մը կրթնած, մերթ քալելով կը կարդար բարձրաձայն, ներքին անբացատրելի վրդովումէ մը տագնապած։

Կամաց կամաց, Աստուածաշունչն ու Հայոց պատմութիւնը իրարմէ զանազանել սորվեցաւ։ Ըմբռնեց թէ Հին ու Նոր կտակարանները ամէն ժողովուրդներու համար էին, Եղիշէն Հայուն միայն։ Առաջ բռտ ու մահմետականը միեւնոյն սեւադէմները կ'երեւէին իր աչքերուն։ Գեղացիին համար ան ա՛լ անհաւատ, ա՛ն ալ։ Հիմակ այլեւս բողոքականը չէր ատեր, բայց պիտի ատէր թուրքը, եթէ անիկա նոյնիսկ հայադաւան քրիստոնէութիւնը ընդունէր։ Ազգութեան գիտակցութիւնն էր որ կը վերածնէր։ Ինչպէս մեռելը պատանքը փաթթուած կը մնայ գերեզմանին մէջ, սպասելով փողհարութեանը որ յարութիւն պիտի տայ իրեն եւ պիտի միացնէ հոգիին, այնպէս ալ ազգութեան գաղափարը կը ննջէր գեղացի պատանիին սրտին խորը, կրօնքի պատանքներուն մէջ պլլուած։ Հայոց պատմութիւնը եղաւ փողը Գաբրիէլեան որ մահաքունը արթնցուց եւ հայութեան հոգին միատարրեց։

Իր հողը հիմակ այլեւս պարզ նիւթ մը չէր իրեն համար, անիկա պատմութիւն ունէր. կեանք կը բղխէր անկէ։ Հոն Հայկն ու Վարդանը, Յուսիկը ու Ներսէսը ապրած էին, եւ ինքն ալ այդ հողին զաւակն էր, անոնց զաւակն էր։ Լեռներ ու ձորեր լեզուելած, իրեն հետ կը խօսէին։ Երբ քարայրէն կը մեկնէր, ընթերցումներէն սարսուռ, իրեն կը թուէր իբր թէ այն դիւցազանց ստուերները կը յածէին իր շուրջը։ Երկիւղածութեամբ կանգ կ'առնէր, ու սրտէն Արտաշէսին եւ Տրդատին պաշտօն կը մատուցանէր։

Անցեալին խանդավառ սիրտը կ'արիւնէր օրուան Հայաստանին համար։ Ու բան մը ընելու անկարողութիւնը զգալով, երբեմն փորձութիւնը կ'ունենար անիծելու այն օրը, երբ Աստուածաշունչը ձեռքը անցած էր, իրեն քիչ մը ինքնազարգացման պատճառ եղած։ «Միա՛յն գիշերը ցոյց տալու համար ինչո՞ւ կոյրին աչքը բանալ», կ'ողբար։

Արշամ այլեւս Գաբրիէլին ազգասիրութեան խոստովանահայրն էր, վշտերուն ցաւակիցը, ու նաեւ սփոփիչը։ Եռանդուն երիտասարդ մը այդ վարժապետը։ Պոլսոյ թաղային դպրոցէ մը շրջանաւարտ, թուրքիոյ մայրաքաղաքէնմեկնած էր Ներսէս Պատրիարքին իշխանութեան է՛ն յուսատու օրերը, երբ հայ ժողովուրդը ամէն գիշեր կը պառկէր անուշ երազով թէ առտուն ինքնավար Հայաստանի մը մէջ պիտի արթննար։ Հետը կը կրէր իր հաւատքը զոր կը ջանար տէրտէրցուին ալ փոխանցել։

— Ւնց պետութիւնները ինչ՛ր պիտի ընեն, սպասէ, սպասէ, կ'ըսէր բորբոքած։

— Թէ որ ընելու չըլլա՞ն նէ, կը հարցնէր գեղացին, որ թէեւ քիչ շատ ուսում ստացած, բայց միշտ կը մնար գեղացի,— կասկածոտ, դժուարահաւան։

— Հէչ անանկ բան կ'ըլլա՞յ, կ'առարկէր վարժապետը, Պոլսեցիի մը դիւրահաւան հաստատութեամբը։

Երկու տարի եւս անցաւ ու Հայաստանի վիճակը ո՛ եւ է նոր փոփոխութիւն չկրեց։ Վարժապետը քիչ մը թուլնալ սկսած էր երբ Րաֆֆիին «Խենթը» ձեռքը անցաւ։ Ինքը կարդալէն յետոյ՝ գիրքը Գաբրիէլին տուաւ։ Անիկա տասնըհինգ օր վերջը քաղաք կը վերադառնար, «փրկութեան ճամբան հիմա՛կ գտանք», ըսելով։ Վարժապետին հետ խորհրդակցեցան։ Րաֆֆիին գրքերը պէտք էր բերել տալ եւ ժողովուրդին մէջ տարածել։

Ժողովուրդը պէտք է կռուի պատրաստենք, կ'ըսէր տէրտէրցուն։ Մենք մահմետականներուն կոնակէն հայհոյելով չէ որ պիտի փրկուինք։ Գայլը պառաւին թոռը տարեր է, ան ալ մխիթարուեր է որ գայլին ետեւէն հինգ մատովը մուր է քսեր։ Գայլէն բերնէն հայրենիքնիս պէտք ազատենք, կրակին լուսէն անիկա աճաբեկելով։

Անկէ ետքը սկսան խորհուրդներ յղանալ, ծրագիրներ պատրաստել։

Մինչ այս, մինչ այն, Գաբրիէլ քանը կ'անցնէր, տէրտէրին աղջիկն ալ տասնըհինգը մտած էր։ Ամուսնացումը որոշուեցաւ ու կատարուեցաւ, քանի մը ամիս ետքը Գաբրիէլին հայրը կը մեռնէր, երկու տարի ետքն ալ՝ տէր թադէոսը։ Տիրացու Գաբրիէլը՝ մանչ զաւակի մըն ալ հայր՝ անմրոշ յաջորդեց։

Հայոց Հայրապետներէն Յուսիկը իր սրտին տիրած էր։ Անոր մէջ կը տեսնէր նիւթական ուժին վրայ գաղափարին յաղթանակը։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

նման է նախորդ նախագահին՝ Տոքթ. Վայզմանի յայտարարութեան: Տոքթ. Վայզման փակման ճառն արտասանելով, շեշտեց թէ Գործադիր Խորհուրդը պէտք է մղուած տայ Պաղեստինի մէջ սկսուած աշխատանքներուն: Պէտք է ուրիշ ամէն նկատում ստորադասել այդ նպատակին, որ է Հրէական Ազգային Տուն մը հաստատել Պաղեստինի մէջ: Յոյս յայտնեց թէ, հակառակ առժամեայ դժուարութեանց, յառաջիկային կարելի պիտի ըլլայ շարունակել գործը համախորհուրդ հոգատար իշխանութեան հետ:

Բաւական լուրջ դժուարութեանց հանդիպեցաւ Գործադիր Խորհուրդին ընտրութիւնը եւ քանի մը անգամ ընդհատուեցան ժողովները:

Պաղտատի գործադուլը

10,000 ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ ՓԱԿ

Պաղտատէն կը հեռագրեն յուլիս 16 Թուականով.— Բոլոր խանութները գոց են տակաւին: Տասերկու օրէ ի վեր քառորդ միլիոն բնակիչներ ամէն միջոցի կը դիմեն ուտելիք ճարելու համար եւ աղքատները մեծ նեղութիւններ կը կրեն: Վարչապետ Նուրի փաշա այսօր վերադարձաւ Ընկիւրիէն եւ անմիջապէս սկսաւ համոզել բանթողները որ վերսկսին աշխատիլ: Նուրի փաշա յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ծանուցանելով թէ կառավարութեան նպատակն է զեղչել, ոչ թէ աւելցնել տուրքերը: Յայտարարութիւնը կը դատապարտէ քաղաքական շահադէտները որոնք իրենց յետին նպատակներուն համար կը շահագործեն աղքատներուն թշուառութիւնը: Քաղաքապետութիւնն ալ յայտարարեց թէ կրնայ օգտագործել իր իրաւունքները, եւ չհաւաքել շատ մը նոր տուրքեր:

.*. Պատահական թղթակից մը կը գրէ թէ տասը հազար խանութներ փակուած են օրերէ ի վեր: Դժգոհները կ'ուզեն օգտագործել առիթը, որպէսզի դահլիճը հրաժարի: Դժգոհները չեն ուզեր որ Միջազգային Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ ըլլայ:

Հայ աղջնակի մը եղերական մահը

Վիէնի մեր հայրենակիցներէն, Խարբերդի Բազմաշէն գիւղացի Գ. Կարապետ Մուրատեանի փոքրիկ աղջիկը զոհ գնաց եղերական արկածի մը, ճզմուելով ելեկտրօպիւսի անիւներուն տակ: Մայրը այդ պահուն վազեր էր իր մանչուկը 5-6 տարու, քաշելու ինքնաշարժի մը քովէն, երբ ելեկտրօպիւսը սովորական արագութեամբ վար կ'իջնար: Երբ ետին կը դառնայ, աղջնակը փրկելու, արդէն շատ ուշ էր:

.*. Մարսէյլի մեր հայրենակիցներէն Գ. Իսքէնտէր Թոքաթլեան եւս քիչ մնաց զոհ երթար ինքնաշարժի արկածի մը: Իր խանութին մէջ նստած, ընթերցումով կը զբաղէր, երբ յանկարծ, նշմարեց որ ինքնաշարժ մը՝ որուն վարիչը կը բացակայէր, կը քալէ խանութին վրայ: Թ. Թոքաթլեան հազիւ ժամանակ գտաւ տեղէն նետուելու: Ինքնաշարժը արդէն խանութէն խուժեր, փշրելով աթոռը եւ աջ ոտքէն վիրաւորելով մեր հայրենակիցը, որ հիւանդանոցին մէջ նախնական դարմաններ ստանալէ յետոյ, վերադարձաւ իր բնակարանը: Քննութիւնը հաստատած է թէ օգտուելով շարժավարին բացակայութենէն, մէկ քանի տղեկներ շարժման մէջ դրած են կառքը, որ ուղղակի քալած է Գ. Թոքաթլեանի խանութին վրայ:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՅՈՒԼԻՍ 1931

21 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1625

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թրքական կնճիռը քննած, քէմալական յեղաշրջման խն... րը շօշափած ատեն, բոլորովին սխալ է խրիլ փիլիսոփայա... ն - ընազանցական տեսութիւններու մէջ։

Լաբիւրինթոս մըն է այդ ճամբան, որ կրնայ ոգեւորել ա... ղեմականը, բայց ոչ քաղաքական գործիչը։ Այդ ճամբով հա... ւ թէ կարելի ըլլայ վերլուծել նոյնիսկ հայկական իրակա... ւթիւնը։

«Յուսաբեր»ը չարաչար կը սխալի, ազգային գաղափարի ...նացուած տեսնելով քէմալական շարժման մէջ, եւ «հոգեկան ... բարոյական փլուզում» — հայրենիքի տեսակէտով։

Ճիշդ հակառակն է բուն իրականութիւնը, եթէ ուզենք ...տակ տեսնել։ Նոյն իսկ փոխ առնելով «Յուսաբեր»ի ակնոցը։

Մեր պաշտօնակիցը ազգութեան անհրաժեշտ, անբաժան ...րրեր կը համարէ.

—«Ամէնէն առաջ անոր պահպանողականութիւնը, յամառու...ւնը ու տեւականութիւնը ցեղային մինչեւ իսկ ամէնէն աննշա...կ, ամէնէն համեստ ու ամէնէն աննկատ արժէքներու, աւան...ւթեանց, բարքերու եւ սովորոյթներու, տարազի եւ ծէսերու, ...րըմնումներու եւ հասկացողութեանց պահպանումին մէջ»։ (Յու...սաբեր, 7 Յուլիս):

Եւ այս հիման վրայ, կը զլանա՛յ ազգութեան պատիւը՝ ...էմալական Թուրքիոյ։

Իրողութիւնն այն է որ, քէմալականութիւնը վեր ի վայր ...ջեց Թուրքիոյ պետական եւ ընկերային կեանքը, տապալեց ...ն կարգ ու սարքը, որպէսզի անոր աւերակներուն մէջէն ...ուի, սակուի միայն ԱԶԳԱՅԻՆ ԹՐՔԱԿԱՆԸ։

Ան կը ձգտի պահպանել ու զարգացնել «ամէնէն համեստ ... ամէնէն աննկատ արժէքներն» ալ, պայմանաւ որ թրքական ...յան — սկսելով «զէյպէկ»ի պարէն մինչեւ թմբին։

«Աւանդութիւններու, բարքերու, սովորութիւններու, տա...զի, ծէսերու, ըմբռնումներու եւ հասկացողութեանց» պահ...անում, այո՛, «յամառութիւն եւ տեւականութիւն» այդ բո...րին մէջ, — կը բաւէ որ հաստատուի, ապացուցուի թէ թր...ական են, եւ ոչ թէ իսլամական, արաբական կամ պարսկա...ն։ Իսկ ինչ որ չունին սեփական, — փոխ կ՛առնեն եւրոպա...նէն, ինչպէս գլխարկը, տափատը կամ փողկապը։

Մի՞շտ պահելով «Յուսաբեր»ի ակնոցը, կրնայինք հարցնել. — Հայ գիւղացին պիտի կորսնցնէ՞ր ազգութեան գաղափարը, ...իտի կորսնցնէ՞ր թէ պիտի շահէր, եթէ Հայաստան գտնուէինք ... առտու մը, մէկ հրամանագրով, պատիժի սպառնալիքով, ...ատուիրէինք որ նետեն «արախչին»ը, «մինթան»ը, կարմիր ...ոտին, «շալվար»ը, «եազմա»ն, «փափախ»ը, «էնթարի»ն, «իշլիկ»ը, ...ալթա»ն, «եափունճի»ն, «քէյֆիյէ»ն, լաչակը։ Կամ եթէ ...ադրեցնէինք փողոցէ փողոց մեռել պտտցնելը, եօթն օր եօթը ...իշեր քաշքշուած հարսնիքները, «տավուլ-զուռնա»ն, «պաշ...խ»ը, «պէշիկ-քէրթմէն» (օրօրոցէն նշանել), մունջ-հարս պա...ելու սովորութիւնը, «հարէմ-սէլամլըք»ը (մենք ալ ունէինք ... դեռ ունինք — մե՛նք ալ)...

Արդ, քէմալապետութիւնը ոչ միայն կը ջնջէ իսլամական, ...ուլթան-խալիֆայական շրջաններէն մնացած բորբոսները, ...րեւոր, փոշեթաթախ կապանքներն ու կապոցները, այլ եւ ...րքրել կուտայ Թուրանի պատմութիւնը, Օղուզներու եւ «Գր...րլ Էլմա»ներու մոխիրները, որպէսզի պրպտեն-գտնեն ինչ որ ...ւկապէս թրքական է, եւ գործածեն իբրեւ ազգային աւան...ւթիւն կամ տարազ։ Այս ուղղութեամբ ջանքեր կ՛ըլլան մաս...ւորապէս լեզուն թրքացնելու, ազգայնացնելու համար։ ...պրոցներէն ջնջուած են արաբերէնն ու պարսկերէնը։

Թուրքիոյ ազգային շարժումը կարելի է թուագրել 1864էն։ ...թթիհատի հետքերը կը գտնենք դեռ 1894ին։ Մանաւանդ 1900ին։

Սուլթան-խալիֆայութիւնը ազգութեան գաղափար չու...էր, զայն ձեւափոխած ըլլալով մահմետականութեան հնոցին ...էջ։ Թուրքիան կը կոչուէր «Օսմանլը Տէօվլէթի»։

Սուլթան-խալիֆաները իրենց մականին տակ պահեցին ...քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնները, իբրեւ աւանդ, համա...այն Մուհամմէտի հասկացողութեան։ Իրականին մէջ, իբրեւ ...թան կով...

Իթթիհատը, 1908ին, հազիւ հանդուրժեց Օսմ. կայսրու...թեան «բաղկացուցիչ տարրեր»ու գոյութեան, մինչեւ որ կա...ենար արթնցնել իր ժողովուրդին ազգային գիտակցութիւնը, ...ետին, յենարան պատրաստել անոր ծոցին մէջ։

Իթթիհատի մղումին տակ, որոշ ձեւակերպութիւն ստացան ...ւզ»ի եւ «հայրենիք»ի գաղափարները։ Ծլեցան եւ ուռճացան ...ար... ...ներ առաջ ցանուած հունտերը։

Նոյն օրերուն ծնան «Թիւրք Տէրնէկի»ները, «Պիլկի»ները, Թիւրք Եուրտու»ները եւ հռչակաւոր «Թիւրք Օճաղի»ները (1912 Մարտ 25)։ Մանաւանդ այս վերջինները իսկական վա...րաններ... Թուրք ազգային շարժման, եւ դեռ քանի ... ամիս առաջ էր որ լուծուեցան Մ. Քէմալի կուսակցու...թեան, «Խալք»ի ...էջ։

Գետինը պատրաստ էր արդէն, «ազգ»ը հասակ նետած էր ... հայրենիքն ալ երկունքի մէջ, երբ հասաւ քէմալականու...թիւնը, ...թաց վճռականութեամբ լրացնելու մնացեալը։ Փու...ացնելու վերափոխումը, հոգ չէ թէ բռնի միջոցներով։

Շ.

ԼԱՏԻՆԱԿԱՆ ԼՈՒԾԸ
ՆՈՐ ՀԱՐՈՒԱԾ ՄԸ Կ'ԻՋԵՑՆԷ ՀԱՅ ՀՌՈՄԷԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ տեղեկութիւնը ստացած է Պէյրութէն.—

Հայ Կաթոլիկներու Պատրիարք Թէրզեան եպիսկոպոսը, վերջերս Հռոմ հրաւիրելով, Ս. Աթոռը պահանջած է իր հրաժարականը։ Բնականաբար կարելի չէր եղած հրաւէրին անսաստել, եւ Թէրզեան Պատրիարք վերջնականապէս հրաժարած է Պատրիարքութենէ։ Վատիկան իր նպատակին հասնելէ վերջ, շրջաբերական թուղթով մը կը հաստատէ լատին Պոնտիլեն իբր Առաքելական այցելու, Հայ պատրիարքութեան գործերը վարելու, մինչեւ որ իրենց լատին միտքերուն համաձայն, օտարամոլ տարրերուն մէջ համերաշխութիւն գոյացնել տալով՝ իրենց քաղաքականութեան համաձայն, Պատրիարքի մը ընտրութիւնը ապահովեն։ Անկէ վերջ առ երեսս ընտրութիւն մը ընելով թերեւս նոր պատրիարք մը գայ Պէյրութի աթոռին վրայ։

Այս ամէնը մինչեւ ե՞րբ պիտի տեւէ։ Ոչ ոք գիտէ։ Կացութեան տէրերն են Պոնտինի Առաքելական այցելու, Ճիաննինի Առաքելական պատուիրակ, եւ Հ. Շանթէօր, Ճիզվիթներու Մեծաւոր, արբանեակներ ունենալով օտարներու հանդէպ սերկութիւն ցոյց տուող Զմմառի Միաբանութիւնը, եւ արաբախօս, թրքախօս եպիսկոպոսներ։ Ազգային տեսակէտով մեռնելէ վերջ, այս լատին վարչաձեւը թաղումն է Հայ Պատրիարքութեան մը։ Ի՞նչ կրնայ սպասել ազգը ընտրութենէ մը, որու պատրաստութեան մէջ բոլորովին հեռու բռնուած են Հայ եպիսկոպոսները։

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԼՈՒՐԸ
ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ

Երեւանի Թղթատարը ուշացաւ այս անգամ։

«Խորհրդային Հայաստան»ի վերջին թիւերէն կը քաղենք Խորհրդային Հայաստանի գործավարներու Նախագահ (վարչապետ) Պ. Ս. Տ. Գաբրիէլեանի հետեւեալ յայտարարութիւնները, որ կը հաստատեն «Թայմզ»ի հեռագիրը («Յառաջ», 10 Յուլիս).

— «Խորհը. Հայաստանի կառավարութիւնը հնարաւոր է գտնում յառաջիկայ ամիսներում խորհրդ. Հայաստանում բնակութեան ընդունել արտասահմանում գտնուող որոշ թիւով հայ աշխատաւորներ։

«Դրա անմիջական դրդապատճառը հանդիսանում է այն բուռն տնտեսական վերելքը եւ բարգաւաճումը որն ապրում է մեր երկիրը։ ...Սիւրիայում, Յունաստանում եւ այլուր գտնուող հայ բանուորներն ու գիւղացիները գտնւում են գործազրկութեան եւ քաղցի ճիրաններում։

«...Մասնաւորաբար պէտք է նշել որ ոռոգման (Ղռերը, Սարտարապատի դաշտերը) մի շարք խոշոր աշխատանքների աւարտումը յառաջիկայում ստեղծում է նպաստաւոր պայմաններ այդպիսի վերաբնակութեան համար։

«...ինչ վերաբերում է այն տարրերին որոնք այս կամ այն կերպ կապուած են դաշնակցութիւն կուսակցութեան հետ, այդպիսիների նկատմամբ խորհրդային Հայաստանի քաղաքականութիւնն անփոփոխ է։

«... Ներգաղթի յաջողութիւնն ապահովելու համար անկասկած անհրաժեշտ կը լինի կատարել համապատասխան նախապատրաստական աշխատանք։ Կառավարութիւնը Հողային ժող. կոմիսարիատին, ժող. կոմ. խորհուրդին եւ պետպլանին յանձնարարել է ընդունելիք վերաբնակիչների թիւը, ինչպէս նաեւ մշակել նրանց բնակեցման պլանը՝ ինչպէս գիւղատնտեսութեան նոյնպէս եւ արդիւնաբերութեան գծով, եւ երկու շաբաթում ներկայացնել կառավարութեան ի հաստատութիւն։ Զանազան վայրերում գոյութիւն ունեցող Հայրենակցական միութիւններն անշուշտ իրենց հերթին կը ձեռնարկեն այս գործի նախապատրաստութեանը, իրենց շուրջը համախմբուած աշխատանքքերի համար համապատասխան նիւթական հնարաւորութիւններ ստեղծելով խորհը. Հայաստան գալու»։

ՀԱՅԵՐԸ ՀԻՒՂԱԿՆԵՐ
ՉԵՆ ՔԱՆԴԱԾ

Պէյրութի «Ազդակ»ին մէջ կը կարդանք (11 յուլիս).

Մեր անցեալ թիւով գրած էինք թէ հիւղաւանի մէջ ժանտախտի դէպքի մը երեւումին հետեւանքով հարիւրի մօտ հիւղակներ քանդուած էին։

«Լա Սիրի»էն առնելով գրած էինք նոյնպէս թէ քանի մը Հայեր ուզելով վրէժ լուծել քաղաքապետութենէն, փորձեր էին հրդեհել կարգ մը տեղացիներու տուները։

Մեր անձամբ կատարած քննութեամբ, ի վիճակի ենք ըսելու թէ ոչ մէկ վայրկեան որեւէ Հայ չէ մտադրած որեւէ մէկ վնաս հասցնել, թէեւ կառավարական պաշտօնեաները տմարդիօրէն վարուած են գաղթականներուն հետ։

Ժանտավարակ Հայը, կարապետ Տաուտեան, 35 տարեկան աշխատաւոր մըն է։ Անցեալ հինգշաբթի, յուլիս 2ին, ժամը 11ի մօտերը նուաղում մը կ'ունենայ աշխատանքի միջոցին ու յետոյ տուն կը վերադառնայ։

կը սկսի փսխել, մինչ տաքութեան աստիճանը շուտով կը բարձրանայ։ ժամը 14ին, իր ազգականները կը կանչեն բժիշկը, որ կը կատարէ նախնական դարմանումները, կիրակի ժամը 10ին, հիւանդին տէրերը կը դիմեն Տոքթ. Գ. Վարդապետեանին որ հիւանդը քննելէ յետոյ կը յայտարարէ թէ կը կասկածի որ ժանտախտի մը առջեւ կը գտնուի։ Իր կասկածը հաստատելու կամ փարատելու համար կը դիմէ քաղաքապետական բժիշկ Տոքթ. Մորոյի։

Պիւպոնէն առնուած թարախը ֆրանս. բժշկական համալսարանի մէջ քննելով, կը հաստատէ ժանտախտի ախտանիշերը ու կը մղէ քաղաքապետական առողջապահական սպասարկութիւնը ժանտավարակը հիւանդանոց փոխադրելու եւ հարիւրի մօտ հիւղակներ քանդելու գործին։ Կարապետ Տաուտեան հիւանդանոցին մէջ հոգին աւանդեց։

Անպատսպար մնացած Հայերէն 27 առանձնացած են քարանթինայի մէջ եւ 228ը պատուաստուած ժանտի դէմ։

Ի պատիւ Տոքթ. Գ. Վարդապետեանին պէտք է ըսել որ իր ախտաճանաչութեան շնորհիւ կարելի եղաւ հիւղաւանը զերծ պահել ժանտային պատահական համաճարակէ մը։

ՎԱՂԸ ԿԸ ՍԿՍԻՆՔ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼ
ՀԱՄԻՏԻ ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ
ՆԱՁԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵԼԵՒՄՏԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԽՈՍՏՄՆԱԼԻՑ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շաբաթ օր, Փարիզ ժամանումէն անմիջապէս յետոյ, Գերմանիոյ վարչապետը Պրիւնինկ եւ արտաքին նախարարը Քուրցիուս, խորհրդակցութեան նստան ֆրանսական կառավարութեան ներկայացուցիչներուն հետ։ Իսկ կիրակի օր, քանի մը խորհրդակցութիւններ ու բանակցութիւններ տեղի ունեցան յաջորդաբար, ելքի մը յանգելու որոշ մտադրութեամբ։ Նախ, միջազգային խորհրդակցութիւն մը, որուն կը մասնակցէին Անգլիոյ, Միացեալ-Նահանգներու, Իտալիոյ, Պելճիքայի, Ճափոնի եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչները, Ֆրանսայի կողմէ կը մասնակցէր ամբողջ դահլիճը։ Կէսօրէն վերջ, կրկին խորհրդակցութիւն, այս անգամ միայն Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ նախարարներուն միջեւ։

Երկու գլխաւոր կողմերու այս խորհրդակցութիւնը չտուաւ սպասուած արդիւնքը, սակայն նպաստեց հարթելու կարգ մը դժուարութիւններ։

Երէկ Լոնտոնի մէջ տեղի ունեցաւ Անգլիոյ կողմէ հրաւիրուած օտար նախարարներու խորհրդակցութիւնը։ Գերման նախարարները յանձն առին այդ խորհրդակցութեան մէջ զբաղիլ միայն Գերմանիոյ արդի տագնապէն բխող ելեւմտական հարցերով։ Համաձայն պաշտօնական զեկոյցներու, Փարիզի միջազգային խորհրդակցութեան ընթացքին, Գերմանիոյ վարչապետը զեկոյց մը տուաւ իր երկրին տնտեսական եւ ելեւմտական տագնապին մասին եւ պարզեց միջազգային այն միջոցները, որոնք կը կարծէ թէ յարմարագոյնն են դարմանելու համար տագնապը։ Պետութեանց ներկայացուցիչները հաւաստեցին թէ իրենց կառավարութիւնները մեծ ուշադրութեամբ պիտի քննեն հարցը։ Գալով Ֆրանսայի եւ գերման նախարարներու խորհրդակցութեան, ֆրանսացի նախարարները յայտնեցին թէ կ'ընդունին Գերմանիոյ վիճակին ծանրութիւնը եւ թէ ելեւմտական եւ քաղաքական կարգ մը երաշխիքներ ստանալու պայմանաւ, պատրաստ են յետագային վիճելու միջազգային շրջանակի մէջ՝ ելմտական օժանդակութեան մը պայմաններուն մասին։

Երկու կողմերու ներկայացուցիչները փոխադարձ հաւաստիքներ տուին՝ քաղաքական եւ ելմտական մարզին մէջ՝ գործակցութեան նպաստաւոր պայմաններ ստեղծելու իրենց ցանկութեան մասին եւ որոշեցին «իրենց ճիգերը միացնել, վստահութիւնը եւ վարկը վերահաստատելու համար՝ հանդարտութեան եւ ապահովութեան մթնոլորտի մը մէջ»։

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Երկուշաբթի իրիկուն, Լոնտոնի մէջ տեղի ունեցաւ օտար նախարարներու խորհրդակցութիւնը, որուն արդիւնքները տակաւին յայտնի չեն։ Կիրակի օր, Անգլիոյ արտաքին նախարարը Հէնտըրսըն, որ Փարիզի խորհրդակցութիւնը աւարտելէ անմիջապէս վերջ, մեկներ էր Լոնտոն, իր տեսակցութեանց մասին տեղեկութիւններ տուաւ վարչապետին՝ Մաքտոնալտի։ Երկուշաբթի առտու, Անգլիոյ դահլիճը նիստ գումարեց, որոշելու համար ուղեգիծը, որուն պիտի հետեւին Անգլիոյ ներկայացուցիչները Լոնտոնի խորհրդակցութեանց ընթացքին։

ԵԼԵՒՄՏԱԿԱՆ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿՆԵՐԸ

Շաբաթ իրիկուն, գերման կառավարութիւնը գործադրութեան դրաւ հրովարտակ մը, որ կարգ մը խստութիւններու կ'ենթարկէ դրամագլուխի Գերմանիայէն փախուստը եւ տուրքերէ խուսափելու համար, հարկատուներու կատարած խաբէութիւնները։

Այս հրովարտակը կը բաղկանայ 10 յօդուածներէ, որոնց ահա գլխաւոր տրամադրութիւնները.— Յետագային, կառավարութեան կողմէ որոշելի թուականէ մը սկսեալ, Գերմանիա բնակող բոլոր Գերմաններն ու օտարականները պարտաւոր են պետական դրամատան յայտնելու ի՞նչ օտար դրամ, արժեթուղթ կամ օտար դրամով առնելիք որ ունին։

Օտար արժեթուղթերն ու դրամական առնելիքները որոնք վճարելի են երեք ամսուան պայմանաժամով, չեն ենթարկուիր այս տրամադրութեան։

Հրովարտակին տրամադրութեանց դէմ զանցառուները կը պատժուին պարզ բանտարկութեամբ, եթէ զանցառումը գործած են անփութութեամբ։ Այն պարագային որ հաստատուի թէ դիտումնաւոր է զանցառումը, պատիժը կը բարձրանայ մինչեւ 10 տարուան, դրամական տուգանքներէն զատ։

Նման պատիժներու կ'ենթարկուին նաեւ այն հարկատուները որոնք կը ծածկեն իրենց հասոյթները։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԼԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կասկած չկայ, որ համազգային համերաշխութիւնը կը պահանջէ հասարակաց կարծիք, մեծամասնութեան համաձայնութիւն։ Ատոր դէմ վիճող չի կրնար ըլլալ։

Կասկած չկայ, դարձեալ, որ համազգային համերաշխութիւն հնարաւոր է միայն կազմակերպուած հոսանքներու միջեւ, որոնց իւրաքանչիւրը, բնականաբար, ունի նաեւ իր սեփական հասարակաց կարծիքը, որ գործնապէս կ'արտայայտուի անոնց պատգամաւորական ժողովներուն մէջ։

Չէզոք զանգուածը իր արտայայտութիւնը պիտի գտնէ յարանուանութիւններու եւ Բարեգործականի մէջ, քիչ շատ ունենալով իր գործնական համաձայնութիւնը առնուելիք քայլերուն մէջ։

Բայց կը կարծէ՞ք, արդեօք, որ մինչեւ հիմա համազգային համերաշխութեան մը չգոյութեան պատճառը կազմակերպուած կամ չէզոք զանգուածն է։ Ամենեւին ոչ։

Իմ խորին համոզումովս, տիրող անհամերաշխութեան գլխաւոր եւ գրեթէ միակ պատճառը քանի մը տասնեակ մտաւորականներ են, որոնք տարիներ շարունակ յենլով կուսակցական եւայլն պատասխանատու դիրքերու վրայ, իրենց համար ստեղծեցին փոխ-յարաբերութեան պատեան մը, որմէ դուրս գալը այնքան ալ դիւրին գործ չէ։

Միտքս բացատրեմ օրինակով մը։ Մեծ պատերազմի վերջին տարիներուն, Կիլիկեան կամաւորական շարժման պատճառով յաջողեցանք Ամերիկայի մէջ ունենալ համազգային համերաշխութիւն մը, «Ազգային Միութիւն» որու կեդրոնը Պոսթըն քաղաքն էր։

Ամերիկայի բոլոր հայաշատ քաղաքներուն նման՝ Պոսթընի հայութիւնն ալ ունէր Ազգ. Միութեան իր տեղական մասնաճիւղը, որոնց կը մասնակցէին լուսաւորչական եւ բողոքական եկեղեցիները, Բարեգործականը եւ քաղաքական կուսակցութիւնները։

Բողոքականներու ներկայացուցիչը բաւական հասակ առած մարդ մըն էր, որու որդին ատամնաբոյժ էր (անունը չեմ յիշեր)։ Դաշնակցական երկու ներկայացուցիչներէն մէկը տողերս գրողն էր։ Օր մը պատահական խօսակցութեան մը ընթացքին Պոսթընաբնակ ատամնաբոյժ Կ. Գալուստեան ըսաւ.— «Գիտէ՞ք Պ. Փ.ը (վերոյիշեալ ծերուկը) զարմանքով ինծ կ'ըսէր. «Այս ի՞նչ բաներ ենք լսեր Դաշնակցութեան մասին։ Ամիսներէ ի վեր միասին կ'աշխատինք անոր ներկայացուցիչներուն հետ կատարեալ համերաշխութեամբ։ Չըսե՞ս որ անոնք ալ մեզ նման մարդիկ են, իսկ մենք՝ բոլորովին անտեղեակ ենք եղեր»։

Խօսակիցս եւ ես ժպտեցանք եւ անցանք։ Բայց անկէ յետոյ, մեր ժողովներուն ընթացքին, միշտ երկու մարդ կը տեսնէի ծերուկին մէջ — մէկը ան որ գլխս եւ ընկերս հրեշ կը տեսնէր եւ միւսը՝ ան որ մեր վրայ կը նայէր իբրեւ «տանելի» մարդոց եւ գործակցողի։

Այդ՝ պատկերին մէկ կողմն էր. կայ եւ միւսը։ Ուրեմն տամ ուրիշ օրինակ մը։ Մասնակցող հոսանքները համաձայներ էին որ Ազգային Միութեան կեդրոնը Պոսթըն ըլլայ։ Եթէ յիշողութիւնս չի խաբեր, շուրջ մէկ ամիս մեր կեդր. կոմիտէի նիստերուն մեծագոյն մասը յատկացուեցաւ Ազգ. Միութեան մեր ներկայացուցիչներուն ընտրութեանը։ Թեկնածուները անհատապէս անկեղծօրէն ուրախ էին ստեղծուած համերաշխութեանը համար, բայց մերժելով կը մերժէին ընդունիլ նման պաշտօն։ Ինչո՞ւ։ Պարզապէս անոր համար, որ ի պաշտօնէ պիտի ըստիպուէին խորհրդակցիլ եւ գործակցիլ մարդոց հետ, որոնց ազգային նկարագրին չէին կրնար հանդուրժել։

Փաստ է այս։ Եւ այս փաստը քանիցս կրկնուեցաւ, մինչեւ որ Ազգ. Միութիւնը լուծուեցաւ։

Կը տեսնէ՞ք, ուրեմն, թէ հարցը ո՛ր տեղ է։ Միեւնոյն քաղաքին մէջ կային Հայեր, որոնք ուրիշ Հայեր կը համարէին իբրեւ հրեշ, բանաւոր եւ արիւնակից մարդէն տարբեր բան մը։

Կային ուրիշներ ալ, որոնք, իբր թէ մեծագոյն սրբապղծութիւնը կը համարէին իրենց համար՝ ուրիշ հոսանք ներկայացնող որոշ անհատներու հետ միեւնոյն ազգաշինական սեղանին շուրջ նստիլ եւ գործակցիլ։

Մէկտեղը զանգուածին միամտութիւնը եւ միատեղը մտաւորականի գիտակցութիւնը։ Երկուքն ալ խոչընդոտ՝ ազգային համերաշխութեան։

Թարմ փաստ մըն ալ տանք։ «Պայքար» թերթը «Արիութիւն եւ Ուղղադատութիւն» խորագրով (մայիս 6) խմբագրականի մը մէջ խօսելով տիրող համերաշխական փորձերու մասին, ի միջի այլոց կ'ըսէ. «Ուստի, իրենց (Դաշնակցականները, Վ. Ա.) ալ ամէն անգամ որ ներքին քայքայման վտանգ տեսնեն, կամ հանրային խնդրոյ մը մէջ սայթաքին ու ալէկոծներու պատճառ ըլլան, կը սկսին կոկորդագին համերաշխութիւն քարոզել ու ջատագովել»...։ Ա՛յս ալ մտաւորական, պատասխանատու ղեկավարի տեսակէտ է։

Արդ, ասկէ 14 տարի առաջ, երբ Հ. Յ. Դ. Ամեր. Կ. կոմիտէին անդամ էի եւ այժմ, երբ շարքային ընկեր մըն եմ, այո՛, այնօր եւ այսօր ես չեմ ներած եւ չեմ ներեր թէ՛ իմ ընկերներուս բանած ընթացքին եւ թէ ռամկավար խմբագրին համարձակութեանը։

Ժամանակակից պատմութիւնը քիչ հաւասարներ ունի Վէնիզելոսին, որպէս հակաթուրք, բայց տեսէք անոր չուն՝ դէպի Ենկիւրի, ուր ողջագուրումը յունական բանակը ծովը թափողներուն հետ։ Յոյն պետական մարդը եւ հայրենասէրը, անկասկած, իր հոգւոյն խորքին մէջ եւ անձնապէս՝ չէր կրնար հանդուրժել ո՛չ թէ Ենկիւրի երթալու գաղափարին, այլ մինչեւ իսկ Քէմալի եւ Ըսմէթի հետ նոյն սեղանի շուրջ նստելու մտքին։ Բայց յունօրէն դատելով, յանձն առաւ երկուքն ալ՝ «բարեկամական» ժպիտը աչքերուն մէջ եւ շրթունքներուն վրայ ու «ջերմութիւն» իր ձեռքի մկաններուն մէջ։ Իսկ անկէ յետոյ, ան իրեն թոյլ չտուաւ իր դիմացինի մասին յայտարարելու այն, ինչ որ ռամկավար խմբագիրը «անվերապահօրէն» կ'ուղղէ հայ Դաշնակցականներու հասցէին։

Հայաստանի անկախութենէն յետոյ, մեծագոյն միտքը որ այժմ կը յուզէ հայ ժողովուրդը, համազգային համերաշխութեան հարցն է։ Եթէ մէկը գար եւ հին հռոմայեցի քահանային ներշնչող հաւատքովը յայտարարեր թէ Հայաստանի անկախութիւնը պիտի իրականանայ, եթէ անոր հարազատ զաւակներէն հինգ հարիւր հոգի իրենք զիրենք կամովին ծովամոյն ընեն, տարակոյս կա՞յ, որ ո՛չ թէ հինգ հարիւր, այլ քանի մը պատիկ հինգ հարիւր հարազատ երիտասարդ հայ կորիւններ անվարան հրեայ Իսահակին եւ հռոմայեցի Մարկոս Կուրցիուսին ճամբան պիտի բռնէին անմիջապէս։

Հայկական համազգային համերաշխութիւնը խլեր է ամենաշատ ժամանակ, մելան ու թուղթ։ Արժանի էր։ Այդ ցանկալի վիճակը, ինչքան քաղցր ու բաղձալի, այնքան դժուարահաս կը թուի։

Ինչո՞ւ։

Հայ մամուլի ներկայացուցիչները պատճառներուն ամէն մէկը տասն անգամ թուեր, տասն անգամ շուտեր, հարիւր անկիւնէ քննութեան ենթարկեր են եւ սակայն, միշտ յուսախաբ եղրակացութեան են յանգեր։

Ինչո՞ւ։

Անոր համար, որ անոնք բանալի պատճառը ուղղակի քննութեան չեն ենթարկեր, բո՞նք երբեք չեն ենթարկած։

Ուղղակի պատճառը, առաւելն քանի մը տասնեակ մարդոց գիտակից չկամութիւնն է։

Ամբաստանութի՞ւն կը համարէք այս, թէ պարզ գիտութիւն, միեւնոյն է։ Ես խորապէս համոզուած եմ, որ հայկական համերաշխութեան արգելքը ո՛չ լայնածաւալ չէզոք տարրն է, ո՛չ ալ կազմակերպուած հոսանքներու զանգուածը։ Գաղտնիքը հոն է, որ մեր ղեկավարները ո՛չ «Ենկիւրի» կ'երթան եւ ո՛չ Ըսմէթներու հետ «ձեռք կը թօթուեն» յանուն այն սրբազան դատին, որու համար տասնեակ տարիներ շարունակ ո՛չ գրիչ, ո՛չ թուղթ եւ ո՛չ մելան խնայեցին։

Հակառակ այս անհաշիւ ջանքերուն, մեր գործիչ եւ ազդեցիկ ղեկավարները շատ չնչին դեր կը կատարեն մեր մէջ հայկական համերաշխութեան ի նպաստ։ Տարիներ շարունակ կառչելով որոշ ուղղութեան, աշխատելով ամէն բան տեսնել միանգամ ընդունուած տեսակէտով, շերամի բոժոժի նման իրենց համար ստեղծեր են խցիկ մը, որ կրիայի պատեանի պնդութեամբ կը սեղմէ անոնց մտքի թէ կամքի թեւերը եւ կը խափանէ անոնց թռիչքը։ Աստիճանաբար անոնց շուրջը պատող հաւատաւոր հետեւորդներու հաւաքականութիւնը ո՛չ միայն կուգայ որդեգրել անոնց կճեպաւորուած տեսակէտները, այլեւ իր հերթին կ'օգնէ՝ թանձրացնելու կազմուած պատեանը ու փոխադարձաբար ազդուելու անկէ։

Հետեւա՞նքը։

Հետեւանքը այն, որ մեր համերաշխական փորձերը կը վերջանան չարաչար յուսախաբութեամբ, մեր հոսանքները բաժանող վիհը ա՛լ աւելի կը խորանայ եւ չէզոք տարրին անտարբերութեան վրայ նոր իւղ ու կրակ կը լեցուի։

Ամբաստանութի՞ւն է այս։ Այո՛, պիտի ըսեն ոմանք։ Իմ միտքս այդ չէ, այլ միշտ անտեսուած ճշմարտութեան մը վրայ ուշադրութիւն հրաւիրել։ Անհրաժեշտ է այս, եթէ իրօ՛ք միջ-հայկական համերաշխութիւնը կենսական նշանակութիւն ունի, եթէ իրօ՛ք ստիպուած ենք ժամանակ, թուղթ եւ մելան չխնայել։

Մեր մէջ ամէն տեսակ փորձ եղած է, բայց ո՛չ ղեկավարներու համերաշխութեան փորձ։ Իսկ այդ ըլլալու էր ամէնէն առաջ, որ վստահութիւն ու կորով ներշնչուէր թէ՛ իրենց, թէ՛ կազմակերպուած հոսանքներուն եւ թէ չէզոք ու միշտ «անտարբեր» հռչակուած զանգուածին։

Օգտուի՛նք յոյն Վէնիզելոսի օրինակէն։

Շատ ենք ուշացեր, կը մնայ որ բոլորովին չուշանանք։

ՎԱՀԷ ԱՐՄՐՈՒՆԻ

ՀԱՄԱՃԱՐԱԿԸ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Վրաստանի մէջ, մանաւանդ արեւմտեան կողմը, 30.000 հոգի վարակուած են pellagre կոչուած հիւանդութեամբ, որուն ախտանշանները կը տեսնուին մասնաւորաբար մորթին վրայ։ Այս հիւանդութիւնը կը ծագի այն ատեն, երբ մարդիկ կը զրկուին ողջ սնունդներէ։ Կենսանիւթի (vitamine) տեսակներ կան, որոնց սովը այսպիսի հաւաճարակ հիւանդութիւն մը կը պատճառէ։

Մեր ընթերցողները գիտեն, որ ուտեստի նեղութիւն կը տիրէ ինչպէս ամբողջ խորհրդային Ռուսիոյ, նոյնպէս Վրաստանի մէջ։ Հացն իսկ, որ յաճախ գէշ տեսակի հաց մըն է, կը տրուի արտօնագիրով։

Վրաստանի իշխանութիւնը լուրջ միջոցներ ձեռք առած է դարմանելու համար համաճարակը։ Մանաւորաբար ճերմակ եւ լաւ տեսակի հաց զրկուած է հիւանդ շրջանները։

Պէտք է գիտնալ, որ չափազանց ծանր հիւանդութիւն մըն է այս եւ յաճախ մահ կը պատճառէ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Ազգ. վարժարաններ.— Ազգ. Վարժարանները տուին իրենց միացեալ ամավերջի հանդէսը, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան։

Խճողուած յայտագիր մը ունէին առանց նորութիւններու։ Կրկնութիւններ՝ որոնք միօրինակ ցուցադրութիւններ էին։

Հոգաբարձութեան ներկայացուցիչին կարդացած տեղեկագրէն երեւան եկաւ որ Ազգ. Վարժարանները, կեդրոն մանկապարտէզով, Պէչ Չինար, Հարման գիւղ եւ Խարիլաօս, ընդհանուր հաշուով ունին 434 աշակերտ, որոնց 229ը մանչ, 205ը աղջիկ։ Ուսուցչական կազմը կը բաղկանայ 16 անձերէ, որոնց 4ը տրամադրուած են Կրթական Տնօրէնութենէն։ Ունին նաեւ մարզանքի, երգի եւ ձեւագիտութեան մէյմէկ այցելու ուսուցիչներ։

Ազգ. բոլոր վարժարաններու ամսական պիւտճէն է 20.000 տրախմի, որուն 6300ը կը տրամադրուի Դանիական Առաքելութեան կողմէ։ Աշակերտներէն կը գանձուի ամսական 4500 տր. միայն, մնացեալ 9200ը կ'աշխատին գոցել Ազգ. տուրքերով, Կիւլպէնկեանի եւ Բարեգործականի նպաստով, Քաղաքապետութեան օգնութեամբ եւ պատահական նուէրներով։ Տարուան վերջը սակայն, պատկան մարմինները բաց մը կ'ունենան ու չեն կրնար ծայրը ծայրին բերել...։

Տարուան ընթացքին, Հոգաբարձութեան ջանքերով աղքատիկ աշակերտներու բաժնուած է 180 զոյգ կօշիկ եւ նոյնքան հագուստեղէն։ Չորս ամիս շարունակաբար 135 չքաւոր տղոց ցերեկուան ճաշ տրուած է։ Թէեւ գնահատելի են Հոգաբարձութեան ճիգերը. սակայն ներկայ կազմէն կը սպասուէր աւելի գործ եւ աւելի արդիւնք։

Կեդրոնի նախակրթարանը այս տարի կուտայ 10ը շրջանաւարտներ, որոնց 7ը մանչ եւ 3ը աղջիկ։ Յառաջադէմ աշակերտներու մրցանակներ բաժնուեցան ջերմ ծափերու մէջ։

Կիւլլապի Կիւլպէնկեան վարժարան.— Կիւլպէնկեանի ամավերջի հանդէսին ալ ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը։ Բաղդատմամբ Ազգ. Վարժարաններու, այս վերջինին յայտագիրը աւելի տանելի էր ու հաճելի պէսպիսութիւն մը ունէր, թէեւ հանդէսի ամբողջ տեւողութեան աղմուկը չդադրեցաւ։

Կարդացուած տեղեկագրէն կը քաղեմ հետեւեալ թիւերը.— 1931ի ընթացքին վարժարանը ունեցած է 253 երկսեռ աշակերտ։ Ուսուցչական կազմ՝ 14, որոնց 9ը միայուն եւ 5ը այցելու։ Աշակերտութիւնը բոլորովին ձրի է։ Պիւտճէն կը հոգացուի համանուն կտակէն։

Տարուան ընթացքին 120 աղքատիկ տղոց տրուած է գրենական պիտոյք, կէս օրուան ճաշ, ու ասոնց մէջ աւելի չքաւորներուն՝ կօշիկ ու բժշկական խնամք։ Գոգնոցներ տրամադրուած են նաեւ մանկապարտէզի հարիւրի մօտ սանիկներու։ Դպրոցին այս տարուան հունձքն է 7 շրջանաւարտներ, որոնց 6ը մանչ եւ 1ը աղջիկ։ Հոս եւս մրցանակներ տրուեցան յաջողակ աշակերտներու։

Վարժարանը անցեալ տարեշրջանին խեղդիչ դարձած էր աշակերտութեան համար։ Վարիչ Մարիմոյն տարած ամբողջ աշխատանքը գրեթէ պարապը անցած էր։ Իսկ յառաջիկայ տարի, երբ առնուազն 30-40 տղաք կ'անցնին մանկապարտէզէն նախակրթարան, աւելի անտանելի պիտի դառնայ դպրոցին ներկայ վիճակը, շարժելու տեղ իսկ չձգելով։

Կտակակատարներուն լուրջ ուշադրութեանը յանձնելով այս պարագան, կ'ուզէինք ըսել թէ, եթէ ժամանակը անյարմար կը նկատուի նոր շէնք մը շինելու, անպատեհութիւն չկայ, ներքին նորոգութիւն մը, եւ փոքր ընդարձակում մը կատարելու ներկայ շէնքին վրայ։ Այս ձեւով, թէ ուսուցչական կազմը աւելի արդիւնաւոր աշխատանք կը տանի եւ թէ աշակերտները քիչ մը շունչ կ'առնեն։

Թեմականի վիճակը.— Թեմական Խորհուրդը դատապարտելի անշարժութեան մը մէջ ինկած է։ Ամիսէն աւելի է որ նիստ չէ գումարած, չկամենալով մեծամասնութիւն գոյացնել, հակառակ անոր որ, օրակարգի վրայ բազմաթիւ կարեւոր խնդիրներ լուծումի կը սպասեն։

Ամիս մը առաջ Թեմականը ձախող արարքի մը մէջ գտնուեցաւ ու հասաւ այս օրուան վիճակին։ Տիւմթիքայի պատգամաւորին հարցն էր այդ։ Այս խնդիրը Թեմականի սեղանին վրայ եկաւ 2-3 ամիս առաջ, ու երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, ժողովը իւրացուց այն որոշումը թէ, Տիւմթիքայի պատգամաւորին ընտրութիւնը օրինաւոր չէ։ Հարցը վերջացած կը նկատուէր, երբ ամիս մը առաջ սեղանին վրայ եկաւ նոյն խնդիրը, ու այս անգամ օգտուելով կարգ մը պատգամաւորներու բացակայութենէն, ժողովը օրինաւոր նկատեց նախապէս մերժուած պատգամաւորին ընտրութիւնը։

Ասոր հետեւանքով, Թեմականի անդամներէն ընկերներ Կ. Գէորգեան եւ Տոքթ. Ա. Աբրահամեան հրաժարեցան։ Խորհուրդը բացարձակապէս մերժեց հրաժարականները, բայց հրաժարող ընկերները կը պնդեն իրենց տեսակէտին վրայ։ Եւ ահա խնդիրը առկախ կը մնայ, որովհետեւ Թեմականը նիստ չէ գումարած դեռ։

Թեմականէն հրաժարեցաւ նաեւ ծանօթ վաճառական Պ. Կ. Ղազարեան, անձնական զբաղումներու պատճառաբանութեամբ։ Այս հրաժարականն ալ մերժուած է։ Ատենապետ Պ. Վ. Պարթանքեան քաղաքէս մեկնած է արձակուրդով։ Այս առթիւ ըսեմ որ կարգադրուած է Սէօլէօզցի մարդու մը, Մնակ Սեմերճեանի ազգապատկան գոյքերու գրաւման խնդիրը։ Թեմականը դատապարտելի թուլութիւն մը կը ցուցնէ այս գործին մէջ ալ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. Ողիմպիականը.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սելանիկի մասնաճիւղը, ֆութպոլի յաղթ մրցաշարքէ մը վերջ, որուն մասնակցեցան Սելանիկի հայ եօթը խումբեր, յուլիս 5ի կիրակին տուաւ իր տարեկան ներքին Բ. ողիմպիականը, մասնակցութեամբ լաւագոյն մարզիկներու։

Հակառակ օդին խեղդիչ տաքութեան, 6—700 հանդիսականներ ներկայ էին մրցումներուն, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ օտար բարձրաստիճան հիւրեր եւ մամուլի ներկայացուցիչներ։ Յաջող անցքէ մը յետոյ, կատարուեցաւ երդումի արարողութիւնը, մինչ պատուոյ կայմին վրայ, յունականի կողքին կը ծածանէր հայկական եռագոյնը։

Մրցումները տեւեցին 3 ժամ եւ տուին գոհացուցիչ արդիւնք։ Օրուան յաղթականներուն տրուեցան զանազան մրցանակներ։ Մեծերու ախոյեան հռչակուեցաւ Ե. Երանեան, իր երեք առաջնութիւններով, փոքրերու՝ Ա. Պարոնեան։ Երկու ախոյեանները ստացան գեղեցիկ նուէրներ։ Ֆութպոլի մրցաշարքին յաղթական խումբին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Արաքս»ին շքադրամներ բաժնուեցան եւ բաժակ մը մէկ տարի իրենց քով պահելու իրաւունք տրուեցաւ, իսկ մնացեալ բոլոր խումբերուն համապատասխան մարզական գեղեցիկ առարկաներ տրուեցան օրուան թագուհիին եւ պատուոյ օրիորդներուն ձեռքով։

Շնորհաւորելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը իր ձեռք բերած յաջողութիւններուն համար, յառաջիկայ տարի արդարօրէն կ'ակնկալենք աւելի՛ արդիւնաւոր գործունէութիւն։

ՎԱՀԱԳՆ

ՏԵՂԱՒՈՐՄԱ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Հիւսիսային Սուրիոյ գա
կաններու խնամատարու
վերջին տեղեկագրէն կը քա
հետեւեալ տեղեկութիւնն
Ա. Տիրաճեան վերադարձ
լալով Սաճաքլէն եւ Մեւ
չէն նորահաստատ երկու գիւ
կարդաց իր տեղեկագիրը, ըստ
երկու գիւղերու այժմու բնակչու
թիւն է 150 ընտանիք, ար
353, իգական 324։ Վերջին
տարուան ընթացքին այս երկու
ղերուն վրայ աւելցած են 1
տանիքներ, որոնք եկած են
քիայէն։ Այլուր մեկնողներ բն
եղած։

Մէկ տարուան մէջ ծնած
մանչ եւ 11 աղջիկներ. մեռա
36 հոգի, 8 մեծ եւ 28 պզտի
Այս վերջիններուն մեծ մասը ա
ամռան տաքերէն եւ բացօթեայ
կութեան անպատեհութիւններէ
ղուելով մեռնողներն են։ Ամռ
ցած է մէկ անձ, ժողովուրդին
ջական վիճակը խիստ գոհացուց
այժմ։ Միայն 10 թեթեւ հիւան
կը գտնուին գիւղերուն մէջ։

Գիւղերու մէջ բոլոր առո
պահական անհրաժեշտութիւ
նկատի առնուած եւ շինուա
14 ծծմիչներ եւ 22 ջրհո
ջրհորներուն 12ը գիւղացիներու
փական աշխատութեամբը բաց
են։ Երկու գիւղերը ունին 135
կարան, 27 մառան եւ 2 մեծ
մարաններ, իւրաքանչիւրը 18
եակնոց եւ 199 հաւնոց։ Ըն
անասուններէն կը պահեն 16
199 եզ, 7 կով, 500 ոչխար,
գառնուկ, 700 այծ, 250 ու
հաւ եւ 23 էշ։ Այս անասուննե
մեծ մասը գիւղացիներու ջանքե
աւելցած են։

Գիւղերը ունին մասնաւոր
մը երեք բաժանումի վրայ եւ
ուսուցիչներու հսկողութեան
Ուսանողներու ընդհանուր թի
138, որոնց 98 մանչ է եւ 40ը
ջիկ, ուսանողները սկսեր են հայ
խօսիլ։ Խնամատարութեան ծա
րովը ձեռնադրուած քահանան
մատակարարէ գիւղացիներու հոգ
պէտքերը եւ կրօնապէս կը մխի
րէ զանոնք։ Գիւղացիները բար
մական յարաբերութիւն կը պա
դրացի աշիրէթներու հետ եւ երկ
տեք գոհ են իրարմէ։ Այս տ
մարախը զգալի մաս հասցուցած
գիւղերուն, միայն տիրող երաշտ
պատճառաւ մեծ մասով փճացա
ցորենի ցանքերը, գարին չէ մ
ուած եւ յարդին հետ լուլի
բաւարարէ ընտանի անասուններ

Յառաջիկայ տարի ցանք
փճացումէ զերծ պահելու հա
անհրաժեշտ է այժմէն ոռոգման
տուկ աշխատանքներ տանիլ ինչ
նաեւ շինել ջրացք մը, որուն շի
հիւ գիւղացիները պիտի ազատու
50 քիլոմեթր ճամբորդութիւն
ընելու անտանելի տաժանքէն,
իրենց ալիւրներու հայթայթմ
Անհրաժեշտ է նաեւ գիւղացինե
հողերը դրացի հօտերուն ներխուժ
մէն եւ մանաւանդ մարախանե
յարձակումէն պաշտպանելու հա
երկու գիւղերու շրջակայքը 7-8
լոմեթր երկայնութեամբ խրամ
բանալ, ինչպէս նաեւ յառաջի
ցանքերուն համար գիւղացիներ
տրամադրել երկու համար էօ
սերմնցու ցորեն։

* *

Վեր. Տիրաճեան այցելած
նաեւ Գամիշլի, ուր կը գտնո
այժմ 450 տունէ աւելի գաղթակ
Հայեր եւ ասոնց վրայ հետզհե
կ'աւելնան նորերը։ Վերջին ամիս
րու ընթացքին Թուրքիայէն եկ
են 64 ընտանիքներ, եթէ նորահա
տատ գիւղերու այս տարուան ցա
քերը գոհացուցիչ ըլլային, շա
իրենց սեփական միջոցներովը պի
գային հոն տեղաւորուելու։

ՏԷՏԷԱՂԱՃՆ ԱԼ ԿԸ ՄԵՌՆԻ

Յունական թերթ մը կը գրէ.—

Մինչեւ անցեալ տարի Տէտէաղաճը տնտեսական տագնապի չէր մատնուած։ Այս քաղաքը, Յունաստանի ուրիշ քաղաքներէն աւելի քիչ կը տառապէր։ Հիմա, Տէտէաղաճն ալ կը տառապի եւ սակայն, մէկ օրէն միւսը աւելի կը ծանրանայ։

Նաւահանգիստը կը կրէ այս տագնապին հետեւանքները եւ ներածումներն ու արտածումները սահմանափակուած են։ Նաւահանգիստի բանուորները ձեռնածալ նստած են ծովեզերեայ սրճարաններու մէջ առաւօտէն իրիկուն, առանց որեւէ գործի։ Չկնորսները կ'աշխատին առաւօտէն իրիկուն, բայց հազիւ կը յաջողին իրենց օրապահիկը ճարել։ Տէտէաղաճի շուկան չի կրնար սպառել ձուկերը, որոնք գրեթէ ձրիօրէն կը ծախուցուին։

Եւ սակայն, Տէտէաղաճը պէտք չէր որ տուժէր։ Քաղաք մըն է ան, որ ամէն տեսակէտով նպաստաւորուած է։

Ծովը, իր առատ ձուկերով, պէտք էր հարիւրաւոր ձեռքերու գործ հայթայթէր։ Նաւահանգիստն ու երկաթուղին նմանապէս։ Արգասաբեր այս շրջանը ապրուստի միջոց պէտք էր տրամադրէր հազարաւոր ընտանիքներու։ Ու տակաւին, քաղաքը, վարչական, դատական ու կրթական կեդրոն մըն է, ուր կը հաւաքուին պաշտօնեաներու ամսաթոշակները եւ եկող ու գացող քաղաքացիներու դրամները։ Վերջապէս, Տէտէաղաճը, Արեւմտեան Թրակիոյ արտածող ու ներածող նաւահանգիստն է։

Նաւահանգիստը, որ ծովեզերեայ քաղաքներու շարժման հայելին կը հանդիսանայ, մեռած է։ Շաբաթը կուգան 6 թղթատար նաւեր, որոնք շատ քիչ ապրանք կը բերեն, իսկ ճամբորդ բնաւ։ Վերջերս ներածումը կէսէն ալ վար իջաւ։ Այս բանը կ'ըսեն ձեղի նաւերը, որոնք իբրեւ բեռնանաւեր կը գործածուին Տէտէաղաճի մէջ եւ որոնք սակայն անշարժ ու անգործ կը մնան։

Տէտէաղաճէն, միշտ արմտիք, ծխախոտ, մորթեղէնք անասուն եւ մասամբ խոզակ կ'արտածուէին ու կը ներածուէին երկաթեղէն, ապակեղէն, կերպասեղէն, ալիւր, մանր իրեր եւլն., Տէտէաղաճ քաղաքին եւ Եւրոսի ամբողջ նահանգին համար։

Հիմա, թէ՛ ներածումը եւ թէ արտածումը կանգ առած է։

Շոգենաւերէն ապրանք փոխադրող եւ անոնց ապրանք տանող բեռնանաւերը կը հասնին 80ի, ունենալով ընդամէնը 3000 թօնօ տարողութիւն։ Այս նաւերուն մէջ ծառայողներու թիւը 250—300ի մէջ է։ Իւրաքանչիւր բեռնանաւ 15—20 օրը անգամ մը կը ճամբորդէ ապրանքի փոխադրութեան համար։

ԽՄԲ.— Այս Նաւահանգիստին մէջ կ'աշխատին նաեւ բաւական թիւով Հայեր—մեծ մասով Մշեցի եւ Վանեցի — որոնք անգործութեան դատապարտուած են։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 14 յուլիս.— Վիէնի մէջ Հայերը, գրեթէ երկու կեդրոն վայրերու մէջ հաստատուած են, եւ ամփոփ կ'ապրին։ Այդ երկու վայրերն են՝ Խորբեգէն եւ Ֆոն Դ'Էվեք, իրարմէ մօտ երկու քիլոմեդր հեռու։ Նոյնպէս, մաս մը Հայեր կ'ապրին ցրուած, այս երկու կեդրոններու միջեւ, Վիէն քաղաքին մէջ։ Բայց անոնց թիւը շատ փոքր է, Վիէնի հայութեան հազիւ հարիւրին տասը կը կազմեն։

Այս երկու շրջաններուն մէջ կան Վիէնի երկու մեծ գործարանները, ուր կը բանին մեր հայրենակիցներուն հարիւրին 90ը։ Նախ Ֆոն Դ'Էվեքի կօշիկի գործարանը (Բէլլէ), որ երբեք չազդուեցաւ այս վերջի գործազրկութենէն. մինչեւ այսօր, այս գործարանին մէջ կ'աշխատին մեր հայրենակիցներու հարիւրին 85-90ը։

Գործարանատէրը ընդհանրապէս գոհ է անոնց աշխատանքէն։ օրապահիկները գէշ չեն, միայն այս վերջերս, բաւական թիւով անգործ Հայեր ներս առաւ. անոնց օրականները, հին գործաւորներու օրականներէն շատ վար են։ Գործարանատէրը, բնակարաններ ալ տրամադրած է մասնաւորապէս հայ բանուորներուն, 45-60 ֆր. ամսավճարով, 2-3 սենեակով։ Շինած է երեք խոշոր շէնքեր, գործարանէն հինգ վայրկեան հեռու, ուրկէ, իւրաքանչիւրը 2-3 յարկաբաժիններով եւ իրարու կից, այս երեք շէնքերուն մէջ կը բնակին մօտ 60 ընտանիք Հայեր, ոչ մէկ օտար ընտանիք կայ։

Այս շրջանին մէջ կան քանի մը ուրիշ փոքր գործարաններ եւս, ուր փոքր թիւով հայրենակիցներ ունինք աշխատող։ Գործազրկութեան սկիզբէն մինչեւ մօտ ամիս մը առաջ, այս փոքր գործարաններու գործերը շատ թոյլ էին. եղած է ժամանակ մը, որ գրեթէ, բոլորովին դադրած են գործերը, բայց ներկայիս լաւ են, գրեթէ 48 ժամ լրիւ կ'աշխատին։ Այս շրջանին մէջ հազիւ թէ 2-3 հոգի բոլորովին անգործներ ունինք։ Միայն թէ թուէս քանի մը օր առաջ 4 տիկիններ գործէ հանուեցան կօշիկի գործարանէն, ինքնութեան թուղթերու անկանոնութեան պատճառաւ։

Խողրեգենի շրջան.— Այդ տեղի Հայերն ալ կրնամ ըսել որ, հարիւրին 95ը կ'աշխատին հիւսուածեղէնի գործարանին մէջ (Բասկալ) այս գործարանը — որ Վիէնի ամէնէն մեծն է — մօտաւորապէս տարի մըն է, շատ թոյլ վիճակ մը կը ներկայացնէ։ Երբեմն աշխատած են 32 ժամ, երբեմն 40, եւ երբեմն ալ լրիւ 48 ժամ։ Իսկ ներկայիս կ'աշխատին 32 - 40 ժամ։ Այնպէս կ'երեւի որ հետզհետէ աւելի կը վատանայ, փոխանակ լաւանալու։ Անցեալները բաւական թիւով Հայեր հանած էին գործէ, եւ արդէն անկէց առաջ ալ կային անգործներ, որոնց թիւը ներկայիս 15ը կ'անցնի։ Ամբողջ Վիէնի մէջ, այսօր մօտաւորապէս 20 անգործ հայրենակիցներ ունինք առանց հաշուելու կիները— որոնք առ այժմ կառավարութենէն նպաստ կը ստանան։ Անոնց մէջ կան հայրենակիցներ որոնք 4-5 ամիս է որ անգործ են եւ միշտ ըստացած են նպաստ որ կը շարունակուի։ Այդ շրջանին մէջ ալ կան մէկ քանի փոքր գործարաններ, ուր կ'աշխատին մէկ քանի հայրենակիցներ, այդ գործարաններու գործերը գէշ չեն։ Բնակարանային պայմաններն ալ գրեթէ միւս շրջանին նման, գործարանատիրոջ կողմէ տրամադրուած շէնքերու մէջ կը բնակին, նոյնպէս ամփոփ աւելի քան 100 ընտանիք։

Ընդհանուր առմամբ. երկու շրջանին մէջ ալ, ազգային կեանքը լաւ կ'ընթանայ այս տարի, բայց դժբախտաբար, ինչպէս ներկայացուցինք, գործերը լաւ չեն մէկ շրջանին մէջ։

Մէկ քանի տող ալ դպրոցներու մասին։ Ինչպէս ուրիշ առթիւ գրըուած է «Յառաջ»ի մէջ, Վիէնի մէջ ունինք 3 ծաղկոցներ։ Մէկը Ֆոն Թ'Էվեքի շրջանին մէջ, իսկ երկուքը կարելի է ըսել Խողրեգենի։ Այս երեք ծաղկոցներուն մէջ, գիշերային դասընթացքներու կը յաճախեն, մօտ 120 փոքրիկներ, 5էն 13—15 տարեկան. այս դասընթացքներու ժամանակ, ոչ թէ միայն գրել-կարդալ կը սորվին, այլ, երգեր, արտասանութիւններ եւ հայկական պարեր ալ։ Ֆոն Թ'Էվեքի շրջանի դասընթացքները (Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» ակումբին մէջ եւ Ազգային Միութեան միջոցներով) կը շարունակուէր, մօտ 9 ամիսէ ի վեր, բայց թուէս մէկ քանի օր առաջ արձակուրդ տրուեցաւ, որովհետեւ տեղւոյս ֆրանսական կառավարութիւնը լաւ եւ գեղեցիկ սովորութիւն մը ունի, ամէն տարի արձակուրդին 5էն 13 տարեկան փոքրիկները օդափոխութեան կը տանի, առանց օտար խտրութեան, եւ Հայերը գրեթէ մեծամասնութեամբ, իրենց փոքրիկները կ'ուղարկեն ամէն տարի։

Այս օդափոխութիւնը կը տեւէ մէկէն մէկուկէս ամիս։ Վճարումները չնչին, իւրաքանչիւր փոքրիկի համար 25-30-40 ֆր. ամբողջ շրջանի համար։ Այս տարբեր սակերը ծնողներու նիւթականէն կախում ունին։ Օդափոխութեան միջոցին, փոքրիկներուն նուէրներ կը տրուի կառավարութեան կողմէ, հագուստ, կօշիկ եւն. այնպէս որ օդափոխութիւնը ձրի եղած կ'ըլլայ։ Խողրեգենի շրջանը չօգտուիր այս առաւելութենէն, որովհետեւ կառավարութիւնը քաղաքին մէջ գտնուող փոքրիկները կը տանի։ Արուարձաններէն չընդունիր։

Խողրեգենի դասընթացքները կը շարունակուին առայժմ։ Մէկին մէջ կայ 40 փոքրիկներ, (հայրենակցականներուն) իսկ միւսին մէջ (հնչակումբ) 30։ Առաջինին վայրը տրամադրուած է, գործարանատիրոջ կողմէ (Բասկալ) որ թէ եկեղեցի կը ծառայէ եւ թէ դպրոցի։

Իւրաքանչիւրը ունի իր հոգաբարձութիւնը, կազմուած 5ական հոգիէ, որոնք հոգ կը տանին դպրոցներու ամէն պէտքերուն։ Դասաւանդութիւնները կ'ըլլան շաբաթը 7-8ական ժամ։

Ն. Գալէ

ԶԱՐՍԱՆՃԱԳՑԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ԼԻՈՆ.— Զարսանճագի Հայր. Միութեան մասնաճիւղը Գ. պատգամաւորական ժողովի բացման առթիւ կազմակերպած էր երեկոյթ մը, Գ. քաղաքապետարանի սրահին մէջ։ Ներկայ էին նաեւ քոյր Միութիւններու հայրենակիցները։

Մասնաճիւղին երգչախումբը երգեց «Մեր Հայրենիք»ը։ Յետոյ նախագահը հայրենաշունչ բառերով հանդէսը բացաւ, և կոչ ըրաւ ծնողքներուն հայրենիքի ընտիր բարքերը ու դրոշմը միշտ վառ պահել տալ իրենց զաւակներուն մտքին մէջ, եւ անոնց սորվեցնել Մեսրոպեան տառերը։ Արտասանութիւններէ եւ պարերէ յետոյ, խօսք առաւ Կեդր. վարչութեան ատենապետը, Պ. Մ. Թաշճեան, լայն տեղեկութիւններ տալով Միութեան գործունէութեան մասին։

Աճուրդէն վերջ, տեղի ունեցաւ զաւեշտ մը «Վարձուած սենեակը», որ անցաւ շատ յաջող։ Ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեան մը տակ։

Ներկայ մը

ԻՆՉ ԵՆ ԳԵՐՄԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Համաձայն ֆրանսացի տնտեսագէտի մը, հետեւեալ կերպով կը բացատրուին Գերմանիոյ ներկայ տագնապին պատճառները.— Գերմանիա կը կրէ իր ելեւմտական եւ տնտեսական քաղաքականութեան հետեւանքները։ Տնտեսական մարզին մէջ Գերմանիա յաջողեցաւ ուժերու կատարեալ համախմբում մը իրականացնել։ Ո՞վ կը հայթայթէր սակայն անհրաժեշտ գումարը։ Նախ Գերմանիա փոքր չափով բայց մանաւանդ օտար պետութիւնները։ Գերմանիա լայն փոխառութիւններ կրցաւ կնքել Ամերիկայէն, Անգլիայէն, Զուիցերիայէն։

Այս փոխառութիւնները երկու տեսակ էին, կարճ պայմանաժամով եւ երկար պայմանաժամով, փոխառութիւններ՝ որոնք որեւէ դժուարութիւն չեն յարուցաներ։

Եւ անշուշտ, անվստահութեան որեւէ տպաւորութիւն պատճառ պիտի դառնար որ Գերմանիա զետեղուած օտար դրամագլուխը առաջին առթիւ քաշուէր։ Դրամագլուխի այս փախուստը կը սպառնար անշուշտ գերմանական դրամին իսկ։ Արդ, գերման դրամի անկումը բնականաբար երեւան պիտի բերէր նաեւ Գերմանիոյ վրայ առնելիքներուն փճացումը։ Եւ այս աղէտին առաջքը առնելու եւ ամերիկեան բազմաթիւ դրամատուները փրկելու համար էր որ Հուվըր առաջարկեց յետաձգել Եընկի ծրագրով նախատեսուած վճարումները։

Գալով տագնապին իբր լուծում Գերմանիոյ առաջարկուած միջոցներուն պէտք է բաժնել երկուքի։ Մէկը՝ թթու ազգայնականութեան լուծումը, Տոքթ. Շախթին. միւսը՝ կառավարութեան առաջարկը աւելի խոհեմ եւ յարմար Գերմանիոյ պայմաններուն։

Տոքթ. Շախթ, կ'առաջարկէր շրջաբերութեան դնել ներքին դրամ մը։ Այս դրամը սակայն, պատճառ պիտի դառնար որ մաքին արժէքը կոտրի միջազգային շուկայի վրայ։

Բարեբախտաբար, գերման կառավարութիւնը հրաժարեցաւ այս ծրագրին գործադրութենէն եւ նախընտրեց Փարիզ գալ ուղղակի բանակցելու, Գերմանիոյ տրուելիք օժանդակութեան պայմաններուն մասին։

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒՄՆԵՐ ՈՒԿՐԱՅՆԻՈՅ ՄԷՋ

Խորհրդային Ուկրայինայի մէջ, իշխանութիւնները ձերբակալեցին բազմաթիւ մտաւորականներ։ Ձերբակալուածներուն մէջ են Ուկրայինայի կեդր. խորհուրդին անդամները որոնք 1917ին յայտարարեր էին երկրին անկախութիւնը։

Ձերբակալուածներէն շատերը վերջերս ստորագրեր էին խորհրդային իշխանութեանց հանդէպ հաւատարմութեան յայտարարութիւն մը եւ մաս մը անոնցմէ մինչեւ իրենց ձերբակալումը կարեւոր պաշտօններ կը վարէին Ուկրայինայի խորհրդ. տնտեսականկազմակերպութիւններուն մէջ։

ՍԵՒ ՇԱՊԻԿԱՒՈՐՆԵՐԸ Կ'ԱՃԻՆ

Համաձայն պաշտօնական տեղեկագրի մը, սեւ շապիկաւորներու թիւը մեծապէս աւելցած է վերջերս։ Զափհաս անդամներու թիւը 661,386էն (մայիս 31) բարձրացած է 730,341ի (11 յուլիս)։ Անդամուհիներու թիւը՝ 104,804էն 113,154ի, իսկ պարմանուհիներու թիւը՝ 26,629էն 26,816ի։ Պատանիներու թիւն ալ աւելցած է, 479,000էն բարձրանալով 536,27ի։

Բոլորը մէկ հաշուելով, ֆաշական երեք կազմակերպութեանց անդամներուն ընդհ. թիւը կը հասնի 2,126,166ի։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԱՐՔԱՅԱԿԱՆՆԵՐԸ

Հունգարիոյ հեռագրական գործակալութիւնը կը հերքէ Հունգարիոյ գահին շուրջ վերջերս տարածուած զրոյցները։ Իրաւասու շրջանակները կը յայտարարեն թէ բացարձակապէս անհիմն են այն զրոյցները որոնց համաձայն փոփոխութիւններ պիտի կատարուին Հունգարիոյ արքայական տան հարցին մէջ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՏՕՆԸ

ՏԷՍԻՆ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Տէսինի նորակազմ մասնաճիւղը միացած Լիոնի, Վիէնի եւ Վալանսի մասնաճիւղերուն, կազմակերպած էր մարզական անդրանիկ հանդէսը։

Շնորհիւ իր ժրաջան անդամներուն աշխատութեան ստացաւ սպասուած արդիւնքը մեծ յաջողութեամբ։

Վաթսունէ աւելի մարզիկներէ եւ ֆութպոլիստներէ կազմուած խումբը իր տողանցքը կատարեց «Յառաջ Նահատակ»ի քայլերգով։ Մրցումները անցան շատ կանոնաւոր եւ տուին հետեւեալ արդիւնքները.—

100 մեթր վազք.— ա) Հ. Պալեան, բ) Մաթոսեան, գ) Մարտիրոսեան, ժամ. 12 1/5։ 200 մեթր վազք.— ա) Հ. Պալեան, բ) Ա. Պալեան, գ) Քարաքաշեան, ժամ. 29 1/5։ 400 մեթր վազք.— ա) Պէրպէրեան, բ) Խերպեկեան, գ) Պարքարեան, ժամ. 1 վ. 10 երկվ.: 1500 մեթր վազք.— ա) Մուրատեան, բ) Փորթուքալեան, գ) Պաքալեան, ժամ. 5.52 1/5:

Երկար ցատկել.— ա) Մաթոսեան, բ) Հ. Պալեան, գ) Մարտիրոսեան 5 մ. 02: Բարձր ցատկել.— ա) Հ. Պալեան, բ) Հալէպեան, գ) Մարտիրոսեան, 1 մ. 32 : Ձողով բարձր.— ա) Մաթոսեան, բ) Անանիկեան, գ) Հ. Պալեան, 2 մ. 10:

Սկաւառակ.— ա) Բարսեղեան, բ) Եղիաեան, գ) Մութավէլեան 22 մ. 45:

Պ. Ժ. Խտիկեան hors concours արձակած է 35 մ. 35:

Երկաթ.— ա) Միւթէվէլեան, բ) Փորթուգալեան, գ) Մալխասեան 8 մ. 04:

Ֆութպոլի մրցումները տուին հետեւեալ վերջնական արդիւնքը.—

Վիէն յաղթական Լիոնի 7 - 0:

Բոլոր մարզիկները ստացան սիրուն մետալներ եւ ֆութպոլի յաղթական խումբերը բաժակներ։

Իրաւ է թէ մարզական արդիւնքները շատ համեստ են բրբեւ չափանիշ, բայց նկատի առնելով տեղոյ պայմանները եւ միջոցները, ամէն գնահատանքէ վեր են։ Գնահատանքի մեծ բաժին մը կը վերցնեն մանաւանդ մասնաճիւղին վարիչները։ Պ. Դանիէլեան, Ժ. Խտիկեան (մարզական վարիչը), Զ. Վարդանեան, Փէքմէզեան, Գարագաշեան եւ Վարդանեան, որոնք սրտանց փարած են գործին եւ կը վայելեն մասնաճիւղին համակրանքը եւ վստահութիւնը, անոնց աշխատութիւնը աւելի վարձատրելի պիտի ըլլար եթէ Լիոնի եւ Տէսինի հայ ընտանիքները քիչ մը աւելի մօտիկէն հետաքրքրուէին եւ քաջալերէին նիւթապէս եւ բարոյապէս, քանի որ Միութիւնը կը պահէ առողջ կորիզ մը։ Երիտասարդ տարրը մեծ սիրով մօտեցած է Միութեան, որուն մէջ լաւագոյն ուժեր չեն պակսիր, Պ. Զ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Ծերուկ եպիսկոպոս մը ըստ իր երեւակայածին, միս մինակ, առանց զէնքի դիմադրած էր կայսրերու եւ թագաւորներու։ Տիրացուին համար Պոլսոյ Սուլթանը Դիոկղետիանոսին կը նմանէր, ու ամէն եկեղեցական ալ Յուսիկ մը կրնար հանդիսանալ։ Այդ սէրէն ու գաղափարէն մղուած Յուսիկ անունով քահանայանալ փափաքեցաւ։

* * *

Նորընծային քարոզներուն համբաւը տարածուեցաւ շրջակաները։ Աղէկ եղանակին, թէ՛ մօտիկ գեղերէն թէ քաղաքէն ժողովուրդը տէր Յուսիկը լսելու կուգար։ Բազմութիւնը կը հաւաքուէր գերեզմանատունը, երկիւղած լռութեամբ մտիկ ընելով իր սրտին խօսող պարզուկ լեզուն։ Արշամ միշտ ունկնդիրներուն մէջ էր, կը սիրէր ու կը յարգէր տէր Յուսիկը, որուն ինքզինքը հոգեւոր ու մտաւոր ծնողքը համարելու իրաւունքը ունէր։ Մտերիմներ էին։ Օր մը վարժապետը տէրտէրոջ դիտողութիւն ըրաւ, թէ քարոզներուն Աւետարանէն ընաբան չէր առնէր։ Միշտ հին կտակարանը, Գործք Առաքելոցը կամ ազգային սուրբերը կը ներշնչէր զինքը։

— Հին Կտակարանն ալ Սուրբ գիրք չէ՞, հարցուց տէրտէրը ժպտելով։

— Անանկ է, Սուրբ գիրք է, բայց Աւետարանն ալ շատ անուշ է, պատասխանեց վարժապետը։

Տէր Յուսիկ քանի մը բոպէ վարանումէ յետոյ ըսաւ.

— Զե՞ս վախնար որ շատ անուշութիւնը մեր ժողովուրդը մեղկացնէ։

Դիտողութիւնը նոր էր։ Արշամ սկսաւ մտածել։

— Կը տեսնես, եղբայրս, շարունակեց տէրտէրը, որ մեր աբօրները վարողները եզներ են։ Մեզի կեանք տուող ցորենին ան պտտիկ հատիկները ունենալու համար խոշոր խոշոր, ուժով եզներ պէտք են։ Գառնուկով արտ կրնա՞նք հերկել։

— Անշուշտ ոչ։

— Մեր ազգին բարոյական կեանքն ալ ատ դաշտերուն կը նմանի. մանաւանդ որ խոպանացեալ, անմշակ է։ Գառնուկին քաշած արօրովը չենք կըրնար հոն ակօս բանալ և սերմնացանք ընել։

Արշամ ձախ ձեռքին մատներովը իր պզտիկ մօրուքը սկսաւ արագ արագ քաշկռտել։ Տէրտէրը վերջն ո՞ւր պիտի բերէր։ Սա կոշտ գեղացիին մէջ նոր մարդ մը երեւան կուգար, իր մտքէն չանցած։

Տէր Յուսիկ յանձնապաստան մը հռլալուն, մեծ գոհունակութիւն պիտի զգար, եթէ մտածութիւններուն վաւերացումը իր վարժապետէն լսէր։ Միտքը ամփոփելով, դաւանանքը կարճառօտ բանաձեւեց։

— Քրիստոսը, ըսաւ, իբր գառն Աստուծոյ կը ներկայացնեն։ Գառնուկը կը սիրենք, կը փայփայենք, բայց առանց իրեն ալ կրնանք ապրիլ։ Իսկ կեանքերնիս եզէն է, վասնզի ուժովն ա՛ն է։

Ու երկինք նայելով, յարեց.

— Ուժովը մէկալն է։

Արշամ ալ ինքնաշարժաբար վեր նայեցաւ, իբր թէ ինքն ալ բան մը տեսնել հաւատար, ու բան մը չգտնելով հարցուց.

— Մէկալը ո՞վ է։

— Եհովան, եղաւ պատասխանը։

Տէրտէրը իր գաղափարը պարզեց.

— Ես շատ մտածելով՝ համոզուեր եմ որ, ըսաւ, մեր ազգին համար Տէր Եհովայէն հովանաւորութիւնը պէտք է։ Եգիպտացիներուն ձեռքէն ժողովուրդը փրկողը ան եղա՛ւ։ Մենք ալ Փարաւոն ունինք մեր գըլխուն վրայ. մենք ալ անհաւատներուն գերին ենք։ Եհովային խրատներուն մտիկ ընելով պիտի ազատինք։

Արշամին երեսը կ'այլակերպէր, աչքերուն մէջ փայլ մը կը շողար, որմէ տէրտէրը ազդուեցաւ. ու քաջալերուած՝ իր տեսութիւնները աւելի պարզեց։ Տէր Եհովան իր ժողովուրդը տանջողին գլխուն ամէն փորձանք կը բերէր։ Եգիպտացիներուն զաւակներն ալ սպաննել տուաւ, անոնց ոսկեղէններն ու արծաթեղէններն ալ Իսրայելացիներուն հալալ ընել տուաւ։

Այս յիշատակներէն բորբոքած, տէրտէրը զայրոյթի թեթեւ շեշտերով մը աղաղակեց.

— Հիմակ, օրհնած, դո՛ւն ըսէ, ես ժողովուրդիս ընտո՞ր խրատ տամ որ բաճկոնակդ առնողին, հանէ շապիկդ ալ տուր։ Ատ նզովեալ անհաւատները շապիկնիս ձեռքիմնին կը քաշեն կը հանեն, մեր հանել տալուն չեն սպասեր։ Ըլլամ ժողովուրդին՝ «մարթդ ալ տո՛ւր» պատուիրե՞մ։ Արդէն ան ալ կ'առնեն։ Շիտակը Աստուած թող մեղք չհամարի, իմ բերանս առաջ չերթար ժամ եկողին խրատ տալ որ մէկ երեսիդ զարնողին, միւսդ ալ դարձուր։ Ատ շուները մեր քէֆին չեն սպասեր որ աջ կամ ձախ երեսնուս զարնեն։ Աջի՛ն ալ կը զարնեն, ձախի՛ն ալ կը զարնեն, քթերնի՛ս ալ կը զարնեն, կոնակնի՛ս ալ կը զարնեն, սրտերնի՛ս ալ կը զարնեն։ Կը զարնեն, կը զարնեն, կը զարնե՛ն։ Ալ տեղ մնա՞ց որ դարձնենք, եղբայր, դո՛ւն ըսէ։

Պոլսեցի վարժապետը զգածեալ, լուռ կը մնար։ Աշակերտը հիմակ ինքն էր։ Տէրտէրը մահմետականին ձեռքէն ոսկրոտի դարձած հայ գեղացին կը խորհրդանշանէր։

— Ակն ընդ ակա՛ն, ատամն ընդ ատաման. ա՛ս է Տէր Եհովային կամքը, եւ ես ալ ժողովրդիս ասանկ կը պատուիրեմ։ Ի՞նչ կ'ըսես, գէշ կ'ընեմ նէ՝ շիտակը զրուցէ՛, հարցուց քահանան։

Վարժապետը՝ յուզուած, երկու ձեռքովը տէրտէրոջ աջը քաշեց համբուրեց։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Հնդկաստանի խռովութիւնները

Հնդկաստանի զանազան շրջաններէն խռովութեան նոր լուրեր կը հասնին։

Պանկալօրի մէջ, ոստիկանութիւնը մեծ դժուարութիւններ կրեց զսպելու համար հիւսկեղէնի գործաւորները՝ որոնք գործադուլ յայտարարեր էին եւ կը մերժէին աշխատանքի երթալ։ Ամբոխը յարձակում գործեց ոստիկաններուն վրայ,որոնք ստիպուեցան կրակ բանալ։ 3 մեռեալ եւ 40ի չափ վիրաւորներ կան։

Ըոնակարի նահանգին մէջ եւս, նման խռովութիւններ ծագեցան։ 6 մեռեալներ կան։ Մանրամասնութիւնները կը պակսին։

Ռումանիոյ լրտես սպաները

Անցեալ շաբթու կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդեր էինք Պրասովի մէջ երեւան հանուած լրտեսական կազմակերպութեան մը մասին, որ կը գործէր բոլշեւիկներու հրահանգով։ Կատարուած քննութեան հետեւանքով, ձերբակալուեցան բազմաթիւ ռումէն սպաներ եւ քաղաքացիներ, որոնք կը գործէին Կալացի, Պուքրէշի եւ ուրիշ շատ քաղաքներու մէջ։ Հարիւրապետ մը խոստովանեցաւ թէ բոլշեւիկներէն կը ստանար ամսական 40,000 լէյ, տեղակալ մը՝ 2000, գործելու համար ուղղակի Չեկայի կեդրոնական կազմակերպութեան հրահանգներով։ Բազմաթիւ ձերբակալումներ եւս պիտի կատարուին։

Թուրքիոյ ելեւմուտքը

Էնկիւրիի Ազգ. Ժողովին մէջ, ելեւմուտքի քննութեան ընթացքին ելեւմտական գործավարը բացատրութիւններ տուաւ եւ այս առթիւ յիշեց որ Թրքական դրամը անցեալ տարուընէ ի վեր կայուն վիճակ մը առած է։ Այսպէս ստեռլինը գրեթէ 1030 ղրշ.ի վրայ կեցած է։

Գործավարը խօսեցաւ նաեւ պետական դրամատան մասին։ Անոր դրամագլուխը 15 միլիոն ոսկի է, 150,000 բաժնեթուղթով։ Այս բաժնեթուղթերուն 22,500ը կառավարութիւնը առած է, փոխարէնը ոսկեդրամ տալով։ Մէկուկէս միլիոն ոսկի տրամադրած են օտար հաստատութիւնները եւ դրամատուները, մնացեալն ալ ազգային դրամատուններուն եւ ժողովուրդին վերապահուած է։

Օտար դրամատուները եւ ընկերակցութիւնները մէկուկէսի փոխարէն, 2,300,000 ոսկիի բաժնեթուղթ առին։ Ազգ. դրամատունները եւ ժողովուրդն ալ 6 միլիոնի արձանագրուեցան։

Երեսփոխան մը շեշտեց ներածման շատութիւնը։ Վերջին 8 տարուան մէջ — ըսաւ — մէկ միլիառ 680 միլիոն ոսկիի ներածում եղած է, իսկ մէկ միլիառ 240 միլիոն ոսկիի արտածում։ Այսինքն 8 տարուան մէջ 440 միլիոն ոսկիի հարստութիւն արտասահման գացած է։

«Պէտք է ասոր առաջքը առնենք։ Մեր երկրին մէջ գրեթէ ամէն բան կը շինուի։ Օրինակ, սա ակնոցէն եւ գրպանի ժամացոյցէն զատ, իմ վրայ ինչ որ կը տեսնէք, բոլորն ալ տեղական են»։

«Տեղական ապրանքները պետական հակակշռի ենթակելու է։ Օրինակ՝ Հրեաները վերջերս Պրուսա գացած եւ գէշ հիւսուածեղէններ ծախած են, ինչ որ պատճառ եղած է մեր ճարտարարուեստին վնասուելուն»։

«Գալով առողջապահութեան, մեր երկրին տարածութիւնը Ֆրանսայի եռապատիկն է, բայց հոն 32,000 բժիշկ կայ, իսկ հոս՝ միայն 2000»։

Երեսփոխան մը առաջարկեց պիւտճէն 140 միլիոնի իջեցնել եւ տուրքերն ալ զեղչել։ «Արդէն», ըսաւ, առաւելն մէկ երկու տարիէն պիտի ստիպուինք ասիկա ընել։ Միւս կողմէ, 50 միլիոն ոսկի թղթադրամ տպագրելու է, եւ ստերլինն ալ 750 ղրշ.ի իջեցնելու է»։

Յունաստանի հպատակութեան խնդիրը

Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, յոյն կառավարութիւնը կը խորհի դիւրութիւններ տալ հպատակափոխ ըլլալու համար երեք տարի առաջ դիմում կատարած Հայերուն, պայմանաւ որ անոնց վարքին ու պատուաւորութեան մասին սպաստաւոր տեղեկութիւններ քաղուին։ Այս մասին դեռ պաշտօնական ոչ մէկ տեղեկութիւն կայ։ Աթէնքի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ատենապետին դիմումը դատական նախարարին կապ ունի նաեւ այս հարցին հետ։

150 յոյն համայնավարներ ձերբակալուած

Աթէնքի մէջ յոյն բազմաթիւ համայնավարներ ժողով կը գումարէին Օգոստոս 1ի ցոյցերուն նախապատրաստական աշխատանքներ տանելու համար։ Ոստիկանական ուժեղ ջոկատ մը, գիշերը պաշարեց տունը եւ ձերբակալեց 80 համայնավարներ, որոնք յանձնուեցան ընդհ. դատախազութեան գաղտնի ժողով գումարած ըլլալու ամբաստանութիւնով։

Պուլկարիոյ երկրագործ. քաղաքականութիւնը

Պուլկարիոյ երկրագործական նախարարը կարգ մը ճշդումներ կատարեց կառավարութեան երկրագործական քաղաքականութեան մասին։

Արմտիքի գնման հարցը լուծուած է գոհացուցիչ կերպով. կառավարութիւնը կը գնէ արմտիքը, մաս մը դրամական վճարումներով, մաս մը յատուկ պարտաթուղթով մը,որ միայն իբր դրամ ընդունելի է տուրքերու համար։

Ներկայ ընդհ. տագնապի հետեւանքով, գիւղացիները ենթարկուած ըլլալով ծանր պարտքերու,կառավարութիւնը լայն միջոցներու ձեռնարկած է թեթեւցնելու համար զանոնք։ Կարճատեւ պարտքերու պայմանաժամը պիտի երկարաձգուի, եթէ գիւղացին փոխ առած է երկրագործական դրամատունէն։ Անհատական պարտքերը պիտի ստանձնէ երկրագործական դրամատունը, պայմանաւ որ փոխառուն գրաւական երաշխիքներ ներկայացնէ։

Խորհրդային երկրագործութիւնը

Խորհրդային իշխանութեանց վերջին վիճակագրութեան համաձայն, անհատական ագարակներու հարիւրին 60ը վերածուած է հաւաքական ագարակներու, ինչ որ կը նշանակէ թէ 14 միլիոնի չափ գիւղացիներ, կամայ թէ ակամայ ենթարկուած են խորհրդային երկրագործութեան հաւաքական ծրագրին։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՕԳՈՍՏՈՍ 9ԻՆ
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ
Օգոստ. 16ին Քլամարի անտառին մէջ
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

''ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ,, ՀԱՏՈՐ ԹԻՒ 3
ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ
(ՄՇՈՑ ԳԵՂԱՄ)
ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀ (340 ԷՋ)

Ֆրանսա, գաղութներ եւ Պալքաններ 30 ֆրանք, մնացեալ երկիրներ 1 տոլար 50։
դիմել՝ L. Kévonianի, 235 Fbg. St. Martin. Paris (10)

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ՄԵՆՔ» երիտասարդ պարբերաթերթի Բ. թիւը ստեղծագործական եւ քննադատական ճոխ բովանդակութիւնով.

Ֆրանսա, գաղութները եւ ամբողջ Պալքանները տարեկան 40 ֆրանք, մնացեալ երկիրներու համար՝ 2 տոլար.

դիմել՝ Նշան Պէշիկթաշլեանի, 261 Rue du Fbg. St. Martin, Paris (10).

1932Ի ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ

Պատրաստութեան մէջ է 1932ի ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ, որ պիտի ունենայ անցեալ տարուան գիրքին կրկին ծաւալը։ Անունի եւ հասցէի հրատարակութիւնը ձրի է։ Ղրկեցէք մեզի ձեր ամբողջական հասցէն, եթէ չկայ, 1931ի «Ամէնուն Հասցէ»ին մէջ, կամ թէ սրբագրեցէք՝ եթէ փոխուած է կամ սխալ հրատարակուած է։

Կ'ընդունուին նաեւ ծանուցումներ Փարիզէն եւ գաւառներէն։ ամէն տեսակ գործի համար։ Ծանուցումներու մեր նոր սակագինը հրատարակուած է, պահանջեցէք մեզմէ։

գրել հետեւեալ հասցէին.— L. Mozian, 5 rue Champlain, Paris (20)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. Միութեան իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին Սիամանթօ-Վարուժան Գրադարանը փոխադրուած է 241 Rue J. J. Rousseau, եւ բաց է ամէն Բշ. եւ Եշ. իրիկունները ժամը 8—9։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ
Մարսէյլ, Տքթ. Ռ.— 70։

«ՆՈՐ ԵՐԳԵՐ»
ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Լոյս տեսան Ա. Բ. Գ. եւ Դ. շարքերը, հետեւեալ կազմով.

Ա. շարք.— *Գիշերային օրօր, հիասթափում։*

Բ. շարք.— *Ես որ մեռնիմ. հովուերգութիւն, սիրերգ։*

Գ. շարք.— *Հիւղը, աշուղական, գարունն եկաւ։*

Դ. շարք.— *Երազ, պանդուխտի ծառը, գիւղիս ճամբան։*

Երգերու խօսքերը առնուած են հայ քնարական բանաստեղծութեններէն։ Գին 15 ֆր. իւրաքանչիւր շարք ստանալու համար դիմել հեղինակին, 23 Rue del'Amiral Mouchez, Paris (13e)

Ծախու է քիչ գործածուած վերջին սիսթէմի Սինկէր ոտքի մեքենայ մը բոլոր սարքով. դիմել Տիկ. Միրզայեանի, 136 Rue Etienne Dolet, Alfortville.

MONDE

Միջազգային մեծ շաբաթաթերթ՝ գրական, գեղարուեստական, գիտական եւ ընկերային տեղեկութեանց

Կը հրատարակուի ամէն ուրբաթ. Գին 1.50 ֆրանք, տարեկան բաժնեգին 50 ֆր., վեցամսեայ՝ 25 ֆրանք (Ֆրանսայի համար)։

Հասցէ.— Administration de Monde», 50 Rue Etienne Marcel, Paris (2e).

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՅՈՒԼԻՍ 1931

22 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1626

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ»

Անոնք որ կը պնդեն թէ «ոչինչ կայ փոխուած Թրքական ճակատին վրայ», կ'առաջնորդուին միայն և միայն հայկական տեսակէտով։

Ուրիշ առթեն ալ հարցուցած և պատասխանած ենք — Այս փոփոխութիւնները օգուտ ունի՞ն մեզի։ = Ո՛չ։ Ընդհակառակն. քանի որ կը վերանորոգեն, կ'երիտասարդացնեն Թուրքիան։

Հանրապետական, քէմալական Թուրքն ալ կը ջարդէ՞։ = Այո՛։ Եւ աւելի գէշ, քանի որ ցեղային առելութեան կիրքին այժմ խառնուած է նաեւ ազգի եւ հայրենիքի գաղափարին ամէնէն մոլեգին տենդը։

Առաջ Սուլթանները ջարդ ու աւար կը հրամանագրէին պայմանաժամով, եւ որոշ նպատակի համար։ Ջարդել կուտային յանուն Մուհամմէտի։

Այդ օրերուն տակաւին արժէք ունէր կրօնական «մէրհամէթ»ի զգացումը (գութ, կարեկցութիւն)։ Նոր Թուրքերը, իթթիհատականներն ու քէմալականները, որոնք մաս մը ֆրանսական յեղափոխութիւն, մաս մը Օկիւսթ Քօնթ կարդացած եւ շատեր ալ ազատ որմնադիրներ եղած են, կը ծիծաղին եւ՛ Մուհամմէտին եւ՛ «մէրհամէթ»ին վրայ։ Եւ ջարդեցին ու կը ջարդեն այնպէս ինչպէս որ տեսանք։ Եթէ քանի մը վալիներ մերժեցին գործադրել հայաջինջ սարսափներու հրամանը, անոնք ալ կը պատկանէին հին սերունդին (Ճէլալ պէյ, Քէր Սամի, Բէշիր փաշա եւայլն.)։

Անոնք վարանեցան ոչ թէ իբրեւ «հայասէր», այլ պարզապէս պետական ըմբռնումով։

Նոր Թուրքը գութ չունի։ Ազգ եւ հայրենիք շինելու մոլութեան մէջ, Նոր Թուրքը կանգ չառաւ եւ չառներ ո՛ր և է միջոցի առջեւ։ Երբ Բէշիր փաշա մը դժկամակեցաւ քշել Թէմուչինի եւ Էնկիւրիի բոլորովին անմեղ հայութիւնը, տանձակոտոր սրիկայ մը, երեսուն տարեկան Աթըֆը ղրկեցին իսկոյն տարագրութիւնը գործադրելու համար հրամանը։

Այնպէս որ, այս մասին պատրանքներ չունինք մենք։ Եւ մեր ընդդիմադիր ընկերները պարզապէս ջուր կը ծեծեն, «հոգեկան» փոփոխութիւն, «քաղաքակրթութիւն», «բարոյական» փնտռելով կատարուած յեղաշրջման մէջ։

Մենք այդ հարցերը սեղանի վրայ չենք դրած, եւ այն միամիտներէն չենք որ հաւատանք թէ 10-20 տարուան ալեկոծումներ, փոփոխութիւններ եւ նորութիւններ կրնան բարեփոխել Թուրքը, զայն հասցնել... Անգլիացիի մակարդակին։

Եւ «Յուսաբեր»ը պարզապէս ինքն իրեն հետ վիճի, երբ կը պատմէ, սրտառո՛ւչ միամտութեամբ մը.

— «Եւ մինչեւ իսկ այսօր, երբ ան (Թուրքը) Ազգ. Ուխտ ունի հռչակած, հակառա՛կ այդ Ուխտին, կը շարունակէ մնալ Սուրմալուի մէջ, երբ հայկական այդ հողամասը մաս չի կազմեր իր Ուխտին։

«Իր պահանջով հայապատկան Նախիջեւանը կը մնայ Թաթար Ազրպէյճանի թեւարկութեան տակ, երբ ինք, իբր թէ, ծաւալողական որ եւ է նպատակ այլեւս չունի։

«Շարունակ դաւեր կը նիւթէ փոքր Արարատի շուրջ, որովհետեւ այդ սեպը իր աշխարհակալութեան ճամբան կը գոցէ։

«Եւ, վերջապէս, սպառազէն վիճակի մէջ կը շարունակէ հսկել մեր «անդորրութեան»վրայ Ախուրեանի ափերէն եւ Մարգարայի կամուրջէն, երբ գիտէ, թէ մենք իր մեկնումը կ'երազենք անզուսպ տենչանքով։» (Յուսաբեր 8 յուլիս)։

Եթէ քաղաքական հարցերը պիտի քննենք այս ուղղութեամբ, եւ «քաղաքակրթութիւն» պիտի փնտռենք պետութեանց աշխարհակալութեան մէջ, վա՜յ մեզ։ Վա՜յ մեր սաւառնաթեւ երեւակայութեան։

Գազանաբարոյ, ջարդարար եւ աւարառու Թուրքը, այո՛, իրաւունք չունի նստելու Սուրմալուի մէջ, իր թեւին տակ առնելու հայկական Նախիջեւանը, ոստիկանի պէս հսկելու Ախուրեանի ափը եւ Մարգարայի կամուրջին գլուխը։

Իսկ ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ քաղաքակիրթ և ազատասէր Մեծն Բրիտանիան ինքնաբերաբար չի պարպեր Հնդկաստանը, Եգիպտոսը կամ Կիպրոսը...

Ի՞նչ գաղտնիք է որ նոյնքան քաղաքակիրթ Ֆրանսան գրաւած կը պահէ Հնդկաչինը, Աննամը, եւ չարաչար կը ջրդէ ջայ Հռենոսը ժամանակէն առաջ ձգելուն համար...

Ինչո՞ւ կը սպասենք որ անյագ, անխիղճ եւ արիւնածարաւ Թուրքը ինքնաբերաբար, յանո՛ւն քաղաքակրթութեան եւ մարդասիրութեան պարպէ մեր հողերը, պարզապէս տեսնելով որ «Մենք իր մեկնումը կ'երազենք անզուսպ տենչանքով»։

Երբ կ'ըսենք — Թուրքը արագօրէն, յաճախ բուռն միջոցներով կը վերանորոգուի, կերպ կը փոխէ եւ կը ճգնի միջուկը զօրացնել, ամէն բանէ առաջ նկատի ունինք անոր ազգային, բուն Թրքական քաղաքականութիւնը։

Արդ, այդ քաղաքականութիւնը դէմ էր մեզի, երէկ։ Եւ դէմ է, այսօր, աւելի քան երբեք։ Մանաւանդ եւրոպական «քաղաքակրթութիւնը» տեսնելէ եւ Լօզանը ստորագրել տալէ յետոյ։

Այս կը նշանակէ թէ՝ մենք ամէն ժամանակէ աւելի պարտաւոր ենք յստակօրէն, բաց աչքերով տեսնել, ըմբռնել ինչ որ տեղի կ'ունենայ Թուրքիոյ մէջ, փոխանակ ուս թօթուելու, ծաղրելու կամ պարզամիտ հարցումներ ուղղելու։

Այս կը պահանջէ մեր իսկ հետապնդած Դատը։

Թուրքիոյ մէջ կատարուած խոր փոփոխութիւններն են որ ըսել կուտան Ըսմէթներուն.

— «Թօփրաք վէրիլմէզ, ալընըր»։ (Հողը չի տրուիր, կ'առնուի)։

Շ.

ՔՐՏԱԿԱՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Վերապահութեամբ կը հրատարակենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, որ լոյս տեսած են Սուրիոյ «Ահտ-իւլ-Ճէտիտ» արաբական օրաթերթին մէջ.

— Քրտական շարժումներու եւ վերջին կռիւներու մասին կարգ մը աղբիւրներէ բխած լուրեր կը հերքուին քիւրտ պատասխանատու շրջանակներու կողմէ։ Վերջին բախումներու մասին աhա հետեւեալ պաշտօնական տեղեկութիւնները կը քաղենք։

Այս տարուան սկիզբէն ի վեր քիւրտ ապստամբներուն դէմ կռուող Թրքական ուժերէն երկու գունդեր (2000 հոգի) իրենց ամբողջ զինամթերքով, պաշարով, թնդանօթներով եւ պատերազմական բոլոր գոյքերով վերջին կռիւներու ընթացքին անցան ապստամբներու կողմը եւ միացան Ճէլալի աշիրէթին։ Այս Թրքական ուժերը սկսան ապստամբներու կողքին կռուիլ Թուրք ուժերուն դէմ եւ մեծ կորուստներ պատճառել անոնց։ Էնկիւրի ստիպուեցաւ Պարսկաստանի օգնութիւնը խնդրել, խեղդելու համար ապստամբական շարժումը։

Պարսկաստան ընդառաջ երթալով, կարեւոր ուժեր ղրկեց քիւրտերու վրայ, սակայն տեսաւ որ իր դէմ ոչ թէ միայն գնդացիրներ կը գործածուին, այլ կանոնաւոր թնդանօթներ եւ ռումբեր։ Ապստամբներու միացող զինուորներն են որ կը կռուին իրենց դէմ, Սակայն կռիւը դարձաւ աւելի ճակատագրական եւ վրդովիչ պարսիկներու համար երբ իր կռուող բանակին մէջ գտնուող քիւրտ Շիքաք աշիրէթին պատկանող Օմար խան 1000 ձիաւորներով անցաւ ապստամբներու կողմը։

Քիւրտ ապստամբները միացած ուժերով եւ լաւ կազմակերպուած այժմ կը շարունակեն կռուիլ։ Գրաւած են Արարատը Սալմաստը, Ցավան եւ Խոյը։ Սահմանը ամբողջ երկայնքին անընդհատ բախումներ տեղի կ'ունենան։

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ստացած ենք հետեւեալ գումարները.—

Յակոբ Միքայէլեան, Գանտիա (Մ. Տէրպէտէրեանի մահուան առթիւ)	100.—
Յուլիս 11ի գումարը	9230.—
Ընդհ. գումար	9330.—

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԵՆԴԱՆԻ ԳՈՐԾԸ

Ամերիկայի Հայ Կարմիր Խաչի պատգմ. ժողովին առթիւ, որ տեղի ունեցաւ յուլիս 8ին, Ֆիլատելֆիայի մէջ, «Հայրենիք» կը շեշտէ խմբագրականի մը մէջ (7 յուլիս).

— «Հ. Կ. Խաչը այլեւս կազմակերպութիւնն է հայ իգական սեռի գիտակից ու հանրային խղճմտանքի տիրացած մէկ կաբեւոր հատուածին, որ աստիճանաբար կը բարձրանայ օր մը գրաւելու աւելի արժանի տեղ մը մեր իրականութեան մէջ։

Ան բարեգործական հաստատութիւն մըն է գերազանցապէս. բայց իր սրտին մօտ ունի զուտ մշակութային ձեռնարկներու քաջալերութիւնն ալ։ Այս պատճառաւ ալ իր գործունէութեան երկու գլխաւոր գիծերը կը կազմեն օժանդակութիւնը մարդասիրական գործերու եւ օժանդակութիւնը կրթական նպատակներու։

Կրթական մարզին վրայ ան պիտի զբաղի Պէյրութի եւ Սոֆիայի հայկական ճեմարաններով, ինչպէս նաեւ Յունաստանի, Սուրիոյ Ատրպատականի դպրոցական եւ ուսանողականով կաբիքներով ու պահանջներով։

Պէտք է յայտնել թէ Հ. Կ. Խաչը կը պահէ 27 ուսանողներ Պէյրութի հայ ճեմարանին մէջ, 10 ուսանող Սոֆիայի Մեսրոպեան ճեմարանը, 1 ուսանող Սելանիկի Անատոլիա գոլէճը, 5 ուսանող Փարիզ, 1 Գանատա, 4 Ատրպատականի Կեդր. Վարժարանը, 20 աշակերտ Խասքովոյի (Պուլկարիա) վարժարանը, 40 Աթէնքի Զաւարեան վարժարանը եւայլն եւայլն։

Մարդասիրական եւ միանգամայն հայրենասիրական տեսակէտներէ Հ. Կ. Խաչը սրբազնագոյն պարտականութեան մը կատարման կը պատրաստուի։ Ասիկա ազատագրումն է մեր բեկորներուն եւ խլեակներուն, որոնք տասնըհինգ տարիէ ի վեր կը տառապին քէմալական դժոխքին եւ արեւակէզ անապատներուն մէջ։

Եթէ մեր 100է աւելի հայրենակցականներէն իւրաքանչիւրը 1000 տոլար տրամադրէր միմիայն այս նպատակին՝ պիտի գոյանար 100,000 տոլարի պատկառելի գումար մը, ուրկէ պիտի ծնէր ճշմարիտ լոյս մը, ճշմարիտ բարիք մը այս կոտորակուած եւ դեռ յամառօրէն ապրելու հաւատացող ժողովուրդին։»

ԴԷՊԻ ԲԵՒԵՌ

Ռուսական սառուցաբեկ նաւը «Մալիկին», մեկնեցաւ դէպի հիւսիսային բեւեռ։ Նաւուն մէջ կան օտար զբօսաշրջիկներ եւ օտար ու խորհրդային մամուլի ներկայացուցիչներ։

Մալիկին իր հետ կը տանի արտասահմանէն ղրկուած, 2000 նամակներ, զորս պիտի յանձնէ Ցեփլինի Հիւսիսային բեւեռի մէջ։

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Ամերիկայի Հրէական Կոմիտէի վերջին վիճակագրութեան համաձայն, Միացեալ Նահանգներու մէջ, Հրեաներու թիւն է 4,228,000, ինչ որ կը կազմէ Ամերիկայի բնակչութեան հարիւրին 3,4ը։ Ամենէն աւելի Հրեաները կեդրոնացած են այն քաղաքներուն մէջ, որոնց բնակչութիւնը կ'անցնի հարիւր հազարը։

ԱՊԱԳԱՅԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Մոսկուայի իշխանութիւնները որոշած են երկու հազար մանուկներ զօրակոչի ենթարկել, անոնց սորվեցնելու համար թունաւոր կազի դէմ, դիմակներու գործածութիւնը։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԲՈՂՈՔԸ

Աւստրիա բողոքեց Գերմանիոյ, արտասահման ճամբորդութեան դէմ Գերմանիոյ կիրարկած խիստ միջոցներուն համար։ Գերմանիոյ այս կարգադրութիւնը, առնուազն 30 միլիոն մառքի վնաս մը պիտի պատճառէ, կը կարծուի, Աւստրիոյ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵԼԵՒՄՏԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Զանազան պետութեանց նախարարներու խորհրդակցական առաջին ժողովը տեղի ունեցաւ երկուշաբթի իրիկուն, Լոնտոնի մէջ։ Գերմանիոյ օժանդակութեան հարցը լիակատար քննութեան պիտի ենթարկուի յաջորդական նիստերու ընթացքին։

Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը կը յայտնէ թէ ժողովին բացումը կատարեց Անգլիոյ վարչապետ Մաքտոնալտ, որ շեշտեց տագնապին ծագման եւ զարգացման պատճառները, որոնք ստեղծեցին ներկայ կացութիւնը և անդրադարձաւ խորհրդաժողովին կարեւորութեան։ (Խ.— Մաքտոնալտի ճառը վաղուան թիւով)։

Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Լավալ տեղեկութիւններ տուաւ Փարիզի մէջ տեղի ունեցած հաւաքոյթներուն մասին։ Պարզեց ֆրանսական տեսակէտը Գերմանիոյ օժանդակութեան հարցին հանդէպ եւ յոյս յայտնեց թէ Գերմանիա եւ Ֆրանսա պիտի կրնան գործակցիլ ամբողջ աշխարհի մէջ վերահաստատելու համար փոխադարձ վստահութիւնը։

Գերմանիոյ վարչապետը իր կարգին, վիճակագրական փաստերով պարզեց Գերմանիոյ ելեւմտական կացութիւնը եւ ժողովին տեղեկութիւններ տուաւ գերման կառավարութեան կիրարկած միջոցներուն մասին ու վերջացուց շեշտելով Գերմանիոյ օժանդակելու պէտքը։

Ժողովը զբաղեցաւ կարգ մը ձեւակերպութիւններով եւ բուն աշխատանքները յետաձգուեցան յաջորդ նիստերու։

Ներում՝ քիւրտ ջարդողներուն

Արեւելեան նահանգներու ըմբոստութեան զսպումին առթիւ գործուած յանցանքներուն համար, Ներման օրինագիծ մը տրուած է Թուրքիոյ Ազգ. ժողովին։ Օրինագծին համաձայն, հետապնդումէ զերծ կ'ըլլան Արճէշի, Զիլանի, Արարատի շրջանակներուն եւ առաջին ընդհ. քննչութեան շրջանակին ու Երզնկայի Փլումէր գիւղին մէջ անհատաբար թէ հաւաքաբար գործուած այն արարքները որոնք հայրենիքի պաշտպանութեան համար տեղի ունեցած են։

ՌԻՍԹՐԻՔԻ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԵՆԷՆ ՎԵՐՋ

ՌԱՈՒԼ ՓԷՐԷԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նախկին նախարար Ռաուլ Փէրէի երկրորդ դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ նախորդ օր, Ծերակոյտին առջեւ, որ ինչպէս գրեր էինք, այս առթիւ վերածուեր էր Գերագոյն Ատեանի։ Ծերակուտականներու անուանական կոչումէն յետոյ, Քննիչ Յանձնախումբին տեղեկաբերը կարդաց իր զեկոյցը։ Տեղեկագիրը կը յիշատակէ Կաստոն Վիտալի եւ Ալպէռ Ֆավրի զանազան դիմումները, ֆրանսական շուկայ մտցնելու համար եւրոպական Սնիա Վիսքոզա ընկերութեան արժեթուղթերը։ Կը յիշատակէ նաեւ Ռընէ Պէնարի նպաստաւոր տեղեկագիրը, երբ Հռոմի դեսպան էր եւ այն առթեն ելմտական նախարար Ռաուլ Փէրէի արտօնութիւնը, երբ չունէր այդ իրաւունքը՝ իբր հրաժարեալ նախարար որուն միակ գործն էր ընթացիկ գործերը կարգադրել։

Տեղեկաբերին եզրակացութիւններէն վերջ, խօսք առաւ ընդհ. դատախազը, որ նախ ճշդեց ամբաստանութեան կէտերը։ Ռաուլ Փէրէ կ'ամբաստանուի թէ՝

1) Երկու անգամ, երբ դատական եւ ելեւմտական նախարար էր, կողմի մը ի նպաստ տուած է որոշումներ, որոնք կ'իյնան պատժական օրէնքի տրամադրութեան տակ։

2) Իր խորհուրդներով, մասնակցութիւն ունեցած է անհատական ձեռնարկի մը մէջ, որուն վրայ հսկելու պարտականութիւն ունէր իբր ելեւմտական նախարար, ինչ որ նմանապէս կ'իյնայ պատժական օրէնքի տրամադրութեան տակ։

Իսկ փոխ-նախարարներ Ռընէ Պէնար, Կաստոն Վիտալ եւ Հռոմի նախկին դեսպան Ալպէռ Ֆավր կը նկատուին Ռաուլ Փէրէի մեղսակիցները։

Ընդհ. դատախազին ամբաստանագրին ընթերցումէն եւ վկաներու կոչումէն յետոյ, ատեանը փակուեցաւ։

Դատավարութիւնը կը շարունակուի այսօր։

Աւստրօ-գերման համաձայնութիւնը

ԼԱՀԷՅԻ ԱՏԵԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Լահէյի Միջազգային Ատեանը սկսաւ քննել աւստրօ-գերման մաքսային համաձայնութիւնը, որու մասին խորհրդակցական կարծիք յայտնելու հրաւիրուած էր Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին կողմէ։

Գերմանիոյ ներկայացուցիչը Տոքթ. Պրունս, խօսք առնելով յայտնեց.— Պէտք է ճշդել թէ Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ գոյացած մաքսային համաձայնութիւնը կը համապատասխանէ՞ Աւստրիոյ իրաւական կացութեան»։ Տոքթ. Պրունս յաջորդաբար քննելով ֆրանսական եւ ուրիշ կառավարութեանց տեսակէտները, կանգ առաւ իմաստին վրայ, զոր կա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

"ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ,,
(ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆԱՊԱՏԿԵՐ ՄԸ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Գեղամ միամիտ ու լաւատես պատմողը մնաց միշտ։ Լաւատեսութեան հետ զոյգ քալեց նաեւ ճակատագրի հանդէպ ունեցած իր հաւատքը։ Մեծ տարակոյսներն ու կասկածները իր ճակատն ու ուղեղը չմթագնեցին երբեք։ Մաշուան ուրուականն ու մեծ սարսուռը մանաւանդ, երբեք չյաճախեցին իր միտքին մէջ. հակառակ հարցական նշաններուն, որոնցմով գրագէտները մեծ կը դառնան ու իմաստասէր, Գեղամ միշտ քրիստոնեայ հաւատացեալը մնաց, փախնելով մօտենալ անբացատրելի խորհուրդներուն. կը թուի թէ ոչ գերեզմաններու այցելած է եւ ոչ ալ մահուան գագաղի մը առջեւ ծնրադրած։ Կեանքի եւ սովորական կեանքի սահմաններէն անդին չհամարձակեցաւ ոտք դնել։ Այս պատճառներով ալ զինքը կը դասենք ձգտումնաւոր գրողներու շարքին մէջ, որոնք իրենց գրուածքները կը վերջացնեն բարոյական խօսքով մը, քարոզի վերջաբանով մը։

«Տարօնի Աշխարհ»ը սակայն իր մէջ կը պարունակէ քանի մը գրուածքներ, որոնք հեղինակին համբաւը կը տանին մինչեւ հայ գրականութեան սահմաններուն, տալով անոր գրագէտի դիմագիծ մը, հոգ չէ համեստ շրջագծով մը։ Բայց այդ համեստութեան մէջ իսկ արժանաւոր, որ քանի մը համահայկական նկարագիրներով կրցաւ արձանախումբի մը պէս քանդակել տիպարներ։ Չէր կրնար անոր աչքէն խուսափիլ նաեւ հայ աղջիկներու հլուհնազանդ նահատակութիւնը, անխօսուկ համակերպութիւնը։ Հոս սակայն փակագիծ մը կը բանայ ան, եւ «Հովիւ կարօն» պատմուածքին մէջ կը կերտէ Մարէի մը դէմքը, մութին մէջ յանկարծական լոյս եւ շարժում, դէմք մը, որ քաջութիւնը եւ համարձակութիւնը կ'ունենայ պսակն աւարտելուն պէս կինքահայր կարօին մօտեցնել իր տաք ձեռքը եւ անոր ականջին փսփսալ, «Մարդ իր սիրածին «քաւոր» չեղնի, մեր դատը յանձներ եմ Ս. Մարաթուկին», եւ այս խօսքերուն ազդեցութեան տակ կարօն կը խելագարի...։ Այս տիպարը զարտուղութիւն մըն է եւ շինծու գիւղական աշխարհի բարքերուն մէջ։ Հոս վրիպած է Գեղամ. հոգեբանական անճշդութիւն կայ. գիւղացի եւ ոչ մէկ աղջիկ, ինչպէս որ կը ճանչնանք, համարձակութիւնը չունենար իր կնքահօրը խոստովանիլ իր սէրը, եւ ա՛յնքան հանդիսաւոր կերպով։

Մեր պարտքն է տալ գրագէտին իր հարկը եւ տեղը մեր գրականութեան մէջ։ Չի տարուինք չափազանցութիւններով եւ ոչ ալ նսեմացնենք արժանիքները։ Մեռնողներուն յիշատակը վերապրեցնել իրենց արժանի պատուանդանին վրայ, այս պէտք է ըլլայ ամենուս պարտականութիւնը։

Գեղամ ժամանակակիցն ըլլալով գաւառական գրականութեան ներկայացուցիչներուն, Խրիմեան, Սրուանձտեանց, Թլկատինցի, Զարդարեան, Հրանդ, Գիսակ, եւայլն, միջին եղր կը հանդիսանայ։ Ազգագրական աշխատութիւններով աւելի կը մօտենայ առաջիններուն, եւ սակայն գեղարուեստական մտահոգութիւններով չի հաւասարիր ոչ Զարդարեանի, ոչ Հրանդի եւ ոչ մանաւանդ Թլկատինցիի։ Գեղամը, Տարօնի Տարօնն է, Մուշի աշխարհն է, հայրենասէր ու գաւառացի համեստ գրողի արժանիքներով։

Կը սպասէք որ խօսուի նաեւ Գեղամին ոճին ու ճարտարապետութեան մասին, ինչպէս սովորութիւն եղած է։

Գրագէտին ոճը Գեղամին ոճն է այսինքն ինքը անհատն է, Տարօնն է, գիւղական ճաշակը, Մուշեցիին «Արախչին»ը, որ հակառակ գոյներու եւ գիծերու ինքնայատուկ ներդաշնակութեան, այդ աշխարհէն դուրսը գտնուող մարդոց համար տարօրինակ կը թուի, թերեւս նոյնիսկ քաղաքացիներու ծիծաղը կը շարժէ, որոնք վարժուած են տաշուած ձեւերու, յղկուած արուեստականութեան։ Գեղամին ոճը, շինականներուն ապրած դէմքն է, անոնց հագուստ կապուստը։ Անոր գրական ճարտարապետութիւնը Տարօնի Աշխարհին բնակարաններու ճարտարապետութիւնն է յաճախ, անհաւասար բաժանումներով։ Բայց եթէ այդ բնակարանները լոյսէ եւ օդէ զուրկ են, Գեղամին ոճն ու լեզուն հայրենի սարերուն ու դաշտերուն մաքրամաքուր լոյսովն ու շունչովը օծուն են շատ անգամ։

Գեղամին նախադասութիւններուն եւ պարբերութիւններուն, աւելի ճիշդ է ըսել գրուածքներուն մէջ դժուար է գտնել կանոն եւ օրէնքի ներդաշնակութիւն, այնքա՛ն ինքնուրոյն է ան։ Բայց արտաքուստ անմշակ թուող այդ կերտուածքին ու ոճին մէջ կայ արուեստի գեղեցկութիւն, նախնական գեղեցկութիւն, ինչպէս են գեղջկուհիներուն արդուզարդերը։

Չեր աչքերուն առջեւ պատկերացուցէք անհող մշակը իր ցնցոտիներով, ինչպէս նաեւ անոր հոգին իր միամտութեան ու պարզութեան մէջ, երբեմն կքած բացասական ծանրութեան տակ. Գեղամին ոճն ալ նոյնն է, անիկա չունի մեր աչքերուն ընտանի գեղեցկութիւնն ու շպարը. անտաշ է, բայց կրակոտ, անխնամ յաճախ, բայց խորհրդաւոր, ինչպէս են իր տիպարներուն հոգիները եւ նկարագրի գիծերը։

Ուրիշները պիտի ըսեն թէ Գեղամ Տէր Կարապետեանի ոճը ազնուական ու բարձրասլաց չէ բայց չէ՞ որ իրն է նկարին գունագեղութիւնը, զոր ընդօրինակած է մեր հայրենի բնութենէն, ինքն ալ ամեհի եւ բիրտ, անմատչելի ու անհաղորդ անգամ։ Ոճի գեղեցկութիւնն ու ինքնատպութիւնը չեմ կապեր ես մեծութեան և խորհրդաւորութիւն, բայց եթէ կ'ուզեն, պիտի կրնան գտնել քաղքենիներուն համար մութ եւ անհասկնալի էջեր, եւ որոնք սակայն շատ յստակ են անոնց համար, որոնց հոգիին ու մտքին թարգմանն է գրագէտը։ Գեղամ այդ մթութեան մէջ իսկ բնական է որովհետեւ իրեններէն առերէ նոյնիսկ այդ խորհրդաւորութիւնը, որ կը ծանրանայ երբեմն բառերուն ու նախադասութիւններուն վրայ։ Ինքն իր մէջ, եւ ինքն իրմով։

Գեղամի ոճը ժամանակի մը եւ գրական շրջանի մը որոշ տարազն ու ըմբռնումները կը բերէ մեզի։ Որովհետեւ արուեստակեալ գեղեցկութեան ետեւէն վարող գրագէտը չէ ան. պէտոր չէ ակը, եւ բղխի անոր հոգիէն եւ առօրեայ կեանքէն առնուած ըլլալով մէկտեղ, կը պահէ առօրեային պարզութիւնն ու իմաստը։

Գեղամի նախադասութիւնը պատկերալից է, յաճախ այլաբանական, բայց երբեք երգիծական, ինչպէս այդ մեծք կը տեսնենք օրինակ Թլկատինցիի մօտ։

Նկատի առնելով ինչ ինչ գրուածքներու ժամանակագրականկարգը կարելի է գիտել, որ երբեմն կը մերկանայ գաւառացի գրողի շնորհներէն, դառնալու համար պոլսահայ գրող, անոր յատուկ արուեստականութեամբ եւ գրական սովորական արտայայտութեամբ։ Հակառակ սակայն իր բարբառին հարստութեան որ Տարօնի Աշխարհն է, օտար բառեր գործածելու մեղքին մէջ կ'իյնայ, չնայելով որ այդ բառերուն համազօրները ունի իր բարբառը։ Եթէ օր մը ամբողջացուի հատորին անծանօթ բառերուն ցանկը, նոր եւ կենդանի բառերու գործածութիւնը թարմութիւն պիտի բերէ մեր լեզուին, որուն մէջ կան յոգնած ու մաշած բազմաթիւ բառեր, անզօր արտայայտելու շատ անգամ փափաքուած իմաստը։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՎՐԻՊԱԿ.— Նախորդ յօդուածիս մէջ Ա. սիւնակ վերջին տող *Ռես Մարտիրոս*, պիտի ըլլայ՝ Աբօ Մարտիրոս։ Բ. սիւնակ, Բ. պարբերութեան մէջ *դաստարանքի*, պիտի ըլլայ՝ տառապանքի։ Գ. սիւնակ, *Օրսպոյի*՝ պիտի ըլլայ Դսպոյի։

Լիտվինոֆ կը վերադառնայ. — Խորհրդային արտաքին գործավարը որ ներկայիս, արձակուրդով կը գտնուի արտասահման, Մոսկու պիտի վերադառնայ վաղը։ Լիտվինոֆ պիտի անցնի Պերլինէն, ուր խորհրդակցութիւն պիտի ունենայ Պերլինի ռուսական դեսպանին հետ։

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ, 11 յուլիս.— Հայ Գիւղատնտեսականը՝ լուռ ու մունջ՝ բոլորեց իր տասնամեակը։

Ո՛չ ծափ եւ ո՛չ ծնծղայ։

Ո՛չ հանդէս եւ ո՛չ փառաբանութիւն։

Մամուլներու մէջ կորսուած մանիշակի չափ՝ համեստ է ան, բայց ունի առանձին կեցուածք մը՝ բոլորին հանդէպ, նման յաղթանդամ կաղնիին, որ իր կայծքարային արմատներովը կը պատռէ ժայռերը եւ իր պնդակազմ բազուկներով կ'անգոսնէ փոթորիկները։

Աչա մեր տասնամեայ հաշուեկշիռը՝ իր համառօտ գիծերովը։

Զինադադարէն ետքը 120 մասնագէտներ Ղալաթիոյ Ազգ. Ժողովի սրահին մէջ՝ հաւաքուելով, հիմնեցին Հայ Գիւղատնտեսականը, ներդաղթէն՝ ետքը, Հայաստանի մէջ դաշն Հայ Հողագործական կուսակցութեան վերածելու պայմանով։

Հայ Գիւղատնտեսականը՝ փափաքելով օգտագործել փոխանցման շրջանը, Պոլսոյ թաղերուն մէջ հաստատուած 40 որբանոցներէն 250 ուսումնատենչ պատանիներ զատելով, Արմաշի մէջ հիմնեց Գիւղատնտեսական Որբանոց մը՝ մասնագէտ ուսուցիչներու ընտիր կազմով մը։ Քէմալական արշաւին պատճառով, այս վարժարանը կարճ կեանք մը ունեցաւ։

Ցետոյ Արմաշի Գիւղատնտեսական որբանոցը իր ուսուցիչներով փոխադրուեցաւ Հայաստան, ուրկէ ալ, ներկայ ռէժիմին հաստատումէն ետքը, իր ամբողջ կազմով վերադարձուեցաւ Պոլիս։

Անոր վրայ Հայ Գիւղատնտեսականը որոշեց այս արմաշական ուսանողներու էն ուշիմները զետեղել Միացեալ-Նահանգներու եւ Եւրոպայի մասնագիտական վարժարաններուն մէջ։ Հայ Գիւղատնտեսականի այս ուսանողական առաքելութեան տասնամեայ արդիւնքը եղած է հետեւեալը։—

Նիւ Եորքի Քորնէլ համալսարանի երկրագործական գոլէճէն ունեցած ենք հինգ շրջանաւարտներ, որոնք այսօր կը պաշտօնավարեն Հայաստանի մէջ։

Ֆլօրիտայի համալսարանէն ունեցած ենք երկու շրջանաւարտներ, որոնց մէկը Ալապամայի Բազմարուեստեան ճեմարանին մաթեմաթիքի ուսուցիչ կարգուած է, իսկ միւսը կը կատարելագործէ իր մասնագիտութիւնը։

Հարաւային Տէքըզթայի Երկր. Գոլէճէն ունեցած ենք մէկ շրջանաւարտ, որ այժմ Մէրիկոյի կաթնատուններուն տեսուչն է։

Քոլորատոյի պետական Երկրագործական գոլէճէն ունեցած ենք հինգ շրջանաւարտներ, որոնց մէկը նոյն գոլէճին անասնաբուժական ճիւղին մէջ դասախօս կարգուած է, իսկ միւսները կը կատարելագործեն իրենց ուսումը։

Այօվայի երկրագործական եւ մեքենագիտական գոլէճէն ունեցած ենք չորս շրջանաւարտներ, որոնց մէկը կը պաշտօնավարէ Հայաստանի մէջ, երկրորդը քիմիաբանութեան օգնական ուսուցիչ կարգուած է Միննէզօթայի համալսարանին, իսկ վերջին երկուքը կը կատարելագործեն իրենց մասնագիտութիւնը։

Նիւ Եորքի Սիրաքուզի համալսարանէն ունեցած ենք շրջանաւարտ մը, որ կը կիրարկէ իր մասնագիտութիւնը։

Քոլորատոյի Պետական Գոլէճը կը հետեւին երկու ուսանող, Ֆլօրիտայի համալսարանին՝ մէկ ուսանող, Ալապամայի Բազմարուեստեան ճեմարանին մէկ ուսանող, Հիւսիսային Քարօլայնի Երկրգ. գոլէճին՝ մէկ ուսանող, Թէքսասի համալսարանին՝ մէկ ուսանող, Շիքակոյի Լէվիս հաստատութեան մէկ ուսանող, Ուքքանսէնի համալսարանին՝ մէկ ուսանող, Պօսթընի ելեկտրական վարժարանին՝ մէկ ուսանող, Մասաչուսէցի Թէքնօլօժի հաստատութեան՝ մէկ ուսանող, Ուօյմինկի համալսարանին՝ երկու ուսանող, Միչիկանի գոլէճին՝ մէկ ուսանող, Ութանի Երկր. գոլէճին՝ երկու ուսանող, Նիւ Եորքի Լոնկ Այլընտի Երկրգ. վարժարանին՝ երկու ուսանող եւ Նիւ Եորքի պետական երկրգ. վարժարանին՝ երկու ուսանող։

Այս կերպով Միացեալ Նահանգներու վարժարաններէն կ'ունենանք 19 շրջանաւարտ եւ 21 ուսանող։ Գումար 40։

Ֆրանսայի մէջ, Մոնփելէի, Մամիրօլի, Նանսիի, Վալապրի եւ Փարիզի երկրագործական, կաթնաբանական, այգեբանական եւ ծխախոտի ճարտարարուեստի վարժարաններէն ունեցած ենք 19 շրջանաւարտներ, որոնք բոլորն ալ կը մնան Ֆրանսա, սպասելով որ բացուին հայրենիքի դուռները։

Ընդհանուր գումար՝ 52, որոնց 31ը շրջանաւարտ եւ 21ը ուսանող են։

Աչա մեր գործը, գործ մը, որ ուրիշ որեւէ ուսանողական առաքելութենէ մը նուազագոյն, ամենաչնչին բռնելու ատիճան՝ նիւթական զոհողութեամբ մը ձեռք բերուած է։

Կոխած ենք արդէն մեր երկրորդ տասնամեակը, «Խրիմեան Գիւղատնտեսական Մատենաշար»ի մը հիմնումով, Հայ Երկրագործական Ժողովրդային Համայնագիտարանի մը հրատարակութիւնը գլուխ հանելու մասնաւոր առաջադրութեամբ,

Մենք վերջացուցինք մեր խօսքը

Թողունք որ խօսին թուանշանները։

Պահ մը ամփոփուինք մենք մեզի։

Ջերմեռանդ ուխտաւորի մականը ձեռքին մէջ եւ մախաղը՝ ուսին վրայ, Հայ Գիւղատնտեսականը կը քալէ, կը քալէ անդադար, կը գծէր ցերեկ, իրեն նշանաբան ունենալով. «Միշտ ծառայել՝ առ յիշուելու»։

Բարի ճանապարհ քեզի, երիտասարդ ուխտաւոր։

Ուխտիդ մատաղ, քաջ ճամբորդ։

Խոյանքդ՝ զինուած հոգեկէն նուաճ զօրութեամբ, պողպատի անսասան կամքով եւ զրահուած սահման հաւատքով, պիտի պսակ յոյսերդ եռամեակդ ողջունելու մանաքանդ Արաքսի միացեալ ափերուն վրայ։

Կեանքդ դալար, անխոնջ տաւոր։

Հայութիւնը ուխտակից եւ ..կից քեզի։

«Հաւատք քո կեցուցին զքեզ»։

ԿԵԴ.Ը. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
Հայ Գիւղատնտեսական

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՒՐԻԱ

Սուրիահայ Օգնութեան Խաչի (Կարմիր Խաչ) վերջին տեղեկագրէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Օգնութեան Խաչը ունի 1.. մասնաճիւղեր որոնց շուրջ հ.. աքուած են մօտ 700 անդամ.. անդամուհիներ։

Իր առաջադրած նպատակն.. րու ուղղութեամբ, Սուրիահայ Օգնութեան Խաչը տարած է հ.. տեւեալ աշխատանքները.—

ԿՐԹԱԿԱՆ.— *Գրեթէ բոլո.. վայրերու մէջ մասնաճիւղեր.. իրենց տեղական հասոյթներո.. օժանդակած են իրենց տեղ.. դպրոցներուն։ Կեդր. Վարչու.. թիւնը օժանդակած է Տէր Զօր.. Արապփունարի, Թէլ Ապիյաթի, Ճարապլուսի, Հասիչէի եւ Գամ.. ըշլըի դպրոցներուն, Դամաս.. կոսի միացեալ վարժարանին.. Պէյրութի Ամանոս քէմփի Մեսրոպեան դպրոցին։ Թէլպր.. նորահաստատ հայ գիւղին մէջ.. կը պահեն ուսուցիչ մը։ Հասի.. չէի մասնաճիւղի աշխատանք.. եւ Կեդր. Վարչութեան օժան.. դակութեամբ կարելի եղած է.. շինել դպրոցի շէնք մը։ Հալէպի.. Ազգալ Թաղի, Սուրիացիներու.. Թաղի եւ Մէյտանի հայ նոր.. Թաղի մէջ ունին իրենց դըպ.. րոցները։*

Առողջապահական.— *Պէյրու.. թի Էշրէֆիյէ հայ թաղի անց.. եալ տարուան ջերմի համաճարակի առթիւ համաճարակի դէմ պայքարելու ծանր բեռը տարաւ Պէյրութի մասնաճիւղը եւ կարճ ժամանակի մը մէջ կարելի եղաւ առաջքը առնել հիւանդութեանց։ Զանազան շրջաններու օգնած է որ եւ է դեղօրայքով եւ ղրկած հիւանդապահներ եւ հիւանդապահուհիներ, հիւանդները խնամելու համար։*

Տնտեսական.— *Պէյրութի մասնաճիւղը ունեցած է աշխատանքի գրասենեակ մը, որ*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

I.— ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Մանուկ հասակէս, ճակատագիրը զիս դէմ առ դէմ բերաւ Ապտիւլ Համիտի վարչաձեւին, Թուրքիոյ պատմութեան ամէնէն հետաքրքրական դէպքերով հիւսուած շրջանին տխուր, ողբերգական եւ արիւնոտ շարժումներուն, ու զիս նետեց անոնց մէջ։

Հիճրէթի 1283 թուականին դեռ նոր թեւակոխած էի 12րդ տարիս։ Այդ ատեն հայրս, որ Պաթումի ազնուականներէն Ալի աղայի գերդաստանէն Սատըք էֆէնտիին զաւակն է, ոստիկանութեան կը մտնուի այն ամբաստանութեամբ թէ անդամ է Եէնի Օսմանլըլար միութեան, ու կը ձերբակալուի ուրիշ ծանօթ բազմաթիւ դէմքերու հետ։ Նախ ուզելով տեսնելով հայրս բանտին մէջ, յետոյ զայն ազատելու խելքով, գացի ոստիկանատան դուռը, սորվեցայ տեղը, ճանչցայ զայն։

Ճակատագիրը ի՜նչ տարօրինակ խաղ որ, այս առաջին հանդիպումս, Ոստիկանական Դրան, Ոստիկանական Նախարարութեան հանդէպ խոր երկիւղ, զգուանք ու խորշանք արթնցնելով, եւ այնուհետեւ զանազան դէպքեր այդ պժգանքս աւելցնելով հանդերձ, օրին մէկը ոստիկանական նախարարն եղայ Ապտիւլ Համիտի, զոր կ'ատէի Ոստիկանական Դրան պէս։

Հօրս ձերբակալութենէն սկսեալ, մինչեւ այն օրը, երբ գրեթէ բանի զիս ոստիկանական նախարար ըրին, կեանքս անցաւ մեծ դէպքերու մէջ, խմորուեցաւ այդ դէպքերուն հետ։

Հօրս եւ իր ընկերներուն հետ պահ մը նոյն աքսորավայրին մէջ ապրեցայ, ազատութիւն-բռնապետութիւն պայքարին մասնակցեցայ, Նամըք Քէմալի հետ բարեկամութիւն հաստատեցի, հրապարակագրութիւն ըրի, մինակս «Հիւլասայի Էֆքեար» թերթը հրատարակեցի, պալատին դէմ կռուեցայ, ոստիկանութիւնը խայտառակեցի։ Բոլոր այս պայքարներս երկար եղան եւ յուզումնալից անցան, յաճախ շատ վտանգաւոր։

Մտնելով քաղաքապետութեան դիւանը, յետոյ բուն իսկ քաղաքապետութեան մէջ, ականատես դարձայ վարչաձեւին կաշառակերութեան ու զեղծարարութեան խայտառակ երեւոյթներուն։ Նոյնիսկ իմացայ որ թագաւորին մեղսակցութեամբ կաշառակերութիւնը սկսած էր պալատին դուռնէն։

Պահ մը քաղաքապետութեան կաշառակերներուն դէմ պայքարս դադրեցնելու համար, զիս Բերայի կառավարիչ անուանեցին։ Այստեղ ալ ստիպուեցայ կռուիլ ուրիշ տեսակ աւազակութեան եւ գողութեան ցանցի մը դէմ, պալատին լրտեսներուն դէմ, հետապնդել օտար պետութեանց միջամտութենէն ուժ եւ համարձակութիւն գտած քաղաքական եւ ոչ-քաղաքական «չէթէ»ները։

Վերջապէս 1307 թուականին, գլխիմ է ամուռ տասնին քուրպան պայրամին առաջին օրը, զիս կոչեցին ոստիկանութեան Նախարարութեան։

Ամենայն մանրամասնութեամբ և օրը օրին միտքս են դեռ բոլոր այն դէպքերը, որ տեղի ունեցան 1283 թուականէն սկսեալ, — երբ ոստիկանատան դրան մէջ հայրս տեսնելու գացած օրս, խոժոռ դէմքով մը յանդիմանեցին ու վռնտեցին զիս, — մինչեւ ներկայ օրերը, — դէպքեր, որոնք երբեմն շիւղի մը պէս քշեցին զիս իրենց առջեւն առած, դէպքեր զորս երբեմն անձամբ վարեցի իրենց գլուխն անցած։

Այս յիշատակներս հրատարակութեան տալով, կը կարծեմ թէ ազգիս կը մատուցանեմ վերջին ծառայութիւն մըն ալ։

Որպէսզի իմ ազգս խորապէս ճանչնայ Ապտիւլ Համիտի շրջանին տկար վարչաձեւը, աւելի ճիշդը՝ անվարչագիտութիւնը, խայտառակութիւններն ու եղերական դէպքերը, պէտք է որ լսէ այնպիսի մէկու մը բերնէն, որ, ինծի պէս բացառիկ դիրքերու հասած ըլլալով, ծանօթ է ժամանակի դէպքերուն ու պատահարներուն եւ հաղորդակից ժամանակաշրջանի գաղտնիքներուն։

Բոլոր այդ դէպքերն ու գաղտնիքները պիտի պատմեմ իրենց կարգին։ Սայն նախ պիտի սկսիմ հայ յեղափոխական շարժման պատմութենէն, որ կեանքիս մէջ խորունկ հետք մը ձգեց, չափազանց զբաղեցուց զիս, երկրին ու ամբողջ աշխարհի ուշադրութիւնը գրաւեց, մեր պատմութեան արիւնոտ էջերը կազմեց, եւ այդ պատճառով աշխարհ ինծի տուաւ «Հայոց դահիճը» անունը։

Կը կարծեմ թէ յիշատակներուս հրատարակութիւնը պիտի լուսաբանէ հայ յեղափոխական շարժումները եւ, պատմութեան տեսակէտով, չափազանց օգտակար պիտի ըլլայ։ Վաղուան սերունդը դասեր պիտի գտնէ յուշերուս այն մասին մէջ եւս, որ չի վերաբերիր հայ յեղափոխական շարժումներուն, այլ միայն կը ներկայացնէ Ապտիւլ Համիտի վարչաձեւը։

(Շար.)

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Վերջին վիճակագրութեան համաձայն, յուլիս 1/ին, պաշտօնապէս արձանագրուած եւ նպաստ ստացող անգործներու թիւն է, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, 35830, որոնց 9052ը կիներ։ Այս թուականէն մէկ շաբաթ առաջ, նպաստընկալներու թիւն էր 35377, ուրեմն այս շաբթու 453ի յաւելում մը։

Յուլիս 11ին Փարիզ քաղաքը կը համրէր պաշտօնապէս արձանագրուած եւ նպաստ ստացող 14662 անգործներ։ Սէնի մնացեալ շրջաններուն մէջ 8958, ընդամէնը 23620, անցեալ շաբթու 23429ին, ուրեմն մէկ շաբթուան մէջ՝ 191ի յաւելում մը։

գործաւորականներու գործ գտնելու ուղղութեամբ ունեցած է օգտակար գործունէութիւն մը։

Բեկորներու ազատագրում.— Մինչեւ հիմա զանազան շրջաններէ ազատագրուած են յիսուն հայ բեկորներ եւ ապաստան գտած են Կ.Խ.ի մօտ, Հալէպի Զափահաս Որբերու շէնքին մէջ։

Սուրիահայ Օգնութեան Խաչին նիւթական գործառնութիւնները, մուտք եւ ելք, կը տեսնուին հետեւեալ տախտակին վրայ։

Մուտք Օսմ. ոսկին 100էն

Նախորդ շրջանէն փոխանցուած 5005 44։ Ամերիկայի Հ. Կ. Խ.ի Վարչութենէն 46,005, Տոկոս 1014։ Հանգանակութիւն, նուէր, հանդէս, վճարահանութիւն 7912,12։ Օտար բարեսիրական հաստատութիւններէ նպաստ, մուրհակ եւ անդամավճարներ 10,487.07։ Գումար 74,918.98։

Ելքի բաժնին մէջ, կրթական ծախքի գումարն է 28,672 ս. գ. Ընդհ. ծախք՝ 47,832 ս. գ.։ Պատրաստ դրամ՝ 13,703 ս. գ.։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Յուլիս 5ին կատարուեցաւ Ֆիլիպէի ազգ. վարժարանին հանդէսը։ Տնօրէն Պ. Կ. Ղազարոսեանի տարեկան տեղեկագրին համաձայն, դպրոցը այս տարի ունեցած է 691 աշակերտ մանչ եւ աղջիկ, 23 հոգի մեկնած են քաղաքէն, ու մնացած է 668 հոգի։ Ասոնց 150ը օգտուած են ձրի սեղանատունէն, որուն մօտաւորապէս 20,000 լեվա ծախսած է Տիկնանց Միութիւնը։ Այս տղաքը ձրի ստացած են նաեւ դպրոցի յատուկ բոլոր գրենական պիտոյքները։ Ազգատախնամը եւս 90 զոյգ կօշիկ հայթայթած է։

Դպրոցի աշակերտական գրադարանը որ 81 կտոր գիրք ունէր, այս տարի մեծ մասով տղոց յատուկ մանկավարժական գիրքերով օժտուած է, որոնց թիւը կը հասնի 317ի։

Այս տարուան արդիւնքը հանցեալ տարուանէն աւելի յաջող եղած է։Անցեալ տարի,589 աշակերտներէն 75ը կը կրկնէին իրենց կարգերը եւ 52 հոգի վերաքննելի էին։ Իսկ այս տարի, հակառակ աշակերտութեան թիւին յաւելման, 668 հոգիէն 74ը միայն կը կրկնեն եւ 56 վերաքննելի են։

Այս տարի նախակրթարանէն շրջանաւարտ կ'ըլլան 40 հոգի։

Անցեալ տարի տնօրէնը խոստացած էր հայերէնի մակարդակը բարձրացնել եւ հասցնել Պոլսոյ վարժարաններու աստիճանին։ Այս խոստումը իրականացած է այսօր։ Կրթ. տեսչութենէն արտօնութիւն ստացուած է որ վկայական տրուի այն աշակերտներուն որոնք հայերէնի մէջ յաջող քննութիւն կուտան։ Իսկ տղոց արձանագրութիւնները

հետզհետէ ժամանակին կը կատարուին ու ժողովուրդը կը վարժուի օրինաւորութեան։Այսպէս, 1928ի սկիզբը մինչեւ սեպտ. 15 արձանագրուած են 100 հոգի մօտաւորապէս, 192ի սեպտ.ը 200 հոգի, իսկ այս տարի 500 հոգի։

ԽՈՐՀՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԻՆՉՊԷ՞Ս ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ ՑԱՐԸ

Գիտենք թէ Ցարը եւ իր ընտանիքը ինչպէս սպաննուեցան բոլշեւիկ գործակալներու ձեռքով, Էքաթերինպուրկի մէջ։ Վիլնոյի մէջ հրատարակուող թերթի մը խմբագրապետը սակայն, Մացքեւիչ, անգամ Լեհաստանի խորհրդարանին, այս անգամ բոլորովին նոր դրուագներ է որ կը պատմէ, հիմնուած ոչ թէ անուղղակի, այլ ուղղակի վկայութիւններու վրայ, զորս կը յայտարարէ վաւերական։ Պատմողն է մէկն այն չեկիստներէն, որոնք նախ արքայական ընտանիքը բանտարկելէ եւ անոր վրայ խիստ հսկողութիւն մը կիրարկելէ վերջ, դարձան անոր դահիճը։

Լեհական թերթին տնօրէնը Մացքեւիչ, այս տարուան ընթացքին, յաջողած է քանի մը ճամբորդութիւններ կատարել Ռուսիոյ մէջ։ Քազանէն Մոսկուա շոգեկառքով ճամբորդութեան ընթացքին, ծանօթացաւ Մաքքիստան անունով մէկու մը, որ նախապէս Թունդ բոլշեւիկ էր, քանի մը անգամ վիրաւորուած քաղաքացիական կռիւներու ընթացքին, եւ կարմիր բանակի նախկին պետէն՝ Տրոցկիէն նուէր տրուած ծխախոտի ոսկի տուփ մը ցոյց տուաւ իրեն հպարտութեամբ։

Մաքքիստան խոստովանեցաւ Մացքեւիչի թէ ուղղակի մասնակցեր էր Ցարին արքայական ընտանիքին սպաննութեան։

Մաքքիստան կը պատկանէր 12 հոգինոց չեկիստական խմբակի մը որ պիտի սպաննէր ցարական ընտանիքը։ Մանրամասնօրէն պատմեց սպանութեան դրուագները ինչպէս նաեւ նախընթաց դէպքերը։ Այս մարդուն պատմութիւնը այնքան յստակ ու կապակից է որ դժուար կը թուի զայն կասկածի ենթարկել։

Սպանութեան իրիկունը,արքայական ընտանիքի հսկողութեան յատկացուած չեկիստներու պետը, հեռագիր մը ստացաւ Էքաթերինպուրկի Խորհուրդի նախագահէն Պելոպորոտոֆէն, որ կը գտնուէր Պամինոֆի ճակատը, քաղաքէն 50 վերստ հեռու։

Հեռագիրը կը հաղորդէր թէ Բըշնամին, այսինքն չեխօսլովաք զօրքը կը յառաջանար անդիմադրելի կերպով եւ կը վերջանար հետեւեալ բառերով.— «Սոխպողաբար գիմեցէք անհրաժեշտ միջոցներուն»։

Չեկիստ խմբակին պետը՝ Կրիլքա Սօքուրուքոֆ հաւաքեց իր մարդերը, անոնց հետ տեսակ մը խորհրդակցութիւն ունենալու համար։ Խորհրդակցութիւնը երկար չտեւեց։ Որոշուեցաւ վերջացնել անոնց գործը։ Ու որոշումը գործադրուեցաւ։

Երբ յաջորդ առտուն հասաւ Պելոպորոտոֆ եւ իմացաւ արքայական բանտարկեալներու գլխուն եկածը, կատաղի զայրոյթի մը մատնուեցաւ եւ մեծ սպառնալիքներ կարդաց չեկիստներուն գլխուն։

Մաքքիստանի պատմածին նայելով, Եուրովսկին չէր որ ղեկավարեց ցարական ընտանիքին սպանութիւնը, ինչպէս կը հաւաստէ Սոքոլոֆ իր գրքին մէջ։ Եուրովսկի իբր ականատես միայն ներկայ էր սպանութեան։ Միւս կողմէ, հակառակ մինչեւ այսօր ըսուածներուն, Մաքքիստան վճռապէս կը հաստատէ թէ որեւէ մահավճիռ չէ կարդացուած ցարին, եւ թէ այս վերջինը, նախ քան իր սպանութիւնը մէկ խօսք իսկ արտասանելու ժամանակ չէ ունեցած։ Ամէն ինչ կատարուեցաւ անակնկալ կերպով, եւ արքայական բանտարկեալները չզգացին նոյնիսկ իրենց սպառնացող վտանգը։

Կէս-գիշերին, չեկիստներու պետը Սօքուրուքոֆ արթնցուց ցարը եւ անոր ընկերը եւ անոնց հրամայեց իջնել տան նկուղը՝ այն պատրուակով թէ յարկը ուր կը բնակէին, ապականած էր։ Թերեւս անոնք նախզգացին թէ բան մը տեղի պիտի ունենար. սակայն իրենց մտահոգութիւնը երբեք չյայտնեցին։ Չեկիստները կ'ուզէին սակայն խնայել ցարին ծառաներուն եւ անոր բժիշկին Պոթկինի։ Մարդկային զգացումներով չէր որ կ'ուզէին այսպէս ընել։ Այլ որովհետեւ, աւելի դիւրին էր 8 հոգի սպաննել, քան թէ 12 հոգի։

Չեկիստներն ուրեմն առաջարկեցին ցարին ծառաներուն որ տունէն դուրս ելլեն. սակայն անոնք կ'ուզէին մնալ իրենց տէրերուն մօտ եւ այս կերպով իրենց ձեռքով իսկ ստորագրած կ'ըլլային իրենց մահավճիռը։

Ցարը, ցարուհին, անոնց աղջիկները եւ ծառաները, որոնք պառկեր էին նկուղներուն մէջ, նորէն արթնցուցին առտուան ժամը 4ին։ Բոլորն ալ գիշերանոցով էին։ Եւ անմիջապէս, առանց որեւէ խօսք փոխանակելու, չեկիստներն սկսան հրազէնով սպաննել զանոնք։

Ամէնէն առաջ, ցարը ինկաւ։ Անոր թեւերուն մէջ չէր գահաժառանգը, ինչպէս կը պատմեն առհասարակ։ Մեծ դքսուհիներէն մէկուն ուսը ծակած էր գնդակով մը։ Երկրորդ հրացանաձգութիւն մը զայն տապալեց։ Ստիպուեցան 4 անգամ կրակել գահաժառանգին վրայ, որ այն ատեն միայն ինկաւ, երբ գնդակ մը ծակեց անոր գանկը։ Ցարին աղջիկներէն մէկուն կուրծքին վրայ, չեկիստները երեւան հանեցին բաւական գոհարեղէն։

Ցեռոյ անոնք հաւաքեցին սպանեալներուն զգեստները եւ դիակներուն հետ, զանոնք փոխադրելէ յետոյ ամայի անկիւն մը, այրեցին բոլորը։

Մաքքիստան կը պնդէ թէ որ և է ատեն չեկիստները սուինի չդիմեցին, վերջ տալու համար իրենց զոհերու կեանքին։

Ցարին եւ իր ընտանիքին գլխակիցման մասին, Մաքքիստանի պատմութիւնը բոլորովին կը համապատասխանէ Սոքոլովի պատմութեան։

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՐԺԷ ԵՂՈՒՆԳԸ ԿԱՄ ՍԻՐԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Փարիզի քաղաքային դատարանը վերջերս, դատի մը առթիւ, մէկ սանթիմեդր իգական մազի գինը կորեր էր 117 փրանք։ Իսկ այս անգամ, ստիպուած է կորելու կնոջ մը եղունգին գինը։

Ահա պատմութիւնը։Փարիզցիգործարանատիրոջ մըկինըորվերջերսօդափոխութենէ վերադարձերէր գնաց իր սափրիչին, արդուզարդի թարմութեամբ ներկայանալու իր բարեկամներուն։ Երբ սափրիչը իր գործը աւարտեց տիկնոջ գլխուն վրայ, կարգը եկաւ եղունգներուն։

Սափրիչ օրիորդ մը սկսաւ սովորական հոգածութեամբ զբաղիլ տիկնոջ փափուկ մատներուն վրայ։ Սակայն օրիորդին միտքը ուրիշ տեղ էր։ Սրտին խորը մեծ վիշտ մը տեղաւորուեր էր ու կը կրծէր զինքը. իր բարեկամը կոպտօրէն լքեր էր զինքը ու խնամելով մէկտեղ տիկնոջ մատները, կ'ողբար ու կ'անիծէր բախտը որ իրեն ներկայացուցեր էր ապերախտ մարդը։Օրիորդին ցաւը այնքան մեծ էր որ, տիկինը չհամարձակեցաւ որեւէ դիտողութիւն ընել, երբ օրիորդը իր գործիքով, երեք անգամ կճեց իր մատները։

Տիկինը կրկին վերադարձաւ ծովեզր, ուր օդափոխութեան էր գացեր։ Սակայն, շատ չանցած նշմարեց որ սափրիչ օրիորդին վիրաւոր սէրը աղետալի հետեւանքներ ունեցեր էր իր մատներուն վրայ։ Եղունգները խնամած պահուն, զանոնք կտրեր էր արմատէն...

Տիկինը դատի դիմեց. դատարանը հրահանգեց բժշկական քննութիւն Դատական բժիշկը տիկնոջ իւրաքանչիւր մատները ենթարկեց քննութեան եւ հաստատեց երեք եղունգներու մահը։

Սակայն ամիսներ յետոյ, երբ դատավարութիւնը տեղի կ'ունենար սովորական արագութեամբ, այսինքն շաբթէ շաբաթ ձգձգումներով դատական բժիշկը ստիպուեցաւ երկրորդ քննութիւն մը եւս կատարել ու այս անգամ նոր տեղեկագրով մը հաստատել թէ մեռած եղունգները յարութիւն կ'առնէին։ Գացածներուն տեղ նորերը կուգային..։

Դատը ուրեմն այս տեղուանքն է։ Տիկինին փաստաբանը կը պահանջէ յիսուն հազար փրանք մեռած եղունգներուն համար։ Իսկ սափրիչին փաստաբանը կը մերժէ սանթիմ վճարել, առարկելով թէ տիկնոջ վնասը հատուցուած է արդէն Բնութեան կողմէ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԱԼՆՈՅ-ՁՈՐՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անցեալ կիրակի արուարձանի մը պարտէզին մէջ տեղի ունեցաւ Սալնոյ-Ձորցիներու դաշտահանդէսը։

Հրաւիրուած էին բազմաթիւ հայրենակցական Միութիւններ, որոնք ժամանակէն առաջ լեցուցած էին ընդարձակ պարտէզը։

Հազարի չափ հայրենակիցներ եկած էին իրենց յարգանքի բաժինը մատուցանելու այն շարք մը յեղափոխական առաջնորդներուն եւ հերոսներուն որոնց մասին կամ շատ քիչ խօսուած է կամ բնաւ խօսուած չէ։

Նախագահի բացման խօսքէն յետոյ, Պուլվար-Օտտոյի վարժարանի սկաուտները բեմ հրաւիրուեցան եւ շատ մը ազգային եւ ժողովրդական երգերով եւ արտասանութիւններով առաջին իսկ առթիւ բացին խանդավառ եւ սիրալիր մթնոլորտ մը։

Ապա բեմ առաջնորդուեցան Սալնոյ-Ձորցիներու երախաները, որոնք նոյնպէս իրենց արտասանութիւններով եւ երգերով աւելցուցին հանդէսին փայլը։ Օրիորդ Անժէլ Վարդանեան երգեց «Բարձր սարեր» եւ ուրիշ երգեր։

Օրուան բանախօսը, Պ. Ազգին Մարտիրոսեան, շեշտեց թէ Սալնոյ-Ձորի (Բաղէշ) Հայրենակցական Միութիւնը այսօր կը տօնէ իր հերոսներու անզուգական մարտնչումները։ Սալնոյ-Ձորն ալ ունեցած է իր հերոսները, որոնք մեծամեծ հրաշագործութիւններով եւ յեղափոխական անխառն հաւատքով ու հերոսական անձնուրացութիւններով իրենց արժանավայել տեղերը գրաւած են մեր ազատագրական շարժումին մէջ, Թուեց անունները.— Սերոբ Աղբիւր, Աշոտ-Երկաթ, Տելեմաք, Դանիէլ, Զուլումաթ, Սօսօ եւ ուրիշ շատեր։

Իւրաքանչիւրին կեանքի ու գործունէութեան մասին, մէկ-մէկ դրուագներ տալով նկարագրեց այն դժնդակ պայմանները որոնց ենթակայ էին Սերոբ Աղբիւրներ, Զուլումաթներ ու փալապեխ Կարապետներ։ Յիշեց թէ այդ 20է աւելի հերոսներէն մաս մը մասնակցած են հայ-թաթարական կռիւներուն, մաս մը Պարսկաստանի սահմանադրական պայքարին, ուրիշներ ալ հայդուկային բազմաթիւ կռիւներու եւ կամաւորական շարժումին։

Օր. Մանուշ Մարտիրոսեան երգեց «Ես սարէն կուգայի», «Բէլէ, բէլէ»ն ծափեր խլելով։

Աճուրդի դրուեցաւ Խրիմեանի, Սեբաստացի Մուրատի, Սերոբ Աղբիւրի եւ ուրիշ հերոսի մը մեծադիր միացեալ նկարը, որ ապահովեց հազար փրանքէ աւելի գումար մը։

Խումբ մը երիտասարդներու կողմէ բեմադրուեցաւ «Պաշտօնս խումբալ է»։ Քանի մը երիտասարդներ արտասանեցին հատընտիր ոտանաւորներ եւ փանթէզիներ։

Ապա սկսաւ հանդէսին վերջին մասը։ Հայրենի յիշատակները դեռ վառ պահող Սալնոյ Ձորցիները չէին մոռցած բերել նաեւ իրենց «զուռնան» ու «նաղարան» (թմբուկ), որ կրկնապատկեց հանդիսականներու խանդավառութիւնը։

Քոչարին, Մշու, Իրըռն ու Փօսբօուին, Լուտկին ու Զօրղէն սկսան տիրապետել հրապարակին։ Մինչեւ ուշ երեկոյ, հանդիսականները կապուած մնացեր էին հանդիսավայրին։

Ապրի՜ն Սալնոյ-Ձորցիները։

Հանդիսական մը

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Հ. Մ. Ը. Մ. կը պատրաստուի տալ ֆրանսահայ տարեկան ընդհ. մարզահանդէսը, Սեպտեմբերի սկիզբը Փարիզի մէջ։ Բոլոր հայ մարզիկները կը հրաւիրուին պատրաստուիլ։

Նախափորձերը տեղի կ'ունենան ըստ սովորութեան, ամէն կիրակի առաւօտ, C. A. Montrougeի դաշտը, Porte d'Orléans, Stade Buffaloի ետին։ Անոնք որ չեն կրնար հոն երթալ, կրնան իրենց փորձերը կատարել մօտակայ ֆրանսական մարզարանի մը մէջ։

Արձանագրուելու համար դիմել բերանացի կամ գրաւոր, մինչեւ Օգոստոս 30, ժողովնիի, 12 Passage du Caire, Paris (2e). Հեռաձայն Central 72—75։

Մարզական յանձնախումբ

ՓՈԹՈՐԻԿ ՈՒ ԿԱՐԿՈՒՏ

Վրաստանի եւ Հայաստանի վրայէն սաստիկ փոթորիկ մը անցաւ յուլիսի առաջին շաբթուն։ Վրաստանի մէջ կ'ըսեն թէ մօտ 50 տարիէ ի վեր տեսնուած չէր նման փոթորիկ մը, որ տեւեց 8 ժամ։ Տեղատարափ անձրեւէն ջուրերը բարձրացան գետերուն մէջ։

Հայաստանի մէջ, Ղուրղուղուլիի շրջանի աշուոր կարկուտէն յետոյ, յուլիս 4ին կարկուտ տեղաց նաեւ Լենինականի մէջ։ Փճացաւ 150 հեկտար ցորենի ցանքը։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՋՈՒԱՐԹՆՈՑ, Բ. Տարի, Թիւ 2։ Վերածուած՝ կիսամսեայ հանդէսի։ Գին 2ուկէս փրանք։ Արտասահման 4 փրանք։ Հասցէ՝ Հ. Բալուեան, B. P. No. 50, Paris.

ԳԵՏՆԱՊԻՍՏԱԿԻ ՄՇԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ (պատկերազարդ) գրեց՝ Սեպուհ Ստեփանեան։ Խրիմեան գիւղատնտեսական մատենաշար, Թիւ 1։ Աղեքսանդրիա։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Աշնան երկուշաբթի առտու մը Արշամ յանկարծ գեղ եկաւ։ Առջի օրը քարոզ լսելու համար հոն գտնուած ըլլալուն, տէրտէրը զարմացաւ այս յանկարծական վերադարձին։

— Ինչ՞ր ըլլայ, հարցուց։

— Սարը երթանք, պատասխանեց վարժապետը խորհրդաւոր ձեւով։

Մէկտեղ ճամբայ ինկան։

Ա՛լ շատոնց ի վեր էր որ տէրտէրը իր գրատունը թաքստոցի մէջ ծածկելու պէտք չունէր, մանաւանդ որ գրաբար Աստուածաշունչ մըն ալ աշխարհաբարով փոխանակած էր։ Բայց սարը խորհրդաւոր Քօրեքն էր, ուր պատանի Գաբրիէլը երազած, խորհած ու մարդ եւ հայ եղած էր։ Հոն կ'երթար, մինակ կամ իրեններովը, ամէն ատեն որ Եհովայէն ներշնչուելու պէտքը կը զգացուէր։ Այդ օրն ալ գացին սարին կատարը հանգչեցան, աշնանային հեշտ արեւով արբշիռ։

— Երեւէդ կը տեսնուի որ հրճուանքի մէջ ես։ Ուրախ լուրեր ունենալու ես, հարցուց տէրտէրը։

Վարժապետը ծոցէն ծրար մը հանեց, թուղթի մը մէջ փաթթուած, ու խնդալով, երկնցուց տէրտէրին որ.

— Ի՞նչ է, հարցուց։

— Բա՛ց, տե՛ս, ըսաւ։

Բացաւ։ Լրագիրներ էին, մէջէն ծալլուած։ Պոլսոյ թերթերը կը ճանչնար. ատոնց ձեւն ու տառերը իրեն անծանօթ էին։

— Դարձո՛ւր, մէջը դարձո՛ւր, ըսաւ վարժապետը անհամբեր։

Դարձուց կարդաց, ու զարմանքով դիմացինին երեսը նայեցաւ։

— Պոլիս ասանկ բանե՞ր կը հրատարակուին, հարցուց ապշած։

— Պոլիս չեն հրատարակուիր. Եւրոպա։ Ուշադիր նայէ՛։

«Արմէնիա»ին առաջին թիւերն էին։

Տէրտէրը սկսաւ բարձրաձայն կարդալ, արագ արագ, լափելով։ Ու վարժապետը որ զանոնք քանի մը անգամ կարդացած էր, հիմակ նորէն յափշտակուած մտիկ կ'ընէր բարձրաձայն ընթերցումը։ «Պատերազմի շեփո՛ր, մարտորատ զոռո՛ւմ», գոչելով, ընթերցումը յաճախ կ'ընդհատէր։

Տէր Յուսիկ թէեւ ինքզինքը կը զսպէր, բայց վարժապետէն ոչ նուազ յափշտակուած կ'երեւար։ Այդ բոպէին՝ իր աչքերուն առջեւէն կ'անցնէին ուրուականներն հայ հերոսներու, Եղիշէէն մինչեւ Րաֆֆի։

— Ուրեմն, ա՛լ գործի ժամը հնչած է, հարցուց։

— Հնչած է, հնչած է, պոռաց վարժապետը, խանդավառ հոսհոսութեամբ։

Ու «Արմէնիա» մը առնելով համբուրեց զայն, տէրտէրին ալ համբուրել տուաւ։ Եւ օդին մէջ բարձրացնելով.

— Ա՛խ, դրօշնիս, գոչեց։

— Ու զինուորը, զէնքը ո՞ւր են, հարցուց տէրտէրը զգածեալ ձայնով։

Վարժապետը պաղած մնաց։

Տէր Յուսիկ ժայռի մը կռթնած կեցաւ, համրիչը հանեց. կը քաշէր ու կը մտածէր, մերթ երկինք, մերթ շուրջը դիտելով։ Արշամ՝ ճակատը շփշփելով կ'երթար կուգար։ Քառորդ ժամու մը մտածկոտ լռութենէ յետոյ.

— Բարեկամս, ըսաւ տէրտէրը մեղմաձայն, ժողովուրդը պատրաստենք։ Դրօշին տակ՝ բանակ, շեփորի գոռումին՝ զէնք պէտք է։

Ու պարզեց երկար ատենէ ի վեր յղացած խորհուրդները. «ապաշխարանքի գանձանակի մը», «ապաշխարանքի աղօթքներու» համապատասխան ծրագիրները վարժապետին հաւանութեանը ենթարկեց։ Երիտասարդին պատասխանը տէրտէրոջ ճակտին տակ համբոյր մը եղաւ։ Քանի մը շաբաթ ետքը՝ Արշամ իր ամբողջ մէկ ամսականը, ու տէր Յուսիկ հունձքին վրայէն ինչ որ կը մնար՝ «Արմէնիա»յի կը հասցնէին խանդավառ նամակով մը։

Տարի մը յետոյ՝ երբ ապաշխարանքի գանձանակէն արդիւնքովը առաջին հրացանը գնուեցաւ, տէրտէրը այս անգամ վարժապետը սարը հրաւիրեց, թերթերն ալ մէկտեղ բերել խնդրելով։

— Դրօշդ պարզէ՛ նայիմ, ըսաւ։

«Արմէնիա»ն օդին մէջ սաւառնեցաւ գաւազանի մը ծայրէն։ Տէրտէրը հրացանը վեր առաւ ու.

— Այս լեռները, աղաղակեց, շա՛տ լսեցին հայ մայրերու լացերը...։

Արշամ մէկէնիմէկ տրտմաթախիծ ձայնով սկսաւ գեղգեղել.

Դու զո՛վ խնդրես մայր իմ անուշ—

Ու տէրտէրը՝

ե՛կ, մի դողար, մօտեցիր ֆոս—

շարունակեց։ Եւ այսպէս լալտգին մէկմէկ տող փոխսացին։ Եւ յանկարծ երկուքը միասին որոտացին.

Թրքաց մայրեր Թող լան ու դուն

Ուրախ լուրեր տար ի մեր տուն.

Եւ առաջին գնդակը սուրաց.

— Թո՛ղ գնդակը ասկէ ետքը Թրքաց մայրերը լացնէ։

Վարժապետը հրացանը առաւ եւ երկրորդ գնդակն ինքն թըռցուց։

Տէրտէրը՝ հրացանը ուսը, վարժապետը՝ «Արմէնիա»ն ձեռքը— մտքին ու բազուկին միութեան խորհրդանշանը— սարէն վար կ'իջնէին, հոգւով ջլապինդ, մարմնով ջլապինդ։ Ճամբան տէր Յուսիկ յիշեցուց այն օրը, ուր գող կատուի մը պէս վախկոտ, այդ միեւնոյն սարն ելած էր, հոն իր գրքերը թաքցնելու համար։ Եւ հիմա՞կ։

—Ա՛խ, ես քեզի մատաղ սուրբ Մեսրոպս, կ'ըսէր, եթէ աս գրքերը դուն մեզի պարգեւած չըլլայիր, մենք ի՞նչ պիտի ըլլայինք։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

ռավարութիւնները կուտան «անկախութիւն» բառին: Այս բառը գործածուած Աւստրիոյ համար, կը գտնուի Ժընեւի փրոթոքոլին եւ Սէն-Ժերմէնի դաշնագրին 88րդ յօդուածին մէջ:

Ի վերջոյ Գերմանիոյ ներկայացուցիչը յայտնեց թէ «անկախութիւն» բառին իմաստին մասին ֆրանսական եւ գերմանական տեսակէտները նոյնն են:

Վիճաբանութիւնները կը շարունակուին:

Ալպանեւիտալական համաձայնութիւն մը

Իտալիոյ եւ Ալպանիոյ միջեւ ատենէ մը ի վեր տեղի ունեցող բանակցութիւնները յանգեցան երկու կողմերու միջեւ ելեւմտական համաձայնութեան մը կնքման: Իտալիա յանձն կ'առնէ 10 տարի շարունակ՝ Ալպանիոյ տալ տարեկան 10 միլիոն ոսկի ֆրանք, առանց տոկոսի:

Ալպանիա այս փոխառութիւնը պիտի վերադարձնէ այն ատեն միայն, երբ երկրին տնտեսական կացութիւնը եւ պետութեան գանձը թոյլ տան:

Այս գումարներուն գործածութիւնը պիտի կարգադրուի իտալեւալպան խառն յանձնախումբի մը կողմէ, որ պիտի գործէ ամբողջ փոխատուութեան շրջանին:

Քաղաքական շրջանակները կը հաւաստեն թէ հակառակ իր ելմտականերեւոյթին, այս համաձայնութիւնը կը կրէ քաղաքական հանգամանք, քանի որ կը ծառայէ աւելի եւս ամրացնելու Իտալիոյ ազդեցութիւնը՝ Ալպանիոյ վրայ:

Ռումանիոյ բոլշեւիկեան լրտեսութիւնը

Պրասովի մէջ երեւան հանուած բոլշեւիկեան լրտեսութիւնը հետզհետէ ծաւալ կը ստանայ:

Բազմաթիւ նոր ձերբակալումներ կատարուեցան Պուքրէշի մէջ: Ձերբակալուածներուն մէջ կայ սպայ մը, տեղակալի աստիճանով, բժիշկ մը եւ սպայ մը, որոնք խոստովանեցան թէ ամէն ամիս կանոնաւոր կերպով կը ստանային 8000 լէյ, հաղորդուած տեղեկութիւններուն փոխարէն:

Ձերբակալուածներուն մէջ ամէնէն աւելի շահեկան տեղեկութիւններ հաղորդած է հարիւրապետի մը հոմանուհին, որ նախապէս կինն էր հազարապետի մը: Այս կինը յայտնեց թէ ինչպէս լրտեսները իրենց տեղեկութիւնները կը հաղորդէին հարիւրապետին, որ զանոնք կ'ամփոփէր եւ մասնաւոր սուրհանդակի մը միջոցով կը ղրկէր Վիեննա:

Խռովութիւններ Սպանիոյ մէջ

Սեվիլի եւ ամբողջ նահանգին մէջ, ընդհ. գործադուլ յայտարարուեցաւ: Անցեալ շաբթու կռուի մը ընթացքին սպաննուած գործաւորի մը թաղումը կը կատարուէր: Ներկայ էին հազարի մօտ գործաւորներ: Թաղումէ դարձին, յուղարկաւորները փորձեցին խումբով մտնել քաղաքին մէկ թաղը: Կռիւ մը տեղի ունեցաւ, որուն ընթացքին սպաննուեցաւ ոստիկան մը, վիրաւորուեցան նաեւ երկու ոստիկաններ: Օգնական ուժեր հասան, որոնք անմիջապէս կրակ բացին ցուցարարներուն վրայ: Կռիւը երթալով սաստկացաւ, մինչեւ որ զինուորական ուժերու ժամանումով, եւ ցուցարարներու փախուստով վերջ գտաւ: Ցուցարարներէն մէկը մեռած է, 4ը վիրաւոր: 100ի մօտ անձեր ալ ձերբակալուած են:

Կարգը եկաւ Փարիզի դեսպանին

Փարիզի մէջ զրոյց կը շրջի թէ Ռուսիոյ դեսպանը Տովկալեւսկի, իր կարգին հրաման ստացած է վերադառնալու Մոսկուա:

Կը յիշուի թէ անցեալ ամսու վերջերը, Տովկալեւսկիի մէկ մօտաւոր ազգականը որ Փարիզի խորհրդային առեւտրական ներկայացուցչութեան պետերէն էր, նոյնպէս հրաման ստացեր էր վերադառնալու Մոսկուա: Բայց մերժած ըլլալով, ներկայիս հետապնդումներու ենթարկուած է:

Կ'ըսուի նաեւ թէ Փարիզի խորհրդային դեսպանին տեղ պիտի նշանակուի Սթոքհոլմի դեսպանուհին տիկին Քոլլոնթայ, որ կ'երեւի դիւանագիտական մեծ ընդունակութիւններ ցոյց տուած է:

Ֆրանկոռուսական բանակցութիւնները

Գրեր էինք թէ առեւտրական համաձայնութիւն մըկնքելու նպատակով ֆրանքոռուսական բանակցութիւնները յանգեր էին ֆրանսական եւ ռուսական արգելիչ հրովարտակներու ջնջման: Բանակցութիւնները շարունակելու եւ առ այդ՝ համաձայնութեան եզրեր պատրաստելու համար, ֆրանսական քննիչ յանձնախումբ մը՝ բաղկացած կառավարական պաշտօնատարներէ, առեւտրական ու ճարտարարուեստարան ներկայացուցիչներէ, մօտ ատենէն պիտի մեկնի Մոսկուա:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ռումբ մը պայթեցաւ.— Գահիրէի դատական նախարարութեան պալատին պարտէզներուն մէջ ռումբ մը պայթեցաւ: Մարդկային կորուստ չկայ: Այս արարքին հեղինակը տակաւին չէ ձերբակալուած:

Գերման դրամատուն մը սնանկացած.— Գերմանական Շրէօտէր դրամատունը սնանկացաւ եւ իր պահանջատէրերուն դիմեց համաձայնութեան մը գալու համար: 30 միլիոն մառքի դրամագլուխ ունէր: Դրամագլուխին մէջ մեծ բաժիններ ունէին անգլիական, ամերիկեան ու գերմանական հաստատութիւններ:

Մարախի ամպ.— Մարախի ամպեր նստած են Անդրյորդանանի հարաւային մասերուն վրայ. վախ կայ որ բերքերը ամբողջ փճանան:

Հնդկաստանի խռովութիւնները.— Մատրասէն Թայմզի թղթակիցը կը հաղորդէ թէ Պէնկալոռի վերջին խռովութեանց ընթացքին, վիրաւորներու թիւը կ'անցնի երկու հարիւրը:

Ցուցահանդէս մը.— Լէնինկրատի թանգարանին մէջ կազմակերպուած է հետաքրքրական ցուցահանդէս մը, Սթէնքա-Ռազինի յեղափոխութեան 260րդ տարեդարձին առթիւ: Ցուցադրուած առարկաներուն մէջ են Սթէնքա-Ռազինի եւ իր եղբօր մահավճիռը եւ ռուս յեղափոխութեան առթիւ, օտար դեսպաններու տուած տեղեկագրերը:

Կոկորդիլոսներու մէջտեղ.— Անգլիացի օդանաւորդ մը որ կը ծամբորդէր դէպի Նէտոպի, իր օդանաւով ինկաւ ճահիճի մը մէջ: Յաջողեցաւ դուրս ելլել օդանաւէն: Բայց նշմարեց որ պաշարուած է կոկորդիլոսի խումբէ մը: Ստիպուեցաւ հինգ ժամ անընդհատ ատրճանակ պարպել, օգնութիւն կանչելու համար, մինչեւ որ տեղացիները զինքը երեւան հանեցին ու փրկեցին դժուար կացութենէ մը:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերահաւաքական դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ: Կը խօսի ընկ. Մ. Գույումճեան: Նիւթ՝ «Յեղափոխութեան գաղափարը»,

Հ. Յ. Դ. Վիէնի Քրիստափոր խումբի ընկերները իրենց խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Կ. Ա. Մուրատեանի եւ իր կնոջ, իրենց փոքրիկն ԶԱՊԷԼԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

Այրի Տիկին Գ. Սարաֆեան, Պ. Գաբրիէլ Սարաֆեան, Պ. Ստեփան Պոլուպէյեան (Միլան), Այրի Տիկ. Նազիկ Այաթճեան (Պոլիս), Այրի Տիկին Ռաքէլա Ֆէնտիքեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Քանթարճեան, Այրի Տիկին Վերժին Մազլըմեան եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօրեղբօրորդւոյն, հօրաքրոջորդւոյն, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԳԱՌՆԻԿ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ

(ՆԱԽԿԻՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԻԶՄԻՐԻ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ յուլիս 18ին, շաբաթ երեկոյ, ժամը 5ին, 68 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, չորեքշաբթի առաւօտ, ժամը 11ին Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15, րիւ Ժան կուժօն: Հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. Միութեան իսի-լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին Սիամանթօվարուժան Գրադարանը փոխադրուած է 241 Rue J. J. Rousseau, եւ բաց է ամէն Բշ. եւ Եշ. իրիկունները ժամը 8—9:

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տիկին ԳԱՅԵԱՆէ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆր. պիտի յատկացնէ չքաւոր ընտանիքի մը:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ռըթէլ, Յ. Ա.— 35,
Նէօյեի, Իշխ. Ա.— 25,

EMPIRE Սփւզիբ-Հօլ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
23
ՅՈՒԼԻՍ
1931

23 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1627 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԻՇ ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Այս երկու խօսքն ալ՝ մեր միւս պաշտօնակցին, Աթէնքի «Նոր Օր»ին։

Միջին ճամբայ մը գտնելու ճիգին մէջ, «Նոր Օր»ը կը յանգի նորօրինակ եզրակացութեան մը։ Կը կարծէ գտած ըլլալ «Նոր հայեցակէտ մը, որ Թուրք յեղաշրջումը կը վերագրէ Թուրքիայէն դուրս և Թուրքէն դուրս պատճառներու»։ (27 յունիս)։

Մեր պաշտօնակիցը «շատ սովորական ու բացատրելի երեւոյթներ» կը համարէ Թուրքիոյ մէջ կատարուած փոփոխութիւնները, «որոնք յառաջդիմութիւն ենթադրել տալէ հեռու են»։

—«Եթէ չըլլար Մ. Քէմալ մը կամ ըսմէթ մը՝ Թուրքիա դարձեալ պիտի յեղաշրջուէր, Արեւմուտքին պիտի մօտենար ինքնաբերաբար, իր ազգային գոյութիւնը ամուր հիմերու վրայ դնելու համար, Թուրք յեղաշրջումը ուրեմն՝ Թուրք լուսաւոր մտաւորականութեան առողջ ըմբռնումներուն ու յառաջդիմական ցանկութիւններուն հետեւանքը չէ, այլ աշխարհի հիմերը ցնցող աննախընթաց պատերազմին՝ բարոյական, քաղաքական, ընկերային ու յեղափոխական ըմբռնումներու վրայ ունեցած անդրադարձումներուն»։

«Նոր Օր»ի համար «պատմական փաստ է որ քէմալականները ոչ մէկ ծրագիր չունէին, յեղափոխական ոչ մէկ դաւանանք ընդունած չէին, երբ պատահականօրէն գործի ձեռնարկեցին Անատոլուի մէջ»։

Այս չափազանց կտրուկ վճիռը անշուշտ պիտի յանգէր նոյնքան տարօրինակ եզրակացութեան մը.

— «Ուրեմն Թուրք յեղաշրջումը յեղափոխութեան մը մեծարժէքը չունի ոչ բովանդակութեամբ, ոչ ալ ծաւալով, ժամանակի հոսանքն էր որ Թուրքը քշեց տարաւ հոն ուր այսօր կեցած է, ու այս տեսակ յեղաշրջում մը տարակոյս չկայ թէ յառաջդիմութիւն չի նշանակեր»։

Ոչ միայն յառաջդիմութիւն չի նշանակեր, այլ եւ,

— «Թրքական յեղափոխութիւն չէ ան, այլ պատերազմին յաջորդող համաշխարհային յեղափոխական հոսանքներուն մէկ խաղը, յետադիմական խաղ մը», (*Բոլոր արտատպումները՝ միեւնոյն թիւէն*)։

×

Մեր պաշտօնակիցը երեք խմբագրականներ նուիրած է է այս հարցին, բայց այս մէկին մէջ կը գտնենք իր վերլուծումներուն արդիւնքը։ Եզրակացութիւններ, որ այլապէս ուշագրաւ թիւրիմացութիւն մը կը մատնեն։

Ինչ որ «Նոր հայեցակէտ» կը կոչէ «Նոր Օր»ը, պարզապէս տեսողութեան պատրանք է։

Անշուշտ, Մեծ Պատերազմին ցնցումները, յեղափոխական ալեկոծութիւնները, բոլշեւիսմն ու ֆաշիսմը զանազան ձեւերով ազդած են ինչպէս ամբողջ աշխարհի, նոյնպէս եւ Թուրքիոյ վրայ։

Բայց այդ յարաբերական ազդեցութեան վերագրել ամէն բան, եւ ժխտել Թրքական յեղաշրջման բուն արժէքը, անոր աննախընթաց հանգամանքը, հռչակել զայն «շատ սովորական» երեւոյթ— աննուազն թիւրատեսութիւն է։

Եւրոպայի հետ նոյնքան յարատեւ շփման մէջ է նաեւ Եգիպտոսը, եւ չըրաւ այն ինչ որ կը տեսնենք Թուրքիոյ մէջ։

Աչքի առջեւ բերէք Սուրիան եւ Իրաքը։

Յիշեցէք որ Իրանն անգամ, քաղաքակրթութեամբ աւելի ընդունակ ըլլալով հանդերձ, Թուրքիոյ օրինակէն ուժ առաւ, այն ալ ոչ նոյն ուժգնութեամբ։ Յուշիկ-յուշիկ։

Իսկ ինչ որ տեղի ունեցաւ Աֆղանիստանի մէջ, Ամանուլլահի ձեռքով, քէմալականութեան նմանութիւնն էր։ Անոր ուղղակի ներշնչումը։ Եւ չարաչար ձախողեցաւ։

Զենք հասկնար, վերջապէս ո՞ր տարրերն են որ կը յղանան, կը սարքեն, գլուխ կը հանեն յեղափոխութիւնները, եթէ «Թուրք ժողովուրդը եւ մտաւորականութիւնը դեր չունեցան» Թրքական յեղաշրջման մէջ։

Ո՞վ յղացաւ 1860ի մեր ազգ. սահմանադրութիւնը,— անշուշտ օրուան պահանջներէն եւ ժողովուրդին ցանկութիւններէն առաջնորդուելով։

Որո՞նք էին որ, ականջ դնելով մեր ժողովուրդի տառապանքներուն եւ բաղձանքներուն, հիմը դրին հայկական յեղափոխութեան։

Ի՞նչպէս կը բացատրենք մեր դաշնակցական հիմնադիր եռրորդութեան այնքան վճռական դերը։

Որո՞նց նախաձեռնութեամբ հնչակեաններու եւ մեր ծրագրին մէջ դրուեցաւ, օրինակ, ընկերվարութիւնը։

Հա՛րկ է պատասխանել այս հարցումներուն, քանի որ «Թուրք յեղաշրջումը Թուրք լուսաւոր մտաւորականութեան առողջ ըմբռնումներուն եւ յառաջդիմական ցանկութիւններուն հետեւանքը չէ»։

Քէմալականութիւնը ապահոված էր իր ազգային անկախութիւնը եւ երկրին ամբողջականութիւնը, ոչ թէ «պատահականօրէն գործի ձեռնարկելով», այլ յատուկ ծրագրով եւ զարմանալի վճռականութեամբ։ Գոնէ պատմութեան այս մասը լուսաբանուած է։

Արդ, ո՞վ կը ստիպէր Քէմալ մը եւ Ըսմէթ մը՝ պետութեան ամբողջ կարգ ու սարքը վեր ի վայր շրջելու, դարաւոր հաստատութիւններ խափանելու, եւ «սրբազան» տաճարն անգամ թանգարան նետելու…

Ի՞նչ բան կը հարկադրէր այդքան յառաջ երթալու, «Ֆէքք»ներն ու «մէտրէսէ»ներն ալ փակելու, եւ ամբողջ ոտքի հանելու, կամ զայն ոտքի տակ առնելու…

Ինչո՞ւ այսքան խեղճ կը տեսնենք 1900էն ի վեր հասած Թուրք մտաւորական եւ քաղաքական սերունդը… Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՋԱԿԵՐՏԱՒՈՐ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ տողերը, այս խորագրին տակ (16 յուլիս).

— «Մենք կ'ուզէինք կէտ մը եւս աւելցնել «Ջառաջ»ի բացատրութիւններուն վրայ, ցոյց տալու համար թէ Ռամկավարներու բարեկամութիւնը ըստ էութեան տարբերութիւն չունի դաշնակցութեան «Թշնամութենէն»: կ'ուզէինք ըսել թէ Հայաստանի կառավարութիւնը բարեկամ չի ճանչնար Ռամկավար կուսակցութիւնը եւ տարբերութիւն չի դներ անոր եւ դաշնակցութեան միջեւ:

Այս մասին խօսքը տանք երեւանի:

Հայաստանի ժողկոմխորհի նախագահ Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեան «Խ. Հայաստան»ի ըրած յայտարարութիւններուն մէջ (յունիս 11) ի միջի այլոց ըսած է.

«Արտասահմանի հայ բանուորներն ու բոլոր աշխատաւորները, որոնք անկեղծօրէն պատրաստ են օգնութեան գալ իրենց խորհրդային հայրենիքին, ինչպէս նաեւ միւս հակայեղափոխական եւ հակախորհրդային կազմակերպութիւններուն հետ (ակնարկութիւն՝ ռամկավար կուսակցութեան եւ հնչակեաններու):

Ուրիշ վկայութիւն, «Խ. Հայաստան»ի 27 յունիս խմբագրականէն.

«Դաշնակների հետ միասին Հնչակներն ու Ռամկավարները «կարեւորագոյն շարժիչ զսպանակներն են» հակախորհրդային դաւերի պատրաստութեան մէջ»:

Շարունակենք, Մ. Նահանգներու կոմունիստ կուսակցութեան պաշտօնաթերթ «Բանուոր» յունիս 27ի թիւին մէջ կը գրէ.

«Սակայն Ռամկավարները աքլորի նման, բարձրաղաղակ կը հռչակեն իրենց «բարեկամութիւնը» հանդէպ Խորհ. Հայաստանի, Անոնք կը ջանան համոզել թէ Խ. Հայաստանը Ռամկավարներէն աւելի լաւ բարեկամ չունի, եւ այս՝ այն բանի համար որ, իրենց բեմի եւ մամուլի միջոցաւ սրսկած թոյնը, ամէն օր, աւելի ազդուօրէն կը ներգործէ Ամերիկայի բանուորներուն մտքին»

Այս վկայութիւններէն յետոյ, Ռամկավար կուսակցութիւնը իրաւունք ունի՞ պնդելու թէ խորհրդային իշխանութեան հանդէպ իր ունեցած չակերտաւոր բարեկամութիւնը բարիք է Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդին եւ պահանջելու դաշնակցութենէն որ հետեւի իր ճամբուն»

ԱՆՇԼՈՒՍԸ ԼԱՀԷՅԻ ԱՏԵԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ֆրանսական կառավարութիւնը Լահէյի ատեանին յանձնեց յիշատակագիր մը աւստրեւգերման մաքսային համաձայնութեան մասին: Յիշատակագիրը կը բաղկանայ 52 էջերէ:

Գերմանիոյ ներկայացուցիչը Տոքթ. Պրունս շարունակեց գերման տեսակէտին պարզաբանումը՝ Ատեանին առջեւ: Տոքթ. Պրունս հակասութիւններ կը գտնէ Ժընեւի փրոթոքոլին, Սէնժէրմէնի դաշնագրին եւ ֆրանսական ու չեխօսլովաք յիշատակագրերուն միջեւ, ի մասին Աւստրիոյ յանձնառութիւններուն:

ԵՐԷԿ ՍԿՍԱՆՔ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼ
ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ
ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵԼԵՒՄՏԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Լոնտոնի մէջ շարունակուեցաւ եօթ պետութեանց նախարարներու խորհրդակցութիւնը, Գերմանիոյ ելեւմտական տագնապին շուրջ։

Ժողովի բացման, Անգլիոյ ելմտական նախարարը Սնօտըն, առաջարկեց որ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները պարզեն իրենց կառավարութեան տեսակէտները՝ Գերմանիոյ օժանդակութեան հարցին հանդէպ։ Ֆրանսայի վարչապետը՝ Պ. Փիէր Լավալ, յայտնեց թէ հարկ չի տեսներ գոհացում տալու առաջարկին, քանի որ շահագրգռուողները բոլորն ալ ծանօթ են ֆրանսական տեսակէտին, թէ այդ մասին մանրամասն վիճաբանութեան մը առաւելութիւնները չի նշմարեր, քանի որ ֆրանսական պայմանները լուրջ առարկութիւններու կը բախին։

Ամերիկայի ներկայացուցիչը Սթիմսըն այն կարծիքը յայտնեց թէ լաւ պիտի ըլլար որ զանազան պետութեանց կեդրոնական դրամատուները միջնորդեն իրենց երկիրներու դրամատուներուն մօտ, որ Գերմանիայէն չքաշեն իրենց դրամագլուխները։ «Գերմանիոյ օժանդակելու նախնական պայմանը այդ է» ըսաւ։

Սթիմսընի առաջարկին ուժ տուաւ նաեւ Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Լավալ։ Կը յուսացուի որ այս առաջարկը պիտի ընդունուի ամբողջ խորհրդաժողովին կողմէ։

Ի վերջոյ, Անգլիոյ վարչապետը Մաքտոնալտ, առաջարկեց կազմել յանձնախումբ մը բաղկացած իւրաքանչիւր պետութեան ելմտական նախարարներէն եւ պետական դրամատուներու ներկայացուցիչներէն։

Ֆրանսայի վարչապետին առաջարկին վրայ, յանձնախումբը կազմուեցաւ միայն ելմտական նախարարներէ։ Յանձնախումբին խորհրդակցութեանց արդիւնքը պիտի ներկայացուի նախարարներու լիակատար նիստին։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

Միացեալ-Նահանգներու նախագահը Հուվըր հեռաձայնով տեսակցութիւն մը ունեցաւ Սթիմսընի հետ, նոր առաջարկներու մասին։ Այս առաջարկները բանաձեւուած Ամերիկայի ներկայացուցիչներուն կողմէ, ներկայացուեցան ֆրանսական եւ գերման ներկայացուցիչներուն։

Ամերիկա կը կարծէ թէ, քաղաքականօրէն, շնորհիւ եւրոպական ազգերու համաձայնութեան եւ փոխադարձ բարեկամութեան, դժուարութիւնները պիտի հարթուին, այնպէս որ աշխարհ կարենայ վստահութիւն ունենալ Եւրոպայի քաղաքական կայունութեան վրայ։

Տնտեսականօրէն, Ամերիկա, ամէնէն աւելի ստիպողական կը նկատէ կարճատեւ վարկերու հարցին լուծումը։

Գերմանիա, իր տնտեսական գործունէութիւնը մեծ չափով ապահովեց շնորհիւ օտար կարճատեւ վարկերու։ Բայց վերջին շաբաթներու ընթացքին, Գերմանիոյ ելեւմտական անկայուն վիճակը ստեղծեց ընդհ. անվստահութիւն մը, որ պատճառ դարձաւ նախ մաքի փախուստին եւ երկրորդ՝ օտար դրամագլուխի նահանջին։ Մաքի փախուստը կարելի է զսպել կառավարական խիստ միջոցներով։ Գալով արտաքին վարկերու հարցին, Ամերիկա կը կարծէ թէ լաւագոյն եղանակն է մշակել ծրագիր մը, որ թոյլ տայ պահպանել ներկայիս գոյութիւն ունեցող վարկերը։

Այս վարկերը, վճարումներու յետաձգումով եւ ժողովրդային վախի փարատումով, այսինքն վստահութեան վերականգնումով, պիտի բաւէին Գերմանիոյ տնտեսական կեանքի պէտքերուն։ Պէտք է նախ այս վարկերը ապահովել, որպէս զի կարելի ըլլայ կարճ կամ երկար պայմանաժամով նոր վարկեր գտնել։ Ամերիկա, Պելճիքա, Ֆրանսա, Անգլիա, Հոլանտա, Իտալիա, Ճափոն, Զուիցերիա պիտի կրնային թելադրել իրենց դրամատուներուն, որ չքաշեն իրենց վարկերը, այլ զանոնք շարունակեն յարմար պայմանաժամերով։

Ծրագրին գործադրութիւնը ապահովելու համար, Ամերիկա կ'առաջարկէ հաստատել նախ-նախ հակակշիռ մը՝ Րայխսպանքի եւ արտասահմանի փոխանակութեանց վրայ,

Ասկից զատ, Ամերիկա կ'առաջարկէ նաեւ ստեղծել յանձնախումբ մը Միջազգային Դրամատան կողմէ, հետեւեալ կէտերուն մէջ գործակցութիւն ապահովելու համար,— զանազան երկիրներու կողմէ Գերմանիոյ բացուած կարճատեւ վարկերը երկարաձգել.— Քննութիւն կատարել Գերմանիոյ վարկային անմիջական պէտքերուն վրայ.— Գալիք 6-8 ամիսներու ընթացքին ուսումնասիրել թէ ի՞նչ կերպով կարելի է կարճատեւ վարկերը վերածել երկարատեւ վարկերու։

ՅՈՒՆԱՀԱՅԵՐՈՒ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Աթէնքի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ատենապետը, Վարչութեան իրաւագէտ խորհրդականին ընկերակցութեամբ, ներկայացած է դատական նախարար Ավրաամի։

Վարչութեան ատենապետին՝ հպատակափոխութեան մասին տուած տեղեկութիւնները եւ բացատրութիւնները լսելէ յետոյ Պ. Նախարարը, հետեւեալ կերպով արտայայտուած է.

— «Յիշատակագիրը՝ որ ներկայացուցած էիք, Նախարարաց Խորհուրդին քննութեան ենթարկուած է։ Ներքին գործոց նախարարին հետ համախորհուրդ, յիշատակագրին առաջին մասին գոհացում պիտի տրուի։ Այսինքն ատենին հպատակութեան համար դիմում կատարած, օրինական պայմանները լրացուցած եւ իրենց վարք ու բարքով ծանօթ Հայերու հպատակութեան խնդրանքներուն ընդառաջ պիտի երթանք։

«Յիշատակագրին միւս կէտերը նկատի պիտի առնուին նախարարապետին վերադարձէն յետոյ։ Հայերու տնտեսական եւ առեւտրական գործունէութիւնը օգտակարութիւն ունի Յունաստանի համար։ Վստահ եմ նաեւ Հայերու հելլենասիրութեան զգացումներու անկեղծութեան վրայ։ Պէտք է իրական եւ անկեղծ եղբայրութեան կապ հաստատուի երկու ժողովուրդներու միջեւ։ Հայ գաղթականութիւնը տնտեսապէս բեռ չէ մեր վրայ։

«Այս յիշատակագիրը շատ լաւ տպաւորութիւն թողած է կառավարական շրջանակներուն վրայ եւ դուք առաջին անգամն է որ ձեր իրական շահերը ճիշտ կը գնահատէք եւ ըստ այնմ կը գործէք։

«Գոհ ենք հայ մամուլէն եւ ժողովուրդին հելլենասիրական արտայայտութիւններէն, Մենք մեզի պարտականութիւն կը նկատենք տառապած ձեր ժողովուրդին տրամաբանական եւ օրինական բոլոր պահանջներուն գոհացում տալ»։*

ԹՈՒՐՔ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԻՆ ?

Le République Enchaînée *կը գրէ թէ Փարիզ բնակող Թուրք ընդդիմադիրներու եւ Պուլկարիա գտնուողներու միջեւ կատարուած բանակցութեանց հետեւանքով, անոնք յարած են Թուրք ռամկավար կուսակցութեան։*

Թուրք ընդդիմադիր թերթը կ'աւելցնէ թէ համախմբման այս շարժումին հետեւանքով, ընդդիմադիր զանազան թերթեր կը հրատարակուին եւ թէ Պուլկարիա հրատարակուող Աչըք Սէօզ *եւ* Սատայի իսլամ *թերթերը պիտի հրատարակուին իբր պաշտօնաթերթ Պուլկարիոյ ռամկավար Թուրքերուն։*

Տարբեր երկիրներու մէջ ալ աշխատանքներ կը կատարուին, համախմբելու ցրուած տարրերը։

ՍՈՒՐԻԱՑԻ ՄԸ ԿԸ ՎԻՐԱՒՈՐԷ ԼՈՆՏՈՆԻ ՖՐԱՆՍ. ՀԻՒՊԱՏՈՍԸ

Լոնտոնի ֆրանսական ընդհ. հիւպատոսին օգնականը, յարձակման ենթարկուեցաւ իր գրասենեակին մէջ, Սուրիացիի մը կողմէ: Այս վերջինը որ կը կոչուի Ալֆրէտ Շուրպաժ, նոր հասեր էր Լոնտոն եւ նիւթական որեւէ միջոց չունենալով ապրելու համար, դիմում կատարեր էր հիւպատոսին, նպաստ ստանալու, փոխ-հիւպատոսը պատասխանեց թէ նպաստի յատուկ որեւէ գումար չունի իր տրամադրութեան տակ, Ասոր վրայ, Սուրիացին դանակով մը յարձակեցաւ հիւպատոսին վրայ, եւ զայն վիրաւորեց դէմքէն,

Ոճրագործը ձերբակալուած է:

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ԽՈՒԼ ՊԱՅՔԱՐԻ ՄԸ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մեր այս բաժնին մէջ, յաճախ առիթ ունեցած ենք մատնանշելու այն յստակ իրողութիւնը թէ՝ հայ համայնավար ղեկավարութիւնը աստիճանաբար կը կորսնցնէ իր բարոյական արժէքը, ըլլայ երկրի թէ Խորհրդային Միութեան մէջ։

Շահումեանէն ետք, Միասնիկեանի եւ Լուկաշինի կառավարութիւններու շրջանին, պահ մը կը թուէր թէ հայ համայնավարն ալ ի վիճակի պիտի ըլլար արժեցնել կշիռը հայկական հատուածին, ո՛չ միայն երկրին ներսը, այլ մանաւանդ Թիֆլիսի ու Մոսկուայի մէջ։

Ներքին մեքենայութիւններն ու Անդրկովկասեան «եղբայրական» հանրապետութիւններու խաղերը, սակայն, աստիճանաբար յաջողեցան հրապարակէն քշել բոլոր հայկական արժէքները։

Հայ համայնավարը ամէնէն առաջ ճամբուեցաւ Մոսկուայէն։ Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեան որ տարիներէ ի վեր կը գործէր Կեդրոնի իշխանութեան մօտ, երբեմն Հայաստանի, աւելի յետոյ Անդրկովկասեան դաշնակցային հանրապետութեան անունով, փոխարինուեցաւ Վրացիով մը։ Եւ ասիկա ճիշդ այն ժամանակ երբ վրացի Ստալինէն զատ Օրժոնիկիձէն ալ կը դառնար կեդրոնական դէմքերէն մէկը ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ։

Այս պատմութիւնը նաեւ Թիֆլիսի մէջ։ Կառավարական եւ կուսակցական ղեկավարութեան մէջ հայ գործիչներու թիւը կը հասնէր իր նուազագոյնին, այն ալ անուանական, առանց իրական պատասխանատու դիրքի։

Այս ներքին պայքարին մէջ միշտ տուժողը եղած է Հայը, Վրաց ու Ազերիներու միացեալ ճակատէն։

Բազմաթիւ պատճառներ կան, որոնք կը նպաստեն լուսաբանելու ուժերու այս դասաւորման բուն գաղտնիքը։

Թողունք ատոնց քննութիւնը մասնագէտներուն, ու ծանրանանք կարեւոր երեւոյթի մը վրայ, որ իր աղիտաւոր արդիւնքները կուտայ միշտ ի վնաս Հայաստանին ու հայ համայնավարութեան։

Անդրկովկասեան ազգութիւններու քաղաքական միջավայրին մէջ, դեռ հինէն ի վեր կրկնուած է սա փիլիսոփայութիւնը թէ՝ «Հայը չունի սեփական անկախութեան գաղափարը եւ ընդհակառակն՝ միշտ ապաւինած Ռուսաստանին՝ կը ձգտի վնասել միւս ազգութիւններուն»։

Ռուսական Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն յետոյ, Անդրկովկասեան Սէյմի շրջանին եւ անկէ յետոյ անկախ հանրապետութիւններու գոյութեան ամբողջ ընթացքին, այս նոյն մեղադրանքը նետուած է եղեր մեր կառավարութեան հասցէին Վրաստանի Մենշեւիկեան եւ Ազրպէյճանի Մուսավաթական կառավարութիւններու կողմէ։

Այսօր, երբ բոլորովին ուրիշ քաղաքական դասաւորումներ են տեղի ունեցեր Անդրկովկասի մէջ, շնորհիւ համայնավար աշխարհակալութեան, միեւնոյն հիմնական մեղադրանքը կայ միշտ Հայաստանի գլխուն փաթթուած։ Ի հարկէ փոխուեր են բառերն ու պատճառաբանութեան եղանակները, քանի որ «մէկ» է բոլորի հայրենիքը, եւ հետեւաբար ո՛չ ոք «առանձին» շահեր ու նկատումներ կրնայ ունենալ ?։

Եւ յետոյ չեն ալ հրապարակուիր այդ մութ մեղադրանքի արտայայտութիւնները, այնպէս ինչպէս տեղի կ'ունենար մենշեւիկներու եւ մուսավաթականներու շրջանին։

Այսպէս ըլլալով մէկտեղ, գուշակութիւն մը ըրած չպիտի ըլլանք, եթէ գրել տանք թէ, այսօր ալ հիմնական մեղադրանքը այն է թէ հայ համայնավարը իր ձգտումներովն ու աշխատանքներովը կ'ուզէ մօտենալ Մոսկուային, փոխանակ Թիֆլիսին։

Հայաստանի ղեկավարութիւնը ճիշդ է թէ կը մնայ անուղղելի այս տեսակէտէն։ Ան գուրկ սեփական կամքէ ու մանաւանդ ուրոյն գիծէ, ձգտած է միշտ առաջնութիւնը շահիլ Անդրկովկասեան միւս քոյր կազմակերպութիւններէն, Մոսկուայի հրամանները ամենաբարձր չափով իրականացնելու համար։

Իր այս հիմնական ձգտումը, «Պապէն աւելի պապական»ի տենչը, յամենայն դէպս ո՛չ մէկ դրական օգուտ է ապահովեր Հայաստանին։ Ու ընդհակառակն պատճառ է դարձեր իր այս աննախանձելի վիճակին։

Վրաստանն ու Ազրպէյճանը իրենք զիրենք ապահոված են Մոսկուայէն, շնորհիւ բազմաթիւ վրացի եւ թաթար ազդեցիկ գործիչներու։ Միաժամանակ միացեալ ուժով, ի հարկէ միշտ վարագոյրի ետեւէն, արդէն իսկ Հայաստանի ձայնը խղդելու չափ կարեւոր արժէք մըն են Խորհրդային մայրաքաղաքին մէջ։ Փոխադրուելով Թիֆլիս, պատկերը աւելի աննախանձելի կը դառնայ։

Հոս ալ միշտ վճռական խօսքը Վրացիին ու Թաթարին է։ Մեծ բաժինը համապետական բարիքներու Վրաստանին ու Ազրպէյճանին։ Եւ ասիկա հակառակ աղաղակող փաստերուն։

Միամիտ չենք մեր երկրի վարիչներու անուղղելի ռուսասիրութեան, կամ աւելի ճիշդը Մոսկուայի քղանցքին կպած ըլլալուն վերագրելու այս ամէնը։ Բայց անժխտելի է այն փաստը որ, գոնէ մեր դրացիները մեծ չափով իրենց գործելու ազատութիւնը կը գտնեն այդ կարգի առարկութիւններով։

Հայաստանի վարիչները չե՞ն ըմբռներ եւ կամ չե՞ն զգար այս իրականութիւնը։

Անարդար պիտի ըլլար մեղադրել մեր ղեկավարութիւնը կարճատեսութեան եւ ապիկարութեան կրկնակի յանցանքներով։

Ասով մէկտեղ, ո՛չ մէկ իրական քայլ կարելի է մատնանշել, ի նըպաստ մեր վարիչներու յստակատեսութեան։ Որովհետեւ շարունակաբար եւ ամէն խնդրի մէջ Մոսկուան է գլխաւոր աղբիւրը անոնց գործնական քաղաքականութեան։

Դարանակալ քէնը, ոխն ու ատելութիւնը կը մնայ տեւական հիւանդութիւնը Երեւանի ու Թիֆլիսի ղեկավարութեան մէջ։

Երեւանը, ինչպէս ըսինք, իր արժէքը կորսնցուցած Թիֆլիսի մէջ, կը փորձէ պաշտպանութիւն գտնել Մոսկուայէն։ Թիֆլիսը, որ անմիջական ղեկավար կեդրոնն է Երեւանին, անտարբեր չէ նստած նաեւ իր կարգին։

Այս ծպտուած պայքարի արտայայտութիւնները երբեմն կարելի կ'ըլլայ գտնել Հայաստանի պաշտօնաթերթին մէջ։

«Խորհրդային Հայաստան» մայիս 22ի թիւով հրատարակած էր «Պրավդա»յի մամուլի տեսութիւնը»։

Համայնավար կեդրոնական պաշտօնաթերթին այս «տեսութիւնը» յանդիմանական մըն էր, ուղղուած Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէի (Թիֆլիս) պաշտօնաթերթի «Զարիա-Վաստոկա»յի հասցէին։ Գլխաւոր մեղադրանքները այն էր թէ վերոյիշեալ թերթը՝

«Գլխաւոր վտանգ աջ օպորտունիզմի դէմ ծաւալած պայքար»ը սաստկացուած ատեն պէտ էր՝

«Իր էջերում Անդրկովկասի բոլոր կուս. կազմակերպութիւնների ուշադրութիւնը սրէր անցեալ տարուայ «ձախ» պրակտիկայի կոնգրետ (իրական) արտայայտութիւնները, որոնք տեղի էին ունեցել մի քանի ռայոններում (շրջան)։ Սակայն «Զ. վաստոկա» անց է կացել այդ փաստերի կողքով, նա չի լսել «Պրավդա»յի ազդանշանը»։ (Խ. Հ. մայիս 22)։

Դեռ ուրիշ այս կարգի դիտողութիւններ, ըստ «Պրավդա»յի պէտք էր որ ժամանակին նկատելի դառնար «Զ. Վաստոկա»յէն։ Ի վերջոյ խիստ ազդարարութիւն մը, եւ քիչ մըն ալ սպառնալիք։

Մայիս 20ին «Պրավդա»յի մէջ հրատարակուած այս յօդուածը երկու օր ետք լոյս կը տեսնէ «Խ. Հայաստան»ի մէջ։

Կուսակցական պարտաճանաչութիւն էր արդեօ՞ք պատճառը այս պատեհութեան ու աճապարութեան։ Դժուար է դրականօրէն պատասխանել որովհետեւ նախընթաց օրինակներ ալ ցոյց կուտան թէ Երեւանի պաշտօնաթերթը միշտ ալ ուրախութեամբ եւ հաճոյքով կ'արտատպէ «Պրավդա»յի ամէն մէկ յանդիմանական խօսքը՝ ուղղուած Թիֆլիսի օրկանին։ Վերջինս ալ միշտ աւելի վարպետութեամբ, առանց կարգը կորսնցնելու փոխադարձ հարուածներ կուտայ «Խ. Հայաստան»ին շատ աւելի ծանր եւ խիստ լեզուով։

Յունիս 26ին «Խ. Հ.» կ'ընդունէր Թիֆլիսի հարուածները, առանց ամենաթեթեւ պաշտպանութեան փորձի մը։ «Յառաջ» կիրակի օրուան թիւով այս մասին եղած հրատարակութիւնը պէտք չիձգեր կրկնութիւններ ընելու։

Այսքան ալ սակայն բաւական էր մատնանշելու այն խուլ պայքարը որ կը մնայ միշտ սպառնական Հայաստանի եւ իր դրացիներու մէջ, ուրկէ ամէն պարագայի տակ Հայաստանն է միշտ տուժողը։ Ու յետոյ սորկական եւ վախկոտ վերաբերմունքը հայ համայնավարներուն, որ աւելի քան կը նպաստէ իրենց բարոյական անկման թէ Հայաստանի, թէ Թիֆլիսի եւ թէ Մոսկուայի մէջ։

Մինչեւ ե՞րբ այսպէս անջիղ եւ կամակատար, միշտ հզօրին բարեւի կեցած, միշտ բուն շրջապատը աչքէ ձգած, այս երջանիկ համայնավար դրախտին մէջ, ուր «հաւասարէ հաւասար» կ'ապրին բազմաթիւ երկիրներ։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԸ
ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Ռումանիայէն մեզ կը տեղեկացնեն թէ Ռումանիոյ երեսփ. ժողովը Յուլիս 13ին վաւերացուցած է Ռումանիոյ հայ հասարակութեան կազմական - կանոնագիրը։

Ստորեւ կը հրատարակենք դաւանութեանց նախարարութեան իրաւագիտական մարմնին պատճառաբանեալ տեղեկագիրը, որուն հիման վրայ եղած է վաւերացումը։

Հայ Լուսաւորչական դաւանանքը ճանչցուած՝ 1928 ապրիլ 22ի պաշտօնաթերթով հրատարակուած Դաւանութեանց ընդհանուր ռէժիմի օրէնքին 21րդ յօդուածով, մասնաւոր շահագրգռութիւն կ'ընծայէ ըլլայ հաւատացեալներու իր մեծ թիւով որոնք ցրուած են Մեծն Ռումանիոյ ամբողջ տարածութեան վրայ, ըլլա՛յ իր պատմական կազմակերպութեան հնութեամբ։

Հայ տարրը հին է Ռումանիոյ մէջ։ Արդարեւ Պոթօշանի հայ եկեղեցին կառուցուած է 1350ին, Եաշինը 1395ին եւ Չէթաթէ Ալպայինը 1384ին, ինչպէս կը հաստատուին եկեղեցական արձանագրութիւններէն։

ԺԴ. դարուն Մոլտովայի հայ եկեղեցիները թիւով քիչ ըլլալով, ենթակայ էին Լէմպէրկի հայ եպիսկոպոսին՝ Մոլտովայի իշխանին հաւանութեամբ, բայց երբ աճեցաւ տակաւ իրենց թիւը, Լէմպէրկի հայ եպիսկոպոսը սկսաւ կրել նաեւ Մոլտովայի եպիսկոպոս տիտղոսը։

ԺԵ. դարու կէսերուն, Լէմպէրկի եպիսկոպոսը իր առաջնորդական երկրորդ աթոռը Սուչավա քաղաքը հաստատած էր, ուր 1415էն մինչեւ 1445 Զամքա վանքին մէջ ունէր իր եպիսկոպոսական աթոռը։

ԺԶ. դարու սկիզբէն, Սուչավա աթոռը կ'ըլլայ Մոլտովայի հայ առաջնորդին, անջատուելով այս կերպով Լէմպէրկի եպիսկոպոսէն։ Իբրեւ առաջնորդ կը յիշուի Սիմէոն 1507ին եւ Յովհաննէս Սուչավացի 1551ին։

Երբ Մոլտաւ իշխանական գահը Եաշ փոխադրուեցաւ, հայ առաջնորդը եւս հոն փոխադրեց իր աթոռը։ 1607ին կը յիշուի Յովհաննէս Բ. Սուչովացի, 1613ին՝ Անդրէաս եպիսկ, Եաշու, 1669ին՝ Սահակ եպիսկ. (Ն. Եօրկա, Պատմական զուգակշիւ, Պուքրէշ 1914, էջ 67)։ Նոյն շրջանին հայ եկեղեցիներու թիւն էր, ըստ Փաթէր Լուիճի Մարիա Փենտուի ձեռագրին որ կը գտնուի Միւնխէնի արքայական գրադարանը, Եաշի մէջ՝ երկու, Սիրեթի մէջ՝ մէկ, Սուչավայի մէջ՝ երկու եկեղեցի եւ Զամքայի վանքը, Հօթինի մէջ՝ մէկ, Պոթօշանի մէջ՝ մէկ։

ԺԸ. դարուն կը յիշատակուի Մոլտովայի մէջ Արարատցի Իգնատիոս եպ.ը ճանչցուած Իոն Մավրոգորտաթ իշխանէն։ (Տես Ն. Եօռկայի նոյն երկը)։

Սիմէոն կաթողիկոսի մէկ երկը՝ (Ջամբռ), տպուած 1765ին, թուելով կաթողիկոսութեան ենթակայ թեմերը, Պասարապիան, Վալաքիան, Մոլտովան եւ Պուքովինան եւս թեմ կը նկատէ հետեւեալ քաղաքներով՝ Չէթաթէ Ալպա, Թիկինա, Իսմայիլ, Քիլիա, Պապատաղ, Պուքրէշ, Ֆօքշան, Պոթօշան, Սուչավա, Եաշ, Քիշնէվ, Պրայլա, Սիլիստրէ, Պազարճիք, Քոսթանցա։

Պուքօվինայի եւ Պեսարապիոյ խլումէն յետոյ՝ Պոլսոյ հայ պատրիարքը հոգեւոր պետեր ղրկեց Մօլտօ-Վալաքիա։ Այսպէս 1839ին Յակոբ պատրիարք ղրկեց մէկը, իսկ 1841ին ուրիշ մը Աստուածատուր պատրիարք։ Խաչատուր կը կոչուէր այդ վերջին հոգեւոր պետը, որուն յաջորդեց 1843ին Գէորգ Արք., թաղուած Պուքրէշի հայ եկեղեցւոյ բակը։

Պեսարապիոյ մէջ, 1813ին Գրիգոր Զաքարեան Արք.ը Եաշէն Քիշնէվ կը փոխադրէ իր թեմը եւ կը նկատուի հոգեւոր պետ Պեսարապիոյ, Մոլտովայի, Մունթենիոյ, Պուքովինայի եւ Կալիցիոյ Հայերուն։ Հայ-Լուսաւորչական թեմին իբր սեփականութիւն կը տրուի այդ քաղաքին մէջ Օկրատա Արմենէասքան, ռուս պետութեան կողմէ, որ կը կանոնաւորէ անոր գոյութիւնը 1836ի օտար դաւանութեանց օրէնքին 1162 եւ 1163 յօդուածներով։

Արդ, մինչեւ 1918, այսինքն մինչեւ Միութիւնը, փաստապէս եւ իրաւապէս ճանչցուած հայ Լուսաւորչական եկեղեցի միայն Պեսարապիոյ մէջ կար։ Պուքովինայի, Մոլտովայի եւ Մունթենիոյ մէջ հայ լուսաւորչական եկեղեցին միայն փաստական գոյութիւն ունէր, առանց իբրթեմ ունենալու ձեւական ճանաչում պետութեան կողմէ, բայց Մավրոգորտաթ իշխանին ատենէն։

1918ի Միութենէն յետոյ, երկրին հայ Լուսաւորչական ծխական համայնքները որոնք 35 եկեղեցիներէ կը բաղկանան, կազմակերպուեցան, 1921ին, իբր միակ թեմ, Պուքրէշը ունենալով իբր կեդրոն, Պետութեան կողմէ ճանչցուած հոգեւոր պետով մը։

1928 ապրիլ 22ին դաւանութեանց ընդհանուր ռէժիմի օրէնքին 2րդ յօդուածին 6րդ հատուածով հայ Լուսաւորչական դաւանանքը ճանչցուեցաւ իբրեւ պատմական դաւանանք, միասնական կազմակերպութեամբ։

Այս պահուս հայ եկեղեցին կը գործէ համաձայն 1930ին 63762 համարով նախարարութեան կողմէ բարեփոխուած եւ վաւերացուած կանոնագրութեան մը, դաւանութեանց օրէնքի նախատեսութեանց սահմանին մէջ։

Արդ, հարկ կը դառնայ, իբրեւ ընկերային եւ մշակութային անհրաժեշտութիւն, ստեղծումը վերին հեղինակութեան մը որ իրապէս միացնէ ինչ որ փաստապէս գոյութիւն ունի։ Այս անհրաժեշտութիւնը հարկադրական կը դարձնեն ոչ միայն պատմական ուշագրաւ անցեալ մը, այլ հոգեւոր պահանջը ռումէն պետութեան բազմաթիւ քաղաքացիներուն, ինչպէս նաեւ տրամաբանական հետեւանքը դաւանութեանց օրէնքի 28րդ յօդուածին՝ որուն համաձայն «օրէնքին հրատարակութեան թուականին գոյութիւն ունեցող թեմերէն զատ ուրիշ որեւէ թեմ չի կրնար ստեղծուիլ, կամ իր տիտղոսը, տարածութիւնը եւ կեդրոնը փոխել, բայց միայն կառավարական արտօնութեամբ, դրուած մասնաւոր օրէնքով մը»։

Արդ, ներկայ օրինագիծը, կը նախատեսէ որ Հայ-Լուսաւորչական թեմը կեդրոն ունենալով Պուքրէշը՝ պիտի բովանդակէ ռումէն պետութեան մէջ ապրող այդ դաւանանքին բոլոր հաւատացեալները, այս կերպով հաստատելով պետութեան հեղինակութեան սկզբունքը եւ անձեռնմխելիութիւնը որեւէ օտար իշխանութեան՝ երկրին որեւէ հաստատութեան գործերուն մէջ, առանց այս կերպով արգելք ըլլալու խղճի եւ դաւանանքի ազատութեան։

Արդ, համաձայն դաւանութեանց օրէնքին 7րդ յօդուածին որ կը նախատեսէ թէ «որեւէ դաւանանք չի կրնար կախում ունենալ արտասահմանի որեւէ եկեղեցական իշխանութենէ կամ կազմակերպութենէ, ի բաց առեալ այն կէտերուն մէջ որոնք դաւանական եւ իրաւա-կանոնական սկզբունքներէ կը բխին»։ Ռումանիոյ Հայ-Լուսաւորչական թեմն ալ կը գտնուի Էջմիածնի կաթողիկոսին հեղինակութեան տակ,— հեղինակութիւն՝ որմէ ներկայիս կախում ունի բովանդակ աշխարհի Հայ-Լուսաւորիչ եկեղեցին,— միմիայն դաւանական եւ իրաւակա-կանոնական հարցերու մէջ։

Այս թեմը պիտի գործէ ուրեմն ինքնավար կերպով ռումէն պետութեան սահմաններուն մէջ, համաձայն տրամադրութեանց դաւանութեանց օրէնքի եւ Ռումանիոյ Հայ եկեղեցւոյ պատմական եւ վարչական կանոնագրութեան՝ ի մասին իր կրօնական, մշակութային, հրիտակային եւ հոգաբարձական խնդիրները կանոնաւորելու, վարելու եւ մատակարարելու։

ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆ Է

«Յառաջ»ի վերջին թիւերուն մէջ կարդացի Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին կոչը՝ օգնութեան ձեռք մեկնելու, գործազուրկ հայրենակիցներուն։

Մինչեւ այսօր ալ, հակառակ բոլոր փորձառութեանց, մեր Հայր. Միութիւնը կը մնայ սաղմնային վիճակին մէջ։ Կազմուած եւ լուծուած եւ, նորէն կազմուած եւ դարձեալ լուծուած է։ Իսկ ամէնէն ցաւալին այն է, որ ոչ հաշուառու եւ ոչ ալ հաշուետու մարմիններ գոյութիւն ունեցած են, չենք ունեցած ընդհանուր կեդրոնական մարմին մը, որուն ենթարկուէին բոլոր մասնաճիւղերը։

Եթէ ամերիկեան գաղութի Միութիւնը ունեցած է իր կանոնաւոր ժողովները, հաշուետուութիւնները, միւս գաղութները ընդհանրապէս բան չեն գիտցած անցած դարձածէն, եւ այդ վիճակը դժբախտաբար դեռ կը շարունակուի։

Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութիւնը, նկատի առնելով օրուան պահանջները, պէտք է փոխէ իր գործունէութեան ձեւը եւ աւելի շուտ ձգտի քաղաքական շապիկ հագնելու, իբրեւ նահանգի մը յաջորդող սերունդը։ Նոյնը կարելի է ըսել, եւ բոլոր հայրենակցականներուն, որոնց մասին պիտի խօսիմ քիչ մը անդին։ Տարօն Տուրուբերանը պէտք է ունենայ իր Նահանգային Հայրենակցական Միութիւնը, յարակից բոլոր գաւառներով, իր Գե- գոյն Մարմինով։

Ներկայիս «Տարօնի Աշխար կը տարբերի երկու անունն շուրջ.— Տարօն-Տուրուբերան Սալնոյ-Ձոր։ Թող ներուի ինծ ցնելու, մեր նահանգին բոլոր բա մաց հայրենակիցներուն։ Շատ ուները չերթանք, Մամիկոն եւայլն պրպտելու եւ ստուգու ընելու։ Առնենք մեր կէս դա անցեալէն քանի մը նմոյշներ, բիւր-Սերոբը, Դատուանցի Աշ առիւծն Աւագը եւ փայլակի րապետը, միայն Սալնոյ-Ձորէ լեռներ պտտեցան ու դղրդեցան։ կամ անձնուրաց Կորիւնը անմա Մշունքցի Աստուրը, Զրից Համբա ձումն ու Ռուբէնցի Յարութի միայն Տարօնի անունով ինկան մարդու պէս, սուրը ձեռքին բռն

Ո՛չ հայրենակիցներ, մենք բիւնով իրար հետ խառնուած շաղախուած ենք։ Շատ ենք ժած իրարմէ հեռու մնալով, օգ ւինք անցեալի դառն փորձերէն, իրար ձեռք մեկնենք եղբայրաբ Այսպէս բաժան բաժան գործե ոճիրի համազօր է, ընդհանուր շ հերու տեսակէտէն։ Անուններով մաղձաւ չըլլանք. մեր նահան բոլոր հողերը ներկուած են հարազ զաւակներու կարմիր արիւնով։ Մ անանք մէկ անուան տակ, եւ գոր անցնինք խօսքէն։

Նմանապէս բոլոր Հայրենակ կանները։ Եթէ չենք ուզեր ազգով կորսուիլ, այս համայնակուլ ովկի նոսին մէջ։ Պէտք է ունենան իրե նահանգային կեդրոնական միութի ներն ու վարչութիւնները։ երբ բախտի անիւը դառնայ, ժամանակ հեշտ է կազմել Միջ-նա հանգային Կեդր. Վարչութեանց Գ բագոյն Մարմին մը կազմուած բոլ նահանգներէն։ Այսպէսով կը նե կայացնենք ամբողջ գաղթահայ թեան ձայնը։ «Ձայն բազմաց ձա Աստուծոյ»։

Նահանգային Կեդր. Վարչութեա Գերագոյն Մարմինն է որ պի հաւաքէ ի սփիւռս աշխարհի ցրուա որաները եւ պիտի կազմէ ազգայ ամուր խուրձ մը, իբրեւ կորիզը Հա մագաղթայինի։

Ո՛հ, հայրենակիցներ, լաւ է ուշ քան երբեք, դէպի գործ եւ աշխա տանք, թօթափենք ամէն բան վեր սպասելու սովորութիւնը։ Ակնարկ նետենք մեր փառաւոր անցեալին, պիտի համոզուինք որ մեր անմա հերոսները ստուար մեծամասնու թեամբ գիւղական խրճիթներէն ե արհեստաւոր դասակարգէն ելած ե Մեր Նահանգային Վարչութեանց մ միայ իբրեւ յաջորդներ յառաջ տա նիլ անոնց աւանդ թողուած գործ մինչեւ Մեծ Արշալոյսին ծագում

ՄՇԵՑԻ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ
ՄԱՔՏՈՆԱԼՏԻ ՃԱՌԸ

Լոնտոնի նախարարական միջազգային խորհրդաժողովի բացման առթիւ, Անգլիոյ վարչապետը Մաքտոնալտ խօսեցա կարեւոր ճառ մը, որուն գլխաւոր մասերը ստորեւ։

— Վերջին երկու տարիներ ընթացքին, աշխարհի տնտեսակա կեանքը բոլորովին կազմալուծուեցաւ, աննախընթաց ծանրութեամբ գիներու անկումով մը։

Այսպէս է որ ցորենի գինը իջ կած է աւելի քան հարիւրին 50 համեմատութեամբ, բամպակը հարիւրէն 60էն աւելի, իսկ քաուչուկը հարիւրին 90 եւ այսպէս, բոլոր նախանիւթերը։

Այս պատճառով ալ, այն երկիրները որ նախանիւթեր կ'արտածէին, ստիպուած եղան ծայր աստիճանի նուազեցնելու ճարտարարուեստական ապրանքներու իրենց գնումները եւ այսպէսով, համաշխարհային առեւտուրը յամառ եւ աղետալի անկում մը կրեց։

Գիներու այս անկումը նշանակելի կերպով ծանրացուց բոլոր պարտքերու բեռը եւ բոլոր պար-

տական երկիրները ծանրնեց ելեւմտական դժուարութեանց։ Այսուհանդերձ, անոր հետեւանքները, մասնաւորաբար աւելի սուր կերպով զգացին այն պետութիւնները, զորս պիտի կոչեմ միջազգային, ճարտարարուեստական եւ ելեւմտական։ Արդ, իբր արտածող եւ պարտական երկիր իր մասնաւոր դիրքով, Գերմանիա գտնուեցաւ այսպէս ծանր դժուարութեանց առջեւ, որոնց ուրիշ պետութիւններ կրցան դիմագրաւել նուազ վտանգաւոր կերպով։

Գերման կառավարութիւնը աւելցուց տուրքերը եւ զոհողութիւններ պարտադրեց իր ժողովուրդէն, բայց ստիպուեցաւ, անցեալ ամիս, յայտարարել թէ այս ճամբուն վրայ, չէր կրնար աւելի հեռու երթալ եւ թէ պիտի ստիպուէր գործածել Եընկի ծրագրով իրեն տրուած իրաւունքը, թէ պիտի ուշացնէ հատուցումները, եթէ կացութիւնը չբարւոքի։

Այս յայտարարութիւնը վրդովեց անշուշտ օտար պահանջատէրերը։ Հետեւանքն եղաւ կարճ պայմանաժամով վարկերու նահանջը։

ՀՈՒՎԸՐԻ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Յունիս 18ին, կացութիւնը գրեթէ յուսահատական կը թուէր, երբ նախագահ Հուվըրի ձեռնարկը, կէս ժամուան մէջ փոխեց աշխարհի դէմքը։ Պատմութիւնը պիտի արձանագրէ թէ այս որոշումը գործուեցաւ հաղուագիւտ քաջութեամբ պետական մարդու մը։ Փոքր բան չէր Եւրոպայէն հեռու ապրող եւ ինքն իսկ, աննախընթաց տագնապի մը մատնուած ամերիկեան ժողովուրդէն պահանջել որ, մէկ տարի ամբողջ, հրաժարի միջազգային պարտքերու վրայ՝ իր իրաւունքներէն։

Պատերազմական պարտքերը եւ հատուցումները չեն նմանիր արտադրական նպատակներով կնքուած փոխառութիւններուն, պարտքեր՝ որոնք իրենք իրենցմով կը հարթուին։ Անոնք կը վճարուին դէպի պարտապահանջ երկիրները կատարուած արտածումներով, կամ նաեւ, ոսկիի արտածումով, եթէ երբեք արգելք կայ ապրանքներու շարժման։ Այսպէս, պատերազմական պարտքերու վճարումը տնտեսական տագնապի պահուն, կը ներկայացնէ եզական դժուարութիւններ։

ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԳՈՐԾԸ

Խորհրդաժողովը պէտք է նկատի ունենայ ո՛չ միայն անհրաժեշտ միջոցները, որոնք պիտի ծառայեն ընթացք տալու Հուվըրի առաջարկին, այլ նաեւ Գերմանիոյ կացութիւնը, ստիպողաբար. եթէ ո՛չ, տագնապը պիտի ըլլայ կեցնել յորձանքը որ պիտի ողողէ ամբողջ ...եղը. Եւրոպան եւ պիտի ունենայ ընկերային ու քաղաքական, ինչպէս նաեւ ելմտական աննախատեսելի հետեւանքներ»։

Մակտոնալտ, յետոյ պէտքը շեշտեց փոխադարձ վստահութիւնը վերահաստատելու եւ ձեռք ձեռքի տուած, աշխատելու որ մեղմանայ տագնապը եւ ատոր համար ալ, պէտք է որ աճապարանքով փնտռուին ու գտնուին կացութիւնը դարմանելու միջոցները։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄՐԲԱԳՐԻՉՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ԴԱՏԵՆ

«Խորհ. Հայաստան» թերթին մէջ (7 յուլիս) կը կարդանք.—

Խմբագրականին երկրորդ սիւնակին մէջ տպուած է հետեւեալ խօսքը,— «Միութեան ստեղծումը նոր վճռական քայլ է լինելու բոլոր երկրների աշխատաւորներին համաշխարհային հանրապետութեան մէջ միացնելու ճանապարհին»։ Պէտք էր տպել «...Բոլոր երկրների աշխատաւորն իրեն համաշխարհային սոցիալիստական խորհրդային հանրապետութեան մէջ միացնելու ճանապարհին»։

Յրդ էջին վրայ, «պրոտեկտուցիայի անալիզն ըստ առողջ կենցաղի» յօդուածին առաջին պարբերութեան վերջը տպուած է «սոցիալիստական չարիք», պէտք էր տպել «սոցիալական չարիք»։

Այս եւ նման տպագրական սխալներու համար, Գեղամ Ոսկանեան հեռացուած է աշխատանքէն և դատի յանձնուած։

ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ուկրայնայի լուսաւորութեան գործավարին Պոլոցկիի նախագահութեան տակ, ուկրայնական Բերեզիլ թատերախումբը հասած է Երեւան, ներկայացնելու համար քանի մը խաղեր։

Այս թատերախումբը կ'աշխատի Լես Կուրբասի ղեկավարութեան տակ։ Թատերախումբին կ'ընկերանայ նաեւ Ուկրայնիոյ Պրոլետ Գրողներու Միութեան քարտուղար Կիրիլենկօ, պրոլետ գրողներ Ուսենկի, Տկաչուկ, Պանով, Կուլիշ եւ ուրիշներ։

Այս այցելութեան առթիւ համակրանքի զանազան արտայայտութիւններ ու ցոյցեր եղած են Երեւանի մէջ։ Եւ անխուսափելի աքլորային ճառեր,— Ալազան, Արուտչեան, Գուլլակեան, Զաքարեան։ Ասոնց պատասխանեց Կիրիլենկօ, որ ըսաւ.

— Նախ քան պատերազմի անհուասարսափի մատնուած էր Ուկրայնայի ժողովուրդը։ Ուկրայնիա, ուկրայինեց բառերն արգիլուած էին եւ փոխարինուած՝ Մալառոսիա եւ մալառոս բառերով։ Ուկրայնական լեզուով կը հրատարակուէր միայն մէկ թերթ։ Ժողովուրդը գրել կարդալ չէր գիտեր։ Թատրոնները արժէք չէին ներկայացներ։ Այժմ մինչեւ 36 տարեկանը, ամէն Ուկրայնացի գրել կարդալ գիտէ։ Ուկրայնայի մէջ ներկայիս գոյութիւն ունին 100 բարձրագոյն վարժարաններ, 200 արուեստանոցներ, 100 պետական թատրոն, 6 օփերա, 219 թերթեր, 3 ակադեմիա։ Պրոլետ գրականութիւնը կը զարգացնեն բազմաթիւ բանուորներ։

Այս ճառէն յետոյ ուկրայնացի բանաստեղծ Պանով արտասանեց «Խորհրդային Հայաստան» ինքնագիր քերթուածը։

ԿՈՆԴՐԱՏԵՒԱԿԱՆՆԵՐԸ

Հայաստանի մէջ տակաւին կը շարունակուի պայքարը հին մտաւորականներու եւ մասնագէտներու դէմ։ Ժամանակ մը բազմաթիւ գիւղատնտեսներ քշուեցան հրապարակէն, որովհետեւ իրենց աշխատանքով եւ պատրաստած ծրագիրներով իբր թէ կը փորձէին վիժեցնել խորհրդային վարչաձեւին տնտեսական աճման կարելիութիւնները, որպէսզի վարչաձեւը տապալի եւ վերահաստատուին հին կարգերը։ Այս ալ բոլշեւիկեան ռոմանթիք երեւակայութիւն է, ուրիշ ոչինչ։ Բայց շնորհիւ այդ երեւակայութեան, հրապարակէն հեռացուեցան Ստեփան Կամսարականն ու Քոչարեանը կամ Խաչատուր Ավդալբէկեանը։ «Խ. Հայաստան»ի մէջ նոր յօդուածագիր մը բաւական չի նկատեր այդ, եւ տակաւին կը շարունակէ յարձակումը։ կը նշանակէ թէ Մոսկուա կ'ուզէ հետզհետէ իր դիրքը ամրացնել Երեւանի մէջ, ամբաստանելով բոլոր այն դէմքերը, նոյնիսկ կոմունիստ, որոնք չափով մը կապուած էին իրենց երկրին։ Այսպէս, տեղական ազգայնականութիւն վերագրեց Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան նախկին կեդր. կոմիտէին եւ վտարեց։ Ահա պատրաստուած մտաւորականներն ալ կը նետէ, անոնց դիրքերը յանձնելու համար կարգ մը տգէտ ու փառասէր երիտասարդներու։ Ամէնուն համար դիւրին է գտնել որեւէ ամբաստանութիւն։ Եւ հայու բերնով։ Ահա «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (5 եւ 8 յուլիս) մի ոմն Կ. Վռամ Խ. Ավդալբէկեանի «Հողաշինարարական» յօդուածներուն մէջ կը գտնէ «պետական կապիտալիզմ» բացատրութիւնը։ Չէ՞ որ կոմունիստ կուսակցութիւնը կը ջնջէ անհատական սեփականատիրութիւնը եւ բոլոր հարստութիւնները կը յանձնէ պետութեան։ Բայց դաշնակցական մամուլին մէջ ալ գործածուած ըլլալով նոյն բացատրութիւնը, Ավդալբէկեանը կը համարի խորհրդակից Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Կեցցէ՛ բոլշեւիկ տրամաբանութիւնը։ Յետոյ հեգնելով Դաշնակցութեան յոյսերը— այն մասին թէ «բոլշեւիկները Հայաստանի ներկայ պայմաններուն մէջ ընելիք բան մը չունին, բայց եթէ, երկրի բարգաւաճման համար, շարունակել Դաշնակցականներուն գործը ազգահաւաքման եւ երկրի մեծցման գործը, որովհետեւ հողը չի բաւեր հայ ժողովուրդին,— յանկարծ կը տեսնէ, որ 1923ին Երեւանի «Էկոնոմիչէսկի Վէստնիկ» թերթին մէջ, օրգան Հայաստանի ելմտական գործավարութեան, թիւ 3-4, խմբագիր մը գրեր է թէ «Հայաստանում հող չկայ, մի հանգամանք որ ծանր դրութեան մէջ էր դրել նաեւ Հայաստանի նախկին (Դաշնակցական) կառավարութիւնը, որ այդ հարցի միակ ճանապարհը գտնում էր Հայաստանի հարուստ թուրք եւ ռուս գիւղերի աւերման, հողերի ու տնտեսութիւնների բռնագրաւման եւ սակաւահող հայ գիւղացիներին տրամադրելու մէջ»։

1931 տարուան հայ կոմունիստը կը զարմանայ եւ կը կասկածի, որ 1923 տարուան հայ կոմունիստը չի բաւականանար այդ «դաշնակցական» արտայայտութեամբ, այլ կ'ըսէ նաեւ թէ «որքան էլ որ հայ նացիոնալիստների վարած քաղաքականութիւնն ըստ բնոյթի ուտոպիական էր, այնուամենայնիւ նա հանդիսանում էր իրական պայմանների արտայայտիչ»։

Ի՜նչ սրբապղծութիւն, ի՜նչ դաւաճանութիւն։ Նոյն դաւաճան եւ սրբապիղծ կոմունիստը կ'ըսէ նաեւ թէ «կամ պէտք է թողնել հին դրութիւնը եւ բաւականանալ մի քանի շրջանների անջրդի հողերի ոռոգմամբ, հաշտուելով ագրարային հողի վրայ վերածնւող ազգային շարժումների հետ, կամ թէ անհրաժեշտ է հողային խնդրի արմատական լուծման հարց դնել»։

Նոր կոմունիստը կը գանգատի նաեւ որ Քոչարեան «Էկոնոմիչէսկի Վէստնիկ» թերթին մէջ կը գրէ թէ «վարկերի բաշխման ներկայ սկզբունքներն ամրապնդում եւ խորացնում են առանձին հանրապետութիւնների միջեւ գոյութիւն ունեցող անհաւասարութիւնը»։ Դարձեալ նոյն Քոչարեանը «մի չհրապարակուած զգաստի զեկուցագրի» մէջ կ'ըսէ թէ «Հայաստանի հաշուին զարգանում են Վրաստանն ու Ադրբէջանը»։

Աններելի՛ բան է ճշմարտութիւնը խոստովանիլ Երեւանի մէջ։ Եւ Մոսկուա հայ նորելուկ կոմունիստները ոտքի հանած է, որպէսզի քրքրեն հին արխիւները, սեւ կէտ մը գտնեն եւ հեղինակը մրոտեն։ Կ. Վռամ կը հեգնէ նոյնիսկ «Նայիրեան» բացատրութիւնը որ Դաշնակցականութիւն կը հոտի, կամ առնուազն հայկական երգարաններու մէջ երգուած հայ շնորհալի ցեղն ու դրախտային երկիրը կը յիշեցնէ։ Բայց ժամանակ մը նորոյթ էր Երեւանի մէջ եւ Չարենց շատ կ'երգէր Նայիրեան երկիրը։ Հիմա Դաշնակցական կամ կոնդրատեւական մտաւորականներու սիրելի բառն է համարուած։ Եւ վա՜յ գործածողին։

Ի՞նչ կը հաստատէ այս ամէնը։ Մոսկուա կը մաքրէ Երեւանի հրապարակը բուռ մը խամաճիկ երիտասարդ ու տգէտ հայ կոմունիստներով։ Եւ հրապարակէն քշուած կոմունիստները, որոնք երէկ կը ծիծաղէին ըսելով թէ դաշնակցականները խաբուեցան եւրոպական աշխարհակալութենէն, այսօր կ'ընդունի՞ն արդեօք, որ իրենք եւս խաբուած են Մոսկուայի կարմիր աշխարհակալներէն։ Նոյնը չէ՞ պարագան, հէյ «լաքէյները» մոսկովեան աշխարհակալութեան։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻՆ ՎՐԱՅ

ԽՈՒՃԱՊ ՊՈԼՍՈՅ ԵՒ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, Պոլսոյ ազգային դրամատուներէն «Թիւրք Թիճարէթ վէ Սանայի Պանքասը»ն Յուլիս 14ին փակեց իր կիշէները և վճարումները դադրեցուց։

Դրամատան փակումին պատճառն է, Ժընեւի «Պանք Ցէնթրալ»ին վճարումներու դադրեցումը, քանի որ այս վերջինը գլխաւոր բաժնետէրն է «Սանայի» դրամատան։

«Թիճարէթ վէ Սանայի» դրամատան դրամագլուխն է մէկ միլիոն ոսկի որ ամբողջութեամբ վճարուած է։ Դրամատան հիմնադիրը, Եգիպտոսի խտիվ Աբբաս Հիլմի փաշա, տարի մը առաջ դրամատան հետ իր ունեցած յարաբերութիւնը խզած ըլլալով, դրամատունը Պանք տը Ժընեւի կողմէ սկսած էր կառավարուիլ։

Դրամատունը առեւտրական, ճարտարարուեստական եւ հողագործական ձեռնարկներու վարկ բացած ըլլալով, արդիւնաբեր գործունէութիւն մը ունեցած եւ 1930ի վերջաւորութեան 98572 ոսկի զուտ շահ ապահոված է իր բաժնետէրերուն։ Նոյն ժամանակամիջոցին մէկ միլիոն 260 հազար 201 ոսկի զանազաններու կողմէ դրամ յանձնուած է պանքան։

*** Գերմանիոյ ելմտական ծանրակշիռ կացութիւնը եւ մարքին անկումը անակնկալ ազդեցութիւն մը առաջ բերին Պոլսոյ հրապարակին վրայ։ Գերմանական պանքաները դրամ ունեցողները սկսան ետ առնել իրենց խնայողութիւնները։

Ժողովուրդը յուլիս 14ի առտուն կը խուժէր մասնաւորաբար Տէօյչէ Պանք եւ Տէօյչէ Օրիէնթ դրամատունները, ետ պահանջելով իր գումարները։ Այս երկու պանքաները հարկադրուեցան անմիջապէս վճարում ընել, բայց կէս օրին, ժողովուրդին յարաճուն խուժումին եւ խուճապին առջեւ, դժուար կացութեան մը մատնուեցան, որովհետեւ իրենց ունեցած գումարները բաւական չէին ամբողջ ժողովուրդին գոհացում տալու։

Այս կացութեան առջեւ, Տէօյչէ Պանք եւ Տէօյչէ Օրիէնթ Պանք ստիպուեցան ուրիշ դրամատուններու մէջ ունեցած իրենց դրամները ետ առնել։ Մինչեւ ժամը 11ուկէս, Տէօյչէ Օրիէնթ Պանք 500 հազար թրքական ոսկի քաշեց Օսմ. Պանքայէն, որ ի վերջոյ մերժեց աւելի վճարում ընել։

Միւս պանքաները մերժեցին ընդունիլ Տէօյչէ Օրիէնթ Պանքի «չէք»երը։ Ասոր վրայ դրամատան տնօրէնները հեռագրով դիմեցին Լոնտոն եւ Նիւ Եորք, եւ վերջապէս Անգլիայէն հասած հեռագրի մը վրայ, գերման դրամատան 40 հազար ստերլին ծախուեցաւ։ Խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր այս երկու պանքաներուն առջեւ, որոնք երկու միլիոն ոսկիի վճարում ըրին ժողովուրդին։

*** Գերման դրամատան կացութեան մասին ստացուած վերջին լուրերը, խուճապի մատնած են Իզմիրի վաճառականները, որոնք այսօր խուռներամ դիմած են Տէօյչէ Օրիէնթ Պանքի մասնաճիւղը քաշելու համար իրենց դրամները։ Դրամատունը այս խուժումին առջեւ հազիւ կրցած է հարիւրին 20 վճարել իրենց դրամը պահանջող առեւտրականներուն, իսկ խնայողական սնտուկի տետրակ ունեցողներուն իւրաքանչիւրին միմիայն 300 ոսկի վճարած է։

Վաճառականները կացութիւնը վտանգաւոր կը նկատեն եւ չեն ուզեր իրենց դրամը թողուլ։ Առեւտրականներու դիմումին վրայ, Առեւտրական սենեակին կողմէ կացութիւնը հաղորդուած է տնտեսական գործավարութեան։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՉԱՐՍԱՆՃԱԳՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— Սէն Շամոնի Չարսանճագցիները 19 յուլիս կիրակի կէսօրէ վերջ Վ. Մուրատեանի սենեակը ժողով գումարեցինք, եւ վերակազմեցինք Հայր. Միութիւնը, որ մէկ տարիէ ի վեր անտարբեր վիճակի մը ենթարկուած էր։ Գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցան.— Ատենապետ՝ Յ. Մուշեղեան։ ատենադպիր՝ Արմենակ Սարգիսեան, գանձապահ՝ Յարութիւն Փօրիկեան։

Կոչ կ'ընենք բոլոր մեր հայրենակիցներուն, անտարբեր չգտնուիլ այս գործին հանդէպ։ Միայն կազմակերպուելով կրնանք մեր եւ մեր զաւակները փրկել այլասերման վտանգէն։

(կնիք)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

“ՀԱՅՐԵՆԻՔ„

Ամսագրի Յուլիսի թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Լաս՝ Հարցականի ուղիներով, *Ա. Աճէմեան*՝ Աղեղի պէս դպաւուժգին, *Համաստեղ*՝ Սպիտակ ձիաւորը, *Ա. Անոյշ*՝ Զանգերը խոր կը հնչեն, *Տարագիր*՝ Մարի Ալմոյեան, *Զ. Պլպուլ*՝ Երգ հայկական, *Եր. Բագէն*՝ Քառեակներ, *Ռէն*՝ Որբերը, *Կ. Մկրտիչեան*՝ Առ...., *Հ. Շանթ*՝ Թատերական գրուածքներ, *Հրաչեայ*՝ Անարգուած բանաստեղծի մը համար, *Դ. Ազատեան*՝ Գրական ուղիներու վրայ, *Ա. Ահարոնեան*՝ Աւարայրի ոգեկոչումը, *Ս. Վրացեան*՝ Իզմիրլեանի եւ Խարախանեանի գրութիւնները Հ. Յ. Դաշնակցութեան։ *Ռուբէն*՝ Սիւրիան եւ Արաբները, *Ն. Աղոնց*՝ Վասիլ Հաջագն, *Անդրանիկ*՝ Յուշեր, *Արտ. Աբեղեան*՝ Հայագիտութիւնը անցեալում եւ ներկայում, *Վազգէն*՝ Ատրպատականի գոյամարտը, *Ա. Աթան*՝ Հայ կեանքը, *Ֆ.*՝ Ամերիկահայ կեանք, *Ա. Ա.*՝ Հ. Ակինեանի վերջին հետազօտութիւնները.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Կը հաւատար գրքին հրաշագործութեանը։ Անիկա իր զօրութիւնը ցոյց տուած էր։ Պահ մը առաջ ո՞վ էր գնդակ արձակողը։ Գիրքն էր որ հրացանը իր ձեռքն էր դրած։ Գեղին դպրոցէն՝ զօրանոցը։

Տէր Յուսիկ, որ գեղ տիրացու եղած առենը արդէն տղաքը գլուխը ժողված անոնց կարդալ կը սորվեցնէր, հիմա ուզեց դպրոց հիմնել։ Շնորհիւ մինչեւ այն ատեն տուած դասերուն, գեղին մէջ պատրաստուած էր նախնական կրթութիւն ստացած սերունդ մը։ Դպրոցի շինութեան համար իր յոյսը նախ եւ առաջ աշակերտներուն վրայ էր։ Նաեւ կը յուսար թէ իր ...յելած վարկը ամէն դժուարութիւն պիտի հարթէր։ Օր մը ժողովուրդը հաւաքեց, յորդորներ կարդաց, որպէսզի ամէնուն աշխատութեամբը, դպրոցը ձրիաբար շինուի։ Ամէնքն ալ ոգեւորուեցան։ Տէրտէրը նոյն րոպէին իսկ ձեռք զարկաւ։ Բազմութիւնը ետին ձգած՝ լեռը ելաւ։ Առաջին մեծ քարը, որուն հանդիպեցաւ, ուսը նետեց։

— Ձեզ տեսնեմ, ըսաւ ժողովուրդին, Տրդատ թագաւորն իսկ ալ մեր սուրբ Էջմիածնի հիմնարկութեան քարերը ուսը շալկած տարաւ։ Սուրբ թագաւորին ըրածը մենք ինչո՞ւ չընենք։

Գեղը քանի մը ամիս իրարանցումի մէջ էր։ Վարպետ մը ու քանի մը բանուոր, որոնք Պոլիս շէնքերու շինութեան մէջ աշխատած էին, քաղքէն եկան ու հոգիններնուն համար գործին գլուխը անցան։ Երկու երեք ամսուան մէջ երկու փոքր բայց գեղեցիկ ձեւով դպրոց բարձրացան, մէկը սուրբ Մեսրոպի, միւսը՝ Սրբուհի Հռիփսիմէի անուններուն նուիրուած։ Տէրտէրը ինքը կը դասախօսէր, նախկին աշակերտներուն աջակցութեամբը։ Երէցկինն ալ ամուսինէն բաւական բան սորված ըլլալով, աղջիկներուն դպրոցը կը հոգար։

1889 թուականը հասաւ։ Տօմուզ գիւղը կրնար բարեբաստիկ համարուիլ։ Նախակրթութիւնը տարածուած, հանրային առողջութիւնը զգալապէս լաւացած, կառավարական հարստահարութիւնները չափաւորուած, ժողովուրդը զինուած, ահա ինչ որ հողին զաւակը ըրած էր։ Հին գեղացիներէն մէկը բարի մարդ մը, օր մը ըսաւ.

— Կ'ըսեն թէ բոյն շինող թռչունն ալ կ'ննէ, բոյն աւրողն ալ. բայց մեր գեղին բոյնը շինողը մեր տէրտէրն է։ Աստուած չընէ եթէ վախճանի, ան ատեն բունաւեր պիտի մնանք։

Գ.

Մուսա պէյին դատաստանը ամբողջ Հայաստանի հետ ցնցեց տէր Յուսիկին գեղն ալ. Արշամ կը կարծէր որ Թուրքիոյ կառավարութիւնը այս առթէն օգուտ կը քաղէր, իր վարկը աշխարհի առջեւ բարձրացնելու համար։ Քիւրտը օրինաւորապէս պիտի պատժուէր, եւ Թուրքիա քաղաքակրթութեան ճամբուն մէջ մտնելով՝ բարեկարգութեանց թուականը պիտի ողջունէր։ Տէրտէրը վարժապետին կատարելապէս համամիտ չէր։ Խելքը տեղ չէր ըներ որ մահմետական կառավարութիւն մը ի՞նչպէս կրնար մահմետական մը պատժել, անիկա քրիստոնեայ մը սպաննած ըլլալուն համար։ «Աշխարքին վերջը եկած ըլլալու է», կ'ըսէր։

Բայց միւս կողմէն ալ չէր կրնար ըմբռնել թէ Թուրք կառավարութիւնը կրնար համարձակիլ Եւրոպայի վրայ խնդալ, հրապարակային դատաստանի մը մէջ անպարտ արձակելով մեծ ոճրագործ մը։ Անշուշտ Պատրիարքարանը Մուսային յանցապարտութեան ապացոյցները ունենալով էր որ հրապարակային դատաստանի պահանջումը ըրած էր։ «Դանակ չարնուած սրտին արիւնը չելլեր» վիճակին մէջ ինկաւ այն իրիկունը որ Արշամ Պոլսոյ վերջին թերթերը իրեն բերելով, Մուսա պէյին անպարտ արձակումը հաղորդեց։

— Ասոր տաճիկները «աչըգ ֆէրման» կ'ըսեն, մրմռաց տէրտէրը, որուն երեսը սեւ ու կանանչ դարձեր էր։

— Բաց ֆէրմա՛ն, պոռաց, ակռաները սեղմելով։ Սուլթանը աշխարհքի առջեւ Տաճիկներուն ու Քիւրտերուն արտօնութիւն կուտայ որ քրիստոնեաները ուզածնուն պէս ջարդեն, կոտրեն, թալլեն։ Հոտը պիտի ելլէ, կը տեսնես։

Արշամ որ դեփ դեղին կտրած էր, բան մը չկրցաւ պատասխանել։

Քանի մը ամիս ետքը, *1891*ի յունիսին Կարնոյ եւ *1895*ին կոտորածներուն նախատօնակը կը կատարուէր։

— Սկսան, պարոն Արշամ, սկսան, աղաղակեց տէրտէրը։

Վարժապետը գլուխը երկու ձեռքերուն մէջ առած նստած, կը մտմտար։

— Սիրելիս, մտմտալով հիւանդը չենք կրնար աղէկցնել, ըսաւ տէրտէրը։

— Ի՞նչ ընենք, ի՞նչ ընենք կը հեծէր վարժապետը։ Յաստուծոյ ոչ երկնչիմ եւ ի մարդկանէ ո՛չ ամաչեմ, ասոնց համար ըսուած է, յայտարարեց տէրտէրը։ Աստուծմէ չեն վախնար, ան գիտենք, անհաւատ են. բայց Եւրոպայէ՛ն ալ չեն ամչնար եղեր։ Կը տեսնե՞ս, պարոն Արշամ, ո՞ւր մնաց ան քու Պերլինի դաշնագիրը, ո՞ւր է 61րդ յօդուածդ, ո՞ւր է պետութիւններուդ միջամտութիւնը։ Ո՞ւր է, ո՞ւր է։

— Ի՞նչ ընենք տէրտէր, ի՞նչ ընենք։

— Առաջնանք։ Դատաւորը աներես կնոջ ձեռքէն օձիքը թօթվեց, «ամա՛ն» ըսաւ ու անոր ուզածը ըրաւ։ Պարոն Արշամ, դուն մէյ մը Պոլիս երթալու ես։ Գնա՛ նայէ կարասին մէջ բան մը կա՞յ։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ - ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ Ընկ. Հ. ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայերը եւ Թուրքերը»

Կը հրաւիրուին Քրիստափոր, Ռոստոմ, Իշխան, Աղբիւր Սերոբ ենթակոմիտէներու ընկերները եւ Պատ. միութեան անդամները։

ՊՈՒՀՎ. ՕՏՏՕ.— Այս Կիրակի ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները

ՍԷՆ ԼՈՒ,— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Սէն Մարկրիտի ընկերները եւ համակիրները։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԽԱՆՁՕՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Ջաւարեան կոմիտէին կողմէ

26 Յուլիս, Կիրակի, Շավիլի անտառին մէջ, գերեզմանատան մօտ

Կը նախագահէ Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն, հաճելի ժամանց։ Կը նուագեն ԹՈՒՌՍ ԱԲԳԱՐ եւ ՊԱՅՏՈՒՆԻ։ Աժան եւ ճոխ պիւֆէ։

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները եւ համակիրները, ժամը 4ին այց Արզրութեան ամուսիններու գերեզմանը։

Հաղորդկց. միջոցներ.— Թրամուէյ թիւ 1 Լուվրէն եւ Փորթ Սէն Քլուէն, իջնել Շավիլ, Puits sans Vin*։ Մոնփառնասէն՝ իջնել Շավիլի կայարանը, ուղեցոյցներ պիտի առաջնորդեն հիւրերը։*

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՀԱՄԵՐԳ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Տէսինի կոմիտասեան երգչախումբին կողմէ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ 60ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Այս Կիրակի ժամը 2.45ին Սոսիէթէ Լիոնէզի սրահին մէջ

Հայկական ժողովրդական երգեր ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի, եւրոպական նուագախումբ։ Օր. ԱՆԻԹԱ կը պարէ։

Կը խնդրուի գրկի երախայ չի բերել *Մուտք 4 ֆր.*

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ։ Կը խօսի ընկ. Մ. Գույումճեան։ *Նիւթ՝ «Յեղափոխութեան գաղափարը»,*

ՔԼԻՇԻ-ՍԷՆԹ-ՈՒԷՆ-Լըվալուայի «Ազատամարտ» խումբի ընկեր, ները ժողովի կը հրաւիրուին այս շաբաթ իրիկուն, ժամը 8ուկէսին Clichy, Place République, պիւրօ Թապայի ներքնասրահը:

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ժողովը վաղը ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8ուկէսին, սովորական հաւաքատեղին, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սերոբ Աղբիւր ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Փօղոս Սայտօ, կորիւն եւ Աւիւծ Աւագ, խումբերը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը ճիշդ երկուքին կուսակցութեան սովորական հաւաքատեղին, պարտաւորիչ ներկայութիւն, ներկայանալ անդամատետրով,

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, միութեան գրադարանին մէջ: կաբեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն,

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Իսի լէ Մուլինօի բոլոր սկաուտները և իրենց ծնողքները, համակիրները եւ նոր արձանագրուիլ փափաքողները կը հրաւիրուին այս իրիկուն ժամը 8.30ին, 235 Rue J. J. Rousseau, *Զ. Ռ. Մ.ի գրադարանին մէջ տեղի ունենալիք խորհրդակցական ժողովին։*

Զ. Ռ. Միութեան Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին Սիամանթօ-Վարուժան Գրադարանը փոխադրուած է 241 Rue J. J. Rousseau, եւ բաց է ամէն բշ. եւ եշ. իրիկունները ժամը 8—9:

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆի փարիզիմասնաժողովը կը հրաւիրէ Ալֆորվիլի հայութիւնը հայ լեզուի դասընթացքներուն հետեւող երկսեռ սաներուն ամավերջի հանդէսին՝ այս շաբաթ գիշեր, ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ (1 Boulevard Carnot), Ալֆորվիլ:

Այրի Տիկին Գոհարիկ Գ. Փափազեան եւ զաւակը Յակոբ Փափազեան, Պ. Յարութիւն Փափազեան, Այրի Տիկին Մաքրուհի Գ. Էքպէրեան եւ զաւակը Յարութիւն Գ. Էքպէրեան եւ իրենց պարագաները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով եւ նամակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԻԿ Յ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ (ծնեալ Էքպէրեան):

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ յուլիս 8ին Շավիլի մէջ։

Այրի Տիկին Գ. Սարաֆեան եւ պարագաները իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին ԳԱՌՆԻԿ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ,

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Փարիզ, Փր. Ա.— 140։

Պարոքմոն, Վ. Մ.— 70։

EMPIRE Մփւգիք-Հօլ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ՆԱՋԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

2.— Ի՞ՆՉՊԷՍ ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ԵՂԱՅ

Հիճրէթի 1307 թուականին զիլհիճճէ 10ին (1890 յուլիս 15)27) Քուրպան Պայրամէր։ Պէշիկթաշի Սինանփաշա ծզկիթին մէջ կը տօնուէր Պայրամը։ Թագաւորը Տոլմա Պաղչէի պալատը վերադարձած էր արդէն։ Ժամ մը վերջ սկսաւ Պայրամի շնորհաւորական արարողութիւնը։ Ես ալ, իբրեւ Բերայի կառավարիչ, ներկայ էի շնորհաւորութեան։

Դէմքէն յայտնի էր, որ թագաւորը խնդիրով մը սրտնեղած է։ Արարողութեանց պահուն բարկութիւն եւ ջղայնութիւն ցոյց կուտար։ Զանազան շարժումներով իր մօտ կը կանչէր թիկնապահ Էքրէմ Տէրվիշ փաշան եւ ուրիշ քանի մը թիկնապահներ։ Խուճապային հրամաններ կուտար։ Այդ հրամանները լսելէ յետոյ, թիկնապահները արտաքսելով դուրս կ'ելլէին ու կը ծեկնէին։

Արարողութեանց պահուն, կը հետեւէի ոստիկանական նախարար Բեհճիլ պէյի։ Գահուն վեց եօթը քայլ հեռացած էր, երբ տեսայ որ Ապտիւլ Համիտ խոժոռ խոժոռ ինծի կը նայէր։ Մտածեցի, որ թագաւորին բարկութեան պատճառներէն մէկն ալ մասամբ կը վերաբերէր ինծի։ Այսու հանդերձ կառավարական պաշտօնատար մըն էի։ Այլ եւս լրագիր չէի հրատարակեր, ոչ ալ գիր ու յօդուած կը գրէի։ Թագաւորին դէմ բան մը չունէի, ինչո՞ւ ինծի բարկանար։

Երբ դեռ այս մտածումներուն մէջ էի, թագաւորը շարժումով մը իր քովը կանչեց Բեհճիլ պէյը, որ կանգնած էր առջեւս, եւ բարկացոտ շեշտով մը բաներ մը ըսաւ։

— Ձերն է ֆէրմանը, ըսաւ Բեհճիլ պէյ, եւ խուճապով դուրս ելաւ գնաց։

Կարգը ինծի եկաւ։ Մօտեցայ գահին։ Ապտիւլ Համիտ ոչ մէկ խօսք արտասանեց։ Սովորական ձեւով շնորհաւորեցի եւ հեռացայ արարողութեան դանէն։ Հասայ Բեհճիլ պէյի ետեւէն եւ հարցուցի խնդիրը։ Տխրադին ձեւով մը բացատրեց.

— Գում Գափուի Հայոց եկեղեցիին մէջ ցոյց մը կատարուեր է։ Հայոց մէջ մասնաւոր եռուզեռ եւ գրգռութիւն կը նշմարուի։ Թագաւորը այդ առթիւ գլխ յանդիմանեց։ Մինչդեռ երկու օր առաջ իրեն լուր տուած էի այդ ցոյցին պատրաստութեան համար։ Հիմա պիտի երթամ ձերբակալելու եւ պատժելու պատասխանատուները։

Բեհճիլ պէյ հեռացաւ։ Ես ալ կառքս նստելով, գացի Կալաթա-Սարայ։ Պաշտօնատարներուն հետ Պայրամի աւանդական շնորհաւորութիւնները կատարելէ յետոյ, ուղղուեցայ Նշան Թաշ, եւ տունս գացի։ Երբ դեռ զգեստներս կը փոխէի, վարչապետարանի բարապաններէն մէկը նամակ մը բերաւ։ Նամակը վարչապետն էր ղրկած։ Բովանդակութիւնը հետեւեալն էր.—

Բեհճիլ պէյ հրաժարեցաւ ոստիկանական նախարարութենէն։ Նոյն պաշտօնին անուանուած էք դուք։ Անմիջապէս Գում Գափու գացէք, անկարգութիւնը վերահաստատեցէք եւ ցուցարարները ձերբակալեցէք...

Այս գրութիւնը կարդալով, արձանի պէս սառեցայ մնացի։ Մանուկ հասակէս սկսեալ, զզուանք կը զգայի ոստիկանական գործերու հանդէպ, եւ ահա ոստիկանական նախարար կ'անուանուիմ ... Արքայական Դիւանին պետը, Սիւրէյա փաշա խոստացած էր գիս երկար չթողուլ նոյն իսկ Բերայի կառավարչութեան մէջ, և գտնել ինծի յարմար պաշտօն մը։ Եւ ահա երբ կառավարչութենէն անելի դէշ պաշտօնի մը, ոստիկանական նախարարութեան կը կոչուիմ, ինծի անհասկնալի կը մնայ թէ ի՛նչպէս չկրցաւ արգելք ըլլալ ատոր։ Պահ մը մտածեցի Արքայական դիւանատունը երթալ, հրաժարականս տալ, կամ հրաժարականս գրել ու ղրկել։ Սակայն ինծի հրամայուած էր Գում Գափու երթալ, անկարգութիւնը վերահաստատել։ Եթէ ծերժեմ՝ վախի պիտի վերագրեն։ Չէի ուզեր որ գիս վախկոտ համարէին, քանի որ անուն հանած էի իմ անվախութիւնովս։ Խորհելով որ ետքէն կրնամ միջոց մը գտնել հրաժարելու այս նոր պաշտօնէս, համակերպեցայ։

Ուղղակի գացի Գում Գափու։

Ճամբան հանդիպեցայ Ապտիւլ Համիտի անձնական թիկնապահին, Տէրվիշ փաշային։ Ան ալ Պատրիարքարան կ'երթար։ Խորհրդակցեցանք կացութեան մասին։ Տէրվիշ փաշա չափազանց մտածկոտ եւ տխուր կը թուէր։

Պատրիարքարանին մէջ մեզ դիմաւորեցին պատրիարք Խորէն Աշըքեան եւ կրօնական ժողովի անդամներէն քանի մը քահանաներ, որոնք յուզուած եւ տխուր կ'երեւէին։ Մտանք ընդունելութեան սրահը։ Տէրվիշ փաշա հազիւ նստ[...] էր թիկնաթոռի մը մէջ, երբ սկ[...] յանկարծակի հեծկլտալով լալ։ [...] զարմանքով երեսը նայեցայ։ [...] ինչ է։ Այո՛, լուրջ էր, կուլա՛[...] իրապէս արցունք կը թափէին [...] քերէն։ Հեծկլտուքին մէջէն [...] լսել հետեւեալ տրտունջը.

— Փաթրիք էֆէնտի, հա[...] ցա՞ք այս օրհնեալ օրով ձեր ը[...] ծին։ Մեզ զրկեցիք Պայրամէն։ [...] խլած ժողովուրդը, մզկիթէն ել[...] իր տունը կը քաշուի իր զաւ[...] ներուն հետ Պայրամ կատարել[...] ճաշը ուտելու, չափազանց յ[...] ուեցաւ այս օրուան դէպքէն։ Բո[...] ալ տխրած ենք։ Մեր արեւափ[...] թագաւորն ալ զրկուեցաւ Պայր[...] մէն։ Փութով հրաման ըրաւ ինծի [...] իր ծառաներուն։ Պատճառ եղ[...] վը ոստիկանական նախարար Բե[...] ճիլ պէյ հրաժարի։ Խեղճը հ[...] քանտարկուած է։

(Շար.

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՅՈՒԼԻՍ 1931

24 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1628

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉԱՐԱԲԱՍՏԻԿ ՀԱՐՑԸ

Քանի մը օր առաջ, Թաւրիզէն աշխատակից մը, իր կարգին յուզելով ազգային համերաշխութեան խնդիրը, ուշադրութեան կը յանձնէր ինքնուրոյն տեսակէտ մը։ («Յառաջ», յուլիս 18 և 21)։

Այսպէս, եթէ չի յաջողիր համերաշխութեան ձեռնարկը,

— «Ուղղակի պատճառը առ առաւելն քանի մը տասնեակ մարդոց գիտակից չկամութիւնն է։

«... Հակառակ այս անհաշիւ ջանքերուն, մեր գործիչ եւ ազդեցիկ ղեկավարները շատ չնչին դեր կը կատարեն մեր մէջ, ի նպաստ հայկական համերաշխութեան, տարիներ շարունակ կառչելով որոշ ուղղութեան, աշխատելով ամէն բան տեսնել միանգամ ընդունուած տեսակէտով, շերամի բոժոժի նման իրենց համար ստեղծեր են խցիկ մը, որ կրիայի պատեանի պնդութեամբ կը սեղմէ անոնց մտքի թէ կամքի թեւերը եւ կը խափանէ անոնց թռիչքը։

«...Մեր մէջ ամէն տեսակ փորձ եղած է, բայց ոչ ղեկավարներու համերաշխութեան փորձ»։

Որոշ ճշմարտութիւններ կան այս տողերուն մէջ։ Եւ սակայն ձախողման բուն պատճառը կը գտնուի բոլորովին ուրիշ տեղ։

Վերջին տարիներու ընթացքին ծեծուելով-ծեծուելով, համերաշխութեան խնդիրը եկաւ յանգեցաւ հանգոյցի մը, որ չի քակուիր։ Կամ պիտի քակուի մեծ դժուարութեամբ։ Տակաւին քաշքշուելով երկար ժամանակ։

Ռամկավարներու Եգիպտոսի շրջանի այս տարուան պատգամաւորական ժողովին յայտարարութեան մէջ, կը կարդանք հետեւեալ տողերը.

—«Գաղութահայութեան ազգապահպանման հարցին մասին, ժողովը կը խորհի թէ պէտք է մէկ կողմէ աւելի զարկ տալ ժողովուրդին գործօն հետաքրքրութեան դէպի Հայաստանի մէջ կատարուող շինարար գործունէութիւնը եւ միւս կողմէ պահպանել հայ լեզուն, հայ եկեղեցին, եւ հայ մշակոյթը՝ օտարութեան մէջ մեծցող նորահաս սերունդին մէջ։ Ընդհանուր գաղութահայ կազմակերպութիւն մը, հիմնուած հոսանքներու բացարձակ անկեղծութեան վրայ, պիտի կրնար պայքարիլ օտարացումի եւ այլասերումի վտանգներուն դէմ»։ (*Արեւ, 7 Յուլիս*)։

Այնինչ, 1929ի ընդհ. պատգմ. ժողովին մէջ (Փարիզ) նոյն կուսակցութիւնը կը յայտարարէր, իբրեւ հիմնական ուղեգիծ.

— «Հ. Յ. Դաշնակցութեան հանդէպ կը շարունակենք մեր ցարդ ունեցած վերաբերումը, որքան ատեն այդ կուսակցութիւնը կը պահէ իր դաւադրական կազմակերպութեան բնոյթը, իր թշնամական դիրքը Հայաստանի հանդէպ եւ իր պառակտիչ եւ ոճրապարտ ընթացքը գաղութներու մէջ»։

Ինչ որ կը նշանակէ թէ Եգիպտոսինը բաղձանք մըն է, իսկ բուն ուղեգիծը կը մնայ այն ինչ որ արտատպեցինք։

Մենք վերջերս առիթ ունեցանք դէմ դիմաց, հրապարակաւ խօսելու ռամկավարներու կեդրոնական օրկանին հետ, եւ, իբրեւ գլխաւոր պայման, լսեցինք միայն մէկ պատասխան.

— «Եթէ Յառաջ իրօք կը փափաքի որ վերցուի գաղութահայութիւնը պառակտող ամենագլխաւոր պատճառներէն մէկը, Դաշնակցութիւնը պէտք է հրաժարի Հայաստանի դէմ իր ունեցած թշնամական դիրքէն»։ (18 յուլիս)։

Արդ, քանի ռամկավարները կը յամառին կառչիլ այս անտեղի եւ գռեհիկ հասկացողութեան, քանի գիտակցաբար կը շփոթեն Հայաստանն ու անոր վարչաձեւը, քանի հայրենասիրութիւն ըսելով կը հասկնան ստրկամտութիւն, կամաւոր կուրութիւն եւ լորձնաշուրթն փառաբանութիւն, — դժուար է եզրակացութեան մը յանգիլ։

Կը հարթուի ա՞յս դժուարութիւնը, եթէ ղեկավարները մերձեցում հաստատեն, մտերմօրէն խօսակցին, համերաշխին, մէկդի դնելով բոլոր կանխակալ կարծիքները։

Կամ կարելի՞ է դիւրացնել համերաշխութիւնը, եթէ չեզոքացնելով «առ առաւելն քանի մը տասնեակ մարդոց գիտակից չկամութիւնը», նոր փորձ մը կատարեն բոլորովին նոր մարդիկ։

Բայց այն ատեն, ո՞ր բանաձեւը պիտի ըլլայ այդ «նոր»երուն ուղեգիծը, իբրեւ կուսակցական քաղաքականութիւն։

Պէտք է յստակօրէն տալ այս հարցերուն պատասխանը, եթէ չենք ուզեր խրիլ նոր յուսախաբութեանց մէջ։

Մեր աշխատակցին «բոժոժ»ի պատմութիւնը սիրուն է իբրեւ բացատրութեան ձեւ, բայց չի լուծեր հարցը։

Ղեկավարներու անձնական յարաբերութիւնները որքան ալ սերտ ըլլան, բաւական չեն հարթելու ճամբան, երբ մէկ կողմը վարժուեր է Դաշնակցութեան գոյութիւնն իսկ չարիք համարել։ Երբ տեսակ մը «ազգային ուխտ» է կազմեր անոր դէմ կռուելու համար, տեղի-անտեղի, առտու-իրիկուն, Խ. Հայաստանը դարձնելով «Գուրան», եւ անոր դէմ ո՛ր եւ է ընդդիմադիր կեցուածք համարելով թշնամութիւն։

Անոնք որ կը կարծեն թէ կարելի է հարթել այս բոլոր խոչընդոտները, «սիրալիր համաձայնութիւն» մը հաստատելով ղեկավարներու միջեւ, կրնան գործնական օրինակներ տալ տեղական համերաշխութիւններով։

Անհաւասիկ համերաշխութեամբ, միաձայնութեամբ ընտրուեցաւ Կիլիկիոյ Աթոռակալ-Կաթողիկոսը, — բայց արարողութիւնը հազիւ լրացած, երբ ձեռնարկներ կ'ըլլան ընտրովի մարմիններ կազմելու Սուրիա-Լիբանանի մէջ, դղրդագին ահազանգ մը հնչեցնել սկսաւ Հալէպի ռամկավար օրկանը. — Իսթէմէզո՛ւք, (*Չենք ուզեր*)։

Անշուշտ ինքն իր գլխուն չէ որ կ'ուտէ այս ապուրը։

Ամէն պարագայի մէջ, համաձայն ենք ո՛ր եւ է նոր փորձի, որ կրնայ պատրաստել գետինը։

Շ.

МАМՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Սօֆիայի «Նոր Արաքս»ը դիտել կու տայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 յուլիս).

— «Արտադրուած նոյնիսկ հում նիւթերը, թէ չեն կրնար բաւարարել երկրի ընդհանուր կարիքները եւ թէ անզօր են մրցելու ուրիշ երկիրներու արտադրութեանց հետ։ Այսպէս, օրինակ, Թրքական համբաւաւոր չամիչը այսօր, եւրոպական հրապարակներու վրայ, տեղի տուած է պարսկականին։ Բուրդը, որ վաճառքի կը հանուի եւրոպայի մէջ, գնող չունի այլեւս, շնորհիւ իր վատ որակին։ Ծխախոտը նոյնիսկ, չի կրնար մրցիլ միւս երկիրներու արտադրութեանց հետ եւ խորհրդային փոքր չափանիշով տրմփինկ մը առիթ տուաւ իսկական խուճապի եւ իրարանցման։

Սեփական ճարտարարուեստ ու արդիւնաբերութիւն չունի Թուրքիա, որովհետեւ նախ՝ հարկ եղած դրամագլուխը չունի. երկրորդ՝ իր պետական պիւտճէն ծանրաբեռնած է երկրի պաշտպանութեան համար յատկացուած գումարներով, երկրորդ՝ զուրկ է լաւ տնտեսագէտ ուժերէ, չորրորդ՝ չուզեր կամ չի կրնար արդիւնաբերութեան ղեկը յանձնել օտար մասնագէտներու։ Հարկէ պէտք ունի օտար դրամագլուխի, որ կրնար փրկարար դեր կատարել։ Բայց ճիշդ այս օտար դրամագլուխն է որ ան ձեռք չի կրնար բերել, զուր բախելով բոլոր դուռները։ Օտար դրամագլուխը ամէնէն առաջ քաղաքական ապահովութիւններ կը փնտռէ եւ երաշխաւորութեան բարեյոյս պայմաններ, որոնցմէ զուրկ է Թուրքիան այսօր։ Միայն այն հանգամանքը, որ Թուրքիա յամառօրէն կը շարունակէ անխախտ պահել իր բարեկամութիւնը խորհ. Ռուսիոյ հետ, իսկ ներքուստ, քրտական ապստամբութեան մշտական սպառնալիքի տակ է եւ կը տառապի ներքին խլրտումներէ ու ժողովրդական դժգոհութիւններէ. բաւական է որ եւրոպական պետութիւնները եւ մասնաւորապէս Ֆրանսան, չուզեն դրամ տալ Թուրքիոյ։ Ու Ֆրանսան աւելի քան ուրիշները, քանի տակաւին Թուրքիա չի հրաժարիր օր մը Սուրիա մտնելու իր ախորժակներէն եւ կը շարունակէ յայտնի ու թաքուն դաւեր լարել նոյն Սուրիոյ մէջ, ֆրանսական հոգատարութեան դէմ։»

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՃԻՐ ՄԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սօֆիայէն տրուած լուրի մը համաձայն, քաղաքական ոճիր մը գործուեցաւ Փէրնիքի մէջ։ Ագատական կուսակցութեան ղեկավարներէն Նիքոլա Ռուսէֆ, երբ կը գտնուէր իր տան պարտէզը կնոջ եւ երկու զաւակներուն հետ, փողոցէն, անծանօթներ կրակի բռնեցին զանոնք, սպաննելով Ռուսէֆը եւ իր երկու զաւակները։

Ոճրագործները որոնք յաջողեցան փախուստ տալ, կը կարծուի թէ Ռուսէֆի քաղաքական հակառակորդներն են։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ

Անցեալ ամիս, Գերմանիոյ մէջ անգործներու թիւին վրայ զգալի նուազում մը արձանագրուած էր։ Սակայն վերջին կիսամսեակին նոյն բարելաւումը չի նշմարուիր։ Յուլիս մէկէն մինչեւ 15, ընդամէնը 6,000ով նուազած են անգործները, որով յուլիս 15ին անգործութիւնը կը համրուէր 3,936,000։

ԳՈՒՄ-ԳԱՓՈՒԻ ԴԷՊՔԷՆ
ՊԱՊԸ ԱԼԻԻ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ
ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ. «ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԱՏԱԿՆԵՐԸ»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Ելմտական նախարարներու յանձնախումբը որ կազմուած էր ուսումնասիրելու համար Գերմանիոյ օժանդակութեան յատուկ կարգ մը միջոցներ, իր զեկոյցը տուաւ խորհրդաժողովին։

Լոնտոնի խորհրդաժողովը տեւեց երեք ժամ եւ ընդունեց երկու առաջարկներ. ա) Հրաւիրել Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Միացեալ Նահանգներու Պետական Դրամատուները և Միջազգային Դրամատունը, որ երեք ամիս եւս երկարաձգեն 100 միլիոն տոլար փոխատուութեան պայմանաժամը։ բ) Թելադրեն մեծ պետութեանց կեդր. Դրամատուններուն որ յանձնարարեն վարկային մասնաւոր հաստատութիւններուն՝ պահել Գերմանիոյ բացուած վարկերուն քանակը։

Անգլիոյ ելեւմտական նախարարին Սնօտընի մէկ առաջարկը վիճաբանութիւններու տեղի տուաւ։ Յայտնի է թէ Գերմանիոյ բացուած կարճ վարկերուն մէջ հաւասար մասնակցութեան չունին Ֆրանսա, Անգլիա եւ Ամերիկա։ Մասնաւորաբար ֆրանսական դրամատունները այնքան գումար չեն մտցուցած Գերմանիա, որքան անգլիական եւ ամերիկեան դրամատունները։ Համաձայն կէս-պաշտօնական գնահատումներու, Գերմանիոյ բացուած կարճատեւ վարկերու մէջ պետութիւնները կը ներկայանան հետեւեալ համեմատութեամբ. — Ամերիկա հարիւրին 60, Անգլիա հարիւրին 35, իսկ Ֆրանսա հարիւրին 5 միայն։ Այս նկատումով ալ, Անգլիոյ ներքին [illegible] դրամատուները համաձայնին, հաւասարապէս իրենց միջեւ բաժնելու համար Գերմանիոյ բացուած վարկերը։

Ֆրանսայի վարչապետին առարկութեանց վրայ, Սնօտընի այս առաջարկը նկատի չառնուեցաւ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՃԻԳԵՐԸ

Գերման կառավարութիւնը կը պատրաստուի նոր կրճատումներ ընել ելեւմուտքին մէջ։ Տակաւին յայտնի չէ թէ ի՛նչ գլուխներու վրայ պիտի գործադրուին այս կրճատումները։ Սակայն պաշտօնեաներու թոշակներուն վրայ նոր նուազումներ արդէն նկատի առնուած են։

Նոր հրովարտակով մը, Գերմանիա կը պարտադրէ որ քսան հազար մառք արժէքով օտար դրամ եւ արժեթուղթ ունեցողները, իրենց դրամը յանձնեն Րայխսպանքի կամ կառավարութեան կողմէ նշանակուած ուրիշ դրամատուներու, մինչեւ յուլիս 29։

Կառավարութիւնը կոչ մը ուղղելով հարկատուներուն, կը հրաւիրէ զանոնք որ մինչեւ յուլիս 31, յայտնեն իրենց հարստութեան քանակը եւ վճարեն որոշուած տուրքերը։

Սպանիոյ խռովութիւնները

Սպանիոյ զանազան շրջաններուն մէջ, խռովութիւնները կը շարունակուին։ Սէվիլի մէջ, խումբ խումբ բանթողներ ուղղուեցան հեռաձայնի ընկերութեան կեդրոնատեղին։ Կռիւ մը տեղի ունեցաւ ցուցարարներուն եւ ոստիկաններուն միջեւ։ 5 սպանեալներ կան։ 30ի չափ անձեր ձերբակալուած են։

Պարսելոնայի եւ Սպանիոյ միացեալ մասերուն միջեւ, հեռաձայնական հաղորդակցութիւնները խզուած են։ Խումբ մը բանթողներ մտան հեռաձայնի կեդրոնատեղին եւ զետեղեցին ռումբ մը, որ շատ չանցած պայթեցաւ։ Այս արարքին հեղինակները յաջողեցան փախուստ տալ։

Ռաուլ Փէրէի դատավարութիւնը

Ծերակոյտին առջեւ, շարունակուեցաւ Ռաուլ Փէրէի եւ իր մեղսակիցներուն դատավարութիւնը։ Վկաներու ունկնդրութիւնը վերջացած ըլլալով, յաջորդաբար խօսք առին Ալպէռ Ֆավրի, Ռընէ Պէնարի եւ կաստոն Վիտալի պաշտպան փաստաբանները։ Վերջին խօսողն եղաւ Ռաուլ Փէրէի փաստաբանը։

Ընդհ. դատախազը իր մեղադրական ճառով չքմեղացուց Ռընէ Պէնարը եւ Ալպէռ Ֆավրը եւ աւելի, ծանրացաւ Ռաուլ Փէրէի եւ կաստոն Վիտալի յանցապարտութեան վրայ։

Սօֆիայի համայնավարները կը խլրտին

Սօֆիայի համայնավարները որոշեր էին ցոյցեր կատարել բողոքելու համար համայնավար ակումբներու փակման դէմ։

Ցուցարարները մերժած ըլլալով ցրուիլ, ոստիկանները զէնքի դիմեցին։ Ցուցարարներէն երկուքը վիրաւորուեցան։ Մէկը մեռաւ ստացած վէրքին հետեւանքով։

Ոսկիի ճամբորդութիւն.— Լոնտոնէն ղրկուած 6 հազար 300 քիլօոսկիհասաւ Պուրժէ։ Ղրկուած ոսկիին արժէքն է 107 միլիոն 572 հազար ոսկի ֆրանք։

Յարձակում կառավարիչի վրայ.— Պոմպէյի կառավարիչը Սըր Հըտսըն, Հնդկաստանի կառավարութեան նախկին անդամ, յարձակման ենթարկուեցաւ, ուսանողի մը կողմէ, որ երկու ձեռք ատրճանակ պարպեց իր վրայ։ Կառավարիչը ազատեցաւ։

ՊՈԼՍՈՅ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԴԱՏԸ

Պոլ...ոյ քաղաք. դ. ատեանին առջեւ շարունակուեցաւ Բանկալթիի գերեզմանատան դատը։

Նախորդ նիստին, Պատրիարքարանի փաստաբանները դիտել տուած էին թէ հակառակորդ կողմը անդադար տեսակէտ կը փոխէ գերեզմանատան մասին, օր մը ըսելով թէ Սուլթան Պայազիտի վագֆին կը պատկանի. ուրիշ օր մը՝ թէ իրական վագֆ է, եւ ուրիշ օր մըն ալ՝ ոչ-իրական վագֆ, եւ խնդրած էին դատարանէն ճշդել այս երեք պարագաներէն մէկը, որպէսզի իրենք ալ ատոր համաձայն պատասխան տան։ Երէկուան նիստին, նախագահը կարդալ տուաւ դատարանին գիրը, որ կ'ըսէր թէ պէտք է տեղւոյն վրայ մասնագիտական քննութիւն մը կատարել եւ հասկնալ թէ գերեզմանատան հողը իրապէս Սուլթան Պայազիտի վագֆի սահմաններուն մէջ կը գտնուի", ինչպէս կը պնդէ քաղաքապետութեան փոխանորդը։

Սակայն, Պատրիարքարանի փաստաբանը յայտնեց թէ իր ձեռքն ունի պաշտօնական մակագրութիւն մը (տէրքէնար), որով էվգաֆի տնօրէնութիւնը կ'ըսէ թէ գերեզմանատան հողը չի գտնուիր Սուլթան Պայազիտի վագֆի սահմաններուն մէջ։ Ու պահանջեց որ [illegible] ընդունեց այս պահանջը եւ յանձնարարեց որ այդ մակագրութիւնը եւ ուրիշ փաստեր, — եթէ կան, — յուշագրով մը ներկայացուին, եւ փորձագէտներու մարմինը, քննութիւն կատարելէ առաջ, քննէ այդ գիրը։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԹՐԱԿԻՈՅ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ԿՑՈՒՄԸ

Աթէնքէն կը հաղորդեն թէ Սօֆիայէն հասած հեռագրի մը համաձայն Օթէց փայիսի ազգայնական կազմակերպութիւնը գումարած է իր համաժողովը, Սօֆիայի մետրապոլիտ Սթէֆան արքեպիսկոպոսի նախագահութեան ներքեւ։ Այս համաժողովին մասնակցած են գաղթականական բոլոր կազմակերպութիւնները։

Գործադիր մարմինին նախագահը, որ կ'անդամակցի Պալքանեան խորհրդաժողովի պուլկարական պատուիրակութեան, յայտարարած է թէ, Նէօյեի դաշնագրով Պուլկարիայէն խլուեցան արեւմտեան եւ արեւելեան Թրակիան։

«Յունաստան, ըսած է ան, վտարելով բոլոր Պուլկարները, փակեց անոնց բոլոր դպրոցներն ու եկեղեցիները։ Պուլկարները սակայն, իրենց ակնարկները դէպի Եգէական ուղղելէ չպիտի դադրին։ Յոյները կը սխալին եթէ կը կարծեն որ մոռցած ենք Եգէականը։ 1,300 տարիներէ ի վեր պուլկարական տարրը հալածանքի ենթարկուած է Թրակիոյ մէջ, բայց եւ այնպէս տիրացած է դարձեալ անոր դաշտերուն, Եգէականի ծովեզերքները անհրաժեշտ են Պուլկարիոյ ծաղկման ու յառաջդիմութեան համար։

«Դաշնագիրները, իրաւունք կու տան Պուլկարիոյ՝ վերաքննութիւն եւ Եգէականի վրայ ելք պահանջելու։ Այս ելքը մենք կ'ըմբռնենք ոչ միայն տնտեսական, այլեւ հողային իմաստով։ Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ ինքնավարութիւնը չէ որ կը պահանջենք, այլ անոնց Պուլկարիոյ կցումը։ Այս պատճառով ալ միայն փոքրամասնութեանց հարցը արծարծելով պէտք չէ բաւականանանք։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ԻՐԱՔԻ ՀԵՏ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔ

(ՖԷՅՍԱԼ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Իրաքի Ֆէյսալ Թագաւորին Էնկիւրի եւ Պոլիս այցելութիւնը յատկանշական երեւոյթ մըն է։

Օսմանեան կայսրութեան այս նախկին հպատակը Մեծ Պատերազմին զինեալ ապստամբութիւն մը կազմակերպեց պետութեան դէմ, եւ շնորհիւ Անգլիացիներու գործօն աջակցութեան, պարտութեան ենթարկեց օսմանեան բանակը արաբական ճակատին վրայ։ Այդ պատճառաւ ալ, Շէրիֆ Հիւսէյինի տղան «խայինը վաթան» (հայրենադաւ) հռչակուեցաւ բոլոր Թուրքերուն կողմէ։

Ահա՛ այս «դաւաճան»ն է, որ արքայավայել աննախընթաց պատիւներու արժանացաւ Թուրքիոյ նոր եւ հին մայրաքաղաքներուն մէջ։ Մուսթաֆա Քէմալ անձամբ կայարան փութաց իր շքախումբին հետ՝ բարի գալուստ մաղթելու համար Պաղտատի վեհապետին։ Հացկերոյթներն ու պարահանդէսները իրար յաջորդեցին «Անգարա Փալաս»ին մէջ։ Բացի պաշտօնական մարմիններէն, «ժողովուրդն ալ ջերմագին ցոյցեր կատարած է ի պատիւ Թագաւորին»։ Իսկ Պոլսոյ մէջ, Տոլմա Պաղչէի կայսերական պալատը դրուեցաւ իր տրամադրութեան տակ, Վոսփորի վրայ զբօսապտոյտներ, այցելութիւն Եալովայի ջերմուկներուն եւ այլ բոլոր երեւակայելի եւ աներեւակայելի պատիւները շռայլուեցան հարազատ հարեւան պետութեան Թագաւորին։

Ինչո՞ւ համար այս պատիւները։

Պատասխանը կուտայ Մ. Քէմալ՝ հացկերոյթի պահուն իր խօսած ճառին մէջ։

— «Անկախաբար աշխարհա[illegible] եւ տնտեսական ազ[illegible] [illegible]են կարեւոր ազդեցութիւն մը ունենալու, այսօրուան փոխադարձ շահերն ու ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւնը աւելի եւս կը մօտեցնեն իրարու Միջագետքն ու Թուրքիան, ուժեղացնելով անոնց բարեկամութիւնը։ Կը խնդրեմ որ արտօնէք ինծի յայտնել այն համոզումը թէ այս տեսակէտին մէջ համակարծիք կը գտնուինք»։

Մարգարէ ըլլալու պէտք չկայ՝ գուշակելու համար թէ առաւելապէս ի՛նչ կը ներկայացնեն «այսօրուան փոխադարձ շահերը»։ Տարիներէ ի վեր Էնկիւրիի վարիչներուն գլխաւոր մտատանջութիւնն է քրտական խնդիրը։ Անկախութեան ձգտող քիւրտ ժողովուրդին ազատագրական շարժումը խեղդելու համար, անոնք սակարկութեան մտան հարեւանին աջակցութիւնը կամ բարեացակամ չէզոքութիւնը ձեռք բերել։ Արդէն առանց ատոր, Թուրքերը ի վիճակի չէին գլուխ ելլելու Քիւրտերուն հետ։ Մոսկուայէն սկսեալ մինչեւ Իրաք եւ Սուրիա, անցնելով Պարսկաստանէն, օժանդակեցին Էնկիւրիի՝ արգիլելու համար Քիւրտերու վերջնական ու վճռական յաղթանակը։

Անցած տարի Իրաքի վարչապետը Էնկիւրի այցելեց։ Այն ատեն ալ առիթն ունեցանք գրելու թէ՝ այդ այցելութիւնը կապ ունէր քրտական հարցին հետ։ Այժմ արքայական այս այցելութեամբ, աստիճան մը եւս կ'ամրապնդուի թրքեւիրաքեան գործակցութիւնը ընդդէմ քրտական շարժման։ Վերջին ատեններս Իրաքի Քիւրտերը, առաջնորդութեամբ հանրածանօթ Շէյխ Մահմուտի, Սիւլէյմանիէի շրջանին մէջ բաւական զբաղեցուցին Պաղտատի կառավարութիւնը, մինչեւ որ անգլիական օժանդակութեամբ Շէյխ Մահմուտ պարտուելով բանուեցաւ եւ այդ շարժումն ալ ժամանակաւորապէս դադարի ենթարկուեցաւ։

Սակայն վտանգը կայ ու կը մնայ։ Քիւրտերը հանգիստ չեն տար երկու պետութեանց ալ։ Նոյնիսկ վերջերս անոնք սկսան գլուխ վերցնել Պարսկաստանի դէմ։

Համաձայն անգլեւիրաքեան դաշնագրին, յառաջիկայ տարի Մեծն Բրիտանիա վերջ կուտայ իր հոգատարութեան Իրաքի վրայ։ Այս վերջինը կը դառնայ անկախ պետութիւն, մտնելով Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։ Հիւսիսային Իրաքի մէջ Քիւրտերը կը ներկայացնեն կարեւոր քանակ մը։ Անոնք կ'ուզեն որ Անգլիացիներու քաշուելէն վերջ, իրենք ունենան տեղական ինքնավարութիւն մը, պահեն իրենց լեզուն, օրէնքներն ու աւանդութիւնները։ Չեն ուզեր բոլորովին ենթարկուիլ արաբական իշխանութեան։

Իրաքի Քիւրտերուն այս ձըգտումը չի համապատասխաներ Ֆէյսալ Թագաւորի կառավարութեան շահերուն։ Ու այս կէտին վրայ, երկու երկիրները գործակցութեան հասարակաց գետին մը կը գտնեն։ Պատասխանելով Մուսթաֆա Քէմալի ճառին, Թագաւորը կ'ըսէ՝

— «Լիովին համակարծիք եմ ձերդ վսեմութեան, որով քիչ առաջ ձեր այնքան պերճախօս բառերով յայտնեցիք թէ բազմաթիւ պատճառներու եւ ազդեցութեանց բերումով՝ անհրաժեշտ է որ երկու ազգերը հետզհետէ աւելի բարեկամ ըլլան իրարու։ Այս յայտարարութիւնը ընելով, Թարգման կը հանդիսանամ ամբողջ ազգիս զգացումներուն»։

Այսպէս ուրեմն, Թուրքիա եւ Իրաք «լիովին համակարծիք» են քրտական շարժման հանդէպ իրենց բռնելիք դիրքին մասին։ Երկու երկիրներուն միջեւ կնքուելիք «առեւտրական եւ բարեկամական դաշինքը» խնդրին արտաքին երեւոյթն է միայն։

[illegible] որոշ չափով կը զօրացնէ [illegible] միջազգային կացութիւնը։ Իրեն բարեկամ ունենալով Խորհրդային Միութիւնը, Իտալիան, Յունաստանը եւ Իրաքը, Էնկիւրի առ այժմ ինքզինքը ապահով կը զգայ իր անմարսելի սահմաններուն մէջ։ Կը մնայ դաշինքներ կնքել Պարսկաստանի եւ Սուրիոյ (Ֆրանսա) հետ ալ, իր քաղաքական դիրքը բոլորովին ամրապնդելու համար։

Հակառակ բոլոր աննպաստ պայմաններուն, չազատագրուած ժողովուրդները հաստատ կը մնան իրենց ծրագիրներուն վրայ և կը ձգտին ամէն գնով իրականացնել զանոնք։ Պատմութիւնը ցոյց կուտայ թէ անոնք ի վերջոյ յաղթանակը կը տանին։ Իրաք որ դարերով հեծեց օսմանեան լուծին տակ, ուրիշ ժողովուրդներէ աւելի լաւ գիտէ այս պարագան։

Մնաց որ քաղաքական կեանքի մէջ ամէն ինչ յեղյեղուկ է ու փոփոխական։ Այսօր այսպէս, վաղը այնպէս։ Շահերու տարբեր դասաւորում մը անմիջապէս տարբեր ուղղութեամբ կը դարձնէ կողմնացոյցը։

Մենք կ'արձանագրենք միայն փաստերը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՉԵԿԱՆ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

Մոսկուայի պատերազմական ատեանը մահուան դատապարտեց 4 նաւազներ, որոնք կ'ամբաստանուէին թէ խորհ. միութեան դէմ քարոզչութիւն կատարած են: Համաձայն խորհրդային պատժական օրէնքի տրամադրութեանց, վճիռը անվերաքննելի ըլլալով, մահապարտներն անմիջապէս հրացանազարկ եղան.

ՊԵՐՆԱՐ ՇՕ ՄՈՍԿՈՒԱ ԳՆԱՑ

Անգլիացի համբաւաւոր գրագէտը Պերնար Շօ Մոսկուա հասաւ, ընկերակցութեամբ Լորտ Աստորի, եւ անոր կնոջ։ Կայարանը զանոնք դիմաւորելու գացեր էին համբաւաւոր բոլշեւիկներ Լունաչարսկի, Ռատեք եւ Պիլլա եւ օտար ու խորհրդային մամուլի ներկայացուցիչներ։

ԽՕՍԻՆՔ ԴԷՄ ԱՌ ԴԷՄ

Ե.— ԴԱՍԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷ ՄԻՆՉԵՒ ՌՈՄԱՆԹԻԶՄ

Ուզեցի ճափոնական կօշիկ հագցնել յօղուածիս։ Չկրցայ։ Նեղ այս սիւնակներուն մէջ, դիւրին բան չէ՛, նոյնիսկ խեղդելու աստիճան սեղմելով, բացատրել գրական վարդապետութիւններու յեղաշրջումը եւ փրոֆ. Ադոնցի սխալները։ Ուրեմն մեղքը իմս չէ, եթէ քիչ մը երկար եղաւ ներկայացումը գրական այս վարդապետութիւններուն։ Եթէ հետեւինք փրոֆ. Ադոնցի, դասականութիւնը կը դառնայ վարկաբեկուած դպրոց մը։ Սակայն մենք գիտենք թէ դասականութիւնը այն դպրոցն է, որ մեզի տուաւ չհիննալիք գործեր, դարերու վրայ նստած գլուխ-գործոցներ։ Եւ ստեղծագործութիւններ, որոնք կը խամրեցնեն ռոմանթիզմին յաւակնութիւնները։

Ներկայացնելէ առաջ իմ տեսակէտներս գրական այս վարդապետութիւններուն մասին, կարեւոր կը համարիմ ըսել թէ չկայ երբեք զուտ ու անխառն դասականութիւն, ինչպէս չկայ զուտ ու անխառն ռոմանթիզմ։ Այնպէս որ բացարձակ սխալ է փրոֆ. Ադոնցի կարծիքը թէ «գրականութիւնը ունի իր բարձրադէզ ամբարտակները, որոնց մէջ հոսում են խոշոր գրական գետերը՝ դասական, ռոմանական, կեղծ-դասական եւ ռոմանտիկ», թէ «սրանք բաժանուած միմիանցից քարերի պատնէշներով»։ Ընդհակառակն, կարելի է պնդել թէ յաճախ ռոմանթիզմի գետին մէջէն կը հոսի դասականութեան հոսանք մըն ալ։ Ահա թէ ինչո՛ւ շատեր հին դարերուն մէջ իսկ կը գտնեն ռոմանթիք գրողներ։ Այս պարագան կը հաստատէ որ սխալ է կրկնել թէ «ֆրանսական մեծ յեղափոխութեամբ սկիզբն առաւ նոր շարժում, որ յայտնի է [illegible] Ջորդեց Արտաւազդ», բայց կարելի չէ գրել «կեղծ-դասականութեան յաջորդեց ռոմանթիզմ»։ Վասնզի, երբ Մեծն Տիգրան իր գահին վրայ է, Արտաւազդ չի կրնար տիրել, բայց երբ ռոմանթիզմը գահին վրայ է, դասականութիւնը կրնայ տիրել։ Առաջին յօդուածով իսկ արդէն ըսի թէ փրոֆ. Ադոնց գրականութեան մասին խօսած ատեն, կը յայտնուի իբրեւ բանասէր կամ պատմագէտ։ Այդ սխալ կեցուածքն է դարձեալ պատճառը, երբ փրոֆ. Ադոնց, շփոթութեան մէջ, կ'ըսէ թէ դասականութեան եւ ռոմանթիզմին տարբերութիւնը կը կայանայ բաժանման մէջ այն նիւթերուն, զորս գործածած են գրական այդ վարդապետութիւնները իրարմէ անկախ։ Այսպէս «կեղծ դասական»ները աշխատեր են «վերակենդանացնել հին յոյն-հռովմէական քաղաքակրթութեան թաղուած աւանդները»։ Միջնադարեան գրականութեան շրջանին «սրբերի կեանքը գերադասելի են համարել քան դասական ողբերգութիւնները»,

Սակայն կ'ուզէի հարցնել թէ ի՞նչն է, որ դրոշմ կուտայ գրականութեան,— Նի՞ւթը։ Իմ գիտցածս այն է, որ սոխին մասին կրնան գրել թէ՛ դասականը եւ թէ՛ ռոմանթիքը, եւ իրենց տուած գործերը իրարմէ անկախ կը ստանան դասական կամ ռոմանթիք յատկանիշեր։ Բայց սոխը կը մնայ սոխ,— չկան դասական կամ ռոմանթիք սոխեր։ Այնպէս ալ ոչ միայն «կեղծ-դասական»ները, այլ նոյնիսկ ռոմանթիքները կրնան «վերակենդանացնել հին յոյն-հռովմէական քաղաքակրթութեան թաղուածքները», միշտ մնալով ռոմանթիք։ Մենք անհատին մէջ միայն կը փնտռենք գրական վարդապետութիւններու ծագման բացատրութիւնը, կապելով հոգեբանական պատճառներու։ Գրագէտ կը նշանակէ ձեւ, արտայայտութիւն, եւ ոչ թէ նիւթ։ Իսկ պատմագէտ կը նշանակէ նիւթ։ Գրագէտը բնութեան մէկ անկիւնէն նիւթ մը կ'առնէ, զգայարանքներու իր աշխատանոցին մէջ կը փոխէ այդ նիւթին ձեւը, կ'անցընէ իր հոգւոյն պրիսմակին մէջէն՝ դուրս հանելու համար ի վերջոյ կերպարանափոխեալ։ Նիւթը երբեք իրական արտայայտութիւն մը չունի գրականութեան մէջ։ Ինչպէս ուղիղ գաւազան մը բեկեալ կ'երեւի աւազանին մէջ, այնպէս ալ բնութիւնն ամբողջ բեկեալ կ'երեւի արուեստագէտին հոգւոյն մէջ։ Գրական դպրոցները պատկերներն են այդ աւազաններուն, ուր կը տանի արուեստագէտը բեկանելու բնութիւնը։ Ձեւի եւ արտայայտութեան խաղեր են, ուրեմն, դասականութիւնն ու ռոմանթիզմը, կամ սէնպոլիզմն ու ֆիւթիւրիզմը։

* * *

Դասականութիւն.— Ոչինչ կը բացատրէ այս բառը, որովհետեւ սխալ է ընտրուած։ Հին գրողները անծանօթ էին այս անունին։ ԺԷ դարուն, հին գրողներուն կ'ըսէին պարզապէս հին գրող։ ԺԸ. դարու առաջին կիսուն քննադատները սկսան փնտռել կատարեալ հեղինակներ, իբրեւ տիպար ներկայացնելու համար բոլորին։ Ճշդուեցան հին գործեր, որոնք մտան դպրոցներու մէջ իբրեւ ուսուցիչ։ Աւելի յետոյ, ժամանակակից գրողներու գործերն ալ մտան դպրոցներէ ներս։ Շատերուն ծանօթ է այդ օրերու վէճը, հիներու եւ նորերու կռիւ, որ շարունակուեցաւ երկար ու երկար ատեն։ Այն գործերը, որոնք դպրոց մտան իբրեւ ուսուցման առարկայ, կոչուեցան դասական։ Հետզհետէ անոնք դարձան ոչ միայն պարզ ընթերցանութեան նիւթ, այլ նաեւ [illegible] ուսումնասիրութիւնները տուին վարդապետութիւն մը, հին գրողներու գրական գիտութիւնը, որ կ'ընդունի կամ կը մերժէ արտայայտութեան զանազան ձեւեր, կը բացատրէ ու կը ճշդէ գրական զանազան սեռեր եւայլն։ Ուրեմն, հին գործերու ուսումը կամ վարդապետութիւնը կը կոչուի դասականութիւն։ Սակայն այս բառը, պահելով ստուգաբանական (դպրոցական) յատկանիշը, տակաւին շփոթութիւն մը կը թողու անունին մասին կամ կը վարկաբեկէ վարդապետութիւնը, որովհետեւ, ինչպէս ԺԷ. դարուն դպրոցներու մէջ ուսման մը ճիւղն ըլլալէ զատ, բացատրութիւնն է, Ա. դարու հռոմայեցի քերականներու գործին։ Այսպէս, դասականութիւնը լաւ է բաժնել երկուքի, (նկատի չենք առներ ԺԷ. դարու դպրոցներու մէջ տրուած իմաստը).

1.— Բուն դասականներ,

2.— Կեղծ դասականներ:

(Այս կեղծ-դասական բացատրութիւնը կապ չունի փրոֆ. Ադոնցի գործածած «կեղծ-դասական» բացատրութեան հետ։ Ինչ որ փրոֆ. Ադոնց եւ արեւելահայերը «կեղծ-դասական» կը կոչեն, նոր-դասական կը կոչեն Ֆրանսացիներուն պէս։ Իմ բաժանումիս մէջ կեղծ-դասականը բոլորովին տարբեր իմաստ ունի, ինչպէս պիտի տեսնուի ետքէն)։

1.— Եթէ ըսի թէ հին յունական եւ հռոմէական գրողները անծանօթ էին «դասականութիւն» բացատրութեան, չի նշանակեր թէ չունէին գրական գիտութիւն մը, ուսումը արտայայտութեան ընդունուած ձեւերուն, ճանաչումը գրական զանազան սեռերու։ Ընդհակառակն, ունէին խիստ օրէնքներ, ճշդուած ձեւեր, խորունկ ուսում մը։ Այդ ուսման քննութենէն է, որ պիտի քաղենք հին գրականութեան յատկանիշը։ Այստեղ անմիջապէս պէտք է ըսել թէ հելլէն դասական գրականութիւնը շատ բան կը պարտի հընագոյն Արեւելքի արուեստին։

Եւ եթէ դասական անունին տակ ճանչցուած է միայն հելլենական հին գրականութիւնը, պատճառն այն է որ Հելլէնները մեզ վարժեցուցած էին բարբարոս կարծելու հին Արեւելքը։ Այսօր մեր ձեռքը հասած են այնպիսի ապացոյցներ, որոնք կը հաստատեն խնամութիւնը Ելլադայի եւ Արեւելքի, ինչպէս դասական նոյն դրոշմը հելլենական, եգիպտական, հնդկական ու եբրայական ստեղծագործութիւններուն։ Այժմ ձեռքի տակ ունինք գիրքեր, որ կ'աւանդեն այդ ստեղծագործութիւններուն կազմութեան եղանակները։ Եւ բոլոր այդ գործերուն ուսումնասիրութիւնը կը հաստատէ թէ հին արուեստէն կը պահանջուէր սքօղել ներանձնական նկարագիրը, եւ տալ միայն համայնական դրոշմ: Արիստոտէլ կը գրէ իր քերթողականին մէջ (Գլուխ ԻԵ. 8).— «Պէտք է, որ բանաստեղծը կրցածին չափ քիչ խօսեցնէ իր անձը»։ Արդարեւ, հելլենական բանաստեղծութիւնը կարծես մէկ ցանկութիւն ունէր, — արտայայտել հաւաքական զգացումը: Բայց ատիկա չի նշանակեր թէ բանաստեղծը կը մոռնար իր անհատականութիւնը։ Ոչ եւ ոչ։ Ան իր եսը կը խառնէր իր հերոսին = ազգային անհատականութեան, կամ իր ներքին աշխարհը՝ ընկերային աշխարհին (La Cité grecque):

Նոյն ցանկութիւնը հնդկական արուեստին մէջ, սադանկաներն ու սաստրաները կը ճշդէին արուեստին ազգային տիպարը, տալով համայնական այնպիսի արտայայտութիւն մը, որ խօսէր բոլորին։ Ինչո՞ւ այս սահմանագծումը,— որպէսզի չեղծուէր ազգային իտէալը։

Դարձեալ եգիպտացի քուրմերը իրենց մեհեաններուն, եբրայեցի մարգարէները իրենց դպրոցներուն (Գաղգաղա) մէջ կ'ուսուցանէին արուեստի ազգային արտայայտութիւնը, հա[illegible]կան դրոշմը։ Սակայն արտայայտելու համար հաւաքական ընդհանրական զգացումը, երբեք թոյլատրուած չէր ռամիկ ժողովրդային արտայայտութիւնը։ Ահա թէ ինչո՛ւ Հելլէններուն մէջ բանաստեղծութեան լեզուն տարբեր էր ժողովրդային լեզուէն: Առաջինը «աստուածային» կը կոչուէր եւ կը գործածուէր միայն բարձր ստեղծագործութիւններու համար, իսկ հասարակաց լեզուն՝ շուկային ու փողոցներուն մէջ խօսակցութեան համար։

Այսպէս, օրինակ, տոքսա բառը, որ կը նշանակէ «փառք», կարելի չէր գործածել բանաստեղծութեան մէջ, այլ միայն քլէոս, որ նոյնպէս կը նշանակէ «փառք»։ (Այս սովորութիւնը դասական դպրոցը բերած էր մինչեւ Վիքթոր Հիւկօ, երբ արգիլուած էր բանաստեղծութեան մէջ գործածել «շաքարեղէգ» բառը, որ վայել է կ'ըսէին, ռամիկին ու խափշիկին բերնին։ Եւ մեր մէջ ալ, Արտ. Յարութիւնեանի հետ վէճի օրերուն մարդիկ կային, որ կը պնդէին թէ քերթուածներու մէջ արգիլուած է գործածել գորտ, եզ, կով եւլն.։)

Միւս կողմէ Եբրայեցիներն ունէին Թարկումներ, որ ժողովուրդին կը թարգմանէին ու կը մեկնաբանէին աստուածային գրականութիւնը։ Արդ, այդ աստուածային գրականութիւնը կ'արտայայտէր ազգային համայնական զգացումը։

Եթէ խիստ էին օրէնքները, պատճառն այն էր, որ կ'ուզէին անեղծանելի դարձնել իտէալը։ Եւ սակայն այդ օրէնքները արգելք մը չէին, որ արուեստագէտը կապտուէր, անդամալուծուէր, իր ստեղծագործ կարողութիւնները զոհէր։ «Բանաստեղծ» եւ «ներշնչում» բառերն իսկ, որ հելլէնական բառերէն թարգմանուած են, կը բացատրեն թէ արուեստը ի՛նչպէս կը հիւսէին հին Հելլէնները։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԽԱՂԱՂ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հոյակապ Ալպեան լեռներով շրջապատուած Ֆրանսայի փոքրիկ բայց ամէնէն գեղեցիկ քաղաքներէն մէկն է Կրընոպլը։ Կեդրոնական Ֆրանսայի Վենետիկը կամ Կիլիկիան կարելի է կոչել զայն իր բարձրաբերձ լեռներով, որոնց մէկուն վրայ կը հանգչի հոյակապ Chartreuse վանքը, ուրկէ ծագում առած եւ տարածուած է համանուն ախորժաբեր խմիչքը վանականներու ձեռքով։ Ունի նաեւ աւերակ բերդ մը, կառչած լեռներու կողին։ Քաղաքը, որ կեդրոնն է Իզէրի նահանգին, շինուած է բոլորովին նոր մեթոտներով։ Շէնքերը կառուցուած են գրեթէ նոյն բարձրութեամբ, այնպէս որ չեն խանգարեր քաղաքին ներդաշնակութիւնը։ Վերջապէս փոքրիկ Փարիզ մը, բոլոր տեսակի հաստատութիւններով, քօլէժ, լիսէ, համալսարան բոլոր ճիւղերով, որոնց մէջ ուսանելու «մարդ ըլլալու» եկած են Թուրքերն իսկ։

Միջազգային քաղաք մըն է Կրընոպլը։ Հոն են ֆրանսացի թէ օտար, հարուստներ։ Երեկոյեան մթնշաղին օտար խօսակցութիւններն միայն կը թրթռան ականջիդ։ Լեցուն են փառաւոր ճաշարաններն ու սրճարանները լի՝ լորտերու վայ[illegible] ճոխ սեղաններով։

Արագ արագ կը քալեմ եւ կ'ուղղուիմ Հայոց թաղը, Կարմիր Խաչ[illegible] Բոլէ մը կարծեցի թէ Յունաստան եմ։ Կ'իմանամ թէ ունին Ազգային Միութիւն, Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» կոմիտէ, Ա. Ե. Կ. Խաչի մասնաճիւղ եւ մանկապարտէ՛զ։ Ի՛նչ միութիւն։ Անմիջապէս կը փնտռեմ այս կազմակերպութեանց կեդրոնները, կը ծանօթանամ ազգային միութեան քարտուղարին եւ կը քաղեմ հետեւեալ տեղեկութիւնները։

Կրընոպլը Croix Rouge, Rondeau արուարձաններով, [illegible] 000 [illegible] Ազգային Միութեան։ Ամէնէն բազմամարդն է Croix Rouge, ուր կը գտնուի Կարմիր Խաչի ճիւղ, հայ «Ծաղկոց»ը, եռանդուն իր երկու վարիչներով։ Տիկ. Մարի Զառաքեան ատենապետուհի, Օր. Հերմինէ Միքիճեան ատենադպրուհի, միա[illegible] գոմայն օգնական դաստատու «Ծաղկոց»ին, իսկ վարիչ դաստիարակն Տիկին Մարի Զառացեան, որ շաբաթը երկու օր. Հինգշաբթի եւ Կիրակի, Rondeauէն մինչեւ Croix Rouge կ'երթայ, դաստիարակելու մանուկները։

Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» կոմիտէն միակ քաղաքական կազմակերպութիւնն է հոն։ Չկան ուրիշներ։ Կարմիր Խաչը լաւ աշխատած է ցարդ։ Ունի 33 անդամուհիներ եւ հետզհետէ բազմանալու հակամէտ է։ Դպրոցը կը հովանաւորէ Կ. Խաչը, որուն շնորհիւ բացուած է ու կը մատակարարուի։

Կան երկու խոշոր գործարաններ ուր կ'աշխատին Հայերը ընդհանրապէս, Brun պիւսքիւիթի եւ Niré երկաթի գործարաններ։ Կրընոպլի մէջ Հայերը կ'աշխատին Chocolaterieի մէջ, կան նաեւ մանր մունր գործարաններ։ Rondeauի մէջ Հայերը կ'աշխատին Société Viscoseի մէջ, ուր վատառողջ է աշխատանքը։ Քաղաքէն 4 քիլոմեթր հեռու է, եւ կապուած հանրակառքով։ Croix Rouge նմանապէս։ Կրընոպլի մէջ ալ կան կարմրած թափթփուքներ։

Մ. ՃԻՀԱՆԵԱՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պոլսոյ մէջ կազմուած է հանրապետական կուսակցութիւն մը «երկրագործական-աշխատաւորական կուսակցութիւն» անունով, որ իր ծրագրին մէջ նախատեսած է հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնը երեք տարուան համար, եւ հանրաքուէով։ Քաղաքական ծանօթ որեւէ անձնաւորութիւն չկայ այս կուսակցութեան անդամներուն մէջ։

, Խալքը մերժեց կառավարութեան առաջարկը 50 առ հարիւր զեղչելու նախարարներու թոշակը։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Կ'ԱՐԳԻԼՈՒԻՆ

Մամուլի նոր նախագիծը որ ընդունուած է Գործավարներու Խորհուրդին կողմէ եւ Ազգ. ժողովին յանձնուած, գլխաւորաբար հետեւեալ տրամադրութիւնները կը պարունակէ. —

Հին օրէնքով, թերթ մը հրատարակողը յայտագիր մը կու տար կառավարութեան, եւ իր եւ պատասխանատու տնօրէնին անունը, տարիքը եւն. կը հաղորդէր: Նոր օրէնքով, պէտք է յայտագրին մէջ յիշել նաեւ թէ ո՞վ է խմբագրապետը կամ խմբագրական քարտուղարը (եազը իշլէրի միւտիւրի) եւ ո՞ր տպարանին մէջ պիտի տպուի, եւ ո՞վ է տպարանատէրը:

Հին օրէնքով, ամէն թրքահպատակ կրնար թերթ հանել, եւ մասնաւորաբար ուսման աստիճան չէր փնտռուեր: Նոր օրէնքով, թերթի արտօնատէր ըլլալու համար պէտք է բարձրագոյն վարժարանէ կամ լիսէէ ընթացաւարտ ըլլալ: Ասկէ զատ, պէտք չէ պետական ծառայութեան մէջ չառնուելու որոշման ենթարկուած ըլլայ, եւ պէտք չէ դատապարտուած ըլլայ կարգ մը յանցանքներով, — անանկութիւն, խաչագողութիւն, զեղծարարութիւն եւն. եւն.:

Խմբագրապետը կամ քարտուղարը, վերոյիշեալ պայմանները լրացնելէ զատ, բարձրագոյն վարժարանէ ալ ընթացաւարտ ըլլալու են, եւ առնուազն 30 տարեկան:

Երաշխաւորութեան գումարը նոյնը պահուած է. — օրաթերթերու համար՝ 600, պարբերաթերթերու համար՝ 200 ոսկի:

Ամէն օր թերթին վրայ գրուելու են արտօնատիրոջ եւ խմբագրապետին անունները: Երբ ընդհ. դատախազը հարցնէ, արտօնատէրը պարտաւոր է յայտնել թէ որո՞նց կը պատկանին անստորագիր կամ կեղծ անունով յօդուածները:

Արտօնատէրը պէտք է ցանկով մը կուսակալութեան հաղորդէ խմբագիրներուն եւ լրաբերներու անունները: Թէ՛ խմբագիրները եւ թէ՛ լրաբերները պէտք է լիսէէ ընթացաւարտ ըլլան:

Թերթին արտօնատէրը, պատ. տնօրէնը եւ խմբագրապետը հաւասարապէս պատասխանատու են: Աշխատակիցներու ստորագրութիւնը կրող յօդուածներէն՝ հեղինակները, պատկերներէն՝ նկարիչները, տրուած լուրերէն՝ լրաբերները, ինչպէս նաեւ թերթին արտօնատէրը եւ խմբագրապետը պատասխանատու են:

ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Արգիլուած է հրատարակել օսմանեան անկեալ գերդաստանին, ինչպէս նաեւ 150նոցներու արտասահմանէն ղրկելիք գրութիւնները:

Արգիլուած է փատիշահական, խալիֆայական, համայնավարական եւ անիշխանական յօդուածներ հրատարակել:

Արգիլուած է երեսփոխաններու, պետական վարիչներու, պաշտօնեաներու եւ կամ որեւէ քաղաքացիի արժանապատուութիւնը վիրաւորող հրատարակութիւններ ընել. Այս պարագային, ընդհ. դատախազը կրնայ ինքնին հետապնդումի ձեռնարկել:

Գործավարներու խորհուրդին որոշումով կրնայ առժամապէս փակուիլ թերթ մը, երբ երկրին ընդհանուր քաղաքականութեան վնասող հրատարակութիւններ ընէ:

Դատարանի կամ դատաւորի որոշումով, ընդհ. դատախազը կրնայ առժամապէս փակել թերթ մը, որուն հրատարակութիւնը անպատեհ կը նկատուի հանրային բարքերու (ատապը ումումիէ) տեսակէտով:

Մամուլի դատերուն նախնական քննութիւնը առաւելագոյն մէկ շաբթուան մէջ աւարտելու է: Դատավարութիւնն ալ հինգ օրէն աւելի տեւելու չէ, իսկ երբ աւելի ըլլայ, հարկ է ցուցնել պատճառը:

Այս օրէնքին հրատարակութենէն յետոյ, առաւելագոյն մէկ ամսուան ընթացքին, ներկայիս հրատարակուող թերթերը եւ պարբերաթերթերը պարտաւոր պիտի ըլլան լրացնելու ներկայ օրէնքին տրամադրութիւնները:

Կը պատժուին այն թերթերը որոնք անհատներու ընտանեկան խնդիրները կը հրապարակեն, հոգ չէ թէ նոյնիսկ ակնարկութեամբ: Անձնապանութեան դէպքերը կարելի չէ հրատարակել, առանց ոստիկանապետէն արտօնութիւն առնելու: Ոճրագործութեան դէպքերը պիտի հրատարակուին իբրեւ ոստիկանական դէպք: Կարելի չէ հրատարակել անձնասպաններուն կամ անձնասպանութիւն փորձողներուն, ինչպէս նաեւ մարդասպաններուն պատկերները:

«ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ ԵԿՈՂ ՎՏԱՆԳԸ»

Ազգ. ժողովի նիստին, երբ տնտեսական գործավարութեան պիւտճէն կը քննուէր, Իզմիրի երեսփոխան Սըրրի եւ Սվազի երեսփոխան Րեճէպի պէյերը խօսք առնելով զանազան քննադատութիւններ ըրին: Ի մէջ այլոց, առաջինը պահանջեց տնտեսական գործավարէն՝ ժողովը լուսաբանել երկրին տնտեսական կացութեան մասին:

Ցետոյ բեմ բարձրացաւ նախկին արտաքին նախարար եւ Իզմիրի նորընտիր երեսփոխան Խալիլ պէյ ու երկար ճառ մը խօսեցաւ: Մէջ բերելէ յետոյ օտար տնտեսագէտներու կարծիքները, վերլուծեց թրքական տագնապը եւ ըսաւ թէ «խնայողութիւնը բաւարար միջոց մը չէ տագնապին դէմ. կառավարութիւնը պարտաւոր է հիմնական միջոցներու մասին խորհիլ»:

Անդրադառնալով ռուսական տնտեսական վտանգին, երեսփոխանը ըսաւ.

«Համաձայն եմ այն քաղաքականութեան, որով կառավարութիւնը կ'ուզէ բարեկամ մնալ Ռուսերուն: Ասիկա անհրաժեշտ քաղաքականութիւն մըն է: Բայց պէտք չէ անտեսել նաեւ տնտեսական ճակատէն եկող վտանգը: Բոլորս ալ տեղեկութիւն ունինք հին Ռուսիոյ վիճակին մասին: Շատ կը սխալին Եւրոպացիները, որոնք կը կարծեն թէ բոլշեւիկութիւնը մօտ ատենէն պիտի տապալի: Նոր Ռուսիան անցուցած է յեղափոխութեան շրջանը, եւ այժմ բարձրացման ու շինարարութեան շրջանը սկսած է: Եւ կը տեսնենք որ ասոր մէջ շատ կը յաջողին, ճարտարարուեստական եւ երկրագործական գետնին վրայ շատ կ'առաջանան: Ի՞նչ միջոցներով պիտի անցնետացնենք այս վտանգը: Պարտաւոր ենք հիմնական կերպով խորհիլ այս մասին»:

Խալիլ պէյ յետոյ վերլուծեց երկրին արտածումը ու ներածումը, եւ ըսաւ.

— «Արագ քալեցինք: Անցեալներն ալ նոյն բանը ըսի այս բեմէն: Զարնուեցանք ալիքին եւ կեցանք: Բայց արագ քալելը պատուաբեր բան է այս ազգին համար: Արագ քալուած ատեն, շինարարութեան մէջ մսխում չըրինք: Ասկէ յետոյ երբ միջոցներ ձեռք առնենք, պէտք է որ շատ ուշադիր գտնուինք որ անոնք չմարեն ժողովուրդին առաջդիմելու եռանդը:

Զանազան առեւտրական սենեակներէ իմ քաղած վիճակագրութեանց համաձայն, ժողովուրդը հակամէտ է առեւտուրի: 1930ի ընթացքին, Պոլսոյ մէջ 690 նոր անձեր առեւտրական ասպարէզը մըտած են: Կը նշանակէ թէ ազգին քաջութիւնը չէ կոտրուած:

Ցետոյ, տնտեսական տագնապը մնասած է նաեւ հանքերուն, եւ այս պատճառաւ դրամ շահող բանուորները առանց դրամի մնացած են: Անգործութեան տաղնապը աւելնալու երեւոյթ ունի:

Պէտք է կարեւորութիւն տանք մեր արտածման: Երկրագործական դրամատունը առաւելագոյն դիւրութիւնը տալու է արտածելի նիւթեր մշակողներուն, որպէսզի արտածման գործը ուժովնայ:

Գիտէք վիճակը որուն ենթարկուած են Գերմանները: Հակառակ անոր որ Եւրոպայի ամէնէն ուժեղ ազգերէն մէկն են, մեծ տագնապի եւ հետեւանքը անծանօթ կացութեան մը մատնուած են: Հետեւաբար, ստիպուած ենք ազգեցիկ եւ տեւական կարգադրութիւն մը ընել: Մասնագէտներ բերել տանք, եւ անոնք մեր մասնագէտներուն հետ թող տնտեսական ծրագիր մը պատրաստեն: Թող ճշդուին երկրին հասոյթի աղբիւրները եւ անկէ յետոյ փոխառութիւն կը կնքենք, տնտեսական գործերու յառաջացնելու համար»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ ՎԵՐՋ

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄ. (Մարսէյլ)՝ — Չորս հինգ տարի է քնացող այս գիւղը աննօրինակ եռուզեռ մը ունեցաւ յուլիս 19ին, կիրակի առտուընէ մինչեւ իրիկուն:

Երկու տարի առաջ «ազգային տուրք» վճարողներու մեծամասնութեամբ ընտրուած թաղականութիւնը ըստ կանոնագրի իր շրջանը աւարտած եւ հրաժարած էր:

Սէն-Ժէրոմ այսօր ունի իր սեփական մատուռը գնուած՝ ժողովուրդի զոհաբերութեամբ, եւ կահաւորուած զանազան նուիրատուութիւններով: Հրաժարող թաղականութեան գործը սահմանափակուած էր լոկ սեփական հողի եւ մատուռի գնման խնդրով որ նոր կազմակերպուող գիւղի մը համար շատ ալ դժուար չէր: Ասոր հետ մէկտեղ գալիք թաղականութեան կը յանձնէր 15,000 ֆրանքի պարտք մը, վճարելի երեք տարիէն եւ անոր պարտականութիւն կը ձգէր Սէն-Ժէրոմի ֆրանսական զպրոցին փակումէն տնմիջապէս վերջ բանալ մանկապարտէզը, ստեղծել եկամուտի աղբիւրներ, կարենալ վճարելու համար պաշտօնեաներու պարտքերը:

Հ. Յ. Դ. գիւղիս նորակազմ «Վրէժ» խումբը երեք ժողովներու մէջ զբաղեցաւ այս հարցով եւ պատրաստելով ընտրելիներու ցանկը, հաւանութեան ենթարկեց չէզոք եւ փորձառու անձնաւորութիւններու ու նոյն հայրենակիցներու միջոցաւ ուզեց նաեւ համաձայնիլ հակառակ կողմին հետ, սակայն զուր. տեղեան համերաշխութեան սիրոյն թափուած բոլոր ջանքերը ու կիրակի օր տեղի ունեցաւ ընտրութիւնը ազատ քուէարկութեամբ: Կը մասնակցէին 187 թաղեցիներ: Ընտրուեցան՝ Պ. Պ. Յովհաննէս Բարաղամեան (176 քուէ) չէզոք, Կարապետ Եսայեան (176 քուէ) չէզոք, Յարութիւն Փանոսեան (108) չէզոք, Յարութիւն Սանտալեան (107) չէզոք, Տաճատ Թէրզեան (99) չէզոք), Տիրան Յակոբեան (94) դաշնակ., Ճիվան Սարեան (93) չէզոք:

Նորընտիր թաղականութեան բոլոր անդամներն ալ զաւակներու տէր լուրջ հայրենակիցներ են ընտրուած՝ ազատ քուէարկութեամբ, ինչպէս կը բաղձային նախկին թաղականութեան հակառակորդները:

Կը հաւատանք թէ նորընտիր թաղականութիւնը պիտի ջանայ իրականացնել մանկապարտէզի ծրագիրը եւ ուրիշ ձեռնարկներ: Իսկ ժողովուրդին կը մնայ մէկզի նետել նեղմիտ հաշիւները եւ առանց «ես ու դուն»ի օգնել թաղականութեան:

Ս. Միլտոնեան

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԸՆՈՊԼ. — Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը, յուլիս 14ին՝ գեղեցիկ գաղափարը ունեցաւ հրաւիրելու գաղութիս բոլոր օրիորդները, 15 տարեկանէն սկսեալ եւ բոլոր երիտասարդ տիկինները ու ձեւել տուաւ Հ. Կ. Խաչի Սանուհիներու Միութեան:

Սանուհիներու Միութիւնը ունի ներկայիս 13 անդամուհի եւ իր վարչական կազմը կը բաղկանայ հինգ օրիորդներէ: Կ. Խաչի մասնաճիւղը դրած է իր ներկայացուցիչը այս վարչական կազմին մէջ, որպէսզի ուղղութիւն տայ իր սանուհիներու գործունէութեանց եւ վարժեցնէ զանոնք վարելու հանրային ազգօգուտ գործեր:

Կարմիր Խաչի Սանուհիներու Միութիւնը որ ունի իր մասնաճիւղերը Ամերիկայի մէջ, դեռ Ֆրանսայի համար նորութիւն մըն է: Եւ անշուշտ օգտակար եւ խոստմնալից: Այս Միութեան շնորհիւ 10էն 15 տարեկան աղջիկներ, կրակոտ եւ ընդունակ ուժեր, կը կազմակերպուին, գործի կը լծուին, կ'արթննայ անոնց մէջ համագործակցական ոգին, համերաշխօրէն աշխատելու եղանակը կ'ուսուցուի ապագայ հայ մայրերուն: Հայ կինը կարօտ է քաջեր այնպիսի կազմակերպութիւններուն, որոնք զինքը պիտի առաջնորդէին դէպի լայն հորիզոններ, որպէս զի կարենայ իր ձայնը ունենալ մեր հաւաքական կեանքին մէջ:

Որքան հետաքրքիր էր լսել ժողովէն վերջ սանուհիներու խօսակցութիւնը, ամէնքն ալ դեռատի հաւուհիներ, անվարժ այսպիսի կազմակերպչական գործերու, լուրջ դէմքերով կը խորհէին թէ ի՞նչպէս պիտի կրնան կատարել իրենց տրուած պաշտօնները:

Անշուշտ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի բոլոր մասնաճիւղերն ալ պիտի ուզեն իրենց հովանաւորութեան տակ կազմել Սանուհիներու Միութիւններ, և այսպէս հայ աղջիկը վարժեցնել հանրային կեանքի:

Հ. Մ.

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը հրապարակ հանեց յիշատակագիր մը՝ զինաթափութեան հարցին մասին:

Բոլոր այն ազգերը որոնք պիտի մասնակցին 1932ի զինաթափութեան համագումարին, Ազգերու Դաշնակցութենէն հրաւէր ստացած են մինչեւ սեպտեմբեր 15 ընդհ. քարտուղարութեան յանձնել իրենց սպառազինման վերաբերեալ մանրամասն վիճակացոյց մը:

Առանց սպասելու որ անհրաժեշտ թիւերը հաւաքուին, ֆրանսական կառավարութիւնը կը պարզէ իր տեսակէտները, զորս արդէն կիրարկած է Ազգերու Դաշնակցութեան դաշինքին կնքումէն ասդին եւ կը բացատրէ թէ որո՞նք են այս պայմանները, որ պիտի կարենան իրականացնել 1932ի համագումարին վրայ դրուած յոյսերը:

Յիշատակագիրը կանգ կ'առնէ մասնաւորաբար հետեւեալ կէտերուն վրայ:

Միջազգային համերաշխութեամբ սպառազինումներու նուազումը պիտի կրնայ այնքան կարեւոր ըլլալ, ամէն մէկ պետութեան համար, որքան յարձակող կողմին դէմ պետութեանց փոխադարձ օգնութիւնը լաւ կազմակերպուած ըլլայ, աւելի ամուր եւ արագ:

Որեւէ տեղ չէ ըսուած թէ խաղաղութեան դաշնագրերով որեւէ պետութեան պարտադրուած սպառազինումներու քանակն ու եղանակը պէտք է որդեգրուին նաեւ ուրիշ պետութեանց կողմէ:

Միայն նախատեսուած են ընդհանուր սահմանափակումներ եւ իւրաքանչիւր պետութեան կողմէ, համաձայն աշխարհագրական դիրքին եւ ազգ. պաշտպանութեան պէտքերուն, առաւելագոյն չափով ճշդուած սպառազինումներու նուազումը, ինչ որ սակայն ծրագրէն դուրս կը ձգէ զանազան պետութեանց միջեւ ուժերու հաւասարութիւնն ու միօրինակութիւնը:

Մէկ դարու ընթացքին, երեք անգամ նուաճման ենթարկուած Ֆրանսա պէտք է ունենայ ցամաքային բաւարար ուժեր:

Ֆրանսան ստիպուած է ապահովել պաշտպանութիւնը մայր երկրին ամբողջ աշխարհի մէջ ցրուած գաղութներուն, եւ նաեւ տարբեր հողամասերու միջեւ անհրաժեշտ հաղորդակցութիւնը: Որով, ցամաքային, օդային եւ ծովային ուժերը պէտք է իրարու համեմատին:

Ֆրանսական կառավարութիւնը յուսալով որ Եւրոպայի եւ ամբողջ աշխարհի մէջ ապահովութեան պայմանները կը բարուքին, ինքնաբերաբար դանդաղեցուց իր ծովային եւ օդային ծրագրի գործադրութիւնը 1931էն ի վեր եւ նուազեցուց մայր երկրի պաշտպանութեան յատուկ որակեալ ուժերու թիւը:

Սպառազինումներու ընդհ. սահմանափակման հարցը աւելի քաղաքական է, քան թէ արհեստագիտական: Կարելի չէ այդ հարցը լուծել քմահաճ համեմատութիւններով կամ չափացոյցներով:

Սպառազինումներու սահմանափակումը կը պահանջէ փոխադարձ վստահութիւն, կը պարտադրէ ուրիշ դաշնագրերու հանդէպ յարգանք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Հինգ տարուան մէջ արտասահմանէն նորանոր թերթեր եկած էին: Գեղացի տէրտէրը երբ թերթի մը մէջ կարդաց ո՛չ միայն Թուրքիան, այլեւ ուրիշ պետութիւններ ալ Հայոց ձեռքով կործանելու ծրագիրը, մտմտուքը զինքը առնել կը սկսի:

— Պարոն Արշամ, ըսաւ, շատ կը վախնամ որ զուցէ այս աժէնուն վրան կայ՝ տակը չկայ: Խե՞նթ են ի՞նչ են ասոնք: Մեծ քար վերցնողը չի կրնար նետել: Աս մեր աղբրտանքը շա՛տ շա՛տ կը պոռան եւ ուժո՛վ, վախնամ թէ «դատարկ կարասը զօրաւոր ձայն կը հանէ» ըսուածը ըլլայ:

Վարժապետը աշխատած էր տէրտէրոջ վախը փարատել քաղաքագիտական տեսութիւններով: Կասկածոտ քահանան հիմակ կ'ուզէր որ Արշամը անձամբ Պոլիս երթալով իրական կացութեան վրայ ճշգրիտ գաղափար կազմէր:

Արձակուրդի ատեն էր. վարժապետը անմիջապէս ճամբայ ելաւ: Պոլիս հասած չհասած, հոնկէ կրակոտ նամակ մը հասցուց Տոմուզ գեղ: Ընկերութիւններ կազմուած էին, Կովկասէն կտրիճ երիտասարդներ եկած, Ռուսիոյ Հայերը ոտքի վրայ, Տաճկահայաստանի Հայոց համար Եւրոպայի Հայերը կը գործէին: Ու վարժապետը տէրտէրը կը ստիպէր անմիջապէս Պոլիս գալ: «Բանե՛ր պիտի ըլլային, բանե՛ր»:

Տէր Յուսիկ ինքն ալ արդէն այս տեսակ լուրեր ունէր Պոլիս գտնուող իր աշակերտներէն: Ասոնք հոն «ընկերութիւն» կազմած էին, եւ ինք Արշամը անոնց յանձնարարած էր: Վարժապետին նամակէն մակաբերեց թէ ամէնքը մէկտեղ կը գործէին: Պոլիս երթալու հարկը ստիպողական երեւցաւ: «Ժամուն պարտքը վճարելու հանգանակութեան մը» համար, առաջնորդարանէն յանձնարարագիր առնելով անմիջապէս մեկնեցաւ:

Սեւ ծովուն վրայ հիւսիսային քամին այդ շաբաթ օրը անհեղօրէն կը փչէր: Շոգենաւը չկրցաւ կէս օրին նեղուց հասնիլ. իրիկուն արեւը արեւ մտած պահուն — ըստ Թրքաց՝ 12ին — Վոսփոր մտաւ: Տէր Յուսիկ գիշերը շոգենաւը անցուց: Առտուն նաւակ մը նստելով մաքսատուն ելաւ: Մէկ երկու բեռնակիր եկան ձեռքը պագին: Խնդրեց Պատրիարքարանին ճամբան իրեն ցոյց տալ: Նախ ազգին պաշտօնատունը պիտի ներկայանար:

— Նա՛, կ'երթան, անոնց հետ գնա՛, ըսաւ բեռնակիր մը:

Հայաստանցի բեռնակիրներ խումբ խումբ եղած, Մայր եկեղեցի կ'երթային: Տէրտէրը մահիճն ու զուրճը մաքսատան Հայերուն քով թողուց ու զացողներուն ընկերացաւ. չորս կողմը դիտելով կը քալէր ապշած: Կը սուրային բաց կառքեր, որոնց մէջ բազմեր էին ոսկեճամուկ զգեստով Թուրքեր: Ազգային նախանձը սրտէն «ա՛խ» մը խլեց: Իր հետաքրքիր հարցումներուն պատասխանեցին թէ Պոլիս ամէն ատեն այսպէս իրարանցումի մէջ չէր, եւ ոչ ալ Տաճիկները միշտ այսպէս փառայեղ: Այդ օր «զուրպան պայրամի» ըլլալով, մայրաքաղաքը բացառիկ հանդիսաւորութեամբ կը հրճուէր:

— Նա՛, Մայր եկեղեցին ու պատրիարքանը, ըսին բեռնակիրները, երբ նեղ փողոցի մը բերանը հասան:

Փողոցն ու շրջակաները լեցուն էին Հայերով: Ժամ ու Պատրիարքարան մտնող ելլող խիստ շատ: Հայաստանի տէրտէրը հիացած կը մնար: Խոբունկ ուրախութիւն զգաց: Եթէ Տաճիկները փառայեղ կը թուէին, Հայերն ալ կեանք մը կը ներկայացնէին: Բիչ մը առաջուան կսկիծը փարատեցաւ:

— Օ՛խ, օ՛խ, աս ի՞նչ աղուոր բան է կ'ըսէր ինքնիրենը: Զորս կողմը կը նայէր Արշամը կամ ուրիշ ծանօթ մը տեսնելու: Ոչ ոք: Խուռներամ ժողովուրդը որ տաճարը կը մտնէր, զինքն ալ քշեց ներս տարաւ: Խորանին վարագոյրը փակ էր: Սեղանին վրայ շատ մը աշխարհականներ կային: Տէրտէրը բան մը չէր հասկնար: Միթէ Պոլսոյ եկեղեցիներուն կարգ կանոններն ասո՞նք էին: Մէկէնիմէկ քար կտրած մնաց: Սեղանին վրայ գտնուողներէն մէկն ալ Արշամն էր: Վարժապետը փէսը հանեց նետեց, ու բազուկները խաչաձեւ սկսաւ խօսիլ: Տէրտէրը որոշակի չէր կրնար լսել անոր ըսածները, բայց ի միջի այլոց իմացաւ. — Այսօր՝ Էրզրում, վաղը Մուշ, յաջորդ օրը Վան ու ամբողջ Հայաստան: Պիտի ջարդե՛նք, եղբարք, պիտի ջարդե՛նք: Հիմի՞ կ լռենք:

«Հիմի՞ կ լռենք» ժայթքեցաւ ժողովուրդին բերնէն, միաձոյլ զանգուածի մը նման, մէկ թափով, ինչպէս թնդանօթի բերնէն արձակուած ռումբը: Ու ռումբին բոմբիւնին ետեւէն: Տաճարէն բակը, բակէն տաճարը կը պայթէին շրջահարները ու «օ՛ն ի Ելտըզ» զոռումը կը թնդացնէր եկեղեցին ու շրջափակը: Դասէն մեծափառ մօրուքով եկեղեցական մը դողդղալով առաջ կուգար, խումբ մը երիտասարդներէ պաշարուած: Ժողովուրդը ճամբայ կը բանար:

— Աս ո՞վ է, հարցուց տէր Յուսիկ քովինին:

— Պատրիարքն է, Պատրիարքն է, պատասխանեց մարդը:

Ու տէրտէրը մէկ մըն ալ ի՞նչ տեսնէ: Արշամ Պատրիարքին ետեւէն ընկերներով, որոնցմէ երկուքն իր աշակերտները, ձեռքերնին մէյ մէկ շրջահար, մէկէնիմէկ իրարու զարնուեցան վարժապետին, տէրտէրին աշակերտներուն նայուածքները: Աչքերուն մէջ հրճուանքը փայլեցաւ: Տէր Յուսիկ ինքն ալ դուրս մղուեցաւ, ու իրեններուն ետեւէն Պատրիարքարան ելաւ:

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ - ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ Ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
Նիւթ՝ «Հայերը եւ Թուրքերը»

Կը հրաւիրուին Քրիստափոր, Ռոստոմ, Իշխան, Աղբիւր Սերոբ ենթակոմիտէներու ընկերները եւ Պատ. միութեան անդամները։

ՊՈՒԼՎ. OSSO.— Այս Կիրակի ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՉԻՒՍԵԱՆ
Կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները

ՍԷՆ ԼՈՒ,—Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՉԻՒՍԵԱՆ
Կը հրաւիրուին Սէն Մարկրիտի ընկերները եւ համակիրները։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԽԱՆՁՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Ջաւարեան կոմիտէին կողմէ
Այս Կիրակի, Շավիլի անտառին մէջ, գերեզմանատան մօտ

Կը Նախագահէ Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն, հաճելի ժամանց։ Կը նուագեն ԹԱ. ՌԻՍՏ ԱԲԳԱՐ։ Աժան եւ ճոխ պիւֆէ։

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները եւ համակիրները։ Ժամը 4ին այց Արղութեան ամուսիններու գերեզմանը։

Հաղորդակց. միջոցներ.— Թրամուէյ Թիւ 1 Լուվրէն եւ Փորթ Սէն Քլուէն, իջնել Շավիլ, Puits sans Vin*։ Մոնփառնասէն՝ իջնել Շավիլի կայարանը, ուղեցոյցներ պիտի առաջնորդեն հիւրերը։*

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՀԱՄԵՐԳ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Տէսինի կոմիտաս երկսեռ երգչախումբին կողմէ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ 60ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Այս Կիրակի ժամը 2.45ին Սօսիէթէ Լիոնէզի սրահին մէջ

Հայկական ժողովրդական երգեր ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ, եւրոպական նուագախումբ։ Օր. ԱՆԻԹԱ կը պարէ։

Կը խնդրուի գրկի երախայ չի բերել *Մուտք 4 ֆր.*

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Դերասան ԹՐԱԳՕՇ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Շբ. իրիկուն ժամը 8.30ին
Էմիլ Զոլա սրահին մէջ

Դերասան ԹՐԱԳՕՇ կը ներկայացնէ

ԼԷՅԼԻ ՄԷՋՆՈՒՆ
(Օփերէթ)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ։ Կը խօսի ընկ. Մ. Գույումճեան։ Նիւթ՝ «Յեղափոխութեան գաղափարը»,

ՔԼԻՇԻ-ՍԷՆԹ-ՈՒԷՆ-Լըվալուայի «Ազատամարտ» խումբի ընկեր, ները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը շաբաթ իրիկուն, ժամը 8ուկէսին Clichy, Place République, պիւրօ Թապայի ներքնասրահը։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է, բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ժողովը այսօր ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8ուկէսին, սովորական հաւաքատեղին, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սերոբ Աղբիւր ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Պօղոս Սայտօ, կորիւն եւ Առիւծ Ալագ, խումբերը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը ճիշդ երկուքին կուսակցութեան սովորական հաւաքատեղին, պարտաւորիչ ներկայութիւն, ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, միութեան գրադարանին մէջ։ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) Պատանեկան միութեան ժողովը այս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին։

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ փարիզիմասնաժողովը կը հրաւիրէ Ալֆորվիլի հայութիւնը հայ լեզուի դասընթացքներուն հետեւող երկսեռ սաներուն ամավերջի հանդէսին՝ վաղը շաբաթ գիշեր, ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ (1 Boulevard Carnot), Ալֆորվիլ։

ՑՈՒՑԱՏԵՍԴ

ԼԻՈՆԻ փոքր Հայքի ընդհ. Հայրկց. միութեան անդամական ժողովը կը գումարուի վաղը Շաբաթ կիլիկիա սրճարանին ներքնասրահին մէջ։ կարեւոր օրակարգ՝ Ա. Ծրագիրի ընթերցում եւ վաւերացում, Բ. կեդր. վարչութեան ընտրութիւն։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։ ժողովի օր, անդամագրուող հայրենակիցները իրաւունք կ՚ունենան ընտրելու եւ ընտրուելու։

Առժամեայ վարչութիւն

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ՆԱՋԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

2.— Ի՞ՆՉՊԷՍ ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ԵՂԱՅ

Պատրիարքը պատասխանեց.

— Մինչեւ հիմա մեր գլխուն ալ այսպիսի փորձանք չէր եկած, այնպէս որ մենք ալ յուզուած ենք։ Ձերդ Վսեմութեան առջեւ ալ ամօթով մնացինք։ Ներեցէք։

Զգացի, որ պէտք է խօսակցութեան մէջ մտնել։ Սակայն չէի ուզեր Տէրվիշ փաշայի ներկայութեանը խօսիլ Պատրիարքին հետ։ Այս պատճառով, նախ քանի մը խօսքով հանդարտեցուցի եւ մխիթարեցի Տէրվիշ փաշան, յետոյ խնդրեցի որ երթայ իր ընտանիքին հետ պայրամը կատարէ։ Տէրվիշ փաշա ելաւ գնաց։ Մինակ մնացի Պատրիարքարանի մէջ։ Դառնալով Պատրիարքին, ըսի.

— Փաթրիք էֆէնտի, գիտէ՞ք թէ ինչ պաշտօնով եկած եմ հոս։

— Գիտենք, որ Ձեր Վսեմութիւնը Բերայի կառավարիչն է։

— Ո՛չ, այս ժամէս սկսեալ ոստիկանական նախարար եմ։ Ուստի ինծի պարտականութիւն տրուած է անդորրութիւնը պաշտպանել և ամէն տեսակ գրգռութիւնները արգիլել ու մարել։ Եթէ Հայերը անգամ մըն ալ ցոյցեր եւ խռովութիւն ընեն, խստիւ պիտի փոխադարձեմ իրենց։ Եթէ փոքրիկ անկարգութիւն մըն ալ պատահի, ես կառավարութեան ամբողջ ուժը պիտի թափեմ ձեր ցեղակիցներուն գլխուն։ Միեւնոյն ատեն պատասխանատու պիտի նկատեմ Պատրիարքարանի բոլոր մեծերը եւ ձեր անձը։ Հետեւաբար, երկրին և պետութեան, ինչպէս նաեւ անձնապէս Հայերուն ու Պատրիարքարանին շահերուն համար պէտք է որ ապահովէք ցուցարարներուն փութով ցրուումը։

Պատրիարքը սկսաւ մտածել։ Յուզուած կը թուէր։ Եւ պատասխանեց այնպիսի շեշտով մը, որ կը կարծեմ թէ անկեղծ էր.

— Այս խայտառակութիւնները կը փորձուին այն դատարկապորտներուն կողմէ, որոնք Ռուսիայէն եկած են եւ աս ու ան կը գրգռեն։ Այսուհանդերձ պիտի աշխատինք զանոնք համոզել, խելքի բերել։

Քանի մը թեթեւ սպառնալիքներ ալ աւելցնելով, կրկնեցի ազդարարութիւնս.

— Հիմա ոստիկանական նախարարութիւն պիտի երթամ։ Թագաւորը ինծմէ լուր եւ տեղեկագիր կը սպասէ։ Կը խնդրեմ որ ձեր ջանքերուն արդիւնքը փութով տեղեկացնէք ինծի։

Ցետոյ մեկնեցայ Պատրիարքարանէն։ Կէս օրէն առաջ Պատրիարքարանէն երկու պաշտօնեայ եկան եւ ըսին թէ Պատրիարքին խնդրանքին եւ յորդորներուն մտիկ ընելով, եկեղեցի հաւաքուած քոմիթէճիները ցրուեցան եւ այլ եւս հոգ ընելու բան մը չկայ։

Կացութիւնը տեղեկագիրով մը ներկայացուցի թագաւորին քարտուղարին։ Պատրիարքին եւ Պատրիարքարանին վրայ կատարած ազդեցութիւնովս վխճեցաւ Հայոց առաջին ցոյցը։ Սակայն ամէն օր եւ ամէն առթիւ կը հետապնդէի հայ յեղափոխականներուն շարժումը։ Կը տեսնէի, որ յեղափոխական կոմիտէները օր ըստ օրէ կը զօրանային, միութիւնները շարունակ կը մեծնային ու կը ծաւալէին։ Հայերը ուրիշ նոր շարժում մը կը պատրաստէին։

Ներսն ու դուրսը, Հայերը ինքնավարութիւն ու անկախութիւն կը ցանկային։ Միշտ ապստամբական ծրագիրներ կը պատրաստէին։

Ռուսիոյ եւ Անգլիոյ մէջ թերթ կը հրատարակէին, զանազան յանձնախումբեր կը կազմէին, օտար մամուլին մէջ Թուրքիոյ դէմ յօդուածներ կը գրէին, Պատրիարքարանի բարեկարգութեան յանձնաժողովը Հայերը կը մղեր որ կառավարութեան դէմ գանգատներ գրեն եւ Եւրոպա ղրկեն։

Հնչակ եւ Դաշնակ Կոմիտէները (*) եւս կազմուեցան ճիշդ այդ օրերուն։ Այս կոմիտէները Հայերուն վրայ կը բռնանային, որպէս զի բոլորը մտնեն իրենց միութեան մէջ, անոնք որ չէին հպատակեր՝ մահուան սպառնալիքի տակ կը պահէին։ Արտաքուստ եւ ներքուստ կատարուած այս խռովութիւնները հիմնովին խանգարած էին Հայերուն ջիղերը։ Վերջապէս օր մըն ալ լուր առինք թէ Հայերը կը պատրաստուէին յարձակիլ Պապը Ալիին վրայ։

3— Ի՞ՆՉՊԷՍ ԼՈՒՐ ԱՌԻՆՔ ՊԱՊԸ ԱԼԻԻ ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Առտու մը կանուխ, շատ կանուխ, հայ կին մը տունս կուգայ եւ զիս տեսնել կ՚ուզէ։

— Ներս բերէք, ըսի։

Գոյնը նետած, հասուն կին մըն էր, որ ներս մտաւ։

— Ի՞նչ կ՚ուզէք։

Արտասուալից աչքերով ըսաւ.

— Ես փաստաբան Խաչիկ էֆէնտիին կինն եմ, ամուսինս երեկ գիշեր սպաննեցին Թոփ գափուի կողմերը։

— Ո՞վ սպաննեց երիկդ։

— (Հեծկլտալով շարունակեց) Ո՞վ պիտի ըլլայ, կոմիտէն։ Հանգուցեալը 5-10 օր առաջ ինծի ըսած էր թէ պիտի սպաննեն զինք։ Ուզեր են զինք անդամ ընել կոմիտէին։ Ըսեր են որ մօտ օրէն Պապը Ալիի վրայ յարձակում պիտի գործեն, բոլոր մեծերը պիտի սպաննեն, փաշաները սուրէ պիտի անցընեն։ Ամուսինս պատասխաներ է, թէ ես կառավարութեանս դէմ չեմ դաւաճաներ, ես Թուրքիոյ մէջ ծնայ մեծցայ, այստեղ դրամ վաստկեցայ, տունի պարտէզի տէր դարձայ։ Ամուսինս համոզելու համար, համբարձում անունով մէկը քանի մը անգամ մեր տունը եկաւ, ամուսինս շարունակ կը մերժէր, չէր ուզեր ընդունիլ...։

(Շար.)

(*).— Բնագիրին մէջ գրուած է «Սահակ, Դրօշակ եւ Դաշնակ կոմիտէներ...»։ Ապահովաբար արաբական տառերու շփոթութեան պատճառով։ ԽՄԲ.

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 25 ՅՈՒԼԻՍ 1931
25 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1629

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՌՈՒՍԱՑՄԱՆ ԳԼԱՆԸ

Համաձայն վերջերս տրուած որոշման մը, Մոսկուայի կեդրոնական օրկանին ձուլածոյ կաղապարները ամէն օր սաւառնակով կը փոխադրեն Ուկրայնա եւ Կովկաս, եւ տպելով կը բաժնեն շրջաններուն։

Ուրիշ խօսքով, «Փրավտա»ն միեւնոյն ատեն կը հրատարակուի նաեւ Ուկրայնայի, Կովկասի և ուրիշ կարեւոր կեդրոններու մէջ։

Միեւնոյն ատեն, համառուսական կեդր. կոմիտէն իւրաքանչիւր շրջանի վրայ պարտք դրած է սպառել որոշ քանակութեամբ թերթ։ «Խ. Հայաստան»ի համաձայն, միայն Երեւան քաղաքը պարտաւոր է 7500 բաժանորդ գտնել Յունիս 20էն Յուլիս մէկ, — ընդամէնը տասը օրուան ընթացքին։

Նոյն պարտադրութիւնը նաեւ ուրիշ քաղաքներու վրայ։

Մենք, իբրեւ «թշնամի» Երեւանի, չարաշուք միտումներ կը տեսնենք այս կարգադրութեան մէջ։ Բայց կ'ուզէինք իմանալ թէ, ինչպէս կը մեկնեն զայն, սա կարմիր, դեղին եւ գորշ «բարեկամները», որ մրցումի են ելած իրարու հետ, Երեւանի աչքը մտնելու համար...

Զարաշուք երեւոյթ անոր համար որ, Մոսկուան այս գետնին վրայ եւս կը ձգտի պարտադրել ինքզինքը, շեշտել իր միահեծան խնամակալութիւնը եւ «մեծապետական» ազգայնականութիւնը։ Բուն բառով՝ տարածել, խորացնել ռուսական միաձոյլ, միատարր միապետութեան գաղափարը։

Այլապէս, ի՞նչ անհրաժեշտութիւն կար ռուսատառ «Փրավտա»ն տպել եւ ցրուել Թիֆլիսի, Բագուի եւ Երեւանի մէջ, երբ գիտենք որ, խորհրդային բոլոր թերթերը, ի՛նչ լեզուով ալ խօսին, կը խօսին միայն եւ միայն Մոսկուայի բարբառով։

Անոնց բովանդակութիւնը երեք չորրորդով կը կազմեն «Փրավտա»յի եւ «Իզվեստիա»յի յօդուածներն ու խմբագրականները, հեռագիրներն ու զեկուցումները, ճառերն ու «դիսկուսիա»ները (վիճաբանութիւն)։

Միայն Երեւանը օրինակ առնելով, գիտենք որ «Խորհրդային Հայաստան»ը տասը կտոր կ'ըլլայ, տող չփախցնելու համար Մոսկուայի օրկանէն։ Այն ալ սարկական, խառնիճաղանճ, ռուսեվար թարգմանութիւններով։ Ուրիշ խնդիր, եթէ Երեւանցիները աւելի լաւ կը հասկնան ռուսերէնը, քան այդ թութակախօս հայերէնը։

Նոր կարգադրութիւնը չարիք մըն է նաեւ անոր համար որ, Մոսկուա պարտաւորիչ քանակութիւն մը որոշած է թերթին սպառման համար։ Պարտաւորիչ եւ պայմանաժամով։ Իսկ ինչ որ կը հրամայէ Մոսկուան, անդիմադրելի է։

Արդ, երբ տասը օրուան մէջ 7500 բաժանորդ կը պահանջեն «Փրավտա»ի համար, անշուշտ գիտեն որ «Խորհրդային Հայաստան»ն ալ հազիւ այդքան կը սպառի, այն ալ նոյնքան պարտաւորիչ։

Ուրկէ՞ պիտի հանեն այս նոր բաժանորդները։ Երկուքն ալ պետական օրկաններ են եւ պարտաւորիչ՝ պետական հրահանգով։ Ուրեմն, կա՛մ նախապատուութիւն պիտի տրուի Մոսկուային — ինչպէս միշտ —, եւ հետեւաբար պիտի տուժեն Երեւանի եւ գաւառներու հայ թերթերը։ Եւ կամ, բռնութեան նոր շրջան մը պիտի բացուի։ Շրջան մը հալածանքներու եւ կեղեքումի։ Բոլոր բաժնեգինները պիտի գանձուին իբրեւ պետական տուրք։

Խորհրդային ճորտատիրութիւնն է որ պիտի զարգանայ ուրիշ ուղղութեամբ, Լէնինն անգամ զարմանքի բերելով գերեզմանին մէջ։

Ու վերջապէս, նոր չարիքը պիտի նպաստէ աւելի աղճատելու ինքնուրոյն «հանրապետութեանց» դիմագիծը։ Ամէն ինչ վերէն եւ ամէն ինչ Ռուսէն, ռուսերէն։

Ռուսացման հարթիչ գլանն է որ քաղաքէ քաղաք, երկիրէ երկիր կը գլորուի տպագրական մամուլով։ Ջուլման, ապազգայնացման գլանը, որուն ծանրութեան տակ ոչ ազգային մշակոյթ կը դիմանայ, ոչ հանրային կարծիք, ոչ իսկ լեզու։

Եւ տակաւին մոռցանք յիշել որ, արդէն տեղական թերթեր ալ կան, ռուսերէն լեզուով եւ նոյնքան պարտաւորիչ բաժանորդագրութեամբ։

Իսկապէս որ «նոր» աշխարհ մը կը շինուի խաղաղ թափանցումով։ Ռուսաստանի բոլոր ազգերն ու ցեղերը հալեցնելով, խմորի վերածելով միեւնոյն կաթսային մէջ։

Ոչինչ, պզտիկ «անպատեհութիւններ» են ասոնք ալ, ինչպէս լեզուի աղճատումը, անվերջ աքսորը, բանտարկութիւնը, հալածանքնութիւնը, մտաւորականներուն անբարոյացումն ու անճիտումը, Էջմիածնի քանդումը, գիւղերու թալանը՝ հաւաքական տնտեսութեան պատրուակին տակ... Եւ տակաւին անհամար ընդվզեցուցիչ իրողութիւններ, որոնց պատկերազարդ պատմութիւնը կը կարդանք ամէն օր, խորհրդային հրատարակութեանց մէջ։ Մասնաւորաբար Երեւանի օրկանին մէջ։

Իսկ մեզի կը մնայ — հեռուէն ծափահարել...

Փա՛ռք տալ մեր արթուն կառավարութեան, որ «Կարմիր ժամուց»ի «Էֆէնտի»ն ալ կը գերազանցէ, իր իմաստութեամբ եւ հեռատեսութեամբ...։

Շ.

ՔԻՒՐՏ ՇԵՅԽԻ ՄԸ ՎՐԷԺԸ

Իրաքի արաբական թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ լուրը.—

Թուրք սպայ մը 11 հետեւորդ զինուորներով, սահմանի վրայ Տէրքօլ գիւղին մէջ հիւր կ'ըլլան տեղւոյն քիւրտ աշիրէթապետ Մուսթաֆա աղայի տունը։ Թուրք զինուորները կ'արժանանան մեծ պատիւներու եւ սիրալիր ընդունելութեան։ Մուսթաֆա աղա անոնց ամէն կերպ հանգստութիւնը ապահովելէ վերջ, մասնաւոր կերակուրներ պատրաստել կուտայ եւ կը հոգայ անոնց գիշերուան հանգիստը։

Գիշերը Թուրք զինուորները քնացան իրենց անկողիններուն մէջ, սակայն կէս գիշերին Մուսթաֆա աղա եւ իր մարդիկը տեղն ու տեղը մորթեցին 11 Թուրքերն ալ, իբրեւ փոխ վրէժ անցեալ տարուան ապստամբութեան միջոցին Թուրքերու կողմէ սպաննուած Մուսթաֆա աղայի հօր՝ Օմար աղայի։

Ոճիրը գործելէ վերջ, Մուսթաֆա աղա եւ իր մարդիկը ձգեցին իրենց գիւղը եւ փախան անծանօթ ուղղութիւններով։ Թուրք կառավարութեան փնտռտուքները ցարդ ապարդիւն մնացած են։

ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԵՐ ՈՒՂԻՆ»

Ստացանք նոր թերթ մը, «Մեր Ուղին» — 23րդը Ֆրանսահայ հրատարակութեանց, — «քաղաքական - հասարակական գրական երկօրեայ թերթ»։

Առաջին խմբագրականէն իսկ, փողոցային լուտանք Դաշնակցութեան դէմ։ Բայց նաեւ միւսներուն, մանաւանդ Խ. Հայաստանի «բարեկամ» ռամկավարներուն դէմ։ Քանի մը հատուածներ (22 յուլիս).

— «Նախապէս մեր հրատարակած յայտագրին մէջ, մենք պարզ ու մեկին ազդարարած ենք արդէն, որ մեր թերթը ոեւէ կուսակցութեան օրկանը չպիտի ըլլայ. պիտի կենայ անկուսակցական գետնի վրայ, սակայն իր բոլոր ուժով եւ բացարձակ անվերապահութեամբ պիտի սատարէ խորհրդային Հայաստանի բարեկամութեանը։

...չենք խօսիր հինչակեան վայրահաչութիւններու ռըքորդսմենական եիգերու մասին. անոնք հին, զարշահոտ ժահրածորումի իրենց երգը կ'երգեն։

Ասպարէզին վրայ կան նաեւ ռամկավարները. ասոնք սովորաբար հրապարակ կ'իջնեն բարեկամի ծիրանին հագած, ասոնք «կը հանդուրժեն» խորհրդային կարգերը, որովհետեւ... չեն հաւատար անոնց յարատեւութեան, թէ ինչո՞ւ, չեն ըսեր. իրենց «գաղտնիքն» է ալդ. Ասոնք «կ'ողջունեն» իրենց չհաւնած կարգերուն եռանդագին շինարարութիւնը, անկախ... անոր ընկերային բովանդակութենէն... թէ ինչպէս — չեն ըսեր. այդ ալ իրենց «գաղտնիքն» է. Ասոնք դէմ են այն հասարակարգին, որ խորհրդային Հայաստանի աշխատաւորական հոծ զանգուածները կը կերտեն, որովհետեւ... հայ ժողովուրդը հասունցած չէ այդ հասարակարգին համար։ Իսկ թէ ուրկէ առեր են հայ ժողովրդի «հասունութիւնը» կշռելու իրենց քաշերը, նորէն «գաղտնիք» է. իսկ թէ ինչո՛ւ «կը դիտեն», «չեն միջամտեր», «թոյլ կուտան», «չեն պայքարիր» ժողովրդի այդ «խոտոր» ընթացքը շտկելու, «մոլորութեան» այդ «վնասակար ոլորտներէն» շիտակ ճամբու մը վրայ հանելու անոր սայլակը — այդ նոյնպէս մարդը չպիտի հասկնայ. իրենց «գաղտնիքն» է։

Սակայն այս բոլոր «գաղտնիքները» մէկ հատիկ գաղտնիք միայն ունին. ռամկավարները դաշնակցութեան հետ մրցելու իրենց «պայքարին» մէջ կ'ուզեն կռթնիլ խորհ. Հայաստանի ժողովրդականութեան վրայ յաչս գաղութահայ աշխատաւորութեան. Ամենահասարակ ու էժանագին խաղ մը։

Ռամկավարներու «կամուրջի» կարիքը չէ, որ ունի գաղութահայ աշխատաւորութիւնը։»

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

ՆՈՐ ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նանսէնեան գաղթականական գրասենեակը որոշեց շարունակել Սուրիոյ մէջ Հայերու տեղաւորման իր ձեռնարկը, մինչեւ 1933 դեկտեմբեր 31։

Այս հեռագիրը հաղորդելէ յետոյ, «Ահա իւլ Ճէտիտ» իւլամ ազգայնական թերթը իր կողմէն կը գրէ հետեւեալը.—

Հայ գաղթականութեան զարմանալի պատմութիւն մը կայ։ Մենք պէտք է գիտնանք որ այս պատմութիւնը յետ-պատերազմեան քաղաքական եւ դիւանագիտական կացութեան բարիքներէն է։

Քէմալական Թուրքիան երբ որոշեց Հայերը արտաքսել իր երկրէն, հայ լիտրները աշխատեցան Եւրոպա եւ Ափրիկէ գաղթել. դիմեցին Եգիպտոսի եւ Ֆրանսայի կառավարութիւններուն, սակայն անոնց դռները չբացուեցան հայ գաղթականներուն առջեւ։

Յրնեւ դարձան եւ հոն աղաչեցին տէրութեանց պատուիրակներուն։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ի հարկէ Ֆրանսայի հաւանութեամբ, որոշեց հայ գաղթականները Սուրիա եւ Լիբանան տեղաւորել եւ պարտադրեցին մեր կառավարութիւնը ընդունիլ զանոնք։

Հայ գաղթականական հոսանքը շարունակուեցաւ։ Հայ առեւտրականներ եւ բանուորներ տեղացի առեւտրականներուն եւ բանուորներուն հետ զօրաւոր մրցակցութեան սկսան, որով տեղացիները դժբախտացան. իսկ Հայերը այդ համեմատութեամբ հանգիստ գտան։ Եթէ այսպէս շարունակուի մենք պիտի դառնանք գաղթական իսկ Հայերը՝ տեղացի։

Ժամանակին մեր ժողովուրդը շատ բողոքեց Հայերու պատճառած վնասներուն դէմ. այն ատեն, երբ արդիւնք այդ բողոքներուն, սահմանափակուեցաւ հոսանքը, բայց հայ լիտրները նորէն աշխատեցան, դիմում կատարեցին եւ այս անգամ մինչեւ 1933 երկարաձգեցին հայ գաղթականներու տեղաւորումը։

Մենք չենք մեղադրեր Հայերը որովհետեւ անոնք իրաւունք ունին աշխատելու եւ ապրելու. մենք կը մեղադրենք մեծ տէրութիւնները, որոնք մեզ կը պարտադրեն ընդունիլ զանոնք. մանաւանդ հովանաւոր տէրութիւնը որ կ'ընդունի իրեն եղած առաջարկը։»

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ

Պոլիս, Բերայի կայուածոց Հոգաբարձութիւնը անցեալ շաբթու ներկայացած է Տէօյչ Պանքի 20,000 ոսկի քաշելու համար, բայց տեսնելով որ 300 ոսկի միայն կը տրուի, չէ ընդունած։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Լոնտոնի խորհրդաժողովը վերջացաւ եւ պետութեանց ներկայացուցիչները մեկնեցան իրենց երկիրները։

Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը կը հաղորդէ թէ իբր լուծում Գերմանիոյ ելեւմտական տագնապին, խորհրդաժողովը գտած է երկու առաջարկ եւ երկու յանձնարարութիւններ։

Ահա այդ առաջարկները.—

1) Վերջերս Գերմանիոյ տրուած 100 միլիոն տոլար փոխի պայմանաժամը երեք ամիս եւս երկարաձգել։

2) Զանազան երկիրներու կեդրոնական դրամատուները համաձայնեցնել պահելու համար ցարդ Գերմանիոյ յատկացած վարկերուն քանակը։

Այս առաջարկներէն զատ, խորհրդաժողովը կը յանձնարարէ որ իւրաքանչիւր պետութեան կեդր. դրամատուներու ներկայացուցիչներէն բաղկացած յանձնախումբ մը կազմուի Միջազգային Դրամատան կողմէ, քննելու համար թէ Գերմանիա ի՞նչ նոր եւ անմիջական պէտքեր ունի յաւելուածական վարկերու եւ թէ կարելի՞ է կարճատեւ վարկերու մէկ մասը վերածել երկար պայմանաժամով վարկի։

Խորհրդաժողովը որոշեց նաեւ որ մասնագէտներու յանձնախումբը շարունակէ ուսումնասիրել այն միջոցները որոնք պիտի նպաստեն իրականացնելու միջազգային պարտքերու վճարումը մէկ տարի երկարաձգելու համար՝ Հուվըրի կատարած առաջարկը։

Սպանիոյ խռովութիւնները

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿԵԴՐՈՆ ՄԸ ԿԸ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԻ

Սէվիլի խռովայոյզ կացութեան հետեւանքով, պատերազմական վիճակ յայտարարուեցաւ քաղաքին մէջ։ Քաղաքը գրաւուած է ուրեմն զինուորական իշխանութեանց կողմէ, որոնք զօրախումբերով բռնած են քաղաքին զանազան կեդրոնները։ Անընդհատ, օդանաւեր կը սաւառնին քաղաքին վրայ։ Այնքան խստութիւն կը տիրէ որ գործի գացող բնակիչները, պէտք է փողոցներէն անցնին, ձեռքերը օդին մէջ բարձրացուցած։

Կառավարութիւնը այս խիստ միջոցներուն դիմած է նախորդ գիշերուան կռիւներուն հետեւանքով, որոնց պատճառ դարձեր էին համայնավար կիները գլխաւորաբար։ Աւելի քան 500 անձեր ձերբակալուած են։ Դատարանները անընդհատ կը գործեն երկու օրէ ի վեր։

Թնդանօթի բռնուեցաւ ընդարձակ պանդոկ մը, ուր ապաստանած էին համայնավարները, աւելի դիւրաւ կրակելու համար զինուորական ուժերուն վրայ։

Ուսթրիքի գայթակղութեան վերջ

ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ԱՆՊԱՐՏ Կ'ԱՐՁԱԿՈՒԻՆ

Ծերակոյտը որ Ուսթրիքի գործին մէջ ամբաստանուած նախարարները քննելու համար վերածուեր էր գերագոյն Ատեանի, վերջացուց դատավարութիւնը։ Նախկին ելմտական եւ դատական նախարար Ռաուլ Փէրէ, փոխ-նախարարներ Պէնար եւ Կասդոն Վիտալ, ու Հռոմի նախկին դեսպան Ֆավռ, անպարտ արձակուեցան 53ի դէմ 207 ձայնով։

Այս առթիւ ֆրանսական թերթ մը կը գրէ.—

Գերագոյն Ատեանին կողմէ, բոլորին անպարտ արձակումը քիչ մը պիտի զարմացնէ հանրային կարծիքը։ Կը սպասուէր որ գլխաւոր մեղադրեալը Ռաուլ Փէրէ, գոնէ սկզբունքով դատապարտուէր։ Ընդհ. դատախազին ամբաստանագրին մէջ բանաձեւուած իրողութիւնները բաւական ծանր էին եւ բաւական աւկներեւ, կարենալ արդարացնելու համար։ Երէկուան վճիռը դատարանի մը վճիռը չէ, այլ քաղաքական հաւաքոյթի մը։ Հոդ կ'արտացոլայ ո՛չ թէ անկողմնակալ դատաւորներու պայծառ կարծիքը, այլ ընկերական ներողամտութիւնը»։

Թուրքիոյ պատերազմական ելեւմուտքը

Թուրքիոյ Ազգ. ժողովը լսելէ վերջ պատերազմական գործավարին զեկոյցը նոյնութեամբ ընդունեց ներկայացուած ելեւմուտքը որ անցեալ տարուընէ 11 միլիոն 300,000 ոսկի պակաս է եւ հետեւեալ գլուխները կը պարունակէ.— Ցամաքային 44 միլիոն 26,363 ոսկի, օդանաւային 3 միլոն 456,814, ծովային՝ 7 միլիոն 860.451, զինուորական գործարաններ՝ 3 367,417, քարտէսագրութիւն՝ 647,417 ոսկի։

Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը

Թուրքիոյ Ազգ. ժողովը վաւերացուց Չեխօսլովաքիոյ հետ կնքուած հաշտութեան եւ իրաւարարութեան դաշնագիրը, ինչպէս նաեւ Ռուսիոյ հետ կնքուած առեւտրական դաշնագիրը եւ Սեւ Ծովու մէջ, սպառազինումներու սահմանափակման համաձայնագիրը։ Ազգ. ժողովը քուէարկեց նաեւ օրէնք մը, որով իրաւունք կուտայ կառավարութեան, երկու տարուան համար, բոլոր պետութեանց հետ կնքելու առեւտրական համաձայնագրեր, «ամենէն աւելի նպաստաւորած ազգի» սկզբունքի հիման վրայ։

"ԳՈՒՐԳԵՆԱՆՑ ՊԱՌԱՒՆ ԷԼ ԿՈՄԻՆԻՍՏ Ա...,,

Շա՜տ ինքնատիպ է Գէորգ Աբով։ Հայաստանի մէջ մէկ ուրիշ նմանը կայ կամ չկայ։

Ատեն մը եռապետութիւն մը կը կազմէին Զարենցը, Վշտունին եւ Աբովը, Երեւանի գրական հրապարակին վրայ գիշեր ցերեկ ձի կը խաղցնէին։ Կ'աղմկէին ու կ'արմկահարէին։ «Մուրճ» կը հրատարակէին։ Աղատ Վշտունի, կոչնականն մը արձագանգներուն պէս, կրկնաձայն ու հնչեղ արտասանութիւններ կը կատարէր, Եղիշէ Զարենց Նայիրեան աղջիկներուն կուրծքին վրայ սարձանակ կը պայթեցնէր, Գէորգ Աբով ալ բեմերէն բան մը արտասանած պահուն գլխարկը գլխէն վար չէր առներ, — այս ամէնը յանուն ինքնատպութեան։ Ի վերջոյ Զարենց պետական Հրատարակչականին մէջ գեղարուեստական հրատարակութիւններու վարիչ անուանուեցաւ, իսկ Աբով՝ պետական Թատրոնի տնօրէն։

Ու լրջացան։ կոճկուած, պաշտօնական, comme il faut մարդիկ դարձան։ Այլեւս իրենք իրենց պարտականութիւն կը համարէին մերթ ընդ մերթ յանդիմանութիւն կարդալ հրապարակին վրայ բացուող պատուհանէ մը։ Եւ վերջերս Աբով կը նեղանար Հայաստանի բանուորներուն, որ «Ծովից ծով»եան երգեր կ'երգեն։ Ու մինչ Զարենց դասագիրքեր կը յօրինէ ի պէտս բոլշեւիկ մանկտւոյն, Ե. Զուբար համաշխարհային յեղափոխութեան երգեր կը հիւսէ կարմիր բանակին համար, Գ. Աբովն ալ պատմուածք կը գրէ ի փառս «Մոսկովեան հունարներուն»։

կարդացի Գ. Աբովի գրքոյկը, Պատմուածքներ, որ կը բովանդակէ ընդամէնը երեք պատմուածքներ։ Առաջինը, Ես քու ծունաբին մեռնեմ, եւ վերջինը, Խրմբապետր, անարժէք բաներ են. աշակերտական շարադրութիւն կամ հակադաշնակցական պոռչտուք։

Երկրորդ պատմուածքը կը կրէ սա խորագիրը.— Գուրգենանց պառաւն էլ կոմինիստ ա...։ Այստեղ կան պատկերներ, որ գէթ միջակէն վեր արժէք մը կը ներկայացնեն։ Հետեւինք ... «փաբուլային» կամ պատմութեան, «Նայինք ինչե՛ր գրուած կան»։

*
* *

«Բերնումն ատամ չկար, շըրթունքները ծլրած դեղձի նման կուչ էին եկել, բայց այտերի վրայ դեռ եւս մնացել էին վաղեմի կարմրութեան հետքերը։ Գոգնոցը միշտ էլ առաջը կապած՝ քթկալը քթին, աչքերն աշխուժութեամբ լեցուն»։

Գուրգենանց հարսն է, պառաւ Նազլուն։ Այրի է, ու շարունակ կը յիշէ իր ամուսինը.

«... Գալիբանդի փափախն աջ ականջին կոտրած, շալէ չուխի փեշերն արծաթէ գօտկի մէջը խրած, փիրուզի բաղչա մատնիքներն էլ մատների վրայ՝ իմի աչքերի պէս պլստրակին էին տալի...»։

Այգիներ, արտեր, անտառներ ու ջաղացքներ ունէին։ Միայն զաւակ չունէին։ Եօթը ամսուան մէջ եօթը վանք ուխտի գացին, բայց ամուլ մնաց արգանդը եւ Նազլուին ամուսինը մեռաւ, զաւկի երես չտեսած։

Ունեւոր Նազլուն հետզհետէ աղքատցաւ։ Եղվարդէն բերած սուրբի մը պատկերը կը շահագործէր՝ ցոյց տալով հաւատացեալներուն։ Հաւ կը բուծանէր, հաւկիթ կը ծախէր արտունջը բերնին.

— «Վա՜յ, ես ձեր մարդն ու որդին թաղեմ, ձեր տունն էլ իմի պէս բրիշակ ըլի...»։

Գիւղին ունեւորներէն «քեօխվա» Սիսակ աչք կը տնկէ Նազլուի տունին։ Կ'ուզէ գնել մեռած գնով։

— «Ես ծախելու տուն չունեմ, տանս ես պտեմ ապրի... Էս չորս պատն ինձանից հաց ու ջուր հօ չե՞ն ուզում, խի՞ եմ ծախում...։ Սիսակ, քու մտքինն ինձ յայտնի ա, էդ բանը գլուխ չի գայ։

— Ա պառաւ, էլ էդ քու ասածի թարսութիւնդ բանե՞ց, բա դու ե՞րբ պտի խելքի գաս, ապրել ես ուզում, հրէն մեր Ներքի օթախներից մէկը քեզ կըտամ, թէ համաձայն ըլնես, փողդ էլ մօտի կը թողնամ, շահովը քեզ կը պահեմ... էս խարաբէն պահում ես՝ ի՞նչ անես, թող քանդենք, տեղը մի սիրուն տուն շինեմ...

— Այ շան որդի՛, կորի իմ դըռնիցը, ես տուն չեմ ծախում։ Բախիլ աչքդ իմ տանիցը հեռու տար։ Բոլ եղաւ։ Դու հէնց գիտաս ինձ յայտնի չի՞, որ տէր Օհաննէսին էլ դու ես քիս-քիս արել, որ գայ Եղվարդի սուրբը տանիցս տանի... Բաւական չի՞, էն գիւղալ բաղը ձեռիցս առար, հիմի էլ տունս ա աչքիդ դասե՞լ... Ծախում չեմ, չե՛մ ծախում, քանի ես ողջ եմ՝ էս տունն էստեղ կանգնած պիտի մնայ ու քեօխվա Սիսակի աչքն էլ պէտք է հանի...

— Ա՜յ նանի, ա՜ մէրս, ախր...

— Աղիդ բալէդ աչքիդ առաջը գիւլլախորով ըլի, ախր ի՞նչ ես ուզում... Իմ բալէն էս մի տունն ա, խի՞ ես ուզում ձեռիցս խլես... Թէ ես Նազլուն եմ՝ ես չեմ թողայ, որ թշնամութիւնով մարդուս տակը փորող քեօխվա Սիսակը իմ տունը քանդի ու թազա տուն շինի... ականջակոթերդ կը տեսնաս, իմ տունը չես տեսնայ, չէ՛ս...

— Ա՜յ մէր, ա՜յ քիր, ա՜յ ջանըմ...»։

Սակարկութիւնը անկարելի է այլեւս եւ Սիսակ կը փոխէ շեշտը՝

— «Ա՜յ քոփակ, դրա հմար ա է՜է՜, էդ խալին սրտիդ հմար ա, որ Աստուած գլխիդ խռով ա կացել ու քեզ անպտուղ ա թողել...։ Տօ՛, ես քո պառաւ խի՛ղճը...։ Բա, դու Աստուած չունե՞ս, քեզ աղաչելուս բերանս հոտեց, բա էս անտէր աւերակն ի՞նչ ա, որ սրա հմար մարդու խօսացնում ես...

— Ա՜յ, անամօ՛թ, ի՞նչ ես ուզո՜ւմ... ի՞նչ ես տուել, որ չես կարում առնե՞ե՞ս...դու գնա, գնա քու բող կնկայ փէշերը հաւաք արա, դու ինձ հետ ի՞նչ գործ ունե՞ս, ես էլ որ քու կնկայ նման ամէն պատահածի առաջ փէշս վեր քաշէի՝ հիմի չբեր չէ՝ քու տղարանցից տասն անգամ աւելի լաւ տղերք կ'ունենայի...։ Ա՜յ խալխը՜ ՜...հասէ՜է՜ք... մեռած հօ՜ չէ՞ք, օգնէ՜է՜ք...

— Ա՜յ շան պառաւ, ախր հերիք եղաւ, բոլ եղաւ, էս պառաւի ձեռքիցն երեխէս հանգիստ քուն չունի, հէնց որտեղ պատահում՝ ոտի տակն ա տալիս, թակում ա, տղէս ի՞նչ անի, որ քու լրբութեան հմար Աստուած քեզ անիծել ա ու արգանդդ չոր ա թողել, գանդատ ունես, Աստծուց արա, երեխէս խի՞ ես ծեծում...

— Վա՜յ էն Աստծու ումուտը կորի, որ քեզ նման թալանչիների Աստուածն ա...»։

Սիսակ, դրացիներուն դատապարտութենէն երկնչելով, իրենց վէճին իբրեւ պատրուակ կ'ամբաստանէ Նազլուն թէ իր երախան կը ծեծէ եւ այսպէս նեղանալով կը հեռանայ։ Սակայն Նազլու վստահ է թէ Սիսակ անպայման ձեռքէն պիտի խլէ իր տունը։ Ուստի կ'երթայ խորհուրդ հարցնելու որբ Անտոնին, 12 տարեկան երախայ մը, զոր կը պաշտպանէ Փոխադարձ Օգնութեան կոմիտէն։ Փողոցի տղաքը կը պոռան ետեւէն.

— «Ա՜յ, մտիկ արէք, սուրբ կոյս Մարիամ Աստուածածնին տղայ ա ըե՜լ...։

— Ա՜յ, Նազլու աքի՜ր, Գաբրիէլն էդ ո՞նց եկաւ, որ մենք չիմացանք...»։

Որբուկը կ'ապահովցնէ պառաւ կինը թէ Փոխօգկոմը կը պաշտպանէ անտէրները։ Եւ ահա Նազլու խնդրագիր մը կը գրէ Փոխօգկոմին.

«Ապագայութի՜ն ըլնի մեր Փոխօգկոմին, մեր կառավարութինին, մեր խորհրդի Նախագահ Սաքին, ջանսաղութի՜ն եւ աջողակութի՜ն ըլնի մեր խորհրդային մեծերին... ես խնդրքւում եմ, շատ եմ խնդրքւում, որ մարդս պէտք ա ուտի, որ ապրի, ես մի չոր գլուխ ունեմ, ու յայտնի ա, որ կարըմ չեմ գլուխս պահեմ... Թուխսս ճուտերը անտէր ուրուրը տանըմ ա՝ չեմ կարըմ պահեմ. Հանգամանքութինով Սիսակ Մեսրոպովն էլ ուզըմ ա տունս ձեռիցս առնի։ Իմ տունը սաղ գլխով չեմ ծախըմ, համա խնդրքւում եմ, որ ապրուստից խեղճ եմ, թաք թէ դուք ինձ պահէք։ Ձեզ գործի աջողութին ըլնի։ Ձեր կնիկն ու որդին ապրի»։

Ժողովը կը համաձայնի, որբը կը տեղաւորէ պառաւին տունը, եւ երկուքին հոգը կը ստանձնէ Փոխօգկոմը։ Նազլուի ամուսինը, մեռած ատեն, կտակ ըրած էր որ տունը մահէն յետոյ ժամին թողու։ Նազլու կը մտածէ իր թշնամիին մասին, եւ, հակառակութեան համար, կը գրէ Փոխօգկոմին.

«Ոնց որ դուք տղայ, ես մէր..., ինձ մտիկ էք տալի, թող ձեզ աջողակութին ու ապագայութին ըլնի։ Ես էլ էդ պահանջաւոր եմ, որ իմ տունը չեմ ծախում, հրաժարիմք եմ անում՝ ժամին էլ չեմ տալի... իմ տունը թող ձեզ վանքական յիշատակութին ըլնի, իմ մեռնելուց յետոյ, թող իմ տունը ձեզ կանցիլար ըլնի, իմ Անտոնին էլ ձեր ումուդով եմ թողնում...»։

Անտոն, որ այս խնդրագիրը կը գրէր Նազլուի կողմէ, կը խնդրէ.

— «Տա՜տ, ես ուզում եմ որ մեռնամ, ավտանաբիլ քշո՜ղ ըլնեմ՝ շատ աշխարհներ տեսնամ, գնամ հեռո՜ւո՜ւ։ Գրի, որ ինձ ավտանաբիլ քշո՜ղ շինեն...»։

Մինչ գիւղին մէջ ամէնուն բերանն է հետեւեալ խօսքը.

— Աչքի, տեսա՞ք... Գուրգենանց պառաւը կոմինիստ ա...»։

*
* *

Ինչպէս ըսի, այս պատմուածքը միջակէն վեր, եթէ ոչ միջակ, արժէք մը կը ներկայացնէ՝ պարզապէս իրկարգ մը իրապաշտ պատկերներուն շնորհիւ։ Սովորական բան է պառաւներու կռիւը։ Եւ ծանօթ՝ հողատենչութեան եւ ընչաքաղցութեան զգացումը անոնց մօտ։ Կարելի է բոլշեւիկ ըլլալ եւ կարմիր գունաւորել այդ կռիւն ու զգացումը,կարելի է բոլշեւիկ չըլլ՚ալ եւ իրական գոյն մը տալ սակաւահող հայ գիւղացիներու ընչաքաղցութեան վէճերուն։ Պատմուածքն ալ արդէն չէ հետաքրքրուած այն հարցերով։ Լաւ է արտայայտած միայն պառաւին լեզուն, այդքան։ Հետաքրքրականը պատմուածքը լուծելու ձեւն է, որ տեսաք։Պառաւը, իր շահերը պաշտպանելու համար, կը դիմէ կոմունիստ իշխանութեան, անոր կը յանձնէ իր ստացուածքն ու կեանքը, այնպէս որ գիւղին կիները պահ մը կը սկսին ատել զայն, որ անաստուած դարձաւ, «կոմինիստ դառաւ»։ Անշուշտ, գրող մը երբ տաղանդ ունենայ, կրնայ աւելի գեղեցիկ լուծումներ տալ իր պատմուածքներուն, թէ՛ բոլշեւիկեան, թէ՛ գեղարուեստական։ Սակայն ես կ'ուզէի իմանալ թէ Հայաստանի գիւղացին, պառաւ կամ երիտասարդ, բոլո՛րը, բոլո՛րը, այբը ճանչցող կամ չճանչցող, եղան մը տէր կամ մանգաղ մ'ունեցող, այսպէ՞ս դարձաւ կոմունիստ, Գուրգենանց պառաւ Նազլուին, պէս, քանի մը «զուպա»... բոլշեւիկներէ վախնալով, հէ՞, այսպէ՞ս, ընկե՛ր Աբով...։

ՇԱՀԷՆ

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Գերմանիոյ ներքին նախարարութիւնն ընդունեց Բրուսիական կառավարութեան մէկ ծրագիրը, որ բարձրագոյն վարժարաններու համար պարտաւորելի կերպով ուսանելի լեզու կը յայտարարէ ֆրանսերէնը։ Անգլիերէնը դրուած է երկրորդ աստիճանի վրայ։

ՀԱՄՐԱՆՔ ԵՒ ՈՐԱԿ

ԽՄԲ.— ընկ. Մ. Վարանդեան այս խորագրին տակ երեք յօդուած ունի «Ցուսաբեր»ի մէջ, կ'արտատպենք երրորդ եւ վերջին մասը (10 Յուլիս).—

Հայութեան թիւը, ըսինք, մօտաւորապէս նոյնն է այսօր, ինչ որ էր ասկէ 60—70 տարի առաջ, երբ սկսուած էր մեր վերածնութեան շարժումը։ Կորսնցուցեր ենք այն, ինչ որ կրնայինք վաստըկիլ քիչ-շատ տանելի ռեժիմի մը տակ, խաղաղ, բնականոն յառաջդիմութեան պայմաններու մէջ։ Կորսնցուցեր ենք ահաւոր թիւ մը—շուրջ երեք միլիոն։

Քանակի կորուստը խոշոր չափով մը, այո՛, շտկեր ենք որակով։ Ի՞նչ էինք ասկէ 60—70 տարի առաջ... Մարդկային փոշի, խօսուն նախիր,— տրորուած, արհամարհուած։ Նիւթ՝ առանց ոյժի։ Մարմին՝ առանց հոգիի։

Այն, ինչ որ Մօրից Վագներ կ'ըսէ հայ եկեղեցական դասակարգի մասին, անցեալ դարու քառասնական թուականներուն, ճշմարիտ է, անշուշտ, այն օրերու ողջ հայկեան ցեղի նկատմամբ,—ստրուկ ու ստորնաքարշ, առանց ոեւէ իրաւունքի գիտակցութեան, զուրկ ամէն մարդկային արժանապատուութենէ...

Ի՞նչ է համրանքը առանց որակի։ Եուգօսլաւիա, Ռումանիա 11-17 միլիոն բնակչութիւն ունին։ Բայց համեմատեցէք զանոնք սկանտինաւեան փոքրիկ ազգի մը հետ—ըսենք Նորվեգիայի։ Քանի՞ տասնեակ տարիներ պիտի գլորուին, մինչեւ որ Բալկանեան այդ ժողովուրդները հասնին մշակոյթի, յառաջդիմութեան, իրաւունքի գիտակցութեան նոյն աստիճանին եւ կարենան ծնիլ Իբսէններ ու Բյօրնսօններ...

Չինաստանը մօտ կէս միլիար ժողովուրդ մը ունի, Ճափոնը՝ ընդամէնը 55 միլիոն... Վիթխարի մը՝ եւ գաճաճ մը։ Ճափոն՝ մարմնով թզուկ Չինաստանի հանդէպ, բայց հոգիով հսկայ,— հսկայ մը, որ պատերազմի բռնուելով, տապալեց քարացած վիթխարին, ապա եւ տապալեց նոյնքան վիթխարի Ռուսաստանը...

Այնքան աւելի բարձր է մի ազգ, որքան աւելի գիտակ է նա իր մարդկային իրաւունքներուն, որքան աւելի յամառութեամբ ու խիզախութեամբ գիտէ մղել իր գոյութեան եւ ազատութեան պայքարը։

Եւ ահա այդ տեսակէտէն խիստ վար էր, յետամնաց էր մեր ազգային հաւաքականութիւնը անցեալ դարու 60ական, 70ական թուականներուն։ Խորապէս վհատեցուցիչ էր օտարներու այն կարծիքը հայ «անարի, երկչոտ, քծնող ցեղի» մասին, որ անխնայ կը մտրակէր մեր ազգային արժանապատուութեան զգացումը։

Յիշեցէք բանաստեղծ Պուշկինի խօսքը, որու համար նոյնանիշ էին «հայ» եւ «վախկոտ» հասկացողութիւնները։ Յիշեցէք թէ որքան արհամարհուած էր հայ անունը մանաւանդ մեր անմիջական դրացիներու աչքին—քիւրտի, տաճիկի, վրացիի, թաթարի... մինչեւ հայ ազատագրական շարժումը։

Յիշեցէք այն բոլոր անարգական ածականներն ու առածները, որ կազմուեր էին այդ բոլոր ժողովուրդներու մէջ՝ հայու թուլամորթութեան, երկչոտութեան մասին։ Ցխրահռչակ Պիէռ Լօտի, որ կ'արտաւորէր իր գրիչը, շարունակ թուրքը բարձրացնելով եւ հայը նախատելով ու ստորնացնելով— անգամ հայկական մեծ ջարդերու ընթացքին— թուրք հարեմներու սիրահար Լօտին յիշեցուց մեզի այդ առածներէն մէկը, զոր լսեր էր իր թուրք բարեկամներէն. «Աստուած միեւնոյն օրուան մէջ ստեղծեր է Հայը եւ Նապաստակը։

*
* *

Մեծ է մեր երախտագիտութիւնը հայ ռազմիկներու հանդէպ, որոնք եկան գէթ չափով մը մեղմելու օտարներու այդ ժխտական ու վնասակար տրամադրութիւնը, նախապաշարումներն ու նուաստացուցիչ կարծիքները հայ մարդու վեհերոտ, կռուազուրկ ու պատուազուրկ նկարագրի մասին։ Կարծիքներ՝ որոնց մէջ կայ սակայն ճշմարտութեան բաժին մը։

Արդարեւ, օտարներու վերաբերմունքը դէպի հայութիւնը կամաց-կամաց փոխուեցաւ այն օրէն, երբ հայ ցեղը ի դէմս իր գաղափարական եւ մարտնչող փոքրամասնութեան, պարզեց ըմբոստացումի դրօշը և թափեց առատօրէն իր արիւնը ազատութեան համար։

Բայց մի միայն օտարները չէին, որ արգահատանքով վեր կը հանէին Հայու մեռեալ հոգին։ Մի միայն եւրոպացին, ռուսը, վրացին, թուրքը, քուրդը, պարսիկը, թաթարը չէին, որ յետադային իրենց զարմանքը կը յայտնէին հայ ըմբոստ հասարակութեան խիզախ առնական թռիչքներուն առթիւ, այլ կ'ը նոյն իսկ շատ մը հայ խաղաղ մարդիկ։ Կը պատմեն, որպէս ստոյգ իրողութիւն, թէ երբ ասկէ քառասուն տարի առաջ թուրքահայոց առաջին ըմբոստացումներու լուրը հասեր է Եւրոպա, Լոնտոնի պարսից հայազգի դեսպանը, Մալքոմ Խան, իր մէկ հայ բարեկամին հանդիպելով, զարմացած բացագանչեր է.

— «Իմացա՞ր, Հայերը մարդ են սպաներ...»։

Հայը անընդունա՜կ էր համարուէր մարդ սպանելու՝ ոչ թէ իր բարեսրտութեան, վեհանձնութեան, այլ պարզապէս անարիութեան պատճառով... Անգլիկոլվկասեան թաթարը կ'ըսէր թունոտ հեգնանքով։ «Էրմէնի գան կէօրտիւ»... (Հայը արիւն տեսաւ)։ Բայց դժուար թէ այլեւս նոյնը ըսէր հայ-թաթարական կռիւներէն յետոյ...

Այո՛։ Հայ ազատագրական շարժումը շատ հասկացողութիւններ վեր ու վար դարձուց. հայութիւնը, նախկին անձայն զրասոը, բարձրացաւ բարոյապէս թէ իր դրացիներու եւ թէ հեռաւոր Եւրոպացիներու աչքին։ Շատ նախապաշարումներ վերցան, շատ կանխակալ կարծիքներ շողխւցան հայ անձնուրաց լեգէոններու սխրագործութեանցհանդէպ։ Կարելի է ամբողջ հատորներ կազմել այն ներբողական վկայութիւններով, որ ըրեր են վերջին քառասուն տարուան ընթացքին ռուս ու արեւմտեան հեղինակաւոր գործիչներ ու հրապարակագիրներ Հայոց մարտական կորովի, արիութեան ու անձնազոհութեան մասին։ Դեռ հայկական շարժման արշալոյսին էր, որ Սպանիոյ հանրապետութեան մեծ նախագահը, Էմիլիօ Կաստելար կը գրէր։

— Հայոց ազատութեան դատը պիտի քալէ, վասնզի նա ունի արդէն իր հերոսներն ու նահատակները։

Եւ դեռ Եւրոպան որքա՜ն հեռու էր հայ ռազմիկներու մարտակրկէսէն... Քանի՞ թղթակիցներ ականատես եղեր են մեր ազատութեան համեստ բանակի խոյանքներուն, անոր գերմարդկային ճիգերուն ու տառապանքներուն... Ոչ՛, ոչ մէկը։ Մէկ հատիկ եւրոպացի միայն, Հանս Ֆիշեր պատահաբար, գրեթէ հրաշքով տեսաւ «Դաշնակցութեան» 250 հոգինոց խումբի արշաւը, 1897 թ. Ցուլիսին, դէպի Խանասորի ռազմադաշտը եւ հրատարակեց Բերլինի առաջնակարգ հանդէսին մէջ խանդավառ յօդուած մը, ուր հայկական այդ արշաւախումբը կը համեմատէր գերման - Մոլթկէեան վաշտերուն հետ։ Եւ ամէնէն ուշագրաւը յօդուածին մէջ այս ծանր, գրեթէ խարանող փրազն է.

«Հարկադրուած ենք ընդունելու —բան մը որ կը սիրեն գիտակցաբար ուրանալ— թէ կան նաեւ արիասիրտ հայեր»...

Ապա գովք մը հայ մարտիկներուն՝ անոնց ցոյց տուած վեհանձնութեան մասին։

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ԱԹԷՆՔ, 18 յուլիս.— Նախ... թղթակցութեամբ կ'ակնարկէի ... թէնքի Կեդր. Վարչութեան ներ... տագնապին։ Ուրախութեամբ պէ... է արձանագրել, որ օրէ օր այդ ն... քին տագնապը կը պարզուի եւ ... գային մեքենան կը մտնէ իր բն... կանոն ճամբուն մէջ։ Վերջերս կե... Վարչութեան մէջ մտաւ ընկ. ... Լազեան, իսկ՝ Կրթական Խորհ... դին մէջ՝ ընկ. Մ. Փափազեան։ ... զոքներէն հանգուցեալ Ցոլհ. Մ... եանի յաջորդեց Պ. Ամիրեան։

*
* * Կրթ. Խորհուրդին կազմ... լրացումէն առաջ, ռամկավար ... հնչակեան անդամները — բացա... ձակ փոքրամասնութիւն — տու... էին հապճեպ որոշում մը, հրահա... գելով որ՝ թաղային մարմինները ... զատ արձակեն ուսուցիչները։Որպէս ... ծագիւ նախակրթութիւն տես... կամ չտեսած ծնչակեան ... ռամկավար անդամները դաս... ւորեն եւ վկայական տան ... սուցիչներուն, մինչ այս գո... ծողութեան լրացումը, ոչ մ... ուսուցիչ չպայմանաւորել... հրահանգով։ Կրթական Խորհուրդ... կազմը լրացած է, եւ կը յուսան... թէ քանի մը օրէն կը կարգադր... նաեւ այս հարցը։

*
* * Դպրոցները վերջացուցին ի... րենց աշխատանքները տալով ամ... վերջի իրենց հանդէսները, որոն... անցան փայլուն։ Միայն Ֆիքս... Ազգ. վարժարանն է, որ հակառա... 160,000 տրախմիտարեկան պիւտ... ճէ մը ունենալուն 100,000է ... աւելին գանձուած է աշա... կերտական թոշակներէն, շնոր... հիւ ուսուցիչներու համբերատա... ջանքերուն՝ ինչպէս կ'ըսէր Հոգա... բարձութիւնը իր գրաւոր տեղեկա... գրին մէջ։

Միւս դպրոցները հակառակ ի... րենց աւելի նուազ պիւտճէին, բա... ցերով կը ներկայանան։ Այս անգամ Բարեգործականի հնգամսեայ նպաստները հասան ճի... ժամանակին (մարտ, ապրիլ, մայիս, յունիս, յուլիս)։

*
* * Կեդր. Վարչութիւնը սկսա... վերակազմել Ֆիքսի Թաղականութիւնը, հրաժարեալ չէզոքի մը տեղ նշանակելով կրթասէր հայրենակից մ... Պ. Ստեփան Գարամանեանը։ Քանի մը օրէն կը յուսանք բոլորովին վերակազմուած կ'ըլլայ այս կազմը։ Կեդր. Վարչութիւնը ազգ. տուրքի գանձումը ձգած է թաղերուն, որոնք անկարելին պիտի ընեն առաւելագոյն արդիւնքին հասնելու եւ գումարը յատկացնելու դպրոցներուն։

*
* * Կեդր. Վարչութեան ատենապետը Պր. Գ. Բաղդամեան մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ դատական նախարար Պ. Ալրամին հետ, որուն ներկայացուց Հայերու լաւագոյն զգացումներն ու հելլենահպատակ ըլլալու միահամուռ փափաքը։ Դատական նախարարը շատ սիրով ընդունեց Պ. ատենապետը եւ անոր յայտնեց երեք կարեւոր կէտեր՝ 1) Երեք տարի առաջ հպատակութեան համար դիմում կատարած Հայերուն խնդրանքին ընթացք պիտի տրուի։ 2) Հայերը բացարձակապէս բեռ չեն յոյն կառավարութեան եւ հելլէնասէր քաղաքացիներուն վրայ։ 3) Մնացեալ Հայերու ճակատագրի մասին կարգադրութիւններ պիտի ըլլան վարչապետին վերադարձէն յետոյ։

*
* * Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը բոլորէ լաւ շրջան մը, նոր եռուզեռ մը կը նշմարուի արուարձաններուն մէջ, մասնաւորաբար գնդախաղի մէջ։ Փափաքելի է, որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդր. Մարմինն ուշի ուշով հետեւի մարզական կեանքին եւ մեր երիտասարդներուն զանոնք Հ. Մ. Ը.Մ.ի դրօշին տակ հաւաքելու համար։

*
* * Հ. Կ. Խաչը կը գումարէ իր պատգամաւորական ժողովը։ Պէտք է ըսել, որ առաւելապէս իգական սեռէ կազմուած այս վարչութիւնը ունեցաւ շատ փայլուն գործունէութիւն եւ բոլորեց խանդավառ շրջան մը։

*
* * Գումարուեցաւ եւ իր աշխատանքները մեծ համբերութեամբ լրացուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան 9րդ Շրջ. Ժողովը։ Այժմ կազմերը կը նորոգուին, նոր ու աւելի փայլուն շրջաններ բոլորելու հաւատքով եւ խանդավառութեամբ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ
ՍՈՒՐԻԱ-ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԼՐԱՆԱՆ ՄԻՆՉԵՒ 1933 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31

Խ Մ Բ. — Ձեռքի տակ ունինք վերջերս կատարուած խորհրդակցութեան մը արձանագրութիւնները հայ գաղթականներու տեղաւորման մասին: Երէկ ստացանք բարեգործականի յուլիս 22 թուակիր զեկոյցն ալ, այս մասին: Նախ կը հրատարակենք այդ զեկոյցը, որ քաղուածք մըն է այդ արձանագրութիւններէն:

Միութեանս Ժընեւի պատուիրակ Պ. Լ. Բաշալեանի վերջին տեղեկագրութեան համաձայն, Գաղթականներու Միջազգային Պաշտօնատունը յուլիս 1էն 3 գումարուած է Ժընեւ՝ նախագահութեամբ Պ. Մաքս Հուպէրի եւ մասնաւորապէս զբաղած է Սուրիոյ հայ գաղթականներու տեղաւորման գործով: Սուրիոյ Ֆրանսական Մարզպանը Պ. Փոնսոյի եւ Պ. Հուպէրի յունիս 24ին Փարիզի արտաքին նախարարութեան պաշտօնատան մէջ կայացած համաձայնութեան հիման վրայ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի շարունակէ այդ ձեռնարկով զբաղիլ մինչեւ 1933 դեկտեմբեր 31, որ ատեն Պէյրութի եւ Հալէպի կայաններուն մէջ մնացած 3000ի չափ հայ ընտանիքներուն տեղաւորումը աւարտած պիտի ըլլայ եւ այդ ընտանիքները այլեւս պէտք պիտի չունենան միջազգային օժանդակութեան: Գործը գլուխ հանելու համար 6 միլիոն ֆրանսական ֆրանք կը նախատեսուի որուն 1,800,000ը պատրաստ է Ժընեւի պաշտօնատան սնտուկին մէջ, անգլ. հայանպաստ կազմակերպութիւնները (որ մինչեւ հիմա աւելի քան 2,1000,000 ֆր. տուած են այս գործին) պատրաստ ունին դեռ 500,000 ֆր. (4000 անգլ. ոսկի), Ազգերու Դաշնակցութեան ձեռքով հաստատուած գաղթականներէն որ սկսած են արդէն մաս առ մաս վճարել իրենց պարտքը, 1932ին եւ 1933ին 1,500,000 ֆր. կը սպասուի: Մնացեալին համար, Նանսէնեան Դրոշմի հասոյթին հայկական բաժինէն զատ յոյս դրուած է նաեւ Նանսէնեան Հիմնադրամի հանգանակութեան վրայ: Ամէն պարագայի մէջ, մէկուկէս երկու միլիոն ֆրանքի պէտք կայ տակաւին, եւ Ժընեւի պաշտօնատունը կը յուսայ որ հայ կազմակերպութիւնները իրենց կարելին պիտի ընեն այդ գումարը հայթայթելու համար:

Այս հարցին մասին Պ. Մաքս Հուպէր Էքս-լէ-Պէնի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցած է Միութեան նախագահ Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի հետ:

****Նանսէնեան Հիմնադրամի կոչը մայիս 13ին հրապարակ հանուած է եւ 12,000 օրինակ ցրուած աշխարհի ամէն կողմը, հանրային հաստատութեանց եւ անհատներու: Նորվեկիոյ եւ Տանըմարքայի մէջ արդէն ազգային յանձնաժողովներ կազմուած են, այդ Հիմնադրամին ի նպաստ, եւ հանգուցեալ Տոքթ. Նանսէնի եղբայրը եւ նորվեկիական կառավարութիւնը Ժընեւի Գաղթականներու Պաշտօնատան յատկացուցած են 14 հազար անգլ. ոսկիի գումար մը, որ գոյացած է Նանսէնի տրուած Նոպէլեան մրցանակէն եւ Նանսէնի հրատարակիչ Մ. Էրիքսընի նուիրած կարեւոր գումարէն: Այդ 14,000 ոսկիին եկամուտը պիտի գործածուի գաղթականներու պէտքերուն: Ժընեւի Պաշտօնատունը կ'աշխատի այժմ հանգանակիչ յանձնաժողովներ կազմելու զանազան երկիրներու մէջ ի նպաստ յիշեալ կոչին, որ բաց պիտի մնայ երկար ատեն:*

****Յունաստանի հայ գաղթականներէն մաս մը Ֆրանսա երկրագործութեան մէջ տեղաւորելու հարցը տակաւին գործնական արդիւնքի մը չէ հասած: Կը թուի թէ ֆրանսական կառավարութիւնը մտահոգ է այն հարցով թէ երկրագործութեան համար արտասահմանէն բերուած մարդիկ շատ չանցած կը թողուն իրենց գործը եւ կ'երթան ճարտարարուեստի մէջ աշխատելու, ի դերեւ հանելով իրենց համար եղած ծախքերը եւ վտանգելով ֆրանսացի ագարակատիրոջ շահերը:*

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐՈՒ ՀԵՌԱԳՐԱՏՈՒՆԸ

Հեռագիր Բաթումից — Թիֆլիս: Տեղ է հասել չորս սուտկայում: Ա՜յ, քեզ տեմպ: Հաւանօրէն Բաթումի հեռագրատան դիրիժորները կրիայի փոսթով են ուղարկում հեռագիրը:

Ահա մի ուրիշը: Զանգեզուրից-Թիֆլիս: Այս հեռագիրը վերաբերում է... երկրաշարժին: Զկարծէք, թէ նոր երկրաշարժ է տեղի ունեցել, ո՛չ, խօսքը հնի մասին է: Հեռագրողը խնդրում է շտապ օգնութիւն ցոյց տալ աղէտեալներին: Հընարաւոր է, որ երկրաշարժի սարսափից Զանգեզուրի հեռագրա-դիրիժորները գլուխները կորցրած լինէին եւ մոռացած իրենց պարտականութիւնները. փաստն այն է, որ հեռագիրը Թիֆլիս է հասել վեց օր ու գիշեր ճամբորդելուց յետոյ: Ասում են, թէ այդքան ժամանակամիջոցում կաղ մարդը ոտով տեղ կը հասնէր: Բայց... հեռագիրը հօ կաղ մարդ չէ, նա կարող է ուշանալ:

Գուրգուֆ: Ո՞վ կարող է ասել, ո՞րտեղ է Գուրգուֆը... իմ աշխարհագրութեան դասատուն ասում է, թէ նա գտնւում է Խրիմում: Հաւատա՞մ... Հարցնենք Թիֆլիսի հեռագրատան դիրիժորներին: Այստեղ, ենթադրում են, որ այդպիսի անուն գոյութիւն չունի մեր Միութեան մէջ: Գուրգուֆ... Բայց հեռագիր կայ Թիֆլիսից — Գուրգուֆ. ո՞ւր ուղարկեն... որոշում են «Գ» տառով սկսուող մի տեղ ուղարկել, եւ Գուրգուֆը — դառնում է Գուգաուրի: Սա — անունի աւելի մօտ է, յետոյ անուան մէջ «Գ» էլ կայ, «Ր» էլ: Սակայն... հեռագիրը Գուդաուրիից 3 օր յետոյ սաղսալամաթ ետ է գալիս Թիֆլիս եւ ... մինչեւ օրս էլ մնում է հանգիստ իր տեղը պառկած: Էս չոգին Գուրգուֆի ճանապարհը գտնե՞լ կը լինի:

Ասենք, վատ չէր լինի, եթէ դիրիժորին լողացնէին Խրիմում, Գուրգուֆի տեղն էլ կը սովորէր, բայց Գուրգուֆը շատ է հեռու:

Մեր խորհրդային համեստ ռատիօ սիրողները հնար են գտնում հիւսիսային բեւեռներում տեղի ունեցող վտանգը կանխելու, բռնում են «ՍՈՍ» ազդանշանը. իսկ այստեղ, Թիֆլիսում, կենտրոնական հեռագրատանը... Կառավարական հեռագիրը «ՍՈՍ» է բղաւում... ձայնը լսող չկայ: Բայց եւ այնպէս մէկը կարողացաւ բռնել այդ բացականչութիւնը: Բանից դուրս է գալիս, որ կառավարական հեռագիրն ընկել է Թիֆլիսի հեռագրատան դիրիժոր Ջիկվաձէի ձեռքը: Սա, ինչպէս երեւում է եստետ է, երաժիշտ, սրան դուր չի գալիս պռոզան, իսկ կառավարական հեռագրի բովանդակութիւնը շատ պռոզայիկ էր... Օգնել... եւայլն: Ո՜վ գիտէ, գուցէ հէնց այդ միջոցին մէկն ու մէկի տատիկը կամ մօրաքոյրը ողջ առողջ տեղ էր հասել Ախալքալաքից կամ Նուխուց. պէ՞տք էր հաղորդել թէ ոչ... Ջիկվաձէն ի՞նչ յանցանք ունի... Աւելի լաւ է ուրախ բովանդակութեան հեռագիր տալ, քան թէ աղէտի...

Բայց սա վրդովեցուցիչ է, կ'ասի ընթերցողը: Այո, վրդովեցուցիչ է. դրա համար էլ վրդովւում է հեռագրատան կոլլեկտիվը Ջիկվայիձէի կատարած գործը խիկոյն քննում է եւ գտնում «զզուելի»: Գործից հեռացնում են նրան: Ի՞նչ եզրակացութիւն է հանում Թիֆլիսի հեռագրատան կոլեկտիվը այս «դիրիժորի» գործունէութեան առիթով... Հրաւիրում է արտադրական խորհրդակցութիւն, ինչպէս պէտք է, խօսում են, քննում եւ... հանում... գործնական եզրակացութիւն: Ահա՛ բանաձեւը.

«Ի պատասխան Ջիկվայիձէի զզուելի արարքի, էլ աւելի ամուր սեղմել շարքերը, հաւատարիմ եւ ճիշդ կերպով կատարելու համար սոցիալիզմի սկսած մեծ գործը»:

Յետոյ գալիս են մի քանի ծամծմուած խօսքեր «աչալուրջ լինել», «գիծը չխեղաթիւրել»... եւայլն: Ուրիշ ոչինչ:

Հանդիսաւոր կերպով դատապարտում են, երդւում հաւատարիմ մնալ եւ... ցրւում: Եւ սա — արտադրական խորհրդակցութիւնը:

«Պրոլետար»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Այս կիրակի կէսօրէ ետք Սալոն Վէնսանի ընդարձակ թատերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Պուլվար Օտտօի ազգային վարժարանի ամավերջի հանդէսը, կազմակերպութեամբ Պուլվար Օտտօ-Սէն Լուիի, Քան Միրապոյի եւ այլ թաղերու Հոգաբարձութեան: Որոշուած ժամէն առաջ սրահը լեցուած էր երկսեռ խուռն բազմութեամբ մը: Հանդէսին կարգապահութեան կը հսկէին դպրոցի սկաուտները:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով եւ ֆրանսական ազգային քայլերգով, որոնցմէ վերջ երկրորդ դասարանի աշակերտ-աշակերտուհիներուն կողմէ եղան երգեր, խըմբերգներ, մենախօսութիւններ հայերէն ու ֆրանսերէն լեզուով: Բարձրագոյն վարժարանի աշակերտներէն՝ Հայկազ Թէճիրեան, Սմբատ Տէր Նազարէթեան, Վաչան Ցակոբեան, Գէորգ Մատոյեան եւայլն, իսկ աշակերտուհիներէն Զարուհի Սարգիսեան եւ Ազատուհի Աւագեան, իրենց երգերով, արտասանութիւններով եւ կենդանի պատկերներով ոգեւորեցին ներկաները:

Դպրոցի ուսուցիչ-տնօրէն Պ. Ազգին Մարտիրոսեան համառօտակի ներկայացուց դպրոցի երկու տարուան կեանքն ու երգը, եւ աւելցուց թէ այս օտար ափերու վրայ անհրաժեշտ է հայ դպրոցի գոյութիւնը եւ բացատրեց անոր մեծ օգուտները:

Յետոյ խօսքը ուղեց ծնողքներուն, թելադրելով որ իրենց զաւակները հայ պահելու, հայ կրթելու, եւ այլասերման-ուծացման աշխարհէն փրկելու համար յօժարին ամենադժուարին միջոցները ձեռք առնել:

Հոգաբարձութեան կողմէ աճուրդի դրուեցաւ Պ. Ազգինի նկարած Ջրաներկ մէկ գեղեցիկ նկարը, որմէ ապահովուեցաւ կոկիկ գումար մը: Նկարը շահեցաւ Պ. Գրիգոր Զաքալօղեան հարիւր ֆրանք նուիրելով դպրոցին: Սկաուտները ներկայացուցին կենդանի պատկեր մը: Դպրոցի սկաուտ խմբապետուհին, Օր. Մանուշ Մարտիրոսեան կատարեց նոր գայլիկներու երդման արարողութիւնը:

Դպրոցի աշակերտները յաջողութեամբ ներկայացուցին «Սեւ խաւար»ը, որ մեծ տպաւորութիւն ձգեց ներկաներուն վրայ:

Սանուհիները իրենց հայ գեղջկական պարերով խանդավառեցին հանդիսականները:

Յետոյ տեղի ունեցաւ վկայականներու բաշխումը: Չորրորդ դասարանէն հինգերորդ դասարան բարձրանալուն վկայական ստացան հինգ աշակերտներ ու երկու աշակերտուհիներ: Իսկ երրորդէն չորրորդ 35 աշակերտ: (Այս վերջինները մեծամասնութեամբ եկած էին ֆրանսական վարժարաններէն):

Հանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ Նահատակ»ով եւ «Մեր Հայրենիք»ով:

Գ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՎԻԷՆ 22 յուլիս. — Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» ակումբի վարչութեան, ամսոյս 19ին կիրակի կէսօրէն վերջ, ժամը 2,30ին Վիէնի, Սերքլը-կաթոլիկ սրահին մէջ ներկայացուեցաւ «Աղբիւր-Սեբոբ»ը դերասան Մարութեանի կողմէ մեծ յաջողութեամբ: Ճիշդ ժամանակին, արդէն սրահը լեցուն էր երկսեռ հայրենակիցներու խուռն բազմութեամբ մը: Այս տարուան ընթացքին ընկ. Մարութեան երկրորդ անգամն է որ Վիէն կ'այցելէ: Անցեալ փետրուարին ալ ներկայացուց «Պանք Օթօմանը» կամ «Սուլթան Համիտ»ը: Երկու ներկայացումներուն ալ խուռն բազմութեամբ փութացեր էր Վիէնի հայութիւնը:

Իսկ ամսոյս 18ին շաբաթ իրիկուան ժամը 9ին, Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան բացումը կատարուեցաւ: Տասնեակ մը պատանիներ եւ երիտասարդներ, թուէս ամիս մը առաջ, քով քովի գալով կը կազմեն Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութիւն մը:

Բացումը կատարուեցաւ Փասկալի Քէմփի սրահին մէջ: Սրահը մինչեւ դրան եռեւ լեցուած էր բազմութեամբ, կրնամ ըսել որ ասեղ ձգելու տեղ չկար:

Հանդէսին բացումը կատարուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, զոր երգեցին Միութեան անդամները: Ժողովուրդը յոտնկայս ունկնդրեց: Ընկ. Ա. Գառօնէ իր բացման քանի մը խօսքով յիշեց Պատանեկան Միութեան օգտակարութիւնը Վիէնի հայ տասնեակ մը միութիւններու կողքին: Եղան երգեր եւ արտասանութիւններ փոքրիկներու կողմէ, երկու կտոր նուագեց Պ. Քէթէնճեան ջութակով: Պ. Վահրամ երկու ծիծաղաշարժ արտասանութիւններ ըրաւ: Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Մարութեան, ցոյց տուաւ Պատանեկան Միութիւններու պարտականութիւնը, իբր ապագայ գիտակից դաշնակցականներ պատրաստելու համար դաշնակցութեան գծած ճամբուն վրայ:

Ընկ. Մարութեանի բանախօսութենէն վերջ, Պատանեկան Միութեան անդամները ներկայացուցին «Էլ մի աղօթիր»ը:

Ուշ ատեն ժողովուրդը մեկնեցաւ շատ գոհ եւ ուրախ: Այստեղ աւելցնեմ որ, մեր թափթփուք հակառակորդները երբ լսեցին որ Մարութեան Վիէն կուգայ ներկայացման մը համար, կրակը ինկան. յայտարարութիւն յայտարարութեան վրայ հանեցին խաչաձեւելու համար: Անոնք մինչեւ անգամ չամչցան հետեւեալ սուտը յայտարարելու թէ Գ. Կիւլպէնկեան-Էսմէրեան, եւ Դաւիթ Պէկ Վիէն կուգան բանախօսելու համար, նոյնպէս յայտարարեցին որ Օր. Օր. Հ. Թորոսեան եւ Պլպուլեան հրաւիրուած են Փարիզէն երգելու համար այդ օրուան առթիւ: Բայց ժողովուրդը տուաւ իր պատասխանը, խուռներամ փութալով մեր սրահը:

Ն. ԳԱԼԷ

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԼՐՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

Վարշաւայէն ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, բոլշեւիկեան լրտեսական կազմակերպութիւն մը երեւան հանուած է:

Ձերբակալուած է հարիւրապետ մը որ բոլշեւիկներէն կաշառուած էր ընդհանուր սպայակոյտի յատակագիծները գողնալու համար: Թերթերը մահապատիժ կը պահանջեն դաւաճան սպային համար:

ԱԼՊԱՆԻԱ ՍՈՎԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Սովի վտանգին առջեւ կը գտնուի Ալպանիա: Արմտիքի պակասը աննախընթաց է: Առաջին անգամ Տքոտրայի մէջ է որ դժգոհութիւն յայտնուեցաւ կառավարութեան դէմ: Կառավարութիւնը բաւական քանակութեամբ եգիպտացորեն արտադրեց ժողովուրդին:

Քանի մը օր առաջ, Արկիրոքասթրոյի մէջ այն աստիճան պակսեցաւ եգիպտացորենը, որ գիւղացիները շուկայ իջան եւ ցոյցեր ըրին կառավարչատան առջեւ: Սովէն ամէնէն աւելի վտանգուած են լեռնային շրջանները:

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, կացութիւնը բարդ երեւոյթ մը կը ստանայ Ալպանիոյ մէջ եւ հակաիտալական շարժումը կը ծաւալի:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՔԱՐԻՒՂԻ ՀԱՐՑԸ

Ամերիկեան թերթ մը կը քննէ քարիւղի հարցը ֆրանսական շահերուն տեսակէտէն: Ֆրանսա ամէն տարի կը գործածէ 35 միլիոն թօնօ քարիւղ, զոր ստիպուած է ներածել:

Ուստի քարիւղի հարցին մէջ կ'ուզէ գտնել իր անկախութիւնը եւ Ռուսիա չափազանց կը վախնայ, որ Ֆրանսա, Եւրոպայի ամէնէն զօրաւոր պետութիւնը, իր զէնքերը կը դարձնէ Ռուսիոյ դէմ:

Ֆրանսա մէկ միլիոն ինքնաշարժ ունի, եւ համաշխարհային հրապարակին վրայ քարիւղի ամենամեծ սպառիչն է: Բայց որովհետեւ իր հողերուն մէջ քարիւղ չունի, յաճախորդ կը հանդիսանայ օտար հրապարակին:

Ռուսիա կը փափաքի, որ Ֆրանսա իր յաճախորդն ըլլայ, որպէսզի զինուորապէս ուժեղ այս պետութիւնը, քարիւղի առեւտուրով մը, բարեկամ մնայ իրեն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Մտաւ մեծ սրահը, աչքը չորս կողմը ժուռ կ'ածէր. տաճկական բան մը տեսաւ:

— Աս ի՞նչ է, հարցուց մօտը եղողներուն:

— Սուլթանին ղրկած Թուրան է, ըսին:

Տէրտիրոջ երեսը փայլեցաւ: Իր հին հառաչանքը կրկնեց. ընտո՛ր Յուսիկ հայրապետ մը չէր գտնուած որ զայն կտոր կտոր ընէր: Քիչ մնաց պիտի ցատկէր, զայն պատառ պատառ պիտի բզկտէր: Հայաստանցի տառապեալին արիւնը կը բողքէր ի տես — Հայութեան տանը մէջ — նշանի մը, որ դարերէ ի վեր հայ ցեղին մարտիրոսութեան արիւնոտ վկան եղած էր: Այս խոհերուն մէջ խորասուզեալ, քանի մը վայրկեան չկրցաւ գիտել, թէ չորսդին ի՞նչ կը դառնար: Յանկարծ սթափեցաւ:

— Թուրա՛ն, Թուրա՛ն, կը գոռար ժողովուրդը: Թուրան պատռեցին:

Տէր Յուսիկ աչքերը պատը տարաւ. Թուրան իր տեղը չէր: Հայ ժողովուրդին ոտքերուն տակ ճղակտոր կը տապլտկէր մահմետականութեան խորհրդանշանը:

— Ա՛խ, Յուսիկ հայրապետ, հոգւոդ մատաղ, աղաղակեց տէր Յուսիկ, ինքնիրմէն ելած:

Ա՛լ կրնար մեռնիլ: Փրկութեան օրը իր աչքերը տեսած էին:

Անկէ ետքը ի՛նչ եղաւը չգիտցաւ: Արդէն երկու ժամէ ի վեր չէր գիտեր թէ ո՛ւր էր, ի՛նչ կ'ընէր, ի՛նչ կ'ըլլար: Ինքզինքը դուրսը՝ փողոցը գտաւ: Ամէնքը աներեւութացեր էին: Պատրիարք, Արշամ, աշակերտ, ո՛չ ոք կ'երեւնար: Մոլեգնոտ, խուսափուժ բազմամբոխի մը մէջ կորսուած էր: Թուրք զօրքերը վազնիվազը կուգային: Երկու Հայ, գլուխնին սուիններով ջախջախուած, աչքերուն առջեւ ինկան: Ոստիկանները չորս կողմէն Հայերը կը բռնէին ու կը կապկպէին: Մէկէնիմէկ իր թեւերէն ալ քաշքշեցին, ու առանց բերանը բանալու ատեն ձգելու՝ առին տարին: Մութ խուցի մը մէջ նետուեցաւ, ո՞ւր էր, ի՞նչ եղաւ, ի՞նչ պիտի ըլլար: Իրիկունը դուռը բացուեցաւ, հաց եւ ջուր տուին իրեն: Անանկ մնաց: Դուռը ոստիկան մը կայնած, ի հարկին զէնքը դուրս կը հանէր ու ներս կը մտցնէր: Բերանը բացաւ հարցումներ ընելու:

— Սուս օլ կեավուր մը լսեց: *Լռեց:*

Երեք օր ետքը ցերեկ մը զինքն առին տարին: Մեծ սրահ մը մտաւ: Համազգեստով Թուրքեր նստած էին. սպարապետութեան դուռը, զինուորական ատեանին առջեւն էր: Անունը, մականունը եւ ուրտեղացի ըլլալը հարցուցին: Երբ «Տօմուզ քէօյլիւ» պատասխանեց, դատաւորներէն մէկը տեղէն քիչ մը վեր բարձրացաւ, ուշադիր դիտեց, խնդաց եւ նախագահին ըսաւ.

— Աս անոնցմէ ըլլալու չէ, ես կը ճանչնամ:

Այն հարիւրապետն էր, որ օր մը զինուորներով տէր Յուսիկին գեղէն անցնելուն, իրենց խոզ հրամցնող ռէսը տիրած էր, ու տէրտէրին տունը երթալով ճաշած էր հանդերձ «ատամնավարձօք»: Մարդը պաշտօնին մէջ բարձրանալով Պոլիս եկած էր, ու հիմա ալ կ'անդամակցէր Հայերը դատող զինուորական ատեանին: Յիշեց անցեալը, եւ ուզեց իր հին ծանօթին համար բարեխօսել: Տէրտէրն ալ զայն ճանչցաւ եւ կռահեց որ ինըպաստ իրեն բան մը կ'ընէր: Նախագահը Տօմուզգեղցիին խոժոռ դէմքով հարցուց, թէ ո՛րքան ատենէ ի վեր Պոլիս կը գտնուէր: Երբ գեղացին ՀԷմՕՒՃՕՒԿ ԿԷԼՏԻՄ *պատասխանեց, դատաւորները սկսան խնդալ: Թէզգէրէն ուզեցին: Տեսան թէ արդարեւ յուլիս 15ի կիրակի առտու Պոլիս մտած էր, հետեւաբար չէր կրնար նոյն օրուան շարժումը կազմակերպողներէն ըլլալ: Պատրիարքարան գըտնուած ըլլալու պարագային վրայ տեղեկութիւն առնելէ յետոյ, տէր Յուսիկը անպարտ արձակեցին:*

Տէրտէրը Պատրիարքարան գնաց: Գտաւ իր մէկ քանի աշակերտներն ու Արշամը որոնք կարող եղած էին ճողոպրիլ: Խորհրդակցութիւններ ըրին: Համաձայնեցան որ տէր Յուսիկ ատեն մը Պոլիս մնայ, կազմակերպութեան գործին համար, իսկ վարժապետը երկիր վերադառնայ, հոն գործելու ծրագրով:

Օրթագեղի եկեղեցիին պանդուխտ քահանան մեկնած էր այդ օրերը: Տէր Յուսիկ Պատրիարքարանէն յանձնարարագրով մը այդ ժամը ղրկուեցաւ: Իր բախտէն, առաջին սպասաւորութիւնը եկեղեցիին տօնախմբութեան օրը ըրաւ: Յուլիս 15ի օրուան տպաւորութեանը ներքեւ միամիտ պարզութեամբ որոտաց. «Ազատութի՛ւն եղբարց մերոց»ը, որով Թաղին միահեծան իշխան Հայրապետ էֆէնտիին հետ օգոստոս 19ի կիրակի օրուան ընդհարումը ունեցաւ:

Դ.

Եկեղեցւոյն տօնախմբութեան յաջորդ շաբաթը, ժամարարութեան տասնըհինգօրեայ շրջանը տէր Յուսիկինն էր: Կիրակի առտու, էֆէնտի ու ազնուաշուք ամէնքն ալ պահարանը իրենց տեղուանքը ըստ սովորականին բռնած էին: Պատարագը առանց միջադէպի կը վերջանար: «Ազատութիւն եղբարց մերոց»ը անլսելի անցած էր սպասաւոր քահանային հազալը բռնած ըլլալով ճիշդ այն րոպէին երբ գերեվարեալ եղբայրներու համար առ Աստուած պաղատանք պիտի ուղարկէր: «Կեցո»ին երբ տաճարը գրեթէ պարպուեցաւ, էֆէնտին դասը գնաց, պատարագչուհին համար բարեացակամ տրամադրութիւններով:

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Հ. Յ. Դ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ
ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ - ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.—Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ Ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
Նիւթ՝ «Հայերը եւ Թուրքերը»

Կը հրաւիրուին Քրիստափոր, Ռոստոմ, Իշխան, Աղբիւր Սերոբ ենթակոմիտէներու ընկերները եւ Պատ. միութեան անդամները։

ՊՈՒԼՎ. OSSO.—Վաղը Կիրակի ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ
Կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները

ՍԷՆ ԼՈՒ,—Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ
Կը հրաւիրուին Սէն Մարկրիտի ընկերները եւ համակիրները։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԽԱՆՁՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Ջաւարեան կոմիտէին կողմէ
ՎաղըԿիրակի,Շավիլի անտառին մէջ, գերեզմանատան մօտ
Կը Նախագահէ Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆՏԱՆԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն, հաճելի ժամանց։ Կը նուագեն ԹԱՈՒՍ ԱԲԳԱՐ։ Աժան եւ ճոխ պիւֆէ։

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները եւ համակիրները։ Ժամը 4ին այց Արզումեան ամուսիններու գերեզմանը։

Հաղորդկց. միջոցներ.— Թրամուէյ թիւ 1 Լուվրէն եւ Փորթ Սէն Քլուէն, մինչեւ Շավիլ, Puits sans Vin*։ Մոնփառնասէն՝ մինչեւ Շավիլի կայարանը, ուղեցոյցներ պիտի առաջնորդեն հիւրերը։*

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՀԱՄԵՐԳ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Տէսինիկոմիտաս երկսեռ երգչախումբինկողմէ
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ 60ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ
ՎաղըԿիրակի ժամը2.45ին Սոսիէթէ Լիոնէզի սրահին մէջ
Հայկական ժողովրդական երգեր ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի, եւրոպական նուագախումբ։ Օր. Անիթա կը պարէ։
Կը խնդրուի գրկի երախայ չի բերել Մուտք 4 ֆր.
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Սեբաստիոյ Դաւրա գիւղի Հայր. միութեան կողմէ

2 Օգոստոս, կիրակի առաւօտ ժամը 10էն մինչեւ իրիկուն Սէն Քլուի անտառին մէջ։ Արեւելեան եւ եւրոպական նուագախումբ։ ճաշը կարելի է միասին բերել։ ճոխ եւ աժան պիւֆէ։

Հաղորդ.— Առնել հանրակառք թիւ 2 եւ 18 եւ մինչեւ Սէն Քլու, շոգեկառք եւ շոգենաւ։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

Մամուլի տակ է երիտասարդ պարբերաթերթի բ. թիւը ճոխ բովանդակութիւնով։

Ֆրանսա, գաղութները եւ ամբողջ Պալքանները տարեկան 40 ֆրանք, մնացեալ երկիրներու համար՝ 2 տոլար։

դիմել՝ *ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի*, 261 Rue du Fbg. St. Martin, Paris (10).

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ՔԼԻՇԻ-ՍԷՆԹ-ՈՒԷՆ-Լըվալուայի «Ազատամարտ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այսօրշաբաթիրիկուն, ժամը 8ուկէսին Clichy, Place République, պիւրօ Թապայի ներքնասրահը։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղըկիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ, Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է, բացակաները նկատի պիտի առնուին։

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սերոբ Աղբիւր ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Պօղոս Սայտօ, կորիւն եւ Առիւծ Աւագ, խումբերը, վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը ճիշդ երկուքին կուսակցութեան սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն, ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ.պատ. միութեան ընդհ. ժողովը այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, միութեան գրադարանին մէջ։ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) Պատանեկան միութեան ժողովը այս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Ջաւարեան, կորիւն, Քրիստափոր եւ Եռագոյն խումբի ներկայացուցիչները վաղը առաւօտ ժամը 10ին ընկ. կարօ Օհանեանի սրճարանին ներքնայարկը։ կարեւոր օրակարգ։

ՊՕՄՕՆԻ ՍԷՆ Ժիւլիէնի Ջաւարեան ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը կիրակի իրիկուն ծանօթ հաւաքատեղին։

Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Կ. Մուրատեանի իր սիրելի փոքրիկին ՋԱՊԷԼԻ եղերական մահուան առթիւ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՎԻԼԻ Երիտ. երկս. միութեան ընդհ. ժողովը այս իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԼԻՈՆԻ փոքր Հայքի ընդհ. Հայրենկց. միութեան անդամական ժողովը կը գումարուի այսօրՇաբաթ կիլիկիա սրճարանին ներքնասրահին մէջ։ կարեւոր օրակարգ՝ Ա. Ծրագիրի ընթերցում եւ վաւերացում, Բ. կեդր. վարչութեան ընտրութիւն։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։ Ժողովի օր, անդամագրուող հայրենակիցները իրաւունք կ'ունենան ընտրելու եւ ընտրուելու։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

3— Ի՛ՆՉՊԷՍ ԼՈՒՐ ԱՌԻՆՔ ՊԱՊԸ ԱԼԻԻ ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կինը ծեկնեցաւ։ Հագուեցայ, ոստիկանական նախարարութիւն գացի։ Անմիջապէս սկսայ քննել Խաչիկի սպանութեան խնդիրը։ Ոճրագործը ձերբակալուած էր։ 16 տարեկան պատանի մըն էր, Արմենակ կը կոչուէր։ Սենեակս կանչեցի, նեղը դրի, որպէս զի պատմէ խնդիրը։

Ըսաւ թէ Համբարձում Պօյաճեան անունով մէկը զէնքը անգամ արձանագրեր է կոմիտէին, այդ կոմիտէին կողմէ Խաչիկ էֆէնտիին «ազգին դաւաճան» հռչակուեր է, եւ սպանութեան որոշում տրուեր։ Սպանիչին խոստացեր են տալ կանխիկ 5 ոսկի, ետքէն ուրիշ դրամներ ալ տալու պայմանով։ Խոստովանեցաւ, որ ինք սպանած է Խաչիկ էֆէնտին եւ թէ յուլիս 18ին յարձակում պիտի գործուի Պապը Ալիի վրայ։

Երբ դեռ Արմենակը կը հարցաքննէի, թիկնապահս ներս մտաւ։ Ըսաւ թէ նոյն գիշերը Պոլսոյ զանազան թաղերուն մէջ նոյն ձեւով ոճիրներ գործուած են եւ ոճրագործները բոլորն ալ ձերբակալուած։

4.— ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մէկիկ մէկիկ կանչեցի բոլորը։ Մէկն ալ դարձեալ 16 տարեկան պատանի մըն էր եւ Սահակ կը կոչուէր։ Այս տղան փորձեր էր իր սենեակին մէջ ղանակով սպաննել կէտիկ Փաշայի Հայոց եկեղեցիին քարոզիչը, Տէր Տաճատը, որ հակառակ էր իրենց խռովարարական փափաքներուն։ Եւ կարծելով թէ սպաննուած է, ձգած փախած էր։ Միւսը կառապան Յակոբ կը կոչուէր։ Այս երիտասարդն ալ ուզեր էր սպաննել Պատրիարքարանի եկեղեցիին քահանաներէն Տէր Սուքիասը, արարողութեան պահուն ատրճանակը պարպելով։ Գնդակը վրիպած էր։ Այսուհանդերձ Տէր Սուքիաս չափազանց վախնալով երկու օրէն մեռաւ։

Տիրպէքիրցի Յակոբ Մալխասեանն ալ Պատրիարք Աշըքեան Խորէն եպիսկոպոսին վրայ յարձակում գործեր էր, բայց գնդակը վրիպեր էր։

Միայն իրենց յայտարարութեամբ չգոհացայ։ Խնդիրը խորապէս հասկընալու եւ ըստ այնմ միջոցներ ձեռք առնելու համար, որոշեցի հայ լրտեսներէս մէկը, որ դեռ ճանչցուած չէր կոմիտէճիներուն կողմէ, յարաբերութեան մէջ դնել հայ յեղափոխական կոմիտէին հետ։

5.— ԿԱՏՂԱԾ ԿՈՄԻՏԷՃԻ ՄԸ

Հնչակ կոմիտէին ամենէն աւելի կատղած («ազըլը») անդամներէն մէկն էր Յակոբը, որ մեծերէն չէր, միայն իր գործունէութեամբ եւ եռանդով առաջին կարգի վրայ կ'երեւէր։

Լրտեսը ղրկեցի Յակոբի մօտ։ Հայ լրտեսը ծայր աստիճան հաւատարիմ էր կառավարութեան, եւ մտերմութեամբ կապուած իմ անձիս։ Յակոբի հետ բարեկամացաւ եւ մտաւ կոմիտէին մէջ։ Եւ օրը օրին ինծի լուր կուտար կոմիտէին որոշումներուն եւ ծրագիրներուն մասին։ Վերջին անգամ ինծի հաղորդուած տեղեկութեան մը համաձայն, քանի մը հազար զինեալ Հայեր կը պատրաստուէին յանկարծակի յարձակիլ Պապը Ալիի վրայ. Յակոբի ղեկավարութեանը տակ ուրիշ խումբ մը, նոյնպէս հազար հոգի, պիտի յարձակէր իսլամ թաղերուն վրայ, հանդիպած մահմետականները պիտի սպաննէր եւ յեղափոխութիւն պիտի փորձէր։

Անհրաժեշտութիւն մը դարձած էր այլ եւս Յակոբի ձերբակալութիւնը։ Հարցաքննութիւնը կատարեցի անձնապէս։ Հարցումներուս կը պատասխանէր բացէ ի բաց։ Իր տուած պատասխանները կը հաստատէին Խաչիկ էֆէնտիի կնոջ եւ լրտեսին հաղորդած տեղեկութիւնները, որոնց մասին կասկած չունէի արդէն։

Ես կը հարցնէի, ան կը պատասխանէր.

— Ո՞վ ես դուն, անունդ ի՞նչ է։

— Անունս Յակոբ է, Հայ եմ, Հնչակ կոմիտէին առաջաւորներէն եմ։(*)

— Ի՞նչ է ձեր նպատակը։

— Յարձակիլ Պապը Ալիի եւ իսլամ թաղերուն վրայ, յեղափոխութիւն մը փորձել, քաղաքակիրթ Եւրոպայի միջամտութիւնը հրաւիրել, այս ձեւով, ազատիլ ձեր կառավարութեան գերութենէն ու զուլումէն։

— Զուլում չէ՞ միթէ անմեղ ժողովուրդին արիւնը թափել։

— Կառավարութեան հաւատարիմ անխիղճ Հայեր կան, մենք նախ անոնց արիւնը պիտի թափենք եւ ոչ թէ իսլամներուն։ Եթէ զիս եւ ինծի նման հազարաւոր Հայեր կախաղան հանէք, դարձեալ պիտի իրականանայ ինչ որ մտադրած ենք։ կոմիտէին որոշումը բացարձակ է։ Արդէն յեղափոխութիւնը սկսած օրն իսկ անգլիական նաւատորմը պիտի գայ պաշարել Պոլիսը։

6.— ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁԸ ԿԱՏԱՐՈՒԵՑԱՒ

Ոստիկանութեան կատարած շարունակական քննութիւններն ալ միւս կողմէ եկան հաստատել թէ ճիշդ էին Յակոբի յայտարարութիւնները։

Որոշուած էր յեղափոխութիւնը սկսիլ յուլիս 16ին, երկուշաբթի օր։ Եւ այդպէս ալ գործադրուեցաւ որոշումը։

(Շար.)

(*) ԽՄԲ.— Այս Յակոբը հանգուցեալ Յարութիւն Ճանկիւլեանն է։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՅՈՒԼԻՍ 1931
26 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1630 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ...

Մեր մամուլը պարբերաբար կը յուզէ հայերէն լեզուի պահպանման եւ զարգացման խնդիրը։

Յաճախ կը հնչէ ահազանգը՝ լեզուի աղճատման, օտարացման, սխալ թարգմանութեանց եւ օտար բառերու արշաւին դէմ։

Հ. Արսէն Ղազիկեան բան-գործ ըրաւ ձաղկել շարք մը կոպիտ սխալներ, եւ հատորի մը մէջ ամփոփեց իր դիտողութիւններն ու տեսութիւնները, «ի պէտս զարգացելոց»։

Եւ սակայն, անարգել կը շարունակուի աւերը։

Իրար կը հրմշտկեն անճոռնի սխալներ։

Ամբողջ բառեր աղճատուած, գրիչէ գրիչ փոխանցուելով բոլորովին անճանաչելի դարձած են։

Ուրիշ բազմաթիւ բառեր կորսնցուցած են իրենց բուն իմաստը, տարօրինակ սովորամոլութեամբ մը։

Ու վերջապէս կան բացատրութեան ձեւեր, բառեր որոնք թութակաբար թարգմանուելով, կը սպառնան ճշմարիտ բաբելոնի մը վերածել «ո՛վ Մեծասքանչ»ը։

Կարճ, — Հայերէնը դարձեր է տեսակ մը «լքեալ գոյք», որուն հետ առտուն կանուխ արթնցողը կը վարուի ուզածին պէս։ Համաձայն իր հասկացողութեան, ճաշակին եւ... հմտութեան։

Լքեալ գոյք մը, որուն մէջ ոչ Թուրքը մեղք ունի, ոչ ալ Ռուսը։ Լքեալ գոյք մը, անտէր այգի մը, ուր ժողովուրդն ալ մեղք չունի, որուն աւերման ամբողջ պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ այսպէս կոչուած ուսումնական դասուն վրայ։ Բոլոր տեսակի գրոց-բրոցներու վզին։

Մենք երեք տարի առաջ յուզեցինք այս խնդիրը՝ տարբեր տեսակէտով մը։ Եւ դիտել տուինք, նաեւ, որ կը մեռնի մեր արձակը, աշխարհաբարը։

Կը թուի թէ անհրաժեշտ է տեսակ մը խաչակրութիւն, թէ ոչ պատերազմ հրատարակել այս վանդալական արշաւին դէմ, կարելի եղածին չափ սահմանափակելու համար կորուստը։

Հոգեր, ճակատներ շատ ունինք։ Բայց այս պայքարը չի կրնար ո՛րեւէ կերպով խանգարել միւսները։ Օրը օրին մատնանշելով, բացատրելով, ի հարկին ուսուցանելով, կը կարծենք թէ ոչ ո՛ր եւ է քաղաքական ծրագիր կը խանգարուի, ոչ ալ ազգային համերաշխութիւնը։

«Յառաջ»ը պատրաստ է անմիջապէս ստանձնելու իր պարտականութիւնը, առանց ակադեմական յաւակնութիւններու։

Այս պարտականութիւնը կատարած ատեն, աչքի առջեւ պիտի ունենանք նաեւ խորհրդահայ հրատարակութիւնները։ Բայց որովհետեւ գիտենք թէ անօգուտ է որ եւ է խրատ՝ կարմիր գիծէն ներս, աւելի շատ պիտի ծանրանանք արտասահմանի վրիպումներուն վրայ։

Ձաղկելով հանդերձ խորհրդահայ գարշելի խառնիճաղանճը, նոյն ատեն ուշադրութեան պիտի յանձնենք յաջողակ [...]րութիւններն ալ, բառ թէ բացատրութիւն։

Որովհետեւ, իսկապէս կա՛ն յաջող գիւտեր ալ, որոնց գործածութիւնը սահմանափակուած է, քանի որ սարերով ու ծովերով բաժնուած ենք իրարմէ, եւ ցիր ու ցան՝ անսահման տարածութիւններու վրայ։

Ոչ հատուածական խնդիր ունինք այս պայքարին մէջ, ոչ ալ նախասիրութիւն աւանդական հայկաբանութեան։ Բայց պիտի ուզենք արժեցնել ինչ որ իսկապէս հայկական է, առողջ, ուղիղ է եւ տրամաբանական։

Վրիպումներ կան, որոնց հանդէպ եթէ շատ վճռական ըլլանք, պէտք է վիճիլ ոչ թէ մեզի, այլ բուն իսկ հայերէնի [...]ականութեան հետ։

Օրինակ, 1908ին, օսմ. սահմանադրութեան շրջանին, կով[...]էն արտածուեցաւ անճոռնի սխալ մը,— կառուցել, կառուցեցի, կառուցող.— Զեկուցել, զեկուցեցի, զեկուցող։ Մատուցել, մատուցեցի, մատուցող։ Հատուցել, հատուցող եւն.։

Զանազան դիտողութիւններու վրայ, այժմ ալ սկսած են [...]ծել,— զեկուցանեցի, մատուցանեցի, կառուցանեցի!!!

[...]րդ, այս բառերուն արմատն է,— մատուցանել, զեկուցանել, [...]ուցանել, կառուցանել։ *Անցեալ կատարեալը կ'ըլլայ՝* մատոյց *([...]տարագ մատոյց)*, զեկոյց *(չշփոթել գոյականին հետ)*, ծանոյց, [...]ոյց *եւն.։ Իբրեւ գոյական,—* զեկուցանող *(ոչ թէ զեկուցող)*, [...]ուցանող *եւն։*

Ուրիշ պատահական օրինակ մը,— Ամերիկահայ բոլոր [...]թերը կը գրեն.—«Պետական Քարտուղար» Սթիմսըն եւն։ Այս բառը, «պետական քարտուղար», ֆրանսերէն Secrétaire [...]t*ն է, անգլերէն՝* State-Secretary *կամ* Secretary of State. *Գերմաներէնն ալ իր ձեւով։ Կը նշանակէ Նախարար։ Մ. Նահանգներուն պարզապէս* Secretary of State *կ'ըսեն արտաքին գործերու նախարարին։* State Department*ն ալ արտաքին գործերու նախարարութիւնն է, պաշտօնատունը, եւ ոչ թէ պետական քարտուղարութիւնը։*

... կը հրաւիրենք մեր աշխատակիցները եւ պաշտօնակիցները, ոստիկանի մը պէս հսկել, փոխադարձաբար հետապնդել, յանուն հայերէնի մաքրութեան եւ զարգացման։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԷՆ ՅԵՏՈՅ

Լոնտոնի խորհրդաժողովին մասնակցող նախարարները վերադարձան արդէն իրենց երկիրները։

Գերմանիոյ վարչապետը՝ հազիւ Պերլին հասած, գնաց նախագահ Հինտէնպուրկի զեկոյց տալու Լոնտոնի աշխատանքներու եւ ստացուած արդիւնքին մասին։ Քաղաքական շրջանակները հետաքրքրութեամբ կը սպասեն նախարարական խորհուրդի զեկոյցին։

Անգլիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը Պերլին պիտի հասնին երկուշաբթի եւ հոն պիտի մնան մինչեւ չորեքշաբթի։

Գերմանիոյ ելմտական կացութիւնը առ այժմ ո՛չ մէկ փոփոխութիւն կրած է։ Ֆրանքֆորթի դրամատուններէն մէկը որ 136 տարիէ ի վեր գոյութիւն ունեցող դրամատան մը տէրն էր, անձնասպան եղաւ։ Գերման բազմաթիւ դրամատուններ դադրեցուցած են իրենց վճարումները։

Գերման պաշտօնական շրջանակները կ'ընդունին բայխսպանքի զեղչի սակին նոր յաւելման անհրաժեշտութիւնը։ Ելմտական շրջանակները կը մտածեն թէ բայխսպանքը պէտք է առանց վարանման, զեղչի սակը 100ին 10էն բարձրացնէ 100ին 25ի։

Առհասարակ, Լոնտոնի պատուիրակները կը ջանան լաւ տպաւորութիւն ստեղծել խորհրդաժողովին աշխատանքներուն եւ արդիւնքներուն շուրջ։ Ֆրանսայի ելմտական նախարարը Ֆլանտէն հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

—Լոնտոնի խորհրդաժողովը վերջացաւ բարեկամական մթնոլորտի մը մէջ։ Աւելի հեռու չէր կրնար երթալ։ Ո՛չ Ֆրանսացիները ո՛չ ալ Ամերիկացիները չէին կրնար ընդունիլ որ վիճաբանութեան դրուի միջազգային պարտքերու վերաքննութեան հարցը։ Հին վարկերու հաստատումը եւ նոր վարկերու ստեղծումը ո՛չ թէ կառավարութեանց, այլ դրամատուններու յատուկ գործ է։ Ինչ որ կառավարութիւններէ կարելիէ պահանջել, փոխադարձ վստահութեան հաստատումն է։ Հիմա, կարգը եկած է պարտական կողմին, որ ամէն ջանք թափէ վստահութիւնը զարգացնելու»։

Իսկ բոլշեւիկեան «Իզվեստիա» կը գրէ թէ Մանշը կտրել անցնիլը որեւէ նպաստաւոր ազդեցութիւն չգործեց այն դիւանագէտներուն վրայ, որոնք համաձայնութեան չէին կրցած գալ Փարիզի մէջ։

«Անգլիական եւ ամերիկեան մամուլը ներկայիս կը ջանայ համոզել Գերմանիան թէ որեւէ փոխառութեան պէտք չունի։ Առողջ «ծոմապահ» մը որ միայն կարճատեւ վարկերու պէտք ունի։ Անգլիա եւ Ամերիկա չեն հաւանիր Գերմանիոյ տալ երկար պայմանաժամով փոխառութիւն մը, որ Եւրոպայի մէջ պիտի հաստատէր Ֆրանսայի գերակշռութիւնը։

«Այն տեսակէտը թէ Գերմանիա պէտք չունի փոխառութեան՝ հրապարակ նետուեցաւ, որպէս զի խորհրդաժողովի փակումէն յետոյ, Ամերիկացիները, Անգլիացիները, Ֆրանսացիները կարենան անջատօրէն Գերմանիոյ պարտադրել իրենց կարճատեւ պայմանները։

«Գերմանները կատարելապէս ըմբռնեցին կացութիւնը եւ կրցան օգտուիլ անգլօ-ֆրանսական տարակարծութիւններէն, բայց ինկան երկու կրակի մէջտեղ»։

Յունահայ որբեր Ֆրանսա կուգան

Աթէնքի «Նոր Օր»ին մէջ կը կարդանք (21 յուլիս).—

Ֆրանսական ընկերութեան մը առաջարկին ընդառաջ գացած էր Բարեգործականը եւ ամերիկեան Նպաստամատոյցին ալ գրուած էր 18 տարեկանէն վար հարիւր որբ ղրկել Ֆրանսա։ Նպաստամատոյցը հրաւէրներ կատարելէ յետոյ, կրցած էր միայն 30 որբեր գտնել որոնք շաբաթ օր «Բաթրիա» նաւով Մարսէյլ մեկնեցան. մէկ տարիով պայմանագրուած են գիւղական աշխատանքներուն մէջ ծառայելու։

Մեզի կը տեղեկացնեն թէ որբերու հսկիչ Պ. Ճօն Տէյճեան զանոնք պարտադրած է Փիքսէն մինչեւ Փիրէա քալելով երթալ, բայց որբերուն բողոքներուն եւ պոռչտուքներուն առջեւ վերջին պահուն տեղի տուած է, բեռնատար ինքնաշարժ մը վարձելով։

Թուրքիոյ մամուլի օրինագիծը

Նախորդ օր հրատարակեր էինք Թուրքիոյ մամուլի օրինագիծը։ «Սօն փոսթա»յի տուած տեղեկութեանց համաձայն, մամուլի օրինագիծը մեծ փոփոխութիւններու ենթարկուած եւ գրեթէ բոլորովին նոր ձեւ մը ստացած է։ Այսպէս, արտակարգ պարագաներու մէջ թերթ փակելու իրաւունքը Գործավարներու խորհուրդին տրուած է։ Սեղմումներու կարգին, միայն թերթերու տէրերուն բարոյական ձեռնհասութեան պայմանը թողուած է։ Ուսման աստիճանի եւ տարիքի խնդիրներու մասին դեռ վերջնական որոշում չէ տրուած։ Դրամական պարտաւորութիւնները վերցուած են։

Խորհրդարանական յանձնաժողովին մէջ որոշուած հիմնական կէտերուն համաձայն, խմբագրապետներն եւ խմբագրական քարտուղարները անպայման բարձրագոյն վարժարանէ շրջանաւարտ ըլլալու են։ Թերթի տէրերը եւ խմբագիրները, լրաբերները, թղթակիցները, սրբագրիչները, գծագրիչները եւ վարչական պաշտօնեաները լիսէէ եւ կամ համաստիճան վարժարանէ շրջանաւարտ պէտք է ըլլան։

Յանձնաժողովը կողմնակից է որ ներկայիս լրագրութեան մէջ գտնուող արժանաւոր անձերուն համար վերի պայմաններուն վերաբերմամբ լուծման եղանակ մը գտնուի։ Միւս կողմէ անհրաժեշտ կը նկատուի որ երկար տարիներէ ի վեր լրագրութիւն ընող անձերը նոր օրէնքի տրամադրութենէն զերծ ձգելու համար առժամեայ յօդուած մը աւելցուի օրինագծին վրայ։

Անշլուսը Լահէի ատեանին առջեւ

Լահէյի Միջազգային Ատեանին առջեւ, ֆրանսական կառավարութեան ներկայացուցիչը պարզեց ֆրանսական տեսակէտը աւստրօ-գերման մաքսային համաձայնութեան մասին։

Ֆրանսայի փաստաբանը Փօլ Պոնքուռ յիշելով Վէրսայլի, Սէն-Ժէրմէնի դաշնագրերուն եւ Ժընեւի փրոթոքոլին կարգ մը յօդուածները, յայտնեց թէ Ֆրանսա, Իտալիա եւ Չեխօսլովաքիա Լահէյի Ատեանին ներկայացած են պարզ այն պատճառով որ անոնք ալ յանձնառութիւններ ստանձնած են չվտանգելու Աւստրիոյ անկախութիւնը։ Նոյն պարտաւորութիւնը կ'իյնայ նաեւ Գերմանիոյ վրայ։ Գալով մաքսային համաձայնութեան, Գերմանիոյ մտադրութիւններն ի յայտ եկան 1919էն սկսեալ Վայմարի սահմանադրութեամբ։ Ֆրանսայի փաստաբանը յայտնելէ վերջ թէ Լահէյի ատեանին կ'իյնայ միմիայն ըսել թէ Վիէննայի համաձայնութիւնը կը համապատասխանէ միջազգային դաշնագրերու տրամադրութեանց, միառմի քննեց համաձայնութեան յօդուածները, որոնք կը փաստեն թէ Աւստրիա որքա՞ն կախում պիտի ունենայ Գերմանիայէն։

Փօլ Պոնքուռ լրացուցած չըլլալով, ունկնդրութիւնը ձգուեցաւ յաջորդ նիստին։

Սովահար Ալպանիան

Երկրին մէջ, երկար ատենէ ի վեր տիրող երաշտին հետեւանքով, ամբողջ Ալպանիան սովի մատնուած է։ Կարգ մը քաղաքներու մէջ, ժողովուրդը ցոյցեր կատարեց, բողոքելով թէ շնորհիւ մենաշնորհներու դրութեան, ալրուստի գիները չափազանց սուղ կը մնան։

Կառավարութիւնը տակաւին չէ կրցած որեւէ միջոցի դիմել, օգնութեան հասնելու համար սովահար ժողովուրդին։ Ըմբոստութիւններէ կը վախցուի, եթէ Թիրանայի կառավարութիւնը չմիջամտէ ժամ առաջ։

Յունաստանի համայնավարներուն ցոյցը

Աթէնքէն տրուած լուրի մը համաձայն, Քալավրիթայի մէջ, համայնավարները ցոյց կատարեցին ընդհ. դատախազին պաշտօնատան առջեւ, պահանջելով որ ազատ արձակուի բանտարկուած համայնավար Անտրոփուլոսը։

Ոստիկանութիւնը ցրուեց ցուցարարները, ձերբակալելով 25 անձեր։

Համայնավար ցոյցեր Պուլկարիոյ մէջ

Պուլկարիոյ համայնավարները ամբողջ երկրին մէջ նոր ցոյցեր կազմակերպեցին, բողոքելու համար իրենց ակումբներու փակման դէմ։

Եանպոլի մէջ, հակառակ արգելքին, բազմութիւն մը փորձեց ցոյց կատարել եւ գրաւել ոստիկանութեան շէնքը։

Ցուցարարները մերժած ըլլալով ցրուիլ, ոստիկանութիւնը զէնքի դիմեց։ Երկու անձեր վիրաւորուեցան։ Մէկը մեռաւ։

Վառնայի մէջ, հիւսկեղէնի 1300 գործաւորներ դադրեցուցին աշխատանքը։ Կռիւներ տեղի ունեցան. բազմաթիւ վիրաւորներ կան։

Պուլկարիոյ ներքին նախարարը յայտնեց թէ կորովի միջոցներու պիտի դիմէ, արգիլելու համար համայնավարներու գործունէութիւնը եւ թէ համայնավար բոլոր երեսփոխանները պիտի ձերբակալուին եւ բանտարկուին, եթէ շարունակեն քաջալերել գրգռութիւնները։

Ռումանիոյ մէջ, Օգոստոս 1էն առաջ

Մոսկուայի հրահանգով անշուշտ, համայնավարները ամէն տեղ կը պատրաստեն Օգոստոս 1ի ցոյցերը։ Ռումէն կառավարութիւնը խիստ միջոցներու դիմած է, արգիլելու համար խռովութիւններն ու գրգռութիւնները։

Եաշի մէջ, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց բազմաթիւ գործաւորներ, որոնք համայնավարական գրգռութիւններ կը կատարէին արհեստանոցներուն մէջ։ Կառավարութիւնը կը կատարէ զանգուածային ձերբակալութիւններ, գլխաւորաբար այն վայրերուն մէջ՝ ուր համայնավարներն ամէնէն աւելի լծուած են գործունէութեան։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Գերութիւնը Եթովպիոյ մէջ.— Եթովպիոյ կայսրը որոշեց երկրին մէջ ջնջել գերութիւնը եւ իր այս որոշումը հաղորդեց Լոնտոնի յատուկ մարմինին։ Այս որոշումը գործադրութիւնն է խոստման մը որ ուշացած է զանազան դժուարութեան հետեւանքով։

Սպանիոյ խռովութիւնները.— Պարսելոնայի մէջ գործաւորներ կրակ բացին ոստիկաններու վրայ։ Սպայ մը վիրաւորուեցաւ։ Մատրիտի մէջ, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց քսան անձեր, որոնք գաղտնի ժողով մը կը գումարէին։

Սեվիլի մէջ, պատերազմական վիճակը կը շարունակէ։ Կառավարութիւնը խիստ միջոցներու դիմած է ամէն հաւանականութեան հանդէպ, պատրաստ գտնուելու համար։

Գայլ կայ.— Հակառակ տիրող տաքին, գայլեր իջած են Իտալիոյ Քասինօ գիւղին շրջակաները եւ զարհուրելի ջարդի մը կ'ենթարկեն ընտանի անասունները։

Գայլեր իջած են նաեւ Սերպիոյ Նովեկրատ գիւղը եւ յափշտակած 32 ոչխար։

ԳԵՂԱՄԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Դժուար, միեւնոյն ատեն՝ դիւրին գործ մը։ Դժուար, անոր համար, որ Գեղամի գրականութիւնը քանի մը բարդ կողմերով կը ներկայանայ մեզի։

Առաջին, այն անծանօթ եւ բարդ միջավայրը, որ Տարօնի Աշխարհ կը կոչուի. դուք հասկցէք Թրքահայաստանը (Տարօն, Վասպուրական, Էրզրում) որու միակ գրական ներկայացուցիչը Գեղամը կը հանդիսանայ 1890 — 1914ին։

Միակ արձակագիր-վիպագիրն է, որու գրականութիւնը ներկայացուցչական հանգամանք մը ունի։ Երկրորդ, ազգագրական տարրը, որ մեզի չի ներկայանար իբրեւ հաւաքածոյ, այլ գրական ստեղծագործութեան ատաղձ մը եղած է, խտացնելով պատկերներ, իմաստութիւններ եւ բարքեր, որոնք տուեալ պատմուածքի գործողութիւններն ու տիպարները կը գունաւորեն ու կը լուսաւորեն։ Երրորդ լեզուն եւ ոճը, երկուքն ալ ինքնայատուկ, թէ՛ իբրեւ Տարօնի բարբառն ու ճարտարապետութիւնը, եւ թէ իբրեւ Գեղամի անհատական կնիքը։

Տարօնի գաւառաբարբառը հարուստ է իր բառամթերքով եւ մանաւանդ արտայայտութեան այլազանութեամբ, իր խարխլին մէջ ամրանալով գրաբարի հաստատուն հիմնաքարերուն վրայ։ Դեռ 1850 — 1880 յաճախ խնդրոյ առարկայ էր համահայկական գրական լեզու մը կերտել Տարօնի գաւառաբարբառէն։ Գեղամ Իննսունական Թուականներու Պոլսոյ աշխարհաբարի շաւիղներով ընթանալով հանդերձ, Տարօնի բարբառը եւ անոր յատուկ ոճը (որքան անհատական, նոյնքան հաւաքական է այդ ոճը) կիրարկած է եւ այդ հարուստ շտեմարանէն կրցած է մարմին տալ ճոխ, բայց անսեթեւեթ, պարզ, բայց գունեղ լեզուի մը, ուր ամէն մէկ իր ու երեւոյթ, ամէն մէկ ընթացք, ամէն մէկ հոգեկան վիճակ իր յատուկ բառն ունի, իր գունեղ ածականը գտած է եւ իրեն համապատասխան պատովը կանգնած է։

Ահա, այս երեք ինքնայատուկ կողմերը կը պահանջեն կատարել ծանօթութիւն մը եւ բարեխիղճ ուսումնասիրութիւն մը, որպէսզի դատաստանի ելլող քննադատը միայն արդար իր կշռադատութեան մէջ եւ մանաւանդ չսայթաքի։

Դիւրին է քանի մը խօսք ըսել Գեղամի մասին եւ հարցը փակել, երբ անոր մօտենան իբրեւ գաւառացի «համեստ» մըշակի մը, քանի մը «գեղջկական» բաներ գրողի եւ ազգագրական հետաքրքրութեան գոհացում տուող աւանդապաշտ Թղթակցի մը։ Այս մօտեցումը դիւրութիւն պիտի տայ քննադատին աւանդապաշտ ձայն մը տեսնել Գեղամի մէջ եւ հետաքրքրուիլ անոր գաւառաբարբառով, ուրիշ ոչինչ։ Որով Գեղամը կը մնայ «համեստ» եւ անոր նուիրուած համեստ տողերը չեն նսեմանար։

Այս քանի մը տողը գրելու հարկադրուեցայ, երբ կարդացի ընկեր Շ.ի խանդավառ տողերը «Տարօնի Աշխարհ» հատորին առթիւ։ Եւ սակայն, առաջին տողը համարձակ վճիռ մը կ'արձակէր.— «Գեղարուեստագէտ մը չէ Գեղամը», առանց պատճառաբանութեան եւ առանց վերլուծման։ Իմ համոզումովս անճիշդ վճիռ։

Ընկեր Մ. Պարսամեանի երեք յօդուածները «Տարօնի Աշխարհ»ի առթիւ, նոյնպէս կը ստիպեն զիս քանի մը ճշդումներ ընելու։

1.— Վանական մթնոլորտի նուիրուած Գեղամի պատմուածքներուն ակնարկելով՝ յօդուածագիրը կ'ըսէ.— «Էջմիածնի ճեմարանին երկամեայ աշակերտութիւնը իսկապէս պահեր է իր հետքերը անոր գրական ըստեղծագործութեան վրայ»։ Այս դատողութիւնը ճիշդ չէ։ Գեղամ եօթ տարի եղած է Մշոյ Ս.Կարապետի վարժարանին աշակերտ, մեծցած է իր քահանայ հօր խնամքին տակ եւ քսան տարի Մշոյ Առաջնորդարանի քարտուղարն եղած է եւ միշտ շփման մէջ Տարօնի վանական կեանքին հետ։ Այս մթնոլորտն է որ հետքեր թողած է անոր ստեղծագործութեան վրայ եւ ոչ թէ Էջմիածինը։

2.— «Հովիւ Կարօն» քննած ժամանակ կը գտնէ որ Գեղամ ճիշդ չէ տեսած եւ վրիպած է։ Որովհետեւ գիւղացի աղջիկը չպիտի համարձակէր ըսել «սիրածին քաւոր չեն ըլլար»...»։ Ընկ. Պարսամեան վճռականօրէն կը պնդէ թէ հայկական գաւառներու եւ գիւղերու մէջ ոչ մէկ աղջիկ կրնար այդ ելոյթն ունենալ։ Արդ, պիտի ըսեմ որ վրիպողը Պարսամեանն է եւ ոչ թէ Գեղամը։ Գեղամը կատարեալ գիտակցութեամբ պատմուածքի վայրը ընտրած է Սասնոյ գիւղերէն մէկը, լեռներու կատարին, հովուական կեանքով։ Ու անոնք որ ծանօթ են Սասնոյ բարքերուն, կնոջ ազատութեան եւ համարձակութեան (ուր եազման չկայ եւ իգական սեռի քիթն ու բերանը ծածկուած ու փակուած չեն), պիտի վկայեն որ Գեղամը ճիշդ տեղին եւ վայրկեանին այդ խօսքը տուած է իր հերոսուհիին։

3.— Գեղամի բաղդատութիւնը ուրիշ Տարօնցի բանաստեղծի մը՝ Կ. Մկրտիչեանի հետ, անտրամաբանական է, որովհետեւ այս երկու հեղինակները բոլորովին տարբեր գրական սեռեր մշակած են։ Գեղամ վիպող է, պատմող է, Մկրտչեանը երգող է, մէկը վիպագիր, միւսը բանաստեղծ, մէկը արձակագիր, միւսը ոտանաւոր գրող, մէկը բացառապէս իրապաշտ, միւսը կառչած իր երեւակայութեան և յուզական թրթռացումներուն։ Այս բաղդատութիւնը տեղին չէ։ Ուրիշ բաղդատութիւններ ալ ըրած է Պարսամեան, որոնց հետ համամիտ չեմ։ Բայց վիճելին, անճիշդէն տարբեր է։

Այս դիտողութիւններէն յետոյ առանց վիճելի բոլոր հարցերուն պատասխանելու, համառօտակի բնորոշենք Գեղամի գրականութեան նկարագիրը.(ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը ղրկած եմ «Հայրենիք» ամսագրին, այդ պատճառով նոյն մտքերը հոս կրկնելէ կը խուսափիմ)։

Գեղամ գերազանցապէս իրապաշտ արձակագիր մըն է, որ հասակ նետած է իննսունական Թուականներու գրական վերածնունդի շրջանին։ Գրած է վէպ, պատմուածք, պատկերներ եւ աւանդավէպեր։ Տարօնի աշխարհի գիւղական եւ վանական կեանքը իրենց այլազան կողմերով պատկերացած են անոր ստեղծագործութիւններուն մէջ, ուր իրապաշտ վրձինը հարազատ գոյներով «կեանքն ինչպէս որ է»ն արձանացուցած է մեր աչքերուն առջեւ։ Իննսունական Թուականներուն հայ գրականութեան տիրական եւ առաջաւոր դպրոցը իրապաշտականն էր։ Պոլսոյ մէջ այդ ուղղութեամբ ամէնէն ցցուն դէմքը կը հանդիսանար Զոհրապը։ Եւ եթէ բաղդատութիւն մը պէտք է ընել այդ օրերու գրական վաստակին, բարեխիղճ վերլուծում մը պիտի կրնայ հաստատել թէ ինչ որ էր Զոհրապի գրականութիւնը Պոլսոյ, նոյնն էր Գեղամինը Հայաստանի համար, (անշուշտ արժէքի համեմատութիւնները պահելով)։

Գեղամի իրապաշտ ուղղութիւնը չշտուած կը գտնենք, երբ քննենք իր աւանդավէպերը։ Այս աւանդավէպերը Գեղամի գրչին տակ իրական կեանքէ առնուած պատմուածքներ դարձած են։ Ուրեմն իրապաշտ ստեղծագործող մըն է, եւ գերազանցապէս այդ կողմէ կարելի է քննութեան առնել անոր երկերը։

Արդ, իբրեւ իրապաշտ գրող, Գեղամ կրցա՞ծ է հայ կեանքի բազմաթիւ երեւոյթները, դէմքերն ու դէպքերը արուեստի կաղապարի մէջ անցնել։ Այո՛, եւ տաղանդաւոր կերպով։ Անշուշտ տկար գրուածքներ ալ ունի, զորս կարելի է անտեսել, բայց իր յաջող երկերը, որոնք շատ են, երբ կը կարդաք, կը տեսնէք որ դէպքերը կ'ընթանան իրական գետնի մը վրայ, տիպարներն ու անոնց հակամարտութիւնները ձեզի ծանօթ միսով ու ոսկորով մարդոց ներկայութիւնը կը շեշտեն, ու դուք կ'ապրիք այն բոլորով ինչ հեղինակը դիտած եւ ապրած է։ Սա արդէն այն արուեստն է, որ հեղինակը կը փրկէ հասարակէն։

Գեղամի միւս կարեւոր յատկութիւնը կը կայանայ անոր բանաստեղծական էութեանը մէջ։ Ինչպէս Գեղամ բանաստեղծի հոգի ունի։ Մենք յաճախ կը հանդիպինք անոր քնարական լարին որ առանձին չի թրթռար. այլ հիւսուած է ամբողջութեան հետ ու ոսկեթելի մը պէս երկի հէնքը կը գեղեցկացնէ։ Ու այս խառնուրդը ըրած է չափով ու տեղին, առանց մեզ կտրելու այն իրականութենէն եւ հոգեկան աշխարհէն, ուր գործողութիւնը կը դառնայ։

Գեղեցիկ էջեր բուռերով կարելի է ջոկել եւ գտնել հոս, բայց անոնք վոսփորեան գրականութեան նմուշները չեն, պճնանք ու պչպչակ չունին, չեն նմանիր ցուցահանդէսի վարդափայլ շէնքերուն, որոնք անձրեւին եւ արեւին չեն դիմանար, այլ քարաշէն հին վանքերուն՝ հաստատուն եւ ամուր նաեւ գեղեցիկ իրենց տեսակին մէջ։

Գեղամի մէջ բնատուր արուեստագէտը մեծ է, իսկ արհեստաւորը պակասաւոր։ Իր կարեւոր գրուածքներու գեղակերտ հատուածները եւ հեղինակի անակնկալ թռիչքները ցոյց կուտան անոր արուեստագէտի բնական տաղանդը, որ իր գրականութեան մէկ կարեւոր մասը կը փրկէ գունատութենէ։ Ինչ որ կը պակսի Գեղամին՝ արհեստաւորն է, ու ատկէ, կարգ մը թերութիւններ, որոնք հաւանցի դիտողի մը աչքին կրնան շատ նսեմացնել հեղինակի իրական արժէքները։ Սխալ պիտի ըլլար արուեստագէտը շփոթել վարպետին հետ։

Գեղամի գրական յատկութիւններն ու արժէքները ինքնուրոյն են։ Գեղամ օտար լեզուներ չէր գիտեր եւ ազդեցութիւններէ զերծ էր։ Իննսունական Թուականներու գրական ընդհանուր մթնոլորտը անշուշտ Գեղամին ուղեցոյց եղած է, բայց իր թռիչքերն ու արտայայտութեան եղանակները պէտք է փնտռել Միջին դարու հայ բանաստեղծութեան մէջ։ Այն ժամանակ երբ Վոսփորի բանաստեղծները կեղծ ծաղիկները կ'երգէին եւ արհամարհանքով կը նայէին Բուչակի, Նաղաշի եւ այլոց տաղերուն վրայ, Գեղամ վանքերու ձեռագիրներէն ոսկի հէքեաթներն ու սրտագեղ տաղերը կը մաղէր ու կը մաղմղէր։ Բուչակէն եւ Սայաթ Նովայէն համ առնելու համար, պէտք է ընտելանալ անոնց բառերուն եւ արտայայտութիւններուն։ Նոյն պարագան, աւելի դիւրատար անշուշտ, կը ներկայանայ մեզ, երբ կ'ուզենք վայելել Գեղամի գրական գեղեցկութիւնները։

Զուանը կղենք, ինչպէս պիտի ըսէր Գեղամ։ Կարճ կապենք։ Գեղամ իննսունական Թուականներու արձակագիրներու մէջ իր յատուկ տեղն ունի։ Եթէ վերածնունդի շրջանի գըրողներու այդ խումբէն 7-8 հոգի ցցուն դէմքեր պիտի մնան հայ գրականութեան պատմութեան մէջ, Գեղամ մէկը պիտի մնայ այդ դէմքերէն, գրագէտի իր յատուկ եւ պատուաւոր տեղը գրաւելով։

Ժամանակը որքան յառաջանայ, առարկայական եւ խիստ քննադատութիւնը պիտի գայ և շարք մը հմայքներ իրենց վաւերական արժէքին իջեցնէ։ Ապահովաբար այդ խորազնին վերլուծումները Գեղամի գանձանակին մէջ աւելի արժէքներ պիտի գտնեն։

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՑԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Ը.

ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՂՆԵՐԸ

Ճշմարիտ է որ Երկրի ծաղկաստանէն բաւական ծաղիկներ կ'երթան ընդհատողներու եւ վերջացնողներու պատճառով... Բայց, Երկրի բոլոր ծաղիկները կը սպասեն Շարունակողներուն...

Եւ ինչի՞ համար է Երկրի բովանդակ յոյսն ու հպարտութիւնը, եթէ ոչ անոնց համար՝ որ Շարունակողներ են,..

Եւ ինչի՞ կը վերածուէր այս ծերուկ պարտիզպան Երկրի խայտալից սիրտն ու տունը, եթէ բոլորը դառնային ընդհատողներ...

Ինչպէս բոլոր Շարունակողները, ան իր տունը շինած է արագիլներու սրտի ու բոյնի պէս, ուր ճնճղուկներու քառասուն ընտանիքներ ապաստանելու, վիճաբանելու եւ իրարու փետուրները փետտելու տեղ կը գտնեն...

Ո՞վ կարող է այսպէս ազատօրէն տեղաւորուիլ լքողներու եւ ընդհատողներու մօտ... Ո՞վ կարող է ուրախութեամբ Շարունակողն հանդիսանալ անոնց ընդհատումին ու լքումին...

Ճշմարիտ որ երբեմն այսպէս շէն չէր Երկրի տունը, սակայն Շարունակողները եկան ու կամաց-կամաց գոյացաւ շինութիւն...

Ճիշդ է, հնարաւոր եղած հոգը կը տանէր Երկիրը. բայց իր հասցուցած հասկերը նուազ լեցուն էին քան հիմա... Եւ յետոյ ան յաճախ կը նեղուէր երաշտէն՝ որ կամաց-կամաց սպաննեց ու տակաւին կը սպաննէ Շարունակողները...

Երբեմն հինգ շափրակ ունէր այս ծաղիկը. այս օրուան յիսունի փոխարէն... Եւ ջերմութիւնը չէր կարող իր բազուկները տարածել այսքան հեռաւորութիւններու վրայ, որ վերջապէս մեզի՛ հասնի...։

— Թող անդին չանցնի, — կ'ըսէ ընդհատողը... եւ «Այսպէս լաւ է» կ'երգէ այն՝ որ կ'թող է ու չի կարող միանալ Շարունակողներուն, աւելի ու աւելի տարածելու համար ջերմութիւնը եւ նպաստելու երկրի ազգային մնացած հասկերու փարթամութեան...։

Ահա մարդ մը, որու սէրերու կծիկը եթէ պարզենք ու տարածենք, իր խոհանոցէն ու մահճակալէն եւ աթոռէն այն կողմ հասնիլ չի կարող... Ի՞նչ ուզենք այս աղքատ մարդէն... Ինչպէ՞ս ուզենք որ ան շարունակէ...։

Շարունակող ըլլալու համար սէրերու մեծ կծիկ պէտք է, ու նաեւ տարածելու հոգածութիւն...։

Եթէ ժամանակին բաղձանք մը նախընտրէին սա զարմանալի Շարունակողները, իրենց վճարքը վաղո՜ւց վերջացած էր հիմակ, ու իրենք զիրենք անպարտ պիտի զգային բոլոր անոնց պէս, որոնք ժամանակին բաղձանքով մը բաւականացան...։

Միանանք Շարունակողներուն, ո՛վ իմ սիրական...։ Թէեւ դժուարութիւններով լեցուն է կածանը որով անոնք կը բարձրանան, բայց այդ բարձունքէն է միայն որ կարելի է տեսնել տեսարաններու կատարելութիւնը...։

Եւ այնտեղէն է միայն որ կարելի է խմել ուրախութիւններ՝ որոնք չեն բխիր ո՛չ ինձմէ եւ ոչ քեզմէ...։

Չէ՞ որ դու ինքնամոռացումը կ'ուզես...։

ՄՈՒՍԱՍԻՐ

ԲՈՂՈՔ

I

Ահա նորէն, ես ինծի, կը հարցնեմ տրտմագին...
Թէ մինչեւ ե՞րբ ցաւին հետ, պիտի քալեմ միասին։
Թէ մինչեւ ե՞րբ կեանքը զիս, խորթ զաւակի մը նման,
Պիտի յանձնէ իր վայրի քմայքներուն այլազան։
Ու մինչեւ ե՞րբ, ո՛վ մարդեր, իմ բաժինս պիտ՝ ըլլայ
Ողբերգել վիշտն յոյսերուս՝ դիակներուն բացակայ։
Ըսէ՛ք, ըսէ՛ք, մինչեւ ե՞րբ, ձեռնակապի մը հանգոյն,
Պիտի սեղմէ՛ բազուկներս, իմ ցաւս անլուր ու անգոյն,

II

Եթէ Աստուածն ստեղծող, ուժին համար ու փառքին,
Զիս չծնած՝ է զարկած ու սահմանած այս կեանքին։
Կամ եթէ գիրքը անոր կը սահմանէ բոլորին,
Այսպէս զատ զատ, շա՛տ կեանքեր, իրար հերքող գլխովին.
Եթէ հոգին իր, կ'ըսեմ, աստուածօրէն կը հրճուի՛,
Շուրջը մարդեր տեսնելով, դիականացած ու բարի՛...
Հաւատացէ՛ք ինծ մարդեր, իմ հոգիովս բոլոր,
Բողոքելով կը ժխտեմ ես՝ գոյութիւնը անոր։

Աթէնք

Մ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՏԱԼԻԿԱ

(ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԶՈՀԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ)

Պատմութիւնն է սա ոսկեճեայ արձանի մը, որ կը գտնուի Տիրուվիկարայի աւերակներուն մէջ, Գոլկոնդայի երկիրը։

Դեղնաւուն եղեգնուտին բուսականութիւնը թեւ երկարած է մինչեւ քաղաքին փողոցները։ Կնգղաւոր օձերը կը փաթթուին աստուածներու արձաններու սրունքներուն շուրջը։ Զղջիկները իրենց ձագերը կը սնուցանեն կրանիտեայ փիղերու ականջներուն մէջ։ Եւ երբեմնի թագաւորներու պալատին մէջ, մազոտ սարդը ոստայն կը հիւսէ, որսալու համար թռչնաճանճերը, որոնք կարկեհանի պէս կարմիր ճիտեր ունին։ Պիթոնները, այս ահաւոր օձերը կ'աճին ու կը բազմանան սրբարանին մէջ, որ պերճ էր առենօք, ինչպէս կ'աճին ու կը բազմանան սիրոյ երգերը հնդիկ բանաստեղծներու շրթներուն մէջ։ Աստուածներու ադամանդակուռ աչքերը պարապ են հիմա։ Մողէսները կը կծկուին Սիվայի շրթներուն մէջ։ Հարիւրոտ միջատները կ'ոլորին ծոփորներուն մէջ։ Եւ Թռչուններուն ծիրտը հետզհետէ կը ճերմկցնէ խորանը։

Դեռ կանգո՜ւն է սրբազան դուռը, կարծես դայն պահպանած ըլլար արձանագրութիւններու սրբութիւնը.

«Ոչի՛նչ ստեղծուած է ինքն իրմով տիեզերքի մէջ։ Մարդ չի կրնար իր ունեցածը հետը տանիլ գերեզմանէն անդին։ Ուրեմն ամէն մարդ թող բազմապատկէ իր բարի գործերը, ինչպէս ճերմակ մրջիւնը՝ իր բջիջները։ Վասնզի ո՛չ իր հայրը եւ ո՛չ իր մայրը, ո՛չ իր եղբայրը եւ ո՛չ իր քոյրը, ո՛չ իր զաւակը եւ ո՛չ իր կինը կրնան ընկերանալ իրեն միւս աշխարհին մէջ։ Առաքինութի՛ւնը, միա՛յն Առաքինութիւնը կրնայ ընկերանալ իրեն»։

Եւ այս բառերը, որ քանդակուած են քարի վրայ, դիմացեր էին հազար տարիներու աւերին։

* * *

Արդ, աստուածներու խորտակեալ անդամներուն մէջէն, եղեգնուտին դեղնած խոտերուն մէջէն, մագլցող հսկայ տունկերուն մէջէն, որոնք կարծես կը փորձեն խեղդել կրանիտեայ փիղերը, ճամբորդ մը, իմաստո՜ւն ճամբորդ մը, որ քանի մը տարի առաջ կը թափառէր այդ կողմերը, գտաւ կոյսի մը սեւ մարմարէ արձանը, հրաշալի արուեստով մը քանդակուած։ Մարմինը մերկ էր եւ ողորկ, ինչպէս կ'ըլլան կիները Քրիշնայի։ Գլխին դրուած էր խոյր մը իշխանուհիի, եւ իրարու միացած իր ձեռքերէն վար կը թափէին փունջ փունջ ծաղիկներ եւ կ'իյնային պատուանդանին վրայ, ուր կը հանգչէին իր հրաշալի ոտքերը։

Եւ պնակիտի մը վրայ գրուած էր անունը,— Նատալիկա։ Ստորեւ կը կարդացուէր տուն մը քերթուած սուրբ Րամայանայի տաղերէն, մեր լեզուով թարգմանի այսպէս.

... Որովհետեւ ականատես եղայ այս հրաշքին,— երբ ան[...] ծաղիկ կը ծմլէր իր ձեռքերուն մէջ — քաղցրաքաղցր բուրում մը կը ծաւալէր ծաղիկներէն։

Եւ ահաւասիկ Նատալիկայի պատմութիւնը, ճիշդ ինչպէս կը պատմուի միւսլիման պատմագիր Ֆերիստայի ձեռագիրներուն մէջ։

* * *

Աւելի քան հազար տարիներ անց[...]ցած են այն օրէն, երբ պատերազմ[...] կ'ըլլար խալիֆա Ուալէդի եւ Դիր-Րաճայի միջեւ։ Արաբ ձիաւորները աւեցին սրբեցին Դիր-Րաճայի թագաւորութիւնը ճիշդ փոթորիկի մը պէս։ Եւ արծուաղէմ զինուորները արիւնով ներկեցին գետերը, կարմիր վերածեցին գիշերները քաղաքներու հրդեհումով։ Կրակով քանդեցին Բրահմանաբադը, ինչպէս Դիւ[...]նալը, ինչպէս Ալանը։ Գերի վարեցին կիները, շիմշիրով (եաթաղան) գլխատեցին բոլոր այրերը։

Րաճան շատ կռուեցաւ, քաջաբար պատերազմեցաւ ի պաշտպանութիւն իր ժողովուրդին եւ իր աստուածներուն։ Սակայն յաղթեցին Արաբները։ Վասնզի անոնք երկիւղ չունէին որեւէ բանէ, եւ շարունակ կը յիշէին մարգարէին խօսքերը.— «Դրախտը կը գտնուի խաչաձեւեալ սուրերու շուքին տակ»։

Եւ, Բրահմանաբադի մէջ, Կասիմ, խալիֆային եւանդուն ծառան, ջարդեց Րաճան ալ, իր բոլոր մարդիկն ալ եւ ողջ ձեռք անցուց աղջիկը։

* * *

Նատալիկա էր անոր անունը։

Երբ Կասիմ տեսաւ զայն, աւելի գեղեցիկ քան սիրոյ աստուածուհին, որ ծնաւ լուտոս ծաղիկին մէջէն, աչքերը աւելի քաղցր քան արշալոյսի ցօղը, հասակը ողորկ ինչպէս եղէգը, սեւ մազերը ալեձեւ կախուած մինչեւ օղակները, որոնք իր նուրբ բումբերուն վրայ դառնալով կը պահէին կուսութիւնը, երդում ըրաւ մարգարէին մօրուքին վրայ եւ ըսաւ թէ չկայ աւելի գեղեցիկ կին քան Նատալիկան, որ վայել է միայն խալիֆա Ուալէդի։

Եւ հրաման ըրաւ ընտիր ձիաւորներու ջոկատի մը հսկողութեամբ Նատալիկան տանիլ մինչեւ Պաղտատ, միասին՝ հարուստ աւար մը, — գոհարներ նըբերանգ եւ թեթեւ՝ ինչպէս փետուրը, հրաշալի արուեստով մը բանուած փղոսկրեայ քանդակագործութիւններ, զմրուխտ եւ զոճաղ, ադամանդ եւ կարկեհան, կաշմիրի քօղեր, տաճիկ եւ հնդիկ ուղտեր։ Եւ եթէ մէկը փորձէր ճամբան որեւէ չարիք հասցնել Նատալիկայի, գլխին գինովը պիտի պատժուէր, մեկնողները թող վստա՜հ ըլլան այս սպառնալիքին՝ ինչպէս հաւատացեալները վստահ են թէ Գուրանին խօսքերը խօսքերն են մարգարէին։

* * *

Երբ Նատալիկա Պաղտատի խալիֆային ունկնդրութեան եկաւ

իւլիմաններու գերագոյն հրամա-
ատարը չկրցա՛ւ հաւատալ իր աչ-
քերուն թէ կոյս մը կրնայ այնքան
եղեցիկ ըլլալ: Ոտքի ելլելով եւ
անգնելով իր գահին առջեւ, ա-
ռանց նոյնիսկ նայելու գոհարեղէն-
ներուն եւ գերիներուն, զորս Կասիմ
ուէր ղրկած էր իրեն, ոտքի կանգ-
նեցուց մանկամի աղջիկը, որ ծուն-
կի եկած էր իր ոտքերուն տակ:
ամբուրեց զայն ի ներկայութեան
ամբողջ ժողովուրդին, յայտարարելով
թէ աւելի վայել էր, որ ինք՝ խա-
լիֆան ծունր դնէր աղջկան առջեւ,
քան թէ աղջիկը տեսնէր երկրպա-
գու իր առջեւը:
Եւ սակայն աղջիկը կուլար
ու կը հեծկլտար միայն, առանց եր-
բեք բառով մը պատասխանելու:
Քիչ օրեր յետոյ, խալիֆան ծա-
նոյց աղջկան թէ կ'ուզէր զինք իր
ախասիրեալ կինն ընել, վասնզի
այն տեսնելէն ի վեր ո՛չ կրնար
ուտել, ո՛չ ալ քնանալ, այնքան
բռնուած էր անոր տեսքով: Ուստի
'աղաչէր, որ դադրեցնէ իր ար-
ցունքները, քանի կը խոստանար եր-
ջանկացնել զինք աւելի քան ուրիշ
որեւէ մէկը, — բացի Մարգարէն՝
իր դրախտին մէջ:
Այն ատեն Նատալիկայի աչքե-
րէն արցունքը աւելի շատ հոսեցաւ,
աւելի պաղ դարձաւ: Ան երդում
րաւ արժանի չհամարել ինքզինք
ինը դառնալու խալիֆային, թէեւ
թագաւորի մը աղջիկն ըլլար: Որով-
հետեւ, ըսաւ, Կասիմ վայելած էր
իր կուսութիւնը, Պաղտատ ղրկելէ
առաջ:

* * *

Երբ Ուալէդ լսեց այս բանը,
չքերը խուփ խուփ եղան բարկու-
թենէն: Սրարշաւ սուրհանդակ մը
ղրկեց դէպի Հնդկաստան, կնքեալ
մագաղաթով, որ կը բովանդակէր
խալիֆայական հրամանը Կասիմի, —
անմիջապէս թողուլ Ռաճային երկի-
րը, փութալ Պասրա եւ այնտեղ
սպասել իր հրահանգներուն: Իսկ
Նատալիկա մինակը քաշուեցաւ իր
ապարանքը, լալու եւ ողբալու: Եւ
խալիֆան կը յուսահատէր, որ չէր
կրնար մխիթարել զայն:
Կասիմ, թողլով Ռաճային երկիրը,
կը հարցնէր մտովի թէ ինչո՛ւ խա-
լիֆան ետ կը կանչէ զինք, երբ
այնքան պերճ նուէրներ, գեղանի
սրկուհիներ ու փիղեր ղրկած էր:
Միշտ զարմանքի մէջ, հասաւ Պաս-
րա, կառավարիչին ապարանքը: Այն-
տեղ, ենկու համբեր, չուանով մօ-
տեցան ետեւէն եւ խեղդեցին զինք:
Օրեր անցան: Վերջապէս զա-
ւան ձիաւորներ Պաղտատ մտան եւ
խալիֆային պալատը գացին: Անոնց
ետը մօտեցաւ խալիֆային, ողջու-
նեց, եւ գահին առջեւ դրաւ աճաղ-
ուցիկ գլուխ մը, մօրուքը արիւնէն
կարմրած, — ճարտար պատերազմիկ
Կասիմի գլուխն էր:

* * *

— Տե՛ս, ըսաւ Ուալէդ Նատա-
լիկային, լուծեցի պատույդ վրէժը:

Ու յուսամ հիմա, որ կը հաւատաս թէ իրապէս կը սիրեմ քեզ եւ կը փափաքիմ քեզի յանձնել պալատիս տնօրէնութիւնը, յայտարարելով քեզ իմ թագուհիս, ո՛վ իմ սիրականս:

Սակայն Նատալիկա, յանկա՛րծ, տարօրինակ ծիծաղ մը արձակեց.

— Գիտցի՛ր, ըսաւ, թշուառական ալուշ, գիտցի՛ր որ Կասիմ բոլորովին անմեղ էր եւ պատիւս անեղծ էր պահած: Ես ուզեցի պարզապէս լուծել վրէժը իմ ջարդուած ժողովուրդիս, իմ գլխատուած քոյրերուս եւ եղբայրներուս, կողոպտուած մեր ապարանքներուն եւ սրբապղծուած օրհնեալ քաղաքին Բրահմանաբադի: Երբե՛ք, ես աղջիկը հնդիկ թագաւորի մը, երբեք չեմ կրնար դաշնակցիլ մարդու մը հետ, որ արիւնդ կը կրէ եւ քու կրօնքիդ կը դաւանի: Ես ուզեցի ողջ մնալ, լուծելու համար վրէժս: Եւ հիմա, երբ կրկնապէս լուծեցի վրէժս, սպաննել տալով թշնամիս եւ անյոյս սէրով մը խոցելով քեզ, ահա կը սպաննեմ ինքզինքս:

Եւ սուրով մը ծեղքելէ յետոյ իր սիրտը, անկենդան ինկաւ խալիֆային ոտքերուն տակ:

* * *

Աւելի կատարեալ ձեւով լուծեց իր վրէժը ան, որ իրապէս կը սիրէր Նատալիկան, որ նշանուած էր անոր, — Ռաճա Օղայան: Դուրս վտարեց իր երկրէն բոլոր թլփատեալ յաղթականները, սպաննեց բոլոր անոնք, որ չկրցան փախիլ: Նոյն անգթութեամբ փոխադարձեց անոնց, որ իրենները տանջած էին:

Սակայն, չէր ուզեր այլ եւս ապրիլ, քանի որ մեռած էր Նատալիկան, չուզեց թագաւորել այն գահին վրայ, ուր, իր կողքին, երազեր էր սիրոյ համբոյրով մը բարձրացնել նաեւ իր սիրականը: Հեռացաւ աշխարհէն, եւ սուրբ ճգնաւոր մը դարձաւ Տիրուվիկարայի մեհեանին մէջ:

Վերջապէս զգալով, որ մահը մօտեցած է, փոքրիկ գերեզման մը փորեց մեհեանին պատերուն տակ, եւ հրամայեց ամէնէն ճարտար քանդակագործներուն, որպէս զի սեւ մարմարով շինեն արձանը անոր, զոր այնքա՛ն սիրած էր: Այսպէս էր, որ շինուեցաւ Նատալիկայի արձանը, նման աստուածուհիներու արձաններուն, եւ, Օղայայի փափաքով, այնպիսի ձեւ մը տրուեցաւ արձանին, որ կարծես թէ վարդի փունջեր կը ճմլէ իր ձեռքերուն մէջ: Եւ երբ շիջեցաւ Ռաճա Օղայան, Նատալիկայի արձանը դրին իր գերեզմանին վրայ, որպէս զի սիրականին ոտքերը յաւիտենապէս հանգչին իր սրտին վրայ:

* * *

... Ես տեսայ այս հրաշքը, — երբ ան ծաղիկ կը ճմլէր իր ձեռքերուն մէջ, — քաղցրաքաղցր բուրում մը կը ծաւալէր ծաղիկներէն:

Այդ ծաղիկները միթէ չէի՞ն փթթում իր գեղափառ երիտասարդութեան, որ աւելի անմահացաւ իր զոհաբերութեամբ:

Անհետացա՜ն ու մոռցուեցան մեհեանը եւ իր տասը քուրմերը: Սակայն, նոյնիսկ տասը դարեր անցնելէ յետոյ, տակաւին անուշահոտութիւն մը կ'արտաբուրեն այդ քարէ ծաղիկները:

ԵՐԳԻ ՄԸ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

(Խանասորիտարեդարձին առթիւ)

Ամէն մէկ Հայու, պատանիէն սկսած մինչեւ տարիքը առած մարդու բերնին վրայ է — բաւ է որ տրամադրութիւնը քիչ մը լաւ ըլլայ — ժողովրդականացած փոքրիկ երգ մը, որ որոշ հեղինակ ալ չունի: Հեղինակը գուցէ ինքը ժողովուրդն է:

Քրքրեցէք մեր բոլոր հին թէ նոր երգարանները եւ հազիւ պիտի գտնէք երգ մը որ այնքան ճշգրիտ բնորոշէ, այնքան յստակօրէն պատկերացնէ հայ ժողովուրդին եւ անոր հարազատ արտայայտիչին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան իսկական նկարագիրը, որքան այս փոքրիկ ժողովրդական երգը: Ազգի մը պատմութիւնն է այն:

Արիւնարբու ցեղապետ մը նոյնքան արիւնարբու ցեղի մը գլուխը անցնելով՝ խրախուսուած ապիկար և մոլեռանդ կառավարութեան մը զրգումէն, հուրի եւ սուրի սպառնալիքի տակ կը պահէ առաքինի եւ աշխատասէր ժողովուրդ մը, հայ ժողովուրդը եւ ճնշումը այն աստիճանին կը հասնի որ հայ ժողովուրդը յանձին իր հարազատ մարտական կուսակցութեան կ'որոշէ վրէժխնդրութեան դաս մը տալ այդ ցեղին և,

կարկուտ տեղաց Խանասորայ
դաշտումը,
ֆէտայիներ դաշնակցական վրէժ-
խնդիր գոռում են:

Դարերու ընթացքին թափուած արիւնը, անարգանքը, զուլումը իրենց սրտերուն մէջ, վրէժխնդրութեամբ վառուած քաջ ֆէտային է որ ոչ միայն ինքզինքը կը պաշտպանէ, այլեւ իր կարգին ինքն ալ յարձակելով, իր արեան եւ քրտինքին գինը կը պահանջէ: Թշնամին որ վարժուած էր իր առջեւ անզէն ժողովուրդներ միայն գտնելու, յանկարծակիի կուգայ.

Սակայն քիւրտը, լեղապատառ
Մազրիկցին,
չէր սպասում իսպառ ջնջուել
քաջ ֆէյտայու գնդակից.

Զարկը որ գործուած է, սոսկալի է, եւ հարուածը կը հասկնայ որ վրէժխնդրութիւնն ալ նոյնքան սոսկալի պիտի ըլլայ: Եւ ահա քիւրտ կինը որ ինքն ալ իր ամուսնոյն կողքին կէս առ կէս պատասխանատու է գործուած չարիքին, զաւակը գրկին, լեղապատառ կ'աղաղակէ.

Եաման Աստուած, ֆէտան եկաւ
ո՞ւր փախչիմ,

Եւ վրէժխնդիր հայ հերոսը, որուն նշանաբանն է մայրը, քոյրը կամ կինը գուցէ դեռ երէկ նշաւակ են դարձած նոյնիսկ այդ թշնամիին կնոջ անարգանքին, ի տես այդ անզէն կնոջ՝ քար կը դնէ իր սրտին վրայ եւ կ'ըսէ.

Մի վախենար, հանգիստ կեցիր,
բաջի ջան,
Խանանց երբեք ձեռք տալու չէ
վրէժխնդիր քաջ ֆէտան:

Քրքրեցէք պատմութիւնը եւ հազիւ թէ գտնէք որեւէ դրուագ որ այսքան սքանչելի կերպով բնորոշէ յաղթողի մը վեհանձնութիւնը:

Ինկաւ հայ ֆէտային այդ կամ յետագայ կռիւներու մէջ, միշտ զէնքը ձեռքին եւ միշտ իր հայրենիքի ազատութեան գաղափարը իր սրտին մէջ: Եւ ունենալով մէկ մտածում, — այն սուրբ գործը որուն համար ինք իր արիւնը թափած է, պիտի շարունակուի՞: Ան մէկ խնդիրք ունի իր ժողովուրդէն, ան բոլորովին չի մտածեր իր տան, իր կնոջ, իր ծնողքին կամ իր որբ զաւակներուն մասին, այլ միայն կը խնդրէ.

Հայեր յիշէք նուիրական այն
օրը,
Յուլիս ամսու քսան հինգին կա-
տարեցէք մեր տօնը.

Այսօր երբ կը կատարենք Խանասորի արշաւանքին տարեդարձը, պէտք չէ մոռնանք այն վեհ գաղափարը որ այդ մեր աննման ֆէտայիները իրենց կեանքի գնով կտակեցին մեզի:

Հանգիստ իրենց աճիւնին եւ յարգանք իրենց նուիրական գաղափարին:

Գ. Վարդունի

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«ՌՈՄԱՆՍ ԱՆՍԷՐ»

Այսպէս կը կոչուի Ե. Չարենցի գործերէն մէկը, որ տպուած է Մոսկուայի մէջ, 1922ին:

Ա. Կարինեան, որ ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը նուիրած է Չարենցի, սաստիկ գայթակղեր է կարդալով այս գործը: Ու կը գրէ.—

«Ամէն ինչ հայհոյաբանում է այստեղ: Նա (Ե. Չարենց) ցանկանում է լինել անպատճառ ծայրայեղ, օրիգինալ, յեղափոխական:»

Ու մէջբերում մը.—

Հաճելի է, չէ՞
Էլի ձեզ
Տէրեանի երգը թքոտ,
Ի՞նչ մեծ սրբապղծութիւն:

Տէրեան ամէնէն աւելի պաշտուած, ամէնէն աւելի սիրուած բանաստեղծներէն մէկն է Հայաստանի մէջ: Հայհոյել Տէրեանի, թքել այդ քնքուշ բանաստեղծին վըրայ, մեղք մըն է, զոր չեն ներեր Երեւանի կոմունիստները: Կարինեան զարմանք կը յայտնէ այս թշնամութեան մասին. որ Չարենց ունի Տէրեանի հանդէպ: Ու կ'ըսէ.— «Նրանք որոնք ճանաչում են ողջ Տէրեանին, գիտեն, որ այսօրուան, տակաւին գուեհիկ եւ, որ աւելի վատ է, տգէտ եւ մեծամիտ Չարենցը, շատ բան ունի սովորելու Տէրեանից»: Եւ յետոյ, «Չարենցի ամենալաւ երգերի մէջ իսկ, կայ Տէրեանական ոգի»: Դարձեալ, չէ՞ որ Չարենց քերթուածներ նուիրած է Տէրեանի հոգիին: Արդեօք հիմա կը նեղուի՞ Տէրեանի համբաւին տիրակալութենէն Երեւանի մէջ, կամ Տէրեանի հանճարին ծանրութենէն իր վրայ:

Եւ Կարինեան հետեւեալ տողերը կը գրէ Չարենցի այս «վտանգաւոր սայթաքման» առթիւ. —

«Երեւան քաղաքից պատահմամբ Մոսկուա է ընկել եւ պրովինցիալ բանաստեղծներից շատերի նման կորցրել իր գլուխը: Ամենաձախ եւ ծայրայեղ իմաժինիստ-պոէտները շշմեցրել են նրան վերջնականապէս:

«Կապկօրէն կրկնելով Տէրեանի հասցէին այն խօսքերը, որ ասում էին ռուս փուտուրիստները Պուշկինի հասցէին, Չարենցն ապացուցում է միայն իր միամիտ պրովինցիալիզմը»:

Ահա Զաւենցէն «ռեկլամային ճիչեր...»:

Բաւական է, չէ՞, Չարենց,
Ծլացած Հանճարիդ փառքով՝
Էլ ելիր,
Հրդեհէ,
Վառէ,
Վերցրու, ցրիր բառ-բոմբ.
Ու քիչ յետոյ.—
Բաւական է հոգին ձեր ծեր
Ցրտահար՝ յուզումներ միգէ.

«Միշտ այս միեւնոյն մակզերիստական ոտիլով, (Չարենց) շարունակում է երգել իր սիրասուն Ժենիայի «մարմինը կակուղ», «կոնքերի կոնքը» եւ այլ բարեմասնութիւնները: Անճաշակ կոչերի այդ տարափին առաջին պահուն շշմեցնում է ընթերցողին եւ մշուշապատ ցանցով ծածկում է «ռոմանսի» ներքին տափակութիւնը: Ի՞նչ է դա: Նոր խօ՞սք: Ոչ ի հարկէ: Այն ինչ որ Չարենցն է ասում, ասել են, նրանից առաջ, ռուս մեռնող քաղքենութեան երգիչները, Մարիենգոֆը եւ ընկերակիցները:

Չարենցը կարող է, ի հարկէ զարմացնել եւ շլացնել իր միամիտ երկրպագուներին եւ սեմինարիստ պոէտներին: Բայց Չարենցն աւելի հեռո՛ւ է գնացել: Երեխայական իր մարզանքներին նա «յեղափոխական» բնոյթ է տալիս: «Կակուղ մարմնին» եւ «կոնքին» նուիրած տողերից յետոյ Չարենցը գրեթէ միեւնոյն տեմպով եւ ոգեւորութեամբ խօսում է «Հոկտեմբերի» եւ «Չեկայի» մասին: Դա ստեղծագործութիւն չէ, այլ «քաֆէ շանթանո»ների երգիչների չափազանց միօրինակ կրկնութիւնը:

Եթէ Չարենցին հաճոյք է պատճառում ոտաշորով երեւան գալ փողոցներում, դա Նրա գործն է: Բայց երբ նա յայտարարում է, որ այդ ամէնը անում է յանուն «Հոկտեմբերի», մենք ստիպուած ենք հրաժարել այդպիսի եռանդուն եւ էքսպանսիվ մունետիկներից»:

ԵՒ ՀԻՄԱ ՌԷՄԱՐՔԻ ՄԱՍԻՆ

Քանի որ խօսեցանք Չարենցի մասին, կարծես կարգն է խօսելու ուրիշ «ռեկլամային» արժէքի մը մասին, որ Ռէմարքն է:

«Լը Տիվան» թերթին մէջ, Անրի Մարթինօ խիստ քննադատութիւն մը ունի Ռէմարքի մէկ նոր գործին մասին, «Ետքը», զոր վերջերս «Ցուսաբեր» թարգմանեց հայերէնի.

— Ռէմարքի առաջին գիրքը անհաւատալի յաջողութիւն մը գտաւ Ֆրանսայի մէջ: Վասն զի լոյս կը տեսնէր ճիշդ իր ժամուն: Այսինքն այն շրջանին, երբ ոչ ոք կը հետաքրքրուի արուեստի գործերով, կամ երբ մարդիկ մոռցած էին թէ վէպը յօրինուած (organisé) գրութիւն մըն է, ուր վաւերագրութիւնները կը մտնեն պարզապէս իբրեւ հետաքրքրութիւն: «Արեւմուտքէն նոր բան չկայ» վէպը, կասկած չկայ որ շատերուն համար, պատերազմին իրական պատկերը չէ:

«Ետքը» կը պատմէ գերման զինուորին վերադարձն դէպի իր օջախը: Դէպքերը ընտրուած են խնամքով, առանց երբեք իրականութեան պատրանքը տալու: Ասակեր մը չէ, այլ յայտագիր մը: Այստեղ ոչ մէկ «գործող անձ» չի զանազանուիր զինք շրջապատողներէն: Փոքրիկ պատմուածքներ, որ շամփուրի վրայ անցուած են: Ոչ մէկ հակամարտութիւն, ոչ մէկ նկարագիր»:

ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Տիրող տագնապին հետեւանքով, գերմանական կառավարութիւնը որոշած է հինն անգլիական ոսկի անցագրի տուրք առնել այն Գերմանացիներէն որոնք արտասահման կը ճամբորդեն: Այս կարգադրութիւնը պատճառ եղաւ որ դադրի դէպի Աւստրիա երթեւեկը:

Անցեալ օր, Պերլինէն Վիեննա գացող կառախումբին մէջ կը գըտնուէր միայն մէկ ճամբորդ, մինչդեռ առաջ ասեղ ձգելու տեղ չէր մնար: Աւստրիական կառավարութիւնը խորապէս յուզուած է այս որոշման առթիւ, որովհետեւ գերման ճամբորդները մեծագոյն թիւը կը կազմեն Աւստրիոյ համար եւ եկամուտի կարեւոր աղբիւր մը: Ամէն միջոց փորձուեցաւ որոշումը ետ առնել տալու համար, բայց անօգուտ:

Ամէնէն աւելի ազդուած են Թիրոլի պանդոկները: Իրենց ծախքերը թեթեւցնելու համար, շատ մը պանդոկապետներ յանձն կ'առնեն իրենց վրայ առնել անցագրի ծախքերը, եթէ եկող Գերմանացիները երկու շաբաթ կամ աւելի մնան: Եթէ նոր կարգադրութիւնը տեւէ ամբողջ ամառուան ընթացքին, եւ եթէ զիջումներ չըլլան, Աւստրիա պիտի կորսնցնէ 50,000,000 շիլին (1,450,000 անգլ. ոսկի):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Կոչունքին օրը, սեղանին վը-
յ անդրադարձած էր ղարի-
ին բացակայութեանը: Անմի-
ապէս ժամը մարդ ղրկած էր,
անիկա բերել տալու համար,
այց չէին գտած: Խիղճ ըրաւ
ղքատ քահանայի մը եղած
յս զրկանքին համար: Նախորդ
իրակին, բարկութիւնը իջնելէ
ետոյ, մտածած էր թէ գեղացի
էրտէրը չարակամ մէկը ըլլա-
ւ չէր. երկրէն նոր եկած միա-
իտ մը, Պոլսոյ, մանաւանդ
Թագերի քաղաքականութեա-
ը անտեղեակ: Անցեալ շաբ-
ուան չարիքը այս կիրակի
արմանել կ'ուզէր, ուստի, փո-
անակ ամէն կիրակի օրուան
ովորական մէկ ոսկիին, զրպա-
էն երկու ոսկի ժամուց հանեց
ափը պահեց:
Ժամարարը ձախակողմեան
որանին առջեւի ատրճաննե-
էն յամրաքայլ վար կ'իջնէր

«Որ օրհնեա զամենայն»ը արտասանելով հատիկ հատիկ, ձայնը յոգնած: Բայց այդ գրեթէ մարմրող ձայնը մէկէնիմէկ հոգի առաւ: Էֆէնտիին ականջներուն գնդակի սուլումի պէս բան մը զարկաւ. «Թագաւորաց քրիստոնէի՛ց եւ զինուորեա՛լ մանկանց նոցա»: Մեծ-աղան շլմորեցաւ, գաւթին դուռնէն արագաքայլ դուրս ելաւ խռովեալ, երկու ոսկին ափը, եւ շունչը խորհրդարան առաւ, գոչելով.

— Աս ի՛նչ փորձանք էր որ գլխուս եկաւ:

Գանձապետ, հաշուակալ, ատենադպիր, որոնք ստակ համրելու, հաշիւ նայելու, գիր գրելու վրայ էին, յանկարծակիի եկած՝ գործերնին վար ձգեցին:

— Ի՞նչ կայ, էֆէնտի, ան հէրիֆը նորէն խա՞լթ մը ըրաւ, կը հարցնէին:

— Թո՛ղ տուէք, հոգինիդ սիրէք: Ժա՛մկոչ:

Ժամկոչը եկաւ, բարեւ բռնած կայնեցաւ:

— Սա ղարիպը եկածին պէս, նախայէն բռնէ հոս բեր, եղաւ էֆէնտիական հրամանը:

Ու մինչեւ տէրտէրին գալը, կրակ կտրած էֆէնտին խորհրդարանը վեր վար պտտելով, կը պոռար.

— Փորձա՛նք, փորձա՛նք, վա՛յ ճէօտիւկ, վա՛յ: Ամէնքս ալ պելայի պիտի հանդիպինք: Հիմա ճուռնալ եղանք: Ան շունը հոն էր:

«Ան շունը» ակնարկութիւն մըն էր անձի մը, որուն վրայ լրտեսութեան կասկածը կը ծանրանար:

Տէրտէրը եկաւ: Անցեալ շաբթուան միեւնոյն խումբը, բայց ոչ այն պատկառազդեցիկ հանդիսաւոր գումարումը: Ո՛րը ոտքի վրայ, ո՛րը նստած, էֆէնտին շրջուն: Տէրտէրը եպիսկոպոսին առջեւ իր խոնարհութիւնը ըրաւ, բայց ժամանակ չտրուեցաւ իրեն, որ նստելու հրաման ստանայ:

— Տէրտէ՛ր, հիմակ, հիմակ եաթաղդ պիտի առնես, հոսկէ տէֆ պիտի ըլլաս, իմացա՞ր, հրամայեց էֆէնտին:

Եպիսկոպոսը, որ «կեցո»ին դուրս ելած էր, դարձեալ ի՛նչ պատահած ըլլալը չհասկցաւ, ու տէր Յուսիկ արհամարհական շեշտով մը հարցուց.

— Նորէն ի՞նչ կայ, նայիմ:

— Ի՞նչ կայ մի, ի՞նչ կայ մի՛: Ան ի՞նչ «որ օրհնեա» էր, հէ՞:

— Մեր «որ օրհնեա»ն է, պատասխանեց տէրտէրը անտարբեր հանդարտութեամբ:

— Ա՛ն քո՛ւ «որ օրհնեա»դ է, աստեղինը չէ՛, աղաղակեց էֆէնտին: Հոս Օրթագեղի «որ օրհնեա»ը կայ, ան չըսողը «որ անիծեա» կ'ըլլայ: Հասկցա՞ր:

— Չէ՛, չհասկցայ, վրայ բերաւ տէր Յուսիկ նոյն հանդարտութեամբ: Ձեր «որ օրհնեա»ը ո՞րն է: Իմ գիտցածս Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ «որ օրհնեա»ը մէկ հատ է եւ ոչ թէ երկուք:

— Տէրտէ՛ր, տէրտէ՛ր, գոչեց էֆէնտին, խօսք մը կայ, կ'ըսեն.— «Հինտիստանը ապտան ծակով սէյիր կ'ընեն»: Ասեղին ան պզտիկ ծակուկէն Հնդկաստան կը նային: Հիմակ ալ մեզ անանկ բարակէն կը նային կոր: Ան Վարդանանց ատենը չէ, ան ատեն նայողը ո՞վ էր, փնտռողը ո՞վ:

— Ա՛յլ դարք, ա՛յլ բարք, ձայնեց անդիէն՝ հատիկ հատիկ, ցուցամատը վերամբարձ Օգսենտիոս էֆէնտին հայկաբանութեան — ոսկեդարեանին — պաշտօնական ներկայացուցիչը:

— Ա՛ֆէրիմ Օգսենտիոս էֆէնտի, գոչեց Հայրապետ էֆէնտի քէֆով մը: Անանկ է եա՛, անանկ է եա՛, այլ դարք, այլ բարք, Սողոմոն իմաստունը ադէկ մարգարէացեր է:

— Բայց, էֆէնտի, ներեցէք, «որ օրհնեա»ը ընտո՞ր կ'ըսեն, հարցուց եպիսկոպոսը: Երկու «որ օրհնեա» չկայ. մէկը Օրթագեղի համար, միւսը ամբողջ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն համար: Մեր «որ օրհնեա»ը մէ՛կ է:

— Մէկ է, երկուք չէ, ես ալ ատ գիտեմ, սրբազան, պատասխանեց էֆէնտին: Բայց երկուք ըսելու է, չէ նէ՝ մենք երկու կտոր կ'ըլլանք:

— Անանկ է եա՛, անանկ է եա՛, կրկնեցին աշխարհականները միաձայն:

— Ամէն կիրակի «որ օրհնեա»ը կ'ըսէին, շարունակեց էֆէնտին, բայց մէկը ես չեմ, եւ ոչ իսկ ուշադիր էի, թէ տակը ի՞նչ միտք բանի կայ: Աղօթք մըն էր, կամացուկ մը կ'ըսուէր, կը լմննար: Ասիկա դուն անցեալ կիրակիին «ազատութիւն»ը դարձուցիր: «Որ օրհնեա»ը կամացուկ սկսելուդ, ես ալ քեզի կը մեղքնայի կոր որ շատ յոգներ ես, ձայնդ չելլար: Մէյ մըն ալ «Թագաւորաց քրիստոնէից»ին վրայ անա՛նկ զարկիր որ մէկէնիմէկ ցնցուեցայ: Ու ասիկա բաւական չէր, «զինուորեալ մանկանց»ին ձայն մը ձգեցիր որ մինչեւ Պէշիկթաշ հասաւ: Ա՛լ ասկէ ետքը աս ժամուն մէջ «որ օրհնեա»ը առաջինին պէս պիտի հըսուի: Եւ աս հրամանս ամէնուն համար է:

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

6.— ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁԸ ԿԱՏԱՐՈՒԵՑԱՒ

Արդարեւ այդ օրը, կոմիտէին ղեկավարներուն եւ ազդեցիկ անդամներուն առաջնորդութեամբ, մօտ 2000 Հայեր հաւաքուեցան Պատրիարքարանի եկեղեցիին մէջ: Հռետորները կրակոտ ճառեր արտասանեցին Թուրքերուն հարստահարութեանց եւ Հայոց անկախութեան մասին, ոտանաւորներ եւ բանաստեղծութիւններ արտասանուեցան, Պատրիարքին կողքին դեղանի հայ աղջիկ մը յուզիչ ճառ մը եւ բանաստեղծութիւն մը արտասանեց: Յետոյ բոլոր հայ եկեղեցիներէն սկսան զանգակները ղօղանջել: Ատրճանակ պարպեցին: Այսպէս յայտարարուեցաւ յեղափոխութեան սկիզբը:

Յեղափոխականները միացեալ եւ զինեալ ուժերով Գում Գափուէն քալեցին դէպի Նուրը Օսմանիէ: Ճամբուն վրայ պահակ կեցած ոստիկանները անոնց հետ չափազանց քաղաքավարութեամբ խօսեցան: Նոյն իսկ աղաչելով ըսին թէ իրենց չի վայլեր, եւ խնդրեցին որ ցրուին ու հեռանան: Ընդհակառակն,խռովարարները կը պատասխանէին.

— Ի՞նչ ցրուի՞լ, ղո՛ւք ցրուեցէք, արդէն բոլորդ պիտի հեռացնենք, կեցցէ՛ Հայաստան, կեցցէ՛ ազատութիւնը:

Այսպէս կը պատասխանէին խռովարարները, եւ իրենց մէջքէն հանելով ատրճանակները, եւ Թաշոյնները կը յայտնէին թէ պատրաստ են յարձակման անցնելու:

Ոչ մէկ խօսք մտիկ կ'ընէր այս կատղած մարդկային հեղեղը, որ կը հասէր Նուրը Օսմանիէ եւ Թավուքփազար Թաղերն ի վար: Բան չէին տեսներ, հանդիպած արգելքը կը խորտակէին, կը կոտրէին եւ շարունակ կը յառաջանային:

Փողոցներուն գլուխը պահակ զինուորներն ու ոստիկանները կ'ուզէին արգիլել անոնց յառաջխաղացումը:

— Ընկերնե՛ր, ըրածնիդ չի վայլեր: Եթէ գանգատ մը ունիք, օրինական ձեւով դիմեցէք կառավարութեան: Օ՛ն, դարձէք ձեր գործին: Բոլորդ ալ բոլորս այս երկրին հայը կ'ուտենք:

Այսպիսի յորդորներ կը կարդային ոստիկանները, մինչ խռովարարները զէնքով կը փոխադարձէին, նոյն իսկ քանի մը ոստիկան եւ զինուոր վիրաւորեցին, սպանութեան սկսան:

Խնդիրը տագնապալի ձեւ մը առաւ, հետզհետէ դժուարացաւ: Անմիջապէս խռովարարներուն դէմ ղրկեցի հեծեալ ոստիկաններու ջոկատներ, յանձնարարելով աւելորդ տեղը արիւն Թափելու երբեք տեղի չտալ: Սակայն խռովարարները շարունակ զէնք կ'արձակէին, կը զարնէին, կը վիրաւորէին ու կը սպաննէին խլած,Յոյն, Հրեայ, ամէն անցորդ, որ իր գործին կ'երթար:

7.— ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆԸ ԾԱՅՐ ԱՍՏԻՃԱՆ...

Վերջապէս, խռովութիւնը հասաւ իր ծայր աստիճանին. այնպէս որ անոնք սկսան ուղղակի յարձակիլ ոստիկանական ուժերուն վրայ: Ոստիկան ու զինուոր ստիպուեցան փոխադարձել եւ զէնք գործածել: Հետեւակ եւ հեծեալ ոստիկանական ուժերը արագօրէն քալեցին խռովարարներուն վրայ: Այն խռովարարները, որոնք ցրուելու ստիպուեցան, զանազան փողոցներու մէջ մտան եւ շարունակ զէնք արձակելով ժողովուրդը սարսափի մատնեցին:

Սուլթան Ահմէտի դամբարանին մօտերը, ոստիկանական խորհուրդի անդամներէն հազարապետ Սէրվէթ պէյ յանկարծ յարձակման կ'ենթարկուի բազմաթիւ Հայերու կողմէ: Ուժեղ բռունցք մը կը զարնէ ճիշդ երեսին այն Հայուն, որ բոլորէն առաջ նետուած եւ իր օձիքին փաթթուած էր: Այսպէս գետին տապալելէ յետոյ, կը փորձէ զէնքը հանել եւ ինքզինք պաշտպանել: Չորս հինգ զինուոր կային հետը, բայց խռովարարներու բազմութիւն մը պաշարած էր զանոնք:

8.— ԱՌԱՋԻՆ ՆԱՀԱՏԱԿԻՆ ԽՕՍՔԵՐԸ...

Հինգ տասնհայեր կըմերկացնեն իրենց Թաշոյնները,կը յարձակին հազարապետին վրայ, անխնայ կը զարնեն, մարմինը ծակծակ կ'ընեն: Հազարապետը հոգին կ'աւանդէ, կանչելով.

— Մայրաքաղաքին մէջ, զինեալ ոստիկանական եւ զինուորական ուժերուն առջեւ կը խողխողեն զիս սպանդանոցին մէջ մորթուած ոչխարներու պէս: Եւ ոչ ոք զէնքով կը փոխադարձէ այս ոճրագործներուն, որոնք կը խաղան երկրին եւ պետութեան կեանքին ու պատւոյն հետ: Աստուա՜ծ ողորմի այս երկրին:

Երբ այսպէս կը պոռայ, բիթէն ու բերնէն արիւն կը պոռթկայ եւ գետին կը տապալի:

Խռովարարները քանի մը հարուած ալ կ'իջեցնեն հազարապետին գլխուն, որ անկենդան գետին փռուած էր եւ կը պոռան.

— Ահա այսպէս պիտի սատկեցնենք բոլորն ալ: Կեցցէ՛ Հայաստան: Ահա ծագող արեւը (կիւն պու կիւն տըր):

Այս ոճիրէն յետոյ, արեան մշուշով իրենց աչքերը մթագնած, խռովարարները իրենց զէնքը դարձուցին ժողովուրդին վրայ, սկսան հանդիպածը սպաննել դանակով կամ ատրճանակով: Իրենց նպատակն էր խլածները փոխադարձութեան մղել, խռովութեան ընդհանուր ձեւ մը տալ, եւրոպական միջամտութեան գետին պատրաստել:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՅՈՒԼԻՍ 1931
28 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1631

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅՐԵՆԻՔՆ ԱԼ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀ

«Ներգաղթ»ի նոր աւետիսին առթիւ, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդեցինք ժամանակին, Խ. Հայաստանի «վարչապետ» Ս. Տէր Գաբրիէլեան կը յայտարարէր բառ առ բառ.

— «Անշուշտ ներգաղթի պարագային եւս լիովին գործադրութեան պիտի դրուի խորհրդային իշխանութեան *դասակարգային* քաղաքականութիւնը՝ խորհրդային Հայաստան կրնան գալ միայն *իրապէս աշխատաւոր* տարրերը, որոնք իրենց առջեւ ազնուօրէն նպատակ կը դնեն ձուլուիլ մեր երկրի ամբողջ աշխատաւորութեան հետ, ընդունելով ու գործադրելով արտադրութեան հաւաքական եղանակը՝

«...— ինչ կը վերաբերի այն տարրերուն, որոնք այս կամ այն կերպով կապուած են միջազգային իմպերիալիզմի եւ հայկական բուրժուազիայի վարձկան հանդիսացող Դաշնակցութիւն կուսակցութեան հետ, անոնց նկատմամբ խորհրդային իշխանութեան քաղաքականութիւնն անփոփոխ է՝

«... Միջազգային բանուորութեան հայրենիքին մէջ տեղ չեն կրնար ունենալ Հայաստանի աշխատաւորութեան եւ միջազգային բանուորական բանակի թշնամիները, արիւնռուշտ իմպերիալիստներու վարձկան դաշնակցական թափթփուքները»:

Մենք այս ձուլածոյ գոհեկութիւնները լսելու պէտք չունէինք, հասկնալու համար թէ Երեւանը ինչպէս կ'ըմբռնէ ներգաղթի քաղաքականութիւնը։

Ներգաղթը՝ Երեւանի համար՝ կը նշանակէ ճորտեր հաւաքել, գերիներ արձանագրել, գլուխ հանելու համար հնգամեայ ծրագիրը։

Եւ սկիզբէն ի վեր այս գործն ալ վստահած է երկակենցաղ օրկանի մը, Հօկին, որ ամէն բանէ առաջ «բարի վարուց վկայական» կը պահանջէ, հայրենիքին ճամբան ցոյց տալու համար։

Եւ արդէն գինարբուքի մէջ են բոլոր Հօկերն ու Փօկերը (փոխադարձ օգնութեան կոմիտէ), իրենց յանձնուած գործը գլուխ հանելու համար։ Անոնք ունեցան իրենց նոր թերթն ալ «Մեր Ուղին», որ առաջին թիւէն իսկ շողիքները բերնէն կախ, աջ ու ձախ փրփուր կը տեղայ։

Ոչի՛նչ։ Թող ներգաղթ կատարուի եւ այս ձեւով կատարուի։ Թող գոնէ մաս մը աշխատաւորներ փրկուին օտարութենէ, անստուգութենէ, անօթութենէ, եւ երթան հայրենիքի հողը մշակեն հաւաքական տնտեսութեամբ։ Եւ թող ձեռքէ ձեռք պատին շարմաղն եւ ձարմաղը, որպէսզի ո եւ է «թշնամի» չսպրդի...

Ճշդում մը միայն,— Երեւանի նոր կոչնակը իր երկրորդ համարին մէջ (24 յուլիս), Դաշնակցական «յիմարապատում փրովոքասիոն»կ'անուանէ հետեւեալ հրատարակութիւնը—«Գաղութահայերը անհայրենիք, անորոշ ազգութեան կը պատկանին, հետեւաբար միջազգային իրաւագիտութեան տեսակէտով ոեւէ կապ չեն կրնար ունենալ Խորհրդային Հայաստանի հետ»։

Բարեկամաբար խորհուրդ կուտանք այս պարոններուն, թղթատել հանգուցեալ «Երեւան»ին հաւաքածոն, փնտռել 1930 յունուար 10ի թիւը, եւ կարդալ ուշադրութեամբ։

Եթէ չեն կրնար գտնել, պատրաստ ենք նորէն արտատպելու։ Երեւանի շահերուն անձնուէր օրկանի մը համար, աններելի է յիշողութեան այս վրիպումը, կամ այս կ'սմաւոր մոռացումը։ Մանաւանդ որ, հասարակ լուր մը չէ, այլ խմբագրական։ Այսօր կուտանք հատուած մը միայն.

— « Արտասահմանի Հայերու ամենաչնչին մասը միայն խորհրդային քաղաքացի է, ստուար մեծամասնութիւնը *հայմաթլոզ*, անհայրենիք, անորոշ ազգութեան կը պատկանի՝ գաղութահայը՝ այդպիսով, *միջազգային իրաւագիտութեան տեսակէտով*, ոեւէ կապ չի կրնար ունենալ Խ. Հայաստանի, ուրիշ խօսքով՝ խորհրդային Միութեան հետ»:

Այսօր փոխուա՞ծ է տեսակէտը։ Ո՛չ։ Ընդհակառակն, բան մըն ալ աւելի բարդուած կը տեսնենք տիրող հոգեբանութեան մէջ։

Երեւանցիները հազիւ կը բարեհաճին արտասանել Հայաստան բառը։ Այն ալ ոչ թէ իբրեւ հայրենիք, այլ իբրեւ աշխարհագրական բացատրութիւն։ «Վարչապետ»ը ճիշդ կ'ըսէ,— «Միջազգային բանուորութեան հայրենիքին մէջ տեղ չեն կրնար ունենալ Հայաստանի աշխատաւորութեան ու միջազգային բանուորական բանակի թշնամիները»։

Այնպէս որ, մենք ալ մեր կարգին կը յանձնարարենք չտարուիլ աւելորդ ոգեւորութեամբ, եւ Երեւանի կարգադրութիւնը ընդունիլ այնպէս ինչպէս որ կայ։

Ոչ թէ ներգաղթ է որ կը կատարուի, այլ վարձու աշխատաւորներ կը փնտռուին մենաշնորհեալ հայրենիքին համար։ Մարդիկ, որոնք պարտաւոր են եօթը պորտով ապացուցանել իրենց ընկերային ծագումը, իրենց քաղաքական դաւանանքը, իրենց հաւատարմական զգացումները եւ տակաւին շարք մը «առաքինութիւններ»։

Չէ՞ որ Թուրքերն ալ «պէյաննամէ»մը ստորագրել կուտան, եթէ ուզես Թուրքիա վերադառնալ։«Պէյաննամէ» մը, որ կրկնապէս կղպել կուտայ դուռները։

Ինչպէս ըսինք, մենք շնորհակա՛լ ենք այս շնորհին համար ալ։ Թող դուրս մնան Դաշնակցականները, եւ կարելի եղածին չափ շատ հաւատարիմներ երթան։ Թող նօսրանան թափառական բազմութիւնները, նոյնիսկ քանի մը հազարով։

Մենք ա՛յս ալ շինարարութիւն պիտի համարենք, այնքան շոշորթապատում երեւոյթներէ յետոյ։ Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԳՈՒԵՀԻԿ ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒՄ

«Հայրենիք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (11 յուլիս).

— «Ողբալի է, որ, ինչպէս մօտիկ անցեալի աղէտներու ատեն, այնպէս ալ Զանգեզուրի աւերիչ երկրաշարժի առթիւ խորհրդային կառավարութիւնը ընդունակ չեղաւ գէթ կարճ ժամանակի մը համար մէկդի դնելու իր կուսակցական տարամերժ ու նեղմիտ հաշիւները եւ քաղաքական լայն ոգիով մը աղէտեալներու օգնութեան գործին շուրջը համախմբելու մեր ժողովուրդի բոլոր տարրերն ու հոսանքները անխտիր։ Ընդհակառակը, խորհրդային իշխանաւորները, ինչպէս Երեւանի եւ Ալեքսանդրապոլի աղէտներու ատեն, ամէն ջանք կը թափեն ետ մղելու օգնութեան ձեռքը բոլոր այն տարրերուն, որոնք համակիր չեն բոլշեւիկներուն՝

Աւելին. խորհրդային իշխանաւորները ոչ մէկ միջոցի առջեւ կանգ կ'առնեն շահագործելու համար Հայաստանի մէջ պատահած աղէտը՝ իրենց քաղաքական հակառակորդները հարուածելու համար՝ Այլապէս Հայաստանի ներկայ «վարչապետ»ը Զանգեզուրի աղէտը առիթ պիտի չծառայեցնէր կոչ ընելու արտասահմանի հայ աշխատաւորութեան բոլոր հատուածներուն՝ «միանգամ ընդմիշտ խզել իրենց վերջին կապերը հակայեղափոխական Դաշնակցութիւնից» եւ կազմակերպուիլ «ակտիւ կերպով» պայքարելու համար «իմպերիալիստների կողմից տենդօրէն պատրաստուող ռազմականյարձակումի դէմ», որուն իբր թէ «իր բոլոր ուժերը ի սպաս է դրել ֆաշիստական Դաշնակցութիւնը»։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԲՆԱԿՑԻԼ ՀԱՅԵՐՈՒ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Ասկէ քանի մը ամիս առաջ Սուրիոյ Մարզպանութեան կալուածական ճիւղին տնօրէն Պ. Ճէնարտի Թուրքիա մեկնած էր՝ Սուրիացիներու Թուրքիոյ մէջ ունեցած կալուածներուն խնդիրը կարգադրելու համար։ Անկէ վերջ Թրքական թէ տեղական թերթեր զանազան լաւատես հրատարակութիւններ ըրին, յոյս յայտնելով որ ի մօտոյ վերջ պիտի գտնեն բանակցութիւնները՝ Սակայն վերջին թղթաբերով Թուրքիայէն հասնող լուրեր բոլորովին անակնկալի բերին բոլոր լաւատեսները՝ Մօտաւորապէս երկու ամիս տեւող բանակցութիւնները ոչ մէկ արդիւնք տուած են եւ 15 օրուան դադարի՝ դատապարտուած է խօսակցութիւնը՝

Պ. Ճէնարտի տեղեկագրելէ վերջ թէ՝ դժուարութիւններու մատնուած է կալուածներու բանակցութեանց առթիւ, նոր հրահանգներ կը սպասէ՝

Սուրիոյ Մարզպանութիւնը իսկոյն նոր պատուէրակ մը նշանակելով, պէտք եղած հրահանգները ղրկած է Էնկիւրիի իր ներկայացուցիչին։

Կ'ըսուի թէ՝ այս խզման պատճառը նորէն եղած է Հայերու կալուածներու հարցը՝ Թուրքերը ամէն գնով կը հակառակին Թուրքիա մնացած հայապատկան կալուածներու նկատմամբ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԷՆ ՅԵՏՈՅ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԻՆՔՆ ԻՐ ԳԼԽՈՒՆ

Պերլին վերադարձին, գերման վարչապետը Պրիւնինկ, նախ տեսակցութիւն մը ունեցաւ ելեւմտական նախարարին Տիթրիխի հետ, որմէ վերջ գնաց իր զեկոյցը տալու հանրապետութեան նախագահին՝ Հինտէնպուրկի։

Նախարարաց Խորհուրդն եւս լսեց գերման պատուիրակութեան զեկոյցը՝ Փարիզի եւ Լոնտոնի աշխատանքներուն մասին եւ զբաղեցաւ օրուան կացութեամբ։ Ստացուած արդիւնքի մասին, բոլորը համամիտ են թէ՝ գերման պատուիրակութիւնը յաջողութիւններ ունեցած է քաղաքական եւ հոգեբանական գետնի վրայ։ Ուղղակի յարաբերութիւններ ստեղծած է Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, ինչ որ յոյս կը ներշնչէ թէ կարելի պիտի ըլլայ մօտ ատենէն, երկու երկիրներուն միջեւ կնքել քաղաքական համաձայնութիւն մը, որ պիտի հաստատէ փոխադարձ վստահութիւնը եւ թոյլ պիտի տայ որ Գերմանիա կարենայ ստանալ արտաքին օժանդակութիւն։

Առ այժմ սակայն Գերմանիա մնացած է ինքն իր գլխուն եւ մինակը պէտք է դիմագրաւէ ելեւմտական փլուզման վտանգը, որ հետզհետէ աւելի կը սաստկանայ։ Պիտի փորձէ ուրեմն, իր իսկ ճիգերով, շտկել իր մէջքը։ Եւ ասոր համար ալ համաձայն Պերլինէն տրուած տեղեկութեանց, գերման կառավարութիւնը մտադրած է դիմել նոր միջոցներու։ Յուլիս 14էն ի վեր դրամատուններու գործառնութեանց ջնջուած ազատութիւնը պիտի վերահաստատուի. զեղչի սակը հաւանաբար պիտի բարձրանայ 10էն 20ի կամ 25ի։

Եթէ Լոնտոնի խորհրդաժողովին յանձնարարութիւնները չբաւեն արգիլելու օտար դրամագլուխի փախուստը, գերման կառավարութիւնը չպիտի վարանի յայտարարելու արտասահմանեան պարտքերու վճարման յետաձգում, որմէ վերջ պիտի սկսի բանակցիլ օտար պահանջատէրերու հետ, անհրաժեշտ կարգադրութեանց համար։

Իսկ երկրին ներսը, դրամատուններու տրամադրութեան տակ պիտի դնէ վճարման բաւարար միջոցներ։ Կրկին հարցը արծարծուած է «ռէնթէնմառք»ի։ Բայց որպէսզի ներքին շրջաբերութեան յատուկ այս դրամը չնպաստէ մառքի անկման, կառավարութիւնը պիտի կիրարկէ հսկողութեան եւ հակակշռի նոր եղանակ մը։ Կառավարութիւնը պիտի նշանակէ հսկիչ մը, դրամատուններու վրայ լայն իրաւասութիւններով։ Առ այժմ սակայն, վերջնական որեւէ միջոցի չէ դիմուած, մինչ տագնապը օրէ օր կը սաստկանայ։ Պերլինի կարեւոր դրամատուններէն մէկը, Ա. Հիրթէ դադրեցուց իր վճարումները։ Երկաթուղային նիւթեղէնի արտադրութեանց կարեւոր ընկերութիւն մը եւս ստիպուեցաւ փակել իր արհեստանոցներուն մէկ մասը։ Մայանսի եւ Քոլոնյի մէջ եւս, նման ընկերութիւններ դադրեցուցին աշխատանքը։

. Անգլիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը արդէն հասած են Պերլին։ Իրենց տեսակցութիւններու մասին, տակաւին որեւէ տեղեկութիւն չկայ։

Ամերիկեան նախարարը Սթիմսըն որ արդէն Պերլին կը գտնուի, տեսակցութիւն մը ունեցած է Գերմանիոյ պատերազմական նախարարին հետ։ Սթիմսըն պնդած է որ Գերմանիա զիջումներ ընէ զինաթափութեան հարցին մէջ։

Փարիզի խորհրդային դեսպանը

Գրեր էինք թէ Փարիզի բոլշեւիկեան դեսպանը Տովկալեւսկի հրաման ստացած է վերադառնալու Մոսկուա եւ թէ անոր տեղ պիտի նշանակուի Սթոքհոլմի դեսպանուհին։ Այս լուրը հերքուեցաւ եւ ըսուեցաւ թէ Տովկալեւսկի երեք ամսուան արձակուրդով պիտի մեկնի Կովկաս եւ արձակուրդէն վերջ կրկին պիտի վերադառնայ իր պաշտօնին գլուխը։ Այս լուրն ալ կը հերքուի սակայն։

Ռիկայէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, Մոսկուայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ զրոյց կը շրջի թէ, հակառակ հերքումներուն, Տովկալեւսկի այլեւս չպիտի վարէ Փարիզի խորհրդային դեսպանութիւնը եւ թէ հաւանաբար անոր տեղ պիտի նշանակուի Ռիքոֆ։ Փարիզի դեսպանութեան թեկնածու կը նկատուին նաեւ Չիչերին կամ Քրէսթինսկի։

Ռուսիոյ պարտքերը Անգլիոյ

Խորհրդային Միութեան արտաքին գործավարը Լիտվինոֆ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մոսկուայի անգլիական դեսպանին հետ։ Տեսակցութիւնը դարձած է Ռուսիոյ նախապատերազմեան պարտքերու շուրջ։ Ռուսիա տրամադիր է եղեր կարգադրելու այս պարտքերէն մաս մը, եթէ անգլիական կառավարութիւնը հաւանի երկար պայմանաժամով փոխատուութիւն մը ընել։

Այս առաջարկը ցարդ ընդունուած չըլլալով, բանակցութիւնները դանդաղ կ'ընթանան։

ՅՈՒՆԱՀԱՅԵՐՈՒ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Միտիլիի, Ռէթիմնոյի եւ Սելանիկի ոստիկանական իշխանութիւնները պահանջած էին ազգային մարմիններէն Հայերու մանրամասն արձանագրութիւնները։ «Նոր Օր» կը տեղեկանայ թէ Վօլոյի եւ Սիթիայի ոստիկանական իշխանութիւններն ալ նման պահանջ ներկայացուցած են ազգային մարմիններուն։

Ժողովուրդը մտահոգ է եւ կ'ուզէ գիտնալ պատճառը արձանագրութիւններուն։

Ի ՊԵՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

1.— «ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ»

Երբ նոր գրել սկսայ, ինծի համար ալ մասնաւոր հրապոյր մը ունէր այս բառը, — «հասարակական»՝ կը նախընտրէի իբրեւ «յեղափոխական» բառ։

Փորձառութիւնը ցոյց տուաւ որ բառը շինծու ապրանք է՝ կեղծ դրամ։ Եւ ամէն բանի կը ծառայէ, բացի բուն իմաստէն։

Արդարեւ, Կովկասէն եկած ըլլալով, տեղին վրայ կը գործածուի հետեւեալ չորս իմաստներով, — 1. Հանրային (հասարակական *կարծիք*, հասարակական *գործ կամ գործիչ*).— 2. Հանրօգուտ (Հասարակական *շինութիւններ* — Travaux publics).— 3. Հրապարակային (Հասարակական *դաստիարակութիւն*). — 4. Ընկերային (Հասարակական *երեւոյթ*)։

Միայն գլխաւորները կը յիշեմ, Տակաւին կը գործածուի զանազան առումներով։ Տեղի անտեղի։

Ուրեմն, չորս ճշգրիտ, բացորոշ բառ ունինք, մէկ անորոշի դիմաց։

«Հասարակական»ը շինուած է հասարակութիւն *բառէն, որ Կովկասի մէջ կը նշանակէ ընկերութիւն* (la société)*, մեր մէջ՝ հանրութիւն։ «Սօֆիայի հայ հասարակութիւնը»* (la Communauté)*, Կովկասեան առումով ալ կ'ըսեն՝* հասարակագիտութիւն, հասարակագիտական (sociologie, sociologique = *ընկերաբանութիւն, ընկերաբանական)։ Տակաւին կայ, թերթերու ճակատը,* հասարակական, *որ կա՛մ կը նշանակէ մեր հասկցած «ընկերային»ը* (social)*, կամ ոչինչ։*

Տակաւին ուրիշ խնդիր՝ բառին կազմութեան անճաշակ եւ հակագիտական հանգամանքը։

2.— «ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ»

Մաքսանենգութիւն մը այս ալ.— «Դրութիւնը խառնակ է»։ «Դրութիւնը կրիտիկական է»։

Ըսել կ'ուզեն՝ կացութիւնը՝ (La situation)*։ Կը գործածուի նաեւ «վիճակ»ի փոխարէն,— «Հիւանդին դրութիւնը» (վիճակը*—état)*։*

Դրութիւնը, *բուն իմաստով սիստէմ է (Ջղային դրութիւն, վարչական դրութիւն)։*

«Կրիտիկական»ն ալ, որ չափազանց տարածուեր է շնորհիւ տիրող անհոգութեան, critique*ն է = տագնապալի՝ Կը թարգմանուի նաեւ «ճգնաժամային», աւելի ծանր պարագաներու մէջ.*

Վերջերս թերթ մը la situation est critique*ը թարգմանած էր— «Կացութիւնը* քննադատական է!!!

ՎԱՀԷ

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԷՋ

Երուսաղէմէն անգլիական թերթի մը թղթակիցը կը գրէ թէ Դամասկոսի պանդոկներէն մէկուն սրահին մէջ, անծանօթներ ձեռնառումբեր պայթեցուցին։ Սրահին մէջ էին անգլ., գերմանական եւ սպանիական հիւպատոսները, իրենց քարտուղարներուն հետ՝ վիրաւոր չկայ։

Հիւպատոսները բողոքած ըլլալով կառավարութեան, ձերբակալուեցան 19 երիտասարդներ, որոնց 12ը ելեկտրական եւ հանրակառքի ընկերութեան դէմ կազմակերպուած պոյքոթի կոմիտէին անդամ են՝ Ձերբակալուածներէն չորսը համալսարանի ուսանողներ են՝

ՓՈՐՁԵՆՔ ՃԱՆՉՆԱԼ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԻԲՐԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՈՒԺ

Վերջին յօդուածի մը մէջ, յիշելով անցանք Ռուսիոյ զինուորական ուժի հսկայ մթերքին վրայէն եւ թուեցինք զինուորական ու մարտական կազմակերպութիւնները, որոնք Ռուսիոյ կուտան անհուն զօրանոցի մը տեսքը։

Պէտք չէ մոռնալ սակայն եւ մանաւանդ «կոմսոմոլ»ները (երիտասարդ համայնավարները) զորս մասնաւոր գուրգուրանքով կը խնամէ բոլշեւիկ ղեկավարութիւնը։

Աւելորդ չէ կրկնել թէ Ռուսիա՝ փրկելէ վերջ իր բոլշեւիկեան գոյութիւնը՝ առաջին օրերու վերիվայրումներէն եւ վտանգներէն, գիտցաւ ամուր բռնել պարանը որ պիտի կրնայ թերեւս զինք առաջնորդել դէպի ցամաք։ Առարկայական դատողութիւնը չի կրնար ժխտել թէ Ռուսիա՝ իբր բոլշեւիկեան վարչաձեւ՝ իր յատուկ ըմբռնումներով, կազմակերպութիւններով, կարգուսարքով եւ աշխարհի մնացեալ մասին հանդէպ իր ըմբռնումներով, նոր է որ կը կազմակերպուի յաջողութեամբ եւ եթէ կայ իրօք բոլշեւիկեան վտանգ մը աշխարհի համար, վաղն է որ իր ամբողջ սաստկութեամբ պիտի կրնայ աչաբեկել քաղքենի մարդկութիւնը։ Բոլշեւիկեան ղեկավարութիւնը լաւ ըմբռնած է նոր վարչաձեւի պահպանման եւ ամրապնդման հիմնական պայմաններէն մէկը, ամբոխներու դաստիարակումը՝ ուղուած ուղղութեամբ։ Մէկ կողմէ չափահասներու մտքէն ու հոգիէն քանդելով մէկտեղ հին օրերու մնացորդ ըմբռնումներն ու զգացումները, կը ջանայ զանոնք տոգորել նոր վարչաձեւի յատուկ բարոյական ու քաղաքական վարդապետութիւններով։ Եւ այստեղ արդէն, շատ հարցերու մէջ՝ դիւրութեամբ կը շահագործէ ամբոխային բնազդական համակրութիւններ։ Իսկ միւս կողմէ, ամբողջ ուշադրութեամբ կը հետապնդէ նորահաս սերունդի դաստիարակութիւնը՝ համաձայն բոլշեւիկեան ըմբռնումներու։ Ու կը ջանայ հետզհետէ հասցնել բուն բոլշեւիկ տիպարը եւ հող է որ կը փնտռէ իր գոյութեան փրկութիւնը։

Եւ այս նկատումով ալ ուժ կուտայ երիտասարդ համայնավարական կազմակերպութիւններուն։ Կոմսոմոլները ամբողջ Ռուսիոյ մէջ կը համրեն մօտ 5 միլիոն անդամներ ու կը գործեն բոլշեւիկ ղեկավարներու անչալուրջ հսկողութեան տակ։

Կոմսոմոլներու վայելած առանձնաշնորհներուն մասին ահա թէ ի՞նչ կը գրէ օտար իրազեկ մը.—

«Ամէն միջոցով, «անդրանիկները» «ճիները» կը ջանան այս երիտասարդութեան մտքին մէջ խարսխել թէ իրենք են,—երիտասարդ համայնավարները—որ իրենք զիրենք պէտք է նկատեն ռուսական հողին, հարստութիւններուն ապագայ եւ ամենազօր տէրերը։

Իրօք երիտասարդ համայնավարներու ներկայացուցիչները իշխանութեան մէկ մասը դրապէս կը բաժնեն կուսակցութեան հետ եւ ներկայացուցիչներ ունին կարմիր բանակի բազմաթիւ միութիւններուն, ինչպէս նաեւ ամէնէն կարեւոր ճարտարարուեստներուն եւ խորհրդային գործարաններուն մէջ։ Ու նաեւ երիտասարդ համայնավարներէն է որ կ'առնուին համբաւաւոր հարուածային ջոկատները, զորս ատենը մէյ մը կը ղրկեն գիւղերը ուժ տալու համար տեղական իշխանութիւններուն, որոնց պաշտօն յանձնուած է խլել գիւղացիներուն ցորենը, հաւաքել տուրքերը, ընչազրկել կուլակները կամ բռնութեամբ իրագործել երկրագործութեան համայնացումը։ Ու նաեւ, երիտասարդ համայնավարական խումբերն են որ ցրուած երկրին զանազան կողմերը, կը հսկեն դաշտերու մէջ ցանքին, անոնք են որ կը հրամայեն հաւաքական ագարակներուն։ Ամէն տեղ, գործարանին թէ արհեստանոցին մէջ, անոնք, ի շահ համայնավար պետութեան, անզգամ բռնակալութեամբ այս գործատէր պետութեան, կը լսեն, կը տեսնեն, կը զարնեն։»

Իսկ բոլշեւիկ ղեկավարները, ինչպէս ըսինք, ջանք չեն խնայեր զինուորական կազմակերպութեան մը երեւոյթը տալու այս Միութիւններուն, մինչեւ որ անոնք դառնան իսկական բանակներ, կազմ ու պատրաստ կռուի, օժտուած զինուորական անհրաժեշտ կրթութեամբ եւ ամէն գործիքներով։

Պարզ է սակայն թէ նիւթական միջոցներու եւ պատերազմական նիւթեղէնի արտադրութեան պակասը, առ այժմ թոյլ չի տար որ Ռուսիա կարենայ լրիւ օգտագործել մարդկային իր անսպառ մթերքը։ Այս տեսակէտով, Ռուսիա չի կրնար անշուշտ, գերազանցել քաղքենի մեծ պետութիւնները։

Սակայն, կը բաւէ հետեւիլ օրուան լուրերուն, հաստատելու համար թէ Ռուսիոյ ամբողջ ճիգերը կը ձգտին այդ պակասը լրացնելու։ Հնգամեայ ծրագիրը որ յամառօրէն կը հետապնդուի, աշխարհի հետաքրքիր աչքերուն առջեւ, իր էութեամբ ու ձգտումներով ռազմական լայն յատակագիծ մըն է։

Բոլշեւիկ ղեկավարները յաճախ փաստեցին թէ գիտեն վարպետօրէն հետապնդել մէկ կողմէ՝ մտածուած ու մշակուած յղացումներ, միւս կողմէ՝ բռնել ամբոխներու սանձը՝ բռնութեան եւ կրկնուած թելադրութիւններու օժանդակութեամբ։ Մինչ մէկ կողմէ, միլիոններու աշխատանքի ուժը կը ճկէ հնգամեայ ծրագրին իրագործման, անով ապահովելու համար նաեւ մանաւանդ երկրին ռազմական արտադրութեան կազմակերպումը, միւս կողմէ չի դադրիր մարտականացնելէ ամբոխային հոգիները, անընդհատ գրգռութիւններով։

Տարին քանի մը անգամ հնարուած արտաքին զինեալ միջամտութեան առասպելները՝ կը ծառայեն շոգիի վրայ բռնելու ռուս դիւրաբորբոք հոգիները եւ զանոնք ատելութեամբ լեցնելու ընդդէմ օտարին, որ աւելի թշնամի է այս օրուան քան երէկուան, ցարական Ռուսիոյ. բայց միշտ թշնամի է։ Օտարին ներկայացումը վարպետօրէն կատարուած՝ անհրաժեշտ բեմադրութիւններով, յաջողութեամբ կը ծառայէ իր նպատակին։

Ահա հատուած մը «Իզվեստիա»էն բոլշեւիկ պաշտօնական բերանը.— «Խորհրդային Միութեան դէմ, յարձակման մը պատրաստութիւնը իրողութիւն մըն է զոր չէ կարելի ծածկել։ Դրամատիրական աշխարհը պատերազմէն յետոյ ստեղծեց վիթխարի բանակներ եւ կը ջանայ հետզհետէ զանոնք օժտել աւելի կատարելագործուած միջոցներով։ Մեր գործը պիտի ըլլայ ուրեմն խորհրդային բանակներուն տալ աշխարհի լաւագոյն բանակներուն ունեցած միջոցները։ Դեռ աւելին, մեր բանակներուն պէտք է տանք աւելի կատարելագործուած միջոցներ»։

Իսկ այս աւելի կատարելագործուած միջոցներուն տիրանալու համար, անհրաժեշտ է ուժ տալ ճարտարարուեստին, յաջողցնել հնգամեայ ծրագրի հետապնդումները։ Ինչ որ կը կատարուի։

Մանր ճարտարարուեստը որ ամէնէն անհրաժեշտն է ռազմական պատրաստութեանց համար, հետզհետէ կը կատարելագործուի։ 1930ին մանր ճարտարարուեստը կը ներկայանայ հարիւրին 30 յաւելումով, բաղդատմամբ 1929ի, մինչ թեթեւ ճարտարարուեստը կ'արձանագրէ միայն հարիւրին 13ի յաւելում։ Եւ ահա քանի մը թիւեր որոնք ցոյց կուտան Ռուսիոյ ճիգերուն չափը։ Հնգամեայ ծրագրի իրականացման համար, բոլշեւիկները ծախսեցին 1929ին 1 միլիառ 859 միլիոն րուբլի. 1930ին՝ 3 միլիառ 975, իսկ 1931ի համար նախատեսուած է 5 միլիառ 500 միլիոն։

Քաղքենի մեծափարթամ ու անճարակ աշխարհի բաց աչքերուն առջեւ, Ռուսիա կը պատրաստուի վաղուան ճակատագրական բախումներուն։

Մ. Ն.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Եւրոպայի սրտին վրայ յայտնուող ամէն երեւոյթ, քիչ մը ամէն երկրի քաղաքականութեան համար շահեկան է ընդհանրապէս։ Իսկ մասնաւորապէս կը շահագրգռէ Ֆրանսան, անհերքելիօրէն։ Վերջապէս Գերմանիա իբրեւ պարտեալ, պարտաւոր է հատուցանել այն տհագին վնասները զորս պատերազմը պատճառեց, աւերակի վերածելով շէն գիւղերն ու քաղաքները ամբողջ սահմանի երկայնքին։ Նոյն երկիրներու միջեւ 1871ին պատահած տուգանքի հարցը կարգադրուած է միւս կողմին ուղղամիտ վճարումով։ Պիզմարք պահանջեց եւ ստացաւ այն ատեն հինգ միլիառ ոսկի ֆրանք եւ աւերակ երկիր մը չունէր վերաշինելիք, այլ պարզապէս շինեց, ծաղկեցուց Գերմանիան։ Այսօր երբ պարտականը Գերմանիան է, չափ ու կշիռն ալ փոխել կ'ուզեն եւ հակառակ հանդիսաւոր խոստումներու եւ ստորագրութեանց, երբեմն, ոչ աւելի ուշ քան վեց ամիսը անգամ մը երեւոյթներ կը պարզուին, որոնք առնուազն մտածել կուտան պատասխանողիր մարդուն թէ իսկապէս դարերուն հետ բարքերն ալ փոխուած են... Այո՛, ժամանակը ուրիշ փիլիսոփայութիւն բերած է մարդոց. մարդիկ պէտք չեն համարեր նեղուիլ չկրցած բանին համար կ'ըսեն,— չենք կրնար. ճարը դո՛ւք խորհեցէք։ Եւ առնելիքաւորը կը մնայ մտատանջ՝ պարտաւոր կարծես երկու կողմին համար խորհելու, իսկ տալիքաւորը կը շարունակէ անհոգ՝ իր ճամբան...

Ծանօթ է որ հատուցումները վերջ ի վերջոյ վերածուած են Եընկի ծրագրին, որուն համաձայն Գերմանիա երկար ատեն որոշ վճարումներ ընելով պիտի հատուցանէ պատերազմական տուգանքը։ Իրաւ է որ այն ատեն շատ հակառակորդներ կային, Գերմանիոյ մէջ, այդ ծրագրին գործադրութեան, բայց պատասխանատու մարմինները ընդունած էին զայն, իբր նուազագոյն չարիք։ Մինչ այս մինչ այն, անցեալ տարուան սեպտեմբերի երեսփոխանական ընտրութիւնները ցոյց տուին ապշեցուցիչ պատկեր մը — շահեցան այն կուսակցութիւնները, որոնք կը խոստանային առաջին հերթին...չտալ։ Ուրեմն պարզ էր. գերման ժողովուրդէն մեծ մաս մը մէկդի դրած ամէն բան, կ'ուզէր նոր մարդիկ, որոնք կարենային ազատել զինքը այդ բեռէն։ Եւ իրականութիւնը ցոյց տուաւ որ փոքրիկ տարբերութիւններով, միւս կուսակցութիւններու քաղաքական գործիչներն ալ նոյն բանին կը ձգտին. անուններն ու ներքին շահերը միայն զանազանեն։ Իսկ բուն խնդիրը «ի՞նչպէս»ին վրայ էր։ Ահա այդ «ինչպէս»ն է որ դեռ չէ գտնուած եւ կը ստիպէ ատեն ատեն նոր երեւոյթներ մէջտեղ բերել։

Հեռագիրները հաղորդեցին արդէն ամբողջ անցուդարձը, բայց համառօտ արձանագրենք թէ ինչ է պատահածը։

Շնորհիւ որոշ երաշխիքներու, շահու եւ տոկոսի բարձր սակին, Գերմանիա մուտք գտած էր մօտ ութ միլիառ մառքի օտար դրամագլուխ, բայց միշտ կարճ պայմանաժամով։ Գերմանիոյ ներքին իրադարձութիւնները, այլ մանաւանդ երեսփոխանական ընտրութիւններուն արդիւնքը, պղտորեցին օտար դրամատիրութեան տրամադրութիւնը դէպի Գերմանիա։ Դրամագլուխները քաշուեցան կամաց կամաց։ Նոյնիսկ գերման քաղքենին եւ միջակորեարը իր դրամը մասամբ փոխադրեց օտար երկիր՝ Զուիցերիա եւ Անգլիա, Ռայխսպանքէն վերցնելով մեծ քանակութեամբ օտար դրամի կամ ոսկիի պահեստ։ Գանձային նախարար Տիթրիխ կը հաշուէր մօտ չորս միլիառ մառքի օտար դրամագլուխ արտասահման անցած։ Եւ որովհետեւ այս գործառնութիւնները մեծ մասով «Դարմշթեթըր ունդ Նացիոնալ» դրամատան միջոցով կը կատարուէին, իսկ Ռայխսպանքը որ կարգին չէր ուզեր այլեւս «այս փախուստը» դիտել, վճարումները կանգ առին։ Ժողովուրդը յուզումի մատնուեցաւ. ժամերով պոչ կը բռնէին դրամատուններու եւ խնայողական սնտուկի մասնաճիւղերուն առջեւ եւ իրենց ձգած դրամը չէին կրնար վերստանալ։ Իրարանցում։ Սակարանի փակում։ Դրամատուններու երկու օրուան գոց պահելը. Նոր օրէնքներու հրատարակութիւն եւն. եւն.։ Ռայխսպանքի տնօրէն Տոքթ. Լութեր շատ տեղ գնաց, բայց վերադարձաւ ձեռնունայն։ Հուվըր մերժեց նոր վարկ բանալ, վերջին յոյս մըն ալ ի դերեւ հանելով։ Ռայխսպանքը որոշեց մէկ միլիառ դրամ կորել ոսկիի պահեստը 30 առ հարիւրի իջեցնելով, մինչ առաջ կտրած դրամին դէմ 40 առ 100 ունէր։ Դրամատունները բացուեցան միայն գործաւորողչէք եւ կարեւոր պետական վճարումներ դիւրացնելու համար. Նոյնիսկ չեքով կարելի չէր գործառնութիւն ընել։ Իսկ օտար դրամ գնել անկարելի է գրեթէ, Ռայխսպանքին միջոցով, եւ ունեցողը պէտք է յայտնէ թէ ո՛ւր եւ ո՛րքան ունի եւ ի հարկին պէտք է տրամադրէ Ռայխսպանքին...։ Մամուլի ազատութիւնը սահմանափակուած է. պետական հրամաններն ու յորդորները պէտք է Ա. էջերուն վրայ հրատարակուին։

Հակառակ այս բոլորին, Գերմանիոյ մէջ քիչեր են որ ուղղակի կը հաւատան մառքին անկման։ Ռայխսպանքը ամէն միջոցի դիմած է զայն հաստատուն պահելու։ Իսկ Պրիւնինկի եւ Քուրցիուսի Փարիզ-Լոնտոն այցելութեան արդիւնքին ամէն ոք անձկութեամբ կը սպասէ։ Յուսա՛նք մե՛նք ալ որ վերջ մը տրուի այս իրարանցումներուն եւ իսկական խաղաղութեան դաշինքներ կնքուին մանաւանդ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ։

Բացայայտ է որ պարտադրեալ դաշինքները երկար կեանք չեն կրնար ունենալ, ոչ ալ լաւ հետեւանք։ Գերման ժողովուրդին ձեռքէն առնուած են մանաւանդ իր ապրելու կարելիութիւնները, որոշ շուկաներ եւ բացարձակ իրաւունքներ։ Եւ եթէ հիմնական փոփոխութիւններ չմտնեն այս երկու դրացի ժողովուրդներու յարաբերութեանց մէջ, եղածը կարկտանի վրայ կարկտան պիտի ըլլայ, եւ սպասուած խաղաղութիւնը դեռ պիտի ուշանայ...

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՏԱԼԻՆԻ ԾՐԱԳՐԻՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ստալինի արտասանած ճառը յունիս 23ին, որ ժամանակաւոր կերպով կը վերջացնէր շաբաթական հինգօրեայ աշխատանքի դրութիւնը, շփոթութեանց տեղի տուած է Ռուսիոյ մէջ։ Երեք կարգի աշխատանքի շաբաթներ կան ճարտարարուեստի մէջ, 5, 6 եւ 7 օրով։ Ու կարգ մը գործարաններու մէջ կը շարունակեն աշխատցնել գիշեր ցերեկ։

Միւս կողմէ, համաձայն Ստալինի վերջին որոշումներուն, խորհուրդները հրահանգած են աշխատցնել 1 միլիոն 600,000 կիներ, ճարտարարուեստի կարգ մը ճիւղերուն մէջ՝ այրերու տեղը բռնելու համար։

ՌՈՒՍԻՈՅ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐԸ

Ռուսիա կը շարունակէ յանձնարարութիւններ տալ գերմանիոյ, Յունիսի ընթացքին տուած է 185 միլիոն մառքի ապսպրանք։

Յունուարի 1էն սկսեալ գերմանիոյ տրուած ապսպրանքներու գումարը կ'անցնի 500 միլիոն մառքը։

— 1931ի առաջին վեց ամիսներու ընթացքին, Անգլիայէն Ռուսիա ղրկուած պատերազմական նիւթերու արժէքը կը գնահատուի 73000 անգլիական ոսկի,

ՀԱՄՐԱՆՔ ԵՒ ՈՐԱԿ

(Շար. Շաբաթ օրուան թիւէն եւ վերջ)

«Օսմանեան հիւպատոսը լուր տարածեր է որ իբր թէ Հայերը զարհուրելի անգթութիւններով վարուեր են քիւրտ կանանց ու երախաներուն հետ... Ես հոս բացորոշ կը յայտարարեմ, որ այդ պնդումները սուտ են»...

Միւս կողմէ Բրիտ. կառավարութեան «Կապոյտ Գիրքը», որ տեղեկութիւններ կը ստանար իր մասնաւոր միջոցներով, հետեւեալը կը գրէ (տեղեկագրողն է Պարսկաստանի անգլ. ընդհ. հիւպատոսը).

«Արշաւախումբը, որու յուսահատ սխրագործութիւնը հաղորդեցի ձեզ, կը կազմեն բարեկիրթ եւ ընդհանրապէս շատ յարգելի շրջաններէ եկած երիտասարդներ» (Blue pook 1897):

«Պանք Օթոման»ի եւ Սամաթիոյ դղրդագին անցքերու օրերուն արեւմտեան մամուլը լեցուն էր ոգեւորիչ, հայ ազգային ինքնասիրութիւնը շոյող արտայայտութիւններով։ Եւրոպան կարծէք նոր միայն կը համոզուէր, որ հայ ազգը չէր բաղկացած միայն գուեհիկ, արծաթամոլ սարաֆներէ, չարչիներէ, որ կայ նաեւ անձնազոհ ու պատուախնդիր, իր ցեղի ազատութեան համար պայքարող ռազմիկներու փաղանգ մը,— ռազմիկներ՝ որոնց ազնուութիւնն ու գաղափարականութիւնը վեր է ամէն կասկածէ։

Տեսէք, թէ ի՛նչ կը գրէր Պանք Օթոմանի դէպքերուն ականատես եւրոպացի մտաւորական մը, նոյնինքն առողջապահական բժիշկը «Ժիրոնտ» նաւի, որ 1896ի օգոստոս 15ին կը բերէր Պանքի մեր տղաները դէպի Ֆրանսա։ Մարդը կը զարմանայ, որ հայ յեղափոխականները դրամ չէին գողցեր իրենց գրաւած ահագին հարստութենէն... (Գիտնալով հանդերձ, որ դեսպաններու միջամտութեամբ իրենց արտօնութիւն տրուած էր մեկնելու իրենց զէնքերով եւ ինչարկէ պիտի չխուզարկուէին...)։

«Այս դիւցազնավէպին ամբողջ պատմութիւնը— կը գրէր մեր ընկերներու ուղեկից բժիշկը Պրիւքսէլի «Էթուալ Պէրժ»ի մէջ— քանի մը տողով անկարելի է տալ։ Փաստ մը միայն կ'ուզեմ արձանագրել. այն՝ որ 17 կորիճներ կատարեալ անձնազոհութեամբ, օր ցերեկով, մայրաքաղաքի կեդրոնում գրաւեցին օսմանեան կայսրութեան ամէնէն կարեւոր հաստատութիւնը, 13 ժամ մնացին այնտեղ, առանց մէկ սանթիմի ձեռք տալու եւ ի վերջոյ ձգեցին Պանքը ամենապատուաւոր ձեւով։ Եւ ահա այդ երիտասարդ հերոսները, այդ առաքեալները մեզ հետ էին 6 օր շարունակ։ Մենք վիճակի եղանք քննելու, գնահատելու զանոնք։ Զինուորականներ այլ պաշտօնեաներ՝ ամէնքս հի... ցած ենք. կը պատուենք, կը սիրե... զանոնք։

***

Նման արտայայտութիւններ շ... կը գտնենք արեւմտեան մամու... մէջ։ Դեռ չենք յիշատակեր ... որպիսի յեղաշրջումն յառաջացու... ցին ռուս, վրացի, թաթար ու ... տարրերու վերաբերմունքին ... կովկասահայ ազատագրական շ... ժումները։

***

Այսպէս ահա կը բարձրանայ հ... յութեան որակը, անոր բարոյակ... պատկերը, հայ անձնուրացներու սխ... րագործութեան շնորհիւ։

Թիւ եւ որակ, ֆիզիքական ... բարոյական ոյժ,— ահա՛ երկու ... րական ազդակներ, որ կը պայմա... նաւորեն ժողովուրդներու վերջնակ... յաղթանակը՝ գոյութեան եւ քաղ... քակրթութեան երկարատեւ ու դժ... ուարին պայմաններուն մէջ։ Եւ ե... կուքեն կարեւորագոյնը, անշուշ... որակ ազդակն է... Բանակի մը հ... բանքը չէ անոր յաղթանակի գլխ... ւոր երաշխիքը, այլ անոր կազ... բուն իսկ հոգին, անձնազոհութիւ... կորովն ու վճռականութիւնը։

Կրկնենք դարձեալ։ Համրան... անհաւասար կորուստներ ունեցա... մեր վերածնութեան պայքարի ը... թացքին (գլխաւորապէս մեծ պատ... րազմի հետեւանքով), թէեւ ան... 60-70 տարի առաջ Հայոց համ... րանքը գրեթէ նոյնն էր, ինչ որ այ... սօր է։

Քանակի կորուստը կուգայ լեց... նելու ընդհանուր հայութեան յար... բերաբար բարձր որակը։ Ազգայի... գիտակցութիւնը, հայրենիքի, պատմ... եւ սրբազան իրաւունքներու գի... տակցութիւնը, անտարակոյս, աւել... խորունկ է այսօր եւ աւելի ծաւա... լուն, քան այն վաղեմի օրերը։

Հայկեան ցեղը պիտի մեռնի, երբ բոլշեւիզմի սանդարամետեան ռեժի... մը յարատեւէ եւ գաղթահայութեան մէկ մասն ալ յիմարօրէն հովանա... ւորէ զայն, սատարելով բոլշեւիկեան քարոզչութիւնը ընդարձակ գաղթ... աշխարհում եւ խոչընդոտ կանգնե... լով «Դաշնակցութեան» առողջ ազգային պրոպագանդին դէմ։

Այն ատեն է, որ պիտի փոշիա... նանք Հրեաներուն պէս եւ պիտի ի... րականանայ լատին միսիոնարի չա... րաշուք խօսքը՝

Gli armeni, nazione vagabonda, senza patria, senza azilo!...

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Ինչպէս գրած էինք, Պէշ Չինարի (Սելանիկ) հայ գաղթականները հրաման ստացած են տեղափոխուիլ, այդ գետինը յատկացուած ըլլալով Ազատ Գօտիի (սերպիական)։

«Հօրիզոն» կը գրէ թէ կարելի եղած է յարմար վայր մը գտնել գաղթականներուն համար.

Կարելի է ըսել թէ, Պէշ Չինարի հայ գաղթականներուն յարմար վայր մը փոխադրութեան խնդիրը մտած է այլեւս իր կարգադրութեան ճամբուն մէջ։

Այս Փարաքէվլիի թաղամասին վերի կողմը գտնուած է շուրջ 40,000 ք. մ. տարածութեամբ ծախու աժան գետին մը, որ գնուելով Ազգ. իշխանութեան կողմէ, պիտի յատկացուի հայ գաղթականներուն։

Այս հողամասի գնման համար անհրաժեշտ կանխավճարը պիտի տրուի այն գումարէն, որ ընտանիք գլուխ 500 դրախմիի հաշուով եւ 340 ընտանիքի համար պիտի գանձուի Ազատ Գօտիի վարչութենէն իբր հատուցում։ Մնացեալ գումարը պիտի վճարուի 20 տարուան ընթացքին։ Հողը պիտի գնուի Թեմ. Խորհուրդի փոխ-նախագահ Պ. կրօն Շամտանճեանի անունով։

Հողին տէրն է Գաղթականական Դրամատունը, որուն հետ անհրաժեշտ սակարկութիւնը եղած է արդէն։

*** Նոյն թերթը իր խմբագրականին մէջ կը մատնանշէ ուշագրաւ երեւոյթ մը (18 յուլիս)

— «Տասն օրէ ի վեր, Բարեգործականի կեդրոնի հրահանգին վրայ, եւ նոյն Միութեան տեղւոյս մասնաճիւղին նախաձեռնութեամբ, արձանագրութիւններ կը կատարուին տեղւոյս Առաջնորդարանին մէջ, հայ գաղթականներու այլուր փոխադրութեան համար իբր նախապատրաստութիւն։

Լուրը, կայծակի արագութեամբ տարածուած ըլլալով ամբողջ համայնքին մէջ, քաղաքէն ու արուարձաններէն հազարաւոր հայրենակիցներ խուժած են արձանագրիչ պաշտօնէային մօտ, պատրաստուելիք ցանկերուն մաս կազմելու համար։ Ցարդ արձանագրուած են մօտաւորապէս երեք հազար երկսեռ հայրենակիցներ, միայն Սելանիկէն։ Համայնքին գրեթէ կէսը։

Ամիսներ, տարիներ տեւող անգործութիւնն ու թշուառութիւնը, մեր բեկարներուն համար ստեղծած են այնպիսի անտանելի վիճակ մը, որ

բնաւ զարմանալի չի թուիր մեզի անոնց աճապարանքը՝ արձանագրուելու եւ օր առաջ, ուրիշ վայր մը փոխադրուելու համար։ Ներկայ պայմաններու ներքեւ, բնակութեան երկարաձգումն մը այս հողերուն վրայ,— ուր գործ գտնելու, աշխատելու եւ ապրելու կարելիութիւնները այնքան դժուարացած են մինչեւ իսկ այս երկրի զաւակներուն համար — դէպի իրական աղէտ մը միայն կրնայ առաջնորդել մեր ուժասպառ տարագիրները, որոնք բնաւ չունեցան վաղուան ապահովութիւնը եւ առօրեայ ներկան քաշկռտեցին ծայր աստիճան դժբախտ կացութեան մը մէջ։ Կարելի չէ ընդերկար համբերել, երբ դանակը ոսկորին հասած եւ ոսկորն իսկ անցած է։ Եւ երբ փոխադրութիւնն է եւ առաքումը այսպիսի վայր մը, ուր այսօրուան մղձաւանջը միանգամընդմիշտ պիտի կրնայ փարատիլ։»

ԱՄԵՐԻԿԱ

Ամերիկայի մէջ կը գործէ կարմիր խաչ մը, «պետական» տիտղոսին տակ ապաստանած։ Ռամկավարները կ'ուզեն իրենց ափին մէջ պահել զայն։ Հօկն ալ իր կարգին կը ճգնի շերտաւորել։ Եւ տարին տասերկու ամիս կռիւ կայ։

«Բանուոր», Ամերիկայի հայ բոլշեւիկներուն թերթը, կը գրէ վերջին թիւին մէջ (11 յուլիս), ժամանուր հեռագրով.—

ՊՈՍԹՈՆ, յուլիս 6.— Տոքթ. Յովսէփեան ճեղքուած առաջ բերաւ Պ. Կարմիր Խաչի 11րդ Համագումարին մէջ։ Յետադիմական առաջնորդները անկարող ըլլալով ճնշել Խորհր. Հայաստանի բարեկամներու բողոքը, ոստիկանութիւն հրաւիրեցին։ Խորհր. Հայաստանի հաւատարիմ պատգամաւորները ոգեւորութեամբ եւ երգելով կը շարունակեն ժողովը Էմպեսետոր սրահին մէջ։

ՊՈՍԹՈՆ, յուլիս 5.— Պ. Կարմիր Խաչի 11րդ Համագումարը բացուեցաւ յուլիս 4ին, Անի (Ռամկավարներու) սրահին մէջ։ Պ. Կարմիր Խաչի յետադիմական առաջնորդները Ռամկավար կուսակցութեան հրահանգներով ամիսներ առաջ պատրաստուեր էին, տիրացու Սիսակ Նալպանտեանի միջոցաւ եւ Կեդր. Վարչութեան նամակներով ցուցմունքներ տալով ընտրուելիք պատգամաւորներու մասին։

Հակառակ այս դաւադրութիւններուն՝ պատգամաւորներու մեծամասնութիւնը Խորհ. Հայաստանի հաւատարիմ ըլլալու պարագան շփոթութեան մատնեց Պետ. Կարմիր Խաչի ռամկավար եւ յետադիմական առաջնորդները, որոնք երեք անգամ ջանացին ճեղքուածք առաջ բերել համագումարին մէջ, սակայն Խորհ. Հայաստանի բարեկամ պատգամաւորները տեղի չտալով արգիլեցին իրենց այդ փափաքը։

Տօքթ. Յովսէփեան՝ կազմակերպութեան ներկայացուցիչը, անաչառութեան դիմակով կը վարէր ռամկավար առաջնորդներու հրահանգները, որոնք վերջին պահուն հեռագրով Պոսթոն հրաւիրուած էին։

«Հայրենիք» հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ այս «սիրալիր գործակցութեան» մասին.

—Ամբողջ երեք օր ժողովներ կը գումարուին ու կը փակուին, սակայն, օրակարգի հարցերէն ոչ մէկը կարելի կ'ըլլայ սեղանի բերել։ Ամէն անգամ որ ռամկավար տիկին մը փորձեր է խօսք առնել, Հօկեաններու պոռչտուքին, աղաղակներուն, ծաղրանքներուն արժանացեր է։ Հօկին անդամուհիները նոյն ընդունելութիւնը գտած են ռամկավարներու կողմէ։

Վերջապէս Տոքթ. Մ. Յովսէփեան, Պետական Կարմիր Խաչի կեդրոնի անդամներէն, կը յայտարարէ որ պէտք է բաժնուին, որովհետեւ երկու հատուածները իրար չեն հասկնար եւ հասկնալ ալ չեն ուզեր։

Ասոր վրայ կը սկսի կռիւը, ծեծ ու փետ, ծաղրաշուք, հայհոյութիւն։ «Պայքար»ի խմբագրական եւ վարչական կազմերը կը միջամտեն, բայց Հօկեանները ճարպիկ կը գտնուին ու կը թռցնեն դիւանի բոլոր թուղթերը, եւ գանձը— մօտ 2000 տոլար— որ պայուսակի մը մէջ կը գտնուի եղեր, եւ կ'երթան իրենց առանձին ժողովը կ'ունենան, իսկ ռամկավարները թրջած հաւի նման կը մնան իրենց սրահին մէջ, կը դիմեն ոստիկանական միջամտութեան։ Ոստիկաններ կուգան. եւ կատարուածը *իմանալով ուսերնին կը թօթվեն* — It is not our business — (մեր գործը չէ) ըսելով կը հեռանան։

Ռամկավարները ժողովարարական աճպարարութիւններով յաջողած էին կեդր. մարմինը իրենց ձեռք պահել ամէն տարի եւ չաղչաղ ռոճիկներ կապել իրենց ընկերներուն, իբրեւ գործիչ-քարտուղար եւայլն։ Հօկեանները կը գանգատին, որ Կարմիր Խաչի ռամկավար գործիչը մէկ տարուան մէջ 3,200 տոլարի ծախս ներկայացուցած է եւ «Պայքար»ի վարչութիւնը մէկ տարուան մէջ 1800 տոլար գանձած է Կարմիր Խաչի ծանուցումներուն համար։

Հօկեաններու համբերութիւնը հատած էր ռամկավարներու հանդէպ, եւ անոնք վճռական կերպով եկած էին վերջ դնելու ռամկավար տիրապետութեան։

ԿԱՄՈՒՐՋ ՄԸ ՕԴԸ ԿԸ ՀԱՆԵՆ

Պելկրատէն տրուած լուրի մը համաձայն, այն պահուն որ կառախումբը կ'անցնէր Վրանժա-Սքոբիէն (Սերպիա) անծանօթներ օդը հանեցին կամուրջը։ Կառախումբը լեցուն էր ճամբորդներով։ Վայրաշարժը եւ բազմաթիւ վակոններ գետն ինկան։ Մանրամասնութիւնները կը պակսին։ Զոհերու թիւը մեծ է։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՇՈՒՐՋ

Ազգ. ժողովի մէջ տնտեսական պիւտճէի քննութեան առթիւ, Էսքիշէհիրի երեսփոխան Էմին պէյ խօսք առնելով քննադատեց այն ձեւը, որով Ռուսերը Թուրքիա կուգան եւ ապրանք կը գնեն։

«Եթէ Ռուսերը իրապէս բարեկամ են մեզի, թող բարեկամի պէս շարժին։ Ռուսերուն հետ առնելիք-տալիք ապրանքները հիմակուընէ պէտք է պատրաստել, նկատի առնելով մեր երկրին պահանջները։

Յետոյ բեմ բարձրացաւ տնտեսական գործավար Մուսթաֆա Շէրիֆ պէյ եւ երկար ճառով մը մանրամասն բացատրութիւններ տուաւ երկրին տնտեսական վիճակի մասին։

Գործավարը մասնաւորաբար շեշտեց թէ, վերջին տարիներու ընթացքին, ժողովուրդը կարեւոր գումարներ պահ դրաւ Թրքական դրամատուններու մօտ։ Գովեստով յիշեց անտառի, հանքերու մշակութեան եւ նաւարկութեան մէջ կատարուած զարգացումը։

Խօսելով արտածման մասին, գործավարը ըսաւ ի մէջ այլոց. «Արտասահմանի տագնապին պատճառաւ, այս տարի մեր արտածումը 7 միլիոն ոսկի պակաս եղաւ։ Բայց ասիկա հարիւրին 5 համեմատութենէն ալ պակաս է, եւ իրաւունք չունինք ասոր համար մտահոգուելու եւ իրար անցնելու։

Մուսթաֆա Շէրիֆ պէյ յետոյ պատասխանեց Իզմիրի երեսփոխան եւ նախկին արտաքին նախարար Խալիլ պէյի քննադատութեանց։

— Խալիլ պէյ կ'ըսէ թէ խնայողութիւնը լաւ է, բայց կառավարութիւնը անով գոհանալու չէ, քանի որ այդ միջոցը անբաւական է տագնապը փարատելու։ Կը պատասխանեմ թէ կառավարութիւնը հարկ եղած բոլոր միջոցները ձեռք առած է եւ կ'առնէ։

«Գալով փոխառութեան խնդրին, եթէ Խալիլ պէյ կ'ուզէ ըսել թէ օտար դրամագլուխը պէտք է գայ մեր երկիրը, կը պատասխանեմ թէ մեր օրէնքները օտար դրամագլուխին շնորհած են այն բոլոր պաշտպանութիւնները, զորս կը վայելէ Թուրք հայրենակից մը։ Բայց փոխառութիւն ըսելով, Խալիլ պէյ ասոր չակնարկեր։ Օտարը որ դրամ փոխ պիտի տայ, կ'ուզէ գիտնալ թէ ո՞ւր պիտի ծախսուի իր դրամը, այսինքն հակակշիռ կ'ուզէ։

Լօզանի մէջ, երբ քափիթիւլասիոնները կը ջնջուէին, օտարները ըսած են մեզի.«Օր պիտի գայ, այսօր ձեր առածը վաղը պիտի վերադարձնէք»։ Ահա մենք այս վիճակի է որ բնաւ չենք հանդուրժեր։ Առիթ չպիտի տանք որ Լօզանի դաշնագիրը ստորագրողները իրենց ստորագրութիւնը ջնջեն այն փաստաթուղթէն, որով մեր ազատութիւնը երաշխաւորուեցաւ։

⁂ Ազգ. Մեծ Ժողովը Յուլիս 23ին վաւերացուց Թուրքեւխորհրդային առեւտրական եւ բնակութեան դաշնագիրը։

Համաձայն այս դաշնագրին, երկու երկիրներուն հպատակները ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի առաւելութիւնները պիտի վայելեն փոխադարձաբար։ Խորհրդային առեւտրական պատուիրակը եւ իր երկու օգնականները դիւանագիտական առաւելութիւններ պիտի վայելեն, բացի միայն առեւտուրի վերաբերեալ խնդիրներէ։ Իր կեդրոնը պիտի ըլլայ Էնկիւրի մասնաճիւղեր պիտի ունենայ Պոլիս, Իզմիր, Տրապզոն, Մերսին, Էրզրում, Գոնիա եւ Էսկիշէհիր։ Թրքական ապրանքները ազատ անցք պիտի ունենան Կովկասէն, եւ իւրաքանչիւր երկիր պետական երկաթուղիներու նուազագոյն սակը պիտի գործադրէ։ Յաւելուածական պայմանագրի մը համաձայն, Թուրքիա Թուրք առեւտրականներէն ետ կ'առնէ Ռուսիա ապրանք ղրկելու իրաւունքը, եւ ասոր փոխարէն Խորհրդային Միութիւնը յանձն կ'առնէ ամէն տարի 1,500,000 ստերլինի Թրքական ապրանք գնել իր առեւտրական պատուիրակութեան միջոցաւ։ Այս գումարը երկու անգամ աւելի է մինչեւ հիմա եղած գնումներէն։

Վիճաբանութեան ատեն, կարգ մը երեսփոխաններ դիտել տուին թէ դաշնագիրը հազիւ քանի մը օր առաջ քննութեան ղրկուեցաւ, որով ժամանակ չունեցան լայնօրէն ուսումնասիրելու զայն։ Կառավարութիւնը պատասխանեց թէ միջոցներ ձեռք առնուած են վաճառամարտին դէմ։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՕՐԻՆԱԳԻԾԻՆ ԴԷՄ

«Միլլիէթ», Ահմէտ Շիւքրիւ պէյ ստորագրութեամբ խմբագրականով մը դէմ կ'արտայայտուի մամուլի նոր օրինագծին։ «Ճիւմհուրիէթ» ալ կը գանգատի մամուլի օրինագծին խստութենէն։

«Նոր օրինագծին մէջ, — կ'ըսէ յօդուածագիրը — յօդուածներ կան որոնք պարզապէս կը ջնջեն մամուլի ազատութիւնը։ Թերթերու վնասները դարմանենք ըսելով,մամուլի ազատութիւնը կը վերցնենք, ինչ որ հակառակ է Խալք կուսակցութեան սկզբունքներուն։ Եւ կասկած չկայ որ այդ սեղմումները սխալմամբ տեղ գտած են օրինագծին մէջ։

Օրինագծին ամէնէն ծանր տրամադրութիւնը հետեւեալ յօդուածն է.

«Անոնք որ կառավարութիւնը կամ անոր մէկ ճիւղը եւ կամ զանոնք ներկայացնող անձերը հանրութեան առջեւ վարկաբեկող հրատարակութիւններ կ'ընեն, վեց ամիսէն պակաս չըլլալու պայմանաւ բանտարկութեան, եւ 30էն 300 ոսկի տուգանքի կը դատապարտուին»։

Այս առաձգական յօդուածը գրեթէ ամբողջովին կը ջնջէ մամուլի ազատութիւնը։

Օրինակ, եթէ թերթ մը քննադատէ քաղաքապետութիւնը Գաղըգիւղի անպէտ «հալ»ին համար, ուրեմն պիտի դատապարտուի եւ պիտի բանտարկուի։

Մամուլի ազատութիւնը գործնապէս ջնջող տրամադրութիւն մըն է որով, երկրին ամէն կողմը կարելի է դատ բանալ թերթերուն դէմ։ Երեւակայեցէք որ Հէքեարիի մէջ դատ բացուի Պոլսական թերթի մը դէմ։ Այս պարագային, թերթին արտօնատէրը, խմբագրական քարտուղարը եւ խնդրոյ առարկայ յօդուածին հեղինակը պիտի ստիպուին մինչեւ Հէքեարի երթալ։ Եւ յայտնի չէ թէ ո՞րքան պիտի մնան հոն։ Արդ, այս ժամանակամիջոցին ո՞վ պիտի վարէ թերթը, եւ ո՞վ պիտի ստանձնէ պատասխանատուութիւնը»։

⁂

«Եէնի կիւն» ալ, որ «Ճիւմհուրիյէթ»ի իրիկուան տպագրութիւնն է, նոյնպէս կը քննադատէ նոր օրինագիծը, ըսելով որ եթէ ան պիտի կարենայ անհետացնել կարգ մը հրատարակութեանց անպատեհութիւնը, միւս կողմէ պիտի կաշկանդէ Թուրք լրագրութիւնը եւ պիտի արգիլէ անոր զարգացումը։

⁂

Ջէքէրեա պէյ ալ դիտել կուտայ «Սօն Փօսթա»յի.—

Դարձեալ կառավարական թերթերն էին որ ուզեցին լռեցնել ընդդիմադիրները։ Երբ առնուած միջոցները անոնք անգամ խիստ կը գտնեն, ալ պէտք է եզրակացնել որ այդ միջոցները ծրագրուած են զգացումի ազդեցութեան տակ։

Անկարելի է հաւատալ թէ օրինագիծը նոյնութեամբ կրնայ վաւերացուիլ Ազգ. Ժողովէն, որ միշտ առաջապահը եղած է արդիական քայլերուն։

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 21 Յուլիս.— Քաղաքէն վեց քիլօմեթր հեռու, գեղեցիկ ու հայաշատ արուարձան մըն է Պոմոնը։

Թրամուէյի գիծին երկու կողմերը, բարձր ու օդասուն, բաց պարտէզներով շրջապատուած, ցանցառ ու իրարմէ բաժան միայարկ ու երկյարկ տուներու ձեւն ու արտաքին երեւոյթը գիւղին հայկական ըլլալը կը մատնանշեն։ Հարիւրէն երկու հարիւր մեթրի վրայ կան շատ մը հայկական թաղեր, որոնք ամէն տեսակէտով կապուած են Պոմոնին։ Հոս ալ Հայերը ունին սեփական տուներ պարտէզներ, կոկիկ ու գեղեցիկ։

Գաղութը օրէ օր յառաջդիմելու ճամբուն վրայ է։ Երէկուան գործաւորը այսօր արհեստաւոր, վարձակալը սեփական տունի ու խանութի տէր դարձած են։

Գիւղին երկայնքն ի վեր շարուած են իրարմէ անջատ սափրիչի, կօշկակարի, նպարավաճառի տասնեակ մը խանութներ։

Տեղացիներն ալ կապուած են Հայերուն առեւտուրով եւ իրարու հետ համերաշխ ու բարեկամական են։

Հակառակ իր կարողութեան, Պոմոնը չունի դպրոց ու եկեղեցիի սեփական շէնքեր։ Բռնած են վարձու շէնք մը որ զուրկ է ամէն յարմարութենէ եւ կը գործածուի իբրեւ մատուռ եւ մանկապարտէզ։ Այս վերջինը ունի 60-70 աշակերտներ եւ միայն վարժուհի մը։ Դպրոցին շրջանը անցած է։

Պոմոն ունի պատանի եւ երիտասարդ ուժեր։ Բայց զանոնք համախմբելու համար որեւէ շարժում եղած չէ, մտաւորական կամ ֆիզիքական գետնի վրայ։ Գիւղը զուրկ է խանդավառութենէ։

Ոչ մէկ կուսակցութիւն գործնականապէս իր գոյութիւնը կը զգացնէ, բացի Հ. Յ. Դաշնակցութենէ, որ ունի իր Զաւարեան ենթակոմիտէն, եւ իր ժողովներով ու դասախօսութիւններով համակրական մթնոլորտ մը ստեղծած է, ամբողջ գաղութին երիտասարդ սերունդին մէջ։

Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին ներկայացուցիչ ընկեր Պանտիկեանի նախագահութեան տակ, անցեալ շաբաթ երեկոյ խօսեցաւ Բ. Միլտոնեան, ներկայ էին 30է աւելի ընկերներ եւ ընկերուհիներ։ Բանախօսութիւնը անցաւ շատ յաջող, եղան հարց-պատասխաններ։

Անցորդ

ՕԴԱՆԱՒԸ Կ'ԱՅՐԻ

Պոլսէն Պուքրէշ գացող օդանաւ մը վար ինկաւ եւ այրեցաւ Մոքրա գիւղին մօտերը։ 4 ճամբորդներ, օդանաւորդը եւ մեքենավարը այրեցան։

Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, փոթորիկի բռնուած ըլլալով, օդանաւը զարնուած է Պալքաններու վրայ՝ ժայռի մը եւ այս բախումին հետեւանքով վար է ինկած։

ՑԷՓԼԻՆԸ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

Ցէփլինը՝ Պերլինէն մեկնեցաւ դէպի Լենինկրատ, ուր կանգ պիտի առնէ, Սիպերիոյ վրայով դէպի Հիւսիսային բեւեռ մեկնելէ առաջ։

Նաւորդներուն եւ ճամբորդներուն երեք ամիս բաւելու չափ ուտելիք առած է վիթխարի օդանաւը։

Մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնուած են այն պարագային համար որ օդանաւը ստիպուի իջնալ սառի կոյտերուն վրայ, ընդհատելով ճամբորդութիւնը։ 12 բեւեռային վրաններ, լաստանաւեր, յատուկ անկողիններ եւ որսի յատուկ զէնքեր։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

— Է, ընտո՞ր պիտի ըսուի, հարցուց տէր Յուսիկ։

Հրահանգիչը անոր դառնալով, յայտարարեց.

— «Որ օրհնեա զայնոսիկ»ը ուզածիդ պէս ըսէ։ Աստուածը հրէիցն ալ է, հեթանոսացն ալ։ Առաջեալը ասանկ կ'ըսէ։ Բայց «Թագաւորաց»ը եկա՛ւ մի, քիչ մը յոգնութիւն կ'առնես։ Շո՛ւնչ մը, մեղք ես։ Մէյ մը կը հատաս ու կամացուկ մը «քրիստոնէից»ը կը զատես «Թագաւորաց»էն։ Կը հասկնա՞ս ընտոր երկուք կ'ընեն։

— Ճիշդ է, էֆէնտի, ճիշդ է, այդպէս ընելու է, պատգամեց Օգոստինոս էֆէնտին, ցուցամատը միշտ վերամբարձ։ Վիեննայի մեր վերապատուելի հարք ճիշդ այսպէս են ըսած բազմամալեզուեան «որ օրհնեա զայնոսիկ»ին եւ «քրիստոնէից»ին։

— Ապրի՛ս, Օգոստինոս էֆէնտի, ապրիս, աղաղակեց էֆէնտին։ Նայէ՛, անոնք ընտոր խելացի են, քաղաքագէտ են։ Անոր համար է որ գիրենք հանգիստ կը թողուն։

— Կեցցե՛ս, Օգոստինոս էֆէնտի, կեցցես, ձայնեց աշխարհականներու ակումբը, ինքնիրմէ դուրս ելած։

Եպիսկոպոսը լուռ կը միար։ Էֆէնտին քաջալերուած, շարունակեց.

— «Զինուորեալ մանկանց»ին հասա՞ր մի...

— Է՛, հասայ, ըսաւ տէրտէրը հեգնօրէն։

— Հօն, Հռոմէններուն խաչ հանելը կը դարձնես։

— Ես Հռոմ տեսած չունիմ, եւ ոչ ալ անոնց խաչ հանելը գիտեմ, պատասխանեց տէրտէրը, ուսերը վեր թօթվելով։

Պզտիկ ազնուաշուք մը աթոռէն ելաւ ու սկսաւ աջէն ձախ երեսը ետեւէ ետեւ խաչակնքել չընդնշմարուելու չափ արագօրէն։ Ժողովը կը խնդար։

— Իշտէ Հռոմէները ասանկ խաչ կը հանեն, կ'ըսէր։

— Լփոտէ՛, տէրտէ՛ր, լփոտէ։ շարունակեց էֆէնտին։ «Զինուորեալ մանկանց»ը լսուելու չէ։ Հայոց մէջ «զինուորեալ մանկունք» չկա՛յ, չըլլա՛ր։ «Անոնց մանուկը որ զինուորեալ ըլլայ, հապա մեծը ի՞նչ պիտի ըլլայ» կ'ըսեն ետքէն։ «Որ սուր առցէ սրով անկցի». բերաննիս ամուր ամուր ձայնով «զինուորեալ» առնենք նէ, ետքը բերաննիս ալ «զինուորեալ»ով կը զոցեն հա՛։ Զը լսուի, չը լսուի։

— Անանկ է եա՛, անանկ է եա՛, կրկնեց խմբերգը։

Հայաստանցին ա՛լ չդիմացաւ, ոտքի ելաւ ու էֆէնտիին երեսն ի վեր պոռաց.

— Էֆէնտի, էֆէնտի, ա՛լ չափը անցուցիր։ Կրօնականին մէջ եթէ փոխելիք բան մը կայ, հրահանգը սրբազանէն գալու է եւ ոչ թէ քենէ, հասկցա՞ր։

Դիմադարձական այսպիսի դիտողութիւն մը՝ երեսուն տարիէ ի վեր բնաւ չլսուած՝ եւ որ բուռն հարուած կուտար էֆէնտիին գերիշխանութեանը, շուարեցուց ամէնքը, նոյնիսկ եպիսկոպոսը։ Ամէն աչք սրբազանին դարձաւ բողոքաբար։ Անիկա պատուհանէն դուրս կը նայէր, չլսելու զարնելով, բայց սրտէն զգացած գոհունակութիւնը դէմքին վրայ կը ցոլար։

— Սրբազանը ե՛ս եմ, ես, գոռաց էֆէնտին։ Նորին Վեհափառութիւնը նուաստս կը ճանչնայ այս գեղին պատասխանատու։

—Հրամանքդ,ըսաւ տէրտէրը, ձեռքը պնակներուն երկնցնելով, մինակ ասոնց կը խառնուիս, տաճարին մէջն ալ, շա՛տ շա՛տ, խսիրին ու մինտէրներուն։ Լուսարարը քենէ վեր է։ Անիկա աստիճան ունի։ Թագաւորներուն հրահանգ տալը քու կարողութենէդ դուրս է...։

Դեռ պիտի շարունակէր. բայց էֆէնտին բռունցքը սեղմած, վրան վազեց, մոլեգին պոռալով.

— Ծօ՛, տէրտէր, ես քու մօրուքդ թրա՛շ ընել կուտամ։

— Ծօ՛, Հայրապետ, ես ալ քու պեխերդ կը...

Էֆէնտին պարզապէս խենթեցած էր։ Ազնուաշուքները հազիւ թէ կրնային զինքը զսպել, թեւերը մտած։

— Վա՛յ դուն ինծի «ծօ՛» մի՞ ըսես, ե՛ս, Նորին Վեհափառութեան պաշտօնեան, ե՛ս պալայով պատուուած, դուն ինծի «ծօ՛» մի՞։ Բերանդ պիտի չորցնեմ, լեզուդ կտրել տամ պիտի։

— Ու ե՛ս, պաշտօնեայ բարձրելոյն, ճակատս սուրբ միւռոնով օծուած, դուն ինծի «ծօ՛» ըսես, պատասխանեց Հայաստանցի տէրտէրը ծանր ծանր, աջ բազուկը երկինք բարձրացնելով։

Խոր լռութիւն։

Ղարիպը, սրբազանին առջեւ խոնարհութիւն ընելով, խրոխտաքայլ դուրս ելաւ։

— Ժամկոչ, կանչեց էֆէնտին։

Ժամկոչը եկաւ, բարեւ բռնած կայնեցաւ։

— Հիմակ հիմակ, հրամայեց էֆէնտին, արապա մը պիտի բռնես, ասոր եաթաղը մէջը կը դնես, ի՛նքն ալ մէկտեղ, շիտակ Պատրիարքարան կը տանիս։ Ես վաղը կ'երթամ կը խօսիմ։

Ու ժամկոչին երկու մէճիտիէ տուաւ։

⁂

Հինգշաբթի օրուան Պոլսոյ թերթերը «Ազգային Լուրեր»ու մէջ հետեւեալ տեղեկութիւնը կը հաղորդէին.

«Յուսիկ անուն քահանայ մը, Տամուզ գեղէն, որ առժամաբար Օրթագեղի եկեղեցին ղրկուած էր, հոն իր գեղին անունը արդարացնող բնաւորութեամբը՝ թաղը տակնուվրայ կ'ընէր։ Վսեմ. Հայրապետ էֆէնտին պէտք եղած դիտողութիւնը Պատրիարքարանին հաղորդած ըլլալով, այս խառնակիչը, ըսենք չքահանան, երէկ բարապաններուն հսկողութեամբը Մախսուսէի շոգենաւը դրուելով իր երկիրը ղրկուեցաւ Սամսոնի ճամբով»։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Գպրոցասէրի Սանուց միութեան կողմէ

2 Օգոստոս Կիրակի ժամը 14էն 22, վարժարանին պարտէզը 1 Bld. du Nord, Raincy-Pavillons.

Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանին սանուհիներուն կողմէ:

ճազ պանտ (ծանօթ խումբ), պար, ճոխ պիւֆէ,

ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ

փափաքողները կրնան առտուընէ գալ իրենց ճաշով միասին

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Սեբաստիոյ Դաւրա գիւղի Հայր. միութեան կողմէ

2 Օգոստոս, կիրակի առաւօտ ժամը 10էն մինչեւ իրիկուն Սէն Քլուի անտառին մէջ: Արեւելեան եւ եւրոպական նուագախումբ: ճաշը կարելի է միասին բերել, ճոխ եւ աժան պիւֆէ,

Հաղորդ.— Առնել հանրակառք թիւ 2 եւ 18 եւ իջնել Սէն Քլու, շոգեկառք եւ շոգենաւ:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ՄԵՆՔ» մամուլի տակ է երիտասարդ պարբերաթերթի բ. թիւը ճոխ բովանդակութիւնով,

Ֆրանսա, գաղութները եւ ամբողջ Պալքանները տարեկան 40 ֆրանք, մնացեալ երկիրներու համար՝ 2 տոլար,

դիմել՝ *ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի*, 261 Rue du Fbg. St. Martin, Paris (10).

Լիոնի մէջ ՅԱՌԱՋի գործակալն է

Խ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

«Յառաջ» ստանալ փափաքողներէ կը խնդրուի իրենց հասցէն շուտով յայտնել Պ. Խ. Մուրատեանի, 191 Cours Lafayette, Պ. Ն. Յակոբեանի գրատունը կամ 202 Rue Boileau, Պ. Թիրեաքեանի ճաշարանը,

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այսօր Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ. Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Օ. Գ.— 70:
Մարսէյլ, Գործ.— 741,
Հարն, Պարս.— 70,
Կրընոպլը, Պ. Ս.— 38,
Մօրսան սիւր Օրժ, Քաս.— 70:
Պօրտօ, Յ. Ա.— 140, Սկսանք ղրկել նոր հասցէին:
Վալանս, Գործ.— 393.10:
Տէսին, Յ. Պ.— 35:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վալանսէն Տէր եւ Տիկ. Ա. Փերզիկեան խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեն Տէր եւ Տիկ. Գ. Զուգուրեանի (Մարսէյլ՝ Սէն Լու) իրենց աղջկան փոքրիկն ԹԱԳՈՒՀԻի ղառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռեմ, քեռայրս Գառնիկ Տէր Գրիգորեան (կեմերէկի Գարակէօյ գիւղէն), 1926ին Պէյրութէն մեկնած է Հարաւային Ամերիկա, իմացնել՝ Աճարոն Լօզէրեանի, 61, Rue d'Arpot, Vienne (Isère) France.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՒՂ

ՄԱՐՍԻԼԱՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԾԱԽՈՒ ՀՈՂԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

1.— Կը հիմնուի Փլաս տ'Էքսէն (Place d'Aix) *մինչեւ Սէն Լուի* (St. Louis) *երկարող գծին վրայ հայկական 250 տուննոց առաջին գիւղը: Ծախուած են արդէն 50էն աւելի հողաբաժիններ: Այս հողաբաժինները կը գտնուին Գանըպիէռէն միայն 12 վայրկեան հեռու եւ մինչեւ կէս գիշեր թիւ 29 թրամուէյի երթեւեկութիւն ունեցող շրջանի մէջ, (նոյնպէս թիւ 31 եւ 32 թրամուէյներու եւ պուրսին քովէն 10 թիւ օթօպիւսի երթեւեկութիւն ճիշդ հողամասերուքով):*

Կը ծախուին հողաբաժիններ 140 մէթրօէն սկսեալ:

Առանց կանխավճարի, միայն ամսական 300 Ֆր. վճարում, Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կոյուղիները պատրաստ:

ԾԱԽՈՒ ԵՆ ՆԱԵՒ

2.— Փոն-տը-Վիվօ (Pont-de-Vivaux) *Թրամվ. 13, ձիարձակարանին դիմացը, 225 մէթրօնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայմաններով:*

3.— Ճիշդ Սէն Լու (St. Loup) *գիւղին մէջ, Թրամուէյի գծին վրայ, 400 մէթրօնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայմաններ:*

4.— Թիւ 2 (Plan-de Cuques) *Թրամուէյի վերջաւորութեանը եւ գծին վրայ 425 մէթրօնոց հողաբաժիններ, Ջուր, ելեկտր., պուլըվառները շինուած են, նպաստաւոր պայմաններ:*

5.— Սէն-Մարսէլ (St. Marcel) *Թրամուէյի գծին վրայ 1540 մէթրօնոց հողամաս մը:*

6.— Լէ զ'Օլիվ (Les Olives) *Թրամուէյի գծին վրայ 637 մէթրօնոց հողամաս մը:*

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Պ. Պ. Լուտվիկ Տիարպէքիրլեանի կամ Մելքոնեանի, ամէն օր, Պառ տէ Լիոն, Գուռ Պէլզէօնս (Bar des Lions, Cours Belsunce), Marseille.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

9.— ՊԱՊԸ ԱԼԻԻ ՎՐԱՅ ԿԸ ՔԱԼԵՆ

Լուր առեր էի, որ Սկիւտարէն, Բերայէն, Թոփհանէէն, Ֆընտըքլըէն խռովարար ուժերու նոր նոր զանգուածներ պիտի երթան միանալու Գում Գափուի եկեղեցիին ուժերուն:

Ուստի, Սկիւտարի եւ Բերայի կառավարիչներուն խստիւ հրահանգներ տուեր էի, որ յուլիս 16ին ոչ մէկ Հայու թոյլ տրուի Պոլսոյ կողմն անցնիլ:

Սակայն, երբ Սուլթան Ահմէտի Դամբարանին մօտ վերը պատմուած դէպքերը տեղի կ'ունենային, Սիրքէճիի նաւահանգիստէն եւ Էմին Էօնիւէն, Կամուրջներէն իրարու ետեւէ մօտս եկան հեծեալ ոստիկանները, որոնք յուզումով կը պատմէին ինծի.

— Կալաթայէն, Թոփհանէէն եւ Ֆընտըքլըէն նաւերով բազմաթիւ Հայեր Սիրքէճիի նաւամատոյցը ելան: Կամուրջէն անցնելով բազմաթիւ ածխագործ հայ բանուորներ, ձողաբարձ բեռնակիրներ, բոլորովին զինուած, Պապը Ալի կ'երթան: Այդ կողմերը շատ քիչ են ոստիկաններն ու զինուորները: «Կամուրջէն մի՛ անցնիք, արգիլուած է» պոռացինք, բայց անոնք հանեցին իրենց զէնքերը եւ յարձակումի պատրաստուեցան:

Ի՞նչ պէտք էր ընել հիմա: Կը նշանակէ թէ Բերայի կառավարիչը իր պարտականութեան մէջ թերացած էր, խնդրին կարեւորութիւնն ու հանգամանքը չէր ըմբռնած: Արդէն այս կառավարիչը, Հիւսէյին Հասիպ Էֆէնտի, տկար եւ միամիտ մարդ մըն էր, Ապտիւլ Համիտի շրջանին արժանի:

Երբ այս Հայերն ալ միանան խռովարարներուն, կոմիտէն պիտի զօրանայ, եւ ա՛լ աւելի համարձակութիւն պիտի զգան: Անմիջապէս 5-10 հեծեալ զինուոր պատրաստեցի: Եւ բանտապահ բոլոր ոստիկաններն ու խռովութենէ զերծ փողոցներու զինուորական ջոկատները ղրկեցի Սիրքէճիի նաւամատոյցն ու Կամուրջին գլուխը: Հասնող Հայերը դարձեալ նաւ նստեցնելով, վերադարձնել տուի իրենց տեղերը:

Իսկ միւս կողմէ ինծի լուր տուին թէ Սուլթան Մահմուտի Դամբարանին մօտ, այն խռովարարները որոնք սպաննած էին հազարապետ Սէրվէթ պէյը, վիրաւորած քանի մը ոստիկաններ, զինուորներ եւ անցորդներ, մտնելով Պապը Ալիի պողոտան, սկսեր էին արագ արագ յառաջանալ, բայց ոստիկանները մեծ դժուարութեամբ կ'աշխատէին արգելք ըլլալ: Հինգ վայրկեան յետոյ հասաւ հեծեալ ոստիկան մը եւ ըսաւ.

— Հիմա եթէ նոր ուժեր չհասցուին, խռովարարները պիտի կտրեն ոստիկանական շղթան եւ պիտի յարձակին Պապը Ալիի վրայ:

10.— ԱՅԼ ԵՒՍ ԶՊԻՏԻ ՎԱՐԱՆԻՄ ԱՐԻՒՆ ԹԱՓԵԼԷ

Գլուխն անցնելով այն պահեստի զինուորներուն, զորս նախապէս պատրաստած էի, ուղղակի գացի խռովարարներուն դէմ: Աչքս առնելով նոյն իսկ կեանքս զոհել, որոշեցի կասեցնել խռովարարներու այս շարժումը, որ յարձակելով Պապը Ալիի վրայ, կրնար պատճառ դառնալ սարսափելի և վախճանը անծանօթ յեղափոխութեան մը: Հեծեալ եւ հետեւակ ուժերով յարձակեցայ ուղղակի անոնց վրայ: Այլ եւս արիւն է թափեր, արիւնէ՛ թափեր,—այդ մասին չէի մտածեր: Յարձակման արշաւանքն ու արագութիւնը վախի մատնեց զանոնք: Սկսան նահանջել: Հետապնդելով մինչեւ իրենց եկեղեցին, ներս ապաստանելու ստիպեցի: Իրենց նպատակին հասնելու մօտ ըլլալով հանդերձ, երբ հայ յեղափոխականներու վարիչները տեսան թէ չյաջողեցան, ոստիկ բարկացան: Ամբողջ կոմիտէն գերագրգռութեան մատնուած էր: Պապը Ալիի վրայ յարձակող զանգուածը ստիպուած էր եկեղեցի ապաստանիլ:

Պահ մը զանոնք ձգենք եկեղեցիին մէջ: Միւս խռովարարները, որոնք նախապէս փողոցներուն մէջ ցրուելու ստիպուած էին, այդ օրը անպայման արիւն թափելու եւ խռովութիւն մը հանելու համար, կ'աշխատէին գրգռել Թուրքերը: Դպրոցներուն եւ մզկիթներուն առջեւը, Իրաւաբանական վարժարանին մօտ, Զաթալ Չէշմէի Մէհմէտ աղա դպրոցին, Ֆիրուզ աղա մզկիթին շուրջը հաւաքուելով, ատրճանակ կը պարպէին ու կը վիրաւորէին կամ կը սպաննէին հանդիպած մոլլաները, իմամները եւ աշակերտները:

11.— ԿՌՈՒՈՂ ԿՈՂՄԵՐԸ 300 ՄԵՌԵԱԼ ՁԳԵՑԻՆ

Իսլամ փողոցներուն մէջ, ժողովուրդը ահուսարսափի մատնուած էր: Պատրիարքարանի եկեղեցիէն սկսեալ մինչեւ Գարակէօմրիւքի Հայոց եկեղեցին եւ Էյուպի մօտակայ աղիսի գործարանին շրջակաները, Հայոց տուներէն անընդհատ զէնք կ'արձակէին:

Շնորհաւորութեան արժանի էր Թուրք ժողովուրդը, որ հակառակ իր կրած սարսափին, երբեք չփոխադարձեց եւ միայն ինքնապաշտպանութեան դիրք առաւ:

Ժամանակը անցած էր, գիշերուան մթութիւնը ծածկած էր այլ եւս փողոցները: Զէնքի ձայները կամաց կամաց պակսեցան: Կերպով մը զինադադար յայտարարուած էր: Օրուան ընդհարման միջոցին սպաննուած էին աւելի քան երեք հարիւր հոգի Թուրքերէն, Հայերէն, ոստիկաններէն եւ զինուորներէն:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

БАЖАНОРДАГИН

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
29
ՅՈՒԼԻՍ
1931

29 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1632

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՒԵԼՈՐԴ ԱՂՄՈՒԿ

Պէյրութի եւ Դամասկոսի արաբական թերթերը կը շարունակեն աղմկել հրապարակը, հայ գաղթականներու տեղաւորման առթիւ:

Տեսակ մը քրոնիկ հիւանդութիւն, որ պարբերաբար մէջտեղ կուգայ:

Վերջին օրինակը՝ «Ահտ իւլ Ճէտիտ»ը կուտայ, պատրուակ բռնելով Նանսէնեան Գրասենեակի վերջին զեկոյցը, որուն համաձայն գաղթականներու տեղաւորումը պիտի լրանայ մինչեւ 1933 դեկտեմբեր 31:

— «Եթէ այսպէս շարունակուի, մենք պիտի դառնանք գաղթական, իսկ Հայերը՝ տեղացի»

«Ժամանակին մեր ժողովուրդը շատ բողոքեց Հայերու պատճառած վնասներուն դէմ. այն ատեն, իբրեւ արդիւնք այդ բողոքներուն, սահմանափակուեցաւ թիւը, բայց հայ առաջնորդները նորէն աշխատեցան, դիմում կատարեցին եւ այս անգամ մինչեւ 1933 երկարաձգեցին հայ գաղթականներու տեղաւորումը»:

Տարօրինակ է որ մեր արաբ պաշտօնակիցները լուրերն անգամ սխալ կը ներկայացնեն: կամ ծուռ մեկնութիւններ կուտան սովորական գործերու:

Այսպէս եւ ներկայ պարագային:

Ի՞նչ կ'ըսէ Նանսէնեան Գրասենեակին զեկոյցը,— Սուրիոյ եւ Լիբանանի կայաններուն գաղթականները պիտի տեղաւորուին գիւղերու եւ թաղերու մէջ, եւ այս աշխատանքը պիտի լրանայ մինչեւ 1933 դեկտեմբեր 31:

Այսինքն, տուն-տեղ պիտի ըլլան անոնք որ արդէն Սուրիա կամ Լիբանան կը գտնուին 1921էն ի վեր, մատնուած՝ կայաններու ապականութեան:

Ջախջախիչ մեծամասնութեամբ աշխատաւոր ձեռքեր են ասոնք, պիտանի՝ երկրին տնտեսութեան: Եւ հիմա տասն անգամ աւելի օգտակար պիտի ըլլան, հաստատուելով նորաշէն գիւղերու եւ թաղերու մէջ: Անոնց տեղաւորման համար տրամադրուած գումարն ալ պարզապէս փոխառութիւն է. հատուցանելի՝ որոշ պայմանաժամէ մը յետոյ:

Եթէ գաղթականները քիչ-շատ մարդավարի կեանք պիտի ունենան վերջնապէս տեղաւորուելով, իրենց արհեստին կամ հողին կպչելով, երկիրը կը շահի՞ թէ կը կորսնցնէ:

Արաբական ո՞ր շահերուն կը համապատասխանէ գրել թէ ժամանակին մեր ժողովուրդը շատ բողոքեց Հայերու պատճառած վնասներուն դէմ»:

Վնա՞ս է, երբ ճահիճներ կը չորցուին եւ նոր գիւղեր կը հիմնուին այնպիսի վայրերու մէջ ուր Արաբը ոտք չի կոխեր, անոնք դարերէ ի վեր կը մնան անտէր եւ խոպան:

Կա՛մ այն է, որ արաբ խմբագիրները լաւ չեն հասկնար իրենց երկրին շահերը: Եւ կամ, քաղաքականութիւն կը խաղան, հաճութեամբ ականջ դնելով խորթ ձայներու, սահմանէն անդին սարքուած հէքեաթներու:

Անոնք մոռցան թէ պղտորեցին անցեալ տարի ալ, երբ քանի մը հարիւր ընտանիք Սուրիա ապաստանեցան Թրքական գիւղերէն, եւ տեղաւորուեցան ամայի տարածութիւններու մէջ, արագօրէն ծաղկեցնելով զանոնք: Այսինքն օգնելով երկրին տնտեսութեան:

Եթէ մեր արաբ պաշտօնակիցները չտարուին առօրեայ մտքերով եւ խորապէս ուսումնասիրեն իրենց երկրին շահերը, իրենց այսօրուան եւ վաղուան պահանջները, ոչ միայն ուրախութեամբ պիտի ողջունեն հիւրաբար ընդունուած գաղթականներուն տեղաւորումը, այլ եւ բարի գալուստ պիտի մաղթեն տակաւին քանի մը հազարի: Պայմանաւ որ նորեկները տեղաւորուին քաղաքներու մէջ, եւ երթան նոր գիւղեր հաստատելու, ամայի հողեր մշակելու, շէնցնելու: Օրինակ՝ սա Մանտատին որբերը ճշմարիտ օրհնութիւն մը պիտի ըլլային Լիբանանի եւ Ալէվիներու երկրին համար, իրենց մասնագիտութեամբ եւ չարքաշութեամբ:

×

Քանի որ խօսած եղանք, լրացնենք տեղաւորման աշխատանքներու մասին տրուած տեղեկութիւնները:

Համաձայն Նանսէնեան Միջազգային Գրասենեակի յուլիս ամսուակիր որոշման, մինչեւ 1933 դեկտ. 31 պիտի վերջանայ կայաններու մէջ մնացած 15,000 հայ գաղթականներու տեղաւորումը:

Զեկոյցը կ'ըսէ թէ՝ այս գաղթականներուն տեղաւորումը պիտի սահմանափակուի քաղաքներու մէջ, աւելի աժան ըլլալով տեղաւորման այդ ձեւը, բաղդատմամբ հողագործական գաղութներու եւ աւելի արագ իրագործելի:

Խոստովանինք որ այս կարգադրութիւնը չի համապատասխաներ մեր շահերուն: Բայց մենք ունի՞նք ձայն այսպիսի գործերու որոշման եւ գործադրութեան մէջ...

Այս ձեւ տեղաւորման համար, մարդ գլուխ կը հաշուեն [...]0 ֆրանք, որուն դիմաց Նանսէնեան Գրասենեակը ունի կամ [...]ապասէ վեց միլիոն: Յառաջիկայ երկու տարիներու ընթացքին իբր 1ու կէս միլիոն ֆրանք պիտի գանձուի արդէն տեղաւորուած գաղթականներէն. ուրեմն կը պակսի 2ու կէս երեք միլիոն:

Անշուշտ այս ձեռնարկին վարիչները Պ. Գ. Կիւլպէնկեանն նկատի ունին, պակսած գումարը ճարելու համար: Եւ քանի Բարեգործականի Նախագահը մէկ միլիոն տոլարի յանձնառութիւն մը յայտնած է երկու տարի առաջ, հանրօգուտ գործերու համար, տարօրինակ պիտի ըլլար, եթէ վարանէր մէկերկու միլիոն ֆրանքի առջեւ:

Մեր իսկ շահերը կը պահանջեն օր առաջ վերջացնել տեղաւորման այս գործը, դադրեցնելու համար աւելորդ աղմուկը:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԵՌԱՒՈՐ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ՃԻԳԵՐԸ

«Արմենիա», որ անցեալ ապրիլէն ի վեր կը հրատարակուի Պուէնոս Այրէսի մէջ, ուրախութեամբ կը շեշտէ խմբագրականի մը մէջ (4 յուլիս).

— «Գաղութիս մէջ գեղեցիկ եւ գովելի շարժում մը սկսած է ծայր տալ դպրոցներու եւ նոր սերունդի հայեցի կրթութեան շուրջ: Տեղւոյս հինգէ աւելի նորաբաց վարժարանները արդէն սկսած են գործել, հետզհետէ կազմակերպուիլ եւ լաւ արդիւնքներ տալ: Մոնթէվիտէօյի մէջ դեռ անցեալները հիմը դրուեցաւ հայ վարժարանի մը արդէն սկսած է տաք բոյն մը դառնալ: Նոր հրատարակեցինք թղթակցութիւն մը, որով յայտնի կ'ըլլար թէ Գորտոպայի հայութիւնը լաւ հունձք մը ունեցած է այս տարի կրթական մարզին մէջ: Այս շարժումը եւ աշխատանքները շատ խրախուսիչ եւ մխիթարական երեւոյթներ են, որոնք պէտք է ուրախացնեն բոլորը եւ անոնց ուշադրութիւնը գրաւեն:

Այսօր, քիչ մը անդին, թղթակցութիւն մը կը կը հրատարակենք, որ լաւագոյն ձեռնարկի մը լուրը կը բերէ մեզի. Այնթապի Հայր. Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը ի միջի այլոց կ'որոշէ Հարաւային Ամերիկայի մանուկներուն համար հայերէնի լաւագոյն դասագիրք մը հրատարակել, և. այդ նպատակին համար 100 բէսօ կը քուէարկէ. իսկ մնացեալ գումարին համար ալ պիտի դիմէ բոլոր միութեանց եւ հասարակութեան աջակցութեան:

Մենք մեր սրտին մօտ կը զգանք այդ ձեռնարկը եւ կը շնորհաւորենք Այնթապցիները իրենց այս գեղեցիկ եւ գործնական քայլին համար:

Մենք վստահ ենք թէ գաղութիս բոլոր միութիւնները սիրով պիտի ողջունեն այս ձեռնարկը և ամէն մէկը առ նուազն հինգով տասնով պիտի մասնակցի եւ շուտով պիտի գոյանայ նախատեսուած 500 բէսօ գումարը:»

ՅԻՍՈՒՆ ՀԱԶԱՐ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ՄԷՋ

Գործաւորական հսկայ Ողիմպիականը որուն մասնակցելու համար Աւստրիոյ զանազան վայրերէն 20,000, իսկ Գերմանիայէն 30,000 բանուոր մարզիկներ հաւաքուեր էին Վիեննա, վերջացաւ քաղաքին մէջ կատարուած մեծ անցքով մը:

Բանուորական Ողիմպիականը զուգադիպած ըլլալով Ընկերվարական Միջազգայինի Համագումարին, պատգամաւորները տեղ գրաւած էին Քաղաքապետարանին առջեւ. նախագահելու համար այս մեծ տողանցքի շարժման ու մեկնումին: Ասկից զատ, Աւստրիոյ ընկերվարական կուսակցութիւնը հրաւիրեց իր բոլոր այն կուսակիցները, որոնք մասնակից չէին թափօրին, որ ներկայ ըլլան զօրանցքին, շղթայ կազմելով անցքի ճամբուն երկու կողմերը:

Քաղաքին թաղապետական պաշտօնատուններն ու բանուորական թաղերը զարդարուած էին կարմիր դրօշներով:

Որ եւ է միջադէպ չպատահեցաւ, թէեւ համայնավար շրջանակները բաւական գրգռուած էին ընկերվարական ուժերու այս զօրակոչէն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Անգլիոյ նախարարները Պերլինի մէջ

Անգլիոյ արտաքին նախարարը Հէնտըրսըն որ վարչապետէն առաջ հասեր էր Պերլին, մամուլի ներկայացուցիչներուն յայտարարեց թէ իր այցելութեան գլխաւոր նպատակն է գերման դահլիճին հետ տեսակցիլ զինաթափութեան հարցին մասին, թէ նպատակ չունի զբաղելու ելմտական տագնապով, քանի որ հարցին լուծումը՝ Լոնտոնի խորհրդաժողովին որոշումով՝ յանձնուած է դրամատէրներու:

Գերմանները մեծ յոյսեր կապած են անգլիացի նախարարներուն այցելութեան: Գերման կառավարութիւնը կը զգուշանայ յայտնելէ իր մտադրութիւնները. իսկ Պերլինի մամուլը կը գոհանայ ընդհանուր խօսքերով:

Ամերիկայի Նախարարը Սթիմսըն մեկնեցաւ Պերլինէն:

Սպանիոյ թագաւորը դատի տակ

Սպանիոյ արմատականները քուէարկեցին բանաձեւ մը, որուն համաձայն 1) խորհրդարանը պէտք է գումարուի, առանց վերաքննութեան իրաւունքի դատելու համար, բոլոր անոնք, որ պատասխանատու են 1921 յուլիս 21էն ի վեր, միապետութեան սխալներուն համար: 2) Այն երկրէն ուր ապաստանած է Սպանիոյ գահընկէց թագաւորը, խորհրդարանը պէտք է պահանջէ անոր յանձնումը: 3) Պատասխանատուներու դէմ կարելի պիտի ըլլայ մահավճիռ արձակել, ո՛չ թէ սակայն, զայն կիրարկելու մտադրութեամբ, որովհետեւ, նման պատիժ մը կրնայ արդարանալ միայն յեղափոխական բուռն պայքարներու ընթացքին: Բայց մնացեալ պատիժները պիտի պահեն իրենց ուժը:

Յունաստանի համայնավարներուն դէմ

Յունաստանի սեփականատէրերու ընկերակցութիւնը կառավարութեան ուղղեց զեկուցագիր մը, որով կը պահանջէ մաքրագործել երկրին ուսուցչական կազմը, ինչպէս նաեւ հանրային պաշտօնէութիւնը, բոլոր համայնավար կամ համայնավարութեան համակիր տարրերէն:

Զեկուցագիրը կը յայտնէ նաեւ թէ Յունաստանի քաղքենի դասը այլեւս չուզեր տուրքերու տակ ճզմուիլ թոշակ ապահովելու համար պաշտօնեաներու, որոնք կանոնաւորաբար կը գործեն ընդդէմ ընկերային արդի կարգ ու սարքին ու կը ջանան երիտասարդութեան մէջ տարածել յեղափոխական տեսութիւններն ու ըմբռնումները:

Սեփականատէրերու ընկերակցութեան այս դիմումը հաւանութեան արժանացած է ուրիշ քաղքենի ընկերակցութեանց եւ կը թուի թէ ընդդէմ համայնավարութեան՝ հիմը կը դնէ աւելի տարածուն շարժման մը:

Միւս կողմէ, Փիրէայի պատերազմական ատեանը 3-4 տարի բանտարկութեան դատապարտեց մարտանաւերու մէջ ծառայող 6 նաւազներ, որոնք կը մեղադրուէին թէ գործօն մասնակցութիւն ունեցած են համայնավար ցոյցերու մէջ:

Տրիպոլիսի միջադէպերը

Պաթավիայէն տրուած լուրերու համաձայն, Տրիպոլիսի մէջ, Իտալացիներու կողմէ բնիկներուն վրայ գործուած հարստահարութեանց լուրերը այնքան վրդովեցին եւ գրգռեցին բնակչութիւնը, որ իտալական հիւպատոսը ստիպուեցաւ կառավարութեան դիմել, որպէսզի պաշտպանէ հիւպատոսարանի պաշտօնէութիւնը:

Իր կառավարութեան ուղղուած հեռագրական հարցման մը, Պաթավիայի հիւպատոսը Հռոմէն ստացաւ այն պատասխանը թէ իտալական գաղութներու մէջ, մահմետականները որեւէ խստութեան չեն ենթարկուած եւ թէ այս մասին տարածուած զրոյցները անհիմն են:

Հազարաւորներէ բաղկացած հսկայ բազմութեան մը առջեւ, համիսլամական կոմիտէն առաջարկեց պոյքոթի ենթարկել իտալական բոլոր արտադրութիւնները:

Թուրք Ազգ. Ժողովին փակումը

Թուրք Ազգ. Ժողովը փակեց իր նստաշրջանը եւ որոշեց նոր նստաշրջանը բանալ նոյեմբերին:.

Իր վերջին նիստին, Ազգ. Ժողովը վաւերացուց մամուլի օրինագիծը, որ բանտարկութիւն կը սահմանէ կառավարութեան վնասող վրդովիչ լուրերու հրատարակութեան, ինչպէս նաեւ պոռնկագրական եւ անձերու պատուին ու արժանապատուութեան վնասող գրութիւններու:

Օրէնքը որ կարգ մը փոփոխութիւններ կրած է, կ'արգիլէ հրատարակութիւնը այն տեսակ թերթերու որոնք կրնան մեղադրուիլ թէ կը գործեն հայրենիքին եւ ազգային շահերուն դէմ, նաեւ, կառավարութեան իրաւունք կուտայ փակելու այն թերթերը, որոնք երկրին ընդհ. քաղաքականութեան դէմ գրութիւններ կը հրատարակեն:

Ազգ. Ժողովը վաւերացուց նաեւ այն օրէնքը որ կը վերաբերի 1930 յունիս 10ի համաձայնութեան համեմատ, իրենց տէրերուն վերադարձուելիք կալուածներուն:

Յոյն-թուրք յարաբերութիւնները

Էնկիւրիէն տրուած հեռագրի մը համաձայն Սեպտ. 20ին որոշուած է Ըսմէթ փաշայի եւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյի Աթէնք փոխադարձ այցելութիւնը: Թուրք նախարարները, հաւանական է որ մեկնին «Համիտիէ» զրահաւորով, որ պիտի խարսխէ Ֆալէրօ: Պիտի ընկերանան նախարարներուն, երկու խումբ թուրք լրագրողներ: Վերեւի կարգադրութիւնները, այս օրերս պիտի հաղորդուին հելլէն կառավարութեան:

ՀՐԷԱԿԱՆ ՏՈՒՆԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Սիոնական կազմակերպութենէն յետոյ, Հրէական Գործակալութիւնն ալ վերակազմեց իր Վարչական Ժողովները: Պ. Սոքոլոֆ ընտրուեցաւ միեւնոյն ատեն նախագահ Հրէական Գործակալութեան, համաձայն բարեփոխուած կանոնագրին: Վարչական Խորհուրդը որոշում մը քուէարկեց որով Ջերմ բաղձանք կը յայտնուի տեւական յարաբերութիւններ հաստատելու Պաղեստինի Հրեաներուն եւ Արաբներուն միջեւ, փոխադարձ վստահութեան եւ յարգանքի հիման վրայ, եւ այն սկզբունքով թէ մէկը միւսին վրայ չպիտի տիրապետէ կամ մէկը միւսին տիրապետութեան տակ չպիտի իյնայ:

Ուրիշ բանաձեւ մը կը թուէ այն դժուարութիւնները որ ծագած են Պաղեստինի մէջ հող գնելու, Հրեաներ տեղաւորելու եւ Հրեայ բանուորներու գործ ճարելու համար:

Հրէական Գործակալութիւնը նիւթական ծանր կացութեան մը մատնուած ըլլալով, Վարչական Խորհուրդը որոշեց մասնաւոր աշխատանք թափել, 250 հազար ոսկիլինի գումար մը հանգանակելու համար:

Այս գումարէն 100 հազար ոսկիլին անհրաժեշտ է յառաջիկայ քանի մը ամիսներու ընթացքին, որպէս զի կարելի դառնայ Հրեաներու տեղաւորման գործը Պաղեստինի մէջ:

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԸ

Բոլշեւիկները որոշած են Մոսկուայի մայր - եկեղեցիին տեղը կանգնել «Խորհուրդներու պալատը»: Բազմաթիւ յատակագծեր ներկայացուած են այս նպատակով: Մտադրուած է այս պալատին մէջ շինել երկու սրահ, որոնց մէկը կարենայ առնել 10,000, միւսը 5000 հոգի: Սրահները պիտի նային հրապարակի մը վրայ, ուր կարելի պիտի ըլլայ կազմակերպել 100,000 հոգինոց հաւաքոյթներ:

Յատակագծի մը համաձայն, ելեկտրական կոճակի մը վրայ կոխելով, կարելի պիտի ըլլայ սրահներուն տախտակամածները մէկզի քաշել եւ այսպէս ունենալ ընդարձակ սրահ մը՝ 20000 հոգիի համար,

ՊԵՐՆԱՐ ՇՕ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Անգլիացի համբաւաւոր գրագէտը Պէրնար Շօ իր 75ամեակը տօնեց Մոսկուայի մէջ: Այս առթիւ, երեկոյթ մը կազմակերպուած էր, ի ներկայութեան քանի մը հազար հոգիներու:

Լունաչարսկի բանախօսութիւն մը ըրաւ Պ. Շօի «հանճար»ին վրայ, իսկ վիպագիր մը Օկնեւ, զայն ողջունեց յանուն համայնավար գրողներու:

Պերնար Շօ ճառով մը, յայտնեց թէ, իր աչքով տեսած ըլլալով ինչ որ կը կատարուի Խ. Միութեան մէջ, իր համակրութիւնը աւելի կը շատնայ հանդէպ այս երկրին եւ թէ վստահ է որ ան պիտի հասնի իր նպատակին:

ՍՊԱՆԻՈՅ ԳԱՀԸ

Սպանիոյ գահընկէց թագաւորը Ալֆոնս ի նպաստ իր զաւկին հրաժարեցաւ սպանիական գահին վրայ՝ իր ունեցած բոլոր իրաւունքներէն եւ կը կարծուի թէ իր այս որոշումը պիտի հաղորդէ Սպանիոյ խորհրդարանին ալ:

«Թագաւորցու»ն 18 տարու է և կ'ուսանի նաւային վարժարանի մը մէջ:

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ՄՏՔԻ ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐՆԵՐԸ ԳՐԱԿԱՆ ԱՆԴԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հանճարի կամ տաղանդի որ եւ է ստեղծագործութիւն ո՛չ մէկ ատեն վայելած է պետական պաշտպանութիւն։ Հեղինակներու տառապակոծ ու չարչարալից կեանքէն վերջն է, որ մարդիկ իրար անցեր ու տէր կանգներ են անոնց հոգեւոր ժառանգութեան, ա՛ն ալ շատ անգամ տարիներու անշրպետէ մը յետոյ։

Ինքնարժէք եւ լուսաւոր արուեստի գործերը բաւեր են լուսաւորելու սերունդներու քայլերն ու մթին ճամբաները։

Ժամանակէ ժամանակ, միջավայրէ միջավայր, փոխուեր են այս պայմանները, մանրամասնութիւններու մէջ միայն. ընդհանուր առումով պարագան նոյնն է եղեր ամէն տեղի համար։ Հանճարը օրէնքէ դուրս, մտքի բացառիկ վիճակ մըն է եւանբովանդակելի։Արարչագործ այդ ուժը տեղի չի տար, կաղապարներու մէջ չիսեղմուիր և ապսպրանքի վրայ չէորկ՚արտադրէ։ Այս է պատճառը որ պաշտօնական եւ պետական իրաւակարգերը չեն կրնար հանդուրժել ինչ որ կը ծնի հանճարեղ միտքը, որ երբեք չի հաշտուիր սովորական մտայնութիւններու հետ։ Անիկա անկախ է եւ արդարութեան ու գեղեցկագիտութեան ինքնայատուկ չափ ու կշիռ ունի, ժամանակացիններուն համար անըմբռնելի։ Անիկա ե՛ւ ժամանակացու եւ անմահ է։

Մտքի այդ բացառիկ վիճակներէն դուրս, տաղանդ եւ հանճար — միջակութիւնները իրենք իրենց կը գտղրին գոյութիւն ունենալէ, որովհետեւ անոնք չեն կրնար իրենք զիրենք պարտադրել։ Նախապաշարումները շուտով տեղի կուտան եւ հորիզոնը դիւրութեամբ կը պարզուի մտաւորական շրջանակներուն համար։ Որովհետեւ միջակութիւնները չեն կրնար դիմանալ եւ աշնանային տերեւաթափի մը օրէնքին կը հպատակին ակամայ։

Այս հողին վրայ, կը խորհիմ, տարակարծիք չենք։ Մեր տարակարծութիւնը պիտի սկսի այն ատեն, երբ սահմանափակուինք հայկական անձուկ հորիզոնին մէջ։ Հոս չափանիշներն ու վիճաբանութեան եզրերը կը փոխուին։ Ստիպուած ենք մեզի համար նոր սահմաններ գծել, տարբեր տրամաբանութեամբ առաջնորդուիլ, հասնելու համար տարբեր եզրակացութիւններու։

Վէճի առարկայ չի կրնար ըլլալ, որ պաշտօնական եւ անպաշտօն պաշտպանութեան ու գուրգուրանքի առարկայ չէ եղեր մեր մէջ արուեստի որ եւ է գործ։ Գրականութիւն եւ արուեստ ծաղկեր ու զարգացեր են շնորհիւ անհատական զոհողութիւններու։ Թիւով ցամքեստ եւ քաղաքականապէս խիստ աննպաստ պայմաններու մէջ ապրող մեր ժողովուրդի մշակոյթի պատմութենէն մեծ օրինակներ կրնանք մատնանշել այս առթիւ։ Այսօր իսկ արուեստի զանազան ճիւղեր կը զարգանան եւ իրենց գոյութիւնը կը պահեն շնորհիւ նոյն զոհողութիւններուն։ Ոչ միայն պատիւ եւ փառքի չեն սպասեր մերիններս, այլ ամփոփուած իրենք իրենց մէջ, յանուն արուեստի եւ գեղեցկութեան, կը ստեղծագործեն։ Տեսակ մը անտեղիտալի բնազդ դարձեր է մտաւորական այս սպառումն ու հատնումը, եւ չկայ որեւէ ուժ, որ կարենայ իր հունէն շրջել գրելու այս բնական դարձած կարգը։

Մասնաւորելով մեր խօսքը գրականութեան ընդհանրապէս, հազիւ թուական մը կարելի է մատնաշել, երբ գրականութեան ներկայացուցիչները պետական պաշտպանութիւն վայելեր են։

Մագաղաթներու վրայ աչքի լոյս սպառող ամէն ընդօրինակիչ կամ երկնող երջանիկ էր, վանքի մը չորս պատերուն մէջ, հեռո՛ւ աշխարհին ժխորէն եւ ուրախութիւններէն երբ չխռովէին իր հանգիստը, մելանի նմանող հեղուկ մը ունենար առջեւը, եւ կամ ձմրան։ Ցուրտ գիշերներուն աղօտ լոյս մը եւ ճարճատող փայտի քանի մը խուրձ՝ իր օճախին մէջ...։

Պատմութեան այդ հինաւուրց թուականներէն սկսեալ, մեր գրականութեան ներկայացուցիչները հազիւ թէ վայելեր են հոգեւոր եւ աշխարհական պետերու հովանաւորութիւնը։ Լաւագոյն պարագային, անոնց փառքին ու կեանքի ներբողին համար տքներ են գրական վաստակաւորները։

Երբ հարկ ըլլայ խօսիլ նորագոյն ժամանակներու մասին, բոլորս ալ շատ լաւ գիտենք անմխիթար կացութիւնը, որ վիճակուեր է հայ գրագէտին եւ արուեստագէտին։

Հեռուները երթալու պէտք չկայ։ Մեր մէջ գրագէտը ապրեր է իբրեւ սիրող եւ ոչ թէ իբրեւ արհեստաւոր։ Իբրեւ սիրող եւ անպատասխանատու անհատ հանդէպ գրականութեան, ունենալով ապրելու համեստ պայմաններ, գրականութեան յատկացուցեր է այն քիչ մը ժամանակը զոր ունեցեր է օրուան հոգերէն ու պարտաւորութիւններէն յետոյ։ Ոչ ոք գրականութեամբ ապրեր է։ Գրագէտ ըլլալէ առաջ, եղեր են ուսուցիչ, փաստաբան, լրագրող, ազգային կամ պետական պաշտօնեայ։ Ինչ որ կրցեր են, իբրեւ մտքի վաստակաւորներ այդ պայմաններուն մէջ, տուեր են ու ծաղկեցուցեր մեր գրական անդաստանը։

Այսպէս է եղեր համեմատաբար խաղաղ պայմաններու մէջ։ Ներկայ թափառական կեանքի մէջ, մեր գրողները ի՞նչ կրնան սպասել ժողովուրդէն։ Աւելի ճիշդ կ՚ըլլար ըսել մեր նոր գրողները, որովհետեւ անոնց բանակէն է որ կը լսուին դժգոհութեան ձայները։ Անոնք են որ իրենք զիրենք լքուած ու մեկուսացած կը գտնեն։ Կը խորհին, թերեւս, որ «ազգը» պէտք է իրենց մասին մտածէ, պէտք է փրկուին այն քանի մը ընդունակ տղաքը, որոնց օրը կը մեռնի գործարաններու մէջ։ Արդար պիտի ըլլային այս բոլորը,եթէ մեր ժողովուրդը, բնականոն պայմաններու մէջ ապրէր եւ մենք ալ հաւաքականպետական հակակշիռ մը տակ գտնուէինք։ Ըսի արդէն, որ ուրիշ չափանիշներ անհրաժեշտ են մեզի, ցնորքներու ետեւէն չերթալու համար։ Հետեւաբար դժգոհութեան այդ ալիքը կը բարձրանայ աննպատակ։ (Յօդուածներու այս շարքէն դուրս կը մնան բոլոր այն խնդիրները որոնք կապ ունին գրական նոր ձգտումներու, նոր երեւոյթներու եւ նոր պահանջներու հետ։ Այս շարքէն յետոյ, թերեւս անդրադառնանք նաեւ անոնց)։

Պատմութեան նորագոյն ժամանակներուն մէջ անգամ,մտաւորական սերունդներէն դուրս գտնուող ազգային հաւաքականութիւնը ոչ մէկ ատեն մտածեր է մտքի աշխատաւորներուն մասին, որովհետեւ մտքի աշխատաւորներն ամէնէն առաջ մեծ յոյսեր չեն դրեր հաւաքականութեան վրայ, եւ այսպէս է շեշտել, որովհետեւ՝ հոգացեր են նախ իրենց ֆիզիքականը, առօրեան, եւ յետոյ զբաղեր գրականութեամբ, որովհետեւ գրագէտ դառնալը ապրուստի միջոց չեն նկատեր,յուսախաբ եղած չեն, որովհետեւ յոյսեր չեն տածած։ Նորերուն յուսախաբութիւնը կուգայ այն բանէն, որ մեր իրականութիւնը ճանչնալէ հեռու են, եւ ինքզինքնին ու իրենց գրականութիւնը գերագնահատելով, շատ մեծ ակնկալութիւններ կը կապեն անոր։

Սխալ չհասկցուինք։ Յօդուածներու այս շարքով պիտի փորձենք երեւոյթները մատնանշել այնպէս ինչպէս որ են։ Մեր իրաւունքն է անշուշտ խօսիլ զրկանքներու մասին, որոնք վիճակուած են հայ մտաւորականին, հայ գրագէտին։ Մեծին ու պզտիկին, հինին ու նորին, տաղանդաւորին ու անտաղանդին։ Այս խնդրին մէջ բոլորը հաւասար են։ Դարմաններու եւ միջոցներու մասին, եթէ կարելի է հաւատալ, իրենց կարգին պիտի խօսուի. ուրիշներու կարծիքին ալ պիտի դիմուի, ընդհանուր կերպ մը մտածելու, գոնէ առաւելագոյն չափով ընթերցողներ ու վճարողներ գտնելու համար, հրապարակին վրայ, տարուէ տարի լոյս տեսնող գիրքերուն։ Որովհետեւ չի բաւեր գիրքեր լոյս ընծայել եւ անոր բարոյական հաճոյքն ու վայելքն ունենալ միայն. պէտք է, որ հայ գրագէտին երկասիրութիւնն ալ փնտռուի, կարդացուի, սպառի, եւ քանի մը հազար ընթերցող ունենայ։

Մեր հորիզոններէն դուրս ալ գրական տագնապներ կան։ Ոչ միայն մտաւորական տեսակէտով, այլ նաեւ նիւթական։ Դըժգոհութեան պատճառներ ուրիշներն ալ ունին։ Վերջերս առիթն ունեցայ հետեւելու քանի մը գերման երիտասարդ գրագէտներու ինքնակենսագրութեան։ Անոնք ալ նոյն դժգոհութիւնն ունին հասարակութեան հանդէպ, որ մեծնալու եւ արգասաւորելու կարելիութիւններ չի տար. մեծերը թոյլ չեն տար, որ նոր ոյժերը գիրք գրաւեն եւ ընթերցողներ ունենան։ Ուրիշներ քանի մը տասնեակ հազար ընթերցողներէ դժգոհ են, մինչդեռ մեր մէջ չկայ երջանիկ հեղինակ մը, նոյնիսկ ամէնէն տաղանդաւորը, որուն գիրքերէն, երկու հազար չեմ ըսեր, գոնէ հազար օրինակ դիւրութեամբ սպառին։ Շատ մտածեր եմ, ամէնուն ալ հարցուցեր, եւ եկած եմ եզրակացութեան, որ մեր իրականութեան մէջ հազիւ կարելի է գտնել հինգ հարիւր հոգի որոնք այս կամ այն հեղինակին գործերը կը գնեն։ Պիտի խնդրեմ, որ այս թիւը, հինգ հարիւր ձեր միտքը պահէք, որովհետեւ մեր խորհրդածութիւններն ու փաստերն անոր վրայ պիտի հիմնենք։ Գրքի ընթերցողն է որ նկատի ունիմ եւ։ Օրաթերթերու ընթերցողները երբեմն քանի մը հազարի կը հասնին, նոյն իսկ ձեռքէ ձեռք կարդացողներու թիւը աւելի բարձր է։ Բայց գրականութեան համար, գրքի եւ պարբերական ժամուլի վճարող ընթերցողներն են, որ հաշուի կ՚առնուին։

Գրողի եւ ընթերցողի փոխյարաբերութիւնը արտաքինին հետ ներքին ալ է։ Ընթերցողն իր պահանջներն ունի,եւ գրողը՝ իրենը։ Այս վերջինը ստիպուած է հաշուի առնել շատ բան, իր հեղինակութիւնը տեղաւորելու համար, եթէ կրնայ ։ Մեր մէջ ճարպիկութիւնն ու ծանուցումի ձեւերն ալ օգուտ մը չեն ապահովեր։ Ու զարմանալ կարելի է այն հրաշքին վրայ, որուն ուժով գիրքեր ու պարբերականներ իրարու վրայ կը դիզուին։

Յաջորդով պիտի տեսնենք թէ ընթերցող հասարակութիւնը ի՛նչ կը պահանջէ գրողէն, եւ այս վերջինը ինչպիսի՛ աննըպաստ պայմաններու մէջ կ՚արտադրէ իր գործը, տպարանատիրոջ դուռը զարնելէ առաջ։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԱՃՈՒՄԸ

Վերջին վեց տարիներու ընթացքին, եւրոպայի բնակչութեան տարեկան միջին աճումը եղած է 2ուկէս միլիոն, 370 միլիոն բնակչութեան մը վրայ։ Այս հաշիւէն դուրս է Ռուսաստանը, ուր աճումը եղած է 3ուկէս միլիոն, 150 միլիոն բնակչութեան մը վրայ։

ԱՅԼԵՒՍ ԿԸ ԲԱՒԷ

Ներողամտութիւն եւ վհճանձնութիւն...

Բարոյալքող հիւանդութիւն մը որ աստիճանաբար բոյն է դնում մեր մէջ։ Այլեւս գոյութիւն չունին ոչ հանրային կարծիք եւ ոչ էլ վերաբերմունք։ Ինչ որ անտեղի ու անիմաստ վհճանձնութեամբ վարակւել ենք բոլորս։ Ամէն մէկ սայթաքում ու ստորնութիւն փորձում ենք արդարացնել «խորիմաստ» փիլիսոփայական բացատրութեամբ։

Կը բաւէ։ Վերջ տանք մեր «մոդեռն» սալետականութեան ու վերադառնանք դէպի հին՝ յեղափոխական աւանդութիւնները։ Լինենք շիտակ ու անողոք։

Կար ժամանակ, երբ մեր դիրքը յստակօրէն ճշդուած էր բոլոր նրանց հանդէպ, ովքեր, լքելով պայքարի ճակատը,ուրանում էին երէկւայ կուռքերը եւ դաւաճանի սքեմ հագնում։ Այդպիսիների ասողը շատ շուտ էր խաւարում ու չքանում մեր հանրային երկնակամարից։

Իսկ այսօր, կարծէք թէ ջնջւել է լաւը վատից զանազանող սահմանը ու խորտակւել մարդկանց բնորոշող բարոյական չափանիշը։ Տեղի են ունենում երեւոյթներ, որոնց հանդէպ անտարբեր մնալը համազօր է յանցագործութեան։

Երէկւայ մեր ընկերը, Դաշնակցականը հեռանում է մեր շարքերից ու ամէն ստորնութեան դիմում վարկաբեկելու այն կուսակցութիւնը,որի ծոցում սնանել ու մեծացել է, եւ մենք, Դաշնակցականի կոչում կրողներս, շարունակում ենք պահպանել նմանների հետ «ընկերական» յարաբերութիւնները։ Հանրային մի գործիչ, չեղւելով շիտակ ճանապարհից, սկսում է գործել ի վնաս այդ հասարակութեանը, եւ մենք, հասարակութեան շահերի պաշտպանութիւնը մեր վրայ առած լինելով, այդ պալարներին հանդիպելիս, սիրալիր գլխարկ ենք վերցնում ու մի քանի քաղցր խօսք փոխանակում։ Մէկը, որ չի քաշւում դաւաճանի կնիքը դրոշմել իր ճակատին, մեզ համար հաճելի դրուցընկեր է ու լաւ տղայ։

Եթէ նմանները լաւ են, ապա էլ ո՞վ է վատ։ Վատը մենք ենք, որ մեր բարոյական պարտականութեանը չենք գիտակցում եւ շարունակում ենք վհճանձն ու հանդուրժող մնալ։ Աններելի ներողամտութիւն ու աւելորդ սոփեստութիւն։ Իւրաքանչիւրը արժանի է իր գործած յանցանքի համապատասխան պատիժը կրելու։ Բոլոր դասալիքներն ու դաւաճանները պէտք է խլատ. հալածւեն հանրային ասպարեզից եւ մեր միջեւ եղած պատնէշները անանցանելի դառնան։ Այլապէս, մեր բարոյականն էլ մրոտւում է ու կասկածելի դառնում։

Գիտենք, թէ ի՛նչ պայմաններում է ապրում խորհրդային վարչաձեւի տակ մնացած անկուսակցական մտաւորականութիւնը։ Ցայտնի են մեզ այն միջոցները, որով օրւայ իշխանութիւնը հարկադրում է ստորագրել իր թելադրած յայտարարութիւնը։ Բայց մինչեւ ե՞րբ հանդուրժել Դերենիկ Դեմիրճեանների, Գրիգոր Զոհրաբների ու Լեւոնների լրբութիւններին։ Ի՞նչ անուն տալ Ստեփան Զօրեանի ստորնաքարշ ելոյթին, երբ իր կուսակից եւ մտերիմ ընկերը գլուխ չի խոնարհում անգամ Սիբիրի սառնամանիքներում...

Կաշւի եւ հացի խնդիր է, կրկնում ենք բոլորս էլ թութակի նման։ Իսկ մի՞թէ կաշւի ու հացի խնդիր չունեն այն հարիւրաւոր մտաւորականներն ու հազարաւոր ռազմիկները, որոնք տարիներ շարունակ աներեւակայելի պայմաններում,քարշ են գալիս բանտից բանտ, աքսորավայրից աքսորավայր։ Եթէ ներում ենք ողնաշարները ծռողներին, ապա արդարանալու ի՞նչ խօսք ունենք ողնաշարները կանգուն պահող հերոսներին։

Եւ վերջապէս, եթէ այս կամ այն ձեւով կարելի է արդարացնել բոլշեւիկեան դիկտատուրայի կրունկի տակ հեծեծող թուլամորթներին, ապա ինչպե՞ս արդարացնել մի Աւետիք Իսահակեանի արարքը, որը գործում է ազատ պայմաններում՝ միանգամայն դիրք լինելով հարկադրանքից ու ճնշումից։

Հացի խնդիր է։ Իսկ բարոյականի խնդի՞րը...

Ազգային մեծ բանաստեղծը, «Երգեր ու Վէրքեր»ի հռչակաւոր հեղինակը, տարիներ առաջ, խորհրդային իշխանութեան հրաւէրով, Հայաստան գնաց։ Առանց աղմուկի ու յայտարարութեան։ Ոչ ոք մեղադրեց իր հայրենաբաղձ քայլը։ Գնաց պտտեցաւ, ուսումնասիրեց, ստեղծագործեց ու վերադարձաւ։ Դրկաբաց ընդունելութիւն սահմանի երկու կողմերում էլ։ Բոլորը խոնարհւեցին մեծ տաղանդի առաջ։ Անգամ մատերի արանքից դիտեցին Հայկենտգործկոմի անդամ ընտրւելու հանգամանքը։

Սակայն, վերադարձաւ որոշ յանձնառութեամբ։ Բոլշեւիկներն այնքան էլ յիմար չեն մարդկանց ձրի կերակրելու։ Ինչպէս իր յետագայ քայլերը ցոյց տւին, Իսահակեանի ստացածը ոչ թէ վաստակաւորի թոշակն է, այլ ռոճիկ։

Հայաստանի խորհրդայնացման տասնամեակի տօնակատարութեան առթիւ, Փարիզում հրատարակւեց յոբելինական թերթ, որը մէկ պարսաւագիր էր ուղղւած Դաշնակցութեան հասցէին եւ Աւետիք Իսահակեան այնտեղ խորհրդային իշխանութեան գովքն է անում։ Զբաւականանալով դրանով, նա իր ձայնը լսելի դարձրեց նաեւ «Խորհրդային Հայաստան»ի էջերում։

Կարծէք թէ այդ յօդւածների տակ ստորագրողը մէկ ուրիշ Աւետիք Իսահակեան էր։ Մազաչափ անգամ չփոխւեց մեր վերաբերմունքը։ Նոյն հանդիպումներն ու մտերմական դրոյցները։

Ինչպէս երեւում է, այս տաքմթնոլորտը թեւաւորեց մեր բանաստեղծին։ Եւ ահա, մի ամիս «բաքի» Փարիզում նոր թերթէ հրատարակւում, «Մեր Ուղին»։ Այսինքն տարբեր անունով, վերահրատարակւում է «Երեւան»ը։ Եւ Աւետիք Իսահակեանը արդէն բազմած է թերթում։ Մի թերթում, որ Դաշնակցութեան հայհոյելու ուղիղ ուղղի չի գտել։

Աւետիք Իսահակեանի պատմւածքը այնքան անտաղանդ անհամ է, որ բնաւ պատիւ չի բում իր գրչին։ Այլ կերպ էլ կարող լինել, որովհետեւ դա ոչ ինքնուրոյն մէկ գրւածք է, ինչպէս խորհրդային երկրներում սեփին՝ ընկերային պատւէր։

Թող գրի։

Բայց թող որ մենք էլ մեր քը սանենք։ Թող որ մենք էլ դիրքը ճշդենք նմանների հանդէպ ու միանգամայն երես դարձնենք անպատւութիւն համարենք իր բեւ առնելը ու հետը խօսելը։ Հանրային կարծիքը պէտք է որ ռանայ Իսահակեանի նման երկերեսանի մարդկանց դէմ։

Այլ վերաբերմունքի արժանի մէկը, որ ընդունակ է յանուն հացի խնդրի բոլշեւիկեան գովքն անել միաժամանակ քար լռութիւն պահել նոյն բոլշեւիկների գործած սխրագործութիւնների ու ստորութիւնների հանդէպ։

Երբ վերջերս ամենավայրագ լածանք սկսւեց Հայաստանի մտաւորականութեան դէմ, ինչո՞ւ թաճայութիւնը չլսեց ազգային մեծ բանաստեղծ Աւետիք Իսահակեանի բողոքի ձայնը։

Հացի խնդիր է...

Ոչ, բարոյականի խնդիր է։ Նման բարոյական նկարագիր ունեցողները տեղ չունեն մեր մէջ։

Այլեւս կը բաւէ։ Վերջ հանձնութեան ու ներողամտութեան։

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆՈՐՕՐԻՆԱԿ ՀԱԼԱԾԱՆՔ ՄԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

«ՏԷՐ ՈՂՈՐՄԵԱ»Ն ԱՆԳԱՄ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

ԽՄԲ.— Գահիրէի 170 որբերը հետեւեալ նամակը ուղղած ամերիկեան «Պոյ՚գ Հօմ»ի տնօրէն Պ. Տէյվիտսընի, որ նախապէս Յունաստան կը գտնուէր իբրեւ Նպաստամատոյցի ներկայացուցիչ եւ որ այդ որբերը փոխադրած է նոյն երկրէն Եգիպտոս։ «Սիրելի հայրիկը» մերժած է այս դիմումը.—

Մեր սիրելի հայրիկին,

Ստորագրեալներս՝ որպէս Մ. Ա. Ն.ի Ակումբի անդամներ՝ ձեր բարեհաճ նկատառման կը յանձնենք հետեւեալ կարգ մը խնդիրները, որոնք ժամանակէ մը ի վեր սխալ հասկացողութեան հետեւանքով՝ թիւրիմացութիւններու տեղի տուած են.—

Ա.— Մեր ազգային արժանապատուութեան հարցը՝ որ ցարդ անտեսուած է ձեր կողմէ, պատճառ դառնալով ընդհանուր դժգոհութեան։

Ամբողջ աշխարհ գիտէ թէ մենք զոհը եղած ենք մեր ազգային դատին եւ գոյութեան պայքարին. այս կէտը մենէ աւելի լաւ ըմբռնած է ամերիկացի մեծ ժողովուրդը եւ մանաւանդ Մ. Ա. Ն.ի մեր բարերար վարիչները, որոնք ջնջելու համար տխուր անցեալի մը դառն յիշատակները, իրենք խրկ քաջալերած են մեզ զարկ տալու որբանոցներու մէջ հայ մշակոյթին եւ զարգացման։ Իսկ այսօր բոլորովին հակառակը կը տեսնենք։

Դո՛ւք կ՚արգիլէք մեզ երգելու մեր սրտին ամենամօտիկ եղող գեղջուկ երգերը, որոնք ամենուն հիացման առարկայ եղած են։ Կ՚արգիլէք մեզ ազատօրէն արտայայտուելու, և մեր խորհուրդները կը սահմանափակէք ձեր պաշտօնեաներուն յայտնած կարծիքներուն մէջ, կարծելով թէ անոնք տղոց խորհածն է որ կ՚արտայայտեն ձեզի։

Մեզ կ՚արգիլէք նոյնպէս զուտ կրօնական բնոյթ ունեցող «Տէր Ողորմեա»յի նման աղօթք մը, որ դարերու ընթացքին, ճգնաժամային րոպէներու մէջ իսկ, դէպի երկինք ուղղուած իր սրտառուչ կոչովը՝ հայ ժողովուրդին միակ սփոփիչը եղած է։ Թրքական բռնապետական ժիմին տակ իսկ մենք ազատ էինք ի գին ամէն զոհողութեան պահպանելու մեր գոյութիւնը՝ մեր մշակոյթով, մեր երգերով եւ մեր լեզուով։ Իսկ հոս Եգիպտոսի նման ազատ միջավայրի մը մէջ, կ՚անտեսուին անոնք արհաւիրքի օրերը վերապրող ազգի մը դժբախտ բեկորներուն համար, որոնք կեանքի պայքարին մէջ չունին իրենց զօրաւոր զէնք մը, բայց եթէ ոչ հայ ոգին, հայ երգը եւ հայ լեզուն։ Եւ միթէ ոճիր մըն է մեզ համար, որ կ՚ուզենք ապրիլ ուրիշներու կողքին եւ կը փափաքինք բարձրանալ ուրիշներու նման։ Մենք վստահ ենք Ձեզ կարծել տուած են թէ երբ մէկը իր սրտին մօտիկ եղող երգ մը կ՚երգէ եւ կամ կը հետաքրքրուի հայ կեանքով՝ կուսակցական մը եղած կ՚ըլլայ։

Կը վստահեցնենք Ձեզ որ՝ մենք բոլոր ճիգերով կ՚աշխատինք պիտի աշխատինք հեռու բռնել մեզ եւ թէ մեր բախտակից եղբայրները կուսակցական որեւէ կումբէ, որովհետեւ մենէ շատ տակաւին կուսակցութեան ըմբռնումն իսկ չունին արդէն։

Յիշելով այս կէտը՝ կրկին խնդրենք, եթէ ոչ կատարեալ՝ գոնէ որոշ չափով ազատութիւն տրուի Ակումբի մէջ մեր գաղափարներու եւ հայ կեանքի մշակոյթին ու զարգացման՝ որուն անհրաժեշտութիւնը շեշտուեցաւ մանաւանդ այս վերջին ամիսներուն։

Բ.— Որքան որ անփորձներ ենք վարչական գործերու մէջ, բայց կարծենք թէ ինչպէս ուրիշ բարեսէր Ակումբներու՝ նոյնպէս մեր Ակումբն ալ կրնայ օժտուիլ՝ իր անդամներ

կողմէ ընտրուած վարչական կազմով մը։ բայց կը ցաւինք որ այդ կէտը բնաւ նկատի չէ առնուած եւ միայն Ակումբի պաշտօնեաներն են որ սանձարձակօրէն կը վարեն Ակումբի գործերը, մինչդեռ բոլոր տղոց փափաքն է որ ձեր հովանաւորութեամբ կազմակերպուի Վարչութիւն մը, որ ձեր հրահանգներուն համաձայն շարժի եւ յառաջդիմէ։ Վստահ եղէք որ այս քայլը որ նոր ոգեւորութիւն մը պիտի ստեղծէ Ակումբի շուրջ, եւ բոլոր անդամները աւելի պիտի փարին յառաջդիմութեան գործին։

Իսկ Ակումբի պաշտօնեաներէն ոմանք ոչինչ ըրած են, բայց եթէ ոչ երկդիմի գործունէութեամբ մը երկպառակութեան որոմ ցանած են ձեր եւ տղայոց միջեւ, պատճառ դառնալով անվերջ վէճերու եւ կասեցնելով Ակումբի գործունէութիւնը։

Մենք ամփոփ կերպով պարզեցինք մեր տեսակէտները՝ որոնց շուրջ ցարդ յարգանօք լռութիւն պահած էինք, եւ այժմ առնելով այս քայլը, մենք ըրինք ա՛յն, ինչ որ պիտի ընէին որեւէ լուսամիտ ու քաղաքակիրթ ազգի մը զաւակները, երբ իրենց նուիրական եղող զգացումները բռնաբարուէին։

Եւ մենք յարգանօք ու անհամբեր կը սպասենք ձեր պատասխանին։

Ձեր երախտապարտ սաները
(Ստորագրութիւններ)

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Շաբաթօր, Վիեննայի մէջ բացումը կատարուեցաւ Ընկերվարական Միջազգ 4րդ համագումարին։ Նախագահութիւնը կազմուած էր Վանտերվէլտէ, Վիեննայի քաղաքապետ եւ Աւստրիոյ ընկերվարականներու նախագահ Սէտցէ եւ Միջազգային քարտուղար Ատլէրէ։

Համագումարին բացումը կատարեց Վանտերվէլտ, յաջորդաբար քննելով քաղաքական եւ ընկերային հարցերը, որոնք կը կազմեն համագումարին օրակարգը։

Վանտերվէլտ համագումարին ուշադրութիւնը հրաւիրեց մանաւանդ այն երկիրներուն վրայ, որոնք պայքար կը մղեն ի նպաստ ժողովրդավար կարգերու, մանաւանդ Գերմանիա եւ Կեդր. Եւրոպայի երկիրները։ Քննադատեց Լոնտոնի նախարարական խորհրդաժողովը թէ աշխարհը մտահոգող մեծ հարցերու հանդէպ չճշդեց իր դիրքը, ինչպէս մանաւանդ գործադրկութիւնը եւ ոչինչ ըրաւ աշխարհի տնտեսութեան բարւոքման համար։

Անդրադառնալով Գերմանիոյ կացութեան, Վանտերվէլտ ըսաւ թէ Գերմանիա որ 1930ի ընտրութիւններէն առաջ, ազատ պետութիւններէն ամէն տարի կը կնքէր մօտ մէկ միլիառ մարքի փոխառութիւն, ոչ մէկ վարկ կրցաւ ստանալ ընտրութիւններէն վերջ, որոնք հետեւաբար ցամքեցուցին Գերմանիոյ համար օտար վարկի աղբիւրները։

Վանտերվէլտ խօսեցաւ նաեւ զինաթափութեան հարցին մասին.— Ընկերվարական Միջազգայինը կը պահանջէ որ զինաթափութեան խորհրդաժողովը բոլոր ազգերու պարտադրէ պաշտպանութեան նուազագոյն միջոցներ՝ հաւասարութեան հիման վրայ։

— Եթէ պատերազմը ծագէր, ըսաւ Վանտերվէլտ, Ընկերվարական Միջազգայինը իր բոլոր ուժով պիտի դառնայ յարձակողին դէմ։ Այն ատեն պիտի ծագի քաղաքացիական պատերազմը, որմէ պիտի պայթի յեղափոխութիւնը։

Վանտերվէլտ իր ճառը վերջացուց մաղթելով փրանքեւգերման մերձեցում մը։

ԳԵՐԵՎԱՃԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ

Անգլիոյ լորտերու ժողովին մէջ՝ ուշագրաւ վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ անցեալ շաբթու, գերեվաճառութեան մասին։ Լորտ Պըքսթըն երկար ճառ մը խօսելով, առաջարկեց միջոցներ ձեռք առնել գերիներ պահելու, ծախելու կամ որսալու սովորութեան դէմ։ Ցառաջիկայ տարի կը լրանայ հարիւրամեակը այն օրէնքին որով ջնջուեցաւ գերեվաճառութիւնը բրիտանական գաղթավայրերուն մէջ։ Համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան տեղեկագրին, տակաւին գերեվաճառութիւն կամ ճորտութիւն կը տիրէ 12—14 երկիրներու մէջ, եւ իբր հինգ միլիոն մարդկային արարածներ այդ վիճակին դատապարտուած են աշխարհի զանազան մասերուն մէջ։ Դեռ վերջերս 200,000 գերիներ ազատուեցան բրիտանական իշխանութեան տակ։

Քրիստոնեայ երկիրներէն Հապէշիստանը դեռ նոր ջնջեց գերեվաճառութիւնը, որ կը տիրէր տարիներէ ի վեր։ Միայն այդ երկրին մէջ երկու միլիոն կը հաշուեն գերիներուն թիւը։ Շատ մը երկիրներու մէջ գերեվաճառութիւնը սովորութիւն է եւ եկամուտի աղբիւր, այնպէս որ կարելի չէ շուտով խափանել։ Վերջերս բարձրացաւ գերիներու գինը։ Գերեվաճառութիւնը միակ արհեստն է որ չէ ազդուած տնտեսական տագնապէն։ Այս չարիքը կարելի է խափանել, եթէ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա վերջ տան իրենց հողերէն անոնց գերիներու կարաւաններուն։

Գերեվաճառութեան ամէնէն գէշ ձեւը կը գործադրուի Արաբիոյ մէջ, որուն ներքնաշխարհը անմատչելի կը մնայ։

Կ'առաջարկուի մասնաւոր գրասենեակ մը հաստատել, այս չարիքին դէմ կռուելու համար։

Քենթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը գիտել տուաւ թէ Հոնկ Քոնկի մէջ (Չինաստան) որուն պատասխանատու է Անգլիա, կը տիրէ գերեվաճառութեան տարբեր ձեւ մը, Մուի-Պայ։ Այդ սովորութեան համաձայն, պզտիկ աղջիկներ իրենց ծնողներուն կամ խնամակալներուն կողմէ կը ծախուին փոխան դրամի, առանին ծառայութեան համար։ Հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն, տակաւին 4300 աղջիկներ կան այս վիճակին մէջ, բայց իրական թիւը 10,000ը կ'անցնի։

Չինաստանի մէջ գերիներու թիւը կը հաշուեն երկու միլիոն, մեծ մասով դեռատի աղջիկներ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՆԻ ՉԵՉԱՔԱՐԸ

Անի Չեչաքարի հանքերուն վարիչը Շամշեան հետեւեալը յայտարարած է «Խորհ. Հայաստան»ի.—

Չեչաքարի հանքերուն մէջ աշխատանքը սկսած է 1927ին, երբ համեստ ուսումնասիրութիւններ կատարուեցան, ճշդելու համար Հայաստանի չեչաքարի պաշարը։

Այժմ Անի չեչաքարի հանքերու կազմակերպութիւնը հսկայ կազմակերպութիւն մըն է, որ քար կը հայթայթէ Ռուսիոյ գլխաւոր կեդրոններուն, — Մոսկուայի, Լենինգրադի, Ուրալի, Մուրմանսկի։ 1928-1929 շրջանին կարելի եղած էր հայթայթել 700,000 ռուբլի արժէքով չեչաքար, 1929-1930ին՝ 2,160,000 ռուբլի, իսկ 1931ին ծրագրուած է հինգ միլիոն ռուբլի արժէքով չեչաքար։ Երեւանի մէջ շուտով կ'աւարտի մասնաւոր գործարան մը, որուն շնորհիւ չեչաքարի արտադրութիւնը մեծ զարկ պիտի ստանայ։

Գերմանիոյ մէջ Անի չեչաքարին ուսումնասիրութեան արդիւնքը մեծ հեռանկարներ կը բանայ, որովհետեւ Անի չեչաքարով կարելի է շինել ողորկ տախտակներ, առաստաղներ, կղմինտր, աղիւս, օճառ, գրատախտակ, յեսան եւայլն։ Այս հեռանկարով, Անի չեչաքարի արտադրութիւնը շուտով պիտի ստանայ նոր թռիչք մը։ Հայաստանի լեռները, ինչպէս ցոյց տուին վերջին տարիներու ընթացքին կատարուած ուսումնասիրութիւնները, ունին չեչաքարի հսկայական պաշարներ։ Այնպէս որ ծրագրուած է ամբողջութեամբ օգտագործել այդ քարի պաշարը։

Այժմ անհրաժեշտ է մեքենայականացնել հանքերու աշխատանքը։ Միւս կողմէ կարեւոր է մտածել փոխադրութեան հարցին մասին։

Ներկայիս օրական կը հայթայթենք 80 վակոն չեչաքար։ Եթէ կարելի ըլլայ ստանալ 100 վակոն, կարելի է լեցնել զանոնք ամէն օր։ Սակայն Հայաստանի երկաթուղին չի կրնար հասնիլ հանքերու աշխատանքի թափին։ Այնպէս որ գալ տարի երկաթուղին այս ձեւով կրնայ դժուարացնել ծրագիրները։

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԷՏՆԵՐԸ

Իջեւանէն կը հեռագրեն նոյն թերթին թէ յուլիս 1ի կարկուտը ամբողջովին ոչնչացուցած է Խաչատարակ, Խաւարաձոր, Աղդան եւ Քրդեւան գիւղերու մօտ 250 հեկտար ցանքը։ Յուլիս 5ին 12 ժամ յորդառատ անձրեւ տեղաց, այնպէս որ Աղդանի, Աղստաֆայի, Սօսկ-Սուի եւ Մակարաւանի գետերը յորդեցան։ 100,000 ռուբլի վնաս պատճառեցին։ Իջեւանի ջրանցքը, 2500 մեթր երկարութեամբ լեցուած է աւազով եւ քարի կտորներով, հեղեղը ջրանցքին փապուղիին մէջ բշած է 4000 խորանարդ մեթր քար։ Պէտք է անմիջապէս մաքրել եւ բանալ ճամբան, որպէսզի փապուղին աւերէ զերծ մնայ։ Զգալի չափով վնասուած են պտղատու ծառերը, այգիները, Աջաջուր գիւղի ջաղացքները։ Հեղեղը բշած տարած է Իջեւանի հաւաքական գիւղատնտեսութեան բջիջին ջաղացքը։ Ջուրը բշած տարած է նաեւ 4 անասուն։ Մարդկային զոհեր չկան։

Բասար-Գեչարէն ալ կը հեռագրեն թէ յուլիսի սկիզբը տեղացած կարկուտէն վնասուած են Զողի հաւաքական գիւղատնտեսութեան ցանքերը 70 առ հարիւր համեմատութեամբ, ինչպէս նաեւ ուրիշ քանի մը գիւղերու ցանքերը 25-30 առ հարիւր համեմատութեամբ։

Դիլիջանէն կը հեռագրեն թէ յուլիսի սկիզբը տեղացած յորդառատ անձրեւներու պատճառով, հեղեղը քանդած է խճուղին, Բլդանջայի կամուրջը, հին ելեկտրակայանի ջրանցքը։ Ելեկտրակայանը չաշխատիր։ Հեղեղը վնաս պատճառած է նաեւ բանջարանոցներուն։ Ղարաղոյլի, Դիլիջանի եւ Կարմիրի ճամբան լեցուած է խիճով։ Գեօլքենդի մէջ վնասուած է կոլխոզին քսան հեկտար ցանքը։ Քանդուած են կոոպերատիվին եւ գիւղային խորհուրդի շէնքերը եւ հինգ ուրիշ տուներ։ Սպաննուած են երկու գիւղացիներ, վիրաւորուած են քանի մը անասուններ։

Լենինականէն կը հեռագրեն թէ կարկուտը մեծ վնասներ պատճառած է Դուզքեանդի շրջանին 12 գիւղերուն ցանքին։ 9 գիւղերէ ստացուած առաջին տեղեկութիւններու համաձայն, կարկուտէն վնասուած են 2,977 հեկտար ցորենի եւ կտաւատի ցանքերը եւ բանջարանոցները։ Ասոնց մեծ մասը վնասուած 80—100 առ հարիւր համեմատութեամբ, մնացածը՝ 10—50 առհարիւր։ Կարկուտին վնասը մեծ է, եթէ նկատի ունենանք, որ այս տարուան ցորենի բերքը չափազանց գեղեցիկ էր։

ԱԼ ՉԵՆ ՕՐՀՆԵՐ

«Խորհրդային Հայաստան» կը հրատարակէ երկար ցանկ մը,— ոչ վերջինը եւ ոչ առաջինը,— ուր կը տեսնուին բազմաթիւ քահանաներ, որոնք կը յայտարարեն թէ կը հրաժարին կրօնական կոչումէ եւ կը մերժեն այլեւս օրհնել հաւատացեալները։ Աստուած իրենց ողորմի։ Ահաւասիկ անունները.— Ն. Ախտայի շրջանէն Սոլակ գիւղէն Տէր Ցարութիւն Մովսիսեան, Թալինի շրջանէն Մաղարջուղ գիւղէն Տէր Տաճատ Գէորգեան, Դարալագեազի շրջանէն Օրթաքենդ գիւղէն Տէր Սամուէլ Ցարութիւնեան, Ղարաքիլիսայի շրջանէն Համամլու գիւղէն Տէր Յովհաննէս Տէր Կարապետեան, Ալլահվերդիի շրջանէն Մարց գիւղէն Տէր Բարսեղ Ստեփանեան, Դարալագեազի շրջանէն Գնդեվազ գիւղէն Տէր Սուրէն Կարապետեան, Դարալագեազի շրջանէն Գորադիզ գիւղէն Տէր Մուշեղ Կարապետեան։

Հետեւեալներն ալ հրաժարած են տիրացութենէ.—

Ապարանի շրջանէն Գիւլափլու գիւղէն Յովհաննէս Գէորգեան, Դարալագեազի շրջանէն Ղուշչի գիւղէն Սեդրակ Աբրահամեան։

ՆՈՐ ՀԵՐՈՍՆԵՐ

Ձեկայի պետին օգնական նշանակուած է Խաչիկ Մուղդեսի։ Գերագոյն դատարանի փոխ նախագահ նշանակուած է Գեղամ Ղարիբջանեան։ Հողային գործավարութեան մէջ խորհրդական նշանակուած է Գ. Մովսիսեան։ Լուսաւորութեան գործավարութեան մէջ խորհրդական նշանակուած է Ազատ Վշտունի։

ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Յունիս 22ին Շնհեր գիւղին մէջ դրուեցաւ 20 նոր շէնքերու հիմը։ Նոր բացուած ճամբով Գորիս գացին շրջանային գործավարները եւ միթինկ մը գումարեցին, բացատրելու համար ժողովուրդին թէ Զանգեզուր պիտի վերաշինուի ընկերվարական յատակագիծերու վրայ։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

Հայաստանի առաջին երաժշտական համաժողովը հետեւեալ բողոքը հրատարակած է Երեւանի թերթերուն մէջ.—

«Հայաստանի առաջին երաժշտական համաժողովը, տեղեկանալով որ յուլիս 14ին Երեւանի քաղաքային պարտէզին մէջ, համերգի մը ընթացքին, նուագուած են քաղքենիական եւ քաֆէ-շանթանային երգեր, շնական վիպերգութիւններ, կը բողոքէ պատկան մարմիններուն, որպէսզի խիստ հսկողութիւն կատարեն յայտագիրներու վրայ, չխաթարելու համար բանուորներու երաժշտական դաստիարակութեան գործը»։

Երեւանի Արուեստի Տանը կից կազմակերպուած է «համերգի գրասենեակ» մը, որ կը ծրագրէ գոհացնել բանուորներու երաժշտական-գեղարուեստական պահանջները։ Այս գրասենեակը երաժշտական շրջուն խումբեր պիտի ղրկէ արդիւնաբերական վայրերը, գիւղատնտեսական կեդրոնները եւ գործարանները։

Նոյն ատեն Վրաստանի եւ Ադրբէջանի նման երաժշտական գրասենեակներուն հետ յարաբերութեան մտնելով, պիտի աշխատի ծանօթացնել երկրին երաժշտութիւնը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐ ՈՒ ՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍ. — Մեր գաղութը դեռ նոր հաստատուած ըլլալով, զուրկ է ազգային կեանքէ, թէեւ թիւը օրէ կ'աւելնայ, Տէսինէն, Լիոնէն եւ ուրիշ տեղերէ եկած հայրենակիցներով։ Այս քաղաքը այնքան չազդուեցաւ գործադրկութենէն։ Ձմեռը բաւական թիւով գործաւորներ դուրս նետուեցան։ Միեւնոյն ատեն պակսեցուցին աշխատութեան ժամերը։ Բայց չանցած երկու ամիս, բոլոր արձակուած գործաւորները դարձեալ ներս առին, աւելցնելով աշխատանքի ժամերն ալ։ Ներկայիս շաբաթը վեց օր կ'աշխատինք, բայց օրավարձքէն 2 ֆրանք զեղչեցին։ Այժմ բոլոր աշխատաւոր եւ աշխատաւորուհիները գոհ են իրենց վիճակէն։ Միայն երիտասարդ տարրը մտահոգ է, չգտնելով իր շուրջ ոչ մէկ կազմակերպութիւն։ Այդ պակասը լրացնելու համար քանի մը երիտասարդներ, թիւով 8 հոգի, քով քովի եկան եւ հիմնեցին Հ. Յ. Դաշնակցութեան խումբ մը, մկրտելով «Սեւ Քարեցի Սաքօ»։ Խումբը գործի ձեռնարկած է արդէն։ Կը յուսանք որ շուտով աւելի շատ երիտասարդներ պիտի գտնենք մեր շուրջ։

Գաւառներէն եկող ընկերներէն կը խնդրենք որ ներկայանան իրենց անդամատետրերով հետեւեալ հասցէին M. Artin Atamian, S. L. S. A. BatimentSe, St. Maurice de Beynost (Ain):

ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐԸ ԻԲՐԵՒ ԴԱՏԱՒՈՐ

Թրքուհիներու շարժումը կը շարունակէ զարգանալ Թուրքիոյ մէջ։ Վերջերս վեց թրքուհիներ դատաւոր նշանակուեցան Էնկիւրիի, Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ։ Ցոյս կայ որ այս թիւը աճի արագօրէն, որովհետեւ երկու սեռերու հաւասարութեան սկզբունքը հետզհետէ զգալի պիտի դառնայ յառաջիկայ քանի մը տարիներու ընթացքին։ Արդէն բազմաթիւ կիներ մտած են փաստաբանութեան ասպարէզը։

Վերջերս թրքուհի մը գլխաւոր քարտուղար նշանակուեցաւ դրամատան մը մէջ, ուրիշ մը՝ նամակատան տնօրէն, երրորդ մը՝ վիրաբոյժ։ Չենք յիշեր գրական եւ կրթական ասպարէզին վրայ դիրք շինած հանըմներ, որոնք պայքար կը մղեն քաղաքական կատարեալ հաւասարութիւն ստանալու համար։

ՆՈՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐ

Մատրիտի Քաղաքապետութիւնը որոշեց երկու հարիւր նոր դպրոցներ բանալ քաղաքին եւ արուարձաններուն մէջ։ Թէեւ կրթութիւնը պարտաւորիչ է, բայց հազարաւոր մանուկներ, մինչեւ 70,000 հոգի, չեն կրնար դպրոց երթալ, տեղ չգտնելով։

Վերջին երեք ամսուան ընթացքին, Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է իբր 5000 նոր դպրոցներ բանալու։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Ե.

Տէր Յուսիկի ճամբուելէն շաբաթ մը ետքը, օր մը երբ Հայրապետ էֆէնտիին Պէշիկթաշի պահականոցին առջեւէն կ'անցնէր, Հասան փաշան զինքը ներս հրաւիրեց։ Ըլլալով բերդաքաղաքին շրջապատը համարուող Պէշիկթաշ եւ Օրթագեղ թաղերուն միահեծան տէր եւ իշխանը Օրթագեղի Մեծ աղային մտերիմ բարեկամն էր։ Սուրճ ու սիկար հրամցնելէ յետոյ, փաշան խօսակցութեան միջոցին, իր գոհունակութիւնը յայտնեց Հայրապետ էֆէնտիին կասկածելի փափազ մը ճամբած ըլլալուն համար։

— Ամա՛ն, փաշա էֆէնտի, ձեր վսեմութեան սխալ տեղեկութիւն հաղորդուած ըլլալու է, պատասխանեց Հայրապետ էֆէնտի, դող ելլելու ձեւ առնելով։ Բան մը չկայ։ Ատ փափազին ձայնը շատ անախորժ էր, անուշ ձայն սիրելնուս՝ Պատրիարքարանէն ուրիշ քահանայ մը խնդրեցինք։ Ամէնքը աս է։

— Աղէ՛կ, աղէ՛կ, տանկ թող ըլլայ, պատասխանեց, քթին տակէն ժպտելով։ Դէմինը կը ճանչնար։

Այս մանրադէպը ամբողջ մարդը կը պատկերացնէ։ Այդ «հին Հայ»ու տիպարը, ամէն անգամ Թուրք փաշաներուն հետ Հայոց «շարժումներու» մասին խօսած ատենը, կը ջանար հայ ազգը օսմանեան գահուն հաւատարիմ եւ անձնուէր ցոյց տալ։ Օր մը երբ ներքին գործերու նախարարը իր առջեւը դրաւ Եւրոպա հրատարակուած հայերէն քանի մը թերթեր, որոնք Թուրքիոյ դէմ սպառնալիքներ կ'որոտային, հայ էֆէնտին արհամարհական խնդուածքով մը զանոնք պոստալայի գրածներ որակեց։ Եւ այս հաւատումին իբր ապացոյց, աւելցուց որ, երբ աւազակները տուն մը պիտի մտնեն կողոպտելու, առաջուց սրճարանները չեն նստիր եւ ընելիքնին ամէնուն առջեւ չեն պատմեր.— Ատ ալ անանկ է, պատասխանեց թուլամորթ փաշան, որ հանգիստ մնալ կ'ուզէր։ Ու հրամայեց որ ատանկ պօռ լրագիրները ա՛լ չթարգմանեն ու իրեն չբերեն։

Ակռաները կճրտելով Յուդա, Վասակ, Մեհրուժան կ'անուանէր այն բարձրաստիճան Հայերը որոնք ազգին մէջ եղած չեղածը կը վազեն Թուրք փաշաներուն ականջը հասցնելու, իբր թէ իրենց հաւատարմութիւնը ապացուցանելու համար։ Երբ տան մը մէջ կրակ կը սկսի, կ'ըսէր, զայն մարել ուզողները վրան ջուր կը թափեն եւ ոչ թէ իւղ։ Մեր լրատու էֆէնտիներն ալ կրակին վրայ եղ լեցնող են, վասնզի ազգին տունը խաղմայի տալ կ'ուզեն։

Թուրքերուն հետ իր վարմունքին մէջ հաւատարիմ աւանդապահն էր ազգային հին քաղաքականութեան։ «Կտրել չկրցած ձեռքդ պա՛գ ու ճակտիդ դիր», կը քարոզէր։ Իսկ մտերիմներուն կամացուկ մը կ'ըսէր թէ «ասոնց ձեռքը կանկրենա պիտի ըլլայ, ինքնիրենը պիտի իյնայ, կտրելու պէտք չկայ։ Սպասենք համբերելով»։

Ներսէս Պատրիարքը շատ անհամբեր կը գտնէր։ Երբ անիկա եկաւ Օրթագեղ բնակիլ, էֆէնտին քիթը բերանը ծամռկեց։ Իրաւ է որ Պատրիարքին Օրթագեղ մեծ տուն մը նուիրողը Սուլթանը ինքն էր, «բայց, ըսաւ էֆէնտին իրեններուն, Նորին Վեհափառութիւնը Օրթագեղցիներն անհունապէս երախտապարտ պիտի ընէր, եթէ սրբազան Պատրիարքնուս տուն մը Պէշիկթաշի մէջ նուիրած ըլլար»։ Նրբաբար հասկցնել կ'ուզէր որ, Սուլթանը Հայոց Պատրիարքը թէեւ անմիջական հսկողութեան ներքեւ կ'առնէր, բայց կը զգուշանար իրեն շատ մօտերը բնակեցնել։

Սան-Սթէֆանօ ու Պերլին եղած դիմումներուն համար շատ նեղացած էր։ «Կամուրջը չանցած, սատանային աչքը կը բանանք կոր», կը մրմռար։ Թուրքերուն հետ վարուելութեան համար իր մէկ սիրական առածն ալ այն էր թէ «սատանային հետ եղբայր եղիր մինչեւ կամուրջն անցնիլդ»։ Կամուրջը դեռ չէինք անցած լմնցած։

Զ.

Պերլին գացող «պատգամաւորներուն» վերադարձին՝ ա՛լ չէր կրցած դիմանալ. Ներսէս Պատրիարքին գնաց, «խելքը գլուխը բերել տալու համար»։ Երբ Հայկական խնդրին հայրը Եւրոպայի վրայ լի հաւատքով, խանդավառ կը խօսէր, պահպանողական մարդն ալ սիկարը կամաց կամաց քաշելով եւ աչքերը ծուխին թափառայած ելեւէջներուն յառած, հեգնամպիտ ըսաւ.

— Սրբազան, երբ Սուլթան Մէճիտին օրովը Խաթթը Շէրիֆը կարդացուեցաւ, Յակոբոս Պատրիարքնիս Մայր եկեղեցիին մէջ շատ մը բարեմաղթութիւններ ըրաւ եւ ժողովուրդին մեծամեծ յոյսեր տալէ յետոյ, աթոռէն ելաւ ու քիչ մը ցած բայց խորհրդաւոր ձայնով մը ըսաւ. «Ի վերայ այսր ամենայնի, օրհնեալ ժողովուրդ, թագաւորնիս տաճիկ է»։ Որ ունիցի ականջս լսելոյ լուիցէ։ Թագաւորնիս հիմակ ալ տաճիկ է, սրբազան, ատիկա մի մոռնաք, եւ ըստ այնմ ազգը կառավարեցէք։

Ա՛լ անկէ ետքը Պատրիարքարան չգնաց, եւ ժողովականութեան սեւէ պաշտօն չընդունեց։ Զատկի եւ Ծնունդի պաշտօնական այցելութիւնները կուտար միայն։ Երբ Ներսէս պատրիարք իր բնակութիւնը Օրթագեղ փոխադրեց, Հայրապետ էֆէնտի քաղաքավարութեան համար «բարով ես եկեր»ի այցելութեան գնաց։ Պատրիարքը ցաւահար սիրտով կը խօսէր։ Ազգին վիճակը առջուընէ աւելի ծանրացած էր ու Եւրոպան ալ բան մը չէր ըներ։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Լիոնի մէջ «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է
Խ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

«Յառաջ» ստանալ փափաքողներէ կը խնդրուի իրենց հասցէն շուտով յայտնել Պ. Խ. Մուրատեանի, 191 Cours Lafayette, Պ. Ն. Յակոբեանի գրատունը կամ 202 Rue Boileau, Պ. Թիրեաքեանի ճաշարանը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Դպրոցասէրի Սանուց միութեան կողմէ

Այս Կիրակի ժամը 14էն 22, վարժարանին պարտէզը 1 Bld. du Nord, Raincy-Pavillons,

Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանին սանուհիներուն կողմէ:

ճազ պանտ (ծանօթ խումբ), պար, ճոխ պիւֆէ,

ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ

փափաքողները կրնան առտուընէ գալ իրենց ճաշով միասին

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակց. միջոցներ.— Առնել Օփերայէն կամ ժան. ժորէսէն Թրամուէյ 21a եւ կար տը լ'էսթէն կարկանի գիծը եւ իջնել Րէնսի փավիյեօն, շոգեկառք՝ առաւօտեան ժամը 8.56, 10.15, 11.40 կէսօրէ յետոյ ժամը 2—4 եւայլն։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Սեբաստիոյ Քոչհիսար գիւղի Հայր. միութեան կողմէ
Օգոստոս 9ին Սէն Քլուի անտառին մէջ
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

խանասորի արշաւանքի տարեդարձի առթիւ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Ս. Շամօնի ենթակոմիտէի կողմէ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն, հանրածանօթ «Վարիգէլ»ի դաշտին մէջ: Արտասանութիւն, երգ, նուագ, եւն:

Կը խօսի՝ Ընկ. Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւ ուրիշներ

Սէն Շամօնի նորակազմ Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Արծիւ» խումբը պիտի կատարէ ֆութպոլի եւայլն խաղեր:

Ծանօթ.— *Անձրեւ գալու պարագային դաշտահանդէսը կը յետաձգուի յառաջիկայ Կիրակիին, 9 Օգոստոս:*

Ճաշը կարելի է միասին բերել: Ճոխ պիւֆէ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ

Այս Կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն ծանօթ պաղ աղբիւրին մօտ:

Կը նախագահէ Պ. Ա. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Երգ, մեներգ, եւայլն, կը մասնակցի Կոմիտաս երկսեռ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Մելքոնեանի:

Ֆրանսական նուագախումբ՝ եւրոպական պարերու համար:

Ճաշը կարելի է միասին բերել, ճոխ պիւֆէ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ,, ՀԱՏՈՐ ԹԻՒ 3
ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ
(ՄՇՈՅ ԳԵՂԱՄ)

ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀ (340 ԷՋ)

Ֆրանսա, գաղութներ եւ Պալքաններ 30 ֆրանք, մնացեալ երկիրներ 1 տոլար 50:

դիմել՝ L. Kévonianի, 235 Fbg. St. Martin. Paris (10)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՊԻՒՅԵԱՆՔՈՒՐԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 241 Rue J.J. Rousseau. *Կը խօսի ընկեր Վ. Փափազեան:*

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի, ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ-անդամուհիները վաղը հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, 181 Cours Lafayette, Café de la Gare *ի ներքնասրահը: Կարեւոր օրակարգ:*

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Վիրիէօ, Կ. Մ.— 150:
Լը Քրէօզօ, Կ. Կ.— 35:
Լա Սիօթա, Ղ. Ա.— 90:
Մարսէյլ, Մ. Յ.— 35:
Վանօմուազ, Ժ. Թ.— 29:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ, քեռայրս Գառնիկ Տէր Գրիգորեան (Կեմերէկի Գարակէօլ գիւղէն), 1926ին Պէյրութէն մեկնած է Հարաւային Ամերիկա, իմացնել՝ Աբրահամ Լօզէրեանի, 61, Rue d'Arpot, Vienne (Isère) France.

— *Օր. Անուշ Տէր Առաքելեան կը փնտռէ իր հայրը Գէորգ Առաքելեան (Անթաքիոյ Հաճի Հափլի գիւղէն) մայրը Մարիամ, եղբայրները Պօղոս, Առաքել, քոյրը՝ Ծաղիկ: Իմացնել, Ա. Տէր Միքայէլեանի,* 1 Rue Brodelet, Gagny (S. et O.). France.

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԴԱՍԵՐ

Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութիւնը Փարիզահայ ուսումնատենչ երիտասարդութեան օգտակար ըլլալու նպատակով, որոշած է, արձակուրդի շրջանին խիստ մատչելի գիներով, անհատական դասեր հաստատել: Առ այդ կը տրամադրէ ուսուցիչներ գիտութեանց եւ լեզուներու:

Մանրամասն տեղեկութեանց համար դիմել Միութեան գանձապահ՝ Ս. Սողոյեանի, Maison des Étudiants Arméniens, Cité Universitaire, Paris.

Գործ *կը փնտռէ հայ սպասուհի մը: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:*

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

12.— ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՊԸ ԱԼԻԻ ՄԷՋ

Կացութեան մասին իմ տպաւորութիւններս եւ զանազան լրտեսներու յայտարարութիւնները կը հաստատէին թէ կոմիտէն, Գում Գափուի եկեղեցիին մէջ, յեղափոխութիւնը աւելի ընդարձակելու եւ աւելի արիւնահեղ դարձնելու նպատակով, նոր նոր ծրագիրներ կը պատրաստէր:

Անմիջապէս գացի Եպարքոսին մօտ: Արդէն օրուան դէպքերուն մասին անհրաժեշտ ալ էր տեղեկատուութիւն մը ընել: Կացութիւնը ներկայացնելէ վերջ, անհրաժեշտ կը գտնէի տրամադրութեանս տակ դնել զինուորական կարեւոր ուժեր:

Սայիտ փաշա կը գտնուէր սրահին մէջ: Միասին ծանր իր առանձնասենեակը: Սրահին մէկ անկիւնը քաշուած, դատական նախարարը՝ Ապտիւրրահման, եւ ներքին նախարարը՝ Րիֆաթ փաշա, նամակի մէջ էին: Սայիտ փաշա, ցոյց տալով զանոնք, ըսաւ.

— Տեսէ՛ք եւ ներեցէք ինծի, ես այսպիսի մարդոց հետ ի՞նչ գործ կրնամ տեսնել:

Յետոյ դատական, ներքին եւ արտաքին նախարարներն ու իր խորհրդականը կանչելով, ժողով գումարեց:

Երբ երկիրը ծանր տագնապ մը կ'անցընէր, անգործութիւնը տակն ու վրայ կ'ըլլար, ազգը վտանգի մէջ էր, այս մարդիկը անտարբերութիւն եւ անճարակութիւն ցոյց կուտային՝ չափազանց տրտմեցնելով զիս:

Սայիտ փաշա չյաջողեցաւ խորհրդակցութիւնը տանիլ որ եւ է եզրակացութեան եւ չկրցաւ որոշում մը տալ: Երբեմն կ'ուզէր օտար դեսպանատուններուն տեղեկագիր մը ղրկել օրուան դէպքերուն ծագման պատճառներուն մասին, սակայն տեղեկագրին պատճէնը հազիւ գրուած՝ կը հրաժարէր եւ կ'ուզէր լրագիրներուն համար պաշտօնական զեկոյց մը խմբագրել: Երբեմն ալ կ'ուզէր Պատրիարքարան ղրկել հրամանագիր մը, պահանջելով անմիջապէս ցրուել խռովարարները: Ու երբ այս հրամանագիրը տուն կուտար, յանկարծ բոլորէն կը հրաժարէր եւ վարանած ու շուարած վիճակի մը մէջ կը տատանէր:

Վերջապէս որոշուեցաւ դարձեալ Պատրիարքարան երթալ եւ խռովարարներուն մասին գիտողութիւն ընել: Այդ գործը յանձնուեցաւ ինծի:

Եպարքոսին թիկնապահներունն է պարտականութիւնը հաղորդելու Պապը Ալիի որոշումները: Իմ գործս չէր ատիկա: Միեւնոյն ատեն, առտուն ես էի, որ խռովարարներուն վրայ յարձակում գործած եւ նահանջելու ստիպած էի, այսպէս ղրկելով իրենց նպատակին հասնելու ուրախութենէն: Ու երբ անոնք ջղագրգռութեան եւ բարկութեան մէջ են հիմա, իմ երեւումս կրնար նոր դէպքերու պատճառ դառնալ: Այսու հանդերձ եթէ մերժէի երթալ, ինծի վախկոտութիւն պիտի վերագրէին: Չէի ուզեր այդպիսի վերագրումի մը տակ գտնուիլ:

13.— ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԸՆԴՈՒՆԻԼ

Կատարեցի Եպարքոսին հրամանը եւ գացի Պատրիարքարան: Ցուցարարներուն, կոմիտէին զինեալ անդամներուն արիւնավառ եւ ցասկոտ նայուածքին տակ, ուզեցի մտնել Պատրիարքին խորհրդասենեակը: Պատրիարքը հիւանդ ձեւացաւ եւ չուզեց տեսակցիլ:

Ատկէ շատ ազդուեցայ: Հայոց ամենապատիւ Պատրիարք Էֆէնտին կը մերժէ՜ ընդունիլ Օսմանեան Կայսրութեան ոստիկանական նախարարը: Պէտք էր անմիջապէս ետ դառնալ: Սակայն աւելորդ համարեցի արժանապատուութեան խնդիր յարուցանել այնպիսի պահու մը, երբ երկիրը կը գտնուէր փորձանքի մը առջեւ: Ու դարձայ ըսի այն մարդուն, որ ինծի լուր բերած էր թէ Պատրիարքը հիւանդ ըլլալով չպիտի կրնայ ընդունիլ զիս.

— Գոնէ Կրօնական եւ Քաղաքական ժողովի անդամներէն թող երկու հոգի ղրկէ եւ տեսակցինք:

Հինգ տասը վայրկեան ետքը, եկան երկու հոգի: Ըսի իրենց.

— Էֆէնտինե՛ր, Սահարայի մէջ չենք: Այստեղ կառավարութիւն կայ, որ կազմակերպութիւն ունի, բանակ ունի, պատասխանատու պաշտօնեայ ունի: Ունի Պատրիարք մը, զոր կը յարգեն այս կառավարութեան հողերուն վրայ հաստատուած ցեղակից բազմաթիւ անհատները, եւ զոր կը սիրէ կառավարութիւնն ալ: Ի՞նչ կը նշանակեն այս խայտառակութիւններն ու ոճիրները: Պէտք չէ այսքան չարաչար գործածել պետութեան համբերութիւնը, ոչ ալ ներողամտութիւնը այն տիրող ազգին, որուն վրայ կը կրթնի պետութիւնը: Անշուշտ հետեւանքը ծանր պիտի կշռէ եւ դէպքերուն պատասխանատուութիւնը պիտի ղրուի Պատրիարքարանի վրայ: Պատրիարքը պէտք է որ յորդորէ կոմիտէին մեծերը եւ հրամայէ ցրուիլ:

Խրատուիլակի պէս առջեւս կանգնած մարդիկը պատասխանեցին.

— Շատ լաւ, էֆէնտիմ, հիմա ձեր բառերը կը հաղորդենք Պատրիարքին:

14.— ՊԱՊԸ ԱԼԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՅ

Այս խօսակցութենէն յետոյ, վերադարձայ Պապը Ալի:

Պատրիարքին միջամտութիւնը չտուաւ մեր սպասած արդիւնքը: Ընդհակառակն, վերադարձէս յետոյ ինծի լուր տուին թէ Պատրիարքարանի եկեղեցիէն քանի մը անգամ զէնք արձակած են:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵԻՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.266

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
30
ՅՈՒԼԻՍ
1931

30 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻԻ 1633

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ ԱՅՍ ՊԱՆԻՐ-ՀԱՑԸ

Երբ Թուրքիա կը գտնուէինք, տարուան այս եղանակին թերթերը կը դառնային ցուցահանդէս «կրթական հարցեր»ու։ Դպրոցական հանդէս, արձակուրդ, վերամուտ եւն.։

Մինչեւ այսօր ալ, Պոլսոյ մէջ կը շարունակուի աւանդութիւնը, քանի որ ե՛ւ դպրոց կայ ե՛ւ կրթական հարց։

Այստեղ, արեւմտեան Եւրոպայի սառուցեալ պողոտաներուն վրայ, մենք չունինք այդ հոգերը։ Հոգեր, որ միեւնոյնատեն մխիթարութիւններ են։ Եղած-չեղած՝ քանի մը ծաղկոցներ կը համրենք հարաւային Ֆրանսայի եւ մասնաւորապէս Մարսէյլի շրջանին մէջ։ (Քաղաքը այս տարի տալ մնաց առանց դպրոցի)։ Եւ կարգ մը դասընթացքներ՝ Փարիզի զանազան արուարձաններուն եւ գաւառներու մէջ։

Նոյն վիճակին մէջ կը գտնուի նաեւ Ամերիկան։

Բայց կայ կրթական կեանք՝ մեր սահմաններէն դուրս, Միւս խոնարհ գաղութներուն մէջ,— Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Եգիպտոս, Պաղեստին, Միջագետք, Պարսկաստան։ Արդէն իսկ ազդեր կ'երեւան թերթերու մէջ։ Տնօրէն, ուսուցիչ, վարժուհի կը փնտռեն Յունաստանի եւ Սուրիոյ մէջ։ Տեղափոխութիւններ կը կատարուին ուրիշ վայրերու մէջ։ Տարուէ տարի կ'աճի դպրոցական սերունդը։

Բիչ-շատ բնականոն վիճակ հաստատուած ըլլալով, ամէն տեղ ալ աչքի կը զարնէ ճիգ մը՝ աւելի առաջ երթալու, պակասները աստիճանաբար լրացնելու։

Նոր դպրոցներ կը բացուին Սուրիա-Լիբանանի մէջ։ Եւ եթէ միջոցներ տրամադրուին, տակաւին հազարաւոր մանուկներ պիտի փրկուին փողոցներու կամ շուկաներու ապականութենէն։

×

Արդ, ամէն բան կը փոխուի, բացի ուսուցչական հրապարակէն։

Ծովերէ ծով նետուեցանք, նոր աշխարհներ տեսանք, քսուեցանք, խառնուեցանք յառաջադէմ ազգերու հետ,—բայց կը պահենք մեր հին ունակութիւնները։

Կը յամառինք «Երանոս աղբար»ներ փնտռել ամիրայաբար։ Կը նախընտրենք բարեւ բռնող պատուելիները։

Շատ բարակը չենք փնտռեր այս կամ այն ճակատին վրայ ծախսելու համար։ Իսկ երբ կարգը կուգայ կրթական մշակին,— կը դառնանք անմրցելի Շայլօքներ։ Կը սակարկենք, մկրատին բերանը լայն կը բանանք, նուաստանալու, գռեհկանալու աստիճան։

Այսպէս, շատ մը քաղաքներու մէջ (Յունաստան եւ Սուրիա), ուսուցչին տարեկան վճարը կը հաշուեն տասը ամսուան վրայ։

Ժամանակին Պոլսոյ մէջ ալ կը տիրապետէր այս չափազանց շուկայիկ սովորութիւնը, բայց բարեփոխուեցաւ։

Յետոյ, թոշակները կը սահմանուին ծիծաղելի, յաճախ անհանդուրժելի չափերով։

Ամէնէն յետամնաց երկրին մէջ ալ, հասարակ բանուորը աւելի շատ կը ստանայ, քան ուսուցիչը։ Յաճախ աւելի քան տեսուչը։

Զանազան վայրերէ ուսուցիչ կ'ուզեն եւ կը սպասեն որ ճամբու ծախքն ալ եկողը վճարէ...

Իսկ սահմանուած թոշակներու վճարման եղանակը, «կանոնաւորութիւնը» ինքնին ամբողջ պատմութիւն մըն է։

Նիւթական թշուառութեան հետեւա՞նք են այս բոլորը։

Միայն մէկ աստիճան։ Իսկ մեծագոյն մասով՝ հետեւանք են հոգեկան թշուառութեան։ Արդիւնք՝ թերակիրթ սովորութեանց։

Փաստ է որ երբ արտաքին ուժ մը ստիպէ, դրամն ալ կը գտնենք, վճարումն ալ կը կանոնաւորենք։ Եւ պահանջուած սակագնով։ Օրինակ՝ Պոլսոյ մէջ կառավարութիւնը պայման դրած է որ թուրք ուսուցիչներ պաշտօնավարեն փոքրամասնութեանց դպրոցներուն մէջ, եւ ճիշդ ամսեգլխուն ստանան իրենց թոշակները, որոնց սակն ալ ինք որոշած է։ Այդպէս ալ կ'ըլլայ։ Հակառակ պարագային՝ դպրոցը պիտի փակուի։ Իսկ հայ ուսուցիչը բռնանալու միջոց չունենալով, ստիպուած է փառք տալ պանիր-հացի փոխարժէքի մը։ Այն ալ քանի մը ամսուան ձգձգումով։

1912ին, Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին, դպրոց չկար Բերդակի մէջ (Մուշի շէն գիւղերէն)։ Եւ տարօրինակ էր, որովհետեւ կանոնաւոր դպրոց ունեցեր էին Համիտեան շրջանին։ Հետաքրքրուեցանք եւ ահա թէ ինչ պատասխանեցին.

— Սահմանադրութենէն առաջ, ֆէտայիները լեռնէն կ'իջնէին, կը պարտադրէին, կը սպառնային որ դպրոց բանանք։ Հիմա ազատութիւն է. ոչ ֆէտայի կայ լեռը, ոչ ալ սպառնալիք...

Ճշմարտութիւններ են ասոնք, դժբախտաբար։ Տակաւին հասած չենք այնքան գիտակցութեան, որ ըմբռնենք թէ դըպրոցը խաղալիք չէ, թէ ուսուցիչն ալ մարդ է, արժանապատուութիւն ունի, պահանջներ եւ իրաւունքներ ունի։

Եւ իրական չարիք մըն է մեր մօտ. Խորհուրդներուն եւ Հոգաբարձութիւններուն բռնած ընթացքը։ Եթէ այսպէս շարունակուի, վաղը հայերէն ուսուցանող իսկ չպիտի գտնենք։ Եղածները պիտի զզուին եւ ուրիշ ասպարէզ պտտի նետուին, իսկ նորեր դժուար պիտի հասնին, քանի որ չունինք նախկին պայմանները։ Ամէնէն անճարն ալ կրնայ բանուոր ըլլալ, փոխանակ պանիր-հացի մը գերին դառնալու։

Հարկ է ճիգ մը փորձել եւ կանխել անխուսափելին։

Արդար չէ ամէն մեղք բեռցնել ժողովուրդին վրայ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՈ՞Ի ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ ԵՆՔ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը, թուելով մեր գաղափարական հակառակութեան հիմնական պատճառները, գրել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 յուլիս).

— «Սահմաններու ընդարձակումը միայն պաշտպանութեան խնդիր չէ, ունի նաեւ տարբեր երես։ Հայ ժողովուրդը ամէն տարի կ'աճի Հայաստանի մէջ. 925ի վիճակագրական տուեալներու համաձայն, միջին հաշուով ամէն տարի 15000 հոգի կ'աւելնայ Հայաստանի բնակչութեան վրայ։ Տարուէ տարի աճող բնակչութիւնը պէտք է տեղաւորել ու ապրեցնել, ինքնաբաւ դարձնել։ Հայաստան ներկայ սահմաններով չի կրնար ոչ իսկ մէկուկէս միլիոն ժողովուրդ ապրեցնել, պելճիքայի օրինակը մեր երկրի տնտեսական պայմաններուն չի յարմարիր, Լաւագոյն պարագային անգամ, եթէ ամբողջովին ճարտարարուեստական երկիր դառնայ Հայաստան, ինչ որ չի կրնար ըլլալ, երկու միլիոնէ աւելի ժողովուրդ կեցակրել գրեթէ հնարաւոր չէ, Սահմաններու ընդարձակումը ուրեմն՝ ժողովուրդի օրուան սնունդին հետ կապ ունի, 928ի վիճակագրութիւնը ցոյց տուաւ թէ արտագաղթի ուժեղ հոսանք կայ Հայաստանի մէջ, մասնաւորապէս լեռնային շրջաններու մէջ։ Հայ գիւղացին աչքը սեւեռած է Հայաստանէն դուրս, որովհետեւ ապահով չէ իր ապրուստին համար։

1928ին, հողային խնդիրը մանրամասնօրէն քննուած է Երեւանի մէջ եւ մասնագէտներու եզրակացութիւնը եղած է այն՝ որ Հայաստան կը տառապի սակաւահողութենէ։»

ԿԸ ՄԵՐԺԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՆԵԼ

Գրեցինք թէ Թուրքիա կը մերժէ վերադարձնել Թուրքիայէն Սուրիա ապաստանած եւ հպատակ դարձած Հայերուն կալուածները։ «Հաքիմիյէթը Միլլիյէ», Էնկիւրիի պաշտօնաթերթը, կը գրէ այս առթիւ.

— *Թուրք հայրենիքը ձգող Հայերն ու Թուրքերը Սուրիացի ու Լիբանանցի չեն համարուիր։ Շիտակ չէ ասոնց խնդիրը խառնել Սուրիացիներու եւ Լիբանանցիներու խնդրոյն հետ։ Կառավարութիւնը միայն բուն Սուրիացիներուն կալուածները վերադարձնել կ'ուզէ. Հայերը չեն կրնար օգտուիլ այդ կարգադրութենէն։ Երկրորդ, կաթոլիկ Սուրիացիներ, որոնք Թըրկական հայրենիքը թողուցին ֆրանսական բանակի հեռացումէն վերջ, կրնան տիրանալ իրենց կալուածներուն։ Կը վերադարձուին նաեւ հանրային հաստատութիւնները։*

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Սելանիկի մէջ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց բազմաթիւ համայնավարներ, որոնք հակազինուորական թռուցիկներ կը բաժնէին։

Ոստիկանութիւնը համայնավարներուն արգիլեց հրապարակային հաւաքոյթ սարքել, իտալական նաւաբաժնի մը Սելանիկ ժամանման առթիւ։

Մակեդոնիոյ Հանրային Կրթութեան Խորհուրդը պահանջեց ութը ուսուցիչներու եւ երկու ուսուցչուհիներու պաշտօնանկումը, համայնավար գաղափարներ տարածած ըլլալու մեղադրանքով։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Անգլիոյ նախարարները Պերլինի մէջ

Անգլիոյ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին այցելութիւնը Պերլին, յոյսեր ներշնչած է գերման քաղաքական շրջանակներուն եւ ժողովուրդին, լաւագոյն ապագայի մը համար։ Անգլիացի նախարարները, գերման կառավարութեան անդամներուն հետ իրենց տեսակցութեանց ընթացքին, թելադրեցին որ Գերմանիա շարունակէ Ֆրանսայի հետ բարեկամական յարաբերութիւններ մշակելու եւ զարգացնելու իր ձեռնարկը, հաստատեցին անգամ մը եւս թէ Գերմանիոյ ներկայ կացութիւնը ամենէն սուր արտայայտութիւնն է տնտեսական միջազգային տագնապին, բայց ո՛չ քաղաքական, ո՛չ ալ ելեւմտական որեւէ նոր առաջարկ չներկայացուցին։

Երկու երկիրներու նախարարներու տեսակցութեան նիւթ եղած է նաեւ զինաթափութեան հարցը։ Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը թէեւ որեւէ մանրամասնութիւն չի յայտներ, սակայն կը կարծուի թէ Մաքտոնալտ եւ Հէնտըրսըն կրկնած են ինչ որ Գերմանիոյ թելադրուած էր Չեքըրսի տեսակցութեան եւ Փարիզի բանակցութեանց ընթացքին։ Գերմանիոյ վարչապետը այս հարցին առթիւ, պատասխանած է թէ առանց սպառազինուիլ ուզելու, Գերմանիա պիտի պնդէ իրաւունքներու հաւասարութեան սկզբունքին վրայ։

Գերմանիոյ ելեւմտական ճիգերը

Գերմանիոյ ելեւմտական լաւատեղեակ շրջանակներու տեղեկութեանց համաձայն, Գերմանիոյ տրուած կարճատեւ փոխառութեանց մասին բանակցութիւնները կը բախին լուրջ դժուարութեանց։ Օտար մեծ դրամատուները տրամադիր են իրենց կողմէ Գերմանիա մտցուցած գումարները ետ չքաշելու, մինչեւ որ միջազգային կացութիւնը թոյլ տայ, սակայն պարագան նոյնը չէ օտար փոքր դրամատուներուն համար, որոնք ներկայ տագնապին իսկ բերումով, ստիպուած են իրենց տրամադրած գումարները ետ քաշել, կարենալ շարունակելու համար իրենց գործառնութիւնները։

Այս կացութիւնը կը ներշնչէ այն վախը թէ, եթէ երկու երեք օրուան ընթացքին կարելի չըլլայ դրական արդիւնքներ ստանալ կարճատեւ փոխառութեանց հարցին մէջ, Գերմանիա պիտի ստիպուի արտաքին պարտքերու վճարման յետաձգում յայտարարել։

Միւս կողմէ սակայն, օտար կեդրոնական դրամատուներու տնօրէնները, Օգոստոս 2ին պիտի հաւաքուին Պալ, ուր պիտի կազմեն 8 հոգինոց կոմիտէ մը զբաղելու համար Գերմանիոյ վարկեր հայթայթելու հարցով, ինչպէս նաեւ տեղի չտալու համար որ Գերմանիա ստիպուի վճարումներու յետաձգում յայտարարել։ Այս ուղղութեամբ արդէն որոշ արդիւնքներ ստացուած են։ Հոլանտայի դրամատունը յաջողած է խոստում ստանալ հոլանտական զանազան դրամատուներէ որ իրենց կողմէ Գերմանիոյ տրուած գումարները ետ չքաշեն։

Քաղաքական ռմբափորձ Գահիրէի մէջ

Գահիրէէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, Եգիպտոսի վարչապետ Սըտքը փաշայի կուսակցութեան նոր նախագահին տան պարտէզին մէջ, ձեռնառումբ մը պայթեցուցին կարգ մը անծանօթներ։ Մարդկային կորուստ չկայ։ Ինչպէս կը յիշուի, դեռ մէկ քանի օր առաջ, Եգիպտոսի դատական նախարարութեան շէնքին բակին մէջ եւս, ձեռնառումբ մը պայթեր էր։

Հանրային բոլոր շէնքերը յանձնուած են ոստիկաններու հսկողութեան։

Թուրքիոյ ցորենի տագնապը

Թուրքիա ցորենի շատ մեծ տագնապ մը կ'անցնէ։ Տարուան մը ալիւրը մէկդի դնելէ յետոյ, այսօր Էսկիշէհիրի մէջ արտածուելիք 45,000 վակոն ցորեն կայ դեռ։ Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ նոր հունձքը եւ այն ատեն երեւան կուգայ գիւղացիներուն ծանր կացութիւնը։

Ամէն տարի, կալի ժամանակ, ցորենին գինը կը բարձրանար, մինչդեռ հիմա խուճապ կը տիրէ եւ ցորենի գործով զբաղող յանձնակատարները կը սնանկանան։ Գիւղացին ալ ահագին պարտք ունի եւ ստիպուած է չնչին գինով ծախել իր ապրանքը։ Երկրագործական դրամատունը իր առնելիքներուն փոխարէն, գիւղացիներուն ցորենը պիտի գնէ 4 ղրուշի։

Կը կարծուի թէ Երկրագործ. դրամատան գնումը անբաւարար է, որովհետեւ 14,000,000 ոսկիի պէտք կայ։ Կ'ըսուի թէ այս դրամատունը մէկ միլիոն սթերլինի փոխառութիւն մը կնքելու է, ցորենը իբր երաշխաւորութիւն ընդունելով։

Էսկիշէհիրի երեսփոխան Էմին պէյ յայտարարած է թէ փոխանակ ցորենը 4 ղրուշէն ծախելու, նախընտրելի է կենդանիներուն կերցնել մէկ մասը եւ միւսը 3—4 ամիս յետոյ 8 ղրուշէն ծախել։

Թուրք-յոյն յարաբերութիւնները

Յունաստանի արտաքին նախարար եւ փոխ-վարչապետ Միխալաքոփուլոս Փաթրասի մէջ խօսեցաւ քաղաքական կարեւոր ճառ մը։ Պ. Միխալաքոփուլոս անդրադարձաւ նաեւ Թուրքիոյ հետ մշակուած բարեկամական յարաբերութեանց, «որոնք ո՛չ միայն խաղաղեցուցին յոյն ժողովուրդը, այլ նաեւ թոյլ տուին որ կարեւոր խնայողութիւններ կատարուին պատերազմական ելեւմուտքին վրայ։»

ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՅՍ ՏԱՐԻ 10,000 ՀՈԳԻ?

Բարեգործականի շրջանակներէն կը հաղորդեն թէ Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է այս տարի արտասահմանէն երկիր ընդունիլ 10,000 գաղթականներ, մասնաւորապէս Յունաստանէն եւ Սուրիայէն։

Յանձնաժողով մը կազմուած է, այս գործին կազմակերպութեան համար։

3000 ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բարեգործականը որոշ գումար մը սահմանած է, Յունաստանի եւ Սուրիոյ գաղթականներուն մէկ մասին տեղաւորման համար։ Այս առթիւ Պ. Գ. Կիւլպէնկեան ալ տրամադրած է 3000 անգլ. ոսկի։

ՕԴԱՆԱՒԵՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿ. ԼԻՆՏՊԷՐԿ ԴԷՊԻ ԹՈՔԻՕ

Ամերիկացի համբաւաւոր օդանաւորդը Լինտպէրկ, որ առաջինն ըլլալով յաջողեցաւ մէկ շունչով եւ միս-մինակ կտրել ովկիանոսը եւ Փարիզի մէջ վայելել խանդավառ ընդունելութեան մը փառքը, այս անգամ իր կնոջ ընկերակցութեամբ մեկնեցաւ դէպի Ճափոն։ Լինտպէրկ Թոքիօ պիտի հասնի խաղաղականի վրայով, անցնելով Քանատայէն, Ալասքայէն, Քամչաթքայէն։

Լինտպէրկի օդանաւը մասնաւորաբար յարդարուած է այս ճամբորդութեան համար, որ շատ վտանգաւոր կը նկատուի։

Անգլիայէն դէպի Թոքիօ մեկնեցաւ նաեւ համբաւաւոր օդանաւորդուհի Ճոնսըն, որ նախապէս կոտրած է Անգլիա-Աւստրալիա թռիչքի մրցանիշը։

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԷՆ ՊՈԼԻՍ

Երկու ամերիկեան օդանաւորդներ Պրուքլինէն մեկնեցան դէպի Պոլիս։ Այս կերպով կը յուսան կոտրել հեռաւորութեան մրցանիշը որ կը մնայ ֆրանսացի օդանաւորդին, Քոսթի։ Պոլիս հասնելէ վերջ, ճամբան պիտի շարունակեն դէպի Էնկիւրի, ուր կառավարութեան պիտի յանձնեն Նիւ Եորքի Թուրք դեսպանին կողմէ իրենց տրուած կարգ մը պաշտօնաթուղթեր։

ԴԷՊԻ ԲԵՒԵՌ

Ցէփլինը որ դէպի բեւեռ կը ճամբորդէ, առանց դժուարութեան յաջողեցաւ իջնալ խորհրդային սառուցաբեկ նաւուն «Մալիկին» քով։ Եւ նամակներու ծրարներ փոխանակելէ վերջ, ճամբան շարունակեց։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Վերջին երկու օրերու ընթացքին, Ռումանիոյ մէջ, երեք անգամ փորձեր կատարուեցան քանդելու կարգ մը երկաթուղիներ։ Պուտայի կայարանին մէջ, պայթում մը տեղի ունեցաւ, ճիշտ այն պահուն որ բեռնատար կառախումբ մը կ'անցնէր։ Որ եւ է վնաս չպատահեցաւ։

Նաշի մօտերը եւս ռումբ մը մը պայթեցաւ, նոյն պայմաններու տակ։ Վայրաշարժը վնասուեցաւ եւ հարիւր մեղրի վրայ երկաթուղին քանդուեցաւ։

Պեսարապիոյ մէջ, քննութեան մը ընթացքին անհետեցաւ որ երկաթգծերը քակուած էին։ Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան։ Իշխանութիւնները կը կարծեն թէ այս բոլորը համայնավարներու գործերն են։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՀԱԽԱՏԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԴՊՐՈՑՆԵՐԷՆ ՆԵՐՍ

«Սոցիալիստական վերակառուցման շրջանը պահանջում է վճռական բեկում առաջ բերել մեր դպրոցների, նրա դասաւանդման մեթոտների, դասագրքերի, առողջական կադրերի բնագաւառում»:

Այս պահանջը կը ներկայացնէր ամիսներ առաջ «Խ. Հայաստան»ի յօդուածագիրներէն մէկը, նկատելով որ Հայաստանի կրթական գործիչներու մէջ մարդիկ կան.

«Որանք դպրոցական աշխատանքից վանում են կոմունիստական բովանդակութիւնը»:

Հարցի առաջադրութիւնը այս ձեւին մէջ, բնական էր թէ տեղի պիտի տար նորանոր քննութիւններու եւ քննադատութիւններու, մանաւանդ այս շրջանին, երբ հալածանքնութիւնը սկսեր էր իր «դրական» գործը տեսնել մեր երկրին մէջ:

Եւ իրաւցնէ, անցեալ ամսուան ընթացքին իրարու յաջորդեցին բազմաթիւ յօդուածներ այս հարցի մասին, ստորագրուած Խ. Հայաստանի զտարիւն համայնավար գործիչներու կողմէ, մէջն ըլլալով նաեւ կրթական գործավարը:

Հետաքրքրական է ծանօթանալ ծամուլի այս վէճին, կամ աւելի ճիշդը յարձակողականին, որ կը ձգտի նոր սերունդի դաստիարակութիւնն ալ առնել Մարքսի «տխալիկտիկա»յի շրջանակին մէջ:

Այս յօդուածի սկիզբը մէջ բերուած տողերու հեղինակը, Պ. Ալ. Ստեփանեանը «դասագիրքը կոմունիստական դաստիարակութեան հատու զէնք է» յօդուածով կրակ ու բոց կը թափէ ամէնէն առաջ դասագրքերու պատրաստութեան համար կազմած ծրագրերու հեղինակներու վրայ:

Հիմնական մեղադրանքը այն է թէ մասնագէտ մանկավարժներ, որոնք պարտաւորութիւն ունին իրենց կազմած ծրագրերով ցոլացնել օրուան կեանքը իր ընկերային նուաճումներով, չարաչար կը գործածեն իրենց յանձնուած դերը:

Այս մանկավարժները.

«Ոչ միայն անընդունակ են մեր սոցիալիստական առօրեան հասկանալու, այլեւ նացիոնալիստական - վարժապետական տենդենցները (միտում) հրապարակ բերելու իբրեւ նոր դասագրքի ծրագրի տեսական հիմնաւորում»:

Պ. Ստեփանեան իր այս մեղադրանքը հաստատելու համար, կը ներկայացնէ բազմաթիւ փաստեր: Յիշենք մէկը միայն:

Ի՞նչ պէտք է գիտնայ դպրոցական մանուկը, կամ ի՞նչ պէտք է սորվեցնել անոր Լէնինի մասին:

Խնդրոյ առարկայ ծրագրերու հեղինակները կը գտնեն որ՝

«Լէնինի դերը, իբրեւ միլիոնաւոր մասսաների հանճարեղ կազմակերպող եւ ղեկավար կը բացատրի հասարակագէտը (ընկերաբան)»:

Իսկ գրականութեան եւ լեզուի ուսուցիչին կ'իյնայ. «Ցոյց տալ Լէնինի իբրեւ նոր մարդու կատարելատիպ»:

Լէնին «ղեկավարի» եւ «կատարելատիպի» բաժանման այս փորձը կը նկատուի ո՛չ միայն «տգիտութիւն» այլեւ «քաղքենիական ըմբռնում», հետեւաբար չափազանց վտանգաւոր:

Այս եւ նման առարկութիւններով յօդուածագիրը կը շեշտէ.

«Հարկաւոր է անյապաղ վերացնել իդէոլոգիական ֆրոնտի ամենապատասխանատու հարուածի նացիոնալիստական վարժապետական տեսական ղեկավարութիւնը»:

Նոյնքան բուռն են ու խիստ դիտողութիւններն եւ պահանջները գործածուած դասագրքերու մասին: Նոյն Պ. Ալ. Ստեփանեան «Անհրաժեշտ է վերակազմել դասագրքերը» յօդուածով «Խ. Հ.»ի յունիս 11 թիւին մէջ գիտել կուտայ կրթական գործավարութեան.—

«կան դասագրքեր, որոնց մէջ յայտնի է թէ քօղարկւած ձեւով անց է կացւած եւ կոմունիստական դաստիարակութիւնը հարկադրւած նացիոնալիստական իդէոլոկիան»:

Եւ իբրեւ փաստ այս ընդհանուր մեղադրանքին, Պ. Դուրգէրեանի «պատանի կոլտնտեսական» դասագրքէն կը յիշէ «Խորհրդային Հայաստանի Տասը Տարին» յօդուածը:

«Յօդուածում դասագրքի հեղինակը ոչ մի տող չի յատկացրել Նոյեմբերեան յեղափոխութեան, նրա սկզբնաւորման, նրա պատճառների մասին...»

«Նկարագրելով մեր արդիւնաբերական շինարարութիւնը, հեղինակը ոչ մի բառ չի ասում նրա սոցիալիստական լինելու մասին:»

«կոլեկտիվացման, գիւղում կապիտալիզմի արմատները ոչնչացնելու, սոցիալիստական գիւղատնտեսութիւն հիմնելու աշխատանքները Մ. Դուրգէրեանց երկու տողով է յիշատակում...:

Ապա եզրափակելով իր յօդուածը նա (Մ. Դ.) գրում է: Խաղաղ կեանք, շինարարութիւն, տրակտոր, կոլտնտեսութիւն, կոոպերացիա, սոցիալիստական դաստիարակութիւն.— ահա սրանցով է զբաղւած Հայաստանի աշխատաւոր գիւղացին»:

Եզրակացութիւն,—եղած գնահատութիւնը կատարեալ «իմաստակութիւն»ներու տակ «տասը ձեռքով կը ստորագրի ամէն մի ռէակցիան պրոֆեսոր»: Իսկ բուն յեղափոխական, հաւատացեալ հեղինակը պէտք էր այդ յօդուածով տար «պայքարը կուլակի դէմ, մարտական աշխատանքի նկարագիրը, յեղափոխութեան դերակատարները» եւ վերջապէս այս ամէն մանրամասնութիւնները որոնք մեր օրերու համայնավար քարոզութիւնը կը ճոխացնեն:

Եւ պէտք չէ մոռնալ, այս բոլորը դասագրքերու համար է, պատանիներու դաստիարակութեան համար:

Աւելի հետաքրքրական ու բնորոշ են սակայն Ս. Վ.ի դիտողութիւնները մանկական գրականութեան մասին:

«Առաջին դիտողութիւնը, որ մենք կարող ենք անել, այն է որ մանկական գրականութեան հրատարակման գործը ընթանում է հին ուղիներով: Հիմնականում այդ գրականութիւնը բնութեան երեւոյթների, իրերի, կենդանիների նկարագրութիւնն է, իսկ ձեւի տեսակէտից՝ գեղարուեստականօրէն անբաւարար»: (Խորհր. Հայաստան» յունիս 6):

Այս քիչ մը ընդհանուր հիւանդութեան մասին եղած դիտողութիւններէն յետոյ, յօդուածագիրը կը շարունակէ զարգացնել իր բուն հիմնական մտահոգութիւնները:

— «Մանուկների համար մեր հրատարակած գրքերը պէտք է նրանց դաստիարակեն կոմունիստական քաղաքացիներ դառնալու համար, մինչդեռ այս չափազանց կարեւոր հարցում դրութիւնը հեռու է, մխիթարական լինելուց: Ո՛չ միայն հրատարակուած գրքերը մեծ մասամբ նպատակին չեն ծառայած այլեւ նրանց մեծ մասն իդէոլոգիապէս խորթ է եւ վնասակար, նպաստում է դասակարգային թշնամու իդէոլոգիան մանուկ սերունդին պատրաստելու:

Եւ կը զարմանայ, որ երբ այս կարգի դիտողութիւններ կ'ըլլան պատասխանատուներուն, կը գտնուին ալ «խելօքներ», որոնք անկարելի կը գտնեն «նման բարդ խնդիրներէն հաղորդակից դարձնել մանուկներու սահմանափակ ուղեղը»:

Հետաքրքրական են սակայն յօդուածագրի հիմնաւորումները մանկական գրականութեան մէջ «հակակոմունիստական իդէոլոգիայի» գոյութեան մասին: Նմոյշ մը եւս իր օրինակներէն հրատարակուած գրքերու մէջ տեղ գտած թիթեռնիկներու պատմութեան առթիւ:

— «Թիթեռները, մանաւանդ նրանց թրթուրները, իրենց փայլփլուն, խատուտիկ, գոյնզգոյն երեւոյթի տակ մեր գիւղատնտեսութեան մեծագոյն թշնամիներն են, թւում էր թէ պէտք է մանուկներին ցոյց տրուէր միլիոնների այս վնասը, որ այդ գեղեցիկ թիթեռները հասցնում են գիւղատնտեսութիւնը մանուկներին մասնակից դարձնելու համար այդ պատուհասի դէմ պայքարելուն, կատարւած է հակառակը, երբ գրքոյկի հեղինակը մանուկների մէջ սէր է զարթեցնում դէպի այդ վնասատուները»:

Ինչպէս որ աններելի հակակոմունիստական ելոյթ մըն է ասիկա, այնպէս կարելի՞ է անտեսել դասակարգային հակառակութեան նպաստող թիթեռնիկները եւ «սէր արթնցնել» մանուկներու մէջ, փոխանակ զանոնք զինելու «բոլշեւիկեան անողոք պայքարի զէնքերով» ընդդէմ խատուտիկ թիթեռնիկներու:

Տարբեր անուններու տակ եւ տարբեր անկիւններէն բոլորը մէկ գլխաւոր մտահոգութիւն ունին,— ամէնէն առաջ կրթական ասպարէզէն քշել քանի մը գործիչներ, իբրեւ «վտանգաւոր» եւ «անհաւատալի» տարրեր: Միաժամանակ կը պահանջեն մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի երախան ալ հաղորդակից ընել «սոցիալիստական այն խոշոր վերելքին» որու յաղթանակով նոր կեանքը պիտի թեւակոխէ մարդկութիւնը:

Քանի մը խօսք եւս այս մասին Հայաստանի կրթական գործավար՝ Ա. Եղիազարեանէն:

— «Դպրոցական ծրագրերի եւ դասագրքերի մէջ, — մանաւանդ լեզուի գրականութ իւն, հասարակագիտութիւն դասագրքերի,— պէտք է իր արտայայտութիւնը գտնի մեր այսօրուայ «կոնգրետը» (շօշափելի) սոցիալիստական վերակառուցման շրջանի քաղաքական, տնտեսական կեանքն իր հարուստ, բազմակողմանի կողմերով ու մոմենտներով, եւ այդ «այսօր»ի արտայայտութեան նպատակը պէտք է լինի ոչ թէ մանուկ, պատանի սերնդին ծանօթացնել միայն այսօրուայ կոնգրետին, եւ այդ սերնդից դաստիարակել լոկ տիրող եւ պասիվ (կրաւորական) մարդ, ոչ, այլ այդ արտայայտութիւնն իր համապատասխան դրւածքով նպատակ պէտք է ունենայ պատրաստել սոցիալիստական մարտիկներ...»

Հոս գործավարը կը մոռնայ միայն, որ իրենց «կոնգրետ»ը տակաւին շատ հեռու է տեսական արժէք ըլլալէ մանաւանդ այնինչ «այսօր» կը նկատուի իբրեւ «կոնգրետ» արժէք վաղը բոլորովին տարբեր գնահատանքի կ'արժանանայ Ստալինի նոր «ելոյթով» մը:

Գործավարը կը պահանջէ,

«Որպէսզի թէ ծրագիրը եւ թէ նրա հիման վրայ կազմւած դասագիրքը ծնւաւորի մանուկ, պատանի սերնդի մատերիալիստական — դիալեկտիկական աշխարհահայեացքը, ատելութեամբ լցնի այդ սերնդին դէպի հինը, բուրժուական կարգերը, շահագործումը, պատրաստի նրանցից մարտիկներ սոցիալիզմի կառուցման համար («Խ. Հայաստան» յունիս 21):

Ինչպէ՞ս չզգեւորուիլ, Մայր Հայրենիքին մէջ նոր սերունդի դաստիարակութեան այս նոր առաջադրութիւններով...

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

Յ. Գ.— Վերջին պահուն «Խ. Հայաստան»ի յուլիս 17 թիւին մէջ կը տեսնեմ Լուսժողկոմատի կոմբջիջի երկար մէկ զեկոյցը, որ կը շատագովէ սկսուած պայքարը եւ կը յանձնարարէ նոր ուղղութիւն: Միեւնոյն ատեն կը հրահանգուի հեռացնել պաշտօնէն Պ. Պ. Դուրգէրեանը եւ Խարայեանը:

Ս. Թ.

"ՀՄԱՅԱԹԱՓՆԵՐ,,ԷՆ "ՕՐԻՈՐԴ ԹՈՒՐՔԻԱ,,

«Էքօ տը Փարի»ի մէջ. Ռընէ Վանլանտ կը շարունակէ իր պըտոյտները Թուրքիոյ մասին.

— Թաքսիմի հրապարակին վրայ, ուր «Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն» կուսակցութեան զօրախումբերը 1909ին, ջարդեցին Համիտի հաւատարիմ գունդերը, յաղթութեան կամար մը պանծացնէ քէմալական յեղափոխութիւնը որ տասնեւհինգ տարի վերջ կը տապալէր վերջին խալիֆային գահը:

Յիշատակարանին մէկ երեսին վրայ, անկախութեան պատերազմը խորհրդանշուած է ճակատամարտի խառնակ խմբանկարով մը: Եւ ձիաւոր պետերուն ու զարանակալ զինուորներուն մէջէն, կիներ կը կը մասնակցին յուսահատական պայքարին: Անոնցմէ մէկը՝ պայքարներու կոյս, ողբերգակնօրէն թեւը կ'երկարէ դէպի հորիզոն ուրկէ պիտի ծագի յաղթանակը: Միւս երեսին վրայ, դափնեպսակ դրօշներու բոստուներին տակ, իր բարեկամներով եւ զօրավարներով շրջապատուած, Կազին ժողովրդային ծափ ու կանչերուն կը ներկայանայ ոստէնկոթով: Հոս ալ, կիներ իրենց յոխորտ շնորհը կը խառնեն յաղթականներու խիստ կիսասուերներին:

Պատերազմի եւ յեղափոխութեան մէջ այր մարդուն ընկերացող թրքուհին, մտաւորական թէ գեղջկուհի, իր պաշտօնական ազատագրութեան հաստատման հետ, ստացաւ նաեւ ազգին երախտիքը:

Մենեմէնի քաղաքա-կրօնական վերջին դէպքերը կիներուն նոր առիթ մը տուին հաստատելու — ըլլայ իսկ բերանացի — իրենց հայրենասիրական խանդը եւ քաղաքացիական քաջութիւնը: Իզմիրի մէջ, մանկամարդուհի մը դիմելով պատերազմական վիճակի ենթարկուած շրջանի ընդհ. հրամանատարին, անողոք պատիժ կը պահանջէր անոնց հանդէպ, որոնք համարձակեր էին դաւել հանրապետական հաստատութիւններուն դէմ եւ իր պահանջը ընդունուեցաւ: Ապստամբ Քիւրտերուն կողմէ սպաննուած պետի մը կինը, Մենեմէնի մոլեռանդներու կողմէ խողխողուած տեղակալ Քուպլայի այրին՝ հրապարակաւ կ'առաջարկէր «հայրենիքի հանդէպ զոհողութեան նոյն մտածումին մէջ լծորդել յետադիմութեան հարուածներուն տակ ինկած երկու մեռելներուն յիշատակը»:

Նոյն խումբէն մղուած, ուսանողուհի մը Ռէպիա Հանըմ, Էնկիւրիի մէջ, բողոքի հաւաքոյթի մը ընթացքին, խօսք առնելով, թարգմանը կը հանդիսանար իր քոյրերուն ըղգացած վիշտին՝ աշխարհականացման թշնամիներու վայրենութեան առջեւ և կը գոչէր.— Կ'ուզէի հոն գըտնուիլ պուկը նետուելու համար անոնց որոնք սպաննեցին Քուպլան և այս աւազակներուն վիզին վրայ թողուլ Թուրք կնոջ եղունգներուն հետքը»:

Անշուշտ, այս արտայայտութիւնները երբեմն յանձնարարուած են: Եւ սակայն, անոնք մտայնութիւնը կը յայտնաբերեն փոքրամասնութեան մը: Շատ կիներ եւ զարգացած: գաղտնօրէն կը պախարակեն իշխանութեան գլուխն եղող մարդոց քաղաքական եւ հակակրօնական ձըգտումները: Ինչպէս, երբեմն Պոլսոյ եւրոպական շրջանակներուն մէջ շատ ծանօթ բարձր դասու կին մը, որ մեզ կ'ըսէր.— Կ'ընդունիմ թէ նախորդ վարչաձեւը շատ անգամ անարգ բան էր եւ կը հանէր յեղափոխութեան ընկերային գործին: Բայց մինչեւ վերջին շունչս, պիտի անիծեմ Մուսթաֆա Քեմալը որ ատակոխ ըրաւ մեր կրօնական պետին՝ խալիֆա-սուլթանին նուիրական իրաւունքները»:

Յօդուածագիրը երկարօրէն անդրադառնալէ վերջ Թրքուհիներու ազատագրութեան լաւ ու վատ հետեւանքներուն, կանգ կ'առնէ Թուրքիոյ փրանսական դպրոցներու հարցին վրայ:

— Գլխաւորաբար Անատոլուի մէջ, մեր շատ մը դպրոցները ստիպուեցան փակել իրենց դռները: Մնացողներուն մէջ, եւ մանաւանդ փոքր դասարաններուն համար, ֆրանսերէնը կ'ուսուցուի շնորհիւ Լօզանի դաշնագրին կցուած պայմանագրութեան մը: Բայց այս պայմանագրութիւնը խախտեցաւ այս տարի: Աւելիցդատ, Թուրք կառավարութիւնը հետեւելով Յունաստանի, կ'երեւի թէ որոշած է հրամանագրել որ յետ այսու, նախակրթութիւնը պիտի տրուի միմիայն ազգային դպրոցներու մէջ: Այս միջոցը կարելի է պաշտպանել մանուկներու քաղաքացիական կազմութեան տեսակէտէն: Այսուհանդերձ, հիմնական ոչինչ կայ որ գայն պարտադրէ, քանի որ այս ճիւղին վերաբերեալ նիւթերը մեր դպրոցներուն մէջ կ'աւանդուին մեր ձախքով եւ թուրք ուսուցիչներու միջոցով:

Ամէն պարագայի մէջ, ծրագրուած փոփոխութեան կիրարկումը պիտի նշանակէ Թուրքիոյ մէջ մեր լեզուին շիջումը, քանի որ միայն երկրորդական դասարաններու մէջ պիտի ուսուցուի, այսինքն աշակերտներու աննշան փոքրամասնութեան մը:

Ներկայիս ի զօրու եղող պայմանագրութեան դրժումը ոչ միայն պիտի նուազեցնէ Թուրքիոյ մէջ ֆրանսերէնի գործածութիւնը, եւ ատով իսկ պիտի վնասէ ֆրանքեւթուրք յարաբերութիւններու զարգացման, այլ նաեւ պիտի ունենայ ամէնէն նեղացուցիչ անդրադարձումը երկրորդական ծաղկուն դաստիարակութեան մը վրայ:

Զնջում մեր նախակրթութեան, միշտ աւելի շեշտուող արգելքներ մեր երկրորդական կրթութեան, հաշուեկշիռը արդէն կը ներկայանայ աղօտ լոյսի մը տակ: Պիտի կրնա՞նք գոնէ յուսալ որ աւերները չպիտի անցնին աւելի անդին: Երբեք: Որովհետեւ, մեր հաստատութիւններու կրօնական հանգամանքին դէմ է մանաւանդ որ կը շարժի Էնկիւրիի կառավարութիւնը: Եւ որովհետեւ չունինք աշխարհական հաստատութիւններ, անմիջապէս կը տեսնուին ալէտին համեմատութիւնները: Եթէ Թուրք հանրապետութիւնը անհրաժեշտութեան ատկ հսկողութեամբ կը հանդուրժէ օտար դպրոցներու գոյութեան, սակայն մտադրած է իր հողէն վտարել միսիոնարական բոլոր հաստատութիւնները: Եւ այս, կը կրկնենք, այս տարուընէ իսկ:

Իրենց որոշումը արդարացնելու համար, Թուրք ղեկավարները մէջ կը բերեն հետեւեալ նկատումները 1) Ֆրանսա իր իսկ երկրէն վտարած ըլլալով կրթական միաբանութիւնները, շատ տրամաբանական չի Թուիր որ զանոնք քաջալերէ արտասահմանի մէջ:

2) Թուրքիոյ մէջ ազատ ուսուցումը ջնջուած է, ինչպէս Ֆրանսայի մէջ, 3) Թուրք կառավարութիւնը աշխարհականացուցած ըլլալով իր կրթութիւնը, չպիտի կրնար բացառութիւն ընել ի նպաստ օտար կրօնաւորներուն, առանց մեղադրուելու կողմնակալութեամբ:

Բայց շարժման դրդիչները կը միան անդդայ բանականութեան կամ շահու թելադրութիւններուն.— Աշխարհականացուցէք ձեր դպրոցները կ'ըսեն, ենթարկուեցէք օրէնքին, եւ մեր առարկութիւնները կը դառնան անտեղի: Այս ուղղութեամբ էր որ համաձայնեցանք անգլիացիներուն հետ»:

ՊԵԼՃ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Պարսիկ կառավարութեան խնդրանքով, պելճիքական կառավարութիւնը չորս ելմտական պաշտօնեաներ տրամադրեց, որպէսզի օգնեն երկրին ելմտական եւ տնտեսական վերակազմութեան համար:

Պաշտօնեաները ճամբայ ելած են արդէն դէպի Թէհրան, ուր պիտի մնան երկու երեք տարի: Պաշտօնեաներէն մէկը նշանակուած է իբրեւ ընդհանուր վարիչ տուրքերու եւ իբրեւ տնտեսական խորհրդական կառավարութեան:

ՈՐՔԱՆ Կ'ԱՊՐԻՆ ԾԱՌԵՐԸ

Երկրիս վրայ գտնուած էակներուն ամէնէն երկարակեացը սերն են:

Զարժունի (agave) կոչուած թանձրատերեւ տունկը, որ տաք կլիմներու յատուկ է, եւ Ալժերի Պրազիլիոյ ու Միացեալ-Նահանգներու մէջ կ'օգտագործուի իր հիւթերուն համար, 5-10 տարի կ'ապրի: Այդ երկիրներուն մէջ ան գամ մը միայն կը ծաղկի, պտուղ կուտայ ու յետոյ կը մեռնի, մինչ եւ Եւրոպայի բարեխառն կլիմաներու տակ, ուր պարտէզներու իբր զարդ կը գործածուի, ծաղկելէ առաջ դար մը կրնայ ապրիլ:

Կարգ մը տունկեր կարելի անմահ նկատել, ինչպէս սոխերը, նորենինները, ելակենիները եւն.: Փտուկ մասերը մեռնելէ առաջ, անոնք նոր սոխեր, նոր ուռեր կ'արձակեն, որոնք հողին մէջ արմատներ ձգելով՝ տունկին գոյութիւնը կը շարունակեն:

Այս մասնակի պարագաներէն զատ, երկարակեաց տունկերուն մէջ չեն կրնանք յիշել կաղնին, կրնայ հարիւրաւոր տարիներ ապրիլ: Ֆրանսայի Ֆօնթէնպլօյի անտառին մէջ «Արամազդ» անունով կաղնի մը կայ, որ 700 տարու կեանք ունի:

Պեքըրէլ յիշատակութիւնը կ'ընէ Մօնթռավայլի (Սէնթօնժ) կաղնիին, որ Եւրոպայի մէջ գոյութիւն ունեցող ծառերուն երիցագոյնը կրնայ նկատուիլ: Հողին մէջ անոր բունին տրամագիծը 8 մեթր է, եւ շրջագիծը 26 մեթր, իսկ ճիւղերուն շրջապատին բանութիւնը 120 մեթր: Ուրիշ ծառերուն պէս, անոր կոճղին ներքին մասը մեռած է 3ուկէս մեթր տրամագիծով եւ կարելի է անոր մէջ 3 մեթր բարձրութեամբ սենեակ մը շինել: Մասնագէտները կ'ըսեն թէ այդպիսի ծառ մը մօտաւորապէս 1000 տարուան հնութիւն մը ունենալու է:

ուայնի եւ Մարիծոնի (Պէյ...ճիքա) անտառներուն մէջ կան կաղնիներ եւ հաճարիներ, որոնք խիստ յառաջացած տարիք մը ունին... ժեռուվիլի (Լիւքսէմպուրկ) անտառին մէջ դեռ վերջերս ծառ մը կտրեցին, որ 800 տարեկան էր:

Կաղամախին ալ կրնայ շատ ապրիլ: Տիժօնի բուսաբանական պարտէզին մէջ գտնուած կաղամախին 55 մեթր բարձրութիւն ունի եւ բունին ստորին մասին շրջագիծը 14 մեթր է: Կը կարծուի թէ այս ծառը 5000 տարուան կեանք ունի:

Երկարակեցութեան տեսակէտով տարաշխարհիկ ծառերը անմրցելի են, անոնց մէջէն ձիթենիները երկարակեցութեան մրցանիշը կոտրած են: Նիսի գաւառին մէջ ձիթենիներու հրաշալի նմոյշներ կան, որոնք իրենց արտաքին երեւոյթով հիացում կը պատճառեն զբօսաշրջիկներուն: Անոնց ամէնէն հինը՝ Նիսի եւ Մօնաքօյի ճամբուն վրայ՝ Պօլիէօյի մէջ գտնուած ձիթենին է, որուն բունին շրջագիծը հողէն մէկ մեթր բարձրութեան մէջ 75 մեթր է:

Կը կարծուի թէ այս բոլոր հին ծառերը վերջին միացորդներն են անտառի մը, որ գոյութիւն ունէր մի...ջին դարու սկիզբները:

Երուսաղէմի Ձիթենեաց Պարտէզին մէջ կան ձիթենիներ, որոնց համար աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ Քրիստոսի ժամանակակից են: Իրականին մէջ, անոնց տարիքը 1500էն աւելի ըլլալու է:

Մատէրեան, Քանարեան, եւ Ա...սորեան կղզիներուն մէջ գոյութիւն ունին վիշապածառեր որոնք անտարակոյս, երկրագունդին ամէնէն հին ծառերն են: Դեռ վերջերս այդ ծառերէն մէկը կործուած ըլլալով, անոր 8000 տարուան հնութիւն մը վերագրուի:

Քալիֆօռնիոյ մէջ կան հսկայ ծառեր, որոնք բազում դարերու կեանք ունին: Անոնցմէ մէկուն կոճղը կըտրելով եւ անոր տունին մէջ գտնուած շրջանակները հաշուելով հաստատած են թէ այդ վիթխարի

ԱՅԼԵՒՍ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԴԻՄԱՆԱԼ

ՆՈՐ ԱՂԱՂԱԿ ՄԸ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՅԷՆ

Ականատես մը, որ առիթ ունեցած է պտտելու Սէրէզի շրջանի գիւղերը, հետեւեալ նամակը ուղղած է «Հորիզոն»ի, Մակեդոնիոյ որբերուն թշուառութեան մասին (23 յուլիս).

Սէրէզի շրջակայ գիւղերուն մէջ բնակող որբերուն թիւը, անցեալ տարիներուն հետ համեմատելով, գրեթէ կէսի իջած է։ Վերջին երկու տարիներու ընթացքին ծանուանդ շատ մը մեկնողներ եղած են այլուր իրենց ազգականներուն մօտ։ Պատճառը՝ ի հարկէ տնտեսական տագնապն էր։ Հիմա, մնացողները հազար երանի կուտան իրենց մեկնած ընկերներուն, որովհետեւ կեանքը երթալով աւելի անտանելի դարձած է, իսկ տիրող թշուառութիւնը ահաւոր կերպով կը նեղէ անխտիր ամէնքը, թէ՛ հողագործը, թէ՛ բանուորը եւ թէ արհեստաւորն ու խանութպանը։

Մեր երիտասարդներէն շատեր թափառականի ցուպն ի ձեռին, սկսան շրջիլ գիւղէ գիւղ, գործ մը գտնելու եւ օրապահիկ մը ճարելու յոյսով։ Բայց ապարդիւն որովհետեւ անգործութիւնը ընդհանուր է։ Եթէ պատահի որ շաբթուան մը ընթացքին քէթ օր մը գործ գտնեն այդ արդէն մեծ բախտաւորութիւն մը կը սեպուի հակառակ անոր որ, ենթական 16 ժամուան ծանրագոյն աշխատանքի մը փոխարէն կը ստանայ 25 դրախմիի չնչին գումար մը։ Երանի սակայն, որ ամէն օր գործ ըլլար, հոգ է թէ դժուար ու աժանագին։ Մինչեւ խորհեցէք որ, առողջ, հուժկու, մնունդի կարօտ երիտասարդը, յաճախ, դատապարտուած է շաբաթը անցնել 25 կամ 50 դրախմիով։ Ու սիրտ կը կսկծայ երբ գիւղէ գիւղ շրջելուդ առթիւ, կը հանդիպիս այս արքաշ երիտասարդներուն եւ սոսկումով կը դիտես, որ երէկուան կայտառ, առոյգ տղան, անարիւն է, մաշած ու դեղնած՝ աշնան տերեւի նման...

Մեր չափահաս որբերէն շատերը այսօր ցնցոտիներու մէջ են մնացած անգործ եւ առանց դրամի։ Մէկ սրճարանէն միւսը կը նետուին, մէկ անկիւնէն միւսը կը թափառին, օրն ի բուն։ Եւ այսպէս՝ շաբաթներ, ամիսներ շարունակ։ Ոչ մէկ յոյս, ոչ մէկ օգնութիւն որեւէ կողմէ։

Երէկ էր նամակ մը առի Փրոսօջանի կողմերը գիւղ մը բնակող ծանօթէ մը։ Նոյնքան յուսահատական ցոյց կուտայ նաեւ այդ շրջանի վիճակն ու պայմանները։ «Սիրելիս, կ'եզրակացնէ ան իր նամակը, որով տեղեկութիւններ կ'ուզէր որբերու փոխադրութեան հարցին մասին, դանակը ալ ոսկորին հասաւ. այլ եւս մարդկութենէ բոլորովին դուրս ինկանք, կարելի չէ աւելի երկար դիմանալ այս վիճակին. մեզ փրկելու ճար մը չպիտի՞ գտնեն...»։

Այս առաւօտ, անձնական գործով մը գացեր էի Վ. գիւղը։ Քանի չափ անգործ որբեր գտայ սրճարանի մը մէջ. ոմանք պառկած էին, իսկ միւսները յուսահատօրէն կը խօսէին իրենց տխուր վիճակին մասին։ Միշտ կը սպասեն որ ազգը միջոցներ գտնէ զիրենք այլուր փոխադրելու համար։ Եւ տեղեկութիւններ կ'ուզեն, թէ ինչո՞ւ չեն հետաքրքրուիր իրենցմով։ Կեա՞նք է ասիկա, մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակուի այսպէս...։ Դառնութիւն կայ իրենց սրտերուն մէջ, որ ամիսներէ ի վեր կարգադրութիւն մը չէ եղած։ Ինչպէ՞ս հասկցնեն իրենց վիճակը։

Անոնք կը շարունակեն թափել իրենց սրտի դառնութիւնը։ Կը մեղադրեն իրենք զիրենք, որ չեն մեկնած ժամանակին, երբ դեռ ճամբու ծախք մը ունէին իրենց գրպանը։ Հիմա այլ եւս անկարելի է եւ բոլորն ալ դատապարտուած են մնալու այս անելին մէջ։

Հիւանդներ ալ ունին։ Եւ ինչպէ՛ս չունենան...։ Տկարացող մարմինը կրնա՞յ այսքան չարչարանքի տոկալ։ Ջերմէ տառապողներ կան, որոնք լուծողական մը առնելէ յետոյ, պնակ մը տաք ապուրի կարօտը կը քաշեն, բայց չե՛ն գտներ...

Ո՛ր մէկը նկարագրել, ո՛ր մէկ ցաւը պատմել։ Սրտաճմլիկ պատկեր է ամէն կողմ, բոլոր գիւղերու մէջ։

Թո՛ղ լաւ լսեն մեր ազգային իշխանութիւնները, Բարեգործականը, հայ քաղաքական կուսակցութիւնները եւ Հայրենակցականները։ Որբերու սերունդին Մակեդոնիոյ բեկորները կը փճանան, կը հատնին ամէն օր։ Եթէ կայ ազգային հրատապ խնդիր մը, ատիկա, այս բիւրից, զրժբախտ եւ անտէր երիտասարդներու մասին ըլլալիք անմիջական ու վերջնական կարգադրութիւնն է։

Կարելի եւ անկարելի բոլոր միջոցները պէտք է ի գործ դնել, որ առաջ փրկելու համար այս թանկագին երիտասարդութիւնը։

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋ ը

...առը 1700 տարուան գոյութիւն մը ունեցած է։ Անոր բունին մէկ մասը ...ոլորաձեւ կտրելով, պիտի դրուի ...իւ-Եորքի կենդանաբանական պար... ...էզի թանգարանին մէջ։ Գաղափար ...ը տալու համար ամերիկացի ժողո... ...ուրդին թէ ի՛նչ կը ներկայացնէ 17 ...արու երկար ժամանակամիջոցին մէջ ...ւ Եորքին անցեալը, իւրաքանչիւր ...ջանակին վրայ պիտի արձանա...ուի համապատասխան տարուան ...թացքին Նիւ Եորքի մէջ պատա...ած կարեւոր դէպքը, եւ ասով կա... ...ի պիտի ըլլայ ցուցադրել քաղա... ...ն ամբողջական պատմութիւնը։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏԱՔԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Սաստիկ տաք կ'ընէ Երեւանի մէջ։ Արդէն յայտնի է որ քաղաքը կը տառապէր ջուրի պակասէ։ Այս տաքերուն պատճառով, ջուրի պակասը աւելի եւս զգալի դարձած է քաղաքին մէջ։

ԹՈՒՆԱՒՈՐ ՍՈՒՆԿ

Լենինականի երկաթուղիի կայարանի բանուորներէն մին դաշտէն սունկ կը հաւաքէ, տուն կը տանի եւ ընտանիքով կ'ուտեն ու կը թունաւորուին բոլորն ալ առանց բացառութեան։ Առտուն դրացիները կը խորտակեն տան դուռը եւ կը տեսնեն խեղճ բանուորին ամբողջ ընտանիքը այր ու կին եւ 2 երախայ, անշունչ գետին ինկած։

ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ԲԱՆՈՒՈՐ ՄԸ

Ղամարլուի շրջանէն Հայ Դուին գիւղէն աղքատ գիւղացի մը, տեղւոյն հաւաքական գիւղատնտեսութեան աշխատաւորներէն մին, Հմայեակ Բաբլոյեանի ձեռքը կ'անցնի 2 գլան եւ այդ գլաններէն կը շինէ առանց մխոցի շոգեմեքենայ մը։ Այս շոգեմեքենայով կը ողողէ 15 սանթիմեթր հաստութեամբ փայտեր, քիչ մը աւելի կատարելագործելով իր մեքենան, Բաբլոյեան պէնզինով կը բանեցնէ այլեւս։ Սակայն նիւթական միջոցներէ զրկուած ըլլալով կը հրաժարի։

Այս տարի ուրիշ փորձ մը կատարելով, կը յաջողի ելեկտրական լոյս ստանալ։

Իր գիւղին մէջ կը վայելէ ժամագործի համբաւ։ Մասնագէտի պէս կը հասկնայ երաժշտական բոլոր գործիքները, զորս կը նորոգէ ճարտարութեամբ։

Խորհ. Հայաստան» վերին մարմիններու ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ այս տղուն վրայ, որպէսզի ան կարենայ ցոյց տալ իր ընդունակութիւններուն արդիւնքը։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

Երկար ատենէ ի վեր, միջոցներ կը խորհուին ցորենի խնդրին լուծման եւ երկրագործներու պաշտպանութեան համար։ Պատկան իշխանութիւնը եւ շահագրգռուողները մեծ կարեւորութիւն կուտան այս գործին, որովհետեւ ասկէ կախում ունի ցորենի մշակութեան ապագան եւ գիւղացիութեան տնտեսական վիճակը։

Այս խնդրին համար նկատի առնուած գլխաւոր միջոցներէն մէկը այն է որ կառավարութիւնը տուրքի փոխարէն ցորեն առնէ գիւղացիներէն։ Կառավարութիւնը բերքը օրուան գինէն երկու դրուշ աւելիով ստանայ ու յետոյ, ինչպէս Պուլկարիոյ մէջ կ'ըլլայ, այս երկու դրուշը աղօրիքի տէրերէն առնէ, երբ ցորենը աղալու տրուի։

Գիւղացին Երկրագործական Դրամատան իր պարտքին կէսը արմտիքով տայ, դրամատունն ալ իր առնելիքին հարիւրին յիսունը նոյն օրուան գինին համաձայն ցորեն ըլլալով գանձէ։

Ասոնցմէ զատ, հետեւեալ միջոցները կ'առաջարկուին. — Գիւղացիներուն պարգեւ տալ, արտածողներուն պարգեւ տալ եւ հացի գիներուն վրայ 2-3 դրուշի յաւելում ընել։

Առաջին երկու կէտերուն շուրջ վիճաբանութիւններ կը կատարուին իրաւասու շրջանակներուն մէջ։ Այս միջոցներուն գործադրութեան համար ալ հետեւեալ դժուարութիւնները կը մատնանշուին. — Ցորենի գինը եղանակներու համաձայն փոփոխութեան կ'ենթարկուի. գիներուն ամէնէն ինկած շրջանը Օգոստոսի եւ Հոկտեմբերի մէջ կ'ըլլայ, իսկ Մայիսին ամէնէն բարձր գինը կ'ունենայ ցորենը։ Կառավարութիւնն ու երկրագործական դրամատունը ո՞ր գիներուն համաձայն պիտի առնէ գիւղացիէն ցորենը։ Ասկէ զատ, ցորենի գինը միջազգային հրապարակին հետ կապուած է ու կարելի չէ փոփոխութիւն ընել։

Յետոյ, կառավարութիւնը ո՞ւր պիտի մթերէ իր առած անչափ ցորենը, քանի որ միայն Հայտար Փաշայի մէջ է որ մեծ մթերանոց մը կայ ու ան ալ հարիւր վակոն ցորեն միայն կ'առնէ։ Կառավարութիւնը, երկրագործական դրամատունը իր ցորենը ո՞ւր պիտի հանեն։

Ասկէ զատ Թուրքիոյ բերքը անցեալ տարի 28 միլիոն քենթալ ցորեն եղաւ, իսկ այս տարի 30 միլին քենթալ կը նախատեսուի։ Այս քանակութիւնը երկրին պէտքէն աւելի է, բայց ցորեն արտածելու կարելիութիւն չկայ։ Անցեալ տարի հազիւ 200 վակոն ցորեն արտածուեցաւ Յունաստան եւ ուրիշ յաճախորդ չգտնուեցաւ։ Այս վիճակին մէջ, աւելի ցորենը ի՞նչ պիտի ըլլայ։

Տնտեսական գործավար Մուսթաֆա Շէրիֆ պէյ այս խնդրի մասին իր տեսակէտը հետեւեալ կերպով բացատրած է.

— Երկրագործական դրամատունը այս տարի ցորեն մշակողներէն իր պահանջը ցորենով պիտի գանձէ։ Այս կերպով, դրամատան ձեռքը 5,000,000 ոսկի արժէքով ցորեն պիտի անցնի։ Դրամատունը ցորենը պիտի առնէ երկրագործներէն մայիս ամսուան գնով եւ անոր համաձայն պիտի հաշուակցի։

Երկրագործական դրամատունը ցորենը ատեն մը իր ձեռքը պիտի պահէ եւ պիտի աշխատի որ այս կերպով արգելք ըլլայ բերքին առատութեան հետեւանքով առաջ գալիք գինի անկումին։ Եթէ դրամատունը իր ձեռք գտնուած ցորենը մայիսի գնէն աւելիով կարենայ ծախել, տարբերութիւնը երկրագործներուն ի նպաստ պիտի արձանագրուի։ Կամ անոնց պիտի վերադարձուի եւ կամ անոնց հաշւոյն պիտի անցուի։

ՌՈՒՍԵՒԹՈՒՐՔ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, ռուսեւթուրք դաշնագրին վիճաբանութեան ատեն, կարգ մը երեսփոխաններ գանգատեցան թէ Ռուսերը Թուրքիայէն ապրանք կը գնեն եւ արտասահմանի մէջ կը ծախեն, ինչ որ կը վնասէ թրքական արտածման։ Մաս մը երեսփոխաններ ալ յիշեցին Նարինջի գործին մէջ Ռուսերուն անցեալ տարի յարուցած դժուարութիւնը, որուն հետեւանքով թրքական հրապարակը վնասուեցաւ։ Յետոյ պահանջուեցաւ հաւաստիք ստանալ թէ Ռուսերը արտասահմանի մէջ վաճառաժամարտ չպիտի ընեն Թուրքիոյ դէմ։

Արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտիւ պէյ ըսաւ թէ նոր դաշնագիրը տեղի չի տար այս տեսակ մտահոգութեանց։ Արտասահմանի շուկաներուն վրայ իրարու դէմ չմրցելու պարագան՝ առեւտրական համաձայնութեան խնդիր է, եւ դուրս ներկայ նիւթէն»։

Տնտես. գործավարն ալ ըսաւ թէ Թուրքիոյ մէջ վաճառաժամարտ չկայ, եւ թէ անցեալ տարուան հետ բաղդատմամբ, այս տարի միայն 3 թօնօ աւելի կրաղիս (չիմէնթօ) կայ։

Ի վերջոյ ընդունուեցաւ Թուրք եւ ռուս առեւտրական դաշնագիրը, որուն պայմանաժամը մէկ տարի է եւ կրնայ նորոգուիլ։ Դաշնագրին համաձայն ռուս առեւտրական ներկայացուցիչները եւ թէ օգնականները դիւանագիտական սեփականութիւն ունին։ Առեւտրական ներկայացուցչութեան շէնքերն ալ արտաերկրային, այսինքն անբռնաբարելի են։

ԾԽԱԽՈՏԻ ԱՐՏԱԾՈՒՄԸ

Ծխախոտի արտածումը տարուէ տարի նուազած ըլլալով, տնտեսական գործավարութիւնը երկար քննութիւններ կատարել տուած է, պատճառները ճշդելու համար։ Գլխաւոր պատճառ նկատուած են՝ օտար ծխախոտի ընկերութիւններու գործունէութեան նուազումը, ծափոններուն մրցակցութիւնը Եգիպտոսի մէջ եւ Ջեխօսլովաք եւ Հունգար ըէժիներու կողմէ այլեւս գնում չկատարուիլը։

Գործավարութիւնը հրահանգ տուած է արտածման պաշտօնատան որ արտասահմանի մէջ ձեռնարկներ ընէ յաճախորդ գտնելու համար։ Այս առթիւ օտար ծխախոտի վարչութիւններուն առաջարկներ եղած եւ նմոյշներ ղրկուած են։

*** Գերմանիոյ կառավարութիւնը 100 քիլօ ծխախոտին 500 մարք մաքսատուրքը 340 մարքի ղեղչած է։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲՈՒԺԱՐԱՆ. Աժէնուն գիրքը, առողջապահական յօդուածներ եւ տեղեկագրութիւն հիւանդութեանց մասին։

(Տեղեկագիր Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Կ. Խաչի բուժարանին)։ 1930։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԷՃԷԼԱՆԻԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄ

ՏԷՍԻՆ, 26 յուլիս.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի ողիմպիականը որ կազմակերպուեցաւ յուլիս 12ին, նոյն օրը նաեւ ունէր Հէճէլանիի մրցում, սակայն զաւառապետէն հաստատական պատասխան չստանալով մրցումը յետաձգուեցաւ յուլիս 26ին։

Հէճէլանիի մրցումը կազմակերպողը Հ. Մ. Ը. Մ.ն էր, իսկ անոր դրամական բոլոր ծախքերն ու այլ պարագաները հոգացողը Պ. Կարօ Օհանեան։ Պ. Կ. Օհանեան որ միշտ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ձեռնարկներուն առատաձեռնօրէն իր օժանդակութիւնը բերած է, այս անգամ ալ իր կարելի միջոցներով օգնութիւն հասցուցած էր։

Մրցումը տեղի ունեցաւ յուլիս 26ին կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, Տէսինէն Քրէմիէօ, 65 քիլօմեթրի վրայ,— երթ ու դարձ։ Կը մասնակցէ 64 հոգի,— հայ, ֆրանսացի, իտալացի, սպանիացի եւայլն։ Մինչեւ վերջերըը կը շահէր։ Առաջնութիւնը շահեցաւ հայ մը, 18 տարեկան Նշան Ղուկասեան, որ ստացաւ հէճէլանիի quadron մը, աւելի քան 150 ֆրանք արժողութեամբ։

Մեկնումի վայրը,—Պ. Կ. Օհանեանի սրճարանին առջեւէն—միջազգային խումբ երիտասարդ բազմութիւն մը հաւաքուած էր իր քաջալերանքի արժանի բաժինը բերելու հայ մարզիկին։ Փափաքելի է որ այսպիսի գեղեցիկ մրցումներ կազմակերպուին յաճախ, ինչ որ մեծ հետաքրքրութիւն եւ ոգեւորութիւն կը ստեղծէ գաղութիս երիտասարդ շրջանակին մէջ։

Լ. Գայաճանեան

ՅՈՒՆԱՀԱՅԵՐՈՒ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք (25 յուլիս).

Կիսապաշտօնական աղբիւրէ կը տեղեկանանք թէ կառավարութիւնը լրջօրէն պիտի զբաղի Յունահայերու խնդրով, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան կողմէ յանձնուած յիշատակագրին հիման վրայ։

Կարգ մը հայասէր շրջանակներ ինքնաբերաբար հետաքրքրուելով կ'աշխատին ազդել Նախարարութեան վրայ նպաստաւոր որոշումներ ձեռք բերելու համար։

Գնահատելով, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան այս ուղղութեամբ տարած եռանդուն աշխատանքը, պիտի թելադրէինք յարժման մէջ դնել բոլոր ուժերը, ազդելու համար կառավարութեան վրայ։

Յունահայութիւնը կը գտնուի բախտորոշ շրջանի մէջ։ Պէտք է դիմումներ ըլլան հայասէր անձնաւորութիւններու մօտ, ի նպաստ մեզի միջամտելու համար։

Նոյն աղբիւրէ կը տեղեկացնեն թէ քանի մը նախարարներ նպաստաւոր տեսակէտ ունին հպատակութեան Հայերու մասին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Հայրապետ էֆէնտին ուրիշ ...անի մը այցելուներու հետ ...քն ալ մտիկ ըրաւ Պատրիար...ին գանգատները։ Ներկաներէն ...րաքանչիւրը կարծիք մը կը ...յտնէր. ինքը զգուշութեամբ ...յքան մը յիշեցուց.

— Ի վերայ այսր ամենայնի, ...հնեալ ժողովուրդ, թագաւոր...ս...։ Մնացածը միտքերնիդ ...րելու էք, սրբազան։

Թուրքերուն հետ ազգային ...դհանուր քաղաքական ուղ...ւթեան մասին ի՛նչ որ կը ...րծադրէր, նոյնը եւ կը յանձ...րարէր ամէն մէկ հայ, անհա...ի, ամէն հայ հաստատութեան ...ուրքերու հետ առանձինն ...րմունքին համար ալ։ Կրակ ...րեցաւ, երբ իրիկուն մը «Ա...եւելք»ի մէջ կարդաց Պոլսոյ ...յ եկեղեցիներէն իւրաքան...ւրին կալուածական սեփակա...ւթիւններուն առանձին առանձին գումարները։ Անմիջապէս գիշերով սպասաւորը ղրկեց եւ «Արեւելք»ի արտօնատէրը, որ Օրթագեղ կը բնակէր, կանչեց։ «Զօրս դու պատուիրեցեր»ը տուաւ։ Մեծ օրագրին տէրը զարմացած կը մնար թէ ատանկ հրատարակութենէ մը ազգին ի՛նչ վնաս կրնար ըլլալ։

— Պէ, այ օղուլ, շուները հոտ առնելու չեն, ըսաւ հին պահպանողականը։ Տաճիկները գիտնալու չեն թէ մենք ի՛նչ ունինք, ի՛նչ չունինք։ Աչք կը տնկեն, չեն քաշեր։ Մենք կեավուր ենք, հասկցա՞ր, աղէկ բանը իրենց կը վայլէ։ Մեր կնիկներուն երեսները ծածկելու ենք Անատոլի մէջ, չէ նէ՛ կ'առնեն կը տանին, մեր տուները աչքէ հեռու պահելու ենք, չէ նէ կը քանդեն, վրանիս գլուխնիս աղքատ երեւնալու է, չէ նէ կը կողոպտեն։ Մենք մինչեւ հիմա ատանկով ապրեր ենք, ու պէտք է որ համբերենք, մինչեւ որ շան սատակը վերնայ։ Հիմա Տաճիկներն ալ ձեր գրածները կարդալու ըլլան նէ՛ ի՞նչ պիտի ըսեն։ Մենք անոնց միշտ մեր աղքատ ժամերուն վրայ կը խօսինք, դուք ելեր հարստութիւն ցոյց կուտաք։ Զաւակս, ըսաւ, վերջացնելով, ձեր մէջ խելքը գլուխը փորձառու մէկը չկա՞յ, որ այս բաները գիտնայ։ «Մենծ չեղած տեղը, կ'երթան մենծ կարասին խորհուրդ կը հարցնեն», կ'ըսեն։ Մէջերնիդ ատանկ մէկը առէք, հին խաֆա ըսուածներէն։ Հին գինիին պէս ատոնք ալ մախպուլ են։

***

Այս տեսակցութենէն քանի մը ամիս վերջը Էվգաֆի պաշտօնատունը իբր մահլուլ գրաւեց եւ վաճառեց Ղալաթիոյ Լուսաւորիչ եկեղեցիին 1500 ոսկի արժողութեամբ մէկ կալուածը, որ արձանագրուած էր Լուսաւորիչի անուանը, «Գրիգոր որդի Անակայ»։

— Աս Գրիգոր վէլէտի Անակը քանի՛ հարիւր տարի կ'ապրի, հարցուցին Էվգաֆէն, որուն ժառանգութիւն եղած էր։

Էֆէնտին շոգենաւին մէջ «Արեւելք»ի արտօնատիրոջը հանդիպելուն, զայրոյթով ըսաւ.

— Հիմակ տեսա՞ք թէ ի՛նչ կ'ըլլայ եղեր։ Ասանկ մեր եկեղեցիներուն բոլոր կալուածները պիտի առնեն։ Վա՛յ քեզ քաղաք, դազէթաճիդ ժանուկ է։ Մենծ կարաս մը գտէք, մենծ կարաս մը։

Շոգենաւը Պէշիկթաշէն դէպի Օրթագեղ եկած ատեն, երբեմն կը պատահէր որ բարձրաստիճան Թուրքեր իրեն հարցնէին, թէ որո՛նց կը պատկանէին այն գեղեցիկ տուները, որոնք Չրաղանի սուլթանական պալատին ետեւը գտնուող բլրան վրայ սկսած էին շինուիլ։ Հայրապետ էֆէնտի չգիտնալ ձեւացնելով, տարակուսական պատասխաններ կուտար. «Պանքային մարդոցն են, կարծեմ Ֆրէնկներունն» կ'ըսէր, կը կմկմար «Ֆրէնկներու են» արտասանած ատենը։ Սեփականատէրերը թէեւ Պանք Օթօմանի պաշտօնեաներ կամ վաճառականներ, բայց Հայեր էին։

Ինքն ալ իր բնակարանը շատ մեկուսացեալ տեղ մը՝ Տէրէ կոչուած ձորին մէջ շինել տուած էր։ Դուրսէն երկայն որմ մը կը շրջապատէր պարտէզ մը, ուր կը գտնուէր տունը։ Առանց արտաքին ուշագրաւ երեւոյթի շէնք մը, երկու մասի բաժնուած հարէմլըք եւ սէլամլըք։ Այս վերջինը՝ յատկապէս Թուրք այցելուներու ընդունելութեան սահմանուած՝ պարզուկ եւ կահաւորեալ էր։ Էֆէնտին շատ անգամ կը յիշեցնէր Սուլթան Մահմուտին այցելութիւնը Ղազէզ Արթինին։ Համբաւաւոր ամիրան ծանր հիւանդ պառկած, Սուլթանը, ծպտեալ, Օրթագեղ հիւանդտեսի կուգայ անոր տունը։ Սուլթանին համարումն ու վստահութիւնը Ղազէզին վրայ եւս առաւել կ'աւելնայ։

Էֆէնտին վաթսունը անցուկ էր։ Տղայութեանը կարդալ գրել մը սորված էր, բայց ընթերցասէր ըլլալուն, շատ բան կը կորդար։ Ամէն հին Հայու պէս ինքն ալ գրաբարին իմաստը քիչ շատ կը հասկնար. ականջը պզտիկուց ի վեր եկեղեցական գրաբարով լեցուած ըլլալուն։ Զամչեանը մաշեցուցած էր, ինչպէս եւ Եղիշէն, Թովմաս Արծրունին, Աստուածաշունչը եւ ուրիշ պատմական գրքեր։ Տեղեակ էր ժամանակակից թարգմանութեանց։ Իզմիրի եւ Պոլսոյ վիպական թարգմանութիւնները իրեն ընտանի էին։ Պոլսոյ բոլոր թերթերուն բաժանորդ էր, եւ միանգամայն ընթերցող։

Հայաստանէն եկած մուշտակագործի մը այդ տղան իր բախտը Խրիմի պատերազմին սկսած էր շինել։ Եոքէն Սէրասկէրի, Թօփհանէի, Թէրսանէի գլխաւոր հայթայթիչներէն մէկն էր եղած։ Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար «առաջին»ը ըսել։ Փաշաներու եւ պաշտօնատարներու գողակից ըլլալու համարմունքին մէջ անբաղդատելի ճարպիկ մըն էր։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած Դպրոցասէրի Սանուց միութեան կողմէ

Այս կիրակի ժամը 14էն 22, վարժարանին պարտէզը 1 Bld. du Nord, Raincy-Pavillons,

Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանին սանուհիներուն կողմէ:

ջազ պանտ (ծանօթ խումբ), պար, ճոխ պիւֆէ,

ՇՐՋԱՆԱԻԱՐՏՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ

փափաքողները կրնան առտուընէ գալ իրենց ճաշով միասին

Մ Ո Ւ Տ Ք 5 Ֆ Ր Ա Ն Ք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Առնել Օփերայէն կամ ժան.ժորէսէն Թրամուէյ 21a եւ կար տը լ'էսթէն կարկանի գիծը եւ իջնել րէնսի փավիյեօն, շոգեկառք՝ առաւօտեան ժամը 8.56, 10.15, 11.40 կէսօրէ յետոյ ժամը 2—4 եւայլն,

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Սեբաստիոյ Քոչհիսար գիւղի Հայր. միութեան կողմէ

Օգոստոս 9ին Սէն Քլուի անտառին մէջ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

խանասորի արշաւանքի տարեդարձի առթիւ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Ս. Շամօնի ենթակոմիտէի կողմէ

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն, հանրածանօթ «Վարիզէլ»ի դաշտին մէջ, Արտասանութիւն, երգ, նուագ, եւն.

կը խօսի՝ Ընկ. Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւ ուրիշներ

Սէն Շամօնի նորակազմ Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Արծիւ» խումբը պիտի կատարէ ֆութպօլի եւայլն խաղեր:

Ծանօթ.— *Անձրեւ գալու պարագային դաշտահանդէսը կը յետաձգուի յառաջիկայ Կիրակիին, 9 Օգոստոս:*

Ճաշը կարելի է միասին բերել, ճոխ պիւֆէ:

Մ Ո Ւ Տ Ք Ը Ա Զ Ա Տ Է

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Սեբաստիոյ Դալրա գիւղի Հայր. միութեան կողմէ

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 10էն մինչեւ իրիկուն Սէն Քլուի անտառին մէջ: Արեւելեան եւ եւրոպական նուագախումբ: ճաշը կարելի է միասին բերել, ճոխ եւ աժան պիւֆէ,

Հաղորդ.— Առնել հանրակառք Թիւ 2 եւ 18 եւ իջնել Սէն Քլու, շոգեկառք եւ շոգենաւ:

Ը Ն Կ Ե Ր Ա Կ Ա Ն Պ Տ Ո Յ Տ

Կազմակերպուած Զ. Ո. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ: Այս Կիրակի Սէն Թ'Անթուանի անտառին մէջ: Մեկնում առաւօտեան ժամը 6ին, Փլաս տ'Էքսէն: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները: Մասնակցող ընկերները պարտին վճարել 15 ֆրանք: Ճաշ 3 անգամ եւ ըմպելիք, միութեան կողմէ:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԽՍՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Պատ. Միութեան եւ Դաշնակցութեան բոլոր խումբերու կողմէ, հովանաւորութեամբ Հ.Յ.Դ. Լիոնի կոմիտէի ի նպաստ Լիոնի Հ. Յ. Դ. Գրադարանի:

Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Գոէփիէօ Լա Բափ կղզեակին մէջ:

Ճազպանտ եւ օրքէսթր, եւրոպական եւ արեւելեան պարեր, երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն, եւայլն:

Լա Բափ կղզին երթալու համարՊրոթօ կայարանէն առնել շոգեկառք՝ առաւօտեան ժամը 7, 8, 9, 11 եւ 14ին:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ա. Ե. Կ. Խաչի Իսիլէ Մուլինօի մասնաճիւղին կողմէ, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 28 Rue Notionale, *Պիեանքուռ: Կը նախագահէ Թ. Մեծատուրեան*

Երգ, խմբերգ, նուագ, արտասանութիւն: Կը մասնակցի Եփրատ նուագախումբը: Տախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք, Փորթ տը Վէրսայլէն և Փորթ Օթէօյլէն առնել հանրակառք 32 եւ իջնել Փլաս Նասիոնալ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Օր. Անուշ Տէր Առաքէլեան կը փնտռէ իր հայրը Գէորգ Առաքէլեան (Անթաքիոյ Հաճի Հափլի գիւղէն) մայրը Մարիամ, եղբայրներր Պօղոս, Առաքէլ, քոյրը՝ Ծաղիկ: Իմացընել, Ա. Տէր Միքայէլեանի, 1 Rue Brodelet, Gagny (S. et O.). France.

ՀԱՅ պատուաւոր օրիորդ մը գործ կը փնտռէ գրասենեակի մէջ աշխատելու համար: դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Գործ *կը փնտռէ հայ սպասուհի մը: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:*

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ՊԵԼՎԻԼԻ Ռոստոմ կոմիտէի վիճաբանական ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 131 Fbg. du Temple, *Նիւթ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի վիճաբանութեան:*

ՍԷՆ - ՄԻՇԷԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին մէթրօ Օտէոնի դիմաց La Petite Source *սըրճարանի ստորնայարկը:*

Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՌԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն 241 Rue J.J. Rousseau. *Կը խօսի ընկեր Վ. Փափազեան:*

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի, ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ-անդամուհիները վաղը հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, 181 Cours Lafayette, Café de la Gare *ի ներքնասրահը: Կարեւոր օրակարգ:*

ՇԱՎԻԼԻ Երկս. Երիտ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Տէր եւ Տիկ. Օննիկ Ֆէսճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մերկերեան (Վարդեվանեան) (Ֆիլիպէ), Տէր եւ Տիկ. Վարդան Մերկերեան (Վարդեվանեան) (Ֆիլիպէ), Տէր եւ Տիկ. Վաղարշակ Պապաեան (Պոլիս), Այրի Տիկին Հռոփիկ Հաճի Յովսէփեան (Պուրկազ), Տէր եւ Տիկ. Կարօ Երանեան, Այրի Տիկ. Արմաւենի Յարութիւնեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Սահակ Խաչիկեան (Գավալա), Այրի Տիկ. Վերժին Քանթարճեան (Սէն Պրիս), Տէր եւ Տիկ. Լեւոն Քանթարճեան (Սէն Պրիս), Տէր եւ Տիկ. Պետրոս Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Աճէմեան (Խասքօյա) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց նշանածին, քրոջ, քրոջ աղջկան եւ ազգականին՝

ՕՐ. ԱԳԱՊԻ ՎԱՐԴԵՎԱՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ 27 յուլիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին երիտասարդ հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի 6, Rue des Ecoles, *Առնուվիլ-լէ-Կօնէս, այսօր հինգշաբթի կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին:*

Հաղորդակցութեան միջոցներ: Շոգեկառք Կար տիւ Նորէն ժամը 11.28, 12.9, 12.18, 13.27:

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Քան, Գ. Կ.— 70:

Մօնփըմթրօլ, Մ. Ա.— 15:

Լապլաշէռ, Ս. Մ.— 35:

Մարսէյլ, Հայր.— 35:

EMPIRE Միզիֆ-Հօլ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ՆԱՋԷՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

14.— ՊԱՊԸ ԱԼԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՅ

Այնուհետեւ Սայիտ փաշա բերանց խնդրին ծանրակշիռ հանգամանքը եւ, ինչպէս ես խնդրած էի առանց երբեք ստանալու, Թագաւորին քարտուղարին գրութիւն մը ղրկելով, զինուորական օգնութիւն պահանջեց: Սակայն շատ ուշ էր զինուորական օգնութեան այդ խնդրանքը:

Զէնքի ձայները, Հայոց յարձակումները իրլած Թաղերու վրայ, շարունակուեցան մինչեւ առաւօտ: Այլ եւս Թուրքերուն մէջ համբերութեան նըշոյլ մնացած չէր: Հայոց յաճախ յարձակումներուն պատճառով, Թուրքերն ալ, ծայր աստիճան բարկացած ու կատղած, ոտքի կանգնեցան:

Ազապգափուի, Զուքուրչէշմէի, Գարակէօմրիւկի եւ Գասըմփաշայի կողմերը սկսաւ կռիւ մը Հայերուն եւ Թուրքերուն միջեւ: Թոյլ չտալու համար, որ այս երկու տարրերը կոկորդ կոկորդի իրար խեղդեն, եւ վերահաստատելու համար անդորրութիւնը, անշուշտ զինուորներն ու ոստիկաններն ալ պիտի խառնուէին ընդհարման: Այս առթիւ բազմաթիւ անձեր վիրաւորուեցան, եւ բազմաթիւ ուրիշներ սպաննուեցան: Երբ մարդ որ եւ է եղեռն արգիլելու միջոցները գիտէ, բայց չի կրնար անոնց առջեւն առնել, շատ դժբախտ կը զգայ ինքզինքը: Այդպէս ալ, թէ որքան տառապեցայ, միայն ես գիտեմ: Եպարքոսական Դիւանէն, Թագաւորին քարտուղարութենէն, նոյն իսկ Սուլթանէն պահանջուած զինուորական օգնական ուժերը եթէ ժամանակին տրուած ըլլային ինծի, ոչ այսպիսի ոճիրներ կը գործուէին, ոչ սպանութիւններ կը պատահէին, ոչ ալ պետութեան պատիւը վնաս կը կրէր: Սակայն ո՞վ մտիկ կ'ընէ: Ամէն մարդ իր անձին մասին կը խորհէր եւ օրն իրիկուն կ'ընէր:

Պատմութիւնը, երբ հայկական դէպքերուն մասին խօսի, ցոյց պիտի տայ Ապտիւլ Համիտի շրջանին տկարութիւնը, վախկոտութիւնը եւ տգիտութիւնը, եւ այդ պարագաներով պիտի բացատրէ տառապանքը, զոր ես կրեցի: Եթէ այդպէս չփորձուի, պատմութիւն ըլլալէ կը դադրի:

Խռովարարներուն դէմ ղրկուած ոստիկանական եւ զինուորական ուժերը սաստիկ յարձակումներ գործելով նահանջել տուեր էին մինչեւ Պատրիարքարանի եկեղեցին: Սակայն կոմիտէին մարդոցմէ մեծ մաս մը խոյս տուած էր փողոցներուն մէջ, ուր զէնք արձակելով ժողովուրդը փոխադարձութեան կը հրաւիրէր: Հետեւանքը անշուշտ շատ ծանր պիտի ըլլար: Ուստի Հայոց Պատրիարքը տեսնելու համար գարձեալ գացի Պատրիարքարան:

15.— ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ ԿԸ ՀԱՃԻ ԸՆԴՈՒՆԻԼ ԶԻՍ

Այս անգամ Հայոց Ամենապատիւ Պատրիարք էֆէնտին շնորհ ըրաւ ընդունելու Օսմանեան կայսրութեան ոստիկանական նախարարը: Տեսակցեցանք եւ ըսի իրեն.

— Փաթրիք էֆէնտի, խնդիրը այսպէս կարելի չէ շարունակել: Ես, ոստիկանական նախարար, որոշեցի փակել ներողամտութեան դուռը եւ հրաժարիլ համբերութեան քաղաքականութենէն: Մենք այլեւս բոլոր փաստերովը ծանօթ ենք ձեր կոմիտէճիներուն հետապնդած աղետաբեր նպատակին: Կարելի չէ այսքան լրբութեամբ եւ արձակ համարձակ խաղալ պետութեան ճակատագրին հետ: Դուք մեծ ազդեցութիւն ունիք ձեր ժողովուրդին վրայ: Յորդորեցէք, թող ցրուին երթան, ապա թէ ոչ ես գիտեմ թէ ի՛նչպէս կը ցրուեն: Այդ պարագային, ծանրակշիռ հետեւանքին պատասխանատուութիւնը ձեզի կը պատկանի:

Պատրիարքը Թուքը կլլեց եւ պատասխանեց.

— Ես յորդոր ալ կարդամ, գիս մտիկ չեն ըներ: Ալ ստնձը կոտրել Այսուհանդերձ պիտի թելադրեմ, որ ցրուին, Աստուծմով կը յաջողիմ:

Մեկնեցայ: Ոստիկանական նախարարութիւն գացի: Այդ գիշեր, ժամը 5, սպասեցի Պատրիարքին ազդեցութեան եւ միջամտութեան արդիւնքին: Լուր չեկաւ: Զէնքի ձայները տակաւին կը շարունակուէին եւ փողոցներուն մէջ աղէն անդին վիրաւորման եւ սպանութեան դէպքերը պակսեցան:

16.— ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐԷՆ ՊԱՅԹԵՑԱՒ

Արձակուած առաջին գնդակէն ի վեր երկու օր անցած էր: Յ 13ի օրն էր:

Առտուան դէմ, շնչասպառ վազեցին եկան հեծեալ ոստիկաններու շաւիղները եւ ըսին թէ ընդհարումը սաստկութեամբ սկսած է նորէն: Եւ մը մանրամասնութիւններ կուտային.

— Հայերը նորէն յարձակեցան Թաղերուն վրայ, իսլամները գրգռ անոնց արժանապատուութիւնը վիրաւորելու փորձեր կ'ընեն եւ հազար սակ անարգանքներ կը կատարեն: Ծեծեցին ու վիրաւորեցին բազմ իսլամներ: Համալսարաններու ուսանողները, զորս շատ դժուար խաղաղե ցինք, ի վերջոյ ժողովրդային խաւերու հետ, որոնց արիւնը գլուխը ցատ է այլ եւս, աղիէն անդիէն զէնք ճարելով, բիր առնելով սկսան յարձ Հայերուն վրայ: Փողոցները իրական ռազմաճակատի մը երեւոյթն առ

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 31 ՅՈՒԼԻՍ 1931
31 JUILLET 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1634

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻՆ

— «Եթէ այսպէս շարունակուի, վաղը հայերէն ուսուցանող ալ չպիտի գտնենք. եղածները պիտի զզուին, իսկ նորեր դժուար պիտի համնին. քանի որ չունինք նախկին պայմանները։ Ամէնէն անճարն ալ կրնայ բանուոր ըլլալ, փոխանակ պանիր-հացի մը գերին դառնալու»,

Այսպէս կ'եզրակացնէինք երէկ, պարզելով պանիր-հացով ուսուցիչ պահելու քաղաքականութեան չարիքները։

Արդարեւ, շատոնց նօսրացած է ուսուցչական ասպարէզը։

Անհաւասիկ տասը տարի է որ հեռացած ենք Թուրքիայէն, եւ ցրուած՝ անծայրածիր տարածութիւններու վրայ։ Շատ մը ուսուցիչներ կամ առհասարակ ուսումնականներ ինկած են այնպիսի վայրերու մէջ ուր դպրոց չկայ (Ֆրանսա, Ամերիկա եւն.)։ Անոնք ստիպուած են յարմարիլ ո'րեւէ գործի, եւ լքել ասպարէզը։ Կան որ նպարավաճառ եղած են։ Ուրիշներ՝ խանութ, ճաշարան կամ սրճարան բացած են։ Շատեր պարուստ կը ճարեն իբրեւ պաշտօնեայ կամ բանուոր։ Կան և ամէն բանէ մեկուսացածներ։

Իսկ անոնք որ ինկած են արեւելեան երկիրներու մէջ,— Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Եգիպտոս, Կիպրոս, Միջագետք, եւ կը շարունակեն ասպարէզը, անոնք ալ մատնուած են այլապէս վրդովիչ կացութեան մը։

Այսպէս կոչուած ազգային իշխանութիւնները ընդհանրապէս քթէ բերնէ կը բերեն։ Կարելի եղածին չափ աժան վարձելը՝ դարձեր է տեսակ մը իմաստութիւն։

Այս նուազուրդին մէջ դեր կը կատարեն նաեւ ուսուցիչները իրենք, յաճախ գին կոտրելով։

Բանուորը սակագին ունի եւ սէնտիկա։ Ի հարկին կը դիմէ օրէնքին պաշտպանութեան։ Հայ ուսուցիչը լքեալ գոյք մըն է ոչ միայն ուրիշներու ձեռքին տակ, այլ ինքն իրեն համար։ Զուտ ի յենարան։ Զունի նոյնիսկ ինքնապաշտպանութեան միջոց,— իրեն յատուկ Միութիւն մը, ներքին կազմակերպութիւն մը։

Միւս կողմէ, իջած է մակարդակը։ Արժանաւորները կա'մ քաշուած են, կամ սակաւաթիւ։ Եւ ասպարէզը կը գրաւէ սակարկութեան յարմարողը։ Կամ այն որ ուրիշ գործ չի կրնար ընել։

Շարքերը նօսրացած են նաեւ ուրիշ պատճառով մը։

Թուրքիոյ մէջ, ունէինք դպրոցական սերունդ։ Վարժարաններ՝ երկրորդական կրթութեան համար։ Հետեւաբար ամէն տարի կ'ունենայինք առատ հունձք, ինչպէս ուրիշ ասպարէզներու, նոյնպէս ուսուցչութեան համար։

Եւ զարմանալի չէ որ մինչեւ այսօր ալ Պոլսէն ուսուցիչ կ'ուզեն Սուրիոյ, Պուլկարիոյ կամ Յունաստանի համար։

Մեր գաղութներու ո՞ր դպրոցները կրնան ուսուցիչ հասցնել։

Մատի վրայ կը համրուին եղածները։ Վերջինը, Պէյրութի Հայ Ճեմարանը, դեռ նոր կը կազմակերպուի։

Կայ նաեւ լեզուի խնդիրը։

Ամէնէն աւելի նախնական, տարրական կրթութեան համար պէտք ունինք ուսուցիչներու։

Արդ, կան փորձ ուսուցիչներ, ընդունակ ուժեր,— տարագիր կովկասէն։ Կան Փրակայի տղաքը, որոնց մէկ մասը արդէն տեղաւորուած է զանազան գաղութներու մէջ։ Բայց լեզուի տարբերութիւնը կը խրտչեցնէ շատերը։ Վերջերս ուսուցիչներ կ'ուզէին Սուրիայէն, «պայմանաւ որ գիտնան ուսուցանել արեւմտահայ լեզուով»։

Հասկնալի է այս մտահոգութիւնը։ Եւ սխալ պիտի ըլլար զայն վերագրել կանխակալ կարծիքներու։

Ունինք, տակաւին վարժուհիներու խնդիր։ Աւելի ծանր հոգ մը։

Գաղութներու մէջ, աղջիկներու կրթութեան գործը մնացեր է անոնց վրայ որոնք իբրեւ վարժուհի եկած էին Թուրքիայէն։ Համրանքով «գինուորեալ»ներ։ Շատեր ամուսնացած եւ քաշուած են կամ ասպարէզ փոխած, ինչպէս ուսուցիչները։ Եւ նորեր չեն հասնիր։ Հազուագիւտ ծաղիկ մըն է «մանկապարտիզպանուհին»։ Ուրկէ՞ պիտի հասնին... Մանաւանդ որ, աղջիկները աւելի շուտ կը ձանձրանան, անհրապոյր գտնելով այդ ասպարէզը, արտասահմանի այնքան պէսպիսութեանց մէջ։ Եւ շատերուն համար ճշմարիտ մարտիրոսութիւն մըն է ուսուցչական կեանքը՝ Պալքանեան երկիրներուն եւ Սուրիոյ մէջ։ Պէտք է տեսած ըլլալ, գաղափար կազմելու համար։

×

Պարզելով այս իրողութիւնները, կ'ուզէինք ուշադրութեան յանձնել մոռացութեան տրուած, բախտին ձգուած խնդիր մը։

Կը գտնուինք ակներեւ, անխուսափելի վտանգի մը առջեւ։ Առտու մը ճրագով պիտի փնտռենք նոյնիսկ հայերէն կարդալ-գրել սորվեցնողը։ Եղածը պիտի մաշի, պիտի հալի, եւ ասպարէզը պիտի մնայ աղքատ Ղազարոսներու կամ «Թապլաքեար» վարժապետներու։

Որո՞ւ յանձնենք այս հոգը,— ուսուցիչներու վիճակը բարելաւելու, նորեր հասցնելու պարտականութիւնը։ «Ժողկոմխորհի՞ն», «Լուսժողկո՞մ»ին, Հօկի՞ն թէ Փարիզի Ազգատախնամին։

Թող պատասխանեն անոնք որ աւելորդ կը գտնեն գաղութներու ազգային կազմակերպութիւնը։

Մանաւանդ անոնք որ ամէն բան կը կապեն Երեւանի շարժանիւին եւ կը պահանջեն բացարձակ հաւատարմութիւն։

Շ.

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Ամերիկեան նիըը իսթ ֆաունտէյշըն նախընտրած է փակել Կովկասի մէջ ունեցած իր արհեստանոց-դպրոցները, փոխանակ դառնալու խորհրդային հնգամեայ ծրագրին մէկ մասը, ինչպէս յայտարարած է Կովկասի հիմնարկութեանց վարիչ Քալէպ Պ. Ֆլակ։

Ամերիկացիները, կ'ըսէ Ֆլակ, հաստատած էին այդ հիմնարկութիւնները անմիջական եւ օգտակար ծառայութիւն մը մատուցանելու համար, պատրաստելով ազատ առաջնորդներ, եւ ոչ թէ խորհրդային հնգամեայ ծրագրին մեքենային մասեր։

Պ. Ֆլակ կը յայտնէ նաեւ որ հալածանքները վերսկսած են մասնաւորապէս անոնց հանդէպ, որոնք օտարականներու հետ կը տեսնուին։

Ձերբակալուած են ամերիկեան հիմնարկութեանց մէջ աշխատողներէն մօտ երեսուն հոգի, որոնցմէ մէկ քանին — երկու սեռէն — գնդակահարուած են վերջին տասը ամիսներու ընթացքին։

Ամերիկեան հիմնարկութիւնը, որ յաջորդեց Մերձաւոր Արեւելքի Նպաստամատոյցին, պատրաստած է 500 գիւղատնտեսներ, 2,860 արհեստաւորներ, 270 ուսուցիչներ եւ 270 հիւանդապահներ։ Ասոնցմէ զատ, 22,000 անձեր ալ ստացած են նախնական դասեր զանազան արհեստներու մէջ։

Կովկասի ամերիկացի ուսուցիչները զետեղուած են նոյն հիմնարկութեան եւ Պալքանեան հիմնարկութեանց մէջ, եւ կամ կը վերադառնան Ամերիկա։

ՅՈՅՆԵՐՈՒ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՐՊՈՒԻՆ

Թուրքեւհելլէն պայմանագրութեան համաձայն, յոյներու վերադարձուելիք անշարժ կալուածներու մասին պատրաստուած օրինագիծը վիճաբանութեան դրուած եւ ընդունուած է Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին մէջ։

Օրինագծին համաձայն, այս կարգի կալուածներէն անոնք որ իբր ո եւ է պետական կամ քաղաքապետական պաշտօնատուն կը ծառայեն, իսկոյն պիտի պարպուին եւ տէրերուն վերադարձուին, փոխարժէքով տրուածներէ ալ պիտի պարպուին փոխարժէքները վերադարձուելով։

Բնակութեան համար տրուած շէնքերը, եթէ «Թափու»ի գործողութեան չեն ենթարկուած, առանց դատական որոշման վարչական եղանակով պիտի պարպուին։ Այս կերպով պարպուած շէնքերը գտնուողները պարպումէն վերջ դատարան դիմելու իրենց իրաւունքը կը պահեն։

«Թափու»ի գործողութեան ենթարկուելէ վերջ տիրացուած շէնքերը իրենց արձանագրուած արժէքին վրայ պարտաւորիչ գնումի կանոնին կ'ենթարկուին եւ այս կերպով կը պարպուին։

ՎԱՃԱՌԱՄԱՐՏԻՆ ԴԷՄ

Անգլիական թերթ մը, *Տէյլի Մէյլ*, կը գրէ թէ Անգլիոյ երկրագործները պաշտպանելու համար խորհրդային վաճառամարտին դէմ, կառավարութիւնը մտադրած է խորհրդարանի բացման ներկայացնել երկրագործական արտադրութեանց գիներու կայունացման օրինագիծ մը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ՓՐԿԵԼՈՒ ՓՈՐՁԵՐ

Գերման դրամատուններու եւ օտար պահանջատէրերու միջեւ, համաձայնութիւն մը գոյանալու վրայ է, կարճատեւ վարկերու մասին։

Այս համաձայնութեան մանրամասնութիւնները տակաւին հրատարակուած չեն, սակայն կը թուի թէ գերման դրամատուններու վրայ առնելիք ունեցող օտար մեծ դրամատուններ ընդունած են իրենց առնելիք գումարները ձգել Գերմանիոյ մէջ։ Սակայն պարագան նոյնը չէ օտար փոքր դրամատուններուն համար, որոնք չեն հաւանիր ենթարկուիլ այս կարգադրութեան։

Այնպէս որ Գերմանիոյ կողմէ արտասահմանեան պարտքերու վճարման յետաձգումը, կ'ենթադրուի թէ պիտի իրականանայ, եթէ կարճատեւ վարկերու հարցը չլուծուի ի նպաստ Գերմանիոյ։

Գերմանիոյ տրուած կարճատեւ փոխերու գումարը կը գնահատուի 5 միլիառ մարք, աւելի քան 30 միլիառ ֆրանք։ Այնպէս կը նկատուի սակայն թէ այս գումարը որեւէ վտանգի չէ ենթարկուած, քանի որ յատկացուած է միջազգային առեւտրական գործառնութեանց եւ քանի այս գործառնութիւնները կը շարունակուին, օտար դրամատունները որեւէ շահ չունին այս գումարները քաշելուն մէջ։

Այս 5 միլիառ գումարին մէջ կայ մօտ 2,5 միլիառ մարքի գումար մը, որ նոյնպէս յատկացուած է առեւտրական զանազան գործառնութեանց, երաշխաւորուած՝ ապրանքներով։ Այս գումարը եւս որեւէ վտանգի ենթարկուած չէ։ Կայ սակայն, 2 միլիառի ուրիշ գումար մը, որ իրօք կը կազմէ կարճատեւ վարկի յատկացումները։

Ասոր պայմանաժամը 3 ամսուան է, սակայն իրականութեան մէջ, գերման դրամատունները այս գումարը դրած են առեւտրական կամ ճարտարարուեստական ձեռնարկներու մէջ, աւելի երկար պայմանաժամով։ Կայ դեռ 600 միլիոնի գումար մը որուն պայմանաժամը լրացած է յուլիս 13ին։ Այս գումարներն են որ եթէ արտասահմանը պահանջէ, գերման դրամատունը չպիտի կրնայ վերադարձնել։ Ահա այս գումարներուն շուրջ է որ բանակցութիւնները կը կատարուին գլխաւորաբար, վարկերու պայմանաժամը նորոգելու մտադրութեամբ։

Եթէ ուրեմն օտար փոքր դրամատունները յամառին պահանջել իրենց փոխ տուած գումարները, Գերմանիոյ որ չի կրնար վճարել, պիտի ստիպուի յայտարարել վճարումներու մասնակի կամ ամբողջական յետաձգում։

Վարկային գործառնութեանց կանոնաւորման մասին, գերման կառավարութիւնը կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները եւ բանակցութիւնները։ Լաւագոյն եղանակ մը գտնելու ջանքերը դժուարութեանց կը բախին, որովհետեւ ելմտական, ճարտարարուեստական եւ երկրագործական շրջանակներուն միջեւ, տեսակէտի հիմնական տարբերութիւններ կան։

Ելեւմտական շրջանակներու կարծիքով, պէտք է կարելի արագութեամբ վերահաստատել վարկային գործառնութեանց ազատութիւնը, եւ վերցնել վարկային սահմանափակումները, Րայխսպանքի զեղչի սակը բարձրացնելով հարիւրէն 20-25ի։ Իսկ ճարտարարուեստական եւ երկրագործական շրջանակները կը բողոքեն սակի բարձրացման դէմ։

Հաւանական է որ միջին ելք մը որդեգրուի զեղչի սակը բարձրացնելով հարիւրէն 15ի եւ աւելցնելով դրամական շրջաբերութիւնը այն տեսակ եղանակով մը որ տագնապը մեղմացնէ։ Այս կէտին մէջ, Գերմանիա, հաւանաբար հետեւի Միացեալ-Նահանգներու օրինակին, եւ ինչպէս Ամերիկա ըրաւ 1907ին, Գերմանիա եւս, հրապարակ հանէ մասնաւոր մուրհակներ որոնք ծառայեն վճարելու օրավարձքերն ու թոշակները եւ կարճ շրջաբերութենէ մը վերջ, դառնան շրամատուն։

Ձերբակալումներ Ռումանիոյ մէջ

Ռումանիոյ մէջ, համայնավար կուսակցութիւնը լծուած է տենդոտ գործունէութեան եւ համաձայն Մոսկուայի հրահանգներուն, կը ջանայ պատրաստել օգոստոս 1ի ցոյցերը։ Սակայն ռումէն կառավարութիւնն ալ իր կարգին դիմած է խըստութիւններու։ Օգոստոս 1ի ցոյցերու պատրաստութեան եւ երկաթուղիներու վրայ կատարուած քանդումի փորձերուն հետեւանքով, ձերբակալուածներու թիւը կը հասնի 600ի։

Պեսարապիոյ մէջ, տեղական իշխանութիւնները ձերբակալեցին բոլշեւիկեան 4 գործակալներ, որոնք Ռուսիայէն եկեր էին։ Անոնց վրայէն բռնուեցան 2000 թռուցիկներ, որոնցմով ժողովուրդը պիտի հրաւիրուէր ըմբոստանալու իշխանութեանց դէմ։

Ոստիկանութիւնը մեծ յոյս ունի թէ մօտ ատենէն պիտի կարենայ երեւան հանել երկաթուղիները քանդելու ելլողները։

Համայնավարներ Պուլկարիոյ մէջ

Սոֆիայէն հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ ոստիկանութիւնը անակնկալ կերպով կոխեց տպարան մը ուր կը տպագրուէին համայնավար հրատարակութիւններ։ Բազմաթիւ թռուցիկներ եւ գրքոյկներ բռնուեցան։ Այս խուզարկութեան ընթացքին, ձերբակալուեցան բազմաթիւ համայնավարներ։

ԱՆՇԼՈՒՍԸ ԼԱՀԷՅԻ ԱՏԵԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Լահէյի Ատեանին առջեւ, աւստրեւգերման մաքսային համաձայնութեան շուրջ բացուած դատավարութեան առաջին մասը վերջացաւ իտալիոյ ներկայացուցչին ունկնդրութիւնով։ Նախորդ օր խօսեր էր Չեխօսլովաքիոյ փաստաբանը։ Իտալիոյ փաստաբանին Փիլոթթիի տեսակէտով, Աւստրիոյ ո՛չ միայն իրաւական, այլեւ տնտեսական անկախութիւնն ալ խնդրոյ առարկայ կը դառնայ մաքսային համաձայնութեամբ։ Ու Պ. Փիլոթթի կ'եզրակացնէ թէ Վիեննայի համաձայնութիւնը չի դիմանար որեւէ լուրջ քննութեան եթէ կ'ուզուի պահպանել Աւստրիոյ անկախութիւնը։ Իսկ իտալիոյ բ. ներկայացուցիչը Արթուրօ Շիալոյա հարցը քննեց քաղաքական տեսակէտով եւ պնդեց այն տեսակէտին վրայ թէ Լահէյի ատեանին առջեւ դրուած այս հարցը մաս կը կազմէ եւրոպական քաղաքականութեան եւ որովհետեւ Ժընեւի փրոթոքոլը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին համար, ան է որ միաձայնութեամբ կրնայ վաւերացնել նման պայմանագրութիւններ։

Իտալիոյ փաստաբաններուն ունկնդրութենէն յետոյ, դատարանը փակուած յայտարարեց նիստը։ Պիտի լսուին նաեւ գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ ներկայացուցիչները։

ՕԴԱՆԱՒԵՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԷՆ ՊՈԼԻՍ

Քէրրիի մէջ (Իրլանտա) նըշմարուեցաւ օդանաւ մը, որ կը թուի թէ Ամերիկայէն Պոլիս մեկնողն է։

Իսկ աշխարհի շրջանը կատարող երկու ամերիկացի օդանաւորդները իջան Կալլէսի երկիրը Փէնպրուքշիրի մէջ։

Անգլիացի օդանաւորդուհին Ճօնսըն որ պիտի մեկնէր դէպի Թոքիօ, Մոսկուայէն մեկնելէ վերջ հասած է Քազան, համաձայն Մոսկուայէն տրուած հեռագրի մը։

ԼՈՅՏ ՃՈՐՃ ՀԻՒԱՆԴ

Անգլիոյ Ազատականներու համբաւաւոր պետը եւ նախկին վարչապետ Լոյտ Ճորճ վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուեցաւ, աւազախտի հետեւանքով։

Գործողութիւնը տեղի ունեցաւ յաջողութեամբ։ Հիւանդին վիճակը առ այժմ գոհացուցիչ կը նկատուի։

Ամեն կողմէ մաղթանքի ուղերձներ կը հասնին Լոյտ Ճորճի եւ նոյն իսկ իր քաղաքական հակառակորդները կը մաղթեն արագ ապաքինում։

ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՐՀՐԴ. ԴԵՍՊԱՆԸ

Մոսկուայի խորհրդային իրաւասու շրջանակները կը հերքեն Փարիզի ռուսական դեսպանին Տովկալեւսկիի պաշտօնանկումը։ Այս գրոյցներուն տեղի տուած է եղեր այն լուրը թէ Տովկալեւսկիի արձակուրդի ընթացքին, Փարիզի դեսպանութիւնը փոխանորդաբար պիտի վարէ Ստոքհոլմի խորհրդային դեսպանուհին Տիկ. Քոլլոնթայ։

Այս առթիւ, կ'ըսուի նաեւ թէ Համպուրկի խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան դասալիք տնօրէնը Տովկալեւսկի, ազգականական որեւէ կապ չունի Փարիզի դեսպանին հետ։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ՝ ՆԵՐՍՆ ՈՒ ԴՈՒՐՍԸ

Այն օրէն երբ համիտեան վարչաձեւը անտանելի դարձաւ նաեւ մտաւորական Թուրքերուն համար, ընդդիմադիր շարժումը սկսաւ Թուրքիոյ մէջ՝ օրուան իշխանութեան դէմ։ «Իթթիհատ վէ Թէրագգը»ն, ինչպէս անունն ալ ցոյց կուտայ, իրեն նպատակ ընտրած էր ազատամիտ Թուրքերու միութիւնն ու երկրին յառաջդիմութիւնը։ Արտասահմանէն ղեկավարուած այս գաղտնի «Կոմիտէ»ն, կրցաւ ճիւղեր արձակել Թուրքիոյ մէջ, վարակելով մասնաւորաբար Մակեդոնիոյ բանակին երիտասարդ սպաները, ու ընդդիմադիր այս շարժումը յանգեցաւ 1908ի յուլիսեան Սահմանադրութեան։

Իթթիհատական մենատիրութեան դէմ ցցուեցաւ «Ահրար»ը, «Խէլասքեարանը Միլլէթ»ը եւ ուրիշ կարգ մը խմբակցութիւններ, որոնք ետքէն ձեւափոխուելով համախմբուեցան «Իթիլաֆ վէ Հուրրիյէթ» կուսակցութեան մէջ։ Այս վերջինը կրցաւ իշխանութիւնը ձեռք բերել պալքանեան պատերազմի օրերուն, կարճ շրջանի մը համար, ինչպէս նաեւ Զինադադարին։

Քէմալական յաղթանակը ասպարէզէն քշեց բոլոր ընդդիմադիր տարրերը, իթիլաֆական թէ իթթիհատական։ Իթթիհատի ազդեցիկ անդամներէն շատեր մտան Քէմալի դրօշին տակ, իսկ անոնք որ Իթթիհատը վերակենդանացնելու փորձեր ըրին, կախաղանի վրայ քաւեցին իրենց այդ մեղքը — Տոքթ. Նազըմ, Ճանպոլաթ, Ճավիտ, Շիւքրի, Գարա Քէմալ (գնդակահար սպաննուած) եւն.։ Միւս կողմէ Իթիլաֆի պարագլուխները անցած էին 150նոցներու Սեւ Ցանկին մէջ, եւ Լօզանի դաշնագրին համաձայն, զրկուած Թուրք քաղաքացիութեան եւ Թուրքիա մտնելու իրաւունքէն։

Ինչպէս հանրապետական – սահմանադրական բոլոր վարչաձեւերու տակ, Թուրքիոյ մէջ ալ, շատ չանցած կազմուեցաւ ընդդիմադիր խմբակ մը — Յառաջդիմասէր — գլխաւորութեամբ Քեազըմ Գարա Պէքիրի, Րէուֆ պէյի, Տոքթ. Ատնանի, Րէֆէթ փաշայի, բոլորն ալ մօտիկ գործակիցները Մ. Քէմալի եւ սատարողները անոր յաղթանակին։ Մ. Քէմալ, իր մենատիրական ձգտումներուն մէջ, կ'ուզէր հրապարակէն քշել եւ բոլորովին ստուերի մէջ ձգել իր երէկի աջակիցները։ Անոնք փորձեցին կազմակերպուիլ դիկտատորին դէմ, կռթնած իրենց ժողովրդականութեան վրայ։ Սակայն Քէմալ յաղթանակը տարաւ այդ գետնին վրայ ալ եւ «Յառաջդիմասէր»ը շատոնց պատմութեան կը պատկանի։

Այս վտանգաւոր տարրերը անվնաս դարձնելէ վերջ, Քէմալ բաց գտաւ ասպարէզը՝ իր միահեծան բռնատիրութիւնը պարտադրելու համար։

Պարբերաբար գլուխ ցցող Թուրք «համայնավար»ներու հաշիւը դիւրաւ կը մաքրէ, ամէն անգամ որ բոլշեւիկեան թռուցիկներ ցրուելու խնդիր մը ծագի Պոլսոյ, Իզմիրի կամ Ատանայի մէջ։ Չենք կարծեր թէ համայնավար շարժումը կազմակերպուած կարեւոր ոյժ մը ներկայացնէ Թուրքիոյ մէջ, հակառակ Թուրք ընդդիմադիրի մը հաւաստումներուն։ Սակայն տնտեսական տագնապին երկարաձգուիլը կրնայ զօրացնել այդ հոսանքը, որուն համար պատրաստ գետին կը ներկայացնէ Քէմալի երկիրը։ Էնկիւրի անխնայ կը հալածէ Թուրք համայնավարները, սկսեալ Մ. Սապրիէն — Տրապիզոնի առջեւ ծով նետուած — մինչեւ յետին գործաւորը։ Համայնավարները աւելի շատ փորփականտ կը մղեն բանուորական շրջաններու մէջ — Պոլսոյ ծխախոտի, Զանկուլտաքի ածուխի, Ատանալի երկաթուղային գործաւորներուն մէջ։ Դասակարգային շահերու գիտակցութիւնը դեռ չէ արթնցած անոնց մէջ։ Սակայն ինչպէս ամէն բան յախուռն թափով կը զարգանայ Քէմալիստանի մէջ, նոյնպէսալ, երբ ժամը հնչէ, այս շարժումը կրնայ տարբերային պոռթկումով մը տակնուվրայ ընել մեր հաբեւաններու երկիրը։ Մանաւանդ երբ Մոսկուա հասած նըկատէ վայրկեանը։ Ուրեմն, իբրեւ ընդդիմադիր, համայնավարները առայժմ վտանգ մը չեն ներկայացներ Քէմալի համար, բայց ապագան կարելի չէ գուշակել։ Իսկ Էնկիւրիի համար կարեւորը ներկան է։

Թուրքիոյ ներսը անպակաս են ընդդիմադիր տարրերը, սակայն անոնք երբեք ալ այնքան զօրաւոր չեն եղած, որ կարենան իշխանութիւնը տապալելու չափ առաջ երթալ։

Անցած տարի Մուսթաֆա Քէմալ ինք յղացաւ ընդդիմադիր կուսակցութիւն մը կազմելու ծրագիրը, առաջ քշելով Ֆէթհի պէյը։ Բայց շուտով հասկցաւ թէ ո՛րքան վտանգաւոր փորձի մը ձեռնարկած էր։ Ու շարժումը խեղդեց իր սաղմին մէջ։ Մէնէմէնի դէպքը արձագանգն էր անցած տարուան այդ անխորհուրդ փորձին։

Վերջին անգամ ընդդիմադիրները հրապարակ եկան՝ «բանւորա-գիւղացիական» կուսակցութիւն մը կազմելու ծրագրով։ Շարժումին ղեկավարը՝ Արիֆ Օրուճ պէյ, «Եարըն»ի խմբագրապետը ամէն կողմէ ռմբակոծուեցաւ, վերէն տրուած հրամանի մը վրայ։ Անձը վարկաբեկելով, կ'ուզէին շարժումը խեղդել։ Այդպէս ալ ըրին ու յաջողեցան։ Վէճը մաժուլէն անցաւ Ազգային Մեծ Ժողովին։ Ու ընդդիմադիր կուսակցութիւն կազմելու ձեռնարկը որակուեցաւ «դաւաճանութիւն», «ազգին ամենէն անզուգական մարդուն՝ Ղազիին լեզու երկարելու» յանդգնութիւն, «ազգային վարչաւթիւնը փլցնելու», «պետական վարչաձեւը քայքայելու», «երիտասարդութիւնը մոլորեցնելու» փորձ։

Ուրեմն Թուրքիայէն ներս ընդդիմադիր ո՛չ մէկ կուսակցութիւն ապրելու իրաւունք ունի։ Ի՞նչպէս կարելի է այսպիսի երեւոյթ մը երեւակայել հանրապետական-ժողովրդավար երկրի մը մէջ։ Պատասխանը կուտայ Տէնիզլիի երեսփոխան Մազհար Միւֆիտ պէյ, Ազգ. Ժողովի յուլիս 5ի նիստին մէջ.

— «Մեր ռամկավարութիւնը կը տարբերի ուրիշ երկիրներու ռամկավարութիւններէն։ մենք կը ճանչնանք միայն մեծ Ղազիին ռամկավարութիւնը, որ մասնաւոր դպրոց մըն է եւ քէմալիզմ կը կոչուի. մենք այդ վարժարանի աշակերտներն ենք, քէմալականներ ենք»։

Այս խօսքերը ո՛չ մէկ մեկնութեան կը կարօտին։ «Քէմալիզմ» կը նշանակէ ալաթուրքա Հանրապետութիւն, ալաթուրքա ժողովրդավարութիւն, ալաթուրքա ռամկավարութիւն։ Այսինքն դիկտատորութիւն, բռնատիրութիւն, բացարձակապետութիւն։ Վարչաձեւ՝ ուր ո՛չ խօսքի ազատութեան կարելի է հանդուրժել, ո՛չ մամուլի, ո՛չ ալ հաւաքոյթի, ընկերակցութեան ազատութեան։ Ասոնք նախնական ու տարրական իրաւունքներ են սահմանադրական-հանրապետական ոեւէ երկրի համար։ Սակայն Թուրքիոյ պէս «ժողովրդապետութեան» գերագոյն աստիճանին հասած երկրի մը մէջ անհանդուրժելի բաներ են։

Մամուլի օրէնքին մէջ դըրուած նոր սեղմումները ցոյց կուտան թէ Էնկիւրիի վարիչները կը սարսափին քննադատութենէ, թէ քէմալական վարչաձեւին հիմերը այնքան ամուր չեն՝ կարենալ դիմակալելու համար ընդդիմադիրներու յարձակումներուն։

Վերջին վէճերը շատ պերճախօս են այս մասին։ Անոնք կը մատնեն մտայնութիւն մը, աւելի ճիշդը մտավախութիւն մը, որ շատ մտածել կուտայ։ Իր բռնատիրութենէն ութ տարի վերջ Մուսթաֆա Քէմալ վստահ չէ դեռ իր միահեծան իշխանութեան տեւականութեան։ Էնկիւրիի մեծապատիւ պնակալէզները դեռ կը սարսափին բուն ժողովուրդին զայրոյթէն ու պոռթկումէն։ Ու իրենց բռնատիրութիւնը տեւականացնելու համար, կ'ուզեն ամէն գնով արգիլել խօսքի ազատութիւնը, ջնջել ազատ մամուլը, խեղդել ընդդիմադիր ոեւէ շարժում, աջէն ըլլայ թէ ձախէն։ Մամուլի նոր օրէնքով, «արգիլուած է հրատարակել օտարներէն անկեալ գերդաստանին, ինչպէս նաեւ 150նոցներուն արտասահմանէն ղրկելիք գրութիւնները։ Արգիլուած է սուլթանական, խալիֆայական, ճամայնավարական եւ անիշխանական յօդուածներ ճրատարակել»։

Այս վերջին արգելքը մասնաւորապէս ուշագրաւ է։ Բոլշեւիկեան վտանգը մղձաւանջ մը դարձած է այժմ։ Ազգ. Մեծ Ժողովի յուլիս 16ի նիստին մէջ, Իզմիրի երեսփոխան Խալիլ պէյ (Իթթիհատականներու արտաքին նախարարը) հետեւեալ յատկանշական խօսքերը ըրած է.

— Շատ կը սխալին Եւրոպացիները, որոնք կը կարծեն թէ բոլշեւիկութիւնը պիտի տապալի մօտ օրէն։ Նոր Ռուսիան անցուցած է յեղափոխութեան շրջանը եւ այժմ սկսած վերելքի ու շինարարութեան շրջանը։ Ու կը տեսնենք որ ասոր մէջ շատ կը յաջողին։ Ի՞նչ միջոցներով պիտի անճետացնենք այս վտանգը։ Պարտաւոր ենք ճիմնական կերպով խորճիլ այս մասին։

Քէմալական վարչաձեւի ապագան օրակարգի վրայ է ուրեմն։

Ի՞նչ պիտի պատահի վաղը։ Ինչպէս բոլոր բռնապետութիւնները, նոյնպէս «քէմալիզմ»ը պիտի վերջանայ ուժգին ցնցումով մը. պիտի խեղդուի արեան մէջ։ Ներկայ վարիչները շատ լաւ գիտեն այդ բանը. անոնց միակ ձգտումն է կարելի եղածին չափ երկարաձգել իրենց բռնատիրութիւնը։ Հոգ չէ թէ ժողովուրդը կեղեքելու կամ սովամահ ընելու գնով։

Երկրէն ներս ո՛չ մէկ պատեհութիւն կը տրուի ընդդիմադիր ոեւէ շարժումի կազմակերպութեան։

Իսկ երկրէն դո՞ւրս։

Այդ կը տեսնենք յաջորդով։

ՀՐԱՆԴ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀԱՅ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԵՒ ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐԸ

Արտասահմանեան գործերու մասին խոր հմտութիւն ցոյց կուտայ երջանիկն Արտ. Կարինեան որ բնակի յԵրեւան։ Այսպէս, Մոսկուայի բարեհաճ թոյլտուութեամբ՝ կը ստանայ ու կը կարդայ զանազան յօդուածներ, զորս կը ստորագրեն «էմիգրանտ»ները, եւ իր ուշիմութեամբ՝ կը մեկնաբանէ արտասահմանի քաղաքական արտայայտութիւններուն բուն իմաստն ու «էմիգրանտներու» հոգեբանութիւնը, նոյնիսկ երբեմն կը հանէ յօդուածագիրներու ինքնութիւնը, օրինակի համար՝ իրեն քաջ յայտնի է թէ «Զարեւանդը Դաշնակցութեան յայտնի գործիչներից Շահան Նաթալին է»,—ապրի՛ս։

«Նոր Ուղի»ի նոր խմբագիրը, վերջապէս, այնպիսի բաներ ալ գիտէ, որ ափ ի բերան կը թողուն մեզ։ Օրինակի համար, մեզմէ ո՞վ գիտէր թէ արտասահմանի մէջ գոյութիւն ունի «պոլլու-պոլլու» հայ ռամկավար ազատական կուսակցութիւն մը, որ կունակն է առեր «որբերի եւ գաղթականների հոգսը»։ Արտ. Կարինեան, այս կարեւոր յայտնութիւնն ընելէ յետոյ, գրքոյկով մը ընդարձակ տեղեկութիւններ ալ կուտայ այդ կուսակցութեան մասին։

Սիրուն գրքոյկ մըն է այդ, հեղինակին պէս կոկիկ,— Նացիոնալիզմի «Նոր դիրքերը», տպուած Մոսկուա 1929ին։ Բովանդակութիւնը՝ հինգ ընդարձակ յօդուած։

1.— Հայկական սմենովեխականութիւնը.

2.— Նո՞ր թէ հին դիրքեր.

3.— Ռուբէն փաշան արեւելեան ժողովուրդների բարեկամի դերում.

4.— Ուշացած խոստովանութիւններ։

Այս յօդուածներուն մասին առիթ կ'ունենանք խօսելու առանձնապէս՝ նախ ներկայացնենք առաջին յօդուածը, որ կը բաժնուի երկու մասի. ա) «ռամկավար սմենովեխականները» եւ բ) «դաշնակցական սմենովեխականները»։

Այս անգամ միայն՝ ռամկավարները։ *Ո՞վ են այս բարեկամները*։

«Ռամկավար ազատական կուսակցութիւնը, կ'ըսէ Կարինեան, ծագել է Թիւրքիայում եւ ներկայացնում է իրենից արեւմտահայ բուրժուազիայի քաղաքական կազմակերպութիւն։ Իր յետեւից բարշ է տալիս նա բաւական լայն մտաւորական (՛) եւ մանր-բուրժուական հատուածներ»։

Ինչպէս կը տեսնուի, Երեւանի մեր երջանիկ բնակիչը բաւական մեծ գաղափար ունի ռամկավարներու մասին, մոլորելով անշուշտ Երեւան հասած այն յօդուածներէն, որոնց մէջ մեր դաշնակցական ընկերներէն ոմանք քիչ մը բարկութիւն ցոյց տուած են ռամկավարներուն դէմ։ Կարինեան այդ բարկութենէն հետեւցուցեր եւ ըսեր է թէ ապահովաբար մեծ կարեւորութիւն մը կը ներկայացնեն այս ռամկավարները։ Արդարեւ, Կարինեան կը կարծէ գիտնալ թէ «ռամկավար ազատականները միմիայն Թիւրքիայում չեն գործում, կան ռամկավարներ Եգիպտոսում, Սիրիայում, Ֆրանսիայում, Անգլիայում եւ Ամերիկայում»։ Ռամկավարներուն այսքան պատիւ ընելէ յետոյ, յանկարծ կատակերգութեան կը վերածէ խնդիրը, բոլորովին ծիծաղելի դարձնելով խեղճ ռամկավարները։ Այսպէս, «իւրաքանչիւր երկրում, կ'ըսէ, այդ կուսակցութիւնը ունի իր առանձին գործելակերպը։ Օրինակ՝ Եգիպտոսի եւ Անգլիայի ռամկավարները գտնւում են անգլիական իմպերիալիզմի խիստ մեծ ազդեցութեան ներքոյ եւ ըստ այնմ հակւած են դէպի անգլիական օրիէնտացիան։ Ֆրանսիայում եւ Սիրիայում գործող ռամկավարները յարում են ֆրանսիական օրիէնտացիային։ Յունաստանում նրանք շարունակ երերում եւ տատանւում են, իսկ Ամերիկայում էլ «կանգնած են» ամերիկեան օրիէնտացիայի տեսակէտի վրայ»։

Այստեղ Կարինեան «կանգնած են» բառը դրած է չակերտի մէջ, ապահովաբար հեգնելու համար ռամկավարներու դիրքը։ Չէ՞ որ ոտքի կանգնելու իսկ ուժ չունին, ռամկավարները կամ նստած կ'ըլլան կամ պառկած։ Աւելի փաղաքշական չէ հետեւեալ բացատրութիւնը, զոր կուտայ Կարինեան. «Որեւէ կեդրոնական կոմիտէ բառիս իսկական առումով այդ կուսակցութիւնը չունի։»

Եւ այս եղաւ կուսակցութի՞ւն։

Սպասեցէք, Կարինեան կը շարունակէ.

«Փարիզում գտնւող կեդրոնական մարմինը տրամադիր է իրեն համարել այդպիսի կենտրոն եւ մեծագոյն ճիգեր է թափում իր ղեկավարութեանը ենթարկել բոլոր միւս երկրների ռամկավարներին»։

Արտ. Կարինեան կը թուի թէ միտքը դրած է խաղք ու խայտառակ ընել այս «կուսակցութիւնը»։ Ցաւակցութիւնս յայտնելով հանդերձ ռամկավարներուն, տոկալով եմ հետեւիլ Կարինեանի այս անգութ խայթերուն։

Այս «ընդհանուր ուրւագծից յետոյ, կ'ըսէ ան, կարող ենք անցնել ռամկավար առանձին ճատուածների քաղաքականութեան բնորոշմանը Խորհ. Հայաստանի նկատմամբ»։ (Բարեգութ դարձուածքով մը, Կարինեան «ռամկավար առանձին հատուած» կ'ըսէ, առանց ըսելու ճիշդ ձեւով, — «ռամկավար հատ ու կենտ մարդիկ»)։

Շատ կարեւոր է այս կէտը, ռամկավարներու պորտը ինկաւ պոռալէն պոռալէն թէ իրենք բարեկամ են խորհրդային Հայաստանի։ Անցեալները, սակայն, Երեւանի բոլշեւիկները Դաշնակցականներուն կռնակը գամելով՝ խաչեր էին սա խեղճ ռամկավարները, յայտարարելով թէ գործիք են Եւրոպայի աշխարհակալ պետութիւններուն ձեռքը։ Փարիզի «Ռամկավար պաշտօնաթերթը» խմբագրական մը գրեց այդ առթիւ, եւ ըսաւ թէ խենդենալու աստիճան յուզուած է, որովհետեւ «Խորհրդ. Հայաստան» «բարեկամ» թերթը երբեք չի կարդար ռամկավարներուն գրած բաները, նոյն իսկ ծիծաղելի շողոքորթութիւնները։ Նայինք Արտ. Կարինեան ի՛նչ արժէք կուտայ ռամկավարներուն՝ «իբրեւ բարեկամ»ի։

Կը գրէ Կարինեան.

— «Խորհրդային Հայաստանի հանդէպ ռամկավար կուսակցութեան դիրքը մեծագոյն չափով բացատրւում է անշուշտ Ռամկավարների եւ Դաշնակցականների միջեւ եղած թշնամանքով»։

Այսինքն, այնքան ատեն որ Դաշնակցականները հակառակորդ են Հայաստանի, ռամկավարները իրենք զիրենք կը յայտարարեն բարեկամ։ Այն օրը, որ Դաշնակցականները գովել սկսին Հայաստանը, Ռամկավարները հակառակորդ պիտի ըլլան Հայաստանի։ Օ՜ Կարինեան, օ՜ Կարինեան, «փայլանջօ» դարձուցիր խե՛ղճ ռամկավարները։ Եթէ ռամկավար ըլլայի, անձնապան կ'ըլլայի՝ այսքան անարգանք կրելէ յետոյ։ Թէեւ ծաղր ու անարգանք կրելու այս ընդունակութիւնն է որ կը կոչուի ռամկավարութիւն, ըստ ոմանց։

Ցետոյ, Կարինեան կը թուէ քանի մը ուրիշ պատճառներ ալ, որ ռամկավարները իբր թէ բարեկամ կը դարձնեն խորհրդային Հայաստանի։

1.— Ռամկավար բուրժուազիան երբեք տնտեսական կապեր չունի Ռուսիոյ կամ Կովկասի հետ։ Այնտեղ ոչ սեփականութիւն ունի, ոչ ալ տնտեսական զանազան ակնկալութիւններ։ Եւ Կովկասեան Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած ընկերվարական յեղափոխութիւնը ոչ մէկ հարուած կը հասցնէ արեւմտահայ (ռամկավար) բուրժուազիային։ Հետեւաբար ռամկավարները ատելութիւն կամ թշնամութիւն չունին Հայաստանի խորհրդային կարգերուն դէմ։ «Մի չնչին բացառութիւն կազմում էր միայն անգլիահայ բուրժուազիան, որ հետեւելով իր երկրի բուրժուազիայի քաղաքականութեանը՝ կանգնած էր թշնամական, կիսասպասողական տեսակէտի վրայ»։

2.— Ռամկավարները բարեկամ են բոլշեւիկներուն, որովհետեւ «Հայ բոլշեւիկները ջարդել եւ ջախջախել էին Դաշնակցականներին, որոնք մրցակիցներ լինելով, նկատելի անբաւականութիւն էին պատճառում գաղութներում արեւմտահայ բուրժուազիային»։

3.— Ռամկավարները բարեկամ են բոլշեւիկներուն, որովհետեւ անոնք սատանձներ են որբերուն ապահովման եւ գաղթականներուն խնդրին լուծման հոգը։ Եթէ խորհրդային Հայաստան չստեղծուէր, պիտի խենդենային ռամկավարները, վասնզի «թէ՛ որբերը, թէ՛ գաղթականները մեծագոյն հոգսեր էին պատճառում ռամկավարներին, ահագին գումարներ էին կլանում իրենց Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւններից եւ իմպերիալիստական պատերազմի ծանր հետեւանքների պատասխանատուութիւնը բարդւած էին ռամկավարների ուսին»։

Ընդհանրական, «խորհրդային [Հայ]աստանի կառավարութիւնը [ազատ]ում էր նրանց բազմատեսակ հոգսերից»։

Ի՛նչ հրաշալի գիւտ։ Ռ[ամկա]վարները երբեք մտածած չէին թերեւս, այդ մասին։ Բայց այ[ս ...]գամ խնդալու կարգը ռամկ[ավար]ներո՛ւնն է։ Ուրեմն, թողունք ռամկավարները կուշտ մը [խնդան] Կարինեանի վրայ։ Ո՛չ կարծիր, ռամկավարը ե՞րբ է ունեցեր «հոգսեր»։ Որո՞ւ հետ կը շ[ի]դուն, ա՛յ դուն։

Այստեղ, յանկարծ կ'իմ[անանք] որ պայմանաւո՞ր է ռամկավ[արներու]ն բարեկամութիւնը բոլշեւ[իկներու]ն հետ։ Եւ Կարինեան այդ ծանով կը բացատրէ ռամկավ[արներու]ն «սմենովեխականութիւնը»։

Ռամկավարները բարեկամ [են] խորհրդային Հայաստանի, կը [ճանչ]նան իշխանութիւնը եւ ընդու[նին] կարգերը, որովհետեւ «այդ [իշխա]նութիւնը տեւալ քաղաքական [պայմաններում] ջանում միակ փրկարար իշխա[նու]թիւնն է հայ ժողովրդի հա[մար]։ Փրկարար իշխանութիւն ըսելով [կը հաս]կցուի Ռուսիոյ թաթին։ (Կ[արին]եան «հայ ժողովուրդը» դրած չակերտի մէջ, բայց ես կուճակ նեմ այդ խնդիրը, գէթ առ [այժմ]։ Ռամկավարները, կը շարունակէ [Կարին]եան, «տեւալ ժամանակաշր[ջանում] համարում են անլուծական մի [խնդիր] եւ մեծ յոյսեր են տածում, որ [խորհ]րդային Հայաստանի կառավա[րու]թիւնը կարողանայ դիւանագիտա[կան] ուղիներով իրականացնել Հայա[ստանի] հողամասերի լայնացման [ազգայ]ին ծրագիրը»։ Այդ յոյսով, խո[րհր]դային Հայաստանի բարեկամ գը[տնուե]լէ յետոյ, մեր ռամկավարու[թիւնը] պահա՛նջ կը դնէ բոլշեւիկնե[րուն] վրայ, որ «ազգային քաղաքակա[նու]թիւն» վարեն «կուլտուրական նարարութեան բնագաւառում», աւելի մեծ քանակութեամբ գաղ[թա]կաններ ընդունեն», հայ բոլշե[ւիկ]ները ստանձնեն «գաղթականա[ց] խնդրի լուծումը եւ գաղթական[ների] ապահովման գործը»։

1921—1923 այնքան ալ [...] չէին դներ անոնք այս պահանջ[ները]։ 1924էն ի վեր, կ'ըսէ Կարինե[ան], ռամկավարները իրենց պահանջ[ները] կը դնեն «ագրեսիվ կերպով», ո[րով]հետեւ Հայաստանի խորհրդային [իշխա]նութիւնը, միշտ բարեկամաբ[ար] կը պահանջէր «վերադարձնել [արեւ]մտահայ բարեգործական [հաս]տատութիւններին մօտ կուտակ[ուած] գումարներն ու կտակները»։— «Տ[ուէք] սա փարաները, վերջը կ'ընդուն[ինք] ձեր բարեկամութիւնը»։

Այստեղ հարցը բաւական հետ[աքր]քրական է։ Ես միշտ կ'ու[զէի] հասկնալ թէ ինչո՛ւ խորհրդա[յին] Հայաստանի իշխանութիւնը, [որ] ամենայն Հայոց կառավարութ[իւնը] չէ» ըսելով հանդերձ, աչքը [չի] հեռացներ արտասահմանէն։ Մ[ի՞թէ] կապոյտ ու պլուոր աչքերո՛ւն սիրահար։ Ո՛չ, այլ մեղրի կարա[սին] Թագուհի-մեղուն, Մոսկուա նստա[ծ] շատո՛նց է հոտն առած։ «Խ[...] ուշագրաւ են, կ'ըսէ Կարինե[ան], Խերեանի, Սանասարեանի, Կիւլպէն[կ]եանի եւ Մելքոնեանի կտա[կ]ների պատմութիւնը»։ Հապա՞, հապ[ա]։

Այս մեղրի կարասին պատճ[առ]ով, կը պատմէ Կա[րին]եան, միջադէպեր եւ տարաձայ[նու]թիւններ ստեղծուեր են ռամկ[ա]վարներու միջեւ, կազմուեր է խոր[հրդային] Հայաստանի ռամկավար բարեկամ[նե]րու թեւ մը («Պայքար», Ցովհ. Ցակոբեան, Ե. Կարիկեան, Մեսիայեան) եւ «իմպերիալիստական պետութի[ւն]ների հակախորհրդային քաղաքակա[նու]թեան ուժեղացման ազդեցութեա[ն] ներքոյ ագրեսիվ թեւ մը ընդդ[էմ] խորհրդային Հայաստանի (Վահ[ան] Թէքէեան, Վահան Մալէզեան, Ա[...]տակ Դարբինեան)։ Այս թեւին նե[րկա]յացուցիչները, Կարինեանի կա[րծ]իքով, «վաղ թէ ուշ պիտի միա[ս]նական բլոկ կազմեն Դաշնակցու[թ]եան հետ, ընդդէմ Խորհրդային Հա[յ]աստանի»։

Կարինեան, անշուշտ իր [...]

Ի ՊԱՏԻՒ ՓՐՈՖ. ԵՈՐԿԱՅԻ

Մանօթ ձայնագիր եւ Ռումանիոյ վարժապետ Փրոֆ. Եորկայի ծննդեան 60ամեակին առթիւ, յուլիս 19ին հոյակապ պատուիրակութիւն մը ուխտի գնաց Վալէնի տէ Մունթէ, նախաձեռնութեամբ Հայ Մշակոյթի բարեկամներու ընկերակցութեան։

Պատուիրակութիւնը կը բաղկանար 60 հոգիէ՝ Կ'ընկերանային նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.էն քանի մը սկաուտ պետեր, ինչպէս նաեւ ուսանողներ, խումբ մը հայ օրիորդներ եւ տասնեակ մը դպրոցական աղջնակներ։

Վալէնիի իշխանութիւնները, վարչապետին հրահանգով, մեծ ընդունելութիւն մը կազմակերպած էին ի պատիւ հայ հիւրերուն։

Հայ պատուիրակութիւնը նախ ներկայ եղաւ ժողովրդական համալսարանի դասախօսութեան։ Օրուան դասախօսն էր փրոֆ. Ն. Եորկա ինքն իսկ, նիւթ ունենալով մտաւոր տագնապին ազդեցութիւնը տնտեսական տագնապին վրայ եւ փոխադարձաբար։

Կէսօրին հայ հիւրերը մասնակցան համալսարանի ունկնդիրներու սեղանին։

Յետոյ պատուիրակութիւնը ընդունեցաւ Պ. վարչապետէն, անոր բնակարանին մէջ։ Ներկայացնելէ յետոյ բոլոր հիւրերը՝ Պ. Յ. Ճ. Սիրունի կարդաց ուղերձ մը, ուր կը շեշտէր.

— «Ես կուգամ մէջդ ողջունելու մեծ Տեսանողը՝ որ ցեղին երկունքը զգաց ու արշալոյսը տեսաւ, որ զգաց թէ պիտի փշրուին օր մը բոլոր շղթաները ու ազատութիւնը պիտի գայ։

Կուգամ ողջունել մեծ Սերմնացանը որ սերմը նետեց բուռ բուռ բոլոր հոգիներուն, որպէսզի ամէն մէկուն մէջ խոշալը իր ծաղիկները բանայ, որ հոգիներու մէջ ցանեց իր հոգիէն մասնիկ մը՝ որպէսզի ճշմարիտ եղբայրութիւնը գայ։

Կուգամ ողջունել մեծ Ծերունը որ քառասուն տարի սպառեց սրբազան քրտինքը, ու սիրտը քամեց ամբոխին համար, որ՝ տարիներու բեռը ուսին՝ դեռ կը տքնի սիրով, ու պիտի տքնի մինչեւ որ հոգիներուն շղթաները քակուին, ու բարութիւնը գայ»։

Պ. վարչապետը խորապէս զգածուած էր ուղերձէն եւ գրաւական ջերմ խօսքեր ըրաւ Պ. Սիրունիի հասցէին։ Յետոյ աւելցուց.

— Կը մաղթեմ որ իրականանան օր մը եւ ձե՛ր տեսիլքները...

Յետոյ խօսք առաւ Պ. Զարեհ Զօփուրեան, Վիեննայէն հայ մտաւորական մը։

Պ. Արտ. Թոփճեան, Հայ Մշակոյթի Բարեկամներու Ընկերակցութեան կողմէ, ներկայացուց ալպոմ մը, ուր խմբուած էին ուսուցչապետին յոբելեանին առթիւ արտասահմանէն ստացուած բոլոր ուղերձները, ինչպէս նաեւ բոլոր այն յարգանքի արտայայտութիւնները զորս հրատարակած էին հայ թերթերը, ոմանք նոյնիսկ լոյս ընծայելով բացառիկ թիւեր։

Ընդունելութենէն յետոյ հայ հիւրերը այցելեցին Վալէնիի զանազան հիմնարկութիւնները։ Ժամը 4ին համալսարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ, ի պատիւ հայ հիւրերուն, երաժշտական ունկնդրութիւն մը։

Ժամը 7ին հայ հիւրերը դարձեալ մասնակցեցան համայնական սեղանի մը միշտ համալսարանի ունկնդիրներուն հետ։

Իսկ ժամը 9ին համալսարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ գեղարուեստական երեկոյթ մը որուն յայտագիրը կազմած էր Հայ Մշակ. Բարեկամներու Ընկերակցութիւնը։ Սրահը լեցուն էր խուռն բազմութեամբ մը։ Հոն էին Ռումանիոյ բոլոր կողմերէն բազմահարիւր մտաւորականներ։ Որոշեալ ժամուն հասաւ փրոֆ. Եորկա, իր նկարչուհի աղջկան՝ Օր. Մակտա Եորկայի հետ։

Պ. Գրիգոր Զամպաքճեան կարդաց ուղերձ մը, յանուն Հայ Մշակոյթի Բարեկամներու Ընկերակցութեան։

Յետոյ յաջորդաբար տեղի ունեցան յայտագրին զանազան մասերը՝ ստեղծելով անօրինակ խանդավառութիւն մը։

Պ. Ա. Թոփճեան կարդաց ուսուցչապետ Եորկայի յոբելեանին առթիւ ստացուած ուղերձները, ինչպէս Կիլիկիոյ Սահակ Կաթողիկոսէն, Հայ կաթոլիկներու Թէրզեան Պատրիարքէն, Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանէն, Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութենէն, Հ. Բ. Ը. Միութենէն, Հայաստանի նախկին վարչապետներ Պ. Պ. Խատիսեանէ եւ Օհանջանեանէ, Փարիզի Պօղոս-Նուպար Մատենադարանէն։

Վարժապետը, ջերմապէս շնորհաւորեց Հայ Մշակոյթի Բարեկամներու Ընկերակցութեան վարիչները եւ ըսաւ.

—Կեանքիս ամէնէն անմոռանալի երեկոներէն մէկն է այսօր։ Զպիտի մոռնամ քաղցր յուզումը զոր կրեցի այս գիշեր։ Ոճիր է տապալեցնել ժողովուրդ մը որ այսպիսի ձիրքեր ունի։ Աշնան երբ Պուքրէշ դառնամ, պէտք է այս երեկոյթը կրկնենք աւելի մեծ հանդիսաւորութեամբ, Լիկա Քուլթուրալի հովանաւորութեան տակ։

պաշերուն, չի հաւատար այդ բանին։ Եւ եթէ այս կարծիքը կը յայտնէ, պատճառն այն է որ, Երեւան նստած, միայն Մոսկուայի բարեհաճ թոյլտուութեամբ ստացուած գրութիւնները կարդալով, սխալ գաղափար է կազմեր, կամ ռամկավարներու բարեկամութեան ծիծաղելի ձեւն է որ այսքան կատակերգական եղանակով մը ուզեր է ներկայացնել իր ընթերցողներուն։

Ճշմարիտ է, որ չեն հաւատար, չպիտի հաւատան եւ անկարելի է հաւատալ Ռամկավարներու անարգուած բարեկամութեան, զոր անոնք առատօրէն կը ներկայացնեն բոլշեւիկներուն, հակառակ անոնց մերժումին ու քամահրանքին։

Սակայն դարձեալ ես կը թելադրեմ մեր ռամկավարներուն շարունակել իրենց բարեկամութեան ծառայութիւնը։ Այսօր չընդունին, հար կաւ օր մը կ'ընդունին։

Աղաչեցէ՛ք, աղաչեցէ՛ք։ Աստուած ողորմած է։

ՇԱՀԷՆ

ՄԱՆՅԵԹՈԿՈՐՍՔ

ՊՈՂՊԱՏԻ ԱՄԷՆԷՆ ՄԵԾ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ

ԿԱՄ

ՌՈՒՍԻԱ ԸՆԴԴԷՄ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ

Հ. Ռ. Նեքքերպուքեր որ անցեալ տարի, երկու ամսուան ճամբորդութիւն մը կատարած էր Ռուսիոյ մէջ, իր պրպտումները ամփոփած է գրքի մը մէջ «The Soviet Five Years Plan», տեսակ մը, ճամբորդի նօթեր, բայց չափազանց փաստացի, որ ընթերցողը կը դնէ նոր յայտնութիւններու առջեւ, Խորհրդային Միութեան պողպատի ճարտարարուեստի մասին։ Համաձայն հեղինակին, Ռուսերը կրցած են կազմակերպել պողպատի ամէնէն մեծ գործարանը «Մանյեթոկորսք»։ Կ'ուզեն գերազանցել Ամերիկացիները այս ճիւղին մէջ։ Եւ իրենց այս ձգտումը իրականացնելու համար ջանք չեն խնայեր, երկրի մը մէջ, որ պատերազմէն առաջ, հազիւ կը ճանչնար թէ ի՛նչ է ճարտարարուեստը։ Եւ իրենց այս ջանքերուն մէջ, օժանդակութիւնը ապահոված են ամերիկացի ճարտարագէտներու, կը գործածեն ամերիկեան գործիքներ, կը կիրարկեն ո՛չ միայն արտադրութեան, այլ աշխատանքի ամերիկեան եղանակներ։

Մանյեթոկորսքի մէջ կան 19 ամերիկացի ճարտարագէտներ։ Մանյեթոկորսքի շինութիւնը նախապէս որոշուած էր լրացնել ռուսական միջոցներով։ Պիտի շինուէր գործարան մը որ կարենար տարեկան արտադրել 650 հազար թոնօ երկաթ եւ պողպատ։ Արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիին մասին Չինաստանի հետ կարգ մը դժուարութիւններ ծագեր էին որոնք քիչ մնաց երկու երկիրներուն միջեւ պատերազմի տեղի տային։ Այս առթիւ բոլշեւիկները որոշեցին քառապատկել այս արտադրութիւնը եւ պայմանաւորուեցան ամերիկեան ընկերութեան մը հետ, որ յանձն կ'առնէր հսկայ գործարանի մը շինութիւնը։ Գործարանը պիտի կրնար առաջին երկու եւ կէս տարուան ընթացքին արտադրել 2,5 միլիոն թոնօ, 3 տարուան մէջ 3 միլիոն ու 4ի բարձրանար ի հարկին։ Գրքին հեղինակը կը յիշեցնէ թէ աշխարհի ամէնէն մեծ մետաղագործարանը որ կը գտնուի Կէյքիի մէջ (Էնտիանա) ամէնէն շատը կ'արտադրէ 3,4 միլիոն թոնօ։

Աւելորդ է Մանյեթոկորսքը փնտռել քարտէսներու վրայ։ Նոր շինուած է Ուրալ գետին երկայնքը։ Ուրալ արդէն ծանօթ էր իր երկաթի հանքերով։ Սակայն դեռ երկու տարի առաջ, այնտեղերը մարդ չէր գտնուէր։

Շնորհիւ Ռուսերու դիւրաւ յեղափոխուելու ընդունակութեան, զոր բոլշեւիկները առաւելագոյն չափով կ'օգտագործեն հնգամեայ ծրագրի գործադրութեան համար, այսօր այդտեղ հաստատուած են 20,000 աշխատաւորներ, եւ արդէն 35,000 հոգիի տեղ է նախատեսուած։

Ուրալի երկաթի հանքերն ալ նմանը չունին ուրիշ տեղ։ Ամէնէն լաւ տեսակէն ըլլալու պայմանաւ, կը գնահատուի 275 միլիոն թոնօ, եթէ ոչ աւելի։ Աշխատանքը այդտեղ սկսած է 1930 յուլիսին, 400 մեթրնոց պատնէշի մը շինութեամբ, ուրալ գետին վրայ։ 1500 հոգի կ'աշխատէին փոխն ի փոխ օրը 24 ժամ։ Շինութիւնը վերջացաւ 4 ամիսէն, մրցանիշ մը՛ համաձայն շինութիւնը վարող ամերիկացի ճարտարագէտին։ Գետին տեղ, հիմայ այդտեղ շինուած պիտի ըլլայ 13 քիլոմեդր երկայնքով եւ 2,5 քիլոմեդր լայնքով լիճ մը, որ մետաղագործարանին պիտի հայթայթէ ամբողջ ջուրի պէտքը։

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՅ ԱՆԳԼԻՈՅ ՈՍԿԻՆ

Անգլիական դրամատունը իր զեղչի սակը 2,5էն բարձրացուց 3,5ի, ինչ որ իրարանցումի մատնեց ելեւմտական շրջանակները։

Այս միջոցը կը բացատրուի անով որ Գերմանիոյ ելեւմտական արդի վիճակին հետեւանքով, հրապարակը բռնած է անվստահութիւն մը, որմէ վնասուած է նաեւ անգլիականը եւ կ'իյնայ բաղդատմամբ ֆրանքին, զուիցերիականին, տոլարին եւ հոլանտական ֆլորինին։

Կարեւոր է ուրեմն վերահաստատել վստահութիւնը եւ կեցնել ոսկիի արտածումը, որ այս մէկ քանի օրերս մտահոգիչ համեմատութիւններ առաւ, անգլիական դրամատան տեսակէտով։

Յուլիս 15էն մինչեւ 22, Անգլիայէն արտածուած ոսկիի քանակը կը գնահատուէր 17ուկէս միլիոն սթերլին, միայն յուլիս 23ին արտածուած էր 3 միլիոն 472,634 սթերլին արժէքով ոսկի։ Անգլիական դրամատան նկուղներէն ցարդ դուրս ելած է 22 միլիոն սթերլին արժէքով ոսկի (2 միլիառ 328 միլիոն ֆրանք)։ Ոսկիի արտածման այս շարժումէն առաջ, անգլիական դրամատան նկուղները կը պահէին 164 միլիոն սթերլին մօտ ուրեմն 22 միլիառ 336 միլիոն ֆրանք։

Անգլիական մամուլը կը մեղադրէ Ֆրանսան որ իր օգտին կը քաշէ Անգլիական Դրամատան ոսկին։ Շիտակ է թէ Անգլիայէն արտածուած ոսկիին մեծ մասը մտած է Ֆրանսա։ 3 օր առաջ, մէկ օրուան մէջ, Անգլիական դրամատունը տուաւ 25 թոնօ ոսկի, 5 միլիոն 260,000 սթերլին արժէքով։ Գլխաւոր գնորդներն էին ֆրանսական դրամատուները։ Այս գնուած ոսկին Ֆրանսա փոխադրուեցաւ օդանաւով։ Ոսկիի օդանաւային փոխադրութիւնը ունի իր առաւելութիւնները, որովհետեւ նախ, փոխադրութեան ընթացքին, ոսկիի կապոցները շատ ձեռքերէ չեն անցնիր եւ հետեւաբար, գողութեան վտանգները կը նուազին եւ երկրորդ, փոխադրութեան յատկացուած ժամանակը կը նուազի, ժամանակի խնայողութիւն, ինչ որ իր մեծ կարեւորութիւնն ունի գիներու արագ եւ անակնկալ փոփոխութեան այս շրջանին։

Օդանաւերը յատկապէս յարմարցուած են այս փոխադրութեան եւ կրնան մէկ անգամէն 2-3 թոնօ ոսկի փոխադրել եւ եթէ ծովը իյնան կամ իջնալ ստիպուին այնպէս շինուած են որ կրնան քանի մը ժամ ծփալ ջուրին երեսը եւ որովհետեւ անթելի գործիքներով օժտուած են, կրնան արագ օգնութեան սպասել։

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՎԷՃԸ

Վատիկանի պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ Իտալիոյ կարգ մը շրջաններուն մէջ, այն Իտալացիները որոնք ֆաշիստ կուսակցութեան մէջ ըլլալով մէկտեղ, կը պատկանին կաթոլիկ կազմակերպութեան մը, ստիպուած են կրկնել իրենց երդումը առանց որեւէ վերապահութեան։ Պապին թերթը ծանր կը գտնէ այս արարքը, որովհետեւ կը կարծէ թէ կարգ մը ֆաշիստներու համար, երդումի այս պարտադիր կրկնումը «առանց վերապահութեան», կրնայ մեկնաբանուիլ որ ֆաշիստները տրամադիր են մինչեւ իսկ զանց առնելու աստուածային օրէնքները եւ եկեղեցիի կանոնները։

ՖՐԱՆՔԵՒԳԵՐՄԱՆ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄԸ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

Վատիկանի թերթը «Օսսէրվաթորէ Ռօմանօ» ուրախութիւն կը յայտնէ որ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի ղեկավարները մերձեցման փորձեր կը կատարեն, ինչ որ կը նկատէ Եւրոպայի խաղաղութեան պահպանման նպաստաւոր պայման մը։ Իսկ ֆաշիստ թերթերը մասնաւոր խստութեամբ կը քննադատեն մերձեցման այս փորձերը, անոր համար որ կը կատարուին ուղղակի երկու երկիրներուն միջեւ, առանց միջնորդի։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՀԱՄԵՐԳ

ՏԷՍԻՆ, 27 յուլիս.— Մենք ալ ունեցանք մեր կոմիտասի օրը, այս խոնարհ գաղութին մէջ, կիրակի օր։ Խանդավառ ու հոծ բազմութիւն մը եկած էր լսելու մեր մեծանուն երգիչին՝ յօրինած ու ներդաշնակած երգերը, գեղջկական անուշ ու կենսուրախ խաղերը։ «Կոմիտաս» երգչախումբը ճոխ ու այլազան յայտագիր մը ունէր,— Վարդապետէն, Վ. Սրուանձտեանց, Յ. Իվէզեանէ, Վ. Մախոխեանէ, Գ. Սինիէ, Ա. Գ. Մելքոնեանէ, («Կոմիտաս» երգչախումբի ղեկավար)։ Երկրորդ մաս, Տիգրանեանէ, Ա. Պարթեւեանէ, Տ. Զուլհաճեանէ եւայլն։ Երգերու դասաւորումը յարմար ու տեղին էր։ Համերգը բացուեցաւ կ. Վարդապետի «Էս գիշեր լուսնակ գիշեր»ով զոր երգեց խումբը, որուն մեներգի բաժինը ինկած էր Օր. Մ. Պասմաճեանի«Իմ չինարի եար»ով։ Յաջող էր նաեւ Պ. Ա. Աւետիսեանի «Տըլէ եաման»ը։

Երգչախումբը յաջորդաբար երգեց «Քնիր իմ Բալիկ»,«Հայաստանիողբը», «Ես սարէն կուգայի», որմէ յետոյ պարեց Օր. Անիթա ճկուն շարժուձեւերով, ստանալով սիրուն ծաղկեփունջ մը։ Գնահատանքի արժանի էին Պ. Ա. Աւետիսեանի«Հով արէք» (առանձին), եւ «Բաղհան եմ անում» (երկուքն ալ Ա. Գ.Մելքոնեանէ)։

Երկրորդ մասէն առաջ, Հ. Պօտուրեան վարդապետ, ներկայացուց Կոմիտաս վարդապետին կեանքն ու գործը, պատմեց իր հանդիպումները Պոլսոյ մէջ, մինչեւ սեւ թուականը, 1914-1515։ Բաղձանք յայտնեց որ վարդապետը փոխադրեն Երուսաղէմ կամ այլուր։

Հաղորդեց թէ վարդապետին անտիպ գործերը հրատարակութեան տալու համար կազմուած է Կոմիտասեան Ֆոնտ մը, նախաձեռնութեամբ երգչախումբին։ Այս առթիւ եղաւ հանգանակութիւն մը եւ հաւաքուեցաւ 555.50 ֆր. յետոյ երգուեցան »Անուշ»էն կտորներ ընկերակցութեամբ դաշնակի եւ նուագի։ «Բազմած լուսնի խումբէն», «Ամպի տակից» կանանց խմբ. Օր, Մ. Պասմաճեանի եւ «Աղջի բախտաւոր»։

Կարելի է ըսել որ «Կոմիտաս» երգչախումբի ամէնէն յաջող երգերէ էին։ «Գեղջկական վերջալոյս»ը զոր թաւ ջութակի վրայ նուագեց Տիկ. Vuillard.

Յաջող էին նաեւ «Աշուղական, Սարերը ման եմ եկել, Հով արէք» ընկերակցութեամբ դաշնակին Կրկին պարեց Օր. Անիթա «Կապոյտ Դանուբ»ը։ Երգչախումբի վերջին երգը եղաւ »Հայոց աշխարհին», որ հաճելի ապաւորութիւն ձգեց ներկաներուն վրայ։ Համերգը իր թերութիւններովն ու որոշ առաւելութիւններով կուգայ իր արժանի տեղն ու դիրքը գրաւել հասարակութեան սրտին մէջ։ Մասնաւորապէս գնահատանքի արժանի է Պ. Ա. Գ. Մելքոնեանը, որ կրցաւ այսպիսի բարդ ու ժամանցի կարօտ դժուարին գործ մը գլուխ հանել։

Լ. Գայաճանեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Շնորհիւ այդ անբարեխղճութեանը, որ Թուրքիոյ վարչական բարքերուն մէջ գերագոյն առաքինութիւն կը համարուի, Հայրապետ ո՛չ միայն մեծկակ հարստութիւն դիզած էր, այլեւ աստիճանէ աստիճան բարձրանալով՝ հասած էր պալայի եւ ակնկառոյց կը մնար փաշայութեան։

Թէեւ Թուրքերուն երախտապարտ ըլլալու եւ զանոնք սիրելու պարտականութիւնը ունէր, բայց սրտին խորը անոնց դէմ ատելութիւն կը խտանար։ Ներսիդին բան մը կ'ըմբոստանար ամենօրեայ ստրկացման դէմ։ Ամէն օր, ամէն ժամ արթուն հոգեբան մը պիտի ըլլար, որպէսզի ո՛եւէ Թուրք չվիրաւորէ, մէկուն նախանձը չշարժէ։ Պէշիկթաշի Հասան փաշային վաղնջուց բարեկամն ըլլալով հանդերձ, կը ջանար որ փաշան զինքը հասարակ վիճակի մէջ տեսնէ։ Ընդհանրապէս քարշակով կ'երթար կուգար, միշտ Պէշիկթաշի պահականոցին մօտ նստելով, որպէսզի տեսնուի թէ հասարակ մարդու նման կ'երթեւեկէ։ Ու երբ կառքով անցնելու պարտաւորուէր, վարագոյրը ձգել կուտար։ Փաշաներու եւ մինչեւ իսկ անոնց սպասաւորներուն առջեւ քառասուն տարիներու զգուշաւոր եւ կոըաքամակ կեանքը իր սրտին մէջ դառնութեան թոյն ամբարած էր։ Ու այդ թոյնէն լեղիացած սրտովը կը կարդար Հայոց պատմութիւնը եւ ատելով կ'ատէր «անհաւատ»ը։

Գումգաբուի ցոյցին օրը, սիրտը յոյսի ու վախի զգացումներով ցնծաց ու տագնապեցաւ։ «Դանակը ա՛լ ոսկորին հասած կ'երեւնար», փսփսաց քանի մը մտերիմներու։ Կարծեց թէ «գործին մէջը Ռուսին մատը կայ»։ Իր այս կարծիքը սկսաւ համոզումի փոխուիլ, երբ յուլիս 15ին յաջորդ օրը փաշաներուն մռայլ ու մտահոգ դէմքերը տեսաւ։ Սիրտը պաղշտկեցաւ, ու «օ՜խ» մը քաշեց։ Հազար տարուան ցեղային վրիժառութեան սկզբնաւորութիւնը կը տեսնէր։ Սակայն ինկաւ, երբ բանտերը Հայերով լեցուեցան, ու դէպի արեւակէզ Ափրիկէ շղթայակապ Հայեր ճամբայ դրուեցան եւ «Ռուսին մատ»ը չերեւցաւ։ Իրիկուն մը օղիի միջոցին, մտերիմներուն ըսաւ.

— Մեր հիններուն խօսքն էր թէ «Աստուած տաճկին Թօփուզը Հայուն գլխէն պակաս չընէ, բայց Մոսկովին Թօփուզն ալ տաճկին գլխէն պակաս չընէ»։ Սակէ ետքը տաճկին Թօփուզը առաջուընէ աւելի ուժով գլխնուս պիտի զարնուի, վասնզի Մոսկովին Թօփուզը տաճկին գլխուն վրայ չի տեսնուիր կոր։

Հին մարզը նորէն երեւան եկաւ. տաճկին առջեւ ժպիտը երեսին վրայ, ցաւը հոգուն մէջ Հայը, որ ապրիլ կ'ուզէր։ Նորէն իր վզին վրայ ծանրացած զգաց «խոհեմ-զգուշաւոր վարմունք»ի բազմադարեան անուրը, զոր խորտակելու յոյսը ունեցաւ րոպէ մը։ Եւ այն օրը որ Հայաստանցի տէրտէր մը հայութեան ալ անզուսպ պահանջումը «ազատութիւն եղբարց մերոց»ին մէջ գոռացուց «անխոհեմաբար» ու «որ օրհնես զայնոսիկ»ին մէջ դառնութեան շեշտով մը ցեղին անէծքը արձակեց «անզգուշաբար», ռայյան վախցաւ։ Ժառանգական ստրկացեալ արիւնը նորէն իր հանդարտիկ ընթացքը շարունակեց։

Է.

Տէր Յուսիկ, որ Պոլսէն Սամսոնի ճամբով մեկնած էր, նոյն ճամբով նորէն Պոլիս վերադարձաւ երկու տարի ետքը։ Այս անգամ շիտակ Պատրիարքարան չգնաց, ո՛չ ալ զինքը թաղի մը եկեղեցին ղրկեցին։ Միս մինակ չէր գար, ուրիշներ ալ կ'ընկերանային իրեն։ Կուգային խմբովին, առանց իրենց ազատ շարժման տէրն ըլլալու։ Ոսքերնին շղթայ անցուած էր։ Շոգենաւէն շիտակ Պապը Զապթիէ տարուեցան։ Շղթայեալներէն մէկ մասը Պոլսոյ բանտերը զետեղեցին, ուրիշներ Աքեա աքսորուեցան։ Տէր Յուսիկ այս վերջիններուն մէջ էր։

Հայաստանցի տէրտէրը Պոլսէն ո՛չ զզուած, ո՛չ սմքած, ո՛չ ալ բարկացած մեկնած էր։ Քրիստոսի սիրոյն իր արիւնը առանց տրտունջի թափելու պատրաստ քահանան բանի տեղ չէր կրնար դնել եկեղեցին ու ժողովուրդին սիրոյն համար կրած չնչին տառապանքները։ Իր սրտին մէջ քրիստոնէութիւնը ու ազգութիւնը ի մի ձուլուած էին, զանոնք իրարմէ անջատելու անկարող էր, ինչպէս անկարող էր իրարմէ զատել Քրիստոսի աստուածային եւ մարդկային բնութիւնները։ Մէկուն համար ուրախութեամբ նահատակուողը ուրախութեամբ պիտի մարտիրոսանար միւսին համար։

Ու յետոյ, յուլիս 15ի պայծառ արեւը զինքը այլակերպած էր։ Դարերէ ի վեր աղուէսը կեանքի մտատիպար ընտրող հաւ գեղացին, յուլիս 15ին առիւծի կորիւնը ցեղային զինանշան ընդունեց։ Տէր Յուսիկ Պոլսէն կազդուրեալ կը մեկնէր։ Ինքն ու Արշամը միասին ճամբայ ելան։ Արձակուրդի օրերը վերջանալու վրայ ըլլալով, ուսուցիչը արդէն երկիր պիտի վերադառնար, ուր կատարելիք նոր պաշտօն մըն ալ ունէր իբր ներկայացուցիչ։ Ըստ նախորդ որոշման մը, տէրտէրը Պոլիս պիտի մնար այն տեղի «ընկերութեան» հետ երկրին յարաբերութիւններն ամրապնդելու եւ զօրեղ կազմակերպութիւն մը հիմնելու նպատակաւ։ Հայրապետ էֆէնտիին միջամտութիւնը այս ծրագիրը քանդեց։ Տէրտէրը «խորհուրդ մարդկան կամք Աստուծոյ» ըսելով մեկնեցաւ։ Սամսոնի Վարչական մարմնին հետ խորհրդակցութիւններէ յետոյ, հարկ տեսնուեցաւ որ տէր Յուսիկ Փոքր Հայք այցելութիւն մը ընէ եւ ձմեռը դառնայ իր տեղը։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ՝ Աղբիւր Սերոբ խումբը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ave. des Gobelins սրճարանի վերնայարկը:

Իսկ Հրազդան խումբը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4.30ին նոյն տեղը:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերա-համակրական դասախօսական ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ ակումբին մէջ: Կը խօսի տիկին Էլլէն Բիւզանդ: *Նիւթ՝ դրուագներ Հայաստանի անկախութենէն:*

ՊԻԼՎԻԼԻ Ռոստոմ կոմիտէի վիճաբանական ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 131 Fbg. du Temple, *Նիւթ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի վիճաբանութեան:*

ՍԷՆ - ՄԻՇԷԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին մէթրօ Օտէօնի դիմաց La Petite Source *սրճարանի ստորնայարկը:*

Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՐԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօրուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 241 Rue J.J. Rousseau. *Կը խօսի ընկեր Վ. Փափազեան:*

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի, ժողովը այսօր ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

16.— ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐԷՆ ՊԱՅԹԵՑԱՒ

Այն ատեն զանազան կէտերու վրայ զրուած անկարեւոր բոլոր ուժերը հաւաքելով, եւ անոնց հրամանատարութիւնը ստանձնելով, հեծեալ ոստիկաններու հետ յարձակեցայ խռովարարներուն վրայ: Գնդակները «վը՜զ», «վը՜զ» կ'անցնէին ականջիս քովէն ու գլխուս վրայէն: Զէնքի ձայները, հայհոյութեան արձագանգները, կատաղութեան աղաղակները, ձիերուն վրնջիւնը, հոգեվարքներուն հառաչիւնը, վիրաւորներուն ողբուկոծը կարծել կուտային, որ երկու թշնամի բանակներ կոկորդ կոկորդի կը կռուին ռազմաճակատին վրայ: Երբ խուժանը տեսան որ կառավարական ուժերը հասան, ցրուեցան անհետացան: Իսկ Հայերը, շարունակ զէնք արձակելով, նահանջեցին դէպի իրենց եկեղեցիները: Այս դէպքերուն ընթացքին, որ տեւեց քանի մը ժամ, Հայերը դարձեալ կը պոռչտային եւ իրենց ձայնը մինչեւ երկինք կը բարձրացնէին.

— Հիմա կը հասնի անգլիական նաւատորմը եւ մեզ կ'ազատէ գերութենէն: Այն ատեն, տեսնենք, ի՞նչ պիտի ընէք դուք:

Ոստիկանական նախարարութիւն վերադառնալով, Պատրիարքին գրեցի պաշտօնական ծանուցագիր մը, հասկցնելով որ անհրաժեշտ է ցրուել այդ ամբոխը, հակառակ պարագային պատասխանատուութիւնը կը պատկանի հայ ազգին եւ անոր ներկայացուցչին՝ Պատրիարքին: Շուտով հասաւ Պատրիարքարանի կնիքով կնքուած ստացագիրը, որ ցոյց կուտար թէ ընդունուած է ծանուցագիրս:

Եւ սակայն, նոյն գիշերը Պոլսոյ զանազան կողմերէն շարունակ զէնքի ձայն կուգար: Հայերը ամէն գնով կ'աշխատէին որ խուժանը զինեալ փոխադարձութիւն մը կատարեն: Եւ լուր կը տարածէին թէ Հայերը այնինչ ծղկիթին վրայ յարձակելով, բոլոր խուժան հաւատացեալները սպաններ են, այն ինչ կողմը այսքան խուժաններու գլուխը պայթեցուցեր են: Եւ դեռ վիրաւորման ու սպանութեան դէպքերն ալ պակաս չէին: Էյուպի ծոտերը, ագիսի գործարանին բանուորներէն Րաշիտ գնդակով սպաննուեցաւ: 12 Հայեր բոլորը միասին եւ մէկ անգամէն իրենց զէնքը պարպելով գետին կը փռեն խեղճ բանուորը: Զէյրէքեօյի մէջ Մահմուտ եւ Քեազիմ անունով երկու Թուրքեր, երբ փողոցէն կ'անցնէին՝ կ'ենթարկուին Հայերու յարձակման: Երեք Հայեր, Լեւոն, Ռուբէն և Ծիվան, դաշոյնով և շամփուրով («շիշ») կը վիրաւորեն ու կը սպաննեն զանոնք: Այս յարձակման պահուն, Կալաթայի ծաքսատան բեռնակիրներէն Նշան, ներկայ ծոտ հինգ հարիւր Հայերու ուղղելով իր խօսքը, կ'ըսէ.

— Զեզ տեսնեմ, Աւետեաց օրն է այսօր, պէտք է թափել թշնամիին արիւնը, պէտք է Թուրք սպաննել:

Այսպէս կը քաջալերէր իր ընկերները: Գասըմփաշայի մէջ համետագործ Մինաս կ'ըսէ իր բարեկամին, Տիգրանի.

— Աւիթը այսօր եկած է, ես ամուսնացած եմ, դուն ամուրի ես: Ինչո՞ւ Պոլսոյ կողմը չանցար, քանի մը խուժան չսպաննեցիր:

Ու կը յանդիմանէ զայն:

Բերայի մէջ, Պալըքփազարի եկեղեցին հաւաքուած խռովարարներն ալ կ'ուզէին այդ կողմերը աւելի մեծ դէպքեր յարուցանել: Բերայի փոխկառավարիչը եւ ոստիկան-զինուորներու հրամանատարը յորդոր կարդալու եւ ցրուելու նպատակով կ'երթան եկեղեցի, բայց Հայերը կը յարձակին անոնց վրայ եւ կը փորձեն ծեծել ու վիրաւորել:

17.— ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յաջորդ օրը յաջողեցայ ձերբակալել Միհրան եւ Համբարձում անուն երկու Հայեր: Ասոնք կ'ապահովէին հաղորդակցութիւնն ու յարաբերութիւնը Պատրիարքարանի եկեղեցւոյն մէջ ապաստանած խռովութեան եւ ապստամբութեան վարիչներուն եւ դուրսը Թաղերու իրենց արբանեակներուն միջեւ: Նեղը դրի զանոնք, խոստովանցնելու համար թէ կոմիտէն ի՞նչ գաղտնի ծրագիրներու համաձայն կը շարժի: Եթէ շիտակ խօսէին, ազատ պիտի արձակէի, իրենց ուզածին չափ դրամ պիտի տայի, եւ իրենց փափաքած երկիրը պիտի ղրկէի: Հակառակ պարագային, իբրեւ խռովութեանց ղեկավար պիտի դատապարտէի կախաղանի: Լեզուները բացուեցան ու ըսին.

— Կոմիտէն ամէնէն եռանդուն անդամներէն մէկն է Յակոբը, դուք ձերբակալեցիք: Թէեւ Հնչակեան կուսակցութեան երկրորդական գործիչներէն մէկն է, սակայն ամէնէն աւելի Յակոբն էր, որ կ'աշխատէր քարոզութիւն կը կատարէր: Երբ Յակոբ բանտարկուեցաւ, կոմիտէն ձեռնարկեց քարոզութեան գործը: Այժմ կոմիտէին ծրագիրն այսպէս է: Կամաց կամաց ամէնուն զէնք պիտի բաշխուի, որպէսզի ամէն Հայ կարենայ խուժան սպաննել: Բայց նախ որոշուած է սպաննել այն Հայերը, որոնք լրտեսութիւն կ'ընեն ոստիկանութեան հաշւոյն: Յետոյ յարձակում պիտի գործուի Պապը Ալիի վրայ, սպաննելու համար կառավարութեան բարձր պաշտօնատարները: Այս ձեւով, երբ արիւն հոսի, յեղափոխութիւնը ծայր պիտի տայ եւ կոմիտէն ալ հասած կ'ըլլայ իր նպատակին:

(Շար.)